Къур'ан-ы Керим ве изаатлы манасы

Къырымтатарджа, 2-джи нешири, 2005

Къырым мусульманлары Диний идаресининъ тарафындан азырлангъан бу терджиме вастасынен арапча бильмеген Къырым мусульманлары Аллаһу Таалянынъ эмир ве ясакъларыны къырымтатар тилинде анъламакъ имкянларына наиль олалар. Окъуйыджыларны арапча теляфузгъа алыштырмакъ макъсадынен, Къур'ан сурелерининъ адлары ве аетлерден мисаль оларакъ алынгъан келимелер теджвид ве талим къаиделерине коре окъулувына олдукъча якъынлаштырылгъан алда язмагъа арекет этильди.

"Къур'ан-ы Керим ве изаатлы манасы" китабы Къырым мусульманлары муфтиятынынъ 15/10/2004 къабул эткен къарарына бинаэн нешир этильди.

Саит Дизен, Закир Къуртнезир

Сёз башы

Экинджи неширге сёз башы

Бисмилляаһирраһмаанирраһиим.

Къур’ан-ы Керим – Аллаһу Таалянынъ сёзю, келямыдыр. О, бутюн инсаниетни бу дюньяда ве ахиретте бахтлылыкъкъа ириштирмек ичюн, сонъки Пейгъамбер Азрети Муһаммед (с.а.в.)ге, арапча оларакъ, Джебраил алейхисселям вастасынен вахий олунгъан, окъулувынен ибадет этильген, ич бир тенъеши олмагъан иляхий Юдже Китаптыр.

Къур’ан-ы Керимнинъ давети, укюм ве ясакълары, ривает ве насиатлары джеми инсанларгъа аит экени козь огюне алынгъанда, Оны окъумакънынъ, суре ве аетлерининъ маналарыны анъламакънынъ эмиети не къадар муимлиги даа зияде анълашыла. Белли олгъаны киби, Юдже Китабымыз ильки кере хиджрий IV асырда фарс тилине чевирильген. Шимди исе, дюньянынъ чешит халкълары тиллеринде Къур’ан-ы Керимнинъ терджимелери мевджуттыр.

Бу терджимелер вастасынен арапча бильмеген инсанлар Юдже Раббимизнинъ эмир ве ясакъларыны ана тиллеринде анъламакъ имкянларына наиль олалар. Бу нокътаи назардан, Къур’ан-ы Керимде беян этильген иляхий акъикъатлар ве огютлернинъ эр кес тарафындан ана тилинде окъуп огренилюви, анъланылувы, олар акъкъында тюшюнилюви, къальплерге ерлештирилюви зияде муимдир.

1998 сенеси, Къырым мусульманлары Диний идаресининъ тарихында биринджи кере, Юдже Китабымызнынъ изаатлы манасы азырланылып, беш бинъ нусхада нешир этильген эди. Бу иш узеринде бир йылдан зияде чалышылды.

Иште, арадан еди йыл къадар вакъыт кечти. Бу йыллар ичинде китапкъа талап даа да артты. Буны козь огюне аларакъ, Къырым мусульманлары Диний идареси «Къур’ан-ы Керим ве изаатлы манасы» китабыны, къырымтатарджа метни гъайрыдан козьден кечирильген алда, текрар нешир этмек къарарына кельди. Бу иште бизге тюрк къардашларымыз ярдымджы олдылар. Бунынъ ичюн, оларгъа, бунынъ киби де, Китапнынъ экинджи неширине эр джеэттен ярдымда булунгъан аркъадашларгъа Къырым мусульманлары адындан терен миннетдарлыкъ бильдиремиз.

Бутюн ишлеримизде Аллаһ ярдымджымыз олсун.

Амин!

ЭМИРАЛИ АБЛАЕВ,
Къырым мусульманларынынъ муфтиси.

Октябрь, 2004 сенеси.

Къур'ан ве манасы

Къур'ан бир хидает ве бир муджизевий китаптыр. О инсанлыкъны догъру ёлгъа ириштирмек ичюн ёлланылгъан акърансыз бир муджизедир.

"Къур'ан" сёзюнинъ манасы – "окъумакъ"тыр. Анджакъ, дюньяда энъ чокъ окъулгъан ве окъуладжакъ китап олгъаны ичюн исм-и меф'уль манасы да берильген. Бутюн саифелернинъ джемине Къур'ан денильгени киби, бир къысмына, атта бир аетине де, Къур'ан денилир. Къур'ан-ы Керимнинъ башкъа адлары да бар, факъат энъ кениш даркъагъаны Къур'андыр. Дигер адларындан базылары шулардыр: Китап, Фуркъан, Зикр, Тензиль. Мешур олгъан сыфатлары арасында да шулар сайыла билир: Мубиин, кериим, нуур, худаа, рахмет, шифаа, мев'ыза, бушраа, бешиир, незиир, азииз.

Чешит хусусиетлерини козь огюне аларакъ, Къур'анны бойле тарифлемек мумкюн: "Къур'ан, Аз. Муһаммедге 23 йыллыкъ пейгъамберлик деврингде арап тилинде ве вахий ёлунен эндирильген, "Фаатиһа" суресинен башланып, "Наас" суресинен биткен, мусхафларда язылы олуп, мутеватир оларакъ накъль этильген, тилявети иле ибадет япылгъан муджизе келямдыр".

Къур'аннынъ 23 йыл девамында чешит себеплерге ве шартларгъа коре, чешит вакъытларда назиль олувы, онынъ иршат ве ислях истеген инсаннынъ психологиясына уйгъун бир тедавий ве тербие усулыны къуллланувнен якъындан багълыдыр. Зира, акъыл саиби бир варлыкъ олгъан инсан, огренюв, къаврав ве уюв къабилиетине саиптир. Инсаннынъ эр анги бир шейге алышып, уйгъаны киби, огренерек бир алышкъанлыкъ алына кетирген бир давранышны терк этюви де, вакъыт ве арекет талап этер. Иште, бу себепке багълы оларакъ, Къур'ан вакъыт аралыкъларынен энген.

Аз. Пейгъамбер Къур'анны вахий оларакъ алгъан, озь тарафындан ич бир шей иляве этмеден ве ич бир эксильтюв япмадан, оны олгъаны киби, умметине теблигъ эткен.

Къур'ан – сёзлеринен ибадет этильген бир китаптыр. Намаз киби эсас ибадетлерде окъулувынен берабер, Къур'анны айрыджа окъумакъ, динълемек, языларына бакъмакъ, башкъасына окъутмакъ ве огретмек де ибадеттир.

Намаз къылмакъ фарз олгъаны киби, Къур'андан намазларда окъуладжакъ микъдарда огренип эзберлемек де фарздыр. Бу фарзны ерине кетирмек Къур'ан терджимесини эзберлемекнен мумкюн дегильдир. Бундан да гъайры, Къур'ан терджимесинен намаз къылынмаз. Эр бир мусульман бираз гъайрет сарф этип, Къур'анны аслындан окъумагъа огренмели. Дигер тарафтан, Къур'аннынъ терджимеси ве тефсирини окъумакъ да савап.

Къур'ан – сёзлери ве манасынен муджизедир. Къур'аннынъ муджизелиги – онъа бенъзерининъ инсанлар тарафындан мейдангъа кетирилюви мумкюн олмагъаныдыр. Акъикъатен, Къур'ан-ы Керим энюви, окъулувы, язылувы, муафазасы, тертиби, меселелерни эльге алув тарзы, ахирет алеминден бильги берюви, берген хаберлерининъ догърулыгъы киби пек чокъ хусуста, инсанлар тарафындан язылгъан ве тертип этильген эсерлерден бутюнлей фаркълыдыр.

Услюп нокътаи назарындан да, Къур'ан ич бир эсерге бенъземей. Зира, инсанларнынъ мейдангъа кетирген эсерлери я шиир, я да несирдир. Къур'ан исе, не шиир, не де несирдир. Айрыджа, Къур'анда ич бир эсерде корюльмеген зенгин ве къыяссыз бир мусикъийлик мевджут. Бу мусикъийликни ифаде этмек ичюн Къур'анны теджвид ве тертиль (орта дередже) иле окъумакъ зарур.

Къур'ан Аллаhнынъ келямы олгъаны ичюн де, къадимийдир (эзелийдир). Онынъ ичюн бизде Къур'ан "Келям-ы къадим" дие де адландырыла. Биз тилимизнен окъугъан, къулакъларымызнен эшиткен, къалемлеримизнен язгъан, козьлеримизнен корьген, эллеримизнен туткъан саифелер къадим олгъан аслынынъ маддий алемдеки корюнишинден ибарет. Къур'аннынъ къадимий олгъан аслы левх-и махфуздадыр. Къур'ан башта левх-и махфуздан Бейт'ул-иззе денильген бир макъамгъа топтан эндирильген ки, бунъа "инзал", о ерден къысым-къысым Джебраил (а.с.) вастасынен вахий оларакъ, Пейгъамберимизге ёлланылгъандыр ки, бунъа да "тензиль" дениле.

Эсасен Аз. Пейгъамберимизнинъ бутюн теблигълери (анълатувлары) вахий менбалардан олмакънен берабер, буларнынъ эписи Къур'ан даиресине кирмей. Яни Аллаh тарафындан вахий оларакъ эндирильген ве юкъарыдаки тариф манасы черчивесине кирген лафизлерге (сёзлерге) "Къур'ан", манасы вахий олунып да, сёзлери Пейгъамбер эфендимиз тарафындан, Юдже Аллаhкъа нисбет этилип айтылгъан сёзлерге "хадис-и къудсий", булардан да гъайры, Аз. Пейгъамбернинъ къавиль, фииль ве такъдирлерини анълаткъан сёзлерге де къыскъадан "хадис" ады берильген.

Къур'ан арапча оларакъ бутюн инсанлыкъкъа эндирильген. Бунъа коре, Къур'анны инсанларгъа теблигъ этювнинъ (анълатувнынъ) эки ёлу бар. Я бутюн инсанларгъа арапчаны огретмек, я да Къур'анны башкъа тиллерге терджиме этмек. Бутюн инсанларгъа арапча огретмек имкянсыз бир шей олмакънен берабер, бунъа аджет де ёкъ. Бунынъ устюне Къур'анда, чешит тиллернинъ мевджутлиги ве бунынъ Аллаhнынъ варлыкъ ве къудретининъ делиллеринден олгъаны бильдирильген. Бу алда Къур'аннынъ башкъа тиллерге чевирильмек кереклиги ортагъа чыкъа.

Эсасен Къур'анны бутюн инсанлыкъкъа етиштирилюви эки шекильде амельге кечириле билир:

1. Сёзлеринен ибадет этильген бир китап олгъаны ичюн Къур'аннынъ арапча метнини бутюн инсанларгъа етиштирмек керек. Бойледже, эр кес оны окъумакъ, динълемек, эзберлемек, ибадетлеринде окъумакъ, манасыны анъламагъаны алда, онынънен дуйгъуланмакъ имкянына саип олур. Затен, мусульманлар асырлардан берли Къур'аннынъ арапча аслыны окъумакъта, атта афызлар оны башындан сонъунадже эзберлемекте ве къыраатынен дуйгъуланып, башкъаларыны да дуйгъуландырмакъталар.

2). Къур'ан арапчадан башкъа тиллерге терджиме этилюви, ве арапча да дахиль, башкъа тиллерде тефсирининъ язылувы керек. Бу нокътаи назар дикъкъат меркезиндедир. Къур'ан бугуньгедже дюньянынъ пек чокъ тиллерине терджиме этильген ве базы тиллерде тефсири де мевджут. Къур'анны текмиль терджиме этмек мумкюн олмагъаны себебинден, онынъ башкъа тиллерге терджимеси "анълам" манасындадыр.

Белли ки, дюньяда эр кунь чокътан-чокъ инсанлар, истер Къур'аннынъ аслыны окъуп ве динълеп, истер Къур'ан терджимелерини окъуп, мусульман олмакъталар. Бу да, Къур'аннынъ сёзю ве манасы иле муджизе олгъаныны ве бутюн вакъыт тазелигини сакълагъанына бир делильдир. Къур'аннынъ терджимеси ве тефсирлеринен акърансыз тарафлары ортагъа чыкъаркен, бир чокъ инсанлар къыяметке къадар бу ёлнен хидаеттен насибини аладжакъ.

Диний идаремиз тарафындан бундан эвель нешир этильген китаплардаки киби, бу китапта да, окъуйыджыларны арапча теляфузгъа алыштырмакъ макъсадынен, Къур'ан сурелерининъ адлары ве аетлерден мисаль оларакъ алынгъан келимелер теджвид ве талим къаиделерине коре окъулувына олдукъча якъынлаштырылгъан алда язмагъа арекет этильди. Созуп окъуладжакъ ве шеддели арифлер экишер дане язылды. (Меселя, "Бейййине", "Нисаа", "Исраа", "Сааффаат", "Кеффарет" ... киби). Арапча "айн" арифи (') бельгисинен ифаде этильди. (Меселя, "Эн'аам", "А'рааф" ... киби). Бунынъ киби де, арапчадаки йымшакъ "ха" ве "хе" ерине "һ" арифи къулланылды. Меселя, "Аллаһ", "Муһаммед", "Фаатиһа", "һууд", "Мумтеһине", "Һаһль","һуджураат"... киби. Индже окъулгъан "а" арифи тутыкъ сесли арифлерден сонъ "я" шеклинде язылды. Базы ерлерде индже "у" – "ю" арифинен ифаде этильди. Меселя, "Текяасур", "Ихляас", "тефеккюр", "тешеккюр"... киби.

Къур'ан аетлерининъ маналарыны ифаде эткен джумлелерде, базы ерлерде, белли грамматик бельгилерден файдаланылмады. Метиннинъ арапча джумле къурулышына якъынджа олгъаныны теминлемек, арапчасынен олдукъча аэнкдашлыгъыны теминлемек макъсадынен, базы алларда къырымтатар тили грамматика къаиделеринден бираз четке чыкъаракъ, ана тилимиздеки джумле къурулышындан фаркълыджа джумлелер къурмагъа меджбур олдыкъ ки, окъуйыджыларымыздан бу киби алларны расткетиргенде, оларны янълыш къабул этмемелерини риджа этемиз.

Айры сурелерге аит изаатлар я о суренинъ алтына, я да устюне, къавс ичинде, кучюкче арифлернен берильди.

Бунынъ киби де, базы къыйын анълашылгъан сёзлернинъ лугъаты да иляве этильди.

САИТ ДИЗЕН,
ЗАКИР КЪУРТНЕЗИР.

Мевзулар боюнджа мундериджe

АХЛЯКЪ	
Адалет	[2:282]; [3:18], [3:21]; [5:8], [5:42]; [4:3], 4:58], [4:105], [4:135], [4:152]; [7:29], [7:159], [7:181]; [16:76], [16:90]; [21:47]; [33:5]; [42:15]; [57:25]; [60:8]; 49:10].
Адам ольдюрмекнинъ джезасы	[4:92], [4:93].
Аиле ахлякъы	[4:3], [4:4], [4:129]; [24:22]; [33:55].
Аиле – севги ве узур ювасы	[30:21].
Аиледе барыш	[4:128].
Айванларгъа бенъзегенлер	[7:179]; [47:12].
Алчакъгонъюллилик	[25:63].
Ана-бабагъа итаат	[17:23-25]; [29:8]; [31:14], [31:15]; [46:15].
Ана-бабагъа не заман итаат этильмез	[29:8]; [31:15].
Асед	[2:109]; [4:54]; [113:5].
Афу этмек	[2:178], [2:219], [2:237]; [3:134], [3:159]; [5:13]; [7:199]; [42:37], [42:40], [42:43]; [64:14].
Ахлякъ орьнеги инсанлар	[76:7-10].
Ахлякъий фазилетлер	[3:134], [3:136].
Ахлякъий эмир ве вазифелер	[2:83-84]; [4:36-40], [4:114]; [7:199], [7:200]; [16:90]; [30:38].
Ахлякъий ясакълар	[6:151-153]; [7:85], [7:86]; [16:90]; [49:11-12].
Ахткъа вефа	[2:177]; [5:1]; [8:56]; [9:4], [9:7]; [16:91], [16:95]; [13:21], [13:25]; [17:34]; [33:15]; [48:10].
Аяткъа сайгъы	[4:92], [4:93]; [17:33]; [25:68].
Башкъасынынъ элиндекине козь тикмек	[20:131].
Бирлик ве къардашлыкъ	[2:178], [2:220], [2:253]; [3:28], [3:103], [3:105]; [8:63]; [49:10].
Бозгъунджылыкъ	[5:64]; [11:85], [11:116]; [13:25]; [16:88]; [26:183]; [28:84].
Бордж бермекнинъ фазилети	[2:245]; [5:12]; [57:18]; [64:17]; [73:20].
Гомосексуаль бир топлукъ	[7:81].

Куньджилик	[2:109]; [4:54].
Къадын акълары	[4:19-21], [4:25], [4:32].
Къальби темиз олгъанларнынъ мукяфаты	[50:33], [50:35].
Къалыджы эйиликлер	[18:46]; [19:76].
Къатиетлик (азим)	[3:186], [3:189]; [20:115]; [31:17]; [42:43]; [46:35]; [47:21].
Къуветине ишангъанларнынъ сонъу	[9:100]; [28:78-81]; [30:9]; [40:82], [40:85]; [47:13]; [50:36].
Къумар ве феналыгъы	[5:90-91].
Лагъап такъмакъ	[49:11].
Маддий ярдымлашув	[2:3], [2:177], [2:195], [2:215], [2:254], [2:261], [2:268], [2:270-274]; [3:92], [3:134]; [4:34], [4:39]; [8:3]; [9:54], [9:131]; [14:31]; [16:75]; [22:35]; [25:67]; [28:54]; [32:16], [32:32]; [34:39]; [35:29]; [42:42]; [57:7], [57:10]; [63:10]; [64:16]; [65:7].
Менфаат хырсы	[100:8].
Мерхамет	[3:159]; [6:12]; [17:24]; [30:21]; [48:29]; [90:17].
Мерьемнинъ иффети	[19:20], [19:33].
Мусамаха (хош корюв)	[43:89].
Му'минлерге ве кяфирлерге нисбетен тавур	[5:54]; [48:29].
Нефс-и мутмеинне, Раадие, Мердиййе	[89:27-30].
Нефс-и эммаре	[12:53].
Нефсини кирлеткен зиян этер	[91:10].
Нефсини темизлеген къуртулыр	[91:9].
Опьке ве афу этмек	[3:134]; [42:37].
Орьнек инсанлар	[60:5], [60:6].
Пейгъамбер (с.а.в.)нинъ ахлякъы	[3:159]; [68:4].
Ресулуллах (а.с.)	[33:21].

энъ гузель ахлякъ орьнегидир	
Рия	[2:264], [2:266], [2:270], [2:272]; [3:188]; [4:38], [4:39], [4:108]; [107:6].
Сабыр ве себат	[2:45], [2:152], [2:250]; [3:200]; [6:34]; [22:35]; [31:17]; [46:35]; [90:17]; [103:3].
Севги	[3:119]; [5:54]; [7:79]; [19:96]; [20:39].
Сервет хырсына къапылгъанларнынъ сонъу	[104:2-9].
Сёгмек	[6:109].
Сёзюнде турмакъ	[2:177]; [3:76]; [17:34]; [23:8]; [70:32].
Татлы тиль	[17:28].
Темиз къальп	[37:84].
Теджессус	[49:12].
Укюм ве шаатлыкъта тарафсызлыкъ	[4:135].
Усьтюн эйилик (бирр)	[2:44], [2:177], [2:189]; [3:92]; [5:2]; [58:9].
Фена зан этмек	[49:12].
Фена истеклерге уймакъ	[4:135]; [7:176]; [18:28]; [20:16]; [25:43]; [28:50]; [38:26]; [45:23]; [53:3].
Феналыкъны ве эйиликни ортагъа чыкъармакъ	[4:148], [4:149].
Феналыкъ саибине ярашыр	[35:43].
Феналыкътан арынмакъ	[35:18].
Ферахны яймакъ ичюн талап	[59:7].
Хайыр	[2:110]; [3:115]; [4:127]; [22:11].
Хайыр Аллаћнынъ элинде	[3:26].
Хайыр севгиси	[38:32].
Хайыргъа давет	[3:104].
Хайыргъа мани олгъанлар	[68:12]; [50:24-26].
Хайырда ярыш	[2:148]; [5:48]; [35:32]; [57:21]; [23:57-61].
Хайырлы фаалиетлер	[2:277].
Хасислик	[3:180]; [4:37]; [9:34], [9:35], [9:76]; [17:31], [17:100]; [33:19]; [47:38]; [57:24]; [64:16]; [92:8-11].
Хиянет	[4:107]; [8:71].

Джумертлик орьнеги несиль	[59:9].
Шаатлыкъта догърулыкъ	[2:140]; [4:135]; [5:8], [5:106]; [25:72]; [70:33]; [65:2].
Шехветлерине уйгъанлар	[19:59].
Эвлерге киргенде изин алмакъ	[24:28], [24:32].
Эйи сёз	[4:5].
Эйилер ичюн мелеклернинъ дуасы	[40:7-9].
Эйилер, феналар	[2:200], [2:202], [2:204], [2:207]; [83:7-28]; [82:13], [82:14]; [92:5-12]; [98:6-8].
Эйилернен феналарны Аллаһ бир корьмез	[45:21].
Эйилик, феналыкъ	[13:6], [13:22]; [17:7]; [27:89], [27:90];
Эйиликни къаршылыкъ беклемеден япмакъ	[76:7-9]; [92:19-21].
Эйилик япмакъ	[16:30].
Эйилик япмакънынъ кучьлиги	[90:11], [90:12].
Эйиликни ортагъа чыкъармакъ	[4:149].
Эйиликнинъ къаршылыгъы ялынъыз эйиликтир	[55:40].
Эйиликнинъ ве феналыкънынъ къаршылыгъы	[6:160].
Эйиликлер агъыр олгъанларнынъ мукяфатыдыр	[101:6], [101:7].
Эйиликлери аз олгъанларнынъ джезасы	[101:8], [101:11].
Эманетке садакъат ве хиянет	[4:58]; [8:28]; [23:8]; [70:32].
Якъубнынъ сабыры	[12:38].

Ярдымдан къачынгъанлар	[107:7].
Юзлемек	[2:264]; [74:6].
Юсуф (а.с.)нынъ иффети	[12:23-29], [12:34], [12:51].
АИЛЕ ТЕРТИБИ	
Аиле ахлякъы	[4:3], [4:4], [4:129]; [24:22]; [33:55].
Аиле реисининъ меджбуриети	[19:55]; [20:132]; [66:6].
Аиле севги ве узур ювасы	[30:21].
Аиледе барыш	[4:188].
Айрылгъан къадын ве эркекнинъ балаларынынъ бакъымы	[4:35], [4:128]; [65:6], [65:7].
Айрылмакъ ве усулы	[2:227-231]; [4:130]; [60:10], [60:11]; [65:1], [65:2].
Акърабалыкъ багълары	[2:83], [2:177], [2:215]; [4:1], [4:36]; [9:23]; [11:45], [11:47]; [13:21], [13:25]; [16:90]; [17:26]; [24:22]; [30:38]; [47:22].
Ана-бабагъа итаат	[17:23-25]; [29:8]; [31:14], [31:15]; [46:15].
Бала ве бала етиштирмек	[2:223]; [18:45]; [8:28]; [20:123]; [64:14], [64:15]; [66:6].
Бала севгиси	[3:14]; [18:45]; [34:37].
Балаларнынъ бакъылувы	[2:233].
Балаларнынъ хайырлы олувлары ичюн дуа	[2:128], [2:129]; [3:38-41]; [7:189]; [14:40]; [25:74]; [46:15].
Бирден зияде къадыннен эвленюв	[4:3-4]; [33:50].
Етим къадынларнен эвленюв	[4:127].
Зина ифтирасы ве джезасы	[24:4-6], [24:9], [24:23-26].
Зина эткенлернинъ джезасы	[24:2], [24:3].
Зинадан къорчаланмакъ	[17:32]; [24:30], [24:31]; [25:68].
Зинанынъ исбаты	[4:15]; [24:6-9].
Зыхар ве кеффарети	[33:4]; [58:2], [58:3].

Иддет вакъты	[2:228], [2:235]; [33:49]; [65:1], [65:4].
Къадын ве къадын акълары	[2:187], [2:228], [2:229], [2:232], [2:233], [2:237], [2:282]; [3:14]; [4:1], [4:4], [4:7], [4:11], [4:12], [4:19], [4:20], [4:21], [4:24], [4:25], [4:33], [4:34], [4:127], [4:128], [4:176]; [7:189]; [30:21]; [33:28-34]; [39:6]; [46:15]; [60:12]; [64:14].
Къадынгъа мушриклер дегер бермез эдилер	[6:139]; [16:58], [16:59]; [42:17]; [43:17]; [52:39]; [53:21], [53:22].
Къадынларнынъ диний ве ахлякъий вазифелери	[60:12].
Лиаан аетлери	[24:6-9].
Мехир	[2:229], [2:237]; [4:4], [4:20], [4:21], [4:24], [4:25].
Мирас	[4:7], [4:8], [4:11], [4:12], [4:32], [4:33], [4:126].
Несеби беллисиз балалар	[33:5].
Никях (эвленмек ве эвлендирмек)	[2:221], [2:235]; [4:3], [4:24], [4:25], [4:127]; [5:5]; [16:72]; [24:32], [24:33]; [33:37], [33:50].
Сюс ве зийнет	[7:32]; [16:14]; [43:18].
Сют (эмчек) анасынен эвленмек арамдыр	[65:4], [65:6].
Тесеттюр (орьтюнмек)	[7:26], [7:31], [7:32]; [16:5], [16:81]; [24:31], [24:60]; [33:35], [33:59].
Хайиз алы	[2:222].
Эвленилюви элял олгъан къадынлар	[5:5].
Эвленмек ясакъ олгъан акъраба къадынлар	[4:22], [4:24].
Эйи къадынлар, фена къадынлар	[4:34].
Эмизмек ве эмизмек муддети	[2:233]; [31:14]; [46:15]; [65:6], [65:7].
Эр ве къадын анълашмазлыгъы алында хакем	[4:35].
Эркек ве эркек акълары	[2:187], [2:228], [2:233]; [4:34].
АЛЛАh	
Аллаh вадесинден къайтмаз	[14:47]; [22:47]; [30:6].
Аллаh ве пейгъамбер севгиси	[3:31].

Аллаh ве пейгъамбер душманлары якъын акъраба биле олса, дост тутунылмаз	[8:13], [8:28].
Аллаh ве ресулы мытлакъа гъалип келеджектир	[58:21].
Аллаh ве ресулына итаат	[4:13], [4:14], [4:69], [4:80]; [5:92]; [8:20], [8:24]; [24:52], [24:54]; [33:36], [33:71]; [47:33]; [48:17]; [49:14]; [59:4]; [64:12].
Аллаh ве ресулына сайгъы	[49:1].
Аллаh гизлини де, ашкярны да билир	[2:77]; [16:19], [16:23]; [21:110].
Аллаh гизлини де, гизлининъ гизлисини де билир	[20:7].
Аллаh гизленгенни де, ашкярны да билир	[33:54]; [60:1]; [64:4]; [67:13].
Аллаh гъайбны билиджидир	[9:78]; [49:18]; [72:26].
Аллаh гъайбны ве шеадетни билиджидир	[6:73]; [9:94], [9:105]; [13:9]; [23:92]; [32:6]; [39:46]; [59:22]; [62:8]; [64:18].
Аллаh зайыфларнынъ ярдымджысыдыр	[28:5].
Аллаh залим дегиль	[3:182]; [4:40]; [16:33], [16:34]; [18:49]; [22:10].
Аллаh инсанларгъа хайыр ве шеррни таныткъан	[91:8]; [90:10].
Аллаh инсанларгъа зулум этмез	[9:70]; [8:51]; [11:101]; [50:29].
Аллаh инсанларны бошуна яратмагъан	[23:115].
Аллаh акъикъий укюмрандыр	[20:14].

Аллаh кимсеге зулум этмез	[10:44], [10:47]; [30:9].
Аллаh коклерни ве ерни алты куньде яратты	[7:54]; [10:3]; [11:7]; [25:59]; [32:4]; [50:38]; [57:4].
Аллаh козетиджидир	[4:1].
Аллаh козьлернинъ хаин бакъышыны ве къальплернинъ гизлегенини билир	[40:19].
Аллаh къатында вакъыт	[6:12].
Аллаh къолайлыкъ тилер	[2:185].
Аллаh къоркъусы	[2:74], [2:150]; [3:175]; [4:77]; [9:13]; [33:39]; [35:28].
Аллаh къулларына чокъ лютф этиджидир	[42:19].
Аллаh му'минлернинъ достудыр	[3:68]; [22:78].
Аллаh нурыны тамамлайджакъ	[9:32]; [61:8].
Аллаh пейгъамберлерден сёз алгъан	[33:7].
Аллаh ресулыны имае эткендир	[93:1-8]; [94:1-8].
Аллаh севгиси	[2:165]; [3:31]; [9:24].
Аллаh тирильтиджи ве ольдириджидир	[15:23].
Аллаh учь дегильдир	[4:171].
"Аллаh – учьнинъ учюнджисидир" дегенлер	[4:73].
Аллаh хакимлер хакими	[95:8].
Аллаh эр ан яратмакъ алындадыр	[55:29].
Аллаh эр кеснинъ	[43:32].

ниметини такъсим эткен	
Аллаһ эр шейни энъ гузель шекильде яраткъан	[32:7].
Аллаһкъа ич бир эйилик я да феналыкъ гизли къалмаз	[31:16].
Аллаһкъа ич бир шей гизли къалмаз	[58:7].
Аллаһнен олгъан ахтларыны бозгъанлар	[2:27].
Аллаһнынъ адалети	[3:195].
Аллаһнынъ барлыгъынынъ делиллери	[12:105]; [13:2-5]; [16:10], [16:13], [16:65-69]; [22:5]; [36:32-44]; [41:37], [41:39], [41:53]; [42:29], [42:32]; [45:3], [45:6]; [56:58-72]; [88:17-20].
Аллаһнынъ вадеси акътыр	[40:55]; [45:32].
Аллаһнынъ гузель исимлери	[17:110]; [20:8]; [59:22-24].
Аллаһнынъ дини	[3:83]; [48:2].
Аллаһнынъ достлары	[10:62], [10:63].
Аллаһнынъ ильми эр шейни къушаткъандыр	[40:7].
Аллаһнынъ ильми язмакънен битмез	[18:109].
Аллаһнынъ инсанларгъа лютфи ве икрамы	[2:22]; [4:95-99], [4:113], [4:141], [4:142]; [16:66-69], [16:71], [16:72], [16:78], [16:81]; [17:11], [17:20], [17:21], [17:66], [17:70]; [20:53], [20:54]; [22:63], [22:65], [22:66]; [23:18], [23:22]; [24:21]; [25:45-49]; [28:71-73]; [30:46]; [31:20]; [32:27]; [36:33-35], [36:71-73]; [40:61], [40:64], [40:79], [40:80]; [43:10-13]; [45:12], [45:13]; [56:85]; [50:6-11]; [80:24-32].
Аллаһнынъ инсангъа якъынлыгъы	[50:16].
Аллаһнынъ инсанларны хош корюви	[16:61].

Аллаhнынъ лянети	[4:52], [4:118].
Аллаhнынъ магъфирети ве азабы	[15:49], [15:50].
Аллаhнынъ магъфиретининъ кенишлиги	[4:116]; [53:32].
Аллаhнынъ му'мин муджахидлерге ярдымы	[8:17], [8:26]; [30:47].
Аллаhнынъ ниметлери эсапсыздыр	[14:34]; [16:18].
Аллаhнынъ рахмети ве магъфирети	[18:58].
Аллаhнынъ рахмети эр шейни къушаткъандыр	[7:156]; [40:7].
Аллаhнынъ рахметинден умют кесильмез	[12:87]; [39:53].
Аллаhнынъ севген миллети насыл олмалы	[5:54], [5:55].
Аллаhнынъ суннетинде (къанунында) денъишиклик корьмек олмаз	[17:77]; [33:38], [33:39]; [35:43]; [48:23].
Аллаhнынъ фииллери	[13:17].
Аллаhнынъ яраткъанларында уйгъунсызлыкъ ёкътыр	[67:3], [67:4].
Аллаhнынъ ярдымы	[6:63], [6:64]; [9:25], [9:26]; [110:1-3].
Аллаhнынъ ярдымына ляйыкъ олгъанлар	[22:40], [22:41].
Аллаhтан башкъасы ичюн гизли олгъан бильгилер	[31:34].

АЛЛАhНЫНЪ СЫФАТЛАРЫ	
Аллаh бирдир (вахданиет)	[2:163], [2:255]; [3:2], [3:6], [3:18]; [4:87], [4:171]; [6:19], [6:102]; [9:31]; [11:14]; [13:16], [13:30]; [16:22], [16:51]; [17:42], [17:43]; [20:8], [20:98]; [21:22], [21:25]; [23:91], [23:116]; [28:70], [28:88]; [35:3]; [37:1-5]; [38:65], [38:66]; [39:4-6]; [40:3], [40:16], [40:62], [40:65]; [41:6]; [43:84]; [44:8]; [59:22], [59:23]; [64:13]; [73:9]; [112:1].
Аллаh тилегенини япар (ираде)	[2:185], [2:253]; [3:26], [3:40]; [5:1]; [11:107]; [14:27]; [22:14], [22:18]; [24:41]; [28:68]; [30:54]; [26:49]; [85:16].
Аллаh тиридир (аят)	[2:255]; [3:2]; [20:111]; [40:65].
Аллаh эбедийдир (бакъаа)	[2:255]; [25:58]; [28:88]; [55:26]; [57:3].
Аллаh эзелийдир (къыдем)	[2:255]; [57:3].
Аллаh эр шейни билир (илим)	[2:29], [2:33], [2:231], [2:255], [2:282]; [3:29]; [5:7], [5:99]; [6:3], [6:59], [6:73]; [11:5]; [13:8-10]; [14:38]; [16:19], [16:23]; [20:7], [20:98]; [21:110]; [22:70], [22:76]; [23:92]; [28:69]; [29:45], [29:52]; [31:23], [31:34]; [32:6]; [34:2]; [35:38]; [39:7], [39:46]; [40:19]; [41:47]; [42:12], [42:24-25]; [57:3], [57:4], [57:6]; [58:7]; [59:22]; [64:4], [64:11], [64:18]; [67:13], [67:14].
Аллаh эр шейни корер (басар)	[2:96], [2:110], [2:233], [2:237]; [3:15], [3:20]; [4:58], [4:134]; [17:1], [17:17], [17:30], [17:96]; [22:61], [22:75]; [34:11]; [35:31], [35:45]; [40:20], [40:44], [40:56]; [42:11], [42:27]; [57:4]; [58:1]; [67:19]; [84:15].
Аллаh эр шейни эшитиджидир (семи')	[2:127], [2:137], [2:181], [2:224], [2:227], [2:244], [2:256]; [3:34], [3:35], [3:38], [3:121]; [4:58], [4:134], [4:148]; [6:13], [6:115]; [7:200]; [8:61]; [10:65]; [12:34]; [14:39]; [21:4]; [24:21], [24:60]; [26:220]; [29:5], [29:60]; [34:50]; [40:20], [40:56]; [41:36]; [42:11]; [58:1].
Аллаh ич бир шейге бенъземез	[2:22]; [6:101]; [19:65]; [42:11]; [112:4].
Аллаh озьлигинден бардыр	[2:255].
Аллаh сёз сёйлер (келям)	[2:37]; [4:164]; [6:34], [6:115]; [7:158]; [18:27], [18:109]; [31:27].
Аллаh бардыр (вуджуд)	[6:75-79]; [27:59-64]; [28:71-73]; [29:61], [29:63]; [57:3]; [67:19], [67:30].
Аллаh яратыджыдыр	[2:28], [2:29]; [3:47]; [5:17]; [6:73], [6:95], [6:101], [6:102]; [7:54]; [13:16]; [15:86]; [17:99]; [24:45]; [28:68]; [30:27], [30:40], [30:54]; [32:7]; [35:1]; [36:81]; [39:62]; [40:62]; [42:49]; [54:49], [54:50]; [56:57-59], [56:63-65]; [59:24]; [64:2].
Аллаhнынъ эр шейге кучю етер	[2:20], [2:106], [2:109], [2:148], [2:259], [2:284]; [3:26], [3:29], [3:65], [3:189]; [4:133], [4:149]; [5:17], [5:19], [5:40], [5:120];

(къудрет)	[6:17], [6:37], [6:41], [6:65]; [8:41]; [9:39]; [11:4]; [16:70], [16:77]; [17:99]; [22:6], [22:39]; [23:18]; [24:45]; [25:54]; [29:20]; [30:54]; [35:1], [35:4]; [36:81]; [42:9], [42:21], [42:50]; [46:33]; [48:21]; [57:2]; [59:6]; [65:12]; [66:8]; [67:1]; [70:50]; [75:4], [75:40]; [77:23]; [86:8].
ДИНЛЕР, ИНАНЧЛАР, ЭЙИ ВЕ ФЕНА ЁЛЛАР	
Дин	[2:132], [2:193], [2:217], [2:256]; [3:19], [3:24], [3:83], [3:85]; [4:46], [4:125], [4:146]; [5:3], [5:54], [5:57], [5:77]; [6:161]; [7:29], [7:51]; [8:39], [8:49], [8:72]; [9:11], [9:12], [9:29], [9:33], [9:36], [9:122]; [10:22], [10:105]; [12:40]; [16:52]; [22:78]; [24:2], [24:25]; [29:65]; [30:30], [30:32], [30:33], [30:43]; [31:31]; [33:5]; [39:2], [39:3]; [42:13], [42:21]; [48:28]; [51:6]; [60:8], [60:9]; [61:9]; [82:9]; [95:7]; [98:5]; [107:1]; [109:6]; [111:2].
Дин куню	[1:4]; [15:35]; [26:82]; [37:20]; [38:78]; [51:12]; [56:56]; [70:26]; [74:46]; [82:9], [82:15], [82:17], [82:18]; [83:11].
Динде ихляс	[7:26]; [10:22]; [29:65]; [31:32]; [39:2], [39:11]; [40:14], [40:65]; [98:5].
Динде тефрикъа (болюнюв)	[6:159].
Динде зорламакъ	[2:256].
Динден дёнмек (иртидат)	[2:108], [2:217]; [3:86-90]; [4:137]; [16:106-109]; [47:25]; [53:36-38].
Динни бутюнинен менимсемемек	[22:11], [22:12].
Догъру дин	[9:29], [9:33], [9:36]; [24:25]; [48:28]; [61:9]; [98:5].
Еис алындаки иман	[40:84], [40:85].
Иман гонъюль сюсюдир	[49:7].
Иманнынъ кучю	[16:99], [16:100].
Иман, ибадет, ахлякъ	[2:177].
Иман-ислям	[49:14].
Иман севгиси	[49:7].
Иман – темизлик, куфюр – пислик	[3:179].
Иманда себатсызлыкъ	[4:137].
Иманда якъыийн	[2:260].
Иманнынъ шартлары	[2:177]; [4:136].
Ислям	[3:19], [3:85]; [5:3]; [6:125]; [9:74]; [39:22]; [49:29]; [61:7].
Ислям мукеммельдир	[5:3].

Куфюр (инкярджылыкъ, кяфирлик)	[2:88], [2:93], [2:108], [2:217]; [3:52], [3:80], [3:90], [3:167], [3:176], [3:177]; [4:46], [4:137], [4:155], [4:156]; [5:41], [5:61], [5:64], [5:68]; [9:12], [9:22], [9:36], [9:74], [9:97], [9:107]; [14:28]; [16:106]; [39:7], [39:8]; [30:44]; [31:23]; [35:39]; [49:7].
Мунафыкълыкъ (нифакъ)	[9:77], [9:97], [9:101].
Мунафыкълыкъ аляметлеринден базылары	[2:9-12], [2:15], [2:17], [2:19], [2:20], [2:264], [2:266]; [4:66], [4:83], [4:142], [4:143]; [5:41], [5:62], [5:63]; [9:42], [9:54], [9:56], [9:59], [9:67], [9:69], [9:74-76], [9:78], [9:107]; [11:5]; [24:19]; [28:60]; [47:22], [47:25], [47:26]; [48:11], [48:15]; [49:14], [49:16], [49:17]; [59:11-13], [59:16]; [63:1], [63:4], [63:7].
Мушриклик (Аллаhкъа ортакъ къошмакъ)	[4:36], [4:46], [4:116]; [5:76]; [6:110], [6:151]; [16:74]; [17:23], [17:39]; [22:31]; [29:10], [29:11], [29:68]; [30:28], [30:29], [30:31], [30:32]; [33:57]; [34:41]; [31:13]; [43:20], [43:21], [43:57-59]; [45:23]; [46:5]; [47:12].
Мушрикликтен сакъынмакъ	[26:213]; [28:88]; [30:31]; [39:65], [39:66]; [40:66]; [41:37]; [47:15], [47:36]; [51:51].
Сырат-ы мустакъим	[1:6]; [2:142], [2:213]; [3:51], [3:101]; [4:68], [4:175]; [5:16]; [6:39], [6:87], [6:126], [6:161]; [7:16]; [10:25]; [11:65]; [15:41]; [16:26], [16:121]; [17:35]; [19:36]; [22:54]; [23:73]; [24:46]; [36:4], [36:61]; [37:18]; [42:52]; [43:43], [43:61], [43:64]; [46:36]; [48:2], [48:20]; [67:22].
Тевхид ве тевхид инанчы	[1:5]; [2:163], [2:255]; [3:2], [3:6], [3:18], [3:62]; [4:78], [4:171]; [5:73]; [6:19], [6:46], [6:102], [6:106]; [7:59], [7:65], [7:73], [7:85], [7:158]; [9:31], [9:129]; [11:14], [11:50], [11:61], [11:84]; [13:30]; [14:52]; [16:2], [16:22], [16:51]; [18:110]; [20:8], [20:14], [20:98]; [21:22], [21:25], [21:85], [21:108]; [22:34]; [23:32], [23:91], [23:116]; [27:26], [27:60-64]; [28:70-72], [28:88]; [35:3]; [38:65]; [39:6]; [40:62], [40:64]; [41:6]; [43:84]; [44:8]; [47:19]; [52:43]; [59:22], [59:23]; [51:51]; [64:13]; [73:9].
Хакъ, янълыш	[2:42]; [7:118]; [17:81]; [18:56]; [22:62]; [31:30]; [34:49]; [40:5]; [42:24]; [48:28]; [61:9].
Ханиф дини	[10:105]; [16:123].
Хидает, далялет	[2:175]; [6:125]; [7:30], [7:178], [7:186]; [10:108]; [13:27], [13:33]; [14:4]; [16:36], [16:37]; [17:15], [17:97]; [18:17]; [19:75], [19:76]; [27:92], [27:93]; [28:50], [28:56], [28:85]; [30:29]; [34:24], [34:50]; [35:8]; [39:23], [39:37], [39:38], [39:41]; [40:33]; [68:7].
Хидаетке уйгъанларгъа селям	[20:47].
ИБАДЕТ	

Абдест	[5:6].
Гъусул	[5:6].
Зекят	[2:43], [2:83], [2:110], [2:177], [2:277]; [4:77], [4:162]; [5:12], [5:55]; [7:156]; [9:5], [9:11], [9:71]; [19:31], [19:55]; [21:73]; [23:4]; [22:74]; [27:3]; [24:37], [24:56]; [31:4]; [33:33]; [41:7]; [58:13]; [73:20]; [98:5].
Зекят бериледжек кимселер	[9:60].
Ихрамлы олгъанда авланмакъ	[5:95].
Къурбан	[6:162]; [22:26-37].
Къурбан ве намаз	[108:2].
Мабедлерге токъунылмазлыкъ	[2:114]; [22:40].
Месджитлер Аллаһнынъдыр	[72:18].
Месджитлерге саип олмакъ	[9:18], [9:19].
Намаз	[2:3], [2:43], [2:45], [2:83], [2:110], [2:152], [2:177], [2:238], [2:239], [2:277]; [4:77], [4:162]; [5:12], [5:55], [5:58], [5:91], [5:106]; [6:72], [6:92], [6:162]; [7:170]; [8:3], [8:35]; [9:5], [9:11], [9:71]; [10:87]; [13:22]; [14:31], [14:37], [14:40]; [19:31], [19:55]; [20:14], [20:132]; [21:73]; [23:2], [23:9]; [22:35], [22:78]; [27:3]; [24:37], [24:56]; [30:31], [30:39]; [31:4], [31:17]; [33:33]; [35:18], [35:29]; [58:13]; [70:22], [70:23], [70:34]; [73:20]; [98:5]; Джума' намазы – [62:9], [62:10]; Мунафыкъларнынъ намазы – [4:142]; Саба намазы – [24:58]; Саргъошлыкъ алында намаз – [4:43]; Дженкте джемаатнен намаз – 102; Ятсы намазы – [24:58].
Намаз вакъытлары	[17:78], [17:79]; [20:14], [20:132]; [30:17], [30:18].
Намаз насыл олмалы	[29:45].
Намазны зиян эткенлер	[19:59].
Намазны къусурлы я да рия иле къылгъанлар	[107:4-6].
Намазнынъ къыскъартылмасы	[4:101].
Намазнынъ фарз олувы	[4:103].
Ораза	[2:183-185], [2:187], [2:196]; Кеффарет оразасы – [4:92]; [5:89]; [58:4].
Ораза ичюн фидье	[2:184].
Тейеммум	[4:43]; [5:6].

Хадж	[2:189], [2:196-200], [2:203]; [5:97]; [22:26-37].
Хадж ве умре	[2:158], [2:196].
Хаджнынъ эдеби	[5:1-2].
Хадж-ы экбер	[9:3].
Хаджыларны сувнен теминлев (сикъае)	[9:19].
ИКЪТИСАДИЙ АЯТ	
Ав ве авджылыкъ	[5:1], [5:2], [5:4], [5:94], [5:96]; [16:14]; [35:12].
Арам ашайджакъ ве ичеджеклер	[2:173], [2:219]; [4:43]; [5:3], [5:5], [5:90], [5:91], [5:93]; [6:121], [6:138], [6:145]; [16:67], [16:115]; [22:30].
Арджламаларда орта ёл	[17:29]; [25:67].
Аят имтиандыр	[3:153]; [11:7]; [47:31].
Девлет бюджетине зарар	[3:161].
Демир маденининъ файдасы	[57:25].
Дюнья-ахирет ольчюси	[28:77].
Дюнья аяты бир имтиандыр	[29:2], [29:3].
Дюнья аяты – оюн, эглендже	[6:32]; [29:64]; [47:36]; [57:20].
Дюнья аятынынъ кечиджилиги	[18:15], [18:16]; [57:20].
Дюнья ве ахирет ниметлери	[3:145], [3:148].
Дюнья ниметлери	[3:14]; [4:134]; [57:23].
Дюнья ниметлеринден файдаланмакъ	[7:31-33].
Дюньяны истемек	[17:18].
Гъасп (бирисининъ малыны зорлап алмакъ)	[2:188]; [4:29-31].
Зекят (бакъ. Ибадетлер)	
Зекят берильмеге ляйыкъ кимселер	[9:60].
Зекятны бермегенлер ве джезалары	[4:77]; [9:5], [9:11], [9:67], [9:79], [9:80]; [41:7].
Зекятны малнынъ	[2:267].

яхшысындан бермек	
Зекят факъырларнынъ акъкъыдыр	[51:19]; [70:24], [70:25].
Зенгинлик ве рахмет Аллаһнынъ элинде	[3:73].
Зенгинлик – усьтюнлик себеби олалмаз	[28:78-82]; [80:1-10].
Зенгинлернинъ малында ёкъсулларнынъ акъкъы бар	[51:19]; [70:24-25].
Зенгинлигинен макътангъан адам	[18:32-44]; [28:76-82].
Зираат	[2:267]; [6:95], [6:99], [6:141]; [7:58]; [12:47], [12:49], [12:63], [12:65]; [13:4]; [16:1]; [18:32]; [26:148]; [32:27]; [56:63-65].
Исраф ве мусрифлер	[6:141]; [7:31]; [17:26], [17:27], [17:29]; [25:67]; [43:32].
Куньдюз чалышмакъ ичюндир	[10:67]; [17:12]; [25:47]; [27:86]; [28:73]; [30:23]; [40:61]; [78:11].
Къумар	[2:188], [2:219]; [4:29-31]; [5:90], [5:91].
Мал ве эвлят имтиандыр	[8:28]; [64:14], [64:15].
Мулькиет акъкъына сайгъы	[2:188].
Мулькиетке теджавуз	[4:161].
Ольчю ве чекюв	[6:152]; [7:85]; [11:84-86]; [17:35]; [26:181], [26:182]; [55:7-9]; [83:1-7].
Рызыкъ	[13:26]; [16:114]; [17:30]; [24:28]; [29:60], [29:62]; [34:24], [34:36], [34:39]; [39:52]; [42:12], [42:19], [42:27]; [67:21]; [65:3]; [51:22], [51:57], [51:58].
Рызыкъларны фаркълы къылгъан Аллаһтыр	[16:71].
Рушвет (къабар)	[2:188].
Сервет ялынъыз зенгинлер арасында долашмамалы	[59:7].
Серветке зияде	[3:14]; [9:24], [9:35], [9:58], [9:59], [9:67], [9:75], [9:76];

берильмек	[48:15]; [49:14], [49:16], [49:17]; [63:8]; [89:20]; [96:6-8].
Серветни топлап сакъламакъ	[3:49]; [9:34], [9:35]; [64:15-18]; [104:1-4].
Сефихлерге мал берильмез	[4:5].
Тиджарет, алыш-вериш	[2:188], [2:198], [2:201], [2:275], [2:282]; [4:29-31]; [5:1]; [22:28]; [24:37]; [38:21-24]; [62:9], [62:10].
Файдасыз мешгъулиет	[23:3].
Файыз	[2:188], [2:275], [2:276], [2:278], [2:279]; [3:130]; [4:29-31], [4:160], [4:161]; [30:39].
Хасислик	[2:195], [3:49], [3:180]; [4:36], [4:37]; [9:34], [9:35]; [25:67]; [17:29], [17:31], [17:100]; [47:37], [47:38]; [57:23], [57:24]; [59:59]; [64:15-18]; [92:8-11]; [104:1-4]; [100:8-11].
Рехин ве кира	[28:26], [28:29].
Хырсызлыкъ	[2:188]; [4:28], [4:31]; [5:38], [5:39].
Чалышмакъ	[4:32]; [28:77]; [26:20]; [53:39-42]; [92:4].
Джумертлик (айрыджа бакъ: Ахлякъ – маддий ярдымлашув)	[2:268]; [17:29].
Элял олгъанындан ашамакъ ве ичмек	[2:168], [2:172], [2:173]; [5:1], [5:3-5], [5:87], [5:88]; [6:118], [6:119], [6:142], [6:145]; [16:114], [16:115]; [22:30].
Эр кес Аллаһкъа мухтадж	[35:15]; [47:38].
ИЛИМ, АКЪЫЛ, ТЕФЕККЮР, ИБРЕТ	
Акъыл саиплери	[2:164], [2:169], [2:197], [2:269]; [3:7], [3:190]; [5:100]; [12:11]; [13:19]; [14:52]; [16:12]; [38:29], [38:42]; [39:9], [39:18], [39:21]; [40:54]; [65:10].
Акъыл юрсетмекни огютлеген аетлер	[2:44], [2:73], [2:75], [2:76], [2:164], [2:170], [2:171], [2:242]; [3:65], [3:118]; [5:58], [5:100]; [6:32], [6:126], [6:151]; [7:169]; [8:22]; [10:16], [10:42], [10:100]; [11:51]; [12:2], [12:109]; [13:4]; [16:12], [16:67]; [21:10], [21:67]; [22:46]; [23:80]; [24:61]; [25:44]; [26:28]; [28:60]; [29:35], [29:43], [29:63]; [30:24], [30:28]; [36:62], [36:68]; [37:138]; [39:43]; [40:67]; [43:3]; [45:5]; [49:4]; [57:17]; [59:14]; [67:10].
Аллаһтан башкъасынынъ бильгиси сынъырлыдыр	[2:30-33], [2:255]; [12:76]; [31:34].
Аллаһтан илим истемек	[20:114].
Бильгенини огретмекнинъ зарурлыгъы	[2:129], [2:151], [2:159], [2:174]; [9:122]; [80:1-4].

Бильмеген шей узеринде исрар этмемек	[3:66]; [17:36].
Бильмеден укюм бермемек	[6:119], [6:144]; [22:8]; [31:20]; [40:83].
Зан – кесен-кес бильгини ифаде этмез	[10:36]; [49:12]; [53:28].
Икмет	[2:251], [2:269]; [4:54]; [33:34]; [38:20]; [43:63]; [54:5]; [62:2].
Илим адамынынъ дегери	[3:7], [3:18]; [4:162]; [17:107]; [22:54]; [26:197]; [29:43]; [35:28]; [39:9]; [58:11].
Илимнинъ дегери ве илимге тешвикъ	[16:43]; [20:114]; [28:80]; [39:9]; [58:11]; [96:1-5].
Инсан бильгисини ашкъан саа (гъайб)	[2:33]; [6:59]; [7:188]; [11:123]; [16:77]; [18:26]; [19:78]; [25:6]; [27:65]; [31:34]; [34:48]; [35:38]; [36:11]; [49:18]; [68:47]; [72:10], [72:26]; [81:24].
Инсаннынъ билип оламайджакъ шейлери	[13:8]; [31:43].
Кезип корьмек ве файдалары	[3:137]; [6:6], [6:11]; [12:109]; [16:36]; [22:46]; [27:69]; [29:20]; [30:9], [30:42]; [35:44]; [23:21], [23:82]; [47:10].
Кяинат ве инсаннынъ барлыгъы узеринде тефеккюрни тешвикъ	[41:53]; [51:20], [51:21].
Къалем ве язы	[68:1]; [96:4], [96:5].
Окъумагъа Аллаhнынъ адынен башламакъ	[96:1].
Пешин укюмден сакъынмакъ	[4:94]; [49:6].
Сорап огренмек	[21:7].
Тефеккюр	[2:219], [2:266]; [3:191]; [5:18]; [6:50]; [7:176], [7:184]; [10:24]; [13:3]; [16:11], [16:44], [16:69]; [30:8], [30:21]; [34:46]; [39:42]; [45:13]; [59:21].
Тюшюнип ибрет алынмасы керек олгъан вазиетлер	[10:5], [10:6], [10:12]; [13:3], [13:4]; [16:11-13], [16:65], [16:66], [16:68], [16:79]; [12:7]; [30:19-25]; [23:21], [23:30]; [26:7-9]; [29:15], [29:24], [29:34], [29:35]; [36:71]; [38:27]; [42:39]; [44:38], [44:39]; [45:4]; [67:19]; [86:5-7].
Фалджылыкъ, ырымджылыкъ ве сихирбазлыкъ	[2:102]; [5:3], [5:90]; [113:104].
Джаиллерден	[2:67]; [5:50]; [6:35]; [7:199]; [11:46].

узакъ турмакъ	
ИНСАН	
Инсан ер юзюнинъ халифеси	[2:30]; [6:165]; [7:69], [7:74]; [10:14], [10:73]; [27:62]; [35:39]; [38:26].
Инсан зайыф яратылгъандыр	[4:28].
Инсан ибадет этмек ичюн яратылгъан	[15:99]; [51:56], [51:57]; [67:2]; [72:16], [72:17].
Инсан огълунынъ гъафлети	[21:1-3].
Инсан хырскъа зияде берильгендир	[70:19-21]; [89:16-20].
Инсангъа догъру ёл косьтерильгендир	[76:3].
Инсанлар Аллаһкъа мухтаджлыр	[35:15].
Инсанлар тек бир уммет эди	[2:213].
Инсанларнынъ ве джинлернинъ яратылыш гъаеси	[51:16].
Инсанларнынъ къабилелерге ве миллетлерге айырылувларынынъ себеплери	[49:13].
Инсанларнынъ фаркълылыкълары	[35:32].
Инсанларнынъ фаркълы имкянларгъа саип къылынувынынъ себеби	[43:32].
Инсанларнынъ фаалиетлерине коре дереджелери бар	[6:132]; [46:19]; [76:1-2]; [92:4].
Инсанлыкънынъ сою	[4:1].
Инсанны джеэннемге	[74:43-47].

тюшюрген феналыкълар	
Инсанны энъ эйи бильген ве онъа энъ якъын олгъан – онынъ яратыджысыдыр	[50:16].
Инсаннынъ аджизлиги	[5:30], [5:31]; [16:4].
Инсаннынъ Аллаh эманетини истемеси	[33:72], [33:73]; [59:21].
Инсаннынъ маиети	[10:12]; [11:9-11]; [12:11]; [17:11], [17:70], [17:83], [17:84]; [18:54]; [21:37]; [22:66]; [30:33-36]; [39:8], [39:49]; [41:49-51]; [42:48]; [64:2], [64:3]; [70:19-22]; [90:4]; [100:6-8].
Инсаннынъ озюнде ибретлер бар	[41:53]; [45:4]; [51:21]; [86:5-7].
Инсаннынъ тербиеси	[55:3-4].
Инсаннынъ усьтюнлиги	[2:34]; [7:11], [7:172], [7:173]; [15:29-30]; [17:61], [17:62], [17:70]; [20:55]; [64:3]; [95:1-5].
Инсаннынъ хызметине теклиф олунгъан варлыкъ ве имкянлар	[2:29]; [13:2-4]; [14:32-34]; [16:5-14], [16:78], [16:80], [16:81]; [17:70]; [21:30-32]; [22:36], [22:37], [22:63-65]; [26:132-134]; [27:60-64], [27:86]; [28:71-73]; [29:60-63]; [30:20-25], [30:50]; [31:20], [31:29], [31:31]; [32:37]; [34:24]; [35:12], [35:13], [35:27], [35:28]; [36:33-36]; [39:6], [39:21]; [40:61], [40:64], [40:79], [40:80]; [43:10-13]; [45:12], [45:13]; [50:7-11]; [55:1-12]; [56:58-59], [56:63-65], [56:68-73]; [67:15]; [79:30]; [78:6-16].
Инсаннынъ чеккени – озюнинъ япкъаны себебинден	[30:41]; [42:30], [42:34].
Инсаннынъ яратылышы	[2:28], [2:30]; [3:6]; [4:1]; [6:2], [6:98]; [7:11], [7:189]; [15:26], [15:28]; [16:4], [16:72]; [17:99]; [20:55]; [22:5]; [23:12-14], [23:79]; [25:54]; [30:19], [30:20], [30:54]; [31:34]; [32:7-9]; [35:11]; [36:36], [36:77]; [37:11]; [38:71], [38:74]; [39:6]; [40:64], [40:67]; [45:4]; [50:16]; [53:45], [53:46]; [56:57-59]; [71:14], [71:19]; [75:37-39]; [76:1-2]; [77:20-22]; [80:18-20]; [86:5-7]; [95:1-5]; [96:2].
КЕВНИЙ (КОСМОСКЪА АИТ) АЕТЛЕР	
Ай белли бир вакъыткъадже сейир этер	[13:2]; [31:29], [31:30]; [35:13]; [36:39], [36:40]; [39:5]; [55:5].

Ай ышыгъыны кунештен алыр	[91:2].
Айнынъ яратыджысы	[7:54]; [10:5]; [21:33].
Айнынъ яратылышы	[25:61]; [71:16].
Арш	[7:46], [7:48], [7:49], [7:54]; [9:129]; [10:3]; [11:7]; [13:2]; [20:5]; [21:22]; [23:86], [23:116]; [25:59]; [27:26]; [32:4]; [39:75]; [40:15]; [43:82]; [57:4]; [70:3], [70:4]; [85:15].
Аршкъа Аллаһнынъ укюмран олувы	[13:2]; [20:5]; [25:59]; [32:4]; [57:4].
Аршны юкленген мелеклер	[40:7]; [69:17].
Аршнынъ саиби Аллаһтыр	[27:26]; [85:15].
Дагъларнынъ арекет этюви	[27:88].
Дагъларнынъ яратылышы	[13:3]; [15:19]; [16:15]; [50:7]; [79:32].
Ердеки къыталар	[13:4].
Ернинъ яратыджысы	[2:117]; [6:14], [6:73], [6:101]; [35:1]; [42:11]; [51:48]; [64:3].
Ернинъ яратылышы	[6:101]; [7:54]; [10:3]; [11:7]; [13:3]; [15:19], [15:85]; [16:3]; [21:30]; [25:59]; [32:4]; [41:9-11]; [50:38]; [51:20]; [57:4]; [65:12]; [78:6].
Йылдызларнынъ яратыджысы	[7:54].
Йылдызларнынъ семада дёнерек арекет этювлери	[36:40].
Коклернинъ башта думан (газ) алында олувы	[41:11].
Коклернинъ ве ернинъ тасарруфы Аллаһкъа аит	[2:107]; [3:187]; [5:40]; [9:116]; [24:42]; [25:7]; [36:83]; [39:62], [39:63]; [42:49]; [43:85]; [45:27]; [48:14]; [57:2], [57:5]; [85:9].
Коклернинъ еди кок оларакъ яратылышы	[2:29]; [17:44]; [23:17], [23:86]; [41:12]; [65:12]; [67:3]; [71:15]; [78:12].
Коклернинъ яратыджысы	[2:117]; [6:14], [6:73], [6:101]; [14:32]; [22:65]; [35:1]; [42:11]; [51:47]; [55:17]; [64:3]; [79:27].
Коклернинъ яратылышы	[6:101]; [7:54]; [10:3]; [11:7]; [13:2]; [15:85]; [16:3]; [21:30], [21:32]; [25:59]; [31:10]; [32:4]; [41:11]; [50:38]; [51:47]; [57:4]; [65:12]; [79:28].

Кунешнинъ арекети	[21:33]; [36:38].
Кунешнинъ вакъытнынъ билинюви ичюн яратылувы	[6:96].
Кунешнинъ яратыджысы	[7:54]; [10:5]; [21:33].
Кунешнинъ яратылышы	[25:61]; [71:16]; [78:13].
Курси	[2:255].
Кяинатнынъ яратылышы	[6:101]; [7:54]; [10:3]; [11:7]; [15:85]; [16:3]; [21:30]; [25:59]; [32:4]; [41:11]; [50:38]; [57:4]; [65:12].
Кяинаттаки тертип	[21:22]; [55:2], [55:7]; [67:3], [67:4].
Такъвим (ай, йыл, мевсим)	[2:189], [2:194], [2:217]; [5:2], [5:97]; [6:96]; [10:5]; [9:5], [9:36]; [16:12]; [17:12]; [22:47]; [30:4]; [32:5]; [70:4].
Ягъмурнен Аллаһ олю топракъкъа джан берир	[16:65]; [30:50]; [35:9]; [41:39]; [43:11]; [45:5]; [50:11]; [80:25-32].
КЪУР'АН	
Къур'ан	[5:101]; [6:19]; [10:15], [10:37], [10:61]; [9:111]; [12:2]; [13:31]; [15:1], [15:87], [15:91]; [16:98]; [17:41], [17:45], [17:89]; [18:54]; [20:2], [20:114]; [25:30]; [27:1-6], [27:76], [27:92]; [28:85]; [30:58]; [34:31]; [36:2], [36:69]; [38:1]; [39:27], [39:28]; [43:3]; [41:3]; [50:45]; [55:2]; [56:77]; [68:51]; [73:20]; [76:23]; [85:21]; [84:21].
Къур'ан агъыр-агъыр (яваш-яваш) окъулмалы	[73:4].
Къур'ан инсанларны къаранлыкътан айдынлыкъкъа чыкъарыр	[57:9].
Къур'ан Къадир геджесинде энген	[44:22]; [97:1].
Къур'ан не ичюн арапча эндирильди	[42:7]; [41:44].
Къур'ан не ичюн къысым-къысым эндирильди	[25:31], [25:32].
Къур'ан ракъипсиздир	[2:23], [2:24]; [10:38]; [11:13]; [17:88].

Къур'ан рамазан айында эндирильди	[2:185].
Къур'ан узеринде тюшюнмек	[4:82]; [38:29]; [47:24].
Къур'ан шифа ве рахметтир	[17:82].
Къур'ан энъ догъру ёлгъа алып барыр	[17:9].
Къур'анда лянетленген терек	[17:60].
Къур'анда мухкем ве мутешабих аетлер	[3:7].
Къур'анда несх	[2:106].
Къур'анда он эмир	[6:101-103]; [17:22-39].
Къур'анда седжде аетлери	[7:206]; [13:15]; [16:50]; [17:107]; [19:58]; [22:18]; [25:60]; [27:25]; [32:15]; [38:24]; [41:37]; [53:63]; [84:21]; [96:19].
Къур'анны динълемек эдеби	[7:24].
Къур'анны динълемеге мани олгъанлар	[41:26].
Къур'анны къорчалайыджы Аллаhтыр	[15:9].
Къур'анны Пейгъамбер уйдурып язмады	[29:50].
Къур'аннынъ азамети (буюклиги)	[59:21].
Къур'аннынъ азрети Муhаммедке эндирильгенини къабул этмегенлер	[43:31].
Къур'аннынъ исимлери (Ахсен-уль Хадис)	[39:23]; (Фуркъан:) [2:185]; [25:1]; (Хадис:) [56:81]; (Китап:) [2:2], [2:159], [2:177]; [3:3], [3:7]; [4:105], [4:113], [4:123], [4:127], [4:130], [4:140]; [5:15]; [6:114], [6:155]; [7:2], [7:196]; [10:1]; [11:1]; [12:1]; [13:1]; [14:1]; [15:1]; [16:64], [16:89]; [18:1]; [26:2]; [27:1]; [28:2], [28:86]; [29:47], [29:51]; [31:2]; [32:2]; [38:29]; [39:1], [39:2]; [41:3], [41:41]; [43:2]; [44:2]; [46:2], [46:12]; [52:2]; [56:78]; (Нуур:) [64:8]; (Руух:) [42:52]; (Зикр:) [15:6], [15:9]; [16:44]; [21:50]; [36:69]; [38:87].

Къур'аннынъ окъулув шекиллери	[17:106]; [73:4].
Къур'аннынъ озеги сайылгъан ает	[2:177].
КЪУР'АНДАН ЭВЕЛЬКИ КИТАПЛАР	
Зебур	[4:163]; [21:105].
Инджиль	[3:3], [3:48], [3:65]; [5:46], [5:47], [5:66], [5:68], [5:110]; [7:157]; [9:111]; [48:29]; [57:27].
Теврат	[3:3], [3:48], [3:50], [3:65], [3:93]; [5:43], [5:44], [5:46], [5:66], [5:68], [5:110]; [9:111]; [48:29]; [61:6]; [62:5].
МУ'МИН-МУСУЛЬМАН, КЯФИР, МУНАФЫКЪ, МУШРИК	
Дехрийлер	[45:24].
Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа итаат этильмез	[33:1], [33:48].
Кяфирлерге итаат этильмез	[25:52].
Кяфирлерге тенбие файда бермез	[2:6], [2:7]; [36:10].
Кяфирлерге яхшылыкълары файда бермез	[3:117].
Кяфирлернен дост олунмаз	[4:144]; [9:23]; [60:1].
Кяфирлерни аджизликке тюшюрген суаллер	[52:28-43].
Кяфирлернинъ ахиреттеки пешманлыкълары	[40:11]; [33:64-68]; [35:37]; [67:10], [67:11].
Кяфирлернинъ ишлери бошуна кетеджек	[18:104], [18:105]; [24:39]; [33:19].
Кяфирлернинъ Къур'ангъа нисбетен тавурлары	[22:72].
Меджусийлер	[22:17].
Кяфирлернинъ джеэннемге сюрюлиши	[39:71], [39:72].
Му'мин-кяфир къаршылаштырма	[2:26], [2:257]; [11:24]; [16:75], [16:76].

сы	
Му'миннен фасыкъ бир олмаз	[32:18].
Му'минлер бир-бирлерининъ достудыр	[9:71].
Му'минлер ер юзюнинъ халифесидир	[35:39].
Му'минлер къардаштырлар	[49:10].
Му'минлерге ифтира ве эзиет этиджилер	[33:58].
Му'минлерге эскендже этиджилер ве оларнынъ джезалары	[85:4-10].
Му'минлернинъ арекетлери	[9:71], [9:75-77], [9:79].
Му'минлернинъ ахиретте ёллары айдынлыкътыр	[57:12]; [66:8].
Му'минлернинъ вазифеси итааттыр	[24:51], [24:52].
Му'минлернинъ васыфлары	[8:2-4]; [13:19-24]; [42:36-39]; [70:22-53].
Му'минлернинъ ве илим адамларынынъ дегери	[58:11].
Му'минлернинъ диний ве ахлякъий васыфлары	[23:1-11].
Му'минлернинъ кяфирлерге ве бир-бирлерине нисбетен арекетлери	[48:29].
Му'минлернинъ нуры	[66:8].
Му'минлернинъ сымасы	[48:29].
Му'минлернинъ	[33:22].

теслимиети	
Мунафыкълар	[2:8-20], [2:204-206]; [3:167]; [4:61], [4:64], [4:69], [4:88], [4:138], [4:145]; [8:49].
Мунафыкълар дост олмаз	[4:89].
Мунафыкълар кяфирлернинъ достларыдырлар	[59:11].
Мунафыкъларнынъ зайыф мусульманларгъа нисбетен инсафсызлыкълары	[63:7], [63:8].
Мунафыкъларнынъ табиаты	[59:11-14].
Мунафыкъларнынъ арекетлери	[9:55-59], [9:67]; [63:1-5].
Мунафыкъларнынъ дженазе намазы къылынмаз	[9:84].
Мусульман оларакъ ольмек	[2:132]; [3:102], [3:193]; [7:126]; [12:101]; [27:18], [27:89], [27:90].
Мусульман уммет	[2:128].
Мусульманнынъ шахсиети	[5:54].
"Мусульманлар" адыны берген Аллаhтыр	[22:79].
Мусульманларнен сучлылар бир дегиль	[68:35].
Муждели му'минлер	[9:112].
Мушриклер Аллаhнынъ баласы бар дедилер	[6:6]; [10:68-70]; [16:57], [16:62]; [17:40]; [19:88-92]; [21:26]; [22:3], [22:4]; [34:40-42]; [37:149-159], [37:180]; [43:15], [43:16], [43:18], [43:79-82]; [52:39]; [53:21], [53:22].
Мушриклер Аллаhтан башкъасыны танъры таныдылар	[2:165]; [3:151]; [4:117]; [5:76]; [6:1], [6:107], [6:136], [6:150]; [7:191]; [10:18], [10:66]; [11:109]; [14:30]; [15:95], [15:96]; [16:73]; [19:81]; [22:11-13], [22:71], [22:74]; [25:3], [25:55]; [36:74], [36:75]; [37:11]; [38:5-7]; [39:15], [39:45], [39:67]; [40:10-12]; [42:9]; [52:43].
Мушриклер къадынларгъа дегер бермезлер	[6:139]; [16:58], [16:59]; [42:17]; [43:17]; [52:39]; [53:21], [53:22].

Мушриклер путларны шефаатчы зан эттилер	[10:18]; [13:14]; [16:55]; [19:81], [19:82]; [39:3], [39:43], [39:44].
Мушриклернинъ къыз балаларыны ольдюривлери	[6:137], [6:140]; [16:57-59]; [42:17]; [81:8], [81:9].
Мушриклернинъ азрети Пейгъамберден сачмалав истеклери	[17:90-93].
Мушриклернинъ азрети Пейгъамберге нисбетен тавурлары	[72:19].
Мушриклернинъ итирафлары	[23:84-89].
Озьлерини Аллаһкъа адагъан му'минлер	[9:111].
Саабийлер	[2:62]; [5:69]; [22:17].
ОЛЮМ ВЕ СОНЪУ	
Ахиретке иман	[2:4], [2:46], [2:62], [2:123], [2:177]; [3:9], [3:25]; [4:38], [4:39], [4:59], [4:162]; [6:133]; [7:147]; [9:18], [9:19], [9:44]; [10:45]; [16:22]; [18:110]; [27:23]; [31:4]; [42:7]; [70:2], [70:26].
Ахиретке азырлыкъ	[2:110]; [22:77]; [36:12], [36:59]; [59:18]; [75:13].
Ахиретнинъ дешети	[40:18].
Ахиретнинъ олувына шубе ёкъ	[45:32].
Ахиретте азалар шаатлыкъ этерлер	[41:20-22].
Ахиретте бахтлы ве бедбахт юзьлер	[3:104]; [74:20-25]; [80:33-42]; [88:1], [88:16].
Ахиретте бутюн сырлар ашкяр олур	[86:9].
Ахиретте инсан олюмсиздир	[44:56].
Ахиретте эмир Аллаһкъа аит	[82:19].
Ахиретте эр кеске	[39:70]; [99:78].

япкъанынынъ къаршылыгъы эксиксиз берилир	
Ахиретте залимлернинъ мазеретлери (афулары) кечмез	[40:52].
Ахиретте зулум ёкътыр	[45:22]; [40:17].
Ахиретте пешманлыкъ файда бермез	[14:44].
Амель дефтерлери артларындан берильгенлер	[84:10-15].
Амель дефтерлери сагъ тарафындан берильгенлер	[69:19-24]; [17:71]; [84:7-9].
Амель дефтерлери сол тарафындан берильгенлер	[69:25-37].
А'рааф ве А'рааф халкъы	[7:46], [7:48].
Гуняхкярларнынъ ахиреттеки пешманлыкълары	[23:99], [23:100]; [32:12]; [78:40].
Закъкъум тереги	[44:73]; [56:52].
Зебанийлер	[96:18].
Кевсер	[108:1].
Кирамен кятибин мелеклери	[50:17], [50:18]; [82:11].
Къабир ве къабир аяты	[6:98]; [9:84]; [14:27]; [20:124]; [40:46]; [60:13]; [80:21]; [102:1-2].
Къыяметнинъ аляметлери	[18:97], [18:98]; [21:96], [21:97]; [27:82]; [34:14]; [43:43]; [47:18]; [75:6-10].
Къыямет ве сонъу	[18:47-49]; [20:105-112].
Къыяметнинъ дешети	[31:33]; [77:6-9]; [80:33-42].
Къыяметнинъ ильми Аллаһкъа аиттир	[7:187]; [33:63]; [41:47].
Къыяметнинъ къопув шекли	[14:48]; [52:9], [52:10]; [56:1-7]; [69:13-16]; [73:14], [73:17], [73:18]; [77:8-14]; [78:18-20]; [81:1-6], [81:11-13]; [82:1-4]; [84:1-5]; [99:1-5]; [101:1-5].
Къыяметнинъ	[30:55-57].

вакъыты кельгенде гунахкярларнынъ вазиети	
Къыяметнинъ къопаджагъы кесен-кестир	[18:21]; [22:7].
Къыяметнинъ къопувы эснасында инсанлар	[22:1], [22:2].
Махшерде кёр олгъанлар	[20:124-128].
Олюм	[3:185]; [4:18], [4:78]; [6:60-62], [6:93]; [14:18]; [21:34], [21:35]; [33:16]; [39:30], [39:42]; [62:6-8].
Олюм анындаки пешманлыкъ	[23:99], [23:100].
Олюм ве аят имтиан ичюн берильгендир	[67:2].
Олюм сархошлыгъы	[50:19].
Олюмни эр джанлы татаджакътыр	[3:185]; [17:99]; [21:34], [21:35]; [23:15]; [29:57]; [55:26], [55:27].
Олюмден сонъра текрар тирильмек	[11:7]; [16:38], [16:39]; [17:49-52], [17:97], [17:98], [17:99]; [19:66-72]; [29:19], [29:20]; [30:56].
Суур	[20:102]; [27:87]; [36:51]; [39:68]; [69:13]; [50:20]; [74:8].
Ухревий (ахиреттеки) адалет	[3:25]; [4:109], [4:113], [4:114]; [10:54]; [16:111]; [21:47].
Ухревий азап ве джеза	[5:36]; [18:29]; [32:20]; [37:62-73]; [38:55-64]; [44:43-49]; [70:11-18].
Ухревий месулиет	[2:284]; [29:4], [29:13]; [33:8]; [102:8].
Ухревий месулиетнинъ къаврамы	[16:15].
Ухревий мухасебе (эсап)	[3:30]; [14:51]; [17:13], [17:14], [17:71], [17:72]; [18:47-79].
Ухревий мукяфат	[18:30], [18:31], [18:107], [18:108]; [19:60-63]; [20:75], [20:76]; [22:23]; [25:75], [25:76]; [37:41-49]; [38:49-54]; [44:51-57]; [43:68-73]; [55:46-78]; [52:17-28]; [76:11-22].
Ухревий мукяфатлар эр тюрлю такъдирден устюндир	[32:17].

Фирдевске варис олгъанларнынъ васыфлары	[23:1-11].
Хашир (къыямет кунюнде инсанларнынъ Аллаһнынъ узурында топланувы)	[6:94], [6:134]; [15:85]; [16:84], [16:89]; [17:71]; [18:48]; [20:15]; [21:104]; [22:7]; [29:5]; [30:43]; [34:3]; [40:59]; [39:69]; [42:7], [42:19]; [46:3]; [52:1-8]; [69:1-3]; [77:1-7]; [78:39].
Дженнет шарабы	[37:45-47]; [52:23]; [56:18], [56:19]; [76:5-6], [76:15-18]; [78:34]; [83:25-28]; [88:14].
Дженнетнинъ васыфлары	[13:35].
Дженнетнинъ къысымлары (Адн дженнетлери:)	[9:72]; [13:23]; [16:31]; [18:31]; [19:62]; [20:76]; [35:33]; [38:50]; [40:8]; [61:12]; [98:8]; (Фирдевс дженнетлери:) [18:107]; [23:11]; (Ме'ваа дженнети) [32:19]; [53:13-15]; (Наиим дженнети) [37:40-44]; [56:12]; [82:13].
Джеэннем инсанлар ве джинлернен толаджакътыр	[11:119]; [32:13].
Джеэннем шарабы	[37:57], [37:58], [37:67], [37:68]; [56:42], [56:54], [56:55]; [78:24], [78:25]; [88:5].
Джеэннемде кяфирлернинъ вазиети	[14:16], [14:17]; [18:29]; [67:6-11].
Джеэннемде олюм ёкътыр	[20:74]; [87:12], [87:13].
Джеэннемнинъ дешети	[67:6-8]; [74:26-31].
Джеэннемнинъ еди къапысы бардыр	[15:44].
Джеэннемнинъ кенишлиги	[50:30].
Эджель	[4:77]; [6:2], [6:60]; [7:34]; [10:49]; [11:3]; [16:61]; [71:4].
Эджель денъишмез	[7:34]; [10:49]; [16:61]; [23:43]; [63:11].
ПЕЙГЪАМБЕР (С.А.)	
Аз. Муhаммед (с.а.в)	[3:144]; [33:40]; [47:2].
Аз. Муhаммед Аллаhнынъ эльчисидир	[48:29].
Аз. Муhаммед	[21:107].

алемлерге рахметтир	
Аз. Муhаммед бутюн инсанларгъа ёлланылгъандыр	[34:28].
Пейгъамбер (с.а.)	[3:144], [3:164]; [4:59-61], [4:80], [4:83], [4:115], [4:170]; [5:41], [5:83], [5:104]; [7:57]; [9:61], [9:73], [9:117]; [33:1], [33:6], [33:13], [33:38], [33:45], [33:53]; [60:12]; [66:8], [66:9].
Пейгъамбер бир бешердир	[17:93]; [18:110]; [41:6].
Пейгъамбер бир зорбаджы дегильдир	[50:45]; [88:21], [88:22].
Пейгъамберге биат олмакъ	[48:10].
Пейгъамбер ве сокъур	[80:1-11].
Пейгъамбер ве къадынлары	[66:1], [66:3-5].
Пейгъамбер исляатчыдыр	[11:88].
Пейгъамбер кейфине коре къонушмаз	[53:3].
Пейгъамбер му'минлерге озь джанындан даа якъындыр	[33:6].
Пейгъамбер теблигъ вазифесини адалетнен япкъандыр	[21:109].
Пейгъамбер уджрет истемез	[12:104]; [25:57]; [34:47]; [42:23].
Пейгъамбер энъ устюн ахлякъкъа саиптир	[68:4].
Пейгъамберге исьян	[4:115].
Пейгъамберге сайгъы	[24:62], [24:63]; [49:1-5].
Пейгъамберге салят ве селям	[33:56].

Пейгъамберге элял къылынгъан къадынлар	[33:50].
Пейгъамбернен тартышкъан къадын	[58:1].
Пейгъамберни хакем къабул этмек	[4:65].
Пейгъамбернинъ айны экиге больмек муджизеси	[54:1].
Пейгъамбернинъ вазифесининъ сынъыры	[29:18]; [35:23], [35:24]; [38:65], [38:70].
Пейгъамбернинъ вазифе сынъырлары	[6:50], [6:66], [6:104], [6:106], [6:107]; [10:49], [10:108]; [11:12]; [16:35], [16:82]; [25:56]; [29:50]; [42:48]; [46:9].
Пейгъамбернинъ иманда себаты	[6:56-58].
Пейгъамбернинъ къадынлары	[33:28-34], [33:51-53]; [66:1].
Пейгъамбернинъ къадынлары му'минлернинъ аналарыдыр	[33:6].
Пейгъамбернинъ мирадж муджизеси	[17:1]; [53:1-18].
Пейгъамбернинъ рисалет (ёлланув) себеби	[33:45-48].
Пейгъамбернинъ сёзю вахийдир	[53:3-5].
Пейгъамбернинъ теблигъ вазифеси	[5:67].
Пейгъамбернинъ тевазу (алчакъгонъюллилик) вазифеси	[6:52].
Пейгъамбернинъ умметине садакъаты	[9:128]; [18:6]; [26:3].
Пейгъамбернинъ	[59:7].

укюмлерине итаатнынъ лязимлиги	
Пейгъамбернинъ шефааты	[15:88].
Пейгъамберлер Аллаһнынъ хазинесине саип дегиллер	[11:31].
Пейгъамберлер арасында фаркъ ёкътыр	[2:136].
Пейгъамберлер де месульдирлер	[7:6].
Пейгъамберлер гъайбны бильмезлер	[11:31].
Пейгъамберлер мелек дегиллер	[11:31].
Пейгъамберлер садедже бешердир (инсандыр)	[14:11].
Пейгъамберлернинъ бир къысмы акъкъында Къур'анда бильги берильмегендир	[40:78].
Пейгъамберлернинъ фазилети	[2:253].
Ресуль-Ресулуллаһ (с.а.)	[2:108], [2:143], [2:150]; [7:158]; [9:29], [9:32]; [33:29], [33:31], [33:33], [33:40], [33:57]; [47:32], [47:33]; [48:9], [48:12], [48:17], [48:27], [48:28], [48:29]; [49:1], [49:4], [49:7]; [58:5], [58:9], [58:12], [58:21], [58:22], [58:23]; [59:4], [59:7], [59:8]; [60:1]; [61:9]; [62:2]; [64:8]; [65:8].
Ресуль-ун Керим	[69:40].
Ресулуллаһ энъ гузель ахлякъ орьнегидир	[33:21].
Ресулуллаһкъа нисбетен мушриклернинъ тавры	[58:8].
Ресулуллаһнынъ вазифеси теблигъдир	[5:99].

Ресулуллаhнынъ Къур'андан юз чевиргенлерден шикяети	[25:30].
Реулуллаhнынъ му'минлерге шефкъаты	[26:215].
Ресулуллаhнынъ якъын акърабаларыны динге давет этюви	[26:214].
ПЕЙГЪАМБЕРЛЕР ВЕ КЪАВМЛАРЫ	
Адем (а.с.)	[2:31], [2:33], [2:37]; [4:116], [4:120]; [6:2]; [15:26], [15:28], [15:43]; [30:21]; [32:7].
Адемнен шейтан	[2:34-36]; [7:19-24]; [17:61-62]; [18:50]; [20:116-119].
Адемнинъ ильми	[2:27].
Адемнинъ тёвбеси	[2:37].
Адемнинъ эки огълу	[5:27-31].
Адемнинъ яратылышы	[2:30]; [3:59]; [4:1]; [7:189]; [23:12]; [25:54]; [32:7]; [35:11]; [37:11]; [38:71-74]; [40:67]; [53:32]; [55:15]; [71:19].
Азер	[6:74].
Давуд (а.с.)	[2:251]; [4:163]; [5:78]; [6:84]; [27:15], [27:16]; [21:78-82]; [33:10-11]; [38:17-26], [38:30].
Давуднынъ демирни къулланувы	[33:10], [33:11].
Еудийлер	[2:62], [2:111], [2:113], [2:120], 135, 140; [3:67]; [4:46], [4:160]; [5:18], [5:41], [5:44], [5:51], [5:64], [5:69], [5:82]; [9:30]; [16:118]; [22:17].
Еудийлер бозгъунджыдыр	[5:64].
Еудийлер лянетленгендирлер	[5:64], [5:78].
Еудийлерге арам къылынгъанлар	[6:146].
Е'джудж, Ме'джудж	[18:91]; [21:96].
Зекериййа (а.с.)	[3:37], [3:38]; [6:85]; [21:89], [21:90]; [19:1-11].
Зуль-Киффль (а.с.)	[21:85]; [38:48].
Зуль-Къарнейн (а.с.)	[18:83-101].
Зу'н-Нуун (а.с.)	[21:87-88].
Ибрахим (а.с.)	[2:124-127], [2:130], [2:132], [2:133], [2:135], [2:136], [2:140],

Фыравуннынъ танърылыкъ иддасы	[79:24].
Хахамлар	[9:31], [9:34].
Хааман	[28:38]; [29:39].
Хаарун (а.с.)	[2:248]; [4:163]; [6:84]; [10:75]; [19:53]; [20:29]; [21:47]; [25:35].
Хаваарийлер	[3:52]; [5:111], [5:112]; [61:14].
Хиджр халкъы	[15:80-84].
Христианлар	[2:62], [2:111], [2:113], [2:120], [2:135], [2:140]; [3:67]; [5:14], [5:18], [5:51], [5:69], [5:82]; [22:17].
Христианлар иджат эткен рухбанлыкъкъа (эвленмемекке) уймадылар	[57:27].
һууд(а.с.) ве Аад къавмы	[7:65-72]; [9:70]; [11:50-60]; [14:9]; [22:42]; [25:21-26]; [50:13]; [53:50]; [54:18-21]; [69:4], [69:6]; [89:6].
Къарун	[28:76]; [29:39].
Кешишлер	[5:82].
Лукъман (а.с.)гъа икмет берильгендир	[31:13].
Лукъманнынъ огълуна огютлери	[31:13], [31:16-19].
Луут (а.с.)	[6:86]; [29:36].
Луут ве къавмы	[7:80-84]; [11:70], [11:74], [11:77-83], [11:89]; [15:59-77]; [21:71-74]; [22:43]; [26:160-175]; [27:54-66]; [37:133-138]; [38:13]; [50:13]; [54:32-39].
Луутнынъ къарысы	[66:10].
Меджусийлер	[22:17].
Медйен халкъы	[9:70]; [22:49].
Мерьем (р.а.)	[3:36], [3:37], [3:42-45]; [4:171]; [5:17], [5:110], [5:116]; [9:31]; [21:91].
Мерьемге ифтира	[4:156], [4:157].
Мерьемнинъ Исаны дюньягъа кетирюви	[19:16-36].
Муса (а.с.)	[2:51], [2:53]; [3:84]; [6:84], [6:91], [6:154]; [10:75]; [11:96], [11:110]; [17:2], [17:101]; [19:51-53]; [21:47]; [22:47]; [25:35]; [29:39]; [32:23]; [33:7], [33:69]; [41:45]; [42:13].
Муса ве Харун, Фыравун ве Исраил огъуллары	[2:54-93], [2:246], [2:248]; [4:153], [4:164]; [5:20-26]; [7:103-157], [7:159-172]; [10:75-93]; [14:5-8]; [20:25-35], [20:90], [20:91]; [23:44-49]; [26:10-61]; [27:7-14]; [28:3-42], [28:76]; [37:114-122]; [40:23-45], [40:53]; [44:17-37]; [43:46-56];

азырламакъ	
Зафер Аллаh ярдым эткен кимселернинъдир	[3:160]; [5:56]; [9:15]; [30:2-5].
Зафер Аллаhтандыр	[3:125], [3:126], [3:165].
Зафер Ислямнынъдыр	[21:44]; [24:55]; [48:28].
Зафер му'минлернинъдир	[3:123], [3:139], [3:148]; [13:41]; [21:105]; [24:55]; [30:60]; [48:23]; [63:8].
Кяфирлер дост этильмез	[3:118-120].
Къараманлыкъ	[2:249-251].
Медине еудийлерининъ джезаландырылувлары	[59:2-4].
Мешру (къануний) мудафаа	[26:39], [26:41].
Миллетлерара антлашма	[4:90], [4:92].
Невбет тутмакъ	[3:200].
Сеферберлик	[4:71]; [9:41].
Фей' ве гъаниметлернинъ такъсиматы	[59:6-9].
Фитне джинаеттен бетердир	[2:217].
Джасуслар гъа нисбетен уяныкъ олмакъ	[49:6]; [60:10].
Джихад	[4:95], [4:96]; [8:72]; [9:19], [9:20], [9:41], [9:44]; [25:52]; [22:78]; [49:15].
Джихад эмри	[9:73].
Джихаддан къачкъанлар	[9:81], [9:86], [9:87], [9:90], [9:93-96].
Дженк	[2:190-194], [2:216], [2:217], [2:244], [2:246]; [3:195]; [4:71-78], [4:84]; [8:39], [8:40]; [9:5], [9:12], [9:29]; [33:20], [33:25], [33:26].
Дженк алында олгъанда барыш теклифи	[47:35].
Дженк ичюн азырлыкъ	[8:60].
Дженк низамы	[61:4].

Дженк меселесинде гевшеклик косьтериджилер	[47:20].
Дженк эмри	[9:11], [9:123].
Дженкке даир укюмлер	[47:4].
Дженкке изин бериджи аетлер	[22:39], [22:40].
Дженкке къаршы дженк	[9:36].
Дженкке тешвикъ	[8:65-67].
Дженкнинъ икметлери	[8:5-8], [8:42-44]; [9:13-15]; [47:4], [47:31].
Дженкте Аллаhкъа ишанмакъ	[3:173-175]; [8:49]; [9:25], [9:26].
Дженкте ашыры кетмемек	[2:190], [2:192], [2:193]; [8:39].
Дженкте мунафыкъларнынъ давранышлары	[3:154-156], [3:166-168]; [4:72], [4:73], [4:77], [4:78], [4:91], [4:141]; [8:49]; [9:42-53], [9:65], [9:66], [9:81-83], [9:86], [9:87], [9:90], [9:93-95]; [24:54]; [33:9-20], [33:24]; [47:20], [47:21]; [48:11], [48:12], [48:15], [48:16].
Дженкте себат ве сабыр	[4:104]; [8:15], [8:16], [8:45].
Дженкте тарафсызларгъа токъунмамакъ	[4:90], [4:91].
Дженктен кери къалмаларына изин берильгенлер	[9:91], [9:92], [9:122].
Дженктен узюрсиз кери къалмакъ	[4:95]; [9:38-40].
Эхл-и китапкъа нисбетен бирлик мураджааты	[3:64].
Эхл-и китапкъа нисбетен тавур	[3:149]; [29:46].
Эхл-и китапкъа уймакъ	[3:100], [3:105].
Эсирлерге эйи муамеле	[2:177]; [8:69-71]; [47:4]; [76:8-12].
Юрт муафазасы	[2:246].
ТОПЛУМ (ДЖЕМИЕТ) ТЕРТИБИ	
Адалет (бакъ.: Ахлякъ).	

Адалетли хакимлер	[4:135]; [5:8]; [26:205-207]; [38:26].
Акъсыз исьян	[7:33].
Аллаhнынъ эндиргенинен укюм этмек	[5:44], [5:45], [5:47-49].
Апс джезасы	[4:15].
Бииат (девлет реисине итаат сёзю)	[5:12]; [48:10], [48:18]; [60:12].
Бозгъунджылыкънынъ джезасы	[5:33].
Вазифе талап этюvнинъ джезасы	[12:55].
Васиет	[2:180-182], [2:240]; [4:12]; [5:106], [5:108].
Дийет	[4:92]; [17:33].
Емин	[2:224], [2:225]; [5:89]; [16:91].
Етим акъкъы ве етимге ярдым (бакъ.:Ахлякъ).	
Зарурет ве азиимет-рухсет	[5:3]; [6:115], [6:119]; [16:115].
Зина ифтирасынынъ джезасы	[24:4], [24:5].
Зулум ве залымлар (бакъ.: Ахлякъ).	
Интихар (озь-озюни ольдюрмек)	[4:29-31].
Ислях этмек (тюзельтмек)	[2:160], [2:182].
Истишаре – мушавере	[2:233]; [3:159]; [7:107-114]; [27:29-34]; [42:38]; [31:17].
Ичтимаий месулиет	[4:85].
Кяфирлерге итаат этильмез	[3:149]; [18:28]; [25:52]; [28:86]; [33:1-3], [33:48]; [42:15]; [76:24]; [96:19].
Къадынларнынъ хакимлиги	[43:18].
Къасттан адам ольдюрмек	[4:93]; [5:32].
Къатиллернинъ джезасы	[4:92], [4:93]; [5:32]; [25:68], [25:69].
Къул ве джариелерге	[2:177]; [3:35]; [4:36], [4:92]; [5:89]; [16:71]; [24:33]; [58:3]; [90:12], [90:13].

(хызметкяр къадынларгъа) эйилик ве урриет теминлемек	
Къысас (интикъам къасас),	[2:178-179]; [5:45].
Лидерлернинъ бозулувы	[17:16].
Макъам ве мевкъи	[6:123]; [12:54-56]; [26:83]; [27:15-16]; [38:35].
Месулиетнинъ шахсийлиги	[4:112]; [6:164]; [10:41]; [17:15]; [29:12]; [35:18]; [39:7]; [42:15]; [53:38].
Миллетлерара антлашма	[4:90], [4:92].
Мирас	[4:7], [4:8], [4:11], [4:13], [4:19], [4:33], [4:127], [4:176]; [89:19].
Муашерет (эдеп) къаиделери	[33:53].
Мукеллефиетнинъ шахсийлиги	[4:84].
Мулькиет акъкъына сайгъы	[2:188].
Мулькиетке теджавуз	[4:161].
Мунафыкъларгъа итаат этильмез	[33:1-3], [33:48].
Мутедиль (орта дереджe) топлулыкъ	[5:66].
Му'минлер Аллаһнынъ халифесидир	[6:165].
Селям бергенге "Мусульман дегильсинъ" деменъиз	[4:94].
Селям бермек ве кириш изини истемек	[24:27], [24:29], [24:54], [24:59], [24:61].
Селям бергенге даа гузель шекильде джевап бермек	[4:86].
Теклифте вус'ат (кенишлик) ве къолайлыкъ	[2:286]; [7:42]; [23:62]; [65:7].

Улу'ль-эмирге (девлет амирлерине) итаат	[4:59], [4:83]; [6:105].
Файыз (Рибаа)	[2:275], [2:276], [2:278]; [3:130].
Феналыкъны косьтериш	[4:148].
Феналыкънынъ къаршылыгъы мусавий бир джезадыр	[42:40].
Ферахнынъ даркъатылувы	[59:7].
Фитне	[2:217]; [4:91]; [5:71]; [8:25], [8:28], [8:39]; [9:47], [9:49]; [33:14].
Хакъ инсанларнынъ арзуларына таби олмаз	[23:71].
Хакъны аякъта тутмакъ	[5:5].
Хатанен адам ольдирювнинъ джезасы	[4:92].
Христианлар ве еудийлер дост этильмез	[5:51].
Христианлар ве еудийлерге такълид	[2:120].
Хырсызлыкънынъ джезасы	[5:38].
Джезада къаршылыкълылыкъ	[16:126]; [22:22], [22:60]; [42:40-43]; [60:11].
Шаатлыкъ япмакъ	[2:142], [2:282]; [4:135]; [57:19].
Шаатлыкъны гизлемек	[2:140], [2:146], [2:283].
Шаатлыкъта дюрюстлик ве адалет	[5:8], [5:106], [5:108]; [12:81]; [65:2]; [70:33].
Шаатлыкъта ялан	[2:42], [2:188]; [25:72].
Шериат	[5:48]; [22:67]; [42:13], [42:21]; [45:18].
Шуурсыз такълид	[2:170], [2:171].
Эйиликни огретмек,	[3:104], [3:110], [3:114]; [7:157]; [9:67], [9:71], [9:112]; [22:41];

феналыкъны ясакъламакъ	
Элялляр ве арамлар	[2:168], [2:172], [2:173]; [5:3], [5:77], [5:88], [5:90]; [6:119-121], [6:145]; [7:13]; [16:115].
ЕР ИСИМЛЕРИ	
Бедир	[3:123].
Бейт-и Ма'мур (Кябе)	[52:4].
Бейт-и Хараам	[5:2]; [106:3].
Ирем	[89:7].
Кябе	[5:97].
Медине	[9:120].
Медйен	[20:40]; [28:22], [28:23].
Мекке	[3:96]; [48:24].
Мерве	[2:158].
Месджид-и Дираар	[9:107].
Месджид-и Хараам	[2:144], [2:149], [2:150], [2:217]; [8:34]; [9:7], [9:28]; [22:26]; [48:27].
Мысыр	[10:87]; [12:21], [12:99]; [43:51].
Мукъаддес Арз	[5:21].
Сафаа (тёпеси)	[2:158].
Сидре-и Мунтехаа	[53:14], [53:16].
Туур (дагъы)	[2:63]; [4:154]; [28:46]; [19:52]; [52:1].
Туваа вадиси	[20:12]; [79:16].
Туур-и Сина	[95:2].
Хунейн	[9:25].
Джуудии (дагъы)	[11:44].
Эрем	[89:7].
ЧЕШИТ МЕВЗУЛАР	
Арам айлар	[2:194], [2:217]; [9:5], [9:36].
Асхаб-и Кирам	[9:100], [9:117]; [15:110]; [22:57]; [59:9]; [60:10].
Бедбахт инсанлар	[11:105-107].
Буюк гунахлар	[4:31]; [53:32]; [42:37].
Вахий ёллары	[26:51].
Велает Аллаhкъа махсустыр	[18:44].
Дуа	[7:55], [7:56], [7:205], [7:206]; [13:14]; [18:28]; [32:16]; [40:60].
Дуада ашырылыкътан сакъынмакъ	[7:55], [7:100], [7:205]; [20:8].
Дуаларнынъ къабулы	[2:186]; [42:26].
Зейд ве Зейнеп	[33:37].

акъкъындаки ает	
Зикр	[3:190]; [22:35]; [33:9].
Зикр ве тесбих	[33:41], [33:42].
Зикр эдеби	[7:205].
Зулмат, нур	[2:257]; [5:16]; [6:1]; [13:16]; [14:1]; [33:43]; [35:20]; [57:9]; [65:11].
Иблиснинъ исьяны	[2:34]; [7:11-13]; [15:28-33]; [17:61-62]; [18:50]; [20:116]; [38:71-76].
Иршат усулы	[2:82], [2:263]; [3:159]; [6:52]; [16:125]; [17:53]; [20:42], [20:44]; [21:108], [21:109]; [26:15], [26:29]; [80:1-12].
Ифкъ (азрети Айшеге ифтира вакъиасы)	[24:11-19].
Истигъфар	[3:135]; [4:106]; [47:19]; [48:3]; [51:18]; [63:5], [63:6]; [73:20].
Иджрет	[3:195]; [4:98], [4:100]; [8:72], [8:74], [8:75]; [9:19], [9:20]; [16:41].
Къадер (Такъдир)	[6:59]; [9:51]; [57:22], [57:23]; [54:49].
Къадир геджеси	[97:1-5].
Къыбле аетлери	[2:142-150].
Къуртулыш юрты	[10:25].
Левх-и Махфуз	[27:75]; [85:22].
Ляат, Узза ве Менаат путлары	[53:19], [53:20].
Маймунлашкъанлар ве домузлашкъанлар	[5:60].
Мединелилер	[33:13].
Мезар ташларынен макътаныджылар	[102:1], [102:2].
Мусибетлер имтиандыр	[2:155-157].
Нур Аллаhтандыр	[24:40].
Нур аети	[24:35].
Путларны шефаатчы сайгъанлар	[10:18].
"Раббимиз Аллаhтыр" дие дурюст олгъанлар	[46:13].
Рамазан айы	[2:185].
Румлар	[30:2].
Рух недир	[17:85].
Рух'уль-Къудус	[2:87], [2:253]; [5:110]; [16:102].
Рух-и Эмин	[26:193].

(Джебраил)	
Сагъдакилер	[56:8], [56:10-40], [56:90], [56:91]; [74:39]; [90:18].
Солдакилер	[56:9], [56:41-57]; [90:19].
Сыкъынтыларнен имтиан	[2:214].
Такъва	[2:197]; [7:26]; [22:37].
Такъва саиплери	[2:2-5], [2:177]; [3:133-136]; [51:15-19].
Такъванынъ дегери	[49:13].
Темизлик	[5:6], [5:100]; [8:37]; [9:108]; [56:79]; [74:4].
Тевеккуль	[25:58]; [27:79]; [26:217]; [33:3], [33:48]; [64:13].
Тёвбе	[2:160]; [3:89]; [4:16-18]; [5:39]; [6:54]; [11:61], [11:92], [11:112]; [19:60]; [20:82]; [24:31]; [25:70], [25:71]; [28:67]; [66:8].
Укюм Аллаhкъа аиттир	[12:40], [12:67]; [13:41]; [40:12].
Хайыр	[2:216]; [4:170], [4:171]; [6:17], [6:158]; [7:188]; [16:30].
Хайыр ве шерр	[3:180]; [10:11]; [17:10].
Хайыр ве шерр Аллаhтандыр	[48:11]; [10:107]; [16:53], [16:54].
Худайбийе мусалахасы (анълашмасы)	[48:10-26].
Хусрандан (сапыкълыкътан) къуртулгъан инсанлар	[103:1-3].
Джахилие	[33:22].
Джахилие укмю	[5:50].
Джинлер атештен яратылгъанлар	[55:15].
Джинлер Къур'ангъа иман эткендирлер	[46:29], [46:32]; [72:1-15].
Эбу Лехеб ве къарысы	[111:1-5].
"Элест" безми	[7:172].
Эляллар арам сайылмазлар	[5:87], [5:88].
Эр кеснинъ япкъаны озюнедир	[28:55].
Эхл-и Бейт	[33:33].
"Ялынъыз дюнья аяты акътыр" дегенлер	[6:29].

Къыйын анълашылгъан базы сёзлер ве ибарелернинъ лугъаты

А	
абид(т)	табынгъан, ибадет эткен адам.
аврет ерлер	къадын ве эр кишининъ орьтилюви керек олгъан ерлери.
адаб-ы муашерет	эдеп ве тербие къаиделери.
адеттен темизленмек	къадынларда хайизнинъ (ай башы) биткен вакъты.
ает	Къур'ан сурелерини тешкиль эткен джумлелер.
азамет	буюклик, улулыкъ, юджелик, юксеклик.
аздырмакъ	ёлдан аздырмакъ, ёлдан чыкъармакъ.
азим	къатиет, къарарлы; буюк, юдже.
азыкъ	ашайт гъыдалары.
айрет	тааджюп.
аким	укюм этиджи, сёзюни кечириджи.
Акъабе джемреси	хадж вакътында шейтангъа таш атылгъан ерлерден бирининъ ады.
алай этмек	бирисининъ усьтюнден кульмек, азарламакъ, мыскъылламакъ.
аладжа хасталыгъы	инсан беденинде беяз леке (бенек) хасталыгъы (_+проказа+_).
алейхине	зытына, зарарына, къаршы.
алельхусус	(_+в особенности, особенно+_).
алет	(_+инструмент, прибор+_).
алт(ындан)	аст(ындан).
алт этмек	енъмек, гъалип чыкъмакъ.
аляметлер	ишаретлер, бельгилер.
амель	япылгъан иш, арекет; ибадет.
ана рахими	ананынъ тёль (эмбрион) ятагъы.
антлашув (анълашув)	эки тарафнынъ бир къараргъа, сёзге келюви, разылашувы, узлашувы, ахтлашувы.
анджакъ	ялынъыз, садедже; лякин, амма.
араджы	ара булуджы, эльчи, барыштырыджы.
аркъаламакъ	юкленмек.
аса	таякъ (_+посох+_).
асед этмек	куньлемек (_+зависть+_).
асий	исьянджы, табий олмагъан, баш къалдырув.
асхаб	Пейгъамберимиз (а.с.)нен корюшкен, онынънен берабер олгъан му'минлер.
ахкям	укюмлер, къанунлар.
ахт	берильген сёз, ваде.
аджеледжи	ашыкъчан, ашыкъкъан адам.

ая (hая)	утанув, эдеп, ар-намус.
Б	
баас этмек	сёз юрсетмек, бир шей узеринде лаф этмек.
байылмакъ	эс джоймакъ (_+падать в обморок+_).
бакире	темиз, саф, намусыны къорчалагъан къыз.
бакъий	эбедий, даимий.
бакъымындан	нокътаи назардан.
балчыкъ	чамур.
барынмакъ	ерлешмек, яшамакъ ичюн сыгъынылып отурмакъ.
барыш, барышмакъ	сулх; дава-къавгъада узлашув.
басирет	узакъны коре бильмек, догъру шейни кереги киби анъламакъ.
баты	гъарп (_+запад+_).
батыл	янълыш, бош, афыдан, файдасыз.
бахш этмек	багъышламакъ, ихсан этмек.
бедбахт	бахтсыз; арекети, эмеги бошуна кеткен адам.
беддуа	къаргъыш (_+проклятие+_).
бедевийлер	чёльде кочебе алында яшагъанлар.
бедель	бир шейнинъ акъкъы, фияты, къыймети.
бешер, бешерий	инсан, инсан огълу, инсаний.
бешиир	муждеджи, яхшы хабер кетирген адам.
биат алмакъ	садыкълыкъкъа сёз алмакъ (_+присяга+_).
бушраа	мужде, яхшы хабер.
боджаламакъ	не япаджагъыны бильмейип шашмаламакъ, къарарсыз алгъа тюшмек.
богъуз беслемек (кутьмек)	опьке, нефрет; душманлыкъ, кин беслемек (кутьмек).
бойсунмакъ	табий олмакъ, боюн эгмек, итаат этмек.
больге	белли бир ер, район, минтакъа.
булмакъ	тапмакъ.
бунынъ узерине	бунынъ усьтюне.
бурдж	зодиактаки 12 йылдыз топуна берильген умумий, ортакъ исим.
бухран	буналув (_+кризис+_).
В	
ваде	берильген сёз.
вадий	(_+долина, лощина+_).
васий	зайыф, хаста, я да етимнинъ малына идареджи олгъан адам.
васыф	сыфат.
вакъыф	бир шейге шаат олмакъ, бильмек.
вахий	бир иляхий эмирнинъ Аллаh тарафындан Пейгъамберге эшиттирилюви, бильдирилюви.

веба (хасталыкъ)	(_+чума+_).
вебал	гунях, месулиет.
вели	эрен-эвлия, месулиетли шахс, дост.
весиле	себеп.
Г	
герчи	(_+хотя, действительно+_).
генч	яш (_+молодой+_).
Гъ	
гъазий	дженкке иштирак этип, сагъ къалгъан аскер.
гъайб	Аллаhтан башкъасына корюнмеген, билинмеген, гизли, сырлы эр шей.
гъализ	къаба, чиркин, джиренч, анълашылмагъан.
Гъаний	Аллаhнынъ исимлеринден; зенгин, варлыкълы, бол.
гъафиль	акъикъатны коре бильмеген, сезалмагъан, бильгисиз.
Гъафур (Гъаффар)	Аллаhнынъ исимлеринден; багъышлайыджы.
гъыябен	(_+заочно+_).
Д	
дааббе	къыяметтен эвель ер юзюне чыкъаджакъ ве сёйлейджек бир айван (_+верховое (вьючное) животное+_).
дагъланаджакъ	атеште къавурыладжакъ, якъыладжакъ.
далялет	сапыкълыкъ; хакъ, догъру ёлдан чыкъув.
дахи	о да, биле.
дахиль	аит, ичинде.
дегер	къыймет.
делиджи	тешиджи.
делялет	бельги, ишарет, делиль, исбат, (_+факт+_).
денк	тенъеш, мусавий, бирдайын.
денъемек	сынамакъ.
деркен	дер экен, дегенде...
дестек	ярдым, къол тутув, таянув.
деф	зилли дареге бенъзеген чалгъы алети.
деф этмек	къувмакъ, узакълаштырмакъ.
дехрий	(_+материалист+_).
дешет	къорк ъунч.
дигер	башкъа.
диет	Ислям укъукъына коре, ольдирюв ве яралавда къабаатлы адам тарафындан одениледжек пара.
дияр	ульке, ватан.
догъу	шаркъ (_+восток+_).
Е	
еис алы	умютсизлик алы, инсаннынъ олюм алы.
емин	ант (_+клятва+_).

Ё	
ёрум	тефсир, анълатув, анълам чыкъарув, дегерлендирюв.
ёсун	(_+мох+_).
З	
закъкъум тереги	джеэннемде оськен бир терек чешити (_+олеандр+_).
зан этмек	санмакъ, беллемек.
зараргъа (зиянгъа) огърамакъ	фена бир алгъа тюшмек.
зафер	гъалебе, енъиш, мувафакъиет.
захид	такъвадар инсан, софу (_+благочестивый+_).
захирий	тышкъа корюнген, тышкъы шекиль.
зебаний	мелек, джеэннемнинъ бекчиси.
зевал	ёкъ олув, тюкенюв; уйле вакъты.
зевдж	къоджа, эш.
зевдже	къары, рефикъа, эш.
земин	ер, топракъ; табан (ер юзю, эв табаны).
зенджефиль	(_+имбир+_).
зикр этмек	Аллаhны анъмакъ; сёйлемек.
зиллет	алчалув, хор олув, ашшаланув.
зираат	экинджилик (_+земледелие+_).
зихн	акъыл, фикир.
зорбаджы	башкъаларынынъ акъкъына кириджи, теджавузкяр; истибдатчы (_+тиран, деспот, насильник+_).
зуурь этмек	джерьян этмек, мейдангъа чыкъмакъ, корюнмек.
зурриет	эвлят, несиль, несеп.
зырх	(_+броня+_).
И	
ибранийдже	шимдики Исраилнинъ девлет тили.
идда	озюнинъ фикрини илери сюрюв, къорчалав.
иддет вакъты	Ислям къаиделерине коре, айырылгъан я да къоджасы ольген къадыннынъ янъы никяхкъадже беклейджек муддети.
изафий	нисбий (_+относительный+_).
иззет	юджелик, улулыкъ, буюклик.
изин	рухсет.
идрак этмек	анъламакъ, сезмек, дуймакъ, акъыл ирдирмек.
икрам	Аллаh бергиси, бахшыш, багъышлав.
икътидар	кучь, къудрет, имкян.
ильтифат	яхшы мунасебет, сайгъы косьтермек, рагъбет.
имаеджи	къорчалайыджы.
имтияз	усьтюнлик, алельхусуслыкъ (_+преимущество, привилегия+_).

интикъам	очь, къасас (_+возмездие+_).
инфакъ этмек	факъыр-фукъарелерге, хайыр муэссиселерине ярдым этмек, нефакъа бермек.
ирмакъ	озен, нехир.
иршат	догъру, хакъ ёлны косьтерюв, тенбиелев.
ислях этмек	яхшы бир вазиетке кетирмек, тюзельтмек, яхшылаштырмакъ.
исрар этмек	аякъ тиреп, озь сёзюнде турмакъ, бир ишни сонъунадже япмакъ.
истикъамет	тараф, догърулыш.
истираат	раатланув.
исьян	къаршы чыкъув, асий олув, баш къалдырув, итаат этмемек.
иттифакълы	бераберликнен, анълашувнен.
итираф этмек	къайиль олмакъ, къайд этмек.
иффет	намус, джинсий мевзуларда ахлякъ къаиделерине табий олув.
ифтира	ботен, асылы олмадан къабаатлав.
ихсан	бахшыш, лютф, яхшылыкъ япмакъ.
ихтар этмек	тенбиелемек, хатырлатмакъ, дикъкъат чекмек.
ихтиляф	анълашмазлыкъ, бозулышув.
ихтирас	сынъырсыз, джошкъун истек, арзу.
ихтияр	къарт.
ичтихат	шахсий фикир, анълайыш; базы (ачыкъ олмагъан) меселелерде белли сыфатларгъа саип дин алимлеринინъ шахсий фикирлери, нокътаи назарлары.
ич юзю	бир шейнинъ ич дюньясы, аслы (_+суть, сущность+_).
и'джаз	айретлендириджи нутыкъ, сёз.
К	
кевде	вуджут, беден.
келиме	сёз.
келип чатты	келип чыкъты, садир олды, вакъыты кельди.
кенди	озю.
керем	икрам, джумертлик, яхшылыкъ, эйилик, лютф (_+великодушие, благородство+_).
кериге	арткъа.
кесат	ёкълыкъ, къытлыкъ, етишмезлик.
кеханет	гъайбдан (келеджектен) хабер берюв.
кеффарет	бир гунахнынъ Аллаh тарафындан багъышланылувыны тилеерек, нафль ораза тутмакъ, садакъа бермек.
кефиль	(_+гарант, поручитель+_).
кешишлер	христиан дин адамлары.
кийиз	(_+войлок, кошма+_).
кин	опьке, гъарез, ачув.

кирамен кятибин	инсаннынъ янында даимий булунгъан, гунахыны ве савабыны язгъан мелеклер.
кутьле	(_+масса человеческая+_).
козе	уджейре (_+клетка+_).
кома	базы хасталыкълар нетиджесинде келип чыкъкъан терен байгъынлыкъ алы, (_+коматозное состояние+_).
кошк	сарай (_+вилла, дворец+_).
кяхинлер	гъайбдан (келеджектен) хабер бермек иддасында булунгъан кимселер.
Къ	
къабар	рушвет (_+взятка+_).
къавм	къабиле, урув, миллет.
къалкъан	дженкте къорчаланмакъ ичюн къулланылгъан зырх (_+щит+_).
къалкъмакъ	турмакъ.
къалкъышмакъ	арекетке кельмек, къозгъалышмакъ.
къаний олмакъ	инанмакъ, къанмакъ, къанаатленмек.
къара	топракъ, ер.
къараргях	отурма, къонакъланма ери.
къарарлылыкъ	къатиетлик, берген къарарында къавий турмакъ.
къасас	къабаатлыны япкъан яманлыгъынынъ айнысынен джезаландырув.
къатль	адам ольдирюв.
къатиль	адам ольдюрген киши.
къатмакъ	къошмакъ, къошма япмакъ, иляве этмек.
къатындан	янындан, тарафындан.
къаххар	къахр этиджи.
къахр этсин	джезаласын, перишан этсин.
къошу	чапышув.
къошу атлары	чапыштырмакъ ичюн бакъылгъан атлар.
къур'а	(_+жребий+_).
къуртулышкъа иришмек	ферахлыкъкъа къавушмакъ, гунахтан арынмакъ, дженнетке акъ къазанмакъ.
къутуб(п)	(_+полюс+_).
къушатмакъ	чевре-четини сарып алмакъ, къапламакъ.
къысса	ривает, икяе этюв (_+повествование+_).
къыям турмакъ	аякъта тик турмакъ.
Л	
Левх-и махфуз	олгъан ве оладжакъларны, кечкен ве келеджеклерни, эр шейни озь ичине алгъан (такъдирлер язылы) китап.
лехине	файдасына.
леш	айван олюси.
лиаан аетлери	беддуа (къаргъыш) аетлери.
ливата	эркекнен эркекнинъ джинсий аллякъа япувы.

лютф	эйилик, ярдым, ихсан, инает (_+милость, доброта+_).
М	
мабет	ибадет япылгъан ер, ибадетхане.
мабуд(т)	онъа табынылгъан барлыкъ, танъры, илях.
маден	(_+металл+_).
мазерат	себеп, узюр.
макюм (махкюм)	укюм олунгъан адам (_+осужденный+_).
макъам(ы)	(_+1. место, местопребывание; 2. пост, ранг+_).
малики	саиби.
мамет	олюм.
маневиет	(_+мораль+_).
мани олмакъ	бир шейнинъ япылмамасына себеп олмакъ, кедер этмек.
махв этмек	ёкъ этмек.
махсустыр	аиттир.
махшер	къыямет куню текрар тирильгенлернинъ топланаджакъ ери.
мевкъи	макъам сёзюне бакъынъ.
мев'ыза	огют, насиат.
медет	ярдым, имдат, дестек.
мейль	(_+наклонность, симпатия, благосклонность+_).
мен этмек	ясакъламакъ (_+запрет+_).
менсуплик	аитлик, багълылыкъ, алякъадарлыкъ.
мерд(т)	джесюр, сюзюнинъ саиби (_+храбрец, смелый+_).
меслек	зенаат, тутулгъан ёл, огърашув усулы.
метанет	чыдам, даянув, сагъламлыкъ, къатиетлик.
метах, метаи	мал, тиджарет, эльде булунгъан варлыкъ.
метин	сагълам, къавий.
метн	(_+текст+_).
меджнун	акълыны джойгъан, чылгъын, дели-диване.
меджусий	атешке табыныджылар.
миннет этмек	боюн эгип ялвармакъ (_+просить милости+_).
мирас	ольген адамдан къалгъан мал-мульк, сервет.
мирасчы	мираскъа акълы киши.
мисиль, мисли	(_+подобие; ровное количество+_).
мисиллемек	(_+возмездие, ответные действия+_).
миджаз(ий)	акъикъий манасындан башкъа манада къулланылгъан сёз (_+слово в переносном смысле+_).
муаззам	буюк, юдже, улу.
муакъкъакъ ки	мытлакъа, кесен-кес, не олса олсун.
муамеле	(_+обращение, сделка, манера поведения+_).
муафаза	къорчалав, имае.
мубиин	ачыкъ-айдын, ашкяр (_+очевидный, явный+_).
мусавий	денк, тенъеш (_+равный, одинаковый+_).

муваффакъ олмакъ	эльде этмек, къазанмакъ.
муз тереги	банан тереги.
мукеллеф	меджбуриетли, месулиетли.
мукъабиль	къаршылыгъы, къаршылыгъы къадар.
мукъабеле	(_+ответ, отплата+_).
мукъаесе	къыяслав, тенъештирюв (_+сопоставление+_).
мумтаз	(_+видный+_).
мунакъаша	(_+спор, прения, дискуссия, полемика+_).
мурдар	(_+грязный, нечистый, поганый, подлый+_).
мусаллат	бездириджи (_+надоедливый, докучливый+_).
мусриф	исрафчы, тутумсыз, сепип-савургъан.
мустагъний	башкъасына мухтадж олмагъан.
мусхаф	саифе.
мутевази	алчакъгонъюлли; аддий, саде инсан.
мутеватир	чокъ сайыдаки инсанлар агъыз-агъыздан бир-бирлерине бильдирген хаберлер.
муттефикъ	иттифакъ, сёзде, иште бир ве берабер, берадер олгъан инсанлар.
мутевелли	вакъыф мал-мулькининъ идареджиси.
мутедиль	орта дереджеде.
мутешабих аетлер	маналары ачыкътан-ачыкъ анълашылмагъан аетлер.
мутлакъ гъалип	кесен-кес гъалип, бу ерде Аллаһ манасында.
муфессир	тефсирджи.
мухалефет	(_+противодействие, сопротивление, несогласие, оппозиция, противоречие+_).
мухатап	субетдеш (_+собеседник+_).
мухафыз мелек	къоруйыджы, бекчи мелек.
мухаджир	Меккеден Мединеге кочь эткен мусульман.
мухкем аетлер	маналары ачыкъ анълашылгъан аетлер.
мухлет	муддет (_+отсрочка, срок+_).
мухтасар	(_+сокращенный, краткий, сжатый, лаконичный+_).
мухтелиф аетлер	чешит аетлер (_+разный, различный+_).
муджахид	джихад эткен инсан.
мушааде	бир шейни козетмек, корьмек, шаат олмакъ.
мушрик	Аллаһкъа ширк кетирген, ортакъ къошкъан кимсе.
муштереклик	ортакълыкъ, бераберлик, бирлик.
мызракъ	демир уджлу, узун саплы силях (_+копьё, пика+_).
мытлакъа	эльбетте.
Н	
назиль олмакъ	энмек, тюшмек, Аллаһ тарафындан ёлланылмакъ.
накълиет	(_+транспорт+_).

накъл этмек	1. ташымакъ; 2. сёйлемек.
намерд(т)	алчакъ, къоркъакъ, ашша инсан.
нанкорьлик	ниметке сайгъысызлыкъ (_+неблагодарность+_).
нафль (намаз, ораза)	фарзлардан зиядеси, арткъачы.
недим	хызметчи.
нездинде	янында, къатында, узурында.
несеп	(_+происхождение, род+_).
несх	эвельде энген ает укмининъ сонъундан кельген ает укминен ортадан къалдырылувы.
нефис	1. джан, джанлы эр шей, махлюкъат. 2. инсаннынъ ашамакъ, ичмек ве дигер истек, итияндж ве арзулары.
нехр	ирмакъ (_+река+_).
нифакъ	ара бозув, бозгъунлыкъ (_+раздор, распря+_).
нияз	ялварув-якъарув.
нокъсан	къусур, эксик.
нутфе	(_+сперма+_).
О	
ортадан къалдырмакъ	ёкъ этмек, арекеттен токътатмакъ.
ортакъ къошмакъ	Аллаһтан башкъасыны танъры танымакъ, Аллаһтан башкъасына табынмакъ.
отьрю	себеп (бундан отьрю – бундан себеп).
П	
пас	кир-кифос.
перишан	дагъынықъ, тертипсиз, ачыкъ-сачыкъ; заваллы.
пешин укюм	тедкъикъ этмеден, бир шейнинъ темелини бильмеден чыкъарылгъан укюм.
пусу	(_+засада+_).
пут	(_+идол, истукан+_).
путперест	_+идолопоклонник+_.
Р	
ракъиб(п)	(_+соперник, конкурент+_).
рахип	христиан дин адамы, кешиш.
рева корьмек	уйгъун, ерли корьмек.
ред этмек	бир шейни къабул этмемек, къайиль олмамакъ.
реддие	ред этювни язма алда беян этмек.
резиль	масхара, ашша (_+позорный, постыдный+_).
рехин	(_+заклад, залог+_).
ривает этмек	бир вакъиа я да адисе акъкъында икяе этмек.
рисалет	пейгъамберлик.
рия	эки юзлюлик.
рушвет	къабар (_+взятка+_).
рузгяр	ель.

русвайлыкъ	айыплылыкъ, резиллилик.
рутбе	мертебе, дередже (_+ранг+_).
руя	тюш.
рызыкъ	къысмет, насип, ашайт, эрзакъ.
С	
сабит	бир ерде тургъан, къавий.
сакъий	девреде шарап сюзюджи.
салих амеллер	догъру, уйгъун амеллер.
сапан	таш атылгъан алет.
сапытмакъ	ёлдан чыкъмакъ, адашмакъ.
сахих	догъру.
себат	къатиетлик, исрар, тирелюв.
севие	дередже (_+уровень+_).
севиджилик	лесбиянка(ство).
сема	кок юзю.
сеjджедеге къапанмакъ	сеjджде этмек.
серап	(_+мираж+_).
сервет	мал-мульк, варлыкъ, зенгинлик.
сефих	алчакъ, ашшагъы, сефагъа мейль берген.
сув агъы	сув ёлу.
суварий	атлы аскер.
суикъаст	гизлиден адам ольдюрмеге арекет этмек.
сукюн	сакинлик, узур.
сулх	барыш (_+мир+_).
сульп	(_+родное дитя, чадо+_).
Сурейййа йылдызы	Улькер йылдызы.
сусам	(_+1. кунджут. 2. касатик, ирис+_).
суч	къабаат.
сызланмакъ	шикяет этмек, адjджылар чекмек.
сырат-ы мустакъим	догъру, хакъ ёл.
Т	
таассуп	(_+фанатизм+_).
тадбикъ этмек	амельге кечирмек, (_+применять+_).
тазим этмек	сайгъы косьтермек, улуламакъ.
такъва	(_+благочестие, набожность+_).
такъдис	мукъаддес, мубарек саймакъ.
такъип этмек	артындан, пешинден юрмек.
такълит этмек	бирисине бенъземеге арекет этмек (_+подражание+_).
такърир	анълатув, беян этюв.
талиль этмек	(_+анализировать+_).
танзим	низам, тертип.

таса	гъам, кедер, къасевет.
тасарруф	1. къулланув селяхиети; 2.икътисатлы, низамлы.
тасламакъ	(_+корчить, симулировать+_).
татмакъ	(_+пробовать, испытывать, познавать+_).
тахмин	зан, беллемек (_+догадка+_).
тахт	(_+трон+_).
тевазу	алчакъгонъюллилик, самимийлик.
тевеккуль	эр шейни Аллаһтан беклемек, такъдирге бойсунмакъ.
теблигъ	бильдирюв, анълатув.
телеф олды	ёкъ олды.
телкъин	(_+наставление, поучение+_).
теменни	тилек, тилемек.
темсильджи	векиль (_+представитель+_).
тенаасух	(_+переселение душ+_).
тензиль	вахий, эндирюв (Къур'ан акъкъында).
тензих этмек	(_+очищение+_).
терк этмек	быракъмакъ, вазгечмек.
тертиль	Къур'анны усулына коре яваш-яваш окъумакъ.
тесбих этмек	Аллаһны зикр этмек.
теселли	(_+утешение+_).
теслимиет	бойсунув, итаат этюв.
техдид(т)	къоркъузув.
теджавуз	бирисининъ акъкъына кирюв (_+нападение, покушение, нарушение закона+_).
теджелли этмек	бир шейнинъ козьге корюнмеси, ортагъа чыкъмасы.
теджессус	анъламагъа, бильмеге меракъ (_+любопытство+_).
тешбих	бенъзетюв, ошатув.
тешеххуд	намазда "Эттахийййааату"ны окъуйджакъ къадар отурмакъ.
тешхир	ярмалыкъ, (_+выставка+_).
тилемек	истемек.
тилявет этмек	окъумакъ.
тисинмек	сескенмек, джиренмек.
толайы	отърю, себепли.
тонмакъ	бузламакъ, ушюмек.
тузакъ	(_+ловушка, капкан, западня+_).
тутум	1. тутулгъан ёл, арекет, давраныш тавры; 2. икътисатлы олмакъ.
У	
узеринде	усьтюнде.
узур	раатлыкъ, сукюнет, тынчлыкъ.
узьре	бойледже, бойлеликнен.
узюр	себеп, мазерет.
ульвий	(_+высокий, возвышенный, благородный+_).
ульфет	дост, берадер.

уммий	окъувы-язысы олмагъан.
усланмакъ	фена табияттан вазгечмек, тёнъюльмек, акъылланмакъ.
ухревий	ахиретке аит (багълы) олгъан шейлер.
учурым	джар (_+пропасть+_).
уджрет	бир шейнинъ акъкъы, пара къаршылыгъы.
ушенмек	эринмек.
Ф	
файыз	одюнчке берильген пара эсабындан алынгъан кяр.
фал окълары	къысмет ве такъдирни бильмек ичюн атылгъан окълар.
фанус	фенер (_+плафон; колпак+_).
фасыкъ	гуняхкяр (_+распутник; заблудший+_).
февкъульаде	(_+необыкновенный, исключительный+_).
фидье	къуртулыш одеви (_+выкуп+_).
фейз	(_+изобилие, обилие, плодородие; щедрость, милость+_).
фент	(_+коварство, уловка+_).
фуркъан	Къур'аннынъ бир ады; догъру ве янълышны айырды этюв.
фей'	бош.
ферт	шахс, (_+личность, субъект, индивидиум+_).
фетх (фетих)	дженклешерек бир ерни эльге алмакъ.
фухуш	(_+безнравственность, разврат+_).
фыркъа	тайфа (_+группа, партия+_).
фытрат	(_+натура, природа, характер; задатки+_).
Х	
хавуз	усьтю ачыкъ сув толу ер.
хайиз	(_+менструация+_).
хакем	(_+орбитр, судья+_).
хаким (аким)	акимиет саиби (_+владыка+_).
хамд	шукюр.
ханедан	(_+династия, знатный род+_).
хакъ	адалет, догъру, акъикъат.
хакъ этмек	къазанмакъ.
хакъир	хор, ашшагъы.
хакъкъы иле	ерли ериндже (_+по праву, по справедливости, как следует+_).
хардал	(_+горчица+_).
хас	аит, махсус.
хасенат	эйиликлер.
хафиф	енгиль, яваш, сакин.
хахамлар	еудий дин адамлары.
хаджв	(_+юмор+_).
хидает	хакъ ёлу, догъру ёл.
хилял шеклинде	янъы догъгъан ай шеклинде.
худуд	сынъыр (_+граница+_).
худхуд къушы	(_+удод+_).

хусран	зарар, зиян.
хусумет	душманлыкъ.
хырс	адден ашыр истек; опьке.
хышым	(_+гнев, ярость, негодование+_).
Ч	
чагъ	асыр.
чалымлы	важный; гордый, с гонором, чванливый, кичливый).
чапразлама	(_+крест-накрест+_).
чарпышмакъ	огърашмакъ.
чаршы	базар.
чатар	расткелир, келип чыкъар.
чельмек	(_+резать косо, перекашивать+_).
четин	къатты, къыйын, шиддетли.
чифт	эш. Бу ерде къадын я да къоджа манасында.
чылгъын	(_+безумный, сумасшедший, умалишенный+_).
Дж	
джаиз	уйгъун.
джазибе	(_+привлекательность+_).
джарие	къул къадын, къадын хызметкяр.
джахилие деври	Арабыстангъа Ислям кельмеден эвельки девир.
джеваз	джаиз я да джаиз олмакъ.
джизье	(_+подушная подать+_).
Ш	
шает	эгер.
шеит	Аллаһ ёлунда дженклешерек ольген адам.
шемшек	яшин, йылдырым.
шеффаф	(_+прозрачный+_).
шехвет	джинсий истек.
шуур	(_+ум, разум, понятливость+_).
ширк	Аллаһтан башкъасыны танъры танымакъ, Аллаһкъа ортакъ къошмакъ.
Ы	
ышыкъ	нур, зия.
ылгъым	мираж
Э	
эбабиль къушы	дагъ къарылгъачы.
эбедий	даимий, сонъсыз, олюмсиз.
эгри	къыйыш.
эдинмек	(_+делать своим, приобретать+_).
эзелий	(_+исконный, вечный+_).
эйбетли	(_+внушительный, внушающий уважение+_).
эйи	яхшы.
эким	(_+врач, доктор+_).
эксериети	чокъусы.

эляк олмакъ	ёкъ олмакъ, ольмек.
эмель	арзу, истек.
эмин	ишанч.
эмниетли	ишанчлы (_+безопасно+_).
эндирильген	тюшюрильген.
эмдже-заде	эмдже огълу.
энсар	Мединедеки ерли мусульманлар.
эрзакъ	рызыкъ, ашайт.
эсап куню	къыямет куню.
эсарет	эсирлик.
эхл-и китап	еудийлер ве христианлар.
эш	къадын, къоджа.
Ю	
юдже	буюк, улу.
Я	
якъаламакъ	къувып тутмакъ (_+схватить, поймать+_).
якълашты	якъынлашты.
якъыийн	(_+достоверность, несомненность, уверенность+_).
якъышмаз	уймаз, келишмез, ярашмаз.

Бир хатим дуасы

_+Аллааhумме Раббенаа йаа Раббенаа такъаббель миннаа иннеке Энтес-семиуль-алиим. Ве туб алейнаа йаа мевляанаа иннеке Энтет-тевваабур-Раhиим. Веhдинии веhдинаа ве веффикънаа илель-hакъкъи ве иляа тариикъин мустакъиим. Би берекети хатмиль-къур’ааниль-азыим. Ве би hурмети hабиибике ве ресууликель-кериим. Ваъфу аннаа йаа кериим, ваъфу аннаа йаа раhиим. Вагъфир ленаа зунуубенаа би фадлике ве керамике йаа экремель-экремиин. Ве йаа эрhамер раhимиин. Аллааhумме зеййиннаа би зиинети хатмиль-къур’аан. Ве экримнаа би кераамети хатмиль-къур’аан. Ве шеррифнаа би шераафети хатмиль-къур’аан. Ве эльбиснаа би хиль-ати хатмиль-къур’аан. Ве эдхильнель-дженнете би шефаа-атиль-къур’аан. Ве аафинаа мин кулли беляаиддюнья ве азаабиль-аахирати би hурмети хатмиль-къур’аан. Верhам джемии'а уммети Муhаммедин би hурмети хатмиль-къур’аан. Аллаhуммеджа’лиль къур’аане ленаа фид-дюньяа къариинаа, ве филь-къабри мууниса, ве филь къыямети шефииа, ве алес-сыраати нуураа, ве илель-дженнети рафиикъаа, ве миненнаари ситран ве hиджаабаа, ве илель хайраати куллеhаа делиилен ве имаама, би фадлике веджуудике ве керамике йаа экремель-экремиин. Аллааhуммерзукънаа би кулли hарфин минель-къур’аани hалаавеh. Ве би кулли келиметин кераамеh. Ве би кулли аайетин саадеh. Ве би кулли сюуратин селямеh. Ве би кулли джуз’ин джезаа'э. Ве саллаллааhю аляа сеййидинаа Муhаммедин ве аалихии эджмаин эт-таййибине эт таhириин. Аллааhуммменсур мен несараддиин. Вектубис-селяамете вель аафиете алейнаа ве алель-худжджааджи вель-гъузаати вель-мусаафириине вель-мукъиимиин. Фии беррике ве баррике мин уммети Муhаммедин алейhим эджмаын. Аллаhумме беллигъ севаабе маа къара'нааhю ве нуура маа телевнааhю иляа рууhи небиййинаа Муhаммедин саллаллааhу тааляа алейhи ве селлем, ве ли эрвааhи эвляадиhии ве эзвааджиhии ве эсhаабиhии ридваануллааhи тааляа алейhим эджмаын, ве ли эрвааhи аабааинаа, ве уммаhаатинаа, ве эбнааинаа, ве бенаатинаа, ве ихваанинаа, ве эхаваатинаа, ве эсдикъааинаа, ве устаазинаа, ве акърибааинаа, ве мешаайихинаа, ве ли мен леhюу hакъкъун алейнаа ве ли эрвааhи джемииыль-му'миниине вель-му'минаат, вель-муслимиине вель-муслимаат, эль-аhяаи минhум вель эмваати бираhметике йаа эрhамер-раahимиин. Джезаллааhу аннаа Муhаммеден саллаллааhу алейhи веселлеме маа hуве эhлюh.

Субhаане раббике раббиль иззети аммаа йасифуун, веселяамун аляль-мурселиин, вель-hамду лилляаhи раббиль-аалемиин.+_

Ана тилимизде бойле де дуа этиле билир:

Аллаhым! Юдже китабынъ Къур'ан-ы Керимде: «Манъа дуа этинъиз, дуанъызны къабул этейим», дие буюрасынъ. Иште, санъа дуа этмек ичюн топландыкъ, эллеримизни Сенинъ сонъсыз олгъан къудретинъе, къуветинъе

ачтыкъ. Дуаларымызны къабул эйле, я Рабби! Я Рабби! Бизлер гунахкяр къуллармыз. Сенинъ исе рахметинъ, берекетинъ, авфынъ бол. Къур'ан-ы Керимден окъугъан суре ве аетлеримизни, дуа ве салаватларны къабул эйле. Я Рабби! Бизлер аджиз къуллармыз. Нефислеримизге зулум этемиз, тёвбе эткенимиз алда, кене гунах дерьясына даламыз. Аллаһым, бизге ойле бир ашкъ бер ки, Сенден башкъасыны корьмейик, бизге ойле бир ибадет зевкъы бер ки, Санъа ибадет этмектен курсюнмейик. Бизге ойле инсан севгиси, Къур'ан севгиси бер ки, малымызны, мулькюмизни азрети Эбу Бекирлер киби, азрети Османлар киби, азрети Умерлер киби арджлайыкъ. Сенинъ дининъ огърунда Алилер киби джан феда этейик.

Аллаһым! Ватанымызда Сенинъ адынъ анъылгъан эзанлар ич бир заман сусмасын. Халкъымызнынъ озь юртунда онынъ саиби олуп яшамаларына, иджретте къалгъанларымызнынъ Ватангъа тезден къавушмаларына ярдымджы ол. Ватан ичюн, Ислям дини ичюн джанларыны феда эткен шеитлеримизни рахмет эйле. Ватанымызны, джеми мусульманларны душман уджуминден, кяфирлер элинде оюнджакъ олувдан къуртар!

Я Рабби! Окъугъан бу суре ве дуаларымыздан (Къур'андан, Йаасиин шерифтен, Мевлид шерифтен) асыл олгъан савапны юдже Пейгъамберимиз Муһаммед Мустафа (саллаллаху алейхи веселлем) рухуна эдие эйледик, онъа ириштир. Я Рабби! Къур'аннынъ урьметине, Пейгъамберлернинъ ашкъына дуаларымызны къабул эйле!

+Раббенаа аатинаа фид-дюньяа һасенетен ве филь-аахирати һасенетен ве къинаа азаабен-наар, Раббенагъфирлии ве ли ваалидеййе ве лиль му'миниине йевме йекъуумуль һисааб. Амин! Би һурмети сеййидиль-мурселиин, вель-һамду лилляаһи раббиль-алемии. Эль-Фаатиһа.+

Файдаланылгъан менбалар

1). Къур'ан-ы Керим ве ачыкъламалы меали. Азырлагъанлар Проф., д-р Али ОЗЕК ве дигерлери. Анкъара, 1993.
2). Къур'ан-ы Керим ве юдже меали. Абдуллах АЙДЫНнынъ терджимеси. Истанбул, 1992.
3). Къур'ан-ы Керим ве келиме меали. Терджиман Медине БАЛДЖЫ. Истанбул, 1995.
4). Проф., д-р Муhаммед ХАМИДУЛЛАХ. Къур'ан-ы Керим тарихы. Истанбул, 1993.
5). Проф., д-р Исмаил ДЖЕРРАХОГЪЛУ. Тефсир усулы. Анкъара, 1993.
6). Къур'ан-ы Керим лугъаты. Махмуд Чанганынъ терджимеси. Истанбул, 1991.
7). Муhаммед Аль-АРАБИЙ. Къур'ан-ы Керимнинъ мевзуларына коре мундериджеси. Истанбул, 1979.
8). Проф., д-р Исмаил ДЖЕРРАХ огълу. Тефсир усулы. 9-нджы нешри. Анкъара, 1993.
9). Коран. И.Ю.Крачковскийнинъ терджимеси. Москва, 1990.
10). Коран. Переводы смыслов. Валерия Порохова-ар-Рошднинъ терджимеси. Москва, 1991.
11). Люциан Ипполитович КЛИМОВИЧ. Книга о Коране. Москва, 1986.

1. эль-ФААТИhА

Муддессир суресинден сонъ Меккеде энген, 7 аеттир.

Къур'аннынъ ильк суреси олгъаны ичюн, ачыш япкъан, ачкъан манасына коре "Фаатиhа" денильген. Дигер адлары шулар: Буюк Китап манасына коре "Умму'ль-Китап", диннинъ эсасларыны тамамлайыджы манасына коре "эль-Эсас", баш мевзулары манасына коре Ислямны анълаткъаны ичюн "эль-Ваафие" ве "эль-Кяафие", ильк оларакъ энген еди ает манасына коре, "эс-Себу'ль Месааний", бир чокъ сырларны ташыгъаны ичюн "эль-Кенз".

Пейгъамберимиз: "Фаатиhаны окъумагъаннынъ намазы олмаз" буюргъанлар. Манасынынъ итибары иле Фаатиhа энъ буюк дуа ве мунаджаттыр. Къуллыкъынынъ ялынъыз Аллаhкъа япыладжагъы, ярдымнынъ ялынъыз Аллаhтан келеджеги, догъру ёлда юрмекнинъ де, догъру ёлдан сапылувнынъ да Аллаhнынъ ирадесине багълы олгъаны, чюнки хайыр ве шеррни яраткъан да Аллаh олгъаны хусуслар бу суреде озь ифадесини тапкъандыр.

Къур'ан инсаниетке догъру ёлны косьтермек ичюн эндирильген. Къур'аннынъ ичине алгъан хусуслары, баш мевзуларынен Фаатиhада мевджуттыр. Зира, Фаатиhада севмеге, тазимге ве ибадетке ляйыкъ тек бир Аллаhнынъ барлыгъы, Онынъ акимиети, Ондан башкъа таяныладжакъ бир кучь олмагъаны анълатыла ве догъру ёлда юрьмек, эйи инсан олмакъ тилегинде булуныла.

БИСМИЛЛЯ

Бир хадис-и шерифте:"Бисмиллянен башланмагъан эр бир иш текмиль дегильдир", – дениле. Бу себептен, мусульманлар бутюн ишлерине, яхшы арекетлерине "Бисмилля"нен башларлар.

"Бисмилляаhи раhмаани раhиим" демек – "Раhмаан ве Раhиим олгъан Аллаhнынъ адынен" деменктир. Мусульманларда ишлерге Аллаhнынъ адынен башламакъ пек гузель ан'ане ве давраныштыр. Бунынъ киби де, Къур'ан-ы Керимден, бир ает биле окъуладжакъ олса, мытлакъа "Бисмилля" чекилир.

Эуузубиляаhиминешшейтааныраджиим

1. Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен.
2. Хамд (макътав ве макъталмакъ) алемлернинъ Рабби Аллаhкъа аиттир.
3. О рахмандыр ве рахимдир.
4. Джеза кунюнинъ саибидир.
5. (Раббимиз!) Ялынъыз Санъа къуллыкъ этермиз ве ялынъыз Сенден медет умют этермиз.

6. Бизге догъру ёлны косьтер.
7. Озьлерине лютф ве икрам эткен кимселеринънинъ ёлуны; гъадапкъа огърагъанларнынъ ве сапкъанларнынъ ёлуны дегиль!
Аамин!
("_+Аалемиин+_" – аалем келимесининъ чокълугъыдыр. Инсан, мелек ве джин киби акъыл саиби яратылгъанларнынъ эписини ичине алгъан кяинатнынъ адыдыр. Базылары да Аллаhнынъ барлыгъына делялет этиджи эр шейге аалем денильгенини сёйлегенлер.
Рахмаан – эйи олсун, фена олсун, му'мин олсун, кяфир олсун, айырды япмайып, дюньяда ниметини эр кеске бериджи Аллаh демектир.
Рахиим – ахиретте ниметлерини ялынъыз му'минлерге бериджи манасындадыр. Дженаб-ы Аллаh дюньяда эр кеске нимет бергени алда, озюне инангъанларгъа ахиретте айрыджа муамеле япаджакъ. Къур'анда кечкен "Раhмаан" ве "Раhиим" келимелери эп бу манада къулланылгъан.
Джеза куню – ахиретте эр кеснинъ эсабы чекилип, эйининъ эйи, фенанынъ фена къаршылыкъ аладжакъ махкеме кунюдир.
Тефсирджилернинъ анълаткъанларына коре, озьлерине лютф ве ихсанда булунылгъан кимселер, пейгъамберлер ве оларнынъ ёлунда юргенлердир. Гъадапкъа огърагъанлар – еудийлер, сапыкълар исе – христианлар олгъаны ривает этиле.
Бунынънен берабер, догъру ёлдан сапмакъ ве Аллаhнынъ гъадабына огърамакъ ялынъыз христианлар ве еудийлерге аит дегиль.
6-нджы аетте Аллаh Таалядан бизни "догъру ёл"гъа къоювы истениле, 7-нджи аетте исе, догъру ёлнынъ не олгъаны анълатыла. Бу да, башында Пейгъамбер олмакъ узьре, эйилернинъ ёлуны эйи, феналарнынъ ёлуны да фена оларакъ косьтермектир, иште Къур'аннынъ буюк бир къысмы бу эки аетнинъ тефсири шеклиндедир).

2. эль-БАКЪАРА

Мединеде энген, 286 аеттир. Къур'аннынъ энъ узун суресидир. Адыны 67-71-нджи аетлеринде еудийлерге союվлары эмир этильген сыгъырдан алгъан. Ялынъыз 281-нджи аети Веда хаджында Меккеде энген. Инанчкъа, ахлякъкъа ве аят низамына аит укюмлернинъ муим бир къысмы бу суредедир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. О китап (Къур'ан), онда асла шубе ёкътыр. О, муттакъийлер (сакъынгъанлар ве арынмакъ истегенлер) ичюн бир ёл косьтериджидир.
3. Олар гъайбгъа инанырлар, намаз къыларлар, озьлерине берген малларымыздан Аллаh ёлларында арджларлар.
4. Кене олар санъа эндирильгенге ве сенден эвель эндирильгенлерге иман этерлер; ахирет кунюне де кесен-кес инанырлар.

5. Иште, олар Рабблеринден кельген бир хидает узериндедирлер ве къуртулышкъа иришкенлер де ялынъыз олардыр.

(Къур'ан сурелерининъ базыларынынъ башында "эль-хуруф'уль-мукъаттаа" денильген бир такъым арифлер бар ве олар олгъан сурелерининъ бир аетидир. Манасы ачыкъ олмагъан бойле аетлерге "мутешаабиһ" аетлер денилир. Мутешаабиһ олгъан аетнинъ акъикъий манасыны тек Аллаһ билир. Базы алимлер исе, оларны "ёрумларлар". Бунъа коре, Элиф, Ляам, Миим арифлерине шу маналар берильген:

а). Иште, элинъиздеки Къур'аннынъ келимелери бу арифлерден тешкиль олгъандыр. Буюрынъ, сиз де бенъзегенини япынъ!

б). Дикъкъатларны джельп этмек ичюн бир эдебий санаттыр. Зира, сёзге устю къапалы башламакъ ве сонъра оны ачмакъ даа зияде дикъкъат чекер.

в). Огренмекнинъ арифлернен башланувына ишареттир.

Муттакъий – такъва саиби демектир. Аллаһнынъ азабындан акъкъы иле къоркъаджакъ, Онынъ эмирлерине къаршы чыкъмагъа сакъынгъан, рахметине ышанып, кереги киби къуллыкъ этеджек кимселерге Къур'анда "муттакъийлер" дениле.

Гъайбгъа иман – Ислямнынъ "Аамент у"сининъ къыскъартылгъан ифадесидир. Манасы: Аллаһкъа, мелеклерге, китапларгъа, пейгъамберлерге, ахирет кунюне, къаза ве такъдирге, хайыр ве шеррнинъ Аллаһтан олгъанына инанмакътыр. Къур'аннынъ пек чокъ еринде "Гъайбгъа иман этер" я да "этерлер" джумлеси келеджек. Буларнынъ эписи иман эсасларынынъ къыскъа шеклидир.

Бакъара суресинде сёзге эвеля дикъкъатны чеккен арифлернен башланып, аман артындан Къур'андан сёз этиле. Демек ки, шу элинъиздеки китап (Къур'ан) озюнде шек ве шубе олмагъан Аллаһнынъ келямы ве эйилер ичюн догъру ёл реберидир. Къур'ан – бир ребер, ёл косьтериджидир. Анджакъ кимге ёл косьтерир, кимге реберлик этер? Иште, аетлерде бу суальге джевап берильген, энъ эвеля муттакъий олып, гъайбгъа инангъанларгъа ёл косьтергени анълатыла. Къур'ан акъикъатен бутюн инсанлыкъкъа эндирильген. Анджакъ, садедже онъа ёнельген ве онынънен догъру ёлны тапмакъ истегенлерге ребердир.

Бу ерде гъайбгъа имандан сонъ, "Келиме-и Шеадет, намаз, зекят, ораза ве хадж"дан ибарет олгъан Ислямнынъ беш эсасындан садедже "намазнен зекят" зикр этильген. Бу эки эсаснынъ зикри мисаль ёлунен дигерлерине де ишареттир. Бунъа коре, Къур'анда "намазнен зекят" бу аетте олгъаны киби, берабер анъылгъан вакъытта беш эсаскъа ишарет этильмекте).

6. Шу акъикъат ки, кяфир олгъанларны (азап иле) къоркъутсанъ да, къоркъутмасанъ да, олар ичюн эп бирдир, иман этмезлер.

7. Аллаһ оларнынъ къальплерини ве къулакъларыны муурьлеген. Оларнынъ козьлерине де бир чешит перде чеккен ве олар ичюн (дюньяда ве ахиретте) буюк бир азап бар.

8. Инсанлардан базылары да бар ки, инанмагъанлары алда: "Аллаһкъа ве

ахирет кунюне инандыкъ", дерлер.

9. Олар (озь акъылларына коре) гуя Аллаһны ве му'минлерни алдаталар. Албуки, олар ялынъыз озьлерини алдаталар ве бунынъ фаркъына бармазлар.
10. Оларнынъ къальплеринде бир хасталыкъ бар. Аллаһ да оларнынъ хасталыгъыны зияделештиргендир. Сёйлеген яланлары себебинден, олар ичюн шиддетли бир азап бар.
11. Оларгъа: «Ер юзюнде фесат чыкъарманъ», денильген вакъытта: "Биз ялынъыз ислях этиджилермиз", дерлер.
12. Шуны билинъ ки, олар бозгъунджыларнынъ там озьлеридир, лякин анъламазлар.
13. Оларгъа: «Инсанларнынъ иман эткенлери киби, сиз де иман этинъ», денильгенде: "Биз ич сефихлернинъ (акъылсыз ве ахмакъ кишилернинъ) иман эткенлери киби иман этермизми!" дерлер. Билинъиз ки, сефихлер анджакъ озьлеридир, факъат буны бильмезлер (я да бильмеген киби олурлар).
14. (Бу мунафыкълар) му'минлерге расткельген вакъытта: "(Биз де) иман эттик", дерлер. (Озьлерини сапыткъан) шейтанларынен козь-козьге къалгъанларында исе: «Биз сизнен берабермиз, биз оларнен (му'минлернен) садедже алай этемиз (усьтлеринден кулемиз)», дерлер.
15. Акъикъатен, Аллаһ оларнен алай этер де, адьлеринден ашкъанда, оларгъа фырсат берир. Бу себептен олар бир муддет озь башларына юрерлер.
16. Иште, олар хидаетке нисбетен сапыкълыкъны сатын алгъанлардыр. Анджакъ оларнынъ бу тиджарети къазанчлы дегиль ве озьлери де догъру ёлгъа кирмегенлердир.

    (Дженаб-ы Аллаһ бу суренинъ башында эвеля Юдже Китабы Къур'андан, онынъ муттакъийлер ичюн бир ёл косьтериджи ве хидает чокърагъы олгъанындан, бунынъ киби де, гъайбгъа имандан ве Ислямнынъ темелини тешкиль эткен баш вазифелерден сёз юрсете ве бу арада инсанларны, инанч нокътаи назарындан, учь группагъа айыра: Биринджиси – му'минлер; оларнынъ васыфлары ильки беш аетте къыскъадан анълатылгъан.

    Экинджиси – кяфирлер; оларнынъ вазиети де алтынджы ве единджи аетлерде къыскъадан анълатылгъан.

    Учюнджиси – мунафыкълар; буларнынъ вазиетлери де кениш бир шекильде секизинджи аеттен йигирми бириджи аетке къадар олгъан аетлерде анълатылгъан.

    Къур'ан инсанлыкъкъа догъру ёлны косьтермек ичюн ёлланылгъан бир китаптыр. Бунъа коре, ильк эвеля озюне мухатап олгъан инсанлыкънынъ догъру ве янълыш инанч вазиетини, буларнынъ кетирген месулиетлерини, догърусъа ве эгриге инангъан инсаннынъ дюньяда ве ахиретте къаршылашаджакъ нетиджелери изаат этильген).

17. Оларнынъ (мунафыкъларнынъ) вазиети (къаранлыкъ геджеде) бир атеш якъкъан кимсе кибидир. О атеш янып да, этрафыны айдынлаткъан анда

Аллаһ аман оларнынъ айдынлыкъларыны кеткизир ве оларны къаранлыклар ичинде къалдырыр; (артыкъ ич бир шейни) корьмезлер.
(Ает мунафыкъларнынъ ильк анда Ислямнынъ нурындан айдынланып, мусульман олувларыны, къаранлыкъ геджеде янгъан меш'алеге ве ондан файдалангъанларгъа; сонъра аман куфюрге дёнювлерини де, о меш'алeнинъ сёнмесине ве о ердекилернинъ къаранлыкъта къалгъанларына бенъзете).

18. Олар сагъыр, тильсиз ве корьдирлер. Бу себептен, олар кери дёнип оламазлар.
19. Яхут (оларнынъ вазиети) коктен сагъанакъ алында ягъгъан, ичинде зифт къаранлыкълар, гурюльти ве йылдырымлар булунгъан ягъмур(гъа тутулгъан кимселернинъ вазиети) кибидир. О мунафыкълар йылдырымлардан келеджек олюм къоркъусынен пармакъларыны къулакъларына тыкъарлар. Албуки, Аллаһ кяфирлернинъ этрафыны къушаткъандыр.
20. (О эснада) шемшек санки козьлерини чыкъараджакъ киби чакъар, олар ичюн этрафны айдынлаткъанынен, о ерде бираз юрерлер, узерлерине къаранлыкъ чёккенинен де, олгъан ерлеринде къалырлар. Аллаһ истесе эди, эльбетте оларнынъ къулакъларыны сагъыр, козьлерини корь этер эди. Аллаһ, шубесиз, эр шейге къадирдир.
(Бу аетлерде кечкен мисаллерден кяфирлернинъ ве мунафыкъларнынъ Ислям къаршысында къафаларында фыртыналар къопкъаны, къоркъу ве эеджанларгъа къапылгъанлары, базан хакъны кореджек киби олгъанлары, базан да, къаранлыкъкъа комюльгенлери анълашыла).
21. Эй, инсанлар! Сизни ве сизден эвелькилерни яраткъан Раббинъизге къуллыкъ этинъиз. Бельки, бойледже къорчаланырсынъыз (Аллаһнынъ азабындан озюнъизни къуртарырсынъыз).
22. О, Рабб ки, ерни сиз ичюн бир тёшек, кокни де (къуббе киби) бир таван япты. Коктен сув эндиререк, онынънен сизге гъыда олсун дие, (ерден) чешит махсуллар чыкъарды. Артыкъ буны биле-биле Аллаһкъа ширк къошманъ.
23. Эгер къулумызгъа эндиргенлеримизден эр анги бир шубеге тюшсенъиз, айды онъа бенъзеген бир суре кетиринъ, эгер идданъызда догъру олсанъыз, Аллаһтан гъайры шаатларынъызны (ярдымджыларынъызны) да чагъырынъ.
24. Буны япып оламазсынъыз – ки, эльбетте япалмайджакъсынъыз – якъарлыгъы инсан ве таштан ибарет джеэннем атешинден сакъынынъ. Чюнки, о атеш кяфирлер ичюн азырланылгъандыр.
25. Иман этип, эйи арекетте булунгъанларгъа ичинден ирмакълар акъкъан дженнетлер олгъаныны мужделе! О дженнетлердеки бир мейвадан озьлерине рызыкъ оларакъ ашатылгъанынен: «Бу – бундан эвель дюньяда бизге берильгенлеринден», дерлер. Бу рызыкълар оларгъа (базы тарафтан дюньядакине) бенъзегени берильгендир. Олар ичюн дженнетте тер-темиз зевджелер де бар. Ве олар о ерде эбедий къалыджылардыр.
(Бу аетте дюньяда мусульман олуп, гузель ишлер япкъан ве акъикъатен

му'мин оларакъ ахиретке кочькен кимселернинъ аладжакъ мукяфатлары анълатылгъан, о ерде дженнетлилерге берильген ниметлернинъ дюньядакилерине бенъзегенине ишарет этильген. Анджакъ, ахирет ниметлерининъ дюньядакилеринен бир олгъаны тюшюнильмемелидир. Чюнки, Бухарийнинъ "Беду'ль-халкъ" баасында ривает эткен бир хадисте: "Дженнет эхлине козьлер корьмеген, къулакълар эшитмеген, къальплерден биле кечмеген ниметлер берилир", денильген).

26. Шубесиз, Аллаһ (акъны анълатмакъ) ичюн сиврисинек ве ондан да гъайры, башкъа бир варлыкъны мисаль кетирмектен чекинмез. Иман этkенлерге кельгенде, олар бойле мисаллернинъ Рабблеринден кельген хакъ ве керчек олгъаныны билирлер. Кяфирлер исе: «Аллаһ бойле мисаль бермекле не мурат этер?» дерлер. Аллаһ онынънен бир чокъ кимсени сапытыр, бир чокъларыны да, догъру ёлгъа ёнельтир. Берген мисаллеринен Аллаһ анджакъ фасыкъларны сапытыр (чюнки булар бирер имтиандыр).

(Бу аетте сиврисинек ве ондан даа зайыф махлюкъларнынъ мисальге кетирилювини мунасип корьмегенлернинъ асылында озьлерининъ кучюк ве дегерсиз олгъаныларı, о себептен Аллаһкъа иман этмегенлери анълатыла, буларгъа дегер берип, иман эткенлернинъ исе, акъыллы ве дегерли кимселер олгъанлары бильдириле. Булар бирер имтиандыр. Инсанлардан бир къысмы иман этер, имтианны къазаныр, бир къысмы да, зарар этер).

27. Олар ойле (фасыкълар) ки, кесен-кес сёз бергенден сонъ, сёзлеринден къайтарлар. Аллаһ, зиярет этилип, ал ве хатири соралувыны истеген кимселерни зиярет этмезлер. Ве ер юзюнде фитне ве фесат чыкъарырлар. Иште, олар акъикъатен зараргъа огърагъанлардыр.

(Фасыкъ – хакъ ёлдан сапкъан кимседир. Кесен-кес оларакъ берильген сёз де, эхл-и китапнынъ Теврат ве Инджильде келеджеги бильдирильген ахыр заман Пейгъамберине иман этеджеклерини сёйлевлеридир ки, кельгенинен иман этмедилер ве сёзлеринде турмадылар. Ислямнынъ чокъ дегер берген акъраба, къомшу ве якъынларнен алякъада булунаракъ, буларгъа ярдым этювни терк эттилер, фитне ве фесатчы олдылар, бойледже, эм дюньяда, эм де ахиретте зарар корьдилер).

28. Эй, кяфирлер! Сиз олю экенде, сизни тирильткен (дюньягъа кетирип, аят берген) Аллаһны насыл инкяр этесинъиз? Сонъра сизни ольдюреджек, текрар сизни тирильтеджек ве сонъунда Онъа дёньдюриледжексинъиз.

(Бу аетте инсаннынъ ильк яратылышындан эвельки алына "олю" денилюви, базыларынынъ идда эткенлери киби, тенаасухнен багълы дегиль. Аетте инсан аятынынъ учь саифеси анълатыла: ёкътан яратылувы, олюм ве ахиретте текрар тирилюви. Эсасен тенаасух тюшюнджеси, эр бир инсаннынъ озь амелинден джевапкярлыгъы ве толайысынен адалет принципине терстир).

29. О, ерде не бар исе, эписини сизинъ ичюн яратты. Сонъра (озюне хас бир шекильде) семагъа ёнельди, оны еди къат оларакъ яратып, низамгъа къойды (танзим этти). О, эр шейни хакъкъы иле билиджидир.

30. Хатырла ки, Раббинъ мелеклерге: «Мен ер юзинде бир халифе яратаджагъым», деди. Олар: «Бизлер хамдинъ иле сени тесбих ве сени такъдис этип тургъанда, ер юзинде фесат чыкъараджакъ, о ерде къан тёкеджек инсанны халифе япасынъмы?» дедилер. Аллаһ да оларгъа: «Сизинъ билип оламайджагъынъызны, эр алда, мен билем», деди.
(Халифе – векиль ве темсильджи демектир. Аллаһ ер юзинде ирадесини темсиль этмек ичюн инсанны яратты. О ерде иляхий укюмранлыкъны омюрге кечирмек вазифесини де онъа берди).
31. Аллаһ Адемге бутюн исимлерни огретти. Сонъра оларны эвеля мелеклерге такъдим этип: «Эгер сиз сёзинъизде садыкъ олсанъыз, шуларнынъ исимлерини манъа бильдиринъ», деди.
32. Мелеклер: «Я Рабб! Сени нокъсан сыфатлардан тензих этермиз, сенинъ бизге огреткенлеринъден башкъа бизим бильгимиз ёкъ. Шубесиз, алим ве хаким анджакъ Сенсинъ», дедилер.
33. (Бунынъ усьтюне:) «Эй, Адем! Эшьяларнынъ исимлерини мелеклерге анълат», деди. Адем оларнынъ исимлерини оларгъа анълаткъанынен: «Мен, муакъкъакъ семаларда ве ерде сизге корюнмегенлерни (о ерлердеки сырларны) билем. Бундан да гъайры, гизли ве ашкяр оларакъ япаяткъанларынъызны да билем, демеген эдимми?» деди.
34. Хатырлайсызмы, биз мелеклерге (ве джинлерге): «Адемге седжде этинъ», деген эдик. Иблистен гъайры эписи седжде эттилер. О юзь чевирди ве буюклик таслады, бойледже, кяфирлерден олды.
(Бундан сонъ Аз. Адем ве несили аслы джинлерден олуп, сонъра шейтанларнынъ башы олгъан Иблис ве онынъ несилине уйып-уймамакъта сыналаджакълар).
35. Биз: «Эй, Адем! Сен ве зевдженъ (Авва)нен берабер дженнетке ерлешинъ; о ерде къолайлыкънен истеген вакътынъызда эр ерден дженнет ниметлеринден ашанъ; ялынъыз шу терекке якъынлашманъ. Эгер бу теректен ашасанъыз, эр экинъиз де озюнъизге феналыкъ эткен залымлардан олурсынъыз», дедик.
36. Шейтан оларнынъ аякъларыны тайдырып, сынъырны боздырды ве ичинде булунгъан (дженнеттен) оларны чыкъарды. Бунынъ усьтюне: «Бир къысмынъыз дигеринъизге душман оларакъ энинъиз, сиз ичюн ер юзинде кечинмек ве белли бир вакъыткъа къадар яшамакъ бардыр», дедик.
37. Бу вазиет девам эткенде, Адем Раббинден бир такъым ильхамлар алды ве дерал тёвбе этти. Чюнки, Аллаһ тёвбелерни къабул этиджи ве мерхамети болдыр.
(Аз. Адемнинъ Раббинден алгъан ильхамлар акъкъында чешит ёрумлар япылгъан. Бу ильхамлар онъа эмирлер ве ясакълар маиетиндеки тевсиелердир. Ибн Мес'удгъа коре, намазларгъа башлагъанда окъугъан "Субһаанеке"леримиз, Аз. Адем тарафындан о вакъытта сёйленген бир тесбих ве дуадыр).
38. Дедик ки: Эпинъиз дженнетен тюшинъ! Эгер мен сизге бир хидает келир де, эр ким хидаетиме таби олса, олар ичюн ич бир къоркъу ёкътыр ве

олар гъам чекмезлер.

39. Инкяр этип, аетлеримизни ялан сайгъанларгъа кельгенде, олар джеэннемлидирлер, олар о ерде эбедий къалырлар.

40. Эй, Исраил огъуллары! Сизге берген ниметлеримни хатырланъ, манъа берген сёзинъизни ерине кетиринъ ки, мен де сизге ваде эткенлеримни берейим. Ялынъыз менден къоркъунъыз.

41. Элинъиздекини (Тевратнынъ аслыны) тасдикъ этиджи оларакъ эндиргениме (Къур'ангъа) иман этинъ. Сакъын оны инкяр этиджилернинъ илькиси олманъ! Аетлеримизни аз бир къаршылыкъкъа сатманъ, ялынъыз менден (меним азабымдан) къоркъунъ.

42. Билерек, акъны янълышнен къарыштырманъ, акъны гизлеменъ.

43. Намазны там къылынъ, зекятны акъкъы иле беринъ, руку эткенлернен берабер руку этинъ.

44. (Эй, бильмирлер!) Сизлер Китапны (Тевратны) окъугъан (акъикъатны бильген) алда, инсанларгъа эйиликни эмир этип, озюнъизни унутасынъызмы? Акъылынъызны къулланмайсынъызмы?

45. Сабыр ве намазнен Аллаһтан ярдым истенъ. Шубесиз, о (сабыр ве намаз) Аллаһкъа сайгъыдан юреги титрегенден гъайры, эр кеске зор ве агъыр кельген бир вазифедир.

(Аетте кечкен сабырнынъ ораза олгъаны сёйлене. Ораза ве намаз иманны къуветлендирир, нефиснинъ кибирини къырар, тенбелликни ве иссизликни кеткизир, къыйын ишлер къаршысында инсанны кучьлю япар. Таберанийнинъ риваетине коре, Ресулуллах (с. а.) зор бир ишнен къаршылашкъанда, аман намаз къыла эди. "Аллаһкъа сайгъыдан юреги титрегенлер" дие терджиме этильген "хаашииин" топлулыгъына намаз къылмакъ, ораза тутмакъ, сабырлы олмакъ, эр ерде ве эр заман акъикъатны сёйлемектен чекинмемек зор кельмез, зира олар къальплери Аллаһ севгиси иле толгъан кимселердир).

46. Олар кесен-кес Рабблерине къавушаджакъалырыны ве Онъа дёнеджеклерини тюшюнген ве буны къабул эткен кимселердир.

47. Эй, Исраил огъуллары! Сизге берген ниметимни ве сизни (бир заманлар) джумле алемге усьтюн япкъанымны хатырланъ.

(Озь араларындан Пейгъамбер ёлланылгъан миллет о анда дигер къавмлардан усьтюндир. Зира, дженаб-ы Аллаһ миллетлер арасындан о къавмны ве олардан да о шахсны сечкендир. Толайсынен, эвеля Пейгъамбер, сонъ аилеси, даа сонъра да, миллети бир шереф къазангъандыр. Араларындан Пейгъамбер ёлланылгъан миллетнинъ, бир тарафтан, усьтюнлиги бар, бир тарафтан да, месулиети даа зиядедир. Иште, бу аетте усьтюнлиги бильдирильген Бени Исраил акъкъында айны суренинъ 61-нджи аетинде оларнынъ зиллет (тюшкюнлик) ве гъарипликке, Аллаһнынъ гъадабына огърагъанлары анълатыла).

48. Ойле бир куньден къоркъунъ ки, о куньде ич кимсе башкъасы ичюн ич бир одемеде булунамаз; ич кисмеден (Аллаһ изин бермегендже) шефаат къабул олунмаз, фидье алынмаз; оларгъа асла ярдым да япылмаз.

49. Хатырланъ ки, сизни Фыравун тарафдарларындан къуртардыкъ. Чюнки,

олар сизге азапнынъ энъ фенасыны рева корелер, янъы догъгъан огълан балаларынъызны соя, (феналыкъ ичюн) къызларынъызны аятта къалдыра эдилер. Аслында о сизге рева корюльгенлерде Раббинъизден буюк бир имтиан бар эди.

(Фыравун эски Мысыр укюмдарларына берильген бир унвандыр. Аз. Мусанынъ келювине якъын сенелерде кяхинлер Исраил огъулларындан догъаджакъ бир баланынъ Фыравуннынъ таджыны-тахтыны йыкъаджагъыны сёйледилер. Бунынъ ичюн Фыравун янъы догъгъан огълан балаларнынъ союлувларыны эмир этти. Аллаһ бунынънен Исраил огъулларыны имтиан эте эди).

50. Бир заманлар биз, сиз ичюн денъизни ярдыкъ, сизни къуртардыкъ, Фыравуннынъ тарафдарларыны да, козинъизнинъ огюнде денъизде богъдыкъ.

(Риваетлерден бу муджизенинъ Къызыл денъизде олып кечкени анълашылмакъта).

51. Мусагъа къыркъ гедже (вахий этмек узьре) ваде берген эдик. Сонъра акъсызлыкъ этип, бузавны (танъры) ерине къабул эттинъиз.

(Аз. Муса Туур-и Сиинаагъа кеткенде, Самирий адындаки бириси алтындан ясагъан бир бузавнынъ эйкелини кетире, "Бу сизинъ Раббинъиздир. Муса буны унутты, о кельгенге къадар бунъа табынынъыз", дей. Аз. Харун бунъа мани олмагъа арекет этсе де, беджерип оламай. Бу къысса Таа-һаа суресинде кениш анълатыладжакъ).

52. О арекетлеринъизден сонъ, (акъылланып) шукюр этерсинъиз, дие сизни афу эттик.

53. Догъру ёлны тапарсынъыз, дие Мусагъа Китапны ве акънен янълышны айыргъан укюмлерни бердик.

54. Муса къавмына деген эди ки: «Эй къавмым, шубесиз, сиз бузавны (танъры) къабул этюв иле озюнъизге феналыкъ эттинъиз. Онынъ ичюн Яраткъанынъызгъа тёвбе этинъ де, нефислеринъизни (фена дуйгъуларынъызны) ольдюринъ. Бойле япувынъыз Яратыджынъызнынъ къатында сиз ичюн даа эйидир. Бойледже, Аллаһ тёвбенъизни къабул этер. Чюнки, аджып, тёвбелерни къабул этиджи ялынъыз Одыр.

55. Бир заманлар: «Эй, Муса! Биз Аллаһны ачыкъча корьмегендже асла санъа инанмамыз», деген эдинъиз де, бакъып тургъанынъыз алда, аман сизни йылдырым ургъан эди.

56. Сонъра олюминъизнинъ артындан сизни тирильттик ки, бельки, шукюр этерсинъиз.

(Йылдырым чарпувындан байгъын къавм Аллаһнынъ ирадесинен, текрар джанланыр ве истеклерининъ янълыш олгъаныны анълар. Аетте бу вакъиа ольмек ве текрар тирильмек оларакъ анълатылгъан).

57. Ве сизни булутнен кольгеледик, сизге къудрет эльвасы ве бодене эндирдик ве "Берген гузель ниметлеримизден ашанъыз" (дедик). Акъикъатта олар бизге дегиль, садедже озьлерине феналыкъ эте эдилер.

58. (Исраил огъулларына:) «Бу къасабагъа киринъ, о ерде

булунгъанларындан истеген шеклинъизде бол-бол ашанъ, къапысындан эгилерек киринъ, (киргенде) "Хытта!" (Я Рабби, бизни афу эт) денъ ки, сизинъ хаталарынъызны багъышлайыкъ, зира, биз эйи даврангъанларгъа (къаршылыгъыны) зиядесинен береджекмиз», деген эдик.
(Аетте кечен къасаба – Къудус я да Эрихадыр. "Мухсин" келимеси исе, "ихсан" къошмасындан исми фаильдир. Япкъан ишини энъ эйи шекильде ве эксиксиз япыджыларнынъ васфыдыр. Къур'аннынъ пек чокъ аетинде мухсинлер макъталгъандыр. Мешур Джибрил хадисинде исе, ихсан Аллаһны корьген киби къуллыкъ этмек, дие анълатылгъан).

59. Факъат залымлар озьлерине сёйленгенлерни башкъа сёзлернен денъиштирдилер. Бунынъ узерине, биз япаяткъан феналыкъלары себебинен, залымларнынъ узерине коктен адждж бир азап эндирдик.
(58-нджи аетте озьлерине айтылгъанларны динълемейип, феналыкъ япкъан еудийлерге Аллаһ Тааля веба киби бир такъым фена иллет ве хасталыкълар берген).

60. Муса (чёльде) къавмы ичюн сув истеген эди де, биз онъа: «Таягъынънен ташкъа ур!» деген эдик. Дерал (таштан) 12 чокъракъ фышкъырды. Эр бир болюк ичеджек чокърагъыны бильди. (Оларгъа:) Аллаһнынъ рызкъындан ашанъ, ичинъ, сакъын ер юзинде бозгъунджылыкъ этменъ, дедик.

61. Хатырынъыздамы, сиз (берильген ниметлерге къаршылыкъ): «Эй, Муса! Ялынъыз бир емекнен къанаатленмеймиз; биз ичюн Раббинъе дуа эт де, ерде етишкен шейлерден; себзесинден, хыярындан, сарымсагъындан, бёрджимегинден, согъанындан бизге чыкъарсын», дединъиз. Муса исе: «Даа эйини даа фена иле денъиштирмек истейсинъизми? О алда шеэрге энинъ. Зира, истегенлеринъиз сиз ичюн о ерде бар», деди. Иште, (бу адиседен сонъ,) узерлерине ашшалыкъ ве ёкъсуллыкъ тамгъасы урулды. Аллаһнынъ гъадабына огърадылар. Бу мусибетлер (оларнынъ башына) Аллаһнынъ аетлерини девамлы инкяр этювлери, акъсыз оларакъ, Пейгъамберлерни ольдирювлери себебинден кельди. Буларнынъ эписи, ялынъыз исьянлары ве адден ашкъанлары себебиндендир.
(Бени Исраилге алчакълыкъ ве ёкъсуллыкъ тамгъасынынъ урулувына себеп оларакъ, хакъны инкяр этювлери ве оны сёйлеген Пейгъамберлерни аджымадан ольдирювлери косьтерильген. Шуайб, Зекериййа ве Яхя киби пек чокъ пейгъамберлерни ольдиргенлер).

62. Шубесиз, иман эткенлер яни еудийлерден, христианлардан ве саабийлерден Аллаһкъа ве ахирет кунюне, хакъкъынен инаныпп, салих амель ишлегенлер ичюн Рабблери къатында мукяфатлар бар. Олар ичюн ич бир къоркъу ёкътыр. Олар гъам чекмейджеклер.
(Еудий келимеси – бузавгъа табынувдан тёвбе эткен вакъытларында Исраил огъулларына такъылгъан бир аддыр. Бир риваетке коре де, Аз. Якъубнынъ энъ буюк огълу Яхузагъа нисбет этильген. Насаараа Аз. Иса энген Насыра къасабасына нисбеттир, дегенлер бар. Бир риваетке коре, Аз. Исанынъ Аал-и Имраан, 52, Сафф, 14-нджи аетлеринде кечкен "Мен энсаарии илаллаһ" сёзинден алынгъан. Саабиийлер акъкъында чешит

риваетлер бар. Бир нокътаи назаргъа коре, Аз. Ибрахимнинъ динини девам эттирген эски бир топлулыкъ эди. Муфессирлернинъ базылары да саабиийликнинъ еудийликнен христианлыкъ арасында тевхидджи бир дин олгъаныны бильдиргенлер. Базы янъы тедкъикъатчылар исе, саабиийлернинъ Баабильде яшагъан ве яры христиан олгъан бир месхеп тарафдарлары олгъанларыны ве Аз. Яхягъа таби олгъанларгъа бенъзегенлерини ифаде эткенлер).

63. Сизден къатий бир сёз алгъан, Туур дагъынынъ алтында сизге бергенимизни къави тутынъ, онда булунгъанларны даима хатырланъ, умют этилир ки, къорчаланырсынъыз (деген эдик де);

64. Ондан сонъ, сёзинъизден къайткъан эдинъиз. Эгер сизинъ узеринъизде Аллаһнынъ ихсаны ве рахмети олмаса эди, муакъкъакъ зараргъа огърагъанлардан олур эдинъиз.

65. Аранъыздан джума эртеси куни аддинден ашып да, бу себептен оларгъа: «Ашша маймунлар олунъ!» дегенлеримизни, эльбетте бильмектесинъиз.

66. Биз буны (маймунлашкъан инсанларны), адисени шахсен корьгенлерге ве сонъундан кельгенлерге бир ибрет дерси, муттакъийлер ичюн де, бир огют весилеси яптыкъ.

(Аллаһ Бени Исраилден феналыкъта шуурлы оларакъ исрар эткен о бедбахтларны эвеля маймун къылыгъына сокъкъан, сонъра да, оларны эляк эткен. Бунынъ инсанларнынъ маймундан пейда олгъанлары иддасы иле ич бир алякъасы ёкътыр).

67. Муса къавмына: «Аллаһ бир сыгъыр сойманъызны эмир эте», деген эди де: «Бизим устюмизден кулесинъми?» деген эдилер. О да: «Джаиллерден олувдан, Аллаһкъа сыгъынырым», деген эди.

68. «Биз ичюн Раббинъе дуа эт, бизге онынъ не олгъаныны анълатсын», дедилер. Муса: «Аллаһ дей ки: "О не къарт, не де яш; экисининъ арасында бир сыгъыр". Сизге эмир этильгенини аман япынъ», деди.

69. Бу дефа: «Биз ичюн Раббинъе дуа эт, бизге онынъ ренкини бильдирсин», дедилер. О дей ки: «Сары ренкли парлакъ тюклю, бакъкъанларнынъ ичини къувандырыджы бир сыгъырдыр».

70. «(Эй, Муса!) Биз ичюн дуа эт де, онынъ насыл бир сыгъыр олгъаныны бизге анълатсын, биз насыл бир сыгъыр сояджагъымызны анъламадыкъ. Биз, иншааллаһ эмир этильгенини япмакъ ёлуны тапармыз», дедилер.

71. (Муса) деди ки: «Аллаһ бойле буюра: О даа боюндурукъ алтына алынмагъан, ер сюрьмеген, экин суgranмагъан, сербест долашкъан, ренки ала-чубар олмагъан бир сыгъырдыр». «Иште, шимди акъикъатны анълаттынъ», дедилер ве бунынъ узерине (оны тапып) сойдылар, амма аз къалды, соймайджакъ эдилер.

72. Хатырынъыздамы, сиз бир адам ольдирген эдинъиз де, онынъ акъкъында бир-биринъизнинъ усьтюнъизге аткъан эдинъиз. Албуки, Аллаһ гизлеяткъанынъызны ортагъа чыкъараджакъ.

73. «Айды, шимди (ольдирильген) адамгъа (союлгъан сыгъырнынъ) бир парчасынен урынъ», дедик. Бойледже, Аллаһ олюлерни тирильтир ве

тюшюнирсинъиз дие, сизге аетлерини (Пейгъамберине берген муджизелерини) косьтере.

(Бу аетлерде кечкен сыгъыр союв къыссасы даа зияде Исраил огъулларындан эки генчнинъ мираскъа саип олувлары ичюн эмджелерини ольдирювлерине багълана. Вакъиа Аз. Мусагъа арз этиле. Аз. Муса бир тюрлю къатиллерни тапалмай ве Аллаһкъа сыгъына. О да бир сыгъыр союлувыны, онынъ бир парчасынен олюнинъ урулувыны, олюнинъ тирилип, къатильден хабер береджегини бильдире. Нетидже де бойле ола. Анджакъ эски мысырлыларнынъ сыгъыргъа табынувлары, бир девир еудийлернинъ де бузавгъа табынувлары, сыгъыр союлувы адисесинде башкъа икметлернинъ де олгъаныны косьтере.

"Бир парчасынен оны урынъ" буюрылып, артындан да Аллаһнынъ олюлерни тирильтювинден баас этильгенде, муфессирлернинъ чокъу буны "союлгъан сыгъырнынъ бир парчасынен олюни урмакъ суретинен онынъ тирилюви" шекилинде анълагъанлар. Бу такъдирде, вакъиа бир муджизедир; Аллаһнынъ къудретинен олю бойле бир себеп олмадан да, тириле биле. Дикъкъатны даа зияде чекмек ичюн бойле бир мерасим тертип этильген ве акъибетте муджизе садир олгъан).

74. (Лякин) булардан сонъра кене къальплеринъиз къаттылашты. Артыкъ къальплеринъиз таш киби я да даа къаттыдыр. Чюнки, ташлардан ойлеси бар ки, ичинден ирмакълар акъар. Ойлеси де бар ки, чатлар да, ондан сув фышкъырыр. Ташлардан бир къысмы да, Аллаһ къоркъусынен, юкъарыдан ашагъы юварланыр. Аллаһ япаяткъан шейлеринъизден гъафиль дегиль.

75. Шимди (эй, му'минлер!) олар сизге инанаджакъларына умют этесинъизми? Албуки, олардан бир къысмы Аллаһнынъ келямыны эшите де, эйидже анълагъандан сонъ, биле-биле оны боза эдилер.

76. (Мунафыкълар) инангъанларнен расткелишкенде «Иман эттик» дерлер. Бир-бирлеринен козь-козьге къалгъанда исе: «Аллаһнынъ сизге ачкъанларыны (Тевраттаки бильгилерни) Раббинъиз къатында сизинъ алейхинъизге делиль кетирювлери ичюн, оларны анълатасынъызмы; буларны тюшюнмейсинъизми?» дерлер.

77. Олар бильмезлерми ки, гизлегенлерини де, ачыкъ япкъанларыны да, Аллаһ бильмекте.

78. Араларында бир такъым уммийлер бар ки, Китапны (Тевратны) бильмезлер. Бутюн бильгенлери къулакътан эшитме шейлердир. Олар садедже зан ве тахмин этмектелер.

(Уммий – окъувы-язысы олмагъан демектир. Еудий я да христиан олмагъан араплар гъа да уммий дегенлер олгъан).

79. Эллеринен (бир) Китап язып, сонъра оны аз бир бедель къаршылыгъында сатмакъ ичюн «Бу Аллаһ къатындандыр», дегенлерге языкълар олсун! Эллеринен язгъанларындан отрю, вай оларнынъ алына! Ве къазангъанларындан отрю вай оларнынъ алына!

80. Исраил огъуллары: «Сайылы бир къач кунь истисна, бизге атеш токъунмайджакъ», дедилер. Де ки (оларгъа): «Сиз Аллаһ къатындан бир

сёз алдынъызмы – ки, Аллаh сёзинден къайтмаз, ёкъса Аллаh акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлейсинъизми?»

81. Ёкъ! Ким бир яманлыкъ япар да, яманлыгъы озининъ чевресини къушатса, иште о кимселер джеэннемлидирлер. Олар о ерде даимий къалырлар.

82. Иман этип, файдалы иш япкъанларгъа кельгенде, олар да дженнетлидирлер. Олар о ерде даимий къалырлар.

83. Вакъытынен биз Исраил огъулларындан: «Ялынъыз Аллаhкъа къуллыкъ этеджексинъиз, ана-бабагъа, якъын акърабагъа, етимлерге, ёкъсулларгъа эйиликъ япаджакъсынъыз», дие сёз алгъан ве «инсанларгъа гузель сёз сёйленъ, намазны къылынъ, зекятны беринъ», дие де эмир эткен эдик. Сонъунда, азынъыз истисна, юз чевиререк, дёнюп кеттинъиз.
(Исраил огъулларынынъ япкъан ишлери ве арекетлери акъкъындаки бу бильгилер, Къур'ан кельген девирде яшагъан еудийлернинъ Тевратны бозып, акъикъатны гизлегенлеринден толайы, берильген. Чюнки, Аз. Муhаммед ёлланылгъан вакъытта Арабистанда, айрыджа Мединеде (Йесриб) ве дживарында олдукъча чокъ бир еудий топлулыгъы яшамакъта эди. Ахыр заман пейгъамбери ёлланылмадан эвель, бир пейгъамбер келеджегини этрафкъа яйгъан еудийлер пейгъамберимиз кельгенинен, сёзлерини денъиштирдилер. Зира, олар келеджек пейгъамберни еудийлерден беклей эдилер. Араплардан кельгенинен, оны куньледилер. Къур'анда еудийлер акъкъында даа чокъ бильги берилювнинъ себеби будыр. Ахыр заман пейгъамбери, сонъунда хиянетликлери себебинден, оларнен дженклешмек ве оларны юртларындан сюрьмек зорунда къалды. Еудийлер аля мусульманларгъа олгъан душманлыкъларыны девам эттирмектелер).

84. (Эй, Исраил огъуллары!) Сизден бир-биринъизнинъ къаныны тёкмейджегинъизге, бир-биринъизни юртларынъыздан чыкъармайджагъынъызгъа даир сёз алгъан эдик. Эр шейни коререк, сонъунда буларны къабул эткен эдинъиз.

85. Бу анълашувны къабул эткен сизлер, (берген сёзинъизнинъ аксине) бир-биринъизни ольдире, аранъыздан бир къысмыны юртларындан чыкъара, феналыкъ ве душманлыкъта оларгъа къаршы бирлешмектесинъиз. Оларны юртларындан чыкъармакъ сизге арам олгъаны алда, (эм чыкъара, эм де) сизге эсирлер оларакъ кельгенлеринде, фидье берип, оларны къуртарасынъыз. Ёкъса, сиз Китапнынъ бир къысмына инанып, бир къысмыны инкяр этесинъизми? Сизден ойле даврангъанларнынъ джезасы дюнья аятында анджакъ масхаралыкъ; къыямет кунюнде исе, энъ шиддетли азапкъа ителювдир. Аллаh сизинъ япаяткъанларынъыздан асла гъафиль дегиль.

86. Иште, олар ахиретке къаршылыкъ дюнья аятыны сатын алгъан кимселердир. Бу себептен, не азаплары енгиллештириледжек, не де озьлерине ярдым этиледжек.
(Бу аетлер еудийлернинъ тюрлю-тюрлю къурунтыларыны анълата.

Ислямдан эвель Мединеде булунгъан эки фыркъа эдилер. Олардан бири – Эвс, дигери де – Хазредж къабилесинен берабер эди. Эвснен Хазредж къавгъа этип, дженкке киришкендже, олар да берабер дженклеше эдилер. Бу арада еудийлер бир-бирлерини ольдире ве юртларындан къува эдилер. Эсир оларакъ кери кельгенлеринде, бу сефер оларны фидье берип, кери ала эдилер. Бу вазиет соралгъанда, «Не япайыкъ, Аллаһнынъ эмири бойле», дей эдилер. Бунынъ киби, тюрлю къаба ишлер япа эдилер).

87. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик. Ондан сонъра арды-сыра пейгъамберлер ёлладыкъ. Мерьем огълу Исагъа да муджизелер бердик. Ве оны Рууху'ль-Къудус (Джебраил) иле дестекледик. (Лякин), гонъюллеринъизге ятмагъан шейлерни сёйлеген бир эльчи кельгенинен, онъа нисбетен буюклик тасладынъыз. (Сизге кельген) пейгъамберлерден бир къысмыны яланладынъыз, бир къысмыны да ольдирдинъиз.
(Бу ерде Аллаһ Тааля Исраил огъулларына шу манада тенбиелей: Ант олсун ки, Мусагъа Китапны биз бердик, ондан сонъ кельген пейгъамберлерни биз ёлладыкъ. Аз. Исаны да биз ёлладыкъ ве онъа Рууху'ль-Къудус иле къол туттыкъ. Сиз оны ольдирмеге тешеббюс эттинъиз, факъат буны япалмадынъыз. Аз. Муһаммедни де ольдирмеге тешеббюс этесинъиз. Оны да япалмазсынъыз, биз оны къорчалармыз. Инкяр ве исьянынъыз себебинден, Аллаһнынъ лянетини къазандынъыз. Бундан сонъ иман этювинъиз бекленильмез. Ортагъа къойгъан себеплеринъиз де кечмез).

88. (Еудийлер пейгъамберлерге усьтюнден кулерек:) «Къальплеримиз перделидир», дедилер. Ёкъ; куфюр ве исьянлары себебинден Аллаһ оларны лянетлегендир. О себептен пек аз инанырлар.

89. Даа эвель кяфирлерге нисбетен зафер истегенлеринде, озьлерине Аллаһ къатындан эллериндеки (Тевратны) догърулагъан бир Китап келип де, (Тевраттан) огренип бильген акъикъатлар къаршыларына чыкъкъанынен, оны инкяр эттилер. Иште, Аллаһнынъ лянети бойле инкярджыларгъадыр.
(83-нджи аеттеки анълатувгъа бакъынъыз).

90. Аллаһнынъ къулларындан истегенлерине пейгъамберлик ихсан этювини куньлегенлери ичюн, Аллаһнынъ эндиргенини (Къур'анны) инкяр этерек, озьлерини саткъанлары не яман бир шейдир! Бойледже, олар гъадап усьтюне гъадапкъа огърадылар. Айрыджа кяфирлер ичюн алчалтыджы бир азап бар.

91. Оларгъа: «Аллаһнынъ эндиргенине иман этинъиз», денильгенинен: «Биз садедже бизге эндирильгенге (Тевраткъа) инанырмыз», дерлер ве ондан башкъасыны инкяр этерлер. Албуки, о Къур'ан озь эллеринде булунгъан Тевратны догърулайыджы оларакъ кельген хакъ Китаптыр. (Эй, Муһаммед!) Оларгъа: «Шает сиз акъикъатен инангъан олсанъыз, эвеллери Аллаһнынъ пейгъамберлерини не ичюн ольдюре эдинъиз?» де.

92. Ант олсун, Муса сизге белли муджизелер кетирген эди. Сонъра онынъ артындан, залимлер оларакъ, бузавны (танъры) эдиндинъиз.

93. Хатырланъ ки, Туур дагъынынъ алтында сизден сёз алгъан: «Сизге бергенлеримизни къави тутынъ, айтылгъанларны анъланъ», деген эдик. Олар: «Эшиттик ве исьян эттик», дедилер. Инкярлары себебинден, къальплерине бузав севгиси толдырылды. Де ки: эгер инансанъыз, иманынъыз сизге не фена шейлерни эмир этмекте!

(Еудийлер Тевраттан алгъан бильгилерине коре, бир пейгъамбер келеджегини биле эдилер ве онынъ озьлеринден келеджегини тюшюнерек, ондан файдаланмакъ планларыны тизе эдилер. Беклеген пейгъамберлери араплардан кельгенинен, оны инкяр эттилер. 89-нджы аетте бунъа ишарет этиле. Олар аслында Аз. Мусагъа да толусынен инанмагъан эдилер. 92-нджи аетте ифаде этильгени киби, Аз. Муса нидже муджизелер кетиргени алда, о Туургъа кеткенинен, бузавгъа табындылар).

94. (Эй, Муhаммед, оларгъа:) «Шает (идда эткенинъиз киби), ахирет юрту Аллаh къатында дигер инсанларгъа дегиль де, ялынъыз сизге аит олса ве бу идданъызда догъур исенъиз, айды, олюмни тиленъиз (бакъайыкъ)», де.

95. Олар озь эллеринен эвельде япкъан ишлери (гунях ве исьянлары) себебинден, ич бир заман олюмни тилеп оламайджакълар. Аллаh залымларны яхшы билир.

(Еудийлер: «Ахирет аяты садедже бизге аиттир», шекилинде идда этkенлер, бунынънен «Еудий олмагъанлар о бир дюньяда ниметке наиль оламазлар», демек истегенлер. Бу иддагъа джевабен, сиз де оларгъа: «Мадем ки ойле, айды, олюмни истенъиз», денъ. Амма, олар асла ольмек истемезлер. Бу аетлер еудийлернинъ ыркъчылыкъ тюшюнджесининъ ахиретке къадар узагъаныны косьтере).

96. Емин олсун ки, сен оларны яшамакъ ичюн инсанларнынъ энъ ачкози оларакъ булырсынъ. Путперестлерден эр бири де арзулар ки, бинъ йыл яшасын. Албуки, яшатылмасы ич кимсени азаптан узакълаштырмаз. Аллаh оларнынъ япаяткъанларыны эксиксиз корер.

97. Де ки: «Джебраилге ким душман исе, шуны яхшы бильсин ки, Аллаhнынъ изнинен, Къур'анны сенинъ къальбинъе бир хидает ребери, эвель кельген китапларны догъурулайыджы ве му'минлер ичюн де муждеджи оларакъ, О эндиргендир».

(Риваетке коре, Федек хахамларындан Абдуллах б. Сурие Пейгъамберимизнен мунакъаша эткен, онъа вахийни ким кетиргенини сорагъан, (Джебраил) дегенинен, «О бизим душманымыз. Башкъасы кетирген олса, иман этер эдик», деген. Бунынъ узерине бу ает энген).

98. Ким Аллаhкъа, мелеклерине, пейгъамберлерине, Джебраилге ве Микаилге душман олса, бильсин ки, Аллаh да инкярджы кяфирлернинъ душманыдыр.

99. Ант олсун ки, санъа ачыкъ-айдын аетлер эндирдик. (Эй, Муhаммед!) Оларны ялынъыз фасыкълар инкяр этерлер.

100. Не заман олар бир антлашув япсалар, кене озьлеринден бир топу оны бозмадымы? Затен оларнынъ чокъу иман этмез.

101. Аллаh тарафындан озьлерине янларында булунгъаныны тасдикъ этиджи

. бир эльчи кельгенинен, эхл-и китаптан бир топу, санки Аллаhнынъ Китабыны бильмеген киби, оны артларына атып, терк эттилер.

102. Сулейманнынъ укюмранлыгъы акъкъында олар шейтанларнынъ уйдурып сёйлегенлерине таби олдылар. Албуки, Сулейман тылсым япып, кяфир олмады. Лякин, шейтанлар кяфир олдылар. Чюнки, инсанларгъа сихирни ве Бабильде Хаарутнен Маарут исимли эки мелекке эндирильгенни огрете эдилер. Албуки, о эки мелек эр кеске: «Биз ялынъыз имтиан ичюн ёлланылдыкъ, сакъын янълыш инанып да, кяфир олманъыз», демеден, ич кимсеге (сихир ильмини) огретмез эдилер. Олар о эки мелектен къадыннен къоджа арасыны ачаджакъ шейлерни огрене эдилер. Албуки, тылсымджылар Аллаhнынъ изни олмадан, ич кимсеге зарар бералмазлар. Олар озьлерине файда бергенни дегиль де, зарар бергенни огренирлер. Сихирни сатын алгъанларнынъ (онъа инанып, пара бергенлернинъ) ахиреттен насиби олмагъаныны пек яхшы бильмектелер. Къаршылыгъында озьлерини саткъан шейлери не фенадыр! Кешке буны анъласа эдилер!

(Эски къавмларнынъ чокъу сихирге инана эди. Бу себептен, сихир диний инанчларнен тамамен къарышыкъ вазиетте эди. Бу себептен, сихирбазлар халкъны къандыра эдилер. Сихирнинъ чешитлери бойледир:

1.Кельдаанийлернинъ сихири: Булар йылдызларгъа табынырлар, кяинатны идаре этиджилер йылдызлар олгъаныны, хайыр ве шеррнинъ олардан кельгенини, семавий кучьлернинъ ердеки кучьлернен бирлешюви нетиджесинде муджизелер мейдангъа кельгенини сёйлей эдилер. Буларны догъру ёлгъа къоймакъ ичюн Аллаh Аз. Ибрахимни ёллады. Булар да, озь араларында учь фыркъа эдилер:

1. Кельдаанийлернинъ сихири: Булар йылдызларгъа табынырлар, кяинатны идаре этиджилер йылдызлар олгъаныны, хайыр ве шеррнинъ олардан кельгенини, семавий кучьлернинъ ердеки кучьлернен бирлешюви нетиджесинде муджизелер мейдангъа кельгенини сёйлей эдилер. Буларны догъру ёлгъа къоймакъ ичюн Аллаh Аз. Ибрахимни ёллады. Булар да, озь араларында учь фыркъа эдилер:

а). Фелек ве йылдызларнынъ эбедий олгъаныны сёйлейиджилер ки, оларгъа "Саабиэ" денилир.

б). Фелекнинъ иляхийлигине инангъанлар. Булар эр фелек ичюн ерде бир пут япкъан ве онъа хызмет эткен путперестлердир.

в). Фелекни ве йылдызларны яраткъан бириси олгъаныны ве бунынъ оларгъа ер юзини идаре этмеге акъ бергенини сёйлейиджилердир. Булар йылдызларны араджы къабул эте эдилер.

2. Рух кучюне таянаракъ, ортагъа чыкъкъан сихир: Бунъа коре, инсан рухы ёкъ этювнен иджат этюв, ольдюрюв, тирильтюв, вуджут ве шекильде денъишиклик япмакъ кучюне къавушыр.

3. Рухий варлыкълардан файдаланыларакъ япылгъан сихир: Бу да мускъа (адамларнынъ усьтлерине такъкъан дуа) япмакъ ве джинлерден ярдым алмакъ киби шекиллернен япылыр.

4. Козьбоямакъ шекилинде япылгъан сихир: Козьбайлайыджылыкъ, эль

чабуклиги ве бунъа бенъзеген арекетлер киби.

Ислям алимлери, сихирнинъ биринджи ве экинджи шеклине инангъангъанларнынъ кяфир олгъанларыны тасдикъ эткенлер. Анджакъ аетте бильдирильгени шекильде яратыджынынъ Аллаһ Таала олгъанына инанаракъ ве феналыкъта къулланмамакъ шартынен, сихир ильмини огренювде зарар ёкътыр. Еудийлер арасында тылсым кениш даркъагъан эди. Бу себептен, Аз. Сулейманнынъ буюк бир тылсымджы олгъаныны, укюмдарлыкъны тылсымнен эльде эткенини, айванларгъа ве джинлерге тылсымнен укюм эткенини сёйлер ве буна инаныр эдилер. Аз. Сулейман Къур'анда пейгъамбер оларакъ танытылгъанынен, «Муһаммед Сулейманны пейгъамбер сая, албуки о, бир тылсымджыдыр», дедилер.)

103. Эгер иман этип, озьлерини феналыкътан къорчаласалар эди, шубесиз, Аллаһ тарафындан бериледжек савап даа хайырлы оладжакъ эди. Кешке буларны анъласа эдилер!

104. Эй, иман эткенлер! "Рааинаа" деменъ, "Унзурнаа" денъ. (Айтылгъанларны) динъленъ. Кяфирлер ичюн элем бериджи бир азап бар.

(Ресулуллах (с. а.) мусульманларгъа бир шей огреткенде, бизни бираз бекле, ашыкъма, манасында "Рааинаа" дер эдилер. Еудийлернинъ де сёгюнч манасындаки "Рааинаа" келимелери бар эди. Мусульманларнынъ бу сёзини эшиткенлеринен, Эфендимизге фена макъсатнен, ойле хитап этмеге башладылар. Бунынъ узерине "Рааинаа" деменъ, о манъагъа кельген "Унзурнаа" денъ, денильди ки, бизни бекле демектир).

105. (Эй, му'минлер!) Эхл-и китаптан кяфирлер ве путперестлер де Раббинъизден сизге бир хайыр эндирилювини истемезлер. Албуки, Аллаһ рахметини тилегенине берир. Аллаһ буюк лютф саибидир.

106. Биз бир аетнинъ укмини ортадан къалдырсакъ я да оны унуттырсакъ (кечиктирсек), мытлакъа даа эйисини я да онъа бенъзегенини кетирирмиз. Бильмезмисинъиз ки, Аллаһ эр шейге къадирдир.

(Сонъундан кельген бир аетнинъ, эвельде кельген аетнинъ укмини ортадан къалдырувына «несх» дениле. Аллаһ Тааля инсанлыкънынъ медений инкишафы ве бу инкишафны догъургъан итияджларгъа уйгъун оларакъ, керегиндже янъы пейгъамбер ве китаплар ёллагъан, эвелькилерине аит базы укюмлерни ортадан къалдыргъан. Аетлерининъ укми эбедий олгъан Къур'ан-ы Керим назиль олгъанда, бу девирге аит оларакъ, базы аетлер дигерлерни несх эткенлер; анджакъ буларнынъ сайысы пек аз ве ильк Ислям неслининъ тербиеси ве алышувы макъсадына ёнельтильгендир).

107. (Кене) бильмейсинъми, коклернинъ ве ернинъ мулькиети ве укюмранлыгъы ялынъыз Аллаһнынъдыр? Сиз ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост, не де бир ярдымджы бар.

108. Ёкъса сиз де (эй, мусульманлар), даа эвель Мусадан соралгъаны киби, пейгъамберинъизден суаллер сорамакъ истейсинъизми? Ким иманны куфюрге денъиштирсе, шубесиз, догъру ёлдан сапкъан олур.

(Пейгъамберден чокъ суаль соралувы – укюмлернинъ чокълашувыны ве

тарлашувыны талап этер. Шунынъ ичюн Медине девринде бир муддет суаль бермек ясакълангъан).

109. Эхл-и китаптан чокъу акъикъат озьлерине ачыкъ-айдын белли олгъандан сонъ, сырф ичлериндеки куньджиликтен отърю, сизни иманынъыздан вазгечтирип, куфюрге дёндирмек истедилер. Кене де сиз Аллаһ олар акъкъындаки эмирини кетиргенге къадар афу этип багъышланъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.

110. Намазны къылынъ, зекятны беринъ, эвельден озинъиз ичюн япкъан эр эйиликни Аллаһнынъ къатында буладжакъсынъыз. Шубесиз, Аллаһ япаяткъанларынъызны эксиксиз корер.

111. (Эхл-и китап:) «Еудийлер яхут христианлардан гъайры, ич кимсе дженнетке кирмейджек», дедилер. Бу оларнынъ къуруntысыдыр. Сен оларгъа: «Эгер акъикъатен догъру сёйлесенъиз, делилинъизни кетиринъ», де.

112. Аксине, ким мухсин оларакъ, юзини Аллаһкъа чевирсе, (Аллаһкъа хакъкъы иле къуллыкъ этсе), онынъ эджири Рабби къатындадыр. Ойлелери ичюн не бир къоркъу бар, не де гъам чекерлер.

(Бу аетте Аллаһкъа къуллыкъ этмек ихсан васфына багълангъандыр. Яни бир кимсе ибадет этмекле озини къуртаралмаз, озини къуртарувы ичюн мухсинлерден олмасы керек. Мухсин япкъан ишини Аллаһ ичюн япыджы, садедже Ондан къоркъкъан, о себепле ишини эксиксиз япкъан ве эр ишнинъ акъкъыны берген кимсе деместир).

(Христиан араплардан олгъан Неджран эйети Ресулуллахнынъ узурына чыкъкъанынен, еудийлер оларнынъ янына кельдилер. Араларында мунакъаша яптылар. Бир-бирлерини къабаатладылар. Бунынъ узерине ашагъыдаки аетлер кельди).

113. Эписи де Китапны (Теврат ве Инджильни) окъугъанлары алда, еудийлер: «Христианлар догъру ёлда дегиллер», дедилер. Христианлар да: «Еудийлер догъру ёлда дегиллер», дедилер. Китапны бильмегенлер де, бир-бирлери акъкъында тыпкъы оларнынъ айткъанларыны сёйледилер. Аллаһ, ихтиляфкъа тюшкен хусусларында къыямет куни олар акъкъында укмини береджек.

114. Аллаһнынъ месджитлеринде, Онынъ ады анъылувына мани олгъан ве оларнынъ харап олувына арекет этиджиден даа залим ким бар! Аслында буларнынъ о ерлерге ялынъыз къоркъаракъ кирювлери керек. (Башкъа тюрлю кирмеге акълары ёкътыр). Булар ичюн дюньяда резиллик, ахиретте де, буюк азап бардыр.

115. Шаркъ да Аллаһнынъдыр, гъарп да. Не ерге дёнсенъиз, Аллаһнынъ юзи (заты) о ердедир. Шубесиз, Аллаһ(нынъ рахмети ве нимети кеништир), О эр шейни билиджидир.

(Аллаһ эр ерде азыр ве назир олмакънен бирликте, намазда къыблагъа дёнмек, ибадетлерде низам ве интизамны теминлемек гъаесине аиттир).

116. «Аллаһ бала эдинде», дедилер. Хаашаа! О, бундан узакътыр. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи Онынъдыр, эписи Онъа бойсунгъандыр.

(Еудийлер: «Узеир Аллаһнынъ огълудыр», деркен, христианлар: «Иса

Аллаһнынъ огълудыр», дедилер. Мушрик араплар исе: «Мелеклер Аллаһнынъ къызларыдыр», деген эдилер. Бу аетте Аллаһ Таалянынъ булардан узакъ олгъаны анълатыла).

117. (О), коклернинъ ве ернинъ тек яратыджысыдыр. Бир шейни тилегенде, онъа садедже «Ол!» дер, о да аман олур.

(Аллаһ Таалянынъ бир шейни мурат этюви, Онынъ акъкъында «Ол!» эмридир. Аллаһнынъ тилеген эр шейи вакъты-сааты кельгенинен, мытлакъа олур).

118. Бильмегенлер дедилер ки: «Аллаһ бизнен къонушмалы я да бизге бир ает (муджизе) кельмели дегиль эдими?» Олардан эвелькилер де, иште тыпкъы оларнынъ сёйлегенлерини айткъан эдилер. Къальплери (акъыллары) насыл да бир-бирине бенъзеди! Акъикъатны эйидже бильмек истегенлерге аетлерни ачыкъ-айдын косьтердик.

119. Догърусы, биз сени Хакъ (Къур'ан) иле мужделейиджи ве тенбиелейиджи оларакъ ёлладыкъ. Сен джеэннемлилерден месулиетли дегильсинъ.

120. Динлерине уймагъанынъдже еудийлер де, христианлар да, сенден асла разы олмайджакълар. Де ки: «Догъру ёл анджакъ Аллаһнынъ ёлудыр». Санъа кельген илимден сонъра, оларнынъ арзуларына уяджакъ олсанъ, ант олсун ки, Аллаһтан санъа не бир дост, не де бир ярдымджы бардыр.

121. Озьлерине китап берген кимселеримиз(ден базысы) оны, акъкъыны козетерек, окъурлар. Чюнки, олар онъа иман этерлер. Оны инкяр этиджелерге кельгенде, иште, акъикъатен зараргъа огърагъанлар олардыр.

(Бу ает еудий алимлеринден Абдуллаһ ибн Селям ве аркъадашлары акъкъында энген. Булар Къур'ангъа инандылар ве ондаки ахкямны тасдикъ эттилер. Бир башкъа риваетке коре де, бу ает Джафер б. Эби Талипнен берабер Хабешистандан кельген къыркъ кишилик джемаат акъкъындадыр ки, булар эхл-и китаптан Ислямны къабул этченлердир).

122. Эй, Исраил огъуллары! Сизге берген ниметлеримни ве сизни (бир заманлар) джумле алемге усьтюн этченимни хатырланъ.

123. Ве бир куньден къоркъунъ ки, о куньде ич кимсе башкъасынынъ адына бир шей одеп оламаз, кимседен фидье къабул этильмез, ич кимсеге шефаат файда бермез. Олар ич бир ярдым да корьмезлер.

(Шефаат базы шартларгъа багълыдыр. Энъ муими – имандыр).

124. Бир заманлар Рабби Ибрахимни бир такъым келимелернен сынагъан эди, оларны там оларакъ ерине кетиргенинен: «Мен сени инсанларгъа ребер япаджам», деген эди. «Союмдан да (реберлер яп, я Рабби!)», деди. Аллаһ: «Ахтым залымларгъа иришалмаз (олар ичюн сёз бермем)», буюрды.

125. Биз Бейтни (Кябени) инсанларгъа топланув мекяны ве ишанчлы бир ер яптыкъ. Сиз де Ибрахимнинъ макъамындан бир намаз ери эдининъ (о ерде намаз къылынъ). Ибрахим ве Исмаилге: «Таваф этченлер, ибадетке къапангъанлар, руку ве седжде этченлер ичюн Эвимизни темиз тутынъ», дие эмир эткен эдик.

126. Ибрахим де деген эди ки: «Эй, Раббим! Бу ерни ишанчлы бир шеэр яп,

. халкъындан Аллаhкъа ве ахирет кунюне инангъанларны чешит мейваларнен бесле. Аллаh буюрды ки: Ким инкяр этсе, оны аз бир муддет файдаландырыр, сонъра оны джеэннем азабына сюйреклерим. Не фена барыладжакъ ердир о ер!

(Аллаh инкяр эткенлерни де дюньяда рызыкъладырмакъта, дюнья ниметлеринден тилегенлери киби файдаланувларына имкян бермектедир. Бу алда, дюньянынъ нимети диндарлыкъкъа багълы дегильдир. Дюнья нимети му'минге де, кяфирге де берилир. Булар бирер имтиан весилесидир; хайырлы олып-олмагъанлары нетиджеге багълыдыр. Сервет ве икътидар, эгер къуллыкъкъа весиле олгъан исе, о вакъытта бу эки джиан саадетидир. Азгъынлыкъ ве сапыкълыкъкъа себеп олгъан исе, эбедий аятны ёкъ эткен, саадет ерине фелякет кетирген олур).

127. Бир заманлар Ибрахим Исмаил иле берабер Бейтуллахнынъ темеллерини юксельте, (шойле дей эдилер): «Эй, Раббимиз! Бизден буны къабул буюр, шубесиз сен эшитиджисинъ, билиджисинъ».

(Кябенинъ къурулувы акъкъындаки риваетлерге коре, Аз. Адем иле Ава дженнеттен чыкъарылгъан вакъытта, ер юзинде Арафатта тапышалар, берабер гъарпкъа догъру юрелер, Кябе олгъан ерге келелер. Бу эснада Адем бу булушувгъа шукюр олмакъ узьре, Раббине ибадет этмек истей ве дженнетте олгъанда этрафында таваф этерек, идабет эткен, нурдан стуннынъ текрар озине берилювини истей. Иште, о нурдан стун о ерде пейда ола ве Аз. Адем онынъ этрафында таваф этерек, Аллаhкъа ибадет эте. Бу нурдан стун Аз. Шиит заманында гъайып ола, еринде къара бир таш къала. Бунынъ узерине Аз. Шиит онынъ ерине таштан онынъ киби дёрткоше бина япа ве о къара ташны о бинанынъ бир кошесине ерлештире. Иште, бугунь Хаджер-и Эсвед дие билинген къара таш одыр. Сонъра, Нух туфанында бу бина къумлар астында узун бир девир сакълы къала. Аз. Ибрахим, Аллаhнынъ эмринен, Кябе олгъан ерге кете, огълу Исмаилнен бирликте о ерге ерлеше. Сонъра, Исмаилнен берабер Кябе олгъан ерни къаза. Аз. Шиит тарафындан япылгъан бинанынъ темеллерини тапа ве о темеллернинъ усьтюне бугунь мевджут олгъан Кябени инша эте. Аетте «Бейтуллахнынъ темеллерини юксельте» джумлеси буны ифаде эте).

128. Эй, Раббимиз! Бизни санъа бойсунгъанлардан эйле, неслимизден де санъа итаат эткен бир уммет чыкъар, бизге ибадет усулларымызны косьтер, тёвбемизни къабул эт; зира, тёвбелерни чокъча къабул этиджи, чокъ мерхаметли ялынъыз Сенсинъ.

129. Эй, Раббимиз! Оларгъа араларындан Сенинъ аетлеринъни озьлерине окъуйджакъ, оларгъа китап ве икметни огретеджек, оларны темизлейджек бир пейгъамбер ёлла. Чюнки, усьтюн келиджи, эр шейни ерли-ериндже япыджы ялынъыз Сенъсинъ.

130. Ибрахимнинъ дининден озини бильмегенлерден башкъа ким юз чевирир? Ант олсун ки, биз оны дюньяда (эльчи) сечтик, шубесиз о ахиретте де эйилердендир.

131. Чюнки, Рабби онъа: «Мусульман ол», деген, о да: «Алемлернинъ Раббине бойсундым», деген эди.

132. Буны Ибрахим де озь огъулларына васиет этти, Якъуб да: «Огъулларым! Аллаh сиз ичюн бу динни (Исламны) сечти. О алда садедже мусульманлар оларакъ олюнъиз», (деди).

133. Ёкъса, Якъубгъа олюм кельген вакъытта сиз о ерде эдинъизми? О заман (Якъуб) огъулларына: «Менден сонъ кимге къуллыкъ этеджексинъиз?» деген эди. Олар: «Сенинъ ве аталарынъ Ибрахим, Исмаил ве Исхакънынъ иляхи олгъан тек Аллаhкъа къуллыкъ этеджекмиз; биз ялынъыз Онъа теслим олгъандырмыз», дедилер.

134. Олар бир уммет эди, келип-кечти. Оларнынъ къазангъанлары озьлерининъ, сизинъ къазангъанларынъыз сизинъдир. Сиз оларнынъ япкъанларындан месулиетке чекильмезсинъиз.

135. (Еудийлер ве христианлар мусульманларгъа:) «Еудий я да христиан олунъыз ки, догъру ёлны булурсынъыз», дедилер. Де ки: «Ёкъ! Биз ханиф олгъан Ибрахимнинъ динине уярмыз. О мушриклерден дегиль эди».

(Ханиф – эр тюрлю батыл динден узакъ турып, ялынъыз хакъ динге ёнельген киши демектир).

136. «Биз Аллаhкъа ве бизге эндирильгенге; Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве эсбааткъа эндирильгенге, Муса ве Исагъа берильгенлернен, Рабблери тарафындан дигер пейгъамберлерге берильгенлерге, олардан ич бири арасында фаркъ корьмеден, инандыкъ ве биз садедже Аллаhкъа теслим олдыкъ», денъ.

(Эсбаат – торунлар демектир. Бу ерде Аз. Якъубнынъ 12 эвлядындан торунлары козьде тутула).

137. Эгер олар да сиз инангъанынъыз киби инансалар, догъру ёлны тапкъан олурлар; дёнселер, мытлакъа анълашмазлыкъкъа тюшерлер. Оларгъа нисбетен Аллаh санъа етерли. О эшитиджидир, билиджидир.

138. Аллаhнынъ (берген) ренки иле бояндыкъ. Аллаhтан даа гузель ренкни ким бере билир? Биз анджакъ онъа къуллыкъ этермиз (денъ).

(Земахшерийнинъ анълаткъанларына коре, христианлар янъы догъгъан балаларны бир сувнен бояй ве (иште, шимди христиан олды), дей эдилер ве оны о бала ичюн темизлик сая эдилер. Аетте мусульманларнынъ бунъа нисбетен «Аллаhнынъ боясынен бояндыкъ» деювлери эмир этильди. Аллаhнынъ боясы Ислям фытраты, Ислям ве иман темизлигидир).

139. Де ки: Аллаh бизим де Раббимиз, сизинъ де Раббинъиз олгъаны алда, онынъ акъкъында бизнен тартышмагъа киришесинъизми? Бизим япкъанларымыз бизге, сизинъ япкъанларынъыз да сизге аиттир. Биз Онъа гонъюльден багъланганларданмыз.

140. Ёкъса, сиз Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве эсбаатнынъ еудий, я да христиан олгъанларыны сёйлесинъизми? Де ки: Сиз даа яхшы билесинъизми, ёкъса Аллаhмы? Аллаh тарафындан озине (бильдирильген) бир шаатлыкъны гизлегенден де даа залым ким ола билир? Аллаh япкъанларынъыздан гъафиль дегильдир.

141. Олар бир уммет эди, келип-кечти. Оларнынъ къазангъанлары озьлерине, сизинъ къазангъанларынъыз да сизге аиттир. Сиз оларнынъ япкъанларындан месулиетке чекильмезсинъиз.
(Ресулуллах (с.а.) Мединеге кельгенден сонъ, мусульманлар 16-17 ай къадар Къудускъа ёнелерек намаз къылдылар. Бу вазиет еудийлернинъ къопаювларына, «Муһаммед ве асхабы къыблаларынынъ нереси олгъаныны бильмей эдилер, биз оларгъа ёл косьтердик», киби лафлар этювлерине ве буны этрафкъа яювларына себеп олгъан эди. Ресулуллах Аллаһтан Ислямгъа озь къыбласынынъ берильмесини нияз этти. Иште, бундан сонъ Къудустан Кябеге дёнюльмеге эмир кельди. Бунынъ усьтюне, еудийлер ве мунафыкълар текрар олур-олмаз къонушмагъа башладылар. Ашагъыдаки аетлер бу вазиетни анълата).

142. Инсанлардан бир къысым акъылсызлар: «Ёнельген къыблаларындан оларны чевирген недир?» дейджеклер. Де ки: «Шаркъ да, гъарп да Аллаһнынъдыр. О истегенини догъру ёлгъа къояр».

143. Иште, бойледже сизинъ инсанлыкъкъа шаатлар олувынъыз, ресулнынъ да сизге шаат олувы ичюн сизни мутедиль бир миллет яптыкъ. Сенинъ (арзылап да, шу анда) ёнельмеген къыбланъны (Кябени) биз анджакъ Пейгъамберге уйгъаныны, окчелери узеринде кери дёнгенден айырды этювинъиз ичюн къыбла яптыкъ. Бу Аллаһнынъ хидает берген кимселерден башкъасына эльбетте агъыр келир. Аллаһ сизинъ иманынъызны асла зая этеджек дегильдир. Зира, Аллаһ инсанларгъа нисбетен шефкъатлы ве мерхаметлидир.
(Риваетке коре, къыяметте миллетлер Пейгъамберлерининъ теблигъатыны инкяр этерлер. Аллаһ Пейгъамберлерден теблигъ эткенлерине даир делиль истер. Бунынъ узерине Уммет-и Муһаммед кетирилир ве олар бунъа шаатлыкъ этерлер. Оларгъа: «Сиз буны не ерден огрендинъиз?» дие соралыр. Олар да: «Къур'андан ве Ресулуллахтан огрендик», дерлер. Ниает, Ресулуллах кетирилир ве о да бунъа шаатлыкъ этер).

144. (Эй, Муһаммед!) Биз сенинъ юзинънинъ кокке догъру чеврильгенини (юджелерден хабер беклегенинъни) коремиз. Иште, шимди сен мемнун оладжакъ бир къыблагъа дёндиремиз. Артыкъ юзинъни Месджид-и Харам тарафкъа чевир. (Эй, мусульманлар!) Сиз де не ерде олсанъыз олунъ, (намазда) юзьлеринъизни о тарафкъа чевиринъ. Шубе ёкъ ки, эхл-и китап, онынъ Раббленинден кельген акъикъат олгъаныны пек яхшы билирлер. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларындан хаберсиз дегиль.

145. Емин олсун ки (хабибим!) Сен эхл-и китапкъа эр тюрлю аетни (муджизени) кетирсенъ, кене де олар сенинъ къыбланъа дёнмезлер. Сен де оларнынъ къыбласына дёнеджек дегильсинъ. Олар да бир-бирлерининъ къыбласына дёнмезлер. Санъа кельген илимден сонъра, эгер оларнынъ арзуларына уяджакъ олсанъ, иште о вакъытта сен хакъны таптагъанлардан олурсынъ.
(Бу аетте инатлыкънынъ инсан огълуны не алгъа кетиргени анълатыларакъ, «Сен оларнынъ истеклерине уйсанъ, феналыкъ

эткенлерден олурсынъ», денильген. Чюнки, Эфендимиз эгер оларнынъ бир истегини ерине кетирсе, бу сефер башкъа бир шей истейджеклер ве зорлукъ корьмегендже, ич бир шейни къабул этмейджеклер. Иште, аетте бу джеэт анълатылгъан. Бунынъ да себеби – инатлыкъ ве фанатизмдир. Иман иле тербие этильмеген нефис инат ве фанатизмден къуртуламаз. Бу да инсанны даима феналыкъкъа ёнельтир).

146. Озьлерине китап бергенлеримиз оны (о китаптаки Пейгъамберни) озь огъулларыны таныгъаны киби танырлар. Бунъа рагъмен, олардан бир къысмы биле-биле акъикъатны гизлер.

(Еудийлер Тевратта, христианлар Инджильде ахыр заман Пейгъамберининъ васыфларыны корьдилер, онынъ келювини бекледилер. Эр несиль буны озюнден сонъ кельгенлерге анълатты ве инанувларыны тевсие этти. Бунынъ ичюн эр эки къысым да, бу пейгъамбернинъ келювини дёрткозьнен беклей эди. Анджакъ онынъ араплар арасындан ве бир етим кимсе оларакъ ёлланылгъаныны корьгенлеринен, сырф иркъчылыкъ гъайрети ве тюшюнджесинен, инкяр эттилер. Албуки, онынъ хакъ Пейгъамбер олгъаныны, озь огъулларыны билип таныгъанлары киби биле эдилер).

147. Акъикъат олгъаны – Раббинъден кельгенидир. О алда шубелениджилерден олма!

148. Эр кеснинъ ёнельген бир къыбласы бар. (Эй, му'минлер!) Сиз хайырлы ишлерде ярышынъыз. Не ерде оласанъыз олынъ, сонъунда Аллаһ эпинъизни бир ерге кетирир. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.

149. Не ерден ёлгъа чыкъсанъ чыкъ, (намазда) юзинъни Месджид-и Харам тарафкъа чевир. Бу эмир Раббинъден санъа кельген акъикъаттыр. (Билинъ ки,) Аллаһ япкъанларынъыздан хаберсиз дегиль.

150. (Эбет, Ресулым!) Не ерден ёлгъа чыкъсанъ чыкъ, (намазда) юзинъни Месджид-и Харамгъа догъру чевир. Не ерде олсанъыз олунъ, юзюнъизни о янгъа чевиринъ ки, араларындан акъсызлыкъ эткенлер (къуру инатчылар) истисна, инсанларнынъ алейхинъизде (къуллана биледжек) бир делили булунмасын. Сакъын олардан къоркъманъ! Ялынъыз менден къоркъунъ. Бойледже, сизге олгъан ниметимни тамамлайым да, догъру ёлны тапарсынъыз.

151. Бунынъ киби, озь аранъыздан сизге аетлеримизни окъугъан, сизни феналыкълардан арындыргъан, сизге Китапны ве икметни талим этип, бильмегенлеринъизни сизге огретиджи бир ресул ёлладыкъ.

152. Ойле исе, сиз мени (ибадетнен) анъынъ ки, мен де сизни анъайым. Манъа шукюр этинъ; сакъын манъа нанкорьлик этменъ!

153. Эй, иман эткенлер! Сабыр ве намаз иле Аллаһтан ярдым истенъ, чюнки, Аллаһ мытлакъа сабыр эткенлернен берабердир.

(Сабырнен намаз нефиснинъ фена арзуларына къаршы энъ буюк силядыр).

154. Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерге «олюлер» деменъ. Аксине, олар тиридирлер, лякин сиз анълап оламазсынъыз.

155. Ант олсун ки, сизни бираз къоркъу ве ачлыкъ; маллардан, джанлардан ве

. махсуллардан бираз эксильтювнен (факъырлыкъ иле) денъермиз. (Эй, Пейгъамбер!) Сабыр этиджелерни мужделе!

156. О сабыр эткенлер, озьлерине бир беля кельген вакъытта: «Биз Аллаһнынъ къулларымыз ве биз Онъа дёнеджекмиз», дерлер.

157. Иште, Рабблеринден багъышлавлар ве рахмет эп оларгъадыр. Ве догъру ёлны тапкъанлар да олардыр.

(Бедирде шеит олгъан 14 киши акъкъында назиль олгъаны ривает этильген бу ает къабир азабына я да сефасына да делильдир. Олюм, къоркъу, ачлыкъ, мал эксиклиги, факъырлыкъ, хасталыкъ; буларнынъ эписи бирер имтиандыр. Булар дюнья аятынынъ айырылмаз къысымларыдыр, ич кимсе булардан бирисине якъаланувдан къуртуламаз. Энъ сонъунда эр кес оледжек. Инангъан акъыллы адам – буларны Къур'ангъа коре анълап дегерлендириджидир).

158. Шубе ёкъ ки, Сафа иле Мерве Аллаһнынъ къойгъан нишанларындандыр. Эр ким Бейтуллахны зиярет этсе я да умре япса, оларны таваф этювде озюне бир гунах ёкътыр. Эр ким гонъюлли оларакъ, бир эйилик япса, шубесиз Аллаһ къабул этер ве (япылгъанны) хакъкъы иле билир.

(Сафа иле Мерве Кябенинъ шаркъ тарафында эки тёпенинъ адыдыр. Хаджер валидемиз Аз. Исмаил ичюн сув къыдыргъанда, бу эки тёпе арасында еди кере чапкъан. Бугунь хадж ве умре ичюн Бейтуллахны зиярет ве таваф эткенлер айны вакъытта Сафа иле Мерве арасында са'й этерлер. Аетте эки тёпе арасында са'й этмекте (келип-кетмекте) гунах ёкътыр, денильген. Чюнки, джахилие девиринде эр эки тёпеде де бирер пут бар эди. Эр не къадар Ислям бу путларны ортадан къалдыргъан олса да, базы кимселернинъ ичинде бир шубе къалды. Иште, юкъарыдаки аетнен бу шубе тамамен кеткизильди).

159. Эндирильген ачыкъ делиллеримизни ве Китапта инсанларгъа ачыкъ-айдын косьтергенимиз хидает ёлуны гизлегенлерге эм Аллаһ, эм де бутюн лянет этиджилер лянетлер.

160. Анджакъ тёвбе этип, вазиетлерини тюзельткенлер ве акъикъатны ачыкъ ортагъа къойгъанлар башкъадыр. Зира, мен оларнынъ тёвбелерини къабул этерим. Мен тёвбени чокъча къабул этиджи ве чокъча имае этиджийим.

161. (Аетлеримизни) инкяр эткен ве кяфир оларакъ ольгенлерге кельгенде, иште Аллаһнынъ, мелеклернинъ ве бутюн инсанларнынъ лянети оларнынъ узериндедир.

162. Олар эбедиен лянет ичинде къалырлар. Артыкъ не азаплары енгиллетилир, не де оларнынъ юзьлерине бакъылыр.

163. Иляхинъиз тек бир Аллаһтыр. Ондан башкъа илях ёкътыр. О, рахмандыр, рахимдир.

(Бундан эвельки аетлерде Аллаһкъа ве О ёллагъан динге къаршы нанкорьлик этиджилернинъ насыл бир фена акъибетке сюйрекленгенлери, оларнынъ эбедиен яманланаджакълары анълатылгъан. Булардан сонъки аетлерде исе, эр бир инсанда энъ буюк иляхий нимет олгъан акъылны эр кеснинъ ерли-еринде къуллануvы,

этрафына дикъкъат ве ибретнен бакъувы ичюн кяинат вакъиаларына ишарет этильген. Зира, хакъкъы иле тюшюнген, этрафына ибретнен бакъкъан кимсе мытлакъа Аллаһны булыр ве Онъа инаныр).

164. Шубесиз, коклернинъ ве ернинъ яратылышында, гедженен куньдюзнинъ бир-бирининъ пешинден келювинде, инсанларгъа файда береджек шейлернен юклю оларакъ денъизде ялдап юрьген гемилерде, Аллаһнынъ коктен эндирирек, джансыз топракъны джанландыргъан сувда, ер юзюне чешит джанлыларны яювында, рузгярларны ве ер иле кок арасында эмирге азыр тургъан булутларны ёлландырувында, тюшюнген бир топлум ичюн, (Аллаһнынъ барлыгъыны ве бирлигини исбатлайыджы) бир чокъ делиллер бардыр.

165. Инсанлардан базылары Аллаһтан башкъасыны Аллаһкъа денк танърылар эдинир ве оларны Аллаһ киби северлер. Иман эткенлернинъ Аллаһкъа севгилери исе, (оларнынъкинден) даа зиядедир. Кешке залымлар азапны корьген заманлары (анълайджакълары киби) бутюн къуветнинъ Аллаһкъа аит олгъаныны ве Аллаһнынъ азабы чокъ шиддетли олгъаныны эвельден анълай бильселер эди.

166. Иште, о заман (кореджеклер ки,) озьлерине уяракъ, аркъаларындан кетильгенлер уйгъанларындан тез узакълашырлар (о анда эр эки тараф да) азапны корьген, ниает араларындаки багълар узюльгендир.
(Дюньяда ич тюшюнмеден, базы кимселерни озьлерине ребер эдинген, бойледже янълыш ёлгъа кирген кимселер ахиретте о реберлернинъ озьлеринден узакълашкъанларыны корерлер. Анджакъ, эр эки тараф да чекеджек азапны кореджек ве ондан къуртулмакъ ёкълугъыны анълайджакъ. Дюньядакининъ аксине бу кересинде уйгъанлар къонушырлар, амма артыкъ файдасы ёкътыр).

167. (Феналаргъа) уйгъанлар бойле дерлер: «Ах, кешке бир даа дюньягъа кери къайтувымыз мумкюн олса эди, шимди оларнынъ бизден узакълашкъанлары киби, биз де олардан узакълашса эдик! Бойледже, Аллаһ оларгъа ишлерини пешманлыкъ ве гъам чокърагъы оларакъ косьтерир ве олар артыкъ атештен чыкъалмазлар.

168. Эй, инсанлар! Ер юзюнде булунгъанларнынъ элял ве темиз олгъанларындан ашанъ, шейтаннынъ пешине тюшменъ; зира, шейтан сизинъ ачыкъ бир душманынъыздыр.

169. О сизге анджакъ феналыкъны, чиркинни ве Аллаһ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлевинъизни эмир этер.
(Шейтан инсаннынъ ичиндеки фена тюшюндже ве арзуларны корюклер, инсан нефсине феналыкъны севдирир. Бу себептен, инсаннынъ феналыкъ япувыны къолайлаштырыр. Онынъ ичюн Аз. Эбу Бекир: «Буюк адам – нефсининъ истеклерине уймагъан кимседир» деген).

170. Оларгъа (мушриклерге): «Аллаһнынъ эндиргенине уйынъ», денильген вакъытта олар: «Ёкъ! Биз деделеримизни насыл ёлда булгъан исек, о ёлгъа уярмыз», дедилер. Я деделери бир шей анъламагъан, догъруны да тапамагъан олсалар?

171. (Хидает даветине къулакъ асмагъан) кяфирлернинъ вазиети, садедже

. чобаннынъ багъырып-чагъырувыны эшиткен айванларнынъ вазиетине бенъзер. Чюнки, олар сагъыр, тильсиз ве корьдирлер. Бу себептен тюшюнмезлер.

(Бу аетлерде инсанларнынъ корь-коране эскиге багълангъанлары, янъы ортагъа чыкъкъан фикирлерге къулакъ асмагъанлары яманлангъан, бу меселеде догъру олгъанны, акъыллы арекет этилюви сёйленген.

Земахшерийге коре, аетнинъ манасы бойледир: Кяфирлерни догъру ёлгъа чагъыргъан даветчининъ (Пейгъамбернинъ) вазиети, багъырып-чагъырувдан башкъа бир шей эшитмегенлерге сесленген чобаннынъ вазиети кибидир).

172 Эй, иман эткенлер! Сизге берген рызыкъларымызнынъ темиз
. олгъанларындан ашанъ, эгер сиз тек Аллаһкъа къуллыкъ этсенъиз, Онъа шукюр этинъ.

173 Аллаһ сизге ялынъыз олюни (лешни), къанны, домуз этини ве Аллаһтан
. башкъасынынъ адына союлгъанны арам этти. Эр ким булардан ашамагъа меджбур олса, бир микъдар ашамасында гунах ёкътыр. Шубе ёкъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.

(Ислямда зорлукъ ёкътыр, заруретлер ясакъларны ортадан къалдырыр. Бир кимсе элинде олмагъан себеплернен, арам бир шейни ашамакъ я да бир ишни япмакъ зорунда къалса, адден ашмамакъ ве о шейни девамлы элял саймамакъ шартынен, зарурет микъдары къадар ашай биле. Бу вазиетте динге коре, гунах ишлеген сайылмаз).

174 Аллаһ эндирген китаптан бир шейни (ахыр заман Пейгъамберининъ
. васыфларыны) гизлеп, оны аз бир фиятнен денъишкенлер ёкъмы, иште оларнынъ ашап да, къурсакъларыны толдургъан шейлери атештен башкъа бир шей дегиль. Къыямет куню Аллаһ не оларнен къонушыр ве не де оларны темизге чыкъарыр. О ерде олар ичюн джан якъыджы бир азап бардыр.

(Еудий хахамлары Пейгъамберимизнинъ Тевратта зикр этильген васыфларыны гизледилер ве япкъан бу фена ишлери ичюн де, маддий къаршылыкъ алдылар. Аетте бунынъ не де яман бир давраныш олгъаны анълатыла).

175 Олар догъру ёлгъа нисбетен сапыкълыкъны, магъфиретке бедель
. оларакъ да, азапны сатын алгъан кимселердир. Олар атешке нисбетен не къадар даяныджыдырлар!

176 О азапнынъ себеби – Аллаһнынъ китапны хакъ оларакъ эндиргенидир.
. (Бунъа бакъмадан, фаркълы ёрумлап) китапта фаркълылыкъкъа тюшкенлер, эльбетте терен бир анълашмазлыкъкъа тюшкенлердир.

(Аллаһ Таалянынъ Къур'анны хакъ оларакъ эндиргени ачыкъ белли экен, ондаки ахкямны, сагълам делиллерге эсасланмадан, озь истеклерине коре ёрумламакъ истегенлернинъ акъикъатлардан узакъ олгъанлары ве ичинден чыкъылмаз фаркълылыкъларгъа тюшкенлери, бу себептен де, эм дюньяда, эм де ахиретте зараргъа огърайджакълары анълатылгъан).

177 Эйилик – юзьлеринъизни шаркъ ве гъарп тарафкъа чевирменъиз дегиль.
. Асыл эйилик о кимсенинъ япкъаныдыр ки, Аллаһкъа, ахирет кунюне,

мелеклерге, китапларгъа, пейгъамберлерге инаныр. (Аллаhнынъ ризасыны козьэтерек) якъынларгъа, етимлерге, ёкъсулларгъа, ёлда къалгъанларгъа, тиленджилерге ве хызметкярларгъа севген малындан арджлар, намаз къылар, зекят берир. Антлашув япкъан вакъытта сёзлерини ерине кетирер. Къыйынлыкъ, хасталыкъ ве дженк вакъытларында сабыр этер. Иште, догърулар – бу васыфларны ташыгъанлардыр. Муттакъийлер анджакъ олардыр!

178. Эй, иман эткенлер, ольдюрильгенлер акъкъында сизге къасас фарз къылынды. Урьге урь, хызметкяргъа хызметкяр, къадынгъа къадын (ольдюрилир). Амма, эр кимнинъ джезасы, къардашы (ольдюрильгеннинъ велиси) тарафындан бир микъдар багъышланса, артыкъ (тарафлар) акъкъаниетке уймалы ве (ольдюрген) онъа (керекли акъкъыны) эйиликнен одемели. Бу айтылгъанлар Раббимизден бир йымшатув ве рахметтир. Эр ким бундан сонъра адден ашса, эльбетте онынъ ичюн элем бериджи бир азап бардыр.

(Бутюн динлер, укъукъ ве ахлякъ системалары акъсыз оларакъ адам ольдирювнинъ, джан къыювнынъ буюк бир суч олгъаныны танырлар. Фаркълылыкъ бу сучнынъ огюни алмакъ ичюн корюледжек тедбирде озюни косьтерювдедир. Ислям сучкъа себеплерни буюк ольчюде ортадан къалдыргъандыр, инсанны иман, ибадет ве ахлякъ тербиеси иле тербиелемек ичюн керекли тедбирлерни алгъан, бутюн булардан сонъра да, къасас адынен «Джанны къыйгъаннынъ джаны къыйылыр» къаидесини къойгъандыр. Акъсыз афуларнен бир кунь уриетке къавушмакъ умюдинде яшагъан кимселернинъ бу алы (апс джезасы) ич де вазгечириджи ве сучнынъ огюни алыджы бир тедбир дегиль. Къасасны акъкъыны одевге чевирмек акъкъы, ольдирюв сучынынъ аджджы нетиджелерине къатланмакъта олгъан олю якъынларына (велилерине) аиттир. Башкъасы бу джезаны багъышлап оламаз).

179. Эй, акъыл саиплери! Къасаста сиз ичюн аят бар. Умют этилир ки, суч ишлевден сакъынырсынъыз.

(«Къасаста аят бар» сёзлери акъикъатен де дикъкъаткъа дегерли бир ифадедир. Зира, къасас тедбикъ этильсе, бир кишининъ ольдирилювинен пек чокъ кимсенинъ яшамасы теминленир. Чюнки, джезасынынъ олюм олгъаныны бильген кимсе бу сучны ишлемейджек).

180. Биринъизге олюм кельген вакъытта, эгер бир хайыр быракъаджакъ олсанъыз, анагъа, бабагъа, акърабаларгъа, уйгъун бир шекильде, васиет этмек, Аллаhтан къоркъкъанлар ичюн, узерине бир борджтыр.

(Мираснен багълы аетлер кельмеден эвель, кишининъ серветинден ана, баба ве акърабаларына бир микъдар берильмеси ичюн васиет этюви эмир этильген. Анджакъ, Нисаа суресинде кельген мирас аетлеринен эр кеснинъ акъкъы кесен-кес ве ачыкъ суретте бельгиленген. Эфендимиз де: «Аллаh эр бир акъ саибине акъкъыны бергендир. Бундан сонъра варискe васиет ёкътыр», буюргъанлар. Бойледже, юкъарыдаки ает несх этильген. Факъат мираста пайы олмагъан акъраба ве факъырларгъа, хайыр муэссиселерине васиет бакъийдир. Эр бир мусульман гонъюлли

оларакъ, серветинден истеген ерине васиет эте билир).

181. Эр ким буны эшиткен ве къабул этекенден сонъ, васиетни денъиштирсе, гунахы оны денъиштиргенлергедир. Шубесиз, Аллаһ (эр шейни) эшитир ве (эр шейни) билир.

(Ислямда вакъуф муэссисеси хадислерге эсасланувнен берабер, садакъа-и джарие маиетинде олгъан ве кутьлеге хызмет эткен вакъуфларны, буларнынъ шекиль ве шартларыны акъсыз оларакъ денъиштиргенлер де, васиетни денъиштиргенлер киби анълангъан, бу ает бир чокъ вакъуф эшья узерине ве вакъуфнамелерге язылгъандыр).

182. Эр ким, васиет эткеннинъ акъсызлыкъкъа я да гунахкъа мейль этювинден шубеленип де, (алякъаларнынъ) араларыны булса, онъа гунах ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ чокъ багъышлайыджы эм де мерхаметлидир.

(Бундан сонъки аетлерде Аллаһ Тааля мусульмангъа фарз къылынгъан рамазан оразасындан сёз эте. Ораза, Ислямнынъ беш шартындан, беш темелинден биридир. Оразанынъ фарзиети Къур'анда тариф этильген. Оразагъа айырылгъан рамазан айы фазилетли бир айдыр. Бу айнынъ фазилети – бу айда Къадир геджеси олгъанындадыр. Къадир геджесининъ усьтюнлиги исе, о геджеде Къур'аннынъ эндирильгениндедир. Чюнки, Къур'ан рамазан айында ве Къадир геджесинде топлу алда Левх-и махфуздан Бейту'ль-иззе денильген макъамгъа (ерге) эндирильген ве кене Къадир геджесинде ильк оларакъ Хира дагъында, Пейгъамберимизге вахий оларакъ кельмеге башлагъан. Бунъа коре, рамазан айынынъ ве Къадир геджесининъ усьтюнлиги Къур'аннынъ бу айда ве бу геджеде энювиндендир. Бу усьтюнликлери себебинден рамазан айы буюк бир ибадет олгъан оразагъа айырылгъан).

183. Эй, иман эткенлер! Ораза сизден эвель келип-кечкен умметлерге фарз къылынгъаны киби, сизге де фарз къылынды. Умют этилир ки, къорчаланырсынъыз.

184. Сайылы куньлерде олмакъ узьре (ораза сизге фарз къылынды). Сизден эр ким хаста я да ёлджу олса (тутмагъан куньлери къадар) башкъа куньлерде къаза этер. (Къартлыкъ я да шифа умюди къалмагъан хасталыкъ киби девамлы себеби олып да,) ораза тутмагъа кучьлери етмегенлерге бир факъыр тояджакъ къадар фидье керек олур. Бунынънен берабер, ким гонъюлли оларакъ хайыр япса, бу онынъ ичюн даа яхшыдыр. Эгер бильсенъиз (къыйынлыгъына рагъмен), ораза тутувынъыз сиз ичюн даа хайырлыдыр.

185. Рамазан айы инсанларгъа ёл косьтериджи, догърунынъ ве догъруны эгриден айырувнынъ ачыкъ делиллери оларакъ Къур'ан эндирильген айдыр. Ойле исе, сизден рамазан айыны идрак эткенлер онда ораза тутсын. Ким о анда хаста я да ёлджу олса, (тутмагъан куньлерининъ сайысы къадар) башкъа куньлерде къаза этсин. Аллаһ сиз ичюн къолайлыкъ истер, зорлукъ истемез. Бутюн булар сайыны тамамланувынъыз ве сизге догъру ёлны косьтерювине къаршылыкъ Аллаһкъа тазим этювинъиз, шукюр этювинъиз ичюндир.

(Динде зорлукъ ёкътыр. Аллаһ оразаны эмир эткен. Ораза тутмакъ

шартлары булунгъан кимселер ораза тутарлар. Хасталыкъ, ёлджулыкъ киби, кечиджи бир себептен гъайры, ораза тутумагъан сонъра къаза этер. Къартлыкъ ве тюзельмеген девамлы хасталыкъ киби узюри олгъанлар фидье берирлер. Эр чешит захметке рагъмен, озь истегинен гонъюльден ораза туткъан ве хайыр япкъанлар макъталгъандыр).

186. Къулларым сенден мени сорагъанда (оларгъа сёйле): «Мен чокъ якъыным. Манъа дуа эткен вакъытта, дуа эткеннинъ тилегине къаршылыкъ беририм. О алда (къулларым да) меним даветиме уйсынлар ве манъа инансынлар ки, догъру ёлны тапарлар.

(Риваетке коре, бир бедевий Ресулуллаһ (с.а.)къа: «Раббимиз якъынмы, ёкъса узакъмы? Якъын исе, онъа фысылтынен дуа этейик, узакъ исе, багъырайыкъ», деди. Бунынъ узерине ает энди. Аллаһнынъ истегени иман ве итааттыр. Аллаһ иман этип, итаат эткенлернинъ дуаларыны къабул эйлейджегини ваде эте. Акъикъий манада иман этип, Аллаһкъа къуллыкъ эткенлернинъ дуасы къабул олуныр).

187. Ораза геджесинде къадынларынъызгъа якъынлашмакъ сизге элял этильди. Олар сиз ичюн бирер урба, сиз де олар ичюн бирер урбасынъыз. Аллаһ сизинъ озюнъизге яманлыкъ япкъанынъызны бильди ве тёвбенъизни къабул этип, сизни багъышлады. Артыкъ (рамазан геджелеринде) оларгъа якъынлашынъ ве Аллаһ сиз ичюн такъдир эткенлерини истенъ. Сабанынъ беяз йиплиги (айдынлыгъы) къара йиплигинден (къаранлыгъындан) айырды этильгенге къадар ашанъ, ичинъ, сонъра акъшамгъа къадар оразаны тамамланъ. Месджитлерде ибадетке чекильген вакъытларынъызда къадынларнен бирлешменъ. Булар – Аллаһ къойгъан сынъырлардыр. Сакъын бу сынъырларгъа якъынлашманъ. Иште, бойледже, Аллаһ аетлерини инсанларгъа анълатыр. Умют этилир ки, къорчаланырлар.

(Ислямнынъ ильк вакъытларында фарз олгъан рамазан оразасыны туткъанда саарьде ашамакъ адет дегиль эди. Ораза туткъан адам акъшам оразасыны ачыкъкъанынен, ятсы намазыны къылып, юкълагъангъа къадар ашар, ичер эди. Бундан сонъра (юкълагъандан сонъ) ашамакъ, ичмек ве къадынларгъа якъынлашмакъ арам эди. Базы мусульманлар даяналмайып, къыдынларына якълашты. Базылары ифтардан сонъ ёргъунлукълары себебинден, аман юкълагъанлары ичюн, эртеси куню ачлыкъ ве сувсызлыкътан байылдылар. Дженаб-ы Аллаһ му'минлерни аджыды ве бир къолайлыкъ олувы ичюн, бу аетни эндирди. «Беяз йиплик ве къара йиплик» ифаделери «Мине'ль-феджр: танъ ерининъ агъарувындан» деген мананы анълата. Бунъа коре, оразанынъ башланувы керек олгъан вакъыт «темчит» кунешнинъ догъувына дегиль, феджрнинъ догъувына, яни танъ ерининъ агъармагъа башламасына багълыдыр. Йиплик табири де, танъ ери агъарувынынъ башлангъычыны ифаде эте. Айдынлыкъ яйылгъанынен, артыкъ онъа беяз йиплик денильмез. Айдынлыкънынъ башлангъан вакъты саарьнинъ биткени ве темчитнинъ башлангъаны, айны заманда, саба намазы вакътынынъ да кирген аныдыр).

188. Малларынъызны аранъызда акъсыз себеплернен еменъ. Озюнъиз биле турып, инсанларнынъ малларындан бир къысмыны арам ёлларнен ашаманъыз ичюн, о малларны акимлерге (идареджилерге я да махкеме акимлерине) берменъ.

(Бу аетте ишарет этильмек истенильген мана даа зияде къабар ве менфаатперестликтир. Бунынъ ичюн алдатув ве айнеджиликнен эльде этильген бутюн къазанчлар арамдыр).

189. Сенден хилял шеклинде янъы догъгъан айларны сорарлар. Де ки: «Олар – инсанлар ве айрыджа хадж ичюн вакъыт ольчюлеридир. Эйи давраныш – асла эвлерге артларындан келип кирювинъиз дегиль. Лякин, эйи давранув, къорчалангъан (ве ольчюли юрьген) кимсенинъ давранувыдыр. Эвлерге къапуларындан киринъ, Аллаһтан къоркъунъ, умют этилир ки, къуртулышкъа иришиpсинъиз.

(Пейгъамберимизден янъы догъгъан айнынъ башта инджечик олгъаны, сонъра эр кунь буюгени, толу ай олгъандан сонъра, текрар инджерип, гъайып олгъаны ве текрар айны шекильде догъуп, девам эткени соралгъан. Аетте берильген джевапта «Айнынъ бу шекильдеки арекети къамерий сененинъ эсап этилювини, алельхусус, хадж куньлерининъ билинювини теминлемектир», денильди. Айрыджа, эвельден араплар хадж ичюн ихрамгъа сарылгъанларында я да хадждан къайткъанларында эвлерге къапусындан дегиль де, арттан ачылгъан бир деликтен кирювнинъ яхшылыкъ олгъанына инана эдилер. Юкъарыдаки аетте бунынъ да янълыш экени анълатыла).

190. Сизге къаршы дженк ачкъанларгъа сиз де Аллаһ ёлунда дженк ачынъ. Сакъын адден ашманъ, чюнки, Аллаһ адден ашкъанларны севмез.

191. Оларны (сизге къаршы дженклешкенлерни) якъалагъан еринъизде ольдюринъ. Сизни чыкъаргъан ерден сиз де оларны чыкъарынъ. Фитне – адам ольдирювден даа ямандыр. Меджсит-и Харамда олар сизнен дженклешмегендже, сиз де оларнен дженклешменъ. Эгер олар сизге къаршы дженк ачсалар, сиз де оларны ольдюринъ. Иште, кяфирлернинъ джезасы бойледир.

192. Эгер олар (джектен) вазгечселер, (шуны яхшы билинъ ки,) Аллаһ гъафур ве рахимдир.

193. Фитне тамамен ёкъ этильгендже ве дин (къуллыкъ) де, ялынъыз Аллаһ ичюн олгъангъа къадар, оларнен дженклешинъ. Шает вазгечселер, залымлардан башкъасына душманлыкъ ве уджюм ёкъ.

194. Арам ай – арам айгъа къаршылыкътыр. Урьметлер (токъунылмазлыкълар) къаршылыкълыдыр. Ким сизге уджюм этсе, сиз де онъа, олар дереджесинде, уджюм этинъ. Аллаһтан къоркъунъ ве билинъ ки, Аллаһ муттакъийлернен берабердир.

(Ресулуллах (с.а.) иджретнинъ алтынджы йылында умре япмакъ макъсадында, Меккеге догъру ёлгъа чыкъкъан эди. Мекке якъынларындаки Худейбиеге кельгенинен, мушриклер Меккеге кирювлерине ёл бермедилер. О ерде кескин мунакъашалар олды. Сонъунда Ислям тарихынынъ энъ муим адиселеринден бири – Худайбие

антлашувы япылды. Бу антлашувда ер алгъан мадделернинъ бирине коре, мусульманлар о сене Харем-и Шерифни зиярет этмейип, кери дёнеджек, келеджек сене айны арам айда месджитни зиярет этип, умре япаджакъ эдилер. Мушриклер буны гъалебе сайдылар, Аллаһ мусульманларны келеджек сене айны айда Месджид-и Харамгъа кетирди. Бойледже, арам ай – арам айгъа къаршылыкъ олды.

Ислям укъукъына коре, уджюмге ялынъыз о дереджеде къаршылыкъ япылыр, зияде кетюв сучтыр. Бутюн дженклерде инсанлар эвеля динге чагъырылыр. Мусульман олмакъны я да джизье бермекни къабул этмегенлернен дженклешилир).

195. Аллаһ ёлунда арджланъ. Озь эллеринъизнен озюнъизни телюкеге сокъманъ. Эр тюрлю арекетинъизде дюрюст давранынъ, чюнки, Аллаһ дюрюстлерни север.

(Аеттеки ихсан – бир ишни там ве эксиксиз япмакъ, ишнинъ акъкъыны бермек ве дюрюст олмакъ демектир.

Бир хадисте Ресулуллах (с.а.)тан: «Ихсан недир?», дие соралгъан. О да: «Аллаһкъа Оны корьген киби къуллыкъ этювинъдир, эр не къадар Оны корьмесенъ де, О сени корьмекте», буюргъан. Къуллыкъ – умумий бир давраныштыр. Бунъа коре, хадистеки мананы айрыджа ибадетке ёнельтмек догъру дегиль, эсасен арапчада ихсан ишни догъру-дюрюст япмакътыр. Онынъ ичюн ишининъ эхли олгъангъа "мухсин" денилир. Терджиме бу манагъа коре япылгъан. Ичтимаий ярдымны ве адалетни де ичине алгъан ихсанны «телюкенинъ огюни алгъан бир тедбир» оларакъ косьтериджи ает адалет – анархия ве тертипсизликнинъ огюни алгъанына да ишарет этмекте).

196. Хаджны ве умрени Аллаһ ичюн там япынъ. Эгер (буларны) япып оламасанъыз, къолайынъызгъа кельген къурбанны ёлланъ. Къурбан ерине баргъангъа къадар башларынъызны тыраш этменъ. Сизден ким де хаста олса я да башында бир раатсызлыгъы бар исе, ораза я садакъа, я да къурбан олмакъ узьре, фидье берюви керек олур. (Хадж ёлджулыгъы ичюн) эмин олгъан вакътынъызда ким хадж куньлерине къадар умре иле файдаланмакъ истесе, къолайына кельген бир къурбан чалувы керек. Къурбан чалмагъан кимсе хадж куньлеринде учь, мемлекетине къайткъан вакътында еди олмакъ узьре, ораза тутар ки, еписи там он куньдир. Бу айтылгъанлар, аилеси Месджид-и Харам дживарында отурмагъанлар ичюндир. Аллаһтан къоркъунъ. Билинъ ки, Аллаһнынъ береджек джезасы агъырдыр.

197. Хадж, белли айлардадыр. Ким о айларда хаджгъа ниет этсе (ихрамына сарылса), хадж эснасында къадынгъа якъынлашмакъ, гунах сайылгъан давранышларгъа ёнельмек, къавгъа этмек ёкътыр. Не хайыр ишлесенъиз, Аллаһ оны билир. (Эй, му'минлер! Ахирет ичюн азыкъ топланъ. Билинъ ки, азыкънынъ энъ хайырлысы такъвадыр. Эй, акъыл саиплери! Менден (эмирлериме къаршы келювден) сакъынынъ.

(Эвельден араплар хадж мевсиминде бир такъым ярмалыкълар къура, о ерде чешит сааларда алыш-вериш япа эдилер. Булар о заман джахилие

девири адетлерине коре джерьян эте эди. Мусульманлар оларны гунах сайдылар. Аллаһ Тааля ашагъыдаки аетлерде бу хусускъа ачыкълыкъ кетирди).

198. (Хадж мевсиминде тиджарет япаракъ) Раббинъизден келеджек бир лютфни (къазанчны) къыдырувынъызда сизге эр анги бир гунах ёкъ. Арафаттан айырылып тюшкенинъизде, Меш'ар-и Харамда Аллаһны зикр этинъ ве Оны, сизге косьтерген шекильде, анъынъ. Шубесиз, сиз даа эвель янълыш юрьгенлерден эдинъиз.

(Дигер ибадетлер киби, хаджнынъ да шахскъа ве топлумгъа эсапсыз файдалары бар. Буларнынъ энъ муимлерини ашагъыдаки мадделерде ифаде эте билирмиз:
1). Ихрам тек услюпте ве басит бир урбадыр. Бутюн хаджы намзетлери буны киерек, сонъундан тапкъан мал, мульк, рутбе, дередже ве саирелерини кериде быракъыр, ялынъыз фаркънынъ шахсий фазилеттен ибарет олгъан акъикъий бир чешитликни яшарлар.
2). Кефинни анъдыргъан ихрам ичинде япылгъан Арафат вакъфеси айны вакъытта бир махшер орьнегидир. Бу манзара бельки бир омюр бою инсангъа олюмни ве хашырны хатырлатыр.
3). Чешит ыркъ ве медениетлерге менсюп мусульманларнынъ топланувларына себеп олгъан хадж бир «маддий ве маневий дегерлер» алыш-веришине васта олмакъта, мусульманларны бир-бирлерине якъынлаштырмакъта, проблемаларны берабер чезмеге тедбирлер арамакъ имкяныны бермекте.
4). Кябе этрафында таваф – тевхид фикрини темсиль этмекте, башкъа тарафларгъа, факъат даима Кябеге ёнелерек къылынгъан намаз «Не ерге дёнсенъиз, Аллаһ о ердедир» принципини рухларгъа ашламакъта. Усуллар, нокътаи назарлар, къанаатлар фаркълы ола билир, анджакъ эр шей Аллаһ ичюндир, Аллаһ ризасына ёнельмелидир).

199. Сонъра инсанлар (сель киби) акъкъан ерден сиз де акъынъ. Аллаһтан магъфирет истенъ. Чюнки, Аллаһ афу этиджи ве мерхаметлидир.

200. Хадж ибадетлеринъизни битиргенинъизнен, бабаларынъызны анъгъанъыз киби, атта ондан даа къуветли бир шекильде, Аллаһны анъынъ. Инсанлардан ойлелери бар ки: «Эй, Раббимиз! бизге дюньяда бер», дерлер. Бойле кимселернинъ ахиреттен ич насиби ёкътыр.

201. Олардан бир къысмы да: «Эй, Раббимиз! Бизге дюньяда да эйилик бер, ахиретте де эйилик бер. Бизни джеэннем азабындан къорчала!» дерлер.

202. Иште, олар ичюн къазангъанларындан буюк бир насип бардыр. (Шубесиз) Аллаһнынъ эсабы чокъ сур’атлыдыр.

203. Сайылы куньлерде (эйям-ы тешрикте тельбие ве текбир кетиререк) Аллаһны анъынъ. Ким эки кунь ичинде ашыкъып (Минадан Меккеге) дёнмек истесе, онъа гунах ёкъ. Булар гунахтан сакъынгъанлар ичюндир. Аллаһтан къоркъунъ ве билинъ ки, эпинъиз Онынъ узурында топланаджакъсынъыз.

(Ашагъыдаки учь ает Ахнес б. Шурайкъ акъкъында энген. Гузель къонушкъан ве якъышыкълы кимсе олгъан Ахнес мунафыкъ эди.

Ресулуллахнынъ янына келе, гузель сёзлернен мусульманлыкъ таслай эди. Албуки, ичи феналыкъ толу эди. Иши-гуджи мусульманларгъа зарар бермек эди. Иште, аетлерде бойле гузель къонушкъан, хош корюнген кимселерге аман къанмамакъ, эйидже эмин олмадан, кимсеге ишанмамакъ кереклиги анълатыла).

204. Инсанлардан ойлелери бар ки, дюнья аяты акъкъында сёйлегенлери сенинъ ошунъа кетер. Атта бойлеси къальбинде олгъанына (самимий олгъанына) Аллаһны шаат тутар. Албуки, о душманларнынъ энъ яманыдыр.

205. О къайтып кеттими (я да бир иш башына кечтими), ер юзюнде фесат чыкъармакъ, экинлерни таптап ёкъ этмек, несиллерни бозмакъ ичюн арекет этер. Аллаһ бозгъунджылыкъны севмез.

206. Бойлесине: «Аллаһтан къоркъ!», денильгенде, менлик ве гъурур оны гунахкъа сюйрер. (Джеза ве азап оларакъ) онъа джеэннем етер. О не фена ердир!

207. Инсанлардан ойлелери бар ки, Аллаһнынъ ризасыны алмакъ ичюн, озюни ве малыны феда этер. Аллаһ да къулларына шефкъатлыдыр.

(Ибн Аббастан бир риваетке коре, бу ает Сухейб б. Синан эр-Румий акъкъында энген. Мекке мушриклери бу затны якъалайлар, дининден дёндюрьмек ичюн эскенджеге алалар. Сухейб меккелилерге: «Мен къарт бир адамым. Малым да бар. Сизден я да душманларынъыздан олувымнынъ сизге бир зарары олмаз, мен бир сёз сёйледим, ондан джаймакъны эйи корьмем, малымны ве эшьямны сизге берир, динимни сизден сатын алырым», деген. Олар бунъа разы олалар, Сухейбни сербест быракъалар. О ерден къалкъып, Désинеге келиркен, шу ает назиль олды. Шеэрге киргенде онъа расткельген Аз. Эбу Бекир: «Алыш-веришинъ кярлы олсун, я Сухейб», дей, о да: «Сенинъ алыш-веришинъ де зарар этмесин», джевабыны бере).

208. Эй, иман эткенлер! Эп берабер барышкъа киринъ. Сакъын шейтаннынъ пешинден кетменъ. Чюнки, о ап-ачыкъ душманынъыздыр.

209. Сизге (Къур'ан ве суннет киби) ачыкъ делиллер кельген сонъ, эгер барыштан сапсанъыз, шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ азиздир, хакимдир.

210. Олар илле де булуттан кольгелер ичинде Аллаһнынъ ве мелеклернинъ келювини беклерлерми? Албуки, иш битирильгендир. (Аллаһ низамы артыкъ денъишмез). Бутюн ишлер ялынъыз Аллаһкъа дёндюрилир.

211. Исраил огъулларындан сора ки, оларгъа нидже ап-ачыкъ муджизелер бердик. Ким муджизелер озьлерине кельгенден сонъ Аллаһнынъ ниметини (аетлерини) денъиштирсе, бильсин ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.

212. Кяфир олгъанлары ичюн дюнья аяты джазиб къылынды. (Бу себептен) олар иман эткенлернинъ усьтлеринден кулелер. Ойле исе (иман этип), инкярдан сакъынгъанлар къыямет кунюнде олардан усьтюндирлер. Аллаһ истегенине эсапсыз рызыкъ берир.

(Эбу Джехиль ве аркъадашлары факъыр му'минлернинъ усьтлеринден кульдилер, бунынъ узерине бу ает назиль олды. Аят акъикъатыны

садедже дюнья малынен дегерлендирген кяфирлер ичюн дюнья малы джазиб алгъа кетирильген. Онынъ ичюн булар усьтюн дегерлерге дегиль, кечиджи дюнья малына къыймет бергенлер, сонъунда дюнья малы оларгъа ич бир файда бермеген).

213. Инсанлар тек бир уммет эди. Сонъра Аллаһ мужделейиджи ве тенбиелейиджи оларакъ пейгъамберлерни ёллады. Инсанлар арасында анълашмазлыкъкъа тюшкен хусусларда укюм берювлери ичюн, оларнен берабер догъру ёлны косьтерген китапларны ёллады. Анджакъ озьлерине китап берильгенлер, ачыкъ делиллер кельген сонъ, араларындаки куньджиликтен отърю, динде анълашмазлыкъкъа тюштилер. Бунынъ узерине Аллаһ иман эткенлерге, узеринде давалашкъан акъикъатларны, изнинен косьтерди. Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр.

(Бутюн инсанлыкъ, башлангъыч итибары иле, тек бир уммет эди. Аз. Адемден чокълашкъан эди. Вакъты иле ихтилафкъа тюштилер. Пейгъамберлер инсанлар арасында белли анълашмазлыкъларны кеткизмек ичюн ёлланылды).

214. (Эй, му'минлер!) Ёкъса сиз, сизден эвель келип-кечкенлернинъ башына кельгенлер сизге де кельмеден, дженнетке киреджегинъизни зан эттинъизми? Ёкъсуллыкъ ве сыкъынты оларгъа ойле токъунгъан ве ойле сарсылгъан эдилер ки, ниает, Пейгъамбер ве янындаки му'минлер: «Аллаһнынъ ярдымы не заман!» – дедилер. Билесинъиз ки, Аллаһнынъ ярдымы якъындыр.

(Бу ает, бир риваетке коре, Хендек дженкинде мусульманлар чеккен сыкъынтыларны тильге кетире. Дигер риваетке коре, Ухуд дженки иле багълыдыр. Бир башкъа риваетке коре исе, эвлерини, малларыны ве якъынларыны Меккеде къалдырып, чешит сыкъынтыларгъа къатланаракъ, Мединеге кочькен мусульманларгъа теселли бермек ичюн энген).

215. Сенден (Аллаһ ёлунда) не арджлайджакъларыны сорайлар. Де ки: Малдан арджлагъан шейинъиз ана-баба, якъынлар, етимлер, факъырлар ве ёлджулар ичюн олмалыдыр. Шубесиз, Аллаһ япаджакъ эр бир хайырынъызны билир.

216. Ошунъызгъа кетмегени алда, дженк сизге фарз къылынды. Сиз ичюн даа хайырлы олгъаны алда, бир шейни севмеменъиз мумкюн. Сиз ичюн даа фена олгъаны алда, бир шейни севменъиз де мумкюн. Аллаһ билир, сиз бильмезсинъиз.

(Дженк инсанларнынъ северек, зевкъ аларакъ япкъан бир шейлери дегиль. Шахсиети ве рух сагълыгъы бозулмагъан кимселер ольдюрмек, якъып-йыкъмакъ, аджджылар бермектен зевкъ алмаз, булардан ошланмаз. Анджакъ вуджутны къуртармакъ ичюн, гангрена олгъан эльнинъ кесилюви, ичериде къалгъан баланы къуртармакъ ичюн къапунынъ къырылувы насыл зарурий исе, дженк де, топлумларнынъ аятында бойле зарурет алына келе билир. Дин ве видждан урриетини теминлевнинъ, зулумнынъ ве фитненинъ огюни алувнынъ,

теджавузларгъа сонъ берювнинъ ёлу дженк ола билир. Иште, бу вазиетлерде дженклешмек шубесиз, инсанлыкъ ичюн даа хайырлы ве даа шерефли бир давраныштыр. Джихад исе, ич бир вакъыт бир уджюм дегильдир. Чюнки, эвеля Ислямгъа давет япылыр, къабул эткен мусульмандыр. Ислямны къабул этмегенден табий олувы истенилир. Буны да къабул этмесе, о заман дженклешилир. Дженктеки сырны биз билалмамыз, амма оны Аллаh билир. Базы миллетлер джезагъа ляйыкъ олгъанынен, Аллаh оларны чешит беляларнен джезаландырыр. Иште, олардан бири де дженктир.

Ресулуллах Эфендимиз Абдуллах б. Джахш къомандалыгъында бир группаны, къурейш керванындан хабер кетирювлери ичюн, Меккеге ёлай. Къурейш керваныны корьгенлеринен, даянамайып уджюм этелер. Кервандан бир кишини ольдюрелер, эки кишини де эсир алалар. Керванны айдап, Пейгъамберимизге кетирелер. О кунь реджеп айынынъ ильк куню эди. Мушриклер: «Муhаммед арам айларда дженклеше», дие яйгъара къопаралар. Бунынъ узерине бу ает эне).

217. Сенден арам айны, яни онда дженклешювни сорайлар. Де ки: «О айда дженклешюв буюк бир гунахтыр». (Инсанларны) Аллаh ёлундан къайтармакъ, Аллаhны инкяр этмек, Месджид-и Харамнынъ зияретине мани олмакъ ве халкъыны о ерден чыкъармакъ исе, Аллаh къатында даа буюк гунахтыр. Фитне де адам ольдирювден даа буюк бир гунахтыр. Олар, эгер кучьлери етсе, сизни нинъизден дёндюргенге къадар, сизге къаршы дженклешмеге девам этерлер. Сизден ким дининден дёнер ве кяфир оларакъ ольсе, оларнынъ япкъан ишлери дюньяда да, ахиретте де, бошуна кетер. Олар джеэннемлидирлер ве о ерде даимий къалырлар.

(«Фитне» – дженк, анархия; дин ве виджан урриетине къаршы баскъы демектир).

218. Иман эткенлер ве иджрет этип, Аллаh ёлунда джихад эткенлер бар я, иште, булар Аллаhнынъ рахметини умют эте билирлер. Аллаh гъафур ве рахимдир.

219. Сенден шарап ве къумар акъкъында суаль сорарлар. Де ки: «Эр экисинде де буюк бир гунах ве инсанлар ичюн бир такъым файдалары бардыр». Анджакъ эр экисининъ де гунахы файдасындан даа буюктыр. Кене сенден эйилик ёлунда не арджлайджакъларыны сорарлар. «Итияджлдан зиядесини», де. Аллаh сизге аетлерни бойле изаатлар ки, бельки тюшюнирсинъиз.

(Шарап арамдыр. Шарапнынъ арам олувы, онынъ ич бир файдасынынъ олмамасыны kеректирмез. Зарары файдасындан чокъ олгъаны ичюн, арам этильген. Къумарда да къазангъан тараф ичюн захирий бир файда корюлир, амма гъайып эткен тараф ичюн буюк бир зарар бар. Онынъ ичюн къумар ойнамакъ арам этильген).

(Бу аетнинъ башы бундан эвельки аетнинъ сонъки джумлеси олгъан «бельки тюшюнирсинъиз" иле багълыдыр. Дюнья ве ахиретнен багълы ишлеринъизни яхшы тюшюнип, керегине коре арекет этсенъиз, эм дюньяда, эм де ахиретте саадетке наиль олурсынъыз, демекте).

220. Дюнья ве ахирет акъкъында (файданъызгъа оладжакъ давранышларны тюшюнинъ ве онъа коре арекет этинъ). Сенден етимлер акъкъында сорайлар. Де ки: Оларны эйи етиштирмек (юзю къоюн быракъувдан) даа хайырлыдыр. Эгер оларнен бирликте яшасанъыз, (унутманъ ки,) олар сизинъ къардашларынъыздыр. Аллаһ ишлерни бозгъаннен тюзельткенни билир. Эгер Аллаһ истесе эди, сизни де замет ве мешакъкъаткъа сокъар эди, чюнки Аллаһ кучьлюдир, хакимдир.

(Етимлерге йымшакъ муамеле этильмели, етимликлери ис эттирильмемели. Етимнинъ велиси вазиетинде олгъан кимсенинъ оны бозгъанынымы, ёкъса тюзельткениними, Аллаһ билир. О, етимдир, дие онъа яхшы давранмагъанлар Аллаһнынъ незарети алтында олгъанларыны унутмамалылар).

221. Иман этмегендже, путперест къадынларнен эвленменъ. Бегенсенъиз биле, путперест бир къадындан иманлы бир хызметкяр къадын кесен-кес даа эйидир. Иман этмегендже, путперест эркеклерни де (къызларынъызнен) эвлендирменъ. Бегенсенъиз биле, путперест бир кишиден инангъан бир хызметкяр кесен-кес даа эйидир. Олар (мушриклер) джеэннемге чагъырыр. Аллаһ исе, изни (ве ярдымы) иле дженнетке ве магъфиретке чагъырыр. Аллаһ тюшюнип анъласынлар, дие аетлерини инсанларгъа изаатлар.

(Ислямгъа коре, инсаннынъ дегери иманына багълыдыр. Аллаһ къатында хызметкяр къадын ве эркек олса биле, иманлы кимсе даа усьтюндир ве даа темиздир. Онынъ ичюн бир мусульманнынъ динсиз ве путперестлернен эвленюви кесен-кес арам этильген).

222. Санъа къадынларнынъ ай башы алыны сорарлар. Де ки: О бир раатсызлыкътыр. Бу себепле ай алында олгъан къадынлардан узакъ турынъ. Темизленгенине къадар оларгъа якъынлашманъ. Темизленген вакъытларында Аллаһ сизге эмир эткен еринден оларгъа якъынлашынъ. Шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ тёвбе эткенлерни де север, темизленгенлерни де север.

223. Къадынларынъыз сиз ичюн бир тарладыр. Тарланъызгъа насыл истесенъиз, ойле барынъыз. Озюнъиз ичюн эвельден (уйгъун давранышларнен) азырлыкъ япынъ. Аллаһтан къоркъунъ, билинъ ки, сиз Онъа къавушаджакъсынъыз. (Я Муһаммед!) Му'минлерни мужделе!

(Джинсий алякъанынъ шекили сынъырлы дегиль. Ясакъ олгъаны – янълыш алякъадыр. Мунасебеттен эвель азырлыкъ эм маддий ве джинсий, эм де бисмилля ве башкъалары киби маневий оларакъ анълашылгъандыр).

224. Еминлеринъизден толайы, Аллаһны (Онынъ адыны) эйилик этювинъизге, Ондан сакъынувынъызгъа ве инсанларнынъ арасыны тюзельтювинъизге мани япманъ. Аллаһ эшитир ве билир.

225. Аллаһ сизни къастсыз еминлеринъизден месулиетли тутмаз. Лякин, къасттан япкъан еминлеринъизден толайы, сизни месулиетли тутар. Аллаһ гъафурдыр, халимдир.

226. Къадынларына якъынлашмамагъа емин эткенлер дёрт ай беклерлер.

. Эгер (бу муддет ичинде) къадынларына къайтсалар, шубесиз Аллаһ чокъ
багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

227 Эгер (муддети ичинде дёнмейип, къадынларыны айырмагъа къарар
. берселер (айрылырлар). Билинъиз ки, Аллаһ эшитир ве билир.
(«_+Ииляа+_» – емин манасындадыр. Кишининъ къадынына якъынлашмамакъ ичюн япкъан емини къаршылыгъында къулланылгъан. Джахилие деврининъ араплары къадынлар узеринде бир баскъы олмакъ узьре, оларгъа дарылгъан вакъытларында, къадынлардан узакълаша, янларына ич бармай, джинсий алякъа япмай ве оларгъа якъынлашмамакъ хусусунда емин эте эдилер. Иште, Ислям бу шекильде япылгъан акъсыз арекетлернинъ огюни алды, догъру ёлны косьтерди. Белли муддет ичинде еминини бозгъан – кеффарет берир. Муддет тамамланса, эвлилик сонъуна етер).

228 Айырылгъан къадынлар озь башларына (эвленмеден) учь ай хали (хайиз
. я да темизлик муддети) беклерлер. Эгер олар Аллаһкъа ве ахирет
кунюне акъикъатен инансалар, рахимлеринде Аллаһнынъ яраткъаныны гизлевлери озьлерине элял олмаз. Эгер къоджалар барышмакъ истеселер, бу вазиетте айыргъан къадынларыны къайтарып алмагъа даа зияде акълыдырлар. Эркеклернинъ къадынлары узериндеки акълары киби, къадынларнынъ да, эркеклер узеринде белли акълары бар. Анджакъ эркеклер къадынларгъа нисбетен бир дередже усьтюнликке саиптирлер. Аллаһ азиздир, хакимдир.
(Бу усьтюнлик аиле реберлигинден ибареттир).

229 Айырмакъ эки кередир. Бундан сонърасы – я эйиликнен тутмакъ, я да
. азат этмектир. Къадынларгъа бергенлеринъизден (айырылув эснасында)
бир шей алувынъыз сизге элял олмаз. Анджакъ эркек ве къадын Аллаһнынъ сынъырлары ичинде, эвлилик акъларыны там тедбикъ этип оламаювындан къоркъсалар, бу вазиет истиснадыр. (Эй, му'минлер!) Сиз де къадыннен къоджанынъ Аллаһнынъ сынъырларыны хакъкъы иле муафаза этювлеринден шубеленсенъиз, къадыннынъ (эркекке) фидье берювинде эр эки тараф ичюн де сакъынмакъ ёкъ. Бу айтылгъанлар Аллаһнынъ къойгъан сынъырларыдыр. Сакъын оларны ашманъ. Ким Аллаһнынъ сынъырларыны ашса, иште олар залымдырлар).

230 Эгер эркек къадынны (учюнджи кере) айырса, ондан сонъ къадын бир
. башкъа эркекнен эвленмегендже, оны алувы онъа элял олмаз. Эгер бу
киши де оны айырса, (эр эки тараф да) Аллаһнынъ сынъырларыны муафаза этеджеклерине инангъан такъдирлеринде, янъыдан эвленювлеринде зарар ёкъ. Булар Аллаһнынъ сынъырларыдыр. Аллаһ буларны бильмек, огренмек истегенлер ичюн изаатлар.
(Джахилие девринде эркеклер къадынларыны дефаларджа айыра, сонъра къайтарып ала эдилер. Ислям дини къадынгъа, акимге ве махкемелерге баш ураракъ, къоджасыны айырмакъ акъкъыны эльде этмек имкяныны таныгъаны киби, эркекнинъ айырув акъкъыны да, учь талакъ иле сынъырлагъан. Бундан сонъ, эркекнинъ айны шу къадыннен текрар эвлене билюви, эм къадыннынъ ирадесине, эм де джиддий оларакъ,

башкъа бир эркекнен эвленип, айырылгъан олувына багълы).

231. Къадынларны, айыргъан ве оларда беклев муддетлерини битирген вакъытларында, я оларны эйиликле тутынъ, я да эйиликнен быракъынъ. Факъат акъсызлыкъ этерек ве зарар бермек ичюн, оларны никяхлы тутманъ. Ким буны япса, мытлакъа озюне феналыкъ эткен олур. Аллаһнынъ аетлерини эглендже беллеменъ. Аллаһнынъ сизинъ узеринъиздеки, (сизге берген хидаетни), сизге огют бермек узьре эндирген китапны ве икметни хатырланъ. Аллаһтан къоркъунъ. Билесинъиз ки, Аллаһ эр шейни билир.

232. Къадынларны айыргъан ве олар да беклев муддетлерини битирген вакъытларында, озьаралары яхшылыкънен анълашкъан такъдирлеринде, оларнынъ (эвельки) къоджаларынен эвленювлерине мани олманъ. Иште, бунынънен аранъыздан Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъан кимселерге огют берильмекте. Бу огютни тутувынъыз озюнъиз ичюн энъ эйиси ве энъ темизидир. Аллаһ билир, сиз бильмезсинъиз.

(Бу аетнинъ энюв себеби, риваетке коре, Ма'къыл б. Йесардыр. Бу зат къыз къардашыны айыргъан къоджасы оны текрар алмакъ истегенинен, бунъа къаршы чыкъкъан ве мани олмакъ истеген. О эснада бу ает энген, Ресулуллах (с.а.) Ма'къылны чагъыра ве бу аетни окъуй. Ма'къыл: «Раббимнинъ эмри меним истегиме уймады. Онынъ эмрине разыйым», деген ве къыз къардашыны эвельки къоджасынен эвлендирген. Джабир б. Абдуллах акъкъында да бунъа бенъзеген бир вазиет икяе этиле. Анджакъ эр не къадар назиль себеби булар олса да, аетнинъ укми умумийдир).

233. Эмизмекни тамамлатмакъ истеген (баба) ичюн аналар балаларыны там эки йыл эмизирлер. Оларнынъ урьфке уйгъун оларакъ бесленюви ве кийими бабагъа аиттир. Бир инсан ялынъыз кучю еткенинден месульдир. Ич бир ана баласы себебинден, ич бир баба да баласы себебинден, зараргъа огъратылмамалы. Онъа бенъзегенни (нефакъа теминаты) варис узерине де тюшер. Эгер ана ве баба бир-биринен корюшерек ве озьара анълашаракъ, баланы мемеден кесмек истеселер, оларгъа гунах ёкътыр. Балаларынъызны (сют анасы тутып) эмиздирмек истеген такъдиринъизде, эмчек анагъа бергенинъизни, эйиликнен теслим этмек шартынен, сизге гунах ёкътыр. Аллаһтан къоркъунъ. Билинъ ки Аллаһ япаяткъанларынъызны корер.

234. Сизден ольгенлернинъ, артта къалгъан рефикъалары, озь башларына (эвленмеден) дёрт ай он кунь беклерлер. Беклев муддетлерини битирген вакъытларында, озьлери акъкъында япкъан мешру ишлерде сизге бир гунах ёкътыр. Аллаһ япаяткъанларынъызны билир.

(Иддетнинъ икмети – рахимнинъ темизленгенининъ исбатыдыр. Бунда васта – хайиздир. Дёрт ай ичинде учь я да дёрт хайиз вакъты олур ки, бу – къадыннынъ юклю олмагъаныны косьтерир. Олюм себебинен айырылувда айрыджа матем вазиети де бар. Муими, бу дёрт айлыкъ муддет толмадан, къадыннынъ башкъасынен эвленмемесидир. Бу муддет ичинде эвленювнен багълы ачыкъ субетлер япылмамасы да тевсие

этильген. Истер айырылув, истер олюм себебинен, айырылувдан сонъ, текрар эвленмек ичюн иддет беклемек кереклиги эм къадын, эм де онынъ якъынлары ичюн бир теселли ве алыштырув деври олгъаны себебинен, психологик джеэттен файдалыдыр. Алельхусус, къадыннынъ якъынларындан мейдангъа келеджек хошнутсызлыкълар белли дереджеде азалтылгъан олур).

235. (Иддет беклеген) къадынларнен эвленмек хусусындаки тюшюнджелеринъизни гизли анълатувынъызда я да оны ичинъизде гизли тутувынъызда сизге гунах ёкътыр. Аллаһ билир ки, сиз оларны анъаджакъсынъыз. Лякин, шериаткъа уйгъун сёзлерден башкъа, сакъын оларгъа гизлиден корюшмеге сёз берменъ. Фарз олгъан беклев муддети толмадан, никях къыймагъа ашыкъманъ. Билинъ ки, Аллаһ гонъюллеринъиздекини билир. Бу себепнен Аллаһтан сакъынынъ. Шуны яхшы билинъ ки, Аллаһ гъафурдыр, халимдир.

236. Никяхтан сонъ, даа токъунмадан, я да олар ичюн белли бир мехир тайин этмеден, къадынларны айырсанъыз, бунда сизге мехир лязимлиги ёкътыр. Бу вазиетте оларгъа мут'а (эдие оларакъ бир шейлер) беринъ. Зенгин олгъан вазиетине коре, факъыр да вазиетине коре бермелидир. Мунасип бир мут'а бермек яхшылар ичюн бир борджтыр.

237. Озьлерине мехир тайин этерек эвленген къадынларынъызны, алякъа япмадан айырсанъыз, тайин эткен мехринъизнинъ ярысы оларнынъ акъкъыдыр. Анджакъ къадынларнынъ вазгечюви, я да никях багъы элинде олгъаннынъ (велининъ) вазгечюви алы истисна, афу этювинъиз (мехирден вазгечювинъиз), такъвагъа даа уйгъундыр. Аранъызда эйилик ве ихсанны унутманъ. Шубесиз, Аллаһ япаяткъанларынъызны хакъкъы иле корер.

238. Намазларгъа ве орта намазгъа девам этинъ. Аллаһкъа сайгъы ве багълылыкъ ичинде намаз къылынъ.
(«Намаз – диннинъ дирегидир», хадисинде бильдирильгенине коре, энъ буюк ибадет Аллаһ ризасы ичюн къылынгъан намаздыр. Аеттеки «орта намаз» – экинди намазыдыр. Ресулуллах (с.а.) Хендек дженкинде шойле буюргъан: «Орта намазны яни экинди намазыны бизге терк эттирдилер. Аллаһ оларнынъ эвине атеш толдурсын!» Орта намазнынъ анги вакъыт олгъаны хусусунда чешит риваетлер де бар).

239. Эгер (эр анги бир шейден) къоркъсанъыз, (намазларынъызны) юререк я да минген оларакъ (къылынъ). Ишанчкъа къавушкъан вакътынъызда, сиз бильмегенде, Аллаһ сизге огреткен шекильде Оны анъынъ (намаз къылынъ).

240. Сизден олюп де, (тул) къадынлар къалдыргъан кимселер, зевджелерининъ эвлеринден чыкъарылмадан, бир йылгъа къадар къалдыргъан малларындан файдаланувлары хусусында (сагъ олгъанларында) васиет этсинлер. Эгер о къадынлар, (озь-озьлюклеринден) чыкъып кетселер, озьлери акъкъында япкъан шариаткъа уйгъун шейлерден сизге бир гунах ёкътыр. Аллаһ азиздир, хакимдир.

241. Айырылгъан къадынларнынъ акъкъаниет ольчюлеринде (къоджаларындан) менфаат корьмек акъларыдыр; бу, Аллаһ къоркъусы ташыгъанлар узерине бир борджтыр.

242. Аллаһ сизге, иште бойледже, аетлерини анълатыр ки, тюшюнип акъикъатны анъларсынъыз.

243. Бинълернен олгъанлары алда, олюм къоркъусындан толайы, юртларындан чыкъып кеткенлерни корьмединъми? Аллаһ оларгъа «Олюнъ!», деди (ольдюлер). Сонъра оларны тирильтти. Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа нисбетен лютфкярдыр. Лякин, инсанларнынъ чокъу шукюр этмез.

(Риваетлерге коре, Васит якъынларындаки Даверданда юкъкъан бир хасталыкъ зуур эткен, къасаба халкъы о ерден къачкъан, Аллаһ оларны ольдюрген, сонъра да, ибрет ичюн, тирильткен. Бу къысса Пейгъамберимизге «Корьмединъми?» шеклинде ифаде этильген, албуки, Пейгъамберимиз оларны корьмеген, яни о девирде яшамагъан. Истер – дигер семавий китапларнен, истер – Къур'ан-ы Керимнен бу шекильде хаберлер Аз. Пейгъамберге бильдирильгенинден, Къур'ан-ы Керим бу бильгиге арапларнынъ ифаде услубына уйгъун оларакъ, «Корьмединъми?» шеклинде дикъкъат чеккен.

244. Аллаһ ёлунда дженклешинъ ве билинъ ки, Аллаһ эр шейни эшитир ве билир.

245. Бергенининъ къат-къат зиядесини озюне одемеси ичюн Аллаһкъа гузель бир бордж (истегенге файызсыз одюнч) береджек ёкъмы? Тарлыкъ берген де, варлыкъ берген де Аллаһтыр. Садедже Онъа дёндюриледжексинъиз.

246. Мусадан сонъ, Бени Исраилден илери кельген кимселерни корьмединъми? Озьлерине ёлланылгъан бир пейгъамберге: «Бизге бир укюмдар ёлла ки, (онынъ къомандандлыгъында) Аллаһ ёлунда дженклешейик», деген эдилер. «Я сизге дженк язылыр да дженклешмесенъиз?», деди. «Юртларымыздан чыкъарылгъан, балаларымыздан узакълаштырылгъан алымызда, Аллаһ ёлунда не ичюн дженклешмейик?», дедилер. Озьлерине дженк язылгъанынен, араларындан пек азындан гъайры, кери дёнюп къачтылар. Аллаһ залымларны яхшы билир.

(Мысырнен Фелестин арасында яшагъан Амалика, о девирдеки къыраллары Джалутнынъ къомандандлыгъында Исраил огъулларына уджюм этти. Ве оларны перишан этип, юртларындан чыкъарды. Бунынъ узерине Исраил огъуллары о анда араларында булунгъан пейгъамберлеринден озьлерине бир къомандан тайин этмесини истедилер. Девирнинъ пейгъамбери, халкътан Талут адында бирисини укюмдар ве къомандан тайин этти. Ашагъыдаки аетлерде къысса тафсилятынен анълатыла).

247. Пейгъамберлери оларгъа: «Билинъ ки, Аллаһ Талутны сизге укюмдар оларакъ ёллады», деди. Бунынъ узерине: «Биз укюмдарлыкъкъа даа ляйыкъ олгъанымыз алда, озюне сервет ве зенгинлик джеэтинден кениш

имкянлар берильмеген экен, о бизге насыл укюмдар олур?» дедилер. «Аллаһ сизинъ узеринъизге оны сечти, илимде ве беденде онъа усьтюнлик берди. Аллаһ мулькюни истегенине берир. Аллаһ эр шейни къушатыджы ве эр шейни билиджидир», деди.

(Исраил огъулларынынъ илери кельгенлерине коре, икътидар сервет ве сермае саиплерининъ олмалы. Албуки, бу фикир топлум менфаатына ве адалетке терстир. Догърусы, икътидаргъа зенгинлернинъ дегиль, бирлик олгъан кимселернинъ келювидир. Кишининъ берaберлигини, онынъ маневий кучю, бильгиси ве бакъышынен беден къувети ве джесарети темсиль этер).

248. Пейгъамберлери оларгъа: «Онынъ укюмдарлыгъынынъ алямети Табутнынъ сизге келювидир. Мелеклер ташыгъан о Табутнынъ ичинде Раббинъизден сизге бир ферахлыкъ ве сюкюнет, Муса ве Харун ханеданларынынъ быракъкъанларындан бир къалымты бар. Эгер инангъан кимселер исенъиз, сиз ичюн бунда шубесиз, бир алямет бар», деди.

(Риваетке коре, «Табут» – сандыкътыр. Аз. Муса оны дженклерде ордунынъ огюнде булундыра, бу саеде аскерлери кучь ве гъайрет къазана эдилер. Вакъты иле еудийлер зайыфлагъанынен, Табутны Джалут эллеринден алгъан. Талутнынъ укюмдарлыгъына итираз этелер ве «Эгер акъикъатен укюмдар исе, делиль кетирсин», дедилер. Оларгъа: «Онынъ укюмдар олгъанына исбат Табутнынъ кери келювидир», денильди ве Табут кери кельди).

249. Талут аскерлернен берабер (джихад ичюн) айрылгъанынен: «Билинъиз ки, Аллаһ сизни бир ирмакънен имтиан этеджек. Ким ондан ичсе, менден дегиль. Элинен бир авуч ичкен истисна, ким ондан ичмесе мендендир», деди. Араларындан, пек азы истисна, эписи ирмакътан ичтилер. Талут ве иман эткенлер берабер ирмакъны кечкенлеринен: «Бугунь бизим Джалуткъа ве аскерлерине къаршы къояджакъ ич кучюмиз ёкъ», дедилер. Аллаһнынъ узурына бараджакъларына инангъанлар: «Нидже аз сайыда бир бирлик, Аллаһнынъ изнинен, чокъ сайыдаки бирликни енъген. Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир», дедилер.

250. Джалут ве аскерлеринен дженкке тутушкъанларында: «Эй Раббимиз! Узеримизге сабыр ягъдыр. Бизге джесарет бер ки, тутушайыкъ. Кяфир къавмгъа къаршы бизге ярдым эт», дедилер.

251. Сонъунда, Аллаһнынъ изнинен, оларны енъдилер. Давуд да Джалутны ольдюрди. Аллаһ онъа (Давуткъа) укюмдарлыкъ ве икмет берди, истеген илимлеринден онъа огретти. Эгер Аллаһнынъ инсанлардан бир къысмынынъ феналыгъыны дигерлеринен къорчаламаса эди, эльбетте ер юзю алт-усьт олур эди. Лякин, Аллаһ бутюн инсанлыкъкъа нисбетен лютф ве керем саибидир.

(Бу аетте дюнья аятында джарий олгъан иляхий низманынъ бир дереджеде изааты бар. Аллаһ инсанлар арасында ичтимаий мусавийликнинъ къурулувыны базы себеплерге багълагъан. Бу

итибарнен, инсанлардан бир къысмы зенгин, бир къысмы факъыр, бир къысмы кучьлю, бир къысмы зайыф, бир къысмы сагълам, бир къысмы хаста, бир къысмы му'мин, бир къысмы мункир оладжакъ ки, булар арасында къуруладжакъ алякъалар, ер юзюнинъ къурулувыны теминлейджек. Тыпкъы мусбет ве менфий къутуплар арасында ышыкъ ве энергия мейдангъа кельгени киби, инсанлар арасында дженклер де, бу икметке багълыдыр. Иште, бу аетлерде иляхий низамнынъ базы принциплери анълатыла).

252. Иште, булар Аллаһнынъ аетлеридир. Биз оларны санъа догъру оларакъ анълатмакътамыз. Шубесиз, сен Аллаһ тарафындан ёлланылгъан пейгъамберлерденсинъ.

(Бу аетлерде аскерий низам анълатыла. Бир ордунынъ мувафакъиетке иришюви, эр шейден эвель, къоманданнынъ эмирлерине текмиль уймакънен мумкюндир. Дженкте гъалип кельмек – сайыгъа багълы дегиль. Акълы олмакъ – догъурлыкъкъа, иман ве маневий кучьке багълыдыр. Джалутны ольдюрген Давут, риваетлерге коре, еди яшында бир бала экен, Аллаһ о пейгъамберге Джалутны Давутнынъ ольдюреджегини бильдирген, о да Давутны берабер кетирген, ёлда учь таш тильге келип: «Бизни ал, Джалутны бизнен ольдюреджексинъ», дегенлер, оларны алгъан, сапанынен аткъан ве Джалутны ольдюрген. Бу бир муджизедир).

253. О пейгъамберлернинъ бир къысмыны дигерлеринден усьтюн эттик. Аллаһ олардан бир къысмы иле къонушкъан, базыларыны да дередже-дередже юксельткен. Мерьем огълу Исагъа ачыкъ муджизелер бердик ве оны Руху'ль-Къудус иле къуветлендирдик. Аллаһ истесе эди, о пейгъамберлерден сонъ кельген миллетлерни озьлерине ачыкъ делиллер кельгенден сонъ, бир-бирлеринен дженклешмез эдилер. Факъат олар давалашып башладылар да, араларындан кими иман этти, кими инкяр этти. Аллаһ тилесе эди, олар дженклешмез эдилер; лякин Аллаһ тилегенини япар.

(Руху'ль-Къудус – Джебраилдир).

254. Эй, иман эткенлер! Озюнде артыкъ алыш-вериш, достлукъ ве ярдымджылыкъ олунмагъан кунь (къыямет) кельмеден эвель, сизге берген рызкъымыздан хайыр ёлунда арджланъ. Акъикъатларны инкяр эткенлер, эльбетте залымлардыр).

255. Аллаһ, Ондан башкъа танъры ёкътыр; О, хаййдыр, къаййумдыр. Онъа не юкъу келир, не юкъламакъ. Коклерде ве ердекилернинъ эписи Онынъдыр. Изни олмадан, Онынъ къатында ким шефаат эте билир? О, къулларынынъ япкъанларыны ве япаджакъларыны билир. (Онъа ич бир шей гизли къалмаз). Онынъ бильдиргенлеринден башкъа, инсанлар Онынъ ильминден ич бир шейни там оларакъ билалмазлар. Онынъ курсиси коклерни ве ерни ичине алыр, оларны къорчалап, козетмек озюне зор кельмез, о юдждедир, буюктир.

(Ичинде «курси» келимеси кечкени ичюн бу аетке «Аайету'ль-курси» денильген. Бу ерде курси биз бильген тахт манасында олмайып,

Аллаһнынъ шанына ляйыкъ, маиетини ялынъыз Озю бильген бир варлыкътыр. Онынъ юдже сыфатларыны, акърансыз къудретини анълаткъан бу аетнинъ азамети, оны окъумакънынъ буюк савабы ве тесирлери акъкъында хадислер бар. Эфендимиз бир хадисинде шойле буюргъан: «Къур'анда энъ буюк ает Аайету'ль-курсидир. Оны окъугъангъа Аллаһ бир мелек ёллар, онынъ хасенатыны язар. Ичинде окъулгъан эвни шейтан отуз кунь терк этер. О эвге къыркъ кунь сихир ве сихирбаз киралмаз. Я Али! Буны эвлядынъа, аиленъе ве къомшуларынъа огрет». Башкъа бир хадисте де: «Куньлернинъ муими джума, сёзлернинъ усьтюни Къур'ан, Къур'анынъ энъ файдалы суреси эль-Бакъара, Бакъаранынъ энъ буюк аети де Аайету'ль-курсидир», денильген. Хайй – лугъатта тири, джанлы манасындадыр. Аллаһнынъ сыфатларындан бири олуп, даима бар олгъан, узюлишке огърамагъан, барлыгъы эзелий ве эбедий демектир. Къаййум исе – бутюн махлюкъатнынъ идаресини шахсен юрюткен, эписини эсапкъа чеккен демектир).

256. Динде зорламакъ ёкътыр. Артыкъ догърулыкънен эгрилик бир-биринден айырылгъандыр. О алда, ким тагъутны ред этип, Аллаһкъа инанса, къопмагъан туткъучкъа япышкъандыр. Аллаһ эшитир ве билир.

(Тагъут – шейтан ве Аллаһтан башкъа табынылгъан эр шей демектир. Инсаннынъ нефси, яни фена истеклери шейтаннынъ саптырувына къанар. Онынъ ичюн нефсине уймагъан кимсе къолайлыкънен гунах ишлемез. Аслында диннинъ къаиделерине уювымызгъа мани олгъан шей, ичимиздеки фена истеклердир. Бу истеклерни тербиелев суретинен, инсан озюни феналыкълардан къорчалай билир. Ислям инсанларны, дин дуйгъуларны уяндырмакъ ве акъылларыны догъру ишлетмек суретинен, озюне давет эте. Къур'аннынъ анълатувларынен догъру къыйыштан айырды этиледжек алгъа кельгендир. Бу догъру ёлнынъ ышыгъында Ислямгъа ильк адымны атмакъ, урь ираделеринен, инсанларгъа аиттир).

257. Аллаһ, инангъанларнынъ достудыр, оларны къаранлыкълардан айдынлыкъкъа чыкъарыр. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ достлары да тагъуттыр, оларны айдынлыкътан алып, къаранлыкъкъа кетирир. Иште, булар джеэннемлилердир. Олар о ерде даимий къалырлар.

(Бу аетте му'мин иле кяфир къыяс этильген, Аллаһкъа ве онынъ ёллагъан пейгъамберлерине инангъанларны Аллаһнынъ айдынлыкъкъа алып баргъаны, шейтангъа уйып, кяфир олгъанларны да, къаранлыкъкъа итеклегени, бу себепнен, джеэннемли олгъанлары анълатыла).

258. Аллаһ, кендисине мульк (укюмдарлыкъ ве зенгинлик) бергени ичюн, къопайып, Рабби акъкъында Ибрахимнен давагъа киришкенни (Немрутны) корьмединъми? Иште, о заман Ибрахим: «Раббим аят бериджи ве ольдюриджидир», деген эди. О да: «Аят бериджи ве ольдюриджи меним», деген эди. Ибрахим: «Аллаһ кунешни шаркътан кетирмекте; айды сен де оны гъарптан кетир», деди. Бунынъ узерине кяфир шашмалап къалды. Аллаһ залым кимселерни хидаетке ириштирмез.

259. Яхут корьмединъми о кимсени ки, эвлерининъ диварлары чатыларынынъ узерине чёккен (алт-усть олгъан) бир къасабагъа огърады; «Олюминден сонъ Аллаһ буларны насыл тирильтир аджеба!», деди. Бунынъ узерине Аллаһ оны ольдюрип, юз йыл быракъты; сонъ текрар тирильтти. «Не къадар къалдынъ?» деди. «Бир кунь я да даа аз», деди. Аллаһ онъа: «Ёкъ, юз йыл къалдынъ. Ашайджагъынъа ве ичеджегинъе бакъ, аля бозулмагъандыр. Эшегинъе де бакъ. Сени инсанларгъа бир ибрет япайыкъ дие (юз йыл олю туттыкъ, сонъра тирильттик). Шимди сен кемиклерге бакъ, оларны насыл тертиплеп, сонъра онъа насыл эт кийдирмектемиз», деди. Вазиет онъа анълашылгъанынен: «Шимди яхшыджа анъладым ки, Аллаһ эр шейге къадирдир», деди.
(258-нджи аетте Аз. Ибрахимнен давалашкъан кимсенен 259-нджи аетте йыкъылгъан къасабагъа огърагъан кимселернинъ эр экисининъ де, кяфир олгъаныны сёйлеген тефсирджилер бар. Анджакъ, даа кениш даркъагъан риваетке коре, йыкъыкъ къасабагъа огърагъан Узеир (а.с.)дир. Узеир ашайтыны алгъан, эшегине минип кетеркен, эвлери йыкъылгъан, харабе алгъа кельген, о ерде отургъанлардан кимсе къалмагъан бир къасаба я да кой йыкъынтыларынынъ янына келе, о ерде къонакълай. Этрафына бакъа, бу шекильде ольгенлернинъ насыл тириледжегини тюшюне. О анда юкъусы келе, ята. Аллаһ оны ольдюре, юз йылдан сонъ тирильте. Ашайджакълары ич бозулмагъан, анджакъ эшеги чюрюген, ялынъыз кемиклери къалгъан, йыкъыкъ къасаба да къурулгъан. Уянгъан ильк анында бир кунь къадар я да даа аз бир заман юкълагъан киби зан эткен. Ашайджакъларына бакъып, акъикъатен бойле олгъан беллей. Эшегине бакъып, вазиетини анълай. Аллаһ Узеирнинъ козю огюньде эшегини тирильте. Бойледже, Аллаһнынъ къудрети ве азаметини мушааде эте.
Аз. Ибрахимнен мунакъаша эткеннинъ исе, Немрут олгъаны айтыла. Базы тефсирджилер бу кыссанынъ Аз. Ибрахим Мысыргъа кеткен вакъытта юз бергенини, «аят бериджи ве ольдюриджи – меним», дегеннинъ Фыравун олгъаныны сёйлегенлер. Бу ерде муими, Аз. Ибрахимге берильген муджизедир ки, Къур'анда онъа сёзнен душманны магълюп этмек манасыны анълаткъан «худжджет» денильген. Аз. Ибрахим бу худжджетнен душманларыны енъген).
260. Ибрахим Раббине: «Эй, Раббим! Олюни насыл тирильткенинъни манъа косьтер», деген эди. Рабби онъа: «Ёкъса, инанмадынъмы?» деди. Ибрахим: «Ёкъ! Инандым, факъат юрегимнинъ къанаатленюви ичюн (корьмек истедим)», деди. Бунынъ узерине Аллаһ: «Ойле исе, дёрт дане къуш тут, оларны янынъа ал, сонъра (сойып, парчала), эр дагънынъ башына олардан бир парча къой. Сонъра оларны озюнъе чагъыр; чапа-чапа санъа келирлер. Биль ки, Аллаһ азиздир, хакимдир», буюрды.
(Аз. Ибрахим ольген бир джанлынынъ гъайрыдан насыл тириледжегинен меракълана ве бунынъ озюне косьтерилювини Раббинден истей. Аллаһ Тааля онъа, аетте кечкени киби, маддий бир мисальнен джевап бере, тирилишнинъ маиетини изаат этмей. Чюнки, инсаннынъ бильги даиреси тирильмек, джанланмакъ вазиетини къаврамагъа кучю етмез. Бундан

эвельки аетлерде де кечкени киби, пейгъамберлерге берильген бу орьнеклер бирер муджизедир. Муими, Аллаhнынъ бутюн джанлыларны, алельхусус инсанны мытлакъа тирильтип, эсапкъа чекеджегине кесен-кес иман этмектир).

261. Аллаh ёлунда малларыны арджлагъанларнынъ нумюнеси еди башакъ осьтюрген бир дане кибидир ки, эр башакъта юз дане бардыр. Аллаh истегенине къат-къат зиядесини берир. Аллаhнынъ люфти кеништир, О эр шейни билир.

262. Малларыны Аллаh ёлунда арджлап да, артындан козьге тюртмеден, факъырларнынъ гонълюни къырмагъан кимселер бар я, оларнынъ Аллаh къатында аит мукяфатлары бар. Олар ичюн къоркъу ёкътыр, гъам да чекмейджеклер.

263. Гузель сёз ве багъышлав – артындан ынджытув кельген садакъадан даа яхшы. Аллаh зенгиндир, аджеле де этмез.

264. Эй, иман эткенлер! Аллаhкъа ве ахирет кунюне инанмагъаны алда, малыны косьтериш ичюн арджлагъан кимсе киби козьге тюртьмек ве ынджытмакъ суретинен, япкъан хайырларынъызны бошуна чыкъарманъ. Бойлесининъ вазиети – усьтюнде бираз топракъ олгъан тюз къаягъа бенъзер ки, сагъанакъ бир ягъмур ювуп, оны чыплакъ тегиз къая алына кетире къойгъандыр. Булар къазангъанларындан ич бир шейге саип олалмазлар. Аллаh кяфирлерни догъру ёлгъа къавуштырмаз.

(Бу аетлерде хайыр япмакъ тешвикъ этильген, анджакъ хайыр япкъанда юрек къырылмамасы, фыкъырнынъ алчалтылмамасы, эзиет этильмемеси ве япылгъан эйиликнинъ козьге тюртильмемеси, косьтериштен къачынылмасы эмир этильген. Акс алда, япылгъан хайырдан файда ве савап ерине, гунах ве азап келир).

265. Аллаhнынъ ризасыны къазанмакъ ве рухларындаки джумертликни къуветлендирмек ичюн, малларыны хайыргъа сарф эткенлернинъ вазиети бир тёпеде пейда этильген гузель бир багъчагъа бенъзер ки, усьтюне бол ягъмур ягъып, эки къат махсул берир. Бол ягъмур ягъмаса биле, бир чыкъ тюшсе (де кене махсул берир). Аллаh япкъанларынъызны корьмекте.

266. Сизден биринъиз истерми ки, хурма ве юзюм тереклеринен толу, арасында сувлар акъкъан ве озю ичюн о ерден эр чешит мейвадан (бир микъдар) булунгъан бир багъчасы олсун да, бакъувгъа мухтадж бала-чагъасы бар экен, озюне ихтиярлыкъ келип чатсын. Багъчаны да, атеш бораны якъып куль этсин! (Эльбетте, буны кимсе арзу этмез). Иште, тюшюнип, анъларсынъыз дие, Аллаh сизге аетлерни беян эте.

(Бу аетте берильген мисаль олдукъча дикъкъаткъа ляйыкътыр. Зира, инсаннынъ дюнья аятында даима къаршылаша биледжек вазиетлер тильге кетирильмекте. Кишининъ дюньяда эльде эткен мевкъи, вазифе, зенгинлик киби дегерлернинъ аслында ич бир гарантиясы ёкътыр. Нидже салтанатлар, девлетлер йыкъылмакъта, зенгинлер факъырлашмакъта, ички дженклер ве башкъалдырувлар себебинден, бекленильмеген вазиетлер джерьян этмекте. Албуки, бу вазиетлер

мейдангъа кельмеден эвель, инсанлар нелер истейлер, нидже планлар къура эдилер. Иште, эр шейге рагъмен, инсангъа теселли береджек бир чаре – Аллаһкъа иман ве Онъа таянувдыр).

267. Эй, иман эткенлер! Къазангъанларынъызнынъ яхшыларындан ве рызыкъ оларакъ ерден сизге чыкъаргъанларымыздан хайыргъа арджланъ. Сизге берильсе, козюнъизни юммадан алалмайджакъ яман малларны хайыр дие, бермеге къалкъышманъ. Билинъиз ки, Аллаһ зенгиндир, макътавгъа ляйыкътыр.

268. Шейтан сизни факъырлыкънен къоркъузыр ве сизге къызгъанчлыкъны телкъин этер, Аллаһ исе, сизге къатындан бир магъфирет ве бир лютф ваде этер. Аллаһ эр шейни къушатыджы ве эр шейни билиджидир.

269. Аллаһ икметни истегенине берир. Кимге икмет берильсе, онъа пек чокъ хайыр берильген демектир. Ялынъыз акъыл саиплери тюшюнип, ибрет алырлар.

(Терен ве файдалы бильгиге – икмет денилир. Аллаһ икмет берген кимселер, биринджиде, пейгъамберлер, ильминен амель этиджи алимлердир. Бильгили олувнынъ зияде дегер берильген тарафы – инсанлыкъкъа файдалы олувдыр. Пейгъамберимиз бир хадисинде: «Файдалы бильги истенъ, файдасыз бильгиден Аллаһкъа сыгъынынъ", буюргъан. Догърулыкъ, адалет, ихляс, севги, сайгъы, агъыр-сабырлылыкъ, башкъаларына файдалы олмакъ, джумертлик, алидженаплыкъ киби юксек васыфларгъа саип кимселер де икмет эхлинден сайылыр. Ислямгъа толусынен инангъан, Къур'аннынъ эмирлерини огренип, эксиксиз тедбикъ этмек ичюн арекет эткен, бутюн яманлыкъլардан узакъ тургъан кимсе икмет саибидир ве онъа буюк хайыр берильгендир).

270. Япкъан эр арджламанъызны ве адагъан эр адагъынъызны мытлакъа Аллаһ билир. Залымлар ичюн ич ярдымджы ёкътыр.

271. Эгер садакъаларны (зекят ве онъа бенъзеген хайырларны) ашкяр берсенъиз не де яхшы! Эгер оны факъырларгъа гизлиден берсенъиз, иште бу сиз ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ бу себепнен сизинъ гунахларынъызны орьтер. Аллаһ япаяткъанларынъызны билир.

(Зекяткъа, айны заманда садакъа денилювининъ эки себеби бар: Биринджиси, малнынъ темизленип артувы, экинджиси де, иманда садакъат ве кемалгъа делялет этювидир. Зекят олсун, садакъа олсун, хайырларнынъ гизли япылувы ашкяр япылувындан усьтюн сайылгъан, зира, гизлиден япылгъан хайырлар рия ве косьтериштен узакъ олувы себебинен, эм Аллаһнынъ ризасына даа уйгъундыр, эм де инсаннынъ хасиет ве шерефини муафаза этюви нокътаи назарындан, даа хайырлыдыр).

272. (Я Муhаммед!) Оларны догъру ёлгъа ириштирмек санъа аит дегиль. Лякин, Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр. Хайыр оларакъ арджалагъанларынъыз озь эйилигинъиз ичюндир. Япаджакъ хайырларынъызны ялынъыз Аллаһнынъ ризасыны къазанмакъ ичюн япмалысынъыз. Хайыр оларакъ бергенлеринъиз не олса, къаршылыгъы

сизге там оларакъ берилир ве асла акъсызлыкъкъа огъратылмазсынъыз.

273. (Япаджакъ хайырларынъыз,) озьлерини Аллаһ ёлуна адагъан, бу себепнен, ер юзюнде файда ичюн долашып оламагъан факъырлар ичюн олсун. Бильмеген кимселер, иффетлеринден толайы, оларны зенгин зан этерлер. Сен оларны сымаларындан танырсынъ. Чюнки, олар юзсюзлик этерек истемезлер. Япкъан эр бир хайырынъызны мытлакъа Аллаһ билир.

(Бу аетте анъылгъан факъырлар аятларыны Аллаһ ёлунда дженкке багъышлагъан муджахидлернен илим ёлджуларыдыр. Булар бу мукъаддес мешгъулиетлери себебинден, къазанчкъа ёнелюв имкянындан марумдырлар. Маддий ярдымларнынъ алельхусус буларгъа япылувы джихадны ве илимни тешвикъ этеджектир).

274. Малларыны гедже ве куньдюз, гизли ве ашкяр хайыргъа сарф этиджилер барлар я, оларнынъ мукяфатлары Аллаһ къатындадыр. Оларгъа къоркъу ёкътыр, гъам да чекмезлер.

(Бу аетлерде тешвикъ этильген хайырлардан биринджи дереджеде олгъаны – мурат этильген зекяттыр. Зира, Ислям эмир эткени киби, зекят эксиксиз берильсе, факъырлар олдукъча азалырлар. Анджакъ, зекятны сарф этюв ерлери белли ве эсаплы олгъаны ичюн, зекят сарф этильмеген ерлерге де зекяттан гъайры, хайыр япылыр. Вакъуфлар – булардан биридир).

275. Файыз ашагъанлар (къабирлеринден), шейтан чарпкъан кимселернинъ джиннет (делилик) невбетинден къалкъувы киби къалкъарлар. Бу ал оларнынъ «Алув-сатув тыпкъы файыз кибидир», дегенлери ичюндир. Албуки, Аллаһ алув-сатувны элял, файызны арам эткен. Бундан сонъ, кимге Раббинден бир огют келип де, файыздан вазгечсе, кечмиште олгъаны озюнинъки ве артыкъ онынъ иши Аллаһкъа къалгъандыр. Ким текрар файызгъа дёнсе, иште олар джеэннемлидирлер, о ерде эбедий къалырлар.

276. Аллаһ файызны тюкетир (файыз къарышкъан малнынъ берекетини джояр), садакъаларны исе берекетлендирир. Аллаһ куфюрде ве гунахта исрар эткен ич кимсени севмез.

(Файыз ясагъы Исламнынъ кесен-кес укюмлериндендир ве эр чешити иле файыз арамдыр. Шахсий ве ичтимаий зарурет аллары истисна оларакъ, булар девамлы дегильдир. Исламнынъ икътисадий, ичтимаий, ахлякъий... низамны бир бутюн алда ишлетильген вакъытта, файызгъа зарурет пейда олмаз. Ислям икътисадияты сермае бирикювини тешвикъ этмек ичюн файызны дегиль, ортакълыкъ усулыны илери сюрьген. Бу усулда сермае файызсыз оладжагъы ичюн, малиет ве инфляция проблемасы ортадан къалкъаджакъ, мулькиетке иштирак ашагъа къадар яйыладжакъ, икътисад ве ичтимаий фаркълылашув энъ аз дереджеге тюшеджек, сермаеге, ятырымларгъа ве тиджаретке яман козьнен бакъылмайджакъ. Пара бир денъишюв вастасыдыр. Оны алыныпсатылгъан мал алына кетирмек, зараргъа огърамадан, келир алмакъ татлы, факъат зеэрли ашаладжакъларнен бесленмеге бенъзер, тесирини

косьтергенинен, эсасен иш иштен кечкен олур).

277. Иман этип, яхшы ишлер япкъан, намаз къылгъан ве зекят бергенлер бар я, оларнынъ мукяфатлары Рабблери къатындадыр. Оларгъа къоркъу ёкътыр, олар гъам да чекмезлер.

278. Эй, иман эткенлер! Аллаhтан къоркъунъ. Эгер акъикъатен инана исенъиз, мевджут аладжакъ файызларынъыздан вазгечинъиз.

279. Шает (файыз акъкъында айтылгъанларны) япмасанъыз, Аллаh ве Ресулы тарафындан (файызджыларгъа къаршы) ачылгъан дженктен хаберинъиз олсун. Эгер тёвбе этип вазгечсенъиз, сермаенъиз сизинъдир; не акъсызлыкъ эткен, не де акъсызлыкъкъа огърагъан олурсынъыз.

280. Эгер (борджлу) фукъаре исе, вазиети тюзельгенге къадар, онъа мухлет бермек (керек). Эгер (акъикъатны) анъласанъыз, буны садакъагъа (я да зекяткъа) саймакъ сиз ичюн даа хайырлыдыр.

281. Аллаhкъа дёндюрileджексинъиз, сонъра эр кеске хакъ эткени эксиксиз бериледжек ве кимсе акъсызлыкъкъа огъратылмайджакъ бир куньден сакъынынъ.

282. Эй, иман эткенлер! Бельгиленген бир муддет ичюн бир-биринъизге борджлангъанынъызда, оны язынъыз. Бир кятип оны аранъызда адалетнен язсын. Ич бир кятип Аллаhнынъ онъа огреткени киби язмакътан кери турмасын; (эр шейни олгъаны киби) язсын. Узеринде акъ олгъан кимсе (борджлу) да яздырсын, Раббинден къоркъсын ве борджуны асла эксик яздырмасын. Эгер борджлу сефаджы я да акъылы зайыф, я да озю сёйлеп, яздырып оламайджакъ вазиетте исе, велиси адалетнен яздырсын. Эркеклеринъизден эки де шаат булундырынъ. Эгер эки эркек булунмаса, ризалыкъ берген шаатлардан бир эркекнен – бири янъылса дигерининъ онъа хатырлатувы ичюн – эки къадын (олсун). Чагъырылгъан вакъытларында шаатлар кельмемезлик этмесинлер. Буюк я да кучюк, вадесине къадар ич бир шейни язувдан сакъын эринменъ. Бойле япувынъыз Аллаh къатында даа адалетли, шеадет ичюн даа догъру, шубеге тюшмеменъиз ичюн даа уйгъундыр. Анджакъ аранъызда япып битирген пешин бир тиджарет олса, бу ал башкъадыр. Бу вазиетте оны язмаманъызда сиз ичюн бир сакъынмакъ ёкътыр. (Эсас оларакъ) алыш-вериш япкъанынъызда шаат тутунъ. Не язгъан, не де шаат заргъа огъратылсын. Эгер буны япсанъыз (зарар берсенъиз), шубе ёкъ ки, бу сизинъ ёлдан чыкъувынъыз демектир. Аллаhтан къоркъунъ. Аллаh сизге керекли шейни огрете. Аллаh эр шейни бильмекте.

(Къур'ан-ы Керим бу энъ узун аети иле нотариал муэссисенинъ эсасларыны къойгъан, мусульманлар да бу тевсиеге умумен уйгъанлар. Ислямнынъ дикъкъатнен узеринде тургъан принциплеринден бири де, акънынъ къорчаланувыдыр. Алынаджакънынъ ве борджнынъ къорчаланувы, оденюви керек олгъан акълардандыр. Акънынъ иджрасы ве оденюви, онынъ билинюВине, керек олгъанда, исбат этиле билювине багълыдыр. Истер язмакъ ве яздырмакъ, истер шаат тутмакъ, исбат ичюн аля къулланылгъан энъ кечерли васталардандыр.

Ислям къадынны табиаты ве шахсиетине уйгъун бир тербие корьгени,

аясы ве дуйгъулары даа кучьлю, даа тесирли олгъаны ичюн шаатлыкъ киби ресмий ве кутьлеге белли мевзуларда, эм джынсынен къавилештирилюви уйгъун корюльген. «Ишинъ ёкъ исе – шаат, паранъ чокъ исе – кефиль ол», шеклиндеки мешур сёз Ислям кетирген къардашлыкъ ве берадерлик рухынынъ сёнгени, ахлякъынынъ зайыфлагъан девирлерине аиттир. Къур'ан му'минлерни, ишлери олса да, шаатлыкъ этмеге чагъыргъан, бойледже акъларнынъ къорчаланувы вазифесине къатылувларыны истей. «Хакъ» юджедир, ич бир шей ондан усьтюн оламаз).

283. Ёлджулыкъта олуп да, язаджакъ бирисини тапалмасанъыз, (борджгъа къаршылыкъ) алынгъан бир рехин де етерлидир. Бир-биринъизге бир эманет быракъсанъыз, эманет быракъылгъан кимсе эманетни саибине берсин ве (бу хусуста) Рабби олгъан Аллаhтан къоркъсын. Шаатлыкъны, бильгенлеринъизни гизлеменъ. Ким оны гизлесе, бильсин ки, онынъ къальби гунахкярдыр. Аллаh япаяткъанларынъызны билир.

284. Коклерде ве ердекилернинъ эписи Аллаhнынъдыр. Ичинъиздекилерни ашкяр этсенъиз де, гизлесенъиз де, Аллаh ондан толайы сизни эсапкъа чекеджек, сонъра истегенини афу этер, истегенине де, азап берир. Аллаh эр шейге къадирдир.

285. Пейгъамбер Рабби тарафындан озюне эндирильгенге иман этти, му'минлер де (иман эттилер). Эр бири Аллаhкъа, мелеклерине, китапларына, пейгъамберлерине иман эттилер. «Аллаhнынъ пейгъамберлеринден ич бири арасында айырды япмамыз. Эшиттик, итаат эттик. Эй, Раббимиз, афунъа сыгъындыкъ! Дёнюш санъадыр», дедилер.

286. Аллаh эр шахсны анджакъ кучю етеджек ольчюде мукеллеф япар. Эр кеснинъ къазангъан (хайыры) озюне, япаджакъ (шерри) де озюне. Раббимиз! Унутсакъ я да хата япсакъ, бизни месулиетли этме. Эй, Раббимиз! Бизден эвелькилерине юклегенинъ киби, бизге де агъыр бир юк юклеме. Эй, Раббимиз! Бизге кучюмиз етмеген ишлерни де юклеме! Бизни афу эт! Бизни багъышла! Бизни аджы! Сен бизим мевлямызсынъ. Кяфирлер топлулыгъына къаршы бизге ярдым эт!

(«Бакъара» суресининъ сонъки эки аетини тешкиль эткен ве "Ааменерресуулу" дие анъылгъан бу мубарек аетлер, иляхий эмирлер къаршысында ялынъыз итааткъа ёнельген му'минлернинъ инанчларындаки садакъатларыны ифаде этмекте. Айрыджа, эвельки бир аетте кечкен «ичинъиздекилерни ашкяр этсенъиз де, гизлесенъиз де, Аллаh сизни эсапкъа чекеджек», хаберинен къоркъугъа къапылгъан му'минлерге бу аетлернен къолайлыкъ бахш этильген, мукеллефиетлер енгиллетильген. Бойледже, Аллаhкъа там итаат ве ильтиджа мейваларыны бериркен, ерсиз шубелер де ёкъ этильген.

Мирадж геджесинде Пейгъамберимизге вастасыз вахий олгъан бу аетлер, Ресулуллахнынъ хадислеринде макъталгъан, эр заман ве алельхусус ятмадан эвель окъулувы тевсие этильген. Бир хадисте де: «Бу аетлернинъ геджелейин ятмадан эвель окъулувы кишиге етерли»,

денильген).

3. ААЛ-И ИМРААН

Мединеде назиль олгъан. 200 аеттир. 34-37-нджи аетлерде Аз. Мерьемнинъ бабасы менсюп олгъан Имраан аилеси акъкъында сёз юрсетильгени ичюн, суре бу адны алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим.
(Суре башларындаки бу киби арифлер акъкъында бильмек ичюн бакъ.: «Бакъара», 2/1).

2. Хайй ве къаййюм олгъан Аллаһтан башкъа илях ёкътыр.
("Хайй ве къаййюм" сыфатларынынъ маналары ичюн бакъ.: «Бакъара», 2/255).

3-4. (Ресулым!) О, санъа Китапны хакъ ве эвельки китапларны тасдикъ этиджи оларакъ къысым-къысым эндирген; даа эвельде инсанларгъа догъру ёлны косьтермек узьре Тевратнен Инджильни ве Фуркъанны эндиргендир. Билинмели ки, Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер ичюн шиддетли бир азап бар. Аллаһ сучлынынъ акъкъындан келиджи мутлакъ кучь саибидир.
(«Фуркъан» – догъруны янълыштан ве яхшыны ямандан айырды эткен укюмлер демек олуп, Къур'ан-ы Керимнинъ исимлериндендир).

5. Шубесиз ки, не ерде, не де кокте ич бир шей Аллаһкъа гизли къалмаз.

6. Рахимлерде сизни истегени киби шекиллендирген Одыр. Ондан башкъа илях ёкътыр. О мутлакъ кучь ве икмет саибидир.

7. Санъа Китапны эндирген Одыр. Онынъ (Къур'аннынъ) базы аетлери мухкемдир ки, булар Китапнынъ эсасыдыр. Дигерлери де мутешабихтир. Къальплеринде къыйышлыкъ олгъанлар, фитне чыкъармакъ ве онъа башкъаджа мана бермек ичюн ондаки мутешабих аетлернинъ пешине тюшерлер. Албуки, Онынъ манасыны ялынъыз Аллаһ билир. Илимде юксек дереджеге иришкенлер исе: «Онъа инандыкъ; эписи Раббимиз тарафындандыр», дерлер. (Бу инджеликни) анджакъ акъылы дюрюстлер тюшюнип анъларлар.
(Базылар «_+ве'р-раасихууне+_» келимесининъ башындаки «вав» арифини багълайыджы къабул эткенлер ки, бу такъдирде мана шойле чыкъар: «Албуки, онынъ манасыны ялынъыз Аллаһ ве илимде юксек дереджеге иришкенлер билир». Бу манагъа коре, Къур'андаки мутешаабих аетлернинъ маналары заман ичинде илимнинъ инкишафынен чезиледжек.
Мухкем ве мутешаабих – терминлер олуп, «мухкем ает» – манасы ачыкъ анълашылгъан ве шубеге ёл бермеген ает демектир. «Мутешаабих» исе – мухкемнинъ аксидир ве манасы там оларакъ анълашувы мумкюн олмагъан аетни ифаде эте).

8. (Олар шойле якъарырлар:) Раббимиз! Бизни догъру ёлгъа къавуштыргъандан сонъ, къальплеримизни бозма. Бизге рахмет багъышла. Лютфи энъ бол олгъан Сенсинъ.
9. Раббимиз! Келювине шубе этильмеген бир куньде инсанларны мытлакъа топлайджакъ Сенсинъ. Аллаһ асла сезюнден къайтмаз.
10. Билинмели ки, инкяр эткенлернинъ не маллары, не де эвлятлары Аллаһ узурында озьлерине бир файда бермейджеклер. Иште, олар джеэннемнинъ якъарлыгъыдыр.
11. (Оларнынъ ёлу) Фыравун ханеданынынъ ве олардан эвелькилернинъ туткъан ёлуна бенъзер. Олар бизим аетлеримизни ялангъа чыкъардылар, Аллаһ да оларны гунахлары себебинден, аман якъалады. Аллаһнынъ джезасы чокъ шиддетлидир.
12. (Ресулым!) Инкяр эткенлерге де ки: Якъында магълюп оладжакъсынъыз ве джеэннемге сюрюледжексинъиз. О ер къалынаджакъ не фена бир ердир!
(Бу ает, мушриклернинъ я да, бир башкъа риваетке коре, еудийлернинъ якъында мусульманлардан енъиледжеклерини Аз. Пейгъамберге мужделемекте. Акъикъатен Къур'аннынъ бу муджизе хабери керчеклешкен ве истер мушриклер, истер еудийлер усьтюнден мусульманлар зафер къазангъанлар.
13. (Бедирде) къаршы-къаршыгъа кельген шу эки топлумнынъ тюшкен вазиетинде сиз ичюн буюк бир ибрет бар. Бири Аллаһ ёлунда чарпышкъан бир топлум, дигери исе, буларнынъ ачыкътан-ачыкъ озьлеринден эки кере чокъ корюнген кяфир бир топлумдыр. Аллаһ истегенине ярдымынен къол тутар. Эльбетте, бунда илерини коре бильгенлер ичюн буюк бир ибрет бар.
14. Нефсий истеклерге, (айрыджа) къадынларгъа, огъулларгъа, йыгъын-йыгъын топлангъан алтын ве кумюшке, башы бош атларгъа, сагъылгъан айванларгъа ве экинлерге нисбетен зияде хырс инсанларгъа джазибели къылынды. Булар дюнья аятынынъ кечиджи менфаатларыдыр. Албуки, барыладжакъ гузель ер – Аллаһ къатындадыр.
15. (Ресулым!) Де ки: Сизге булардан даа яхшысыны бильдирейимми? Такъва саиплери ичюн Рабблери янында, ичинде ирмакълар акъкъан, эбедиен къаладжакъ дженнетлери, тер-темиз рефикъалар ве (эписининъ усьтюнде) Аллаһнынъ хошнутлыгъы бар. Аллаһ къулларыны чокъ эйи корер.

(14-нджи аетте сайылгъан дюнья ниметлери ве дюнья гузеллигининъ инсангъа севдирильгени ифаде этильген. Бу давраныш табиийдир, дюньявийдир. Эсасен инсан огълу нефсини ве неслини девам эттире билюви ичюн бу ниметлерден белли ольчюде файдаланмасы керек. Анджакъ, инсан буларгъа къул олмамалы. 15-нджи аетте булардан даа гузели косьтерильген, чюнки, эвелькилер не къадар гузель олса олсун кечиджидир, экинджилер исе даимийдир).

16. (Бу ниметлер): «Эй, Раббимиз! Иман эттик; бизим гунахларымызны багъышла, бизни атеш азабындан къорчалар!» деген;
17. Сабыр эткен, дюрюст олгъан, узурда боюн буккен, хайыргъа арджлагъан ве саарь вакътында Аллаһтан бахшыш тилегенлер (ичюндир).
18. Аллаһ адалетни къорчалаяракъ, (делиллеринен) шу хусусны анълаткъан ки, Ондан башкъа илях ёкътыр. Мелеклер ве илим саиплери де (буны икърар эткенлер. Эбет) мутлакъ кучь ве икмет саиби Аллаһтан башкъа илях ёкътыр.
19. Аллаһ нездинде хакъ дин Ислямдыр. Китап берильгенлер, озьлерине илим кельгенден сонърадыр ки, араларындаки куньджилик себебинден, уйышамадылар. Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер бильмедилер ки, Аллаһнынъ эсабы чокъ чабиктир.

(«Дин» келимеси – итаат ве джеза, миллет ве шериат маналарындадыр. Къур'ан-ы Керимде дин келимеси чешит маналарда къулланыла. Юкъарыдаки аетте исе, къуллар тарафындан уйылмасы истенильген иляхий къанунннынъ козьде тутулгъаны анълашыла. «Ислям» келимесине де, шу маналар берильмекте: Итаат этмек ве багъланмакъ, селяметликке къавушмакъ, ибадетте ихляслы давранмакъ. Юкъарыдаки аетте «ислям»дан тек Аллаһ инанчына таянгъан ве Аз. Муһаммед (с.а.) рисалетинен кемалат нокътасына етиштирильген иляхий дестюрлернинъ эписи козьде тутулмакъта).

20. Эгер сеннен тартышмагъа киришселер, де ки: «Манъа уйгъанларнен бирликте мен озюмни Аллаһкъа теслим эттим». Эхл-и китапкъа ве уммийлерге де: «Сиз де Аллаһкъа теслим олдынъызмы?», де. Эгер теслим олгъан иселер, догъру ёлны булдылар демектир. Ёкъ, эгер юз чевирселер, сенинъ вазифенъ – ялынъыз теблигъдир. Аллаһ къулларыны чокъ эйи корьмектедир.

(«Уммий» – лугъатта окъувы-язысы олмагъан манасында олса да, тефсирлер, бу аетте озьлерине китап берильмеген арап мушриклерининъ назарда тутулгъанларыны бильдирелер).

21. Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлер, акъсыз ерде пейгъамберлернинъ джанларыны къыйгъанлар ве адалетни эмир эткен инсанларны ольдюргенлер (ёкъмы), оларгъа аджджы бир азапны хабер бер!
22. Иште, булар дюньяда да, ахиретте де, арекетлери бошуна кеткен кимселердир. Оларнынъ ич бир ярдымджысы да ёкътыр.

(Иман этмеген ве диннинъ даркъалувына, адалетнинъ тедбикъ этилювине мани олувгъа чалышкъанларнынъ, ахиретте зараргъа огърайджакълары табиийдир. Дюньядаки зарарлары исе, бутюн гъайретлерине рагъмен хакъ диннинъ даркъалувына, адалетнинъ ортагъа чыкъувына мани олалмаювларында озюни косьтермекте. Кяфирлер истесе де, истемесе де, Аллаһ хакъ динни дигерлерине хаким япаджакъ. Амельнинъ дюньяда бошуна кетювининъ бир манасы да, омюр сермаесини бошуна арджаламакъ, ахирет ичюн бир шей

къазанмадан, олюп кетмектир).

(Тефсирлерде ашагъыда манасы берильген аетнинъ назиль олувына себеп чешит вакъиалар анълатылгъан ки, бу вазиетлерден бири бойледир: Экиси де еудий олгъан бир къадыннен бир эркек зина япалар. Тевратта зинанынъ джезасы «реджим» олмакънен берабер, еудийлер, асалетлерининъ себебинен, бу кишилерни реджим этмек истемейлер; даа енгиль бир джеза бериледжеги умюдинен Ресулуллахкъа келелер. О да айны джезанен укюм эткенинен, бу укюмге итираз бильдирелер. Бунъа коре, Аз. Пейгъамбер Тевратнынъ аит аетини окъутаракъ, онъа коре укюм бере ве къабаатлыларнынъ кене реджим этилювини эмир эте. Умютлерине наиль олмагъан еудийлер бунъа опькеленелер).

23. (Ресулым!) Кендилерине китаптан бир пай берильгенлерни (еудийлерни) корьмезсинъми ки, араларында укюм этюви ичюн Аллаhнынъ китабына чагъыралар да, сонъра араларындан бир топу джаяракъ кери дёне.

24. Оларнынъ бу арекетлери: «Бизге атеш, садедже сайылы куньлерде токъунаджакъ», деювлерининъ бир нетиджесидир. Оларнынъ вакъты иле уйдургъан шейлери де, динлери акъкъында озьлерини янъылткъандыр.

25. Факъат оларны келювинде шубе этильмеген бир кунь ичюн топлагъанымызда ве ич бир акъсызлыкъкъа огъратмадан, эр кеске къазангъан шейлерини тамамынен оденген вакъытта аллары насыл олур?

26. (Ресулым!) Де ки: Мулькнинъ акъикъий саиби олгъан Аллаhым! Сен мулькни истегенинъе берирсинъ ве мулькни истегенинъден кери алырсынъ. Истегенинъни юджельтир, истегенинъни де алчалтырсынъ. Эр тюрлю эйилик сенинъ элинъдедир. Акъикъатен сен эр шейге къадирсинъ.

27. Геджени куньдюзге къатар, куньдюзни де геджеге къатарсынъ. Олюден тирини чыкъарыр, тириден де олюни чыкъарырсынъ. Истегенинъе де эсапсыз рызыкъ берирсинъ.

(Бу аетте гедже ве куньдюзнинъ узап, къысалгъаны Аллаhнынъ къудретине бир нишане олгъаны анълатылгъан).

28. Му'минлер му'минлерни быракъып да, кяфирлерни дост тутмасынлар. Ким буны япса, артыкъ онынъ Аллаh нездинде ич бир дегери ёкътыр. Анджакъ кяфирлерден келе биледжек бир телюкеден сакъынувынъыз истисна. Аллаh, озюне къаршы (келювден) сизни сакъындыра. Дёнмек ялынъыз Аллаhкъадыр.

(Аетте ясакълангъан достлукъ кяфирлерге нисбетен гонъюлден багъланмакъ ве му'минлерни быракъып, оларгъа багълылыкъ ве севги косьтермек манасындаки достлукътыр. Бунъа къаршылыкъ бир мусульман девлетнинъ башкъа мусульманларнынъ алейхине олмамакъ шартынен, кяфирлернен барыш имзалавы ве башкъа бир гъайрымуслим девлетнен ишбирлиги япувы джаиздир).

29. Де ки: Ичинъиздикелерни гизлесенъиз де, ашкяр этсенъиз де, Аллаһ оны билир. Коклерде ве ерде олгъанларны да билир. Аллаһ эр шейге къадирдир.
(Тефсирджи Бейзавий бу аетни тефсир этер экен, бойле дей: «Эгер къальплеримизде кяфирлерге нисбетен бир севги ве достлукъ мейли олса, оны гизлесенъиз де, ашкяр этсенъиз де, Аллаһ билир. Зира, коклерде ве ерде олгъан эр шейни билиджи Аллаһ, эльбетте сизинъ гизлинъизни де, ашкярынъызны да билир. Айрыджа, О кяфирлерге дост олувынъызны ясакъламасына рагъмен, кене де сиз бундан вазгечмесенъиз, сизни джезаландырмагъа да къадирдир... Къыскъасы, Онынъ бильмеген ве джезаландырмагъа кучю етмеген ич бир феналыкъ ве исьян олмагъанына коре, эмирине асий олмакъ джуратыны косьтерменъ).

30. Эр кеснинъ, эйилик оларакъ япкъанларыны да, феналыкъ оларакъ япкъанларыны да, къаршысында азыр олгъан куньде (инсан) истейджек ки, феналыкъларынен озю арасында узун бир месафе булунсын. Аллаһ, озюне къаршы (келювден) сизни сакъындыра. Аллаһ къулларына чокъ шефкъатлыдыр.

31. (Ресулым!) Де ки: Эгер Аллаһны севсенъиз, манъа уйынъыз ки, Аллаһ да сизни севсин ве гунахларынъызны багъышласын. Аллаһ сонъ дередже багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

32. Де ки: Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ. Эгер юз чевирселер, бильсинлер ки, Аллаһ кяфирлерни севмез.

33-34. Аллаһ бир-бирлеринден кельме бир несиль оларакъ Адемни, Нухны, Ибрахим аилесинен Имран аилесини сечип, алемлерге усьтюн япты. Аллаһ эшитиджи ве билиджидир.
(Ибрахим ве Имран аилесининъ манасы, тефсирджилернинъ чокълугъына коре, олардан сонъ кельген пейгъамберлердир).

35. Имраннынъ къадыны бойле деген эди: «Раббим! Къарнымдакини азатлы бир къул оларакъ тек санъа ададым. Адагъымны къабул эт. Шубесиз, (ниязымны) хакъкъы иле эшитиджи ве (ниетимни) билиджи Сенсинъ".

36. Оны догъургъанынен, Аллаһ не догъургъаныны билип тургъанда: «Раббим! Мен оны къыз догъурдым. Албуки, огъул къыз киби дегиль. Онъа Мерьем адыны бердим. Къувулгъан шейтангъа нисбетен, оны ве союны сенинъ къорчалагъанынъны тилейим», деди.

37. Рабби Мерьемнинъ тилегини къабул этти; оны гузель бир осюмлик киби етиштирди. Зекерийййаны да оны бакъмакъ иле вазифелендирди. Зекерийййа онынъ янына, мабетке эр киргенинде, о ерде бир рызыкъ коре ве «Эй, Мерьем, бу санъа нереден келе?», дер; о да: «Бу, Аллаһ тарафындандыр. Аллаһ истегенине эсапсыз рызыкъ берир», дер эди.
(Зекерийййа алейхисселям, Аз. Мерьемнинъ тейзесининъ къоджасы эди. Аетте ифаде этильгени киби, Аз. Мерьемнинъ Бейт-и Макъдисте бакъымыны Зекерийййа усьтюне алгъан эди. Мерьемге айры бир ода тесис этти ки, онъа аетте «михрап» денильген. Михрап дженк ве

джихад вастасы деметкир. Бир чешити къыйнав одасы манасындадыр. Аетте кечкен «михрап»нынъ джамилерде имамнынъ намаз къылдыргъан ери олгъан михрапнен алякъасы ёкъ. Аз. Зекериййа Мерьемнинъ янына эр сефер киргенде чешит-чешит тазе мейвалар коре эди. Булар о мевсимде о больгеде етишмеген мейвалар эди).

38. О ерде Зекериййа Раббине дуа этти: «Раббим, манъа тарафынъдан хайырлы бир несиль багъышла. Шубесиз, сен дуаны хакъкъы иле эшитиджисинъ», деди.

39. Зекериййа мабетте намаз къылар экен, мелеклер онъа бойле нида эттилер: «Аллаһ санъа кендиси тарафындан кельген бир Келимени тасдикъ этиджи, эфенди, иффетли ве салихлерден бир пейгъамбер оларакъ Яхяны мужделер.

(Тефсирлернинъ беянына коре, бу аетте «Келиме» сёзю иле назарда тутулгъан киши Аз. Исадыр. Бойледже, бу суренинъ 45-нджи аетинде бунынъ ачыкъ ифаде этильгенини корьмектемиз).

40. Зекериййа: «Раббим! деди, манъа ихтиярлыкъ келип чаткъанда, бунынъ усьтюне къадыным да догъурмаз олгъанына коре, меним насыл огълум ола билир?». Аллаһ бойле буюрды: Иште, бойледир; Аллаһ истегенини япар.

41. Зекериййа: «Раббим! (Огълум оладжагъына даир) манъа бир алямет косьтер», деди. Аллаһ буюрды ки: Сен ичюн алямет, инсанларгъа учь кунь ишареттен башкъа сёз сёйлемеменъдир. Айрыджа, Раббинъни чокъ анъ, саба-акъшам тесбих эт.

42. Мелеклер деген эдилер: «Эй, Мерьем! Аллаһ сени сечти; сени тертемиз яратты ве сени бутюн дюнья къадынларындан усьтюн этти.

43. Эй, Мерьем! Раббинъе ибадет эт; седждеге къапан, (Онынъ узурында) эгильгенлернен берабер, сен де эгиль.

44. (Ресулым!) Булар бизим санъа вахий ёлунен бильдирмекте олгъан гъайб хаберлериндендир. Араларындан ангиси Мерьемни имаесине аладжакъ дие, къур'а чекмек узьре, къалемлерини аткъанда, сен оларнынъ янында дегиль эдинъ; олар (бу себептен) чекишкенлеринде де, янларында дегиль эдинъ.

(Тефсирджелернинъ беянына коре, Исраил огъуллары Тевратны язгъанда къуллангъан къалемлерини нехирге атувнен, къур'а чеккен эдилер ки, бойледже, ангисининъ къалеми сув юзюне чыкъса, Мерьмени о имаесине аладжакъ эди. Бу къур'аны окъларнен чеккенлери де, ривает этиле).

45. Мелеклер деген эдилер ки: «Эй, Мерьем! Аллаһ санъа кендисинден бир Келимени мужделемекте. Ады Мерьем огълу Исадыр. Месихтир; дюньяда да, ахиретте де итибарлы ве Аллаһнынъ озюне якъын туткъанларындандыр.

(Месих – ибранийдже бир келиме олуп, аслы «мешийх»тир. Аз. Исанынъ бир лагъабыдыр ве «мубарек» манасындадыр.

46. О, салихлерден оларакъ бешикте экенде ве етишкен чагъында инсанларгъа (пейгъамбер сёзлери иле) къонушаджакъ.

(Мерьем суресининъ 27-30-нджи аетлеринде ифаде этильгени киби, Аз. Мерьем Аз. Исаны дюньягъа кетиргенинен, онынъ иффетинден шубеленген къавмына нисбетен, даа янъы догъгъан Аз. Иса Аллаһнынъ къудретинен къонушмагъа башлагъан ве озю Аллаһнынъ къулы ве Пейгъамбери олгъаныны, озюне Китап берильгенини, Аллаһ тарафындан мубарек къылынгъаныны анълата).

47. Мерьем: «Раббим! деди, манъа бир эркек эли токъунмагъаны алда, насыл балам олур?» Аллаһ бойле буюрды: Иште, бойледир, Аллаһ тилегенини яратыр. Бир ишке укюм эткенинен, онъа садедже "Ол!" дер; о да олур.

48. (Мелеклер Мерьемге хитабен Иса акъкъында сёзлерине девам эттилер:) «Аллаһ онъа язмакъны, икметни, Тевратны, Инджильни огретеджек».

49. О, Исраил огъулларына бир эльчи оладжакъ (ве оларгъа бойле дейджек): Сизге Раббинъизден бир муджизе кетирдим: Сизге чамурдан бир къуш сурети япар, онъа уфлерим ве Аллаһнынъ изнинен, о къуш ола къояр. Кене Аллаһнынъ изнинен корьни ве зайыф корьгенни эйилештирир, олюлерни тирильтирим. Айрыджа, эвлеринъизде не ашап, не топлагъанларынъызны сизге хабер беририм. Эгер инангъан кимселер олсанъыз, бунда сиз ичюн бир ибрет бар.

50. Менден эвель кельген Тевратны догърулайыджы оларакъ ве сизге арам къылынгъан базы шейлерни де элял къылувым ичюн ёлланылдым. Сизге Раббинъизден бир муджизе кетирдим. О алда Аллаһтан къоркъунъ, манъа да итаат этинъ.

(«Нисаа» суресининъ 160, «Эн'аам» суресининъ 146 ве «Нахль» суресининъ 118-нджи аетлеринде ифаде этильгенине коре, еудийлерге зулум ве исьянлары себебинден, базы шейлер узеринде ясакълар олды ки, юкъарыдаки ает Аз. Исанынъ шериатынынъ бу ясакъларны ортадан къалдырмакъ суретинен, Муса (а.с.)нынъ теблигъ эткен бир такъым укюмлерини токътаткъаныны ортагъа чыкъармакъта).

51. Аллаһ меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиздир. Ойле исе, Онъа къуллыкъ этинъ. Иште, бу догъру ёлдыр.

52. Иса олардаки инкярджылыкъны сезгенинен: «Аллаһ ёлунда манъа ярдымджы оладжакълар кимлер?» деди. Хаварийлер: «Биз Аллаһ ёлунынъ ярдымджыларымыз; Аллаһкъа инандыкъ, шаат ол ки, бизлер мусульманлармыз», джевабыны бердилер.

(Хаварий келимеси арапчагъа хабешчеден кечкен олып, аслы _+«хаваарйаа»дыр+_ ве ярдымджы манасындадыр. Манасы берильген аетте Исагъа ве онынъ динине ярдымджы олмагъа сёз бергенлерге бу аднынъ берильгенини корьмектемиз).

53. (Хаварийлер:) «Раббимиз! Эндиргенинъе инандыкъ ве Пейгъамберге уйдыкъ. Шимди бизни (бирлигини ве пейгъамберлерини тасдикъ эткен) шаатлардан яз», дедилер.

54. (Еудийлер) тузакъ къурдылар; Аллаһ да оларнынъ тузакъларыны бозды, Аллаһ тузакъ къургъанларнынъ хайырлысыдыр.
55. Аллаһ буюргъан эди ки: Эй, Иса! Сени вефат эттиреджем, сени къатыма юксельтеджем, сени инкяр эткенлерден арындыраджам ве санъа уйгъанларны къыяметке къадар кяфирлерден усьтюн япаджам. Сонъра манъа дёнеджексинъиз. Иште, о заман давалашкъан шейлеринъиз акъкъында аранъызда мен укюм этеджем.
56. Инкяр эткенлер бар я, оларны дюнья ве ахиретте шиддетли бир азапкъа огъратаджам; оларнынъ ич бир ярдымджылары да олмайджакъ.
57. Иман этип, яхшы арекетлерде олгъанларгъа кельгенде, Аллаһ оларнынъ мукяфатларыны эксиксиз береджек. Аллаһ залымларны севмез.
58. (Ресулым!) Бу айтылгъанларны биз санъа аетлерден ве икмет толу Къур'андан окъумакътамыз.
59. Аллаһ къатында Исанынъ вазиети Адемнинъ вазиети кибидир. Аллаһ оны топракътан яратты. Сонъра онъа «Ол!» деди ве олды.
(Аз. Адемни топракътан, анасыз ве бабасыз яраткъан Аллаһ Исаны да бабасыз оларакъ яраткъан. Юкъарыда манасы кечкен ает Аллаһнынъ къудрети сынъырсызлыгъынен берабер, Аз. Мерьемнинъ де иффетли олгъанынынъ бир ифадесидир).
60. Акъикъат – Раббинъден кельгенидир. Ойле исе, шубеджилерден олма.
61. Санъа бу илим кельгенден сонъ, сенинъле бу мевзуда чеккелешкенлерге де ки: «Келинъиз, сизлер ве бизлер де дахиль олмакънен берабер, сиз озь балаларынъызны, биз озь балаларымызны, сиз озь къадынларынъызны, биз де озь къадынларымызны чагъырайыкъ, сонъра дуа этейик де, Аллаһтан яланджылар узерине лянет тилейик.
(Бу аетке «Мубаахеле аети» денилир ки, бир меселеде акълы олгъаннынъ ортагъа чыкъувы ичюн къаршылыкълы лянетлешмек демектир. Тефсирджилернинъ бильдиргенлерине коре, Неджран христианларындан бир эйет Ресулуллах (с.а.)нынъ узурына келерек, Къур'ан Аз. Исанынъ бабасыз догъгъаныны къабул эткенине коре, онынъ Аллаһ олувы лязимлигини идда эттилер. Аз. Пейгъамбер оларны бир ерге топлап, ким яланджы исе, Аллаһнынъ онъа лянети ичюн дуа этмеге чагъырды. Факъат Неджран эйети бунъа янашмадан, мусульманларнынъ имаесине кирмекни къабул этиджи бир антлашув имзалап кеттилер).
62. Шубесиз, бу (Иса акъкъында айтылгъанлар), догъру хаберлердир. Аллаһтан башкъа илях ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ, эбет, О, мутлакъ кучь ве икмет саибидир.
63. Эгер кене юзь чевирселер, шубесиз, Аллаһ бозгъунджыларны хакъкъы иле билиджидир.
64. (Ресулым!) Де ки: «Эй, эхл-и китап! Сизнен бизим арамызда муштерек олгъан бир сёзге келинъиз: Аллаһтан башкъасына табынмайыкъ;

Онъа ич бир шейни ортакъ къошмайыкъ ве Аллаһны быракъып да, биримиз биримизни иляхлаштырмасын. Эгер олар кене юзь чевирселер, иште о заман: «Шаат олунъ ки, биз мусульманлармыз!» денъ.

65. Эй, эхл-и китап! Ибрахим акъкъында ничюн давалашасынъыз? Албуки, Теврат ве Инджиль кесен-кес ондан сонъ эндирильди. Сиз ич тюшюнмейсинъизми?

66. Иште, сиз бойле кимселерсинъиз. Айды, акъкъында бильги саиби олгъан мевзунъызда тартыштынъыз; факъат бильги саиби олмагъан мевзунъызда ничюн тартышасынъыз! Албуки, Аллаһ эр шейни билир, сиз исе бильмезсинъиз.

(Еудийлернен христианлар озьара тартыштылар; биринджилер Аз. Ибрахимнинъ бир еудий олгъаныны, дигерлери де христиан олгъаныны имае эттилер; эр эки тараф да иддаларыны исбат этмек ичюн делиллер кетирмеге арекет этти. Албуки, юкъарыдаки аетте де бильдирильгени киби, Аз. Ибрахим не еудий, не де христиан ола биле эди, чюнки, эр эки дин де Аз. Ибрахимден сонъ кельген).

67. Ибрахим не еудий, не де христиан эди; факъат о Аллаһны бир таныгъан дос-догъру бир мусульман эди; мушриклерден де дегиль эди.

68. Инсанларнынъ Ибрахимге энъ якъын олгъанлары онъа уйгъанлар, шу пейгъамбер (Муһаммед) ве (онъа) иман эткенлер. Аллаһ му'минлернинъ достудыр.

69. Эхл-и китаптан бир къысмы истедилер ки, не япып олса да, сизни сапыта бильсинлер. Албуки, олар садедже озьлерини сапытырлар да, фаркъына биле бармазлар.

70. Эй, эхл-и китап! (Акъикъатны) корюп бильгенинъиз алда, ничюн Аллаһнынъ аетлерини инкяр этесинъиз?

71. Эй, эхл-и китап! Ничюн догъруны эгриге къарыштырасынъыз ве биле-биле акъикъатны гизлейсинъиз?

(Риваетке коре, Хайбер еудийлеринден 12 кишилик бир хахамлар топлулыгъы куннинъ ильк саатларында, гуя Islamгъа киреджеклер, факъат акъшамгъа догъру озь китапларына бакъкъанларыны, Аз. Муһаммеднинъ рисалетине даир бир ишаретке расткельмегенлерини огге сюререк, Ислямдан дёнгенлерини сёйлейджек, бойледже, мусульманларны озь динлеринден дёнювлерине себепчи оладжакъ эдилер. Иште, ашагъыда манасы берильген аетте оларнынъ бу планына ишарет этильмекте).

72. Эхл-и китаптан бир топу бойле деди: «Му'минлерге эндирильгенге сабалейин (корюниште) инанып, акъшамына инкяр этинъ. Бельки, олар (бойледже динлеринден) дёнерлер.

73. Сизинъ дининъизге уйгъанлардан башкъа ич бир кимсеге инанманъыз». (Ресулым!) Де ки: «Догъру ёл ялынъыз Аллаһнынъ ёлудыр». Кене (олар) озьаралары бойле дедилер: «Сизге берильгенге бенъзегеннинъ башкъа эр анги бир кимсеге берильгенине, яхут

Раббинъизнинъ узурында оларнынъ сизге къаршы делиллер кетиреджеклерине де (инанманъыз)». Де ки: Лютф ве ихсан Аллаһнынъ элиндедир. Оны тилегенине берир. Аллаһнынъ рахмети кеништир ве О эр шейни хакъкъы иле билир.

(Тефсирджи Разийнинъ Къур'анда анълашылмасы энъ мушкюль аетлерден бири олгъаныны бильдирген бу аетнинъ «_+Эн йу'таа+_...» иле башлангъан къысмы бойле де анълашылгъан: «Эй, эхл-и китап! Бир кимсеге (Аз. Муһаммедге) сизге берильгенге бенъзегени берильмекте дие, (бойле къаршы чыкъасынъызмы)? Я да олар (мусульманлар) Раббинъизнинъ узурында алейхинъизе делиллер кетиреджек, дие (бойле давранасынъызмы)?»

74. Рахметини тилегенине айырыр. Аллаһ усьтюн лютф саибидир.

75. Эхл-и китаптан ойлеси бардыр ки, онъа юклернен мал эманет ыракъсанъ, оны санъа эксиксиз къайтарыр. Факъат олардан ойлеси де бардыр ки, онъа бир динар эманет ыракъсанъ, тёпесине тикилип турмасанъ, оны санъа къайтармаз. Бу да оларнынъ "уммийлерге къаршы япкъанларымыздан толайы, бизге вебал ёкъ» демелериндендир. Аллаһ адына биле-биле ялан сёйлемектелер.

(Аетте кечкен уммийлер – эхл-и китаптан олмагъан араплардыр).

76. Ёкъ! (Акъикъат оларнынъ дегенлери дегиль). Эр ким сёзюни ерине кетирсе ве феналыкътан сакъынса, бильсин ки, Аллаһ сакъынгъанларны север.

77. Аллаһкъа берген сёзлерини ве еминлерини аз бир беделле денъиштиргенлерге кельгенде, иште, буларнынъ ахиретте бир пайы ёкътыр. Къыямет куню Аллаһ оларнен къонушмайджакъ, оларгъа бакъмайджакъ ве оларны темизге чыкъармайджакъ. Олар ичюн аджджы бир азап бар.

78. Эхл-и китаптан бир топу, окъугъанларыны китаптан санарсынъыз, дие китапны окъугъанда тиллерини бургъучларлар. Албуки, окъугъанлары китаптан дегильдир. Сёйлегенлери Аллаһ къатындан олмагъаны алда: «Бу Аллаһ къатындандыр», дерлер. Олар биле-биле Аллаһкъа ифтира этмектелер.

79. Ич бир инсаннынъ, Аллаһ онъа китап, икмет ве пейгъамберлик берювинден сонъ, (къалкъып), инсанларгъа Аллаһны ыракъып, манъа къул олунъ! деюви мумкюн дегиль. Аксине, (шойле деюви керек): «Окъутмакъта ве огретмекте олгъан китабынъыз тенбиелегенинен Раббге халис къуллар олунъ».

(Христианлар Аз. Исанынъ танъры олгъаныны идда эткенлер ки, Аз. Исанынъ акъикъий дининде олмагъан ве Аллаһнынъ бирлигинен асла келишмеген бу идда, Ислям инанчына коре, бутюнлей янълыш. Албуки, Къур'ан-ы Керимнинъ мухтелиф аетлеринде бильдирильгенине коре, Аз. Иса озюнинъ Аллаһнынъ къулы олгъаныны, Аллаһнынъ онъа китап ёллагъаныны ве Пейгъамбер къылгъаныны сёйлеген («Мерьем», 19/30-36), озюнинъ ве анасынынъ танъры олгъаны иддаларыны шиддетнен ред этерек, Аллаһнынъ

ширктен темиз олгъаныны тасдикъ эткен. («Мааиде», 3/116-117).

80. Ве сизге: Мелеклерни ве пейгъамберлерни иляхлар эдининъ, дие де эмир этмез. Сиз мусульман олгъанынъыздан сонъ, сизге кяфирликни ич эмир этерми?

81. Аллаh, пейгъамберлерден: «Мен сизге Китап ве икмет бергенден сонъ, нездинъиздекилерни тасдикъ эткен бир пейгъамбер кельгенинде, онъа мытлакъа инанып ярдым этеджексинъиз», дие сёз алгъан, «Къабул эттинъиз ве бу ахтымны бойнунъызгъа алдынъызмы?", дегенде, «Къабул эттик», джевабыны бергенлер, бунынъ усьтюне Аллаh: О алда шаат олунъ; мен де сизнен бирликте шаатлыкъ эткенлерденим, буюргъан.

82. Артыкъ бундан сонъ, эр ким дёнсе, ише олар ёлдан чыкъкъанларнынъ там озьлеридир.

(Тефсирлер бу ерде пейгъамберлер тарафындан берильген сёзнинъ, умметлери адына олгъаныны бильдирмектелер. Бу сёз Аз. Муhаммед (с.а.)ге ярдым вадесидир. Пейгъамберлернинъ укми ве вадеси, Аз. Муhаммедге ярдым тарафында олгъанынен, айны укюм умметлери ичюндир де. Бу себепнен, умметлер зикр этильмейип берильген сёз, оларнынъ пейгъамберлерине юкленгендир).

83. Коклерде ве ердекилер истер-истемез, Онъа теслим олгъаны алда, олар (эхл-и китап), Аллаhнынъ дининден башкъасыны къыдыраларммы? Албуки, Онъа дёндюриледжеклер.

84. Де ки: Биз Аллаhкъа, бизге эндирильгенге, Ибрахим, Исмаил, Исхакъ, Якъуб ве Якъуб огъулларына эндирильгенлерге, Муса, Иса ве (дигер) пейгъамберлерге Рабблери тарафындан берильгенлерге иман эттик. Оларны бир-биринден айырды этмеймиз. Биз анджакъ Онъа теслим олурмыз.

85. Ким Ислямдан башкъа бир дин къыдырса, бильсин ки, озюнден (бойле бир дин) асла къабул этильмейджек ве о ахиретте зиян эткенлерден оладжакъ.

(Диннинъ эсасыны тешкиль эткен темель принциплер, вахийге таянгъан бутюн динлерде бир чешиттир. Фаркълылыкъ эсасен зияде ибадетлер ве бешерий мунасебетлер мевзусында олуп, бу фаркълылыкълар, инсан топлулыкълары кемалатынынъ бир нетиджесидир. 84-нджи аеттен анълашылгъанына коре, Ислям дини даа эвельки пейгъамберлерге ёлланылгъан ве эсасыны тешкиль эткен диний принциплер нокътаи назарындан озюне акс олмагъан бутюн хакъ динлерни къабул этер. Анджакъ Ислям дини иляхий динлер зынджырынынъ сонъ алкъасы ве озь девири инсанлыгъынынъ маневий, ахлякъий ве ичтимаий итияджларыны эксиксиз теминлейиджи екяне дин олгъанындан, Ислям кельгенден сонъ, башкъа бир дин таныгъан, бир ёл туткъан кимсенинъ арекети Ислямгъа терс олгъаны беллидир. Бу алда онынъ бу дини ве бу ёлунынъ Ислям дини нездинде бир шейге кечмез).

86. Иман этювлеринден Ресулнынъ акъ олгъанына шаатлыкъ

кетирюврлеринден ве озьлерине ап-ачыкъ делиллер келювинден сонъ, инкярджылыкъкъа сапкъан бир къавмгъа Аллаһ насыл хидает насип этер? Аллаһ залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къавуштырмаз.

87. Иште, оларнынъ джезасы Аллаһнынъ, мелеклернинъ ве бутюн инсанлыкънынъ лянетине огъравларыдыр.

88. Бу лянетке эбедий комюлип кетеджеклер. Оларнынъ азаплары енгиллетильмез; юзьлерине де бакъылмаз.

89. Анджакъ, бундан сонъра тёвбе этип, ёлгъа кельгенлер истисна. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

90. Инангъандан сонъ, кяфирликке сапып, сонъра инкярджылыкъта даа да илери кеткенлернинъ тёвбелери асла къабул этильмейджек. Ве иште, олар сапыкъларнынъ там озьлеридирлер.

91. Акъикъатен, инкяр этип, кяфир оларакъ ольгенлер бар я, оларнынъ ич бириниден – фидье оларакъ дюнья толусы алтын береджек олса биле – къабул этильмейджек. Олар ичюн аджджы бир азап бардыр; ич ярдымджылары да ёкътыр.

92. Севген шейлеринъизден (Аллаһ ёлунда) арджаламагъандже «эйи»ге иришалмазсынъыз. Эр не арджласанъыз, Аллаһ оны хакъкъы иле билир.

(Аеттеки «эйи» шеклинде терджиме этильген «_+бирр+_» келимеси хайырнынъ, эйиликнинъ кемалат нокътасы, Аллаһнынъ рахмети, ризасы ве дженнети маналарындадыр. «Бакъара» суресининъ 177-нджи аетинде _+«бирр»нинъ+_ этрафлы бир изааты берильген ки, бунъа коре, _+«бирр»+_ иманда, ибадетте ве ахлякъта энъ догъру ве энъ гузель бир аятны яшамакътыр. Юкъарыдаки аетке коре, бойле бир аяткъа ве Аллаһнынъ лютф ве инаетине къавушмакънынъ шартларындан бири – кишининъ саип олгъан ве севип багъланган шейлерни Аллаһ ёлунда къулланувыдыр. Тефсирджилерге коре, бу шейлер сервет, мевкъи, илим ве беден къувети киби маддий ве маневий имканлардыр).

93. Тевратнынъ эндирилювинден эвель Исраилнинъ (Якъубнынъ) озюне арам къылгъанларындан гъайры, ашайджагъынынъ эр тюрлюси Исраил огъулларына элял эди. Де ки: Эгер догъру сёзлю олсанъыз, о заман Тевратны кетирип, оны окъунъ.

94. Артыкъ бундан сонъ эр ким Аллаһкъа нисбетен ялан уйдурса, иште, булар залымларнынъ там озьлеридир.

95. Де ки: Аллаһ догъруны сёйлегендир. Ойле исе, хакъкъа ёнельген оларакъ, Ибрахимнинъ динине уйынъ. О, мушриклерден дегиль эди.

96. Шубесиз, алемлерге берекет ве хидает чокърагъы оларакъ, инсанлар ичюн къурулгъан ильк эв (мабет) – Меккедеки (Кябе)дир.

97. О ерде ап-ачыкъ нишанелер, (айрыджа) Ибрахимнинъ макъамы бардыр. О ерге кирген эп ниетте олур. Ёлуна кучю еткенлернинъ о эвни хадж этюви – Аллаһнынъ инсанлар узеринде бир акъкъыдыр. Ким инкяр этсе, бильмели ки, Аллаһ бутюн алемлерден мустагънийдир.

(Бу ает мусульманларгъа хадж фарз олгъанынынъ делилидир. «Ёлуна кучю еткенлер» – хаджгъа бармакъ имкянына къавушкъанлар демектир ки, бу имкяннынъ ольчюси не олгъаны мевзусында месхеплер чешит фикирдедирлер. Имам Шафийге коре, бу имкян васта ве ёл масрафларыны къаршыламакъ къудрети, имам Мааликке коре, юрьмек ве чалышып къазанмакъ икътидары, имам Эбу Ханифеге коре исе, бу айтылгъанларнынъ эписидир).

98. Де ки: Эй, эхл-и китап! Аллаһ япкъанларынъызны корюп тураркен, ничюн Аллаһнынъ аетлерини инкяр этерсинъиз?

99. Де ки: Эй, эхл-и китап! (Акъикъатны) корюп бильгенинъиз алда, ничюн Аллаһнынъ ёлуны къыйыш косьтермеге урунаракъ, му'минлерни Аллаһ ёлундан чевирмеге огърашасынъыз? Аллаһ япкъанларынъыздан хаберсиз дегильдир.

100. Эй, иман эткенлер! Озьлерине китап берильгенлерден бир топуна уйсанъыз, иманынъыздан сонъ, сизни янъыдан инкярджылыкъкъа ёнельтирлер.

101. Сизге Аллаһнынъ аетлери окъулгъанда, Аллаһ Ресулы да аранъызда олгъанда, насыл инкяргъа сапарсынъыз? Эр ким Аллаһкъа багъланса, кесен-кес догъру ёлгъа къоюлгъандыр.

102. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан, Онъа ярашкъан шекильде къоркъунъ ве анджакъ мусульманлар оларакъ джан беринъ.

(Тефсирджилерге коре «Аллаһтан, онъа ярашкъан шекильде къоркъмакъ»нынъ манасы мусульманнынъ бутюн барлыгъынен Аллаһнынъ эмирлерини ерине кетирмеге ве ясакъларындан къачынмагъа арекет этювидир. Меселя, Абдуллах б. Месуд (р.а.) аетнинъ бу къысмыны бойле анълаткъан: «Онъа асий олмайып, итаат этмек, нанкорь олмайып, шукюр этмек ве Оны унутмадан, эп хатырда тутмакъ»).

103. Эп бирликте Аллаһнынъ йипине (Ислямгъа) сым-сыкъы япышынъ; парчаланманъ. Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъыз. Хатырынъыздамы, сиз бир-биринъизге душман кишилер эдинъиз де, О, гонъюллеринъизни бирлештирген эди, ве Онынъ нимети саесинде къардаш кимселер олгъан эдинъиз. Кене сиз бир атеш чукъурынынъ там кенарында олгъанда, о ерден де сизни О къуртаргъан эди. Иште, Аллаһ сизге аетлерини бойле анълата ки, догъру ёлны тапарсынъыз.

104. Сизден хайыргъа чагъыргъан, эйиликни эмир этип, феналыкъны мен эткен бир топлулыкъ булунсын. Иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир.

(Тефсирджилер бу аетнинъ эмрине коре, мусульманлар арасында эйиликни эмир эткен, феналыкътан узакълаштыргъан бир ичтимаий незарет муэссисесининъ булунувы фарз-ы кифае олгъаныны бильдиргенлер; анджакъ бу вазифедеки кишилер де, вазифенинъ эйи ве акъкъаниетке уйгъун оларакъ ерине кетирилювини теминлейджек базы шартларнынъ олувы кереклигине де ишарет эткенлер).

105. Озьлерине ап-ачыкъ делиллер кельгенден сонъ, парчаланып,

давалашкъан киби олманъыз. Иште, булар ичюн буюк бир азап бардыр.

106. Нидже юзьлернинъ агъаргъан, нидже юзьлернинъ де къараргъан кунюни (тюшюнинъ). Энди юзьлери къараргъанларгъа: Инангъанынъыздан сонъ кяфир олдунъызмы? Ойле исе, инкяр эткенинъиз себебинден, татынъыз азапны! (денилир).

107. Юзьлери агъаргъанларгъа кельгенде, олар Аллаһнынъ рахмети ичиндедирлер; о ерде эбедий къаладжакълар.

108. Иште, булар Аллаһнынъ санъа хакъ оларакъ окъугъан аетлеридир. Аллаһ ич бир кимсеге акъсызлыкъ этмек истемез.

109. Коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр. Ишлер, дёнип-долашып, Аллаһкъа барыр.

110. Сиз, инсанларнынъ эйилиги ичюн ортагъа чыкъарылгъан энъ хайырлы умметсинъиз; эйиликни эмир этер, феналыкътан ред этер ве Аллаһкъа инанырсынъыз. Эхл-и китап да инанса эди, эльбетте бу олар ичюн чокъ яхшы олур эди. (Герчи) араларында иман эткенлер бар; (факъат) чокъу ёлдан чыкъкъанлардыр.

(Бу аетнинъ мусульманларнен багълы ильк къысмы базы алимлерге коре, иджма-ы умметнинъ, Ислям дининнинъ укюм менбаларындан бири олгъаныны косьтерген делиллердендир).

111. Олар (эхл-и китап) сизге, ынджытувдан башкъа, бир зарар бералмазлар. Сизнен дженклешеджек олсалар, сизге аркъаларыны чевирип къачарлар. Сонъра оларгъа ярдым да этильмез.

112. Олар (еудийлер) не ерде олсалар олсунлар, Аллаһнынъ ахтына ве инсанларнынъ (му'минлернинъ) имаесине сыгъынмагъандже, озьлерине ашшалыкъ (тамгъасы) урулгъандыр; Аллаһнынъ хышымына огърагъанлар ве мискинликке махкюм этильгендирлер. Чюнки, олар Аллаһнынъ аетлерини инкяр эте ве акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдюре эдилер. Бу да оларнынъ исьян эткен ве адден ашкъанларындандыр.

113. Эписи бир дегиль; эхл-и китап арасында истикъамет саиби бир топлулыкъ бар ки, гедже саатлырында седждеге къапанаракъ, Аллаһнынъ аетлерини окъурлар.

114. Олар Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанырлар; яхшылыкъны эмир этер, яманлыкъны ред этерлер; хайырлы ишлерге чапышырлар. Иште, булар эйи инсанлардандыр.

115. Оларнынъ япкъан ич бир хайырлары акъибетсиз къалдырылмайджакъ. Аллаһ такъва саиплерини пек яхшы билир.

(Базы тефсирлерде бу аетнинъ назиль олув себеби бойле анълатыла: Эхл-и китаптан Абдуллах б. Селям ве янындакилер мусульман олгъанынен, еудийлер оларгъа: «Сиз бу динге кирювнен озюнъизге языкъ эттинъиз», киби сёзлер айткъан эдилер. Аллаһ Тааля бу аетинен идда этильгеннинъ аксини – оларнынъ къуртулышкъа иришкенлерини ве керексе оларнынъ, керексе дигер му'минлернинъ япкъан эйиликлерининъ къаршылыкъсыз къалмайджагъыны,

къусурсыз адалетинен эр тюрлю хайырлы фаалиетлернинъ мукяфатыны эксиксиз оларакъ, лютф этеджегини ифаде этмекте).

116. Инкяр эткенлер бар я, оларнынъ маллары да, эвлятлары да, Аллаһкъа къаршы озьлерине ич бир файда теминлемейджеклер. Иште, олар джеэннемлидирлер; олар о ерде эбедий къаладжакълар.

117. Оларнынъ, бу дюнья аятында япаяткъан арджламаларынынъ вазиети, озьлерине зулум эткен къавмнынъ экинлерини уруп, ёкъ эткен къавурыджы бир рузгярнынъ вазиети кибидир. Оларгъа Аллаһ зулум этмеди; факъат олар озьлерине зулум этмектелер.

(Къавурыджы рузгяр даа ешермекте олгъан экинни насыл якъып-къавурса, оларнынъ дюнья аятында сарф эткен маллары да озьлерине бир эйилик кетирмек бир тарафта турсын, аксине, дюнья ве ахирет аятларынынъ махв олувына себеп олур. Тефсирлерде бу ердеки бенъзетюв ичюн бойле бир такъдир де япылгъан: «... Арджламалар – къавурыджы рузгяр урып, ёкъ эткен экинге бенъзер». Аетте рузгярнынъ сыфаты оларакъ кечкен «_+сырр+_» келимеси «чокъ сувукъ» манасындадыр).

118. Эй, иман эткенлер! Сизден олмагъанларны сырдаш тутунманъ. Чюнки, олар сизге яманлыкъ япувдан асла четте турмазлар, эп сыкъынтыгъа тюшкенинъизни истерлер. Акъикъатен, кин ве душманлыкълары агъызларындан (чыкъкъан сёзлеринден) беллидир. Юреклеринде гизлеген (душманлыкълары) исе даа буюктир. Эгер тюшюнип анъласанъыз, аетлеримизни сизге беян этмектемиз.

119. Иште, сиз ойле кимселерсинъиз ки, олар сизни севмегенлери алда, сиз оларны северсинъиз. Сиз бутюн китапларгъа инанырсынъыз; олар исе сизнен расткелишкенде: «Инандыкъ» дерлер; озь башларына къалгъанларында да, сизге олгъан кинлеринден толайы, пармакъларыны тишлерлер. Де ки: Кининъизден (къахр олып) олюнъ! Шубесиз, Аллаһ къальплернинъ ичиндекилерни хакъкъы иле бильмектедир.

(Аетнинъ ильк джумлесини базы тефсирджилер бойле ёрумлагъанлар: «Сиз оларны севесинъиз; яни оларнынъ мусульманлар олувларыны истейсинъиз. Чюнки, Ислям эр шейден хайырлыдыр. Албуки, олар сизни севмезлер; яни сизинъ кяфир олгъанынъызны истерлер, кяфир олмакъ исе, эр шейден ямандыр).

120. Сизге бир яхшылыкъ токъунса, бу оларны тасаландырыр; башынъызгъа бир мусибет кельсе, бунъа да севинирлер. Эгер сабыр этсенъиз ве къорчалансанъыз, оларнынъ ийлеси сизге ич бир зарар бермез. Шубесиз, Аллаһ оларнынъ япкъанларынынъ чевресини сарып алгъандыр.

121. Хатырынъдамы, сен саба эртеден му'минлерни дженк ерлерине ерлештирмек ичюн аиленъден айрылгъан эдинъ... – Аллаһ хакъкъы иле эшитиджи ве билиджидир.

122. О заман аранъыздан эки болюк бозулмагъа юзь туткъан эди. Албуки, Аллаһ оларнынъ ярдымджысы эди. Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа

таяныып ишансынлар.
(Ухуд дженкинде Аз. Пейгъамбернинъ сагъ ве сол къанатларгъа ерлештирген Хазредж къабилесинден Селиме огъулларынен Эвс къабилесинден Харисе огъуллары душмангъа къаршылыкъ косьтерювде къоркъакълыкъ ве зайыфлыкъ косьтерген эдилер. Бунынъ киби, булардан 300 адамгъа къомандашлыкъ эткен Ибн Убей: «Озюмизни ве балаларымызны не деп телюкеге сокъайыкъ!», диерек, арткъа чекильген эди).

123. Ант олсун, сизлер кучьсиз олгъанынъыз алда, Аллаһ Бедирде сизге ярдым эткен эди. Ойле исе, Аллаһтан сакъынынъыз ки, Онъа шукюр эткен олурсынъыз.

124. О заман сен му'минлерге бойле дей эдинъ: Эндирильген учь бинъ мелекнен Раббинъизнинъ сизге ярдым этюви, сиз ичюн етерли дегильми?

125. Эбет, сиз сабыр этсенъиз ве Аллаһтан сакъынсанъыз, олар (душманларынъыз) аман шу анда узеринъизге кельселер, Раббинъиз нишанлы беш бинъ мелекнен сизге ярдым этер.

126. Аллаһ буны сизге ялынъыз бир мужде олсун ве къальплеринъиз бу саеде раатлансын, дие япты. Зафер ялынъыз мутлакъ кучь ве икмет саиби Аллаһ къатындадыр.

127-
128. Аллаһ кяфирлерден бир къысмынынъ тамырыны кессин, я да оларны перишан этсин, бойледже, бозулгъан бир алда дёнип кетсинлер – ки, бу иште сенинъ япаджакъ бир шейинъ ёкътыр – яхут (мусульман олсунлар да) тёвбелерини къабул этсин, я да (исрар этселер) оларгъа азап этсин, дие (Аллаһ Бедирде сизге) ярдым этти. Чюнки, олар залымдырлар.
(127-нджи аетте «бир къысмы» дие терджиме этильген «тараф» келимесининъ маналарындан бир къачы «эшраф, лидерлер, къомандашлар»дыр. Бу ерде сёз юрютильген Бедир дженкинде мушриклернинъ бир чокъ илери кельгенлери ольдюрильген я да эсир алынгъан эди).

129. Коклерде ве ерде не бар исе Аллаһнынъдыр. Истегенине багъышлар, истегенине азап берир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве чокъ мерхаметлидир.

130. Эй, иман эткенлер! Къат-къат арттырылгъан оларакъ файыз ашаманъ. Аллаһтан сакъынынъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.
(Дженаб-ы Хакъ «Бакъара» суресининъ 275, 276 ве 278-нджи аетлеринде алыш-веришни элял эткенини ве фыйызны ясакълагъаныны – буларнынъ айны шейлер олмагъаныны анълатаракъ – ифаде эткен. Бу ерде къат-къат арттыраракъ, файыз емекнинъ ясакъ олгъаны бильдирилюви исе, девирнинъ арап топлумында кениш яйылгъан ве вадесинде оденмеген борджлар акъкъында япылгъан файызджылыкъкъа ишарет этиле).

131. Кяфирлер ичюн азырланылгъан атештен сакъынынъ!

132. Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ ки, рахметке

къавуштырылырсынъыз.

133. Раббинъизнинъ бахшышына ве такъва саиплери ичюн азырланылгъан, кенишлиги коклер ве ер къадар олгъан дженнетке чапышынъ!

134. О такъва саиплери ки, боллукъта да, тарлыкъта да, Аллаһ ичюн арджларлар; опькелерини ютарлар ве инсанларны багъышларлар. Аллаһ да гузель давранышлы олгъанларны север.

135. Кене олар ки, бир феналыкъ япкъанларында, я да озьлерине зулум эткенлеринде, Аллаһны хатырлап, гунахлары себебинден, аман тёвбе-истигъфар этерлер. Затен, гунахларны Аллаһтан башкъа ким багъышлай билир! Бир де олар, япкъан феналыкъларында биле-биле исрар этмезлер.

(Бу учь аетте Ислям ахлякъынынъ бир хулясасы берильген. 133-нджи аетте Раббимизнинъ бахшышына коклер ве ер кенишлигинде дженнетине къавушмакънынъ, бутюн ахлякъий давранышларымыз ичюн эсас гъае олгъаны; эйиликни бир такъым дюньявий менфаатлар къайгъысынен дегиль де, ялынъыз Аллаһкъа сайгъы ве севги демек олгъан такъва себебинен ве садедже ухревий саадет огърунда япмакъ кереклиги хатырлатылгъан. 134 ве 135-нджи аетлерде исе, Ислямда нумюневий ахлякъ орьнеги олгъан «муттакъий инсан»нынъ эсас ахлякъий джеэтлери сайылгъан «эр алда джумерт олмакъ, опькени енъмек, инсанларны багъышламакъ ве хатасыны коререк къабул этмек ве вазгечмек» киби васыфлар, анджакъ ихтирасларны ве озюни бегенюв дуйгъуларгъа нисбетен урриетине къавушкъан усьтюн рухларнынъ фазилетлеридир).

136. Иште, оларнынъ мукяфаты Рабблери тарафындан багъышланув ве астларындан ирмакълар акъкъан ве ичинде эбедий къаладжакъ дженнетлердир. Бойле амель эткенлернинъ мукяфаты не гузельдир!

137. Сизден эвель нидже (миллетлер акъкъында) иляхий къанунлар келип кечкендир. Онынъ ичюн ер юзюнде кезип долашынъ да, (Аллаһнынъ аетлерини) ялан сайгъанларнынъ акъибети не олгъан, корюнъ!

138. Бу (Къур'ан) бутюн инсанлыкъкъа бир анълатувдыр; такъва саиплери ичюн де, бир хидает ве бир огюттир.

139. Ирадесизлик косьтерменъ, гъамгъа къапылманъ. Эгер инангъан олсанъыз, сиз усьтюн чыкъаджакъсынъыз.

(Бу ает мусульманларнынъ Ухуд дженкинде огърагъан кечиджи мувафакъиетсизликлеринден себеп, умютсизликке къапылмамалары кереклигини оларгъа анълатмакъта ве мусульманларгъа кучьлю бир имангъа саип олмакънынъ берген къувет ве къарарлылыкъ саесинде нидже заферлерге къавушмакънынъ мумкюн олгъаныны мужделемекте).

140. Эгер сиз (Ухудда) бир адждажыгъа огърагъан олсанъыз, (Бедирде де душманынъыз олгъан) о къавм да, бойле бир адждажыгъа огърагъандыр. О куньлерни биз инсанлар арасында текрарлап турармыз (заферни базан бир топлумгъа, базан обир топлумгъа насип этермиз). Та ки, Аллаһ иман эткенлерни ортагъа чыкъарсын ве

аранъыздан шаатлар эдинсин. Аллаһ залымларни севмез.
(Бу ерде «ортагъа чыкъарсын» шеклинде терджиме этильген аеттеки «_+ли-йа'леме+_» келимеси ичюн «Аллаһнынъ ильм-и эзелийсинде бар олгъан бильгини вакъиа иле ачыкъ-айдын ортагъа къоювы» я да «му'минни мунафыкътан айырды этмек укмини берюви» шеклинде тефсир япылгъан. Бу себепнен, «шеитлер» манасындаки «_+шухедаа+_» келимеси бу ерде «шеитлер» дие терджиме этильген).

141. Бир де (бойледже) Аллаһ иман эткенлерни гунахларындан темизлемек, кяфирлерни эляк этмек истер.

142. Ёкъса, Аллаһ аранъыздан джихад эткенлерни белли этмеден, сабыр эткенлерни ортагъа чыкъармадан, дженнетке киреджексинъиз беллединъизми?

143. Ант олсун ки, сиз олюмнен козь-козьге кельмеден эвель, оны истер эдинъиз. Иште, шимди оны къаршынъызда корьдюнъиз.
(Бу аетте Бедир дженкине къатылгъан Бедир шеитлерининъ фазилетлерине сукълангъан ве Аз. Пейгъамбернинъ Мединеде къалып, душмангъа о ерде къаршы турмакъньшъ уйгъун олгъаны фикрине нисбетен Ухудда дженклешмекни истеген сахабилерге хытап этильгени бильдириле).

144. Муһаммед анджакъ бир пейгъамбердир. Ондан эвель де пейгъамберлер келип-кечкен эдилер. Шимди о ольсе я да ольдюрильсе, арткъа (эски дининъизге) къайтаджакъсынъызмы? Ким (бойле) арткъа къайтса, Аллаһкъа ич бир шекильде зарар берип оламайджакъ. Аллаһ шукюр эткенлерни мукяфатландыраджакъ.
(Ухуд дженкинде Абдуллах б. Къамиэ адында бир мушрик аткъан ташнен Ресулуллах (с.а.)нынъ тиши къырылгъан, юзю яралангъан эди. Бу душман аскерининъ: «Муһаммедни ольдюрдим», дегенини эшиткен бириси: «Муһаммед ольдюрильди!», дие багъырмагъа башлай, бу ялан хабер мусульманлар арасында яйыла, аскер телюкеге къапыла. Аз. Пейгъамбер исе: «Бу ердем! Бу ерге келинъ!», дие багъыра. Этрафыны саргъан якын отуз адамлыкъ бир топ оны йигитче къорчалай. Иште, юкъарыдаки ает даркъатылгъан ялан хабер узерине къызгъынлашкъан мусульманларны тенкъит этмекте; Аз. Муһаммеднинъ фаний, Ислямнынъ исе бакъий олгъаныны; бу себепле о ольсе биле, мусульманларнынъ буны сукюнетнен къаршылап, динлеринде себат этювлери кереклиги хатырлатылмакъта).

145. Ич бир кимсе ёкъ ки, олюми Аллаһнынъ изнине багълы олмасын. (Олюм), белли бир муддетке коре язылгъандыр. Эр ким дюнья ниметини истесе, озюне ондан беририрмиз; ким де ахирет савабыны истесе, онъа да бундан берирмиз. Биз шукюр эткенлерни мукяфатландыраджакъмыз.

146. Нидже пейгъамберлер бар эди ки, янында бир чокъ Аллаһ эрлери олгъаны алда, дженклештилер де, булар Аллаһ ёлунда башларына кельгенлерден толайы, ирадесизлик ве зайыфлыкъ косьтермедилер, боюн эгмедилер. Аллаһ сабыр эткенлерни север.

147. Оларнынъ сёзлери садедже бойле демектен ибарет эди: «Эй, Раббимиз! Гунахларымызны ве ишимиздеки адден ашувымызны багъышла; аякъларымызны (ёлунъда) сабит къыл; кяфирлер топлулыгъына къаршы бизни музаффер эйле!

148. Аллаh да оларгъа дюнья ниметини ве (даа да муими) ахирет савабынынъ гузеллигини берди. Аллаh эйи даврангъанларны север.

149. Эй, иман эткенлер! Эгер кяфирлерге уйсанъыз, кериге (эски дининъизге) дёндюрилир де, зараргъа огърагъанларнынъ вазиетине тюшерсинъиз.

(Ухуд дженкинде «Муhаммед ольдюрильди!» шеклиндеки ялан хабернинъ даркъалувы узерине, бу фырсатны къачырмагъан мунафыкълар, Ислям аскерлерине: «Эски дининъизге ве достларынъызгъа дёнюнъиз. Муhаммед пейгъамбер олса, ольдюрилир эдими?» шеклинде къонушмагъа башлагъан эдилер. Иште, бу ает эр заман ве эр топлум ичинде булуна бильген мунафыкъларнынъ бу киби бозгъунджы сёзлерине нисбетен мусульманларны тенбиелемекте).

150. Албуки, сизинъ мевлянъыз Аллаhтыр ве О, ярдымджыларнынъ энъ хайырлысыдыр.

151. Аллаhнынъ, акъкъында ич бир делиль эндирмеген шейлерни, Онъа ортакъ къошкъанлары себебинен, кяфирлернинъ къальплерине якъында къоркъу къояджакъмыз. Бараджакъ ерлери де джеэннемдир. Залымларнынъ бараджакъ ери не фенадыр!

(Бу ает Аллаhкъа инанмакънынъ берген маневий кучюнден махрум олгъанларнынъ юреклерини къыскъа вакъытта къоркъу сараджагъыны ифаде этмекте. Бу аетлерде тильге алынгъан Ухуд дженкинде бир муддет мусульманларнынъ чокъу телюкеге къапылып, дагъылувларына рагъмен, мушриклер муим бир нетидже эльде этмеден, чекилип кеткен эдилер. Атта кетеяткъанларында бираз кери дёнюп, мусульманларнынъ ишини битирмекни тюшюнген эдилер, анджакъ дёнюв джесаретини косьтермедилер, бутюнлей енъильмеген вазиетни сакъламакъ истеген эдилер).

152. Сиз Аллаhнынъ изнинен, душманларынъызны ольдюргенде, Аллаh сизге берген вадесини ерине кетирди. Ниает, ойле бир ан кельди ки, Аллаh арзулагъанынъызны (гъалебени) сизге косьтергенден сонъ, зайыфлыкъкъа огърадынъыз; (Пейгъамбернинъ берген) эмири узеринде тартышмагъа башладынъыз ве асий олдунъыз. Дюньяны истегенинъиз де бар эди, ахиретни исегенинъиз де бар эди. Сонъра Аллаh, денъемек ичюн, сизни олардан (оларны магълюп этювден) четлетти. Ве ант олсун, сизни багъышлады. Затен, Аллаh му'минлерге нисбетен чокъ лютфлидир.

153. О заман Пейгъамбер артынъыздан сизни чагъыргъаны алда, сиз токътамадан, (дженк мейданындан) узакълаша, ич кимсеге дёнюп бакъмай эдинъиз. (Аллаh) сизге кедер усьтюне кедер берди ки, бундан толайы, истер элинъизден кеткенге, истер башынъызгъа кельгенлерге кедерленмейсинъиз. Аллаh япкъанларынъыздан хабердардыр.

154. Сонъра о кедернинъ артындан Аллаһ сизге бир ишанч эндирди ки, (бу ишанч ёл ачкъан) юкъусырав алы бир къысмынъызны къаплай эди. Озь джанларынынъ къайгъысына тюшкен бир топу да, Аллаһкъа къаршы акъсыз ерде, джахилие девриндекине бенъзеген, тюшюнджелерге къапыла эдилер, «Бу иштен бизге не!», дей эдилер. Де ки: Иш (зафер, ярдым, эр шейнинъ къарары ве эмири) бутюнлей Аллаһкъа аиттир. Олар санъа анълатып оламагъанларыны ичлеринде гизлемектелер. «Бу иштен бизге бир шей олса эди, бу ерде ольдюрильмез эдик», дейлер. Бойле де: Эвлеринъизде къалгъан олса эдинъиз биле, ольдюрилюви такъдир этильгенлер, ольдюрилип, тюшеджек ерлерине озь-озьликлеринден чыкъып кетер эдилер. Аллаһ ичинъиздикелерни ёкъламакъ ве къальплеринъиздекилерни темизлемек ичюн (бойле япты). Аллаһ ичинъизде не бар исе, эписини билир.

(Ухуд дженкинде душман сайысы ве силясынен мусульманлардан къат-къат зияде эди. Факъат зафер де, магълубиет де Аллаһнынъ элинде олгъаны ичюн мусульманларнынъ узерине бир эминлик дуйгъусы эндирильди. Бу себептен, базы мусульманлар юкъламагъа яткъан эдилер.

Абдуллах б. Мес'уд: «Дженктеки юкъу алынынъ Аллаһтан, намаздакининъки исе, шейтандан» олгъаныны айта.

Эбу Талха: «Ухуд куню мен де узерлерине юкъу чёкkенлер арасында эдим. Ойле ки, къылычым дефаларджа элимден тюшти; алдым, кене тюшти, алдым, кене тюшти...», дей.

Тефсирджилерге коре, бу аетте баас этильген экинджи топ инсанлар мунафыкълардыр. Мунафыкъларнынъ бу ердеки ифаделери: «Бизге бундан бир файда, бир пай бармы!», «Бизим элимизден не келир!», «Тедбир меселесинде бизим фикирлеримиз алындымы!», киби маналарнен анълатылгъан).

155. (Ухудда) эки орду къаршылашкъан куню, сизни ташлап кеткенлерни ильк япкъан базы хаталар себебинден, шейтан (ерлеринден) тайдыргъан эди. Кене де Аллаһ оларны афу этти. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджыдыр, халимдир.

156. Эй, иман эткенлер! Сизлер инкяр эткенлер ве ер юзюнде сеферге чыкъкъан я да дженклешкен къардашлары акъкъында: «Эгер бизим янымызда къалгъанларында ольмез, ольдюрильмез эдилер», дегенлер киби олманъ. Аллаһ бу къанаатны оларнынъ юреклерине (гъайып эткен якъынлары ичюн чаресиз) бир асрет (ярасы) оларакъ къойды. Джанны берген де, аладжакъ да, Аллаһтыр. Аллаһ япкъанларынъызны хакъкъы иле корер.

157. Эгер Аллаһ ёлунда ольдюрильсенъиз я да ольсенъиз, шуны билинъ ки, Аллаһнынъ магъфирети ве рахмети оларнынъ топлагъан бутюн шейлеринден даа хайырлыдыр.

158. Ант олсун, ольсенъиз де, ольдюрильсенъиз де, Аллаһнынъ узурында топланаджакъсынъыз.

159. О вакъытта Аллаhтан бир рахмет иле оларгъа муляйим даврандынъ! Эгер сен къаба, къатты юрекли олса эдинъ, ич шубесиз, этрафынъдан даркъап кетер эдилер. Шу алда оларны афу эт; багъышланувлары ичюн дуа эт; иш акъкъында оларнен акъыл таныш. Къарарыны берген заманынъ да, ялынъыз Аллаhкъа таянып ишан. Чюнки, Аллаh Онъа таянып ишангъанларны север.

(Шуураа (мушавере, акъыл танышув) принципининъ Ислямиетте муим бир ери олгъаны аетте ачыкъ ифаде этильген. Анджакъ, шууранынъ даиреси, шекли ве багълайыджылыкъ кучю мевзуларында Ислям алимлерине коре чешит фикирлер илери сюрюльген).

160. Аллаh сизге ярдым этсе, артыкъ сизге усьтюн келеджек ич кимсе ёкътыр. Эгер сизни быракъса, ондан сонъ сизге ким ярдым этер? Му'минлер ялынъыз Аллаhкъа ишанып таянмалылар.

161. Бир пейгъамберге эманетке хыянет ярашмаз. Ким эманетке (девлет малына) хыянет этсе, къыямет куню хаинлик эткен шейнинъ гунахы бойнуна асылы алда келир. Сонъра эр кеске – асла акъсызлыкъкъа огъратылмадан – къазангъаны тамамынен берилир.

(Бедир дженкинде эльге кечирильген гъаниметлернинъ такъсиматы сырасында гъайып олгъан бир эшья ичюн мунафыкъларнынъ: «Эр алда Муhаммед алгъандыр», деювлери узерине бу аетнинъ назиль олгъаны ривает этиле. Ухуд дженкинде Аз. Пейгъамбернинъ стратегик бир нокътагъа ерлештирген окъчыларынынъ Ислям ордусынынъ гъалебени къазанаджагъы ишарети узерине, Аз. Пейгъамбер тарафындан: «Эр кеснинъ алгъан гъанимети озюнинъки оладжакъ», киби бир сёз айткъаныны зан этерек, вазифелерини терк этювлери узерине, оларнынъ бу зан этювни ред этмек ичюн эндирильгени де ривает этиле).

162. Аллаhнынъ хошнутлыгъыны козеткеннен Аллаhнынъ хышымына огърагъан ич бир олурмы? Экинджисининъ ери джеэннемдир. Джеэннем исе, не фена бир барыладжакъ нокътадыр.

163. Олар Аллаh къатында дередже-дереджедирлер. Аллаh оларнынъ япкъанларыны корьмекте.

164. Ант олсун ки, араларындан озьлерине Аллаhнынъ аетлерини окъугъан, (феналыкълардан ве инкярдан) озьлерини темизлеген, озьлерине Китап ве икметни огреткен бир Пейгъамбер ёллавнен Аллаh му'минлерге буюк бир лютфте булунгъан. Албуки, даа эвель олар ап-ачыкъ бир сапыкълыкъта эдилер.

165. (Бедирде) эки къатыны (душманынъызнынъ) башына кетирген бир мусибетинъиз, (Ухудда) озь башынъызгъа кельгени ичюнми: «Бу насыл ола!», дединъиз. Де ки: О озь къусурынъыздандыр. Шубесиз, Аллаhнынъ эр шейге кучю етер.

(Бедирде мусульманлар мушриклерден етмиш аскер ольдюрген, етмиш адамны да эсир алгъан эдилер. Ухудда исе, етмиш шеит бердилер. Аетте кечкен «мусибет»нен бунъа ишарет этильмекте. Ве бу, окъчыларнынъ Аллаh Ресулынынъ эмрини тутмагъанларындан

себеп, башларына кельгени ифаде этильмекте).

166- Эки тараф къаршылашкъан куню сизинъ башынъызгъа кельгенлер,
167. анджакъ Аллаһнынъ истегинен олгъандыр ки, бу да му'минлерни айырды этюви ве мунафыкъларны ортагъа чыкъарувы ичюн эди. Буларгъа: «Келинъ, Аллаһ ёлунда дженклешинъ; я да мудафаа япынъ», денильген вакъытта: «Дженклешмеге бильсек эди, эльбетте, сизинъ пешинъизден барыр эдик», дедилер. Олар о куню имандан зияде кяфирликке якъын эдилер. Агъызларынен юреклеринде олмагъанны сёйлей эдилер. Албуки, Аллаһ оларнынъ ичлеринде гизлегенлерини даа эйи билир.

168. (Эвлеринде) отурып да, къардашлары акъкъында: «Бизге уйса эдилер, ольдюрильмез эдилер», дегенлерге: «Эгер догъру сёзлю инсанлар исенъиз, джанларынъызны олюмден къуртарынъ бакъайыкъ!», де.

169- Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерни сакъын олю сайманъ, аксине, олар
170. тиридирлер; Аллаһнынъ лютф ве кереминден озьлерине бергенлеринен севинчли бир алда, Рабблери янында рызыкъларгъа наиль олмакъталар. Артларындан келеджек ве аля озьлерине къатылмагъан шеит къардашларына да, ич бир кедер ве къоркъу олмагъаны муждесининъ севинчини дуймакъталар.

171. Олар Аллаһтан кельген нимет ве керемнинъ; Аллаһ му'минлернинъ эджрини зая этмейджеги муджизесининъ севинчи ичинделер.

172. Яралагъандан сонъ, кене Аллаһнынъ ве Пейгъамбернинъ чагъырувына уйгъанлар, (айрыджы) буларнынъ араларындан эйилик япкъанлар ве такъва саиби олгъанлар ичюн пек буюк бир мукяфат бар.

173. Бир къысым инсанлар му'минлерге: «Душманларынъыз олгъан инсанлар сизге къаршы аскер топладылар; олардан аман сакъынынъ!», дегенлеринде, бу оларнынъ иманларыны бир къат даа арттырды ве: «Аллаһ бизге кяфи. О не гузель векильдир!», дедилер.
(Риваетке коре, Ухуд дженкинде мусульманлар бир муддет бозулгъан сонъ, текрар топланувлары узерине муим бир нетиджеге иришип оламагъан душман ордусынынъ къоманданы Эбу Суфьян дженк мейданыны терк этеркен, Аз. Пейгъамберге: «Эй, Муһаммед! Келеджек сене Бедир мейданында сеннен текрар къаршылашаджакъмыз!», техдидини савургъан; Аз. Пейгъамбер де: «Иншааллаһ!», деген эди. Келеси йылы Эбу Суфьяннынъ бойле бир азырлыкъ корьгени хабери Мединеге кельгенинен, Аз. Пейгъамбер бир суварий бирлигинен душманны къаршыламагъа чыкъкъан эди. Иште, юкъарыдаки ает душман тарафындан кельген бу хабер къаршысында мусульманларнынъ азми ве къарарлылыгъыны, оларнынъ юксек маневий кучюни такъдир ве ифаде этмекте).

174. Бунынъ узерине, озьлерине ич бир яманлыкъ токъунмадан, Аллаһнынъ нимети ве кереми иле кери кельдилер. Бойледже, Аллаһнынъ ризасына уйдылар. Аллаһ буюк керем саибидир.
(Аз. Пейгъамбернинъ къоманданлыгъындаки бирлик Эбу Суфьяннен

бир йыл эвель сёйлешильген ерде оларны бир афта къадар бекледи; анджакъ бир микъдар аскернен ёлгъа чыкъкъан Эбу Суфьяннынъ дженклешювден къоркъаракъ, арткъа къайткъаны узерине, мусульманлар да, кярлы алыш-веришлер япаракъ, текрар Мединеге кельдилер).

175. Иште, о шейтан анджакъ озь достларыны къоркъузыр. Шу алда, эгер иман эткен кимселер исенъиз, олардан къоркъманъ, менден къоркъунъ.

(«Иште, о шейтан сизни озь достларындан къоркъузмакъта» шеклинде мана бермек де мумкюн. Акъикъатен, базы тефсирджилер бу ерде меккелилернинъ Мединедеки мусульманларны урькютюви ичюн тешвикъ япмакъ узьре ёллагъан Нуайм исимли адамгъа ишарет этильгенини бильдирелер).

176. (Ресулым) Инкярда ярышкъанлар санъа къайгъы бермесин, чюнки, олар Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаһ оларгъа ахиреттен бир насип бермемек истемекте. Олар ичюн чокъ буюк бир азап бар.

177. Шу ери акъикъат ки, иманны берип, инкярны алгъанлар Аллаһкъа ич бир зарар бералмазлар. Олар ичюн элемли бир азап бар.

178. Инкяр эткенлер санмасынлар ки, озьлерине мухлет бермememиз олар ичюн даа хайырлыдыр. Оларгъа ялынъыз гунахларыны арттырувлары ичюн фырсат бермектемиз. Олар ичюн алчалтыджы бир азап бар.

179. Аллаһ му'минлерни (шу) булунгъан вазиетинъизде быракъаджакъ дегиль; сонъунда писни темизден айыраджакъ. Бунынънен берабер, Аллаһ сизге гъайбны да бильдиреджек дегиль. Факъат Аллаһ эльчилеринден тилегенини айырды этер. О алда, Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман этинъ. Эгер иман этсенъиз, такъва саиби олсанъыз, сиз ичюн де чокъ буюк бир эджир бар.

(Тефсирлерде бу аетнинъ: «Эй, Муһаммед! Бизлерге кимлернинъ иман этип, кимлернинъ этмегенини бильдир», деген кяфирлерге джевап олгъаны бильдириле).

180. Аллаһнынъ кереминден озьлерине бергенлерини (нафакъада) хасислик косьтергенлер, санмасынлар ки, о озьлери ичюн хайырлыдыр; аксине, бу олар ичюн пек фенадыр. Хасислик эткен шейлери де къыямет кунюнде боюнларына сарыладжакъ. Коклернинъ ве ернинъ мирасы Аллаһнынъдыр. Аллаһ бутюн япкъанларынъыздан хабердардыр.

(Аеттеки «мирас» келимеси тефсирлерде эсасен бойле анълатылгъан: Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъ мулькюдир. Ондан файдалангъанлар эп Онынъ мулькюни бир-биринден девир алмакъталар; о алда, Аллаһнынъ мулькюнде хасислик япувлары не къадар янълыш! Бир кунь эр кес оледжек ве малик олгъан шейлери узериндеки мулькиетини гъайып этеджек; албуки, Аллаһ бакъийдир, мульк кене Онынъдыр).

181. «Акъикъатен, Аллаһ факъыр, биз исе зенгинмиз», дегенлернинъ сёзюни, ант олсун ки, Аллаһ эшиткендир. Оларнынъ (бу) дегенлерини

акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдюрювлеринен бирликте язаджакъмыз ве дейджекмиз ки: Татынъыз о якъыджы азапны!
(Еудийлернинъ бу алчалтыджы ифаделерининъ, пейгъамберлерни ольдюрюв гунахы иле бир корюлюви, бир тарафтан, бу сёзлерни сёйлемекнинъ буюк гунах сайылгъаныны, дигер тарафтан да, оларнынъ ильк гунахынынъ бундан ибарет олмагъаныны, даа эвель де пейгъамберлернинъ джанларыны къыйгъанларыны косьтермектедир).

182. Бу – дюньяда олгъанда, озь эллеринъизнен япкъанларынъызнынъ къаршылыгъыдыр. Ёкъса, Аллаһ къулларына зулум этмез.

183. «Догърусы, Аллаһ бизге, (коктен энген) атешнинъ ашайджакъ (якъып къор этеджек) бир къурбан кетирмегендже, ич бир пейгъамберге инанмамамызны эмир этти», дегенлерге бойле де: Сизге менден эвель муджизелернен, (айрыджа) дедигинъиз (муджизе)нен нидже пейгъамберлер кельди. Эгер догъру инсанлар исенъиз, я оларны ничюн ольдюрдинъиз?
(Базы тефсирлерде накъл этильген бир риваетке коре, Мединедеки еудийлернинъ мусульман олмамакъ ичюн мана оларакъ илери сюрген бу алельхусус муджизе шарты Аз. Исанынъ рисалетинен ортадан къалкъкъан).

184. (Ресулым!) Эгер сени яланджылыкъта къабаатласалар, (ятсырама); керчектен сенден эвель ап-ачыкъ муджизелер, саифелер ве айдынлатыджы китап кетирген нидже пейгъамберлер де яланджылыкъта къабаатландылар.

185. Эр бир джанлы олюмни татаджакъ. Ве, анджакъ, къыямет куню япкъанларынъызнынъ къаршылыгъы сизге тамамынен бериледжек. Ким джеэннемден узакълаштырылып, дженнетке къоюлса, о акъикъатен къуртулышкъа иришкендир. Бу дюнья аяты исе, алдатыджы менфааттан башкъа бир шей дегиль.

186. Ант олсун ки, малларынъыз ве джанларынъыз меселесинде имтиангъа чекиледжексинъиз; сизден эвель озьлерине китап берильгенлерден ве мушриклерден бир чокъ кедерли сёзлер эшитеджексинъиз. Эгер сабыр этсенъиз ве такъва косьтерсенъиз, мытлакъа бу, (япыладжакъ) ишлернинъ энъ дегерлисидир.

187. Аллаһ озьлерине китап берильгенлерден: «Оны мытлакъа инсанларгъа анълатаджакъсынъыз, оны гизлемейджексинъиз», диерек сёз алгъан эди. Олар исе, буны къулакъкъа алмадылар, оны аз бир уджретке денъиштилер. Япкъан алыш-веришлери не къадар фена!

188. Санма ки, япкъанларына севинген, япмагъанларынен макътанылмакъ истегенлер, эбет, санма ки, олар азаптан къуртуладжакълар. Олар ичюн элем бериджи бир азап бар.

189. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъы Аллаһнынъдыр. Аллаһнынъ эр шейге кучю етер.

190. Коклернинъ ве ернинъ яратылувында, гедженен куньдюзнинъ бири-бири артындан келип-кетювинде, акъылы еринде олгъанлар ичюн,

акъикъатен ачыкъ ибретлер бар.

191. Олар аякъта олгъанда, отургъанда, янбашлап яткъанда (эр вакъыт) Аллаһны анъарлар, коклернинъ ве ернинъ яратылувы акъкъында терен-терен тюшюнирлер (ве бойле дерлер:) Раббимиз! Сен буны бошуна яратмадынъ. Сени тесбих этермиз. Бизни джеэннем азабындан къорчала!

(Аллаһ Тааля 190-нджи аетте коклернинъ ве ернинъ яратылувынен гедже ве куньдюзнинъ денъишювини, бир башкъа демекле, мекян ве заманнынъ иляхий къудретке делялетини акъылы еринде олгъанларнынъ ибрет назарына быракъкъан ве, бойледже, бизден барлыкънынъ акъикъий бильгисине къавушмагъа арекет этювимизни, айрыджа бир ифаденен истегенден сонъ; 191-нджи аетте бу арекетни косьтергенлернинъ Аллаһнынъ усьтюн къудретининъ ве акърансыз санатынынъ эсерлерини идрак этювлери нетиджесинде, Онъа терен бир сайгъынен ёнелювлерининъ къачынылмаз олгъаныны ортагъа къоймакъта).

192. Эй, Раббимиз! Догърусы, сен кимни джеэннемге къойсанъ, артыкъ оны резиль эткендирсинъ. Залымларнынъ ич бир ярдымджылары ёкътыр.

193. Эй, Раббимиз! Акъикъат шу ки, биз: «Раббинъизге инанынъыз!», дие имангъа чагъыргъан бир даветчини (Пейгъамберни, Къур'анны) эшиттик, аман иман эттик. Артыкъ бизим гунахларымызны багъышла, феналыкъларымызны орьт, рухымызны эйилернен берабер ал, эй, Раббимиз!

194. Раббимиз! Бизге пейгъамберлернинъ вастасынен ваде эткенлеринъни де икрам эт ве къыямет кунюнде бизни резиль-русвай этме; шубесиз, сен ваденъден къайтмазсынъ!

195. Бунынъ узерине, Рабблери оларнынъ дуаларыны къабул этти. (Деди ки:) Мен эркек олсун, къадын олсун – ки, эп бир-биринъизденсинъиз – аранъыздан, чалышкъан ич бир кимсенинъ япкъаныны бошуна чыкъармайджам. Олар ки, иджрет эттилер, юртларындан чыкъарылдылар, меним ёлумда эзиетке огърадылар, дженклештилер ве ольдюрильдилер; ант олсун, мен де оларнынъ феналыкъларыны орьтеджем ве оларны алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджам. Бу мукяфат Аллаһ тарафындандыр. Аллаһ; къаршылыкънынъ гузели Онынъ къатындадыр.

196. Инкярджыларнынъ (ферах ичинде) дияр-дияр долашувы сакъын сени алдатмасын!

(Базы му'минлернинъ мушриклерни кениш маддий имкянлар ичинде корювлери себебинен: «Корьгенимизге бакъылса, Аллаһнынъ душманлары узур ичинде, биз исе, сыкъынтыдамыз», деювлери, бу аетнинъ энгенине себеп оларакъ косьтерильген. Эльбетте ки, бу ве онъа бенъзеген тенбиелернен Аз. Пейгъамбернинъ шахысында бутюн му'минлерге сесленильмекте).

197. Азачыкъ бир менфааттыр о. Сонъра оларнынъ бараджакъ ерлери

джеэннемдир. О не фена барыладжакъ ердир!

198. Факъат Рабблерине къаршы келювден сакъынгъанлар ичюн Аллаһ тарафындан бир икрам оларакъ алтларындан ирмакълар акъкъан, эбедий оларакъ къаладжакъ дженнетлери бардыр. Эйи инсанлар ичюн Аллаһ къатындаки (ниметлер) даа хайырлыдыр.

199. Эхл-и китаптан ойлелери бар ки, Аллаһкъа, эм сизге эндирильгенге, эм де озьлерине эндирильгенге там бир самимиетликнен ве Аллаһкъа боюн эгерек, иман этерлер. Аллаһнынъ аетлерини аз бир парагъа сатмазлар. Иште, олар ичюн Рабблери къатында эджирлери бар. Шубесиз, Аллаһнынъ эсабы чабиктир.

200. Эй, иман эткенлер! Сабыр этинъ; (душман къаршысында) себат косьтеринъ; (джихад ичюн) азырлыкълы ве ачыкъкозь олунъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, мувафакъиетке ирише билирсинъиз.

4. эн-НИСАА

Иджреттен сонъ, Мединеде назиль олгъан, 176 аеттир.

«_+Нисаа+_» – къыдынлар демек. Бу суреде чокъча къадындан, джемиет ичинде къадынларнынъ укъукъий ве ичтимаий ери ве дегерлеринден сёз юрсетильгени ичюн, онъа «Нисаа» ады берильген.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Эй, инсанлар! Сизни тек бир нефистен яраткъан ве ондан да чифтини яраткъан ве экисинден бир чокъ эркеклер ве къадынлар тёретип яйгъан Раббинъизден сакъынынъ. Адыны анъаракъ, бир-биринъизден истекте булунгъан Аллаһтан ве акърабалыкъ акъларына риаетсизлик этювден де сакъынынъ. Шубесиз, Аллаһ сизинъ узеринъизден козетиджидир.

2. Етимлерге малларыны беринъ. Темизни пис олгъаннен денъишменъ, оларнынъ малларыны кенди малларынъызгъа къатаракъ, (кенди малынъыз экен киби) еменъ; чюнки бу, буюк бир гунахтыр.

3. Эгер (оларнен эвленген такъдиринъизде) етимлернинъ акъларына риает эталмамакътан къоркъсанъыз, бегенгенинъиз (я да сизге элял олгъан) къадынларынъыздан экишер, учер, дёртер алынъыз. Акъсызлыкъ япувдан къоркъсанъыз, бир дане алынъыз; я да саип олгъан (джариелеринъиз)нен къанаатленинъиз. Бу, адалеттен айырылмаманъыз ичюн энъ уйгъунудыр.
(Яратылыштан кельген куньджюлик дуйгъусына рагъмен, аетнинъ эркеклерге бирден зияде къадыннен эвленювге изин берюви эзельден берли – даа зияде гъайры муслимлердже – тенкъит ве итиразгъа мевзу олгъан. Анджакъ, Ислямнынъ бу изнини дигер талиматы ве аятнынъ денъишиджи шартларына коре эльге алмакъ зарур. Ислямгъа коре, зина кесен-кес арамдыр; шу алда зинагъа алып баргъан ёлларны

кесмек керек. Эркекнинъ кучьлю ве къабилиетли, къадыннынъ исе, зайыф ве истексиз олувы я да, догъурмагъаны алында, дженк ве башкъа себеплернен, эркеклернинъ азалувы ве къадынларнынъ чокълашувы киби вазиетлерде, эркекнинъ бирден зияде къадыннен эвленюви зарурий ола билир. Бойле вазиетлерде эркекнинъ бирден зияде къадыннен эвленюви бир эмир дегиль, бир изиндир; экинджи ве учюнджи... къадын оладжакъ ханым да бунъа меджбур дегиль. Айрыджа, бу изин къайдсыз, шартсыз олмайып, адалет шартына багълы, бунъа риает эталмайджагъындан къоркъкъанларгъа бир къадыннен къанаатленмелери эмир этильген. Бутюн бу къайдлар ве шартлар, гузель тюшюнильген вакъытта, Ислямнынъ бу изнининъ вакъты иле денъишик шартларгъа уюв нокътаи назарындан, энъ макъбул ёл олгъаны ачыкъча анълашыладжакъ).

4. Къадынларгъа мехирлерини гонъюль ризасы иле (джумертче) беринъ; эгер гонъюль хошлугъы иле о мехирнинъ бир къысмыны сизге багъышласалар, оны да афиетнен ашанъ.

5. Аллаһнынъ кечинишинъизге дестек япкъан малларынъызны акъылы ирмегенлерге (акъыл-балигъ олмагъанларгъа) берменъ; о малларнен оларны бесленъ, кийдиринъ ве оларгъа гузель сёз сёйленъ.

6. Эвлилик чагъына кельгенге къадар етимлерни (козетип) денъенъ, эгер оларда акъылда бир пишкинлешюв корьсенъиз, аман малларыны озьлерине беринъ. Буюйджеклер (де, къайтарып аладжакълар,) дие о малларны исрафнен ве ашыкъып еменъ. Зенгин олгъан (вели) иффетли олмагъа арекет этсин, ёкъсул олгъанда (итияджы ве эмегине) уйгъун оларакъ ашасын. Малларыны озьлерине берген вакътынъызда янларында шаат булундырынъ. Эсап сорайджакъ оларакъ да, Аллаһ кяфидир.

7. Ана-бабанынъ ве акърабаларнынъ къалдыргъанларындан эркеклерге бир пай бар; ана-бабанынъ ве акърабаларнынъ къалдыргъанларындан къадынларгъа да бир пай бар. Истер азындан, истер чокъундан, белли бир иссе айырылгъандыр.

8. (Мирастан пайы олмагъан) акърабалар, етимлер ве ёкъсуллар мирас такъсиматында азыр булунса, бундан оларны да рызыкъландырынъ ве оларгъа гузель сёз сёйленъ.

   (Бу эки аеттен бириниджиси джахилиет девири адетлерини йыкъаракъ, мирастан къадыннынъ да пайы олгъаныны, Аллаһнынъ олар ичюн айыргъан бу пайнынъ мытлакъа озьлерине берилюви кереклигини ифаде этмекте. Экинджи ает исе, Ислям кетирген энъ кениш къардашлыкъ ве энъ инсаний таянышма анъламы ве ичтимаий адалет принципи ичинде мираста пайы олмагъан – нисбетен – узакъ акъраба, о дживарда булунгъан факъыр-фукъареге де мирастан бир шейлер берилювини, гонъюллерининъ алынувыны, эмексиз эльде этильген серветке нисбетен пейда оладжакъ менфий дуйгъуларнынъ огю алынувыны эмир эмтекте).

9. Аджиз, кучю етмез балалар къалдыргъан такъдирлеринде (аллары не

олур) дие, къоркъаджакълар (етимлерге акъсызлыкъ этювден) къоркъып титресинлер; Аллаһтан сакъынсынлар ве догъру сёз сёйлесинлер.
(Етимлернинъ вели ве василери, оларгъа озь балаларына давранылувыны истегенлери киби давранмалыдырлар; чюнки, озь балалары да бир кунь етим ве чаресиз къала билирлер).

10. Акъсызлыкънен етимлернинъ малларыны ашагъанлар, шубесиз, къарынларына анджакъ атеш тыкъкъан олурлар; затен олар алевленген атешке киреджеклер.

11. Аллаһ сизге, балаларынъыз акъкъында, огъулгъа къыз пайынынъ эки къатыны (мирас берювинъизни) эмир эте. (Балалар) экиден зияде къыз олса, олюнинъ къалдыргъанынынъ учьте экиси оларнынъдыр. Эгер ялынъыз бир къыз исе, ярысы онынъдыр. Ольгеннинъ баласы бар исе, ана-бабасындан эр бирининъ мирастан алтыда бир иссеси бар. Эгер баласы ёкъ да, ана-бабасы онъа варис олгъан исе, анасына учьте бир (тюшер). Эгер ольгеннинъ къардашлары бар исе, анасына алтыда бир (тюшер). Бутюн бу пайлар (ольгеннинъ) япаджакъ васиетинден ве бордж одельген сонъдыр. Бабаларынъыз ве огъулларынъыздан ангисининъ сизге файда нокътаи назардан даа якъын олгъаныны билалмазсынъыз. Булар Аллаһ тарафындан къоюлгъан фарзлардыр (пайлардыр). Шубесиз, Аллаһ илим ве икмет саибидир.
(Ислямнынъ мирас укъукъында пайлар иле мукеллефиетлер арасында мусавийлик ёлу тутулгъан, даа чокъ арджлама япмакъ меджбуриетинде олгъанларгъа чокъ, даа аз арджалама вазиетинде олгъанларгъа аз иссе берильген. Ислям аиле укъукъына коре, эвленгенде мехир береджек, дюгюн масрафы япаджакъ – эркектир. Эвленгенден сонъ, истер мухтадж олгъан якъын акърабасына ве истер чифти ве балаларына бакъаджакъ, оларгъа ашайджакъ, киеджек, мескен киби энъ аз итияджларыны теминлейджек – кене эркектир. Иште, бу себеплерден ки, эсас оларакъ мираста эркеклернинъ пайы, къадынларнынъкинден эки къат зияде олгъан).

12. Япаджакъ васиеттен ве борджтан сонъ, чифтлеринъизнинъ, эгер балалары олмаса, къалдыргъанларынынъ ярысы сизинъдир. Балалары олса, къалдыргъанларынынъ дёртте бири сизинъдир. Баланъыз олмаса, сизинъ де япаджакъ васиетинъизден ве борджтан сонъ, къалдыргъанынъызнынъ дёртте бири оларнынъдыр (зевджелеринъизнинъдир). Баланъыз олса, къалдыргъанынъызнынъ секизде бири оларнынъдыр. Эгер бир эркек ве къадыннынъ, ана-бабасы ве балалары олмагъаны алда, (келяле шеклинде) малы мирасчыларгъа къалса ве бир огълан я да къыз къардашы олса, эр бирине алтыда бири тюшер. Бундан зияде олсалар, учьте бирге ортакътырлар. (Бу такъсимат) япыладжакъ васиеттен ве борджтан сонъ, кимсе зараргъа огъратылмадан (япыладжакъ). Булар Аллаһтан сизге васиеттир. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир, халимдир.

(Келяли шеклинде, малны ян хысымларына къалгъан кимселернинъ пайларыны анълаткъан къысымда кечкен огълан къардаш ве къыз къардаш – ана бир къардашлардыр. Тувгъан къардашларнынъ вазиети суренинъ сонъунда анълатыладжакъ).

13. Булар Аллаһнынъ (къойгъан) сынъырларыдыр. Ким Аллаһкъа ве Пейгъамберине итаат этсе, Аллаһ оны зементинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъ; о ерде даимий къалыджылардыр; иште, буюк къуртулыш будыр.

14. Ким Аллаһкъа ве Пейгъамберине къаршы исьян этсе ве сынъырларыны ашса, Аллаһ оны даимий къаладжакъ бир атешке сокъар ве онынъ ичюн алчалтыджы бир азап бардыр.

(Укъукъ системалары – варислернинъ аладжакъ пайларында олгъаны киби, якъынлыкъ ве узакълыкъ дереджелерине коре, акърабанынъ варис олып-олмагъаныны тайин этюв меселесинде де, фаркълы къабул ве тадбикъларны менимсегенлер. Меселя, Ислямдан башкъа базы системаларда ольгеннинъ балалары олса, ана-бабасы варис оламайлар. Ислям мирас укъукъы пайларны дагъыткъанда, адиль мусавийлик эсасына риает эткени киби, варислерни тайин эткенде де, якъынлыкъ дереджесинен берабер, файданы козь огюне алгъан, дюнья ве ахирет аятында олюге файдасы токъунгъан ве токъунаджакъ акърабаны мирастан махрум этмеген).

15. Къадынларынъыздан фаишелик япкъанларгъа нисбетен аранъыздан дёрт шаат кетиринъ. Эгер шаатлыкъ этселер, о къадынларны олюм алып кеткендже я да Аллаһ оларгъа бир ёл ачкъангъадже, эвлерде апс этинъ.

16. Аранъыздан фухуш япкъан эр эки тарафкъа джеза беринъ; эгер тёвбе этсе, услансалар, артыкъ оларгъа джеза берип, эзиет этювден вазгечинъ; чюнки, Аллаһ тёвбелерни чокъ къабул этиджи ве чокъ мерхаметлидир.

(Бу эки ает фухуш денильген чиркин фииль иле багълыдыр. Тефсирджилернинъ чокъу эр экиси де зина шеклиндеки фухушкъа аит олуп, биринджиси эвленгенлернинъ зинасы, экинджиси исе, бекярларнынъ зинасы акъкъында ильк девирлерде тедбикъ этильген джезаны анълатмакъта. Даа сонъра кельген ает (Нуур, 24/2) ве хадислернен Аз. Пейгъамбернинъ тедбикълерине коре, бу аетлер несх этильген, бекярларнынъ зинасы ичюн белли сайыда сопа, эвлилернинъ зинасы ичюн «реджм» джезасы тайин этильген. Базы тефсирджелерге коре исе, аетлер несх этильмеген; яни укюмлери арекеттен токътатылмагъан; бу аетлерден биринджиси къадынлар арасындаки севиджилик фаишелигине, экинджи ает исе, эркеклер арасындаки ливата фаишелигине аит. Буларнынъ джезасы аетлерде олгъаны кибидир. Къадыннен эркек арасындаки зина фухушынынъ джезасы исе, Нуур суресиндеки аетте беян этильген).

17. Аллаһнынъ къабул этеджеги тёвбе, анджакъ бильмейип феналыкъ япып да, сонъра тез тёвбе эткенлернинъ тёвбесидир; иште, Аллаһ

буларнынъ тёвбесини къабул этер; Аллаһ эр шейни билиджидир, икмет саибидир.

18. Ёкъса, феналыкъларны япып да, араларындан бирисине олюм келип чаткъанынен: «Мен шимди тёвбе эттим», дегенлернен кяфир оларакъ ольгенлер ичюн (къабул этиледжек) тёвбе ёкътыр. Олар ичюн адждҗы бир азап азырлагъандырмыз.

19. Эй, иман эткенлер! Къадынларгъа зорнен варис олувынъыз, сизге элял дегиль. Ачыкътан-ачыкъ бир эдепсизлик япмагъандже, оларгъа бергенинъизнинъ бир къысмыны эльге кечирювинъиз ичюн де къадынларны сыкъыштырманъ. Оларнен эйи кечининъ. Эгер олардан хошланмасанъыз, (билинъ ки,) Аллаһнынъ акъкъынъызда чокъ хайырлы япаджакъ бир шейинден де хошланмагъан ола билирсинъиз.
(Ислямдан эвель араплар къадынгъа чокъ фена муамеле этер, бу джумледен, къоджасы ольген къадынны, онынъ мирас къалдыргъан малы киби къабул эте, къадын истемесе биле, онынъынен эвленмек я да оны башкъасына эвлендирмек акъкъына саип олгъанларыны тюшюне, къадынны къулланаракъ, маддий менфаат корьмек ёлуна кире эдилер. Ает бутюн бу акъсызлыкъларгъа сонъ берди, къадынгъа ляйыкъ олгъан акъларны кетирди).

20. Эгер бир къадынны ташлап да, ерине башкъа бир къадын алмакъ истесенъиз, олардан бирине юклернен мехир берген олсанъыз дахи, ондан ич бир шейни кери алманъ. Сиз ифтира этерек ве ачыкътан-ачыкъ гунах ишлеерек, оны кери алырсынъызмы?
(Ислямда эркек эвленеджек къадынгъа мехир адынен бир мал берир. Бунынъ микъдары урф, адет ве тенъешине коре тайин этилир. Мехир къадыннынъ акъкъы, онынъ хусусий малыдыр, пешин берильмеген олса, къоджасы айыргъанда я да ольген вакътында къадынгъа дер’ал оденюви керек. Эркеклернинъ чешит ёллар ве ийлелернен бу акъны къысмен я да тамамынен еювлери, бергенлерини зорлап къайтарып алувлары диний тарафтан догъру дегиль).

21. Вакъты иле сиз бир-биринъизнен ашыр-нешир олгъан ве олар сизден догъру бир теминат алгъаны алда, оны насыл кери алырсынъыз.
(Бир къадыннен эвленип бирлешкен я да бирлешеджек бир къарарда берабер къалгъан (хальвет олгъан) къоджа оны айыргъан такъдирде, мехирнинъ эписини одер. Аетте «Бир-биринъизнен ашыр-нешир олгъан» денилерек, буларгъа ишарет этильмекте. Бирлешюв ве хальвет олмадан айырылгъан алда исе, къадын мехирнинъ ярысына акълы олур).

22. Кечмиште олгъанлар бир янда, бабаларынъызнынъ эвленген къадынларынен эвленменъ; чюнки бу бир аясызлыкътыр, игренч бир шейдир ве фена бир ёлдыр.
(Ислямдан эвель арапларнынъ огей аналарынен эвленюв шеклиндеки чиркин бир адетини ортадан къалдыргъан бу аеттен сонъ, мусульманларнынъ башкъа кимселернен эвленювлерининъ джаиз олмагъаныны анълатмакъ узьре, бойле буюрыла.)

23. Аналарынъыз, къызларынъыз, къыз къардашларынъыз, алаларынъыз, тейзелеринъиз, къардаш къызлары, къыз къардашнынъ къызлары, сизни эмизген аналарынъыз, сют таталарынъыз, къадынларынъызнынъ аналары, озьлеринъизнен бирлешкен чифтлеринъизден олуп, эвлеринъизде булунгъан огей къызларынъыз сизге арам къылынды. Эгер оларнен (никяхланып да) даа бирлешмеген олсанъыз, къызларыны алувынъызда сизге бир зарар ёкъ. Озюнъизден олгъан огъулларынъызнынъ къадынлары ве эки къыз къардашны бирден алмакъ да сизге арам къылынды; анджакъ кечкен кечмиштир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Аетнинъ «никяхланып да, бирлешмеген къадынларнынъ къызларынен эвленювинъизде зарар ёкъ» манасындаки къысмындан макъсат, анасы никяхлы олгъанда, онынъ къызыны да алмакъ дегиль. Джаиз олгъаны – бир эркекнинъ никяхлап да, озюнен бирлешмеден, айырылгъан къадыннынъ башкъасындан олгъан къызынен эвленмектир. Аетте эвленильмеси кесен-кес оларакъ ясакълангъанлардан башкъа, акърабанен эвленмек базы шарт ве заруретлер себебинен, джаиз къылынмакънен берабер, хадислер акъраба олмагъанларнен эвленювни тевсие этелер).

24. (Дженкте эсир оларакъ) саип олгъан джариелеринъиз истисна, эвли къадынлар да сизге арам къылынды. Аллаһнынъ сизге эмири будыр. Булардан башкъасыны намуслы олмакъ ве зина этмемек узьре, малларынъызнен (мехирлерини беререк) истеювинъиз сизге элял этильди. Олардан файдаланувынъызгъа къаршылыкъ къарарлаштырылгъан мехирлерни беринъ. Мехир кесильгенден сонъ, (бир микъдар эксильтюв ичюн) къаршылыкълы анълашувынъызда сизге гунах ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ илим ве икмет саибидир.

(Базы динлерде ве оларгъа таянгъан укъукъларда къадын озюнен эвленеджек эркекке бермек узьре, мал (_+драхома – придание+_) эдинир; яни бу саеде эркеклернинъ озюне рагъбет этювлерини теминлемеге арекет этер. Ислямда исе, къадын озь-озьлюгинден дегерлидир. Онынъ малына дегиль, озюне рагъбет этилир. Буны символика этмек узьре де, къадын дегиль онынънен эвленмек истеген эркек онъа бир шейлер берир ки, бунъа мехир денильген).

25. Аранъыздан иманлы урь къадынларнен эвленмеге кучю етмеген кимсе, эллеринъиз алтында олгъан иманлы яш къызларынъыз (сайылгъан) джариелеринъизден алсын. Аллаһ сизинъ иманынъызны даа яхшы бильмекте. Эп айны тамырдансынъыз (инсанлыкъ нокътаи назарындан аранъызда фаркъ ёкътыр). Ойле исе, иффетли яшавлары, зина этмемелери ве гизли дост да тутмамалары шарты ве саиплерининъ изнинен, оларны (джариелерни) никяхлап алынъ, мехирлерини де керек микъдарда беринъ. Эвленгенден сонъ, бир фаишелик япсалар, оларгъа урь къадынларнынъ джезасынынъ ярысы (тадбикъ этилир). Бу, (джариенен эвленмек ичюн), аранъыздан гунахкъа тюшмектен къоркъкъанлар ичюндир. Сабыр этювинъиз исе,

сиз ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Зина кесен-кес оларакъ арамдыр. Бир уджрет къаршылыгъында анълашаракъ, кечиджи бир заман ичюн эвленмек динге коре догъру дегиль. Никяхсыз яшамакъ ве дост тутмакъ да, зинанынъ башкъа чешитлеридир. Бир мусульманнынъ эвленмек итияджына нисбетен япаджакъ шейи, имкяны олса, эвеля бир му'мин ве урь къадыннен эвленмектир; мусульман олмагъан эхл-и китап къадынларынен эвленюви де джаиздир. Сонъра, сырасынен му'мин джарие ве му'мин олмагъан джариенен эвленмек келир. Джарие бир башкъасына аит олгъаны ичюн, онынънен эвленмекнинъ базы сынъырлавлары бар; бу себепнен, джариенен эвленювде сабыр этип, имкяннынъ догъувыны беклемек инсан ичюн даа хайырлыдыр. Аетнинъ джариелерге «къызларынъыз» деген ве «бутюн инсанларнынъ бир тамырдан кельгенлерини, инсан эвляды олгъанларыны» тюшюнерек, оларнынъ хор корюльмемесини, оларнен эвленмектен чекинильмемесини истеген къысмы, Ислямнынъ инсангъа берген дегери нокътаи назарындан, муим весикъалар маиетиндедир. Дженк эсирлери ичюн ялынъыз альтернатив – къуллыкъ ве джариелик дегиль. Эсир, къул ве джарие статусына кечирильген олса, бу такъдирде оларгъа япылгъан муамеле урь инсанларнынъкине олдукъча якъын ве макъсаттаки хидаетке иришювлерини теминлер).

26. Аллаһ сизге (бильмегенлеринъизни) анълатмакъ ве сизни, сизден эвельки (эйи)лернинъ ёлларына къавуштырмакъ ве сизинъ гунахларынъызны багъышламакъ истей. Аллаһ хакъкъы иле билиджидир, екяне икмет саибидир.

27. Аллаһ сизинъ тёвбенъизни къабул этмек истер; шехветлерине уйгъанлар (фена арзуларынынъ эсири олгъанлар) исе, бус-бутюн ёлдан чыкъкъанынъызны истерлер.

28. Аллаһ сизден (юкюнъизни) азалтмакъ истер; чюнки, инсан зайыф яратылгъандыр.

(Бу алда диний теклифлер ве вазифелер бирер юк дегильдир; там аксине, инсанны дюнья ве ахирет аятында чыкъымсызлыкъкъа тюшмектен, алтындан чыкъып оламайджакъ я да озюне файда ерине зарар кетиреджек иш ве давранышларгъа кирювден къорчалагъан, бойледже, юкюни енгиллеткен алыштырувлар, тертиплер ве догъру ёлны косьтерювлердир).

29. Эй, иман эткенлер! Къаршылыкълы ризагъа таянгъан тиджарет олувы алы истисна, малларынъызны батыл (акъсыз ве арам ёллар)нен аранъызда (алып-беререк) ашаманъ. Ве озюнъизни ольдюрменъ. Шубесиз, Аллаһ сизни къорчалайджакътыр.

30. Ким душманлыкъ ве акъсызлыкънен буны (арам ашамакъны я да ольдюрмекни) япса, (бильсин ки) оны атешке атаджакъмыз. Бу исе, Аллаһкъа чокъ къолайдыр.

(Къаршылыкълы ризагъа таянгъан мал-пара, эмек-уджрет ве бунъа

бенъзеген денъишювлер эм шахыслар, эм де олар тешкиль эткен топлум ичюн файдалыдыр; бу себептен де, догърудыр. Разылыкъсыз ве акъсыз къазанчлар исе, кечиджи ферах ве менфаатлар кетирмекнен берабер, артындан исьянлар, девирювлер ве фелякетлер кетирир. Ает «башкъасынынъ малыны» демек ерине, «малларынъызны» демекнен «миллий сервет» манасына якъындыр. Малий акъсызлыкъларнынъ кетирген фелякетлеринден бири ве, бельки, энъ муими – къатльдир; акъсызлыкънен ве арам ёлларнен сервет япмакъ – шахыс ве джемиет оларакъ, яваш-яваш олюмге бармакъ демектир. Чюнки, шахсий интикъам дуйгъусы, шахсий ольдирювлерге ёл ачар экен, ичтимаий сыныфлар арасында интикъам дуйгъусы да ичтимаий патлавларгъа ве девирювлерге себеп олмакъта).

31. Эгер ясакъландыгъынъыз буюк гунахлардан къачынсанъыз, сизинъ кучюк гунахларынъызны орьтермиз ве сизни шерефли бир ерге къоярмыз.

(Инсанлар, яратылышларына коре, гунахтан къорчалангъан дегиллер, гунах ве къабаат ишлемек къабилетлери де бар, фазилетлери де. Фазилетлери нефсаний арзуларына нисбетен курешлеринден кельмекте. Къул элинден кельгенни япкъанынен, Мевля уфакъ-тюфек къусурларыны орьтеджек, юзьлемейджек).

32. Аллаһнынъ сизни бир-биринъизден усьтюн къылгъан шейлерни (башкъасында олуп да, сизде олмагъаны) асретликнен арзу этменъ. Эркеклернинъ де къазангъанларындан насиплери бар, къадынларнынъ да къазангъанларындан насиплери бар. Аллаһтан лютфини истенъ; шубесиз Аллаһ эр шейни бильмектедир.

(Аллаһ эр къулуна къабилиет ве чалышувына коре ниметлер, насиплер берген; башкъасында олгъангъа козь тикмек, онынъ асретини чекерек, омюр кечирмек ерине, эр кеснинъ озюндекисини корюви, онынъ къыйметини билюви ве истейджегини Аллаһнынъ лютфинден истемеси керек).

33. (Эркек ве къадындан) эр бири ичюн, ана, баба ве акърабанынъ къалдыргъанындан (исселерини аладжакъ олгъан) варислер яптыкъ. Еминлеринъиз багълагъан кимселерге де, пайларыны беринъ. Чюнки, Аллаһ эр шейни корьмекте.

(«Еминлернинъ багълагъан кимселери» джахилие девринде адет олгъан бир чешит мукъавелели мирасчылар олуп, башкъа бир аетнен (Энфааль, 8/75) укми ортадан къалдырылгъан. Бир башкъа анълайышкъа коре, булар – чифтлердир ве ает несх этильмеген).

34. Аллаһнынъ инсанлардан бир къысмыны дигерлерине нисбетен усьтюн къылувы себебинен ве малларындан арджлама япкъанлары ичюн, эркеклер къадынларнынъ ребери ве къорчалайыджыдыр. Онынъ ичюн салиха къадынлар итааткярдыр. Аллаһнынъ озьлерини къорчалавына нисбетен гизлини (кимсе корьмесе де, намусларыны) къорчалайыджылардыр. Баш къалдырувындан шубеленген

къадынларынъызгъа огют беринъ, оларны тёшеклерде янгъыз быракъынъыз ве (буларнен ёлгъа кельмеселер) дёгюнъ. Эгер сизге итаат этселер, артыкъ оларнынъ алейхине башкъа бир ёл къыдырманъ; чюнки, Аллаh юджедир, буюктир.

(Эркеклернинъ маддий ве маневий хусусиетлеринен икътисадий роллери оларнынъ аиле башы олувларыны табиий япкъан. Аиле кучюк бир джемиеттир. Джемиет тертипнен яшар. Тертип исе, бир реберни, бир идареджини зарурий таныр. Ислямда девлет реберинден аиле реисине къадар эр идареджи иляхий талиматкъа коре арекет этмек, ёнетмек меджбуриетиндедир; о алда, оларгъа итаат – бу талиматкъа итаат демектир. Идаре этиджи я да этилиджи бу талиматтан тышкъа чыкъса, итаатсызлыкъ этсе, джеза тедбикъ этилир. Бу ерде баас мевзусы олгъан зевдженинъ итаатсызлыгъыдыр. Чаре оларакъ эвеля огют бермек, сонъ тёшек айырмакъ ве даа сонъра да, дёгмек тевсие этильген. Къур'анны бизге теблигъ эткен Аз. Пейгъамбер (с.а.) ич бир вакъыт къадын дёгмегени киби, «Къадынны эшек дёгген киби дёгюп де, куннинъ сонъунда оны къойнунъызгъа алып ятувынъыз оладжакъ шейми?», буюраракъ, умметини тенбиелеген. Дёгмек джезасы къулланылгъан такъдирде, къадыннынъ джаныны якъмайджакъ ве вуджудында из къалдырмайджакъ шекильде япылувы да ифаде этильген. Шу алда таякъны Ислям кетирмеген, аксине оны енгиллетерек, ортадан къалдырмагъа ёнельгендир. Айрыджа, къадынгъа да, къоджасындан шикяетчи олувы алында, хакем ве акимге баш урмакъ, акъкъыны къыдырмакъ имкяныны берген).

35. Эгер къадын-къоджанынъ аралары бозулувындан къоркъсанъыз, эркекнинъ аилесинден бир хакем ве къадыннынъ аилесинден бир хакем ёлланъ. Булар барыштырмакъ истеселер, Аллаh араларыны булыр; шубесиз, Аллаh эр шейни билиджи, эр шейден хабердар олуджыдыр.

36. Аллаhкъа ибадет этинъ ве Онъа ич бир шейни ортакъ къошманъ. Ана-бабагъа, акърабагъа, етимлерге, ёкъсулларгъа, якъын къомшугъа, узакъ къомшугъа, якъын аркъадашкъа, ёлджугъа, эллеринъиз алтында олгъанларгъа (къул, джарие, хызметчи ве оларгъа бенъзегенлерге) эйи давранынъ; Аллаh озюни бегенген ве даима макътанып тургъан кимсени севмез.

(Аллаhкъа къул олмакънынъ шарты бойле бир ахлякъкъа саип олмакътыр; къаба-саба, акъсыз, залым, хасис, эр кеске феналыкъ эткен ... кимселер ялынъыз базы ибадетлерни япмакънен Аллаh къатында макъбул бир къул оламазлар).

37. Булар – хасислик япкъан ве инсанларгъа да хасисликни тевсие эткен, Аллаhнынъ оларгъа лютфинден бергенини гизлеген кимселердир. Биз кяфирлер ичюн алчалтыджы бир азап азырладыкъ.

38. Аллаhкъа ве ахирет кунюне инанмагъанлары алда, малларыны инсанларгъа косьтериш ичюн сарф эткенлер де (ахиретте азапкъа

огърарлар). Шейтан бир кимсеге аркъадаш олса, не фена бир аркъадаштыр о!

39. Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман этип де, Аллаһнынъ оларгъа бергенлеринден (Онынъ ёлунда) арджласалар эди, не олур эди санки! Аллаһ оларнынъ вазиетини хакъкъы иле бильмекте.

40. Шубе ёкъ ки, Аллаһ зерре къадар акъсызлыкъ этмез. (Къулнынъ япкъан иши, эгер бир феналыкъ олса, онынъ джезасыны адалетле берир). Эйилик олса, оны къатлар (къат-къат арттырыр), озюнден де буюк мукяфат берир.

41. Эр бир умметтен бир шаат кетирген ве сени де оларгъа шаат оларакъ косьтерген вакътымызда аллары нидже оладжакъ!
(Бутюн пейгъамберлер умметлерине айны иман эсасларыны кетирген ве теблигъ эткенлер. Низам ве ахлякъ саасында исе – принциплер денъишювнен берабер – медений ве ичтимаий шартларгъа коре, шекиллер ве тедбикъатлар денъишмекте. Сонъки пейгъамбер Муһаммед Мустафа (с.а.) инсанларнынъ илим ве медениетте энъ илери девирлеринде оларгъа ребер оладжакъ энъ кямиль динни кетирген ве теблигъ эткен. Пейгъамберлери кетирген иманны ве низамны денъиштирген я да инкяр эткенлер ахиретте махкеме оладжакъ ве пейгъамберлери де, олар алейхине шаатлыкъ этеджеклер. Хатему'ль-энбия (с.а.) исе, бутюн пейгъамберлернинъ лехинде шаатлыкъ этерек, оларны тасдикъ эйлейджек.
Бухарийнинъ риваетине коре, Ресулуллах (с.а.) сахаби Ибн Месуддан онъа Къур'ан окъугъаныны истеген, онынъ: «О санъа эндирильгени алда, мен санъа окъуйджагъыммы?», дегени узерине: «Эбет, оны башкъасындан динълемек ошума кете», буюргъан. Ибн Месуд бундан сонърасыны бойле анълата: «Нисаа суресини окъудым. 41-нджи аетке (бу аетке) кельгенде, Ресулуллах (с.а.): «Шимдилик етер», деди, бир де бакътым ки, козьлеринден яшлар акъа).

42. Куфюр ёлуна сапып, пейгъамберни динълемегенлер о куню ернинъ тюбюне батырылмакъны истерлер ве Аллаһтан ич бир хаберни гизлеп оламазлар.

43. Эй, иман эткенлер! Сиз саргъош олгъанда – не сёйлегенинъизни бильгенге къадар – джюнюп олгъанда – ёлджу олгъан истисна – гъусул эткенге къадар, намазгъа якълашманъ. Эгер хаста олып я да бир ёлджулыкъ узеринде олсанъыз, я да сизден биринъиз аякъ ёлдан кельсе, я да къадынларгъа токъунып да (бу вазиетлерде) сув тапамасанъыз, о заман темиз бир топракънен тейеммум этинъ: юзьлеринъизге ве эллеринъизге сюринъ. Шубесиз, Аллаһ чокъ афу этиджи ве багъышлайыджыдыр.
(Абдест алмакъ ве гъусул япмакъ керек олгъан бир мусульман сув тапалмагъан такъдирде, топракъ ве ер юзи джынсындан бир шейнен тейеммум этер. Тейеммум эм абдест, эм де гъусул ерине кечер. Айрыджа, сувны къулланмагъа мани олгъан хасталыкъ, къоркъу, сувнынъ узакъта олувы киби базы узюрли вазиетлерде де тейеммумни

джаиз япар).

44. Озьлерине Китаптан насип берильгенлерге бакъсана! Сапыкълыкъны сатын алалар ве сизинъ де ёлдан чыкъманъызны истейлер.

45. Аллаһ душманларынъызны сизден даа яхшы билир. Акъикъий бир дост оларакъ Аллаһ етерли. Бир ярдымджы оларакъ да, Аллаһ кяфидир.

46. Еудийлерден бир къысмы келимелерни ерлеринден денъиштирирлер, тиллерини майыштырыр, букерек ве динге уджюм этерек (Пейгъамберге къаршы): «Эшиттик ве къаршы кельдик», «Динъле, динълемез оладжакъ!", "Рааинаа" дерлер. Эгер олар «Эшиттик, итаат эттик, динъле ве бизни козет», деселер эди, шубесиз, олар ичюн даа хайырлы ве даа догъру оладжакъ эди; факъат куфюрлери (акъикъатны къабул этмеювлери) себебинен, Аллаһ оларны лянетлегендир. Артыкъ пек аз инанырлар.

(Еудийлер Аллаһнынъ оларгъа ёллагъан китапнынъ келиме ве джумлелерининъ ерлерини денъиштирген, маналарыны бозгъан, акъикъатларны ве бу арада Аз. Пейгъамбернинъ келеджегини мужделеген къысымларны гизлеген, бозгъан ве инкяр эткен эдилер. Ресулуллахнынъ заманында да ильк анда фена макъсатларыны белли этмейджек сёзлер къулланаракъ, оны тахкъир ве кинлерини татмин этмек ёлуна кирьген эдилер. Меселя, «_+Рааинаа+_» келимеси «Бизни козет» манасына келе, «айн»нынъ кесиреси бираз узатылып сёйленсе, «_+Рааинаа+_: бизим чобанымыз» манасыны бере. Иште, бунъа бенъзеген сёз оюнларынен, акъылларына коре, Пейгъамберни акъаретлей эдилер. Ает оларнынъ оюнларыны бозмакъта ве акъларында хайырлы оладжакъ ёлны косьтермекте).

47. Эй, эхл-и китап! Биз бир такъым юзьлерни силип, тюм-тюз этерек, артларына чевирмеден, яхут оларны джума эртеси адамлары киби лянетлемеден эвель (давранаракъ), сизге кельгенлерни догъруламакъ узьре, эндиргенимизге (Китапкъа) иман этинъ; Аллаһнынъ эмри мытлакъа ерине келеджек.

(Аеттеки «_+себт+_» – еудийлерге коре, мукъаддес олгъан джумаэртеси кунюдир. Джумаэртеси адамлары – керекли олгъаны алда, джумаэртеси кунюне сайгъы косьтермеген, бу ве бунъа ошагъан гунахларындан толайы, лянетленген базы еудийлердир).

48. Аллаһ озюне ортакъ къошулувыны асла багъышламаз; бундан башкъасыны, (гунахларны) истеген кимсеси ичюн багъышлар. Аллаһкъа ортакъ къошкъан кимсе буюк бир гунах (иле) ифтира эткен олур.

49. Озьлерини темизге чыкъаргъанларгъа не дерсинъ! Ёкъ, Аллаһ тилегенини темизге чыкъарыр ве ич кимсе къыл къадар акъсызлыкъ корьмез.

50. Бакъ, насыл да Аллаһ узерине ялан уйдуралар; ачыкътан-ачыкъ бир гунах оларакъ бу (оларгъа) етерли!

51. Озьлерине Китаптан насип берильгенлерни корьмединъми?

Путларгъа ве батылгъа (танърыларгъа) иман этелер, сонъра да кяфирлер ичюн: «Булар Аллаhкъа иман эткенлерден даа догъру ёлдадыр», демектелер!
(Эхл-и китаптан Каа'б б. эль-Эшреф Мединеден Меккеге келе, мушриклерни Аз. Пейгъамбер ве мусульманлар алейхине провокация япаракъ, берабер корюшмеге чагъыра. Бу арада мушриклер: «Бизим динимиз хакъмы, ёкъса, Муhаммеднинъ динини, ангимиз догъру ёлдамыз?», деп сорайлар ве: «Сиз догъру ёлдасынъыз», джевабыны алалар. Юкъарыдаки ает бу адисе узерине назиль олгъан).

52. Булар – Аллаhнынъ лянетлеген кимселеридир; Аллаh рахметинден узакълаштыргъан (лянетли) кимселерине акъикъий бир ярдымджы тапалмазсынъ.

53. Ёкъса, оларнынъ мульктен (укюмранлыкътан) бир насиплери бармы? Ойле олса эди, инсанларгъа чегирдек филиси (къадар бир шей биле) бермез эдилер.

54. Ёкъса, олар Аллаhнынъ лютфинден берген шейлер ичюн инсанларгъа асед этелерми? Ойле исе, Ибрахим союна Китапны ве икметни бердик ве оларгъа буюк бир укюмранлыкъ бахш эттик.

55. Олардан бир къысмы Ибрахимге инанды, кимиси де ондан юзь чевирди; (оларгъа) къавурыджы бир атеш оларакъ джеэннем етерли.

56. Шубесиз, аетлеримизни инкяр эткенлерни, кунь келеджек, бир атешке сокъаджакъмыз; оларнынъ терилери пишип, аджджы дуймаз алгъа кельгенинен, терилерини башкъа терилернен денъиштиририрмиз ки, аджджыны дуйсынлар! Аллаh даима усьтюн ве хакимдир.

57. Инанып, яхшы ишлер япкъанларны да, ичинде эбедиен къалмакъ узьре киреджек,земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге сокъаджакъмыз. О ерде олар ичюн тер-темиз чифтлер бар ве оларны къою (татлы) бир кольгеге къоярмыз.
(Бу ерге къадар маналарыны бердигимиз 13 ает мушрик, путперест, эхл-и китап... кяфирлернинъ психологияларыны талиль этерек, давранышларынынъ себеплерини ве акъибетлерини ачыкъ бир шекильде ортагъа къоя ве му'минлернинъ ибрет алувларыны истей).

58. Аллаh сизге, мытлакъа эманетлерни ляйыкъ олгъанларгъа берювинъизни ве инсанлар арасында укюм эткен вакътынъызда, адалетнен укюм этювинъизни эмир эте. Аллаh сизге не къадар гузель огютлер бермекте! Шубесиз, Аллаh эр шейни эшитиджи, эр шейни корюджидир.
(Аетнинъ эманет ве адалетке риает эмири эбедий ве муим бир дестюр олмакънен, гузель бир назиль себеби бар: Аз. Пейгъамбер (с.а.) Меккени фетх эткенинен, Кябеге бакъкъан Осман б. Талха къапыны килитлеген, Кябенинъ узерине чыкъкъан ве анахтарны бермекни ред этерек: «Сенинъ пейгъамбер олгъанынъны бильсе эдим, оны берир эдим», деген. Аз. Али анахтарны зорлап ондан ала, къапуны ача, Аз. Пейгъамбер ичери кирип, эки рекят намаз къыла, чыкъкъанынен, эмджеси Аббас анахтарны ве шерефли бир вазифе олгъан

незаретчиликни озюне берилювини истей. Иште, бу мунасебетнен юкъарыдаки ает назиль ола. Эфендимиз Аз. Алиге «анахтарны эски вазифелиге бермесини ве ондан афу истемесини» эмир эте. Бу вакъиа Осман б. Талханынъ да мусульман олувына себеп ола).

59. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа итаат этинъ. Пейгъамберге ве сизден олгъан улульэмирге (идареджилерге) де итаат этинъ. Эгер бир хусуста анълашмазлыкъкъа тюшсенъиз – Аллаһкъа ве ахиретке акъикъатен инансанъыз – оны Аллаһкъа ве Ресулгъа алып барынъ (оларнынъ талиматына коре аль этинъ); бу, эм хайырлы, эм де нетидже нокътаи назарындан даа гузель.

60. Санъа эндирильгенге ве сенден эвель эндирильгенлерге инангъанларыны илери сюрьгенлерни корьмединъми? Тагъуткъа инанмамалары оларгъа эмир олунгъаны алда, Тагъутнынъ огюнде муакемелешмек истейлер. Албуки, шейтан оларны темелли саптырмакъ истей.

(Бундан эвельки ает мусульманларнынъ бильги ве укюм менбаларыны сыралагъан, сонърадан «Китап, Суннет, Иджма ве Къыяс» шеклинде менбаларнынъ темелини берген, анълашмазлыкъ чыкъса, аль этилювининъ, бу менбаларгъа баш урулаdevelop, аранылувыны эмир эткен эди. Бунъа бакъмадан, бир мунафыкънынъ душманына: «Ресулуллах ерине Каа'б б. эль-Эшрефке баш урайыкъ», деюви бу аетнинъ назиль олмасына себеп олды, ает эр ерде ве эр заман орьнеги булунгъан мунафыкъларнынъ юзь перделерини йырткъандыр.

Тагъут – Хакъны танымайып, акъылдан азгъан ве сапыкъ эр бир адамгъа ве кучьке берильген аддыр. Шейтангъа да бу себептен таагъут денильген. Бу ве бундан сонъки беш аетнинъ юкъарыда зикр этильген назиль олув себеби бу келименинъ манасыны анълатувда ярдымджы олур).

61. Оларгъа: Аллаһнынъ эндиргенине (Китапкъа) ве Ресулгъа келинъ (оларгъа баш урайыкъ), денильген вакъытта мунафыкъларнынъ сенден яхшыджа узакълашкъанларыны корерсинъ.

62. Эллеринен япкъанлары себебинден, башларына бир фелякет кельгенинен, аман биз ялынъыз эйилик этмек ве узлаштырмакъ истедик, дие емин этерек, санъа насыл келирлер!

63. Олар, Аллаһ къальплериндекини бильген кимселеридир; оларгъа итибар этме, озьлерине огют бер ве оларгъа озьлери акъкъында тесирли сёз сёйле.

64. Биз эр бир пейгъамберни – Аллаһнынъ изнинен – анджакъ озюне итаат этилюви ичюн ёлладыкъ. Эгер олар озьлерине зулум эткен вакъытларында санъа кельселер де, Аллаһтан багъышланмакъны тилеселер, Ресул да олар ичюн истигъфар этсе эди, Аллаһны зиядесинен афу этиджи, имаеджи булур эдилер.

65. Ёкъ, Раббинъе ант олсун ки, араларында чыкъкъан анълашмазлыкъ хусусында сени хаким эттик, сонъра да берген укминъден ичлеринде ич бир сыкъынты дуймайып, (оны) там манасынен къабул

этмегендже, иман этмезлер.
(Иман къуру бир сёзден ибарет дегиль; гонъюлден багъланмакъ, инанмакъ ве къабул этмектир. Эм «Аллаһ ве Ресулуна инандым» деп, эм де укюмлерине разы олмамакъ – типик мунафыкълыкъ аляметидир. «Шериат кескен пармакъ агъырмаз» денильген; агъырмаз, чюнки, му'миннинъ юрегинде о агърыны унуттыраджакъ къадар бир буюк иман бардыр).

66. Эгер оларгъа озюнъизни ольдюринъиз я да юртларынъыздан чыкъынъыз, дие эмир эткен олса эдик, араларындан пек азы истисна, буны япмаз эдилер. Эгер озьлерине берильген огютни ерине кетирселер эди, олар ичюн эм даа хайырлы, эм де (иманларыны) даа пекиштириджи олур эди.

67. О вакъыт, эльбетте озьлерине нездимизден буюк мукяфат берир эдик.

68. Ве оларны дос-догъру бир ёлгъа къавуштырыр эдик.
(Аз. Айшенинъ анълаткъанына коре, бириси Ресулуллахкъа келип, бойле деген эди: «Эй, Аллаһнынъ Ресулы! Сени озюмден, бала-чагъамдан даа зияде севем. Эвимде олгъанда хатырлагъанымнен, сабыр эталмайым, аман келип сени корем. Меним ве сенинъ оледжегимизни тюшюнгенимнен, анъладым ки, сен дженнетке кирьген вакътынъда, пейгъамберлернен берабер, юдже макъамларгъа чыкъарыладжакъсынъ, мен исе, дженнетке кирьсем биле, заныма коре, сени коралмайджам!». Аз. Пейгъамбер бу самимий кедерленювге джевап бермеген, беклеген. Шу ает назиль олды:)

69. Ким Аллаһкъа ве Ресулына итаат этсе, иште, олар Аллаһнынъ озьлерине лютфлерде булунгъан пейгъамберлер, сыддыкълар, шеитлер ве салих кишилернен берабердир. Булар не гузель аркъадаштыр!

70. Бу лютф Аллаһтандыр. Билиджи оларакъ Аллаһ етерли.

71. Эй, иман эткенлер! Тедбиринъизни алынъ; болюк-болюк дженкке чыкъынъ, яхут (керек олгъанда) топтан дженклешинъ.
(Барышыкъ ичинде яшамакъ арзу этилир бир шей олмакънен берабер, тарих боюнджа девамлы керчеклешкени корюльмеген. Узун теджрибелерден сонъ, сулх, ает ве тертип истегенлернинъ анджакъ дженкке азыр олмакънен буны эльде эте биледжеклери анълашылгъан. «Азыр ол дженкке» эгер истер исенъ «_+сульх-и салях+_», денильген. Ислям динге уйгъун мудафаа ичюн ер юзюнден зулумны, баскъынджылыкъны ортадан къалдырмакъ, акъикъий дин ве виджан урриетини темин этмек ичюн дженкке изин берген, мусульманларны джихадгъа чагъыргъан. Мусульманларнынъ вазифеси – эр вакъыт дженкке азыр олмакъ, факъат акълы себеп олмагъандже, оны япмамакъ, азырлыкънен сулхны теминлемектир).

72. Аранъызда базылары бар ки (джихад меселесинде) пек агъырдан къыбырдарлар. Эгер сизге бир фелякет кельсе: «Аллаһ манъа лютф этти де, оларнен берабер дегиль эдим», дер.
(Бу ерде «агъырдан къыбырдарлар» денильген кимселер чешит

баанелернен дженкке къатылмакъ истемеген, къатылгъанлары да мани олмагъа арекет эткен мунафыкълардыр).

73. Эгер Аллаһтан сизге бир лютф кельсе – санки сизнен онынъ арасында (захирий) бир достлукъ ёкъ киби – «Кешке оларнен берабер олса эдим де, мен де буюк бир мувафакъиет къазансам эди!», дер.

74. О алда, дюнья аятыны ахирет къаршылыгъында саткъанлар, Аллаһ ёлунда дженклешсинлер. Ким Аллаһ ёлунда дженклешир де, ольдюрилир я да гъалип келир исе, биз онъа якъында буюк бир мукяфат береджекмиз.

75. Сизге не олды да, Аллаһ ёлунда ве: «Раббимиз! Бизни, халкъы залым бу шеэрден чыкъар, бизге тарафынъдан бир саип ёлла, бизге къатынъдан бир ярдымджы ёлла!", деген заваллы эркеклер, къадынлар ве балалар огърунда дженклешмейсинъиз!

(Меккенинъ фетхинден эвель о ерде къалып, Мединеге кочалмагъан мусульманлар залым, мушрик меккелилерден буюк эскенджелер корьген, джефалар чеккен ве Аллаһкъа ялвараракъ, Ондан ярдымджы ёлланылмасыны тилеген эдилер. Ает бунъа ишарет этмекнен берабер, дюньянынъ не еринде олса олсун, зулум ве акъсызлыкъкъа огърагъан чаресизлерге мусульманларнынъ ярдым этювлерини ве керек олса, олар огърунда дженклешювлерини истемекте).

76. Иман эткенлер Аллаһ ёлунда дженклеширлер, инанмагъанлар исе, тагъут (янълыш давалар ве шейтан) ёлунда дженклеширлер. О алда шейтаннынъ достларына къаршы дженклешинъ; шубе ёкъ ки, шейтаннынъ къургъан тертиби зайыфтыр.

77. Оларгъа эллеринъизни дженктен чекинъ, намазны къылынъ ве зекятны беринъ, денильген кимселерни корьмединъми? Сонъра оларгъа дженк фарз къылынгъанынен, араларындан бир топу аман Аллаһтан къоркъкъан киби, атта даа зияде бир къоркъунен, инсанлардан къоркъмагъа башладылар да: «Раббимиз! Дженкни бизге ничюн яздынъ! Бизни якъын бир вакъыткъа къадар кечиктирсенъ (даа бир муддет дженкни фарз къылмасанъ) олмаз эдими?», дедилер. Оларгъа де ки: «Дюнья менфааты муим дегиль, Аллаһтан къоркъкъанлар ичюн ахирет даа хайырлыдыр ве сизге къыл къадар акъсызлыкъ этильмез».

78. Не ерде олсанъыз олунъ, олюм сизге етишир; сарп ве сагълам къалелерде олсанъыз биле! Озьлерине бир яхшылыкъ токъунса «Бу Аллаһтан» дерлер; башларына бир яманлыкъ кельгенде де, «Бу сенден», дерлер. «Эписи Аллаһтандыр», де. Бу адамларгъа не ола ки, бир тюрлю лаф анъламайлар!

79. Санъа кельген яхшылыкъ Аллаһтандыр. Башынъа кельген феналыкъ исе, нефсинъдендир. Сени инсанларгъа эльчи ёлладыкъ; шаат оларакъ да Аллаһ етерли.

(Бу эки ает бирликте дегерлендирильгенде, Ислямнынъ хайыр, шерр, къаза ве такъдир (къадер) мевзуларындаки инанч ве тюшюнджесине ышыкъ туткъаны корюлир. Инсанлар умумиетле эльде эткен

мувафакъиетлерни ве эйи нетиджелерни озьлерине (я да инангъанлар Аллаһкъа) мал этерлер. Фелякет, яманлыкъ ве мувафакъиетсизликлерни юклемеге бирисини къыдырырлар; озьлерини къыйнамакъ ве къабаатламакътан къачынырлар. Албуки, эр шейни яраткъан Аллаһтыр; эр шей Онынъ такъдири ве къудрети иле бар олур. Анджакъ, Аллаһ ич бир кимсе ичюн догърудан-догъругъа фелякет ве яманлыкъкъа разылыкъ косьтермез; къул ишлеген эр гунах, къабаат ве яманлыкъта шахсен озь ирадеси девреге кирер ве Аллаһ къулны ойле истегени ичюн, ирадесини о ёлда сарф эткени ичюн, ойле яратыр. Бу алда къул кясиптир; хакъ этер, мурат этер, Аллаһ халикътир; къулны ирадесине коре яратыр).

80. Ким Ресулгъа итаат этсе, Аллаһкъа итаат эткен олур. Юзь чевиргенге кельгенде, сени оларнынъ башына бекчи ёлламадыкъ!

81. «Баш усьтюне» дерлер, амма янынъдан айырылгъаннен, олардан бир къысмы сенинъ дегенинъден башкъасыны гизлиден къурар. Аллаһ да оларнынъ гизли къургъанларыны язар. Сен оларгъа итибар этме ве Аллаһкъа таян; санъа векиль оларакъ Аллаһ кяфидир.
(Инангъанлары алда, ойле корюнген мунафыкълар Ресулуллахнынъ узурында олгъанда, о не айтса, къабул эте ве итааткяр корюне; узурындан чыкъып, озь башларына къалгъанда, алельхусус, геджелери гизли species планлар ве тузакълар азырлай эдилер).

82. Аля Къур'ан узеринде кереги киби тюшюнмейджеклерми? Эгер о Аллаһтан башкъасы тарафындан кельген олса эди, онда бир чокъ уйгъунсызлыкъ тапар эдилер.
(Къур'ан-ы Керим эм ифаде нокътаи назарындан, эм мана ве укюм нокътаи назарындан, бир бутюнлик арз этмекте. Инсанларнынъ сёйлеген сёзлери, гузеллик ве тертип нокътаи назарындан, даима бир чешит олмаз. Язгъаннынъ ве сёйлегеннинъ ичинде олгъан вазиет ве шартларгъа коре денъишир. Къур'аннынъ ифаде ве услюби исе, баштан сонъунадже мисальсиз бир гузеллик ве тертип ичиндедир. Бу сёзлер къаврагъан мана, укюм ве хаберлер де, яратылышындан эбедиетке къадар аля эр шейге мунасебетте олгъаны алда, там бир уйгъунлыкъ, бутюнлик, сихатлик ве уймакъ истемекте. Ялынъыз буларны тюшюнмек ве тасдикъ этмек биле, Къур'ан-ы Керимнинъ инсан эсери олмагъаныны, Аллаһтан кельгенини анъламакъ ичюн етерлидир).

83. Оларгъа ишанч я да къоркъугъа даир бир хабер кельгенинен, аман оны яярлар; албуки, оны Ресулгъа я да араларында ребер кимселерге алып барсалар эди, оларнынъ арасындан ишнинъ ич юзюни анълагъанлар онынъ не олгъаныны билир эдилер. Аллаһнынъ сизге лютфи ве рахмети олмаса эди, пек азынъыз истисна, шейтангъа уйып кетер эдинъиз.

84. Артыкъ Аллаһ ёлунда дженклешюв. Сен озюнъден башкъасы (себеби иле) месуль тутулмазсынъ. Му'минлерни де тешвикъ эт. Бельки, Аллаһ кяфирлернинъ кучюни эксильтир (кучьлеринен сизге зарар

берювлерининъ огюни алыр). Аллаһнынъ кучю даа четин ве джезасы даа шиддетлидир.

85. Ким яхшы бир ишке вастаджылыкъ япса, онынъ да о иштен бир насиби олур. Ким яман бир ишке вастаджылыкъ япса, онынъ да ондан бир пайы олур. Аллаһ эр шейнинъ къаршылыгъыны бериджидир.
(Джемиет аяты бир чокъ алда вастаджылыкъны талап этер. Озюнден вастаджы олувы истенильген кимсе неге вастаджы олгъанына дикъкъат этмеге меджбурдыр; чюнки, нетиджеден онынъ да, гунах-савап, файда-зарар нокътаи назарындан, пайы оладжакъ).

86. Бир селям иле селямлангъан вакътынъызда, сиз де ондан даа гузели иле селямлашынъ; яхут айнысынен къаршылыкъ беринъ. Шубесиз, Аллаһ эр шейнинъ эсабыны арайыджыдыр.
(Селям мусульманлар арасында севги ве барышны темин эткен, мевджут севги ве самимиетни арттыргъан гузель бир вастадыр.
Селямны берген, севги ве яхшы ниетини ифаде этювде биринджи олгъанындан, селямны алгъан да, бир-эки келиме зиядесинен джевап беререк, бу гузель давранышкъа къаршылыкъ бермелидир).

87. Аллаһ – ки ондан башкъа ич бир танъры ёкътыр – эльбетте, сизни къыямет куню топлайджакъ, бунда асла шубе ёкътыр. Сёз нокътаи назарындан Аллаһтан даа догъру ким бар!

88. Сизге не олда да, мунафыкълар акъкъында эки топкъа айырылдынъыз? Албуки, Аллаһ оларны, кенди япкъанлары себебинден, баш ашагъы этти (куфюрлерине дёндюрди). Аллаһнынъ саптыргъаныны догъру ёлгъа кетирмек истейсинъизми? Аллаһнынъ саптыргъан кимсеси ичюн асла (догъругъа) ёл тапалмазсынъ.
(Аллаһ пейгъамберлер ве китаплар ёллаяракъ, инсанларнынъ акъыл ве ираделерине ярдымджы олгъан, оларгъа хидаетни, ёлларнынъ энъ догърусыны косьтерген, онъа давет эткен. Бутюн буларгъа рагъмен, акълыны терс чалыштыргъан ве сапыкъ ёлларгъа ирадесинен ёнельген кимселернинъ сапувларына да изин берген, ираделерине уйгъун нетиджени яраткъан. Аллаһнынъ саптырувы бу манададыр ве бу къадар инаетке рагъмен, сапкъанларны кимсе ёлгъа кетиралмаз).

89. Сизинъ де, озьлери киби, инкяр этювинъизни истедилер ки, оларнен бир оласынъыз. О алда Аллаһ ёлунда кочь этkенге къадар, олардан ич бирини дост тутманъ. Эгер юзь чевирселер, оларны якъаланъ, туткъан еринъизде ольдюринъ ве ич бирини дост ве ярдымджы эдинменъ.

90. Анджакъ оларнен аранъызда анълашув олгъан бир топлумгъа сыгъынгъанлар яхут не сизнен, не де озь топлумларынен дженклешмек (истемегенлернинъ)тен юреклери сыкъыларакъ, сизге кельгенлер истисна. Аллаһ истесе эди, оларны башынъызгъа беля этер эди де, сизнен дженклешир эдилер. Артыкъ олар сизни быракъып, бир тарафкъа чекилир де, сизнен дженклешмезлер ве сизге барыш теклиф этселер, бу вазиетте Аллаһ сизге оларнынъ алейхинде бир ёлгъа кирьмек акъкъы бермегендир.

91. Эм сизден, эм де озь топлумларындан эмин олмакъ истеген

башкъаларыны да, тападжакъсынъыз. Булар эр не заман фитнеге алып барылсалар, онъа баш ашагъы даларлар (далдырылырлар). Эгер сизден узакъ турмасалар, сулх теклиф этмеселер ве эллерини чекмеселер, оларны якъаланъ, туткъан еринъизде ольдюринъ. Иште, олар узерине сиз ичюн ачыкътан-ачыкъ изин бердик.

(Бу аетлерде баас мевзусы олгъан кяфирлер Мединеден тыштаки мунафыкъларлардыр. Буларнынъ бир къысмы Меккеде къалгъан, иджрет этмеген ве мушриклернен ишбирлиги япкъан эдилер; булар мусульманларнынъ душманы олгъанлары ве оларгъа къаршы дженклешкенлери ичюн, олгъан ерлеринде ёкъ этиледжек эдилер. Бир къысмы мусульманларнен араларында уджюм этмемезлик анълашувы олгъан топлумларгъа сыгъынгъанлар, дигер бир къысмы да, эм мусульманларнен, эм де озь топлумларынен дженклешмек истемейип, тарафсызлыкъны макъбул корьгенлер ве мусульманларнен сулх япмагъа, яхшы кечинювге мейиллик косьтерген эдилер. Бу сонъки эки къысым озь алларына быракъыладжакъ, оларнен дженклешильмейджек).

92. Янълышлыкънен олувы истисна, бир му'миннинъ бир му'минни ольдюрмеге акъкъы оламаз. Янълышлыкънен бир му'минни ольдюрген кимсенинъ, му'мин бир къул азат этюви ве ольгеннинъ аилесине теслим этиледжек бир акъ берюви керек. Мегер ки, олюнинъ аилеси о акъны багъышласа. (Бу такъдирде диет бермез). Эгер ольдюрильген му'мин олгъаны алда, сизге душман олгъан бир топлумдан исе, му'мин бир къул азат этюви лязим. Эгер озьлеринен аранъызда анълашув олгъан бир топлумдан исе, аилесине теслим этиледжек бир диет ве бир му'мин къулны азат этмек керек. Буларны тапалмагъан кимсенинъ Аллаһ тарафындан тёвбесининъ къабулы ичюн эки ай бир-бири артындан ораза тутувы лязим. Аллаһ эр шейни билиджидир, икмет саибидир.

93. Ким бир му'минни къасттан ольдюрсе, джезасы – ичинде эбедиен къаладжакъ джеэннемдир. Аллаһ онъа гъадап эткен, оны лянетлеген ве онынъ ичюн буюк бир азап азырлагъандыр.

(Ислям джеза укъукъына коре, бир мусульманны акъсыз ерде ве билерек ольдюрген кимсенинъ джезасы къасастыр, яни олюм джезасыдыр. Буны афу этмек акъкъы ялынъыз ольдюрильгеннинъ аилесине аиттир; олар истесе, къасас ерине диет (акъ) талап этерлер, ве истеселер, эр экисини де багъышларлар. Бу такъдирде, девлетнинъ тазир ёлунен – даа енгиль бир шекильде – джезаландырувгъа акъкъы бар. Къасаснен багълы ает 2-нджи суреде (178-179) кечти. Бу ердеки ает исе, маневий ве ухревий джезаны анълатмакъта. Бир му'минни янълышлыкънен, меселя, ав айваны зан этерек я да дженкчи душман санаракъ... ольдюрген кимсенинъ де маддий ве маневий джезалары бар; бу джезалар олю менсюп олгъан топлумгъа коре денъишир. Олюнинъ аилеси мусульман исе, ольдюргенге эки джеза берилир: 1). Олюнинъ аилесине береджек диет; бу да юз деве я да бунынъ башкъа

маллардан къаршылыгъы къадар бир вергидир. Диетни ольдюргеннинъ аилеси одер, оларнынъ кучю етмесе, девлетке мураджаат этер, малиенинъ одемесини талап этерлер. 2. Янълышлыкънен олса да, бир инсанны гъайып эткени ичюн, бир му'мин къулны урриетке къавуштырмакъ суретинен, топлумгъа иляве этеджек урь бир аяттыр. Къул азат этмеге кучю етмегенлер исе, эки ай бир-бири артындан ораза тутарлар. Олюнинъ аилеси мусульманларгъа душман бир топлум исе, оларгъа мал беререк, къуветлендирмек мусульманларнынъ алейхине оладжагъы ичюн, акъ оденмез).

94. Эй, иман этkенлер! Аллаһ ёлунда дженкке чыкъкъан вакътынъызда яхшы анълап динъленъ. Сизге селям бергенге, дюнья аятынынъ кечиджи менфаатына козь тикерек: «Сен му'мин дегильсинъ», деменъ. Чюнки, Аллаһнынъ къатында эсапсыз гъаниметлер бар. Эвельден сиз де бойле экенде, Аллаһ сизге лютф этти; о алда яхшы анълап динъленъ. Шубесиз, Аллаһ бутюн япкъанларынъыздан хабердардыр.

(Бир уджюм сырасында душман больгесинде булунгъан бир адам: «_+Ляа иляаһе иллаллааһ Муһаммедун Ресуулуллаһ+_», деп мусульманларгъа селям бергени алда, Усааме б. Зейд тарафындан – къоркъудан бойле япты беллеп – къатль этильген ве сюрюси запт этильген эди. Уджюм дёнюви, вакъиа Ресулуллахкъа хабер берильгенинен, о чокъ кедерленген, иддетленген ве: «Юрегини ярып бакътынъыз да, къоркъудан ольгенини анъладынъызмы!», дие серт джевап берген эди. Усааменинъ пешман олувы ве ялварувы узерине Аз. Пейгъамбер онынъ ичюн истигъфар эткен, Усаамеге бир къул азат этювини эмир эткен).

95. Му'минлерден – узюрлилерден гъайры – отургъанларнен маллары ве джанларынен Аллаһ ёлунда джихад этkенлер бир олмаз. Аллаһ маллары ве джанларынен джихад этkенлерни, дереджеси нокътаи назарындан, отургъанлардан усьтюн этти. Герчи Аллаһ эписине де гузеллик (дженнет) ваде эткендир; амма муджахидлерни отургъанлардан чокъ буюк бир эджирнен усьтюн эткен.

96. Озюнден дереджелер, багъышлама ве рахмет бергендир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

97. Озьлерине языкъ эткен кимселерге мелеклер джанларыны алгъанда: «Не иште эдинъиз!», дедилер. Олар: «Биз ер юзюнде чаресиз эдик», дие джевап бердилер. Мелеклер де: «Аллаһнынъ ери кениш дегиль эдими? Иджрет этсенъиз эди, я!», дедилер. Иште, оларнынъ бараджакъ ери джеэннемдир; о ер не фена бир барыладжакъ ер.

98. Эркеклер, къадынлар ве балалардан (акъикъатен) аджиз олуп, ич бир чареге кучю етмегенлер, ич бир ёл тапалмагъанлар истиснадыр.

99. Иште, оларны, бельки, Аллаһ афу этер; Аллаһ чокъ афу этиджидир, багъышлайыджыдыр.

100. Аллаһ ёлунда иджрет эткен кимсе ер юзюнде бараджакъ бир чокъ

гузель ер ве боллукъ (имкян) тапар. Ким Аллаһ ве Ресулы огърунда иджрет этерек, эвинден чыкъса, сонъ озюне олюм етишсе, артыкъ онынъ мукяфаты Аллаһтандыр. Аллаһ да чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Мединеде иджреттен эвель мусульманлар буюк азаплар, эскенджелер ве сыкъынтылар чеккен, бу себепнен бир къысмы Хабешистангъа кочькен эдилер. Милядий 622 сенеси Аз. Пейгъамбер ве асхабы Мединеге кочьтилер. Аллаһ ве Ресулы огъруна эр шейлерини кериде къалдырдылар, Мединеде яп-янъы бир топлум ве девлет тешкиль эттилер. О андан итибарен куфюр ве ширк укюм сюрген ерлерден Мединеге иджрет фарз олды; акъикъатен чаресиз, кучьсюз ве бильгисиз олгъанлардан гъайры, къалгъан эр бир мусульман иджрет иле мукеллеф этильди. Кочюв имкянлары олгъаны алда, иманларыны къуртармагъа ве Ислям девлетини къуветлендирмеге чапмайып, эвини-баркъыны, юртуны, къадыныны, достуны, мал ве мулькюни къыймагъанларнынъ ве чаресизлик манасынен вазиетни идаре эткенлернинъ фаджиалы акъибетини ает тасвир этмекте. Булардан сонъ сырасынен керчектен аджиз олгъанлар, иджретке тешеббюс этип де, Мединеге баралмайып, ёлда ольгенлер ве иджрет юртуна къавушкъанлар келир. Бухарий ривает эткен бир хадиске коре, Мекке фетхинден сонъ иджрет этюв меджбуриети ортадан къалдырылгъан. Анджакъ ает, шартлар авдет этсе, иджрет этюв меджбуриетининъ де авдет этеджегине ишареттир).

101. Ер юзюнде сеферге чыкъкъан вакътынъызда кяфирлернинъ сизге феналыкъ этювлеринден сакъынсанъыз, намазны къысалтувынъызда сизге бир гунах ёкътыр. Шубесиз, кяфирлер сизинъ ачыкътан-ачыкъ душманынъыздыр.

102. Сен де араларында булунып, оларгъа намаз къылдыргъан вакътынъда, олардан бир къысмы сеннен берабер намазгъа турсынлар, силяларыны (янларына) алсынлар, бойледже, (намазны къылып) седжде эткенлеринде, (дигерлери) артынъызда олсунлар. Сонъра аля намазыны къылмагъан (о) дигер группа келип, сеннен берабер намазларыны къылсын. Ве олар да мукъайтлыкъ тедбирлерини ве силяларыны алсынлар. О кяфирлер истерлер ки, сиз силяларынъыздан ве эшьянъыздан гъафиль олсанъыз да, усьтюнъизге бирден бастырсалар. Эгер сизге ягъмурдан бир эзиет олур яхут хаста олсанъыз, силяларынъызны быракъувынъызда сизге гунах ёкътыр. Кене де тедбиринъизни алынъ. Шубесиз, Аллаһ кяфирлер ичюн алчалтыджы бир азап азырлагъандыр.

103. Намазны битирген сонъ да, аякъ усьтюнде, отургъан алда ве янбаш узеринде ятаракъ (даима) Аллаһны анъынъ. Узургъа къавушкъанынъызнен де, намазны дос-догъру къылынъ; чюнки, намаз му'минлер узерине вакъытлары белли бир фарздыр.

(Бу учь ает ёлджулыкъта ве телюкели вазиетлерде намазнынъ насыл

къылынувыны анълата. Суннет ве тедбикъаттан анълашылгъанына коре, ёлджулыкъ алында дёрт рекятлы намазларны къыскъартып, эки рекят къылынувы ичюн душман телюкеси шарт дегиль. Сексен иле докъсан километрлик бир месафени кечмек узьре, ёлгъа чыкъкъан эр бир мусульман бу изинден файдаланыр. Душман я да бекленильген телюке къаршысында къылынгъан фарз намазнынъ аетте эки рекят оларакъ тариф этилюви ордунынъ айны вакъытта сеферий олувындандыр. Бу вазиетте джемаатнен намазнынъ насыл къылынувы мевзусында эки чешит тадбикъат бар. Ханефийлерге коре, бирликлернинъ бир къысмы душман къаршысында тургъанда, дигер къысмы келип, имамнынъ артында намазгъа турар, биринджи рекят тамам олгъанынен, ерлерине барырлар экинджи къысым келир ве имамнен бир рекят да олар къылар, биринджилернен ер денъиширлер. Бу сырада имамнынъ намазы тамамланыр. Булар имамнынъ артында тургъан киби (окъумадан) намазларыны тамамлар ве ерлерине барырлар. Дигер къысым исе, келерек я да ерлеринде – къалгъан рекятны къылгъаны киби – окъуяракъ, намазларыны тамамларлар. Шафий ве Маликийлерге коре, биринджи группа имамнен ильк рекятны къылгъанынен, имам экинджи рекятнынъ къыямында беклер, булар намазларыны тамамлап, ерлерине кетерлер ве экинджи группа келир, имамнен бир рекят къылар, имам сонъ отурышта оларны беклер, къалкъып бир рекят даа къыларлар ве имамнен берабер селям берирлер.

Намаз энъ буюк зикрдир. Аллаhны анъув шекиллеринден энъ мукеммелидир. Акълы еткен кимсе ичюн оны терк этмекнинъ аман ич бир узюри ёкъ. Тарлыкъ вакъытларында рухсетлер ве къолайлыкълар бар. Кенишлик ве узур заманларында исе, вакъыт ве эркянына риает этювнен там оларакъ къылыныр. Аллаhны анъмакъ ялынъыз намазгъа аит олмамалы, мусульман эр анги алында Аллаhны анъмакътан гъафиль олмамалы).

104. О (душман) топлулыкъны такъип этювде тенбеллик косьтерменъ. Эгер сиз азап чекмекте исенъиз, олар да сизинъ чеккенинъиз киби азап чекмектелер. Бунынъ усьтюне сиз Аллаhтан оларнынъ умют этмеген шейлерни умют этесинъиз. Аллаh илим ве икмет саибидир.

105. Аллаh санъа косьтерген шекильде инсанлар арасында укюм этерсинъ деп, санъа Китапны хакъ иле эндирдик; хаинлер тарафындан олма!

106. Ве Аллаhтан магъфирет исте, чюнки, Аллаh чокъ багъышлайыджы, зиядесинен мерхаметлидир.

107. Озьлерине хиянет эткенлерни къорчалама; чюнки, Аллаh хаинликни мeслек эткен гунахкярларны севмез.

108. Инсанлардан гизлер де, Аллаhтан гизлемезлер. Албуки, геджелейин Онынъ разы олмагъан сёзюни тизгенде, О, оларнен берабер эди. Аллаh япкъанларыны къушатыджыдыр (Онынъ ильминден ич бир шейни гизлеп олалмазлар).

109. Айды, сиз дюнья аятында оларгъа тарафдар олып къорчаладынъыз, я

къыямет куню Аллаhкъа нисбетен оларны ким къорчалайджакъ. Яхут оларгъа ким векиль оладжакъ?

110. Ким бир феналыкъ япар яхут нефсине зулум этер де, сонъ Аллаhтан магъфирет истер исе, Аллаhны чокъ багъышлайыджы ве мерхаметли буладжакъ.

111. Ким бир гунах къазанса, оны анджакъ озь зарарына къазангъан олур. Аллаh эр шейни билиджидир, буюк икмет саибидир.

112. Ким къасттан я да къастсыз бир гунах къазаныр да, сонъ оны бир къабаатсызнынъ усьтюне атса, мытлакъа, буюк бир ифтира ве ачыкътан-ачыкъ бир гунах къазаныр.

113. Аллаhнынъ санъа лютфи ве мерхамети олмаса эди, олардан бир топу сени саптырмагъа азырлангъан эди. Олар ялынъыз озьлерини саптырырлар, санъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаh санъа Китапны ве икметни эндирген ве санъа бильмегенинъни огреткендир. Аллаhнынъ лютфи санъа керчектен буюк олгъандыр.

(Бу аетлернинъ ибрет бериджи бир келиш себеби бар. Мединелилерден Зафер огъулларындан Ту'ме бир къомшусынынъ зырхыны чалгъан, бир мешин ун торбасына къоюп кетирген, бир еудийнинъ эвинде гизлеген. Албуки, торба тешик экен ве бу тешиктен акъкъан ун зырхнынъ эвель Ту'менинъ эвине къадар кельгенини, сонъ еудийнинъ эвине кеткенини бильдире. Ту'мени сыкъыштыралар, мусульман олгъанына рагъмен, чалмагъанына емин эте. Еудийни соргъугъа чекелер. О да: «Буны манъа Ту'ме берди», дей ве базы еудийлер бунъа шаатлыкъ этелер; Зафер огъуллары, аиле намусы ичюн, келип Ресулуллахкъа «Ту'мени азат эттирмеге» исрар этелер. Аз. Пейгъамбер де бу вазиет ве Ту'менинъ емини узеринде тюшюне, аркъасындан юкъарыда маналары окъулгъан аетлер эне).

114. Оларнынъ фысылдашувларынынъ бир чокъунда хайыр ёкътыр. Анджакъ бир садакъа яхут бир эйилик, яхут да инсанларнынъ арасыны тюзельтмек истеген(нинъ фысылдашувы) истисна. Ким Аллаhнынъ ризасыны эльде этмек ичюн буны япса, биз онъа якъында буюк бир мукяфат береджекмиз.

115. Озю ичюн догъру ёл белли олгъандан сонъ, ким Пейгъамберге къаршы чыкъар ве му'минлернинъ ёлундан башкъа бир ёлгъа кетер исе, оны о тарафта быракъырмыз ве джеэннемге сокъармыз; о не фена бир ердир.

(Юкъарыда икяеси анълатылгъан Ту'менинъ тарафдарлары топлашувлар япып, араларында гизли-гизли къонушкъанлар, оны берат эттирювнинъ ёлларыны арагъанлар. Тешеббюслерине бакъмадан, Ресулуллах онынъ файдасына укюм этмегендже де, Ту'ме Меккеге къачкъан ве динини денъиштирген. Даа сонъра хырсызлыкъкъа девам этерек, йыкъылгъан бир диварнынъ алтында къалып ольген).

116. Аллаh озюне ортакъ къошулгъаныны асла багъышламаз; ондан башкъа гунахларны истеген кимсеси ичюн багъышлар. Ким Аллаhкъа

ортакъ къошса, текмиль сапыкътыр.
(Аит хадислернен бу ве бунъа бенъзеген аетлернинъ бирликте дегерлендирилюви сонъунда анълашылгъаны шу ки, Аллаһ Тааля зерре къадар иман иле ахиретке къавушкъан му'минлерни биле, я бир муддет джезаландыргъандан сонъ, яхут тёвбе, кеффарет, эйи амеллер, мусибетлерге сабыр киби себеплернен, яхут да бойле бир себепке таянмадан, афу этмекте, багъышламакътадыр. Имансыз оларакъ, инкяр ве ширк ичинде аятыны тамамлагъанларны исе, багъышламайджагъы бу аетте кесен-кес ортагъа чыкъмакъта).

117. Олар (мушриклер) Оны быракъып, ялынъыз бир такъым ыргъачылардан (ыргъачы исимли танърылардан) истейлер, анджакъ инат шейтандан истекте булунмакъталар.
(Дуа этмек, тилекте ве истекте булунмакъ – ибадеттир, анджакъ Аллаһнынъ береджеги ве ялынъыз Ондан истениледжек шейлерни башкъасындан тилемек, ширк аляметидир).

118. Аллаһ оны (шейтанны) лянетлеген; о да: «Емин этерим ки, къулларынъдан белли бир пай эдинеджегим», деген.

119. «Оларны мытлакъа саптыраджам, мытлакъа оларны бош къуруntуларгъа богъаджам, кесен-кес оларгъа эмир этеджем де, айванларнынъ къулакъларыны яраджакълар (путлар ичюн нишанлайджакълар), шубесиз, оларгъа эмир этеджем де, Аллаһнынъ яраткъаныны денъиштиреджеклер» (деди). Ким Аллаһны быракъып да, шейтаннен дост тутунса, эльбетте ачыкътан-ачыкъ бир зиянгъа огърагъандыр.
(Аллаһнынъ яраткъанларыны денъиштирмек – джанлыларнынъ табиий шекиль ве алельхусуслыкъларыны денъиштирмек демектир. Айванларнынъ керексиз ерде къулакъ ве къуйрукъларыны кесмек; къашларны, тишлерни..., сюсленюв макъсадынен, денъиштирмек бу къабильдендир ве ясакълангъандыр. Табиатнынъ тюзгюнлигини бозуджы арекетте булунув ве технологиясы да айны сынъыр ичиндедир).

120. (Шейтан) оларгъа сёз берир ве оларны умютлендирир; албуки, шейтаннынъ оларгъа сёз берюви – алдатувдан башкъа бир шей дегиль.

121. Иште, оларнынъ ери джеэннемдедир; ондан къачып къуртуладжакъ бир ер де тапалмайджакълар.

122. Иман эткен ве эйи ишлер япкъанларны ичинде эбедий къалмакъ узьре, зергининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъмыз. Аллаһ, (бу айтылгъанларны) хакъ бир сёз оларакъ, ваде этти. Сёз бермек ве оны тутмакъ нокътаи назарындан, ким Аллаһтан даа догъру ола билир?

123. Не сизинъ къуруntуларынъыз, не де эхл-и китапнынъ къуруntылары (керчектир); ким бир феналыкъ япса, онынъ джезасыны корер ве озю ичюн Аллаһтан башкъа дост да, ярдымджы да тапамаз.

124. Эркек олсун, къадын олсун, эр ким де му'мин оларакъ, эйи ишлер

япса, иште олар дженнетке кирерлер ве зерре къадар акъсызлыкъкъа огъратылмазлар.

(Инсанларнынъ истер ичтимаий ве ахлякъий дегерлери, истер давранышларына коре, эльде этеджек нетиджелери, Аллаһ ве Ресулы тарафындан анълатылгъан. Бунъа коре, кимнинъ кимден усьтюн олгъаны, кимнинъ догъру ёлда, кимнинъ янълыш ёлда булунгъаны... къурунты ве теменналарнен дегиль, иляхий беяннен анълашыладжакъ; иляхий дегерлер системасына коре ольчюлер бельгиленеджек).

125. Ишлеринде догъру оларакъ, озюни Аллаһкъа теслим эткен ве Ибрахимнинъ, Аллаһны бир таныгъан динине табий олгъан кимседен диндже даа гузель ким бар? Аллаһ Ибраһимни дост эдинген.

(Пейгъамберлер Аллаһнынъ эльчилери олувлары нокъта-и назарындан, фаркъсыз олмакънен берабер, базы хусусиетлер ве имтиязларнен бир-биринден фаркълыдырлар. Бу джумледен, Аз. Мусагъа «келимуллах», Аз. Исагъа «рухуллах», Аз. Муһаммед Мустафагъа «хабибуллах» денильгени киби, Аз. Ибрахимге де «халилуллах» денильген ве юкъарыдаки аят бу васыфларгъа менба олгъан).

126. Коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр ве Аллаһ эр шейни къушаткъандыр. (Ич бир шей Онынъ илим ве къудретининъ тышында къаламаз).

127. Сенден къадынлар акъкъында фетва истейлер. Де ки: Оларгъа аит укюмни сизге Аллаһ анълатмакъта: Китапта озьлери ичюн язылгъанны (мирасны) бермейип, никяхламакъ истеген етим къадынларынъыз, чаресиз балалар ве етимлерге нисбетен адиль давранувынъыз акъкъында сизге окъулгъан аетлер (Аллаһнынъ укмини ачыкътан-ачыкъ ортагъа къоймакъта). Хайырдан не япсанъыз, шубесиз Аллаһ оны бильмекте.

128. Эгер бир къадын къоджасынынъ аиле яшайышында уюмсызлыгъындан яхут озюнден юзь чевиргенинден шубеленсе, араларында бир сулх япувларында оларгъа гунах ёкъ. Сулх (даима) хайырлыдыр. Затен нефислер куньджюликке азырдыр. Эгер эйи кечинсенъиз ве Аллаһтан къоркъсанъыз, шубесиз, Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.

(Эвлиликте уймакъ ве кечинюв къаршылыкълы федакярлыкънен олур. Анджакъ инсанларда куньджюлик ве менджилик мейли табиий олгъанындан, эр кес федакярлыкъны къаршы тарафтан беклер. Сулх ве анълашув эки тарафнынъ базы истек ве акъларындан вазгечюви ве федакярлыкъ этюви иле керчеклешир; бу исе, аиледе уюшмазлыкънынъ девам этювинден я да айырылувдан даа хайырлыдыр).

129. Узерине тюшип огърашсанъыз да, къадынлар арасында адиль давранувгъа кучь етиштиралмазсынъыз; баре бирисине тамамен къапылып да, дигерини аскъыгъа алынгъан киби быракъманъ. Эгер

араны тюзельтир, гунахтан сакъыныр исенъиз, Аллаh шубесиз, чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Бирден зияде къадыннен эвли олгъан эркек, къадынлары арасында мусавий ве адиль давранмагъа меджбурдыр. Анджакъ базы хусуслар бар ки, буларда мусавийликни къорчаламакъ инсаннынъ табиатына терстир; меселя, эки къадыныны айны дереджеде бегенмек ве севмек мумкюн дегиль; бу себепле де, эркеклер бунынънен мукеллеф къылынмагъанлар, истеселер де буны япалмайджакълары оларгъа бильдирильген. Бунъа мукъабиль эльде олгъан маддий сайыла биледжек акъларда, нимет ве имкянларда адалет шарттыр; берабер къалмакъ муддети мескен, киеджек, ашайджакъ ве дигер имкянларны бу ерде мисаль оларакъ зикр этмек мумкюн).

130. Эгер (къадын-къоджа) бир-биринден айырылса, Аллаh бол ниметлеринден эр бирини зенгинлештирир (дигерине мухтадж олмакътан къуртарыр); Аллаhнынъ лютфи кениш, икмети буюктир.

(Бутюн тедбирлерге рагъмен, эвлилик уймаса, эв джеэннемге чевирильген исе, ёкъсуллыкъ ве чаресизликке тюшмек къоркъусынен бу джеэннемге къатланмакъ керекмей; Аллаh нидже къапулар ачар).

131. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаhнынъдыр. Сизден эвель озьлерине Китап берильгенлерге ве сизге: «Аллаhтан къоркъунъ», деп эмир эттик. Эгер инкяр этер исенъиз, билинъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаhнынъдыр. Аллаh сынъырсыз зенгиндир, зиядесинен макътавгъа ляйыкътыр.

132. Коклерде ве ерде олгъанлар Аллаhнынъдыр. Векиль оларакъ Аллаh кяфидир.

133. Эй, инсанлар! Аллаh истесе, сизни ёкъ этип, башкъаларыны кетирир; Аллаh бунъа къадирдир.

(Бекъа ве эбедийлик Аллаhкъа махсустыр. Керчек манада варлыкъ да Онъа аиттир. Къулларнынъ вуджут ве барлыгъы Онынъ лютфи, Онынъ эманетидир. Эманетке хиянет ве Аллаhкъа исьянда исрарлыкъ косьтерильсе, бутюн эманетлернинъ бу арада вуджут ве барлыкънынъ къайтарып алынувы къачынылмаз алгъа келир).

134. Ким дюнья мукяфатыны истесе (бильсин ки), дюньянынъ да, ахиретнинъ де мукяфаты Аллаh къатындадыр. Аллаh эр шейни эшитиджи ве эр шейни корюджидир.

135. Эй, иман эткенлер! Адалетни дикъкъатнен муафаза этиджи, озюнъиз, ана-бабанъыз ве акърабанъыз алейхинде олса да, Аллаh ичюн шаатлыкъ этиджи кимселер олунъ. (Акъларында шаатлыкъ эткенлеринъиз) зенгин олсунлар, факъыр олсунлар, Аллаh оларгъа (сизден) даа якъындыр. Ислеринъизге уйып, адалеттен сапманъ, (шаатлыкъны) эгер-букер (догъру шаатлыкъ этмез), яхут шаатлыкъ этювден къачынсанъыз (билинъ ки), Аллаh япкъанларынъыздан хабердардыр.

(Аетте инсанларны адалеттен айыргъан икътисадий, ичтимаий, психологик себеплернинъ эписи сайыларакъ, инсанлар тенбиеленген,

укюм этиджи ве шаатлыкъ этиджи кимсенинъ ялынъыз Аллаh къоркъусынынъ тесири алтында арекет этюви телкъин этильген).

136. Эй, иман эткенлер! Аллаhкъа, Пейгъамберине, Пейгъамберине эндирильген Китапкъа ве даа эвель эндирген Китапкъа иман(да себат) этинъ. Ким Аллаhны, мелеклерини, китапларыны, пейгъамберлерини ве къыямет кунюни инкяр этсе, там манасынен сапыткъандыр).

137. Иман этип, сонъ инкяр эткенлерни, сонъра кене иман этип, текрар инкяр эткенлерни, сонъра да инкярларыны арттыргъанларны Аллаh не багъышлайджакъ, не де оларны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ.
(Булар гонъюллеринде бир тюрлю иман ер алмагъан, къарарсызлыкъта, инкярнен иман арасында салланаракъ омюр кечирген, сонъунда да инкярджылыкъта къалгъан кяфирлер ве мунафыкъլардыр).

138. Мунафыкъларгъа озьлери ичюн аджджы бир азап олгъаныны мужделе!

139. Му'минлерни быракъып да, кяфирлерни дост туткъанлар, оларнынъ янында иззет (кучь ве шереф) къыдыралармы? Бильсинлер ки, бутюн иззет ялынъыз Аллаhкъа аиттир.

140. О (Аллаh) Китапта сизге бойле эндиргендир ки: Аллаhнынъ аетлери инкяр этильгенини яхут оларнынъ усьтлеринден кульгенлерини эшиткен вакътынъызда, олар бундан башкъа бир сёзге далгъангъа (мевзугъа кечкенге) къадар, кяфирлернен берабер отурманъ; ёкъса, сиз олар киби олурсынъыз. Эльбетте, Аллаh мунафыкъларны ве кяфирлерни джеэннемде бир ерге топлайджакъ.
(Истер миллетлерарара мунасебетлерде ве истер шахыслар ве топлулыкъларара мусибетлерде му'минлер даима му'минлернинъ янындан ер аладжакъ, кучь, къувет ве шерефни бу бераберликте арайджакъլар. Озьлерини къорчаламакъ я да къуветленмек ичюн кяфирлерге баш ургъан миллетлер ашшалангъанлары киби, шахыслар да маневий дегерлеринде зарар этеджеклер. Эгер берабердлик зарурий алгъа кельсе, бу такъдирде, му'минлер энъ аздан динлери алейхинде къонушылыр экен, меджлисни терк этюв суретинен, вазиетке къаршы чыкъаджакъ, динлерини къорчаламакъ ичюн керекли тедбирлерни аладжакъլар).

141. Сизни козетип тургъанлар, эгер сизге Аллаhтан бир зафер (насиб) олса: «Сизнен берабер дегиль эдикми?», дерлер. Кяфирлернинъ (заферден) бир насиплери олса (бу сефер де оларгъа), «Сизни енъип (ольдюре биледжегимиз алда, ольдюрмейип) му'минлерден къорчаламадыкъмы?», дерлер. Артыкъ Аллаh къыямет кунюнде аранъызда укюм этеджек ве кяфирлер ичюн му'минлер алейхине асла бир ёл бермейджек.

142. Шубесиз, мунафыкъլар Аллаhкъа оюн этмеге къалкъышалар; албуки, Аллаh оларнынъ оюнларыны башларына чевирмекте. Олар намазгъа къалкъкъан вакъытларында ушенерек къалкъарлар, инсанларгъа косьтериш япарлар, Аллаhны да пек аз хатыргъа кетирирлер.

143. Уларнынъ арасында боджалап турмакъталар; не оларгъа (багъланаалар), не буларгъа. Аллаh ёлдан шашырткъан кимсесине асла бир (чыкъаджакъ) ёл буламазсынъ.

144. Эй, иман эткенлер! Му'минлерни быракъып да, кяфирлерни дост тутманъ; (буны япаракъ) Аллаhкъа алейхинъизде ачыкътан-ачыкъ бир делиль бермек истейсинъизми?

(Кяфирлернен ве мушриклернен дост тутунмамакъ мевзусы Къур'ан-ы Керимде сыкъ-сыкъ зикр этильген ве узеринде турулгъан бир мевзудыр. Еудийлер ве христианларнынъ му'минлерге дост оламайджагъы, мусульманларнынъ да оларнен дост тутунмамалары кереклиги исрарнен бильдирильген. Зарурет себебинен, ишбирлиги ве ярдымлашма япыла билир; анджакъ бу, достлукътан фаркълы бир мунасебеттир).

145. Шубе ёкъ ки, мунафыкълар джеэннемнинъ энъ алттаки къатындадырлар. Артыкъ оларгъа асла бир ярдымджы буламазсынъ.

146. Анджакъ тёвбе этип, алларыны тюзельткенлер Аллаhкъа сым-сыкъы сарылып, динлерини (ибадетлерини) ялынъыз Онынъ ичюн япкъанлар башкъа. Иште, олар (акъикъатен) му'минлернен берабердирлер ве Аллаh му'минлерге якъында буюк мукяфат береджек.

147. Эгер сиз иман этер ве шукюр этер исенъиз, Аллаh сизге неден азап этсин! Аллаh шукюрге къаршылыкъ бериджи ве эр шейни билиджидир.

(Диннинъ самимий багълылары янында аман эр заман менфаатлары ичюн инангъан корюнген, вазиетни къуртармакъ ичюн му'минлернинъ янында булунгъан кимселер бардыр; буларгъа «мунафыкълар» денилир. Аллаh, дюньяда олмаса биле, ахиретте мунафыкъларнынъ сахте ортюсини алып быракъаджакъ, намерт кяфирлер олгъанлары ичюн, оларны джеэннемнинъ тюбюне къояджакъ, акъларында ич бир шефаатны къабул этмейджек. 146-нджи ает мунафыкълыкътан тёвбе этип, вазгечкенлернинъ учь васфындан баас эте ки, булар айны заманда, имандаки самимиетнинъ шарты ве аляметлеридир: 1. Ялынъыз сёзнен къанмайып, алыны тюзельтмек, 2. Аллаhкъа ве Онынъ Китап ве Суннетте ортагъа чыкъкъан ирадесине сым-сыкъы багъланмакъ, 3. Диний аятыны инсанларнынъ ризасы ве дюнья менфаатлары ичюн дегиль, ялынъыз Аллаh ризасы ичюн яшамакъ. Иште, булар самимий ве сагълам бир иманнынъ табиий нетиджелеридир).

148. Аллаh фена сёзнинъ ачыкъ сёйленювини севмез; анджакъ акъсызлыкъкъа огърагъан башкъа. Аллаh эр шейни эшитиджи ве билиджидир.

(Чиркин сёз, артындан сёйлемек, лаф ташув, ялан, ифтира... фена сёзлер джумлесиндендир. Булар инсаннынъ ичинден кече бильсе де, башкъасына анълатмакъ ве сёйлемек джаиз дегиль. Бир кимсе дигерине бир феналыкъ, бир акъсызлыкъ япкъанда, буны башкъасына сёйлемек де фена сёзге кире; анджакъ феналыкъ ве акъсызлыкъ

корьген кимсе я ислях этмек, я да сучлынынъ джеза корювини темин этмек макъсадынен, буны анълатмагъа меджбурдыр, бунъа изин берильген).

149. Бир эйиликни анълатыр яхут гизлер исенъиз, я да бир феналыкъны (анълатмайып) афу этер исенъиз, шубесиз, Аллаһ да зиядесинен афу этиджи ве къадирдир.

150. Аллаһны ве пейгъамберлерини инкяр эткенлер ве (инанмакъ хусусында) Аллаһ иле пейгъамберлерини бир-биринден айырмакъ истеп: «Бир къысмына иман этермиз, амма бир къысмына инанмамыз», дегенлер ве булар (иман иле куфюр) арасында бир ёл тутмакъ истегенлер ёкъмы?

151. Иште, акъикъий кяфирлер булардыр. Ве биз кяфирлерге алчалтыджы бир азап азырлагъандырмыз.

152. Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман эткен ве олардан ич бирини дигерлеринден айырмагъанларгъа (кельгенде) иште, Аллаһ оларгъа бир кунь мукяфатларыны береджек. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

153. Эхл-и китап сенден озьлерине бир китап эндирювинъни истей. Олар Мусадан бунынъ даа буюгини истегенлер де: «Бизге Аллаһны ачыкътан-ачыкъ косьтер», деген эдилер. Зулумлары себебинен, аман оларны йылдырым урды. Сонъунда озьлерине ачыкъ делиллер кельгенде, бузавны (танъры) къабул эттилер. Биз буны да афу эттик. Ве Мусагъа ачыкътан-ачыкъ делиль (ве акимиет) бердик.

154. Сёз берювлери(ни) къуветлендирмек ичюн, Туурны башларына тиктик де, оларгъа: «Баш эгерек къапудан киринъ», дедик. «Джума эртеси куню сынъырны ашманъ», дедик. Олардан къатий сёз алдыкъ.
(Еудий ве христианларнынъ Аз. Пейгъамберден олмайджакъ шейлер истемелери ве бир тюрлю хакъны къабул этмемелери къаршысында, Аллаһ Тааля эхл-и китапнынъ кечмишини анълатаракъ, буларнынъ башкъа пейгъамберлерге де бойле япкъанларыны, даа агъыр ве олмайджакъ теклифлерде булунгъанларыны, Аз. Муса вастасынен озьлерине кетирильген нидже делиллерге рагъмен, кене сапкъанларыны анълатаракъ, Аз. Пейгъамбер (с.а.)ны эм теселли этмекте, эм де азмини дестеклемекте).

155. Сёзлеринден къайтувлары, Аллаһнынъ аетлерини инкяр этювлери, акъсыз ерде пейгъамберлерни ольдирювлери ве «Къальплеримиз къылыфлангъандыр» деювлери себебинен (оларны лянетледик, тюрлю белялар бердик. Оларнынъ къальплери къылыфлы дегиль;) там аксине, куфюрлерининъ себебинен, Аллаһ о къальплер узерине муурь ургъандыр; пек азы истисна, артыкъ иман этмезлер.

156. Бир де инкяр этювлеринден ве Мерьемнинъ узерине буюк бир ифтира атувларындан;

157. Ве «Аллаһ эльчиси Мерьем огълу Исаны ольдюрдик», деювлери себебинден (оларны лянетледик). Албуки, оны не ольдюрдилер, не де

астылар; факъат (ольдюргенлери) оларгъа Иса киби косьтерильди. Онынъ акъкъында ихтиляфкъа тюшкенлер бундан толайы, там бир къарарсызлыкъ ичиндедирлер; бу хусуста зангъа уймакътан гъайры, ич бир (сагълам) бильгилери ёкътыр ве кесен-кес оларакъ оны ольдюрмедилер.

(Аллаһ Тааля Нуһны туфандан, Ибрахимни атештен, Мусаны Фыравундан, Муһаммед Мустафаны мушриклернинъ тузагъындан къорчалап къуртаргъаны киби, Исаны да оны ольдюрмек истеген еудийлернинъ элинден къуртаргъан, Аз. Исагъа хиянетлик япаракъ, ерини аскерлерге косьтерген адамны Исагъа бенъзетерек ольдюрткендир).

158. Аксине, Аллаһ оны (Исаны) озь янына чыкъаргъандыр. Аллаһ иззет ве икмет саибидир.

159. Эхл-и китаптан эр бири олюминден эвель онъа мытлакъа иман этеджек. Къыямет кунюнде де, о оларгъа шаат оладжакъ.

(Аллаһ, пейгъамбери Исаны еудийлерден къорчалагъан. Ольдюрювлерине мани олгъан; бу кесен-кестир. Оны озь янына алгъаны да шубесиздир. Анджакъ, бунынъ шекли ве вакъыты узеринде чешит беянлар ве анълайышлар бар. Чокълукъкъа коре, Аллаһ оны къудретинен маневий семалардаки хусусий мевкъине котерьген, къыяметтен эвель текрар дюньягъа ёллайджакъ. О вакъыт бутюн эхл-и китап онынъ пейгъамбер олгъанына инанаджакъ, янълыш инанчларындан къуртуладжакълар. Аз. Иса дюньяда къалгъан муддетче Къур'ан иле укюм этеджек, хадж, домуз ве башкъалар иле багълы янълыш тедбикъатларны токътатаджакъ. Бир башкъа анълайышкъа коре, Аллаһ оны еудийлерден къорчалагъан, эджели кельгенинен, оны вефат эттирген. Ве рухуны семадаки ерине котерьген. Къыяметтен эвель келеджек де онынъ рухудыр. Эхл-и китаптан олгъанлар олюмлеринден эвель акъикъатны огренип инанаджакълар, факъат бунынъ файдасы олмайджакъ. Бу анълайыш учюнджи суренинъ 54-56-нджи аетлерине эсасландырылгъан).

160-161. Еудийлернинъ зулумы себебинен, бир де чокъ кимсени Аллаһ ёлундан чевирювлери, ред этильгенлери алда, файыз алувлары ве акъсыз (ёллар) иле инсанларнынъ малларыны ашагъанлары ичюн озьлерине (даа эвель) элял этильген темиз ве яхшы шейлерни оларгъа арам яптыкъ; ве араларындан инкяргъа сапкъанларгъа аджджы бир азап азырладыкъ.

162. Факъат араларындан илимде теренлешкенлер ве му'минлер, санъа эндирильгенге ве сенден эвель эндирильгенге иман эткенлер, намазны къылгъанлар, зекятны бергенлер, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанлар бар я; иште, оларгъа пек якъында буюк мукяфат береджекмиз.

163. Биз Нуһкъа ве ондан сонъки пейгъамберлерге вахий эткенимиз киби, санъа да вахий эттик. Ве Ибрахимге, Исмаилге, Исхакъкъа, Якъубгъа, эсбаткъа (торунларгъа), Исагъа, Эййубке, Юнускъа, Харунгъа ве

Сулеймангъа вахий эттик. Давудкъа да Зебурны бердик.
(Пейгъамбер – озюне вахий кельген буюк инсандыр. Бу вахий инсанларгъа теблигъ иле мукеллеф олгъанларгъа эльчи манасында «Ресул» денилир. Вахий Аллаһнынъ къулларына, тилегенини сёйлеви ве бильдирюви ичюн сечкен айрыджа бир хаберлешюв ёлудыр. Мелек вастасынен олгъаны киби, вастасыз да ола билир. Вахийге наиль олгъан пейгъамбер озюнде Аллаһтан олгъанына асла шубе этмеген бир бильги ве айдынланув булыр. Аеттеки «торунлар» – Якъуб пейгъамбернинъ балалары ве торунларыдыр).

164. Бир къысым пейгъамберлерни санъа даа эвель анълаттыкъ, бир къысмыны исе, санъа анълатмадыкъ. Ве Аллаһ Муса иле акъикъатен къонушты.
(Хадислерде юз бинълернен пейгъамбер келип-кечкени бильдирильген. Бу ает де, сайы бермеден, айны акъикъатны тильге кетирмекте. Бунъа коре, ер юзюнде инсанлар олгъан ерлерге эр заман иляхий талимат еткизмек ичюн, чокъ сайыда пейгъамберлернинъ ёлланылгъаны анълашылмакъта).

165. (Ерине коре) мужделейиджи ве сакъындырыджы оларакъ пейгъамберлер ёлладыкъ ки, инсанларнынъ пейгъамберлерден сонъ, Аллаһкъа къаршы бир баанелери олмасын! Аллаһ иззет ве икмет саибидир.

166. Факъат Аллаһ санъа эндиргенине шаатлыкъ этер; оны озь ильминен эндирди. Мелеклер де (бунъа) шаатлыкъ этерлер. Ве шаат оларакъ Аллаһ кяфидир.

167. Инкяр эткен ве (башкъаларыны да) Аллаһ ёлундан чыкъаргъанлар, шубесиз, догъру ёлдан чокъ узакълашкъандырлар.

168. Инкяр этип, зулум эткенлерни Аллаһ асла багъышлайджакъ дегиль. Оларны (башкъа) бир ёлгъа къояджакъ да дегильдир.

169. Анджакъ, о ерде эбедий къалмакъ узьре, оларны джеэннем ёлуна (къавуштыраджакъ). Бу да Аллаһкъа чокъ къолай.

170. Эй, инсанлар! Ресул сизге Раббинъизден акъикъатны кетирди (бунда шубе ёкъ), о алда, озь эйилигинъизге оларакъ, (онъа) иман этинъ. Эгер инкяр этер исенъиз, коклерде ве ерде не бар исе, шубесиз эписи Аллаһнынъдыр. (Онынъ сизинъ инанувынъызгъа итияджы ёкъ). Аллаһ кениш илим ве икмет саибидир.

171. Эй, эхл-и китап! Дининъизде адден ашманъ. Ве Аллаһ акъкъында, керчектен башкъасыны сёйлеменъ. Мерьем огълу Иса Месих, анджакъ Аллаһнынъ Ресулыдыр, (о) Аллаһнынъ Мерьемге етиштирген «_+кун+_» – «ол» келимеси(нинъ эсери)дир. Ондан бир рухтыр. (Онынъ тарафындан ёлланылгъан, яхут къуветлендирильген, яхут да Джебраил тарафындан уфленген бир рухтыр). О алда, Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман этинъ. «(Танъры) учьтир» деменъ, сиз ичюн хайырлы олмакъ узьре, бундан вазгечинъ. Аллаһ – анджакъ тек бир Аллаһтыр. О, баласы олмакътан мунеззехтир. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Онынъдыр. Векиль оларакъ Аллаһ етерлидир.

(Христианлар бир турлю Аллаһнынъ бирлиги (тевхид) инанчына келалмагъан, Аллаһнен пейгъамберини бир-биринден айыралмагъанлар. Аз. Муса ве Аз. Иса эхл-и китапкъа тевхид инанчыны кетиргени алда, сонърадан сапкъан бу топлумлар Хатему'ль энбиянынъ сагълам ве айдынлатыджы беянларына рагъмен, чокъу керчекни къабул этмегенлер. Христианлар: «Аллаһт – баба, огъул ве руху'ль къудустан ибарет олмакъ узьре, учьтир», яхут «Аллаһ учь унсурдан мейдангъа кельгендир, буларнынъ учю де бир-бирининъ айныдыр, эр бири там иляхтыр ве учю бирден тек бир танърыдыр», диерек къапа-къаршылыкъкъа тюшерлер. Юкъарыдаки аетлер оларны акъкъикъий Аллаһ инанчы узеринде айдынлатмакъ ичюн кельген. Аетте Аз. Иса ичюн «Аллаһтан бир рух» ве «Аллаһнынъ келимеси» денильген. Аал-и Имраан суресининъ 45-47-нджи аетлеринде экинджи васыф анълатылгъан, бундан макъсат – Аллаһнынъ «Ол!», деювинден ибарет олгъаны бильдирильген, Аз. Исанынъ муджизевий бир шекильде яратылгъаны беян этильген. Мерьем суресининъ 17-нджи аетинден итибарен де бириндджи васыф беян этильген, «Рух»нынъ Джебраил олгъанына ишарет этильген).

172. Не Месих ве не де Аллаһкъа якъын мелеклер, Аллаһнынъ къулы олмакътан кери турарлар. Онъа къуллукътан кери турып, буюклик таслагъан кимселернинъ эписини (Аллаһ) якъында узурына топлайджакъ.

173. Иман этип, эйи ишлер япкъанларгъа (Аллаһ) эджирелерини там оларакъ береджек ве оларгъа лютфинден даа зиядесини де ихсан этеджек. Къуллыгъындан юзь чевирген ве кибирленгенлерге кельгенде, оларгъа аджджы бир шекильде азап этеджек. Олар озьлери ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост ве не бир ярдымджы тапарлар. (Озьлерини Аллаһнынъ азабындан къуртараджакъ бир кимсе тапалмазлар).

174. Эй, инсанлар! Шубесиз, сизге Раббинъизден кесен-кес бир делиль кельди ве сизге ачыкътан-ачыкъ бир нур эндирдик.
(Кесен-кес делиль – Ресулуллах, нур исе – Къур'ан-ы Керимдир).

175. Аллаһкъа иман этип, Онъа сым-сыкъы сарылгъанларгъа кельгенде, Аллаһ оларны озюнден бир рахмет ве люфт (дерьясы) ичине далдыраджакъ ве оларны озюне догъру (баргъан) бир ёлгъа къояджакъ.

176. Сенден фетва истерлер. Де ки: «Аллаһ бабасы ве баласы олмагъан кимсенинъ мирасы акъкъындаки укюмни бойле анълата: Эгер баласы олмагъан бир кимсе олюр де, онынъ бир къыз къардашы олса, быракъкъанынынъ ярысы онынъдыр. Къыз къардаш олюп, баласы олмаса, эркек къардаш да онъа варис олур. Къыз къардашлар эки дане олсалар, (эркек къардашлары быракъкъанынынъ учьте экиси оларнынъдыр. Эгер эркек-къадын даа зияде къардаш мевджут исе, эркекнинъ акъкъы эки къадын пайы къадардыр. Шашырмаманъыз ичюн Аллаһ сизге анълатмакъта. Аллаһ эр шейни бильмектедир.

(Суренинъ башларында 12-нджи аеттеки къардашлар – ана бир къардашлар эди. Бу ердеки къардашлар исе, ана-баба бир ве баба бир къардашлардыр).

5. эль-МААИДЕ

Учюнджи аеттен гъайры, суренинъ бутюни Мединеде, иджрий алтынджы сенеде назиль олгъан, 120 аеттир. Бухарий ве Муслимде Аз. Умерден ривает этильгенине коре, «Бугунь сизге дининъизни тамамладым...» ифадеси кечкен аети Меккеде, веда хаджында, джума куню, арфе акъшамы назиль олгъан.

«_+Мааиде+_» – софра демектир. 112 ве 114-нджи аетлерде Аз. Иса заманында коктен эндирилюви истенильген бир софрадан баас этильгени ичюн суреге бу исим берильген.

Бундан эвельки суреде диний топлулыкълардан мунафыкълар акъкъында зиядедже сёз этильген эди. Бу суреде исе, кене мунафыкълардан баас этильмекнен берабер, чокъча эхл-и китаптан ве алельхусус христианлар акъкъында сёз юрсетильген. Бундан гъайры, суреде хадж вазифеси, абдест, гъусул, тейеммумнен багълы базы бильгилер, ички ве къумар ясагъы, ахтларгъа ве сёзге саиплик, ичтимаий ве ахлякъий мунасебетлер, арам ве элял ашаладжакълар киби бильги ве укюмлерге ер берильген.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Эй, иман эткенлер! Ахтлар(нынъ керегини) ерине кетиринъ. Ихрамлы олгъанда авланмакъны элял саймамакъ узьре, (ашагъыда) сизге окъуладжакълардан башкъа айванлар сиз ичюн элял этильди. Аллаh истегенине укюм этер.
   (Ахтларгъа риает, укъукъий девлетнинъ энъ муим хусусиетини тешкиль этер. Земаневий девлетлерде эки муим васыф бар: «Ичтимаийлик, укъукъийлик». Булардан биринджиси девлетнинъ, ялынъыз шахсларнынъ укъукъыны дегиль, топлумнынъ да акъ ве менфаатларыны козетюви, керекkенде топлум менфаатыны шахыс менфаатындан огге сюрювидир. Къур'ан-ы Керим ве Суннет менбасы девлетнинъ ичтимаий васфы узеринде дикъкъатнен тургъан, багълайыджы принциплер къойгъан. Экинджиси исе, кейфине коре давранув, зорбалыкъ, фырсатчылыкъ ерине, акъ, укъукъ ве къанунларнынъ юкъары олувы демектир. Къур'ан-ы Керим 14 асырдан берли бу эки васыфны инсанлыкъ дюньясына теблигъ этмекте; эм де ахтларгъа риаетни иманнынъ кереги саяракъ!)
2. Эй, иман эткенлер! Аллаhнынъ (къойгъан диний) ишаретлерине, арам айгъа, (Аллаhкъа эдие этильген) къурбангъа, (ондаки) герданлыкъларгъа, Рабблерининъ лютф ве ризасыны араяракъ, Бейт-и Харамгъа ёнельген кимселерге (теджавуз ве) сайгъысызлыкъ этменъ. Ихрамдан

чыкъкъанынен, авлана билирсинъиз. Месджит-и Харамгъа кирювинъизнинъ огюни алгъанлар ичюн бир топлумгъа нисбетен беслеген кининъиз сизни теджавузгъа рухландырмасын! Эйилик ве (Аллаһнынъ ясакъларындан) сакъынув узеринде ярдымлашынъ, гунах ве душманлыкъ узерине ярдымлашманъ. Аллаһтан къоркъунъ; чюнки, Аллаһнынъ джезасы четиндир.

3. Леш, къан, домуз эти, Аллаһтан башкъасынынъ адына богъазлангъан, богъулгъан (таш, агъач ве башкъаларнен) урулып ольдюрильген, юкъарыдан юварланып ольген, бойнузлашып (айванларнен тюртюшип) ольген джанаварларнынъ ашагъан айванлары – ольмеден етишип сойгъанларынъыз истисна – тик ташлар (путлар) узерине богъазлангъан айванлар ве окъларнен къысмет къыдырувынъыз сизге арам этильди. Булар ёлдан чыкъувдыр. Бугунь кяфирлер, сизинъ дининъизден (оны ёкъ этювден) умют кескендирлер. Артыкъ олардан къоркъманъ, менден къоркъунъ. Бугунь сизге дининъизни тамамладым, узеринъизге ниметимни тамамладым ве сиз ичюн дин оларакъ Ислямны бегендим. Ким гонъюлден гунахкъа ёнельмемек узьре, ач алында тарлыкъкъа тюшсе (арам этлерден ашай билир). Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Эр динде ве системада арамлар, ясакълар бар. Муими, шахыс ве топлумнынъ менфаатына, эбедий бахтлылыгъына, ёнельген олувы, бир икмет ве мана ташувыдыр. Ислямда ясакълангъан ашаладжакъ ве ичилиджеклер эсас оларакъ, сагълыкъкъа зарарлы олгъаны, базы шекиллерде айванларгъа эзиет олгъаны, Ислям кетиргеннинъ имангъа ве ахлякъ низамына терс олгъаны ичюн ясакълангъан. Булардан бир къысмынынъ зарарлы олгъаны эвельден берли беллидир. Дигерлерининъ зарары исе, инсанлыкънынъ ильмий севиеси юксельген сайын анълашылмакъта ве анълашыладжакъ).

4. Озьлери ичюн нелернинъ элял къылынгъаныны сенден сорамакъталар; де ки: Бутюн эйи ве темиз шейлер сизге элял къылынгъан. Аллаһнынъ сизге огреткенинден огретип, авджы алына кетирген айванларынъыз сиз ичюн якъалагъанларындан да ашанъ ве узерине Аллаһнынъ адыны анъынъ (Бисмилля чекинъ). Аллаһтан къоркъунъ. Аллаһнынъ эсабы пек чабиктир.

5. Бугунь сизге темиз ве эйи шейлер элял къылынгъандыр. Озьлерине китап берильгенлернинъ (еудий, христиан ве башкъаларнынъ) ашайджагъы сизге элялдыр, сизинъ ашайджагъынъыз да оларгъа элялдыр. Му'мин къадынлардан иффетли олгъанларнен даа эвель озьлерине китап берильгенлерден иффетли къадынлар да, мехирлерини берювинъиз шартынен, намуслы олмакъ, зина этмемек ве гизли дост тутмамакъ узьре, сизге элялдыр. Ким (Ислямий укюмлерге) инанмакъны къабул этмез исе, онынъ амели бошуна кеткендир. О ахиретте де зиянгъа огърагъанлардандыр.

(Темиз ве эйи шейлер, ает ве хадислернинъ ясакъламагъан, умумиетле инсанларнынъ джиренчли къабул этмеген ашайджакълары ве

ичеджеклеридир. Янълыш олса да, аслы семавий бир динлери олгъаны ичюн, эхл-и китапнынъ озь диний инанувларына коре, ашалувы элял оладжакъ шекильде ольдюрген айванларындан ве дигер ашайджакъларындан – домуз кибиИслямнынъ ясакълагъанларындан башкъа олмакъ узьре – мусульманларнынъ да ашамалары джаиздир. Бунынъ киби, динини денъиштирмеген олса да, эхл-и китап къадынларнен мусульман эркеклернинъ эвленюввлери джаиздир).

6. Эй, иман эткенлер! Намаз къылмагъа къалкъкъан вакътынъызда юзьлеринъизни, тирсеклеринъизге къадар эллеринъизни, башларынъызны месх этип, тобукъларгъа къадар аякъларынъызны йикъанъыз. Эгер джюнюп олгъан исенъиз, бой абдести алынъ. Хаста яхут ёлджулыкъ алында олсанъыз, яхут биринъиз аякъ ёлдан кельсе, яхут да къадынларгъа токъунгъан олсанъыз (джинсий бирлешюв япкъан олсанъыз) ве бу алларда сув тапалмагъан олсанъыз, темиз топракънен тейеммум этинъ де, юзюнъизни ве (тирсеклерге къадар) эллеринъизни онынънен месх этинъ. Аллаh сизге эр анги бир кучьлюк чыкъармакъ истемез; факъат сизни тер-темиз къылмакъ ве сизге (ихсан эткен) ниметини тамамламакъ истер; умют этилир ки, шукюр этерсинъиз.

   (Намаз – ибадет дуйгъусынен Аллаh узурына чыкъмакъ, белли шекиллернен Онъа табынмакъ ве Онынънен къонушмакътыр. Намаз Аллаhнынъ къулуны узуыуна къабул этювидир. Иште, бу къабул ве бу къуллыкъ бир азырлыкъны талап этмектедир. Хузур-и иляхийде тургъан къулнынъ уянык, шуурлы, ичи ве тышы тер-темиз олмасы керек; абдест ве гъусул буларны теминлемек ичюн энъ гузель вастадыр. Сув олмагъаны я да олгъаны алда, къулланмагъа бир мани яхут узюр булунгъаны алда тейеммум этилир. Тейеммум эр не къадар маддий темизликни теминлемесе де, темизлик шууры бермекте ве ибадетке азырламакътадыр).

7. Аллаhнынъ сизге олгъан ниметини «Эшиттик ве къабул эттик», деген вакътынъызда, сизни бунынънен багълагъан (Онъа берген) сёзни хатырланъ ве Аллаhтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаh къальплернинъ ичиндекини бильмектедир.

   (Бу ердеки сёз – инсанларнынъ яратылувындан эвель «элест меджлиси» денильген мукъаддес меджлисте бутюн рухларнынъ Аллаhкъа берген сёзлери ола биледжеги киби, Акъабе ве Худайбиеде му'минлернинъ Аллаh ве Ресулына берген сёзлери де ола билир. Бунынъ ичюн айрыджа бакъ. А'рааф, 7/172).

8. Эй, иман эткенлер! Аллаh ичюн хакъны муафаза этиджи, адалетнен шаатлыкъ этиджи кимселер олунъ. Бир топлулыкъкъа беслеген кин, сизни адиль давранмамагъа итеклемесин. Адалетли олунъ; бу Аллаh къоркъусына даа чокъ якъышкъан (бир давраныш)тыр. Аллаhкъа исьян этювден сакъынынъ. Аллаh япкъанларынъызны хакъкъы иле бильмектедир.

   (Абдест ве намаз диннинъ диреги, шахыснынъ диний аятынынъ темелидир. Адалет исе, ичтимаий аятнынъ энъ муим мусавийлик унсуры

ве теминатыдыр. Къур'ан низамы инсанны даима бир бутюн оларакъ эльге алгъан, догърулыкъ ышыгъыны шахсий тараф къадар ичтимаий тарафкъа да туткъан).

9. Аллаһ иман эткен ве эйи шейлер япкъанларгъа сёз бергендир. Оларгъа багъышлав ве буюк мукяфат бардыр.

10. Инкяр эткен ве аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларгъа кельгенде, олар джеэннемлидирлер.

11. Эй, итман эткенлер! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини унутманъ; хатырынъыздамы, бир топлулыкъ сизге эль узатмагъа ынтылгъан эди де, Аллаһ оларнынъ эллерини сизден чеккен эди. Аллаһтан къоркъунъ ве му'минлер ялынъыз Аллаһкъа ишансынлар.
(Бу аетнинъ назиль олув себеби мушриклернинъ ве мунафыкъларнынъ тешвикъатынен Пейгъамберимизни ольдюрмеге тешеббюс эткен бир силялы адамнынъ Аллаһнынъ инаети ве къорчалавы иле бу эмелине наиль оламагъаны зикр этильген. Суикъаст тешеббюси Ресулуллахкъа ёнельгени алда, «сизге эль узатмагъа ынтылгъан эди», денилюви, Аллаһ Ресулынынъ джаны ве аяты му'минлернинъки киби олувындандыр).

12. Ант олсун ки, Аллаһ Исраил огъулларындан сёз алгъан эди. (Кефиль оларакъ) араларындан 12 де ребер ёллагъан эдик. Аллаһ оларгъа бойле деген эди: Мен сизнен бераберим. Эгер намазны дос-догъру къылар, зекятны берир, пейгъамберлериме инаныр, оларны дестеклер исенъиз ве Аллаһкъа гузель бордж берир исенъиз (итияджы олгъанларгъа Аллаһ ризасы ичюн файызсыз бордж берир исенъиз) ант олсун ки, сизинъ гунахларынъызны орьтерим ве сизни зементинден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къоярым. Бундан сонъ сизден ким инкяр ёлуны тутса, догъру ёлдан сапкъан олур.
(Аллаһ Тааля Исраил огъулларыны Фыравундан къуртаргъанынен, Аз. Муса вастасы иле оларны Къудускъа ёнельткен, о ерни озьлерине ватан къылгъаныны бильдирген, о ерде укюм сюрген Кенанийлерге къаршы курешювлерини эмир эткен, озьлеринден сёз алгъан ве эр къабиледен бир адам олмакъ узьре, 12 адамны да бу сёйлешмеге кефиль къылгъан эди. Топлулыкъ Къудускъа якъынлашкъанынен, Аз. Муса бу 12 кишини араштырмакъ ичюн ёллагъан, корьгенлерини халкъкъа анълатмамалырыны да тенбиелеген эди. Араштырыджылар къайткъан вакъытларында, экиси истисна, дигерлери Къудустакилернинъ кучьлю ве азырлыкълы олгъанларындан баас этти, халкъны къоркъузды ве берген сёзлерини боздылар).

13. Сёзлерини бозувлары себебинен, оларны лянетледик ве юреклерини къаттылаштырдыкъ. Олар келимелернинъ ерлерини денъиштирирлер (китапларыны бозарлар). Озьлерине огретильген ахкъямнынъ (Тевратнынъ) муим бир болюмини де унуттылар. Араларындан пек азындан гъайры, олардан даима бир хаинлик корерсинъ. Кене де сен оларны афу эт ве къулакъ асма. Шубесиз, Аллаһ эйилик эткенлерни север.
(Теврат ялынъыз бир нусха эди. Кимсе де оны тамамынен эзберден

бильмей эди. Исраил огъуллары Бабиллилерге эсир тюшкенлеринен, Теврат нусхасы гъайып олды. Йыллардан сонъ, Исраил огъуллары эсареттен къуртулгъанынен, хатырда къалгъан базы болюмлер янъыдан язылды. Бугунь эльде олгъан Тевратта да бу эксик болюмлернен, къысмен Аз. Мусанынъ аяты язылыдыр).

14. «Биз христианлармыз», дегенлерден де кесен-кес сёзлерини алгъан эдик, амма олар да озьлерине зикр этильген (берильген огютлернинъ я да Китапнынъ) муим бир болюмини унуттылар. Бу себепле къыяметке къадар араларына душманлыкъ ве кин къойдыкъ. Якъында Аллаһ оларгъа япкъанларыны хабер береджек.
(Ильки христианлар да еудийлернинъ амансыз такъиплери ве эскенджелери къаршысында дарма-дагъын яшагъанлар, Аллаһ тарафындан Аз. Исагъа вахий этильген Инджильни муафаза эталмайып, гъайып эткен эдилер. Милядий учюнджи асырнынъ башларында Рим императоры Константиннинъ христианлыкъкъа мейль этювинден сонъ, тынчлангъан христианлар мукъаддес китапларыны язмагъа тешеббюс эткенлер, бунынъ нетиджесинде, ортагъа бир-бирини тутмагъан юзлернен Инджиль чыкъкъан эди. Аз. Исанынъ ёлундан чыкъкъан, Аллаһкъа берген сёзлеринде турмагъан христианлар, бойледже ихтиляфкъа тюшкен, айры динлер экен киби месхеплерге болюнген, асырларнен бир-бирлеринен чеккелешелер).
15. Эй, эхл-и китап! Ресулымыз сизге Китаптан гизлеген бир чокъ шейинъизни анълатмакъ ичюн кельди. Бир чокъ (къусурынъызны) да афу этмекте. Акъикъатен сизге Аллаһтан бир нур, ачыкътан-ачыкъ бир китап кельди.
16. Разылыгъыны арагъанны Аллаһ онынънен къуртулыш ёлларына алып барыр ве оларны ирадеси иле къаранлыкълардан айдынлыкъкъа чыкъарыр, дос-догъру бир ёлгъа къавуштырыр.
17. «Шубесиз, Аллаһ – Мерьем огълу Месихтир», дегенлер, ант олсун ки, кяфир олгъандырлар. Де ки: Ойле исе, Аллаһ, Мерьем огълу Месихни, анасыны ве ер юзюндекилернинъ эписини ёкъ этмек истесе, Аллаһкъа ким бир шей япа биледжек (Онъа ким бир шейнен мани ола биледжек)! Коклерде, ерде ве экисининъ арасында не бар исе, эписининъ мулькиети Аллаһкъа аиттир. О тилегенини яратыр ве Аллаһ эр шейге, там манасынен, къадирдир.
18. Еудийлер ве христианлар: «Биз Аллаһнынъ огъуллары ве севгилилеримиз», дедилер. Де ки: Ойле исе, гунахларынъыздан толайы, сизге ничюн азап эте? Догърусы, сиз де О яраткъан инсанлардансынъыз. О тилегенини багъышлар ве тилегенине азап берир. Коклерде, ерде ве экисининъ арасында не бар исе, мулькиети Аллаһкъа аиттир. Сонъунда дёнюш де анджакъ Онъадыр.
19. Эй, эхл-и китап! Пейгъамберлернинъ келюви токътагъан бир арада сизге эльчимиз кельди. Акъикъатларны сизге анълатмакъта ки (къыяметте): «Бизге бир мужделейиджи ве тенбиеджи кельмеди», демезсинъиз. Иште, сизге мужделейиджи ве тенбиеджи кельгендир. Аллаһ эр шейге хакъкъы

иле къадирдир.

20. Бир заманлар Муса къавмына бойле деген эди: «Эй, къавмым! Аллаһнынъ сизге (лютф эткен) ниметини хатырланъ; зира, О аранъыздан пейгъамберлер чыкъарды ве сизни укюмдарлар къылды, алемлерде ич бир кимсеге бермегенини сизге берди.
21. Эй, къавмым! Аллаһнынъ сизге (ватан оларакъ) язгъан мукъаддес топракъкъа киринъ ве артынъызгъа къайтманъ, ёкъса зараргъа огъраяракъ къайткъан олурсынъыз».
22. Олар шу джевапны бердилер: «Я Муса! О ерде зорбаджы бир топлум бар; олар о ерден чыкъмагъандже, биз о ерге асла кирмейджекмиз. Эгер о ерден чыкъсалар, биз де аман кирермиз».
23. Къоркъкъанларнынъ арасындан Аллаһ оларгъа лютфте булунгъан эки адам бойле деди: Оларнынъ узерине къапудан киринъ; о ерге бир кирдинъизми, артыкъ сиз заферни къазангъандырсынъ. Эгер му'минлер исенъиз, анджакъ Аллаһкъа ишанынъ.

(Бу аетлер Аз. Муса заманындаки Исраил огъулларынен багълы олгъанына коре, истер оларнынъ «алемлерде ич бир кимсеге берильмеген ниметлерге наиль олувлары» ве истер «арз-ы мукъаддеснинъ оларгъа ватан оларакъ язылгъан олувы» да о замангъа аиттир. Юзьлердже ает ве хадис Хатему'ль энбия (с.а.) Эфендимизнинъ кельген-кечкен ве келеджек бутюн инсанлыкъ ичюн Аллаһнынъ акърансыз бир нимети ве лютфи олгъанына делялет этмекте. Арзнынъ белли бир топракъ парчасынынъ бир топлумгъа ватан оларакъ язылувы да шартлыдыр; о топлумнынъ саляхына, Аллаһ ёлунда догъру юрювлерине багълыдыр. Юкъарыдаки 13-нджи ает ве онъа бенъзеген аетлернинъ маналары ишаретинден анълашыла ки, Исраил огъуллары бу васыфларыны гъайып эткенлер. Мукъаддес топракъларгъа кимнинъ варис оладжагъыны исе, Энбийаа суресининъ 105-нджи аети тайин этмекте: Ант олсун ки, Тевраттан сонъ Зебурда да: «Арзгъа эйи, салих, (ляйыкъ) къулларым эльбетте варис оладжакътыр», дие яздыкъ).

24. Эй, Муса! Олар о ерде булунгъан вакъыткъадже биз о ерге асла кирмемиз; шу алда сен ве Раббинъ барынъ дженклешинъ; биз бу ерде отураджакъмыз», дедилер.
25. Муса: «Раббим, мен озюмден ве къардашымдан башкъасына хаким оламайым; бизнен бу ёлдан чыкъкъан топлумнынъ арасыны айыр», деди.
26. Аллаһ: «Ойле исе, о ер (арз-ы мукъаддес) оларгъа къыркъ йыл ясакълангъандыр; (бу муддет ичинде) ер юзюнде шашкъын-шашкъын долашаджакълар. Артыкъ сен ёлдан чыкъкъан топлум ичюн гъам чекме», деди.

(Тарихий риваетлерге коре, мукъаддес топракъкъа кирмек истемеген ве пейгъамберлерине къаршы тургъан Исраил огъуллары тар бир ерчик узеринде къысылып къалгъан; озьлери олюп, янъы бир несиль етишкенге къадар, бу ерден къуртуламагъанлар. Бу арада озьлери, муджизевий оларакъ, бодене ве къудрет эльвасынен бесленгенлер).

27. Оларгъа Адемнинъ эки огълунынъ хаберини керчек оларакъ анълат:

Хатырлайсызмы, бирер къурбан такъдим эткен эдилер де, бирисинден къабул этильген, дигеринден исе, къабул этильмеген эди. (Къурбаны къабул этильмеген къардаш, куньджюлик себебинден), «Ант олсун, сени ольдюреджем», деди. Дигери де: «Аллаh анджакъ такъва саиплеринден къабул этер», деди (ве къошты:)

28. «Ант олсун ки, сен ольдюрмек ичюн манъа элинъни узатсанъ (биле), мен санъа ольдюрмек ичюн эль узатаджакъ дегилим. Мен алемлернинъ Рабби олгъан Аллаhтан къоркъарым».
29. «Мен истейим ки, сен эм меним гунахымны, эм де озь гунахынъны аркъалап, атешке атыладжакъылардан оласынъ; залымларнинъ джезасы, иште, будыр».
30. Ниает, нефиси оны къардашыны ольдюрмеге алып кельди ве оны ольдюрди: бу себептен де, зарар эткенлерден олды.
31. Дер экен, Аллаh, къардашынынъ джеседини насыл комеджегини онъа косьтермек ичюн ерни къазгъалагъан бир къаргъа ёллады. (Къатиль къардаш:) «Языкълар олсун манъа! Шу къаргъа къадар да оламадыммы ки, къардашымнынъ джеседини комейим», деди ве япкъанына янгъанлардан олды.
(Инсан нефсаний дуйгъуларына ве, бу джумледен оларакъ, куньджюлик дуйгъусына боюн эгсе, къардашыны биле ольдюре билир; анджакъ бунынъ сонъу дюньяда инсанны ич-ичтен якъкъан виджадан азабы ве пешманлыкъ, ахиретте исе, рух ве вуджудыны якъкъан атештир. Куньджюлернинъ озьлерини корьген козьлери корьдир, наиль олгъан ниметлерни ве гузелликлерни корьмез; эп башкъасындакини корер ве кинленирлер. Бу хасталыкънынъ чареси Ислямны бутюни иле яшаяракъ, нефисни тербие этмек, эр яманлыкъны эмир эткен нефисни (_+нефс-и эммарени+_), сукюн ве узургъа къавуштырмакъ (мутмаинне къылмакъ) ве Аллаhнынъ бергенине разы (_+разие+_) алгъа кетирмектир).
32. Иште, бу себептендир ки, Исраил огъулларына бойле язгъан эдик: Ким бир джангъа я да ер юзюнде бозгъунджылыкъ чыкъармагъа къаршылыкъ олмадан (акъсыз ерде), бир джанны къыйса, бутюн инсанларны ольдюрген киби олур. Эр ким бир джанны къуртарса, бутюн инсанларны къуртаргъан киби олур. Пейгъамберлеримиз оларгъа ачыкъ делиллер кетирдилер; амма бундан сонъ да, олардан чокъу кене ер юзюнде адден ашмакъталар.
(Тарих боюнджа дюньяда Исраил огъуллары дженклер, девлет девирювлери, чешит пара оюнлары ве интригалар чыкъаргъан, бу киби вазиетлерде буюк роль ойнагъан миллионларнен джаннынъ ве эсапсыз серветнинъ зая кетювине себеп олгъанлар),
33. Аллаh ве Ресулына къаршы дженклешкенлернинъ ве ер юзюнде (хакъ) тертипни бозмагъа арекет эткенлернинъ джезасы анджакъ я (аджымадан) ольдюрилювлери, я асылувлары, яхут эль ве аякъларынынъ чапразлама кесилюви, яхут да булунгъан ерлеринден сюргюн этилювлеридир. Бу, оларнынъ дюньядаки резиллигидир. Олар ичюн

ахиретте де буюк азап бар.

34. Анджакъ сиз оларны енъип, эльге кечирювден эвель, тёвбе эткенлер истисна; билинъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
(Ислям бир инсаннынъ акъсыз ерде ольдюрилювини бутюн инсанларнынъ ольдюрилюви киби саяракъ, ольдюрюв вазиетини «инсанлыкъ сучы» сайгъан, силялы ёл кесиджиликни де, халкънынъ узур ве тынчлыгъыны ве тертипни бозгъаны ичюн, девлетке къаршы (Аллаһ ве Ресулына къаршы) ишленген буюк бир суч оларакъ корьген ве къаршылыгъына да агъыр джезалар къойгъан. Тедбикъатта базы корюш фаркълылыкълары олмакънен берабер, умумийге коре, силяланып, ачыкътан девлетке баш къалдыргъан ве ёл кескен кимселер ялынъыз адам ольдюрген олсалар ольдюририрлер. Эм ольдюрген, эм де сойгъунлыкъ япкъан олсалар, ольдюрилир ве асылырлар. Сойгъунлыкъ япып, террор авасыны эстиргенлернинъ чапразлы оларакъ, бир эллеринен бир аякъалары кесилир. Ялынъыз сойгъунлыкъ япкъан олсалар, сюргюнге огъратылырлар. Сюргюнни апс джезасы оларакъ тефсир эткенлер де бар. Ёл кесиджи озлюгинден теслим олса, япкъанларындан пешманлыкъ дуйса, джезалары енгиллетилир).

35. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ, Онъа якълашмагъа ёл аранъ ве ёлунда джихад этинъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.
(Къулны Аллаһкъа якъынлаштыргъан ёлларнынъ (весилелернинъ) энъ муимлеринден бири – аетте зикр этильген джихаддыр. Бундан гъайры, ялынъыз Аллаһ ризасы ичюн япылгъан эр бир ибадет ве къачынылгъан эр бир ясакъ инсанны Аллаһкъа якъынлаштыргъан ёллар, весилелердир. Шефаат да, анджакъ бу ёллардан кечилерек къазаныла билир).

36. Шубе ёкъ ки, кяфир олгъанлар ер юзюндеки эр шей ве бунынънен берабер де, бир о къадары озьлерининъ олса да, къыямет кунюнинъ азабындан къуртулмакъ ичюн, оны фидье берселер, олардан асла къабул этильмез; олар ичюн адджжы бир азап бар.

37. Атештен чыкъмакъ истерлер, факъат олар о ерден чыкъаджакъ дегиллер. Олар ичюн девамлы бир азап бар.

38. Хырсызлыкъ эткен эркек ве къадыннынъ япкъанларына къаршылыкъ бир джеза ве Аллаһтан бир ибрет олмакъ узьре, эллерини кесинъ. Аллаһ иззет ве икмет саибидир.

39. Ким (бу) акъсыз давранышындан сонъ тёвбе этсе ве вазиетини тюзельтсе, шубсиз, Аллаһ онынъ тёвбесини къабул этер. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
(Islямнынъ хырсызлыкъ къабаатына нисбетен къойгъан джезасы узеринде эвельден берли сёз этильген, бунынъ агъыр ве иптидаий олгъанындан баас этильген. Анджакъ башкъа системаларнынъ хырсызлыкъкъа нисбетен тедбикъ эткен джезаларнынъ ич бир файда бермегени, апсханелерде санатнынъ инджеликлерини огренген хырсызларнынъ чыкъкъандан сонъ, айны ишке девам эткенлери корюльмекте. Эгер бу сучнынъ кесен-кес огюни алмакъ истенильсе, эки ёлдан кетиле биледжек: Тербие ве джеза. Ислям инсанларны ислях

этмек ичюн тербие усулларынынъ энъ мукеммелини кетирген. Бунъа бакъмадан, хырсызлыкъ япкъан кимсе я ачлыкъ заруретинен буны япар, яхут да бойле бир зарурет олмаса да. Биринджи алда эль кесмек джезасы баас мевзусы дегиль. Экинджи алда да, вазиет махкемеге берильмеден, хырсызнынъ тёвбе этерек, малны къайтарып берюви, базы ичтихатларгъа коре, мал саибининъ афу этюви джеза укминден эвель хырсыз чалгъан малгъа къануний бир ёлдан малик олувы киби себеплернен джеза тюшмекте. Бунъа коре, мезкур джезасынынъ къулланылувы баягъы эксиледжек, факъат хырсызларнынъ энъсесинде беклеген бир къылыч киби, сучкъа мани оладжакъ).

40. Бильмезсинъми ки, коклерде ве ерде не бар исе, эписининъ мулькиети Аллаhкъа аиттир. Истегенине азап берир ве истегенини багъышлар. Аллаh эр шейге хакъкъы иле къадирдир.

41. Эй, Ресул! Юреклери иман этмегени алда, агъызларынен «инандыкъ» деген кимселерден ве еудийлерден куфюр ичинде чапышкъанлар(нынъ алы) сени кедерлендирмесин. Олар турмадан ялангъа къулакъ асарлар ве санъа кельмеген (базы) кимселерге къулакъ асарлар; келимелерни бозуп, ерлерини денъиштирирлер. «Эгер сизге шу берилир исе, аман алынъ, о берильмез исе сакъынынъ!», дерлер. Аллаh бир кимсени шашкъынлыкъкъа (фитнеге) тюшюрмек истесе, сен Аллаhкъа къаршы, Онынъ лехине ич бир шей япалмазсынъ. Олар – Аллаh къальплерини темизлемек истемеген кимселердир. Олар ичюн дюньяда резиллик бар ве ахиретте оларгъа махсус буюк бир азап бар.

(Укми ве догъру ёлгъа къавуштырувы умумий олмакънен берабер, аетнинъ хусусий бир келюв себеби бар: Мединеде еудий топлумы ичинде мейдангъа кельген бир зина узерине араларындан базылары «Муhаммедге барынъ, ташборан джезасындан (реджм) гъайры бир джеза берсе, буны къабул этер ве Аллаhкъа нисбетен весикъа оларакъ къулланырмыз», дедилер. Пейгъамбер (с.а.)ге кельгенинен, о аман укюм бермеди, маневий баскъынен оларны сыкъыштырды ве Тевратта бу сучнынъ джезасы реджм олгъаныны оларгъа итираф эттиререк, оюнларыны бозды).

42. Эп ялангъа къулакъ берир, токътамадан арам ашарлар. Санъа кельселер, истер араларында укюм бер, истер олардан юзь чевир. Эгер олардан юзь чевирсенъ, санъа ич бир зарар бералмазлар. Ве эгер укюм берсенъ, араларында адалетнен укюм эт. Аллаh адиль олгъанларны север.

(Аз. Пейгъамбернинъ (с.а.) хакимлик ве хакемлигини къабул этип-этмеювде эхл-и китап сербест олгъанлары киби, (адлий мухтариет) Ресулуллах да буны къабул этювде сербесттир. Бундан сонъки 49-нджи аетнен бу ает эки шекильде келиштирильген: а) 42-нджи ает 49-нджынен несх этильген олуп, Аз. Пейгъамбер олар акъкъында укюм бермек иле меджбуриетлидир; б) сербестлик несх этильмеген; Пейгъамбер укюм бермекни усьтюн корьсе, анджакъ Аллаh эндирген вахийнен укюм этеджек).

43. Ичинде Аллаhнынъ укми олгъан Теврат янларында олгъаны алда, насыл

сени хакем япалар да, бундан сонъ юзь чевирип кетелер? Олар инангъан кимселер дегиллер.

44. Биз ичинде догъругъа реберлик ве нур олгъаны алда, Тевратны эндирдик. Озьлерини (Аллаһкъа) теслим эткен пейгъамберлер онынънен еудийлерге укюм эте эдилер. Аллаһнынъ Китабыны къорчалавлары озьлеринден истенильгени ичюн, Рабблерине теслим олгъан захидлер ве бильмирлер де (онынънен укюм эте эдилер). Эписи онъа (хакъ олгъанына) шаат эдилер. Бу алда (Эй, еудийлер ве хакимлер!) инсанлардан къоркъманъ, менден къоркъунъ. Аетлеримни аз бир бедель къаршылыгъына сатманъ. Ким Аллаһнынъ эндирген (укюмлери) иле укюм этмесе, иште, олар кяфирлернинъ там озьлеридир.

45. Тевратта оларгъа бойле яздыкъ: Джангъа джан, козьге козь, бурунгъа бурун, къулакъкъа къулакъ, тишке тиш (къаршылыкъ ве джезадыр). Яралар да къасастыр (эр яралав онъа мусавий алда джезаландырылыр). Ким буны (къасасны) багъышласа, озю ичюн о кеффарет олур. Ким Аллаһнынъ эндиргенинен укюм этмесе, иште, олар залымдырлар.
(Аллаһнынъ эндирген укюмлеринен укюм этмегенлерге учь нокътадан бакъылгъан; Оны инкяр манасы тасдигъы ичюн «кяфир»; Аллаһнынъ укми адалет, онынъ акси зулум олгъанындан, «залым» денильген. 47-нджи аетте исе, Аллаһнынъ эмринден чыкъмакъ манасы козь огюне алынаракъ «фасыкъ» дениледжек).

46. Озьлеринден эвель кельген Тевратны догърулайыджы оларакъ, пейгъамберлернинъ излери узерине Мерьем огълу Исаны артларындан ёлладыкъ. Ве онъа ичинде догъругъа реберлик ве нур булунмакъ, огюндеки Тевратны тасдикъ этмек, сакъынгъанларгъа бир хидает ве огют олмакъ узьре, Инджильни бердик.

47. Инджильге инангъанлар Аллаһнынъ онда эндирген (укюмлери) иле укюм этсинлер. Ким Аллаһнынъ эндиргени иле укюм этмесе, иште, олар фасыкътырлар.

48. Санъа да даа эвельки китапны догъруламакъ ве оны къорчаламакъ узьре, хакъ оларакъ Китапны (Къур'анны) ёлладыкъ. Артыкъ араларында Аллаһнынъ эндиргени иле укюм эт; санъа кельген акъикъатны быракъып да, оларнынъ истеклерине уйма. (Эй, умметлер!) Эр биринъизге бир шериат ве бир ёл бердик. Аллаһ истесе эди, сизлерни тек бир уммет япар эди; факъат сизге бергенинде (ёл ве шериатларда) сизни денъемек ичюн (бойле япты). Ойле исе, яхшы ишлерде бир-биринъизнен ярышлашынъ. Эпинъизнинъ дёнюшинъиз Аллаһкъадыр. Артыкъ сизге узеринде давалашкъан шейлеринъизни(нъ керчек тарафыны) О хабер бередджек.
(Аллаһкъа инангъан, пейгъамберлерге уммет олгъан дюнья инсанлары, фаркълы корюшлер, сиясет ве менфаатлар себебинден, бир-бирлеринен огърашаджакъ, бир-бирлерини ашайджакъ ерде, пейгъамберлерининъ чагъыргъан хайырлы ниетлерге барув ёлунда ярышмалылар).

49. (Санъа шу талиматны бердик): Араларында Аллаһнынъ эндиргени иле укюм эт ве оларнынъ истеклерине уйма. Аллаһнынъ санъа эндирген укюмлерининъ бир къысмындан сени саптырмамаларына дикъкъат эт.

Эгер (укюмден) юзь чевирселер, биль ки, (бунынънен) Аллаһ анджакъ гунахларынынъ бир къысмыны оларнынъ башына беля этмек истер. Инсанларнынъ бир чокъу да затен ёлдан чыкъкъанлардыр.

(Гунахларнынъ дюньяда башкъа беля олувы, анархия, къатль, сюргюн, эсарет киби мусибет, фелякет ве беляларда озюни косьтермекте. Аллаһ Тааля гунахларны бу беля ве мусибетлерге себеп япмакъта. Гунахкярлыкъларына рагъмен, ферах ичинде олгъанларгъа кельгенде, буларнынъ бутюн джезалары ахиретке къалмакъта).

50. Ёкъса, олар (Ислямдан эвельки) джахилие идаресини къыдыраларммы? Яхшы анълагъан бир топлумгъа коре, укюмранлыгъы Аллаһтан даа гузель ким бар?

51. Эй, иман эткенлер! Еудийлер ве христианларнен дост тутунманъ. Зира, олар бир-бирининъ достудырлар (бир-бирининъ тарафыны тутарлар). Аранъыздан оларны дост тутунгъанлар – олардандыр. Шубесиз, Аллаһ залымлар топлулыгъына ёл косьтермез.

52. Юреклеринде хасталыкъ олгъанларнынъ: «Башымызгъа бир фелякетнинъ келювинден къоркъмакътамыз», диерек, оларнынъ арасына чапкъанларыны корерсинъ. Умют этилир ки, Аллаһ бир фетих, яхут къатындан бир эмир кетиреджек де, олар, ичлеринде гизлеген шейлеринден толайы, пешман оладжакълар.

(Башкъа динде олгъанлар, алельхусус еудийлер ве христианлар мусульманларнынъ досту олмазлар; олар анджакъ бир-бирининъ досту олур, бир-бирини дестеклерлер. Вакъты-вакътынен мусульманларгъа якълашувлары озь менфаатлары ичюндир. Мусульманларнынъ буны унутмамалары ве озь араларындаки достлукъны къуветлендирювлери зарур. Мусульманларнынъ арасына кирген эки юзлюлер фелякет делляллыгъы япаракъ, оларны кяфирлерге ёнельтмек истерлер; иман эхли булардан да сакъынувы керек).

53. (О вакъытта) иман эткенлер: «Сизнен берабер олгъанларына бутюн кучьлеринен емин эткенлер булармы?», дейджеклер. Оларнынъ бутюн япкъанлары бошуна кеткендир де зарар эткенлерден олгъандырлар.

54. Эй, иман эткенлер! Сизден ким дининден дёнсе (бильсин ки,) Аллаһ севген ве оны севген му'минлерге нисбетен алчакъгонъюлли (шефкъатлы), кяфирлерге нисбетен иззетли ве зорлы бир топлум кетиреджек. (Булар) Аллаһ ёлунда джихад этерлер ве тили узун тенкъитчининъ тенкъидинден къоркъмазлар. (Ич бир кимсенинъ тенкъидине къулакъ асмазлар). Бу Аллаһнынъ тилегенине берген лютфидир. Аллаһнынъ лютфи ве ильми кеништир.

(Ислямгъа ич кирмеген кяфирлернен мусульманларнынъ арасында олгъан мунафыкълардан гъайры, бир де муртедлер бар; булар эвельдже мусульман олгъанлары алда, сонъундан динден дёнген, Ислямны терк эткен бедбахт кимселердир. Аз. Пейгъамбер (с.а.) заманындан берли Ислям дюньясында аз олса да, динден чыкъув аллары олгъан, базы шахыс ве топлулыкълар Ислямны терк эткенлер. Анджакъ, буларнынъ Ислямнынъ яйылувына ве яшамасына ич бир зарары олмагъан,

Аллаһнынъ джианны айдынлатмакъ ичюн якъкъан меш’алеси кечкен эр кунь сайын бираз даа къуветленерек янгъан ве ышыкъларыны беш къытагъа етиштирген.

Тарих боюнджа бир чокъ топлум Ислямнынъ байракъдарлыгъыны япкъан, онынъ байрагъы бир вакъыт ерге тюшмеген. Инсанлар ер юзюнде яшагъан муддетлери къадар да Ислям умметинден бир топлулыкъ даима хакъны тиклейджек ве байракъны ташыйджакъ).

55. Сизинъ достунъыз (велинъиз) анджакъ Аллаһтыр, Ресулыдыр, иман эткенлердир; олар ки, Аллаһнынъ эмирлерине боюн эгерек, намазны къылар, зекятны берирлер.

56. Ким Аллаһны, Ресулыны ве иман эткенлерни дост тутунса, (бильсин ки, усьтюн келеджек олгъанлар, шубесиз Аллаһнынъ тарафыны туткъанлардыр).

57. Эй, иман эткенлер! Сизден эвель озьлерине китап берильгенлерден дининъизни эглендже ве оюнгъа чевиргенлерни ве кяфирлерни дост тутманъ. Аллаһтан къоркъунъ, эгер му'минлер исенъиз.

58. Намазгъа чагъыргъан вакътынъызда оны оюн ве эглендже мевзусы япарлар. Бу давраныш оларнынъ тюшюнмеген бир топлум олгъанларындандыр.

59. (Оларгъа) бойле де: Эй, китап эхли, ялынъыз Аллаһкъа, бизге эндирильгенге ве даа эвель эндирильгенге инангъанымыз ичюн, бизден ошланмайсынъызмы? Албуки, чокъунъыз ёлдан чыкъкъан кимселерсинъиз.

(Еудийлерден бир топу мусульманларгъа хитабен: «Сизден ве дининъизден даа фена бир топлум ве дин бильмеймиз», дие акъарет эткен эдилер. Аллаһ буны дегенлернинъ керчектен чокъ фена олгъан васыфларыны ашагъыдаки аетте саяракъ, акъаретлерине къаршылыкъ бермекте ве мусульманларны теселли этмекте).

60. Де ки: Аллаһ къатында ери бундан даа фена олгъаныны сизге хабер берейимми? Аллаһ лянетлеген ве гъадап эткен, араларында маймунлар, домузлар ве тагъуткъа табынгъанлар чыкъаргъан кимселер. Иште, олар, ери (вазиети) даа фена олгъан ве догъру ёлдан даа зияде сапкъанлардыр.

(«Тагъут» келимесининъ изааты ичюн «Нисаа» суреси, 60-нджи аетнинъ анълатувына бакъынъ).

61. Янынъызгъа инкярнен кирип, кене инкярнен чыкъкъанлары алда, сизге кельгенлеринде «инандыкъ» дерлер. Аллаһ гизлегенлерини даа яхшы бильмекте.

62. Олардан бир чокъунынъ гунах, душманлыкъ ве арам ашамакъта ярышкъанларыны корерсинъ. Япкъанлары не къадар фена!

63. Дин адамлары ве алимлери оларны гунах сёзлерни сёйлемектен ве арам емектен мен этселер эди я! Ишлеген (фииллери) не фенадыр.

64. Еудийлер Аллаһнынъ эли багълыдыр (сыкътыр), дедилер. Бу дегенлери себебинден, эллери багъланды ве лянетлендилер! Аскине, Аллаһнынъ эллери ачыкътыр, истегени киби берир. Ант олсун ки, санъа Раббинъден эндирильгени олардан чокъунынъ ёлдан азгъанлыгъыны ве куфюрини

арттырыр. Араларына къыяметке къадар (сюреджек) душманлыкъ ве кин сокътыкъ. Не заман дженк ичюн бир атеш якъкъан иселер (фитнени уяндыргъан олсалар), Аллаһ оны сёндюргендир. Олар ер юзюнде бозгъунджылыкъкъа чапышырлар; Аллаһ исе, бозгъунджыларны севмез.
(Кяфирлернинъ дженк ве фитне атешини якъувлары ич де эксик олмагъан. Асырлар бою эм озь араларында дженклешкенлер, эм де бирлешип, мусульманларгъа уджюм эткенлер. Айрыджа, мусульманларны бир-бирлерине къаршы къоймакъ ичюн юзлернен, бинълернен планлар тизген, тертип азырлагъанлар. Бутюн буларгъа рагъмен, Аллаһнынъ нурыны сёндюрмеге кучьлери етмеген. Динлери бир олгъанлары биле айырылгъан, бир-бирлерине нисбетен кин ве душманлыкъ дуйгъулары беслеген, къоркъу ве шубе ичинде яшагъан я да дженклешкенлер).

65. Эгер эхл-и китап иман этип, (феналыкълардан) сакъынсалар эди, эр алда (кечмиш) феналыкъларыны орьтер ве оларны нимети бол дженнетлерге къояр эдик.

66. Эгер олар Тевратны, Инджильни ве Рабблеринден оларгъа эндирильгенни (Къур'анны) догъру-дюрюст тедбикъ этселер эди, шубесиз, эм усьтлеринден, эм де аякъларынынъ алтындан ашар эдилер. (Ер алты ве ер усьтю серветлеринден файдаланаракъ, ферах ичинде яшар эдилер). Олардан адден ашмагъан (икътисатлы, мутедиль) бир топлулыкъ бар; факъат чокъусынынъ япкъанлары не фенадыр!
(Диндар олмакъ ве динни тедбикъ этмек, медений ве икътисадий нокътаи назардан, топлумларны кери быракъмакъ бир тарафта турсын, ферах ве бахтлылыкънынъ чокъкъусына чыкъарыр. Динни быракъып, менфаат фельсефесине коре арекет эткенлер, башкъа миллетлерни эзмек ёлуна кирьгенлери ичюн керилик, ёкъсузлыкъ, дженк ве къалабалыкъларгъа себеп олмакъталар. Аллаһнынъ укюмранлыгъына боюн эгильген такъдирде, ер юзюнде ич бир кимсе зерре къадар зулумгъа огърамайджакъ, эр кес акъкъыны аладжакъ, зенгинлик, боллукъ ве ферахны къануний ёлларнен къыдыраджакъ ве иште, о заман коктен ниметлер ягъаджакъ, боллукъ ве берекет оладжакъ, ерден де зенгинликлер фышкъыраджакъ).

67. «Эй, Ресул! Раббинъден санъа эндирильгенни теблигъ эт. Эгер буны япмасанъ, Онынъ эльчилигини япмагъан олурсынъ. Аллаһ сени инсанлардан къорчалайджакъ. Догърусы, Аллаһ кяфирлер топлулыгъына реберлик этмез.

68. «Эй, китап эхли! Сиз Тевратны, Инджильни ве Раббинъизден сизге эндирильгенни хакъкъы иле тедбикъ этмегендже, (догъру) бир шей (ёл) узеринде дегильсинъиз», де. Раббинъден санъа эндирильген, олардан чокъунынъ куфюр ве сапыкълыгъыны, эльбетте арттыраджакъ. Кяфирлер топлулыгъына кедерленме.

69. Иман эткенлернен еудийлер, саабийлер ве христианлардан Аллаһкъа ве ахирет кунюне (акъикъатен) инанып, яхшы амель ишлегенлер узерине асла къоркъу ёкътыр; олар гъам этеджек де дегиллер.

(Эвельден бир кимсенинъ дини не олса-олсун ве не къадар гунах ишлесе де, сонъ пейгъамберге уйып, догъру иман этсе, бундан сонъ да, имангъа уйып яшаса, онынъ дюнья ве ахиретте къоркъаджакъ ич бир шейи ёкътыр. Саабийлер акъкъында бакъ. с. 9).

70. Ант олсун ки, Исраил огъулларынынъ хакъ сёзюни алдыкъ ве оларгъа пейгъамберлер ёлладыкъ. Не заман бир пейгъамбер оларгъа нефислери арзу этмеген (иляхий укюмлерни) кетирген исе, бир къысмыны ялангъа чыкъардылар, бир къысмыны да ольдюрдилер.

71. Бир беля олмайджакъ зан эттилер де, корь ве сагъыр кесильдилер. Сонъ Аллаһ тёвбелерини къабул этти. Сонъра араларындан чокъу кене корь ве сагъыр олды. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны корьмекте.

72. Ант олсун ки, «Аллаһ кесен-кес Мерьем огълу Месихтир», дегенлер кяфир олгъандырлар. Албуки, Месих: «Эй, Исраил огъуллары! Раббим ве Раббинъиз олгъан Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Билинъиз ки, ким Аллаһкъа ортакъ къошса, мытлакъа Аллаһ онъа дженнетни арам этер; артыкъ онынъ ери атештир ве залымлар ичюн ярдымджылар ёкътыр», деген эди.

73. Ант олсун, «Аллаһ – учьнинъ учюнджисидир», дегенлер де кяфир олгъан эдилер. Албуки, тек бир Аллаһтан башкъа ич бир танъры ёкътыр. Эгер эвельден берли сёйлегенлеринден вазгечмеселер, араларындан кяфир олгъанларгъа адджджы бир азап токъунаджакъ.

74. Аля Аллаһкъа тёвбе этип, Ондан багъышламакъны тилемейджеклерми? Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.

75. Мерьем огълу Месих анджакъ бир ресулдыр. Ондан эвель де (бир чокъ) ресуллар келип-кечкендир. Анасы да чокъ догъру бир къадындыр, эр экиси де аш ашар эдилер. Бакъ, оларгъа делиллерни насыл анълатмакътамыз, сонъ бакъ, насыл (хакътан) юзь чевирмектелер.

(Еудийлер Аз. Исанынъ намуслы ве бакире бир къадындан догъгъанына инанмайып, онынъ анасына ифтира этер, гъайрыкъануний бир бирлешювден догъгъаныны илери сюрерлер. Къур'ан-ы Керим даа эвель Аз. Исанынъ муджизевий бир шекильде насыл яратылгъаныны анълатып, бу ерде де анасынынъ догъру-дюрюст ве намуслы олгъаныны зикр этмекнен, бу ифтираны ред этмекте. Айрыджа, христианларнынъ онъа ве анасына танърылыкъ васфы берювлерини де эльнен тутуладжакъ, козьнен корюледжек бир делиль иле ред этип чюрютмекте: Зира, эр экиси де аш ашай эдилер, танъры олсалар эди, ашамагъа, ичмеге итиядж дуяр эдилерми!)

76. Де ки: Аллаһны быракъып да, сиз ичюн файда ве зараргъа кучю етмеген шейлерге табынмакътасынъызмы? Хакъкъы иле эшитиджи ве билиджи ялынъыз Аллаһтыр.

77. Де ки: Эй, китап эхли! Дининъизде акъсыз ерде адден ашманъ. Даа эвельден сапкъан, бир чокъларыны саптыргъан ве ёлнынъ догърусындан узакълашкъан бир топлумгъа уйманъ.

78. Исраил огъулларындан кяфир олгъанлар, Давуд ве Мерьем огълу Иса тилинен лянетленгендирлер. Бунынъ себеби, сёз динълемеювлери ве сынъырны ашувларыдыр.

79. Олар япкъан феналыкъларындан бир-бирини вазгечирмеге чалышмаз эдилер. Ант олсун, япкъанлары не фенадыр!
80. Олардан чокъунынъ инкяр эткенлернен достлукъ япкъанларыны корерсинъ. Нефислерининъ олар ичюн (ахирет аятлары ичюн) эвельден азырлагъан шейи не фенадыр: Аллаһ оларгъа гъадап эткендир ве олар азап ичинде девамлы къалыджыдырлар.
81. Эгер олар Аллаһкъа, Пейгъамберге ве онъа эндирильгенге иман эткен олса эдилер, оларны (мушриклерни) дост тутмаз эдилер; факъат оларнынъ чокъу ёлдан чыкъкъан эдилер.
82. Инсанлар арасында иман эткенлерге душманлыкъ нокътаи назарындан, энъ шиддетли оларакъ еудийлер иле ширк къошкъанларны буладжакъсынъ. Олар арасында иман эткенлерге севги нокътаи назарындан, энъ якъын оларакъ да: «Биз христианлармыз», дегенлерни тападжакъсынъ. Чюнки, оларнынъ арасында кешишлер ве рахиплер бардыр ве олар буюклик тасламазлар.
(Тефсирлерде бу аетлерде баас этильген христианларнынъ Хабешистангъа кочь эткен мусульманларны яхшы къаршалыгъан ве оларгъа анълайыш косьтерген христианлар я да Аз. Пейгъамбер (с.а.) иле анълашма япкъан Неджран христианлары олгъаны зикр этильген. Анджакъ, умумен, христианларнынъ еудийлерге ве мушриклерге нисбетен мусульманларгъа даа якъын олгъанлары бир акъикъаттыр. Герчи фанатик христианларнынъ бирлешерек, япкъан хачлы сеферлери тарихнынъ аджджы саифелерини тешкиль эте. Бунынънен берабер, дюньядан эль ве этегини чеккен рахиплернен христиан бильмирлерининъ ве буларнынъ тесиринде къалгъан христианларнынъ Ислямгъа нисбий якъынлыкълары бир акъикъаттыр. Аз. Пейгъамбернинъ заманында бир чокъ рахип ве кешиш оны севги иле къаршылагъан ве бекленген пейгъамбер олгъаныны итираф эткенлер).
83. Ресулгъа эндирильгенни эшиткен заманлары, бильген акъикъатларындан толайы, козьлеринден яшлар акъкъаныны корерсинъ. Дерлер ки: «Раббимиз! Иман эттик, бизни (хакъкъа) шаат олгъанларнен берабер яз».
84. «Раббимизнинъ бизни эйилер арасына къошувыны умют этип тургъанда, не ичюн Аллаһкъа ве бизге кельген акъикъаткъа иман этмейик?»
85. Сёйлеген (бу) сёзлеринден толайы, Аллаһ оларгъа, ичинде девамлы къалмакъ узьре, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерни мукяфат оларакъ берди. Эйи арекет эткенлернинъ мукяфаты иште будыр.
86. Инкяр эткен ве аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларгъа кельгенде, иште олар джеэннемлидирлер.
87. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ сизге элял эткен эйи ве темиз шейлерни (сиз озюнъизге) арам этменъ ве сынъырны ашманъ. Аллаһ сынъырны ашкъанларны севмез.
88. Аллаһнынъ сизге элял ве темиз оларакъ берген рызыкъларындан ашанъ ве иман эткен о Аллаһтан къоркъунъ.
(Ресулуллах (с.а.) бир субетлеринде къыямет ве ахиреттен баас эткен,

субетнинъ тесирине къапылгъан Али, Ибн Месут, Микъдад (р.а.) киби базы сахабилер, Осман б. Маз'уннынъ эвинде топланаракъ, куньдюзлери девамлы ораза тутмакъ геджелери юкъламайып намаз къылмакъ, къадынларынынъ янына бармамакъ, эт ашамамакъ ве эски-тюски кийимлер киймек суретинен яшамагъа, къалгъан омюрлерини бойле кечирмеге, атта озьлерини къысырлаштырмагъа азм эткен эдилер. Ресул-ы Экрем вазиетни бильгенинен, аман янларына кельди ве бойле буюрды: «Мен бойле бир къуллыкъ шеклинен эмир олунмадым. Вуджут ве нефислеринъизнинъ сизде акъкъы бар; ораза тутып, намаз къылынъ, факъат айны вакъытта, оразанъызны ачып, ашанъыз ве юкъланъыз. Мен намаз къыларым ве юкъларым, ораза тутар ве ифтар этерим, эт ашарым ве къадынларыма якълашырым; меним ёлумдан чыкъкъан – менден дегиль». Иште, бу адисе узерине юкъарыда маналары окъулгъан аетлер кельген).

89. Аллаһ къастсыз оларакъ агъызынъыздан чыкъкъан еминлеринъизден толайы, сизни месулиетли тутмаз, факъат билерек япкъан еминлеринъизден толайы, сизни месулиетли тутар. Бунынъ да кеффарети, аиленъизге ашаткъан емегинъизнинъ орта аллысындан он факъыргъа ашатмакъ, яхут оларны кийиндирмек, яхут да бир хызметкяр азат этмектир. Буларны тапалмагъан учь кунь ораза тутмалыдыр. Емин эткен такъдиринъизде еминлеринъизнинъ кеффарети иште будыр. Еминлеринъизни къорчаланъ (оларгъа риает этинъ). Аллаһ сизге аетлерни анълатмакъта; умют этилир ки, шукюр этерсинъиз!

(Аллаһ узерине билерек емин эткен бир кимсе еминини ерине кетирмелидир. Эгер еминнен япаджакъ иши арам ве фена бир иш исе, бу такъдирде фена ишни япмайджакъ, еминни бозаджакъ ве кеффаретни ерине кетиреджек. Кеффарет еминден вазгечмекнинъ бедели ве багъышланув вастасы олуп, аетте зикр этильген ильк учь шейден бирини япмакънен ерине кетирилир. Буларгъа кучю етмеген де, учь кунь ораза тутар).

90. Эй, иман эткенлер! Шарап, къумар, тикили ташлар (путлар), фал ве шанс окълары бирер шейтан иши, писликтир; булардан узакъ турынъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.

91. Шейтан ички ве къумар ёлунен анджакъ аранъызгъа душманлыкъ ве кин сокъмакъ; сизни Аллаһны анъмакътан ве намаздан четлетмек истер. Артыкъ (булардан) вазгечтинъиз дегильми?

(Ислямдан эвель арапларда чокъ даркъагъан шарап ичюв алышкъанлыгъы олгъаны ичюн, Аллаһ Тааля ильки мусульманларны яваш-яваш ички ясагъына алыштыргъан, эвель онынъ зарары файдасындан чокъ олгъаныны бильдирген, сонъра ичкен алда намаз къылмакъны ясакълагъан ве энъ сонъунда бу аетнен кесен-кес саргъошлыкъ берген ичкилерни ичмекни арам эткен. Кене джахилие девринде араплар он дане окъ сапынен бир чешит къумар ве шанс оюны ойнар эдилер. Буларнынъ едисинде базы пайлар язылы эди. Учю де бош эди. Ишанчлы бир кимсе бир торбанынъ ичинден буларны

къатылгъанларнынъ адына бирер-бирер чекер эди. Толу чыкъкъанлар малдан исселерини алыр, факъырларгъа берир эдилер. Бош чыкъкъанлар исе, бу малнынъ парасыны одер эдилер. Къумарларнынъ, белки де энъ темизи олгъанына бакъмадан, Ислям буны да ясакълагъан, ортагъа мал ве пара къоyаракъ ойналаджакъ ич бир шанс оюнына изин бермеген, фукъареге ярдым этиледжек олса, буны эр кеснинъ элял къазанчындан айыраракъ япувыны истеген. Ает ички ве къумар ясагъынынъ энъ муим ичтимаий, ахлякъий ве диний икметлерини анълата. Аит хадислер иле илим буларгъа икътисадий ве тиббий себеплерни де къаткъан).

92. Аллаһкъа итаат этинъ, Ресулгъа да итаат этинъ ве (феналыкълардан) сакъынынъ. Эгер (итааттан) юзь чевирсенъиз, билинъ ки, Ресулымызнынъ вазифеси ачыкътан-ачыкъ теблигъ этмек ве бильдирмектир.

93. Иман эткен ве яхшы ишлер япкъанларгъа хакъкъы иле сакъыныпиман эткен ве эйи ишлер япкъанлары, сонъра кене хакъкъы иле сакъыныпиман эткен, сонъра да хакъкъы иле сакъыныпяпкъанларыны, эллеринден кельгени къадар, гузель япкъанлары такъдирде (арам къылынмадан эвель) таткъанларындан толайы, гунах ёкътыр. (Муими, инангъандан сонъ, иман ве эйи амельде себаттыр). Аллаһ эйи ве гузель япкъанларны север.

94. Эй, иман эткенлер! Аллаһ сизни эллеринъизнинъ ве силяхларынъыз иришеджек бир авланувнен (оны ясакъ этерек) денъер ки, гизли де (кимсе корьмейджек ерде, керчектен) озюнден кимнинъ къоркъкъаны ортагъа чыкъсын. Ким бундан сонъ сынъырны ашса, онынъ ичюн аджджы бир азап бар.

95. Эй, иман эткенелер! Ихрамлы олгъанда авны ольдюрменъ. Аранъыздан ким оны къасттан ольдюрсе, ольдюрген айваннынъ денъи (онъа) джезадыр. (Бунъа) Кябеге бараджакъ бир къурбан олмакъ узьре, аранъыздан адалет саиби эки киши укюм этер (ольдюрильген айваннынъ денъини такъдир этер). Яхут (авланмакънынъ джезасы), факъырларны тоюрувдан ибарет бир кеффареттир, яхут онынъ денъи ораза тутмакътыр. Та ки, (ясакъ ав авлагъан) ишининъ джезасыны татсын. Аллаһ кечмишни афу эткендир. Ким бу сучны текрар ишлесе, Аллаһ да ондан къаршылыгъыны алыр. Аллаһ даима гъалиптир, очь алыджыдыр.
(Бу ерде «очь алыджы» – кимсенинъ япкъаныны четке быракъмайыджы, мазлумларнынъ интикъамыны алыджы демектир).

96. Эм сизге, эм де ёлджуларгъа файда олмакъ узьре, (файдаланувынъыз ичюн) денъизде авланмакъ ве оны ашамакъ сизге элял этильди. Ихрамлы олгъан вакътынъызда къарада авланмакъ сизге арам этильди. Узурына топланыладжакъ Аллаһтан къоркъунъ.

97. Аллаһ Кябени, о сайгъыгъа ляйыкъ эвни, арам айны, хадж къурбаныны ве (къурбаннынъ бойнуна асылгъан) герданлыкъларны (маддий ве маневий тарафтан) инсанларнынъ белини догърултмагъа себеп япты. Бу да Аллаһнынъ коклерде ве ерде не бар исе, эписини бильгенини ве Аллаһнынъ эр шейни билиджи олгъаныны (сизинъ де анълап)

билювинъиз ичюндир.

98. Билинъ ки, Аллаhнынъ джезаландырувы четиндир ве кене Аллаhнынъ багъышламасы ве мерхамети сынъырсыздыр.

99. Ресулгъа тюшкен (вазифе), ялынъыз теблигъ этмектир. Аллаh ашкяр эткенинъизни де, гизлегенинъизни де билир.

100. Де ки: Пис ве фенанен, темиз ве яхшы бир дегильдир; пис ве фенанынъ чокълугъы ошуна кетмесе (яхут ошуна кетсе) де (бу бойледир). Ойле исе, эй, акъыл саиплери! Аллаhтан къоркъунъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.

(Бу ает Islamнынъ сайыда дегиль, кейфиетче гузель олгъанына ишареттир. Аранаджакъ шей – чокъ дегиль, эйи, темиз ве элял олгъаныдыр).

101. Эй, иман эткенлер! Анълатылса ошунъызгъа кетмейджек шейлерни сораманъ. Эгер Къур'ан эндирилиркен, оларны сорасанъыз, сизге изаатланылыр. (Анълатылмагъанына коре) Аллаh оларны афу эткендир. (Сиз сорап да, башынъызгъа иш чыкъарманъ). Аллаh чокъ багъышлайыджыдыр, аджеледжи дегильдир.

(Ресул-ы Экрем (с.а.): «Аллаh сизге хаджны фарз этти, хадж вазифенъизни япынъ», деген вакъытта, бириси турып: «Эр сенеми, я Ресулаллах?», деген ве суалини учь кере текрарлагъан. Пейгъамберимиз бир муддет сукют эткенден сонъ: «Эгер эбет десем эди, эр сене фарз олур эди; эгер эр сене фарз олса эди, бунъа да кучюнъиз етмез эди», буюрды. Юкъарыдаки аетнинъ келюв себеби будыр. Аллаh унуткъаны ичюн дегиль, афу эткени, къолайлыкъ тилегени ичюн базы шейлерни беян этмез; суаллер сорап, ишни агъырлаштырмакъ, вааз икметине терстир).

102. Сизден эвель де бир топлум оларны сорагъан, сонъра да буларны инкяр эткен эди.

103. Аллаh бахиира, сааибе, васыыле ве хаам дие бир шей (къануний) къылмагъан. Факъат кяфирлер ботен ерде Аллаhкъа ифтира этмектелер ве оларнынъ чокъуларынынъ да къафалары чалышмаз.

(Ислямдан эвель араплларнынъ батыл инанч ве адетлеринден бири де базы себеп ве маналарнен бир такъым айванларны путларгъа къурбан этювлери, оларны путлар адына сербест быракъувлары эди. Бу джумледен, беш кере догъургъан ве бешинджи баласы ыргъачы олгъан девеге «бахиира» денилир, къулагъы чентилир, сагъылмаз, сутю путларгъа къалдырылыр эди. Пут адына сербест быракъылгъан ве сутюнден ялынъыз мусафирлер файдалангъан девелерге «сааибе» денилир эди. Бири эркек, дигери ыргъачы оларакъ, эгиз догъургъан къоюн я да девеге «васыыле» дерлер, эркек баласыны путкъа къурбан этер эдилер. Он несиль толлеген эркек девеге «хаам» денилир, о да бош быракъылыр эди).

104. Оларгъа: «Аллаhнынъ эндиргенине ве Ресулгъа келинъ», денильген вакъытта: «Бабаларымызны узеринде булгъан (ёлумыз) бизге етер», дерлер. Аталары ич бир шей бильмей ве догъру ёл узеринде олмасалар

да, ойлеми?

105. Эй, иман экткенлер! Сиз озюнъизге бакъынъ. Сиз догъру ёлда олгъанда сапкъан кимсе сизге зарар бералмаз. Эпинъиз Аллаһкъа дёнеджексинъиз. Артыкъ О сизге япкъанларынъызны бильдиреджек.

(Бу аетте «Манъа не?»джилик ёкътыр, аетни бойле анъламакъ хаталыдыр. Аит ает ве хадислернинъ бутюнини, бир ерде дегерлендирген вакътымызда чыкъкъан мана шудыр: Эр кес озюне, аилесине ве чевресине нисбетен вазифелерини япмакънен мукеллефтир; эйиликни эмир этюв ве яюв, феналыкъны ясакълав ве огюни алув да, бу вазифеге кире. Инсан бутюн буларны япкъандан сонъ, башкъаларынынъ ёлдан сапувы, ондан соралмаз ве онъа зарар да бермез.

Аз. Эбу Бекирнинъ анълатувлары да буны тасдикълай: Къайс Онынъ бир хутбесинде оларгъа шуны сёйлегенини накъл эткен: «Сиз бу аетни окъуйсынъыз ве янълыш ёрумлайсынъыз. Мен Аллаһ Ресулынынъ бойле дегенини эшиттим: Инсанлар залымны корюп де, элинден тутаракъ, мани олмаз иселер, Аллаһнынъ оларгъа кенди къатындан умумий бир азап ёлламасы якъындыр»).

106. Эй, иман эткенлер! Биринъизге олюм келип чаткъанынен, васиет эснасында аранъыздан эки адалетли адам аранъызда шаатлыкъ этсин. Яхут сеферде олгъанда, башынъызгъа олюм мусибети кельген исе, сизден олмагъан башкъа эки адам (шаат олсун). Эгер шубеленсенъиз, о эки шаатны намаздан сонъ токътатыр: «Бу васиет къаршылыгъында ич бир шейни сатын алмайджакъмыз, акъраба (менфаатына) олса да; Аллаһ (ичюн япкъан) шаатлыгъынъызны гизлемейджекмиз, (аксини япсакъ) бу такъдирде биз, эльбетте гунахкярлардан олурмыз», дие Аллаһ узерине емин эттирирсинъиз.

107. Бу шаатларнынъ (сонъундан ялан сёйлеерек) бир гунах къазангъанлары анълашылса, (шаатларнынъ) акъларына теджавуз эткен олюге даа якъын олгъан (мирасчылардан) эки адам оларнынъ ерини алыр ве: «Ант олсун ки, бизим шаатлыгъымыз оларнынъ шаатлыгъындан даа керчектир ве биз (кимсенинъ акъкъына) теджавуз этмедик, акс такъдирде, биз эльбетте залымлардан олурмыз», дие Аллаһкъа емин этерлер.

108. Бу (усул), шаатлыкъны кереккен шекильде япмагъа яхут еминлеринден сонъ, еминлернинъ (мирасчылар тарафындан) ред этилювинден къоркъувларына (чекинювлерине чаре оларакъ) даа уйгъундыр. Аллаһтан къоркъунъ ве (Оны) динъленъ. Аллаһ ёлдан чыкъкъанлар топлулугъына реберлик этмез.

(Васиет мубах шейлер, эйилик, ибадет ве хайырларнен багълы ола биледжеги киби, бир кунь аяттан айрыладжакъ олгъан адамнынъ узериндеки борджларнен багълы да ола билир. Бу сонъкисинен багълы васиет фарздыр. Васиетнинъ зая олмамасы ве эр алда, ерине кетирильмеси ичюн корюледжек тедбирлер Аллаһ тарафындан юкъарыдаки аетлерде анълатылгъан).

109. Аллаһ пейгъамберлерни топлап да: «Сизге не джевап берильди», деген куню «Бизим ич бир бильгимиз ёкъ, шубесиз гизлиликлерни хакъкъы

иле билиджи анджакъ Сенсинъ», дейджеклер.

110. Аллаһ о заман бойле дейджек: «Эй, Мерьем огълу Иса! Санъа ве ананъа (берген) ниметимни хатырла! Хатырлайсынъмы, сени мукъадес рух (Джебраил) иле дестеклеген эдим; (бу саеде) сен бешикте олгъанда да, етишкен чагъынъда да, инсанларнен къонуша эдинъ. Санъа китапны (окъуп, язмакъны), икметни, Теврат ве Инджильни огреткен эдим. Меним изнимнен, чамурдан къуш шеклинде бир шей япа эдинъ де, онъа уфлей эдинъ, аман меним изнимнен, о бир къуш ола эди. Кене меним изнимнен анадан догъма корьни ве аладжалы хастаны эйилештире эдинъ. Олюлерни меним изнимнен (аяткъа) къайтара эдинъ. Хатыранъдамы, Исраил огъулларыны (сени ольдирювлеринден) мани олгъан эдим; оларгъа ачыкъ делиллер (муджизелер) кетирген заманынъда араларындан инкяр эткенлер: «Бу – ачыкътан-ачыкъ бир сихирден башкъа бир шей дегиль», деген эдилер.

(Бу аетте ве бундан сонъки аетлерде зикр этильген февкъульаде адиселер – муджизедир. Муджизелер, инсанларнынъ кучю етмеген, оларнынъ япувлары – табиат къанунларына коре – мумкюн олмагъан шейлердир. Анджакъ, табиат къанунларынынъ да яратыджысы ве тюзгюнлейиджиси олгъан Аллаһ къулларынынъ къолайджа иман этювлерини, хидаетке къавушувларыны теминлемек макъсадынен, пейгъамберине муджизелер лютф эйлеген; булар ялынъыз Аллаһнынъ изни ве къудретинен, бильген себеплеримиз зынджырындан тышта, садир олмакътадыр).

111. Хатыранъдамы, хаварийлерге: «Манъа ве пейгъамбериме иман этинъ», дие ильхам эткен эдим. Олар (да): «Иман эттик, биз Аллаһкъа теслим олгъан кимселер (мусульманлар) олгъанымызгъа сен де шаат ол», деген эдилер.

(Хаварийлер Пейгъамберимизнинъ асхабы киби, Аз. Исагъа, о аятта олгъанда, иман эткен ве онъа садакъат косьтерген му'минлердир).

112. Хатыранъдамы, хаварийлер: «Эй, Мерьем огълу Иса, Раббинъ бизге коктен донатылгъан бир софра эндире билирми?», деген эдилер. О: «Иман эткен кимселер олсанъыз, Аллаһтан къоркъунъ», джевабыны берген эди.

113. Олар: «Ондан ашайыкъ, юреклеримиз къанаатленсин, бизге догъру сёйлегенини (кесен-кес оларакъ) билейик ве онъа козьлеринен корьген шаатлар олмакъ истеймиз», деген эдилер.

114. Мерьем огълу Иса бойле деди: «Эй, Раббимиз, бизге коктен бир софра эндир ки, биз ичюн, кечмиш ве келеджеклеримиз ичюн байрам ве сенден бир ает (муджизе) олсун. Бизни рызыкъландыр; затен сен рызыкъ бергенлернинъ энъ хайырлысысынъ».

115. Аллаһ да бойле буюрды: Мен оны сизге, шубесиз эндиреджем; амма бундан сонъ аранъыздан ким инкяр этер исе, кяинатта ич бир кимсеге бермеген азабымны онъа береджем!

116. Аллаһ: Эй, Мерьем огълу Иса! Инсанларгъа, (мени ве анамны, Аллаһтан башкъа эки танъры билинъ, дие сен айттынъмы, буюргъан заманында о:

«Сени тензих этерим; акъкъым олмагъан шейни сёйлемек манъа якъышмаз. Эм мен сёйлесе эдим, сен оны, шубесиз билир эдинъ. Сен меним ичимдекини билирсинъ, албуки, мен сенинъ затынъда олгъаныны бильмем. Гизлиликлерни эксиксиз билиджи ялынъыз Сенсинъ.

117. Мен оларгъа анджакъ манъа эмир эткенинъни сёйледим: Меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиз олгъан Аллаhкъа къуллыкъ этинъ, дедим. Араларында булунгъан муддетимдже олар узеринде незаретчи эдим. Мени вефат эттиргенинънен, артыкъ олар узеринден козетиджи ялынъыз Сен олдынъ. Сен эр шейни хакъкъы иле корюджисинъ.

118. Эгер озьлерине азап этсенъ, шубесиз олар сенинъ къулларынъдыр (истегенинъни япарсынъ). Эгер оларны багъышласанъ, шубесиз Сен иззет ве икмет саибисинъ», деди.

119. (Бу къонушувдан сонъ) Аллаh бойле буюраджакътыр: Бу, догъруларгъа догърулыкъларынынъ файда береджек кунюдир. Оларгъа ичинде эбедий къаладжакъ, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер бардыр. Аллаh олардан разы олгъандыр, олар да Ондан разы олгъандырлар. Иште, буюк къуртулыш ве къазанч будыр.

120. Коклернинъ, ернинъ ве ичлериндеки эр шейнинъ мулькиети Аллаhнынъдыр, О, эр шейге хакъкъы иле къадирдир.
(Инсан огълу бутюн дюньягъа саип олса биле, бу буюк бир къазанч дегильдир; чюнки бу саиплик кечиджидир ве миджазийдир, асыл саип Аллаhтыр. Айрыджа бугуньге къадар кешф этиле бильген диаметри он миллиард нур йыллыкъ маддий кяинат янында дюнья бир зерре къадар дегильдир. «Ойле исе, дюнья аятында инсан ичюн энъ буюк къазанч недир?», дениледжек олса, шубесиз, бу Аллаh ризасыдыр. Онынъ ризасыны къазангъан, эйи ве гузель олгъан эр шейни къазангъандыр. Ойле эйи ве гузель ки, дюньяда онъа инсанларнынъ эли дегиль, хаялы биле етишамаз. Онынъ ичюн му'минлернинъ бир-бирлерине энъ хайырлы дуасы ве тешеккюри: «Аллаh разы олсун!» джумлесидир).

6. эль-ЭН'ААМ

Эн'аам суреси 165 аеттир. 91, 92, 93 ве 151, 152, 153-нджи аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. Сурెнинъ базы аетлеринде арапларнынъ къурбан этильген айванларнен багълы бир такъым адетлери тенкъит этильгени ичюн сурегe Эн'аам суреси денильген. _+Эн'аам+_ – къоюн, эчки, деве, сыгъыр ве манда джынысларыны умумий ифаде эткен бир келимедир.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1. Хамд коклерни ве ерни яраткъан, къаранлыкъларны ве айдынлыкъны бар эткен Аллаhкъа аиттир. (Бу къадар ает ве делиллерден сонъ, кяфир олгъанлар (аля путларны) Рабблери иле денъ тутмакъталар.
2. Сизни бир чамурдан яраткъан, сонъра олюм вакътыны такъдир эткен анджакъ Одыр. Бир де Онынъ къатында муайен бир эджель (къыямет)

куню бардыр. Сиз аля шубе этмектесинъиз.

3. О коклерде ве ерде бир Аллаһтыр. Гизлинъизни, ашкярынъызны билир. (Хайыр ве шеррден) не къазанаджагъынъызны да билир.
4. Рабблерининъ аетлеринден оларгъа (кяфирлерге) бир ает кельмей турсын, о аетлерден илле де юзь чевирирлер.
5. Акъикъатен олар озьлерине Хакъ кельгенинде оны ялангъа чыкъаргъан эдилер. Факъат якъында олар эглендже эткен шейлерининъ хаберлери келеджек.
   (Аетте зикр этильген «Хакъ» – Къур'аннен Пейгъамбер (с.а.)нинъ кетирген дигер муджизелеридир).
6. Корьмедилерми ки, олардан эвель ер юзюнде сизге бермеген бутюн имкянларымызны оларгъа берген, коктен узерлерине бол-бол ягъмурлар ягъдырып, эвлерининъ алтындан ирмакълар акъызгъан нидже несиллерни эляк эттик. Биз оларны гунахлары себебинден эляк эттик ве оларнынъ артындан башкъа несиллер яраттыкъ.
   (Бу аетте Юдже Аллаһ, кечмиш къавмларгъа берген ниметлерни бильдирмекте. Ве бу ниметлерге нанкорьлик этип, Аллаһкъа исьян эткенлернинъ сонъунда эляк олгъанларыны хабер бере).
7. Эгер санъа кягъыт узерине язылгъан бир китап эндирсе эдик де, олар эллеринен оны туткъан олсалар эди, кене де инкяр этиджилер: «Бу ачыкътан-ачыкъ тылсымдан башкъа бир шей дегиль», дер эдилер.
   (Къур'ан-ы Керим я Джебраил вастасынен, я да вастасыз оларакъ, Пейгъамберимизге эндирильген. Анги шекильде олса-олсун, эндирильген аетлер, китап алында дегиль, садедже окъунаракъ Пейгъамбер (с.а.)ге огретилип эзберлетильген. Инкярджылар аетлерни корьгенлери ве эшиткенлери алда, бу шекильдеки бир вахийни къабул этмейип, вахийнинъ язылы весикъалар алында келювини истедилер. Юдже Аллаһ бу аетте Къур'ан оларнынъ истеген шеклинде эндирильгени алда биле, кяфирлернинъ кене инкяр этеджегини бильдире. Зира, даа эвель Муса (а.с.)гъа Теврат язылы алда эндирильсе де, инанмагъанлар кене инанмагъан эдилер).
8. Муһаммедге (коре биледжегимиз) бир мелек эндирильсе эди я! дедилер. Эгер биз ойле бир мелек эндирсе эдик, эльбетте иш битирильген олур, артыкъ озьлерине козь биле ачтырылмаз эди.
9. Эгер Пейгъамберни бир мелек япса эдик, мытлакъа оны инсан шеклине сокъар, оларны кене тюшкен шубелерине тюшюрир эдик.
   (Шимди пейгъамбер инсан олгъаны ичюн: «Сен де бизим киби бир инсансынъ», диерек инанмагъан кяфирлер, о заман да мелекни инсан суретинде кореджеклер ве онъа: «Биз сенинъ мелек олгъанынъны не ерден билейик; сен де бизим киби бир инсансынъ», дие, онынъ мелек олгъанына инанмайджакъ ве кетиргенлерини динълемейджеклер ве пейгъамберлигини тасдикъ этмейджек эдилер).
10. Сенден эвельки пейгъамберлернен де эглендже этильген, бу себептен, оларнен эглендже эткенлерни эглендже эткен шейлери (азап) къушаткъан эди.

11. Де ки: Ер юзюнде долашынъ, сонъ (пейгъамберлерни) яланлагъанларнынъ сонъунынъ насыл олгъанларына бакъынъ.
12. (Олардан) коклерде ве ерде олгъанлар кимнинъдир? дие сора. «Аллаhнынъдыр», де. О мерхамет этмекни озь затына фарз къылды. Сизни барлыгъында шубе олмагъан къыямет кунюнде эльбетте топлайджакъ. Озьлерини зиянгъа сокъкъанлар бар я, иште олар инанмазлар.
13. Геджеде ве куньдюзде барынгъан эр шей Онынъдыр. О, эр шейни эшитиджидир, билиджидир.
14. Де ки: Коклерни ве ерни ёкътан бар эткен, ашатылгъаны алда, ашатылмагъан Аллаhтан башкъасыны дост тутаджагъыммы! Де ки: Манъа мусульман олгъанларнынъ илькиси олувым эмир этильди ве сакъын мушриклерден олма! (денильди).
15. Де ки: Мен Раббиме исьян этсем, керчектен буюк бир куннинъ (къыяметнинъ) азабындан къоркъарым.
16. О куню ким азаптан къуртарылса, акъикъатен Аллаh оны къорчалагъандыр. Иште, ачыкътан-ачыкъ къуртулыш будыр.
17. Эгер Аллаh сени бир зараргъа огъратса, оны озюнден башкъа кеткизеджек ёкътыр. Ве эгер санъа бир хайыр берсе, (буны да кери аладжакъ ёкътыр). Шубесиз, О, эр шейге къадирдир.
(Бу аетте хитап Пейгъамбер (с.а.)гедир, анджакъ укюм умумийдир. Яни Аллаh бир кимсеге зарар бермек истесе, бутюн инсанлыкъ бир ерге топланса, о зарарны кеткизалмаз ве онъа Аллаhнынъ такъдир этконинден зияде файда эталмаз. Бир кимсеге де Аллаh хайыр мурад эткен исе, бутюн инсанлыкъ бир ерге топланып, о хайырнынъ огюни алмакъ истеселер, буны да япалмазлар. Чюнки, хайырны да, шеррни де яраткъан Аллаhтыр).
18. О, къулларнынъ усьтюнде эр тюрлю тасарруфкъа саиптир. О, укюм ве икмет саибидир, эр шейден хабердардыр.
19. Де ки: Анги шей шеадетче энъ буюктир? Де ки: (Хакъ Пейгъамбер олгъаныма даир) меннен сизинъ аранъызда Аллаh шааттыр. Бу Къур'ан манъа онынънен сизни ве етишкен эр кесни тенбиелевим ичюн вахий олунды. Ёкъса, сиз Аллаhнен берабер башкъа танърылар олгъанына шаатлыкъ этесинъизми? Де ки: «Мен бунъа шаатлыкъ этмем». «О анджакъ тек бир Аллаhтыр, мен сизинъ ортакъ къошкъан шейлеринъизден кесен-кес узакътырым», де.
(Мекке халкъы Ресулуллаххъа сенинъ Пейгъамбер олгъанынъа шаат ёкъ, дедилер. Иште, бунынъ узерине юкъарыдаки ает энди).
20. Озьлерине китап бергенлеримиз оны (Ресулуллахны) озь огъулларыны таныгъанлары киби таныырлар. Озьлерини зиянгъа огъраткъанлар бар я, иште, олар инанмазлар.
21. Ялан сёзлернен Аллаhкъа ифтира эткенден я да Онынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан даа залым ким! Шубе ёкъ ки, залымлар къуртулышкъа иришмезлер!
22. Унутма, о кунни ки, оларны эп бирден топлайджакъмыз; сонъ да

Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъа: Бош ерге давасыны эткен ортакъларынъыз не ерде? дейджекмиз.

23. Сонъра оларнынъ баанелери: «Раббимиз Аллаһ хакъкъы ичюн биз ортакъ къошкъанлар олмадыкъ!», демектен башкъа бир шей олмады.
(Ахиретте ортагъа чыкъкъан акъикъат къаршысында дюньядаки алларындан тамамен вазгечкен кимселер тек Аллаһнынъ танърылыгъына икърар оладжакълар, не чаре ки, бу икърар о ерде бир файда бермейджек. О кунь анджакъ джеза ве мукяфат кунюдир).

24. Корь ки, озь алейхлерине насыл ялан сёйледилер ве (танъры дие) уйдургъан шейлери озь-озьлюгинден насыл гъайып олып кетти!

25. Олардан сени (окъугъан Къур'анынъны) динълегенлер де бар. Факъат оны анълавларына мани олмакъ ичюн къальплерининъ усьтюне перделер, къулакъларына да агъырлыкъ бердик. Олар эр тюрлю муджизени корьселер биле, кене де онъа инанмазлар. Атта о кяфирлер санъа кельгенлеринде: «Бу Къур'ан эскилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль», диерек сеннен тартышырлар.

26. Олар эм инсанларны Пейгъамберге якълашмакътан вазгечирмеге чалышырлар, эм де озьлери ондан узакълашырлар. Албуки, олар фаркъына бармадан, анджакъ озьлерини эляк этерлер.

27. Оларнынъ атеш къаршысында токътатылып: «Ах, кешке дюньягъа кери къайтарылсакъ да, бир даа Раббимизнинъ аетлерини яланламасакъ ве инангъанлардан олсакъ!», дегенлерини бир корьсенъ!..

28. Ёкъ! Даа эвель гизлеген шейлери (гунахлары) озьлерине корюнди. Эгер (дюньягъа) кери ёллансалар, кене озьлерине ясакъ этильген шейлерге дёнеджеклер. Зира, олар акъикъатен яланджыдырлар.

29. Олар аят анджакъ бу дюньядаки аятымыздан ибареттир; биз бир даа да тирильтириледжек дегильмиз, деген эдилер.

30. Рабблерининъ узурына кетирильген вакъытта сен оларны бир корьсенъ! Аллаһ: Бу (янъыдан тирилюв вакъиасы), хакъ дегильми экен? дейджек. Олар да: «Раббимизге ант олсун ки, эбет!», дейджеклер. Аллаһ да: Ойле исе, инкяр этккенинъизден толайы, азапны татынъ! дейджек.

31. Аллаһнынъ узурына чыкъмакъны яланлагъанлар керчектен зиянгъа огърагъандыр. Ниает, оларгъа Къыямет вакъыты апансыздан келип чаткъанынен, олар гунахларыны сыртларына юкленерек, дейджеклер ки: «Дюньяда эйи амеллерни терк этювимизден толайы, вах бизге!». Дикъкъат этинъ, юкленген шейлери не фенадыр!

32. Дюнья аяты бир оюн ве эгленджеден башкъа бир шей дегиль. Муттакъий олгъанлар ичюн ахирет юрту акъикъатен, даа хайырлыдыр. Аля акъыл етиштирмейсинъизми?
(Эбу Джехиль Пейгъамберге: «Биз санъа яланджы демеймиз. Чюнки, сенинъ эмин ве садыкъ олгъанынъа эпимиз къаниймиз. Биз анджакъ Аллаһнынъ аетлерини инкяр этмектемиз», деген эди. Ресулуллах бу вазиетке чокъ кедерленди. Аллаһ Тааля Пейгъамберини теселли этмек узьре буюрды ки:)

33. Оларнынъ сёйлегенлери акъикъатен сени кедерлеткенини бильмектемиз. Аслында олар сени яланламайлар, факъат о залымлар ачыкъча Аллаhнынъ аетлерини инкяр этмектелер.
34. Ант олсун ки, сенден эвельки пейгъамберлер де яланлангъан эдилер. Олар яланланувларына ве эзиет этилювлерине рагъмен, сабыр эттилер, сонъунда ярдымымыз оларгъа етишти. Аллаhнынъ келимелерини (къанунларыны) денъиштире биледжек ич бир кимсе ёкътыр. Муакъкъакъ ки, пейгъамберлернинъ хаберлеринден базысы санъа да кельди.
35. Эгер оларнынъ юзь чевирюви санъа агъыр кельген олса, япа бильсенъ, ернинъ ичине эне биледжек бир къоба я да кокке чыкъа биледжек бир мердивен къыдыр ки, оларгъа бир муджизе кетирирсинъ! Аллаh тилесе эди, эльбетте оларны хидает узеринде топлап бирлештирир эди, о алда сакъын джаиллерден олма!
(Бу аеттен анълашылгъанына коре, муджизе косьтермек Пейгъамбернинъ элинде дегиль. Пейгъамбер муджизе истер; факъат Аллаh тилесе, онъа муджизе берир, тилемесе бермез. Иште, бу вазиет пейгъамберлернинъ догъру сёйлегенлерининъ энъ буюк делилидир).
36. Анджакъ (самимиетнен) динълегенлер даветни къабул этер. Олюлерге кельгенде, Аллаh оларны тирильтеджек, сонъра да, Онъа дёндюриледжеклер.
37. Онъа Раббинъден бир муджизе эндирильсе эди я! дедилер. Де ки: Шубесиз, Аллаh муджизе эндирмеге къадирдир. Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.
38. Ер юзюнде юрьген айванлар ве (кок юзюнде) эки къанатынен учкъан къушлардан не бар исе, эписи анджакъ сизинъ киби топлулыкълардыр. Биз о китапта ич бир шейни эксик быракъмадыкъ. Ниает (эписи) топланып, Раббллерининъ узурына кетиреледжеклер.
Бу аетте ер юзюндеки бутюн джанлыларнынъ инсанлар киби бирер тюр олгъанлары бильдирильмекте. Бир уджейрелилерден омурткъалыларгъа, сюйреклениджилерден аякъларынен юрьгенлерге ве къанатларынен учкъанларгъа баргъандже, бутюн джанлылар мустакъиль бирер тюр тешкиль этмектедир. Анджакъ инсан бу тюрлернинъ энъ шерефлесидир. Эр тюрнинъ озюне аит ортакъ аят къураллары бар. Юдже Аллаh буларнынъ аятларына, истер топлу оларакъ, истер айры-айры незарет этер; итияджларыны къаршылар. Бу вазиет Юдже Аллаhнынъ къудрети сынъырсызлыгъыны косьтере).
39. Аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлар къаранлыкълар ичинде къалгъан сагъыр ве тильсизлердир. Аллаh кимни истесе, оны шашмалатыр, истеген кимсесини де, догъру ёлгъа ириштирир.
40. Де ки: Не дерсинъиз; сизге Аллаhнынъ азабы кельсе, я да о къыямет келип чатса сизге, Аллаhтан башкъасына ялварырсынъызмы? Догъру сёзлю олсанъыз (сёйленъиз бакъайыкъ)!
41. Аксине, ялынъыз Аллаhкъа ялварырсынъыз. О да (къалдырылувы ичюн), озюне ялваргъан белянъызны, истесе ортадан къалдырыр; ве сиз ортакъ

къошкъан шейлеринъизни унутырсынъыз.

42. Ант олсун ки, сенден эвельки умметлерге де эльчилер ёлладыкъ. Артындан боюн эгсинлер дие, оларны тарлыкъ ве хасталыкъларгъа огъраттыкъ.

(Юдже Аллаһ эвельки миллетлерге де пейгъамберлер ёллагъан, факъат пейгъамберлер инкяр этильген, Аллаһ да инкяр эткенлерни шиддетли факъырлыкъ, хасталыкъ ве чешит афатларнен джезаландыргъан).

43. Ич олмагъанда, оларгъа бу шекильде азабымыз кельген вакъытта боюн эгсе эдилер! Факъат къальплери яхшыджа къаттылашты ве шейтан да оларгъа япкъанларыны джазибели косьтерди.

44. Озьлерине япылгъан тенбиелерни унуткъанларында, (эндирген сыкъынты ве мусибетлеримизни ортадан къалдырып), узерлерине эр шейнинъ къапуларыны ачтыкъ. Ниает, озьлерине берильгенлер себебинден къопайгъан заманлары оларны апансыздан якъаладыкъ, бирден олар бутюн умютлерини гъайып эттилер.

(Эвельки умметлер озьлерине ёлланылгъан пейгъамберлерге иман этмегенлери ичюн, Аллаһ оларгъа чешит тарлыкъ ве мусибетлер берди; факъат олар кене инанмадылар. Дженаб-ы Аллаһ джезаларыны даа да арттырмакъ ичюн, оларгъа бутюн ниметлернинъ къапуларыны ачты, бол рызыкъ ве ниметлерге комюльдилер. Ниметнинъ акъикъий саибине шукюр этеджек ерлерине, зевкъ ве сефагъа далдылар, Оны унутып, шехветлерине теслим олдылар. Иште, бойле там бир саргъошлыкъ ве далгъынлыкъ анында Аллаһ оларны якъалады да, неге огърагъанларыны билалмадылар, не япаджакъларыны тюшюнмектен аджиз къалдылар ве эляк олуп кеттилер).

45. Бойледже, зулум эткен топлумнынъ тамыры кесильди. Хамд алемлернинъ Рабби Аллаһкъа махсустыр.

(Аллаһнынъ берген ниметине шукюр этеджеклери ерине, нанкорьлик эттилер, бойледже, озьлерине зулум эттилер. Юдже Аллаһ да ер юзюни оларнынъ зулум ве куфюрлеринден темизлемек ичюн, оларны эляк этти).

46. Де ки: Не дерсинъиз; эгер Аллаһ къулакъларынъызны сагъыр, козьлеринъизни корь этер, къальплеринъизни де муурьлер исе, буларны сизге Аллаһтан башкъа анги танъры кери бере билир! Бакъ, делиллерни насыл беян этмектемиз. Олар аля юзь чевирмектелер!

47. Де ки: Сёйлерсинъизми; сизге Аллаһнынъ азабы апансыздан я да ачыкъ келир исе, залым топлумдан башкъасы эляк олурмы?

48. Биз, пейгъамберлерни анджакъ мужделейиджилер ве тенбиеджилер оларакъ ёллармыз. Ким иман этер ве озюни тюзельтир исе, оларгъа къоркъу ёкътыр. Олар гъам да чекмейджеклер.

49. Аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, ёлдан чыкъкъанлары ичюн, олар азап чекеджеклер.

50. Де ки: Мен сизге, Аллаһнынъ хазинелери меним янымда, демейим. Мен гъайбны да бельмем. Сизге, мен бир мелеким де, демейим. Мен, садедже манъа вахий олунгъангъа уярым. Де ки: Корь иле корьген ич бир

олурмы? Ич тюшюнмезсинъизми?
(Мушриклер, Ресулуллах (с.а.)къа: «Сен Аллаһ тарафындан ёлланылгъан бир пейгъамбер исенъ, Аллаһтан исте де, бизге дюнья ниметлерини бол-бол берсин, акс алда, санъа инанмамыз», дедилер. Бунынъ узерине бу ает энди ве пейгъамбернинъ инсанларны зенгинлештирмек ичюн дегиль, оларгъа акъикъатны теблигъ этмек ичюн ёлланылгъаны ифаде этильди).

51. Рабблерининъ узурында топланаджакъларындан къоркъкъанларны онынънен (Къур'аннен) тенбиеле. Олар ичюн Рабблеринден башкъа не бир дост, не де бир вастаджы бар; бельки сакъынырлар.

52. Рабблерининъ ризасыны истеерек, саба-акъшам Онъа ялваргъанларны къувма! Оларнынъ эсабындан санъа бир месулиетлилик; сенинъ эсабынъдан да оларгъа эр анги бир месулиетлилик ёкътыр ки, оларны къувуп да, залымлардан олурсынъ!
(Къурейш буюклери Ресулуллах (с.а.)нынъ янына кельген вакъытларында факъыр му'минлернинъ янларында булунувыны истемей эдилер. Ресулуллах да оларнынъ истеклерине уйып, бу му'минлерни янындан чыкъармакъ истеди. Бунынъ узерине Дженаб-ы Хакъ пейгъамберимизни юкъарыдаки аетнен тенбиеледи).

53. «Арамыздан Аллаһнынъ оларгъа лютф ве ихсанда булунгъан кимселер де булармы!», деювлери ичюн оларнынъ бир къысмыны дигерлеринен, иште бойле имтиан эттик. Аллаһ шукюр эткенлерни даа яхшы бильмезми?
(Кяфирлер иман шерефине иришкен факъыр му'минлернинъ, пейгъамбернинъ янында озьлеринен айны севиеде тутулувларыны къабул эталмадылар. Албуки, Аллаһ къатында зенгин-факъыр айырымы ёкътыр, усьтюнлик иман ве такъвагъа таянмакътадыр. Олар бу шекильде бир имтиангъа табий тутулдылар, инангъанлар къазандылар, гъуруруна сыгъдыралмагъанлар исе, зарар эттилер).

54. Аетлеримизге инангъанлар санъа кельгенде, оларгъа де ки: Селям сизге! Раббинъиз мерхамет этмекни озюне язды. Акъикъат шу ки: Сизден ким, бильмейип бир яманлыкъ япар, сонъ артындан тёвбе этип де, озюни ислях этер исе, бильсин ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.

55. Бойледже, сучлыларнынъ ёлу белли олсун, дие аетлерни яхшыджа изаатламакътамыз.

56. Де ки: Аллаһтан гъайры табынгъан шейлеринъизге табынмакъ манъа ясакъ этильди. Де ки: Мен сизинъ арзуларынъызгъа уймам, акс алда, сапытырым да, хидаетке иришкенлерден олмам.

57. Де ки: Шубесиз, мен Раббимден кельген ап-ачыкъ бир делильге таянмакътам. Сиз исе, оны яланладынъыз. Аман келювини истеген (азабынъыз) меним янымда дегиль. Укюм анджакъ Аллаһнынъдыр. О, хакъны анълатыр ве О, догъру укюм этиджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
(Кяфирлер, инанмагъанлары ичюн, усьтлерине коктен таш ягъдырылувы яхут ачыкъ бир азапкъа огъратылувлары киби, бир муджизе истей эдилер. Албуки, Ислям давасы даа энди башлангъан эди. О ёлуна девам этеджек, акълий ве ильмий делиллернен эр тарафкъа яйыладжакъ эди.

Толайысынен, олар истеген шекильде бир азапны пейгъамбер истемегени киби, Аллаһ да ёлламады).

58. Де ки: Аджеле истеген шейинъиз меним элимде олса эди, эльбетте меннен сизинъ аранъызда иш битирильген эди. Аллаһ залымларны даа яхшы билир.

59. Гъайбнынъ анахтарлары Аллаһнынъ янындадыр; оларны Ондан башкъасы бильмез. О, къарада ве денъизде не бар исе, билир; Онынъ ильми тышында бир япракъ биле тюшмез. О, ернинъ къаранлыкъларынынъ ичиндеки янгъыз бир данени дахи билир. Яш ве къуры не бар исе, эписи ап-ачыкъ бир китаптадыр.
(Коклерде ве ерде инсан ильмининъ кешф этип, инсанлыкънынъ файдаланувына теклиф эткен нидже хазинелер бар ки, Аллаһ буларны билир, заманы кельгенде, истегенини инсанлыкънынъ файдаланувына берир, истегенини де озь ильминде сакълы тутар. Иште, гъайбнынъ анахтарлары булар олмалыдыр).

60. Геджелейин сизни ольдюрген (ольдюреджек киби юкълаткъан), куньдюзи де не ишлегенинъизни бильген; сонъра бельгиленген эджель тамамлансын, дие куньдюзи сизни тирильткен (уяндыргъан) Одыр. Сонъра дёнюшинъиз кене Онъадыр. Сонъунда О, япкъанларынъызны сизге хабер береджек.

61. О, къулларынынъ усьтюнде екяне къудрет ве тасарруф саибидир. Сизге къорчалайыджылар ёллар. Ниает, биринъизге олюм кельдими, эльчилеримиз (вазифели мелеклер) онынъ джаныны алырлар. Олар вазифеде къусур япмазлар.

62. Сонъра инсанлар керчек саиплери олгъан Аллаһкъа дёндюрилирлер. Билесинъиз ки, укюм ялынъыз Онынъдыр ве О, эсап корюджилернинъ энъ чабугидир.

63. Де ки: Къаранынъ ве денъизнинъ къаранлыкъларындан (телюкелеринден) сизни ким къуртарыр ки? (О вакъытта) Онъа гизли-гизли ялвараракъ: «Эгер бизни бундан къуртарсанъ, ант олсун, шукюр эткенлерден оладжакъмыз», дие дуа этерсинъиз.

64. Де ки: Ондан ве бутюн сыкъынтылардан сизни Аллаһ къуртарыр. Сонъ сиз кене Онъа ортакъ къошарсынъыз.

65. Де ки: «Аллаһнынъ сизге усьтюнъизден (коктен) я да аякъларынъызнынъ алтындан (ерден) бир азап ёлламагъа я да бир-биринъизнен давалаштырып, киминъизге киминъизнинъ кинини таттырмагъа кучю етер». Бакъ, анъласынлар дие, аетлеримизни насыл изаатламакътамыз!
(Эвельки къавмлар озьлерине ёлланылгъан пейгъамберлерге иман этмейип, исьян ве адден ашувларында девам эткенинен, Аллаһ оларнынъ базылары усьтюлерине коктен таш ягъдырып, эляк этти, мемлекетлери таш йыгъыны алына кельди; базыларыны да шиддетли тепренювлернен эляк этти, мемлекетлерини вийранелерге чевирди, бир къысмыны да ички къарышыкълыкъларнен бир-бирлерини къырдырды. Иште, бу ает-и кериме о вакъиаларгъа ишарет этерек, сонъки пейгъамбернинъ умметини тенбиелемекте).

66. Къур'ан хакъ олгъаны алда, къавмынъ оны яланлады. Де ки: Мен сизге векиль (кефиль) дегилим.
(Аетнинъ сонъки джумлесинен Ресулуллахнынъ вазифеси теблигъ ве тенбиеден ибарет олгъаны бильдирильген).
67. Эр хабернинъ керчеклешеджек бир вакъты бар. Якъында сиз де акъикъатны биледжексинъиз.
68. Аетлеримиз акъкъында ойле-бойле къонушмагъа далгъанларны корьгенинъде, олар башкъа бир сёзге кечкенге къадар, олардан узакъ тур. Эгер шейтан санъа унуттырса, хатырлагъанынъдан сонъ, артыкъ о залымлар топлулыгъынен отурма.
(Базы икметлерге бинаэн, Мекке девринде мушриклерге къаршы дженкке изин берильмеди. Толайысынен, мушриклер Аллаһнынъ аетлерини эгленджеге алгъанларында, догърудан къаршы къоюлмай эди. Онынъ ичюн бу киби вазиетлерде оларны терк этмек Пейгъамбер (с.а.)ге эмир этильди. Шает шейтан унуттырса, хатырлагъан вакътындан итибарен, оларнен отурувы ясакъланды. Ает Ресулуллах (с.а.)къа хитап этмекнен бирликте, укми умумийдир, умметине де аиттир. Бугуньде Аллаһнынъ аетлери эглендже этильгенини корьген бир мусульман, мани олмагъа кучю етмесе, о меджлисни терк этмелидир).
69. Такъва саиплерине, инанмагъанларнынъ эсабындан, эр анги бир месулиетлилик ёкътыр. Факъат, бельки къорчаланырлар дие, хатырлатмакъ керекир.
70. Динлерини бир оюнджакъ ве бир эглендже эткен ве дюнья аяты алдаткъан кимселерни (бир тарафкъа) быракъ! Къазангъанлары себебинен, ич бир нефиснинъ фелякетке огърамамасы ичюн, Къур'ан иле насиат эт. О нефис ичюн Аллаһтан башкъа не дост бардыр, не де шефаатчы. О бутюн барыны фидье оларакъ берсе, кене де ондан къабул этильмез. Олар къазангъан (гунахлары) себебинден, элякетке сюйрекленген кимселердир. Инкяр эткенлеринден толайы, олар ичюн къайнагъан сувдан ибарет бир ичеджек ве элем бериджи бир азап бар.
71. Де ки: Аллаһны быракъып да, бизге файда я да зарар бералмайджакъ шейлерге табынайыкъмы? Аллаһ бизни догъру ёлгъа ириштиргенден сонъ, шейтанларнынъ саптырып шашкъын оларакъ, чёльге тюшюрмек истегенлери, аркъадашларынынъ исе: «Бизге кель!», дие догъру ёлгъа чагъыргъанлары шашкъын кимсе киби арт-арткъа (инкярджылыкъкъа) дёндюрileджекмизми? Де ки: Аллаһнынъ хидаети догъру ёлнынъ там озюдир. Бизге алемлернинъ Раббине теслим олувымыз эмир этильген.
(Бу ает тевхидни къабул эткенден сонъ, ширкке дёнген, тек бир иляхкъа къуллыкъ иле чешит иляхларгъа къуллыкъ арасында шубе эткен кимсенинъ шашкъынлыгъыны, айретини джанлы ве ачыкъ бир шекильде тесвир эте. Шейтанлар оны алдатып, Аллаһнынъ ёлундан саптыргъанлар, куфюрге итеклегенлер. Бу алда шашкъын-шашкъын кезгенде, Пейгъамбер ве му'минлер: «Бизге кель», дие, догъру ёлгъа чагъырмакъталар. Иште, акъыллы ве ачыкъкозь инсангъа тюшкени, шубеден узакълашып, Пейгъамбер ве му'минлернинъ чагъырувына

уймакъ ве иман теминлеген узур ве ишанчкъа къавушмакътыр).

72. «Намазны дос-догъру къылынъ ве Аллаһтан къоркъунъ», (дие де эмир этильдик). О, узурына барып топланаджагъынъыз Аллаһтыр.

73. О, коклерни ве ерни хакъ (ве икмет) иле яраткъандыр. «Ол!» деген куню эр шей олур къалыр. Онынъ сёзю акъикъаттыр. Суургъа уфленген куню де укюмранлыкъ Онынъдыр. Гизлини ве ашкярны билиджидир ве О, икмет саибидир, эр шейден хабердардыр.

("Суур" – дюнья ольчюлеринен маиети ольченильмейджек бир шей олуп, Аллаһ Ресулы тарафындан бойнузгъа бенъзетильген. Суургъа уфлемекнен вазифедар мелек Исрафил (а.с.)дир. Эки дефа уфлейджек, биринджиде, кяинаттаки джанлылар ёкъ оладжакъ, экинджиде исе, бутюн джанлылар текрар тирилип тураджакълар).

74. Ибрахим бабасы Азерге: Бир такъым путларны танърылар эдинмектесинъми? Догърусы, мен сени де, къавмынъны да, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде корем, деген эди.

(Аз. Ибрахимнинъ къавмы Иракъта яшагъан кельданийлер эди. Йылдызларгъа, кок джысымларына табынгъанлары киби, путларгъа да, табына эдилер. Аз. Ибрахим бабасынынъ ве къавмынынъ путларгъа табынгъанларыны корьгенинен, оларны кескин бир тильнен тенкъит этти, путлар табынувгъа ляйыкъ олмагъанларыны, Аллаһнен инсанлар арасында васта олалмайджакъларыны, атта олардан ич бир файда ве зарарнынъ кельмейджегини бильдирди).

75. Бойледже, биз кесен-кес иман этkенлерден олувы ичюн Ибрахимге коклернинъ ве ернинъ мелекуутини косьтермекте эдик.

(Мелекуут – иззет ве укюмранлыкъ демектир. Юдже Аллаһ Аз. Ибрахимге коклердеки укюмранлыгъыны ве укюмранлыгъынынъ азаметини косьтерген).

76. Гедженинъ къаранлыгъы оны къаплагъанынен, бир йылдыз корьди, Раббим будыр, деди. Йылдыз баткъанынен, баткъанларны севмем, деди.

77. Айны догъгъанда корьгенинен, Раббим будыр, деди. О да баткъанынен, Раббим манъа догъру ёлны косьтермесе, эльбетте ёлдан сапкъан топлулыкълардан олурым, деди.

78. Кунешни догъаяткъанында корьгенинен де, Раббим будыр, зира бу даа буюк, деди. О да, баткъанынен, деди ки: Эй, къавмым! Мен сизинъ (Аллаһкъа) ортакъ къошкъан шейлеринъизден узакъым.

79. Мен ханиф оларакъ, юзюмни коклерни ве ерни ёкътан яраткъан Аллаһкъа чевирдим ве мен мушриклерден дегилим.

(«Ханиф» – Аллаһны бир бильген, Хакъкъа ёнельген ве батылдан ошланмагъан маналарыны ифаде эте.

Аз. Ибрахимнинъ бу давранышындан макъсат, акъикъатен Аллаһны арамакъмы, ёкъса, кок джысымларына табынгъанларны тенкъит этмекми, олар юрьген ёлнынъ янълыш ве япкъанларынынъ бир сапыкълыкъ олгъаныны косьтермектирми. Бу хусуста тефсирджилер ихтиляф эткенлер. Анджакъ, экинджи корюш акъикъаткъа даа якъын. Чюнки, 74-нджи аетте путларгъа табынгъанлары ичюн бабасыны ве

къавмыны аджджы тильнен тенкъит этюви Аз. Ибрахимде тевхид инанчынынъ мевджютлигини косьтермекте. Бунынъ киби, 78-нджи аетнинъ сонъу да буны такидлей).

80. Къавмы онынънен тартышмагъа башлады. Оларгъа деди ки: «Мени догъру ёлгъа ириштерген экен, Аллаһ акъкъында меннен тартышасынъызмы? Мен сизинъ Онъа ортакъ къошкъан шейлеринъизден къоркъмам. Анджакъ, Раббимнинъ бир шей тилеви истисна. Раббимнинъ ильми эр шейни къушаткъандыр. Аля ибрет алмайсынъызмы?

81. Сиз, Аллаһнынъ сизге акъларында ич бир укюм эндирмеген шейлерни, Онъа ортакъ къошувдан къоркъмаз экенсиз, мен сиз ортакъ къошкъан шейлеринъизден насыл къоркъарым! Шимди бильсенъиз (сёйленъиз), эки топлумдан ангиси ишанчта олмагъа даа ляйыкъ?»

(Эки топлумнынъ манасы – Аллаһны бир къабул эткенлернен Онъа ортакъ къошкъанлардыр. Ахиретте Аллаһнынъ азабындан эмин олмагъа ангиси даа ляйыкъ? Бир сонъки ает бунъа джевап бермекте).

82. Инаныпда, иманларына эр анги бир акъсызлыкъ былаштырмагъанлар бар я, иште, ишанч оларнынъдыр ве олар догъру ёлны тапкъанлардыр.

83. Иште бу, къавмына нисбетен Ибрахимге берген делиллеримиздир. Биз истеген кимселеримизнинъ дереджелерини юксельтирмиз. Шубесиз ки, сенинъ Раббинъ икмет саибидир, хакъкъы иле билиджидир.

(Аетте кечкен ве «делиль» дие терджиме этильген «_+худжджет+_» келимеси кесен-кес делиль манасындадыр. Аз. Ибрахимге берильген _+худжджет+_ – онъа ильхам этильген тефеккюр, мушааде ве мукъаесе кучюдир. Онынъ ай, кунеш ве йылдызлар къаршысындаки арекет тарзынен мушриклерге къаршы куреште косьтерген делиллер ве дигер муджизелер бу джумледендир).

84. Биз онъа Исхакъ ве (Исхакънынъ огълу) Якъубны да багъышладыкъ; эписини де догъру ёлгъа ириштирдик. Даа эвельде Нуһны ве онынъ союндан Давудны, Сулейманны, Эййубни, Юсуфны, Мусаны ве Харунны догъру ёлгъа ириштирген эдик; биз эйи даврангъанларны, иште бойле мукяфатландырырмыз.

85. Зекерийййа, Яхъя, Иса ве Ильясны да (догъру ёлгъа ириштирген эдик). Эписи де эйилерден эдилер.

86. Исмаил, Эльйеса', Юнус ве Луутны да (хидаетке ириштирдик). Эписини алемлерге усьтюн яптыкъ.

(Бу пейгъамберлернинъ усьтюнлик себеплери 89-нджы аетте беян этильген. Булардан базыларына пейгъамберлик вазифесинден гъайры, укюмдарлыкъ да берильген ве оларгъа китап ёлланылгъан, базыларына китап эндирелерек, пейгъамберлик берильген, бир къысмына исе, садедже пейгъамберлик берильген, факъат китап ве укюмдарлыкъ берильмеген).

87. Оларнынъ бабаларындан, балаларындан ве къардашларындан базыларына да (усьтюн къабилиетлер бердик). Оларны мумтаз къылдыкъ ве догъру ёлгъа ириштирдик.

88. Иште бу – Аллаһнынъ хидаетидир, къулларындан истегенини онъа

ириштирир. Эгер олар да Аллаhкъа ортакъ къошса эдилер, япаяткъан амеллери, эльбетте бошуна кетер эди.

89. Иште олар, озьлерине китап, икмет ве пейгъамберлик берген кимселеримиздир. Эгер олар (кяфирлер) буларны инкяр этселер, шубесиз ерлерине буларны инкяр этмейджек бир топлум кетиририрмиз.

90. Иште, о пейгъамберлер Аллаhнынъ хидает эткен кимселеридир. Сен де оларнынъ ёлуна уй. Де ки: Мен бунъа (пейгъамберлик вазифеме) къаршылыкъ сизден бир акъ истемейим. Бу (Къур'ан) алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.

(Бу аетте юкъарыда исимлери анъылгъан пейгъамберлер Аллаhнынъ хидаетинен, догъру ёлда олгъанлары ифаде этильмекте ве пейгъамберимизге де оларнынъ ёлуны тутувы эмир этильмекте. Кечкен пейгъамберлернинъ бир чокъ мусибетлерге, телюкелерге, инкярларгъа кокюс керювлери, эр шейге рагъмен, вазифелерини хакъкъы иле ерине кетирювлери бу джумледендир).

(Еудий алимлеринден Малик б. Сайф, Ресулуллах (с.а.)нынъ янына келип, китаплар узеринде чешит тюрлю лаф этмеге башлады. Ресулуллах: Тевратны Мусагъа эндирген Аллаh акъкъы ичюн сёйле, Китабынъызда: «Аллаh шишман алимлерге богъуз этер», дие бир ибаре корьмединъми? деди. Шишман бир адам олгъан Маликнинъ бунъа джаны сыкъыларакъ: «Аллаh ич бир бешерге ич бир китап эндирмеди», деди. Ве бутюн китапларны инкяр этти. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).

91. (Еудийлер) Аллаhны кереги киби танымадылар. Чюнки, «Аллаh ич бир бешерге бир шей эндирмеди», дедилер. Де ки: Ойле исе, Мусанынъ инсанларгъа бир нур ве хидает оларакъ кетирген Китапны ким эндирди? Сиз оны кягъытларгъа язып (истегенинъизни) анълата, чокъуны да гизлейсинъиз. Сизинъ де, аталарынъызнынъ да билалмагъан шейлери (Къур'анда) сизге огретильгендир. (Ресулым!) Сен «Аллаh» де, сонъра оларны быракъ, далгъан батакълыкъларында ойнай турсынлар!

92. Бу (Къур'ан), Умму'ль-къураа (Мекке) ве этрафындакилерни тенбиелемек ичюн санъа эндирдигимиз ве сенден эвелькилерни догърулайыджы мубарек бир китаптыр. Ахиретке инангъанлар бунъа да инанырлар ве олар намазларыны хакъкъы иле къылмагъа девам этерлер.

(Мекке шеэри Ислям дюньясынынъ маневий меркезидир. Онынъ этрафы да бутюн дюньядыр. Ресулуллах (с.а.) бутюн инсанлыкъкъа ёлланылгъан бир Пейгъамбер олуп, Онъа ёлланылгъан Къур'ан да бутюн инсанлыкъкъа хитап этмектедир. Иште, бунынъ ичюн аетте Мекке шеэрине шеэрлернинъ анасы манасында «_+Умму'ль-къураа+_» денильген).

93. Аллаhкъа къаршы ялан уйдургъандан яхут озюне ич бир шей вахий этильмегени алда, «Манъа да вахий олунды», дегенден ве «Мен де Аллаhнынъ эндирген аетлерине бенъзегенни эндиреджегим», дегенден даа залым ким бар! О залымлар, олюмнинъ (богъуджы) далгъалары ичинде, мелеклер де панджаларыны узаткъан, оларгъа: «Айды,

джанларынъызны къуртарынъ! Аллаhкъа къаршы акъикъат олмагъаныны сёйлевинъизден ве Онынъ аетлерине къаршы кибирлилик таслагъанынъыздан отрю, бугунь алчакълыкъ азабынен джезаландырыладжакъсынъыз!», дер экен, оларнынъ алыны бир корьсенъ!

(Мусейлемату'ль-кеззааб ве Эсвед-и Ансий киби яланджы пейгъамберлер: «Бизге де вахий кельмекте», диерек, пейгъамберлик идда эттилер. Иште, бу ает олар акъкъында назиль олды).

94. Ант олсун ки, сизни ильк дефа яраткъанымыз киби, бирер-бирер бизге келеджексинъиз ве (дюньяда) сизге берген шейлеримизни артынъызда къалдыраджакъсынъыз. Яратылышынъызда ортакъларынъыз сангъан шефаатчыларынъызны да янынъызда коралмайджакъмыз. Ант олсун, аранъыз ачылгъан ве (танъры) сангъан шейлеринъиз сизден гъайып олуп кеткендир.

95. Шубесиз, Аллаh, урлукъны ве чегирдекни чатлатыджыдыр, олюден тирини чыкъаргъан, тириден де олюни чыкъарыджыдыр. Иште, Аллаh будыр. О алда (хакътан) насыл дёнерсинъиз!

96. О, сабаны айдынлатыджыдыр. О, геджени раатланув заманы, кунеш ве айны (вакъытларнынъ тайини ичюн) бирер эсап ольчюси япкъан. Иште бу, азиз ве (эр шейни) пек яхшы бильген Аллаhнынъ такъдиридир.

(Бу ает-и керимеде Юдже Аллаh, махлукъатнынъ кечинювлерини темин этювлери ичюн сабаны, яни куньдюзни яраткъаныны, куньдюзи мейдангъа кельген бедений ве рухий ёргъунлыкъларны савундырувлары ичюн геджени раатланмакъ заманы оларакъ, ай ве кунешни де, бир чокъ файдаларынен берабер, айрыджа ишлернинъ бир системада ве эсаплы юрютилюви ичюн яраткъаныны бильдирмекте).

97. О, къара ве денъизнинъ къаранлыкъларында оларнен ёл тапарсынъыз дие, сиз ичюн йылдызларны яратыджыдыр. Акъикъатен биз, бильген бир топлум ичюн аетлерни кениш-кениш беян эттик.

98. О, сизни тек бир нефистен (Адемден) яраткъандыр. (Сиз ичюн) бир къалув ери, бир де эманет оларакъ къонуладжакъ еринъиз бар. Анълагъан бир топлум ичюн аетлерни тефсилятлы бир шекильде изаатладыкъ.

(Бу аетте анълатылгъан къалув ерининъ манасы, бабаларнынъ несили я да аяткъа эльверишли олгъан ер юзю; эманет оларакъ къонуладжакъ ернинъ манасы да, ана рахми я да мезардыр).

99. О, коктен сув эндириджидир. Иште, биз эр чешит экинни онынънен осьтюрдик. О экинден де озюнде бир-биринин усьтюне минген данелер яратаджагъымыз бир ешиллик; хурманынъ гъонджесинден саркъкъан салкъымлар; юзюм багълары; бир къысмы бир-бирине бенъзеген, бир къысмы да бенъземеген зейтун ве нар багъчаларыны мейдангъа кетирдик. Мейва берген ве пишкен вакътында эр бирининъ мейвасына бакъынъ! Шубесиз, бутюн буларда, инангъан бир топлум ичюн, ибретлер бар.

100 Джинлерни Аллаhкъа ортакъ къоштылар. Албуки, оларны да Аллаh

. яраткъан эди. Бильгисизликнен Онъа огъуллар ве къызлар якъыштырдылар. О, оларнынъ илери сюрьген васталарындан узакъ ве юджедир.

(Базы арап путперестлери джинлерни Аллаһкъа ортакъ къошаракъ, оларгъа табына эдилер. Оларнынъ да Аллаһнынъ махлюкъи олгъаныны, махлюкъ олгъан бир варлыкънынъ танъры оламайджагъыны тюшюнип оламай эдилер. Айрыджа, еудийлер Узейр пейгъамберге Аллаһнынъ огълу, христианлар да Иса пейгъамберге Аллаһнынъ огълу дей эдилер. Базы мушриклер де мелеклерге ыргъачылыкъ васфыны беререк, Аллаһнынъ къызлары, дей эдилер. Иште, Аллаһ Тааля буларгъа ишарет этерек, озюнинъ бу киби васыфлардан узакъ олгъаныны ифаде буюрмакъта).

101. О, коклернинъ ве ернинъ екяне ярытыджысыдыр. Онынъ акърaны олмагъаны алда, насыл баласы ола билир! Эр шейни О яраткъандыр ве эр шейни хакъкъы иле билиджи Одыр.

102. Иште, Раббинъиз Аллаһ Одыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О, эр шейнинъ яратыджысыдыр. Ойле исе, Онъа къуллыкъ этинъ. О эр шейге векильдир. (Ишанылып таяныладжакъ тек варлыкъ Одыр).

103. Козьлер Оны коралмаз; албуки, О, козьлерни корер. О, эшьяны пек яхшы билиджи, эр шейден хабердардыр.

(Козьлер Онынъ затыны ве кемалыны хакъкъы иле къаврап олалмаз демектир. Бунынънен берабер, эхл-и суннетке коре, дженнетте му'минлер Аллаһны кореджеклер. Бу хухуста ает ве хадислер бар).

104. (Догърусы) сизге Раббинъиз тарафындан басиретлер (идрак къабилиети) берильгендир. Артыкъ ким хакъны корьсе, файдасы озюне, ким де корь олса, зарары озюнедир. Мен узеринъизге бекчи дегилим.

(Аллаһ инсанларгъа эшьяны корювлери ичюн насыл маддий козьлер берген исе, акъикъатны къаврай билювлери ичюн де, къальп козю дие бильгенимиз идрак кучьлери де берген. Артыкъ ким бу къабилиетини догърудгъа къулланмаса, зарары озь алейхине олур).

105. Бойледже, биз аетлерни кениш-кениш изаатламакътамыз ки, «Сен дерс алгъансынъ», десинлер де, биз де анълагъан топлум ичюн Къур'анны яхшыджа изаатлайыкъ.

106. Раббинъден санъа вахий олунгъангъа уй. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Мушриклерден юзь чевир.

107. Аллаһ тилесе эди, олар ортакъ къошмаз эдилер. Биз сени оларнынъ узерине бир бекчи япмадыкъ. Сен оларнынъ векили де дегильсинъ.

108. Аллаһтан башкъасына табынгъанларыны (ве путларыны) сёгменъиз; сонъра олар да бильмеерек, Аллаһны сёгерлер. Бойледже, биз эр умметке озь ишлерини джазибели косьтердик. Сонъунда дёнюшлери Рабблеринедир. Артыкъ О, не япкъанларыны озьлерине бильдиреджек.

(Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) мушриклернинъ путларыны яманлай эди. Мушриклер: «Я танърыларымызны сёгмекни токътат, я да биз сенинъ танърынъны сёгермиз», дедилер. Бунынъ узерине бу ает назиль олды. Аетнинъ укми эр заман кечерлидир. Миллет я да шахысларнынъ

мукъаддес къабул эткен шейлерини сёгмемек керек. Зира, бу киби давранышлар даима акс тесир косьтермекте ве мукъаддес къабул этильген шейлерни акъаретлемеге себеп олмакъта).

109. Озьлерине бир муджизе кельсе, онъа мытлакъа инанаджакъларына даир къуветли бир шекильде Аллаһкъа ант ичтилер. Де ки: Муджизелер анджакъ Аллаһ къатындандыр. Амма, муджизе кельгенде де, инанмайджакъларынынъ фаркъындасынъмы?

110. Кене Онъа иман этмеген ильки вазиетлериндеки киби, оларнынъ гонъюллерини ве козьлерини терс чевиририрмиз. Ве оларны шашкъын оларакъ, ёлдан азгъанлары алда быракъырмыз.

111. Эгер биз оларгъа мелеклерни эндирсе эдик, олюлер де оларнен къонушса эди ве эр шейни топлап, къаршыларына кетирсек эди, Аллаһ тилемегендже, кене де инанаджакъ дегиль эдилер; факъат чокълары буны бильмезлер.

(Сапыкълыкъкъа далгъанларнынъ сапувларына себеп, делиллернинъ азлыгъы я да ёкълыгъы дегиль. Шает сапыкъларнынъ истегени киби, олюлер тирильсе де, озьлеринен къонушса, атта кяинаттаки эр шей тильге кирсе ве оларны имангъа чагъырса, кене къабул этмезлер. Чюнки, къальплеринде фитне, вилжданларында пас бардыр. Олар хидаетке ёнельмегенлери ичюн, Аллаһ да хидаетке иришювлерини тилемез).

112. Бойледже, биз эр бир пейгъамберге инсан ве джин шейтанларыны душман яптыкъ. (Булар), алдатмакъ ичюн, бир-бирлерине ялдызлы сёзлер фысылдарлар. Раббинъ тилесе эди, оны да япалмаз эдилер. Артыкъ оларны уйгъан шейлеринен козь-козьге быракъ.

113. Ахиретке инанмагъанларнынъ къальплери онъа (ялдызлы сёзге) къансын, ондан хошлансынлар ве ишлеген сучларыны ишлемеге девам этсинлер, дие (бойле япарлар).

114. (Де ки): Аллаһтан башкъа бир хакем къыдыраджанъмы? Албуки, сизге китапны ачыкъ оларакъ эндирген Одыр. Озьлерине китап берген кимселеримиз Къур'аннынъ акъикъатен Раббинъ тарафындан эндирильгенини билирлер. Сакъын шубеленгенлерден олма!

115. Раббинънинъ сёзю, догърулыкъ ве адалет нокътаи назарындан, тамамлангъандыр. Онынъ сёзлерини денъиштиреджек кимсе ёкътыр. О, эшитиджидир, билиджидир.

116. Ер юзюнде олгъанларнынъ чокъуна уяджакъ олсанъ, сени Аллаһнынъ ёлундан саптырырлар. Олар зандан башкъа бир шейге табий олмаз, яландан башкъа сёз де сёйлемезлер.

117. Муакъкъакъ ки, сенинъ Раббинъ, эбет, О, озь ёлундан сапкъанны энъ яхшы билиджидир. О, догъру ёлда юрьгенлерни де яхшы билиджидир.

118. Аллаһнынъ аетлерине инаныр экенсинъиз, узерине Онынъ ады анъыларакъ союлгъанлардан ашанъ.

119. Узерине Аллаһнынъ ады анъылып союлгъанындан ашамаманъызгъа себеп не? Албуки, Аллаһ, чаресиз ашамакъ зорунда къалгъанынъыздан гъайры, арам къылгъан шейлерни сизге беян эткендир. Догърусы, бир

чокълары бильгисизликтен озюнинъ фена истеклерине уяракъ сапмакъталар. Муакъкъакъ ки, Раббинъ адден ашкъанларны чокъ яхшы билир.
(Инсанлар чаресиз къалып, ачлыкътан олюм телюкеси киби бир телюкенен къаршылашкъанларында, арам олгъан шейлерден аз микъдарда ашай билирлер).

120. Гунахнынъ ашкярыны да, гизлисини де быракъынъ! Чюнки, гунах ишлегенлер япкъанларынынъ джезасыны мытлакъа чекеджеклер.

121. Узерине Аллаһнынъ ады анъылмадан союлгъан айванлардан ашаманъ. Шубесиз, бу буюк гунахтыр. Акъикъатен, шейтанлар достларына, сизнен курешюvalues ичюн телкъинде булунырлар. Эгер оларгъа уйсанъыз, шубесиз, сиз де Аллаһкъа ортакъ къошкъан олурсынъыз.
(Аслында ашалувы элял олгъан эр анги бир айван, къасттан Аллаһнынъ ады анъылмадан союлса, о айваннынъ этини ашамакъ арам олур).

122. Олю экен, тирильттигимиз ве озюне инсанлар арасында юре беледжеги бир ышыкъ бердигимиз кимсе, къаранлыкълар ичинде къалып, ондан ич чыкъалмайджакъ вазиеттеки кимсе киби олурмы! Иште, кяфирлерге япкъанлары бойле сюслю косьтерильгендир.

123. Бойледже биз, эр бир къасабада, о ерлерде бозгъунджылыкъ япувлары ичюн гунахкярларыны реберлер яптыкъ. Олар ялынъыз озьлерини алдатырлар, амма фаркъына бармазлар.

124. Оларгъа бир ает кельгенде, Аллаһнынъ эльчилерине берильгеннинъ бенъзегени бизге де берильмегендже, кесен-кес инанмамыз, дедилер. Аллаһ пейгъамберликни кимге береджегини даа яхшы билир. Къабаат ишлегенлерге, япаяткъан ийлелерине къаршылыкъ Аллаһ тарафындан ашшагъылыкъ ве четин бир азап токъунаджакъ.

125. Аллаһ кимни догъру ёлгъа ириштирмек истесе, онынъ къальбини Ислямгъа ачар; кимни де саптырмакъ истесе, кокке чыкъараяткъан киби, къальбини олдукъча тарлаштырыр. Аллаһ инанмагъанларнынъ усьтюне, иште бойле писликни берир.
(Аллаһ Тааля бу аетте бир табиат къанунына да ишарет этмекте. Кокке юксельген сайын ава басымы азаладжагъындан, о вакъытта нефес алмакъ да къыйынлашыр. Атта 20.000 метрни кечкенде махсус джихазлар олмадан, инсан нефес аламаз, олюр. Иште, бу къанунгъа ишарет буюргъан Юдже Аллаһ Ислямгъа кирмегенлернинъ кокюслери кокке юкселеяткъан киби тар ве сыкъынтылы оладжагъыны бильдирмекте).

126. Бу (дин), Раббинънинъ дос-догъру ёлудыр. Биз, огют аладжакъ бир къавм ичюн аетлерни тефсилятлы оларакъ изаатладыкъ.

127. Рабблери къатында оларгъа аманлыкъ юрту (дженнет) бардыр ве япаяткъан (гузель) ишлери себебинен, Аллаһ оларнынъ достудыр.

128. Аллаһ, оларнынъ эписини бир ерге топлагъан куню: «Эй, джинлер (шейтанлар) топлулыгъы! Сиз инсанларнен чокъ огъраштынъыз», дер. Оларнынъ, инсанлардан достлары исе: «Эй, Раббимиз! (Биз) бир-биримизден файдаландыкъ ве бизге берген муддетнинъ сонъуна

ириштик», дерлер. Аллаһ да буюрып ки: Аллаһнынъ истегенинден гъайры, ичинде эбедий къаладжакъ еринъиз атештир. Шубесиз, Раббинъ икмет саибидир, билиджидир.

129. Иште, бойледже, ишлеген гунахларындан отьрю, залымларнынъ бир къысмыны дигер бир къысмынынъ пешине такъармыз.

130. Эй, джин ве инсан топлулыгъы! Аранъызда сизге аетлеримни анълаткъан ве бу куннен къаршылашаджагъынъызгъа даир сизни тенбиелеген пейгъамберлер кельмедими! Дерлер ки: «Озь алейхимизге шаатлыкъ этермиз». Дюнья аяты оларны алдатты ве кяфир олгъанларына даир озь алейхлерине шаатлыкъ эттилер.

131. Акъикъат шу ки: Халкъы хаберсиз олгъанда, Раббинъ акъсызлыкънен улькелерни эляк этиджи дегильдир.

(Юдже Аллаһ инсанларгъа пейгъамбер ёлламадан, оларны месуль тутмаз, инкяр ве гунахлары себебинден, оларны джезаландырмаз. Анджакъ, инсанлар ёлланылгъан пейгъамберлернинъ тенбие ве къоркъутувларына къулакъ асмаз да, озь истек ве арзуларына уйсалар, иште о вакъытта азапкъа ляйыкъ олурлар ве узюр беян этмек имкянлары да къалмаз).

132. Эр кеснинъ япкъан ишлерине коре дереджелери бардыр. Раббинъ оларнынъ япкъанларындан хаберсиз дегиль.

133. Раббинъ зенгиндир, рахмет саибидир. Тилесе, сизни ёкъ этер ве сизни башкъа бир къавмнынъ зурриетинден яраткъаны киби, сизден сонъ еринъизге истеген бир къавмны яратыр.

134. Сизге ваде этильгени мытлакъа келеджек; сиз бунынъ огюни аламазсынъыз.

(Ает-и керимедеки ваденинъ манасы – къыяметнинъ къопувы, олюмден сонъ тирилюв, ашыр ве эсап куньлеридир киби. чешит маналар берильген).

135. Де ки: Эй, къавмым! Элинъизден кельгенини япынъ! Мен де япаджагъым! Юртнынъ (дюньянынъ) сонъу кимнинъ лехине олгъаныны якъында биледжексинъиз. Акъикъат шу ки, залымлар къуртуламазлар.

136. Аллаһнынъ яраткъан экинлеринен айванлардан Аллаһкъа пай айырып, занларына коре, бу Аллаһкъа, бу да ортакъларымызгъа (путларымызгъа) дедилер. Ортакълары ичюн айырылгъаны Аллаһкъа еткизильмей, факъат Аллаһ ичюн айырылгъаны ортакъларына еткизильмекте! Не фена укюм бермектелер?

(Джахилие арапларындан базылары, экинлерининъ ве айванларынынъ бир къысмыны Аллаһнен путлары арасында болюштирир ве «Шу Аллаһнынъ пайы, бу да танърыларымызнынъ пайы», дер эдилер. Аллаһ ичюн айыргъанларыны мусафирлерге ве факъырларгъа арджлар, танърылар ичюн айыргъанларыны да, оларнынъ узурында япыладжакъ мерасим ве башкъа шейлерге сарф этер эдилер. Эгер Аллаһнынъ акъкъындан путнынъ акъкъына бир шей кечсе, оны ойле быракъа эдилер. Путнынъ акъкъындан Аллаһ ичюн айырылгъан тарафкъа бир шей кечсе, оны алып, текрар путнынъ пайына къоша эдилер. Ве: «Аллаһ зенгиндир,

булар исе факъыр», дер эдилер. Путкъа айырылгъаны нетиджеде кене озьлерине къаладжагъындан, онынъ пайындан Аллаһ ичюн айырылгъан тарафкъа бир шей кечмемесине дикъкъат эте эдилер. Иште, Юдже Аллаһ оларнынъ бу япкъанларына ишарет этмекте ве оларны тенкит этмекте).

137. Бунынъ киби, ортакълары мушриклерден чокъуна балаларыны (къызларыны) ольдюрмекни хош косьтерди ки, эм озьлерини махв этсинлер, эм де динлерини къарыштырып бозсынлар! Аллаһ истесе эди, буны япамаз эдилер. Ойле исе, оларны уйдургъанларынен берабер быракъ.

138. Олар сачма тюшюнджелерине коре, дедилер ки: «Бу (танърылар ичюн айырылгъан) айванларнен экинлер арамдыр. Буларны бизим истегенимизден башкъасы ашап оламаз. Булар да минильмеси ясакълангъан айванлардыр». Бир такъым айванлар да бар ки, (Аллаһ бойле эмир этмекте дие) Онъа ифтира этерек, узерлерине Аллаһнынъ адыны анъмазлар. Япаяткъан ифтиралары себебинден, Аллаһ оларны джезаландыраджакъ.

(Мушриклер бахиире, сааибе ве васыыле дие тариф эткен девелери ве къоюнларнынъ эт ве сютлерини, озьлери истегенлеринден башкъаларына арам къылгъан эдилер. (Бу айванлар акъкъында бильги ичюн бакъ. «Мааиде» суреси, 5/103). Хаам дие сыфатлангъан девелерине де, минильмесини ясакълагъан эдилер. Бир къысым айванларны сойгъанда да, Аллаһнынъ адыны дегиль, путларнынъ адыны анъа эдилер. Ает оларгъа ишарет этмекте).

139. Дедилер ки: «Шу айванларнынъ къарынларында олгъанлар ялынъыз эркеклеримизге аиттир, къадынларымызгъа исе, арам къылынгъандыр. Шает (баласы) олю догъса, о заман (къадын-эркек) эписи онда ортакътыр». Аллаһ бу дегерлендирювлерининъ джезасыны береджек. Шубесиз ки, О, икмет саибидир, хакъкъы иле билиджидир.

140. Бильгисизликлери себебинден, акъылсызлыкънен балаларыны ольдюргенлер ве Аллаһнынъ озьлерине берген рызкъыны, Аллаһкъа ифтира этерек, (къадынларгъа) арам къылгъанлар, муакъкъакъ ки, зиянгъа огърагъандырлар. Олар акъикъатен сапыкътырлар ве догъру ёлны тападжакъ да дегиллер.

(Джахилиет девринде араплarнынъ бир чокъу эсир олмакътан я да факъырлашмакътан къоркъаракъ, я да келин этмектен утанаракъ, догъгъан къыз балаларыны тирилейин топракъкъа коммек ёлунен ольдюре эдилер. Иште Аллаһ Тааля оларнынъ бу вазиетине ишарет буюраракъ, оларны тенкъит этмекте).

141. Асмалы ве асмасыз (юзюм) багъчалары, берекети чешит-чешит хурмалары, экинлери, бир-бирине бенъзеген ве бенъземеген бичимде зейтун ве нарларны яратыджы Одыр. Эр бири мейва берген вакъытта мейвасындан ашанъ. Пишип джыйылгъан куню де, акъкъыны (зекят ве садакъасыны) беринъ, факъат исраф этменъ; чюнки, Аллаһ исраф эткенлерни севмез.

142. Айванлардан юк ташыгъаны ве юнюнден тёшек япылгъанларыны яраткъан Одыр. Аллаһнынъ сизге берген рызкъындан ашанъ, шейтаннынъ артына тюшменъ; шубесиз, о сиз ичюн ап-ачыкъ бир душмандыр.

(Аетте кечкен «_+хамууле+_» – юк ташыгъан айван демектир; «_+ферш+_» исе, даа минильмек чагъына кельмеген яш айван я да юнюнден, къылындан яйма, тёшеме ве тёшек япыла биледжек айванлардыр. Яткъызылып союладжакъ айван манасына да келе).

(Араплар базыда айванларнынъ эркеклерини, базыда да ыргъачыларыны, базыда буларнынъ балаларыны арам сая эдилер. Юдже Аллаһ оларнынъ бу инанчларыны ред этерек, бойле буюрды.)

143. (Ыргъачы ве эркек оларакъ) секиз чифт яратты: къоюндан эки, эчкиден эки... Де ки: О, буларнынъ эркеклериними, ыргъачыларынымы, ёкъса, бу эки ыргъачынынъ къарынларында олгъан явруларыны арам эттими? Эгер догъру исенъиз, манъа илим иле сёйленъиз.

144. Деведен де эки, сыгъырдан да эки (яратты). Де ки: О, буларнынъ эркеклериними, ыргъачыларынымы, ёкъса, бу эки ыргъачыларнынъ къарынларында олгъан явруларыны арам къылдымы? Ёкъса, Аллаһнынъ сизге бойле васиет эткенине шаат олдунъызмы? Бильгисизликнен инсанларны саптырмакъ ичюн Аллаһкъа къаршы ялан уйдургъандан даа ким залым! Шубесиз, Аллаһ о залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа ириштирмез.

145. Де ки: Манъа вахий олунгъанда, леш я да акъызылгъан къан яхут домуз эти – ки писликнинъ озюдир – я да гунах ишленерек, Аллаһтан башкъасы адына союлгъан бир айвандан башкъа, ашайджакъ кимсеге арам къылынгъан бир шей тапалмайым. Башкъасына зарар бермемек ве сынъырны ашмамакъ узьре, ким (булардан) ашамакъ зорунда къалса, бильсин ки, Раббинъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Бу аетнинъ анъламы ичюн айны суренинъ 119-нджы аети анълатувына бакъынъ).

146. Еудийлерге бутюн тырнакълы айванларны арам эттик. Сыртларында яхут ичеклеринде олгъан я да кемикке къарышкъан ягълардан башкъасы олмакъ узьре, сыгъыр ве къоюннынъ ич ягъларыны да оларгъа арам эттик. Бу зулумлары себебинден, оларгъа берген джезамыздыр. Биз, эльбетте догъру сёйлейиджимиз.

(Аетте зикр этильген «_+багъый+_» келимеси, зулум манасындадыр. Еудийлернинъ пейгъамберлерни ольдирювлери, зулум этерек, факъырларны икътисадий джеэттен эзювлери, арамны элял, элялны арам саювлары киби зулумлары себебинен, Юдже Аллаһ аетте зикр этильген шейлерни оларгъа арам эткен. Ёкъса, аслында буларнынъ эписи арам дегиль).

147. Эгер сени яланласалар, де ки: Раббинъиз кениш бир рахмет саибидир. Бунынънен берабер, Онынъ азабы, сучлылар топлулыгъындан узакълаштырыламаз.

148 Путперестлер дейджеклер ки: «Аллаһ тилесе эди, не биз ортакъ къошар

. эдик, не де аталарымыз. Ич бир шейни де арам этмез эдик». Олардан
эвелькилер де айны шекильде (пейгъамберлерни) яланладылар ве
сонъунда азабымызны таттылар. Де ки: Янынъызда бизге анълатаджакъ
бир бильгинъиз бармы? Сиз зандан башкъа бир шейге
уймамакътасынъыз. Ве сиз садедже ялан сёйлемектесинъиз.
(Мушриклернинъ арам къылгъан шейлери ичюн бакъ. 138, 139-нджи аетлер).

149 Де ки: Кесен-кес делиль, анджакъ Аллаһнынъдыр. Аллаһ тилесе эди,
. эльбетте эпинъизни догъру ёлгъа ириштирир эди.
(Мушриклер: «Аллаһ тилесе эди, не биз ортакъ къошар эдик, не аталарымыз... ич бир шейни де арам къылмаз эдик», диерек кяфирликлерини Аллаһнынъ ирадесине багъламакъ истей эдилер. Юдже Аллаһ бу аетнен озюнинъ делили даа усьтюн ве нетиджеге ириштириджи экенини бильдирди. Зира, О, тилесе эди, къулларыны гунахкъа мейль этмейджек хусусиетте яратыр эди. Анджакъ, О, буны истемеди, къулларыны эм гунах ишлемеге, эм де савап къазанмагъа къабилиетли бир хусусиетте яратты. Оларгъа ираде берди, озюнинъ тилемесини де къулларынынъ ираделери догърулыгъында ёнельтти. Анджакъ, хайыргъа разы олды, шеррге разы олмады. Аллаһ тилесе, къулдаки феналыкъ япув хусусиетини ондан алыр ве бутюн инсанлар хидаетке иришир эдилер. О вакъытта да имтиан икмети ортадан къалкъар ве макъсат асыл олмаз эди).

150 Де ки: Аллаһ шуны ясакъ этти, дие шеадет этеджек шаатларынъызны
. кетиринъ! Эгер олар шаатлыкъ этселер, сен оларнен берабер шаатлыкъ
этме; аетлеримизни яланлагъанларнынъ ве ахирет кунюне
инанмагъанларнынъ истеклерине уйма. Олар, Рабблерине эш
тутмакъталар.

151 Де ки: Келинъ, Раббинъизнинъ сизге нелерни арам эткенини окъуйым:
. Онъа ич бир шейни ортакъ къошманъ, ана-бабагъа яхшылыкъ япынъ,
факъырлыкъ къоркъусынен балаларынъызны ольдюрменъ – сизинъ де,
оларнынъ да рызкъыны биз беририз; феналыкъларнынъ ашкярына да,
гизлисине де якълашманъ ве Аллаһ ясакълагъан джанны хакъсыз ерде
къыйманъ! Иште, булар – Аллаһнынъ сизге эмир эткенлеридир. Умют
этилир ки, тюшюнип анъларсынъыз.

152 Пишкинлик чагъына кельгенге къадар, етимнинъ малына, садедже энъ
. яхшы тутумнен якълашынъ; ольчю ве чекини адалетнен япынъ. Биз эр
кеске анджакъ кучюнинъ еткени къадарыны юклермиз. Сёз сёйлеген
вакътынъызда, якъынларынъыз дахи олса, адалетли олунъ, Аллаһкъа
берген сёзюнъизни тутынъ. Иште, Аллаһ сизге эйидже тюшюнирсинъиз
дие, буларны эмир этти.

153 Шубесиз, бу – меним дос-догъру ёлумдыр. Бунъа уйынъ. (Башкъа
. ёлларгъа уйманъ). Зира, о ёллар сизни Аллаһнынъ ёлундан айырыр.
Иште, сакъынувынъыз ичюн Аллаһ сизге буларны эмир этти.
(151-нджи аеттен итибарен бу ерге къадар олгъан эмирлерге «Он эмир» я да «Он васиет» денилир ки, булар бутюн пейгъамберлернинъ

шериатларында мевджюттир).

154. Сонъра эйилик эткенлерге ниметимизни тамамламакъ, эр шейни анълатмакъ, хидаетке ириштирмек ве рахмет этмек макъсадынен, Мусагъа да Китапны (Тевратны) бердик. Умют этилир ки, Раббларининъ узурына бараджакъларына иман этерлер.

155. Иште, бу (Къур'ан), биз эндирген мубарек бир китаптыр. Бунъа уйынъ ве Аллаhтан къоркъунъ ки, сизге мерхамет этильсин.

(Теврат ве Инджиль арапча олмагъан тиллерде энгенлери ичюн, араплар бу вазиетни маначыкъ этерек: «Биз оларнынъ тиллеринден анъламаймыз, толайысынен олардаки бильгилерден хабердар дегильмиз", дие билир эдилер. Иште, Дженаб-ы Хакънынъ сонъки Пейгъамберге Къур'анны арапча оларакъ эндирювининъ себеплеринден бири – Къур'ан ичюн де бойле деювлерининъ огюни алмакътыр. Ашагъыдаки аетлер бу хусусны анълата).

156. «Китап, ялынъыз бизден эвельки эки топлулыкъкъа (христианларгъа ве еудийлерге) эндирильди, биз исе, оларны окъувдан, акъикъатен хаберсиз эдик», демезсинъиз дие;

157. Яхут: «Бизге де китап эндирильсе эди, биз олардан даа зияде догъру ёлда олур эдик», демезсинъиз дие, (Къур'анны эндирдик). Иште, сизге де Раббинъизден ачыкъ бир делиль, хидает ве рахмет кельди. Ким Аллаhнынъ аетлерини яланлап, олардан юзь чевиргенден даа залымдыр! Аетлеримизден юзь чевиргенлерни, юзь чевирювлеринден отьрю, азапнынъ энъ фенасынен джезаландыраджакъмыз.

158. Олар анджакъ озьлерине мелеклернинъ келювини я да Раббинънинъ келювини, яхут Раббинънинъ базы аляметлери келювини беклей эдилер. Раббинънинъ базы аляметлери кельген куню, эвельден инанмагъан я да иманындан бир хайыр къазанмагъан кимсеге артыкъ иманы бир файда бирмез. Де ки: Бекленъ, шубесиз биз де беклемектемиз!

(Аллаh Тааля бу аетте инкярджыларнынъ озьлерине, коребиледжек бир мелек я да Аллаh шахсен кельмегендже, я да Пейгъамбернинъ хабер берген къыямет кунюне даир базы аляметлер корюльмегендже, инанмайджакъларыны, амма бойле бир алямет кельген куню де, оларнынъ иманлары къабул этильмейджегини бильдирмекте. Бу аляметлер де хадислерде бир думаннынъ зууры, ер айванынынъ чыкъувы, шаркъта, гъарпта ве Арабыстанда базы ерлернинъ батувы, теджджалнынъ чыкъувы, кунешнинъ гъарптан догъувы, Йе'джудж ве Ме'джудж чыкъувы ве Аден этрафындан бир атешнинъ зууры киби вакъиалар оларакъ бильдирильген).

159. Динлерини парча-парча этип, топ-топкъа айрылгъанлар бар я, сенинъ оларнен ич бир алякъанъ ёкътыр. Оларнынъ иши, анджакъ Аллаhкъа къалгъандыр. Сонъра Аллаh оларгъа япкъанларыны бильдиреджек.

(Ресулуллаh (с.а.) бойле буюрды: Еудийлер етмиш бир топкъа айырылды, биринден башкъа эписи джеэннемдедир. Меним умметим де етмиш учь топкъа айрыладжакъ, биринден башкъа эписи джеэннемдедир. «О

къуртулышкъа иришкен топ кимдир, я Ресулаллах?», суалине джевабен: «Олар меним ве асхабымнынъ юрьген ёлундан юрьгенлердир», деди).

160. Ким (Аллаһ узурына) эйиликнен кельсе, онъа кетиргеннинъ он къаты бардыр. Ким де феналыкънен кельсе, о садедже кетиргеннинъ денъинен джезаландырылыр. Олар акъсызлыкъкъа огъратылмазлар.

161. Де ки: Шубесиз, Раббим мени догъру ёлгъа, дос-догъру динге, Аллаһны бирлеген Ибрахимнинъ динине ириштирди. О, ортакъ къошкъанлардан дегиль эди.

162. Де ки: Шубесиз, меним намазым, къурбаным, аятым ве олюмим – эписи алемлернинъ Рабби Аллаһ ичюндир.
(Бу ерде къурбан оларакъ терджиме этильген «_+Нусюк+_» келимеси базы тефсирджилерге коре, ибадет оларакъ анълатылгъан).

163. Онынъ ортагъы ёкътыр. Манъа садедже бу эмир олунды ве мен мусульманларнынъ илькисийим.

164. Де ки: Аллаһ эр шейнинъ Рабби экен, мен ондан башкъа Рабб къыдыраджагъыммы? Эр кеснинъ къазанаджагъы ялынъыз озюне аиттир. Ич бир сучлы башкъасынынъ сучыны аркъаламаз. Сонъунда дёнюшинъиз Раббинъизгедир. Ве О, анълашмазлыкъкъа тюшкен акъикъатны сизге хабер береджек.

165. Сизни ер юзюнинъ халифелери япкъан, сизге берген (ниметлери) хусусында сизни сынамакъ ичюн биринъизни биринъизден дереджелернен усьтюн эткен Одыр. Шубесиз, Раббинънинъ джезасы чабуктир ве акъикъатен О, багъышлайыджы ве мерхамет этиджидир.

7. эль-А'РААФ

А'рааф суреси Меккеде энген, 206 аеттир. 46 ве 48-нджи аетлерде А'раафта яни дженнет ве джеэннем эхли арасындаки юксек бир ердеки инсанлардан сёз этильгени ичюн, сурееге бу ад берильген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим. Саад.
(Бу арифлернинъ изааты ичюн бакъ. Бакъара суреси, 2/1).

2. (Бу), кендисинен инсанларны тенбиелевинъ, инангъанларгъа огют берювинъ ичюн санъа эндирильген бир китаптыр. Артыкъ бу хусуста къальбинъде бир шубе олмасын.

3. Раббинъизден сизге эндирильгенине (Къур'ангъа) уйынъ. Оны быракъып да, башкъа достларнынъ пешлеринден кетменъ. Не къадар да аз огют алмакътасынъыз!

4. Нидже мемлекетлер бар ки, биз оларны эляк эттик. Азабымыз оларгъа геджелейин яхут куньдюз истираат эткенлеринде кельди.
(Аллаһ Тааля Луут Пейгъамбернинъ къавмыны гедже, Шуайб Пейгъамбернинъ къавмыны да куньдюз эляк эткен).

5. Азабымыз оларгъа кельгенде багъырувлары: «Биз акъикъатен залым кишилер экенмиз», деювлеринден башкъа бир шей олмады.
6. Эльбетте, озьлерине пейгъамбер ёлланылгъан кимселерни де, ёлланылгъан пейгъамберлерни де, мытлакъа соргъугъа чекеджекмиз! *(Умметлерден пейгъамберлерине инанаракъ, ёлундан юрьмегенлери, пейгъамберлерден де теблигъ вазифелерини япып-япмагъанлары сораладжакъ).*
7. Ве оларгъа (олуп кечкенлерни) там бир бильги иле мытлакъа анълатаджакъмыз. Биз олардан узакъ дегильмиз.
8. О куню чеки акътыр. Кимнинъ (савап) чекиси агъыр кельсе, иште олар къуртулышкъа иришкенлердир.
9. Кимнинъ де ольчюлери енгиль кельсе, иште олар, аетлеримизге нисбетен акъсызлыкъ эткенлеринден толайы, озьлерини зиянгъа сокъкъанлардыр.
10. Догърусы, биз сизни ер юзюне ерлештирдик ве о ерде сизге кечинюв васталары бердик. Не къадар да аз шукюр этмектесинъиз.
11. Ант олсун, сизни яраттыкъ, сонъра сизге шекиль бердик, сонъ да мелеклерге, Адемге седжде этинъ! дие эмир эттик. Иблистен башкъалары седжде эттилер. О, седжде эткенлерден олмады. *(Ает-и кериме: «Сизни яраттыкъ, сонъра сизге шекиль бердик, сонъра мелеклерге, Адемге седжде этинъ, дедик», ифадесинен Адемнинъ бир кереден дегиль, бир муддет ичинде яратылгъаныны хатырлатмакъта. Чюнки, башта инсаннынъ эсас маддеси яратылгъан, сонъ онъа инсан шекли берильген, сонъра дуйгъуларыны къазанып, Адем алына кельгендже, мелеклерге онъа боюн эгювлери эмир этильген. Аз. Адемнинъ, Аллаһнынъ «_+Кунь+_!» («Ол!») эмринен бир анда яратылувы да Аллаһнынъ къудретиндендир).*
12. Аллаһ буюрды: Мен санъа эмир эткен экеним, сени седжде этювден четлеткен недир? (Иблис): Мен ондан даа усьтюним. Чюнки, мени атештен яраттынъ, оны чамурдан яраттынъ, деди.
13. Аллаһ: Ойле исе, «Тюш о ерден!» О ерде буюклик тасламакъ сенинъ аддинъ дегиль. Чыкъ! Чюнки, сен ашшагъылыкъллардансынъ! буюрды.
14. Иблис: Манъа, (инсанларнынъ) текрар тириледжек куньлерине къадар мухлет бер, деди.
15. Аллаһ: Айды, сен мухлет берильгенлерденсинъ, буюрды.
16. Иблис деди ки: Ойле исе, мени ёлдан аздырувынъа къаршылыкъ, ант этерим ки, мен де оларны саптырмакъ ичюн сенинъ догъру ёлунъынынъ усьтюне отураджагъым.
17. «Сонъра, эльбетте оларгъа оглеринден, артларындан, сагъларындан, солларындан сокъуладжам ве сен, оларнынъ чокъларыны шукюр эткенлеринден булмайджакъсынъ!", деди.
18. Аллаһ буюрды: Айды, айыплангъан ве къувулгъан оларакъ о ерден чыкъ. Ант олсун ки, олардан ким санъа уйса, сизинъ эпинъизни джеэннемге толдураджам!

(Иблис Аллаһнынъ эмрине къаршы келип, Адемге седжде этмегенинен, Аллаһ Тааля оны дженнеттен я да мелеклер арасындаки юксек макъамындан къувды. Бунынъ узерине Аллаһ Таалянен Иблис арасында юкъарыдаки къонушма мейдангъа кельди. Нетиджеде Аллаһ онъа къыяметке къадар яшамакъ ве инсанларны догъру ёлдан саптырмакъ фырсатыны берди. Факъат ким Иблиске уйса, оны да Иблиснен берабер джеэннемге атаджагъыны хабер берди).

19. (Аллаһ буюрды ки): Эй, Адем! Сен ве къадынынъ дженнетте ерлешип, истеген еринъизден ашанъ. Анджакъ, шу терекке якълашманъ! Сонъра залымлардан олурсынъыз!

20. Деркен, шейтан, бир-бирлерине къапалы айып ерлерини озьлерине косьтермек ичюн, оларгъа весвесе берди ве: Раббинъиз сизге бу терекни мелек олурсынъыз я да эбедий къалгъанлардан олурсынъыз дие ясакълады, деди.

21. Ве оларгъа: Мен акъикъатен сизге огют бериджилерденим, дие емин этти.

22. Бойледже, оларны ийленен алдатты. Терекнинъ мейвасыны таткъанларында, айып ерлери озьлерине корюнди. Ве дженнет япракъларындан узерлерини орьтмеге башладылар. Рабблери оларгъа: Мен сизге терекни ясакъламадыммы ве шейтан сизге ап-ачыкъ бир душмандыр, демедимми? дие нида этти.

23. (Адемнен къадыны) дедилер ки: Эй, Раббимиз! Биз озюмизге зулум эттик. Эгер бизни багъышламаз ве бизни аджымаз экенсинъ, мытлакъа зиян эткенлерден олурмыз.

24. Аллаһ: Бир-биринъизге душман оларакъ энинъ! Сиз ичюн ер юзюнде бир муддетке къадар ерлешюв ве файдаланув бардыр, буюрды.

25. «О ерде яшайджакъсынъыз, о ерде оледжексинъиз ве о ерде (тирильтилип) чыкъарыладжакъсынъыз", деди.

26. Эй, Адем огъуллары! Сизге айып ерлеринъизни орьтеджек кийим, сюсленеджек урба яраттыкъ. Такъва урбасы... Иште, о даа хайырлыдыр. Булар Аллаһнынъ аетлериндендир. Бельки, тюшюнип огют алырлар (дие оларны эндирди).

(Такъва урбасы, базы алимлер тарафындан ая, салих амель, юзьдеки хош чере, тевазу ишарети олгъан серт ве юнь урба, дженкте кийильген зырх ве демир башлыкъ, Аллаһ къоркъусы, эмир эткен ве ясакълагъан мевзуларында Аллаһтан сакъынмакъны шиар этюв шекиллеринде ёрумлангъан. Бунъа, такъваны хатырлаткъан ве такъванынъ кереги олгъан урбалар, ёрумыны да къоша билемиз).

27. Эй, Адем огъуллары! Шейтан ана-бабалырынъызны айып ерлерини озьлерине косьтермек ичюн урбаларыны чыкъараракъ, дженнеттен чыкъаргъаны киби, сизни де алдатмасын. Чюнки, о ве янындакилер, сиз оларны корьмейджек еринъизден сизни корерлер. Шубесиз, биз шейтанларны инанмагъанларнынъ достлары яптыкъ.

(Шейтан да, джинлерден олгъаны ичюн, инсанлар коралмайджакъ бир шекильде инсангъа якълашыр ве онъа весвесе берир.

Шейтаннынъ инсанларгъа корюнгенини ифаде этиджи базы риваетлер бар).

28. Олар бир феналыкъ япкъан вакъытларында: «Бабаларымызны бу ёлда булдыкъ. Аллаһ да бизге буны эмир этти», дерлер. Де ки: Аллаһ яманлыкъны эмир этмез. Аллаһкъа къаршы бильмеген шейлеринъизни сёйлейсинъизми?

29. Де ки: Раббим адалетни эмир этти. Эр седжде эткенинъизде юзьлеринъизни Онъа чевиринъ ве динни ялынъыз Аллаһкъа хас къыларакъ, Онъа ялварынъ. Илькиде сизни яраткъаны киби, (кене Онъа) дёнеджексинъиз.

30. О, бир топуны догъру ёлгъа ириштирди, бир топу да сапыкълыкъкъа ляйыкъ олды. Чюнки, олар Аллаһны быракъып, шейтанларны озьлерине дост эттилер. Бойле экен, озьлерини догъру ёлда санмакъталар.

(Аллаһ Тааля бир топ инсанны хидаетке ириштирген; булар Аллаһнынъ косьтерген догъру ёлундан айрылмазлар. Факъат бир топ инсан да бар ки, догъру ёлны истемегенлери ичюн, Аллаһ да оларны озь алларына быракъкъан. Булар сапыкъ ёлда юрьгенлери алда, озьлерини догъру ёлда санарлар. Асыл янълышлыкълары да бу ерден кельмекте).

31. Эй, Адем огъуллары! Эр седжде эткенинъизде гузель урбаларынъызны кийинъ; ашанъ, ичинъ, факъат исраф этменъ; чюнки, Аллаһ исраф эткенлерни севмез.

(Ислям align="left"динде темизлик ве гузелликке эмиет берильген. Инсанларнынъ аврет ерлерини ортеджек дереджеде бир урба киювлери шарттыр. Факъат исраф япмамакъ шартынен, эр бир мусульманнынъ ибадет эснасында энъ гузель ве темиз урбасыны киюви исе суннеттир).

32. Де ки: Аллаһнынъ къуллары ичюн яраткъан сюсни ве темиз рызыкъларны ким арам къылды? Де ки: Олар дюнья аятында, айрыджа къыямет кунюнде му'минлернинъдир. Иште, бильген бир топлулыкъ ичюн аетлерни бойле изаатламакътамыз.

(Аетте шукрни эда этмек ёлунен, дюнья ниметлерине эсасен му'минлернинъ ляйыкъ олгъаны, ахиретте исе, бутюн ниметлернинъ ялынъыз му'минлерге аит оладжагъы бильдирильген ки, бу вазиет Аллаһнынъ рахман ве рахим сыфатларынынъ бир нетиджесидир. Бакъ. «Фаатиһа», 1/2-3).

33. Де ки: Раббим анджакъ ашкяр ве гизли феналыкъларны, гунахны ве акъсыз ерде сынъырны ашувны, акъкъында ич бир делиль эндирмеген бир шейни, Аллаһкъа ортакъ къошувынъызны ве Аллаһ акъкъында бильмеген шейлеринъизни сёйлевинъизни арам эткен.

34. Эр умметнинъ бир эджели бар. Эджеллери кельгенинен, не бир ан кери къалырлар, не де бир ан илери кете билирлер.

(Эр уммет, эр миллет ве эр девлетнинъ Аллаһ тарафындан тайин этильген бир омюри бар. О вакъыт кельгенде, оны не бир саат илери,

не де бир саат кери ала билирлер. Миллетлер ве девлетлер, шахыслар кибидир, къурулыр, инкишаф этер, дургъунлыкъкъа огърар, арткъа кетер, ниает йыкъылыр ве ёкъ олурлар. Буларнынъ узун я да къыскъа омюрли олувы, топлумнынъ маддий ве маневий къурулышынынъ сагъламлыгъына багълыдыр. Бу вазиет тайин этильген эджельге терс дегиль. Зира, Юдже Аллаһ джемиетнинъ вазиетине коре эджелини тайин этер).

35. Эй, Адем огъуллары! Сизге озь аранъыздан аетлеримни анълатаджакъ пейгъамберлер келир де, ким (оларгъа къаршы кельмектен) сакъыныр ве озюни ислях этер исе, оларгъа къоркъу ёкътыр ве олар гъам чекмейджеклер.

36. Аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлар ве кибирленип, олардан юзь чевиргенлер бар я, иште олар атеш эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар.

37. Аллаһкъа ифтира эткен я да Онынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан даа залым ким! Оларнынъ китаптаки насиплери озьлерине иришеджек. Сонунъда эльчилеримиз (мелеклер) келип, джанларыны алгъанда: «Аллаһны быракъып да, табынмакъта олгъан танърыларымыз не ерде?», дерлер. (Олар да): «Бизден чекилип кеттилер», дерлер. Ве кяфир олгъанларына даир озь алейхлерине шаатлыкъ этерлер.

38. Аллаһ буюраджакъ ки: «Сизден эвель кечкен джин ве инсан топлулыкълары арасында сиз де атешке киринъ!» Эр уммет киргенинен, аркъадашларына лянет этеджеклер. Эписи бир-бири артындан о ерде (джеэннемде) топлангъанынен, сонъкилер эвелькилер ичюн: «Эй, Раббимиз! Бизни, иште булар саптырдылар! Онынъ ичюн оларгъа атештен бир къат даа зияде азап бер!», дейджеклер. Аллаһ да: Затен эр кес ичюн бир къат даа зияде азап бар, факъат сиз бильмейсинъиз, дейджек.

(Топлумны янълыш ёлда юрюткен ёлбашчыларгъа, эм озь кяфирликлеринден, эм де башкъаларыны догъру ёлдан саптыргъанлары себебинден; буларнынъ пешинден кеткенлерге де, эм кяфир олгъанларындан, эм де сапыкъ ёлбашчыларгъа такълит этювлеринден толайы, эки къат азап этиледжек).

39. Эвелькилер де, сонъкилерге дерлер ки: Сизинъ бизден бир усьтюнлигинъиз ёкъ. О алда сиз де япкъанларынъызгъа къаршылыкъ азапны татынъ!

40. Бизим аетлеримизни ялангъа чыкъарып да, оларгъа къаршы кибирленмек истегенлер бар я, иште, оларгъа кок къапулары ачылмайджакъ ве олар деве ине тешигине киргенгедже дженнетке кираламайджакълар! Къабаатлыларны, иште бойле джезаландырырмыз!

(Бу аеттеки «_+джемель+_» келимесини мешур олмагъан къыраат шекиллерине эсасланаракъ, Къур'андаки эдебий тасвирге уйгъун тюшмегенини, девенен ине делиги арасында бир алякъа олмагъаныны

илери сюргенлер бар. Бунынъ ичюн келименинъ дигер къырааттаки «къалын йип» яни аркъан манасыны бергенлер. Анджакъ, умумнинъ къырааты козь огюне алынаракъ, «деве» манасы берильген. Девенинъ ине тешигинден кечюви-имкянсызлыкъны бильдире. Бунъа коре, аетнинъ манасы: «Олар асла дженнетке киралмазлар» я да «Пек къыйын кирерлер», демектир).

41. Олар ичюн джеэннем атешинден тошеклер, усьтлерине де ёргъанлар бар. Иште, залымларни бойле джезаландырырмыз!

42. Инанып да, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде – ки ич кимсеге кучю етмеген бир вазифе юклемеймиз – иште, олар, дженнет эхлидир. О ерде олар эбедий къаладжакълар. *(Ает-и керимеде Юдже Аллаһнынъ эмир ве ясакъларынынъ инсан кучю етмеген дереджеде ве япып оламайджакъ бир шей олмагъаны ачыкъ ифаде этильмекте ве салих амель ишлегенлерге дженнет ваде этильмекте).*

43. (Дженнетте) оларнынъ астларындан ирмакълар акъкъанда, къальплеринде кинден не олса, эписини чыкъарып атармыз. Ве олар дерлер ки: «Хидаетинен бизни (бу ниметке) къавуштыргъан Аллаһкъа хамд олсун! Аллаһ бизни догъру ёлгъа къоймаса эди, озьлюгимизден догъру ёлны тапалмаз эдик. Акъикъатен, Раббимизнинъ эльчилери акъикъатны кетиргенлер». Оларгъа: Иште, сизге дженнет; япкъан яхшы амеллерге къаршылыкъ онъа варис къылындынъыз, дие сесленилир.

44. Дженнет эхли джеэннем эхлине: Биз Раббимизнинъ бизге берген вадесини акъикъат булдыкъ, сиз де Раббинъизнинъ сизге берген вадесини акъикъат булдынъызмы? дие сесленир. «Эбет!», дерлер ве араларындан бир нидаджы, Аллаһнынъ лянети залымларнинъ узерине олсун! дие багъырыр.

45. Олар, Аллаһ ёлундан узакълаштыргъан ве оны эгип-букмек истеген залымлардыр. Олар ахиретни де инкяр этиджилердир.

46. Эки тараф (дженнетлилер ве джеэннемлилер) арасында бир перде ве А'рааф узеринде де эр кесни сымаларындан таныгъан адамлар бар ки, олар аля дженнетке кирмегенлери алда, (кирмекни) умют этерек, дженнет эхлине: «Селям сизге!», дие сесленирлер.
(А'рааф – Дженнетнен джеэннем арасында юксек бир мейдандыр ки, савапларынен гунахлары бир олгъанлар Аллаһнынъ тилеген бир вакътынадже бу ерде къаладжакълар; даа сонъра Аллаһнынъ багъышлавына наиль оларакъ, олар да дженнетке киреджеклер).

47. Козьлери джеэннем эхли тарафкъа дёндюрильгенинен де: Эй, Раббимиз! Бизни залымлар топлулыгъынен берабер булундырма! дерлер.

48. (Кене) А'рааф эхли сымаларындан таныгъан бир такъым адамларына сесленерек, дерлер ки: «Не чокълугъынъыз, не де тасламакъта олгъан буюклигинъиз сизге ич бир файда бермеди.

49. Аллаһнынъ, оларны ич бир рахметке ириштирмейджегине даир емин

эткен кимселеринъиз булармы?» (Ве дженнет эхлине чевирилип): «Киринъ дженнетке; артыкъ сизге къоркъу ёкътыр ве сиз кедерленеджек де дегильсинъиз», (дерлер).

50. Джеэннем эхли, дженнет эхлине: Сувынъыздан я да Аллаһнынъ сизге берген рызыкътан бираз да бизге беринъ! дие сесленирлер. Олар да: Аллаһ буларны кяфирлерге арам эткен, дерлер.

51. О кяфирлер ки, динлерини бир эглендже ве оюн яптылар да, дюнья аяты оларны алдатты. Олар бу куньлеринен къаршылашаджакъларыны унуткъанлары ве аетлеримизни биле-биле инкяр эткенлери киби, биз де бугунь оларны унутырмыз.

52. Акъикъатен, оларгъа, инангъан бир топлум ичюн ёл косьтериджи ве рахмет оларакъ, илим узере анълаткъан бир китап кетирдик.

53. (Факъат олар), Онынъ ёрумлавундан башкъа бир шей беклемейлер. Ёрумлавы кельген (хабер берген шейлер ортагъа чыкъкъан) куню, эвельден оны унуткъанлар дерлер ки: Догърусы, Раббимизнинъ эльчилери акъикъатны кетиргенлер. Шимди бизим шефаатчыларымыз бармы ки, бизге шефаат этсинлер я да (дюньягъа) кери ёлланылувымыз мумкюнми ки, япкъан амеллеримизден башкъасыны япайыкъ? Олар акъикъатен, озьлерине языкъ эттилер ве уйдургъан шейлери (путлары) да озьлюгинден гъайып олуп кетти.

(Тевиль – бир шейни бараджакъ ерине бардырмакъ демектир. Аетнинъ ифадесине коре, дюнья аятына алдангъан кяфирлер, бу Китапкъа иман этмейип: «Бакъайыкъ, сонъу не ерге бараджакъ», диерек, сонъуны беклерлер, ишни кериге атарлар, ахиретке инанмакъ ичюн къыяметнинъ къопувыны, ахиретнинъ мытлакъа келювини беклерлер. Амма, о кунь кельгенде олардан ич бир амельнинъ къабул олмайджагъыны унутырлар).

54. Шубесиз ки, Раббинъиз коклерни ве ерни алты куньде яраткъан, сонъ Аршкъа истева эткен, гедженн токътамадан озюни къувалагъан куньдюзге бурюп орьткен; кунешни, айны ве йылдызларны эмрине бойсунгъан вазиетте яраткъан Аллаһтыр. Билесинъиз ки, яратмакъ да, эмир этмек де, Онъа аиттир. Алемлернинъ Рабби Аллаһ не юджедир!

(Истева – лугъатта юксельмек ве къарар къылмакъ демектир. Аллаһнынъ бир сыфаты оларакъ, кейфиети билинмеден Аллаһнынъ Аршны истиля этюви (укми алтына алувы) демектир.

Коклер ве ер яратылмадан эвель, кунь мевхумы олмагъаны ичюн, базы тефсирджилер аетте кечкен алты кунни алты вакъыт я да алты кунь къадар бир вакъыт оларакъ тефсир этелер. Аллаһкъа коре, кунь – ан манасына кельгени киби, узун девирлер манасына да келе. Хадж суресининъ 47-нджи аетинде, Аллаһ къатында бизим эсабымызджа бинъ йыл сюрген бир куннинъ бар олгъаны; Мeааридж суресининъ 47-нджи аетинде де бизим эсабымызджа элли бинъ йыл сюрген бир куннинъ бар олгъаны ифаде этиле. Яни Аллаһ къатында кунь белли бир ольчюге багълы дегиль. Фаркълы вакъыт бирлигини ифаде

этмекте. Иште, бу ерде бильдирильген кунь, семават ве ернинъ пейда олувы деври манасындадыр. Демек ки, Аллаһ кяинатны алты куньде яни алты девирде яратып, бугуньки алына кетирген. Фуссылет суресининъ 9-12-нджи аетлеринде бу ал даа кениш анълатылгъан).

55. Раббинъизге ялвара-якъара ве гизли дуа этинъ. Билесинъиз ки, О, адден ашкъанларны севмез.

56. Ислях этильгенден сонъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япманъ. Аллаһкъа, къоркъаракъ ве (рахметини) умют этерек, дуа этинъ. Муакъкъакъ ки, яхшылыкъ эткенлерге Аллаһнынъ рахмети чокъ якъындыр.

57. Рузгярларны рахметининъ огюнде мужде оларакъ ёллагъан Одыр. Сонъунда олар (о рузгярлар), агъыр булутларны юкленгенинен, оны олю бир мемлекетке ёллармыз. О ерде сувны эндирир ве онынънен тюрлю-тюрлю мейвалар чыкъарырмыз. Иште, олюлерни де бойле чыкъараджакъмыз. Эр алда бундан ибрет алырсынъыз.

58. Раббинънинъ изнинен, гузель мемлекетнинъ экинлери (гузель) чыкъар; фенасындан исе, файдасыз экинден башкъа бир шей чыкъмаз. Иште, биз, шукюр эткен бир къавм ичюн аетлерни бойле изаатламакътамыз.

(Аллаһ Тааля бу аетте бир тешбих япмакъта: Му'мин, топрагъы берекетли гузель мемлекетке бенъзетильген ки, о хакъ сёзни эшиткенинен, оны къабул этерек, файдаланыр ве гузель амеллер ортагъа чыкъар. Мунафыкъ да, фена топракълы ерге бенъзетильген ки, о, хакъ сёзни эшиткени алда, оны къабул этмез ве ондан файдаланмаз).

59. Ант олсун ки, Нуһны эльчи оларакъ къавмына ёлладыкъ. Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ, сизинъ ондан башкъа танърынъыз ёкътыр. Догърусы, мен усьтюнъизге келеджек буюк бир куннинъ азабындан къоркъмакътам.

60. Къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Биз сени акъикъатен ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде корьмектемиз!

61. Деди ки: «Эй, къавмым! Менде эр анги бир сапыкълыкъ ёкъ; факъат мен алемлернинъ Рабби тарафындан ёлланылгъан бир эльчийим.

62. Сизге Раббимнинъ вахий эткенлерини теблигъ этмектем, сизге огют бермектем ве мен сизинъ бильмегенлеринъизни Аллаһтан (кельген вахийнен) бильмектем.

63. (Аллаһнынъ азабындан) сакъынып да, рахметке наиль олувынъыз умюдинен, аранъыздан сизни тенбиелейджек бир адам вастасынен сизге бир зикр (китап) кельгенине шаштынъызмы?»

64. Оны ялангъа чыкъардылар, биз де оны ве онынънен берабер гемиде булунгъанларны къуртардыкъ, аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларны да сувда богъдыкъ! Чюнки, олар корь бир къавм эди.

65. Аад къавмына да къардашлары Һуудны (ёлладыкъ). О деди ки: «Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ; сизинъ Ондан башкъа

танърынъыз ёкъ. Аля сакъынмайджакъсынъызмы?"

66. Къавмындан илери кельген кяфирлер дедилер ки: Биз сени кесен-кес бир акъылсызлыкъ ичинде корьмектемиз ве акъикъатен сени яланджылардан санмакътамыз.

67. «Эй, къавмым! деди, мен акъылсыз дегилим; факъат мен алемлернинъ Рабби ёллагъан бир эльчийим.

68. Сизге Раббимнинъ вахий эткенлерини дуюрмакътам ве мен сиз ичюн ишанчлы бир огютчийим.

69. Сизни тенбиелемек ичюн аранъыздан бир адам вастасынен Раббинъизден сизге бир зикр (китап) кельгенине шаштынъызмы? Тюшюнинъ ки, О сизни, Нуһ къавмындан сонъ, оларнынъ ерине кетирди ве яратылышта сизни олардан усьтюн этти. О алда, Аллаһнынъ ниметлерини хатырланъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз».

70. Дедилер ки: Сен бизге тек Аллаһкъа къуллыкъ этювимиз ве аталарымызнынъ табынмакъта олгъанларыны быракъувымыз ичюн кельдинъми? Эгер догърулардан олсанъ, бизни техдит эткен (азапны) бизге кетир.

71. (Нууд) деди ки: «Узеринъизге Раббинъизден бир азап ве бир хышым энген. Акъларында Аллаһнынъ ич бир делиль эндирмегени, садедже сизинъ ве аталарынъызнынъ такъкъан къуры исимлери хусусында меннен тартышмакътасынъызмы? Ойле исе, бекленъиз, шубесиз мен де сизнен берабер беклегенлерденим!»

72. Оны ве онынънен берабер олгъанларны рахметимизнен къуртардыкъ ве аетлеримизни ялангъа чыкъарып да, иман этмегенлернинъ тамырыны кестик.

73. Семууд къавмына да къардашлары Салихни (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ; сизинъ Ондан башкъа танърынъыз ёкъ. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кельген. О да сизге бир муджизе оларакъ, Аллаһнынъ шу девесидир. Оны быракъынъ, Аллаһнынъ топрагъында ашасын, (ичсин); онъа феналыкъ япманъ; сонъра сизни элем бериджи бир азап якъалар.
(Семууд къавмына къардашлары Салих (а.с.) пейгъамбер оларакъ ёлланылгъанынен, дедилер ки: «Эгер сен акъикъатен бир пейгъамбер исенъ, дуа эт де, шу ташнынъ ичинден бир ыргъачы деве чыкъсын. О вакъытта сенинъ пейгъамбер олгъанынъа инанырмыз». Аз.Салих да дуа этти, о таштан истегенлери киби бир деве чыкъып кельди. Бу муджизени корьгенлерден бир къысмы онъа иман этти, дигерлери исе, кяфирликлеринде девам эттилер. Аз.Салих къавмындан девеге токъунмамаларыны, девенинъ сербест ашап-ичип долашувыны истегени алда, олар девени, аякъларыны кесерек, ольдюрдилер. Бунынъ узерине Салих пейгъамбер булунгъан больгесинден иджрет этти, къавмы исе, шиддетли бир тепренювнен эляк олды).

74. Тюшюнинъ ки, (Аллаһ) Аад къавмындан сонъ, ерлерине сизни кетирди. Ве ер юзюнде сизни ерлештирди: Онынъ тюзлюклеринде

сарайлар япасынъыз, дагъларында эвлер ёнмакътасынъыз. Артыкъ Аллаһнынъ ниметлерини хатырланъ да, ер юзюнде фесатчылар оларакъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ.

(Семууд къавмы Шамнен Хиджаз арасында «Хиджир» денильген больгеде яшагъан кучьлю бир къавм эди. Дагъларда, вадилерде къаяларны, мермерлерни кесе, ёна ве быча эдилер. Ёнма ташлардан эвлер, сарайлар, хавузлар ве истеген биналарыны япа эдилер. Ает-и керимеде: «Онынъ тюзлюклеринде сарайлар япмакътасынъыз; дагъларында эвлер ёнмакътасынъыз» манасындаки къысым бунъа ишарет этмекте. Къая ве мермерлерни ильк дефа ёнгъан Семууд къавмы олгъаны ве бу шекильде бинъ еди юз къадар шеэр къургъанлары ривает этильмекте).

75. Къавмынынъ илери кельгенлеринден буюклик таслагъанлар, араларындан зайыф корюльген инангъанларгъа дедилер ки: Сиз Салихнинъ Рабби тарафындан ёллангъаныны билесинъизми? Олар да: Шубесиз, биз онынънен не ёлланылгъан исе, онъа инангъанлардanмыз, дедилер.

76. Буюклик таслагъанлар дедилер ки: «Биз де сизинъ инангъанынъызны инкяр этиджилермиз».

77. Деркен, о ыргъачи девени, аякъларыны кесерек, ольдюрдилер ве Рабблерининъ эмринден чыкътылар да: Эй, Салих! Эгер сен акъикъатен пейгъамберлерден олсанъ, бизни техдит эткен азапны бизге кетир, дедилер.

78. Бунынъ усьтюне, оларны о (гурюльтили) сарсынты якъалады да, юртларында тиз чёкюп тонып къалдылар.

79. Салих о вакъыт олардан юзь чевирди ве бойле деди: Эй, къавмым! Ант олсун ки, мен сизге Раббимнинъ вахий эткенлерини теблигъ эттим ве сизге огют бердим; факъат сиз огют бергенлерни севмейсинъиз.

80. Луутны да (пейгъамбер ёлладыкъ). Къавмына деди ки: «Сизден эвельки миллетлерден ич бирининъ япмагъан фухушыны япасынъызмы?

81. Чюнки, сиз шехветни къандырмакъ ичюн къадынларны быракъып да, шехветнен эркеклерге янашмакътасынъыз. Догърусы, сиз адден ашкъан бир миллетсинъиз».

82. Къавмынынъ джевабы: Оларны (Луутны ве тарафдарларыны) мемлекетинъизден чыкъарынъ; чюнки, олар зияде темизленген инсанлар экен! деювлеринден башкъа бир шей олмады.

83. Биз де оны ве, къадынындан башкъа, аиле азаларыны къуртардыкъ; чюнки, къадыны артта къалгъанлардан (кяфирлерден) эди.

84. Ве узерлерине (таш) ягъмуры ягъдырдыкъ. Бакъ ки, гунахкярларнынъ сонъу насыл олды!

(Аз.Ибрахимнинъ къардашынынъ торуны олгъан Аз.Луут, Хумусда олгъан «Содом» шеэри халкъына пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан эди. Бу шеэр халкъы башкъа ич бир миллет япмагъан бир фухуш (гомосексуаллик) япа эди. Луут (а.с.)нынъ насиатларыны

динълемедилер, феналыкъларына девам эттилер. Ниает, Луут пейгъамбер озюне инангъанларнен берабер, геджелейин шеэрни терк этти. Къавмы исе, зельзеле, башларына ягъгъан мутхиш таш ве ягъмурнен эляк олуп кетти. Иште, куфюр ве фухушнынъ сонъу бойле нетиджеленди).

85. Медьенге де къардашлары Шуайбны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ ондан башкъа танърынъыз ёкъ. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кельген; артыкъ ольчюни, чекини догъру япынъ, инсанларнынъ эшьяларыны эксик берменъ. Тюзельтильгенден сонъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япманъ. Эгер инангъанлар исенъиз, булар сиз ичюн даа хайырлыдыр.

(Медьен Ибрахим (а.с.)нинъ огълунынъ адыдыр. Бунынъ торунларына Медьен къабилеси, бу къабиле яшагъан шеэрге де, Медьен шеэри денильген. Бу шеэр Фелестиннен Хиджаз арасында ве Къызыл денъиз саилинде булуна эди).

86. Техдит этерек, инангъанларны Аллаһ ёлундан чыкъараракъ ве о ёлны эгип-букмек истеерек, ойле эр ёлнынъ башында отурманъ. Тюшюнинъ ки, сиз аз эдинъиз де, О, сизни чокъалтты. Бакъынъ ки, бозгъунджыларнынъ сонъу насыл олгъан!

87. Эгер аранъыздан бир топ меннен ёлланылгъангъа инанса, бир топ да инанмаса, Аллаһ аранъызда укюм эткенге къадар бекленъ. О, хакимлернинъ энъ эйисидир.

88. Къавмындан илери кельген кибирлилер дедилер ки: «Эй, Шуайб! Сени ве сеннен берабер инангъанларны мемлекетимизден кесен-кес чыкъараджакъмыз я да динимизге дёнеджексинъиз». (Шуйаб): Истемесекдеми? деди.

89. Догърусы, Аллаһ бизни ондан къуртаргъан сонъ, текрар сизинъ дининъизге дёнсек, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан олурмыз. Раббимиз Аллаһ истегени башкъа, ёкъса, онъа кери дёнювимиз биз ичюн оладжакъ шей дегиль. Раббимизнинъ ильми эр шейни сарып алгъандыр. Биз садедже, Аллаһкъа таянырмыз. Раббимиз! Бизнен къавмымыз арасында адалетнен укюм эт! Сен укюм этиджилернинъ энъ хайырлысысынъ.

(Бу аетте Шуйаб (а.с.) къавмынынъ динлерине кери дёнюв теклифини ред этмекте, факъат бу иште Аллаһнынъ истевини истисна этмекте. Онынъ бу арекети Аллаһнынъ ирадесине теслим олувынынъ бир ифадесидир. Чюнки, пейгъамбер ве велилер, девамлы оларакъ, Аллаһнынъ азабындан ве вазиетлерининъ денъишювинден къоркъарлар. Бу себепнен, Шуайб (а.с.) дей ки: Аллаһнынъ динини быракъып да, сизинъ дининъизге дёнювимиз къабул этиледжек шей дегиль. Анджакъ, Аллаһ бизим эляк олувымызны истеген исе, бир шей дейджегимиз ёкъ. Чюнки, бутюн ишлеримиз онынъ элинде. О истегенини, итаат себебинен, бахтлы этер, истегенини де, гунахындан себеп, джезаландырыр).

90. Къавмындан илери кельген кяфирлер дедилер ки: Эгер Шуайбгъа

уйсанъыз, о такъдирде, сиз мытлакъа зиянгъа огърарсынъыз.

91. Дер экен, о шиддетли тепренюв оларны якъалады къойды да, юртларында тиз усьтюнде тонып къалдылар.

92. Шуайбны яланлагъанлар санки, юртларында ич отурмагъан киби эдилер. Асыл зиянгъа огърагъанлар Шуайбны яланлагъанларнынъ озьлеридир.

93. (Шуайб), олардан юзь чевирди ве (ичинден) деди ки: «Эй, къавмым! Мен сизге Раббимнинъ ёллагъан керчеклерини теблигъ эттим ве сизге огют бердим. Артыкъ кяфир бир къавмны насыл аджырым!»

94. Биз анги улькеге бир пейгъамбер ёллагъан исек, о ер халкъыны, (пейгъамберге баш къалдыргъанларындан отърю, бизге) ялварып-якъарсынлар дие мытлакъа, ёкъсузлыкъ ве тарлыкънен сыкъкъандырмыз.

95. Сонъра феналыкъны (тарлыкъны) денъиштирип, ерине эйилик (боллукъ) кетирдик. Ниает, чокълаштылар ве: «Аталарымыз да бойле сыкъынты ве севинч яшагъан эдилер», дедилер. Биз де оларны, озьлери фаркъына бармадан, апансыздан якъаладыкъ.

96. О (пейгъамберлер ёлланылгъан) улькелернинъ халкъы инансалар ве (гунахтан) сакъынсалар эди, эльбетте оларнынъ усьтюне коктен ве ерден нидже берекет къапулары ачар эдик, факъат яланладылар, биз де япкъанларындан себеп, оларны якъалай къойдыкъ.

(Юдже Аллаһ инсанлыкъны догъру ёлгъа къавуштырмакъ ичюн вакъты-вакътынен оларнынъ арасындан сечкен юксек шахсиетлерни пейгъамбер оларакъ ёллагъан. Факъат базы мемлекетлернинъ халкъы шейтангъа ве нефислерине уювда сонъ дередже илери кеткенлери ичюн, пейгъамберлернинъ тенбиелерини къабул этмеген ве оларны ред эткенлер. Дженаб-ы Аллаһ бойле даврангъанларнынъ кимини аман джезаландыргъан, кимини де бир муддет мухлет берип, ферахлы бир аяттан сонъ, апансыздан якъалагъан ве эляк эткен. Иште, 94-96-нджы аетлер бу вазиетни тасвир этмекте).

97. Ёкъса, о улькелернинъ халкъы геджелейин юкълагъанларында, озьлерине азабымызнынъ кельмейджегинден эмин олдулармы?

98. Я да о улькелернинъ халкъы къушлукъ вакъты эгленгенлеринде, озьлерине азабымызнынъ кельмейджегинден эмин олдулармы?

99. Аллаһнынъ азабындан эмин олдулармы? Факъат зиянгъа огърагъан топлулыкътан башкъасы, Аллаһнынъ (бойле) мухлет берювинден эмин оламаз.

100. Эвельки саиплеринден сонъ, ер юзюне варис олгъанларгъа аля шу акъикъат белли олмадымы ки: Эгер биз тилесек эди, оларны да гунахларындан толайы, мусибетлерге огъратыр эдик! Биз оларнынъ къальплерини муурьлермиз де, олар (керчеклерни) эшитмезлер.

101. Иште, о улькелер... Оларнынъ хаберлеринден бир къысмыны санъа анълатмакътамыз. Ант олсун ки, пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ делиллер кетирген эдилер. Факъат эвельден ялангъа чыкъаргъан керчеклерге иман этеджек дегиль эдилер. Иште, кяфирлернинъ

къальплерини Аллаһ бойле муурьлер.

102. Оларнынъ чокъусында сёзюнде турмакъ дие бир шей тапалмадыкъ. Акъикъат шу ки, оларнынъ чокъусыны ёлдан чыкъмыш булдыкъ.

(Бундан сонъки аетлерде Муса (а.с.)нынъ Мысырда Фыравун ве къавмыны тевхид динине давети ве Исраил огъулларыны Мысыр эсаретинден къуртарув куреши анълатыла:)

103. Сонъра оларнынъ артындан Мусаны муджизелеримизнен Фыравун ве къавмына ёлладыкъ да, о муджизелерни инкяр эттилер; амма, бакъ ки, фесатчыларнынъ сонъу не олды!

104. Муса деди ки: «Эй, Фыравун! Мен алемлернинъ Рабби тарафындан ёлланылгъан бир пейгъамберим.

105. Аллаһ акъкъында керчектен башкъасыны сёйлемемек меним узериме борджтыр. Сизге Раббинъизден ачыкъ бир делиль кетирдим; артыкъ Исраил огъулларыны меннен быракъ!»

(Исраил огъуллары даа эвель Юсуф (а.с.) Мысырда хазинедар экенде, бабалары Якъуб пейгъамбернен берабер Фелестинден кочюп, Мысыргъа ерлешкен эдилер. Сонъунда, Мысыр фыравунлары Исраил огъулларыны хызметкяр сыныфы тарзында, ашагъы ве агъыр ишлерде чалыштырдылар, оларгъа бир чокъ зулум ве эскенджени рева корьдилер, Шимди айны миллеттен пейгъамбер оларакъ кельген Муса (а.с.), озь къавмыны Фыравун зулумындан къуртармакъ ичюн Мысырдан чыкъарып, текрар Фелестинге алып кетмекни онъа теклиф этти).

106. (Фыравун) деди ки: Эгер бир муджизе кетирген исенъ ве керчектен догъру сёйлей исенъ, оны косьтер бакъайыкъ.

107. Бунынъ узерине Муса асасыны ерге атты. О аман ап-ачыкъ бир аждерха ола къойды!

108. Ве элини (джебинден) чыкъарды. Бирден о да сейир эткенлерге бем-беяз корюне къойды.

(Аса ве эль беязлыгъы Аз.Мусагъа берильген эки муджизедир).

109-
110. Фыравуннынъ къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Бу чокъ бильгили бир тылсымджыдыр. Сизни юртунъыздан чыкъармакъ истей. Не буюрырсынъыз?

111-
112. Дедилер ки: Оны да, къардашыны да беклет; шеэрлерге топлайыджылар (мемурлар) ёлла. Бутюн бильгили тылсымджыларны санъа кетирсинлер.

(Аз.Мусанынъ къардашы Харун (а.с.)дыр. О да агъасына ярдымджы оларакъ ёлланылгъан бир пейгъамбердир).

113. Сихирбазлар Фыравунгъа кельди ве: Эгер биз усьтюн кельсек, бизге белли бир мукяфат бармы? дедилер.

114. (Фыравун): Эбет, эм де сиз мытлакъа якъынларымдан оладжакъсынъыз, деди.

115. (Сихирбазлар): Эй, Муса, сен (эвель) атаджакъсынъмы, ёкъса, аткъанлар биз олайыкъмы? дедилер.

116. «Сиз атынъ», деди. Олар аткъандже, инсанларнынъ козьлерини тылсымладылар, оларны къоркъуттылар ве буюк бир сихир косьтердилер.
(Сихирбазлар йип ве одун парчаларыны ортагъа аттылар. Факъат халкънынъ козьлерини тылсымлагъанлары ичюн, бу аткъан шейлери оларгъа йылан олуп корюнди).
117. Биз де Мусагъа: «Асанъны ат!» дие вахий эттик. Бир де бакътылар ки, бу, оларнынъ уйдургъанларыны якъалап ютмакъта.
118. Бойледже, акъикъат ортагъа чыкъты ве оларнынъ япаяткъанлары ёкъ олуп кетти.
119. Иште, Фыравун ве къавмы о ерде енъильди ве алчаларакъ, кери дёндюлер.
120. Сихирбазлар исе, седждеге къапандылар.
121- Муса ве Харуннынъ Рабби олгъан алемлернинъ Раббине инандыкъ,
122. дедилер.
123. Фыравун деди ки: «Мен сизге изин бермеден, онъа иман эттинъизми? Бу, ич шубесиз, шеэрде, халкъыны о ерден чыкъармакъ ичюн къургъан бир тузагъынъыздыр. Амма, якъында (башынъызгъа келеджеклерни) кореджексинъиз!
124. Мытлакъа эллеринъизни ве аякъларынъызны чапразлама кеседжегим, сонъ да эпинъизни асаджагъым!"
(Фыравуннынъ сихирбазлары топтан Аз.Мусагъа иман эткенинен, Фыравун бу ишни бир тузакъ санды ве халкънынъ да топтан иман этиджегинден къоркъты. Бунынъ огюни алмакъ макъсадынен, сихирбазларгъа техдит этерек, эм оларны, эм де халкъны къоркъузды. Айрыджа, Аз.Муса ве онъа инангъанларгъа нисбетен халкъны котермек ве озюнинъ вазиетини къорчаламакъ макъсадынен де, халкънынъ юртларындан чыкъарылмакъ истенильгенини илери сюрьди).
125- Олар: Биз затен Раббимизге дёнеджекмиз. Сен садедже
126. Раббимизнинъ аетлери бизге кельгенде, оларгъа инангъанымыз ичюн бизден интикъам алмакътасынъ. Эй, Раббимиз! Бизге бол-бол сабыр бер, мусульман оларакъ джанымызны ал, дедилер.
127. Фыравуннынъ къавмындан илери кельгенлер дедилер ки: Мусаны ве къавмыны, сени ве танърыларыны быракъып, ер юзюнде бозгъунджылыкъ чыкъарсынлар, дие быракъаджакъсынъызмы? (Фыравун): «Биз оларнынъ огъулларыны ольдюрип, къадынларыны сагъ къалдыраджакъмыз. Эльбетте, биз оларны эзеджек усьтюнликтемиз», деди.
128. Муса къавмына деди ки: «Аллаһтан ярдым истенъ ве сабыр этинъ. Шубесиз ки, ер юзю Аллаһнынъдыр. Къулларындан тилегенини онъа варис япар. Нетидже (Аллаһтан къоркъуп, гунахтан) сакъынгъанларнынъдыр».
129. Олар да: Сен бизге (пейгъамбер оларакъ) кельмеден эвель де, кельгенден сонъ да, бизге эскендже этильди, дедилер. (Муса): «Умют

этилир ки, Раббинъиз душманынъызны эляк этер ве оларнынъ ерине сизни ер юзюне хаким япар да, насыл арекет этеджегинъизге бакъар», деди.

(Бойледже, Аз.Муса истикбальнинъ, инангъанларнынъки оладжагъына ишарет этти. Юдже Аллаһ, Фыравуннен къавмыны сувда богъаракъ, бу вадесини ерине кетирди. Исраил огъулларыны, оларнынъ юртларына ве малларына Давуд ве Сулейман (а.с.) заманларында саип этти. Йууша' б. Нуун девринде де Къудусны фетх эттилер).

130. Ант олсун ки, биз де Фыравунгъа уйгъанларны, дерс алсынлар деп, йылларнен къургъакълыкъ ве махсул къытлыгъынен джезаландырдыкъ.

131. Оларгъа бир эйилик (боллукъ) кельгенинен: «Бу, бизим акъкъымыздыр», дерлер; эгер оларгъа бир феналыкъ кельсе, Муса ве онынънен берабер олгъанларны огъурсыз сая эдилер. Билесинъиз ки, оларгъа кельген огъурсызлыкъ Аллаһ къатындандыр, факъат оларнынъ чокъу буны бильмезлер.

132. Ве дедилер ки: «Бизни сихирлемек ичюн не муджизе кетирсенъ кетир, биз санъа инанаджакъ дегильмиз».

133. Биз де айры-айры муджизелер оларакъ, оларнынъ усьтюне туфан, чегертки, ашарет, бакъалар ве къан ёлладыкъ; кене де буюклик таследылар ве гунахкяр бир къавм олдулар.

(Мысырлылар Аз.Мусагъа инанмагъанлары ичюн, Аллаһ Тааля оларгъа ягъмур ве сель туфаны ёллады, сонъунда сырасынен чегертки, ашарет, бакъа ёллады ки, бу айванлар оларнынъ агъызларына ве козьлерине киреджек дереджеде чокъ эдилер. Даа сонъра коктен къан ягъдырды, бутюн сувлар къан олды ве къан ичтилер. Бу беляларнынъ ортадан къалкъувы ичюн Аз.Мусагъа огърадылар, о да Аллаһкъа дуа этти ве беляларнынъ арды кесильди; факъат олар: «Эй, Муса, сен акъикъатен буюк бир сихирбаз экенсинъ!» диерек, инкярджылыкъта исрар эттилер).

134. Усьтлерине азап чёккенинен: «Эй, Муса! Санъа берген сёзю урьметине биз ичюн Раббинъе дуа эт; эгер бизни азаптан къуртарсанъ, мытлакъа санъа инанаджакъмыз ве муакъкъакъ Исраил огъулларыны сеннен ёллайджакъмыз», дедилер.

135. Биз, иришеджеклери бир муддетке къадар, оларны азаптан къуртаргъанымызнен, аман сёзлеринден къайттылар.

136. Биз де аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанлары ве олардан гъафиль къалувлары себебинен, олардан интикъам алдыкъ ве оларны денъизде богъдыкъ.

137. Хор корюлип, эзилеяткъан о къавмны (еудийлерни) де ичини берекетнен толдургъан еримизнинъ шаркъ тарафларына ве гъарб тарафларына мирасчы яптыкъ. Сабырларына къаршылыкъ Раббининъ Исраил огъулларына берген гузель сёзи ерине кельди. Фыравун ве къавмынынъ япаяткъанларыны ве етиштирген багъчаларыны эляк

эттик.
(Исраил огъуллары Аз.Муса башчылыгъында Мысырдан Сина ярым адасына кечкенден сонъ, узун муддет бу ерде къалдылар. Сонъра Къудус ве Шам больгелерини акимиетлери алтына алдылар. Бир чокъ тефсирджи аетте кечкен «ер юзюнинъ шаркълары ве гъарплары»ны Шам ве Мысыр оларакъ тефсир этселер де, Сина ярым адасынынъ, Фелестин ве Шам больгелери олгъаны акъикъаткъа даа якъындыр. Зира, тарихта Исраил огъуллары Мысыргъа дегиль, ады анъылгъан больгелерге аким олгъан эдилер.

138. Исраил огъулларыны денъизден кечирдик, о ерде озьлерине аит бир такъым путларгъа табынгъан бир къавмгъа расткельдилер. Бунынъ усьтюне: Эй, Муса! Оларнынъ танърылары олгъаны киби, сен де биз ичюн бир танъры яп! дедилер. Муса: Керчектен, сиз джаиль бир топлумсынъыз, деди.
(Исраил огъуллары денъизни кечкен сонъ, бузавгъа табынгъан Амалика къавмына расткельдилер, озь пейгъамберлеринден, оларнынъ танърылары киби бир танъры япувыны истедилер. Аз.Муса оларнынъ теклифини ред этти ве оларны джаилликте къабаатлады).

139. Шубесиз, оларнынъ ичинде булунгъан (дин) йыкъылгъан, япаяткъанлары да янълыштыр.

140. Муса деди ки: Аллаһ сизни алемлерге усьтюн япкъан экен, мен сизге Аллаһтан башкъа бир танъры къыдырайыммы?
(Юдже Аллаһ Исраил огъулларына Фыравуннынъ зулумындан къуртарып, оларны денъизден кечирди ве Сина чёлюнде оларгъа базы ниметлер берди. Бунъа рагъмен, Исраил огъуллары Аллаһны быракъып, Амалика къавмында корьген бузав киби бир танъры истегенлеринен, Аллаһ Тааля оларгъа берген ниметлерини хатырлатаракъ, бойле буюрды:)

141. Хатырланъ ки, сизге эскендженинъ энъ фенасыны япкъан Фыравуннынъ адамларындан сизни къуртардыкъ. Олар огъулларынъызны ольдюре, къадынларынъызны сагъ къалдыра эдилер. Иште, бунда сизге Раббинъиз тарафындан буюк бир имтиан бар.

142. (Манъа ибадет этюви ичюн) Мусагъа отуз гедже ваде бердик ве онъа он гедже даа къоштыкъ; бойледже, Раббининъ тайин эткен вакъты къыркъ гедже олды. Муса къардашы Харунгъа деди ки: Къавмымнынъ ичинде меним ериме кеч, оларны ислях эт, бозгъунджыларнынъ ёлуна уйма.

143. Муса тайин эткен вакътымызда (Туургъа) келип де, Рабби онынънен къонушкъанынен: «Раббим! Манъа (озюнъни) косьтер; сени корейим!» деди. (Рабби): «Сен мени асла коралмазсынъ. Факъат шу дагъгъа бакъ, эгер о еринде тура бильсе, сен де мени кореджексинъ!» буюрды. Рабби о дагъгъа корюнгенинен, оны парча-парча этти, Муса да байылды. Айынгъанынен, деди ки: Сени нокъсан сыфатлардан узакъ

тутарым, санъа тёвбе эттим. Мен инангъанларнынъ илькисийим.
(Аз.Муса Юдже Аллаһнынъ дюньяда корюльмейджегини бильгени алда, озюндеки буюк арзу себебинен, Аллаһкъа бойле бир истекте булунды. Чюнки, о Аллаһнынъ сёзлерини эшиткенинен, озюнинъ дюньяда олгъаныны унуткъан, ахирет ве дженнет аятына къавушкъан зан эткен эди.

144. (Аллаһ): Эй, Муса! деди, мен рисалетлеримнен (санъа берген вазифелеримнен) ве сёзлеримнен сени инсанларнынъ башына сечтим. Санъа бергенимни ал ве шукюр эткенлерден ол.

145. Насиат ве эр шейнинъ анълатылувына даир не бар исе, announcement эписини Муса ичюн левхаларда яздыкъ. (Ве дедик ки): Буларны къави тут, къавмынъа да онынъ энъ гузелини алувларыны эмир эт. Якъында сизге ёлдан чыкъкъанларнынъ юртуны косьтереджегим.
(Бу аетте Тевратнынъ левхаларда язылы оларакъ, Аллаһ тарафындан Аз.Мусагъа берильгени ифаде этильмекте. Анджакъ, бу левхаларнынъ маиети акъкъында кесен-кес бильгиге саип дегильмиз. Мундериджесине кельгенде, шубесиз ки, бу левхаларда о кунь Исраил огъулларынынъ диннен багълы меселелерни ве топлумнынъ исляхы ичюн керекли усул ве айры тедбирлер мевжют эди. Аетте анълатылгъан «Энь гузелини алмакъ» – Тевраткъа уяракъ амель этмектир. Аетте кечкен фасыкъларнынъ юрту – путперест Амалика къабелисининъ элинде олгъан мукъаддес топракълар (Къудус ве этрафы)нен Шам больгесидир. Аз.Мусанынъ вефатындан сонъ, Исраил огъуллары бу ерлерни эллерине кечирген ве бир муддет укюм сюргенлер).

146. Ер юзюнде акъсыз ерде кибирленгенлерни аетлеримден узакълаштыраджагъым. Олар бутюн муджизелерни корьселер де, иман этмезлер. Догъру ёлны корьселер, оны ёл къабул этмезлер. Факъат сапыкълыкъ ёлуны корьселер, аман онъа уярлар. Бу вазиет олар аетлеримизни яланлавларындан ве олардан гъафиль олувларындан келип чыкъмакъта.

147. Албуки, аетлеримизни ве ахиретке къавушмакъны ялан дегенлернинъ амеллери бошуна чыкъкъандыр. Олар япаяткъан амеллеринден башкъа бир шей ичюн джезаландырылырлармы!

148. (Туургъа кеткен) Мусанынъ артындан къавмы зийнет такъымларындан, бокюре бильген бир бузавнынъ эйкелини (танъры) эттилер. Корьмедилерми ки, о, оларнен не сёйлеше, не де оларгъа ёл косьтере? Оны (танъры оларакъ) менимседилер ве залым олдулар.
(Аз.Мусанынъ Туурда къалув мудетти он кунь узатылгъанынен, Исраил огъулларындан Саамирий адлы бир санатчы, зийнет такъымларыны топлап, бир бузавнынъ эйкелини япты ве: «Сизинъ де, Мусанынъ да танъры будыр, факъат Муса танърысыны унутты», деди. Бузавны ойле бир усталыкънен япкъан эди ки, ичине рузгяр киргенде, джанлы киби бокюре эди).

149. Пешман олуп да, озьлерининъ акъикъатен сапкъанларыны

корьгендже, дедилер ки: Эгер Раббимиз бизни аджымаса ве бизни багъышламаса, мытлакъа зиянгъа огърагъанлардан оладжакъмыз!

150. Муса къызгъын ве кедерли бир алда къавмына къайткъанынен: «Менден сонъ артымдан не фена ишлер япкъансынъыз! Раббинъизнинъ эмрини (беклемейип) аджеле эттинъизми?», деди. Теврат левхаларыны ерге атты ве къардашынынъ (Харуннынъ) башыны тутып, озюне догъру чекмеге башлады. (Къардашы): «Анамнынъ огълу! Бу къавм мени акъикъатен зайыф корьди ве не ерде исе, мени ольдюреджек эдилер. Сен де душманларны манъа кульдюрме ве мени бу залым къавмнен бир корьме!», деди.

(Аз.Мусанен Аз.Харун ана-баба бир къардашлар эдилер. Вазиет бойле олгъаны алда, Аз.Харуннынъ агъасына: «Анамнынъ огълу» демесининъ себеби, онынъ мерхаметини джельп этмектир. Зира, ананынъ шефкъаты ве мерхамети баба ве къардаштан даа зиядедир. Айрыджа, аналарнынъ Аллаһкъа инангъан бириси олгъаны ве онъа нисбетен севгилерининъ даа зияде олувы да бу хусуста бир себеп ола билир).

151. (Муса да): Эй, Раббим, мени ве къардашымны багъышла, бизни рахметинъе къабул эт. Зира, сен мерхаметлилернинъ энь мерхаметлисисинъ! деди.

152. Бузавны (танъры) эткенлер бар я, иште, оларгъа мытлакъа Рабблеринден бир гъадап ве дюнья аятында бир алчакълыкъ етишеджек. Биз ифтираджыларны бойле джезаландырырмыз.

153. Феналыкълар япкъандан сонъ, артындан тёвбе этип де, иман эткенлерге кельгенде, шубесиз ки, о тёвбе ве имандан сонъ Раббинъ, эльбетте багъышлайыджы ве мерхамет этиджидир.

154. Мусанынъ опькеси кечкенинен, левхаларны алды. Олардаки языда Рабблеринден къоркъкъанлар ичюн хидает ве рахмет (хабери) бар эди.

(Исраил огъуллары бузавгъа табынгъанларына пешман олгъанлары ичюн, Аллаһ Тааля Аз.Мусагъа къавмына векиль оларакъ етмиш адамны сечерек, узургъа кетирювини ве эп берабер тёвбе этювлерини эмир эткен эди. Ашагъыдаки ает бу хусусны анълатмакъта.)

155. Муса тайин эткен вакътымызда къавмындан етмиш адам сечти. Оларны мутхиш тепренюв якъалагъанынен, Муса деди ки: «Эй, Раббим! Тилесе эдинъ, оларны да, мени де даа эвель эляк этер эдинъ. Арамыздан бир такъым акъылсызларнынъ ишлеген (гунахлары) себебинден, эпимизни эляк этеджексинъми? Бу иш сенинъ имтианынъдан башкъа бир шей дегиль. Онынънен истегенинъни саптырырсынъ, истегенинъни де, догъру ёлгъа къавуштырырсынъ. Сен бизим саибимизсинъ, бизни багъышла ве бизни аджы! Сен багъышлайыджыларнынъ энъ эйисисинъ!

(Аз.Мусанынъ къавмындан векиллер сечип, Аллаһнынъ узурына кетирген кимселери, Аллаһнен озю арасындаки къонушувны эшиткенинен, онынънен къанаатленмедилер ве: «Эй, Муса, Аллаһны

ачыкъча корьмегендже санъа асла инанмайджакъмыз», дедилер. Бунынъ усьтюне, о ерде шиддетли бир зельзеле олды ве байылып къалдылар. Аз.Муса Аллаhкъа ялварды да, бу афат ортадан къалдырылды).

156. Бизге бу дюньяда да эйилик яз, ахиретте де. Шубесиз, биз санъа дёньдик». Аллаh буюрды ки: Кимни истесем, оны азабыма огъратырым; рахметим исе, эр шейни къушатыр. Оны сакъынгъанларгъа, зекятны бергенлерге ве аетлеримизге инангъанларгъа язаджагъым.

157. Янларындаки Теврат ве Инджильде язылы булгъанлары о эльчиге, о уммий Пейгъамберге уйгъанлар (бар я), иште, о Пейгъамбер оларгъа эйиликни эмир этер, оларны феналыкътан мен этер, оларгъа темиз шейлерни элял, пис шейлерни арам къылар. Агъырлыкъларны ве усьтлериндеки зынджырларны алыр. О Пейгъамберге инанып, онъа сайгъы косьтерген, онъа ярдым эткен ве онынънен бирликте ёлланылгъан Нургъа (Къур'ангъа) уйгъанлар бар я, иште, къуртулышкъа иришкенлер олардыр.

(Аеттеки «Уммий» келимеси окъумагъа-язмагъа бильмеген манасында къулланылгъан олуп, Ресулуллахнынъ бир васфыдыр. Аллаh Тааля Оны бу васыфнен анълатувы уммий олгъаны алда, илимнинъ бутюн кемалатына саип олувындандыр ки, бу да онынъ акъкъында бир муджизедир. Ресул денилюви Аллаhкъа нисбетен, Небий денилюви исе, къулларгъа нисбетендир. Яни о Аллаhнынъ эльчиси олувы нокътаи назарындан Ресул, инсанларгъа Аллаhнынъ эмирлерини еткизип бильдирюви нокътаи назарындан да Небийдир.

Аетте кечкен агъырлыкълар ве зынджырлар – Тевратта булунгъан ве гунах ишлеген азаларнынъ кесилюви, урбаларнынъ пислик къысмынынъ кесилип атылувы киби тедбикъатында кучьлик чекильген укюмлердир. Ислям дини бу агъыр укюмлерни ортадан къалдыраракъ, инсанларны бир чешит мешакъкъат зынджырларындан къуртаргъан; къолай ве тедбикъ этиле билинеджек укюмлер къойгъан).

158. Де ки: Эй, инсанлар! Акъикъатен мен сизинъ эпинъизге, коклернинъ ве ернинъ саиби олгъан Аллаhнынъ эльчисиийим. Ондан башкъа танъры ёкътыр, О, тирильтир ве ольдюрир. Ойле исе, Аллаhкъа ве уммий пейгъамбер олгъан Ресулына – ки о, Аллаhкъа ве онынъ сёзлерине инаныр – иман этинъ ве онъа уйынъ ки, догъру ёлны тапарсынъыз.

159. Мусанынъ къавмындан хакъ иле догъру ёлны тапкъан ве онынъ саесенде адиль даврангъан бир топлулыкъ бардыр.

(Аетте анъылгъан топлулыкъ я Аз.Муhаммед (с.а.)ге иман эткен базы еудийлердир, я да Аз.Муса заманында халкъкъа насиат этерек, оларны догъру ёлгъа кетирмеге арекет эткенлердир).

160. Биз Исраил огъулларыны къабилелер алында он экиге айырдыкъ. Къавмы ондан сув истегенинен, Мусагъа: «Асанъны ташкъа ур!», дие

вахий эттик. Дер’ал ондан он эки чокъракъ фышкъырды. Эр къабиле ичеджек ерини бельгиледи. Сонъра, усьтлерине булутнен кольге яптыкъ. Оларгъа къудрет эльвасы ве бодене эти эндирдик. (Оларгъа дедик ки): «Сизге берген рызыкъларымызнынъ темизлеринден ашанъ». Амма, олар (эмирлеримизни динълемемекнен) бизге дегиль, озьлерине зулум эте эдилер.

(Аетте кечкен «_+Эсбаат+_» келимеси торун манасындаки «_+сыбт+_» келимесининъ чокълугъыдыр. Исраил огъуллары Якъуб (а.с.)нынъ он эки огълундан даркъаягакъ, он эки къабиле алында чокълашкъанлар. Эписи де Якъуб (а.с.)нынъ торунларыдыр).

161. Оларгъа денильди ки: Шу шеэрде (Къудуста) ерлешинъ, ондан (ниметлеринден) истегенинъиз киби ашанъ, «багъышланмакъ истеймиз», денъ ве къапудан эгилерек киринъ ки, хаталарынъызны багъышлайыкъ. Яхшылыкъ япкъанларгъа илериде ихсанымызны даа да арттыраджакъмыз.

162. Факъат олардан залым олгъанлар, сёзни, озьлерине сёйленгенден башкъасынен денъиштирдилер. Биз де зулум эткенлеринден отърю, усьтлерине коктен бир азап ёлладыкъ.

(Ривает этильгенине коре, бу азап тааун (холера) хасталыгъы эди ки, къыскъа вакъытта топ-топ алда олюмлерге себеп олды).

163. Олардан денъиз ялысында булунгъан шеэр халкъынынъ вазиетини сора. Хатыранъдамы, олар джума эртеси кунюне сайгъысызлыкъ косьтерип, адден аша эдилер. Чюнки, джума эртеси татили япкъан куньлери балыкълар мейдангъа чыкъаракъ, сюрю-сюрю оларгъа келе эди, джума эртеси татили япмагъан куньлеринде де, кельмей эдилер. Иште, бойледже биз, ёлдан чыкъкъанлары себепли, оларны имтиан эте эдик.

(Аллаһ Тааля Исраил огъулларына джума эртеси куню авланмакъны ясакълагъан, бу куньге теменна этювлерини эмир эткен эди. Толайысынен, балыкълар о куню сув юзюне чыкъа, сербест ялдай эдилер. Дигер куньлерде исе, балыкълар вазиетни сезгенлери ичюн, сув юзюне чыкъмай эдилер. Бу ал Аллаһнынъ бир имтианы эди. Факъат Исраил огъуллары бу имтианны къазаналмадылар ве джума эртеси ясагъына сайгъысызлыкъ косьтерип, балыкъларны о куню авламагъа башладылар. Иште, аетте бильдирильген адден ашув будыр).

164. Араларындан бир топлулыкъ: «Аллаһнынъ эляк этеджек я да шиддетли бир шекильде азап береджек бир къавмгъа не деп огют бермектесинъиз?», деди. (Огют бергенлер) дедилер ки: Раббинъизге узюр беян этейик, деп, бир де сакъынырлар умютинен (огют бермектемиз).

165. Олар озьлерине япылгъан тенбиени унуткъанларынен, биз де феналыкътан узакълаштыргъанларны къуртардыкъ, зулум эткенлерни де, япаяткъан феналылакъларындан отърю, шиддетли бир азапнен якъаладыкъ.

166. Кибирленип де, озьлерине ясакъ этильген шейлерден вазгечмегендже, оларгъа: Ашшалангъан маймунлар олунъ! дедик.
(Еудий къабилелеринден бир топу джума эртеси кунюне сайгъы косьтермегени ичюн, бозулып, домуз ве маймун шеклине чевирильген эдилер. Бир инсаннынъ шекли денъиштирилип, айван шеклине кирювине «месх» денилир. Эски миллетлерде бу денъишюв ола эди. Бу инсанларнынъ бозулувы нетиджеси Аллаh тарафындан берильген бир джеза эди. Анджакъ, бунынъ акъикъий оларакъ, инсаннынъ маймун бичимине сокъулувымы, ёкъса, ахлякъен бозулып, маймун киби такълитчилик ве ачкозьлик вазиетине тюшюрилюви акъкъында чешит нокътаи назарлар бар. Эгер ает ахлякъий бир бозулувгъа ишарет исе, бу эр заман эр миллетте ола билир. Инсанлар нефислерининъ къулы олгъан заманларында шекильдже дегиль, факъат табиат итибарынен, эр анги бир айваннынъ къылыгъына кирген олурлар).
167. Раббинъ, эльбетте къыямет кунюне къадар оларгъа энъ фена эзиетни япаджакъ кимселер ёллайджагъыны илян этти. Шубесиз, Раббинъ джезаны чабук бериджидир. Ве О, чокъ багъышлайыджыдыр, пек мерхаметлидир.
168. Оларны (еудийлерни) топ-топ ер юзюне дагъыттыкъ. Олардан яхшы кимселер бардыр, кене олардан бундан ашагъыда олгъанлары да бардыр. (Феналыкъларындан) бельки дёнерлер, дие оларны эйилик ве феналыкъларнен имтиан эттик.
169. Оларнынъ артындан да (аетлерни бозув къаршылыгъына) шу дегерсиз дюнья малыны алып, насыл олса багъышланаджакъмыз, диерек Китапкъа варис олгъан бир такъым фена кимселер кельди. Оларгъа, онъа бенъзеген бир менфаат да кельсе, оны да алырлар. Яхшы, Китапта Аллаh акъкъында акъикъатен башкъа бир шей сёйлемейджеклерине даир олардан сёз алынмагъан эдими ве олар Китаптакини окъумагъан эдилерми? Ахирет юрту сакъынгъанлар ичюн даа хайырлыдыр. Аля акъылынъыз етмейми?
170. Китапкъа сым-сыкъы сарылып, намазны дос-догъру къылгъанлар бар я, иште, биз бойле эйиликке чалышкъанларнынъ эджрини зая этмемиз.
171. Бир заманлар дагъны Исраил огъулларынынъ усьтюне кольге киби котердик де, усьтлерине тюшеджек белледилер. «Сизге бергенимны (Китапны) къави тутынъ ве ичинде олгъанны хатырланъ ки, къорчаланырсынъыз», дедик.
172. Къыямет кунюнде, биз бундан хаберсиз эдик, демезсинъиз, дие Раббинъ Адем огъулларындан, оларнынъ беллеринден зурриетлерини чыкъарды, оларны озьлерине шаат тутты ве деди ки: Мен сизинъ Раббинъиз дегилимми? (Олар да): Эбет (бунъа) шаат олдыкъ, дедилер.
(Бу аетте кечкен «_+Къаалуу белаа+_» ифадеси акъкъында, бунынъ эзельдеми, ана рахминдеми, ёкъса, акъыл-балигъ чагъындамы олгъаны хусусында чешит фикирлер бар.

173. Яхут: «Даа эвель бабаларымыз Аллаһкъа ортакъ къошты, биз де олардан сонъ кельген бир несиль эдик. (Оларнынъ изинден кеттик). Янълыш япкъанларнынъ себебинден, бизни эляк этеджексинъми?», демеменъиз ичюн (бойле яптыкъ).

174. Бельки, инкярдан дёнерлер дие, аетлерни бойле тефсилятлы бир шекильде беян этмектемиз.

175. Оларгъа (еудийлерге), озюне аетлеримизден бергенимиз ве факъат олардан сыйырылып чыкъкъан, о себептен де, шейтаннынъ такъибине огърагъан ве сонъунда ёлундан азгъанлардан олгъан кимсенинъ хаберини окъу.

(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аетте ады зикр этильмеген бу кимсе Исраил огъулларындан Бель'ам б. Баауураадыр. Эвеллери Аз.Мусанынъ динини къабул эткен, эйи ве дуасы макъбул бир му'мин эди. Анджакъ, Аз.Мусанынъ озьлерини енъилювге огъратувындан къоркъкъан къавмынынъ исрарына даяналмайып, Мусанынъ алейхине беддуа эткен; къавмына, оны енъебилювлери ичюн ийлелер огреткен; факъат Аллаһ онынъ беддуасыны къавмына чевирген, озюни де джезаландыргъан, саип олгъан маневий мертебе ве къабиетлерден махрум эткен...

Базы тефсирлерде аетте баас этильген бу кимсенинъ Умейййе б. Эби'с Салт я да Ну'ман б. Сейфий эр-Рахиб олгъанына даир риваетлер де бар).

176. Тилесе эдик, эльбетте оны бу аетлер саесинде юксельтир эдик. Факъат о, дюньягъа сапланды ве авесининъ пешине тюшти. Онынъ вазиети тыпкъы копекнинъ вазиетине бенъзер: Усьтюне барсанъ да, тилини чыкъарып солур, быракъсанъ да, тилини саркъытып солур. Иште, аетлеримизни яланлагъан къавмнынъ вазиети бойледир. Къыссаны анълат; бельки тюшюнирлер.

177. Аетлеримизни яланлангъан ве озьлерине зулум эткен къавмнынъ вазиети не фена!

178. Аллаһ кимни хидаетке ириштирсе, догъру ёлны тапкъан одыр. Кимни де шашмалатса, иште, асыл зиянгъа огърагъанлар олардыр.

179. Ант олсун, биз джинлер ве инсанлардан бир чокъуны джеэннем ичюн яраткъандырмыз. Оларнынъ къальплери бардыр, оларнен ис эталмазлар; козьлери бардыр, оларнен корьмезлер; къулакълары бар, оларнен эшитмезлер. Иште, олар айванлар кибидир; атта даа да шашкъындырлар. Иште, асыл гъафиллер олардыр.

(Аетнинъ сонъ джумлеси ичюн бакъ. Фуркъан, 25/44).

180. Энъ гузель исимлер (эль-эсмааау'ль-хуснаа) Аллаһнынъдыр. О алда, Онъа о гузель исимлернен дуа этинъ. Онынъ исимлери акъкъында къыйыш ёлгъа кеткенлерни быракъынъ. Олар япаяткъанларынынъ джезасына огъратыладжакълар.

(Бу аетте энъ гузель исимлернинъ Аллаһкъа аит олгъаны ифаде этильмекте ве Аллаһкъа о исимлернен дуа этювимиз эмир олунмакъта. Хадис-и шерифте: «Аллаһнынъ докъсан докъуз ады бар.

Оларны эзберлеген муакъкъакъ дженнетке кирер», буюрылгъан. Анджакъ, хадисте сынъырлав ёкътыр. Аллаһнынъ исимлери садедже докъсан докъуздан ибарет дегиль, башкъа исимлери де бар. Ает-и керимеде анълатылгъан «Аллаһнынъ исимлери акъкъында къыйыш ёлгъа кеткенлер» – Онынъ исимлерини бозуджылардыр. Мушриклер Аллаһнынъ исимлерини денъиштиререк, озь танърыларына бере эдилер. «Аллаһ» исмини денъиштирип, Лаат ве Азиз исмини «Узза» деген эдилер. Албуки, Юдже Аллаһ энъ гузель исимлернинъ озюне хас олгъаныны бильдирген).

181. Яраткъанларымыздан, даима хакъкъа къавуштыргъан ве адалетни хакъкъы иле ерине кетирген бир миллет тапылыр.

182. Аетлеримизни яланлагъанларны ич бильмейджек ерлеринден яваш-яваш элякетке алып бараджакъмыз.
(Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткенлернинъ къысметлери аман кесилип, эляк олмазлар. Атта Аллаһ оларнынъ бир къысмына ниметлерини болджа берир де, къопайырлар. Нетиджеде Аллаһнынъ азабы бильмеген бир тарафларындан, апансыздан келир ве эляк олурлар. Иште, бу алгъа «_+истидрадж+_» денилир).

183. Оларгъа мухлет бериририм; (амма) меним джезам четиндир.

184. Тюшюнмедилерми ки, аркъадашларында (Муһаммедде) делилик ёкътыр? О анджакъ ап-ачыкъ бир тенбиеджидир.

185. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъына; Аллаһнынъ яраткъан эр шейине ве эджеллерининъ якъынлашкъан ола биледжегине бакъмадыларммы? О алда, Къур'андан сонъ анги сёзге инанаджакълар?

186. Аллаһ кимни шашмалатса, артыкъ онынъ ичюн ёл косьтериджи ёкътыр. Ве оларны ёлдан азгъанлары алда, шашкъын оларакъ быракъыр.

187. Сенден къыяметнинъ не заман келип чатаджагъыны сорамакъталар. Де ки: Онынъ ильми анджакъ Раббимнинъ къатындадыр. Онынъ вакътыны ондан башкъасы анълатамаз. О коклерге де, ерге де агъыр кельгендир. О сизге апансыздан келеджек. Санки сен оны бильмектесинъ киби, сенден сорайлар. Де ки: Онынъ бильгиси анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр; амма инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

188. Де ки: «Мен, Аллаһнынъ тилегенинден башкъа, озюме эр анги бир файда я да зарар береджек кучьке саип дегилим. Эгер мен гъайбны бильсе эдим, эльбетте даа чокъ хайыр япмакъ истер эдим ве манъа ич бир феналыкъ токъунмаз эди. Мен, садедже инангъан бир къавм ичюн бир тенбиеджи ве мужделейиджийим».

189. Сизни тек бир джандан (Адемден) яраткъан, ондан да янында узур тапсын, дие чифтини (Аваны) яраткъан Одыр. Чифтинен (бирлешкенинен) къадыны енгиль бир юк юкленди (юкке къалды). Оны бир муддет ташыды. Хамилелиги агъырлашкъанынен, Рабблери Аллаһкъа: Ант олсун, бизге къусурсыз бир бала берсенъ, муакъкъакъ шукюр эткенлерден оладжакъмыз, дие дуа эттилер.

190. Факъат (Аллаһ) оларгъа къусурсыз бир бала бергенинен, озьлерине берген бу бала акъкъында (сонърадан инсанлар) Аллаһкъа ортакъ къоштылар. Аллаһ исе, оларнынъ ортакъ къошкъан шейинден юджедир.
(Аетте кечкен ширк адисеси Адем иле Авадан дегиль, оларнынъ балалары олгъан инсанлыкътан мейдангъа кельген. Меселя, Къурейш мушриклери путларгъа нисбет этерек, балаларына «Менатнынъ къулы, Уззаанынъ къулы» шеклинде исим бере эдилер. Иште, бу вазиет хатырлатылмакъта ве огъулларнынъ ишлеген къабаатлары себебинден, бабаларынынъ утандырылувы шеклинде ортагъа чыкъмакъта. Албуки, чокълукъ оларакъ кельген «_+юшрикуун+_» келимеси де, бунъа ишарет эте).
191. Озьлери яратылгъанлары алда, ич бир шейни яраталмагъан варлыкъларны (Аллаһкъа) ортакъ къошалармы?
192. Албуки, (путлар) не оларгъа бир ярдым эте билирлер, не де озьлерине бир ярдымлары олур.
193. Оларны догъру ёлгъа чагъырсанъыз, сизге уймазлар; оларны чагъырсанъыз да, сукют этсенъиз де, сиз ичюн эп бирдир.
194. (Эй, кяфирлер!) Аллаһны быракъып да, табынгъанларынъыз, сизлер киби къуллардыр. (Оларнынъ танърылыгъы акъкъында идданъызда) догъру исенъиз, оларны чагъырынъ да, сизге джевап берсинлер!
195. Оларнынъ юреджек аякълары бармы, ёкъса, тутаджакъ эллери бармы, я да кореджек козьлери бармы, яхут эшитеджек къулакълары бармы (нелери бар)? Де ки: «Ортакъларынъызны чагъырынъ, сонъ манъа (истеген) тузагъынъызны къурынъ ве манъа козь биле ачтырманъ!»
196. Шубесиз ки, меним къорчалагъан Китабымны эндирген Аллаһтыр. Ве О, бутюн салих къулларны корип, козетир.
197. Аллаһтан башкъагъа табынгъанларынъызнынъ не сизге ярдымгъа кучьлери етер, не де озьлерине ярдым эте билирлер.
198. Оларны догъру ёлгъа чагъыргъан олсанъыз, эшитмезлер. Ве оларны санъа бакъкъан киби корерсинъ, албуки, олар корьмезлер.
199. (Ресулым!) Сен афу ёлуны тут, эйиликни эмир эт ве джаиллерден юзь чевир.
(Бу аетте эйилик дие терджиме этильген "урф" – шериатнынъ ве акъылнынъ бегенген шейидир. Ёкъса, джахилие арапларынынъ расткельген урфи дегиль. Ислям оларнынъ яман урфлерини ортадан къалдыргъан, яхшыларыны да къысмен я да тамамен токъунмагъан).
200. Эгер шейтаннынъ весвесеси сени къозгъаса, аман Аллаһкъа сыгъын. Чюнки, О, эшитиджидир, билиджидир.
(Яни шейтан эмир олунгъан шейлеринъе терс тюшкен гъадап ве онъа бенъзеген алларгъа сени етеклесе, аман Аллаһкъа сыгъын. Бу хитап корюниште Ресулуллахкъа олмакънен берабер, бутюн мусульманларгъа аиттир. Бу шекильде шейтандан эр анги бир весвесе кельгенде, онынъ шерринден Аллаһкъа сыгъынмакъ лязим).
201. Такъвагъа иришкенлер бар я, оларгъа шейтан тарафындан бир

весвесе токъунгъанда, (Аллаһнынъ эмир ве ясакъларыны) хатырлап, аман акъикъатны корерлер.

202. (Шейтанларнынъ) достларына кельгенде, шейтанлар оларны ёлдан供 аздырмагъа сюйреклерлер. Сонъ да якъаларыны быракъмазлар.

203. Оларгъа бир муджизе кетирмеген вакътынъда, (обирлери киби) оны да топарлап кетирсе эдинъ я! дерлер. Де ки: Мен анджакъ Раббимден манъа вахий олунгъангъа уярым. Бу (Къур'ан) Раббинъизден кельген басыретлердир (къальп козьлерини ачкъан беянлардыр); инангъан бир къавм ичюн хидает ве рахметтир.

204. Къур'ан окъулгъан вакъытта оны динъленъ ве сусынъ ки, сизге мерхамет этильсин.
(Истер намаз ичинде, истер намаз тышында Къур'ан окъулгъанда, онынъ маналарыны яхшыджа анъламакъ, огютлеринден файдаланмакъ ве давранышларны онъа коре уйдурмакъ ичюн бутюн дикъкъатны онъа бермек ве сукют этмек керек).

205. Озь башынъа ялвараракъ ве къоркъаракъ, юксек олмагъан бир сеснен, саба-акъшам Раббинъни анъ. Гъафиллерден олма.

206. Шубесиз, Раббинъ янындакилер Онъа къуллыкъ этювден кибирленмезлер, Оны тесбих этер ве ялынъыз Онъа седжде этерлер.

8. эль-ЭНФААЛ

Энфаал суреси 75 аеттир. 30 иле 36-нджы аетлер Меккеде, дигерлери Мединеде энген. _+Энфаал+_ – зияде манасындаки «_+нафль+_» келимесининъ чокълугъыдыр. Ислям динини къорчаламакъ ичюн япылгъан дженклерде эльде этильген савапкъа къошма оларакъ алынгъан гъанимет малгъа да «нафль» денильген. Суренинъ биринджи аетинде дженктен эльде этильген гъаниметлернинъ Аллаһкъа ве Русулына аит олгъаны ифаде этильгени ичюн, сурере бу ад берильген.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Сенден дженк гъаниметлерини сорамакъталар. Де ки: Гъаниметлер Аллаһ ве Пейгъамберге аиттир. О алда сиз (акъикъий) му'минлер исенъиз, Аллаһтан къоркъунъ, аранъызны тюзельтинъ, Аллаһ ве Ресулына итаат этинъ.
(Гъаниметлернинъ Аллаһкъа аит олувы демек, дженкте алынгъан мал ве мулькнинъ Ислям девлетине аит олувы демектир).
2. Му'минлер анджакъ, Аллаһ анъылгъан вакъытта юреклери титреген, озьлерине Аллаһнынъ аетлери окъулгъанда, иманларыны арттыргъан ве ялынъыз Рабблерине таянып ишангъан кимселердир.
3. Олар намазларыны дос-догъру къылгъан ве озьлерине рызыкъ оларакъ бергенимизден (Аллаһ ёлунда) арджлагъан кимселердир.
4. Иште, олар акъикъий му'минлердир. Олар ичюн Рабблери къатында

нидже дереджелер, багъышланма ве тюкенмез бир рызыкъ бардыр.
(Бедир дженкине чыкъкъанда, мусульманларнынъ бир къысмы раатсыз эдилер. Базылары да гъаниметлернинъ пайлаштырылувында хошнутсызлыкъ косьтердилер. Аллаһ Тааля оларнынъ бу вазиетини эвелькилернинъ хошнутсызлыкъ вазиетлерине бенъзетерек, бойле буюрды:)

5. (Оларнынъ бу алы), му'минлерден бир топу кесен-кес истемегени алда, Раббинъ сени эвинъден хакъ огъруна чыкъаргъан (вакъыттаки) аллары кибидир.
6. Хакъ ортагъа чыкъкъандан сонъ, санки козьлери коре-коре олюмге сюйрекленелер киби, (джихад хусусында) сеннен тартыша эдилер.
(Иджретнинъ экинджи йылында Мекке мушриклери Эбу Суфьяннынъ башчылыгъында бир тиджарет керваныны Шамгъа ёллады. Ресулуллах (с.а.) керваннынъ къайтувыны хабер алгъанынен, даа эвель озьлерини юртларындан чыкъаргъан Къурейшнинъ бу керваныны урмакъ истеди ве учь юзден зияде аркъадашынен ёлгъа чыкъты. Факъат вазиеттен хабердар олгъан Эбу Суфьян, бир тарафтан керванны къуртарувлары ичюн Къурейшке хабер ёллагъан, дигер тарафтан да, ёлуны денъиштиререк, керванны къуртаргъан. Мушриклер бинъ адамлыкъ бир ордунен ёлгъа чыкътылар. Мусульманлар артыкъ керваннен дегиль, Къурейш дженкяверлеринен къаршылашаджакъ эдилер. Асхаптан бир къысмы: «Биз керванны якъаламакъ ичюн чыкътыкъ, бойле бир дженкке азырлыкълы дегильмиз», диерек, чекинюв косьтере эдилер. Нетиджеде дженклешюв хусусында бир сёзге кельдилер ве акъикъатен де мусульманлар зафер къазандылар).
7. Хатырланъ ки, Аллаһ сизге, эки таифеден (керван я да Къурейш ордусындан) бирининъ сизинъки олгъаныны ваде эте эди; сиз де къуветсиз олгъан (керваннынъ) сизинъки олувыны истей эдинъиз. Албуки, Аллаһ сёзлеринен хакъны керчеклештирмек ве (Къурейш ордусыны ёкъ этерек) кяфирлернинъ ардыны кесмек истей эди.
8. (Булар), гунахкярлар истемесе де, хакъны керчеклештирмек ве батылны ортадан къалдырмакъ ичюн эди.
9. Хатырланъыз ки, сиз Раббинъизден ярдым истей эдинъиз. О да, мен пеши-пешине кельген бинъ мелекнен сизге ярдым этеджегим, диерек дуанъызны къабул буюрды.
(Ресулуллах (с.а.) озь аркъадашларынынъ азлыгъыны, мушриклернинъ де чокълугъыны корьгенинен, къыблагъа ёнелерек, эки элини узатты ве бойле дуа этти: «Аллаһым! Манъа берген сёзюнъни ерине кетир. Аллаһым! Бу джемаатны эляк этсенъ, артыкъ ер юзюнде санъа ибадет этеджек кимсе къалмайджакъ!» Ресулуллах (с.а.) бу дуаны девамлы окъуды. Аллаһ Тааля да, онынъ дуасыны къабул этерек, бинъ мелекнен ярдым этти. Иште, юкъарыдаки аетте бунъа ишарет этиле).
10. Аллаһ буны (мелеклернен ярдымны) садедже мужде олсун ве онынънен къальбинъиз ятышсын, дие япкъан эди. Затен, ярдым ялынъыз Аллаһ

тарафындандыр. Чюнки, Аллаһ мутлакъ гъалиптир, екяне укюм ве икмет саибидир.

11. О заман къатында бир ишанч олмакъ узьре, сизни хафиф бир юкъугъа далдыра эди; сизни темизлемек, шейтаннынъ пислигини (берген весвесесини) сизден кеткизмек, къальплеринъизни бир-бирине багъламакъ ве дженкте себат эттирмек ичюн, усьтюнъизге коктен бир сув (ягъмур) эндире эди.

(Къурейш ордусы даа эвель келип, Бедир къуюсы этрафында ерлешкен эди. Ислям муджахидлери исе, сувсыз эди. Айны вакъытта туткъан мевкъилери де чокъ къумлыкъ олгъанындан, сербест арекетке имкян бермей эди. Ягъгъан ягъмур эм оларнынъ къальбиндеки базы весвеселерни арындырды, рухларыны котерди, эм де сув итияджларыны къандырды. Алельхусус, къумлыкъ бир ер олгъан дженк мейданыны пекиштиререк, арекетке эльверишли бир алгъа кетирди).

12. О вакъытта Раббинъ мелеклерге: «Муакъкъакъ мен сизнен бераберим; айды, иман эткенлерге дестек олунъ; Мен кяфирлернинъ юрегине къоркъу къояджам; урынъ боюнларына! Урынъ оларнынъ бутюн пармакъларына! дие вахий эте эди.

13. Бу айтылгъанлар, оларнынъ Аллаһкъа ве Ресулына къаршы келювлеринден отьрюдир. Ким Аллаһ ве Русулына къаршы кельсе, бильсин ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.

14. Иште, бу магълубиет сизге Аллаһнынъ азабы! Шимдилик оны татынъ! Кяфирлерге бир де джеэннем атешининъ азабы бардыр.

15. Эй, му'минлер! Топлу алда кяфирлернен къаршылашкъан вакътынъызда, оларгъа аркъанъызны чевирменъ. (Къоркъуп къачманъ).

16. Текрар дженклешмек ичюн бир тарафкъа чекилюв я да дигер болюкке къошулып, мекян тутмакъ вазиетинден гъайры, ким ойле бир куньде оларгъа аркъа чевирсе, муакъакъ ки, о Аллаһнынъ гъадабыны акъ эткен оларакъ дёнер. Онынъ ери де джеэннемдир. О ер барыладжакъ не фена ердир.

17. (Дженкте) оларны сиз ольдюрмединъиз, факъат Аллаһ ольдюрди оларны; аткъан вакътынъда да сен атмадынъ, факъат Аллаһ атты (оны). Ве буны, му'минлерни гузель бир имтиан иле сынамакъ ичюн (япты). Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.

(Къурейш ордусы мусульманларнен дженклешмек ичюн илерилегенинен, Ресулуллах (с.а.) эллерини котерип: «Аллаһым! Къурейш сенинъ Ресулынъны яланлагъан кибирли ёлбашчыларынен кельди. Аллаһым! Манъа берген сёзюнъни ерине кетирювинъни тилейим!» дие дуа этти. Ве эки топлулыкъ къаршылашкъанынен, ерден бир авуч топракъ алып, душманнынъ юзьлерине догъру септи. Къурейш ордусынынъ козьлери корьмез олды ве сонъунда дарма-дагъын олдулар. Иште, бу аетте бу атувгъа ишарет этильмекте, оны аткъаннынъ акъикъатен Аллаһ олгъаны бильдирильмекте. Чюнки, бу бир муджизе эди ве Пейгъамбер оны аткъанда озь адындан дегиль, Аллаһ адындан аткъан эди).

18. Бу – бойледир. Шубесиз, Аллаһ кяфирлернинъ тузагъыны бозар.
19. (Эй, кяфирлер!) Эгер сиз фетх истесенъиз, иште, сизге фетх кельди! (Енъейик дегенде, енъильдинъиз). Ве эгер (инкярдан) вазгечсенъиз, бу сиз ичюн даа яхшыдыр. Кене (пейгъамберге душманлыкъкъа) къайтсанъыз, биз де (онъа) ярдымгъа къайтармыз. Топлулыгъынъыз чокъ биле олса, бу сизге асла файда бералмаз. Чюнки, Аллаһ му'минлернен берабердир.
20. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ, эшиткенинъиз алда, Ондан юзь чевирменъ.
21. Эшитмегенлери алда, эшиттик дегенлер киби олманъ.
22. Шубесиз, Аллаһ къатында айванларнынъ энъ фенасы – тюшюнмеген сагъырлар ве тильсизлердир.
23. Аллаһ оларда бир хайыр корьсе эди, эльбетте оларгъа эшиттирир эди. Факъат эшиттирсе биле, кене олар юзь чевиререк дёнер эдилер.
(Бу аетлер Аллаһ Ресулынынъ сёзлерини эшитип де, эмиет бермеген кимселерге хатырлатмадыр. Булар корюниште эшиткенлерини акъикъий манада эшитмегенлери ичюн сёз анъламагъан сагъыр ве тильсиз айванларгъа бенъзетильген. Буларда хайыр истидады ёкътыр. Эгер хайыргъа къабилиетлери олса эди, Аллаһ оларгъа сёзлерининъ акъикъий манасыны эшиттирир эди).
24. Эй, инангъанлар! Аят береджек шейлерге сизни чагъыргъан вакъытта, Аллаһ ве Ресулына уйынъ. Ве билинъ ки, Аллаһ киши иле онынъ къальби арасына кирер ве сиз мытлакъа онынъ узурында топланаджакъсынъыз.
(Инсанларгъа аят береджек шей Аллаһ ве Ресулынынъ эмир ве ясакъларыдыр. Шубесиз ки, онынъ эр эмринде бир икмет ве аят бар. Онынъ ичюн Ондан кельген эр бир эмирни къабул этмек ве ерине кетирмек керек. Аетте «Аллаһ киши иле къальби арасына кирер» буюрылмакъта. Бу алны тасвир этювден аджизмиз. Анджакъ, башкъа бир аетте «Биз инсангъа шах дамарындан даа якъынмыз», буюрылгъан. Аллаһ инсаннынъ къабилиетине коре, къальбини истеген тарафкъа чевирир. Пейгъамберимиз бойле дуа этер эди: «Эй, къальплерни чевирген Аллаһ! Меним къальбимни сенинъ дининъ узерине сабит эт!").
25. Бир де ойле бир фитнеден сакъынынъ ки, о, аранъыздан садедже зулум эткенлерге иришювнен къалмаз (умумгъа тиер ве эписини перишан этер). Билинъ ки, Аллаһнынъ азабы шиддетлидир.
26. Хатырланъ ки, бир заман сиз ер юзюнде аджиз танылгъан аз (бир топлум) эдинъиз; инсанларнынъ сизни къапып алып кетювинден къоркъа эдинъиз де, шукюр этерсинъиз дие, Аллаһ сизге ер-юрт берди; ярдымынен сизни дестекледи ве сизге темизинден рызыкълар берди.
27. Эй, иман эткенлер! Аллаһкъа ве Пейгъамберге хаинлик этменъ; (Сонъра) биле-биле озь эманетлеринъизге хаинлик эткен олурсынъыз.
(Мединеде бир еудий къабилеси олгъан Къурайза огъуллары бир дженкте Пейгъамбернен даа эвель япкъан антлашувыны бозаракъ, иттифакълы мушрик ордуларына ярдым эттилер. Мушрик арап ордулары чекилип кеткенден сонъ, Ресулуллах оларнынъ къалелерини сарып алды.

Барыш истеклерини де ред этти. Ялынъыз сечеджек бир хакемлерининъ береджек укмине разы оладжагъыны бильдирди. Еудийлер де хакем оларакъ Са'дны сечтилер. Сонъ Са'днынъ береджек укми акъкъында бир фикирлешмек ичюн, Эбу Любаабенен къонушмакъ истедилер. Эбу Любаабе барды. Са'днынъ укми не оладжагъыны ондан сорадылар. О да еудийлернинъ союладжакъларына ишарет оларакъ, богъазыны косьтерди. Иште, юкъарыдаки ает Эбу Любаабенинъ бу арекетлерине ишарет этерек, оны тенкъит этмекте. Бунынъ узерине, Эбу Любаабе озюни месджитнинъ дирегине багълап, ольгенге я да Аллаһ тарафындан афу этильгенге къадар ашап-ичмейджегине емин этти. Еди куньден сонъ, байылып къалды. Бунынъ узерине афу этильгенине даир бир ает энди).

28. Билинъ ки, малларынъыз ве балаларынъыз бирер имтиан себебидир ве буюк мукяфат Аллаһнынъ къатындадыр.
29. Эй, иман этkенлер! Эгер Аллаһтан къоркъа исенъиз, О, сизге яхшынен яманны айырды этеджек бир анълайыш берир, сучларынъызны къапатыр ве сизни багъышлар. Чюнки, Аллаһ буюк лютф саибидир.
30. Хатырла ки, кяфирлер сени тутып багълавлары я да ольдирювлери, яхут сени (юртунъдан) чыкъарувлары ичюн санъа тузакъ къура эдилер. Олар (санъа) тузакъ къургъанларында, Аллаһ да (оларгъа) тузакъ къура эди. Чюнки, Аллаһ тузакъ къургъанларнынъ энъ эйисидир.
31. Оларгъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта дедилер ки: «(Эбет) эшиттик, истесек биз де бунъа бенъзегенини, эльбетте сёйлей билирмиз. Бу эвелькилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль».
32. (О кяфирлер) бир вакъытта да: Эй, Аллаһым! Эгер бу Китап сенинъ къатынъдан кельген бир акъикъат исе, усьтюмизге коктен таш ягъдыр, яхут бизге элем бериджи бир азап кетир! деген эдилер.
33. Албуки, сен оларнынъ арасында олгъанда, Аллаһ оларгъа азап этмез. Ве олар магъфирет тилегенде де, Аллаһ оларгъа азап этиджи дегиль.
34. Олар Месджид-и Харамнынъ мутевеллилери олмагъанлары алда, (му'минлерни) о ерден арткъа чевирир экенлер, Аллаһ оларгъа не ичюн азап бермейджек? О ернинъ мутевеллилери такъва саиплеринден башкъалары дегиль. Факъат оларнынъ чокъу буны бильмез.
35. Оларнынъ Бейтуллах янындаки дуалары да сызгъырмакъ ве эль чырпмакътан башкъа шей дегиль. (Эй, кяфирлер!) Инкяр этеяткъан шейлеринъизден отърю, шимди азапны татынъ!
(Риваетке коре, мушриклернинъ базы эркек ве къадынлары Бейтуллахны чыплакъ оларакъ таваф эте эдилер. Таваф эснасында пармакъларыны бир-бирине кечирип агъызларына алып барып, сызгъыралар, бир тарафтан да, эллерини чырпа эдилер. Бу да, иддаларына коре, оларнынъ дуасы эди. Иште, юкъарыдаки ает мушриклернинъ бу вазиетлерине ишарет этмекте).
36. Шубесиз ки, инкяр эткенлер малларыны (инсанларны) Аллаһ ёлундан чыкъармакъ ичюн арджламакъталар. Даа да арджлайджакълар. Амма, сонъунда бу, оларгъа юрек аджджысы оладжакъ ве энъ сонъунда магълюп оладжакълар. Кяфирликте исрар эткенлер исе, джеэннемге

топланаджакълар.
(Бедир ве даа сонъки дженклерде мушриклер бутюн серветлерини ортагъа къоякъ, Ислямны магълюп этмеге ынтылгъанлар, факъат сонъунда эписи перишан олгъанлар).

37. (Бу топлав) Аллаhнынъ писни темизден айырувы (му'минни кяфирден айырувы) ве бутюн пислернинъ бир къысмыны дигер бир къысмынынъ усьтюне къойып, эписини топлаяракъ, джеэннемге атувы ичюндир. Иште, олар зияngъа огърагъанларнынъ озьлеридир.
38. Инкяр эткенлерге (санъа душманлыкътан) вазгечселер, кечмиш гунахларынынъ багъышланаджагъыны сёйле. Ёкъ, кери дёнер иселер, озьлеринден эвелькилернинъ алы козьлерининъ огюндедир!
39. Фитне ортадан къалкъкъангъа ве дин тамамен Аллаhнынъки олгъангъа къадар, оларнен дженклешинъ! (Инкярны) токътатсалар, шубесиз ки, Аллаh оларнынъ япкъанларыны чокъ яхшы корер.
40. Эгер (имандан юзь чевирселер, билинъ ки, Аллаh сизинъ саибинъиздир. О не гузель саип ве не гузель ярдымджыдыр!
41. Эгер Аллаhкъа ве хакъ иле батылнынъ айырылгъан куню, эки ордунынъ бир-биринен къаршылашкъан куню (Бедир дженкинде) къулымызгъа эндиргенимизге инангъан исенъиз, билинъ ки, гъанимет олараkъ алгъан эр анги бир шейинъизнинъ, беште бири Аллаhкъа, Ресулына, онынъ акърабаларына, етимлерге, ёкъсулларгъа ве ёлджугъа аиттир. Аллаh эр шейге хакъкъы иле къадирдир.
(Аетте зикр этильген Пейгъамбернинъ акърабалары акъкъында алимлер ихтиляф эткенлер. Шафийге коре, Хашим ве Мутталиб огъулларыдыр; бир нокътаи назаргъа коре де, садедже Хашим огъулларыдыр; дигер бир фикирге бинаэн, зекят алувлары элял олмагъан акърабалардыр, бир башкъа нокътаи назаргъа коре исе, бутюн Къурейш къабилесидир. Дженкте алынгъан гъаниметлер бешке болюнир. Беште бири аетте сайылгъанларгъа айырылыр. Къалгъаны да дженкке къатылгъан гъазийлерге такъсим этилир).
42. Хатырланъ ки, (Бедир дженкинде) сиз вадийнинъ якъын кенарында (Медине тарафында) эдинъиз, олар да узакъ кенарында (Мекке тарафында) эдилер. Керван да сизден даа ашагъыда (денъиз саилинде) эди. Эгер (дженк ичюн) сёйлешкен олса эдинъиз, сёйлешкен вакътынъыз хусусында ихтиляфкъа тюшер эдинъиз. Факъат Аллаh керекли олгъан эмирни ерине кетирюви, эляк олгъаннынъ ачыкъ бир делильнен (козюнен корьгенден сонъ) эляк олувы, яшагъаннынъ да, ачыкъ бир делильнен яшавы ичюн (бойле япты). Чюнки, Аллаh хакъкъы иле эшитиджидир, билиджидир.
43. Хатырла ки, Аллаh юкълагъанынъда санъа оларны аз косьтерди. Эгер оларны санъа чокъ косьтерсе эди, эльбетте чекинеджек ве бу иш акъкъында мунакъашагъа киришеджек эдинъиз. Факъат Аллаh (сизни бундан) къуртарды. Шубесиз, О, къальплернинъ озюни билир.
44. Аллаh, оладжакъ бир ишни ерине кетирмек ичюн, (дженк мейданында) къаршылашкъан вакътынъызда оларны сизинъ козьлеринъизде аз

косьтермекте, сизни де оларнынъ козьлеринде азалтмакъта. Бутюн ишлер Аллаhкъа дёнер.

45. Эй, иман эткенлер! Эр анги бир топлулыкънен къаршылашкъан вакътынъызда себат этинъ ве Аллаhны чокъ анъынъ ки, мувафакъиетке ириширсинъиз.
(Бу ает-и керименинъ ишаретине коре, дженк анларында даима Аллаhкъа дуа этмек керек. Къулларны Аллаhны анъувдан узакълаштыражакъ ич бир шей ёкътыр. Айрыджа, сыкъынтылы анларда догърудан-догъру Онъа сыгъынмакъ керек).

46. Аллаh ве Ресулына итаат этинъ, бир-биринъизнен чекишменъ; сонъра къоркъугъа къапылырсынъыз да, къуветинъиз кетер. Бир де сабыр этинъ. Чюнки, Аллаh сабыр эткенлернен берабердир.
(Аетте кечкен «_+риих-рюзгяр+_» келимеси – къувет, ярдым ве девлет манасында миджаз оларакъ къулланылмакъта).

47. Къопайчораланмакъ, инсанларгъа косьтериш япмакъ ве (инсанларны) Аллаh ёлундан чыкъармакъ ичюн, юртларындан чыкъкъанлар (кяфирлер) киби олманъ. Аллаh оларнынъ япкъанларынынъ чевресини саргъандыр.
(Бедир дженкинден эвель Шамдан къайткъан тиджарет керванынынъ башы Эбу Суфьян мусульманлардан бекленген телюкени кечиргенинен, Къурейш ордусына кери къайтувлары ичюн хабер ёллады, факъат Эбу Джехиль: «Ант олсун ки, Бедирге барып да, о ерде шарапларымызны ичмегендже, джариелер къаршымызда чалгъылар чалып, тюркю йырламагъандже ве янымызда олгъан арапларны тоюрмагъандже, кери къайтмайджакъмыз», деди. Герчи Бедирге келювнен бир йигитлик косьтердилер, амма зафер шарабы ерине, олюм къаделерини ютумладылар; джариелер тюрки йырламакъ ерине, агълаштылар; арапларнынъ ач къарныны тоюрмакъ ерине, олар ичюн ачыкъкъан джеэннем чукъурларыны толдурдылар. Иште, бу аетте Аллаh Тааля му'минлерге олар киби олмамакъны, такъва саиби олмакъны ве Аллаhкъа таянып ишанмакъны эмир этмекте).

48. О вакъытта шейтан оларгъа япкъанларыны гузель косьтерди де: Бугунь инсанлардан сизге гъалип келеджек кимсе ёкътыр, шубесиз, мен де сизинъ ярдымджынъызым, деди. Факъат эки орду бир-бирини корьгенинен, артына къайтты ве: Мен сизден узакъым, мен сизинъ коралмагъанларынъызны (мелеклерни) корьмектем, мен Аллаhтан къоркъмакътам; Аллаhнынъ азабы шиддетлидир, деди.

49. О заман мунафыкъларнен къальплеринде хасталыкъ олгъанлар, (сиз ичюн): «Буларны динлери алдаткъан», дей эдилер. Албуки, ким Аллаhкъа таянса, бильсин ки, Аллаh мутлакъ гъалиптир, икмет саибидир. (Онъа ишангъанны усьтюн ве гъалип япаджакъ Одыр. Ёкъса, ордуларнынъ сайы ве силяланув усьтюнлиги дегиль).

50. Мелеклер юзьлери ве аркъаларына уракъ ве «Татынъ якъыджи джеэннем азабыны» (диерек), о кяфирлернинъ джанларыны алгъанда, оларны бир корьсе эдинъ!

51. Иште бу, эллеринъизнен япкъанларынъыз себебиндендир, ёкъса, Аллаһ къулларгъа зулум этиджи дегиль.
52. (Буларнынъ кетишаты) тыпкъы Фыравун аилеси ве олардан эвелькилернинъ кетишаты кибидир. (Олар да) Аллаһнынъ аетлерини инкяр эткен эдилер де, Аллаһ оларны гунахлары себебинен, якъалагъан эди. Аллаһ кучьлюдир. Онынъ джезасы шиддетлидир.
53. Бу да, бир миллет озьлеринде олгъанларны (гузель ахлякъ ве меаретлерни) денъиштиргенге къадар Аллаһнынъ оларгъа берген ниметни денъиштирмейджегинден толайыдыр. Акъикъатен Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.
54. (Эбет буларнынъ вазиети), Фыравун аилеси ве олардан эвелькилернинъ вазиетине бенъзер. Олар Раббլерининъ аетлерини ялангъа чыкъаргъан эдилер; биз де оларны гунахларындан отьрю, эляк эткен эдик ве Фыравун аилесини (денъизде) богъгъан эдик. Эписи де залымлар эдилер.
55. Аллаһ къатында, юрген джанлыларнынъ энъ фенасы кяфирлердир. Чюнки, олар иман этмезлер.
56. Олар озьлеринен, антлашув япып, сонъра эр дефасында ич чекинмеден, ахтларыны бозгъан кимселердир.
(Булар Къурайза огъуллары оларакъ танылгъан еудий къабилесидир. Пейгъамбер (с.а.) оларнен алейхинде арекет этмемек узьре, антлашув япкъаны алда, мушриклерге силя ярдымында булундылар. Сонъра, унуттыкъ, деп узюр тиледилер. Текрар антлашув япылды, кене бозуп, Хендек дженкинде мушриклернен бирлештилер. Ниает, Ка'б б. Эшреф Меккеге барып, мусульманлар алейхинде меккелилернен иттифакъ япты).
57. Эгер дженкте оларны якъаласанъ, ибрет алувлары ичюн, оларнен (оларгъа береджек джезанънен) аркъаларында булунгъан кимселерни де дагъыт.
58. (Антлашув япкъан) бир къавмнынъ хаинлик япувындан къоркъсанъ, сен де (оларнен япкъан ахтынъны) айны шекильде бозгъанынъны оларгъа бильдир. Чюнки, Аллаһ хаинлерни севмез.
59. Инкяр эткенлер якъаларыны къуртаргъан санмасынлар. Чюнки, олар (бизни) аджиз быракъалмазлар.
60. Оларгъа (душманларгъа) къаршы кучюнъиз еткени къадар къувет ве джихат ичюн багъланып бесленген атлар азырланъ, онынънен Аллаһнынъ душманыны, сизинъ душманынъызны ве олардан башкъа сиз бильмеген, Аллаһ бильген (душман) кимселерни къоркъузырсынъыз. Аллаһ ёлунда не арджласанъыз, сизге эксиксиз оденир, сиз асла акъсызлыкъа огъратылмазсынъыз.
(Бу аетте Аллаһ Тааля душмангъа къаршы къувет азырлавумызны эмир этмекте. Бу къувет – дженкте душмангъа нисбетен усьтюнлик темин этеджек эр чешит вастадыр. Къара, ава ве денъиз къуветлерине аит бутюн васта ве силялар, къара ве демир ёллар, икътисадий кучь ве дженк техникасы киби шейлер бу къуветке дахильдир).
61. Эгер олар барышкъа янашсалар, сен де онъа янаш ве Аллаһкъа

тевеккюль эт, чюнки, О, эшитиджидир, билиджидир.

62. Эгер санъа ийле япмакъ истеселер, шуны биль ки, Аллаһ санъа кяфидир. О, сени ярдымынен ве му'минлернен дестеклейиджидир.

63. Ве (Аллаһ), оларнынъ къальплерини бирлештиргендир. Сен ер юзюнде олгъан эр шейни берсе эдинъ, кене оларнынъ гонъюллерини бирлештиралмаз эдинъ, факъат Аллаһ оларны узлаштырып, бирлештирди. Чюнки, О, мутлакъ гъалиптир, икмет саибидир.

(Мединели Эвс ве Хазредж къабилелери арасында сонъу олмагъан мутхиш бир душманлыкъ бар эди. Араларында къанлы дженклер олгъан ве эр эки тарафнынъ илери кельгенлеринден бир чокъу ольген эди. Узун вакъыт бир-бирлеринден интикъам алмакъ ичюн огъраштылар. Аллаһ оларны Islamнен шерефлендиргенинен, интикъам алув дуйгъусыны да олардан алып быракъты, бирлештилер, къуджакълаштылар. Иште, юкъарыдаки аетте бу ве онъа бенъзегенге ишарет этильмекте).

64. Эй, Пейгъамбер! Санъа ве санъа уйгъан му'минлерге Аллаһ кяфидир.

65. Эй, Пейгъамбер! Му'минлерни дженкке тешвикъ эт. Эгер сизден сабырлы йигирми адам олса, эки юзге (кяфирге) гъалип келирлер. Эгер сизден юз адам олса, кяфирлерден бинъ адамгъа гъалип келирлер. Чюнки, олар анъламагъан бир топлулыкътыр.

66. Шимди Аллаһ юкюнъизни енгиллети; сизде зайыфлыкъ олгъаныны бильди. О алда, сизден сабырлы юз адам олса, (олардан) эки юз адамгъа гъалип келир. Ве, эгер сизден бинъ адам олса, Аллаһнынъ изнинен, (олардан) эки бинъ адамгъа гъалип келирлер. Аллаһ сабыр эткенлернен берабердир.

(Ильк заманларда мусульманларнынъ сайысы аз эди, бир адам он адамгъа къаршы дженклешмеге меджбур эди. Сайылары арткъанынен, Аллаһ Тааля юклерини енгиллетти, бир мусульманнынъ эки кяфирге къаршы дженклешюви эмир олунды ве сабыр косьтерген такъдирде, гъалебенинъ олар тарафында оладжагъы ифаде этильди.

Бедир дженкинде мусульманлар 70 кяфирни эсир алгъан эдилер. Ресулуллах (с.а.) бу эсирлер акъкъында не киби шейлер япыладжагъына даир аркъадашларынен корюшти. Нетиджеде фидье алынаракъ, сербест быракъылувларына къарар берильди. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).

67. Ер юзюнде агъыр баскъангъадже (куфюрнинъ белини къыргъангъадже), ич бир Пейгъамберге эсирлери булунувы ярашмаз. Сиз кечиджи дюнья малыны истейсинъиз, албуки, Аллаһ (сиз ичюн) ахиретни истей. Аллаһ кучьлюдир, икмет саибидир.

(Дженкнинъ гъаеси зафердир. Фидье къаршылыгъына къайтарып бермек макъсадынен, душман аскерлерини эсир алмагъа арекет этмек, заферге менфий тесир этеджек исе, бунынънен огърашмамакъ керек).

68. Аллаһ тарафындан эвельден берильген бир укюм олмаса эди, алгъан фидьенъизден отьрю, сизге мытлакъа буюк бир азап токъуныр эди.

(Тефсирджилерге коре, аетте кечкен ве укюм манасында олгъан «китап» – иджтихатта хата япкъан муджтехидге азап этильмейджеги укмидир).

69. Артыкъ эльде эткен гъаниметлеринъизден элял ве темиз оларакъ ашанъ. Ве Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз ки, Аллаһ багъышлайыджы, мерхамет этиджидир.
70. Эй, Пейгъамбер! Элинъиздеки эсирлерге де ки: Эгер Аллаһ къальплеринъизде хайыр олгъаныны бильсе, сизден алынгъандан (фидьеден) даа хайырлысыны сизге берир ве сизни багъышлар. Чюнки, Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхамет этиджидир.
(Риваетке коре, бу ает Аз. Пейгъамбернинъ эмджеси олуп, Бедир дженкинден сонъ мушрик эсирлер арасында булунгъан Аббас акъкъында энген.
Аз. Пейгъамбер Аббаскъа эм озю, эм де эки къардашынынъ балалары Акъиль ве Невфель ичюн фидье теклиф эткен; Аббас исе, факъыр олгъаныны айткъан ве «омюрим бою Къурейшке эль ачып тиленейимми?», деген эди.
Азрети Пейгъамбер: «Бедир дженкине къатылыр экен, Умму Фазылгъа эманет эткен алтынларгъа не демели?», дегенинен, Аббас Аз. Пейгъамбернинъ буны бильгенине айрет эткен ве Ресулуллахнынъ Пейгъамберлигини тасдикъ эткен эди).
71. Эгер санъа хаинлик этмек истеселер, (кедерленме, чюнки) даа эвель Аллаһкъа да хаинлик эткен эдилер де, Аллаһ оларгъа нисбетен санъа имкян ве къудрет берген эди. Аллаһ билиджидир, икмет саибидир.
72. Иман этип де, иджрет эткенлер, Аллаһ ёлунда малларынен, джанларынен джихад эткенлер ве (мухаджирлерни) барындырып, ярдым эткенлер бар я, иште, оларнынъ бир къысмы дигер бир къысмынынъ достларыдыр. Иман этип де, иджрет этмегенлерге кельгенде, олар иджрет эткенге къадар, сизге оларнынъ мирасындан ич бир пай ёкътыр. Эгер олар дин хусусында сизден ярдым истеселер, сизнен араларында сёзлешув булунгъан бир къавм алейхине олмадан, (о мусульманларгъа) ярдым этмек узеринъизге борджтыр. Аллаһ япаджакъларынъызны хакъкъы иле корьмекте.
(Бу аетке коре, мухаджирлер ве энсар, акърабa олмагъанлары алда, бир-бирилерине варис ола эдилер. Даа сонъра садедже акърабa олгъанларнынъ бир-бирилерине варис ола биледжегини бильдирген 75-нджи ает энгенинен, базы тефсирджилерге коре, бу аетнинъ укми ортадан къалдырылгъан).
73. Кяфир олгъанлар да бир-бирилерининъ ярдымджыларыдыр. Эгер сиз оны (Аллаһнынъ эмирлерини) ерине кетирмесенъиз, ер юзюнде бир фитне ве буюк бир фесат олур.
74. Иман этип де, Аллаһ ёлунда иджрет ве джихат эткен, (мухаджирлерни) барындыргъан ве ярдым эткенлер бар я, иште, акъикъий му'минлер олардыр. Олар ичюн магъфирет ве бол рызыкъ бардыр.
75. Сонъундан иман эткен ве иджрет этип де, сизнен берабер джихад эткенлер де сиздендир. Аллаһнынъ китабына коре, якъын акърабалар бир-бирилерине (варис олмагъа) даа уйгъундыр. Шубесиз ки, Аллаһ эр шейни билиджидир.

(Толайысынен кимнинъ кимге варис оладжагъыны О даа эйи билир. Бу ает энгенинен, несеп ёлунен акърабa олмагъанлар бир-бирилерине варис оламадылар).

9. эт-ТЁВБЕ

Тёвбе суреси 129 аеттир. 128 ве 129-нджи аетлер Меккеде, дигерлери Мединеде энген. 104-нджи ает тёвбе иле багълы олгъаны ичюн, сурherе бу ад берильген. Суренинъ бундан башкъа бир чокъ ады олуп, энъ мешуры Берааэдир. Бу суренинъ Энфаал суресининъ девамы я да озь башына бир суре олуп-олмагъаны акъкъында ихтиляф барлыгъы ичюн, башында Бисмилляа язылмагъан.

Иджретнинъ 9-нджы йылында Аз.Эбу Бекир хадж амири оларакъ, тайин этильген ве мусульманлар хаджгъа ёлланылгъан эди. Бу суре энгенинен, Ресулуллах (с.а.) Аллаhнынъ эмирлерини хадждаки инсанларгъа теблигъ этюви ичюн Аз.Алини вазифелендирди. Аз.Али хадж керванына етишкенде Аз.Эбу Бекир: «Амир оларакъ кельдинъми, ёкъса, мемур оларакъмы?», дие сорады; Аз.Али садедже сурени Меккеде хаджыларгъа теблигъ этмеге мемур олгъаныны бильдирди.

Аз.Али байрамнынъ биринджи куню Акъабе джемреси янында аякъкъа къалкъып, озюнинъ Пейгъамбер тарафындан ёлланылгъан бир эльчи олгъаныны бильдирди ве бир хутбе окъуды, сонъра бу суренинъ башындан 30 я да 40 ает окъуяракъ, деди ки: «Дёрт шейни теблигъ этмеге мемурым: 1. Бу йылдан сонъ Кябеге ич бир мушрик якълашмайджакъ. 2. Ич кимсе чыплакъ алда Кябени зиярет этмейджек. 3. Му'минден башкъасы дженнетке кирмейджек. 4. Мушрик къабилелер тарафындан бозулмагъан антлашувлар, антлашув муддетининъ сонъуна къадар арекетте къаладжакъ».

1. Аллаh ве Ресулындан оларнен антлашув яптыгъынъыз мушриклерге бир ихтар!
2. (Эй, мушриклер!) Ер юзюнде дёрт ай даа долашынъ. Яхшы билинъ ки, сиз Аллаhны аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз; Аллаh исе, кяфирлерни резиль (ве перишан) этеджек.
3. Хадж-ы экбер (энъ буюк хадж) кунюнде Аллаh ве Ресулындан инсанларгъа бир бильдирювдир: Аллаh ве Ресулы мушриклерден узакътыр. Эгер тёвбе этсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр. Ве эгер юзь чевирсенъиз, билинъ ки, сиз Аллаhны аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз. (Эй, Муhаммед)! О кяфирлерге элем бериджи бир азапны мужделе.
4. Анджакъ, озьлеринен антлашув яптыгъынъыз мушриклерден (антлашув шартларына уйгъан) ич бир шейни сизге эксик быракъмагъан ве сизинъ алейхинъизге эр анги бир кимсеге аркъа олмагъанлар (бу укюмнинъ) тышындадыр. Оларнынъ антлашувларыны, муддетлери битkенге къадар,

тамамланъыз. Аллаһ (акъсызлыкътан) сакъынгъанларны север.

5. Арам айлар чыкъкъанынен, мушреклерни тапкъан еринъизде ольдюринъ; оларны якъаланъ, оларны апс этинъ ве оларны эр незарет еринде отурып бекленъ. Эгер тёвбе этселер, намазны дост-догъру къылсалар, зекятны да берселер, артыкъ ёлларыны сербест ыракъынъ. Аллаһ багъышлайыджы, мерхаметлидир.
6. Ве эгер мушриклерден бири сенден аманлыкъ истесе, Аллаһнынъ келямыны эшитип динълегенге къадар, онъа аманлыкъ бер, (мусульман олмаса) оны ишанч ичинде булунаджакъ бир ерге етиштир. Иште, бу (яхшылыкъ), оларнынъ бильмеген бир къавм олувларындан толайыдыр.
7. Месджид-и Харамнынъ янында оларнен антлашув япкъанларынъыздан гъайры, мушриклернинъ Аллаһ ве Ресулы янында насыл (мутебер) бир ахты ола билир? Олар сизге нисбетен дюрюст даврангъан муддетлериндже сиз де оларгъа дюрюст давранынъ. Чюнки, Аллаһ (ахтны бозувдан) сакъынгъанларны север.
   (Тефсирджилерге коре, аетте истисна этильгенлер, Худайбие антлашувына четтен оларакъ иштирак эткен Хузейме ве Мудлидж огъулларыдыр. Къурейш ве оларгъа багълы дигер мушриклер антлашувны бозгъанлары ичюн, мусульманлар арекетке кечти ве Меккени фетх эттилер. Антлашувны бозмагъан къабилелерге исе токъунмадылар).
8. Насыл ола билир ки! Олар сизге гъалип кельселер эди, сизинъ акъкъынъызда не ахт, не де антлашув козетер эдилер. Олар агъызларынен сизни разы эте эдилер, албуки къальплери (бунъа) къаршы чыкъмакъта. Чюнки, оларнынъ чокъу ёлдан чыкъкъанлардыр.
9. Аллаһнынъ аетлерине къаршылыкъ аз бир дегерни (дюнья малыны ве нефсаний истеклерни) сатын алдылар да, (инсанларны) Онынъ ёлундан чыкъардылар. Акъикъатен оларнынъ япаяткъан шейлери не фенадыр!
10. Бир му'мин акъкъында не ахт танырлар, не де антлашув. Чюнки, олар баскъынджыларнынъ озьлеридир.
11. Факъат тёвбе этсе, намаз къылса ве зекят берсе, артыкъ олар динде къардашларынъыздыр. Биз бильген бир къавмгъа аетлеримизни бойле беян этмектемиз.
12. Эгер антлашувларындан сонъ, еминлерини бозсалар ве дининъизге уджюм этселер, куфюрнинъ реберлерине къаршы дженклешинъ. Чюнки, олар еминлери олмагъан адамлардыр. (Оларгъа къаршы дженклешсенъиз) умют этилир ки, куфюрни токътатырлар.
13. (Эй, му'минлер!) Берген сёзлерини бозгъан, Пейгъамберни (юртундан) чыкъармагъа арекет эткен ве ильк эвеля сизге къаршы дженк башлагъан бир къавмгъа къаршы дженклешмейджексинъизми; ёкъса, олардан къоркъасынъызмы? Эгер (акъикъий) му'минлер исенъиз, билинъ ки, Аллаһ озюнден къоркъувынъызгъа даа ляйыкътыр.
14. Оларнен дженклешинъ ки, Аллаһ сизинъ эллеринъизнен оларны джезаландырсын; оларны резиль этсин; сизни оларгъа гъалип япсын ве му'мин топлумынынъ къальплерини ферахландарсын.

15. Ве оларнынъ (му'минлернинъ) къальплеринден опькени сильсин. Аллаһ истегенининъ тёвбесини къабул этер. Аллаһ билиджидир, икмет саибидир.
(Этрафтаки мемлекетлерден Мединеге келип, мусульман олгъандан сонъ, улькелерине къайткъан му'минлер о ульке халкъы тарафындан эскенджеге алына, бу себептен, оларгъа нисбетен терен бир опьке беслей эдилер. Иште, бу аетте о му'минлернинъ вазиетине ишарет этиле. Бунъа коре, о эскенджеджилер тёвбе этип, мусульман олсалар, Аллаһ Тааля оларнынъ тёвбесини де къабул этеджегини бильдирмекте. Чюнки, Аллаһ эр шейнинъ икметини пек яхшы билир).
16. Ёкъса, Аллаһ, сизден джихад этип, Аллаһ, Пейгъамбер ве му'минлерден башкъасыны озьлерине сырдаш эдинмегенлерини ортагъа чыкъармадан быракъыладжакъсынъыз сандынъызмы? Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
(Пейгъамберимизнинъ эмджеси Аббас б. Абдулмутталиб Бедир дженкинде эсир олгъан вакъытта мусульманлар, мушрик олгъаны ве акърабасынен багъыны кескени себебинден, оны айыплагъан эдилер. Аз. Али исе, даа агъыр сёзлер сёйлеген эди. Аббас деди ки: «Бизим фена тарафларымызны сёйлей, эйи тарафларымызны гизлейсинъиз. Биз Месджид-и Харамны абаданлаштырмакътамыз, Кябенинъ бекчилигини япмакътамыз, хаджыларгъа сув дагъытамыз ве эсирлерни сербест быракъмакътамыз». Бунынъ узерине ашагъыдаки ает энди).
17. Аллаһкъа ортакъ къошкъанлар, озьлерининъ кяфирлигине шахсен озьлери шаатлыкъ этер экенлер, Аллаһнынъ Месджитлерини абаданлаштырмакъ селяхиетлери ёкътыр. Оларнынъ бутюн ишлери заядыр. Ве олар атеште эбедий къаладжакълар.
18. Аллаһнынъ месджитлерини анджакъ Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман эткен, намазны дос-догъру къылгъан, зекятны берген ве Аллаһтан башкъасындан къоркъмагъан кимселер абанлаштырыр. Иште, догъру ёлгъа иришкенлерден олувларына умют этильгенлер булардыр.
19. (Эй, мушриклер!) Сиз хаджыларгъа сув бермекни ве Месджид-и Харамны онъармакъны, Аллаһкъа ве ахирет кунюне иман этип де, Аллаһ ёлунда джихад эткенлернинъ иманынен бир тутасынъызмы? Албуки, олар Аллаһ къатында бир дегиллер. Аллаһ залымлар топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.
(Бу аетке коре, диндарлыкъ бир такъым шеклий мерасимлерден эвель, бир иман, тасдикъ ве Аллаһ ризасы ичюн гъайрет демектир.
Бу шартлар керчеклешкенден сонърадыр ки, хаджыларгъа сув бермек, Месджид-и Харамны онъармакъ ве бакъымыны теминлемек киби хызметлер Аллаһ нездинде бир къыймет ифаде этер).
20. Иман этип де, иджрет эткенлер ве Аллаһ ёлунда малларынен, джанларынен джихад эткенлер, рутбе нокътаи назарындан, Аллаһ къатында даа усьтюндирлер. Къуртулышкъа иришкенлер де, иште олардыр.
21. Рабблери оларгъа, тарафындан бир рахмет ве хошнутлыкънен, озьлери

ичюн ичинде тюкенмез ниметлер булунгъан дженнетлер мужделер.

22. Олар о ерде эбедий къаладжакълар. Шубесиз ки, Аллаһ къатында буюк мукяфат бардыр.

23. Эй, иман эткенлер! Эгер куфюрни имандан усьтюн корьселер, бабаларынъыз ве къардашларынъызны (биле) вели тутманъыз. Сизден ким оларны дост тутса, иште олар залымларнынъ озьлеридир.

24. Де ки: Эгер бабаларынъыз, огъулларынъыз, къардашларынъыз, чифтлеринъиз, хысым-акърабанъыз къазангъан малларынъыз, кесаткъа огъравундан къоркъкъан тиджаретинъиз, хошлангъан мескенлеринъиз сизге Аллаһтан, Ресулындан ве Аллаһ ёлунда джихад этювден даа севимли исе, артыкъ Аллаһ эмрини кетиргенге къадар бекленъ. Аллаһ фасыкълар таплулыгъыны хидаетке ириштирмез.
(Ресулуллах (с.а.) Меккени фетх этккенден сонъ, он эки бинъ адамлыкъ бир ордунен Таифтеки Хевазин ве Сакиф къабилелерининъ усьтюне юрди. Ислям ордусынынъ чокълугъыны корьген базы мусульманлар: «Бу орду артыкъ енъильмез», шеклинде къонушаракъ, озьлерини буюк сандылар. Факъат Хунейн вадисинде озьлеринден чокъ даа бир мушрик ордусынен къаршылашкъанда, дагъылдылар. Чюнки, олар чокъ олгъанларына ишангъан эдилер. Иште, ашагъыдаки аетте оларнынъ бу вазиетине ишарет этиле).

25. Ант олсун ки, Аллаһ бир чокъ ерде (дженк мейданларында) ве Хунейн дженкинде сизге ярдым эткен эди. Хатырынъыздамы, чокълугъынъыз сизге озюнъизни бегендирген, факъат сизни дагъылувдан къуртарамагъан эди. Ер юзю, бутюн кенишлигине рагъмен, сизге тар кельген эди, сонъунда (дагъыларакъ) кери къайткъан эдинъиз.

26. Сонъра, Аллаһ Ресулынен му'минлер узерине секинетини (сукюнет ве узур дуйгъусы) эндирди, сиз корьмеген ордулар (мелеклер) эндирди де, кяфирлерге азап этти. Иште бу, о кяфирлернинъ джезасыдыр.

27. Сонъра, Аллаһ бунынъ артындан кене истегенининъ тёвбесини къабул этер. Зира, Аллаһ багъышлайыджы, мерхаметлидир.

28. Эй, иман эткенлер! Мушриклер анджакъ бир писликтир. Онынъ ичюн бу йыллардан сонъ, Месджд-и Харамгъа якълашмасынлар. Эгер ёкъсузлыкътан къоркъсанъыз, (билинъ ки) Аллаһ истесе, сизни озь лютфинден зенгин этеджектир. Шубесиз, Аллаһ эйи билиджидир, икмет саибидир.

29. Озьлерине Китап берильгенлерден Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанмагъан, Аллаһ ве Ресулынынъ арам эткенлерини арам саймагъан ве хакъ динни озюне дин эдинмеген кимселернен, алчаларакъ эллеринен верги бергенге къадар дженклешинъ.

30. Еудийлер, Узейр Аллаһнынъ огълудыр, дедилер. Христианлар да, Месих (Иса) Аллаһнынъ огълу, дедилер. Бу оларнынъ агъызларында кевшеген сёзлеридир. (Сёзлерини) даа эвель кяфир олгъан кимселернинъ сёзлерине бенъзетмектелер. Аллаһ оларны къахр этсин! Насыл да (хакъдан батылгъа) дёндюрильмектелер!

31. (Еудийлер) Аллаһны быракъып, бильмирлерини (хахамларыны);

(христианлар) да рахиплерини ве Мерьем огълу Месихни (Исаны) ребер эдиндилер. Албуки, оларгъа анджакъ тек иляхкъа къуллыкъ этювлери эмир олунды. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О буларнынъ ортакъ къошкъан шейлеринден узакътыр.

(Еудийлернинъ Мукъаддес Китапларыны ташыгъан сандыкъ бир къач кере душманларынынъ элине кечкен, Мукъаддес Китап баскъынджылыкъкъа огърагъан ве шахсен Аз.Мусагъа берильген левхалар джоюлгъан. Еудий дин адамлары афызаларында къалгъан базы аетлерни парча-парча язгъан эдилер. Бабиль эсаретинде яхшы бир языджы олгъан кяхин Эзра сёзнен ве къысмен язылы риваетлерни бир ерге топлап, еудий мукъаддес китабыны мейдангъа чыкъаргъан эди. Бу хызметлеринден толайы, Эзра Исраил огъулларынынъ сайгъысыны къазангъан, бу сайгъы, вакъты иле, о къадар адден зияде бир нокътагъа чыкъкъан ки, еудийлер, Эзраны Аллаһнынъ огълу сайгъан эдилер. Иште, юкъарыдаки аетте бунъа ишарет этиле).

32. Аллаһнынъ нурыны агъызларынен (уфлеп, сёндюрмек истейлер. Албуки, кяфирлер хошланмасалар да, Аллаһ нурыны тамамлавдан асла вазгечмез.

(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аетте кечкен «Аллаһнынъ нуры» Куран-ы Керим я да Ислям динидир).

33. О (Аллаһ), мушриклер хошланмасалар да, (озь) динини бутюн динлерге усьтюн япмакъ ичюн, ресулыны хидает ве Хакъ Дин иле ёллайыджыдыр.

34. Эй, иман эткенлер! (Билинъ ки), хахамлардан ве рахиплерден бир чокъу инсанларнынъ малларыны акъсыз ёлларнен ашарлар ве (инсанларны) Аллаһ ёлундан чевиририлер. Алтын ве кумюшни топлап да, оларны Аллаһ ёлунда арджламагъанлар ёкъмы, иште, оларгъа элем бериджи бир азапны муждеделе!

(Еудий хахамларынен христиан рахиплери Мукъаддес Китапларындаки аетлерни дюнья менфааты (алгъан къабарлары) къаршылыгъында я денъиштире, я да укмини менфаатлары ёнелишинде ёрумлай эдилер. Хусусен, Аз.Муһаммеднинъ Пейгъамберлигинен багълы аетлерни бозуп денъиштирдилер. Иште, юкъарыдаки аетте оларнынъ бу чиркин ишлерине ишарет этильмекте. Айрыджа, алтын ве кумюшни я да мевджут параны, я да малны быракътырып да, зекятыны бермеген, хайырлы ве файдалы ишлерде къуллынмагъанларнынъ ахиретте шиддетли азапнен джезаланаджакъларыны да хабер бермекте).

35. (Бу паралар) джеэннем атешинде къыздырылып, буларнен оларнынъ манълайлары, янбашлары ве сыртлары якъыладжакъ куню (оларгъа денилир ки): «Иште бу, озюнъиз ичюн топлагъан серветинъиздир. Артыкъ топлаяткъан шейлеринъизнинъ (азабыны) татынъ!»

36. Коклерни ве ерни яраткъан кунюнде Аллаһнынъ язысына коре, Аллаһ къатында айларнынъ сайысы он эки олуп, булардан дёрдю арам айлардыр. Иште бу, догъру эсаптыр. О айлар ичинде (Аллаһнынъ къойгъан ясагъыны эзерек) озюнъизге зулум этменъ ве мушриклер сизнен насыл бирлик олуп дженклешселер, сиз де оларгъа къаршы

бирлик олуп дженклешинъ ве билинъ ки, Аллаһ (феналыкътан) сакъынгъанларнен берабердир.

(Аллаһ Тааля коклерни ве ерни яраткъан вакъытта, Айнынъ арекетини ойле тертипледи ки, ай системасына коре, бир йылда он эки ай мейдангъа кельди ве бир йыл 355 кунь олды. Бу айларнынъ адлары бойледир: Мухаррем, Сефер, Ребиуль-эвель, Ребиуль-ахир, Джемадиуль-эвель, Джемадиуль-ахир, Реджеп, Шабан, Рамазан, Шаввель, Зилькъаде, Зильхиджджe. Аетте ишарет этильген «арам айлар» – Зилькъаде, Зильхиджджe, Мухаррем ве Реджеп айларыдыр ки, бу суренинъ 5-нджи аетинден де анълашылгъаны киби, бу айларда дженк ясакълангъан).

(Джахилие девринде бир-биринен чарпышмагъа ве таланджылыкъкъа алышкъан араплargъа ара бермеден, дёрт ай ишанчлы ве барышыкъ ичинде яшамакъ чокъ агъыр келе эди. Онынъ ичюн Аз.Ибрахим ве Исмаилден берли девам этип кельген бу тертипни джанлары истегени киби бозмагъа, меселя, Мухаррем айындаки урьметни Сефер айына кечирмеге, дигер арам айларны да огге-арткъа авуштырмагъа башладылар. Бу ал иджретнинъ 10-нджы йылына къадар девам этти. Веда хаджында Ресулуллах (с.а.) айларнынъ о сене там ерини тапкъаныны анълатты. Ашагъыдаки ает бу вазиетнен багълы оларакъ назиль олгъан).

37. (Арам айларны) кечиктирмек, садедже кяфирликте илери кетмектир. Чюнки, онынънен, кяфир олгъанлар саптырырлар. Аллаһнынъ арам япкъанынынъ сыйысыны бозмакъ ве Онынъ арам къылгъаныны элял къылмакъ ичюн (арам айны), бир йыл элял саярлар, бир йыл да арам саярлар. (Бойледже) оларнынъ фена ишлери озьлерине гузель косьтерильгендир. Аллаһ кяфирлер топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.

(Ресулуллах (с.а.) иджретнинъ 9-нджы йылында Византия императорлыгъынынъ мусульманларны ёкъ этмек ичюн 40.000 кишилик бир орду азырлап, дженклешмек ичюн сеферге чыкъаргъанындан хабердар олды ве Византия императорлыгъына къаршы дженк илян этти. Факъат мунафыкълар Русулуллахнынъ алейхинде тешвикъат яптылар, Византиягъа къаршы дженк илян этювнинъ бир фаджиа оладжагъыны халкъ арасында яйдылар. Янъы мусульман олгъан базы кимселер бу тешвикъаткъа инанды ве дженкке къатылмакъ истемедилер. Факъат Ресулуллах ве асхабнынъ гъайретинен 30.000 кишилик мусульман ордусы азырланылды ве Тебукке къадар барылды. Душман ордусы мусульманларнынъ кельгенини эшиткенинен, къачып кетти. Иште, бундан сонъки аетлер бу сефердеки мусульманларнынъ ве мунафыкъларнынъ арекет ве давранышлары акъкъында назиль олгъандыр).

38. Эй, иман эткенлер! Сизге не олды ки: «Аллаһ ёлунда дженкке чыкъынъ!», денильген вакъытта, ерге къакъылып къалмакътасынъыз? Дюнья аятыны ахиреттен усьтюн этесинъизми? Факъат дюнья аятынынъ файдасы ахиретнинъ янында пек аз.

39. Эгер (керекkенде дженкке) чыкъмасанъыз, (Аллаh) сизни пек элем бериджи бир азап иле джезаландырыр ве еринъизге сизден башкъа къавм кетирир; сиз (дженкке чыкъмамакънен) Онъа ич бир зарар бералмазсынъыз. Аллаh эр шейге къадирдир.
40. Эгер сиз онъа (Ресулуллахкъа) ярдым этмесенъиз (бу муим дегиль); онъа Аллаh ярдым эткендир. Аслында, кяфирлер оны эки адамдан бири оларакъ, (Эбу Бекирнен бирликте Меккеден) чыкъаргъан эдилер; аслында, олар магъарада эдилер; о аркъадашына: Кедерленме, чюнки, Аллаh бизнен берабердир, дей эди. Бунынъ узерине Аллаh онъа (сукюнет теминлеген) ишанчыны эндирди, оны сиз корьмеген бир ордунен дестекледи ве кяфир олгъанларнынъ сёзюни алчалтты. Аллаhнынъ сёзю исе, затен юджедир. Чюнки, Аллаh усьтюндир, икмет саибидир.
(Иджрет эснасында мушриклер тарафындан исрарнен такъип этильген Аз.Пейгъамбер (с.а.) ве Аз.Эбу Бекир (р.а.) бир вакъыт Севр магъарасына сыгъынгъан эдилер. Мушриклернинъ аякъ сеслерини дуя эдилер. Аз.Эбу Бекир (р.а.) къоркъкъан эди. Риваетке коре, мушриклер магъаранынъ киришиндеки орюмчек агъыны ве гогерджин ювасыны корьгенинен, ичериде кимсе ёкътыр, дие быракъып кеттилер).
41. (Эй, му'минлер!) Истер енгиль, истер агъыр оларакъ, дженкке чыкъынъ, малларынъызнен ве джанларынъызнен Аллаh ёлунда джихад этинъ. Эгер бильсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
(Ает-и керимеде ифаде этильген енгиллик ве агъырлыкъ – шартлар не олса-олсун, дженк къолай олса да, агъыр олса да, суварий олсанъыз да, яян олсанъыз да; зайыф олсанъыз да, къуветли олсанъыз да; зенгин олсанъыз да, факъыр олсанъыз да; къарт олсанъыз да, яш олсанъыз да, дженкке чыкъынъ демектир. Анджакъ даа сонъундан энген 91-нджы аетнен зайыфлар, хасталар ве дженкте арджламагъа бир шей тапалмайджакъ къадар факъырлар бу укюмден истисна этильгенлер.
Ресулуллах Тебук сеферине чыкъкъанда, мунафыкълар келип, яландан узюр беян эттилер, дженкке чыкъмакъ истемедилер. Ресулуллах да гонъюльсиз дженкке чыкъкъанлардан затен хайыр кельмейджегини бильгени ичюн, оларгъа изин берди. Бунынъ узерине ашагъыдаки аетлер назиль олды).
42. Эгер якъын бир дюнья малы ве къолай бир ёлджулыкъ олса эди, (о мунафыкълар) мытлакъа санъа уйып, пешинъден келир эдилер. Факъат мешакъкъатлы ёл оларгъа узакъ кельди. Герчи олар: «Кучюмиз етсе эди, мытлакъа сизнен берабер чыкъар эдик», дие озьлерини эляк этеджек киби, Аллаhкъа емин этеджеклер. Албуки, Аллаh оларнынъ мытлакъа яланджы олгъанларыны бильмекте.
43. Аллаh сени афу этти. Факъат догъру сёйлегенлер санъа яхшыджа белли олуп, сен яланджыларны бильгенинъе къадар оларгъа ничюн изин бердинъ?
44. Аллаhкъа ве ахирет кунюне иман эткенлер малларынен, джанларынен дженклешювден (артта къалмакъ ичюн) сенден изин истемезлер. Аллаh такъва саиплерини пек яхшы билир.

45. Анджакъ, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инанмагъан, къальплери шубеге тюшип, шубелери ичинде боджалагъанлар сенден изин истерлер.
46. Эгер олар (дженкке) чыкъмакъ истесе эдилер, эльбетте бунынъ ичюн бир азырлыкъ япар эдилер. Факъат Аллаһ оларнынъ давранышларыны чиркин корьди ве оларны кери къойды; оларгъа: «Отургъанларнен (къадын ве балаларнен) берабер отурынъ!», денильди.
47. Эгер аранъызда (олар да дженкке) чыкъса эдилер, сизге бозгъунджылыкътан башкъа бир шей олмаз эди ве мытлакъа фитне чыкъармакъ истеерек, аранъызда чапышыр эдилер. Аранъызда оларгъа яхшыджа къулакъ асаджакълар да бар. Аллаһ залымларны гъает яхшы билир.
48. Ант олсун, олар эвельден де фитне чыкъармакъ истеген ве санъа нидже ишлер чыкъаргъан эдилер. Ниает, хакъ кельди ве олар, истемегенлери алда, Аллаһнынъ эмри ерини тапты.
(Мунафыкълар эсасен янъы мусульман олгъанларны Ислямдан сувутмакъ, агъыр вакъытларда маневиетлерини бозмакъ ичюн ич бир фырсатны къачырмай эдилер.
Ресулуллах (с.а.) аятта олгъан муддетте оларнынъ бу гъайретлери нетиджесиз къалгъан; Аллаһнынъ ярдымы Пейгъамбер ве асхабнынъ илери кельгенлерининъ гъайретлери къаршысында мунафыкълар Ислямнынъ инкишафы ве яйылувыны токътатув эмеллеринде мувафакъиет къазаналмагъан эдилер).
49. Олардан ойлеси де бар ки: «Манъа изин бер, мени фитнеге тюшюрме», дер. Билесинъиз ки, олар затен фитнеге тюшкенлердир. Джеэннем кяфирлерни мытлакъа сарып аладжакъ.
(Мунафыкълардан базылары къадынларгъа зияде мейилли олгъанларыны, бу дженкке къатылсалар, урум къызларыны корьгендже, нефислерине аким оламайджакъларыны, бунынъ да олар ичюн бир фитне оладжагъыны огге суререк, озьлерининъ сеферден къалдырылувларыны истеген эдилер).
50. Эгер санъа бир эйилик иришсе, бу оларны кедерлендирир. Ве эгер башынъа бир мусибет кельсе: «Яхшы ки, биз даа эвель тедбиримизни алгъанмыз», дерлер ве кибирленерек, дёнюп кетерлер.
51. Де ки: Аллаһнынъ биз ичюн язгъанындан башкъасы бизге асла иришмез. О, бизим мевлямыздыр. Онынъ ичюн му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянып ишансынлар.
52. Де ки: Сиз, биз ичюн анджакъ эки яхшылыкътан бирини беклемектесинъиз. Биз де Аллаһнынъ я озь къатындан, я да бизим элимизнен сизге бир азап берювини беклемектемиз. Айды, бекленъ; шубесиз, биз де сизнен берабер беклемектемиз.
53. Де ки: Истер гонъюлли беринъ, истер гонъюльсиз, сизден (садакъа) асла къабул олунмайджакъ. Чюнки, сиз ёлдан чыкъкъан бир топлулыкъ олдынъыз.
54. Оларнынъ арджламаларынынъ къабул этилювине мани олгъан, оларнынъ Аллаһ ве Ресулыны инкяр этювлери, намазгъа анджакъ эринерек

келювлери ве истемеерек арджлавларындан башкъа бир шей дегильдир.

55. (Эй, Муhаммед!) Оларнынъ маллары ве балалары сенде куньджилик догъурмасын. Чюнки, Аллаh буларнен анджакъ, дюнья аятында азапларыны зияделештирмекни ве оларнынъ кяфир оларакъ джанлары чыкъувыны истемекте.

56. (О мунафыкълар) мытлакъа сизден олгъанларына даир Аллаhкъа емин этерлер. Албуки, олар сизден дегиллер, факъат олар (къылычларынъыздан) къоркъкъан бир топлумдыр.

57. Эгер сыгъынаджакъ бир ер яхут (барына биледжек) магъаралар, я да (сокъула биледжек) бир делик тапсалар эди, чапышаракъ, о тарафкъа ёнелип кетер эдилер.

(Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) бир гъаниметни болюштиргенде, Темиим огъулларындан Зу'ль Хувайсыра адлы бириси: «Я, Ресулаллах! Адалетни козет», деди. Бунынъ узерине Ресулуллах: «Ойлеми! Мен де адалетни козетмесем, артыкъ ким адалет япар?», дие джевап берди. Иште, ашагъыдаки ает бунынънен багълы оларакъ эндирильди).

58. Олардан садакъаларнынъ (такъсиматы) хусусында сени айыплагъанлар да бардыр. Садакъалардан оларгъа да (бир пай) берильсе, разы олурлар, шает оларгъа садакъалардан берильмесе, аман къызышырлар.

59. Эгер олар Аллаh ве Ресулынынъ озьлерине бергенине разы олуп: «Аллаh бизге етер, якъында бизге Аллаh да лютфинден береджек, Ресулы да. Биз ялынъыз Аллаhкъа рагъбет этиджилермиз», деселер эди (даа яхшы олур эди).

60. Садакъалар (зекятлар) Аллаhтан бир фарз оларакъ, анджакъ факъырларгъа, ёкъсулларгъа, (зекят топлагъан) мемурларгъа, гонъюллери (Islyamгъа) исиндириледжек олгъанларгъа, (урриетлерини сатын алмагъа чалышкъан) хызметкярларгъа, борджлуларгъа, Аллаh ёлунда чалышып, джихад эткенлерге, ёлджугъа аиттир. Аллаh пек яхшы билиджидир, икмет саибидир.

61. (Кене о мунафыкълардан:) О (Пейгъамбер, эр сёйленгенни динълеген) бир къулакътыр, диерек, Пейгъамберни ынджыткъанлар да бардыр. Де ки: О, сиз ичюн бир хайыр къулагъыдыр. Чюнки, о Аллаhкъа инаныр, му'минлерге ишаныр ве о, сизден иман эткенлер ичюн де бир рахметтир. Аллаhнынъ Ресулына эзиет эткенлер ичюн мытлакъа элем бериджи бир азап бардыр.

62. Разылыгъынъызны алмакъ ичюн сизге (келип) Аллаhкъа ант ичерлер. Эгер му'мин иселер, Аллаh ве Ресулыны разы этювлери даа догърудыр.

63. (Аля) бильмедилерми ки, ким Аллаh ве Ресулына къаршы чыкъса, эльбетте онынъ ичюн ичинде эбедий къаладжагъы джеэннем атеши бардыр. Иште, бу – буюк резилликтир.

64. Мунафыкълар къальплеринде олгъаныны озьлерине хабер береджек бир суренинъ му'минлерге эндирелювинден чекинирлер. Де ки: Сиз алай этинъ! Аллаh о чекинген шейинъизни ортагъа чыкъараджакъ.

65. Эгер оларгъа, (ничюн алай эткенлерини) сорасанъ, эльбетте, биз садедже лафкъа далгъан, шакъалаша эдик, дерлер. Де ки: Аллаhнынъ,

Онынъ аетлерининъ ве Онынъ Пейгъамберининъ усьтюнден кульмектесинъизми?

(Риваетке коре, Ресулуллах (с.а.) Тебук сеферине кеткенде мунафыкълардан бир топу Ресуллулаһ акъкъында: «Шу адамнынъ алына бакъынъ, Шам сарайларыны фетх этмек истей. О нереде, Шам сарайларыны фетх этмек нереде!», диерек оны акъсымладылар ве акъкъында эмиш-демиш даркъаттылар. Вазиет Ресулуллахкъа вахий иле бильдирильди. Мунафыкълар чагъырылып, олардан не ичюн бойле япкъанлары соралгъанда, инкяр эттилер ве «Ёлджулыкъ заметини унуттырмакъ ичюн шакъалаша эдик», шеклинде ялан сёйледилер. Иште, юкъарыдаки ает бу мунафыкълар акъкъында назиль олгъан).

66. (Бошуна) узюр тилеменъ; чюнки, сиз иман эткенден сонъ, текрар кяфир олдынъыз. Сизден (тёвбе эткен) бир топны багъышласакъ биле, бир топуна да, сучлы олгъанларындан толайы, азап береджекмиз.

67. Мунафыкъ эркеклер ве мунафыкъ къадынлар (сизден дегиль), бир-бирилериндендир. Олар феналыкъны эмир этер, эйиликтен узакълаштырыр ве хасислик этерлер. Олар Аллаһны унуттылар. Аллаһ да оларны унутты! Чюнки, мунафыкълар фасыкъларнынъ озюдирлер.

(Аллаһнынъ мунафыкъларны унутувы – ярдымыны, хидаетини ве рахметини кесюви, мунафыкълыкълары себебинден, оларны унутылгъан ве терк этильген бир вазиетте быракъувыдыр. Бунъа коре, Аллаһнынъ мунафыкъларны унутувы миджазий манададыр. Зира, Аллаһ унутмакътан узакътыр).

68. Аллаһ эркек мунафыкъларгъа да, къадын мунафыкъларгъа да, кяфирлерге де ичинде эбедий къаладжакълары джеэннем атешини ваде этти. О, оларгъа етер. Аллаһ оларгъа лянет эткендир! Олар ичюн девамлы бир азап бар.

69. (Эй, мунафыкълар! Сиз де) сизден эвелькилер киби (яптынъыз). Олар къуветтен сизден даа усьтюн, мал ве эвлятлары даа чокъ эди. Олар (дюнья малындан) пайларына тюшкенинден файдаландылар. Иште, сизден эвелькилер пайларына насыл тюшкенинден файдалангъан олсалар, сиз де пайынъызгъа тюшкенинден файдаландынъыз ве (батылгъа) далгъанлар киби, сиз де далдынъыз. Иште, оларнынъ амеллери дюньяда да, ахиретте де бошуна кеткендир ве олар зиянгъа огърагъанларнынъ озюдирлер.

70. Оларгъа озьлеринден эвелькилернинъ, Нуһ, Аад ве Семууд къавмларынынъ, Ибрахим къавмынынъ, Медьен халкъынынъ ве алт-усьт олгъан шеэрлернинъ хабери кельмедими? Пейгъамбери оларгъа ап-ачыкъ муджизелер кетирген эди. Демек ки, Аллаһ оларгъа зулум этмейджек эди, факъат олар озь-озьлерине зулум этмекте эдилер.

(Аетте зикр этильген къавмларгъа пейгъамберлер муджизелернен кельдилер. Факъат бу къавмлар пейгъамберлерини яланджылар дедилер. Аллаһ Тааля да эр бирини бир фелякетнен эляк этти: Нуһ Пейгъамбер озь къавмына ёлланылды. Къавмы оны инкяр эткенинен, мешур Нуһ туфанында богъулып эляк олдылар. Аад къавмына һууд Пейгъамбер

ёлланылды. Олар шиддетли рузгяр иле эляк олды; Семууд къавмына Саалих Пейгъамбер ёлланылды. Олар да зельзеде иле эляк олдылар. Аз.Ибрахимнинъ къавмы исе, синекнен эляк олды; Медьен халкъына Шуайб Пейгъамбер ёлланылгъан эди, олар атешнен эляк олдылар. Шеэрлери алт-усьт оларакъ, эляк олгъан къавм исе, Луут Пейгъамбернинъ къавмыдыр.

71. Му'мин эркеклернен му'мин къадынлар да бир-бирилерининъ велилеридир. Олар яхшылыкъны эмир этер, феналыкътан мен этерлер, намазны дос-догъру къылар, зекятны берирлер, Аллаһ ве Ресулына итаат этерлер. Иште, оларгъа Аллаһ рахмет этеджек. Шубесиз, Аллаһ азиздир, икмет саибидир.

(Ичтимаий шуур, шахысларнынъ диний ве ахлякъий къусурлары ве феналыкъларына нисбетен де дикъкъатлы олмагъа меджбурдыр. Юкъарыдаки аетте, къадын олсун, эркек олсун, му'минлернинъ бир-бирилерине эйиликни эмир этип, феналыкътан мен этювлери, араларындаки достлукъ багъы ве къардашлыкънынъ зарурий бир нетиджеси олгъанына ишарет этиле. Бу вазифе ве месулиет джынсиет фаркъы назарда тутулмадан, Ислям топлулыгъынынъ бутюн азаларына юкленгендир).

72. Аллаһ му'мин эркеклерге ве му'мин къадынларгъа, ичинде эбедий къалмакъ узьре, астындан ирмакълар акъкъан дженнетлер ве Адн дженнетлеринде гузель мескенлер ваде этти. Аллаһнынъ ризасы исе, эписинден буюктир. Иште, буюк къуртулыш да будыр.

(Аллаһ Тааля иман этип, гузель амеллер ишлегенлерге юкъарыдаки аетте ве даа бир чокъ башкъа аетлерде чешит дженнет ниметлери ваде эткен. Факъат бу ает Аллаһ ризасынынъ бутюн мукяфатлардан даа усьтюн олгъаныны бильдирмекте ве бойледже, диний ве ахлякъий вазифелернинъ энъ юксек гъаеси – «Аллаһ ризасы» олгъаныны ортагъа къоймакъта. Чюнки, дигер дженнет ниметлери даа зияде бедений ве иссий талапларымыз олгъаны алда, Аллаһ ризасы рухумызнынъ талабы ве истегидир).

73. Эй, Пейгъамбер! Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа къаршы джихад эт, оларгъа къаршы серт давран. Оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О не фена бир барыладжакъ ердир!

(Ресулуллах (с.а.) Тебукте душманны беклегенде, онъа вахийлер келе ве о дженктен артта къалгъанларны девамлы айыплай эди. Джеляс б. Сувейд адлы бир мунафыкъ деди ки: «Эгер Муһаммеднинъ къардашларымыз ичюн сёйлегенлери догъру исе, эшеклерден алчакъ олайыкъ!» Бу сёзни эшиткен Амир б. Къайс дер’ал джевап берди: «Муһаммед муакъкъакъ догъру сёйлей. Сиз исе, эшеклерден алчакъсынъыз!». Ресулуллах Мединеге къайткъанынен, Амир вазиетни Пейгъамберге анълатты... Джеляс: «Манъа ифтира эте», диерек, сёйлегенлерини инкяр этти. Ресулуллах эр экисининъ де минбернинъ огюнде емин этювлерини эмир этти. Эр экиси де озьлерининъ догъру олгъанларына емин эттилер. Анджакъ, Амир еминден сонъ, эллерини

котеререк: «Я Рабб, догъру сёйлегенни тасдикъ эткен, яланджыны тасдикъ этмеген бир аетни Пейгъамберинъе ёлла», дие дуа этти; Ресулуллахнен дигер му'минлер де: «Амин», дедилер. Аман ашагъыдаки ает назиль олды. Джеляс къабаатыны итираф этти ве тёвбеге кельди).

74. (Эй, Муhаммед! О сёзлерни) сёйлемегенлерине даир Аллаhкъа емин этмектелер. Албуки, о куфюр сёзни, эльбетте сёйледилер ве мусульман олгъандан сонъ, кяфир олдылар. Беджералмайджакъ бир шейлерге (Пейгъамберге суикъаст япмагъа) де арекет эттилер. Ве ялынъыз Аллаh ве Ресулы озь лютфлеринден оларны зенгинлештиргени ичюн, очь алмагъа къозгъалдылар. Эгер тёвбе этселер, олар ичюн даа хайырлы олур. Юзь чевирселер, Аллаh оларны дюньяда да, ахиретте де, элем бериджи бир азапкъа огъратаджакъ. Ер юзюнде оларнынъ не досту, не де ярдымджысы бардыр.

(Мединелилернинъ бир къысмы факъыр эди. Ресулуллах кельгенден сонъ зенгинлештилер. Даа сонъра мунафыкълар нанкорьлик этип, Пейгъамберге феналыкъ этмеге къозгъалдылар).

75. Олардан кими де, эгер Аллаh лютф ве кереминден бизге берсе, мытлакъа садакъа береджекмиз ве, эльбетте, биз салихлерден оладжакъмыз! дие Аллаhкъа ант этти.

76. Факъат Аллаh лютфинден оларгъа (зенгинлик) бергенинен, онда хасислик этип, (Аллаhнынъ эмринден) юзь чевиререк, сёзлеринден къайттылар.

77. Ниает, Аллаhкъа берген сёзлеринден къайткъанларындан ве ялан сёйлегенлеринден толайы, Аллаh озюнен къаршылашаджакъ куньлерине къадар оларнынъ къальбине нифакъ (эки юзлюлик) сокъты.

78. (Мунафыкълар), Аллаh, оларнынъ сырыны да, фысылтыларыны да бильгенини ве гъайбларны (гизли шейлерни) пек яхшы билиджи олгъаныны аля анъламадылармы?

79. Садакъалар хусусында, му'минлерден гонъюлли бергенлери ве кучьлерининъ еткенинден башкъасыны тапалмагъанларны чекиштирип, оларнен алай эткенлер бар я, Аллаh, иште, оларны масхарагъа чевиргендир. Ве олар ичюн элем бериджи азап бардыр.

(Муныфыкъларнынъ буюги Абдуллах б. Убейй олюм хасталыгъына якъалангъан вакътында огълу Абдуллах, Ресулуллах (с.а.)къа келерек, бабасы ичюн истигъфар этювини истеди. Абдуллах халис бир мусульман олгъаны ичюн Ресулуллах онынъ хатирини къырмады ве бабасынынъ афу этилюви ичюн Аллаhкъа дуа этти. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).

80. (Эй, Муhаммед!) Олар ичюн, истер афу тиле, истер тилеме; олар ичюн етмиш кере афу тилесенъ де, Аллаh оларны асла афу этмейджек. Бу оларнынъ Аллаh ве Ресулыны инкяр этювлери себебиндендир. Аллаh фасыкълар топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.

81. Аллаhнынъ Ресулына мухалефет этмек ичюн артта къалгъанлар (сеферге чыкъмайып) отурувларынен севиндилер; малларынен, джанларынен Аллаh ёлунда джихад этмекни чиркин корьдилер; «Бу сыджакъта

сеферге чыкъманъ», дедилер. Де ки: «Джеэннем атеши даа сыджакътыр!» Кешке анъласалар эди!

82. Артыкъ къазанаяткъанларынынъ джезасы оларакъ аз кульсинлер, чокъ агъласынлар!
(Ишлеген гунахларынынъ ахиреттеки джезасы шиддетлидир. Онынъ ичюн оларнынъ кулюввлери дегиль, агъламалары керекир).

83. Эгер Аллаһ сени олардан бир топунынъ янына къайтарыр да (Тебук сеферинден Мединеге къайтар да, башкъа бир дженкке сеннен берабер) чыкъмакъ ичюн сенден изин истеселер, де ки: Меннен берабер асла чыкъмайджакъсынъыз ве душмангъа къаршы меннен берабер асла дженклешмейджексинъиз! Чюнки, сиз биринджи кере (Тебук сеферинде) еринъизде къалмагъа разы олдунъыз. Шимди де артта къалгъанларнен (къадын ве балаларнен) берабер отурынъ!

84. Олардан ольген ич бирине асла намаз къылма; онынъ къабри башында да турма! Чюнки, олар Аллаһ ве Ресулыны инкяр эттилер ве фасыкъ оларакъ ольдилер.

85. Оларнынъ маллары ве балалары сенде куньджилик догъурмасын. Чюнки, Аллаһ буларнен анджакъ дюньяда оларнынъ азапларыны чокълаштырмакъны ве оларнынъ кяфир оларакъ джанлары къыйынлыкънен чыкъувыны истей.

86. «Аллаһкъа инанынъ, Ресулынен берабер джихад этинъ», дие бир суре эндирильген вакъытта, олардан сервет саиби олгъанлар, сенден изин истедилер ве: Бизни быракъ, (эвлеринде) отургъанларнен берабер олайыкъ, дедилер.

87. Артта къалгъан къадынларнен берабер олмагъа разы олдылар, оларнынъ къальплерине мууръ урулды. Бу себептен олар анъламазлар.
(Яни мунафыкълыкълары себебинен, басиретлери багълангъан ве бу себептен, гъазийлернен бирликте олмакъ ерине, къадынлар, балалар ве аджизлернен бирликте эвлеринде къалгъан бу инсанлар хакънынъ керчеклешюввы ве феналыкънынъ ортадан къалдырылувы огъруна дженклешмекнинъ маиетини анъламазлар).

88. Факъат Пейгъамбер ве онынънен берабер инангъанлар малларынен, джанларынен джихад эттилер. Иште, бутюн хайырлар оларнынъдыр ве олар къуртулышкъа иришкенлернинъ озьлеридир.
(Аетте кечкен «бутюн хайырлар» – хакънынъ зафери, акимиети ве бу огърунда дженклешкенлернинъ эльде эткен дюньявий ве ухревий ниметлеридир).

89. Аллаһ оларгъа ичинде эбедий къаладжакъ ве зeмининден ирмакълар акъкъан дженнетлер азырлагъандыр. Иште, буюк къазанч будыр.

90. Бедевийлерден, (узюрлери олгъаныны) идда эткенлер, озьлерине изин берильсин, дие кельдилер. Аллаһ ве Ресулына ялан сёйлегенлер де отурып къалдылар. Олардан кяфир олгъанларгъа элем бериджи бир азап иришеджектир.

91. Аллаһ ве Ресулы ичюн (инсанларгъа) огют берген такъдирлеринде, зайыфларгъа, хасталаргъа ве (дженкте) арджлайджакъ бир шей

тапалмагъанларгъа гунах ёкътыр. Зира, яхшылыкъ эткенлернинъ алейхине бир ёл (месулиет) ёкътыр. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве чокъ мерхаметлидир.

(Хаста, зайыф ве факъырлар мемлекетлеринде къалгъанларында фитнеге ер бермез, ялан хаберлер даркъатмаз, дженкке къатылгъан муджахидлернинъ аилелерине ярдымджы олур ве гузель амель ишлеселер, дженкке къатылмагъанларындан отьрю, оларгъа бир гунах ёкъ. Анджакъ буларнынъ дженкке къатылувларынынъ ясакъ олгъанына даир ич бир эмир де ёкъ. Бу сыныфлардан бири артта хызметлерде чалышмакъ узьре ве ордугъа юк олмамакъ шартынен, дженкке къатыла билелер).

92. Озьлерине минмеге бир шей теминлеменъ ичюн санъа кельгенлеринде: Сизни миндиреджек бир шей тапалмайым, дегендже, арджлайджакъ бир шей тапалмагъанларындан толайы, кедерден козьлери яш тёкерек дёнген кимселерге де (месулиетлик ёкъ).

(Асхаб-ы кирамдан чокъ факъыр олгъан бир топ Тебук сеферине къатылмакъ истеген, факъат ашайджакъ, киеджек ве минеджек шей тапалмагъан эдилер. Буларны темин этюви ичюн Пейгъамбер (с.а.)ге мураджаат эттилер. О даа оларны миндирип ёллайджакъ бир шей тапалмагъаныны бильдиргенинен, кедерлеринден агълаяракъ, кери къайттылар. Иште, юкъарыдаки аетте буларгъа ишарет этиле).

93. Месулиетлик, анджакъ зенгин олгъанлары алда, сенден изин истегенлергедир. Чюнки, олар артта къалгъан къадынларнен берабер олмагъа разы олдылар. Аллаһ да оларнынъ къальплерини муурьледи, артыкъ олар (ненинъ догъру олгъаныны) бильмезлер.

94. (Сеферден) оларгъа къайткъан вакътынъызда сизге узюр беян этеджеклер. Де ки: (Бошуна) узюр тилеменъ! Сизге асла инанмаймыз; чюнки, Аллаһ хаберлеринъизни бизге бильдиргендир. (Бундан сонъки) амелинъизни Аллаһ да кореджек, Ресулы да. Сонъра корюльгенини ве корюльмегенини бильгенге дёндюриледжексинъиз де, япаяткъанларынъызны сизге хабер береджек.

95. Оларнынъ янына дёнген вакътынъызда сизге озьлеринден (оларны джезаландырувдан) вазгечювинъиз ичюн Аллаһ адына ант ичеджеклер. Артыкъ олардан юз чевиринъ. Чюнки, олар пислердир. Къазанаяткъанларына (фена ишлерине) къаршылыкъ джеза оларакъ бараджакъ ерлери джеэннемдир.

(Бу аетте зенгин олгъаны алда, ялынъыз къоркъуларындан ве динге нисбетен садакъатсызлыкъларындан толайы, дженкке къатылмагъан, сонъра да Аллаһ адына емин этерек, эсассыз узюрлерни илери сюрген мунафыкъларнынъ «_+мурдар+_» – «пис» олгъанлары ифаде этильген. Чюнки, мунафыкъ самимиетсиздир; не му'мин киби иманыны ачыкъ ортагъа къоя билир, не де кяфир киби куфрини илян этер. О шахсиетсиз ве фикирсиздир. Озь менфаатлары ичюн чешит ренкке кирерлер. Иште, Къур'аннынъ «_+мурдар+_» дегени бу джиренч табиат ве фена ахлякътыр).

96. Олардан разы олурсынъыз, дие сизге емин этеджеклер. Факъат сиз олардан разы олсанъыз биле, Аллаһ фасыкълар топлулыгъындан асла разы олмаз.
97. Бедевийлер, кяфирлик ве мунафыкълыкъ итибарынен, эм даа бетер, эм де Аллаһнынъ Ресулына эндирген къанунларыны танымамагъа даа уйгъундыр. Аллаһ чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир.
98. Бедевийлерден ойлеси бар ки, (Аллаһ ёлунда) арджлайджагъыны бедава саяр ве сизинъ башынъызгъа белялар келювини беклер. (Беклегенлери) о фена беля озь башларына кельгендир. Аллаһ пек яхшы эшитиджи, чокъ яхшы билиджидир.
99. Бедевийлерден ойлеси де бар ки, Аллаһкъа ве ахирет кунюне инаныр, (хайыр ичюн) арджлайджагъыны Аллаһ къатында якъынлыкъкъа ве Пейгъамбернинъ дуаларыны алмагъа весиле япар. Билесинъиз ки, о (арджлагъан маллары, Аллаһ къатында) олар ичюн бир якъынлыкътыр. Аллаһ оларны рахметине (дженнетине) къояджакъ. Шубесиз, Аллаһ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.
100. (Ислям динине кирмек хусусында) огге кечкен ильк мухаджирлер ве энсар иле оларгъа гузелликнен табий олгъанлар бар я, иште, Аллаһ олардан разы олгъандыр, олар да Аллаһтан разы олгъандырлар. Аллаһ оларгъа, ичинде эбедий къаладжакълары, зemploymentининден ирмакълар акъкъан дженнетлер азырлагъан. Иште, бу буюк къуртулыштыр.
101. Этрафынъыздаки бедевий араплардан ве Медине халкъындан бир такъым мунафыкълар бар ки, мунафыкълыкъта меарет къазангъандырлар. Сен оларны бильмезсинъ, биз билирмиз оларны. Оларгъа эки кере азап этеджекмиз, сонърадан олар буюк бир азапкъа итекленеджеклер.

(Бир такъым мунафыкълар эки юзлюликте о дередже меарет къазангъан эдилер ки, кескин зекя ве ферасетине рагъмен, Пейгъамбер (с.а.) оларнынъ мунафыкъ олгъанларыны сезалмай эди. Анджакъ, Аллаһтан бир вахий кельсе, о вакъыт вазиетлерини анълай эди. Чюнки, мунафыкълар озьлерине келе биледжек энъ уфакъ тенъкъит нокъталарыны биле ве онъа коре даврана эдилер).

102. Дигерлери исе, гунахларыны итираф эттилер, яхшы бир амельни дигер фена бир амельнен къарыштырдылар. (Тёвбе этселер) умют этилир ки, Аллаһ оларнынъ тёвбесини къабул этер. Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве пек мерхаметлидир.

(Тебук сеферинден артта къалгъан бир топ, хаталарыны анълап, пешман олгъанларындан сонъ, озьлерини джамининъ диреклерине багъладылар ве Аллаһ Ресулы чезмегендже озьлерини чезмейджеклерине емин эттилер. Ресулуллах (с.а.) (сеферден къайткъандан сонъ, оларнынъ вазиетини анълагъанынен, буюрды ки: Акъларында эмир алынгъангъа къадар мен де оларны чезмейджегиме емин этерим. Сонъра бу ает энгенинен оларны чезди).

103. Оларнынъ малларындан садакъа ал; бунынънен оларны (гунахлардан) темизлерсинъ, оларны арындырып юджельтирсинъ. Ве олар ичюн дуа эт.

Чюнки, сенинъ дуанъ олар ичюн сукюнеттир (оларны ятыштырыр). Аллаh эшитиджидир, билиджидир.

104. Аллаhнынъ, къулларынынъ тёвбесини къабул этеджегини, садакъаларны кери чевирмейджегини ве Аллаhнынъ тёвбени чокъ къабул этиджи ве пек мерхаметли олгъаныны аля бильмезлерми?

105. Де ки: (Япаджагъынъызны) япынъ! Амелинъизни Аллаh да, Ресулы да, му'минлер де кореджек. Сонъра корюльгенни ве корюльмегенни бильген Аллаhкъа дёндюрileджексинъиз де, о сизге япаяткъанларынъызны хабер береджек.

106. (Сеферге къатылмагъанлардан) дигер бир топу да Аллаhнынъ эмрине быракъылгъандырлар. О, буларгъа я азап этер, я да тёвбелерини къабул этер. Аллаh чокъ билиджидир, икмет саибидир.

(Аллаh Тааля дженктен артта къалгъанларны учь топкъа айырды:
1. Мунафыкълыкъны озьлерине табиат эткенлер.
2. Гунахларыны итирф эткенден сонъ, тёвбе этип, кедерлерини анълаткъан ве бу огъурда малларыны феда эткенлер.
3. Не итираф, не де тёвбе эткенлердир ки, булар акъкъында 118-нджи ает назиль олгъан).

107. (Мунафыкълар арасында) бир де (му'минлерге) зарар бермек, (хакъны) инкяр этмек, му'минлернинъ арасына айрылыкъ сокъмакъ ве даа эвель Аллаh ве Ресулына къаршы дженклешкен адамны беклемек ичюн бир Месджит къургъанлар ве: (Бунынънен) яхшылыкътан башкъа бир шей истемедик, дие мытлакъа емин этеджек олгъанлар да бар. Албуки, Аллаh оларнынъ кесен-кес яланджы олгъанларына шаатлыкъ этер.

108. Онынъ ичинде асла намаз къылма! Ильк куньден такъва узерине къурылгъан Месджит (Куба Месджиди) ичинде намаз къылувынъ, эльбетте даа догърудыр. Онда темизленмекни севген адамлар бар. Аллаh да чокъ темизленгенлерни север.

109. Бинасыны Аллаh къоркъусы ве ризасы ичюн къургъан кимсе даа хайырлымы, ёкъса, бинасыны йыкъыладжакъ бир ярнынъ кенарына къурып, онынънен берабер озю де чёкюп, джеэннем атешине кеткен кимсеми? Аллаh залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къоймаз.

110. Япкъан биналары, (олюп де) къальплери парчалангъангъа къадар, юреклерине девамлы оларакъ бир шубе (себеби) оладжакъ. Аллаh чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир.

111. Аллаh му'минлерден малларыны ве джанларыны, озьлерине (бериледжек) дженнет къаршылыгъында сатын алгъандыр. Чюнки, олар Аллаh ёлунда дженклеширлер, ольдюрирлер, олюрлер. (Бу), Тевратта, Инджильде ве Къур'анда Аллаh узерине хакъ бир ваъдедир. Аллаhтан даа чокъ сёзюни ерине кетирген ким бар! О алда Онынънен япкъан бу алыш-веришинъизден толайы севининъ. Иште бу, (акъикъатен) буюк къазанчтыр.

(Меккеде Акъабе биаты сырасында, энсардан 70 адам Ресулуллаххкъа биат эткенде, араларындан Абдуллах б. Реваха: «Я, ресулуллаh! Раббинъ ве сенинъ ичюн шартларынъ недир?», деген эди. Ресулуллах буюрды ки:

«Раббим ичюн шартым Онъа ибадет этювинъиз, Онъа ич бир ортакъ къошмаювынъыздыр; озь акъкъымдаки шартым да, джанларынъызны ве малларынъызны насыл мудафаа эте исенъиз, мени де ойле къорчалавунъыздыр. Текрар соралды: «Бойле япсакъ, бизге не бардыр?» Ресулуллах: «Дженнет бардыр», дие джевап берди. Олар да: «Не кярлы алыш-вериш. Бундан не дёнермиз, не де дёнюлювини истермиз», дедилер. Иште, юкърадаки ает булар акъкъында назиль олды).

112. (Бу алыш-веришни япкъанлар), тёвбе эткенлер, ибадет эткенлер, хамд эткенлер, ораза туткъанлар, руку эткенлер, седжде эткенлер, яхшылыкъны эмир этип, феналыкътан мен эткенлер ве Аллаһнынъ сынъырларыны къорчалайыджылардыр. О му'минлерни мужделе!

(Аетте кечкен «_+Эс-сааиһуун+_» – ораза туткъанлар олгъаны киби, джихад эткенлер ве ер юзюнде Аллаһнынъ къудретини, гузель эсерлерини ве ибрет алынаджакъ шейлерни корьмек, бильги къазанмакъ я да гонъюльден ибадет ве таатыны япа бильмек ичюн сеяат эткенлер манасыны да ифаде этмекте).

113. (Кяфир оларакъ олюп) джеэннем эхли олгъанлары оларгъа ачыкъча белли олгъандан сонъ, акъраба биле олсалар, (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанлар ичюн афу тилемек не Пейгъамберге ярашыр, не де инангъанларгъа.

(Риваетке коре, Ресулуллаһ (с.а.) эмджеси Эбу Талиб ичюн Аллаһтан магъфирет тилемек истеген, бунынъ узерине юкъарыдаки ает энген.

Даа эвельде Ибрахим Пейгъамбер бабасынынъ афу этилюви ичюн Аллаһкъа дуа этеджегине даир бабасына сёз берген ве Аллаһтан онынъ афу этмесини истеген. Факъат бабасынынъ Аллаһ душманы олгъаныны анълагъанынен, дуа этмекни быракъкъан. Ашагъыдаки ает де онынънен багълыдыр).

114. Ибрахимнинъ бабасы ичюн афу тилеви, садедже онъа берген сёзюнден толайы эди. Амма, онынъ Аллаһнынъ душманы олгъаны озюне белли олгъанынен, ондан узакълашты. Шубесиз ки, Ибрахим чокъ йымшакъ табиатлы ве пек сабырлы эди.

115. Аллаһ бир топлулыкъны догъру ёлгъа къойгъан сонъ, сакъынаджакъ шейлерини оларгъа анълаткъангъа къадар, оларны саптыраджакъ дегильдир. Аллаһ эр шейни пек яхшы билиджидир.

(Бу аетте мушриклернинъ афу ичюн дуа этювнинъ ясакъ олгъаны бильдирильмеден эвель, буны япкъанларнынъ ве арам шейлерни, ясакъ эмири кельмеден эвель, япкъанларнынъ месулиетли тутулмайджагъы, месулиетлилинкнинъ анджакъ укюмлернинъ ачыкъча бильдирилювинден сонъ керчеклешеджеги ифаде этиле).

116. Коклернинъ ве ернинъ мульки ялынъыз Аллаһнынъдыр. О, тирильтир ве ольдюрир. Сиз ичюн Аллаһтан башкъа не бир дост, не де бир ярдымджы бар.

117. Ант олсун ки, Аллаһ мусульманлардан бир топунынъ къальплери къыйышмагъа юзь туткъандан сонъ, Пейгъамберни ве къыйын заманда онъа уйгъан мухаджирлернен энсарны афу этти. Сонъ оларнынъ

тёвбелерини къабул этти. Чюнки, О, оларгъа нисбетен чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.

(Пейгъамберимиз Тебук сеферине чыкъкъанда, мунафыкълар келип, яландан узюр беян этерек, изин истедилер, о да оларгъа изин берди. Бу хусуста 43-нджи ает энди ве Аллаһ Тааля Пейгъамберни тенбиеледи. Мунафыкъларнынъ тергъибатына алдангъан базы мусульманларнынъ да къальбине шубе тюшкен эди. Сонъундан олар да тёвбе эттилер).

(Тебук сеферине къатылмагъанлар арасында Каб' б. Малик, Хилал б. Умеййе ве Мемаре б. Раабиин адлы сахабилер де бар эди ки, тефсирджилерге коре, ашагъыдаки аетте ишарет этильген учь адам булардыр).

118. Ве (сеферден) кери быракъылгъан учь адамнынъ да (тёвбелерини къабул этти). Ер юзю кенишлигине рагъмен, оларгъа тар кельген, виджданлары оларны сыкъкъандан-сыкъкъан эди. Ниает, Аллаһтан (Онынъ азабындан) кене Аллаһкъа сыгъынмакътан башкъа чаре олмагъаныны анълагъан эдилер. Сонъра (эски алларына) къайтувлары ичюн Аллаһ оларнынъ тёвбесини къабул этти. Чюнки, Аллаһ тёвбени чокъ къабул этиджи, пек мерхаметлидир.

119. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве догъруларнен берабер олунъ.

120. Медине халкъына ве оларнынъ этрафында булунгъан бедевий арапларгъа Аллаһнынъ Ресулындан артта къалувлары ве онынъ джанындан эвель озь джанларыны тюшюнювлери ярашмаз. Иште, оларнынъ Аллаһ ёлунда бир сувсызлыкъкъа, бир ёргъунлыкъкъа ве бир ачлыкъкъа огъравлары, кяфирлерни опькелендиреджек бир ерге (аякъ) басувлары ве душмангъа къаршы бир мувафакъиет къазанувлары, анджакъ буларнынъ къаршылыгъында озьлерине салих бир амель язылувы ичюндир. Чюнки, Аллаһ яхшылыкъ япкъанларнынъ мукяфатыны зая этмез.

121. Аллаһ оларны япаяткъанларынынъ энъ гузелинен мукяфатландырмакъ ичюн кучюк-буюк япкъан эр масрафлары, кечкен эр ваделери мытлакъа оларнынъ файдасына язылыр.

(Тебук сеферине къатылмагъанлар акъкъында шиддетли аетлер энгенинен, бундан сонъки сеферлерге мусульманлар эписи бир олуп къатылмагъа башладылар. Сефер эснасында Ресулуллах Мединеде ялынъыз къала эди. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).

122. Му'минлернинъ эписининъ топтан сеферге чыкъувлары догъру дегиль. Оларнынъ эр къысмында бир топу динде (диний илимлерде) кениш бильги эльде этмек ве къавмлары (дженктен) къайткъанларында, оларны тенбиелемек ичюн артта къалмалыдыр. Умют этилир ки, сакъынырлар.

(Бу аеттен анълашылгъанына коре, бир миллетнинъ топтан дженкке чыкъувы догъру дегиль. Дженк вазиетинде топлумнынъ силя къуллана бильген бир къысмы силя алтына алынгъанда, бир къысмы да ильмий фаалиетлерни девам эттирмелидир. Алельхусус, диний илимлерде топлумнынъ итияджыны къаршылайджакъ севиеде илим адамлары

етиштирильмелидир ки, топлумны айдынлатып, Аллаhнынъ эмир ве ясакъларыны топлум азаларына огретсинлер. Анджакъ, аетте кечкен дин ве диний илимлер тар манада анълашылмамалыдыр. Чюнки, Ислям айны заманда сиясий, ичтимаий ве икътисадий аятны тюзгюнлегенине коре, бу манадаки илимлер де, диний илимлер сайылыр.

Дженк узун муддет девам эте билир. Топлумнынъ аякъта тура билюви ичюн, дин ве илим адамларынынъ иман, бильги ве техника нокътаи назарындан, дженклешкен группаны беслевлери ве дестеклевлери зарурдыр. Бир миллет илим ве техника мейданында артта къалгъан исе, аскерий мейданда къуветли олса биле, чабук чёкер. Амма, илим ве техникада илери кеткен миллетлер аскерий мейданда зайыф олсалар биле, нокъсанларыны чабук тюзельте билирлер. Бу себептен, джебедеки джихадны билим ве технологиянен дестеклеген ве тамамлагъан билим адамларынынъ джихады даа муим корюльген).

123. Эй, иман эткенлер! Кяфирлерден якъынынъызда олгъанларгъа къаршы дженклешинъ ве олар (дженк вакътында) сизде бир сертлик тапсынлар. Билинъ ки, Аллаh сакъынгъанларнен берабердир.

(Ислям дини принцип оларакъ, сулх тарафдарыдыр. Нисаа суресининъ 128-нджи аетинде "Сулх даа хайырлыдыр", буюрылгъан. Факъат юкъарыдаки ает диннинъ ве девлетнинъ муафазасыны гарантия алтына алмакъ ичюн гъайрымуслим къомшулардан кельген зарарларны бертараф этмекни ве оларнынъ къаршысында теджавузгъа джесарет эталмайджакълары шекильде кучьлю ве метин олмакъны эмир этмекте).

124. Эр анги бир суре эндирильген вакъытта олардан бир къысмы дер ки: «Бу сизинъ ангинъизнинъ иманынъызны арттырды?» Иман эткенлерге кельгенде, (бу суре) оларнынъ иманларыны арттырыр ве олар севинирлер.

125. Къальплеринде хасталыкъ (кяфирлик ве мунафыкълыкъ) олгъанларгъа кельгенде, оларнынъ да инкярларыны бус-бутюн арттырыр ве олар артыкъ кяфир оларакъ олюрлер.

126. Олар эр йыл бир я да эки кере (чешит беляларнен) имтиан этильгенлерини корьмейлерми? Сонъунда да не тёвбе этелер, не де ибрет алалар.

127. Бир суре эндирильген вакъытта, (козь къыпып алай этерек) бир-бирлерине бакъар (ве): (четтен) сизни бириси кореми? дие сорарлар, сонъра да (сыйырылып) кетерлер. Анъламагъан бир къавм олгъанлары ичюн, Аллаh оларнынъ къальплерини (имандан) чевиргендир.

128. Ант олсун, сизге озюнъизден ойле бир Пейгъамбер кельгендир ки, сизинъ сыкъынтыгъа огъравунъыз онъа чокъ агъыр келир. О, сизге чокъ федакяр, му'минлерге нисбетен чокъ шефкъатлыдыр, мерхаметлидир.

(Аллаh Тааля бу аетте озь исимлеринден олгъан «рауф – чокъ шефкъатлы ве рахиим – пек мерхаметли» сыфатларыны Пейгъамберимизге де берген ки, эвельки Пейгъамберлерден ич бири бу сыфатларнынъ экисине бирден наиль олмагъан).

129 (Эй, Муhаммед!) Юзь чевирселер, де ки: Аллаh манъа кяфидир. Ондан

. башкъа илях ёкътыр. Мен садедже Онъа ишанып таянырым. О, юдже Аршнынъ саибидир.

10. ЮНУС

Юнус суреси 109 ает олуп, 40, 94, 95 ве 96-нджы аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 98-нджи аетте Аз.Юнуснынъ къавмындан сёз этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Мекке халкъы озь араларындан бир адамнынъ пейгъамбер ола биледжегине инанмайлар ве: «Аллаһ, Эбу Талибнинъ етими Муһаммедден башкъа бир Пейгъамбер тапалмадымы?», дей эдилер. Ич олмаса, хатири сайыладжакъ, зенгин ве макъам саиби бирисининъ Пейгъамбер олувыны даа уйгъун коре эдилер. Иште, бунынъ узерине бу суре энген.

Бисмилляаһирраһмаанирраһим

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Раа. Иште, булар икмет толу Китапнынъ аетлеридир.
2. Араларындан бир адамгъа: Инсанларны тенбиеле ве иман этkенлерге, Рабблери къатында олар ичюн юксек бир догърулыкъ макъамы олгъаныны мужделе, дие вахий этювимиз, инсанлар ичюн шашыладжакъ бир шей олдымы ки, о кяфирлер: Бу, эльбетте ап-ачыкъ бир сихирбаздыр, дедилер?
3. Шубесиз ки, Раббинъиз коклерни ве ерни алты куньде яраткъан, сонъра да ишлерни ерли-ериндже идаре этерек, аршкъа хаким олгъан Аллаһтыр. Онынъ изни олмадан, ич кимсе шефаатчы олалмаз. Иште, О, Раббинъиз Аллаһтыр. О алда Онъа къуллыкъ этинъ. Аля тюшюнмейсинъизми!
(Коклернинъ ве ернинъ алты куньде яратылувы ве Аллаһнынъ Аршкъа хакимлиги хусусындаки анълатувлар ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аети изаатына бакъынъ).
4. Аллаһнынъ керчек бир вадеси оларакъ, эпинъизнинъ дёнюшинъиз анджакъ Онъадыр. Чюнки, О, махлюкъатны эвеля (ёкътан) яратыр, сонъра да иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа адалетнен мукяфат бермек ичюн (оларны узурына) кери чевирир. Кяфир олгъанларгъа кельгенде, инкяр этмекте олгъан шейлеринден отърю, олар ичюн къайнап тургъан сувдан бир ички ве элем бериджи бир азап бардыр.
5. Кунешни ышыкълы, айны да парлакъ япкъан, йылларнынъ сайысыны ве эсабыны билювинъиз ичюн онъа (айгъа) бир такъым мензиллер такъдир эткен Одыр. Аллаһ буларны, анджакъ бир акъикъаткъа (ве икметке) бинаэн яраткъан. О, бильген бир къавмгъа аетлерини беян этмекте.
6. Гедже ве куньдюзнинъ денъишювинде (узайып-къыскъарувында) Аллаһнынъ коклерде ве ерде яраткъан шейлеринде, (Оны инкяр

этмектен) сакъынгъан бир къавм ичюн, эльбетте нидже делиллер бардыр!

7-8. Узурымызгъа чыкъаджакъларыны беклемегенлер дюнья аятына разы олуп, онынънен раатлыкъ тапкъанлар ве аетлеримизден гъафиль олгъанлар ёкъмы, иште, оларнынъ къазанмакъта олгъан (гунахлары) себебинден, бараджакъ ерлери атештир!

9. Иман этип, гузель ишлер япкъанларгъа кельгенде, иманлары себебинен, Рабблери оларны нимет толу дженнетлерде алт тарафындан ирмакълар акъкъан (сарайларгъа) ириштирир.

10. Оларнынъ о ердеки дуасы: «Аллаһым! Сени нокъсан сыфатлардан узакъ тутармыз!» (сёзлеридир). О ерде бир-бирилеринен къаршылашкъанда сёйлегенлери исе, «селям»дыр. Оларнынъ дуаларынынъ сонъу да шудыр: Хамд алемлернинъ Рабби Аллаһкъа махсустыр.

11. Эгер Аллаһ инсанларгъа хайырны чар-чабук истегенлери киби, шеррни де аджеле берсе эди, эльбетте оларнынъ эджеллери битирильген олур эди. Факъат бизге къавушмакъны беклемегенлерни биз ёлдан азгъанлары алда, боджалагъан бир шекильде (озь башларына) быракъырмыз.

(Риваетке коре, Надр б. Хаарис киби бир такъым мушриклер Ресулуллахнынъ пейгъамберлигини инкяр эткенлер ве: «Я Аллаһ, эгер Муһаммеднинъ Пейгъамберлиги догъру исе, аман коктен усьтюмизге таш ягъдыр я да бизге агъыр бир азап кетир!» деген эдилер. Бунынъ узерине, юкъарыдаки ает энди. Демек ки, Аллаһ Тааля тилесе, къулларыны ишлеген гунахлары себебинден, аман джезаландырмаз; бельки тёвбе этер, пешман олур ве хакъкъа дёнерлер дие, джезаларыны кечиктирир. Тёвбе этмегенлерге де озьлери очюн такъдир этильген белли бир муддеткедже мухлет берир, бу муддет сонъунда оларнынъ джезасыны я дюньяда олгъанда берир, я да ахиретке къалдырыр).

12. Инсангъа бир зарар кельген вакъытта, ян ятаракъ, отураракъ, я да аякъта тураракъ (о зарарнынъ ёкъ олувы ичюн) бизге дуа этер; Факъат биз оны сыкъынтысындан къуртаргъанымызнен, санки озюне токъунгъан бир сыкъынтыдан отьрю, бизге дуа этмеген киби кечип кетер. Иште, бойледже, адден ашкъанларгъа япаяткъан шейлери гузель косьтерильди.

(Аллаһ Тааля бу аетте инсаннынъ беля ве мусибетлер къаршысындаки ве буларнынъ ортадан къалдырылувындан сонъки арекет ве давранышларны козь огюне сермекте. Яхшы инсангъа ярашкъаны, истер сыкъынтылы алларда, истер ферахлы анларында, даима Аллаһны анъмакъ ве Онъа дуа этмектир. Садедже, мусибет анында Аллаһны анъып, ферах анында унутмакъ, инанчы ве ирадеси зайыф, нефсаний ве аддий истеклернинъ къаршысында эзильген ве енъильген аджизлернинъ арекетидир).

13. Ант олсун ки, сизден эвель, Пейгъамберлери озьлерине муджизелер кетиргени алда, (яланлап) зулым эткенлери толайы, нидже миллетлерни эляк эттик; затен, олар иман этеджек дегиль эдилер.

Иште, биз сучлы къавмларны бойле джезаландырырмыз.

14. Сонъра да насыл давранаджагъынъызны корювимиз ичюн, оларнынъ артындан сизни ер юзюнде халифелер яптыкъ (оларнынъ ерине сизни кетирдик).

15. Оларгъа аетлеримиз ачыкъ-ачыкъ окъулгъан вакъытта (ольгенден сонъ), бизге къавушмакъны беклемегенлер: Я бундан башкъа бир Къур'ан кетир, я да буны денъиштир! дедилер. Де ки: Оны озьлюгимден денъиштирмем, мен ичюн оладжакъ шей дегиль. Мен, манъа вахий олунгъандан башкъасына уймам. Чюнки, Раббиме исьян этсем, эльбетте буюк куннинъ азабындан къоркъарым.

(Заманымызда олгъаны киби, Къур'ан-ы Керим энген девринде де, озь къафаларына коре дин истегенлер я да Аллаһнынъ укюмлерининъ озь арзу ве авеслерине коре денъиштирилювини истегенлер олгъан. Албуки, Къур'ан белли девирлердеки инсанларнынъ кечиджи ве денъишиджи арзуларыны къаршыламакъ ичюн дегиль, къыяметке къадар бутюн инсанлыкънынъ рухий, ахлякъий ве маневий итияджаларыны къаршыламакъ, дюньявий ве ухревий сеадетнинъ ёлуны косьтермек ичюн эндирильген. Бу себеплерден ки, аетте бильдирильгени киби, Пейгъамбер де дахиль олмакъ узьре, ич кимсенинъ Къур'аннынъ укюмлерини денъиштирмеге акъкъы ёкътыр).

16. Де ки: Эгер Аллаһ тилесе эди, оны сизге окъумаз эдим, Аллаһ да оны сизге бильдирмез эди. Мен бундан эвель бир омюр бою аранъызда тургъан эдим. Аля акъыл ирiштиралмайсынъызмы?

17. Ойле исе, ким Аллаһкъа къаршы ялан уйдургъандан я да онынъ аетлерини яланлагъандан даа залымдыр! Билесинъиз ки, сучлылар асла онъмазлар!

18. Олар Аллаһны быракъып, озьлерине не зарар, не де файда бере биледжек шейлерге табынмакъталар ве: Булар, Аллаһ къатында бизим шефаатчыларымыздыр, дейлер. Де ки: «Сиз Аллаһкъа коклерде ве ерде билалмайджакъ бир шейини хабер бересинъизми? О, оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакъ ве юджедир».

19. Инсанлар садедже тек бир уммет эди, сонърадан айрылыштылар. Эгер (азапнынъ кечиктирилювинен багълы) Раббинъден бир сёз (эзелий бир такъдир) кечмеген олса эди, давалашкъан мевзуларында аман араларында укюм берилир эди (дер’ал азап энер ве ишлери битирилир эди).

20. Онъа (Муһаммедге): Раббинъден бир муджизе эндирильсе я! дейлер. Де ки: Гъайб анджакъ Аллаһнынъдыр. Бекленъ (бакъайыкъ), мен де сизнен берабер беклегенлерденим.

(Кяфирлер азап джынсындан бир муджизе истемектелер. Бунынънен берабер, Энфаал суресининъ 32-нджи аетинде де: «Я Аллаһ, эгер бу Къур'ан сенинъ къатынъдан кельген бир хакъ исе, башымызгъа коктен таш ягъдыр!» шеклинде дуа эткенлери бильдирильмекте. Албуки, азап Аллаһ къатындадыр. О, истесе, шу анда эндирип, асий къавмларны эляк этер, истесе, кечиктирир.

21. Озьлерине токъунгъан (къытлыкъ ве хасталыкъ киби) бир сыкъынтыдан сонъ, инсанларгъа бир рахмет (аманлыкъ) таттыргъан вакътымызда, бир де бакъарсынъ ки, аетлеримиз акъкъында оларнынъ бир тузагъы бардыр. Де ки: Аллаһнынъ тузагъы даа сур’атлыдыр. Шубесиз, эльчилеримиз къургъан тузакъларынъызны язмакъталар.
(Бу ает меккелилер акъкъында назиль олгъан. Риваетке коре, Аллаһ Тааля еди йыл Меккеге ягъмур ягъдырмады. Кургъакълыкъ себебинден, къытлыкъ ве хасталыкъ баш котерди, бир чокъ инсан ве айван телеф олды. Ниает, Аллаһ Тааля бол ягъмур ягъдырды, мемлекет янъыдан боллукъ ве берекетке къавушты. Факъат кяфирлер бу рахметни Аллаһтан дегиль, йылдызлардан ве путлардан дие бильдилер ве Аллаһнынъ аетлерини яланламагъа девам эттилер).

22. Сизни къарада ве денъизде кездирген Одыр. Атта сиз гемилерде булунгъан, о гемилер де ичиндекилерни татлы бир рузгярнен алып юрген ве (ёлджулар) бу себептен нешэленген вакъытларында, о гемиге шиддетли бир фыртына келип чатар, эр ерден оларгъа далгъалар уджюм этер ве оларнынъ этрафлары сарылгъаныны анъларлар да, динни ялынъыз Аллаһкъа халис къыларакъ: «Ант олсун, эгер бизни бундан къуртарсанъ, мытлакъа шукюр эткенлерден оладжакъмыз», дие Аллаһкъа ялварырлар.

23. Факъат Аллаһ оларны къуртаргъанынен, бир де бакъарсынъ ки, олар кене акъсыз ерде адден ашмакъталар. Эй, инсанлар! Сизинъ адден ашувынъыз, анджакъ озь алейхинъизгедир; (бунынънен) садедже фаний дюнья аятынынъ менфаатыны эльде этерсинъиз; сонъунда дёнюшинъиз кене бизгедир. О заман япаяткъанларынъызны хабер береджекмиз.

24. Дюнья аятынынъ вазиети, коктен эндирген бир сувымыз кибидир ки, инсанларнынъ ве айванларнынъ ашайджакъларындан олгъан ер юзю экинлери о сув саесинде гурьлеп, далланып осерлер. Ниает, ер юзю зийнетини такъынып, (чешит ренкли) сюсленген ве саиплери де онынъ узеринде къудрет саиби олгъанларыны зан эткен бир сырада, бир гедже я да куньдюз онъа эмримиз (афатымыз) келир де, оны санки дюнь еринде ёкъ киби, тамырындан къопарыларакъ чалынгъан бир алгъа кетирирмиз. Иште, яхшы тюшюнеджек къавмлар ичюн аетлеримизни бойле беян этмектемиз.

25. Аллаһ къулларыны эсенлик юртуна чагъырмакъта ве О, тилегенини догъру ёлгъа къавуштырыр.
(«Селям юрту»нынъ манасы дженнеттир. Селям, эсенлик ве узур оларакъ да ёрумлангъан. Чюнки, дженнетте булунгъанлар эр тюрлю хошнутсызлыкътан узакъ, эсенлик ве селяметлик ичиндедирлер. Дженнетке «Селям юрту» денилювининъ себеби, о ерде булунгъанларнен мелеклер арасында селямлашувнынъ кениш даркъагъанындандыр).

26. Гузель даврангъанларгъа даа гузель къаршылыкъ, бир де зиядеси бардыр. Оларнынъ юзьлерине не бир тоз (къара леке) былашыр, не де бир хорлукъ (келир). Иште, олар дженнет эхлидирлер. Ве олар о ерде

эбедий къаладжакълар.
(Аетте зикр этильген «ихсан» Юдже Аллаҳкъа ляйыкъ ве ризасына мувафыкъ гузель иш япмакъ ве ишлерни ляйыкъ олгъан шекильде гузель япмакъ демектир. Пейгъамберимиз ихсанны бойле тариф эткен: «Ихсан – Аллаҳ Таалягъа, оны корьген киби, къуллыкъ этювинъдир. Чюнки, сен оны корьмесенъ де, о сени корьмектедир». Иште, бойле гузель иш, вазифе, ибадет ве яхшылыкълар япкъанларгъа, япкъанларындан даа гузель олгъан дженнетлер ве Аллаҳнынъ лютфи оларакъ, зияде ниметлер де бериледжек).

27. Феналыкъ япкъанларгъа кельгенде, феналыкънынъ джезасы айны ольчюнендир. Оларны зиллет къаплайджакъ. Оларны Аллаҳкъа къаршы къорчалайджакъ ич кимсе ёкътыр. Оларнынъ юзьлери санки къаранлыкъ геджеден бир парчагъа бурюнгендир. Иште, олар да джеэннем эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар.
(Яхшы ишлернинъ савабы бирге он, бирге еди юз ве даа зияде оларакъ берилир ки, бу, Аллаҳ лютфининъ нетиджесидир; фена ишлернинъ джезасы исе, ялынъыз бирге бирдир. Бу да Аллаҳ адалетининъ нетиджесидир).

28. Оларнынъ эписини бир ерге топлайджакъмыз, сонъра да, Аллаҳкъа ортакъ къошкъанларгъа: Сиз ве къошкъан ортакъларынъыз еринъизде бекленъ», дейджек кунюмиз артыкъ оларнынъ (путларынен) араларыны тамамен айыргъандырмыз. Ве оларнынъ ортакълары (путлары) дерлер ки: Сиз бизге ибадет этмей эдинъиз.

29. Бу себептен, бизнен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллаҳ етерлидир. Шубесиз ки, биз сизинъ (бизге) табынувынъыздан тамамен хаберсиз эдик».

30. О ерде эр кес кечмиште япкъанларыны къаршысында булыр. Артыкъ олар акъикъий саиплери олгъан Аллаҳкъа дёндюрильгендирлер. Уйдураяткъан шейлери (батыл танърылары) да оларны терк этип гъайып олгъандыр.

31. (Ресулым!) Де ки: Сизге коктен ве ерден ким рызыкъ бермекте? Я да къулакъларгъа ве козьлерге ким малик (ве хаким) булунмакъта? Олюден тирини ким чыкъара, тириден олюни ким чыкъара? (Эр тюрлю) ишни ким идаре эте? «Аллаҳ» дейджеклер. Де ки: Ойле исе, (Онъа асий олувдан) сакъынмайсынъызми?
(Инсаннынъ дигер азаларынынъ акъикъий малики ве хакими де Аллаҳ Тааля олмакънен берабер, аетте, хусусен козьлер ве къулакълар зикр этильген. Чюнки, булар инсаннынъ энъ муим бильги ве идрак васталарыдыр; Аллаҳнынъ яраткъан ве аетте ишарет буюргъан рызыкъларындан файдаланувнынъ энъ муим васталарыдыр. Иште, бу дегерли бильги ве рызыкъ васталарыны яраткъан, идаре эткен, оларнынъ насыл ёлда къулланылгъаныны бильген усьтюн къудрет Аллаҳтан башкъа ким ола билир?)

32. Иште, О сизинъ акъикъий Раббинъиз олгъан Аллаҳтыр. Артыкъ хакътан (айрылгъандан) сонъ, сапыкълыкътан башкъа не къалыр? О олда, насыл

(сапыкълыкъкъа) дёндюрилесинъиз?

33. Иште, бойледже Раббинънинъ ёлдан чыкъкъанлар акъкъындаки «Олар инанмазлар» сёзю керчеклешти.

34. (Ресулым!) Де ки: (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанларынъыз арасында, (бирини ёкъ экенде) ильк дефа яратаджакъ, аркъасындан оны (олюминден сонъ аяткъа) янъыдан къайтараджакъ бириси бармы? Де ки: Аллаһ ильк дефа яратып, (олюмден сонъ) оны янъыдан (аяткъа) къайтарыр. О алда, насыл саптырылырсынъыз!

35. Де ки: Ортакъ къошкъанларынъыздан хакъкъа къавуштыраджакъ олгъаны бармы? Де ки: «Хакъкъа Аллаһ къавуштырыр». Ойле исе, хакъкъа къавуштыргъан уйылмагъа даа ляйыкъмы; ёкъса, хидает берильмегендже озь-озюне догъру ёлны тапалмагъанмы? Сизге не ола? Насыл (бойле янълыш) укюм этесинъиз?

36. Оларнынъ чокъу зандан башкъа бир шейге уймаз. Шубесиз, зан – хакътан (илимден) ич бир шейнинъ ерини тутмаз. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларыны пек яхшы билиджидир.

(Бу аетте зангъа табий олгъан мушриклер тенкъит этильгени киби, мусульманларны да илимге тешвикъ бар. Къады Бейдавийге коре, бу ает илимни менбасындан тахсиль этювнинъ ваджип олгъанына, такълит ве зан иле къанаатленювнинъ джаиз олмагъанына делильдир).

37. Бу Къур'ан Аллаһтан башкъасы тарафындан уйдурылгъан бир шей дегиль. Анджакъ, озюнден эвелькини догърултыджы ве о Китапны анълатыджыдыр. Онда шубе ёкътыр, о алемлернинъ Раббиндендир.

38. Ёкъса, оны (Муһаммед) уйдурды дейлерми? Де ки: Эгер сизлер догъру исенъиз, Аллаһтан башкъа, кучюнъиз еткенлеринъизни чагъырынъ да, (эп берабер), онъа бенъзеген бир суре кетиринъ.

39. Аксине, олар ильмини къаврамагъанлары ве ёрумы озьлерине асла кельмеген (Къур'анны) яланладылар. Олардан эвелькилер де бойле яланлагъан эдилер. Шимди бакъ, залымларнынъ сонъу насыл олды!

40. Араларында ойлеси бар ки, онъа (Къур'ангъа) инаныр, кене олардан ойлеси де бар ки, онъа инанмаз. Раббинъ бозгъунджыларны энъ яхшы билиджидир.

41. (Ресулым!) Олар сени яланласалар, де ки: Меним ишим манъа, сизинъ ишинъиз де, сизге аиттир. Сиз меним япкъанымдан узакъсынъыз, мен де сизинъ япкъанынъыздан узакъым.

(Къур'ан-ы Керимде чешит весилелернен ифаде буюрылгъаны киби, Аз.Пейгъамбернинъ вазифеси теблигъден ибареттир; О садедже мужделейиджи ве тенбиелейиджидир. Инсанларнынъ инанувыны темин этмек онынъ элинде дегиль, чюнки, хидает Аллаһтандыр. Бу себеплернен, Аз. Пейгъамбер кенди алеминден ве теблигъ вазифесинден месульдир. Тенбиеленювлерине ве хакъкъа чагъырылувларына рагъмен, иман этмегенлернинъ месулиети исе, садедже озьлерине аит олуп, Пейгъамбер бундан месуль дегильдир).

42. Олардан сени динълегенлер бардыр. Факъат сагъырларгъа – бунынъ усьтюне акъыллары да ирьмей исе – сен эшиттиреджексинъми?

43. Олардан санъа бакъкъан да бардыр. Факъат – аля (акъикъатны) корьмей иселер – корьлерни сен догъру ёлгъа къавуштыраджакъсынъмы?
44. Шубесиз ки, Аллаһ инсанларгъа ич бир шекильде зулум этмез, факъат инсанлар озьлерине зулум этерлер.
(Аллаһ инсанларгъа акъикъатны тапувлары ве инанувлары ичюн яратылыштан къабилиетлер берген ве пейгъамберлер де ёллагъан. Бу алда, Аллаһ оларнынъ сезюв, анълав ве къаврав мелекелерини эллеринден чекип алгъаны ичюн дегиль, олар ираделерини яманлыкъкъа къуллангъанлары ичюн, хакъ ёлдан чыкъкъан, пейгъамберни къабул этмеген ве джезагъа ляйыкъ олгъанлар, толайысынен озь-озьлерине зулум эткендирлер).
45. Аллаһнынъ оларны санки куннинъ анджакъ бир сааты къадар къалгъанларыны зан эткен вазиетте янъыдан тирильтип, топлайджакъ куню араларында бир-бирилеринен танышырлар. Аллаһнынъ узурына бармакъны ялангъа чыкъаргъанлар, эльбетте зараргъа огърагъандырлар. Зира, олар догъру ёлгъа юрмеген эдилер.
46. Эгер оларны техдит эткенимиз (азапнынъ) бир къысмыны санъа (дюньяда экенде) косьтерсек (не аля); ёкъ, эгер (косьтермеден) сени вефат эттирсек, ниает оларнынъ дёнюши де бизгедир. (О вакъыт оларгъа не оладжагъыны кореджексинъ). Сонъра Аллаһ оларнынъ япаяткъанларына шааттыр.
47. Эр умметнинъ бир пейгъамбери бардыр. Пейгъамберлери кельген вакъытта араларында адалетнен укюм этилир ве оларгъа асла зулум этильмез.
48. Догъру олсанъыз, бу ваде (азап) не замандыр? дейлер.
49. Де ки: «Мен озюме биле, Аллаһнынъ тилегенинден башкъа, не бир зарар, не бир менфаат берюв кучюне саибим». Эр умметнинъ бир эджели бар. Эджеллери кельген вакъытта, артыкъ не бир саат кери къалырлар, не де илери кетерлер.
50. Де ки: (Эй, мушриклер!) Не дерсинъиз? Аллаһнынъ азабы сизге геджелейин я да куньдюзи кельсе (не япарсынъыз?) Сучлылар ондан ангисини истемекте аджеле этмектелер!
51. Башынъызгъа беля кельгенден сонъ, Онъа иман этеджексинъизми, шимдими? (Чокъ кеч). Албуки, оны (азапнынъ келювини) истемекте аджеле эте эдинъиз.
(Аллаһнынъ иман этмек ичюн бир фырсат оларакъ берген эмниети ве раатлыкъ ичинде къопайгъан инкярджылар бу эминлик ве раатлыкънынъ эбедий олгъаныны зан эткен киби, ёлдан азувда девам этер ве диннинъ азап техдитлеринен алай этерек: «Эгер бойле бир азап олса, аман кельсе я!», киби сёзлернен, гуя бойле бир азапнынъ аслы олмагъаныны идда этерлер. Факъат юкъарыдаки ает ачыкъ бильдире ки, иман бир урриет ве сербестлик ичинде керчеклешсе къыйметлидир. Азап иле юзь-юзьге къалгъан сонъ, иманувнынъ бир къыймети ёкътыр).
52. Сонъра о (озьлерине) зулум эткенлерге: «Эбедий азапны татынъ!», дениледжек. Къазанмакъта олгъанынъыздан башкъасынынъ

къаршылыгъыны буладжакъсынъызмы?

53. «О (азап) бир керчектирми?», дие сенден хабер истейлер. Де ки: Эбет, Раббиме ант олсун ки, о шубесиз, керчектир ве сиз аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз.

54. (О вакъыт) зулум эткен эр кес ер юзюндеки бутюн серветке саип олса, (азаптан къуртулмакъ ичюн) эльбетте оны феда этер. Ве азапны корьген вакъытларында ич-ичтен янарлар. Араларында адалетнен укюм олуныр ве оларгъа зулум этильмез.

55. Билесинъиз ки, коклерде ве ерде олгъан эр шей Аллаһнынъдыр. Кене билесинъиз ки, Аллаһнынъ вадеси хакътыр, факъат оларнынъ чокъу бильмез.

56. О, эм тирильтир, эм де ольдюрир ве ялынъыз Онъа дёндюрileджексинъиз.

57. Эй, инсанлар! Сизге Раббинъизден бир огют, гонъюллердекине бир шифа, му'минлер ичюн бир хидает ве рахмет кельгендир.
(Бу аетте Къур'аннынъ дёрт гузель хусусиети анълатылмакъта. Бойле ки: Къур'ан-ы Керимнинъ бутюн эйи ве фена ахлякъларны бильдирюви ве инсанларны гузель ахлякъкъа тешвикъ этюви энъ гузель бир огюттир; къальплерни маневий хасталыкълар ичинде быракъаджакъ олгъан инкярджылыкъ, ширк ве мунафыкълыкътан инсанларны узакъ тутувы ве гузель инанчларнен рухларны тедавий этюви де бир шифадыр; бахтиярлыкъ ёлларыны инсанлыкъкъа косьтерюви ве оларны бу ёлгъа къоювы да хидаеттир; ниает, инсанларны иман нурына къавуштырувы ве оларгъа эбедий бахтлылыкъны къазандырувы да ялынъыз рахметтир).

58. Де ки: Анджакъ, Аллаһнынъ лютфи ве рахметинен, иште, буларнен севинсинлер. Бу, оларнынъ (дюнья малы оларакъ) топлагъанларындан даа хайырлыдыр.
(Убей б. Кя'бнынъ накъль эткенине коре, Аллаһ Ресулы бу аетни окъуды ве онда кечкен «Аллаһнынъ лютфи ве рахметини» Къур'ан-ы Керим ве Ислям оларакъ анълатты. Дигер бир тефсирге коре, лютф – Ислям, рахмет исе – мусульманларгъа ваде этильген ниметлердир).

59. Де ки: Аллаһнынъ сизге эндирген рызкъындан бир къысмыны элял, бир къысмыны да, арам булувынъызгъа не дерсинъиз? Де ки: Аллаһ сизге изин бердими, ёкъса, Аллаһкъа ифтира этмектесинъизми?

60. Аллаһкъа къаршы ялан уйдургъанларнынъ къыямет куню (акъибетлери) акъкъындаки къанаатлери недир? Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа нисбетен лютф саибидир. Факъат оларнынъ чокъу шукюр этмезлер.

61. Не вакъыт сен бир иште булунсанъ, не заман Къур'андан бир шей окъусанъ ве сиз не вакъыт бир иш япсанъыз, о ишке далгъан вакътынъызда биз мытлакъа усьтюнъизде шааттырмыз. Не ерде, не кокте зерре агъырлыгъы къадар бир шей Раббинъден узакъ (ве гизли) къалмаз. Бундан даа кучюги ве даа буюги ёкътыр ки, ап-ачыкъ китапта (левх-и махфузда) булунмасын.
(Бу ает-и керимеде Аллаһ Таалянынъ ильминден ич бир шейнинъ гизли

къалмайджагъы, толайысынен инсанларнынъ бутюн япкъанларыны ве япаджакъларыны бильгени ифаде этильмекте, бунынъ усьтюне итааткяр къуллар севиндирильмекте, асийлер исе, техдит этильмекте).

62. Билесинъиз ки, Аллаһнынъ достларына къоркъу ёкътыр; олар гъам чекмейджеклер де.

63. Олар – иман этип де, такъвагъа иришкенлердир.

(Бу ает эвельки бир аетте кечкен «Аллаһ достлары»нынъ (эвлияуллахнынъ), Аллаһнынъ озьлерине бойле мукъаддес бир унван берюВини теминлеген хусусиетлерни эки сёзде беян эткен: иман ве такъва. Чюнки, иман бутюн батыл ве янълыш инанчлардан сыйырылып, керчекке, хакъкъа къавушмакънынъ, такъва исе, эр тюрлю сапыкъ ве фена ёллардан, башы бош ве айван киби яшамакъ тарзындан арынаракъ, къальпни Аллаһкъа теслим этюВнинъ, аятны Онынъ къанунларына коре тертиплемекнинъ ве бойледже, бир ахлякъ низамына кирюВнинъ ифадесидир. Иште, Аллаһ достлары иман иле марифетуллахкъа ве такъва иле де, усьтюн ахлякъкъа къавушкъанларындан, 62-нджи аетте де буюрылгъаны киби, эр тюрлю къоркъудан, кедерден ве умютсизликтен къуртулгъандырлар. Чюнки, олар энь усьтюн къудрет олгъан Аллаһнынъ достлугъыны ве имаесини къазангъандырлар).

64. Дюнья аятында да, ахиретте де, оларгъа мужде бардыр. Аллаһнынъ сёзлеринде асла денъишме ёкътыр. Иште, бу буюк къуртулышнынъ озюдир.

(Тефсирлерде бильдирильгенине коре, аетте зикр этильген дюнья аятындаки мужде – Аллаһ достларына Аллаһнынъ Къур'андаки мужделери ве пейгъамберлерининъ берген мужделеринен оларгъа косьтерген садыкъ руялары ве олюм аныңдаки мелеклернинъ мужделеридир. Ахиреттеки мужделери исе, мелеклернинъ оларгъа келип, бахтлылыкъларн акъкъында береджек мужделеридир).

65. (Ресулым!) Оларнынъ (инкярджыларнынъ) сёзлери сени кедерлендирмесин. Чюнки, бутюн иззет (ве усьтюнлик) Аллаһнынъдыр. О, эшитиджидир, билиджидир.

66. Яхшы билинъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, ялынъыз Аллаһнынъдыр. (О алда) Аллаһтан башкъа ортакъларгъа табынгъанлар ненинъ пешине тюшелер! Догърусы, олар зандан башкъа бир шейнинъ пешине тюшмейлер ве олар садедже ялан сёйлейлер.

67. О (Аллаһ), геджени, ичинде раатланырсыз, дие сиз ичюн яратыджы, (чалышып, къазанувынъыз ичюн де) куньдюзни айдынлыкъ къылыджыдыр. Шубесиз, бунда динълеген бир топлум ичюн ибретлер бар.

68. Мушриклер: «Аллаһ бала эдинди», дедилер. О, бундан узакътыр. Онынъ (балагъа) итияджы ёкътыр. Коклерде ве ерде не бар олса, Онынъдыр. Бу хусуста янынъызда эр анги бир делиль ёкътыр. Аллаһ акъкъында бильмеген бир шейинъизни сёйлемектесинъизми?

69. Де ки: Аллаһ акъкъында ялан уйдургъанлар асла къуртулышкъа

иришалмазлар.

70. Дюньяда бир микъдар кечинюв (теминлерлер), сонъра дёнюшлери бизгедир; сонъра да инкяр этмекте олгъан шейлеринден отьрю, оларгъа шиддетли азапны таттырырмыз.

71. Оларгъа Нуһнынъ хаберини окъу: О вакъытта о къавмына деген эди ки: «Эй, къавмым! Эгер меним (аранъызда) турувым ве Аллаһнынъ аетлерини хатырлатувым сизге агъыр кельген олса, мен ялынъыз Аллаһкъа таянып ишанырым. Сиз де ортакъларынъызнен топланып, япаджагъынъызны къарарлаштырынъ. Сонъра ишинъиз башынъызгъа дерт олмасын. Бундан сонъ (береджек) укминъизни манъа тедбикъ этинъ ве манъа мухлет де берменъ».
(Аз.Нуһ Аллаһ Таалянынъ имаесинде олгъаныны бильгени ичюн, душманларына эмиет бермегенини, оларнынъ кучь ве къуветине эмиет бермегенини косьтермек ве оларнынъ аджизлигини ортагъа чыкъармакъ ичюн, оларгъа бойле бир теклифте булунды ве оларны курешке чагъырды).

72. «Эгер юзь чевирсенъиз, затен мен сизден бир уджрет истемедим. Меним эджрим Аллаһтан башкъасына аит дегиль ве манъа мусульманлардан олувым эмир этильди».

73. Кене де оны яланджы дедилер, биз де эм оны, эм де онынънен берабер гемиде олгъанларны къуртардыкъ ве оларны (ер юзюнде) халифелер яптыкъ; аетлеримизни ялангъа чыкъаргъанларны да (денъизде) богъдыкъ. Бакъ ки, тенбиеленгенлернинъ (факъат инанмагъанларнынъ) сонъу насыл олды!

74. Сонъра онынъ артындан бир чокъ пейгъамберни озь топлумларына ёлладыкъ. Оларгъа муджизелер кетирдилер. Факъат олар даа эвель ялангъа чыкъаргъан шейлерине инанаджакъ дегиль эдилер. Иште, адден ашкъанларнынъ къальплерини биз бойле муурьлермиз.

75. Сонъра оларнынъ артындан да Фыравунгъа ве топлумына Мусанен Харунны муджизелеримизнен ёлладыкъ, факъат олар кибирлендилер ве гунахкяр бир топлум олдылар.

76. Къатымыздан оларгъа хакъ (муджизе) кельгенинен: «Бу, эльбетте ачыкътан-ачыкъ бир сихирдир», дедилер.

77. Муса: «Сизге хакъ кельгенде, онынъ ичюн (эп бойле) дерсинъизми? Бу бир сихирдирми? Албуки, сихирбазлар къуртулышкъа иришалмазлар», деди.

78. Олар дедилер ки: Бабаларымызны узеринде булгъан (динден) бизни дёндюресинъ ве ер юзюнде улулыкъ сизинъ экинъизнинъ олсун, дие бизге кельдинъми? Албуки, биз сизге инанаджакъ дегильмиз.

79. Фыравун деди ки: Бильгили бутюн сихирбазларны манъа кетиринъ!

80. Сихирбазлар кельгенинен, Муса оларгъа: Атаджагъынъызны атынъ, деди.

81. Олар (йиплерини) аткъанынен, Муса деди ки: «Сизинъ кетиргенинъиз сихирдир. Аллаһ оны бошуна чыкъараджакъ. Чюнки, Аллаһ

бозгъунджыларнынъ ишини тюзельтмез».
(Аетнинъ ифаде эткенине коре, сихирбазлыкъ яни ырымджылыкъ, садедже бир алдатув, ялдызлав ве фесатчылыкътан ибареттир. Чюнки, Аз.Муса киби буюк бир Пейгъамбер онынъ батыл олгъаныны ве оны япкъанларнынъ фесатчылар олгъаныны ачыкъ ифаде этмекте).

82. «Сучлыларнынъ ошуна кетмесе де, Аллаһ сёзлеринен акъикъатны ачыкъкъа чыкъараджакъ».

83. Фыравун ве къавмынынъ озьлерине эскендже этювинден къоркъугъа тюшкенлери ичюн къавмындан, бир топ яштан башкъа, кимсе Мусагъа иман этмеди. Чюнки, Фыравун ер юзюнде улулыкъ таслагъан (бир диктатор) ве аддини ашкъанлардан эди.
(Зира, о танърылыкъ иддасында булунгъан ве пейгъамберлернинъ торунларыны дахи, озюне къул эткен эди).

84. Муса деди ки: Эй, къавмым! Эгер Аллаһкъа инангъан олсанъыз ве онъа теслим олды исенъиз, садедже Онъа ишанып таянынъыз.

85. Олар да дедилер ки: «Аллаһкъа таяндыкъ. Эй, Раббимиз! Бизни о залымлар топлулыгъынынъ фитнесине огъратма!

86. Ве бизни рахметинънен о кяфирлер топлулыгъындан къуртар!»

87. Биз де Муса ве къардашына: Къавмынъыз ичюн Мысырда эвлер азырланъ ве эвлеринъизни намаз къылынаджакъ ерлер япынъ, намазларынъызны да дос-догъру къылынъ. (Эй, Муса!) Му'минлерни мужделе! дие вахий эттик.

88. Муса деди ки: Эй, Раббимиз! Акъикъатен сен Фыравун ве къавмына дюнья аятында зийнет ве нидже маллар бердинъ. Эй, Раббимиз! (Оларгъа бу ниметлерни), инсанларны сенинъ ёлунъдан саптырсынлар ве элем бериджи джезаны корьгенге къадар иман этмесинлер, дие (бердинъми)? Эй, Раббимиз! Оларнынъ малларыны ёкъ эт, къальплерине сыкъынты бер (ки, иман этсинлер).

89. (Аллаһ): Экинъизнинъ де дуанъыз къабул олунгъандыр. О алда, сиз догърулыкъкъа девам этинъ ве сакъын о бильмезлернинъ ёлуна юрменъ! деди.

90. Биз Исраил огъулларыны денъизден кечирдик. Амма, Фыравун ве аскерлери зулум этмек ве уджюм этмек узьре, оларны такъип этти. Ниает (денъизде) богъулув алына кельгенинен, (Фыравун:) «Акъикъатен Исраил огъулларынынъ инангъан танърыдан башкъа танъры олмагъанына мен де иман эттим. Мен де мусульманларданым!», деди.

91. Шимдими (иман эттинъ)! Албуки, даа эвель исьян эткенлерден ве бозгъунджылардан эдинъ.
(Фыравун даа эвель Мысырда танърылыгъыны илян эткен ве: «Эй, джемаат, мен сиз ичюн озюмден башкъа танъры бильмейим. Мен сизинъ энъ юдже раббинъизим!», деген эди. Оны танъры оларакъ къабул этмегенлерге шиддетли эскенджелер япа эди. Хусусен, Исраил огъулларыны агъыр эскенджеге табий тута, айрыджа огълан балаларны да сойдыра эди. Аз.Муса ве къардашынынъ Мысырдан айырылув истеклери Аллаһ тарафындан къабул олунды ве Фелестинге кетмек

узьре, Къызыл денъизнинъ ялысына кельдилер; оларны ёкъ этмек ичюн, Фыравун ордусынен артларындан етишти. Аз.Муса Аллаhтан алгъан бир вахий иле таягъынен денъизге урды, денъизден ёллар ачылды ве къавмыны Тиих чёлюне чыкъартты. Айны ёлдан пешлерине тюшмек истеген Фыравун денъизнинъ ортасына кельгенде, ёллар гъайып олуп, богъуладжагъыны анълагъанынен, Аллаhкъа иман этти. Факъат умютсизликке таянгъан иманы къабул олунмады).

92. (Эй, Фыравун!) Сенден сонъ келеджеклерге ибрет олувынъ ичюн бугунь сенинъ беденинъни (джансыз оларакъ) къуртараджакъмыз. Иште, инсанлардан бир чокъу, акъикъатен аетлеримизден гъафильдирлер.
(Фыравуннынъ бедени мумияланаракъ, бугуньге къадар муафаза этильген. Аля инсанлар тарафындан ибретнен сейир этильмекте).

93. Ант олсун, биз Исраил огъулларыны гузель бир юрткъа ерлештирдик ве оларгъа темиз ниметлерден рызыкъ бердик. Озьлерине илим кельгенге къадар ихтиляфкъа тюшмедилер. Шубесиз ки, Раббинъ къыямет куню оларнынъ араларында ихтиляф этеяткъан шейлери акъкъында укюм этеджек.

94. (Ресулым!) Эгер санъа эндиргенимизден (бу анълаткъан вакъиалардан) шубеленсенъ, сенден эвель Китапны (Тевратны) окъугъанлардан сора. Ант олсун ки, Раббинъден санъа хакъ кельгендир. Сакъын шубеджилерден олма!

95. Аллаhнынъ аетлерини ялангъа чыкъаргъанлардан да олма, сонъра зиянгъа огърагъанлардан олурсынъ.

96-97. Акъикъатен, акъларында Раббининъ сёзю (укми) сабит олгъанлар, озьлерине (истеген) бутюн муджизелер кельген олса биле, элем бериджи азапны корьгенге къадар инанмайджакълар.

98. Юнуснынъ къавмы истисна, (халкъыны ёкъ эткен улькелеримизден) эр анги бир ульке халкъы, кешке (озьлерине азап кельмеден) иман этсе де, бу иманлары озьлерине файда берсе эди! Юнуснынъ къавмы иман эткенинен, озьлеринден дюнья аятындаки резиллик азабыны ортадан къалдырдыкъ ве оларны бир муддет (дюнья ниметлеринден) файдаландырдыкъ.
(Юнус Пейгъамбернинъ къавмы оны инкяр эткенинен, къызаракъ, араларындан айырылды. Къавмы о хабер берген азапнынъ келеджегини ис этти, аман япкъанларына пешман олды ве азапнынъ кельмемеси ичюн, Аллаhкъа ялварды. Дженаб-ы Аллаh да оларны азаптан къуртарды).

99. (Ресулым!) Эгер Раббинъ истесе эди, ер юзюндекилернинъ эписи, эльбетте иман этер эдилер. О алда, сен инанувлары ичюн инсанларны зорлайджакъсынъмы?

100. Аллаhнынъ изни олмадан, ич кимсе инанамаз. О, акъылларыны къулланмагъанларны мурдар (инкярджы) япар.

101. Де ки: «Коклерде ве ерде нелер бар, бакъынъ (да ибрет алынъ!)». Факъат инанмагъан бир топлумгъа делиллер ве тенбиелер файда бермез.

102. Олар озьлеринден эвель келип-кечкен топлумларнынъ (элемли) куньлерининъ бенъзегенлеринден башкъасыны беклемектелерми? Де ки: Айды, бекленъ! Шубесиз, мен де сизнен берабер беклегенлерденим.
103. Биз сонъра пейгъамберимизни ве айны шекильде иман эткенлерни къуртарырмыз. Инангъанларны, узеримизге бир бордж оларакъ, къуртараджакъмыз.
104. Де ки: «Эй, инсанлар! Меним динимден шубеде исенъиз, (билинъ ки) мен Аллаһны ыракъып да, сизинъ табынгъанларынъызгъа табынмам, факъат, анджакъ сизни ольдюреджек олгъан Аллаһкъа къуллыкъ этерим. Манъа му'минлерден олувым эмир олунды».
105. «Ве (манъа) ханиф (Аллаһнынъ бирлигини таныйыджы оларакъ, юзюнъни динге чевир; сакъын мушриклерден олма, дие (эмир этильди)».
106. Аллаһны ыракъып да, санъа файда я да зарар бермейджек шейлерге табынма. Эгер буны япсанъ, о такъдирде, сен мытлакъа залымлардан олурсынъ.
107. Эгер Аллаһ санъа бир зарар токъундырса, оны кене Ондан башкъа кеткизеджек ёкътыр. Эгер санъа бир хайыр тилесе, Онынъ керемини кери чевиреджек де ёкътыр. О, хайырыны къулларындан истегенине ириштирир. Ве О, багъышлайыджыдыр, мерхамет этиджидир.
108. Де ки: Эй, инсанлар! Сизге Раббинъизден хакъ (Къур'ан) кельген. Артыкъ ким догъру ёлгъа кельсе, анджакъ озю ичюн келеджек. Ким де ёлдан чыкъса, о да анджакъ озь алейхине догъру ёлдан чыкъаджакъ. Мен сизинъ узеринъизге векиль дегилим. (Садедже теблигъ этмекле мемурым).
109. (Ресулым!) Сен, санъа вахий олунгъангъа уй ве Аллаһ укюм эткенге къадар сабыр эт. О, хакимлернинъ энъ хайырлысыдыр.

11. ҺУУД

Һууд суреси 123 ает олуп, 12, 17 ве 114-нджи аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 50-60-нджы аетлерде Арабистан халкъына ёлланылгъан пейгъамберлерден бири Һууд (а.с.)нынъ аятындан баас этильгени ичюн, суреге бу ад берильген. Юнус суресинден сонъ энген олуп, онынъ девамы кибидир. Итикъадгъа аит эсасларны, Къур'аннынъ муджизе олувыны, ахиретнен багълы меселелерни, саваб ве джезаны ве Аз.Һууддан башкъа Нуһ, Салих, Ибрахим, Луут, Шуайб ве Муса (а.с.) киби пейгъамберлернинъ къыссаларыны ичине алгъандыр.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Раа. (Бу санъа эндирильген), икмет саиби (ве) эр шейден хабердар олгъан (Аллаһ) тарафындан аетлери къуветлендирильген, сонъра да анълатылгъан бир китаптыр.

2. (Де ки: Бу Китап) «Аллаһтан башкъасына ибадет этмеменъиз ичюн (эндирильди). Шубесиз ки, мен онынъ тарафындан сизге (ёлланылгъан) бир тенбиеджи ве мужделейиджийим.
3. Ве Раббинъизден магъфирет тилевинъиз, сонъра да, онъа тёвбе этювинъиз ичюн (эндирильди. Эгер бу эмир олунгъанларны япсанъыз), Аллаһ сизни, тайин этильген бир муддеткедже, гузель бир шекильде яшатыр, зиядесини япкъан эр кеске де, эйилигининъ къаршылыгъыны берир. Эгер юзь чевирсенъиз, мен сизинъ башынъызгъа келеджек буюк бир куннинъ азабындан къоркъам».
4. Дёнюшинъиз ялынъыз Аллаһкъадыр. О, эр шейге къадирдир.
5. Билесинъиз ки, олар Пейгъамберден, (душманлыкъларыны) гизлевлери ичюн кокюслерини чевирирлер (гонъюлеринден кечкенни гизлерлер). Яхшы билинъ ки, олар урбаларына бурюнген вакъытларында биле, Аллаһ оларнынъ гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де билир. Чюнки, О, къальплернинъ озюни билиджидир.
6. Ер юзюнде юрген эр джанлынынъ рызкъы ялынъыз Аллаһнынъ узеринедир. Аллаһ о джанлынынъ тургъан ерини ве сонъунда быракъыладжакъ мекяныны билир. (Буларнынъ) эписи ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда)дыр.
7. О, ангинъизнинъ амели даа гузель оладжагъы хусусында сизни имтиан этмек ичюн, Аршны, сув узеринде олгъанда, коклерни ве ерни алты куньде яраткъан. Емин этерим ки, (Ресулым!): «Олюмден сонъ мытлакъа тирильтиледжексинъиз», десенъ, кяфир олгъанлар дер’ал: «Бу ачыкъ бир ырымдан башкъа бир шей дегиль», дерлер.

   (Коклернинъ ве ернинъ алты куньде яратылувы меселеси ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аетининъ изаатына бакъынъ.

   Арш – Кяинаттаки бутюн джысымларны сарып алгъан ве маиетини биз билалмагъан бир шейдир. Тефсирджилернинъ бу аетнен багълы анълатувына коре, Аллаһ Тааля эвеля Аршны, сонъра сувны, даа сонъра да, коклерни ве ерни яраткъан. Аршнынъ сув устюнде олувыт – онынънен битишик олувы манасында дегиль. Бунынъ киби коклернинъ де ернинъ узеринде олгъаны сёйленир, факъат бунынъэнен кокнен ернинъ битишик олгъаны анъланылмаз).
8. Ант олсун, эгер биз олардан азапны белли бир муддетке къадар кечиктирсек, мытлакъа: «Онынъ келювине мани олгъан недир?», дерлер. Билесинъиз ки, озьлерине азап кельген куню, бир даа олардан узакълаштырыладжакъ дегиль. Ве алай этеяткъан шейи оларнынъ чевресини сарып аладжакъ.
9. Эгер инсангъа тарафымыздан бир рахмет (нимет) таттырыр да, сонъ буны ондан чекип алыр исек, бутюнлей умютсиз ве нанкорь олур.
10. Эгер озюне токъунгъан бир зарардан сонъ, онъа бир нимет таттырсакъ, эльбетте: «Яманлыкълар менден кетти», дер. Чюнки, о (буны дер экен) къопайчорадыр, кибирлидир.
11. Анджакъ (мусибетлерге) сабыр этип, гузель иш япкъанлар бойле дегиль. Иште, олар ичюн бир бахшыш ве буюк мукяфат бар.

12. Бельки де, сен (мушриклернинъ:) «Онъа (коктен) бир хазине эндирильсе эди я да онынънен берабер бир мелек кельсе эди!», деювлеринден отърю, санъа вахий олунгъан аетлернинъ бир къысмыны (теблигъатыны) терк этеджексинъ ве бу себептен, рухынъ сыкъыладжакъ. (Яхшы биль ки), сен анджакъ бир тенбиеджисинъ. Аллаһ исе, эр шейге векильдир.

(Мушриклер вакъты-вакътынен Аз.Пейгъамберден коктен хазинелер эндирюви, озьлерине бир мелек ёлланылувы киби, адден ашыр шейлер истей ве оларнынъ бу инатлыкъ ве инкярджылыкъ давранувлары Русулуллахны сонъ дередже кедерлендире эди. Чюнки, оларгъа муджизе косьтергенде, бунынъ бир тылсым олгъаныны сёйлеерек, кене инкярджылыкъта девам эте эдилер. Иште, юкъарыдаки ает оларнынъ бу олмайджакъ тавурлары къаршысында Аллаһнынъ аетлерини теблигъден вазгечмемеси хусусында Аз.Пейгъамберни тенбиелемекте, онынъ вазифеси бу олгъаныны, дигерининъ Аллаһкъа аит олгъаныны бильдирмекте).

13. Ёкъса: «Оны (Къур'анны) озю уйдурды», дейлерми? Де ки: Эгер догъру исенъиз, Аллаһтан башкъа чагъыра бильгенлеринъизни (ярдымгъа) чагъырынъ да, сиз де онынъ киби уйдурылгъан он суре кетиринъ.

(Бу курешке даветнинъ арапчаны энъ гузель бир шекильде къуллангъанларгъа ёнетилюви дикъкъаткъа ляйыкътыр. Даа сонъунда энген ает-и керимелернинъ бу микъдар учь аетке къадар азалтылгъанына рагъмен, олар бунъа да джесарет эталмагъанлар ве къылычнен къаршылыкъ бермек зорунда къалгъанлар. Бу нетидже Къур'аннынъ Аллаһ келямы олгъанына буюк бир делильдир).

14. Эгер (олар сизге джевап берип олалмай экенлер, билинъ ки, о анджакъ Аллаһнынъ ильминен эндирильгендир ве Ондан башкъа танъры ёкътыр. Артыкъ сиз мусульман олмакътасынъызмы?

15. Ким, (ялынъыз) дюнья аятыны ве зийнетини истемекте исе, ишлерининъ къаршылыгъыны о ерде оларгъа тамамынен берирмиз ве о ерде олар ич бир зараргъа огъратылмазлар.

16. Иште, олар ахиретте озьлери ичюн атештен башкъа ич бир шейлери олмагъан кимселердир; (дюньяда) япкъанлары да бошуна кеткендир; япаяткъан шейлери (затен) батылдыр.

17. Раббинъ тарафындан (кельген) ачыкъ бир делильге таянгъан ве озюни Раббинъден бир шаатнынъ такъип эткен, айрыджа озюнден эвель, бир ребер ве бир рахмет оларакъ, Мусанынъ Китабы (элинде) олгъан кимсе (инкярджылар киби)ми? Чюнки, булар онъа (Къур'ангъа) инанырлар. Топлумлардан ангиси оны инкяр этсе, иште, джеэннем атеши онынъ бараджакъ еридир, бундан шубенъ олмасын; зира бу, сенинъ Раббинъ тарафындан бильдирильген акъикъаттыр; факъат инсанларнынъ чокъу инанмазлар.

(Бу ает-и керимеде бир къыяслама япылмакъта. Бойле ки: Къур'ан-ы Керим киби пек парлакъ бир делильге, бу делильни тасдикъ эткен бир шааткъа яни муджизеге ве инанчларнынъ сагъламлыгъыны косьтерген

семавий китаплардан бири олгъан Тевратнынъ шаатлыгъына саип олгъан пейгъамбернен буларны инкяр эткен ве садедже дюнья аятындан башкъа бир шей истемеген бир кяфирнинъ денъкъ (мусавий) оламайджагъы бильдирильмекте. Чюнки, буларнынъ бири Аллаhнынъ сечкен къулы ве Аллаhкъа инангъан, толайысынен, дюнья ве ахирет саадетини къазангъан кимседир; дигери исе, инкяр эткен, толайысынен, эбедий азапны къазангъан кимседир).

18. Ким Аллаhкъа нисбетен ялан уйдургъандан даа залым ола билир? Олар (къыямет кунюнде) Рабблерине арз этиледжеклер, шаатлар да: Иште, булар Рабблерине къаршы ялан сёйлегенлердир, дейджеклер. Билинъ ки, Аллаhнынъ лянети залымларнынъ узеринедир!
19. Олар, (инсанларны) Аллаhнынъ ёлундан чыкъаргъан ве оны къыйыш косьтермек истегенлердир. Ахиретни инкяр этиджилер де олардыр.
20. Олар ер юзюнде (Аллаhны) аджиз быракъаджакъ дегиллер; оларнынъ Аллаhтан башкъа (ярдым истейджек) достлары да ёкътыр. Оларнынъ азабы къат-къат оладжакъ. Чюнки, олар (акъикъатларны) не коре биле, не де къулакъ аса эдилер.
21. Иште, олар озьлерини зиянгъа огъраттылар. Уйдураяткъан шейлери де озлюгинден гъайып олуп кетти.
22. Шубесиз, олар ахиретте энъ чокъ зиянгъа огърайджакълар.
23. Инаныпда, гузель ишлер япкъан ве Рабблерине гонъюльден боюн эггенлерге кельгенде, иште, олар дженнет эхлидир. Олар о ерде эбедий къалырлар.
24. Бу эки топлулыкънынъ (му'минлернен кяфирлернинъ) вазиети, корь ве сагъырнен корьген ве эшиткен кимселер кибидир. Буларнынъ алы ич бир чешит олурмы? Аля ибрет алмайсызмы?

    (Суренинъ бу ерге къадар олгъан болюминде итикъаднен багълы эсаслар, Къур'аннынъ муджизе олгъаны, инанмагъанларнынъ ахиреттеки вазиетлери, джезалары; бунъа къаршылыкъ, инангъанларнынъ мукяфатлары анълатылды ве оларнынъ дженнет эхли олгъанлары бильдирильди. Ниает, бу эки топлулыкъ бедиий бир тешбих иле инсанлыкънынъ тефеккюрине авале олунды ве олар тюшюнмеге давет этильдилер. Бундан сонъки болюмлерде, ибрет оларакъ, базы пейгъамберлернинъ аятлары, тевхид иначчыны яймакъ ичюн курешлери, къавмларынынъ буларгъа нисбетен арекетлери ве мейдангъа кельген вазиетлернинъ нетиджилери анълатылмакъта).

25. Ант олсун, биз Нуhны къавмына эльчи ёлладыкъ. Оларгъа: «Мен (деди), сиз ичюн ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
26. Аллаhтан башкъасына табынманъ! Мен сизге (келеджек) элем бериджи бир куннинъ азабындан къоркъмакътам».
27. Къавмындан илери кельген кяфирлер дедилер ки: «Биз сени, садедже бизим киби бир инсан оларакъ корьмектемиз. Бизден аддий корюшнен арекет эткен алт табакъамыздан башкъасынынъ санъа уйгъаныны корьмеймиз. Ве сизинъ бизге нисбетен бир усьтюнлигинъизни де корьмеймиз. Аксине, сизинъ яланджылар олгъанынъызны

тюшюнмектемиз».
(«_+Меле'+_» келимеси – илери кельгенлер, эшраф, элита табакъа манасындадыр. Къур'ан-ы Керим дикъкъатнен талиль этильгенде, бутюн пейгъамберлернинъ къаршыларында Фыравун киби бир тагъутнынъ ве онъа акъыл оджалыгъы япкъан бир топлулыкънынъ барлыгъы корюлир. Заманларынынъ эр тюрлю маддий имкянларыны эллеринде булундыргъан бу юксек табакъа, менфаатларыны гъайып этмемек ичюн, инангъанларны факъырлыкъ ве зелилликте сучламакъ ёлуны туткъан эдилер. Сонъки пейгъамбер заманында айны вазиет джерьян эткен, онъа факъыр ве аддий кимселернинъ инангъанларыны маначыкъ этерек, къаршы чыкъкъан эдилер).

28. (Нуһ) деди ки: Эй, къавмым! Эгер мен Раббим тарафындан (бильдирильген) ачыкъ бир делиль узеринде олсам ве О манъа озь къатындан бир рахмет берген де, бу сизге гизли тутулгъан исе, бунъа не дерсинъиз? Сиз оны истемегенинъиз алда, биз сизни онъа зорлайджакъмызмы?

29. Эй, къавмым! Аллаһнынъ эмирлерини бильдирмеге къаршылыкъ сизден бир тюрлю мал истемейим. Меним мукяфатым анджакъ Аллаһкъа аиттир. Мен иман эткенлерни къуваджакъ дегилим; чюнки, олар Рабблерине къавушаджакълар. Факъат мен сизни бильгисизликнен даврангъан бир топлулыкъ оларакъ корьмектем.
(Аз.Нуһнынъ къавмы инангъан факъыр кимселерге мураджаат этмей ве оларнен берабер олмакъ истемей эди. Бунынъ ичюн Нуһ (а.с.)нынъ оларны янындан къувмасыны теклиф эттилер. О буюк пейгъамбер, эльбетте джаиллернинъ сёзлерине бакъып, Аллаһкъа иман эткен, Аллаһ къатында дегерли кимселерни янындан къуваджакъ дегиль эди).

30. Эй, къавмым! Мен оларны къувсам, мени Аллаһтан (онынъ азабындан) ким къорчалар? Тюшюнмейсинъизми?

31. Мен сизге: «Аллаһнынъ хазинелери меним янымда», демейим, гъайбны да бильмем. «Мен бир мелеким», де демейим. Сизинъ козьлеринъиз хор корьген кимселер ичюн: «Аллаһ оларгъа асла бир хайыр бермейджек», деп оламам. Оларнынъ къальплеринде олгъанны Аллаһ даа яхшы билир. Оларны къувгъан такъдиримде, мен акъикъатен залымлардан олурым».

32. Дедилер ки: Эй, Нуһ! Бизнен курештинъ ве бизге къаршы куреште чокъ илери кеттинъ. Эгер догърулардан исенъ, онынъnen бизни техдит эткен (азапны) бизге кетир!

33. (Нуһ) деди ки: «Оны сизге, анджакъ истесе, Аллаһ кетирир ве сиз (Аллаһны) аджиз быракъаджакъ дегильсинъиз.

34. Эгер Аллаһ сизни ёлдан аздырмакъ истей исе, мен сизге огют бермек истесем де, огютим сизге файда бермез. (Чюнки) о сизинъ Раббинъиздир. Ве (ниает) Онъа дёндюриледжексинъиз».

35. (Ресулым!) Ёкъса: «Буны уйдурды», дейлерми? Де ки: «Эгер оны уйдургъан исем, гунахым манъа аиттир. Факъат мен сиз ишлеген гунахынъыздан узакъым».

36. Нуһкъа вахий олунды ки: Къавмынъдан иман эткенлерден башкъасы,

артыкъ (санъа) асла инанмайджакъ. Ойле исе, оларнынъ ишлеяткъанларындан (гунахларындан) толайы кедерленме.

37. Козьлеримизнинъ огюнде ве вахийимиз (эмримиз) эсасында гемини яп ве зулум этккенлер акъкъында манъа (бир шей) сёйлеме! Олар мытлакъа богъуладжакълар.

38. Нуһ гемини япа, къавмындан илери кельгенлер исе, янына эр огърагъанларында, онынънен алай эте эдилер. Де ки: «Эгер бизнен алай эте исенъиз, яхшы билинъ ки, сиз насыл алай этсенъиз, биз де сизнен алай этеджекмиз!

39. Озюни резиль этеджек азапнынъ кимге келеджегини ве девамлы бир азапнынъ кимнинъ башына тюшеджегини якъында биледжексинъиз".

40. Ниает, эмримиз келип де, сувлар джошуп, юксельмеге башлагъанынен, Нуһкъа дедик ки: «(Джанлы чешитлерининъ) эр биринден эки чифтнен – (богъуладжагъына даир) алейхинде сёз этильгенлерден гъайры – аиленъни ве иман эткенлерни гемиге юкле!» Затен, онынънен берабер пек азы иман эткен эди.

(Бу ердеки «сувлар джошуп, юксельмеге башлагъанынен» къысмыны «тандыр (_+теннуур+_) къайнагъанынен» шеклинде терджиме эткенлер де олгъан. Тефсирджилер тандырнынъ къайнавуны чешит шекиллерде тефсир эткенлер. Сонъки асырнынъ тефсирджелиринден М.Хамди Языр Аз.Нуһнынъ гемиси аддий елькенли бир геми олмайып, бухарлы бир геми олгъанына ишарет эте ки, бунъа коре, «тандыр къайнады» демек, гемининъ оджагъы янды ве арекетке азыр вазиетке кетирильди, демек олур).

41. (Нуһ) деди ки: «Гемиге мининъ! Онынъ ялдап кетюви де, токътамасы да, Аллаһнынъ адынендир. Шубесиз ки, Раббим чокъ багъышлайыджы, пек мерхамет этиджидир».

42. Геми, дагълар киби далгъалар арасында оларны алып кете эди. Нуһ гемиден узакъта булунгъан огълуна: Явручыгъым! (Сен де) бизнен берабер мин, кяфирлернен берабер олма! дие сесленди.

(Аз.Нуһнынъ огълу бабасына иман этмеген эди. Бабасы инангъанларны гемиге миндиргенде, о айрылып, бир кенаргъа чекильген эди. Дигер огъуллары Хаам, Саам ве Йаафес бабаларына инангъан ве онынънен берабер гемиге минген эдилер. Тюркий халкъларнынъ Йаафеснинъ Тюрк адындаки огълундан даркъагъаны ривает этиле).

43. Огълу: Мени сувдан къорчалайджакъ бир дагъгъа сыгъынаджагъым, деди. (Нуһ): «Бугунь Аллаһнынъ эмринден (азабындан), мерхамет саиби Аллаһтан башкъа къорчалайджакъ кимсе ёкътыр», деди. Араларына далгъа кирди, бойледже о да богъулды.

(Бу аетке бойле де мана берильген: «Бугунь Аллаһ, мерхамет эткенлеринден башкъасыны Онынъ береджек эмринден къорчалайджакъ кимсе ёкътыр»).

44. (Ниает: «Эй ер, сувынъны ют! Ве, эй, кок (сувны) тут!», денильди. Сув чекильди; иш битирильди; (геми де) Джудий (дагъынынъ) усьтюне ерлешти. Ве: «О залымлар топлулыгъынынъ джаны джеэннемге!»

денильди.

45. Нуһ Раббине дуа этип, деди ки: «Эй, Раббим! Шубесиз, огълум да аилемдендир. Сенинъ ваденъ исе, эльбетте хакътыр. Сен хакимлер хакимисинъ».

(Аз.Нуһ буны айткъанда, Аллаһ онынъ аилесини богъулувдан къуртараджагъына аит вадесине ишарет эте эди).

46. Аллаһ буюрды ки: Эй, Нуһ! О асла сенинъ аиленъден дегиль. Чюнки, онынъ япкъаны фена бир иштир. О алда, акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни менден истеме! Мен санъа джаиллерден олмаманъны тевсие этем.

(Бу аеттен анълашыла ки, инсанлар арасындаки якъынлыкънынъ асыл себеби, дин бирлигидир. Аллаһнынъ динине инангъан ве пейгъамберлерини тасдикъ эткен кимселер бир-бирилерининъ маневий акърабасы, якъыны ве достларыдыр. Буларнынъ араларында маневий бирлик бардыр. Му'минлернен кяфирлер, ыркъ нокътаи назарындан, бир-бирилерининъ акърабасы олса биле, бу акърабалыкънынъ Аллаһ къатында ич бир дегери ёкътыр. Аз.Нуһнынъ огълу бабасына инанмагъаны ичюн, Аллаһ Тааля оны Нуһ пейгъамбернинъ аилесинден саймагъан. Албуки, Аз.Пейгъамбер араларында ич бир несеб багъы олмагъан Сельманы озь аилесинден сайгъан. Бунъа нисбетен, хусусен Бедир дженкинде бир чокъ сахабий энъ якъынлары олгъан бабаларына, я да огъулларына къаршы дженклешкенлер).

47. Нуһ деди ки: Эй, Раббим! Мен сенден акъкъында бильгим олмагъан шейни истемектен санъа сыгъыирым. Эгер мени багъышламаз ве мерхамет этмез исенъ, мен зиянгъа огърагъанлардан олурым!

48. Денильди ки: Эй, Нуһ! Санъа ве сеннен берабер олгъан умметлерге бизден селям ве берекетлернен (гемиден) тюш! Озьлерини (дюньяда) файдаландыраджагъымыз, сонъра да бизден оларгъа элем бериджи бир азап токъунаджакъ умметлер де оладжакъ.

49. (Ресулым!) Иште, булар санъа вахий эткен гъайб хаберлеримиздендир. Бундан эвель оларны не сен биле эдинъ, не де къавмынъ. О алда, сабыр эт. Чюнки, яхшы нетидже (сабыр этип) сакъынгъанларнынъдыр.

(Бундан сонъра бир башкъа пейгъамбернинъ къавмына хакъны теблигъ этмек огърундаки куреши анълатыла).

50. Аад къавмына да къардашлары һуудны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ Ондан башкъа танърынъыз ёкътыр. Сиз ялан уйдургъанлардан башкъасы дигильсинъиз.

51. Эй, къавмым! Мен, онъа (пейгъамберликке) къаршылыкъ сизден бир уджрет истемейим. Меним уджретим, мени яраткъандан башкъасына аит дегильдир. Аля акъылынъызны ишлетмейсинъизми?

52. Эй, къавмым! Раббинъизден багъышлав тиленъ; сонъра да Онъа тёвбе этинъ ки, узеринъизге кокни (ягъмурны) бол-бол ёлласын ве къуветинъизге къувет къошсын. Гунах ишлеерек (Аллаһтан) юзь чевирменъ.

53. Дедилер ки: Эй, һууд! Сен бизге ачыкъ бир муджизе кетирмединъ, биз

де сенинъ сёзюнънен танърыларымызны быракъаджакъ дегильмиз ве биз санъа иман этеджек де дегильмиз.

54. Биз: «Танърыларымыздан бири сени фена чарпкъан!», демектен башкъа бир сёз сёлеймеймиз! (hууд) деди ки: «Мен Аллаhны шаат тутам; сиз де шаат олунъ ки, мен сизинъ ортакъ къошкъанларынъыздан узакъым».

55. «Ондан башкъа (табынгъанларынъызнынъ эписинден узакъым). Айды, эпинъиз манъа тузакъ къурынъ; сонъра да манъа мухлет берменъ!»

56. «Мен, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиз олгъан Аллаhкъа таяндым. Чюнки, юрген ич бир варлыкъ ёкъ ки, О, онынъ перчеминден туткъан олмасын. Шубесиз, Раббим дос-догъру ёлдадыр».
(Аллаhнынъ эр варлыкънынъ перчеминден тутмасы демек, эр варлыкънынъ ёнетилювининъ, укюм ве тасарруфынынъ Онынъ элинде олувы, Онынъ къудрет ве ирадесининъ бутюн варлыкълар узеринде мутлакъ ве кесен-кес бир суретте укюмран олувыдыр. Аллаhнынъ догъру ёлда олувы исе, Онынъ укюм ве тасарруфларынынъ тамамен догъру, яхшы ве адалетке уйгъун олувы, Аллаhнынъ акъсызлыкъ ве зулумдан, янълышлыкъ ве хатадан узакъ олувы демектир).

57. «Эгер юзь чевирсенъиз, шубесиз ки, меннен сизге ёллагъаныны сизге бильдирдим. Раббим (истесе) сизден башкъа бир къавмны еринъизге кетирир де, Онъа ич бир зарар beралмазсынъыз. Чюнки, меним Раббим эр шейни козетиджидир.

58. Эмримиз кельгенинен hуудны ве онынънен берабер, иман эткенлерни тарафымыздан бир рахмет иле къуртардыкъ, оларны агъыр бир азаптан къуртулышкъа ириштирдик.

59. Иште, Аад (къавмы). Рабблерининъ аетлерини инкяр эттилер; Онынъ пейгъамберлерине асий олдулар ве инатчы эр зорбаджынынъ эмрине уйдылар.

60. Олар эм бу дюньяда, эм де къыямет кунюнде лянетке табий тутулдылар. Билинъ ки, Аад (къавмы) Рабблерини инкяр эттилер. (Шуны да) билинъ ки, hууднынъ къавмы Аад Аллаhнынъ рахметинден узакълаштырылды.
(Эль-hаакъкъа суресининъ 6 ве 7-нджи аетлеринде бильдирильгенине коре, Аад къавмы еди гедже, секиз кунь девам эткен шиддетли бир къасыргъа себебинден эляк олуп, инсанлар, агъач киби, ерлерге йыкъылып къалдылар.
Бундан сонъ да, Салих Пейгъамбернинъ Семууд къавмына къаршы куреши анълатылмакъта).

61. Семууд къавмына да къардашлары Салихны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаhкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ Ондан башкъа танърынъыз ёкътыр. О, сизни ерден (топракътан) яратты. Ве сизни о ерде яшатты. О алда, Ондан магъфирет истенъ; сонъра да Онъа тёвбе этинъ. Чюнки, Раббим (къулларына) чокъ якъындыр, (дуаларыны) къабул этиджидир.

62. Дедилер ки: Эй, Салих! Сен бундан эвель ичимизде умют бесленген бириси эдинъ. (Шимди) бабаларымызнынъ табынгъанларына табынмакътан бизни четлештиресинъми? Догърусы, биз, бизни озюне (къуллыкъкъа) чагъыргъан шейинъден джиддий бир шубедемиз.

63. (Салих) деди ки: Эй, къавмым! Эгер мен Раббимден (берильген) апачыкъ бир делиль узеринде исем ве О манъа озюнден бир рахмет (пейгъамберлик) берген исе, бунъа не дерсинъиз? Бу вазиет къаршысында Онъа асий олсам, мени Аллаһтан (Онынъ азабындан) ким къорчалар? О вакъытта сиз де манъа зиян берювден зияде бир шей япалмазсынъыз.

64. Эй, къавмым! Иште, сизге муджизе оларакъ, Аллаһнынъ девеси. Оны быракъынъ, Аллаһнынъ топрагъында ашасын (ичсин). Онъа феналыкъ токъундырманъ; сонъра сизни якъын бир азап якъалар.
(Риваетке коре, Салих (а.с.)нинъ къавмы ондан муджизе оларакъ, къаядан деве чыкъарувыны истеген. Аз.Салих да, олардан иман этеджеклерине даир сёз алгъандан сонъ, намаз къылгъан, Аллаһкъа дуа эткен ве муджизе оларакъ, буюк бир къаядан бир деве чыкъкъан. Сонъра бу деве озю киби буюк бир бота догъургъан. Факъат къавмынынъ пек азы иман эткен, дигерлери кене кяфир оларакъ къалгъанлар).

65. Факъат Семууд къавмы о девени аякъларыны кесерек, ольдюрди. Салих деди ки: «Юртунъызда учь кунь даа яшанъ (сонъра эляк оладжакъсынъыз)!». Бу сёз ялангъа чыкъарылмайджакъ бир техдит эди.

66. Эмримиз кельгенинен, Салихны, ве онынънен берабер иман эткенлерни, бизден бир рахмет оларакъ, (азаптан) ве о куннинъ зиллетинден къуртардыкъ. Шубесиз, Раббинъ къуветлидир, (эр шейге) гъалип келиджидир.

67. Зулум эткенлерни де о къоркъунч сес якъалады ве юртларында тиз чёке къалдылар.

68. Санки о ерде ич отурмагъан эдилер. Билинъ ки, Семууд къавмы акъикъатен Рабблерини инкяр эттилер. Кене билесинъиз ки, Семууд къавмы (Аллаһнынъ рахметинден) узакълаштырылды.

69. Ант олсун ки, эльчилеримиз (мелеклер) Ибрахимге мужде кетирдилер ве: «Селям (санъа)», дедилер. О да: «(Сизге де) селям», деди ве аман къызартылгъан бир бузавны кетирди.
(Ибн Аббас кельген эльчилернинъ Джебраил ве янындаки эки мелек олгъаныны сёйлер. Бу эки мелекнинъ де Микаил ве Исрафил олгъанлары ривает этилир).

70. Эллерини ашкъа узатмагъанларыны корьгенинен, оларны ябанджылар санды ве олардан толайы, ичине бир къоркъу тюшти. Дедилер ки: Къоркъма! (Биз мелеклермиз). Луут къавмына ёлланылдыкъ.

71. О эснада къадыны аякъта эди ве (бу сёзлерни эшиткенинен) кульди. Онъа да Исхакъны, Исхакънынъ артындан да Якъупны муждеaледик.

72. (Ибрахимнынъ къадыны:) Оладжакъ шей дегиль! Мен бир къарт къадыным, бу къоджам да бир ихтияр олуп, бала догъураджагъыммы? Бу керчектен шашыладжакъ бир шей! деди.
(Тефсирджилернинъ изаатына коре, о вакъытта Ибрахим (а.с.) 120 яшында, къадыны исе, 90 яшында эди).

73. (Мелеклер) дедилер ки: Аллаһнынъ эмрине шашасынъмы? Эй, эв

халкъы! Аллаһнынъ рахмети ве берекетлери сизинъ узеринъиздедир. Шубесиз ки, О, макътавгъа ляйыкътыр, эйилиги болдыр.

74. Ибрахимден къоркъу кетип, озюне муждe кельгенинен, Луут къавмы акъкъында бизнен курешмеге башлады.
(Чюнки, Аз.Ибрахим инкярджыларгъа келеджек умумий фелякет ве азапкъа Луут (а.с.) иле онъа инангъанларнынъ да огърайджакъларындан къоркъа, бу себепнен, азапнынъ ортадан къалдырылувы ичюн исрарнен Аллаһкъа ялвара эди).

75. Ибрахим акъикъатен йымшакъ табиатлы, багъры яныкъ, озюни Аллаһкъа багъышлагъан бириси эди.

76. (Мелеклер дедилер ки): Эй, Ибрахим! Бундан вазгеч. Чюнки, Раббинъщнинъ (азап) эмири кельди. Ве оларгъа кери чевирильмез бир азап мытлакъа келеджек!

77. Эльчилеримиз Лууткъа кельгенинен, (Луут) оларнынъ себебинден кедерленди ве олардан толайы, ичи сыкъылды да: «Бу, четин бир куньдир», деди.
(Мелеклернинъ генч деликъанлылар шеклинде кельгенини корьген Луут (а.с.) оларны инсан беллеген ве къавмынынъ оларгъа теджавуз этювинден къоркъкъан. Чюнки, А'рааф суресининъ 80 ве 81-нджи аетлеринде бильдирильгенине коре, Луутнынъ инкярджы къавмында джинсий сапыкълыкъ яйгъын эди).

78. Луутнынъ къавмы чапышып, онынъ янына кельдилер. Даа эвель де о фена ишлерни япа эдилер. (Луут): «Эй, къавмым! Иште, шулар къызларымдыр (оларгъа эвленинъ); сиз ичюн олар даа темиздир. Аллаһтан къоркъунъ ве мусафирлеримнинъ огюнде мени резиль этменъ! Аранъызда акъылы башында бир адам ёкъмы!», деди.
(Базы тефсирджилерге коре, Аз.Луутнынъ халкъына эвленюлерини тевсие эткен къызлары, озюнинъ къызлары дегиль, къавмынынъ къызларыдыр. Чюнки, онынъ олгъаны эки къызы бар эди. Эр пейгъамбер озь къавмынынъ буюги ве маневий бабасы сайылгъанындан, Аз.Луут: «Иште, булар къызларымдыр...», деген).

79. Дедилер ки: Сенинъ къызларынъда бизим бир акъкъымыз олмагъаныны билесинъ. Ве сен бизим не истегенимизни, эльбетте билирсинъ.

80. (Луут:) Кешке меним сизге нисбетен (къояджакъ) бир кучюм олса эди я да кучьлю бир къалеге сыгъына бильсе эдим! деди.

81. (Мелеклер) дедилер ки: Эй, Луут! Биз Раббининъ эльчилеримиз. Олар санъа асла токъунамазлар. Сен гедженинъ бир къысмында аиленънен (ёлгъа чыкъып) юр. Къадынынъдан башкъа, сизден ич бири артта къалмасын. Чюнки, оларгъа келеджек олгъан (азап) шубесиз, онъа да токъунаджакъ. Оларгъа ваде олунгъан (эляк) заманы – саба вакътыдыр. Саба якъын дегильми?

82. Эмримиз кельгенинен, о ернинъ алтыны усьтюне кетирдик ве узерлерине (балчыкътан) пиширилип, арды-ардындан ташлар ягъдырдыкъ.

83. (О ташлар:) Раббинъ къатында ишаретлернен бельгиленерек

(ягъдырылгъандыр). Олар залымлардан узакъ дегильдир.

84. Медйенге де, къардашлары Шуайбны (ёлладыкъ). Деди ки: Эй, къавмым! Аллаhкъа къуллыкъ этинъ! Сиз ичюн Ондан башкъа танъры ёкътыр. Ольчюни ве чекини эксик япманъ. Зира, мен сизни хайыр (ве боллукъ) ичинде корьмектем. Ве мен, акъикъатен сиз ичюн сараджакъ бир куннинъ азабындан къоркъам.

85. Ве, эй, къавмым! Ольчюни ве чекини адалетнен япынъ; инсанларгъа эшьяларны эксик берменъ; ер юзюнде бозгъунджылар оларакъ долашманъ.

86. Эгер му'мин исенъиз, Аллаhнынъ (элялындан) быракъкъан (кяры) сиз ичюн даа хайырлыдыр. Мен узеринъизге бир бекчи дегилим.

87. Дедилер ки: Эй, Шуайб! Бабаларымызнынъ табынгъан (путларыны), я да малларымыз хусусында истегенимизни япмакъны терк этювимизни санъа намазынъ эмир этмектеми? Ойле исе, сен йымшакъ табиатлы ве чокъ акъыллысынъ!

88. Деди ки: Эй, къавмым! Эгер меним, Раббим тарафындан (берильген) апачыкъ бир делилим олса ве О манъа тарафындан гузель бир рызыкъ берген исе, бунъа не дерсинъиз? Сизге ясакъ эткен шейлеримнинъ аксини япаракъ, сизге акс давранмакъ истемейим. Мен, садедже кучюмнинъ еткени къадар ислях этмек истейим. Факъат беджерювим анджакъ Аллаhнынъ ярдымынендир. Ялынъыз Онъа таяндым ве ялынъыз Онъа дёнеджегим.

(Бу аетте бир пейгъамбернинъ энъ муим васыфларынынъ сыралангъаныны корьмектемиз: Эр шейден эвель, пейгъамберлер Аллаh тарафындан озюне я да озюнден эвельки бир пейгъамберге ёлланылгъан бир делильге яни вахийге базанырлар. Экинджиси, пейгъамберлер умметлерине теблигъ эткен шейлерини, эр шейден эвель, озь нефислеринде яшарлар; сёзлеринен озьлери, къальплеринен амеллери бир-бирине уяр; умметлерине теблигъ эткенлерине терс арекет этмезлер. Учюнджиси, пейгъамберлер бирер исляхатчыдыр; оларнынъ вазифеси – япмакъ, тюзельтмектир; яхшылыкънынъ аким олувы, инсанларнынъ догърузгъа ве эйиликке ёнелюви ичюн элинден кельгени къадар гъайрет косьтерювидир. Дёртюнджиси, пейгъамберлер, садедже Аллаhкъа ишаныр ве таянырлар; муваффакъиетнинъ ялынъыз Аллаhтан кельгени хусусында ич бир шубелери олмаз; бу себепнен де, Аллаhтан башкъа ич бир къуветке ве дестекке саип олмасалар биле, кене де умютсизликке тюшмезлер).

89. Эй, къавмым! Сакъын манъа къаршы душманлыгъынъыз, Нуh къавмынынъ я да hууд къавмынынъ, яхут Салих къавмынынъ башларына кельгенлер киби, сизге де бир мусибет кетирмесин! Луут къавмы да сизден узакъ дегильдир.

(Яни олар да сизинъ заманынъызгъа якъын бир заманда эляк олдылар. Толайысынен, эляк олгъанларнынъ заман итибарынен сизге энъ якъыны олардыр. Я да куфюрде, феналыкъларда ве элякны керектирген шейлерде сизден узакъ дегиль эдилер. Бу себепнен, эляк олдылар.

Олардан ибрет алмалысынъыз).

90. Раббинъизден багъышлав истенъ; сонъра Онъа тёвбе этинъ. Муакъкъакъ ки, Раббим чокъ мерхаметлидир, (му'минлерни) чокъ север.

91. Дедилер ки: Эй, Шуайб! Сёйлегенлеринънинъ чокъуны анъламаймыз ве арамызда сени акъикъатен зайыф (аджиз) корьмектемиз! Эгер къабиленъ олмаса, сени мытлакъа ташбораннен ольдюрирмиз. Сен бизден усьтюн дегильсинъ.

92. (Шуайб:) «Эй, къавмым, деди, сизге коре, меним къабилем Аллаһтан даа кучьлю ве дегерлими ки, оны (Аллаһнынъ эмирлерини) артынъызгъа атып унуттынъыз. Шубесиз ки, Раббим япаяткъанларынъызны чевресини сарыджыдыр.

93. Эй, къавмым! Элинъизден кельгенини япынъ! Мен де япаджам! Озюни резиль этеджек азапнынъ келеджеги шахыснынъ ве яланджынынъ ким олгъаныны якъында анълайджакъсынъыз! Бекленъ! Мен де сизнен берабер беклемектем».

94. Эмримиз кельгенинен, Шуайбны ве онынънен берабер, иман эткенлерни тарафымыздан бир рахмет иле къуртардыкъ; зулум эткенлерни исе, къоркъунчлы бир гурюльти якъалады да, юртларында тиз чёке къалдылар.

95. Санки о ерде ич барынмагъан эдилер. Билинъиз ки, Семууд къавмы (Аллаһнынъ рахметинден) узакъ олгъаны киби, Меден къавмы да узакъ олды.

(Шуайб (а.с.)нынъ къавмы да, Семууд къавмы киби, насиат динълемегени ичюн, къоркъунч бир сес ве гурюльти иле эляк олгъан эди. Буларнынъ джезалары бир чешит олувы фена ахлякъ нокътаи назарындан, бир-бирилерине бенъзегенине ишареттир. Аллаһнынъ рахметинден узакъ олувлары ичюн эр эки къавмгъа да, айны беддуа этильген ве Медйен къавмы бу хусуста Семууд къавмына бенъзетильген).

96-
97. Ант олсун ки, Мусаны да муджизелеримизнен ве ап-ачыкъ бир делильнен Фыравунгъа ве онынъ илери кельгенлерине ёлладыкъ. Факъат олар Фыравуннынъ эмрине уйдылар. Албуки, Фыравуннынъ эмри догъру дегиль эди.

98. Фыравун къыямет кунюнде къавмынынъ огюне тюшеджек ве оларны (чекип) атешке алып бараджакъ. Бараджакъ ерлери не фена ердир!

(Яни Фыравун насыл ки, бу дюньяда къавмындан инкярджы олгъанларнынъ огюне тюшкен; оларнен Аллаһнынъ Ресулы Аз.Муса ве онынъ теблигъ эткен хакъ динине къаршы курешкен исе, кене насыл ки, Аллаһнынъ пейгъамберини такъиб этип, якъаламакъ ичюн къавмыны аркъасындан иерткен ве ниает, озю денъизде богъулгъаны киби, оларнынъ богъулувына да себеп олгъан исе, айны шекильде, ахиретте де къавмынынъ огюнде оларакъ, эписи бирден джеэннемге сюрюледжек).

99. Олар бу ерде де, къыямет кунюнде де, лянетке огъратылдылар. (Оларгъа) берильген бу бахшыш не фена бахшыштыр!

100. (Эй, Муhаммед!) Иште бу, (халкъы эляк олгъан) мемлекетлернинъ хаберлериндендир. Биз оны санъа анълатмакътамыз; олардан (бугуньге къадар излери) къалгъан да бар, чалынгъан экин (киби ёкъ олгъаны) да бар.
101. Оларгъа биз зулум этмедик; факъат, олар озьлерине зулум эттилер. Раббининъ (азап) эмри кельгенде, Аллаhны быракъып да, табынгъан танърылары оларгъа ич бир шей теминлемеди, зиянларыны арттырувындан башкъа бир шейге ярамады.
102. Раббинъ акъсызлыкъ эткен мемлекетлерни (оларнынъ халкъыны) якъалагъанда, онынъ якъалавы, иште, бойле (шиддетлидир). Шубесиз, онынъ якъалавы пек элем бериджидир, пек четиндир!
103. Иште, бунда ахирет азабындан къоркъкъанлар ичюн, эльбетте бир ибрет бар. О кунь – бутюн инсанларнынъ бир ерге топланаджакъ бир кунидир ве о кунь (бутюн махлюкъатнынъ) азыр булунгъан бир кунюдир.
104. Биз оны (къыямет кунюни) садедже белли бир муддетке къадар беклетирмиз.
105. О кельген куню, Аллаhнынъ изни олмадан, ич кимсе къонушамаз. Олардан кими бедбахттыр, кими бахтлыдыр.
106. Бедбахтлар атештедирлер, о ерде оларнынъ (ойле фаджиалы) нефес алып-берювлери бардыр ки.
107. Раббининъ истегенинден башкъа, (олар) коклер ве ер тургъандже, о атеште эбедий къаладжакълар. Чюнки, Раббинъ истегенини хакъкъы иле япыджыдыр.
108. Бахтлы олгъанларгъа кельгенде, олар да дженнеттедирлер. Раббининъ истегенинден башкъа, коклер ве ер тургъандже, олар да о ерде эбедий къаладжакълар. Бу (ниметлер) битмез, тюкенмез бир лютфтир.
(Бу аетлерде белли мудетнинъ сонъуна иришюви иле келеджек къыямет кунюнден ве буны такъип этеджек ахирет алларындан баас этильгени ичюн, бу ердеки коклер ве ерден дюньянынъ дегиль ахиретнинъ коклери ве еридир. Чюнки, Ибрахим суресининъ 48-нджи аетинде: «О куню ер башкъа бир ернен, коклер де (башкъа коклернен) денъиштирилир», буюрылгъан).
109. О алда, оларнынъ табынгъан шейлеринден (бу шейлернинъ оларны азапкъа алып баргъанындан) шубенъ олмасын. Чюнки, олар анджакъ даа эвель бабаларынынъ табынгъаны киби табынмакъталар. Биз оларнынъ (азаптан) насиплерини мытлакъа эксиксис оларакъ береджекмиз.
110. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик; факъат онда ихтиляф этильди. Эгер Раббинъден бир сёз кечмеген олса эди, эльбетте оларнынъ арасында укюм берильген эди (ве ишлери де битирильген эди). Шубесиз ки, олар (меккелилер) де Къур'ан акъкъында терен бир шубе ичинделер.
111. Шубесиз, Раббинъ оларнынъ эр бирининъ амеллери къаршылыгъыны оларгъа тамамынен береджек. Чюнки, Раббинъ япаяткъанларындан

хабердардыр.

112. О алда, сеннен берабер тёвбе эткенлернен бирликте, эмир олунгъаны киби, дос-догъру ол! Адден де ашманъ. Чюнки, О, сизинъ япкъанларынъызны чокъ яхшы корюджидир. *(Асхаб-ы кирамдан ривает этильгенине коре, Къур'анда Ресулуллах (с.а.) ичюн бу аеттен даа шиддетли бир ает энмеген. Ресулуллах буюргъан ки: «Мени Һууд сурееси къартайтты!» Чюнки, бу суреде онъа: «Эмир олунгъанынъ киби дос-догъру ол!» денильген. Ве бу къолай бир иш дегиль эди. Аллаһ Тааля ялынъыз онъа дегиль, онынънен берабер, му'минлерге де истикъаметни эмир этмекте).*

113. Зулум эткенлерге мейль этменъ; сонъра сизге атеш токъуныр (джеэннемде янарсынъыз). Сизинъ Аллаһтан башкъа достларынъыз ёкътыр. Сонъра (Ондан да) ярдым коралмазсынъыз!

114. Куньдюзнинъ эки уджунда, гедженинъ де ильк саатларында намаз къыл. Чюнки, яхшылыкълар феналыкъларны (гунахларны) силер. Бу, огют алмакъ истегенлерге бир хатырлатувдыр.
(Тефсирджилерге коре, куньдюзнинъ эки тарафындаки намазлар – саба, уйле ве экинди; гедженинъ якъын саатларындакилер де, акъшам ве ятсы намазларыдыр. Аетте бильдирильген яхшылыкълардан бири – беш вакъыт намаздыр. Ресулуллах (с.а.) буюргъан ки: Не дерсинъиз, сизден бирисининъ къапусы огюнде бир ирмакъ булунса да, эр кунь беш кере онда йикъанса, озюнде кир адында бир шей къалырмы? Асхаб «Ёкъ» деди. Бунынъ узерине Ресулуллах буюрды ки: Иште, беш вакъыт намаз да бунынъ кибидир ки, Аллаһ о саеде бутюн хаталарны арындырыр).

115. (Эй, Муһаммед!) Сабырлы ол, чюнки, Аллаһ гузель иш япкъанларнынъ мукяфатыны зая этмез.

116. Сизден эвельки асырларда ер юзюнде (инсанларны) бозгъунджылыкътан четлештиреджек фазилетли кимселер булунса эди я! Факъат олардан къуртулышкъа ириштирдигимиз аз бир къысмы истиснадыр (булар вазифелерини яптылар). Зулум эткенлер исе, озьлерине берильген ферахнынъ пешине тюштилер. Затен гунахкяр эдилер.

117. Халкъы яхшы олгъаны алда, Раббинъ, акъсызлыкънен мемлекетлерни эляк этмез.

118. Раббинъ истесе эди, бутюн инсанларны тек бир меллет япар эди. (Факъат) олар ихтиляфкъа тюшмеге девам этеджеклер.

119. Анджакъ, Раббининъ мерхамет эткенлери истиснадыр. Затен, Раббинъ оларны бунынъ ичюн яратты. Раббининъ: «Ант олсун ки, джеэннемни бутюнлей инсанлар ве джинлернен толдураджам», сёзю ерини тапты.
(Тефсирджилер аетте кечкен «_+Ли-заалике+_ – бунынъ ичюн" сёзюне эки тюрлю мана бергенлер:
– «Затен Раббинъ оларны бунынъ ичюн, яни ихтиляфкъа тюшкенлери ичюн яратты», я да:
– «Затен Раббинъ оларны бунынъ ичюн, яни рахметине наиль олувлары ичюн яратты»).

120. Пейгъамберлернинъ хаберлеринден сенинъ къальбинъни къанаатленireджек эр хаберимизни санъа анълатмакътамыз. Бунда санъа акъикъатнынъ бильгиси, му'минлерге де бир огют ве бир тенбие кельгендир.
121. Иман этмегенлерге де ки: Элинъизден кельгенини япынъ! Биз де (кереккенни) япмакътамыз!
122. Бекленъ! Шубесиз, биз де беклемектемиз!
123. Коклернинъ ве ернинъ гъайбы (сыры) ялынъыз Аллаһкъа аиттир. Эр иш онъа дёндюрилир. Ойле исе, Онъа къуллыкъ эт ве Онъа таян! Раббинъ япкъанларынъыздан гъафиль дегиль.
(Аетте ибадет эмрининъ артындан, аман тевеккюль эмри кельмекте. Чюнки, къуллыкъ анджакъ тевеккюль иле яни садедже Аллаһкъа ишанып таянмакънен кемалаткъа къавушыр. Бутюн ишлерде мувафакъиетлерге иришмек ичюн себеплерге сарылмакъ хусусында эльден кельгенини япмакънен берабер, мувафакъиетни Аллаһтан беклемек ве садедже Ондан ярдым тилеп, Онъа сыгъынмакъ, айны заманда, иманнынъ кемалатына да аляметтир).

12. ЮСУФ

Юсуф суреси 111 ает олуп, 1, 2 ве 3-нджи аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. Сурeнинъ башындан сонъуна къадар Юсуф Пейгъамберден баас этильгени ичюн, бу адны алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмааниррaһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Элиф. Ляам. Раа. Булар, ап-ачыкъ Китапнынъ аетлеридир.
2. Анълайсынъыз дие, биз оны арапча бир Къур'ан оларакъ эндирдик.
3. (Эй, Муһаммед!) Биз санъа бу Къур'анны вахий этмекнен, кечмиш миллетлернинъ хаберлерини санъа энъ гузель бир шекильде беян этмектемиз. Акъикъат шу ки, сен бундан эвель (бу хаберлерни) эльбетте бильмегенлерден эдинъ.
4. Бир заманлар Юсуф бабасына (Якъупкъа) деген эди ки: Бабаджыгъым! Мен (тюшюмде) он бир йылдызнен кунешни ве айны корьдим. Оларнынъ манъа седжде этkенлерини корьдим.
5. (Бабасы:) Явруджыгъым! деди, руянъны сакъын къардашларынъа анълатма; сонъ санъа бир тузакъ къурарлар. Чюнки, шейтан инсангъа ап-ачыкъ бир душмандыр.
6. Иште, бойледже Раббинъ сени сечеджек, санъа (руяда корюльген) вакъиаларнынъ ёрумыны огретеджек ве даа эвель эки атанъ – Ибрахим ве Исхакъкъа ниметини тамамлагъаны киби, санъа ве Якъуб союна да, ниметини тамамлайджакъ. Чюнки, Раббинъ чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир.
7. Ант олсун ки, Юсуф ве къардашларында, (алмакъ) истегенлер ичюн

ибретлер бардыр.

(Риваетке коре, еудий алимлери Мекке мушриклерининъ илери кельгенлерине: «Исраил огъулларынынъ ничюн Мысыргъа кеткенлерини Муһаммедден соранъ, бакъайыкъ, не джевап береджек», дие телкъин эткенлер, олар да сорагъан, бунынъ узерине бу суре энген. Иште, аетте оларнынъ бу суаллерине ишарет этиле).

8. (Къардашлары) дедилер ки: Юсуфнен къардашы (Бунямин) бабамызгъа бизден даа севимлидир. Албуки, биз чокъ бир джемаатмыз, шубесиз ки, бабамыз ап-ачыкъ бир янълышлыкъ ичиндедир.

   (Юсуфнен Бунямин бир анадан, дигер огъуллары исе, башкъа бир анадан эдилер).

9. (Озь аралары дедилер ки:) Юсуфны ольдюринъ я да оны (узакъ) бир ерге атынъ ки, бабанъызнынъ севгиси ялынъыз сизге къалсын! Ондан сонъ да (тёвбе этерек) салих кимселер олурсынъыз!

   (Аетнинъ сонъки къысмыны «...бундан сонъра ишинъизни ёлуна къойгъан, вазиетинъизни тюзельткен олурсынъыз», шеклинде анъламакъ да мумкюн).

10. Олардан бири: Юсуфны ольдюрменъ, эгер мытлакъа япаджакъ исенъиз, оны къуюнынъ тюбюне атынъ да, кечкен керванлардан бири оны алсын (кетсин), деди.

    (Бу теклифни япкъан Йехуда исимли бириси эди. Къардашларына буны къабул эттирди ве бабаларына кельдилер).

11. Дедилер ки: «Эй, бабамыз! Санъа не ола да, Юсуфны ничюн бизге ишанмайсынъ! Албуки, биз онынъ яхшылыгъыны истеймиз.

12. Ярын оны бизнен берабер (къыргъа) ёлла да, бол-бол ашасын (ичсин), ойнасын. Биз оны мытлакъа къорчалармыз».

13. (Бабалары) деди ки: Оны алып кетювинъиз, мени мытлакъа кедерлендирир. Сиз ондан хаберсиз олгъанда, оны бир къашкъырнынъ ашайджагъындан къоркъам.

    (Аз.Пейгъамберден накъл этильген бир хадисте бильдирильгени киби, Якъуб (а.с.): «Оны къашкъырнынъ ашайджагъындан къоркъам», шеклиндеки бу сёзюнен, фаркъында олмадан, оларгъа тизген планларыны бежерювлери ичюн бир йип уджуны берген. Акъикъатен 17-нджи аетте де корюледжеги киби, олар бундан файдалангъанлар).

14. Дедилер ки: Акъикъатен, биз (къуветли) бир топлулыкъ олгъанымыз алда, эгер оны къашкъыр ашаса, о вакъытта биз, акъикъатен аджиз кимселер сайылырмыз.

15. Оны алып барып, къуюнынъ астына атмагъа берабер къарар берген вакъытларында, биз Юсуфкъа: Ант олсун ки, сен оларнынъ бу ишлерини, олар (ишнинъ) фаркъына бармадан, озьлерине хабер береджексинъ, дие вахий эттик.

    (Тефсирджилернинъ бир чокъу, аеттеки «Биз Юсуфкъа ... вахий эттик» ифадесине базанаракъ, Аз.Юсуфкъа пейгъамберликнинъ даа о вакъытта берильгенине къанийдир. Дженаб-ы Хакънынъ Аз.Юсуфкъа къуюгъа атылгъан вакъыттаки бу вадеси даа сонъра керчеклешкен ве невбеттеки

аетлерде корюледжеги узьре, Аз.Юсуф бу тузакътан къуртулгъан, къардашларына да бутюн япкъанларыны бильгенини сёйлеген).

16. Акъшамлейин агълаяракъ бабаларына кельдилер.
17. Эй, бабамыз! дедилер, биз ярышмакъ ичюн узакълаштыкъ; Юсуфны эшьямызнынъ янында къалдырдыкъ. (Не языкъ ки) оны къашкъыр ашагъан! Факъат биз догъру сёйлегенлер олсакъ да, сен бизге инанмазсынъ.
18. Кольмегининъ усьтюнде сахте бир къан иле кельдилер.
(Якъуб) деди ки: Аксине нефислеринъиз сизге (фена) бир ишни гузель косьтерди. Артыкъ (манъа тюшкени) хакъкъы иле сабыр этмектир. Анълаткъанынъыз къаршысында (манъа) ярдым этеджек анджакъ Аллаhтыр.
(Риваетке коре, къардашлары Юсуфнынъ кольмегини къангъа булап, бабаларына кетиргенлеринде, аджджы хаберни алгъан Якъуб (а.с.) ферьяд этип башлады, онынъ кольмегини истеди. Оны юзюне сюрюп агълады ве деди ки: «Бугуньге къадар бойле йымшакъ табиатлы бир къашкъыр корьмедим! Огълумны ашагъан да, сыртындаки кольмегини йыртмагъан!» Бунъа коре, Аз.Якъуб оларнынъ ийлесини дуйгъан. Факъат япыладжакъ бир шей ёкъ эди).
19. Бир керван кельди ве сувджыларыны (къуюгъа) ёлладылар, о да (барып) къопкъасыны йиберди, (Юсуфны корьгенинен) «Мужде! Иште, бир огълан!» деди. Оны бир тиджарет малы оларакъ сакъладылар. Аллаh оларнынъ япкъанларыны чокъ яхшы билир.
20. (Керван Мысыргъа баргъанда) оны дегерсиз бир фиятнен, белли бир къач дирхемге саттылар. Олар, затен онъа дегер бермеген эдилер.
(Аетнинъ сонъки къысмыны «...затен, оны аман эльден чыкъармакъ истей эдилер», шеклинде чевирмек де мумкюн).
21. Мысырда оны сатын алгъан адам, къадынына деди ки: «Онъа дегер бер ве гузель бакъ! Бельки, бизге файдасы олур. Я да оны эвлят этермиз». Иште, бойледже (Мысырда адалетнен укюм этюви) ве озюне (руядаки) вакъиаларнынъ ёрумыны огретювимиз ичюн, Юсуфны о ерге ерлештирдик. Аллаh эмирини ерине кетирмеге къадирдир. Факъат инсанларнынъ чокъу (буны) бильмезлер.
(Тефсирлердеки риваетке коре, Аз.Юсуфны имаесине алгъан бу зат Мысырнынъ малие назири эди. О Аз.Юсуфнынъ зекясы ве къабилиетини сезген, бунынъ ичюн илериде ондан девлет ишлеринде файдалана биледжегини тюшюнген эди. Айрыджа, сонъ дередже севимли бир бала олгъан Аз.Юсуфны эвлят эте биледжеклерини сёйлеген эдилер. Чюнки, балалары ёкъ эди).
22. Юсуф акъыл-балигъ чагъына кельгенинен, онъа (догърулыкънен) укюм этюв (меарети) ве илим бердик. Иште, гузель даврангъанларны биз бойле мукяфатландырырмыз.
23. (Юсуф) булунгъан эвнинъ къадыны онынъ нефсинден файдаланмакъ истеди, къапуларны яхшы къапатты ве «Айды, кель!» деди. О да: «(Ёкъ!), Аллаhкъа сыгъынырым! Зира, къоджанъыз меним велиниметимдир,

манъа гузель давранды. Акъикъат шу ки, залымлар къуртулышкъа иришалмаз!» деди.
(Аз.Юсуф буюген, етишкен ве корюмли бир генч олгъан эди. Онынъ бу алы яшагъан эвнинъ ханымында озюне нисбетен чешит дуйгъуларнынъ пейда олувына себеп олгъан ве къадын Аз.Юсуфкъа гъайрыкъануний мунасебет теклиф эткен эди).

24. Ант олсун ки, къадын онъа мейль берди. Эгер Раббининъ ишарети ве тенбиесини корьмесе эди, о да къадынгъа мейль эткен эди. Иште, бойледже, биз феналыкъ ве фухушны ондан узакълаштырмакъ ичюн (делилимизни косьтердик). Шубесиз, о ихляслы къулларымыздан эди.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, Аз. Юсуфнынъ къадынгъа бу мейли джинсель бир мейль эди. Факъат базы тефсирджилер пейгъамберлернинъ бойле бир мейльге къапылувындан къорчалангъан ве узакъ олгъанларыны бильдиререк, аеттеки аит сёзни: «О да къадынны дёгмеге ниет эткен эди. Факъат Аллаһнынъ тенбиесинен бундан вазгечти», шеклинде ёрумлагъанлар. Эр алда, Аз. Юсуф бу ниет ве мейльден вазгечкен эди).

25. Экиси де къапугъа догъру чаптылар. Къадын онынъ кольмегини арттан йыртты. Къапунынъ янында онынъ къоджасына расткельдилер. Къадын деди ки: Сенинъ аиленъе феналыкъ япмакъ истегеннинъ джезасы – зиндангъа атылувындан я да элем бериджи бир эскендждеден башкъа не ола билир!

26. Юсуф: «Аслы озю меним нефсимден файдаланмакъ истеди», деди. Къадыннынъ акърабасындан бири бойле шаатлыкъ этти: «Эгер кольмеги огден йыртылгъан исе, къадын догъру сёйлеген, бу исе, яланджылардандыр».

27. «Эгер кольмеги арттан йыртылгъан исе, къадын ялан сёйлеген. Бу исе, догъру сёйлегенлердендир».

28. (Къоджасы Юсуфнынъ кольмегининъ) арттан йыртылгъаныны корьгенинен, (къадынгъа): «Шубесиз, деди; бу, сизинъ тузагъынъыздыр. Сизинъ тузагъынъыз акъикъатен буюктир».

29. «Эй, Юсуф! Сен бундан (олгъанларны сёйлемектен) вазгеч! (Эй, къадын!) Сен де гунахынъынынъ афусыны тиле! Чюнки, сен гунахкярлардан олдынъ».

30. Шеэрдеки базы къадынлар деди ки: Азизнинъ къадыны деликъанлысынынъ нефсинден файдаланмакъ истей эмиш; Юсуфнынъ севдасы онынъ юрегине кирген! Биз оны, акъикъатен ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде корьмектемиз.

31. Къадын, оларнынъ эмиш-демишлерини эшиткенинен, оларгъа даветчи ёллады; олар ичюн даянмагъа ястыкълар азырлады. Эр бирине бирер пычакъ берди. (Къадынлар мейваларны кескенде, (Юсуфкъа): «Чыкъ къаршыларына!», деди. Къадынлар оны корьгенлеринен, онынъ буюклигини анъладылар. (Шашкъанларындан) эллерини кестилер ве дедилер ки: Я Раббимиз! Бу бир бешер дегиль ... Бу, анджакъ усьтюн бир мелек!

(«Даянмагъа ястыкълар» дие терджиме этильген «_+Муттекеэн+_» келимеси «Емек меджлиси» шеклинде де анълашыла билир. Чюнки, олар ферахлы инсанларнынъ адети олгъаны узьре, ашагъанда, ичкенде ве субет эткенде аркъаларына таяна эдилер. Бунынъ ичюн, таянаракъ аш ашамакъ ясакълангъан. Бу мевзудаки Джаабир хадиси бойледир: «Аллаһ Ресулы сол элимизнен ве аркъамызгъа таянаракъ ашамамызны ясакълады»).

32. Къадын деди ки: Иште, акъкъында мени тенкъит эттигинъиз шахыс будыр. Мен онынъ нефсинден файдаланмакъ истедим. Факъат о, (бундан) шиддетнен сакъынды. Ант олсун, эгер о озюне эмир этеджегимни япмаса, мытлакъа зиндангъа атыладжакъ ве эльбетте сюрюнгенлерден оладжакъ!
33. (Юсуф:) Раббим! Манъа зиндан, буларнынъ менден истегенлеринден даа яхшыдыр! Эгер оларнынъ ийлелерини менден чевирмесенъ, оларгъа мейль этер ве джаиллерден олурым! деди.
34. Рабби онынъ дуасыны къабул этти ве оларнынъ ийлесини узакълаштырды. Чюнки, О, чокъ яхшы эшитиджи, пек яхшы билиджидир.
35. Сонъунда (Азиз ве аркъадашлары) кесен-кес делиллерни корьгенлерине рагъмен, (халкънынъ эмиш-демишини кесмек ичюн, кене де) оны бир муддетке къадар мытлакъа зиндангъа атувлары озьлерине уйгъун корюнди.
36. Онынънен бирликте зиндангъа эки деликъанлы даа кирди. Олардан бири деди ки: Мен (тюште) шарап сыкъкъанымны корьдим. Дигери де: Мен де башымнынъ усьтюнде къушлар ашагъан бир емек ташыгъанымны корьдим. Бунынъ ёрумыны бизге хабер бер. Чюнки, биз сени гузель даврангъанлардан корьмектемиз, деди.
37. (Юсуф) деди ки: Сизге ашатыладжакъ аш кельмеден эвель, онынъ ёрумыны мытлакъа сизге хабер береджем. Бу, Раббимнинъ манъа огреткенлериндендир. Шубесиз, мен Аллаһкъа инанмагъан бир къавмнынъ дининден узакълаштым. Олар ахиретни инкяр эткенлернинъ озьлеридир.
    (Аз. Юсуф генчлернинъ бу вазиетинден файдаланаракъ, оларгъа тевхид динини анълатмакъ истеди. Толайысынен, оларнынъ руяларыны ёрумламадан эвель, озюнинъ хакъ дин узеринде олгъаныны, бильгилерининъ Аллаһ тарафындан огретильгенини ве мысырлыларнынъ янълыш ёлда олгъанларыны бильдиререк, оларны азырлады ве хакъ динни оларгъа теблигъ этти. Иште, бу ве бундан сонъки учь ает бунынънен багълыдыр).
38. Аталарым Ибрахим, Исхакъ ве Якъубнынъ динине уйдым. Аллаһкъа эр анги бир шейни ортакъ къошувымыз бизге ярашмаз. Бу, Аллаһнынъ бизге ве инсанларгъа олгъан лютфиндендир. Факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.
39. Эй, зиндан аркъадашларым! Чешит танърылар даа яхшымы, ёкъса, кучюне къаршы турылмайджакъ тек бир Аллаһмы?

40. Аллаһны быракъып да, табынгъанларынъыз, сизинъ ве аталарынъызнынъ такъкъан бир такъым исимлерден башкъа бир шей дегиль. Аллаһ олар акъкъында эр анги бир делиль эндирмеген. Укюм, садедже, Аллаһкъа аиттир. О, сизге озюнден башкъасына ибадет этмеменъизни эмир эткендир. Иште, дос-догъру дин будыр. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.
41. Эй, зиндан аркъадашларым! (Руяларынъызгъа кельгенде), биринъиз (даа эвель олгъаны киби) эфендисине шарап ичиреджек; дигери исе, асыладжакъ ве къушлар онынъ башындан (мийини) ашайджакълар. Ёрумыны сорагъан ишинъиз (бу шекильде) кесен-кеслешкендир.
42. Олардан къуртуладжагъыны бильген кимсеге деди ки: Мени эфендининъ янында анъ (бельки, мени чыкъарыр). Факъат шейтан онъа, эфендисине анъмакъны унуттырды. Толайысынен, (Юсуф), бир къач сене даа зинданда къалды.
(Базы тефсирджилерге коре, Аз.Юсуф, Аллаһтан башкъасындан ярдым истегени ичюн, беш йыллыкъ апсликтен сонъ, еди йыл даа апсте къалувгъа махкюм олды. Бойледже, апс муддети он эки йыл сюрди.
Бу ерде акъылгъа бойле бир суаль келе билир: Чешит ает ве хадислернен башкъасындан ярдым истемек къануний къабул этильгенине, атта ерине коре, кяфирден де ярдым истениле биледжегине коре, Аз.Юсуфнынъ Аллаһтан башкъасындан да медет умют этюви ничюн хош къаршыланмагъан? Бунынъ джевабы шудыр: Аллаһ, пейгъамберлерини, яраткъанларынынъ узерине усьтюн япкъаны киби, ишлернинъ энъ яхшысыны, энъ гузелини ве энъ усьтюнини де, оларгъа якъыштыргъан. Пейгъамбер ичюн энъ усьтюн къыйынлыкъкъа къалгъанда, Раббинден башкъасына таянмамасы ве эль ачмамасыдыр).
43. Къырал деди ки: Мен (руяда еди арыкъ сыгъырнынъ, еди семиз сыгъырны ашагъаныны корьдим. Айрыджа, еди ешиль башакъ ве башкъаларыны да къуру корьдим. Эй, илери кельгенлер! Эгер руя ёрумлай исенъиз, меним руямны да, манъа ёрумланъ.
44. (Ёрумджылар) дедилер ки: Булар къарма-къарышыкъ тюшлердир. Биз бойле тюшлернинъ ёрумыны бильгенлерден дегильмиз.
(Ислям алимлери руя вакъиасыны учь сыныфкъа айыргъанлар:
1. Аллаһтан олгъан тенбие ве ишаретлер,
2. Нефистен келип чыкъкъан тюш,
3. Шейтаннынъ къоркъузувы ве саптырувлары).
45. (Зиндандаки) эки адамдан къуртулгъан сою, узун бир замандан сонъ, (Юсуфны) хатырлаяракъ, деди ки: Мен сизге онынъ ёрумыны хабер беририм, мени аман (зиндангъа) ёлланъ.
46. (Юсуфнынъ янына келерек, деди ки:) Эй, Юсуф, эй, догъру сёзлю адам! (Руяда корюльген еди арыкъ сыгъырнынъ ашагъан еди семиз сыгъырнен, еди ешиль башакъ ве дигерлери де къуру олгъан башакълар) акъкъында бизге ёрум яп. Умют этерим ки, инсанларгъа (догъру ёрумынънен) къайтарым да, бельки, олар да догъруны огренирлер.
47. Юсуф деди ки: Еди сене, адетинъиз узьре, экин экерсинъиз. Сонъра да

ашайджакъларынъыздан аз бир микъдарындан гъайры, чалгъанларынъызны башагъынен (сарпан этип) быракъынъыз.

48. Сонъра, бунынъ артындан сакълайджакъларынъыздан аз бир микъдар (урлыкъ)дан гъайры, о йыллар ичюн топлагъанларынъызны ашап битиреджек еди къытлыкъ йылы келеджек.

49. Сонъра, бунынъ артындан да, бир йыл келеджек ки, о йылда инсанларгъа (Аллаh тарафындан) ярдым олунаджакъ ве о йылда (мейва сувы ве ягъ) сыкъаджакълар.
(Яни бол-бол мейва ве себзелерге къавушаджакълар, юзюм, хурма, зейтюн ве сусам (_+кунджут, касатик+_) киби шейлерни сыкъаракъ, сувларындан файдаланаджакълар. Бу боллукъ сенесине даир руяда бир ишарет ёкъ. Аз.Юсуф буны, садедже бир вахий ве ильхам иле оларгъа мужделеген).

50. (Адам бу ёрумны кетиргенинен) къырал деди ки: «Оны манъа кетиринъ!» Эльчи, Юсуфкъа кельген вакъытта (Юсуф) деди ки: «Эфендинъе дён де, онъа: Эллерини кескен о къадынларнынъ зору не эди? деп сора. Шубесиз, меним Раббим оларнынъ ийлесини чокъ яхшы билир».

51. (Къырал къадынларгъа) деди ки: Юсуфнынъ нефсинден файдаланмакъ истеген вакътынъызда вазиетинъиз насыл эди? Къадынлар: Аллаh ичюн, биз ондан ич бир феналыкъ корьмедик, дедилер. Азизнинъ къадыны да деди ки: «Шимди акъикъат ортагъа чыкъты. Мен онынъ нефсинден файдаланмакъ истеген эдим. Шубесиз ки, о догъру сёйлегенлердендир».

52. (Юсуф деди ки): Бу, Азизнинъ ёкълугъында онъа хаинлик этмегенимни ве Аллаh хаинлернинъ ийлесини мувафакъиет къазандырмайджагъыны (эр кеснинъ) билюви ичюндир.

53. (Бунынънен берабер) нефсимни темизге чыкъармайым. Чюнки, нефис адден ашыры шекильде феналыкъны эмир этер; Раббим аджып къорчалагъаны башкъа. Шубесиз, Раббим чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.

54. Къырал деди ки: Оны манъа кетиринъ, оны озюме шахсий месляатчы япайым. Онынънен къонушкъанынен: Бугунь сен янымызда юксек макъам саиби ве ишанчлы бирисинъ, деди.
(Къырал корьген руясынынъ ёрумыны бир де Аз.Юсуфтан шахсен динълемек истеди. О да руяны ве ёрумыны анълатты. Къырал насыл тедбир алмакъ кереклигини сорагъанынен, Аз.Юсуф: «Боллукъ йыларында чокъ экин экип, берекетни сарпан этмек керек. Бойледже, къытлыкъ йыларында эм озюнъизнинъ кечинювинъизни теминлерсиз, эм де башкъаларына сатаракъ, хазинеге бол пара къазандырырсыз», деди. Къырал: «Яхшы, бу ишни ким япаджакъ?», деп соргъанынен, Аз.Юсуф:)

55. «Мени улькенинъ хазинелерине тайин эт! Чюнки, мен (оларны) пек яхшы къорчаларым ве бу ишни билем», деди.

56. Ве, бойледже, Юсуфкъа о ерде истегени киби арекет этмек узьре, ульке ичинде акъ-укъукъ бердик. Биз истеген кимсемизге рахметимизни ириштиририрмиз. Ве гузель даврангъанларнынъ мукяфатыны зая этмемиз.

57. Иман этип де, (феналыкълардан) сакъынгъанлар ичюн ахирет мукяфаты даа хайырлыдыр.
(Бутюн Мысыр Аз.Юсуфнынъ идаресине ве тасарруфына берильди. Къырал озь селяхиетлерини дахи къулланувына мусааде этти.
Аз.Юсуф экин-тикинге эмиет бирди. Берекетни арттырды, итиядждан зияде берекетни сарпан япты. Ниает, къытлыкъ йыллары кельди. Бу сефер сарпанлангъан берекетлерни ашамагъа ве сатмагъа башладылар. Эр тарафтан инсанлар келерек, Мысырдан эрзакъ сатын алдылар. Якъуб (а.с.) да, Юсуфнынъ озь къардашы Бунъяминден гъайры, дигер огъулларыны эрзакъ алмакъ ичюн, Мысыргъа ёллады).
58. Юсуфнынъ къардашлары келип, онынъ узурына кирдилер, (Юсуф) оларны таныды, олар оны танымай эдилер.
59. (Юсуф) оларнынъ юклерини азырлагъанынен, деди ки: «Сизинъ баба бир къардашынъызны да манъа кетиринъ. Корьмейсинъизми, мен ольчекни там толдурам ве мен мусафирперверлернинъ энъ яхшысыйым.
60. Эгер оны манъа кетирмесенъиз, артыкъ меним янымда сизге бериледжек бир ольчек (эрзакъ) ёкъ, манъа ич якълашманъ!»
61. Дедилер ки: Оны бабасындан истемеге арекет этеджекмиз, шубесиз, буны япаджакъмыз.
62. (Юсуф) эмириндеки генчлерге деди ки: Сермаелерини юклерининъ ичине къойынъ. Олур ки, аилелерине къайткъанларында бунынъ фаркъына барырлар да, бельки, кери келирлер.
63. Бабаларына къайткъанларында дедилер ки: Эй, бабамыз! Эрзакъ бизге ясакъланды. Къардашымызны (Буняминни) бизнен берабер ёлла да, (онынъ саесинде) ольчеп алайыкъ. Биз оны мытлакъа къорчалайджакъмыз.
64. Якъуб деди ки: Даа эвель къардашы (Юсуф) акъкъында сизге не къадар ишангъан исем, бунынъ акъкъында да, сизге анджакъ о къадар ишанырым! (Мен оны, садедже Аллаһкъа эманет этем); Аллаһ энъ хайырлы къорчалайыджыдыр. О, аджыгъанларнынъ энъ мерхаметлисидир.
65. Эшьяларыны ачкъанларында, сермаелерининъ озьлерине кери берильгенини корьдилер. Дедилер ки: Эй, бабамыз! Даа не истеймиз. Иште, сермаемиз де бизге кери берильген. (Онынънен кене) аилемизге ашаладжакъ кетирирмиз, къардашымызны къорчалармыз ве бир деве юкни де зияде алырмыз. Чюнки, бу (сеферки алгъанымыз) аз бир микъдардыр.
66. (Якъуб) деди ки: Сарып алынувынъыз (ве чаресиз къалув вазиетинъизден) гъайры, оны манъа мытлакъа кетиреджегинъизге даир Аллаһ адына манъа къави бир сёз бермеген такъдиринъизде, оны сизнен берабер ёлламам!» Онъа (истеген шекилинде) теминатларыны бергенлеринде, деди ки: Сёйлегенлеримизге Аллаһ шааттыр.
67. Сонъра бойле деди: Огъулларым! (Шеэрге) эпинъиз бир къапудан кирменъ, айры-айры къапулардан киринъ, амма Аллаһтан (келеджек) ич бир шейни сизден узакълаштыралмам. Укюм Аллаһтан башкъасынынъ

дегильдир. (Онынъ ичюн) мен ялынъыз Онъа таяндым. Тевеккюль эткенлер ялынъыз Онъа таянсынлар.

(Аз.Якъубнынъ огъулларына Мысыргъа чешит къапулардан кирювлерини эмир этювининъ себеби бойле изаат этилир: Огъуллары корюмли эдилер, урбалары гузель эди. Ильки келишлеринде Меликтен кимсенинъ корьмеген иззет ве икрамны корьген эдилер. Бу себептен, эр кеснинъ айрет толу козьлери оларгъа тикильген эди. Берабер кирювлери оларнынъ башларына бир ал кетире биле эди).

68. Бабаларынынъ оларгъа эмир эткен ерден (чешит къапулардан) киргенлеринде (онынъ эмрини ерине кетирдилер. Факъат бу тедбир) Аллаһтан келеджек ич бир шейни олардан узакълаштыралмаз эди; анджакъ Якъуб ичиндеки бир тилегини ашкяр этти. Шубесиз, о илим саиби эди, чюнки онъа биз огреткен эдик. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

69. Юсуфнынъ янына киргенлеринде, озь къардашыны янына алды ве: «Билесинъ ки, мен сенинъ агъанъым, оларнынъ япкъанларына кедерленме», деди.

(Риваетке коре, Аз.Юсуф къардашларына зияфет берди. Оларны софрагъа экишер-экишер отуртты. Бунямин янгъыз къалгъанынен, агълады ве деди ки: Агъам Юсуф сагъ олса эди, о да меннен берабер отурыр эди. Юсуф (а.с.) оны озь софрасына алды. Аштан сонъ къардашларыны экишер-экишер эвлерге мусафир берди. Бунямин кене янгъыз къалгъан эди. Аз.Юсуф деди ки: Бунынъ экинджиси ёкъ, о алда, бу да меним янымда олсун. Бойледже, Бунямин онынъ янында геджеледи. Аз.Юсуф деди ки: Ольген агъанъ ерине мени агъа оларакъ къабул этерсинъми? Бунямин: «Сенинъ киби бир агъаны ким тапа билир? Факъат сени бабам Якъубнен анам Рахийле догъурумадылар. Аз.Юсуф буны эшиткенинен, агълады, турып Буняминнинъ бойнуна сарылды ве: «Мен сенинъ агъанъым...» деди).

70. (Юсуф) оларнынъ юкюни азырлагъан вакъытта, мешребени къардашынынъ юкю ичине къойды! (Керван арекет эткенден) сонъ, бир деллял; Эй, керван! Сиз хырсызсынъыз! дие сесленди.

71. (Юсуфнынъ къардашлары) оларгъа чевирилерек: Не къыдырасынъыз? дедилер.

72. Къыралнынъ сув савутыны къыдырамыз; оны кетиргенге бир деве юк (бахшыш) бар, дедилер. (Араларындан бири:) Мен бунъа кефилим, деди.

73. Аллаһкъа ант олсун ки, бизим ер юзюнде фесат чыкъармакъ ичюн кельмегенимизни сиз де бильмектесинъиз. Биз хырсыз да дегильмиз, дедилер.

74. (Юсуфнынъ адамлары) дедилер ки: Яхшы, сиз яланджы олсанъыз, бунынъ джесазы недир?

75. «Онынъ джесазы гъайып олгъан эшья кимнинъ юкюнде олса, иште, о (шахыскъа саип олмакъ) онынъ джесасыдыр. Биз залымларны бойле джезаландырырмыз», дедилер.

(Якъуб (а.с.)нынъ шериатына коре, хырсыз якъаланаракъ, чалгъан

малынынъ къаршылыгъында мал саибине бир сене хызметкяр оларакъ чалыштырыла эди. Мысыр къанунларында исе, хырсызгъа сопа урула ве чалгъан малынынъ эки къаты одеттириле эди. Аз.Юсуф оларгъа бабалырынынъ шериатына коре, джеза бермек истеди).

76. Бунынъ усьтюне, Юсуф къардашынынъ юкюнден эвель оларнынъ юклерини (къыдырмагъа) башлады. Сонъунда оны къардашынынъ юкюнден чыкъартты. Иште, биз Юсуфкъа бойле бир тедбир огреттик, ёкъса, къыралнынъ къанунына коре, къардашыны туталмайджакъ эди. Анджакъ, Аллаһнынъ тилемесинден гъайры. Биз кимни истесек, оны дереджелернен юксельтирмиз. Зира, эр илим саибининъ усьтюнде даа эйи бильген бириси бардыр.

77. (Къардашлары) дедилер ки: «Эгер о чалгъан олса, даа эвель онынъ бир къардашы да чалгъан эди». Юсуф буны ичинде сакълады, оларгъа ачмады.(Озь-озюне) деди ки: Сиз даа фена вазиеттесинъиз! Аллаһ сизинъ анълаткъанынъызны пек яхшы билир.

(Ривает этильгенине коре, Аз.Юсуфнынъ аласы оны пек севе эди. Юсуф буюгенинен, бабасы оны янында булундырмакъ истеди. Аласы да Юсуфнынъ озь янында къалгъаныны истей эди. Бунынъ ичюн Ибрахим (а.с.)ден озюне мирас къалгъан къушагъыны белине багълады. Сонъра гъайып олгъаныны сёйледи. Къушакъ къыдырылды ве Юсуфнынъ белинден чыкъты. Къанунгъа коре, Юсуфны янында алып къалды. Иште, Юсуфнынъ къардашлары бу алгъа ишарет этмек истегенлер).

78. Дедилер ки: Эй, азиз! Акъикъатен, онынъ пек къарт бабасы бар. Онынъ ерине бизим биримизни алынъ. Зира, биз сени эйилик этkенлерден корьмектемиз.

79. Деди ки: Эшьямызны янында тапкъан кимсемизден башкъасыны якъаламакътан Аллаһкъа сыгъынырмыз, о такъдирде, биз акъикъатен, залымлар олурмыз!

80. Ондан умютлерини кескенинен, (меселени) гизли музакере этмек ичюн айырылып (бир кенаргъа) чекильдилер. Буюклери деди ки: «Бабанъызнынъ сизден Аллаһ адына сёз алгъаныны, даа эвельде Юсуф акъкъында япкъан къусурынъызны бильмейсинъизми? Бабам манъа изин бергендже я да мен ичюн Аллаһ укюм этkенине къадар, бу ерден асла айрылмайджам. О, укюм этиджилернинъ энъ хайырлысыдыр.

81. Бабанъызгъа дёнюнъ ве денъ ки: «Эй, бабамыз! Шубесиз, огълунъ хырсызлыкъ япты. Биз бильгенимизден башкъасына шаатлыкъ этмедик. Биз гъайбнынъ бекчилери дегильмиз.

82. (Истесенъ) биз олгъан шеэрден (Мысыр халкъындан) ве берабер кельген кервандан да сора. Биз, акъикъатен догъру сёйлемектемиз».

(Къалкъып бабаларына кельдилер ве къардашларынынъ сёйлегенлерини олгъаны киби айттылар).

83. (Бабалары) деди ки: «Ёкъ, нефислеринъиз сизни (бойле) бир ишке сюйрекледи. (Манъа тюшкени) артыкъ гузель бир сабырдыр. Умют этилир ки, Аллаһ оларнынъ эписини манъа кетирир. Чюнки, О, чокъ яхшы билиджидир, икмет саибидир».

(Юсуфнынъ къардашлары даа эвель бабаларына ялан сёйлегенлеринден себеп, бу сеферки догъруларына бабалары инанмакъ истемеди. Оларгъа: «Ёкъ, сизни нефислеринъиз алдатып, бойле буюк бир ишке сюйреклеген. Ёкъса, бизим шериатмызда хырсызнынъ эсир оларакъ якъаланаджагъыны азиз не ерден бильсин?" деди).

84. Олардан юзь чевирди, «Ах, Юсуфым, ах!», дие сызланды ве кедерини ичине ютувы себебинен, козьлерине акъ тюшти.
85. (Огъуллары:) «Аллаһкъа ант олсун ки, сен аля Юсуфны анъмакътасынъ. Сонъунда я хасталанаджакъсынъ, я да текмиль эляк оладжакъсынъ!» дедилер.
86. (Якъуб:) Мен, садедже гъам ве кедеримни Аллаһкъа арз этмектем. Ве мен сизинъ билип олалмайджакъ шейлеринъизни Аллаһ тарафындан (вахий иле) бильмектем, деди.
87. Эй, огъулларым! Барынъ да, Юсуфны ве къардашыны гузель араштырынъ, Аллаһнынъ рахметинден умют кесменъ. Чюнки, кяфирлер топлулыгъындан башкъасы, Аллаһнынъ рахметинден умют кесмез.
(Бунынънен Мысыргъа къайттылар).
88. Юсуфнынъ янына киргенлеринде дедилер ки: Эй, азиз! Бизни ве аилемизни къытлыкъ басты ве биз дегерсиз бир сермиянен кельдик. Акъкъымызны там ольчеерек бер. Айрыджа, бизге бахшыш да бер. Шубесиз, Аллаһ садакъа бергенлерни мукяфатландырыр.
89. Юсуф деди ки: Сиз, джаиллигинъизнинъ себебинден, Юсуфкъа ве къардашына япкъанларынъызны билесинъизми?
(Тефсирлерде бильдирильгенине коре, Аз.Юсуфны къуюгъа аткъан къардашлары бу энъ кучюк къардашларыны да даима акъарет эте ве эзиет бере эдилер).
90. Ёкъса, сен акъикъатен Юсуфсынъмы? дедилер. О да: (Эбет) мен Юсуфым, бу да къардашым. (Бир-биримизге къавушмакъны) Аллаһ бизге лютф этти. Чюнки, ким (Аллаһтан) къоркъса ве сабыр этсе, шубесиз, Аллаһ гузель даврангъанларнынъ мукяфатыны зая этмез, деди.
91. (Къардашлары) дедилер ки: Аллаһкъа ант олсун, акъикъатен, Аллаһ сени бизден усьтюн эткен. Керчектен, биз хата япкъанмыз.
92. (Юсуф) деди ки: «Бугунь сизни тенкъит этмек ёкъ, Аллаһ сизни афу этсин! О, мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлисидир».
93. «Шу меним кольмегимни алып барынъ да, оны бабамнынъ юзюне къоюнъ, (козьлери) кореджек алгъа келир. Ве бутюн аиленъизни манъа кетиринъ».
(Риваетке коре, Юсуф (а.с.) къардашларына саба-акъшам зияфет бере эди. Къардашлары исе, бундан эвель онъа япкъанларыны хатырлап, сыкъыла эдилер. Онъа бир адам ёллаяракъ, дедилер ки: Сиз бизни саба-акъшам ашкъа давет этесинъиз, факъат биз санъа нисбетен япкъанларымыздан себеп, сенден утанмакътамыз. Юсуф (а.с.) да оларгъа бойле джевап берди: Мысырлылар шимдиге къадар манъа эп ильк корьген козьлеринен бакъалар ве «Йигирми дирхемге сатып алынгъан бир хызметкярны бойле мертебеге юксельткен Аллаһны эксикликлерден

узакъ тутармыз», дей эдилер. Шимди исе, сизинъ саенъизде шереф къазандым. Чюнки, меним сизинъ къардашынъыз ве Ибрахим (а.с.) киби буюк бир пейгъамбернинъ торуны олгъанымны анъладылар).

94. Керван (Мысырдан) чыкъкъанынен, бабалары (янындакилерине): Эгер манъа бунагъан демесенъиз, инанынъ, мен Юсуфнынъ къокъусыны алам! деди.

95. (Олар да:) Валлахи, сен аля эски шашкъынлыгъынъдасынъ, дедилер.

96. Муждеджи кельгенинен, кольмекни онынъ юзюне къояр-къоймаз, (Якъуб) корюп башлады. Мен сизге: Аллаһ тарафындан (вахий иле) сиз бильмейджек шейлеринъизни билирим демедимми!» деди.
(Бу муждеджи Йехуда эди. «Къанлы кольмекни бабама мен кетирген ве оны кедерге богъгъан эдим, шимди де, бу кольмекни кене мен алып барайым ве севинчине себеп олайым», деп, Мысырдан Кенан илине къадар ялынаякъ, башы ачыкъ юргени ривает этиле).

97. (Огъуллары) дедилер ки: Эй, бабамыз! (Аллаһтан) бизим гунахларымызнынъ афу этилювини исте! Чюнки, биз, керчектен гунахкярлар эдик.

98. (Якъуб:) Сиз ичюн Раббимден афу истейджем. Чюнки, О, чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир, деди.

99. (Эписи берабер Мысыргъа барып), Юсуфнынъ янына кирген вакъытларында ана-бабасыны къуджакълады, «Ишанч ичинде Аллаһнынъ ирадесинен Мысыргъа киринъ!» деди
(Риваетке коре, Аз.Юсуфнен берабер укюмдар ве бутюн халкъ оларны къаршыламагъа чыкъкъан ве саф туткъан эдилер. Къаршы-къаршыгъа кельгенлеринде Аз.Якъуб, Аз.Юсуф ве о ерде булунгъан башкъалары артларындан эндилер ве эки пейгъамбер бир-бирини къучакълады).

100. Ана ве бабасыны тахтынынъ усьтюне чыкъартып отуртты ве эписи онынъ ичюн (онъа къавушкъаны ичюн) седжде эттилер. (Юсуф) деди ки: «Эй, бабаджыгъым! Иште, бу, даа эвель (корьген) тюшюмнинъ ёрумыдыр. Раббим оны керчеклештирди. Догърусы, Раббим манъа (чокъ шей) лютф этти. Чюнки, мени зиндандан чыкъарды ве шейтан меннен къардашларымнынъ арасыны бозгъандан сонъ, сизни чёльден кетирди. Шубесиз ки, Раббим тилегенине лютф этиджидир. Шубесиз, О, чокъ эйи билиджидир, икмет саибидир".

101. «Эй, Раббим! Мульктен манъа (насибимни) бердинъ ве манъа (руяда корюльген) вакъиаларнынъ ёрумыны да огреттинъ. Эй, коклерни ве ерни яраткъан! Сен дюньяда да, ахиретте де меним саибимсинъ. Мени мусульман оларакъ ольдюр ве мени салихлер арасына къош!»
(Ривает олунгъанына коре, Аз.Якъуб Мысырда огълунынъ янында 24 йыл яшагъан сонъ, вефат эте. Эвельде япкъан васиетине коре, джеседи Шамда дефн этильген бабасы Исхакънынъ янына комюльген. Аз.Юсуф да бабасындан сонъ, 23 йыл даа яшагъан. Онынъ джеседини де мысырлылар мермер бир сандыкъ ичине къоюп, Нильге комгенлер. Мысырлылар оны зияде севгени ичюн, онынъ озь мемлекетлеринде къалгъаныны истегенлер. Даа сонъра, Аз.Муса онынъ джеседини тапып, бабасы

Якъубнынъ янына алып барып дефн этти).

102. Иште, бу (Юсуф къыссасы) гъайб хаберлериндендир. Оны санъа вахий этмектемиз. Олар ийле япаракъ, ишлерине къарар берген вакъытларында, сен оларнынъ янында дегиль эдинъ) ки, буларны бильсенъ.

103. Сен не къадар усьтюне тюшсенъ де, инсанларнынъ чокъу иман этеджек дегильдирлер.

104. Албуки, сен бунынъ ичюн (пейгъамберлик вазифесини беджермек ичюн) олардан бир акъ истемейсинъ. Къур'ан алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.

105. Коклерде ве ерде нидже делиллер бар ки, олар бу делиллерден юзьлерини чевирип кечерлер. *(«Ает» келимеси лугъатта алямет, шашыладжакъ шей ве джемаат маналарындадыр. Термин оларакъ, Къур'ан-ы Керимнинъ къыскъа я да узун бир парчасы демектир. Бу ерде «Ает» келимеси алямет, делиль ве ибрет берген шей маналарында къулланылгъан. Яни Аллаhнынъ барлыгъына, бирлигине, ильмине, къудретине ве икметининъ кемалатына делялет этиджи, истер инсаннынъ озюнде, истер тыш дюньяда, коклерде ве ерде нидже делиль бар ки, булар инсанларнынъ назар-ы дикъкъатларына авале олунгъандыр. Инсан огълунынъ ильмий, фикрий, фельсефий ве техник аяты бу вазиетлернен эр вакъыт къаршылашмакътадыр. Бунъа бакъмадан, бу варлыкъларны яраткъанны тюшюнмеден, ибрет алмадан, юзь чевирир кечер. Албуки, инсан огълу бу табиат вакъиалары усьтюнде тюшюнсе, булардаки инджеликлерни ве буларгъа хаким олгъан иляхий къанунларны тапып кешф этеджек, бунынънен берабер, эм дюньяда теракъкъий этеджек, эм де ахиретте бахтлы оладжакъ).*

106. Оларнынъ чокъусы, анджакъ ортакъ къошаракъ, Аллаhкъа иман этерлер. *(Арабистан халкъында бир танъры инанчы бар эди; Анджакъ, чешит шекиллерде Аллаhкъа ортакъ къоша эдилер. Меккелилер: «Мелеклер Аллаhнынъ къызларыдыр»; бир къысым мушриклер де: «Танърыгъа якълашмакъ ичюн путларгъа табынамыз», дер эдилер. Христианлар: «Иса Аллаhнынъ огълу», деселер, еудийлер де: «Узейр Аллаhнынъ огълу», дей эдилер. Бойледже, инсанларнынъ чокъу Аллаhкъа ортакъ къоша эдилер. Аетте буларгъа ишарет этиле).*

107. Аллаh тарафындан сарып аладжакъ бир фелякет келюви я да, фаркъына бармадан, къыяметнинъ апансыздан къопувы къаршысында озьлерини эмин корьдилерми?

108. (Ресулым!) де ки: «Иште, бу, меним ёлумдыр. Мен Аллаhкъа чагъырам, мен ве манъа уйгъанлар айдын бир ёл узериндемиз. Аллаhны (ортакълардан) узакъ тутарым! Ве мен ортакъ къошкъанлардан дегилим».

109. Сенден эвель де шеэрлер халкъындан озьлерине вахий эттигимиз эркеклерден башкъасыны пейгъамбер ёлламадыкъ. (Кяфирлер) ер юзюнде ич кезмедилерми ки, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл

олгъаныны корьсинлер! Сакъынгъанлар ичюн ахирет юрту, эльбетте даа яхшыдыр. Аля акъылынъызны ишлетмейсизми?

(Бу ает «Аллаһ пейгъамбер оларакъ мелеклерни ёлласа эди я!» деген кяфирлерге джевап оларакъ энген).

110. Ниает, пейгъамберлер умютлерини кесип де, озьлерининъ ялангъа чыкъарылгъанларыны зан эткен вакъытларында, оларгъа ярдымымыз келир ве истеген кимсемиз къуртулышкъа ириштирилир. (Факъат) сучлылар топлулыгъындан азабымыз асла кери чевирильмез.

111. Ант олсун, оларнынъ (кечмиш пейгъамберлер ве умметлерининъ) къыссаларында акъыл саиплери ичюн пек чокъ ибретлер бардыр. (Бу Къур'ан) уйдурыла биледжек бир сёз дегиль. Факъат о озюнден эвелькилерни тасдикъ этиджи, эр шейни анълатыджы (бир китаптыр); иман эткен топлум ичюн бир рахмет ве бир хидаеттир.

13. эр-РА'Д

Ра'д суреси 43 ает олуп, Меккедеми, Меденедеми энгени акъкъында ихтиляф бар. Сурeнинъ мундериджеси козь огюне алынса, Меккеде энгенини сёйлегенлернинъ фикирлери бираз акъикъаткъа даа якъындыр.

Суренинъ он учюнджи аетинде кок гюрюльтиси манасына кельген «_+эр-ра'д+_» келимеси зикр этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим. Раа. Булар Китапнынъ аетлеридир. Санъа Раббинъден эндирильген хакътыр, факъат инсанларнынъ чокъусы инанмазлар.
2. Корьмекте олгъанынъыз коклерни дирексиз оларакъ юксельткен, сонъра Аршкъа хаким олгъан, кунешни ве айны эмрине боюн эгдирген Аллаһтыр. (Булларнынъ) эр бири муайен бир вакъыткъа къадар акъып кетмектедир.О, Раббинъизге къавушаджагъынъызгъа кесен-кес оларакъ инанувынъыз ичюн, эр ишни тертиплеп, аетлерни анълатмакъта.

   (Аршкъа хакимлик акъкъында бильмек ичюн А'рааф суресининъ 54-нджи аетине бакъынъ).
3. Ерни тошеген, онда отуракълы дагълар ве ирмакълар яраткъан ве о ерде бутюн мейвалардан чифт-чифт яраткъан Одыр. Геджени де куньдюзнинъ узерине О орьтмекте. Шубесиз, бутюн буларда, тюшюнген бир топлум ичюн, ибретлер бар.

   (Земане ильмнинъ бир кешфияты олгъан экинлердеки чечеклернинъ тозлашув ёлунен ашлангъаны вакъиасыны хабер берген бу ает Къур'аннынъ муджизе олгъанына ачыкъ делиллерден биридир).
4. Ер юзюнде бир-бирине къомшу къыталар, юзюм багълары, экинлер, бир тамырдан ве чешит тамырлардан даллангъан хурма тереклери бар. Буларнынъ эписи бир сувнен суварылыр. (Бойле экен) емишлеринде

оларнынъ бир къысмыны бир къысмындан усьтюн япармыз. Иште, буларда акъылларыны къуллангъан бир топлум ичюн ибретлер бар.

(Бир топракътан ве бир сувнен суварылгъан экинлерден эр бирининъ дады бир-биринден чокъ фаркълы мейвалар берюви, Аллаһнынъ барлыгъы ве къудретининъ энъ ачыкъ делиллериндендир).

5. (Ресулым! Кяфирлернинъ сени яланлавларына) шаша исенъ, асыл шашыладжакъ шей оларнынъ: «Биз топракъ олгъан вакътымызда гъайрыдан яратыладжакъмызмы?» деювлеридир. Иште, олар Рабблерини инкяр эткенлердир; иште, олар (къыямет кунюнде) боюнларында тасмалар олгъанлардыр. Ве олар атеш эхлидир. Олар о ерде эбедий къаладжакълар!

6. (Мушриклер) сенден эйиликтен эвель феналыкъны чабукче истемектелер. Албуки, олардан эвель ибрет алынаджакъ нидже азап орьнеклери келип-кечкендир. Догърусы, инсанлар феналыкъ эткенлери алда, Раббинъ олар ичюн магъфирет саибидир. (Бунынънен берабер) Раббинънинъ азабы да чокъ шиддетлидир.

   (Мекке мушриклери дедилер ки: «Эй, Аллаһ! Эгер бу Къур'ан сенден кельген бир хакъ исе, аман усьтюмизге коктен бир таш ягъдыр, я да бизге башкъа аджджы бир азап кетир!» Иште, аетте бунъа ишарет этилерек: «Сенден эйиликтен эвель, феналыкъны чабукче истемектелер», денильмекте. Эсасен олар акъикъатта азап истемей; аксине, бу сёзлеринен иляхий азапкъа инанмагъанларыны косьтермекте, пейгъамбернинъ техдитлеринен алай эте эдилер).

7. Кяфирлер дейлер ки: Онъа Раббинъден бир муджизе эндирильсе эди я! (Албуки) сен анджакъ бир тенбиеджисинъ ве эр топлумнынъ бир ребери бардыр.

   (Мушриклер бильмей эдилер ки, Аллаһ изин бермегендже, ич бир пейгъамбер муджизе косьтерип олалмаз эди. Аетте де ифаде этильгени киби, пейгъамберлернинъ вазифеси эсасен инсанларны тенбиелемек, янълышлардан, сапыкълыкътан ве акъсызлыкътан сакъындырмакъ эди).

8. Эр бир ыргъачынынъ неге юклю оладжагъыны, рахимлернинъ нени эксик, нени зияде этеджегини Аллаһ билир. Онынъ къатында эр шей ольчюнендир.
9. О корюнгенни де, корюнменгенни де билир; чокъ буюктир, юджедир.
10. Сизден сёзни гизлегеннен оны ашкяр эткен, геджелейин гизленгеннен куньдюзи юрьген (онынъ ильминде) мусавийдир.
11. Онынъ огюнде ве артында Аллаһнынъ эмринен оны къорчалагъан такъипчилер (мелеклер) бардыр. Бир топлум озьлериндеки хусусиетлерни денъиштиргенге къадар, Аллаһ оларда олгъанны денъиштирмез. Аллаһ бир топлумгъа феналыкъ истедими, артыкъ онынъ ичюн арткъа къайтмакъ деген бир шей ёкъ. Оларнынъ Аллаһтан башкъа ярдымджылары да ёкъ.

   (Эр бир инсаннынъ огюнде ве артында къорчалайыджы ве языджы мелеклер бар. Булар инсанны къорчалагъанлары киби, амеллерни де язарлар. Аетте ишарет этильген бир башкъа хусус да шу: Аллаһ бир

миллетке башкъаларына нисбетен базы усьтюнликлер ве базы ниметлер бергенде, о миллет къопайыр ве ахлякъыны бозар да, о ниметке ляйыкъатыны гъайып этсе, Аллаh ниметни оларнынъ элинден алыр. Миллет озюнинъ усьтюн дегерлерини бозмагъан мудеткедже Аллаh берген ниметни оларнынъ элинден алмаз).

12. О, сизге къоркъу ве умют ичинде шемшекни косьтериджи ве (ягъмур толу) агъыр булутларны мейдангъа кетириджидир.
13. Кок гюрюльтиси Аллаhны хамд иле тесбих этер. Мелеклер де Онынъ айбетинден толайы, тесбих этерлер. Олар Аллаh акъкъында дженклешип тургъанда, О йылдырымлар ёллар, оларнен тилегенини чарпар. Ве Онынъ азабы пек шиддетлидир.
14. Эль ачып, ялвармагъа ляйыкъ олгъан ялынъыз Одыр. Ондан башкъа эль ачып дуа эткенлери, оларнынъ истеклерини ич бир шейнен къаршыламазлар. Олар анджакъ агъызына кельсин деп, сувгъа догъру эки авучыны ачкъан кимсе кибидир. Албуки, (сувны агъызына кетирмегендже) сув онынъ агъызына киреджек дегиль. Кяфирлернинъ дуасы, шубесиз сапыкълыкътан башкъа шей дегиль.
15. Коклерде ве ерде олгъанлар да, оларнынъ кольгелери де, саба-акъшам, истер-истемез, ялынъыз Аллаhкъа седжде этерлер.
16. (Ресулым!) Де ки: «Коклернинъ ве ернинъ Рабби кимдир?» Де ки: «Аллаhтыр!». О алда де ки: «Оны быракъып да, озьлерине файда я да зарар бермек кучюне саип олмагъан достлар таптынъызмы?» Де ки: «Корьнен корьген ич бир олурмы? Я да къаранлыкънен айдынлыкъ бир олурмы?» Ёкъса, онынъ яраттыгъы киби яраткъан ортакълар таптылар да, бу яратув оларгъа коре, бир-бирине бенъзеген корюндими? Де ки: Аллаh эр шейни яратыджыдыр. Ве О, бирдир, къаршы турылмайджакъ кучь саибидир.
17. О коктен сув эндирди де, вадилер озьлерининъ аджимлериндже сель олуп акъты. Бу сель усьтке чыкъкъан бир копюкни юкленип алып кетти. Сюс я да (дигер эшья япмакъ истеерек, атеште иритильген шейлерден де бунъа бенъзеген копюк олур). Иште, Аллаh хакънен батылгъа бойле мисаль бере. Копюк атылып кетер. Инсанларгъа файда берген шейге кельгенде, о ер юзюнде къалыр. Иште, Аллаh бойле мисаллер кетире.
(Аллаh Тааля эвельки аетте инангъанларны корьген кимсеге, хакъны – айдынлыкъкъа; инанмагъанларны корь кимсеге, батылны да, къаранлыкълара бенъзетти. Бу аетте исе, бир башкъа тешбих япты. Бойле ки, хакъ ве хакъ эхли – коктен энген ягъмургъа; батыл ве батыл эхли де, сув юзюндеки копюкке бенъзетильген. Ягъмур ягъгъанда дерелерден сувлар акъар, инсанлар ондан чешит шекильде файдаланырлар, къуругъан топракъларгъа аят келир ве топракъ къатламларында бирлешип, чокъракълар алында фышкъырыр, ондан да инсанлар файдалансалар, иште, хакъ ве хакъ эхли де, бунынъ киби файдалыдыр. Хакъ кельгенде, ольген къальплер тирилир, борсайгъан виджданлар мерхаметли олмакъ хусусиетини къазаныр. Иман нетиджесинде эсапсыз файдалар мейдангъа келир.

Батыл исе, сельнинъ юзюндеки копюкке бенъзетильген. О копюк тезде гъайып олур-кетер, ич бир шейге де файда бермез.
Айрыджа, инангъанлар сюс я да башкъа эшьялар япмакъ ичюн атеште иритильген алтын, кумюш, бакъыр киби маденлерге бенъзетильген ки, булар, акъикъатен файдалы шейлердир. Бу маденлер иритильген вакъытта мейдангъа кельген арткъачлар бар ки, олар бир дегерге саип дегиль. Иште, батыл ве батыл эхли де буларгъа бенъзетильген).

18. Иште, Рабблерининъ эмрине уйгъанлар ичюн энъ гузель (мукяфат) бардыр. Онъа уймангъанларгъа кельгенде, эгер ер юзюнде олгъанларнынъ announcementписинен ве онынъ янында бир къат даа озьлерининъки олса, (къуртулмакъ ичюн) оны мытлакъа феда этерлер. Иште, олар бар я, эсапнынъ энъ фенасы оларгъадыр. Бараджакъ ерлери де джеэннемдир. О не фена ятакътыр!
19. Раббинъден санъа эндирильгеннинъ хакъ олгъаныны бильген кимсе, (инкяр эткен) корь кимсе киби олурмы? (Факъат буны) ялынъыз акъыл саиплери анълар.
20. Олар Аллаһнынъ ахтыны ерине кетиргенлер ве берген сёзлерини бозмагъанлардыр.
21. Олар, Аллаһ козетилювини эмир эткен шейлерни козеткен, Рабблеринден сакъынгъан ве фена эсаптан къоркъкъан кимселердир.
(Аеттеки «Аллаһ козетилювини эмир эткен шейлер» демек, тефсирджилерге коре, акърабалыкъ багъларыны девам эттирмек, му'минлернен достлукъ ве бирлик вазиетинде яшамакъ киби аилевий ве ичтимаий вазифелердир).
22. Кене олар Рабблерининъ ризасыны истеерек, сабыр эткен, намазны дос-догъру къылгъан, озьлерине берген рызыкъларымыздан гизли ве ашкяр оларакъ (Аллаһ ёлунда) арджлагъан ве феналыкъны эйиликнен узакълаштыргъан кимселердир. Иште, олар бар я, дюнья юртунынъ (гузель) сонъу садедже оларнынъдыр.
23. (О юрт) Адн дженнетлеридир; о ерге бабаларындан, чифтлеринден ве балаларындан салих олгъанларнен берабер киреджеклер, мелеклер де эр къапудан оларнынъ янына бараджакълар.
24. (Мелеклер:) Сабыр эткенинъизге къаршылыкъ, сизге селям олсун! Дюнья юртунынъ сонъу (дженнет) не гузель! (дерлер).
25. Аллаһкъа берген сёзлерини къуветнен пекиштиргенден сонъ бозгъанлар Аллаһ риает этилювини эмир эткен шейлерини (акърабалыкъ багъларыны) терк эткенлер ве ер юзюнде фесат чыкъаргъанлар; иште, лянет олар ичюндир. Ве фена юрт (джеэннем) оларнынъдыр.
26. Аллаһ истегенине рызыкъны боллаштырыр да, тарлаштырыр да. Олар дюньядаки аятынен макътандылар. Албуки, ахиретнинъ янында дюнья аяты кечиджи бир файдадан башкъа бир шей дегиль.
27. Кяфир олгъанлар дейлер ки: Онъа Раббинден бир муджизе эндирильмели дегиль эдими? Де ки: Шубесиз, Аллаһ истегенини сапытыр, озюне ёнельгенни де хидаетке ириштирир.
28. Булар, иман эткенлер ве гонъюллери Аллаһнынъ зикринен сукюнетке

иришкенлердир. Билесинъиз ки, къальплер ялынъыз Аллаhны анъмакънен узур тапар.

29. Иман этип, яхшы ишлер япкъанлар не де бахтлылар! Барыладжакъ гузель юрт да олар ичюндир.

30. (Эй, Муhаммед! Бойледже, сени озьлеринден эвель нидже умметлернинъ келип кечтиги бир умметке ёлладыкъ ки, санъа вахий эткенимизни оларгъа окъуйсынъ. Олар Рахманны инкяр этмектелер. Де ки: О, меним Раббимдир. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Садедже, Онъа тевеккюль эттим ве дёнюш, садедже Онъадыр).

31. Эгер окъунгъан бир Китапнен дагълар юрютильсе эди, я да онынънен ер парчаланса эди, яхут онынънен олюлер къонуштырылса эди, (о Китап кене бу Къур'ан оладжакъ эди). Факъат бутюн ишлер Аллаhкъа аиттир. Иман эткенлер аля бильмедилерми ки, Аллаh истесе эди, бутюн инсанларны хидаетке ириштирир эди? Аллаhнынъ вадеси кельгенге къадар, инкяр эткенлерге, япкъанларындан толайы, я апансыздан буюк бир беля кельмеге девам этеджек, я да о беля эвлерининъ якъынына енеджек. Аллаh вадесинден асла дёнмез.

(Ривает олунгъанына коре, Ресулуллах (а.с.) Мекке кяфирлеринеИслямны анълаткъан бир куню мушриклерден Абдуллах б. Умеййе эль-Махзумий деди ки: «Меккенинъ шу эки дагъы бизни чокъ сыкъа, буларны бу ерден ал да, еримиз кенишлесин. О дагъларнынъ арасындан ирмакълар акъыз, зирааткъа эльверишли ерлер ач, аталарымыздан ольген фелян ве фелян шахысларны тирильт де, сёйлесинлер, бакъайыкъ, сенинъ сёйлегенлеринъ догърумы, яланмы?» Иште, бунынъ узерине юкъарыдаки ает энди. Ве оларгъа бильдирильди ки, пейгъамбер ёлламакъ ве Къур'ан эндирмектен макъсат, бу – сизинъ дегенлеринъиз дегиль. Бунынънен берабер, эр анги бир Китап вастасынен ойле шейлер япыладжакъ олса эди, кене бу Къур'ан иле япылыр эди. Амма, Къур'аннынъ эндирилювиндеки икмет ве гъае, эр шейден эвель, инсанларны хидаетке ириштирмек, къальплерни Аллаhнынъ зикринен тойдурмакъ ве нурландырмакътыр).

32. Ант олсун, сенден эвельки пейгъамберлернен де алай этильди де, мен инкяр эткенлерге мухлет бердим, сонъра да оларны якъаладым. (Корьсе эдинъ ки) азабым насыл экен).

33. Эр кеснинъ къазангъаныны козетип, муафаза этиджи, (ич бойле япалмагъан киби олурмы?). Олар Аллаhкъа ортакълар къоштылар. Де ки: «Оларгъа ад беринъ (олар недир?). Ёкъса, сиз Аллаhкъа ер юзюнде билип олалмайджакъ бир шейни хабер бересизми? Яхут бош лаф этесизми? Догърусы, инкяр эткенлерге ийлелери сюслю косьтерильди ве олар догъру ёлдан четлетильдилер. Аллаh кимни саптырса, артыкъ оны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ ёкътыр.

34. Дюнья аятында оларгъа, садедже бир азап бардыр. Ахирет азабы исе, даа шиддетлидир. Оларны Аллаhтан (Онынъ азабындан) къорчалайджакъ кимсе де ёкътыр).

35. Такъва саиплерине ваде олунгъан дженнетнинъ хусусиети (шу): Онынъ

земининден ирмакълар акъар. Емишлери ве кольгеси девамлыдыр. Иште, бу, (феналыкълардан) сакъынгъанларнынъ (бахтлы) сонъудыр. Кяфирлернинъ сонъу исе, атештир.

36. Озьлерине Китап берген кимселеримиз санъа эндирильгенге (Къур'ангъа) севинирлер. Факъат (сенинъ алейхинъде бирлешкен) топлулыкълардан онынъ бир къысмыны инкяр эткен де бардыр. Де ки: «Манъа, садедже Аллаhкъа къуллыкъ этюв ве Онъа ортакъ къошмамам эмир олунды. Мен ялынъыз Онъа чагъырам ве дёнюш де, ялынъыз Онъадыр.

37. Ве, бойледже, биз Оны арапча бир укюм (икметли бир сёз) оларакъ эндирдик. Эгер санъа кельген бу илимден сонъ, оларнынъ истеклерине уйсанъ, (иште, о вакъытта) Аллаh тарафындан сенинъ не бир достунъ, не де къорчалайыджынъ бардыр.

38. Ант олсун, сенден эвель де пейгъамберлер ёлладыкъ ве оларгъа да зевджелер ве эвлятлар бердик. Аллаhнынъ изни олмадан, ич бир пейгъамбер ичюн муджизе кетирмек имкяны ёкътыр. Эр девирнинъ (язылгъан) бир Китабы бардыр.

(Эр вакъытнынъ ве девирнинъ Аллаh къатында айры-айры бир язысы, икмет дегери берильген айрыджа бир укюм бардыр. Бу муддет ичинде къуртулышкъа иришмек я да азапкъа ляйыкъ олмакъ ичюн, инсанларгъа мухлет ве мусааде берильген).

39. Аллаh истегенини силер, (истегенини де быракъыр). Бутюн Китапларнынъ аслы Онынъ янындадыр.

(Аллаh Тааля ортадан къалдырмакъ истеген диний бир укюмни ортадан къалдырыр, истеген башкъа бир укмини онынъ ерине къояр, я да эндирген укюмлерни олгъаны киби къалдырыр. Кяинатта бир такъым шейлерни ёкъ этер экен, базыларыны да олгъаны киби къалдырыр. Нетидже итибарынен, эр шей Онынъ элиндедир. О, даима истегенини япмакъ кучюне саиптир).

40. Биз оларгъа берген вадемизнинъ (азабымызнынъ) бир къысмыны санъа косьтерсек де, я да (ондан эвель) сени ольдюрсек де, санъа, анджакъ (Аллаhнынъ эмирлерини) теблигъ этмек тюшер. Эсап ялынъыз бизге аиттир.

41. Бизим ер юзюне келип, оны уджларындан эксильткенимизни корьмедилерми? Аллаh (истегени киби) укюм этер, Онынъ укмини бозаджакъ кимсе ёкътыр. Ве О, эсапны чабук корюджидир.

(Аетте зикр этильген ернинъ уджларынынъ эксильтилюви вакъиасыны эвельки тефсирджилер миджазий мананы назар-итибаргъа аларакъ, кяфирлер мемлекетлерининъ фетхи иле оларнынъ топракъларынынъ азалувы, мусульманларнынъкининъ исе, чокълашувы шеклинде ёрумлагъанлар. Анджакъ, аетнинъ акъикъий манасыны козь огюне алсакъ, ернинъ уджларындан эксильтилюви эррозия дедигимиз топракънынъ ягъмур, сель ве рузгяр киби, табиий кучьлернинъ тесиринен ериндеен таювы, дагъларнынъ ве тёпелернинъ эррозиясы шеклинде ёрумлана биледжеги киби, ер къурресинде мейдангъа кельген

вакъиалар нетиджесинде къурре аджимининъ эксилюви шекильде де ёрумлана билир).

42. Олардан эвелькилер де (пейгъамберлерине) тузакъ къургъан эдилер; албуки, бутюн тузакълар Аллаhкъа аиттир. Чюнки, О, эр кеснинъ не къазанаджагъыны билир. Бу юртнынъ (дюньянынъ) сонъу кимнинъки олгъаныны якъында кяфирлер биледжеклер!
43. Кяфир олгъанлар: Сен ресул оларакъ ёлланылгъан бир кимсе дегильсинъ, дерлер. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллаh ве янында Китапнынъ бильгиси олгъан (Пейгъамбер) етер.

14. ИБРАХИМ

Ибрахим суреси 52 ает олуп, 28-29-нджы аетлер Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 35-41-нджи аетлер Аз.Ибрахимнинъ дуасыны ичине алгъаны ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим. Раа. (Бу Къур'ан), Рабблеринынъ изнинен, инсанларны къаранлыкълардан айдынлыкъкъа, яни эр шейге гъалип (ве) макътавгъа ляйыкъ Аллаhнынъ ёлуна чыкъарувынъ ичюн, санъа эндирген бир Китабымыздыр.
2. О, Аллаh ки, коклерде ве ерде не бар олса, эписи Онынъдыр. Шиддетли азаптан толайы, кяфирлернинъ алына вай!
3. Дюнья аятыны ахиреттен усьтюн туткъанлар, Аллаh ёлундан чевиргенлер ве онынъ эгрилигини истегенлер бар я, иште, олар (хакътан) узакъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
4. (Аллаhнынъ эмирлерини) оларгъа яхшыджа анълатсын, деп эр пейгъамберни ялынъыз озь къавмынынъ тилинен ёлладыкъ. Артыкъ, Аллаh истегенини саптырыр, истегенини де догъру ёлгъа къояр. Чюнки, О кучь ве икмет саибидир.
   (Эр пейгъамбернинъ, анджакъ озь къавмынынъ тилинен ёлланылгъаны – бутюн инсанлардан тек бир тильнен, меселя, арапчанен анълашувларынынъ, ялварып, дуада булунувларынынъ истенильмегенини косьтере. Затен, бир ает-и керимеде къонушылгъан тиллернинъ чешит тюрлю олувы биле, Аллаhнынъ барлыгъынынъ ве къудретининъ делиллериндендир. Бунынъ киби де, бу ает-и керименинъ ишарет эткен муим нокъталырындан бири де, хакъкъа давет иле огърашкъанларнынъ ичинде булунгъан топлумнынъ тилини чокъ яхшы бильмелери кереклиги хусусыдыр).
5. Ант олсун ки, Мусаны да: Къавмынъны къаранлыкътан айдынлыкъкъа чыкъар ве оларгъа Аллаhнынъ (кечмиш къавмларнынъ башына кетирген фелякет) куньлерини хатырлат, дие муджизелеримизнен ёлладыкъ. Шубесиз ки, бунда чокъ сабырлы, чокъ шукюр эткен эр кес ичюн

ибретлер бар.

6. О вакъытта Муса къавмына деген эди ки: «Аллаһнынъ узеринъиздеки ниметини хатырланъ. Чюнки, О, сизни эскендженинъ энъ фенасына сюрмекте ве огъулларынъызны союп, къадынларынъызны (къызларынъызны) быракъкъан Фыравун аилесинден къуртарды. Иште, бу сизге анълатылгъанларда Раббинъизден буюк бир имтиан бардыр».

7. «Хатырланъ ки, Раббинъиз сизге: Эгер шукюр этсенъиз, эльбетте сизге (ниметимни) арттыраджам ве эгер нанкорьлик этсенъиз, ич шубесиз, азабым чокъ шиддетлидир! дие бильдирген эди».

8. Муса деди ки: «Эгер сиз ве ер юзюнде олгъанларнынъ эписи нанкорьлик этсенъиз, билинъ ки, Аллаһ керчектен зенгиндир, хамд этильмеге ляйыкътыр».

9. Сизден эвелькилернинъ, Нуһ, Аад ве Семууд къавмларынынъ ве олардан сонъкилернинъ хаберлери сизге кельмедими? Оларны Аллаһтан башкъасы бильмез. Пейгъамберлери оларгъа муджизелер кетирди де, олар эллеринен пейгъамберлеринининъ агъызларыны къапаттылар ве дедилер ки: Биз сизге ёлланылгъанны инкяр эттик ве бизни озюне чагъыргъан ишинъизге нисбетен терен бир шубе ичиндемиз.

(Ибн Месуд бу аетни окъугъан вакътында «Несеп алимлери яланджыдырлар», дер эди. Яни олар несеплерни бильгенлерини идда этер экенлер, Аллаһ буны ред эте. Ибн Аббас да: «Аднан иле Исмаил арасында билинмеген отуз баба (несиль) мевджуттыр», дер эди. Бунъа коре, аетнинъ манасы: «Олар о къадар чокъ эдилер ки, сайыларыны Аллаһтан башкъа кимсе билалмаз», демек олур).

10. Пейгъамберлери деди ки: Коклерни ве ерни яраткъан Аллаһ акъкъында шубе бармы? Албуки, О сизинъ гунахларынъыздан бир къысмыны багъышламакъ ве сизни муайен бир вакъыткъа къадар яшатмакъ ичюн, сизни (хакъ динге) чагъыра. Олар дедилер ки: Сиз де бизим киби бир инсандан башкъа бир шей дегильсинъиз. Сиз бизни аталарымызнынъ табынгъан шейлеринден дёндюрмек истейсинъиз. Ойле исе, бизге ап-ачыкъ бир делиль кетиринъ!

(Олар озьлерине бильдирильген бу къадар ачыкъ делиллерге, весикъаларгъа ве муджизелерге къаний олмайып, инатлыкълары себебинден, даа башкъа муджизелер, атта озьлерини къахр этеджек фелякетлер истей ве муджизелернен санки эглене эдилер).

11. Пейгъамберлери оларгъа дедилер ки: «(Эбет) биз сизинъ киби бир инсандан башкъасы дегильмиз. Факъат Аллаһ ниметини къулларындан истегенине лютф этер. Аллаһнынъ изни олмадан, бизим сизге бир делиль кетирювимизге имкян ёкъ. Му'минлер ялынъыз Аллаһкъа таянсынлар».

12. «Эм бизге ёлларымызны косьтергени алда, не дие биз Аллаһкъа таянып ишанмайыкъ? Сизинъ бизге берген эзиетинъизге, эльбетте къатланаджакъмыз. Тевеккюль эткенлер ялынъыз Аллаһкъа тевеккюльде себат этсинлер».

13. Кяфир олгъанлар пейгъамберлерине дедилер ки: «Эльбет де, сизни я юртумыздан чыкъараджакъмыз, я да мытлакъа динимизге

дёнеджексинъиз!» Рабблери де оларгъа: «Залымларны мытлакъа эляк этеджекмиз!» дие вахий этти.

14. Ве (эй, инангъанлар!) олардан сонъ сизни мытлакъа о ерде ерлештиреджекмиз. Иште, бу макъамындан къоркъкъан ве техдидимден сакъынгъан кимселерге аиттир.
(Бу аетте Аз.Пейгъамбернинъ мемлекетинден иджрет этеджегине, факъат сонъунда оны чыкъаргъанларнынъ юртуна малик оладжагъына бир ишарет бар).
15. (Пейгъамберлер) фетх истедилер (Аллаh да берди). Эр инатчы зорбаджы да фелякетке огърады.
16. Артындан да (о инатчы зорбаджыгъа) джеэннем бардыр; озюне иринли сув ичириледжек.
17. Оны ютумламагъа арекет этеджек, факъат богъазындан кечиралмайджакъ ве онъа эр тарафтан олюм келеджек, албуки, о оледжек дегильдир (ки азаптан къуртулсын). Бундан гъайры, шиддетли бир азап да бардыр.
18. Рабблерини инкяр эткенлернинъ вазиети (шудыр): Оларнынъ амеллери фыртыналы бир куньде рузгяр шиддетнен савургъан кульге бенъзер. Къазангъанларындан ич бир шейни эльде эталмазлар. Олдукъча саптырмакъ, иште будыр.
(Аллаh Тааля кяфирлернинъ амеллерини фыртыналы бир куньде рузгяр шиддетнен савургъан бир кульге бенъзетмекте ки, оларнынъ амели не къадар эйи ве чокъ олса-олсун, нетидже итибарынен ахиретте файда бермейджек. Чюнки, Аллаh Тааля инсанларны эвеля озюне ве ёлланылгъан пейгъамберлернинъ эписине иман иле мукеллеф тутмакъта олуп, савап ве мукяфатны бундан сонъ береджегини бильдирмекте. Толайысынен, иманы олмагъанлар япкъан эйи ишлерининъ къаршылыгъыны дюньяда олгъанда алырлар, амма ахиретте оларгъа бериледжек ич бир шей ёкътыр).
19. Аллаh коклерни ве ерни хакъ иле яраткъаныны корьмединъми? О истесе, сизни ёкъ этип, яп-янъы халкъ кетирир.
20. Бу, Аллаhкъа кучь дегиль.
21. (Къыямет кунюнде) эписи Аллаhнынъ узурына чыкъаджакъ ве зайыфлар о буюклик таслагъанларгъа дейджеклер ки: «Биз сизге табийлер эдик. Шимди сиз Аллаhнынъ азабындан эр анги бир шейни бизден узакълаштыра билирсизми?» Олар да дейджеклер ки: «(Не япайыкъ) Аллаh бизни хидаетке ириштирсе эди, биз де сизни догъру ёлгъа къавуштырыр эдик. Шимди сызлансакъ да, сабыр этсек де бирдир. Чюнки, бизим ичюн сыгъынаджакъ бир ер ёкътыр».
22. (Эсапларны корюлип) иш битирильгенинен, шейтан дейджек ки: «Шубесиз, Аллаh сизге керчек олгъанны ваде этти, мен де сизге ваде эттим, амма, сизге яланджы олдым. Затен, меним сизге къаршы бир кучюм ёкъ эди. Мен, садедже, сизни (инкяргъа) чагъырдым, сиз де меним даветиме аман чаптынъыз. О алда, мени яманламанъ, озюнъизни яманланъ. Не мен сизни, не де сиз мени къуртара билирсинъиз!

Шубесиз, даа эвель мен, мени (Аллаһкъа) ортакъ къошувынъызны ред эттим». Шубесиз, залымлар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.

23. Иман этип де, яхшы ишлер япкъанлар, Рабблерининъ изнинен, ичинде эбедий къаладжакълары ве земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге кирсетиледжеклер. О ерде (бир-бирилеринен расткелишкенде сёйлегенлери «Селям»дыр.
(Селям эр тюрлю феналыкълардан, мешакъкъат, гъам, къусур ве афаттан къуртулмакъ демектир Му'минлер эм дюньяда, эм де ахиретте расткелишкен вакъытларында, бир-бирилерине бойле бир дуада булунырлар).

24. Корьмединъми, Аллаһ насыл бир мисаль кетирди: Гузель бир сёзни, тамыры (ерде) къавий, даллары кокте олгъан гузель бир терекке (бенъзетти).
(Гузель сёз гузель терекке бенъзетильмекте. Чюнки, терекнинъ тири къалувы ичюн насыл суварылмагъа, бакъылмагъа итияджы олса, булар олмагъанда къуруса, къальптеки иман тереги де бойледир. Эгер саиби файдалы илим, сахих амель, зикр ве тефеккюрнен эр заман бакъып, оны козетмесе, къуруй биле. Бир хадис-и шерифте: «Урба насыл ипранып эскирсе, къальптеки иман да ойле ипраныр, эскирир. О алда, иманынъызны даима тазеленъ, денилип, бу акъикъат дикъкъатларымызгъа такъдим этильген).

25. (О терек), Раббининъ изнинен, эр заман мейвасыны берир. Огют алсынлар дие, Аллаһ инсанларгъа мисаллер кетирир.
(Эвельки бир аетте Аллаһ Тааля гузель сёзни гузель терекке бенъзеткен эди. Чюнки, гузель сёзнинъ мейвасы гузель амель; гузель терекнинъ берекети де, файдалы мейвадыр. Тефсирджилернинъ анълаткъанларына коре, гузель сёз – келиме-и шеадеттир. Бу келиме тышта ве ичте даима гузель амеллернинъ мейдангъа келювине себеп олур. Аллаһ разы оладжакъ эр гузель иш – бу келименинъ мейвасыдыр. Ашагъыдаки аетте кечкен «Фена келиме»ге кельгенде, о да Аллаһны инкяр этмектир. Бу келиме эр тюрлю фитненинъ, фесатнынъ, фелякет ве мусибетнинъ менбасыдыр. Фена сёз эм дюньяда, эм де ахиретте инсаннынъ фелякетлерге сюйреклenмесине себеп олур. Толайысынен, ашагъыдаки аетте фена сёз фена бир терекке бенъзетильген).

26. Фена бир сёзнинъ мисали – кевдеси ерден къопарылгъан, о себептен тик турмакъ имкяны олмагъан (фена) бир терекке бенъзер.

27. Аллаһ Тааля сагълам сёзнен иман эткенлерни эм дюнья аятында, эм де ахиретте сап-сагълам тутар. Залымларны исе, Аллаһ саптырыр. Аллаһ истегенини япар.

28. Аллаһнынъ ниметине нанкорьликнен къаршылыкъ берген ве сонъунда къавмларыны эляк юртуна сюйреклегенлерни корьмединъми?

29. Олар джеэннемге киреджеклер. О не фена мекяндыр.

30. (Инсанларны) Аллаһ ёлундан саптырмакъ ичюн Онъа ортакълар къоштылар. Де ки: (Истегенинъиз киби) яшанъ! Чюнки, атешке дёнеджексинъиз.

31. Иман эткен къулларыма сёйле: Намазларыны дос-догъру къылсынлар, озюнде не алыш-вериш, не де достлукъ олгъан бир кунь кельмеден эвель, озьлерине берген рызыкъларымыздан (Аллаһ ичюн) гизли-ашкяр арджласынлар.
32. (О, ойле лютфкяр) Аллаһтыр ки, коклерни ве ерни яратты, коктен сувны эндирип, онынънен рызыкъ оларакъ сизге тюрли мейвалар чыкъарды; изнинен денъизде ялдавлары ичюн гемилерни эмринъизге берди; нехрлерни де сизинъ (файдаланувынъыз) ичюн акъызды.
33. Тертипнен кезиджи кунешни ве айны сизге файдалы япты; гедженi ве куньдюзни де файдаланувынъызгъа берди.
34. О сизге истеген эр шейинъизден берди. Аллаһнынъ ниметини саяджакъ олсанъыз, саялмазсынъыз. Догърусы, инсан чокъ залым, чокъ нанкорьдир.
35. Хатырла ки, Ибрахим бойле деген эди: «Раббим. Бу шеэрни (Меккени) ишанчлы эт, мени ве огъулларымны путларгъа табынувдан узакъ тут».
36. «Чюнки, олар (путлар) инсанлардан бир чокъунынъ сапувына себеп олдылар, Раббим. Шимди ким манъа уйса, о мендендир. Ким де манъа къаршы кельсе, артыкъ сен акъикъатен чокъ багъышлайыджысынъ, пек мерхаметлисинъ».
(Аз.Ибрахим Аллаһ Тааля путперестлерни багъышламайджагъыны даа бильмей эди. Онынъ ичюн оларнынъ да багъышланмасыны истеди. Мушриклернинъ багъышланмайджагъыны анълагъандан сонъ, артыкъ оларнынъ афу этилюви ичюн дуа этмеди).
37. «Эй, Раббимиз! Эй, саибимиз! Намазны дос-догъру къылувлары ичюн мен неслимден бир къысмыны сенинъ Бейт-и Харамынънынъ (Кябенинъ) янында зираат япылмагъан бир вадиге ерлештирдим. Артыкъ сен де инсанлардан бир къысмынынъ гонъюллерини оларгъа мейль этиджи яп ве мейвалардан буларгъа рызыкъ бер. Умют этилир ки, бу ниметлерге шукюр этерлер».
(Риваеt этильгенине коре, Аз.Ибрахимнинъ къадыны Саренинъ Хаджер исимли бир хызметкяры бар эди. Оны къоджасы Аз.Ибрахимге берди ве Ибрахим (а.с.)нинъ ондан Исмаил адлы бир огълу дюньягъа кельди. Аз.Ибрахим оларны Меккеге алып барды. Кябе якъынларында бир ерге ерлештирди. Мекке сувсыз, сазлыкъ ве къаялы бир ер эди. Аллаһ Тааля Аз.Ибрахимнинъ дуасыны къабул этти. О ерде земзем дие анъылгъан сув фышкъырды).
38. «Эй, Раббимиз! Шубесиз ки, сен бизим гизлейджегимизни де, ашкяр этеджегимизни де билирсинъ. Чюнки, не ерде, не де кокте, ич бир шей Аллаһкъа гизли къалмаз».
39. «Ихтияр алымда манъа Исмаилни ве Исхакъны лютф эткен Аллаһкъа хамд олсун! Шубесиз, Раббим дуаны эшитиджидир».
(Риваетке коре, Исмаил (а.с.) догъгъан вакъытта бабасы 99 яшында эди. Исхакъ (а.с.) догъгъанда 112 яшында эди. Исхакъ Пейгъамбер Исмаилден 13 сене сонъ, Сареден дюньягъа кельген).
40. «Эй, Раббим! Мени ве союмдан келеджеклерни намазны девамлы

къылгъанлардан эйле; Эй, Раббимиз! Дуамны къабул эт!»

41. «Эй, Раббимиз! (Амеллернинъ) эсап олунаджакъ куню мени, анам-бабамны ве му'минлерни багъышла!»
42. (Ресулым!) Сакъын Аллаhны залымларнынъ япкъанларындан хаберсиз санма! Анджакъ, Аллаh оларны (джезаландырмакъны) къоркъудан козьлери патлап чыкъаджакъ бир куньге къалдыра.
43. Зеинлери бом-бош оларакъ, озьлерине биле чевирилип бакъалмайджакъ вазиетте, козьлери кокке тикильген бир алда чапышырлар.
44. Озьлерине азапнынъ келеджеги, бу себептен, залымларнынъ: «Эй, Раббимиз! Якъын бир девиргедже бизге муддет бер де, сенинъ даветинъе уяйыкъ ве пейгъамберлерге табий олайыкъ», дейджек куньлери акъкъында инсанларны тенбиеле. (Оларгъа денилир ки:) «Даа эвель сиз ичюн бир зевал олмагъанына емин этмеген эдинъзми?»
45. «(Сизден эвель) озьлерине зулум эткенлернинъ юртларында отурдынъыз. Оларгъа насыл муамеле эткенимиз сизге ап-ачыкъ белли олды. Ве сизге мисаллер де бердик».
46. Ийлелерининъ джезасы Аллаh къатында (белли) экен, олар тузакъларыны къургъан эдилер. Албуки, оларнынъ ийлелеринен дагълар еринден кочеджек дегиль эди!
(Ниает, оларнынъ ийлелери де Аллаhнынъ изнине багълыдыр. О, изин бермегенден сонъ, ич бир ийле нетидже бермез).
47. О алда, сакъын Аллаhны пейгъамберлерине берген сёзюнден вазгечеджек санма! Чюнки, Аллаh мутлакъ усьтюндир, кимсенинъ япкъаныны янына быракъмаз.
48. Ер – башкъа бир ер, коклер де (башкъа коклер) алына кетирильген, (инсанлар) бир ве кучюне къаршы туруламайджакъ Аллаhнынъ узурына чыкъкъан куньлери (Аллаh бутюн залымларнынъ джезасыны береджек).
(«Ерлернинъ – башкъа бир ер, коклернинъ де башкъа коклер олувы» мевзусында ёрумлар арасында шулар да бар: Ер атешке, коклер де дженнетке дёнюшеджек, ер кумюш киби бем-беяз, узеринде къан тёкюльмеген, гунах ишленмеген бам-башкъа бир ер оладжакъ. Ибн Аббастан бир риваетке коре де, ер – бу ердир. Анджакъ, сыфатлары денъишеджек. Къыскъасы, дагълары юреджек, денъизлери ярыладжакъ, эр тараф тюз оладжакъ, эгрилик-бугрилик корюльмейджек).
49. О куню гунахкярларнынъ зынджырлангъанларыны корерсинъ.
50. Оларнынъ кольмеклери къатрандандыр, юзьлерини де атеш сармакътадыр.
51. Аллаh эр кеске къазангъанынынъ къаршылыгъыны бермек ичюн (оларны тирильтеджек). Шубесиз, Аллаh эсапны чабук корюджидир.
52. Иште, бу (Къур'ан), онынънен тенбиеленсинлер, Аллаhнынъ анджакъ тек бир танъры олгъаныны бильсинлер ве акъыл саиплери яхшыджа тюшюнип, огют алсынлар, дие инсанларгъа (ёлланылгъан) бир бильдирювдир.

15. эль-ХИДЖР

Хиджр сурести 99 ает олуп, 87-си Мединеде, дигерлери Меккеде энген. Хиджр бир ер адыдыр. 80-84-нджи аетлерде Хиджрден баас этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Раа. Булар Китапнынъ ве ап-ачыкъ бир Къур'аннынъ аетлеридир.
2. Инкяр эткенлер заман-заман, кешке биз де мусульман олса эдик, дие арзу этерлер.
   (Инкяр эткенлернинъ заман-заман бу арзуны ташыгъанларына бакъмадан, кене де иман этмегенлери себепли, оларнынъ дюнья менфаатларына авесли олувлары, феналыкъ ве инкярджылыкъларынен шартлангъанларындандыр. Аеттен кяфирлернинъ ахиретте: «Кешке дюньяда олгъанда иман эткен олса эдик!» дие кедерленеджеклери де анълашыла билир).
3. Оларны быракъ; ашасынлар, эгленсинлер ве бош умют оларны эглендире турсын. (Фена нетиджени) якъында биледжеклер!
4. Эляк эткен ич бир улькемиз ёкъ ки, акъкъында (бизнде) билинген бир язы олмасын.
   (Истер топрагъыны ерге батырмакъ ве истер халкъыны ёкъ этмек суретинен, я да башкъа афатларнен эляк этильген мемлекетлернинъ ич бири корь-коране, тесадюфий оларакъ эляк этильмедилер. Аллаhтарафындан тайин ве такъдир этилип, левх-и махфузда язылгъан денъишмез, унутылмаз ве гъафлет этильмез бир языгъа коре эляк олгъандыр. Демек ки, девлет ве миллетлернинъ де, шахыслар киби, такъдир этильген белли омюрлери бар. Шахыслар догъгъаны, етишкени, къартайгъаны, ольгени киби, девлетлер де къурулыр, инкишаф этер ве ниает Аллаhнынъ такъдир эткен куню кельгенинен, йыкъылып, тарихке къарышырлар. Шахыслар киби, буларнынъ да базылары узун омюрли, базылары исе, къыскъа омюрли олур).
5. Ич бир миллет эджелининъ огюне кечалмаз ве оны кечиктиралмаз.
6. Дедилер ки: «Эй, озюне Къур'ан эндирильген (Муhаммед!) Сен мытлакъа бир меджнунсынъ!»
7. «Эгер догъру сёйлегенлерден олсанъ эди, бизге мелеклерни кетирмели эдинъ».
   (Эвельки араплар шаирнинъ джинден ильхам алгъанына инана эдилер. Ресулуллах нефасет нокътаи назарындан, шиирден ве эдебий несирден даа усьтюн бир Китап кетиргени ичюн, онъа «Меджнун шаир» дедилер).
8. Биз мелеклерни анджакъ хакъ иле эндирирмиз. О заман оларгъа мухлет берильмез.

9. Къур'анны кесен-кес биз эндирдик; эльбетте оны биз къорчалайджакъмыз.
(Бу ает ачыкъ косьтермекте ки, Къур'ан-ы Керим Аллаһнынъ къорчалавы алтындадыр ве гъайып олмадан, энъ уфакъ бир бозулувгъа огърамадан, къыяметке къадар аслыны муафаза этеджектир).
10. Ант олсун, сенден эвельки миллетлерге де эльчилер ёлладыкъ.
11. Оларгъа бир пейгъамбер кельгенинен, аман онынъучен алай эте эдилер.
12. Иште, бойледже, биз оны, (инкярджылыкъны) сучлыларнынъ къальплерине сокъармыз.
13. Эвелькилернинъ башына кельгенлерден дерс алувлары керексе де, олар аля бунъа (Къур'ангъа) инанмайлар.
14- Оларгъа коктен бир къапу ачсакъ да, о ерден юкъары чыкъсалар, кене
15. де: «Козьлеримиз боянды, даа догърусы, бизге ырым япылгъандыр», дерлер.
16. Ант олсун, биз кокте бир такъым бурджлар яраттыкъ ве сейир эткенлер ичюн оны сюследик.
(Бурдж – аслында юксек кошк демектир. Кок юзюнде хусусий бир шекильде топлангъан бир такъым йылдызлар топуна да бу манада бурдж денилир. Булардан мешурлары он эки дане олмакънен берабер, ает-и керимеде «_+Буруудж+_» келимеси беллисиз ве чокълукъ оларакъ зикр этильгенине коре, кок юзюнде даа кешф этильмеген бир чокъ йылдыз топларынынъ барлыгъына ишарет этиле).
17. Оларны ташборан япылгъан (къувулгъан) эр шейтандан къорчаладыкъ.
18. Анджакъ, гизлиден динълеген истисна. Онынъ да пешине ачыкъ бир алев стуны (учар йылдыз) тюшкендир.
19. Ерни кенъ яйдыкъ, о ерде къавий дагълар ерлештирдик, кене о ерде микъдары ве ольчюси белли шейлер осьтюрдик.
20. О ерде эм сиз ичюн, эм де рызыкълары сизге аит олмагъанлар ичюн (керекли) кечинюв васталары яраттыкъ.
21. Эр шейнинъ хазинелери ялынъыз бизим янымыздадыр. Биз оны, анджакъ белли бир ольчюнен эндирирмиз.
22. Биз рузгярларны ашлайыджы оларакъ ёлладыкъ ве коктен бир сув эндирдик де, онынънен сув итияджынъызны къаршыладыкъ. (Биз буларны япмаса эдик) сиз оны (етерли) сувны топлап оламаз эдинъиз.
(Аетте рузгярнынъ бир ашлайыджы оларакъ ёлланылгъаны ифаде этильмекте ки, бугунь илим ягъмурнынъ ягъувында рузгярнынъ буюк роль ойнагъаныны, айны заманда, экинлер усьтюнден эскенде оларнынъ эркек урлукъларыны ыргъачы урлукъларнынъ узерине къондурмакънен, оларны ашлагъаныны исбат этмекте. Бу аетте айрыджа коктен энген сувларнынъ ер къатламларында топлангъаны ве бу ерлерден инсанлыкънынъ итияджы къаршылангъаны ифаде этильмекте).
23. Шубесиз, биз тирильтир ве биз ольдюрирмиз! Ве эр шейге биз варис олурмыз.

24. Ант олсун, биз сизден эвель келип кечкенлерни де билирмиз, кери къалгъанларны да билирмиз.
25. Шубесиз, Раббинъ оларны (къыяметте) топлайджакъ. Чюнки, О, хакимдир, алимдир.
26. Ант олсун, биз инсанны (пишкен) къуру бир чамурдан, шекилленген къара балчыкътан яраттыкъ.
27. Джинлерни де, даа эвель, зеэрли атештен яраткъан эдик.
28. О вакъытта, Раббинъ мелеклерге деген эди ки: «Къуп-къуру бир чамурдан, шекилленген къара балчыкътан бир инсан яратаджагъым».
29. «Онъа шекиль берген ве онъа рухумдан уфлеген вакътымда, сиз аман онынъ ичюн седждеге къапанынъ!»
30. Мелеклернинъ эписи де аман седжде эттилер.
31. Факъат Иблис истисна! О седжде эткенлернен берабер олмакътан къачынды.
32. (Аллаh:) Эй, Иблис! Седжде эткенлернен берабер олмаювынънынъ себеби недир? деди.
33. (Иблис:) Мен къуру бир чамурдан, шекилленген къара балчыкътан яраткъан бир инсанынъа седжде этеджек дегилим, деди.
34. Аллаh бойле буюрды: Ойле исе, о ерден чыкъ. Артыкъ къувулдынъ!
35. Муакъкъакъ ки, къыямет кунюне къадар лянет сенинъ узеринъе оладжакъ!
36. (Иблис:) Раббим! Ойле исе, (барлыкъларнынъ) текрар тириледжек кунюне къадар манъа мухлет бер, деди.
37-
38. Аллаh: Сен белли бир вакъыткъа къадар озьлерине мухлет берильгенлерденсинъ, буюрды.
39. (Иблис) деди ки: Раббим! Мени ёлдан аздырувынъа къаршылыкъ, мен де ер юзюнде оларгъа (гунахларны) сюслейджем ве оларнынъ эписини мытлакъа ёлдан аздыраджам!
40. Анджакъ, олардан ихляслы къулларынъ истисна.
41. (Аллаh) бойле буюрды: «Иште, манъа баргъан дос-догъру ёл будыр».
42. «Шубесиз, къулларым узеринде сенинъ бир акимиетинъ ёкътыр. Анджакъ, ёлдан азгъанлардан санъа уйгъанлар истисна».
43. Муакъкъакъ джеэннем оларнынъ эписине ваде олунгъан ердир.
44. Джеэннемнинъ еди къапусы бардыр. Олардан эр къапу ичюн бирер топлулыкъ айырылгъандыр.
(Джеэннемнинъ еди къапусы – базы тефсирлерге коре, еди табакъадыр. «Джюз'ун макъсуум» да, о къапулардан киререк, ерлерини аладжакълардыр. Базы риваетлерге коре, бу табакъалардан биринджиси Хаавие – гунахкяр му'минлер ичюн, экинджиси Сакъар – еудийлер ичюн, учюнджиси Са'иир – христианлар ичюн, дёртюнджиси Джахиим – Саабиэ ичюн, бешинджиси Лезаа – атешперестлер ичюн, алтынджысы Хутаме – путперестлер ичюн ве пек чокъ адларнен анъылгъан единджиси мунафыкълар ичюндир).
45. (Аллаhнынъ азабындан къоркъуп, рахметине сыгъынгъан) такъва

саиплери мытлакъа дженнетлерде ве чокъракъ башларында оладжакълар.

46. «О ерге эминликнен ве селяметнен киринъ», (денилир оларгъа).

47. Биз оларнынъ гонъюллериндеки кинни сёкюп аттыкъ; олар артыкъ кошклер узеринде къаршы-къаршыгъа отургъан къардашлар оладжакълар.
(Аллаh Таaля дюньяда бир-биринден ынджынгъан ве бир-бирине кин беслеген му'минлернинъ къальплеринден о кинни чыкъараджакъ ве му'минлер, къардаш оларакъ субет этеджеклер).

48. Оларгъа о ерде ич бир ёргъунлыкъ кельмейджек ве олар о ерден чыкъарылмайджакълар.

49. (Ресулым!) Къулларыма меним чокъ багъышлайыджы ве пек мерхаметли олгъанымны хабер бер.

50. Меним азабымнынъ элем бериджи бир азап олгъаныны да бильдир.

51. Оларгъа Ибрахимнинъ мусафирлеринден (мелеклерден) де хабер бер.

52. Онынъ янына кирген вакъытларында «Селям» дедилер. (Ибрахим:) Биз сизден чекинемиз, деди.

53. Дедилер ки: Къоркъма; биз санъа бильгили бир огъул мужделемектемиз.

54. (Ибрахим:) Манъа ихтиярлыкъ кельгенине рагъмен, мени мужделемектесизми? Мени не иле мужделейсинъиз? деди.

55. Санъа акъикъатны мужделедик, сакъын умютсизликке тюшкенлерден олма! дедилер.

56. (Ибрахим) деди ки: Раббининъ рахметинден сапыкълардан башкъа ким умют кесер?

57. «Эй, эльчилер! (Башкъа) не ишинъиз бар?» деди.
(Аз.Ибрахим оларнынъ Аллаh тарафындан ёлланылгъан мелеклер олгъанларыны анълагъанынен, бойле бир мелек джемаатынынъ садедже бир мужде ичюн кельмегенини, даа башкъа муим вазифелери де ола биледжегини тахмин этерек, бу суальни берди).

58. Дедилер ки: «Биз сучлы бир топлумгъа (оларны эляк этмеге) ёлланылдыкъ».

59. «Анджакъ, Луут аилеси истисна. Оларнынъ эписини къуртараджакъмыз».

60. (Факъат Луутнынъ) къадыны истисна; биз онынъ кери къалгъанлардан олувыны такъдир эттик».

61-62. Эльчилер Луут аилесине кельгенде, Луут оларгъа: «Акъикъатен, сиз танылмагъан кимселерсинъиз», деди.

63. Дедилер ки: «Аксине, биз санъа оларнынъ шубе эткен шейлерини (азапны ве элякетни) кетирдик.

64. Санъа акъикъатны кетирдик; биз акъикъатен догъру сёйлейиджилермиз.

65. Гедженинъ бир къысмында аиле азаларынъны ёлгъа чыкъар, сен де артларындан юр. Сизден ич кимсе сакъын чевирилип де, артына

бакъмасын, истенильген ерге кетинъ.

66. Онъа (Лууткъа) шу укмимизни вахий этик: «Сабагъа чыкъар экенлер, мытлакъа оларнынъ арды кесильген оладжакъ».

67. Шеэр халкъы, бир-бирилерини хайырлап, (мелеклернинъ янына) кельдилер.

(Чюнки, йигитлер суретинде кельген мелеклер оларнынъ гомосексуалликтен догъгъан фена истеклерини уяндыргъан эди).

68- (Луут) оларгъа: «Булар меним мусафиримдир. Сакъын мени
69. утандырманъ; Аллаһтан къоркъунъ; мени резиль этменъ!» деди

70. «Биз сени эль-алемнинъ ишине къарышувдан мен этмеген эдикми?» дедилер.

71. (Луут:) Иште, къызларым! (Тюшюнгенлеринъизни япаджакъ исенъиз (оларнен эвленинъ), деди.

72. (Ресулым!) Аятнынъ акъкъы ичюн олар саргъошлыкълары ичинде боджалай эдилер.

73. Кунеш догъгъанда оларны о къоркъунч сес якъалады.

74. Бойледже, улькелерининъ усьтюни астына чевирдик. Усьтлерине де балчыкътан пиширильген ташлар ягъдырдыкъ.

(Луут къавмы гомосексуаллик киби фена бир гунахны ишлегенлери ичюн, Аллаh Тааля оларгъа эвеля къоркъунч бир сес дуюргъан, сонъра мемлекетлерининъ астыны устюне чевирген, даа сонъунда узерлерине таш ягъдыргъан ки, бир миллетнинъ ёкъ олуп, тарих санасындан силинменси ичюн бундан даа шиддетли фелякет оламаз).

75. Иште, бунда ибрет алгъанлар ичюн, ишаретлер бардыр.

76. Олар аля козьлер огюнде тургъан бир ёл узериндедирлер.

77. Акъикъатен, бунда иман эткенлер ичюн бир ибрет бардыр.

78. Эйке халкъы да керчектен залым эди.

(Аетте анъылгъан Эйке сыкъ орманлыкъ демектир. Шуайб пейгъамбер ве къавмы отургъан ульке орманлыкъ олгъаны ичюн оларгъа Эйке халкъы денильген).

79. Биз олардан да интикъам алдыкъ. Экиси де (Эйке ве Медйен) ачыкъ бир ёл узериндедир.

80. Ант олсун, Хиджр халкъы да пейгъамберлерни яланлагъан эдилер.

(Хиджр Салих пейгъамбернинъ къавмы яшагъан больгенинъ адыдыр. Бу ерде яшагъан халкъ Семууд къавмы дие анъылгъан).

81. Биз оларгъа муджизелеримизни берген эдик; факъат олардан юзь чевирген эдилер.

82. Олар дагъларда (къаялардан) эминлик ичинде къаладжакъ эвлер оя эдилер.

83. Оларны да сабагъа чыкъкъанларында о къоркъунч сес якъалады.

84. Къазанаяткъан шейлери олардан ич бир зарарны узакълаштырмады.

85. Биз коклерни, ерни ве экисининъ арасындакилерни, анджакъ хакъ иле яраттыкъ. О саат (къыямет) мытлакъа келеджек. Шимдилик оларгъа гузель муамеле эт.

86. Шубесиз, Раббинъ хакъкъы иле яратыджы, пек яхшы билиджидир.
87. Ант олсун ки, биз санъа текрарлангъан еди аетни ве юдже Къур'анны бердик.
(Ресулуллахтан ривает этильген бир хадиске коре, бу еди ает намазларнынъ эр рекятында текрар этильген Фаатиһа суресидир).
88. Сакъын олардан базы сыныфларгъа берген дюнья малымызгъа козь тикме, олардан толайы гъам чекме ве му'минлерге алчакъгонъюлли ол.
89. Де ки: Шубесиз, мен ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
90. Акъикъатен, биз (Къур'анны) къысымларгъа айыргъанларгъа азапны эндиргендирмиз.
91. Олар Къур'анны болюп айыргъанлардыр.
(Къур'анны болюп айыргъанлар, онынъ бир къысмыны къабул этип, бир къысмыны ред этиджилердир. Я да Къур'ангъа шиир, фал ве масал дегенлердир).
92- Раббинъ акъкъы ичюн мытлакъа оларнынъ эписини, япкъанларынынъ
93. себебинден, соргъугъа чекеджекмиз.
94. Санъа эмир олунгъанны ачыкъча сёйле ве ортакъ къошкъанлардан юзь чевир!
(Бу аетлерде де корюльгени киби, Къур'ан-ы Керимнинъ бир къысмына инанып, бир къысмына инанмагъанлардан Аллаһ «мушриклер» дие, сёз эте. Бакъара сюресининъ 85-нджи аетинде Къур'аннынъ бир къысмына инанып, бир къысмына инанмагъанларнынъ джезасы дюньяда резиллик, ахиретте де энъ шиддетли азап бильдириле. Нисаа суресининъ 150 ве 151-нджи аетлеринде исе, Аллаһнен пейгъамберлерни бир-бириндан айыргъан ве «Бир къысмына инанырмыз, бир къысмына да инанмамыз», дегенлернинъ акъикъий манада кяфир олгъанларына дикъкъат чекиле).
95. (Сеннен) алай эткенлерге къаршы биз санъа етерлимиз.
96. Олар Аллаһнен берабер башкъа бир танърыгъа табынгъанлардыр. (Кимнинъ догъру олгъаныны) якъында биледжеклер!
97. Оларнынъ сёйлеген шейлери себебинден, сенинъ джанынъ сыкъылгъаныны, ант олсун, бильмектемиз.
98. Сен шимди Раббинъни хамд иле тесбих эт ве седжде эткенлерден ол!
99. Ве санъа якъыийн (олюм) кельгенге къадар, Раббинъе ибадет эт!

16. эн-НАҺЛЬ

Наһль суреси 128 ает олуп, сонъки учь аети Мединеде, дигерлери Меккеде энген. 68-нджи аетте балкъурттан сёз этильгени ичюн, суреге бу ад берильген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Аллаһнынъ эмри кельгендир. Артыкъ оны истемекте аджеле этменъ.

Аллаһ оларнынъ къошкъан ортакъларындан узакъ ве юджедир.

2. Аллаһ кенди эмринен мелеклерни, къулларындан истеген кимсесине вахий иле: «Менден башкъа танъры олмагъанына даир (къулларымны) тенбиеленъ ве менден къоркъунъ», дие ёллар.
3. (Аллаһ) коклерни ве ерни хакъ иле яратты. О, къошкъан ортакъларындан узакътыр.
4. О, инсанны бир тамчы сувдан яратты. Факъат бакъарсынъ ки, (инсан) Раббине ап-ачыкъ бир душман ола къалгъан.
5. Айванларны да О яратты. Оларда сиз ичюн ысытыджы (шейлер) ве бир чокъ файдалар бардыр. Олардан бир къысмыны да ашарсынъыз.
6. Сиз ичюн олардан айрыджа акъшамлейин кетиргенде, сабалейин айдагъанда бир гузеллик (бир зевкъ) бар.
7. Бу айванлар сизинъ агъырлыкъларынъызны, анджакъ кучьликлерге къатланаракъ, барабиледжек бир мемлекетинъизге ташырлар. Шубесиз, Раббинъиз чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.
8. Атларны, къатырларны ве эшеклерни минювинъиз ве (козьлерге) зийнет олсун, дие (яратты). Аллаһ шу анда сиз билип олалмайджакъ даа нидже (накълиет васталарыны) яратыр.

(Бойледже, бу аетлерден де анълашылгъанына коре, эскиден инсанлар ташымакъ вастасы оларакъ, ялынъыз айван кучюнден файдалангъанлары алда, вакъты иле ве хусусен сонъки асырда накълият васталары сур’аты ве чешитлиги джеэтинден, акъылларны шашыраджакъ дереджеде инкишаф этти. Иште, юкъарыдаки аетнинъ манасындаки ифаде иле бу илерилевлерге ишарет этиле. Бу исе, Аллаһнынъ инсанларгъа энъ буюк бахшышларындан биридир).

9. Ёлнынъ догърусы Аллаһнынъдыр. Ёлнынъ къыйышы да бар. Аллаһ истесе эди, эпинъизни догъру ёлгъа къавуштырыр эди.
10. Коктен сувны эндирген Одыр. Ондан эм сизге ичеджегинъиз бар, эм де айванларынъызны отлатаджакъ экинлер.
11. (Аллаһ) сув саесинде сиз ичюн экинлер, зейтунлар, хурмалар, юзюмлер ве дигер мейваларнынъ эписинден етиштирир. Иште, буларда тюшюнген бир топлум ичюн буюк бир ибрет бардыр.
12. О, геджени, куньдюзни, кунешни ве айны сизинъ хызметинъизге берди. Йылдызлар да Аллаһнынъ эмринен арекет этелер. Шубесиз ки, буларда акълыны ишлеткенлер ичюн пек чокъ делиллер бардыр.
13. Ер юзюнде сиз ичюн чешит ренкли яраттыкъларында, огют алгъан бир топлум ичюн, акъикъий бир ибрет бардыр.
14. Ичинден тазе эт (балыкъ) ашаманъыз ве такъаджакъ бир сюс (эшьясы) чыкъарувынъыз ичюн денъизни эмринъизге берген Одыр. Гемилернинъ денъизде (сувларны) яра-яра юргенлерини корьмектесинъ. (Бутюн булар) Онынъ лютфини къыдырувынъыз ве ниметине шукюр этювинъиз ичюндир.
15. Сизни сарсмамасы ичюн ер юзюнде къавий дагъларны, ёлунъызны тапувынъыз ичюн де ирмакъларны ве ёлларны яратты.

16. Даа нидже аляметлер (яратты). Олар йылдызларнен де ёлларыны догърултырлар.
17. О алда, яраткъан (Аллаһ) яратмагъан (путлар) киби олурмы? Аля тюшюнмейсинъизми?
18. Аллаһнынъ ниметини саймагъа къалкъсанъыз, оны саялмазсынъыз. Акъикъатен, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.
(Суренинъ башындан бу ерге къадар сыралангъан аетлернинъ чокъусы инсанны этрафны саргъан табиий барлыкъ ве вакъиалар узеринде тюшюнмеге, тедкъикъ этмеге ве сырларыны бильмеге чагъыра, бойледже, бир тарафтан, бу алемде хызметине такъдим этильген бу барлыкъ ве вакъиалар акъкъында даа чокъ бильгилерге саип олуп, булар береджек имкян ве ниметлерден энъ гузель шекильде файдаланмагъа тешвикъ эте. Бу, инсаннынъ дюньявий инкишафы ичюн кереклидир; дигер тарафтан, кяинаттаки инджеликлерни, алельхусус варлыкъларны мумкюн олгъаны къадар мушааде этмек ёлунен, бу низамнынъ яратыджысы олгъан Улу Аллаһнынъ барлыгъыны ве къудретининъ сынъырсызлыгъыны сезмеге, бойледже, кучьлю бир имангъа саип олмагъа рухландыра. Бу да инсаннынъ ахирет ферахы ичюн керек).
19. Аллаһ гизлегенинъизни де, ашкяр эткенинъизни де билир.
20. Аллаһны быракъып да, табынгъанлары (путлар) ич бир шей яраталмазлар. Чюнки, олар озьлери яратылгъанлардыр.
21. Олар тирилер дегиль, олюлердир. Не заман тирильтиледжеклерини де бильмезлер.
22. Иляхынъыз тек бир Танърыдыр. Факъат ахиретке инанмангъанлар бар я, оларнынъ къальплери инкярджы, озьлери де кибирленген кимселердир.
23. Ич шубесиз, Аллаһ оларнынъ гизлейджеклерини де, ашкяр этеджеклерини де билир. О, буюклик таслагъанларны асла севмез.
24. Оларгъа: Раббинъиз не эндирди? денильген вакъытта: «Эвелькилернинъ масалларыны», дерлер.
25. Къыямет кунюнде озь гунахларыны там оларакъ ташымалары ве бильгисизликнен саптырмакъта олгъан кимселернинъ гунахларындан да бир къысмыны юкленювлери ичюн (ойле дерлер). Бакъ ки, юкленеджек шейлери не фенадыр?
(Зира, сапкъан иле саптыртгъан ортакътыр; бири о бирини саптыргъан, о бири де онынъ саптырувына боюн эгген. Ойле исе, гунахны экиси берабер юкленеджеклер.
«Сапытмакънынъ бильгисизликнен олувы» сапытылгъангъа аит бир кейфиеттир. Яни уйгъан ёлларынынъ сапыкълыкъ олгъаныны бильмейип сапкъандырлар, демектир. Бу да янгъыз башына эйи ниетнинъ етерли олмагъаныны, ихляснен берабер, догърунынъ исбаты ичюн гъайрет сарф этювнинъ керек олгъаныны косьтере).
26. Олардан эвелькилер де (пейгъамберлерге) ийле япкъан эдилер. Сонъунда Аллаһ да оларнынъ биналарыны темеллеринден сёкти,

усьтлериндеки таван да тепелерине чёкти. Бу азап оларгъа фаркъ этип оламагъан бир ерден кельген эди.

27. Сонъра къыямет кунюнде (Аллаһ), оларны резиль этер ве дер ки: «Олар акъкъында (му'минлерге) душман кесильген ортакъларым не ерде?» Озьлерине илим берильгенлер дерлер ки: «Шубесиз, бугунь резиллик ве феналыкъ кяфирлергедир».

28. Озьлерине акъсызлыкъ этер экенлер, мелеклер джанларыны алгъан кимселер: Биз ич бир феналыкъ япмай эдик, диерек теслим олурлар. (Мелеклер оларгъа бойле дерлер:) «Ёкъ, Аллаһ сизинъ япкъанларынъызны, эльбетте чокъ яхшы билиджидир».

29. «О алда, ичинде эбедий къаладжагъынъыз джеэннемнинъ къапуларындан киринъ! Кибирленгенлернинъ ерлери не фенадыр!»
(Аллаһ Тааля суренинъ башындан бу ерге къадар озюнинъ барлыгъына ве бирлигине, ибадетке ляйыкъ олгъанына даир бир чокъ делиль сыралагъандан сонъ, инанмагъанларнынъ вазиетлерини ве нетиджеде бараджакъ ерлери ве бу ерлернинъ феналыгъыны бильдире. Бунъа къаршылыкъ бундан сонъки аетлерде де иман эткенлернинъ вазиетлери ве бараджакъ ерлерининъ эйилиги ве гузеллиги анълатыладжакъ).

30. (Феналыкълардан) сакъынгъанларгъа: Раббинъиз не эндирди? денильгенде: «Хайыр (эндирди)», дерлер. Бу дюньяда гузель даврангъанларгъа гузель мукяфат бар. Ахирет юрту исе, даа хайырлыдыр. Такъва саиплерининъ юрту керчектен гузельдир!
(Базы тефсирлерге коре, хадж мевсиминде арап байлары Меккеге эйетлер ёллаяракъ, Аз.Муһаммед акъкъында малюмат топлай эдилер. Бир эйет месули кельген вакъытта мушриклер онъа мани олмакъ истеген ве артына къайтувыны эмир эткенлер. Айрыджа: «Онынънен корюшмеменъ сен ичюн даа хайырлы олур», дегенлер. О да: «Эгер мен Муһаммед акъкъында бильги алмадан, къавмыма къайтсам, чокъ фена бир темсильджи олурым», деген, Аллаһ Ресулынынъ аркъадашларындан онынъ алыны сорагъан эди. Олар да: «О бизге хайыр кетирген», дие джевап берген эдилер. Ает бу вакъиагъа аиттир).

31. Киреджеклери (о юрт) зэмининден ирмакълар акъкъан Адн дженнетлеридир. Олар ичюн о ерде озьлерине истеген эр шей бардыр. Иште, Аллаһ такъва саиплерини бойле мукяфатландырыр.

32. (Олар) мелеклернинъ: «Сизге селям олсун. Япкъан (яхшы) ишлеринъизге къаршылыкъ дженнетке киринъ», диерек, тер-темиз оларакъ джанларыны алгъан кимселеридир.

33. (Кяфирлер) озьлерине мелеклернинъ келювинден я да Рабблери эмрининъ келювинден башкъа бир шей беклейлерми? Олардан эвелькилер де бойле япкъан эдилер. Аллаһ оларгъа зулум этмеди. Факъат олар озьлерине зулум эте эдилер.

34. Сонъунда япкъанларынынъ джезасы оларгъа кельди ве алай этеяткъан шейлери оларнынъ чевресини сарып алды.

35. Ортакъ къошкъанлар дедилер ки: «Аллаһ истесе эди, не биз, не де бабаларымыз ондан башкъасына табыныр эдик. Онынъ эмри олмадан,

ич бир шейни де арам япмаз эдик». Олардан эвелькилер де бойле япкъан эдилер. Пейгъамберлернинъ узерине ап-ачыкъ теблигъден башкъа бир вазифе тюшерми!

36. Ант олсун ки, биз: «Аллаһкъа къуллыкъ этинъ ве Таагъуттан сакъынынъ», дие (эмир этювлери ичюн) эр умметке бир пейгъамбер ёлладыкъ. Аллаһ олардан бир къысмыны догъру ёлгъа къавуштырды. Олардан бир къысмы да сапыкълыкъны хакъ этти. Ер юзюнде кезинъ де, корюнъ, инкяр эткенлернинъ сонъу насыл олгъан!
(Таагъут ичюн Нисаа суреси, 60-нджи аетке бакъ).

37. (Ресулым!) Сен оларнынъ хидаетке иришювлерине чокъ гъайрет косьтерсенъ де, биль ки, Аллаһ саптыргъан кимсени (истемесе) хидаетке ириштирмез. Оларнынъ ярдымджылары ёкътыр.

38. Олар: «Аллаһ, ольген бир кимсени тирильтмез», дие бар кучьлеринен Аллаһкъа ант ичтилер. Аксине, бу Онынъ шахсен озюне керчек бир вадесидир. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмез.

39. Акъкъында ихтиляф эткен шейни оларгъа анълатувы ве кяфир олгъанларнынъ да озьлерининъ яланджылар олгъанларыны билювлери ичюн (Аллаһ оларны тирильтеджек).

40. Биз бир шейнинъ олувыны истеген вакътымызда онъа (сёйлейджек) сёзюмиз садедже «Ол» деювимиздир. Аман ола къояр.

41. Зулумгъа огърагъан сонъ, Аллаһ ёлунда иджрет эткенлерге кельгенде, оларны дюньяда гузель бир шекильде ерлештиреджекмиз. Эгер бильселер, ахиретнинъ мукяфаты, эльбетте даа буюктир.

42. (Олар) садедже Рабблерине тевеккюль этерек, сабыр эткенлердир.
(Бу эки аетте бильдирильгенлер, башында Ресулуллах (а.с.) олмакъ узьре, Къурейшнинъ зулмы себебинден иджрет эткен мусульманлардыр. Акъикъатен, бу мухаджир мусульманлар юртларыны терк этювнинъ берген кечиджи къыйынлыкъларындан къуртулгъан сонъ, юдже Пейгъамбернинъ реберлигинде, дин ве дюнья аяты нокътаи назарындан, тертипли, узурлы ве къыскъа заманда куфюр тарафыны енъеджек къадар кучьлю бир топлум мейдангъа кетиргенлер).

43. Сенден эвель де, озьлерине вахий эттигимиз кишилерден башкъасыны пейгъамбер оларакъ ёлламадыкъ. Эгер бильмей исенъиз, бильгенлерден соранъ.

44. Ап-ачыкъ муджизелер ве китапларнен (ёлланылдылар). Инсанларгъа озьлерине эндирильгенни анълатувынъ ичюн ве тюшюнип анъласынлар дие, санъа да бу Къур'анны эндирдик.

45-
46. Яманлыкъ тузакъларыны къургъанлар Аллаһ озьлерини ерге батырмайджагъындан я да озьлерине бильмейджек бир ерден азапнынъ кельмейджегинден, я да олар кезип долашкъанда Аллаһ оларны якъалап оламайджагъындан эмин олдулармы? Олар (Аллаһны) аджиз быракъаджакъ дегиллер.

47. Ёкъса, Аллаһ оларны яваш-яваш тюкетерек джезаландырмайджагъындан (эмин олдулармы)? Шубесиз, Раббинъ чокъ шефкъатлы, пек мерхаметлидир.

48. Аллаһнынъ яраткъан эр анги бир шейини корьмедилерми? Онынъ кольгелери кучюлерек ве Аллаһкъа седжде этерек, сагъгъа-солгъа салланыр.
(Яни кольгеси булунгъан эшьянынъ кольгелери биле, саиплерининъ укминде дегиль, Аллаһнынъ эмири алтындадыр. Саиби не къадар огърашса-огърашсын, кольге Аллаһ Таалянынъ эмри ве такъдири ёнелишинде ышыкънынъ кельген нокътасына терс истикъаметке тюшер ве онынъ денъишювини такъип этер. Айны заманда, кольге ышыкънынъ бир эсери дегильдир, ялынъыз Аллаһнынъ бир къанунынынъ керегидир. Толайсынен, эшьянынъ кольгелеринде биле, укюм ве тасарруф Аллаһнынъдыр).
49. Коклерде булунгъанлар, ердеки джанлылар ве бутюн мелеклер, буюклик тасламадан, Аллаһкъа седжде этерлер.
50. Олар усьтлериндеки Рабблеринден къоркъар ве озьлерине не эмир олунса, оны япарлар.
51. Аллаһ буюрды ки: Эки танъры эдинменъ! О ялынъыз бир танърыдыр. О алда ялынъыз менден къоркъунъ!
52. Коклерде ве ерде не бар исе, Онынъдыр. Дин де ялынъыз Онынъдыр. О алда, Аллаһтан башкъасындан къоркъасынъызмы?
53. Нимет оларакъ сизге берильген не бар исе, Аллаһтандыр. Сонъ, сизге бир зарар токъунгъан вакъытта да, ялынъыз Онъа ялварырсынъыз.
54. Сонра да, сизден о зарарны кеткизгенинде, аранъыздан бир топу аман Рабблерине ортакъ къошарлар.
55. Озьлерине бергенлеримизге къаршылыкъ нанкорьлик этювлери ичюн (ойле япарлар). О алда, бир муддет даа файдаланынъ; факъат якъында акъикъатны биледжексинъиз.
56. Бир де озьлерине рызыкъ оларакъ бергенлеримизден, маиетини бильмеген шейлерине (путларгъа) пай айырмакъталар. Аллаһкъа ант олсун ки, ифтира этеяткъан шейлеринъизден мытлакъа соргъугъа чекиледжексинъиз!
(Ислямдан эвель базы араплар экинлеринден ве айванларындан бир къысмыны Аллаһнен путлары арасында болюштире ве: «Бу Аллаһнынъ пайы, бу да танърыларымызнынъ пайы», дей эдилер. Аллаһ ичюн айыргъанларыны мусафирлерге ве факъырларгъа арджлай, танърылары ичюн айыргъанларыны да оларнынъ узурында япыладжакъ мерасим ве башкъа шейлерге арджлай эдилер. Юкъарыдаки аетте бунъа ишарет этиле).
57. Олар къызларнынъ Аллаһкъа аит олгъаныны идда этелер. Аллаһ бундан узакътыр. Бегенгенлери де (огълан балалар) озьлерининъ ола.
(Хузаа'а ве Кинаане къабилелери: «Мелеклер Аллаһнынъ къызлары», дей эдилер. Албуки, озьлери къыз балаларыны тирилейин топракъкъа коме эдилер. Ашагъыдаки аетлер оларнынъ къыз балаларына нисбетен япкъанларыны тасвир эте).
58. Олардан бирине къыз мужделенген вакъытта, опькеленерек, юзю къапкъара кесилир.

59. Озюне берильген мужденинъ феналыгъындан толайы, къавмындан гизленир. Оны ашшалыкъ дуйгъусы ичинде янында тутсынмы, ёкъса, топракъкъа комсинми! Бакъынъ ки, берген укюмлери не къадар фена!
60. Фена сыфат ахиретке инанмагъанлар ичюндир. Энъ юдже сыфатлар исе, Аллаhкъа аиттир. Чюнки, О, эр шейден усьтюн ве икмет саибидир.
61. Эгер Аллаh инсанларны, зулумларынынъ себебинден, джезалайджакъ олса эди, ер юзюнде ич бир джанлы къалдырмаз эди. Факъат оларны бельгиленген бир муддетке къадар кечиктире. Эджеллери кельген вакъытта, олар не бир саат кери къала билир, не де огге кече билирлер.
62. Озьлерининъ ошларына кетмеген шейлерни Аллаhкъа аит этелер. Энъ гузель нетидженинъ озьлерининъки олгъаныны анълаткъан тиллери де яланнынъ орнегини бере. Ич шубесиз, олар ичюн садедже атеш бардыр ве олар (атешке) атыладжакълар.
63. Аллаhкъа ант олсун, сенден эвельки умметлерге де (пейгъамберлер) ёллагъанмыз. Факъат шейтан оларгъа ишлерини сюслю косьтерди де (иман этмедилер). Иште, о бугунь оларнынъ велисидир. Ве олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
64. Биз бу китапны санъа, умумен, акъкъында ихтиляфкъа тюшкен шейлерини инсанларгъа анълатырсынъ ве иман эткен бир топлумгъа да хидает ве рахмет олсун, дие эндирдик.
65. Аллаh коктен бир сув эндирди ве онынънен ер юзюни олюминден сонъ тирильтти. Шубесиз ки, бунда динълеген топлум ичюн бир ибрет бардыр.
66. Шубесиз, сиз ичюн айванларда да буюк бир ибрет бардыр. Зира, сизге оларнынъ къарынларындаки писликнен къан арасындан (кельген), ичкенлернинъ богъазындан къолайлыкънен кечкен халис бир сют ичирмектемиз.
67. Хурма ве юзюм киби мейвалардан эм ички, эм де гузель гъыдалар япарсынъыз. Иште, буларда да, акълыны ишлеткен кимселер ичюн, буюк бир ибрет бардыр.

(Аетте кечкен «_+секер+_» келимеси саргъошлыкъ берген шей, яни ички демектир. Бу ает Меккеде энгендир ки, о заман даа ички арам этильмеген эди. Бунынънен берабер, юкъарыдаки аетте ичкини «Гузель рызыкъ»тан айры зикр этилюви, Къур'ан-ы Керимнинъ та о вакъытта биле ичкини хош бир шей саймагъаныны косьтере. Бойледже, бир бакъышта, ичкининъ гузель бир рызыкъ олмагъанына бойле ишарет буюрылгъан. Бундан сонъ, сырасынен, ичкиде – базы корюниште файдаларнен берабер – буюк бир феналыкъ олгъаны (Бакъара, 215), саргъош оларакъ намаз къылувнынъ арам олгъаны (Нисаа, 43) ве ниает, ички шейтаннынъ ишлеринден бир пислик олгъаны бильдирильген ве ички ичювни ясакълагъан (Мааиде, 90-91) аетлер кельген).

68-69. Раббинъ балкъурткъа: Дагълардан, тереклерден ве инсанларнынъ япкъан асмаларындан озюнъе эвлер (къобалар) един. Сонъра мейваларнынъ эр биринден аша ве Раббининъ санъа къолайлаштыргъан яйылув ёлларына кир, дие ильхам этти. Оларнынъ къарынларындан

ренклери чешитли бир шербет (бал) чыкъар ки, онда инсанлар ичюн шифа бардыр. Эльбетте, бунда тюшюнген бир къавм ичюн буюк бир ибрет бар.

70. Сизни Аллаһ яратты; сонъра сизни вефат эттиреджек. Даа эвель, бильгили экенде, ич бир шейни бильмез алгъа кельсин, дие сизден базы кимселер омюрининъ энъ фена чагъына къадар яшатыладжакъ. Шубесиз ки, Аллаһ бильгилидир, къудретлидир.

71. Аллаһ киминъизге киминъизден даа бол рызыкъ берди. Бол рызыкъ берильгенлер рызыкъларыны эллери алтындакилерге берип де, бу хусуста озьлерини оларнен бир этмезлер. Вазиет бойле экен, Аллаһнынъ ниметини инкяр этелерми?

72. Аллаһ сизге озь нефислеринъизден чифтлер яратты, чифтлеринъизден де сиз ичюн огъуллар ве торунлар яратты ве сизни темиз гъыдаларнен рызыкъландырды. Олар аля батылгъа инанып, Аллаһнынъ ниметине нанкорьлик этелерми?

73. (Мушриклер) Аллаһны быракъып да, озьлерине коклерде ве ерде олгъан рызыкътан ич бир шей берип оламагъан ве бунъа асла кучьлери етмеген шейлерге (путларгъа) табынмакъталар.

74. Аллаһкъа бир такъым бенъзегенлер иджат этменъ. Чюнки, Аллаһ (эр шейни) билир, сиз исе билалмазсынъыз.

75. Аллаһ, ич бир шейге кучю етмеген, башкъасынынъ малы олгъан бир хызметкярнен къатымыздан озюне бердигимиз гузель рызыкътан гизли ве ашкяр оларакъ арджлагъан (урь) бир кимсени мисаль кетирир. Булар ич мусавий олурлармы? Догърусы, хамд Аллаһкъа аиттир. Факъат оларнынъ чокъу (буны) бильмезлер.

(Аллаһ Тааля бу аетте бир бенъзетюв япкъан. Урриетине саип олмагъан хызметкярларнен гузель бир рызыкъ иле рызыкъландырылгъандан сонъ, оны факъыр ве ёкъсулларгъа арджлагъан урь ве зенгин кимселер бир олурмы? Эльбетте, булар бир оламазлар. Иште, бунынъ киби, Аллаһтан башкъасына табынгъанлар да, табынгъан шейлерининъ хызметкярлары вазиетиндедир. Ялынъыз Аллаһкъа ибадет эткен му'минлер исе, урь кимселердир. Олар Аллаһтан башкъа ич бир кучьнинъ къаршысында эгильмезлер. Эльбетте ки, бу эки топ да бир дегильдир).

76. Аллаһ шу эки кишини де мисаль кетире: Олардан бири тильсиз, ич бир шей беджерамаз ве эфендисининъ усьтюнде бир юктир. Оны не ерге ёлласа, бир хайыр кетирмез. Шимди бу адамнен, догъру ёлда юререк, адалетни эмир эткен кимсе бир олурмы?

77. Коклернинъ ве ернинъ гъайбы Аллаһкъа аиттир. Къыяметнинъ къопувы исе, козь ачып-юмгъан киби, я да аз бир вакъыттан ибареттир. Шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.

78. Сиз ич бир шей бильмегенинъизде, Аллаһ сизни аналарынъызнынъ къарнындан чыкъарды; шукюр этерсинъиз дие, сизге къулакълар, козьлер ве къальплер берди.

(«Сиз ич бир шей бильмегенинъизде» ифадеси ичюн япылгъан изаатлар

бар:
1. Сиз бабаларынъызнынъ сульбинде олгъан вакътынъызда, сизден алынгъан сёзни бильмегенинъизде.
2. Сиз ичюн укюм этильген яхшы я да яман такъдирни бильмегенинъизде.
3. Менфаатларынъызгъа олгъан шейлерни бильмегенинъизде).

79. Кокнинъ бошлугъында эмирге боюн эгдирильген оларакъ учушкъан къушларны корьмедилерми? Оларны о ерде Аллаһтан башкъасы туталмаз. Шубесиз, бунда инангъан бир топлум ичюн ибретлер бардыр.

80. Аллаһ эвлеринъизни сиз ичюн бир узур ве сукюнет ери япты ве сиз ичюн тувар терилеринден, истер кочькен кунюнъизде, истер къонакъламакъ кунюнъизде къолайджа ташыйджакъ эвлеринъиз; юньлеринден, япавларындан ве къылларындан бир девирге къадар (файдаланаджагъынъыз) бир эв эшьясы ве бир тиджарет малы мейдангъа кетирди.

81. Аллаһ яраттыкъларындан сиз ичюн кольгелер япты, дагъларда да сиз ичюн къобалар яратты. Сизни сыджакътан къорчалайджакъ урбалар ве дженкте сизни къорчалайджакъ зырхлар яратты. Иште, бойледже, Аллаһ мусульман олувынъыз ичюн узеринъизге ниметини тамамламакъта.

82. (Эй, Ресулым!) Кене де юзь чевирселер, артыкъ санъа тюшкени, анджакъ ачыкъ бир теблигъден ибареттир.

83. Олар Аллаһнынъ ниметини билирлер (итираф этерлер). Сонъунда оны инкяр этерлер. Оларнынъ чокълары кяфирдир.
(Имам Суддийге коре, аетте зикр этильген «Аллаһнынъ нимети» Аллаһ Ресулынынъ пейгъамберлигидир. Буны озьлерине косьтерильген бу къадар муджизелернен таныгъанлары алда, инатлыкълары себебинден, кене де инкяр этерлер. Иште, олар Аллаһнынъ адыны зикр эткен бу ве бунъа бенъзеген ниметлерни чокъ яхшы билир, атта оларнынъ Аллаһтан олгъаныны да къабул этерлер. Лякин, ибадетке кельгенде, Аллаһнынъ эмирлерини дегиль, озь фена нефислерининъ эмирлерини динълерлер. Бу ает илим ве акъыл саиби олмакънен, иман этмекнинъ айны шейлер олмагъаныны, иманнынъ эр шейден усьтюнлигини ифаде эте).

84. Эр умметтен бир шаат ёллайджакъ кунюмиз, артыкъ не кяфир олгъанларгъа (узюр истегенлерине) изин берилир, не де оларнынъ узюр тилевлери истенилир.

85. О зулум эткенлер азапны корьгенлеринде, артыкъ олардан азап енгиллештирильмез, оларгъа мухлет де берильмез.

86. (Аллаһкъа) ортакъ къошкъанлар, ортакъ къошкъан шейлерини корьген вакъытларында дерлер ки: «Раббимиз! Иште, булар сени быракъып да, табынгъан ортакъларымыздыр». Олар да буларгъа: «Сиз мытлакъа яланджыларсынъыз», дие сёз атарлар.

87. О куню Аллаһкъа теслим (байрагъыны) котерирлер ве уйдураяткъан шейлери олардан гъайып олуп кетер.

88. Инкяр этип де, (инсанларны) Аллаh ёлундан четлештиргенлер бар я, иште, оларгъа япаяткъан бозгъунджылыкълары себебинден, азапларыны къат-къат арттыраджакъмыз.
89. О куню эр умметнинъ арасындан озьлерине бирер шаат ёллайджакъмыз. Сени де эписининъ узерине шаат оларакъ кетиреджекмиз. Айрыджа, бу Китапны да санъа эр шей ичюн бир анълатма, бир хидает ве рахмет менбасы ве мусульманлар ичюн бир мужде оларакъ эндирдик.
90. Муакъкъакъ ки, Аллаh адалетни, яхшылыкъны, акърабагъа ярдым этмекни эмир этер, чиркин ишлерни, яманлыкъны ве адден ашувны да ясакълар. О, тюшюнип тутарсынъыз дие, сизге огют бермекте.
(Аллаh Тааля бу аетте дюнья низамыны темин эткен учь эсасны эмир этмекте; бунъа къаршылыкъ учь чиркин давранышны да ясакълай. Эмир эткен эсаслар: Адалет, ихсан ве акърабагъа ярдымдыр. Ясакълары исе: Фухуш, арамлар ве зулумдыр.
Адалет: Эр шейни там оларакъ ерине кетирмек, эр кеснинъ акъкъыны бермек ве ольчюли давранмакъ демектир.
Ихсан: Эйилик этмек, хайыр япмакъ, багъышлавда булунмакъ ве эмир этильген шейни кереги киби ерине кетирмек демектир. Ибадетте ихсан: Аллаhны корьген киби ибадет этмектир.
Акърабагъа ярдым: Узакъ ве якъын акърабагъа эйилик этмек, итияджларыны къаршыламакъ ве оларгъа нисбетен эйи давранмакъ демектир.
Фахшаа: Ялан, ифтира ве зина киби сёз я да фиильнен ишленген гунах ве чиркинликлердир.
Мунькер: Шериат ве акълы селимнинъ бегенмейип, фена къабул эткен иши ве давранышы демектир.
Багъй: Инсанларгъа нисбетен усьтюнлик идда этип, оларны зулум ве баскъы алтында яшатмакъ демектир. Иште, Аллаh Тааля бу учь фена шейни ясакълагъан).
91. Антлашув япкъан вакъытынъызда Аллаhнынъ ахтыны ерине кетиринъ ве Аллаhны узеринъизге шаат тутаракъ, пекиштирген сонъ, еминлерни бозманъ. Шубесиз, Аллаh япаджакъ шейлеринъизни чокъ яхшы билир.
92. Бир топлум дигер бир топлумдан (сайыдан ве малдан) даа чокъ олгъаны ичюн, еминлеринъизни аранъызда бир фесат вастасы япаракъ, йиплигини къавий буккенден сонъ, чезип бозгъан (къадын) киби олманъ. Аллаh бунынънен сизни имтиан этмектедир. Акъкъында ихтилафкъа тюшеяткъан шейинъизни къыямет кунюнде мытлакъа сизге анълатаджакътыр.
93. Аллаh истесе эди, эпинъизни тек бир уммет япар эди; факъат О, истегенини саптырыр, истегенини де, догъру ёлгъа къояр. Япкъанлырынъыздан месуль тутуладжакъсынъыз.
94. Еминлеринъизни аранъызда фесаткъа себепчи япманъ. Акс алда, (Ислямда) себат эткен экен, аягъынъыз тайып да, (инсанларны) Аллаh ёлундан саптырувынъыз себебинен, (дюньяда) яманлыкъны

татарсынъыз. Сиз ичюн (ахиретте де) буюк бир азап бардыр.

95. Аллаhнынъ ахтыны аз бир къаршылыкъкъа денъишменъ! Шает анълагъан кимселер исенъиз, шубесиз, Аллаh къатында олгъан (савап) сиз ичюн даа хайырлыдыр.

96. Сизинъ янынъыздаки (дюнья малы) битер, Аллаh къатындакилер исе бакъийдир. Эльбетте, сабырлы даврангъанларгъа япаяткъанларынынъ энъ гузели иле мукяфатларыны береджекмиз.

97. Эркек я да къадын, му'мин оларакъ ким эйи амель ишлесе, оны мытлакъа гузель бир аят иле яшатырмыз. Ве мукяфатларыны, эльбетте япаяткъанларынынъ энъ гузелинен берирмиз.

98. Къур'ан окъугъан вакътынъда о къувулгъан шейтандан Аллаhкъа сыгъын!
(Аллаh Тааля Къур'ан окъумакъ истеген кимсеге, эвеля шейтаннынъ шерринден Аллаhкъа сыгъынувыны эмир этмекте. Бу сыгъынув «Эуузубилляаhиминешшейтаанырраджиим» демек иле олур. Къувулгъан шейтандан Аллаhкъа сыгъынырым, демектир).

99. Акъикъат шу ки: Иман этип де, ялынъыз Рabблерине тевеккюль эткенлер узеринде онынъ (шейтаннынъ) бир акимиети ёкътыр.

100. Онынъ акимиети анджакъ оны дост туткъанларгъа ве оны Аллаhкъа ортакъ къошкъанларгъадыр.

101. Биз бир аетнинъ ерине башкъа бир аетни кетирген вакъытымызда – ки Аллаh нени эндиреджегини чокъ яхшы билир – «Сен анджакъ бир ифтираджысынъ», дедилер. Ёкъ; оларнынъ чокъу бильмезлер.
(Риваетке коре, шиддет ифаде эткен бир ает кельгенинен кяфирлер: «Муhаммед бугунь эмир эткенини ярын ясакълаяракъ, асхабынен алай этмекте», дей эдилер. Бу ает оларгъа бу мевзуда джевапт ыр. Несх ве денъиштирюв къулларнынъ меслеатына, итияджларына коре, Аллаhнынъ бир лютфи оларакъ керчеклешир. Бу вазиет бир экимнинъ хастасына тедавийнинъ муддети боюнджа бир илядж берип, сонъра денъиштирип башкъа бир илядж берювине бенъзер. Бунъа коре, бир аетнинъ несх этилип, ерине башкъа бир аетнинъ ёлланылувы, Аллаhнынъ «илим сыфатына бир эксиклик кетирмез», аксине «хаким» олувынынъ бир нумюнесидир).

102. Де ки: Оны мукъаддес Рух (Джебраил), иман эткенлерге себат бермек, мусульманларны догъру ёлгъа ириштирмек ве оларгъа мужде бермек ичюн, Раббинъ къатындан хакъ оларакъ эндирди.

103. Шубесиз, биз оларнынъ: «Къур'анны онъа анджакъ бир инсан огрете», дегенлерини бильмектемиз. Озьлерине нисбет эткен шахысларнынъ тили ябанджыдыр. Албуки, бу (Къур'ан) ап-ачыкъ бир арапчадыр.
(Мушриклер инсанларда шубе догъурмакъ ве оларнынъ къальплерини чельмек макъсадынен, Къур'аннынъ Пейгъамберге рум ве христиан динине менсуп Джебраа я да Йаиш адлы бир хызметкярнынъ огреткенини илери сюрдилер. Албуки, хызметкяр рум олгъаны ичюн, арапчаны догъру-дюрюст бильмей эди. Къур'аннынъ бедиий ифаде шекли къаршысында исе, бутюн арап эдиплери айретлерини гизлеп

оламагъан эдилер. Къур'ан энгенден сонъ, Кябе диварында асылы тургъан энъ усьтюн шиирлерини биле, о ерден алгъанлар ве: «Къур'ан бар экен, бу шиир асылы къаламаз», диерек, Къур'аннынъ усьтюнлигини итираф эткен эдилер. Арапчаны догъру-дюрюст бильмеген ябанджы бир хызметкяр бойле усьтюн бир эсер мейдангъа кетире билир эдими? Эльбетте ки, ёкъ. Иште, юкъарыдаки ает оларнынъ бу чул тутмаз иддаларына джевап бермекте).

104. Аллаhнынъ аетлерине инанмагъанлар ёкъмы, шубесиз, Аллаh оларны догъру ёлгъа къоймаз ве олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.

105. Аллаhнынъ аетлерине инанмагъанлар, анджакъ ялан уйдурырлар. Иште, олар яланджыларнынъ озьлеридир.

106. Ким иман эткенден сонъ, Аллаhны инкяр этсе – къальби иман толу олгъаны алда, (инкяргъа) зорлагъан башкъа – факъат ким къальбини кяфирликке ачар исе, иште, Аллаhнынъ гъадабы оларгъадыр; олар ичюн буюк бир азап бардыр.

(Риваетке коре, Къурейш кяфирлери, Аммар иле бабасы Йаасир ве анасы Сумеййени зорнен динлеринден дёндюрмеге тырыштылар. Олар буны къабул этмегендже, Сумеййенинъ эки аягъыны эки девеге багълап, эки тарафкъа чектиререк парчаладылар. Йаасирни де шеит эттилер. Ислямда ильк шеитлер булардыр. Аммар исе, оларнынъ эскенджелерине даяналмайып, тилинен олар истеген шекильде инкяр этти. Вазиет Ресулуллах (с.а.)къа бильдирильгенинен: «Аммар башындан аягъына къадар иманнен толудыр. Иман онынъ этине, къанына къарышкъандыр!» буюргъандан сонъ, Аммаргъа: «Сени кене зорласалар, истегенлерини сёйле», деди. Бу вазиет зорламакъ къаршысында, садедже тильнен инкяр этювнинъ джаиз олгъанына бир делильдир).

107. Бу (азап), оларнынъ дюнья аятыны ахиреттен усьтюн корюовлеринден ве Аллаh кяфирлер топлулыгъыны хидаетке ириштирмеювинден отърюдир.

108. Иште, олар – Аллаh къальплерини, къулакъларыны ве козьлерини муурьлеген кимселердир. Ве олар гъафиллернинъ озьлеридир.

109. Ич шубесиз, олар ахиретте зиянгъа огърагъанларнынъ там озьлеридир.

110. Сонъра шубесиз, Раббинъ эзиет этильгенден сонъ, иджрет этип, артындан да, сабыр этерек, джихад эткенлернинъ ярдымджысыдыр. Бутюн булардан сонъ Раббинъ эльбетте, чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.

111. О куню, эр кес келип, озь джаныны къуртармакъ ичюн огърашыр ве эр кеске япкъанынынъ къаршылыгъы эксиксиз оденир, оларгъа асла зулум этильмез.

112. Аллаh, (ибрет ичюн) бир улькени орьнек берди: Бу ульке ишанчлы, узурлы эди; онъа рызкъы эр ерден бол-бол келе эди. Сонъра олар Аллаhнынъ ниметлерине нисбетен нанкорьлик эттилер. Аллаh да оларгъа япкъанларындан отърю, ачлыкъ ве къоркъу сыкъынтысыны таттырды.

(Бу ульке – Меккедир. Зира, меккелилер Аллаһ Ресулыны яланджыгъа чыкъардылар ве наиль олгъан бу къадар ферахларына нисбетен, нанкорьлик эттилер де, артындан еди йыл къоркъунч къытлыкъкъа огърадылар).

113. Ант олсун ки, оларгъа озьлеринден пейгъамбер кельди де, оны яланджы дедилер. Олар зулум этер экенлер, азап оларны якъалай къойды.

114. Артыкъ, Аллаһнынъ сизге берген рызкъындан элял ве темиз оларакъ ашанъ, эгер (акъикъатен) ялынъыз Аллаһкъа ибадет этмекте олсанъыз, онынъ ниметине шукюр этинъ.

115. (Аллаһ) сизге садедже олю айваннынъ къаныны, домуз этини ве Аллаһтан башкъасынынъ адына союлгъан айванны арам этти. Анджакъ, ким меджбур къалса, (башкъаларынынъ акъларына) теджавуз этмеден, сынъырны да ашмадан, (булардан ашай билир). Чюнки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.

116. Тиллеринъиз уйдургъан ялангъа базаныThese: «Бу элялдыр, шу да арамдыр», деменъ, чюнки, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан олмакътасынъыз. Шубесиз, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъанлар къуртулышкъа иришалмазлар.

(Бир къысым араплар озь-озьлерине базы шейлерни элял, базыларыны да арам сая эдилер. Базы айванларны эркеклерге аит коре, къадынларгъа ясакълай эдилер. Иште, юкъарыдаки ает оларнынъ бу вазиетлерине ишарет этерек, Аллаһнынъ ясакълагъан шейлеринден башкъа бир шейнинъ арам олмайджагъыны бильдире).

117. (Къазангъанлары) пек аз бир менфааттыр. Албуки, олар ичюн элем бериджи бир азап бардыр.

118. Санъа анълаткъанларымызны даа эвель еудий олгъанларгъа да арам япкъан эдик. Биз оларгъа зулум этмедик, факъат олар озьлерине акъсызлыкъ этмекте эдилер.

119. Сонъра, шубесиз, Раббинъ, джаиллик себебинен, яманлыкъ япкъан, сонъра да бунынъ артындан тёвбе этип, вазиетини тюзельткенлерни (багъышлайджакъ). Чюнки, олар тёвбе эткенден сонъ, Раббинъ эльбет чокъ багъышлайыджы, пек мерхаметлидир.

120. Ибрахим, акъикъатен, хакъкъа ёнельген, Аллаһкъа итаат эткен бир ребер эди; Аллаһкъа ортакъ къошкъанлардан дегиль эди.

121. Аллаһнынъ ниметлерине шукюр этиджи эди. Чюнки, Аллаһ оны сечкен ве догъру ёлгъа къавуштыргъан эди.

122. Онъа дюньяда гузеллик бердик. Муакъкъакъ ки, о ахиретте де салихлердендир.

123. Сонъра да санъа: «Догъру ёлгъа ёнелерек, Ибрахимнинъ динине уй! О мушриклерден дегиль эди», дие вахий эттик.

124. Джумаэртеси татили, анджакъ онда ихтилаф эткенлерге (фарз) къылынгъан эди. Къыямет куню Раббинъ муакъкъакъ оларнынъ давалашкъан шейлери акъкъында араларында укюм береджек.

125. (Ресулым!) Сен Раббинънинъ ёлуна икмет ве гузель огютнен чагъыр ве

олларнен энъ гузель шекильде куреш! Раббинъ, озюнинъ ёлундан сапкъанларны энъ яхшы билиджидир ве О, хидаетке иришкенлерни де чокъ яхшы билир.
(Хакъкъа давет нокътаи назарындан, инсанлар учь сыныфкъа айырыла билир. Бу ает-и кериме бу учь сыныфкъа япыладжакъ давет шеклининъ бир хулясасы сайылмалыдыр:
1. Акъылы селим саиби ве эшьянынъ акъикъатыны огренген тедкъикъатчы алимлер. Даветте «икмет» иле давранув булар ичюндир. Зира, икмет – кесен-кес делиллердир.
2. Халкънынъ чокълугъыны тешкиль эткен ве аля сагълам табиатыны къорчалагъан орта сыныф. Гузель огют булар ичюндир.
3. Курешиджи, инат ве душман кимселер. Куреш ёлунынъ энъ гузелинен давет этилюви истенильгенлер де булардыр. Зира, унутмамакъ керек ки, Аллаһ Аз.Мусанынъ Фыравунгъа биле, йымшакъ сёзнен даветте булунувыны эмир эткен).

126. Эгер джеза береджек исенъиз, сизге япылгъан эскендженинъ айнысынен джеза беринъ. Амма сабыр этер исенъиз, эльбетте о сабыр эткенлер ичюн даа хайырлыдыр.
(Ресулуллах (с.а.), Ухуд дженкинде эмджеси Аз.Амзаны кяфирлер тарафындан бурны ве къулакълары кесильген, джигери чыкъарылгъан бир шекильде корьгенинен: Аллаһкъа ант олсун ки, эгер Аллаһ манъа зафер берсе, сенинъ еринъе етмиш адамны бойле япаджам», дие емин этти. Бунынъ узерине юкъарыдаки ает энди. Ресулуллах (с.а.) еминине кеффарет берди ве оны тадбикъ этмеди).

127. Сабыр эт! Сенинъ сабырынъ да, анджакъ Аллаһнынъ ярдымынендир. Олардан толайы, кедерленме; къураяткъан тузакъларындан къайгъы дуйма!

128. Чюнки, Аллаһ (яманлыкътан) сакъынгъанлар ве гузель амель эткенлернен берабердир.

17. эль-ИСРАА

Меккеде назиль олгъан. Анджакъ 26, 32, 33 ве 57-нджи аетлернен 73 иле 80-нджи аетлернинъ Мединеде энгени ривает этиле. 111 аеттир, «_+Исраа+_» келимеси геджелейин юрмек манасындадыр. Аз.Пейгъамбернинъ Мирадж муджизесининъ Меккеден Къудускъа къадар олгъан къысмы бу суреде анълатылгъанындан, суре «Исраа» адыны алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Бир гедже онъа аетлеримизден бир къысмыны косьтерейик дие, (Муһаммед) къулыны Месджид-и Харамдан этрафыны мубарек къылдыгъымыз Месджид-и Акъсагъа алып баргъан Аллаһ нокъсан сыфатлардан узакътыр; О, акъикъатен эшитиджидир, корюджидир.

2. Биз Мусагъа Китапны бердик ве Исраил огъулларына: «Менден

башкъасына таянылып, ишанылгъан бир рабб эдинменъ», диерек, бу Китапны бир хидает ребери яптыкъ.

3. (Эй,) Нуһ иле бирлекте (гемиде) ташыгъан кимселеримизнинъ несли! Шуны билинъ ки, Нуһ чокъ шукюр этиджи бир къул эди.
(Базы тефсирлерде экинджи ве учюнджи аетлер арасында бойле бир мана багъы къурулгъан: Эй, Нуһ иле бирликте гемиде ташыгъан кимселеримизнинъ несли! Менден башкъасыны, таянылып, ишанылгъан бир рабб эдинменъ. Акъикъатен, Нуһ чокъ шукюр этиджи бир къул эди).

4. Биз Китапта Исраил огъулларына: Сизлер ер юзюнде эки дефа фесат чыкъараджакъсынъыз ве адден ашув дереджесинде бир кибирге къапыладжакъсынъыз, дие бильдирдик.

5. Булардан биринджисининъ вакъты кельгенинен, усьтюнъизге кучьлю-къуветли къулларымызны ёлладыкъ. Булар эвлернинъ арасында долашаракъ, (сизни) къыдырдылар. Бу – ерине кетирильген бир ваде эди.
(Тефсирлерде бу кучьлю-къуветли къулларнынъ ниневалы Сенджарип, бабилли Бухтуннаср я да Джаалутнынъ ордулары олгъаны, оларнынъ Тевратны ве Месджид-и Акъсаны якъкъанлары, Исраил огъулларынынъ алимлерини ольдюргенлери ве 70.000 къадар эсир алгъанлары ривает этиле, бутюн бу мусибетлерге себеп олгъан Исраил огъулларынынъ ильк фесатынынъ исе, Зекериййаны ольдирювлери ве Эрмияны апс этювлери олгъаны беян этиле).

6. Сонъра оларгъа нисбетен сизге текрар (гъалебе ве зафер) бердик; сервет ве огъулларнен кучюнъизни арттырдыкъ; сайынъызны даа да чокълаштырдыкъ.

7. Эгер яхшылыкъ япсанъыз, озюнъизге япкъан, яманлыкъ япсанъыз, кене озюнъизге япкъан олурсынъыз. Артыкъ дигер джезаландырув вакъты кельгенинен, юзюнъизни къара этсинлер, даа эвель киргенлери киби, кене Месджидке (Сулейман Мабедине) кирсинлер ве эллерине кечирген эр шейни бус-бутюн ёкъ этсинлер (дие башынъызгъа кене душманларынъызны мусаллат яптыкъ).
(Тефсирлерде Исраил огъулларынынъ экинджи мусибетке огърavларынынъ себеби олгъан дигер фесат арекетлерининъ Аз.Яхяны ольдирювлери ве Аз.Исаны ольдюрмеге арекетлери олгъаны бильдириле).

8. Бельки, Раббинъиз сизге мерхамет этер; факъат сиз, эгер кене (фесатчылыкъкъа) дёнсенъиз, биз де сизни кене джезаландырырмыз. Биз джеэннемни кяфирлер ичюн бир апсхане яптыкъ.

9. Шубесиз ки, бу Къур'ан энъ догъру ёлгъа ириштирир, яхшы давранышларда булунгъан му'минлерге, озьлери ичюн буюк бир мукяфат олгъаныны муждeлер.

10. Ахиретке инанмагъанларгъа кельгенде, олар ичюн де элемли бир азап азырлагъандырмыз.

11. Инсан, хайырны истегени къадар, шеррни де истер. Инсан пек

ашыкъчандыр!
(Бу ает инсаннынъ муим бир психологик тарафына ишарет этмекте: Акъикъатен, биз, инсанлар опькеленген, сыкъылгъан я да бир кучьлюликке огърагъанымызда, опькеленгенлеримиз ичюн беддуа этер; кучьлюликлерден сабыр ве метанетнен къуртулмакъ ичюн арекет этеджек еримизде, ашыкъчанлыкъ косьтерип, тезден къуртулмакъ истермиз. Бу олмагъандже умютсиз ве рухсыз ал ичинде: «Аллаһым, джанымны ал да, мени бу къыйынлыкътан къуртар!» киби сёзлернен озюмиз ичюн беддуа этермиз ки, булар догъру дегильдир).

12. Биз геджени ве куньдюзни бирер ает (делиль) оларакъ яраттыкъ. Албуки, Раббинъизнинъ ниметлерини къыдырманъ, айрыджа, йылларнынъ сайы ве эсабыны билювинъиз ичюн, гедженинъ къаранлыгъыны силип (ерине, эшьяны) айдынлаткъан куньдюзнинъ айдынлыгъыны кетирдик. Иште, биз эр шейни ап-ачыкъ анълаттыкъ.
13. Эр инсаннынъ амелини (я да такъдирини) бойнуна багъладыкъ. Инсан ичюн къыямет кунюнде ачылгъан алда огюне къоюладжакъ бир китап чыкъарырмыз.
14. Китабынъны окъу! Бугунъ сенден эсап сорайджакъ оларакъ озюнънинъ нефсинъ етерли.
(Бу дюньяда, истер этрафнынъ менфий шартлары, истер инсаннынъ бир чокъ фена истек ве ихтираслары, онынъ къальп ве басиретини багълай бильмекте, яхшылыкъ ве яманлыкъны корювининъ огюни багъламакъта. Бунъа къаршылыкъ, юкъарыдаки аетке коре, ахиретте инсан сёз мевзусы оламайджакъ амеллерден къуртуладжагъы ичюн, озь эсабыны шахсен озю япаджакъ, дюньядаки амеллерининъ къыймети акъкъында укюм береджек ве озюни анълайджакъ я да махкюм этеджек бир рух кемалатына къавушаджакъ).
15. Ким хидает ёлуны сечсе, бунъа ялынъыз озь эйилиги ичюн сечкен олур; ким де догърулыкътан сапса, озь зарарына сапкъан олур. Ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунахыны аркъаламаз. Биз бир пейгъамбер ёлламагъандже (кимсеге) азап этеджек дегильмиз.
16. Бир улькени эляк этмек истегинимизде, о улькенинъ зенгинлик себебинен, къопайчора ёлбашчыларына (эйиликлерни) эмир этермиз; бунъа рагъмен, олар о ерде яманлыкъ япарлар. Бойледже, о ульке элякетке ляйыкъ олур; биз де о ерни дарма-дагъын этермиз.
(Аетнинъ баш къысмы тефсирджилер тарафындан бойле де анълашылгъан: Бир улькени эляк этмек истегенимизде, о улькенинъ варлыкълы ве къопайчора адамларыны чокълаштырырмыз. Бунынънен олар феналыкъ япар; бойледже о ульке элякетке ляйыкъ олур).
17. Нуһтан сонъки несиллерден ниджелерини эляк эттик. Къулларынынъ гунахларыны билиджи ве корюджи оларакъ Раббинъ кяфидир.
18. Эр ким бу чар-чабук кечкен дюньяны тилесе, онъа, яни истеген кимсемизге, истегенимиз къадарыны дюньяда аман берир, сонъра да оны, азарлангъан ве къувулгъан оларакъ киреджеги джеэннемге сокъармыз.

19. Ким де ахиретни тилер ве му'мин оларакъ онъа ярашкъан бир гъайретнен чалышса, иште, буларнынъ чалышувлары макъбулдыр.
20. Эписине – оларгъа да, буларгъа да, (дюньяны истегенлерге де, ахиретни истегенлерге де) Раббинънинъ ихсанындан (истегенлерини) берирмиз. Раббинънинъ ихсаны къысылгъан дегильдир.
21. Бакъсана, биз инсанларнынъ кимисини кимисинден насыл усьтюн япкъандырмыз! Эльбетте ки, ахирет, дереджe ве усьтюнлик фаркълары нокътаи назарындан, даа буюктир.
(20-нджи ает, истер дюнья, истер ахирет ниметлери нокътаи назарындан, Аллаһнынъ лютфи сынъырсызлыгъыны ифаде этмекте; сервет, мевкъи, сагълыкъ ве яшайыш гузеллиги нокътаи назарындан, инсанлар арасындаки фаркъларнынъ, иляий такъдирнинъ бир кереги олгъаныны, бунъа коре, бу дюньяда мутлакъ мусавийликнинъ имкянсызлыгъыны ортагъа чыкъармакъта. Бунынънен берабер, 21-нджи аеттен анълашыла ки, ахиретте де инсанлар бир вазиетте олмайджакълар, аксине, инсанларнынъ дюньяда япкъан ишлерине коре, ахиретте дередже фаркълары даа да буюк оладжакъ. Анджакъ, 18-нджи аеттен де анълашылгъанына коре, пара ве мевкъи киби дюньявий имкянлар, Аллаһ нездинде мутлакъ бир дегер ифаде этмегени ичюн, дюнья аятыны тек буларнынъ пешинден чапаракъ кечиргенлер, ахиретте усьтюн дереджелерге къавушмакъ акъкъыны гъайып этеджеклер).
22. Аллаһнен берабер бир иляh даа таныма! Сонъра азарлангъан ве озь башына терк этильген оларакъ къалырсынъ.
23. Раббинъ, садедже озюне къуллыкъ этювинъизни, ана-бабанъызгъа да эйи давранувынъызны кесен-кес бир шекильде эмир этти. Олардан бири я да эр экиси сенинъ янынъда къартайсалар, оларгъа «Уф!» биле деме; оларны азарлама; экисине де гузель сёз сёйле.
24. Оларгъа мерхамет этерек, алчакъгонъюллиликнен узерлерине къанат кер ве «Раббим! Кучюклигимде олар мени насыл етиштирген олсалар, шимди сен оларгъа (ойле) рахмет эйле!» диерек дуа эт.
25. Раббинъиз сизинъ къальплеринъиздекини чокъ яхшы билир. Эгер сиз яхшы олсанъыз, шуны билинъ ки, Аллаһ яманлыкътан юзь чевиререк, тёвбеге ёнельгенлерни зиядесинен багъышлайыджыдыр.
26. Бир де акърабагъа, ёкъсулгъа, ёлджугъа акъкъыны бер. Керексиз ерге де сачып-савурма.
27. Зира, бойле сачып-савургъанлар шейтанларнынъ достларыдыр. Шейтан исе, Раббинъе къаршы чокъ нанкорьдир.
28. Эгер Раббинъден умют эткен (беклемек вазиетинде олгъан) бир рахмет ичюн, оларнынъ юзьлерине бакъалмаяткъан олсанъ, ич олмагъанда, оларгъа гонъюль алыджы бир сёз сёйле.
(Риваетке коре, Билял, Сухейб, Салим, Меxджа' ве Хаббаб киби ёкъсул сахабилер, Аз.Пейгъамбернинъ ярдымынен кечине эдилер. Ресулуллах (с.а.) оларгъа бериледжек бир шейлери олмагъан вакъытта, утангъаны себебинден, сёйлейджек бир сёз тапалмаз, юзюни башкъа тарафкъа

чевирир, факъат оларнынъ итияджларыны къандырмакъ ичюн Дженаб-ы Хакънынъ онъа имкян берювини тилер эди. Иште, бу аетте Ресулуллах бу киби инсанларгъа бир шейлер берип оламайджакъ олса биле, ич олмагъанда «Аллаһ бизге де, сизге де бол рызыкъ берсин», «Аллаһ сизлерни месут ве ферахлы этсин», киби сёзлернен оларнынъ гонъюллерини алувы кереклиги хатырлатыла).

29. Авучы сыкъыкъ олма; бус-бутюн эли ачыкъ да олма. Сонъра азарланыр, (гъайып эткенлеринънинъ) асретини чекер отурырсынъ).

30. Раббинъ рызыкъны истегенине бол берир, истегенине тарлаштырыр. Шубесиз ки, О, къулларындан хабердардыр, (оларны) чокъ яхшы корер.

31. Кечинюв сыкъынтысынен балаларынъызнынъ джаныны къыйманъ. Биз оларнынъ да, сизинъ де рызкъынъызны беририз. Оларны ольдирюв, акъикъатен, буюк бир къабааттыр.

32. Зинагъа якълашманъ. Зира, о бир аясызлыкътыр ве чокъ фена бир ёлдыр.

(Юкъарыдаки аетте «Зина этменъ» денильмейип де, «Зинагъа якълашманъ» буюрылувы дикъкъатны чеке. Бунъа коре, ялынъыз зина дегиль, кишини зина этювге алып барыджы ёллар да ясакълангъан. Эсасен, бир кере бу ёлларгъа кирильгенден, яни инсанны зина этмеге зорлагъан ве джинсий истеклерни къабарткъан бир вазиетке кирген сонъ, артыкъ бу истеклернинъ агъыр тазыйыкъы къаршысында ираденинъ кучю олдукъча зайыфлар ве зинадан къорчаланмакъ сонъ дередже агъырлашыр. Инсаннынъ бу психологик зайыфлыгъыны дикъкъаткъа алгъан Къур'ан-ы Керим, принцип оларакъ, инсанны яманлыкъларгъа сюйреклейиджи себеплерни ортадан къалдырувны огге сюре).

33. Акълы бир себеп олмагъандже, Аллаһ мухтерем япкъан бир джанны къыйманъ. Бир кимсе зулумен ольдюрильсе, онынъ велисине (акъкъыны алувы ичюн) укъукъ бердик. Анджакъ, бу вели де, къасаста адден ашмасын. Затен, (озюне бу укъукъ берилювнен) о аладжагъыны алгъандыр.

34. Етимнинъ малына, пишкинлик чагъына иришкенге къадар, анджакъ энъ гузель бир ниетнен якълашынъ. Берген сёзюнъизни де ерине кетиринъ. Чюнки, берильген сёз, месулиетликни талап этер.

35. Ольчеген вакътынъызда тас-тамам ольченъ ве догъру теразенен тартынъ. Бу, эм даа яхшыдыр, эм де нетиджеси нокътаи назарындан, даа гузельдир.

36. Акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейнинъ пешине тюшме. Чюнки, къулакъ, козь ве гонъюль – буларнынъ эписи ондан месульдир.

37. Ер юзюнде кибирленерек юрме. Чюнки, сен (агъырлыкъ ве азаметинънен) не ерни яра билир не де дагъларнен буюклик ярышына кире билирсинъ.

38. Бутюн бу сайылгъанларнынъ фена олгъанлары, Раббинънинъ нездинде севимсиздир.

39. Иште, булар Раббинънинъ санъа вахий эткен икметлеридир. Аллаһнен

бирликте башкъа илях эдинме; сонъра азарлангъан ве (Аллаhнынъ рахметинден) узакълаштырылгъан оларакъ, джеэннемге атылырсынъ.

40. (Эй, мушриклер!) Раббинъиз огълан балаларны сизге айырды да, озюне мелеклерни къыз балалары эттими! Акъикъатен, сиз (вебалы) чокъ буюк бир сёз сёйлемектесинъиз.
(Мушриклер, мелеклер Аллаhнынъ къызлары олгъанына инана, огълан балаларнынъ исе, озьлерине берильгенине идда эте, бундан толайы, гъурурлана эдилер. Иште, ает-и кериме оларнынъ бу тюшюнджесини ред этмекте, балалар арасында джинсиетлерине коре, айырма япылувыны къабул этмемекте).

41. Биз оларнынъ акъылларыны башларына топлавлары ичюн, бу Къур'анда (чешит тенбие ве ихтарларны) тюрлю шекиллерде текрар эттик. Факъат бу оларгъа даа да къачып, узакълашувдан башкъа бир шей теминлемемекте.

42. Де ки: Эгер сёйлегенлери киби, Аллаhнен берабер башкъа иляхлар да олса эди, о такъдирде, бу иляхлар Аршнынъ саиби олгъан Аллаhкъа къавушмакъ ичюн чарелер къыдыраджакъ эдилер.
(Аетнинъ сонъки къысмы тефсирджилер тарафындан эки шекильде маналандырылгъан:
а) «... о такъдирде, олар Аршнынъ саиби олгъан Аллаhтан усьтюн кельмек ичюн, чарелер къыдыраджакъ эдилер».
б) «... о такъдирде, олар буюклигини ве къудретини бильген Арш саиби Аллаhкъа якъынлашмакъ ве Онъа итаат этмек ичюн чарелер къыдыраджакъ эдилер»).

43. Аллаh оларнынъ сёйлеген шейлеринден узакътыр; сонъ дередже юджедир ве буюктир.

44. Еди кок, ер ве буларда олгъан эр кес оны тесбих этер. Оны макътав иле тесбих этмеген ич бир шей ёкътыр. Амма, сиз оларнынъ тесбихини анъламазсынъыз. О, халимдир, багъышлайыджыдыр.
(Табиат илимлериндеки инкишаф бу аетнинъ изаатына ярдымджыдыр. Эвельки джансыз ве арекетсиз олгъаны зан этильген варлыкълар да дахиль олмакъ узьре, бутюн эшья атомлардан мейдангъа кельгендир. Иште, атомларнынъ этрафындаки электронлар девамлы ве мунтазам бир шекильде ядронынъ этрафында айланмакътадыр ки, бельки де, оларнынъ бу дёнюшлери ве бойледже иляхий къанунгъа энъ уфакъ бир сапыкълыкъ косьтермеден, боюн эгювлери, Къур'ан-ы Керим тарафындан Аллаhны тесбих этюви оларакъ ифаде этильгендир).

45. Биз, Къур'ан окъугъан вакътынъда, сеннен ахиретке инанмагъанлар арасына гизлейиджи бир орьтю чекермиз.

46. Айрыджа, оны анъламамалары ичюн къальплерине бир къапалылыкъ ве къулакъларына бир агъырлыкъ берирмиз. Сен Къур'анда Раббинънинъ бирлигини анъгъанынъда, олар джанлары сыкъылгъан бир вазиетте чевирилип кетерлер.

47. Биз оларнынъ сени динълегенде не макъсатнен динълегенлерини, озь араларында фысылдашкъанларында да о залымларнынъ: «Сиз

ырымлангъан бир адамдан башкъасына уймайсынъыз!» дегенлерини чокъ яхшы билирмиз.

48. Бакъсана, сен ичюн не тюрлю бенъзетювлер яптылар! Бу себептен, (ойле бир) саптылар ки, артыкъ (догъру) ёлны тапамайджакълар.

49. Бир де олар дедилер ки: Акъикъатен, биз бир кемик обасы ве къокъугъан бир топракъ олгъан да, яп-янъы бир хилькъатта тирильтиледжекмиз, ойлеми!

50- Де ки: Истер таш олунъ, истер демир, истесе акъылынъызгъа (янъыдан
51. тирилюви) имкянсыз киби корюнген эр анги бир яратылгъан! (Булар Аллаһнынъ сизни янъыдан тирильтювини агъырлаштырмаз). Дейджеклер ки: «Бизни текрар (аяткъа) ким къайтараджакъ?» Де ки: Сизни биринджи кере яраткъан. Бунынъ узерине олар санъа алайлы бир тарзда башларыны саллайджакъ ве: «Не заман экен о?» дейджеклер. Де ки: Якъын олса керек!

52. Аллаһ сизни чагъыраджакъ куню, Онъа хамд этерек, даветине уярсынъыз ве (тирилювден эвельки алынъызда) пек аз къалгъанынъызны зан этерсинъиз.

53. Къулларыма сёйле, сёзнинъ энъ гузелини сёйлесинлер. Сонъра шейтан араларыны бозар. Чюнки, шейтан инсаннынъ ачыкътан-ачыкъ душманыдыр.

54. Раббинъиз сизни энъ яхшы билиджидир. Истесе, сизге мерхамет этер; истесе сизни джезаландырыр. Биз сени оларнынъ усьтюне бир векиль оларакъ ёлламадыкъ.
(Тефсирджи Бейзавий бу аетнинъ сонъки джумлесини бойле изаатлагъан: «Биз кяфирлерни имангъа зорламакъ ишини санъа авале этмедик. Сени, садедже Аллаһнынъ рахметини мужделейиджи ве азабындан сакъындырыджы оларакъ ёлладыкъ. Бу себепнен, инанмагъанларгъа муляйимлик косьтер».
Тефсирджилернинъ беянына коре, Аз.Муhаммеднинъ пейгъамберлигини итираз эткенлерге къаршы, Аллаһ Тааля эр кеснинъ алыны, кимлернинъ имангъа ве эйи давранышларгъа даа ляйыкъ, кимлернинъ инкярджылыкъкъа ве фена яшайышкъа ляйыкъ олгъаныны, айрыджа, кимнинъ пейгъамберликке мунасип олгъаныны энъ яхшы билиджи тек озю олгъаныны бильдирмек ичюн, бойле буюргъан:)

55. Раббинъ коклерде ве ерде олгъан эр кесни энъ яхшы билиджидир. Акъикъатен, биз пейгъамберлернинъ кимисини кимисинден усьтюн яптыкъ; Даудгъа да Зебурны бердик.
(Пейгъамберлернинъ озь араларындаки бу дередже фаркъы маддий ве бедений тарафтан олмайып, рухий ве маневий фазилет ве къабилиетлер тарафындандыр. Бунынъ киби, Аз.Даудгъа Зебурнынъ ёлланылгъанына ишарет буюрылмакънен, бу хусус къайд этильген).

56. (Ресулым!) Де ки: Аллаһны быракъып да, (илях олгъаныны) илери сюргенлеринъизге ялварынъ. Амма, олар сизинъ сыкъынтынъызны не

узакълаштыра, не де денъиштире билирлер.

57. Оларнынъ ялваргъан бу варлыкълары рабблерине – ангиси даа якъын оладжакъ дие – весиле къыдырырлар; Онынъ рахметини умют этерлер ве азабындан къоркъарлар. Чюнки, Раббинънинъ азабы, сакъыныладжакъ бир азаптыр.

58. Не къадар ульке бар исе, announcing эписини къыямет кунюнден эвель я эляк этеджек, я да энъ четин бир шекильде азапландыраджакъмыз. Бу, Китапта (левх-и махфузда) языландыр.
(Тефсирджилерге коре, догъру тынылгъан изааткъа бинаэн, аеттеки «эляк» – аддий олюм, «азап» исе – къатль этилюв я да чешит мусибетлерге огърараяракъ олювдир).

59. Бизни аетлер (муджизелер) ёлламакътан токътаткъан тек шей – эвелькилернинъ бу аетлерни ялангъа чыкъарувыдыр. Бунъа коре, Семууд къавмына ачыкъ бир муджизе олмакъ узьре, бир ыргъачы деве берген эдик. Олар исе, (бу девени сойдылар ве) бу себептен, залым олдылар. Албуки, биз аетлерни, анджакъ къоркъузмакъ ичюн ёллармыз.
(Бу ердеки «ает» – кяфирлернинъ кейфлерине коре косьтерилювини истеген муджизелердир. Бунъа коре, Абдуллах б. Аббаснынъ риваетине бинаэн, Мекке мушриклери Ресулуллах (с.а.)тан Сафа тепесини алтын ве кумюш япмасыны истеген эдилер. Ает-и керимеден анълашылгъанына коре, даа эвельки къавмлар да бойле муджизилер истеген эдилер ки, оларнынъ асыл макъсады, инанмакъ дегиль эди. Аллаһ Тааля оларнынъ пейгъамберлеринден истеген бу муджизелерни мейдангъа кетирген, факъат иман этмегенлери ичюн де, оларны эляк эткен эди. Бу, Аллаһнынъ бир къанунындыр. Эгер Аз.Пейгъамбер де мушриклернинъ истеген бу киби муджизелерини косьтерген олса эди, – ки, олар кене де инанмайджакъ эдилер – о такъдирде, кечмиш къавмлар киби, олар да, эляк оладжакъ эдилер. Бунъа коре, юкъарыдаки аетте Салих Пейгъамбернинъ къавмы Семууднынъ исьянкяр арекетине токъунылмакъта ве муджизеден макъсат къоркъузмакъ олгъаны айрыджа ифаде этильмекте ки, анджакъ бу такъдирде муджизе имангъа весиле ола билир ве бекленильген файданы теминлей билир).

60. О вакъытта санъа: Раббинъ инсанларнынъ этрафыны къушаткъандыр, деген эдик. Санъа косьтергенимиз о корюнишлерни ве Къур'анда лянетленген терекни ялынъыз инсанларны сынамакъ ичюн мейдангъа кетирдик. Биз оларны къоркъузырмыз да, бу оларгъа буюк бир адден ашувдан башкъа бир шей бермез.
(Тефсирджилернинъ эксериетине коре, аетнинъ «корюнишлер» дие терджиме этильген «_+руя+_» келимеси Аз.Пейгъамбернинъ Мирадж геджесиндеки мушааделеридир. Къур'анда лянетленген терек исе, джеэннемдеки «закъкъум тереги»дир).

61. Мелеклерге: Адемге седжде этинъ! деген эдик. Иблистен гъайры, эписи седжде эттилер. Иблис: «Мен, деди, чамурдан яраткъан бир кимсенъе седжде этеримми!»

62. Деди ки: «Шу менден усьтюн къылгъанынъа да бир бакъ! Емин этерим

ки, эгер мени къыяметке къадар яшатсанъ, пек азындан гъайры, онынъ неслини озюме багълайджам!»

63. Аллаһ буюрды: Кет! Олардан ким санъа уйса, эйи билинъ ки, эпинъизнинъ джезанъыз – джеэннемдир. Там бир джеза!

64. Олардан кучюнъ еткен кимселерни даветинънен шашмалат, суварийлеринънен, пияделеринънен оларны яйгъарагъа богъ; малларына, эвлятларына ортакъ ол, оларгъа ваделер бер. Шейтан инсанларгъа алдатувындан башкъа бир шей ваде этмез.

65. Шу ери муакъкъакъ ки, меним (ихляслы) къулларым узеринде сенинъ ич бир агъырлыгъынъ олмайджакъ. (Оларны) къорчалайыджы оларакъ Раббинъ етерли.

66. (Къулларым!) Раббинъиз, лютфине наиль олувунъыз ичюн, денъизде гемилерни сиз ичюн ялдатыджыдыр. Догърусы, О, сиз ичюн чокъ мерхаметлидир.

67. Денъизде башынъызгъа бир мусибет кельгенде, Ондан башкъа бутюн ялваргъанларынъыз гъайып олуп кетер. О сизни къуртарып, къарагъа чыкъаргъанда, (кене эски алынъызгъа) дёнерсинъиз. Инсан огълу чокъ нанкорьдир.

68. Онынъ, сизни къара тарафындан ернинъ тюбюне батырмайджагъындан, яхут башынъызгъа таш ягъдырмайджагъындан эминсинъизми? Сонъра озюнъизге бир къорчалайыджы да тапалмазсынъыз.

69. Яхут Онынъ сизни бир кере даа о ерге (денъизге) ёллап, узеринъизге бир къасыргъа ёллаяракъ, инкяр эткенинъиз себебинен, сизни богъмайджагъындан эминсинъизми? Сонъра, бундан толайы, озюнъизге (интикъамынъызны алмакъ ичюн) бизни къыдырып сорайджакъ бир дестекчи де тапалмазсынъыз.

70. Биз, акъикъатен, инсан огълуны шан ве шереф саиби эттик. Оларны (чешит накълият васталарынен) къарада ве денъизде ташыдыкъ; оларгъа гузель-гузель рызыкълар бердик; кене оларны яраткъанларымызнынъ бир чокъундан акъикъатен усьтюн эттик.

(Корюльгени киби, бу аетте Аллаһ Тааля инсан огълуна лютф ве икрамынынъ бир мухтасар манасыны бермекте ве онынъ алемдеки махсус ерине ишарет этмекте. Тефсирджилерге коре, инсаннынъ шан ве шерефи ве дигер варлыкътан усьтюнлиги Аллаһнынъ онъа берген беден гузеллиги, эль, козь, къулакъ киби азаларыны даа беджерикли шекильде къуллануvы, къонуша билюви, кулюп-агълая билюви, окъуп-язувы, башкъа бир такъым варлыкъларны озь хызметинде къуллануvы, алетлер иджат этюви, вакъиалар арасындаки себеп-нетидже алякъасыны корюви ве бу саеде, келеджекке догърултылгъан программалар ве азырлыкълар япувы, яхшы-яман, догъру-янълыш, гузель-чиркин къаврамларына саип олувы; къыскъасы, маддий ве бедений, ахлякъий ве рухий фазилетлерини ташымасыдыр).

71. Эр бир инсан топлулыгъыны реберлеринен бирликте чагъыраджагъымыз о куньде кимлернинъ амель дефтери сагъындан берильсе, олар энъ кучюк бир акъсызлыкъкъа огърамагъан оларакъ,

амель дефтерлерини окъуйджакълар.
(Бу аетте амель дефтерлери сагъындан берильгенлернинъ вазиетлиринден баас этильгени алда, солундан берильгенлерге токъунылмагъан. Бу мевзуда Бейзавий бойле дей: «Юкъарыдаки ает косьтермекте ки, амель дефтерлери солундан берильгенлер онынъ мундериджесинен таныш олгъан вакъытларында, оларны утанув ве айрет сарар; о къадар ки, тиллеринде дефтерлерини окъуйджакъ меджал къалмаз. Бу себептен, Дженаб-ы Хакъ олар акъкъында бойле буюрмакънен кифаеленген:»)

72. Бу дюньяда корь олгъан кимсе ахиретте де корьдир; бунынъ усьтюне, ёлуны эйидже шашыргъандыр.
73. Мушриклер санъа вахий эткенимизден башкъа бир шейни ялан ерде бизге ифтира этювинъ ичюн, сени аман-аман, санъа вахий эткенимизден саптыраджакъ ве анджакъ о такъдирде, сени джан достлары къабул этеджек эдилер.
74. Эгер сени себатлы этмесек эди, акъикъатен аман-аман оларгъа бираз мейль этеджек эдинъ.
75. О вакъытта, ич шубесиз, санъа аятнынъ ве олюмнинъ сыкъынтыларыны къат-къат таттырыр эдик; сонъра бизге нисбетен озюнъ ичюн бир ярдымджы да тапалмаз эдинъ.
76. Кене олар сени юртунъдан чыкъармакъ ичюн якъында дюньяны башынъа тар кетиреджеклер. О такъдирде, сенинъ артынъдан озьлери де чокъ къалалмазлар.
(Аз.Муһаммед (с.а.)ни Меккеден чыкъмагъа меджбур эткен мушриклер, даа сонъра мусульманларнен япкъан дженклери нетиджесинде, эппейдже ипрангъанлар; ниает, Меккенинъ мусульманлар тарафындан фетх этилюви узерине, Меккеге акимликлери сонъуна ете ве бойледже, Къур'ан берген бу муджизевий хабери акъикъаткъа чевириле).
77. Сенден эвель ёллагъан пейгъамберлеримиз акъкъындаки къанун (да будыр). Бизим къанунымызда ич бир денъишиклик тапамазсынъ.
78. Куньдюзи кунеш дёнип, гедженинъ къаранлыгъы бастыргъана къадар (белли вакъытларда) намаз къыл; бир де саба намазыны. Чюнки, саба намазы шаатлыдыр.
(Тефсирджилерге коре, бу ает беш вакъыт намазны ифаде этмектедир. Бойле ки: Кунешнинъ дёнюви, яни зевал вакъытындан сонъ, уйле ве экинди намазы, кунешнинъ батувындан сонъ, акъшам ве ятсы намазлары бардыр. Саба намазы исе, айрыджа зикр этильген ве бу намазнынъ шаатлы олгъаны бильдирильген. Чюнки, тефсирджилернинъ изаатына коре, гедже мелеклеринен куньдюз мелеклери саба намазында корюше, эп бирликте бу намазнынъ къылынгъанына шаат олгъандан сонъ, куньдюз мелеклери къала, гедже мелеклери исе, семагъа юкселе экенлер).
79. Гедженинъ бир къысмында уянып, санъа махсус бир нафль олмакъ узьре, намаз къыл. (Бойледже) Раббинънинъ сени макътавгъа дегер бир

макъамгъа ёллайджагъыны умют эте билирсинъ.

80. Ве бойле ялвар: Раббим! Киреджек ериме дюрюстликнен кирмемни теминле; чыкъаджакъ еримден де дюрюстликнен чыкъмамны теминле. Манъа тарафынъдан хакъкъы иле ярдым этиджи бир къувет бер.

81. Кене де ки: Хакъ кельди; батыл йыкъылды. Затен, батыл йыкъылмагъа махкюмдир.

82. Биз Къур'андан ойле бир шей эндирмектемиз ки, О му'минлер ичюн шифа ве рахметтир; залымларнынъ исе, ялынъыз зияныны арттырыр.
(Му'мин Къур'андан фейз алувны бильгени, бу макъсатнен окъугъаны, динълегени ичюн, Къур'ан аетлери онъа шифа ве рахмет весилесидир. Бунъа къаршылыкъ хастанынъ илядждан файдаланмакъ истемегени, онынъ хасталыгъыны арттыргъаны киби, залымнынъ Къур'андан узакъ турувы да онынъ фелякетини арттырыр).

83. Инсангъа нимет берген вакътымызда (бизден) юзь чевирип, ер сызар; онъа бир де зарар-зиян токъунаджакъ олса, олдукъча умютсизликке тюшер.

84. Де ки: Эр кес озь яратылышы ве ниетине коре иш япар. Бу вазиетте кимнинъ догъру бир ёл туткъаныны Раббинъиз энъ яхшы билиджидир.

85. Сенден рух акъкъында суаль сорарлар. Де ки: Рух Раббимнинъ эмриндендир. Сизге, анджакъ аз бир бильги берильгендир.
(Бу ает инсан ичюн рухнынъ маиетини къаврамакънынъ имкянсыз олгъаныны ифаде этмекте. Бунъа коре, «Рухнынъ маиети» проблемасы асырлардан берли инсанлыкъны энъ зияде тюшюндирген мевзулардан бири олмакънен, аля меселе чезильмеди ве ойле корюльмекте ки, бундан сонъра да чезильмейджек).

86. Акъикъатен, биз истесек санъа вахий эткенимизни ортадан къалдырырмыз; сонъра бу вазиетте сен де бизге къаршы ич бир къорчалайыджы тапалмазсынъ.

87. Анджакъ, Раббинънинъ рахмети (саесинде Къур'ан бакъий къалгъандыр). Чюнки, Онынъ санъа лютфкярлыгъы чокъ буюктир.

88. Де ки: Ант олсун, бу Къур'ангъа бир бенъзегенни ортагъа къоймакъ узьре, инсу джинс бир ерге кельселер, бир-бирилерине дестек олсалар да, онъа бенъзегенни ортагъа кетиралмазлар.

89. Муакъкъакъ ки, биз бу Къур'анда инсанларгъа эр тюрлю мисальни чешит шекиллерде анълаттыкъ. Кене де инсанларнынъ чокъу инкярджылыкътан башкъасыны къабул этмедилер.
(Тефсирджилер бу аетте инсанларгъа чешит шекиллерде изаат этильгени бильдирильген «мисаль»нинъ «мана» анъламына кельгенини бильдиргенлер; айрыджа, «укюмлер», «ваде», «сакъындырув» ве «кечмиш къавмларнынъ икяелери» киби маналарына келе биледжегине де ишарет эткенлер).

90. Олар: «Сен, дедилер, биз ичюн ерден бир чокъракъ фышкъыртмагъандже, санъа асла инанмайджакъмыз».

91. «Я да сенинъ бир хурма багъчанъ ве юзюм багъынъ олмалы; ойле ки,

ичлеринде гурюль-гурюль ирмакълар акъызмалысынъ».

92. Яхут, идда эткенинъ киби, узеримизге коктен парчалар ягъдырмалысынъ, я да Аллаһны ве мелеклерни козюмизнинъ огюне кетирмелисинъ».

(Аетнинъ сонъки къысмы «Аллаһны ве мелеклерни (сёйлегенлерининъ догърулыгъына) шаат кетирмелисинъ» шеклинде де анълашылгъандыр).

93. «Яхут да алтындан бир эвинъ олмалы, я да кокке чыкъмалысынъ. Бизге окъуйджагъымыз бир китап эндирмеген бир вакътынъадже (кокке) чыкъкъанынъа да асла инанмамыз». Де ки: Раббимни тензих этерим. Мен, садедже бешер бир эльчийим.

94. Затен, озьлерине хидает ребери кельгенде, инсанларнынъ (бунъа инанувларыны садедже: «Аллаһ, пейгъамбер оларакъ бир бешерни ёлладымы?» деювлери огюни алгъандыр.

(Шу алда инкярджыларнынъ пейгъамберлерге иман этмемелерининъ бир себеби де, оларнынъ бир бешер олувы, яни озьлери киби бир инсан олувы эди. Албуки, олар пейгъамберлер инсандан усьтюн бир варлыкъ олувы керек, дие санмакъталар; Аллаһ Таалянынъ пейгъамберни инсанларнынъ озь джынсларындан ёлланувдаки икметни къаврап оламай эдилер. Денаб-ы Хакъ оларнынъ бу иддаларына бойле къаршылыкъ бере):

95. Шуны сёйле: Эгер ер юзюнде ерлешкен кезип юриджи мелеклер олса эди, эльбетте оларгъа коктен, пейгъамбер оларакъ, бир мелек ёллар эдик.

(Аллаһ Ресулы: «Мен садедже бир бешер пейгъамберим) дегендже, кяфирлер: «Ойле исе, сенинъ пейгъамберлигинъе ким шаатлыкъ этеджек?» дедилер, бунынъ узерине ашагъыдаки ает энди).

96. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда керчек шаат оларакъ Аллаһ кяфидир. Зира, О, къулларыны, акъикъатен билип, корьмектедир.

(Бу аетте Аллаһнынъ Ресулына бир теселли, кяфирлерге де бир техдит бардыр).

97. Аллаһ кимге хидает берсе, иште догъру ёлны тапкъан одыр; кимни де хидаеттен узакъ тутса, артыкъ оларгъа Аллаһтан башкъа достлар тапалмазсынъ. Къыямет кунюнде оларны корь, тильсиз ве сагъыр бир алда юзюкъоюн ашыр этермиз. Оларнынъ бараджакъ ве къаладжакъ ери джеэннемдир ки, атеши явашлагъанынен, онынъ алевини арттырырмыз.

(Бир сахаби Аллаһнынъ Ресулына: «Эй, Аллаһнынъ Ресулы! Кяфирлер юзьлери усьтюне ашыр этиледжеклерми?» дие сорагъанда, Ресулуллах: «Оны эки аягъы усьтюнде юрсеткен къыямет куню юзь усьтюне юрсетмеге де къадир олалмазмы?» буюрды. Бу хабер Къатаадеге барып еткенде, о да: «Эбет, иззетине емин олсун ки, Раббим бунъа къадирдир», деген).

98. Джезалары, иште, будыр! Чюнки, олар аетлеримизни инкяр эткенлер ве: «Санки бизлер бир кемик обасы ве къокъугъан топракъ олгъандан

сонъ, янъы бир яратылувнен тирильтиледжекмизми?» деген эдилер.

99. Тюшюнмедилерми ки, коклерни ве ерни яраткъан Аллаһ оларгъа бенъзегенни яратмагъа да къадирдир! Аллаһ олар ичюн бир ваде такъдир этти. Бунда шубе ёкътыр. Амма, залымлар, инкярджылыкътан башкъасыны къабул этмедилер.

100. Де ки: Раббимнинъ рахмет хазинесине, эгер сиз саип олса эдинъиз, арджланыр къоркъусынен къыскъандан-къысар эдинъиз. Инсан огълу да пек эли сыкъыкътыр!

101. Ант олсун, биз Мусагъа ачыкътан-ачыкъ докъуз ает бердик. Айды, Исраил огъулларындан сора. Муса оларгъа кельгенинде, Фыравун онъа: «Эй, Муса! деди, сени тылсымлангъан санмакътам!»

(Тефсирджилер бу ерде кечкен «ает» келимесининъ я «муджизе», я да «Теврат аети» демек олгъаныны бильдиргенлер ки, биринджи манагъа коре, Аз.Мусагъа берильген бу докъуз муджизени асхабдан Ибн Аббас бойле сыралагъан: Йылангъа чевирильген аса (таякъ), ышыкъ берген эль, чегертки, экин боджеги, бакъа, къан, таштан сув фышкъырувы, денъизнинъ ярылувы ве Туур дагъынынъ Исраил огъулларыны къоркъузувы. Экинджи манагъа коре, тефсирлерде бу докъуз ает бойле сыралангъан: Аллаһкъа ортакъ къошманъ. Акъсыз ерде адам ольдюрменъ. Зина этменъ. Файыз ашаманъ. Ырым япманъ. Къабаатсыз инсанны ольдирюви ичюн, султангъа теслим этменъ. Исраф этменъ. Намуслы къадынларгъа ифтира этменъ. Дженктен къачманъ).

102. (Муса Фыравунгъа:) «Пек яхшы билесинъ ки, деди, буларны бирер ибрет олмакъ узьре, анджакъ коклернинъ ве ернинъ Рабби эндирди. Эй, Фыравун! Мен де сени, акъикъатен махв олгъанынъны зан этмектем!»

103. Дер экен, Фыравун оларны улькеден чыкъармакъ истеди. Бу себептен, биз оны ве янындакилернинъ эписини (денъизде) богъдыкъ.

104. Артындан да Исраил огъулларына: «О топракъларда отурынъ! Ахирет вадеси ортагъа чыкъкъанынен, эпинъизни топлап, бир ерге кетиреджекмиз», дедик.

105. Биз Къур'анны хакъ оларакъ эндирдик; о да хакъны кетирди. Сени де, анджакъ мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ.

106. Биз оны, Къур'ан оларакъ, инсанларгъа токътап-токътап окъурсынъ, дие (ает-ает, суре-суре) айырдыкъ; ве оны арды-сыра эндирдик.

107. Де ки: Сиз онъа истер инанынъ, истер инанманъ, шу бир акъикъат ки, бундан эвель озьлерине илим берильген кимселерге о (Къур'ан) окъугъанынен, дер’ал юзь усьтю сеждеге къапанырлар.

(Къур'аннынъ эндирилювинден эвель «озьлерине илим берильгенлер» – даа эвель эндирильген китапларны окъуп, вахий не олгъаныны бильгенлер, пейгъамберлик аляметлерини огренген ве хакъ иле батылны айырды этеджек бир кучьке саип олгъанлар я да Аз.Муһаммеднинъ пейгъамберлигини эвельки китапларда анълатылгъан сыфатларындан анълагъанлардыр).

108. Ве дер эдилер ки: Раббимизни тесбих этермиз. Раббимизнинъ вадеси мытлакъа ерине кетирилир.

109. Агълаяракъ, юзь усьтю ерге къапанырлар. (Къур'ан окъумакъ) оларнынъ сайгъысыны арттырыр.
110. Де ки: «Истер Аллаһ денъ, истер Рахман денъ. Ангисини десенъиз олур. Чюнки, энъ гузель исимлер онъа хастыр». Намазынъда юксек сеснен окъума; онда сесинъни зияде де къысма; экисининъ арасында бир ёл тут.
111. «Бала эдинмеген, акимиетте ортагъы олмагъан, аджизликтен отьрю, бир досткъа да итияджы олмагъан Аллаһкъа хамд этерим», де ве текбир кетиререк, Онынъ шаныны юксельт!

18. эль-КЕhФ

Кеһф суресы 110 аеттир. Меккеде назиль олгъан. Анджакъ 28-нджи аетнинъ Мединеде назиль олгъаны да ривает этиле. Суре бу адны ичинде сёз мевзусы олгъан ве «магъара аркъадашлары» манасына кельген _+«Асхаб-ы Кеһф»тен+_ алынгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-4. Хамд олсун Аллаһкъа ки, О, (инсанларны) озь тарафындан четин бир азап иле тенбиелемек, яхшы иш ве давранышларда булунгъан му'минлерге, озьлери ичюн, ичинде эбедий къаладжакълары (дженнетте) гузель бир эджир булунгъаныны мужделемек ве «Аллаһ эвлят эдинди», дегенлерни де тенбиелемек ичюн къулына (Муһаммедге), озюнде ич бир (зытлыкъ ве) эгрилик олмагъан дос-догъру Китапны эндирди.

5. Не оларнынъ (Аллаһ эвлят эдинди, дегенлернинъ), не де аталарынынъ, бу меселеде ич бир бильгиси ёкътыр. Агъызларындан чыкъкъан бу сёз не буюк олды! Яландан башкъа бир шей сёйлемейлер.
(Фахреддин Раизийге коре, шу учь группа Аллаһнынъ баласы олгъаныны сёйлегенлердир:
1. «Мелеклер Аллаһнынъ къызларыдыр», деген мушрик араплар,
2. «Иса Аллаһнынъ огълудыр», деген христианлар,
3. «Узейр Аллаһнынъ огълудыр», деген еудийлер.
Ислям исе, бу инанчларны ред эте).

6. Бу янъы Китапкъа инанмаз иселер (ве бу себептен эляк олур иселер), артларындан гъам-кедернен, аман-аман, озюнъни харап этеджексинъ.

7. Биз, инсанларнынъ ангисининъ даа гузель амель этеджегини сынайыкъ, дие ер юзюндеки эр шейни дюньянынъ озюне махсус бир зийнет яптыкъ.

8. (Бунынънен берабер) биз мытлакъа о ердеки эр шейни къуп-къуру бир топракъ япаджакъмыз.

9. (Ресулым!) Ёкъса, сен бизим аетлеримизден (садедже) Кеһф ве

Ракъиим саиплерининъ ибретке ляйыкъ зан эттинъми?
(Тефсирджилерге коре, «_+кеһф+_» – дагъда булунгъан кенишче магъара демектир. _+«Ракъиим»нинъ+_ не олгъаны мевзусында кесен-кес бир нетиджеге келинмеген. Анджакъ, шу маналардан бирине келе биледжеги бильдирильген: Магъара булунгъан дагъ я да вадий; Асхаб-ы Кеһфнинъ исимлери язылы олгъан китабе. Сахиих-и Бухарийдеки бир риваетке коре де, Асхаб-ы ракъиим, Асхаб-ы Кеһфхтен гъайры, учь адамлыкъ бир топлулыкътыр ки, булар ягъмурлы бир авада сыгъынгъан магъаранынъ киришини буюк бир къаянынъ къапатувынен, магъара ичинде къалгъанлар. Эр бири, вакъты иле япкъан гузель бир давранышны хатырлаяракъ, къуртулмакъ ичюн ялварырлар. Олар дуа этткенинен, къая бираз даа ачылыр ве сонъунда къуртулырлар.
Анджакъ, усьтюнликке ляйыкъ фикир – Ракъиим Асхаб-ы Кеһфнинъ исмилери язылы китапнынъ адыдыр).

10. О (йигит) генчлер магъарагъа сыгъынгъанлар ве: Раббимиз! Бизге тарафынъдан рахмет бер ве бизге (шу) вазиетимизден бир къуртулыш ёлу азырла! деген эдилер.
11. Бунынъ узерине биз де о магъарада оларнынъ къулакъларына нидже йыллар перде къойдыкъ (юкъугъа далдырдыкъ).
12. Сонъра да, эки топлумдан (Асхаб-ы Кеһф иле душманларындан) ангисининъ къалгъан муддетлери даа яхшы эсап этеджегини корейик, дие оларны уяндырдыкъ.
13. Биз санъа оларнынъ башындан кечкенлерни керчек оларакъ анълатмакътамыз. Акъикъатен, олар Рабблерине инангъан генчлер эдилер. Биз де оларнынъ хидаетини арттырдыкъ.
14. Оларнынъ къальплерини метин яптыкъ. О йигитлер (о ернинъ укюмдары къаршысында) аякъкъа къалкъаракъ, дедилер ки: «Бизим Раббимиз коклернинъ ве ернинъ Раббидир. Биз Ондан башкъасына танъры демемиз. Ёкъса, сачма-сапыкъ къонушкъан олурмыз.
15. Шу бизим къавмымыз Аллаһтан башкъа танърылар эдиндилер. Баре, бу танърылар мевзусында, ачыкъ бир делиль кетирселер. (Мумкюнми!) Ойле исе, Аллаһ акъкъында ялан уйдургъандан даа залымы бармы?.
16. (Араларындан бириси бойле деген эди:) «Мадам ки, сиз олардан ве оларнынъ Аллаһтан гъайры табынгъан варлыкъларындан узакълаштынъыз, о алда, магъарагъа сыгъынынъ ки, Раббинъиз сизге рахметини яйсын ве ишинъизде сиз ичюн файда ве къолайлыкъ теминлесин».
17. (Ресулым! О ерде олса эдинъ) кунешни корер эдинъ: Догъгъан заманы магъараларынынъ сагъына мейль этер; баткъанында да, сол тарафындан оларгъа токъунмадан кечер эди. (Бойледже) олар (кунеш ышыгъындан раатсыз олмадан) магъаранынъ бир кошесинде (юкълар эдилер). Иште, бу Аллаһнынъ аетлериндендир. Аллаһ кимге хидает этсе, иште, о хакъкъа къавушкъандыр, кимни де хидаеттен махрум

этсе, артыкъ оны догъругъа ёнельтеджек бир дост тапалмазсынъ.

18. Олар юкъуда олгъанлары алда, сен оларны уяныкъ санар эдинъ. Оларны сагъгъа-солгъа чевире эдик. Копеклери де магъаранынъ киришинде ог аякъларыны узатаракъ ятмакъта эди. Эгер оларнынъ вазиетлерине шаат олса эдинъ, чевирилип, олардан къачар эдинъ ве корьгенлиринънинъ себебинден, ичинъ къоркъунен толар эди.

19. Бойледже, биз араларында бир-бирилеринден сорамалары ичюн, оларны уяндырдыкъ. Араларындан бири: «Не къадар къалдынъыз?» деди. (Кими) «Бир кунь я да куннинъ бир къысмы къадар къалдыкъ», дедилер; (Кими де) бойле дедилер: «Раббинъиз къалгъан муддетинъизни даа яхшы билир. Шимди сиз аранъыздан бирини шу кумюш паранъызнен шеэрге ёлланъ да, бакъсын (шеэрнинъ) анги ашаладжагъы даа темиз исе, сизге ондан эрзакъ кетирсин; айрыджа назик даврансын (гизли арекет этсин) ве сакъын сизни кимсеге сездирмесин».

20. «Чюнки, олар эгер сизни дуйсалар, я сизни ташбораннен ольдюрирлер, я да озь динлерине чекерлер ки, о вакъытта эбедиен къуртулышкъа иришалмазсынъыз».

(Бейзавийнинъ накъл эткенине коре, шеэрге ёлланылгъан адам элиндеки параны арджламакъ ичюн чыкъаргъанынен, шеэр халкъы паранынъ усьтюндеки къырал Декяноснынъ ресимини коре ве адамны бир хазине тапкъан санаракъ, оны девирнынъ укюмдарына алып баралар. Арадан узун вакъыт кечкен. Артыкъ бу укюмдар тевхид акъидесине багълы бир христиандыр. Генч адам къыралгъа башларындан кечкенни анълата. Берабер магъарагъа баралар ве генчнинъ анълаткъанларынынъ догърулыгъыны айретлер ичинде корелер. Янъыдан тирилювнинъ имкяныны исбатлагъан бу мушаадеден сонъ, Аллаһ Тааля бу генчлерни текрар эбедий юкъугъа далдыра).

21. Бойледже, (инсанларны) олардан хабердар эттик ки, Аллаһ вадесининъ хакъ олгъаныны, къыяметнинъ шубесиз олгъаныны бильсинлер. О вакъытта олар араларында Асхаб-ы Кеһфнинъ вазиетини тартыша эдилер. Дедилер ки: «Узерлерине бир бина япынъ. Рабблери оларны даа яхшы билир». Оларнынъ вазиетине шаат олгъанлар исе: «Бизлер кесен-кес оларнынъ янбашларына бир месжид япаджакъмыз», дедилер.

22. (Инсанларнынъ кими:) «Олар учь адамдыр; дёртюнджилери де копеклеридир», дейджеклер; кене: «Беш адамдыр; Алтынджылары копеклеридир», дейджеклер. (Булар) билинмеген шей акъкъында тахмин юрютмектир. (Кимлери де:) «Олар еди адамдыр; секизинджиси копеклеридир», дерлер. Де ки: Оларнынъ сайыларыны Раббим даа яхшы билир. Олар акъкъында бильгиси олгъан пек аздыр. Ойле исе, Асхаб-ы Кеһф акъкъында делиллернинъ ачыкъ олувындан гъайры, бир мунакъашагъа киришме ве олар акъкъында (ашагъы-юкъары къонушкъан) кимселернинъ ич биринден малюмат сорама.

23-24. Аллаһнынъ истегенине багъламагъандже (иншааллаһ демегендже) ич бир шей ичюн «буны ярын япаджам» деме. Буны унуткъан такъдиринъде, Аллаһны анъ ве: «Умют этерим ки, Раббим мени догърузгъа – бундан даа якъын бир ёлгъа къавуштырыр», де.

25. Олар магъараларында учь юз йыл ве бунъа къошма оларакъ докъуз йыл къалгъандырлар.

(Бунъа коре, Асхаб-ы Кеһф магъарада уч юз докъуз йыл къалгъан. Базы тефсирлерде бу сайынынъ къамерий такъвимге коре олгъаны бильдирильмекте. Учь юз докъуз къамерий йылнынъ къаршылыгъы исе, милядий учь асырдыр.

Риваетке коре, эхл-и китаптан базылары Асхаб-ы Кеһфнинъ магъарагъа кирювинден итибарен, Аз.Муһаммед (с.а.)нинъ заманына къадар кечкен вакъытнынъ учь юз йыл олгъаныны идда эткен ки, Аллаһ Тааля шу беяны иле оларнынъ бу иддасыны ред этмектедир:)

26. Де ки: Не къадар къалгъанларыны Аллаһ даа яхшы билир. Коклернинъ ве ернинъ гизли бильгиси Онъа аиттир. Онынъ корьмеси де, эшитмеси де айретлидир. Оларнынъ (коклерде ве ерде олгъанларнынъ), Ондан башкъа бир ёнетиджиси ёкътыр. О, озь укюмранлыгъына кимсени ортакъ этмез.

27. Раббинънинъ Китабындан санъа вахий этильгенини окъу. Онынъ келимелерини денъиштире биледжек ёкътыр. Ондан башкъа бир сыгъыныладжакъ да тапамазсынъ.

28. Саба-акъшам Рабблерине, Онынъ рызасыны тилеерек, дуа эткенлернен бирликте юректен себат эт. Дюнья аятынынъ сюсюни истеерек, козьлеринъни олардан чевирме. Къальбини бизни анъувдан гъафиль къылдыгъымыз, фена арзуларына уйгъан ве иши-гуджю адден ашув олгъан кимсеге боюн эгме.

(Базы Къурейш илери кельгенлери Аз.Пейгъамберден Аллаһкъа ве Ресулына юректен багълы, факъат маддий тарафтан, факъыр му'минлерни янындан къувгъаныны истегенлер, бойле япкъан такъдиринде, онынънен корюшип, къонуша биледжеклерини сёйлеген эдилер. Иште, бу ает Бейзавийнинъ тефсиринде де бильдирильгени киби, устюньлик ве шерефнинъ, бедений ве маддий зийнетте дегиль, гонъюль зийнетинде, яни иман ве гузель яшайышта олгъаныны, толайысынен, мушриклернинъ бу истегине дегер бермемек кереклигини ифаде этмекте).

29. Ве де ки: Хакъ, Раббинъизден дир. Ойле исе, истеген иман этсин, истеген инкяр этсин. Биз залымларгъа ойле бир джеэннем азырладыкъ ки, онынъ диварлары оларны чепе-чевре саргъандыр. (Сувсызлыкътан) имдат тилейджек олсалар, имдатларына ириген маден киби юзьлерни ашлагъан бир сувнен джевап берилир. Не фена бир ичиледжек ве не фена бир къалынаджакъ ер!

30. Иман этип де, гузель давранышларда булунгъанлар (бильмелилер ки) биз гузель ишлер япкъанларнынъ эджрини зая этмеймиз.

31. Иште, оларгъа алт тарафларындан ирмакълар акъкъан Адн

дженнетлери бардыр. Олар Адн дженнетлеринде тахтлар узерине къуруларакъ, о ерде алтын билезликлернен безенеджеклер; индже ве къалын йипек ешиль басмадан урбалар киеджеклер. Не гузель къаршылыкъ ве не гузель къалынаджакъ ер!

32. Оларгъа шу эки адамны мисаль оларакъ анълат: Булардан бирине эки юзюм багъы берген, эр экисининъ де этрафыны хурмаларнен донаткъан, араларында да экинлер осьтюрген эдик.

33. Эки багънынъ экиси де емишлерини берген, ич бирини эксик быракъмагъан эди. Экисининъ арасындан бир де ирмакъ фышкъырткъан эдик.

34. Бу адамнынъ башкъа келири де бар эди. Бу себептен, аркъадашынен лаф эткенде, онъа бойле деди: «Мен сервет джеэтинден сенден даа зенгиним; инсан сайысы нокътаи назарындан да сенден даа кучьлюм».

(Бу эки адамнынъ кимлиги меселесинде мевжут корюшлер шулардыр:

1. Махзум къабилесинден меккели эки къардаштыр.

2. Аллаһ Ресулынен меккели мушриклердир.

3. Аллаһкъа инангъан ве инанмагъан эр кес ичюн кечерли бир мисальдир.

4. Лу'айне б. Хысн ве асхабынен Сельман, Сухейб ве асхабы арасында бир бенъзетювдир.

5. Бабаларындан къалгъан буюк джапта бир мирасчы бириси инанчынынъ кереги киби, дигери де инанчсызлыкънынъ кереги киби арджалагъан эки исраилли къардашлардыр...

Эписиндеки бир нокъта – иман этмейип, серветни екяне гъае къабул этерек, мал топламакънынъ инсанны зулумгъа ве зиянгъа сюйреклейджеги акъикъатыдыр).

35. (Бойле гъурур ве кибирнен) озюне зулум этерек, багъына кирди. Бойле деди: «Бунынъ ич бир заман ёкъ оладжагъыны зан этмейим».

36. «Къыяметнинъ къопаджагъыны да зан этмейим. Шает Раббимнинъ узурына алып барылсам, ич бир шубем ёкъ ки, (о ерде) бундан даа хайырлы бир акъибет булурым».

37. Онынънен къонушкъан аркъадашы онъа хитабен: «Сен, деди, сени топракътан, сонъра нутфеден (спермадан) яраткъан, даа сонъра сени бир адам шеклине кетирген Аллаһны инкяр эттинъми?»

(Серветининъ ве адамларынынъ чокълугъынен гъурурлангъан бу адамнынъ ахиретни инкяр эткени, 36-нджы аетнинъ башында анълатылгъан эди. 37-нджи аетте исе, бу адам Аллаһны инкяр этювде къабаатлана. Бу алда, Бейзавийнинъ де къайд эткени киби, ахиретни инкяр этмек, бир бакъышта, Аллаһны инкяр этмек демектир. Зира, ахиретнинъ имкянсызлыгъыны идда этмек, Аллаһ кучюнинъ сынъырсызлыгъындан шубе этмекнинъ бир нетиджесидир. Акъикъатен, бу адамгъа озюнинъ яратылув девирлерини хатырлатмакънен, бу къудретнинъ саиби олгъан Аллаһнынъ къыяметни де керчеклештирмек кучюнде олгъаны исбатланмакъ

истенильген).

38. «Факъат О Аллаһ меним Раббимдир ве мен Раббиме ич бир шейни ортакъ къошмам».

39. «Багъына киргенде: Маашааллаһ! Къувет ялынъыз Аллаһнынъдыр, десе эдинъ я! Эгер мал ве эвлятнен мени озюнъден кучьсюз коре исенъ (шуны биль ки):

40. «Бельки, Раббим манъа сенинъ багъынъдан даа яхшысыны берир; сенинъ багъынъа исе, коктен йылдырымлар ёллар да, багъ къуп-къуру бир топракъ алына келир».

41. «Яхут, багънынъ сувы тюбге чекилир де, бир даа оны къыдырып тапалмазсынъ».

42. Деркен, онынъ сервети къушатылып, ёкъ этильди. Бойледже, багъы огърунда япкъан масрафлардан отрю, эллерини окъалап къалды. Багънынъ асмалары ерге чёккен эди. «Ах, дей эди, кешке мен Раббиме ич бир ортакъ къошмагъан олса эдим!»

43. Онъа Аллаһтан башкъа ярдым этеджек ярдымджылары олмагъаны киби, озь-озюни де къуртараджакъ кучьте дегиль эди.

44. Иште, бу ерде ярдым ве достлукъ, Хакъ олгъан Аллаһкъа аиттир. Мукяфаты энъ эйи олгъан О, энъ гузель акъибетни бериджи, кене Одыр.

45. Оларгъа шуны да мисаль косьтер: Дюнья аяты – коктен эндирген бир сувымыз кибидир, бу сув саесинде ер юзюнинъ экини (эвеля етишип) бир-бирине къарышкъан; артындан рузгяр савургъан чёр-чёплюк алына кельгендир. Аллаһ эр шей узеринде икътидар саибидир.
(Аллаһ Тааля 45-нджи аеттеки тешбихнен дюнья аятынынъ кечиджи олгъаныны, ибрет назарынен бакъкъан инсаннынъ, бир экинде биле, озь аятынынъ башланувы, пишкинлешюви ве тюкенип, сонъуна иришюви девирлерини ачыкъ бир шекильде коре биледжегини беян эткенден сонъ, инсангъа ярашкъаны – дюньянынъ кечиджи зийнетлерине алданмакъ ерине, къыскъа сюрген дюнья аятында япаджакъ яхшы ишлеринен эбедий саадетке иришмек олгъанына бойле ишарет этмекте):

46. Сервет ве огъуллар дюнья аятынынъ сюсюдир; олюмсиз олгъан яхшы шейлер исе, Раббинънинъ нездинде эм савап джеэтинден даа хайырлы, эм де умют багъламагъа даа ляйыкътыр.

47. (Тюшюн) о кунни ки, дагъларны ериндена къопарырмыз ве ер юзюнинъ чыр-чыплакъ олгъаныны корерсинъ. Ич бирини быракъмадан, оларны (бутюн олюлерни) махшерде топлайджакъмыз.

48. Ве эписи сыра-сыра Раббинънинъ узурына чыкъарылгъандырлар: Ант олсун ки, сизни ильк дефасында яраткъан шеклимизде бизге кельдинъиз. Албуки, сизге ваде этильгенлернинъ ортагъа чыкъаджакъ бир вакътыны тайин этмегенимизни зан эткен эдинъиз дегильми?
(Бу аетнен багълы оларакъ, Къуртубий бир хадис накъл эте ве хадисни

бу аетке энъ гузель тефсир сая: «Къыямет куню Аллаh Тааля юксек бир сеснен сесленир ве бойле дер: Эй, къулларым! Мен Аллаhым, менден башкъа илях ёкътыр. Мен аджыгъанларнынъ энъ аджыгъаны, укюм бергенлернинъ энъ адили ве эсап корюджилернинъ энъ сур'атлысыйым. Бугунь сизге къоркъу ёкъ. Кедерленмейджексинъиз де. Делиллеринъизни азырланъ, къолай джевап беринъ. Чюнки, месулиетлисинъиз, эсапкъа чекиледжексинъиз. Эй, мелеклерим! Эсапларны корьмек ичюн, къулларымны аякъ уджлары узеринде сыра-сыра тизинъ»).

49. Китап ортагъа къоюлгъандыр: Сучлыларнынъ онда язылгъанлардан къоркъкъанларыны корерсинъ. «Вай, алымызгъа! дерлер, бу насыл китап экен! Кучюк-буюк ич бир шей быракъылмайып (япкъанларымызнынъ), announcements эписини сайып чыкъкъан!» Бойледже, япкъанларыны къаршыларында булгъандырлар. Сенинъ Раббинъ ич кимсеге зулум этмез.

50. О заман биз мелеклерге: Адемге седжде этинъ, деген эдик; Иблистен гъайры, олар аман седжде эттилер. Иблис джинлерден эди; Раббининъ эмрине кирмеди. Шимди сиз, мени быракъып да, оны ве онынъ союны дост тутмакътасынъызмы? Албуки, олар сизинъ душманынъыздыр. Залымлар ичюн бу не фена бир денъишмедир!

51. Мен оларнынъ (Иблис ве союны) не коклернинъ ве ернинъ яратылувына, не де шахсен озьлерининъ яратылувына шаат эттим. Мен ёлдан чыкъарыджыларны ярдымджы тутаджакъ дегилим.

52. Кене о куню (тюшюнинъ ки, Аллаh кяфирлерге): Меним ортакъларым олгъанларыны илери сюрген шейлеринъизни чагъырынъ! буюрыр. Чагъыргъан эдилер оларны; факъат озьлерине джевап бермеген эдилер. Биз оларнынъ арасына телюкели бир учурым къойдыкъ.

53. Сучлылар атешни корер-корьмез, о ерни бойлайджакъларыны яхшы анъладылар; ондан къуртулмакъ ёлуны да тапалмадылар.

54. Акъикъатен, биз бу Къур'анда инсанлар ичюн эр тюрлю мисальни сайып чыкътыкъ. Факъат тартышмагъа энъ чокъ авесли варлыкъ инсандыр.

55. Озьлерине хидает кельгенде, инсанларны иман этювден ве Рабблеринден магъфирет талап этювден четке чеккен шей, садедже, эвелькилернинъ башына кельгенлернинъ озь башларына да келювини, яхут азапнынъ козь коре-коре озьлерине келювини беклевлеридир!

56. Биз ресулларны, садедже мужделейиджилер ве тенбиеджилер оларакъ ёллармыз. Кяфир олгъанлар исе, хакъны, батылгъа таянаракъ, ортадан къалдырмакъ ичюн батыл ёлнен куреширлер. Олар аетлеримизни ве тенбиеленген шейлерини алайгъа алгъан эдилер.

57. Озюне Раббининъ аетлери хатырлатылып да, онъа аркъа чевиргенден, озь эллеринен япкъаныны унуткъандан даа залым ким бар! Биз оларнынъ къальплерине буны анълавларына мани олгъан бир

агъырлыкъ, къулакъларына да сагъырлыкъ бердик. Сен оларны хидаетке чагъырсанъ да, артыкъ эбедиен хидаетке иришалмайджакълар.

58. Сенинъ багъышлавы бол Раббинъ мерхамет саибидир; шает япкъанлары себебинден, оларны (аман) эсапкъа чекеджек олса эди, оларгъа азапны тезде берир эди. Факъат оларгъа адалгъан белли бир муддет бар ки, артыкъ бундан къачып къуртулмакъ ичюн сыгъыныладжакъ бир ер тапалмайджакълар.

59. Иште, шу улькелер; зулум эткен заманларында оларны эляк эттик. Оларны эляк этмек ичюн де белли бир вакъыт тайин эткен эдик.

60. Бир заман Муса генч адамына деген эди ки: «Токътап раатланаджам; та эки денъизнинъ бирлешкен ерине къадар бараджам, яхут сенелердже юреджем».

(Тефсирлерде Мусанынъ генч адамы Йуушаа б. Нуун адлы бириси олгъаны, Йуушанынъ Аз.Мусагъа хызмет эткени, ондан илим огренгени ривает этиле.

Аетте сёз юрсельтильген эки денъизнинъ анги денъизлер олгъанына аит бир изаат ёкъ. Буларнынъ Хазар денъизинен Къара денъиз олгъаны, яхут Ниль нехрининъ Судандаки эки ирмагъы олгъан Беяз Нильнен Мавы Ниль ола биледжеги ифаде этильмекте. Бир башкъа анълайышкъа коре, бу эки денъизден бири Аз.Муса, дигери де Хызыр (а.с.)дыр. Чюнки, Муса мевджут алемнинъ, Хызыр да гизли алемнинъ денъизидир).

61. Эр экиси эки денъизнинъ бирлешкен ерине баргъанынен, балыкъларыны унуттылар. Балыкъ денъизде бир ёл тутып кеткен эди.

(Риваетке коре, генч бир якъынынен Аз.Муса бу ёлджулыкъкъа Аллаһ тарафындан озюнден даа бильгили олгъаны хабер берильген Хызырнен расткелишмек ичюн чыкъкъан эди. Янларында бир де джансыз балыкъ бар эди. Бу балыкъ Аллаһнынъ къудретинен, не ерде джанланса, денъизге сычрап кетсе, бу Хызырнынъ о ерде олгъанына ишарет оладжакъ эди).

62. (Расткелишюв ерлерини) кечип кеткенлеринде, Муса генч адамына: Къушлукъ емегимизни кетир бизге. Акъикъатен, шу ёлджулыгъымыз себебинден, башымызгъа (эппейи) сыкъынты кельди, деди.

63. (Генч адам:) Корьдинъми! деди, къаягъа сыгъынгъан вакътымызда, балыкъны унуттым. Оны хатырлавумны манъа шейтандан башкъасы унуттырмады. О шашыладжакъ бир шекильде денъизде ёлуны тутуп кеткен эди.

(Бу ерде Аз.Мусанынъ генч аркъадашына шашкъынлыкъ берген шей – ольген балыкъынынъ бир муджизе нетиджесинде джанланаракъ, денъизде ялдап кетювидир. Бу муджизенинъ юзь берген ери Аз.Хызырнынъ олгъан ери эди. Муса буны бильгени ичюн, адамына балыкъ джанланып, денъизге кирюви алында бундан оны хабердар этювини тенбиелеген, факъат бир къаянынъ янында ял алмагъа чекильгенлеринде, ве бельки де, Аз.Муса юкъугъа далгъан бир

вакъытта, балыкъ денъизге сычрагъан алда, адам хабер берюв вазифесини унуткъан, бираз даа илерилеп, Аз.Муса емектен баас эткенинен, аркъадашы балыкънынъ денъизге кеткенини хатырлаткъан эди).

64. Муса: Иште, къыдыргъанымыз о эди, деди. Аман излерине кери къайттылар.

65. Деркен, къулларымыздан бир къул таптылар ки, онъа къатымыздан бир рахмет (вахий ве пейгъамберлик) берген, кене онъа, тарафымыздан бир илим огреткен эдик.

66. Муса онъа: Санъа огретильгенден манъа акъикъатны тапувыма ярдым этеджек бир бильги огретювинъ ичюн, санъа табий олайыммы? деди.

67. Деди ки: Догърусы, сен меннен бераберликке сабыр эталмазсынъ.

68. (Ич юзюни) къаврап олалмагъан бир бильгиге насыл сабыр этерсинъ?

69. Муса: Иншааллаһ, деди, сен мени сабыр этиджи буладжакъсынъ. Сенинъ эмринъе де къаршы чыкъмам.

70. (О къул:) Эгер манъа табий олсанъ, санъа о мевзуда бильги бергенге къадар, ич бир шей акъкъында менден сорама! деди.

71. Бунынъ узерине, юрдилер. Ниает, гемиге минген вакъытларында, о (Хызыр) гемини тешти. Муса: Халкъынъны богъмакъ ичюн оны тештинъми? Акъикъатен, сен (зияны) буюк бир иш яптынъ! деди.

72. (Хызыр:) Мен санъа меннен бераберликке сабыр эталмазсынъ, демедимми? деди.

73. Муса: Унуткъан шейимден толайы, мени эсапкъа чекме; ишимде манъа кучьлик чыкъарма, деди.

74. Кене юрдилер. Ниает, бир огълан балагъа расткельгенлеринде, (Хызыр) аман оны ольдюрди. Муса деди ки: Тер-темиз бир джанны, бир джан къаршылыгъы олмадан, (кимсени ольдюрмегени алда) къатль эттинъ я! Акъикъатен, сен фена бир шей яптынъ!

75. (Хызыр): Мен санъа меннен берабер (оладжакъларгъа) сабыр эталмазсынъ демедимми? деди.

76. Муса: Эгер, деди, бундан сонъ сенден бир шей сорасам, артыкъ манъа аркъадашлыкъ япма. Акъикъатен, мен тарафымдан (илери суре биледжек) узюрнинъ сонъуна ириштинъ.
(Бу сёзюнен Аз.Муса артыкъ афу тилейджек алы къалмагъаныны анълатмакъ истеген эди).

77. Кене юрдилер. Ниает, бир кой халкъына барып, олардан ашаладжакъ шей истедилер. Анджакъ, кой халкъы оларны мусафир этювден къачынды. Деркен, о ерде йыкъыладжакъ алда олгъан бир диваргъа расткельдилер. (Хызыр) аман оны догърултты. Муса: Истесе эдинъ, эльбет бунъа къаршы бир уджрет алыр эдинъ, деди.

78. (Хызыр) бойле деди: «Иште, бу меннен сенинъ арамызнынъ айырылувыдыр. Шимди санъа сабыр эталмагъан шейлеринънинъ асылындан хабер береджем».

79. «Геми бар я, о денъизде чалышкъан ёкъсул кимселернинъки эди. Оны

къусурлы этмек истедим. (Чюнки) оларнынъ артында эр (сагълам) гемини эльге кечирген бир къырал бар эди».
(Бу алда Хызыр факъыр денъизджилернинъ гемисини яраламакънен, къыралнынъ бу гемини эльге кечирюви итималыны ортадан къалдыргъан, бойледже, бу факъырларгъа эйилик эткен эди. Хызыр (а.с.) сёзлерине девам этти:)

80. «Огъул балагъа кельгенде, онынъ ана-бабасы му'мин кимселер эди. Бунынъ ичюн (баланынъ) оларны адден ашув ве нанкорьликке богъмасындан къоркътыкъ».
(Зира, Хызыр (а.с.) бу баланынъ илериде бир залым оладжагъыны, темиз бирер му'мин олгъан ана-бабасына нисбетен адден ашмакъ ве нанкорьлик косьтереджегини, яхут бала севгиси себебинден, ана-бабасынынъ маневий аятларынынъ телюкеге тюшеджегини биле эди; Аллаһ буны Хызыргъа бильдирген эди).
81. (Девам этти:) «Бойледже, истедик ки, Рабблери онынъ ерине оларгъа, ондан даа темиз ве даа мерхаметлисини берсин».
82. «Диваргъа кельгенде, шеэрде эки етим баланынъки эди; алтында да оларгъа аит бир хазине бар эди; бабалары исе, эйи бир кимсе эди. Раббинъ истеди ки, о эки бала кучьлю чагъларына иришсинлер ве Раббинъден бир рахмет оларакъ, хазинелерини чыкъарсынлар. Мен буны да озьлюгимден япмадым. Иште, акъкъында сабыр эталмагъан шейлеринънинъ асылы будыр».
83. (Ресулым!) Сенден Зулькъарнейн акъкъында сорарлар. Де ки: Сизге ондан бир хатыра окъуйджагъым.
(Аетте мушриклернинъ я да еудийлернинъ, акъкъында суаль сорагъаны бильдирильген Зулькъарнейннинъ ким олгъаны кесен-кес белли дегиль. Бейзавий тефсиринде бунынъ Буюк Эскендер олгъаны, пейгъамберлиги кесен-кес олмамакънен берабер, эйи бир му'мин олгъаны акъкъында фикир бирлиги олгъаны зикр этиле; «Джиан акиметине къавушкъаны я да Иран ве Рум императоры олгъаны, я да, бир йигитлик нумюнеси олмакъ узьре, таджында эки бойнуз булунгъанындан», онъа Зулькъарнейн денильгени бильдирильсе де, бу нокътаи назар бир къысым тефсирджилер тарафындан пек де уйгъун корюльмеген. Бу ерде сёз этильген киши Аллаһнынъ китабына багълы олгъанына коре, къырал Эскендерден даа эвель кельген бир пейгъамбер олгъаны итималы даа буюктир).
84. Акъикъатен, биз оны ер юзюнде икътидар ве къудрет саиби яптыкъ, онъа (мухтадж олгъан) эр шей ичюн бир себеп (бир васта ве ёл) бердик.
85. О да, бир ёл тутып кетти.
86. Ниает, кунешнинъ баткъан ерине баргъанда, оны къара бир балчыкъкъа баткъан алда тапты. Онынъ янында (о ерде) бир къавмгъа расткельди. Бунынъ узерине биз: Эй, Зулькъарнейн! Оларгъа я азап этеджек, я да акъларында яхшылыкъ этмек ёлуны сечеджексинъ,

дедик.
(Тефсирлерде накъл этильгенине коре, Зулькъарнейн, гъарпта Атлас океанына, я да Къара денъизге къадар кетти. О ерде кунешнинъ денъиз уфкъында батышыны сейир этти. Анджакъ, буюк кяинат ичинде бу денъиз, онъа бир сув чокърагъы къадар кучюк корюнди. Кунеш, туманнен къаплы денъиз уфкъында, санки балчыкълы бир сув чокърагъына комюльген киби, бата эди. Саильде расткельген къавм, тефсирджилернинъ къанаатине коре, кяфир бир миллет эди. О себептен, Аллаһ Тааля, Зулькъарнейнни, бу къавмны джезанландырмакъ я да тербиелемек, догъру ёлгъа ириштирмек, бойледже, яхшылыкънен ёлгъа кетирмек ичюн сербест быракъты).

87. О бойле деди: «Акъсызлыкъ этkенни джезаландыраджакъмыз; сонъ о, Раббине ёлланыладжакъ; сонъра Аллаһ да, онъа къоркъунчлы бир азап тедбикъ этеджек».

88. «Иман этип де, яхшы даврангъан кимсеге кельгенде, онынъ ичюн де энъ гузель бир къаршылыкъ бардыр. Ве эмримизден, онъа къолай олгъаныны, сёйлейджекмиз».

89. Сонъра кене бир ёл тутты.

90. Ниает, кунешнинъ догъгъан ерине еткенинен, оны ойле бир къавм усьтюне догъгъан булды ки, олар ичюн кунешке къаршы бир орьтю япмагъан эдик.
(Зулькъарнейн, батыда ишлерини битирген сонъ, догъугъа ёл тутты. Энъ сонъунда, итимал Асиянынъ догъу тарафларына, Инд океанына, я да Хазар денъизине барып етти. Бу ерде расткетирген инсанлары, риваетке коре, кунешнинъ ышыгъы ве сыджагъындан къорчаланмакъ ичюн урба ве эв япмакъны бильмей эдилер).

91. Иште, бойледже, онынънен багълы эр шейден хабердар эдик.

92. Сонъ кене бир ёл тутты.

93. Ниает, эки дагъ арасына барып еткенде, оларнынъ огюнде, аман ич бир сёзни анъламагъан бир къавм булды.

94. Дедилер ки: Эй, Зулькъарнейн! Бу мемлекетте Йе'джудж ве Ме'джудж бозгъунджылыкъ япмакъталар. Бизнен олар арасында бир сед япувынъ ичюн санъа бир верги берейикми?

95. Деди ки: «Раббимнинъ мени ичинде булундыргъан нимети ве къудрети даа хайырлыдыр. Сиз манъа къуветинъизнен дестек олунъ да, сизнен олар арасына ашылмайджакъ бир сед япайым».

96. «Манъа, демир обаларыны кетиринъ». Ниает, дагънынъ эки яны арасыны бир севиеге кетиргенинен (вадийни толдургъанынен): «Уфленъ (корюкленъ)!» деди. Артыкъ оны къор алына кетиргенинен: «Кетиринъ манъа, усьтюне бир микъдар ириген бакъыр тёкейим», деди.

97. Бу себепнен, оны не ашмагъа кучьлери етти, не оны теше бильдилер.

98. Зулькъарнейн: Бу, Раббимден бир рахметтир. Факъат Раббимнинъ вадеси кельгенинен, О, буны ернен бир этер. Раббимнинъ вадеси

хакътыр, деди.

99. О куню (къыямет кунюнде, бакъарсынъ ки) биз оларны бир-бирине чарпаракъ, саллангъан бир алда быракъкъандырмыз; Суургъа да уфюрильген, бойледже, оларны бутюнинен бир ерге кетиргендирмиз.

100-
101. Ве, козьлери мени корьмеге къапалы, къулакъ асмагъа да кучьлери еталмаз олгъан кяфирлерни о куню джеэннемнен козь-козьге кетиргендирмиз.

102. Кяфирлер, мени быракъып да, къулларымны дост тутунаджакъ сандылармы? Биз джеэннемни кяфирлерге бир мекян оларакъ азырладыкъ.

103. Де ки: Сизге (япкъан) ишлеринъиз нокътаи назарындан, энъ чокъ зияngъа огърагъанларны бильдирейикми?

104. (Булар;) яхшы ишлер япкъанларыны сангъанлары алда, дюнья аятында гъайретлери бошуна кеткен кимселердир.

105. Иште, олар, Раббларининъ аетлерини ве Онъа къавушмакъны инкяр эткен, бу себептен, амеллери зая кеткен кимселердир ки, биз олар ичюн къыямет кунюнде ич бир ольчю тутмайджакъмыз.
(Къыямет теразесинде агъыр чекеджек иман ве салих амельдир. Кяфирлернинъ исе, хайырлы ишлери олмагъанындан, теразелери бош къаладжакъ; дюньяда чокъ инсаннынъ дегер берген шейлери, о ерде дегерсиз сайыладжакъ).

106. Иште, инкяр эткенлери, аетлеримни ве Ресулларымны алайгъа алгъанлары ичюн, оларнынъ джезасы джеэннемдир.

107. Иман этип, яхшы арекетлерде олгъанларгъа кельгенде, олар ичюн макъам оларакъ Фирдевс дженнетлери бардыр.

108. О ерде эбедий къаладжакъылар. О ерден ич айрылмакъ истемезлер.

109. Де ки: Раббимнинъ сёзлери ичюн дерья мерекеп олса ве бир о къадар да иляве кетирсек дахи, Раббимнинъ сёзлери битмеден эвель, денъиз тюкенеджектир.
(Бу аетте Аллаhнынъ сёзлери демек, Онынъ ильми ве икметидир. Аллаh Таалянынъ илим ве икмети сонъсыз ве сынъырсыз; денъизлер исе, чокълугъына бакъмадан, сонълу ве сынъырлыдыр. Бу алда, Аллаhнынъ илим ве икметини язмакъ ичюн мерекеп оларакъ, дерьяларнынъ дахи, кифаесиз оладжагъы ашкярдыр).

110. Де ки: Мен, ялынъыз сиз киби бир бешерим. (Шу бар ки) манъа Иляхынъызнынъ, садедже бир Илях олгъаны вахий олунмакъта, Артыкъ эр ким Раббине къавушмакъны умют эте исе, яхшы иш япсын ве Раббине ибадетте ич бир шейни ортакъ къошмасын.

19. МЕРЬЕМ

Мерьем суреси 98 ает олуп, Меккеде назиль олгъан. Базы тефсирлерге коре, 58-нджи ает, базыларына коре де, 71-нджи ает Мединеде назиль олгъан. Бу суре, дигер баасларнен берабер, хусусен Аз.Мерьемден ве онынъ Аз.Исаны

дюньягъа кетирювинден баас эткени себебинен, «Мерьем суреси» адыны алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Къааф. hаа. Йаа. Айн. Саад.
2. (Бу,) Раббинънинъ, Зекериййа къулына рахметининъ анъылувыдыр.
3. Хатырлайсызмы, о, хафиф бир сеснен Раббине ялваргъан эди;
4. Раббим! деди, менден (вуджудымдан) кемиклерим зайыфлашты, башым-сачым агъарды. Ве мен, Раббим, санъа (эткен) дуам саесинде ич бедбахт олмадым.
5. Догърусы, мен, артымдан иш башына кечеджек олгъан якъынларымдан сакъынам. Къадыным да догъурмаз. Тарафынъдан манъа бир вели (огъул) бер.
6. Ки, о манъа варис олсун; Якъуб ханеданына да варис олсун. Раббим, оны ризанъа ляйыкъ эт!
7. (Аллаh бойле буюрды:) Эй, Зекериййа! Биз санъа бир огъул мужделермиз ки, онынъ ады Яхядыр. Даа эвель онъа кимсени аддаш япмадыкъ.

   (Аетнинъ сонъки джумлеси «даа эвель ич кимсени онынъ бенъзери япмадыкъ» шеклинде де анълашылгъан. Зира, Аз.Яхянынъ догъурмаз бир анадан догъувы акърансыз бир адисе, яни муджизедир).
8. Зекериййа: Раббим! деди, къадыным догъурмаз олгъаны, мен де къартлыкъынынъ сонъки сынърына баргъаным алда, меним насыл огълум ола билир?
9. Аллаh: Ойледир, деди; Раббинъ: О манъа къолайдыр. Даа эвель, сен ич бир шей олмагъанынъда, сени де яраткъан эдим, буюрды.
10. О: Раббим! деди, (балам оладжагъына даир) манъа бир ишарет бер. Аллаh: Санъа ишарет, сап-сагълам олгъанынъ алда, учь кунь инсанларнен лаф этмеменъдир, буюрды.
11. Бунынъ узерине Зекериййа мабеттен къавмынынъ къаршысына чыкъаракъ, оларгъа: «Саба-акъшам тесбихте булунынъ», дие, ишарет берди.

    («Мабет»тен шеклинде терджиме этильген «михраб» о заманларда ибадет этильген ер я да Бейт-и Макъдис ичинде юксек бир ердеки уджре манасында къулланыла эди).

    (Аллаh Тааля ихтияр Зекериййанен къарт къадынындан бир бала дюньягъа ёлламакънен, къудретининъ сынъырсызлыгъыны ортагъа къойгъан. Юкъарыдаки аетлерде бунъа ишарет этильгенден сонъ, шимди догъувы муджизели бир шекильде керчеклешкен Яхя (а.с.)гъа хитап этильмекте.)
12. «Эй, Яхя! Китапкъа (Тевраткъа) бар кучюнънен сарыл!» (дедик) ве даа сабий экенде, онъа (илим ве) икмет бердик.
13. Тарафымыздан онъа къальп йымшакълыгъы ве темизлик де (бердик). О,

чокъ сакъынгъан бир кимсе эди.

14. Ана-бабасына чокъ яхшы даврана эди; о, исьянкяр бир зорбаджы дегиль эди.

15. Догъгъан куню, оледжек куню ве тири оларакъ къабирден чыкъарыладжакъ куню онъа селям олсун!
(Яхя (а.с.)нынъ муджизевий догъувындан сонъ, Аз.Мерьемнинъ кене муджизе оларакъ, Аз.Исагъа юклю къалувы ве оны дюньягъа кетирюви адисесине кечильмекте).

16. (Ресулым!) Китапта Мерьемни де анъ. Хатырынъдамы, о, аилесинден айрыларакъ, догъу тарафындан бир ерге чекильген эди.
(Бу ердеки «догъу тарафы», тефсирджилерге коре, Месджид-и Акъсанынъ догъу тарафы, я да Мерьемнинъ эвининъ догъу тарафы шеклинде тефсир этильген, бу себепле, христианларнынъ, къыбла оларакъ догъугъа ёнельгенлери ифаде этильген).

17. Мерьем, оларнен озю арасына бир перде чеккен эди. Дер экен, биз онъа рухымызны ёлладыкъ да, о, онъа тамамынен бир инсан шеклинде корюнди.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки рухнынъ манасы – Джебраил (а.с.)дир. Аз.Мерьем къоркъмасын ве сёзюни анъласын дие, Аллаһ Тааля Джебраилни бир инсан шеклинде ёллагъан. Бакъ. Бакъара, 2/87).

18. Мерьем деди ки: Сенден, чокъ мерхаметли олгъан Аллаһкъа сыгъынырым! Эгер Аллаһтан сакъынгъан бир кимсе исенъ (манъа токъунма).

19. Мелек: Мен, ялынъыз санъа тер-темиз бир огълан бала багъышлавым ичюн, Раббининъ бир эльчисийим, деди.

20. Мерьем: Манъа бир инсан эли тиймегени, иффетсиз де олмагъаным алда, меним насыл балам ола билир? деди.

21. Мелек: Ойле, деди; (Зира) Раббинъ буюрды ки: Бу манъа къолайдыр. Чюнки, биз оны инсанларгъа бир делиль ве озюмизден бир рахмет япаджакъмыз. Бу, укюм ве къараргъа багълангъан (эзельде олуп биткен) бир иш эди.

22. Мерьем онъа юклю къалды. Бунынъ узерине, онынънен (къарнындаки баланен) узакъ бир ерге чекильди.

23. Догъум санджысы оны бир хурма терегине (таянмагъа) меджбур этти. «Кешке, деди, бундан эвель ольсе эдим де, унутылып кетсе эдим!»

24. Ашагъысындан (Иса я да мелек) онъа бойле сесленди: «Тасаланма! Раббинъ сенинъ алт тарафынъда бир сув агъы пейда эткендир».
(Аетке бойле мана да берильген: "Тасаланма! Раббинъ сенинъ алтынъдакини (Исаны) шерефли бир ребер оларакъ яраткъандыр»).

25. «Хурма далыны озюнъе догъру сильки ки, усьтюнъе тазе, пишкен хурма тёкюльсин».

26. «Аша, ич. Козюнъ айдын! Эгер инсанлардан бирини корьсенъ, де ки: Мен чокъ мерхаметли олгъан Аллаһкъа ораза ададым; артыкъ бугунь ич

бир инсаннен лаф этмейджем».
(Риваетке коре, Мерьемнинъ къавмы ашамамакъ, ичмемек суретинен, ораза туткъанлары киби, лаф этмемекнен де, тута экенлер. Я да оразалы олгъанда, ашамакъ-ичмектен къачынгъанлары киби, лаф этмектен де къачына экенлер. Аз.Мерьем де бунъа уйгъун оларакъ сукют оразасы адагъан).

27. Ниает, оны (къуджагъында) котерип, къавмына кетирди. Дедилер ки: Эй, Мерьем! Акъикъатен сен джиренч бир шей яптынъ!

28. Эй, Харуннынъ къыз къардашы! Сенинъ бабанъ яман бир инсан дегиль эди; ананъ да иффетсиз дегиль эди.
(Аетте анъылгъан Харун, Аз.Мусанынъ къардашы ве пейгъамбер Харун дегиль. Бу Харуннынъ кимлигинен багълы нокътаи назарларнынъ акъикъаткъа энъ якъынына коре, о, Аз.Мерьемнинъ акъикъий къардашыдыр. Ана-бабасы киби, о да иффетли ве салих бир кимсе эди. Бу себептен, ишнинъ аслыны бильмегенлер, бойле бирисининъ къыз къардашы олгъан Мерьемге зина этюվни асла якъыштыралмагъаныны бильдирмек истегенлер).

29. Бунынъ усьтюне Мерьем баланы косьтерди. «Биз, дедилер, бешиктеки бир сабийнен насыл сёйлеширмиз?»
(Аллаһнынъ келеджекте эльчиси оладжакъ бала, Онынъ берген къонушув къабилиетинен тильге кирди ве)

30. Бала бойле деди: «Мен, Аллаһнынъ къулыйым. О, манъа Китапны берди ве мени пейгъамбер япты».

31. «Не ерде олсам-олайым, О, мени мубарек къылды; яшайджакъ муддетимдже манъа намазны ве зекятны эмир этти».

32. «Мени анама сайгъылы къылды; мени бедбахт бир зорбаджы япмады».

33. «Догъгъан кунюм, оледжек кунюм ве тири оларакъ къабирден чыкъарыладжакъ кунюм селяметлик манъадыр».

34. Иште, акъкъында шубе эткенлери Мерьем огълу Иса – хакъ сёз оларакъ – будыр.
(Тефсирджилер, бу аетке шу мананы да бергенлер: «Иште, Мерьем огълу Иса, (онынъ акъкъындаки бу беян), хакъ сёздир ки, олар бунъа шубеленирлер». Метиндеки манагъа коре, Исанынъ хакъ сёз олувы, Аллаһнынъ «_+кунь+_ – ол» эмрининъ эсери олувындандыр).

35. Аллаһнынъ бир эвлят эдинюви оладжакъ шей дегиль. О, бундан узакътыр. Бир ишке укюм эткен вакътында, онъа садедже «Ол!» дер ве аман олур.

36. (Иса шуны да сёйледи:) Муакъкъакъ ки, Аллаһ, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиздир. Ойле исе, Онъа къуллыкъ этинъ. Иште, догъру ёл будыр.

37. Сонъра, топлулыкълар озь араларында айырылдылар. Буюк куньге шаат олунгъан вакъытта, вай о кяфирлернинъ алына!
(Тефсирджилер, араларында болюнген бу группаларнынъ еудийлернен христианлар я да христианларнынъ озь араларындаки месхеплер

олгъанына, булардан кимининъ Аз.Исагъа «Аллаһ огълу», кимининъ «Аллаһнынъ озю», бир къысмынынъ «учь унсурдан бири», базысынынъ да «Аллаһнынъ къулы ве Ресулы» дегенлерини, бойледже, ихтиляфкъа тюшкенлирини бильдирелер).

38. Олар, бизим узурымызгъа чыкъаджакъ куньлери (башларына келеджеклерни) не яхшы эшитир ве не яхшы корерлер (бир корьсенъ)! Факъат о залымлар бугунь ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинделер.

39. (Ресулым!) Сен оларны пешманлыкъ ве гъам-кедер куню акъкъында тенбиеле. Чюнки, олар бир гъафлет ичине далгъанлары алда ве аля иман этмеген экенлер (бакъарсынъ) иш олуп биткендир.
(Яни эр кеснинъ эсабы корюльген; бу эсап сонъунда дженнетке бараджакъларнен джеэннемни бойлайджакълар бир-биринден айырылгъандыр).

40. Ер юзюне ве онынъ узериндекилерге анджакъ биз варис олурмыз (эр шей кетер, биз къалырмыз) ве олар анджакъ бизге дёндюрилирлер.

41. Китапта Ибрахимни анъ. Зира, о, садакъаты бутюн бир пейгъамбер эди.

42. Бир заман о бабасына деди ки: Бабаджыгъым! Эшитмеген, корьмеген ве санъа ич бир файдасы тиймеген бир шейге ничюн табынасынъ?

43. Бабаджыгъым! Акъикъатен, санъа кельмеген бир илим манъа кельди. Ойле исе, манъа уй ки, сени тюз ёлгъа чыкъарайым.

44. Бабаджыгъым! Шейтангъа къуллыкъ этме! Чюнки, шейтан, чокъ мерхаметли Аллаһкъа асий олды.

45. Бабаджыгъым! Аллаһ тарафындан санъа азап токъунып да, шейтаннынъ якъыны олувынъдан къоркъам.

46. (Бабасы:) Эй, Ибрахим! деди, сен меним танърыларымдан юзь чевирмектесинъми? Эгер вазгечмесенъ, ант олсун, сени ташборангъа тутарым! Узун бир заман менден узакъ тур!

47. Ибрахим: Селям санъа (эсен къал) деди, Раббимден сен ичюн магъфирет истейджем. Чюнки, О, манъа чокъ лютфкярдыр.

48. Сизден де, Аллаһтан гъайры табынгъан шейлеринъизден де, узакълаша ве Раббиме ялварам. Умют этилир ки, (сен ичюн) Раббиме дуа этювимнен, бедбахт (эмеги бошуна кеткен) олмам.

49. Ниает, Ибрахим олардан ве Аллаһтан башкъа табынгъан шейлеринден узакълашып, бир тарафкъа чекильген вакътында, биз онъа Исхакъ ве Якъубны багъышладыкъ ве эр бирини пейгъамбер яптыкъ.
(Аз.Ибрахим, къавмындан узакълашаракъ, иджрет эткен бельденинъ Шам я да Фелестин экени ривает этиле. Бейзавийнинъ накъл эткенине коре, Аз.Ибрахим Шамгъа догъру ёлгъа чыкъкъанда, башта Харрангъа баргъан, о ерде Саранен эвленген ве бу эвлилектен Аз.Исхакъ дюньягъа кельген. Аз.Якъуб исе, Исхакънынъ огълу ве Ибрахимнинъ торунызыр).

50. Оларгъа рахметимизден багъышлавда булундыкъ; оларгъа акълы ве юксек бир шурет насип эттик.

51. (Ресулым!) Китапта Мусаны да анъ. Акъикъатен, о ихляс саиби эди ве эм ресул, эм де небий эди.

(Кениш даркъагъан анълайышкъа коре, садедже эски пейгъамберлерден бирининъ китап ве шериатыны девам эттирген пейгъамбер «небий», озюне янъы бир китап эндирильген ве янъы бир дин теблигъ эткен пейгъамбер исе, эм «небий», эм де «ресул»дыр. Аз.Мусагъа Теврат назиль олгъанындан, юкъарыдаки аетте небий ве ресул оларакъ анъылгъан).

52. Онъа Туурнынъ сагъ тарафындан сеслендик ве оны, фысылдашкъан кимсе къадар, (озюмизге) якълаштырдыкъ.

53. Рахметимизнинъ бир нетиджеси оларакъ, онъа къардашы Харунны пейгъамбер оларакъ эдие эттик.

(Аз.Муса, аиле азаларындан Харуннынъ озюне векиль ве ярдымджы тайин этилюви ичюн, Аллаһкъа ялваргъан, Аллаһ Тааля да, онынъ бу тилегини къабул эткен).

54. (Ресулым!) Китапта Исмаилни да анъ. Акъикъатен, о, сёзюне садыкъ эди, ресул ве небий эди.

55. Халкъына намазны ве зекятны эмир этер эди; Рабби нездинде де хошнутлыкъ къазангъан бир кимсе эди.

56. Китапта Идрисни де анъ. Акъикъатен, о, пек догъру бир инсан, бир пейгъамбер эди.

57. Оны усьтюн бир макъамгъа юксельттик.

(Тефсирджилернинъ бильдиргенлерине коре, Аз.Идриснинъ асыл ады Ухнуухтыр; Аз.Нуһнынъ учюнджи неслинден дедесидир. Озюнден эвель инсанлар айван териси кийгенлери алда, о урба тикмекни иджат эткен, айрыджа ильк дефа къалем къуллангъан, йылдызлар ве эсап ильми узеринде тюшюнген инсан олгъан. Онъа отуз саифе вахий энген).

58. Иште, булар Аллаһ оларгъа ниметлер берген пейгъамберлеринден, Адемнинъ союндан, Нуһ иле бирликте (гемиде) ташыгъанларымыздан, Ибрахим ве Исраил (Якъуб)нынъ союндан, догъругъа ириштирдигимиз ве сечкен кимселеримиздендир. Оларгъа чокъ мерхаметли олгъан Аллаһнынъ аетлери окъулгъанда, агълаяракъ седжедеге къапана эдилер.

59. Ниает, оларнынъ артындан ойле бир несиль кельди ки, булар намазны быракътылар; нефислерининъ арзуларына уйдылар. Бу себептен, илериде сапыкълыкъларынынъ джезасыны чекеджеклер.

60-
61. Анджакъ, тёвбе эткен, иман эткен ве яхшы давранышта булунгъан кимселер истиснадыр. Булар, ич бир акъсызлыкъа огъратылмайып, дженнетке, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ, къулларына гъиябен ваде эткен Адн дженнетлерине киреджеклер. Шубесиз, Онынъ вадеси ерини тападжакъ.

(Аетнинъ сонъки джумлеси бойле де анълашылгъан: «Муакъкъакъ ки, Аллаһнынъ яхшы къуллары, Онынъ ваде эткен дженнетине къавушаджакълар»).

62. О ерде бош сёз дегиль, хош сёз эшитирлер. Ве о ерде саба-акъшам озьлерине аит рызыкълары бардыр.

63. Къулларымыздан такъва саиплерине берген дженнетимиз, иште будыр.

(Абдуллах б. Аббаснынъ бир риваетине коре, Ресулуллах (с.а.) Джебраилге: «Эй, Джебраил, бизни шимди япкъан зияретлеринъден даа зияде зиярет этювинъден санъа мани олгъан бир шей бармы?» диерек, Джебраилнинъ оны даа чокъ зиярет этkенини истеген; бир башкъа риваетке коре, инанмагъанлар Аз.Пейгъамберден базы мевзуларда суаллер сорагъанлар; Аз.Пейгъамбер оларгъа якъында бильги береджегини сёйлеген, факъат Джебраил беклеген вакътында кельмегени ичюн, керекли бильгини алмагъа кечиккен; бу фырсатны къачырмагъан мушриклер: «Муhаммеднинъ Рабби оны унутты», киби лафлар эткенинен, о бунъа чокъ кедерленген. Бунынъ узерине, Джебраилнинъ сёзюни накъл эткен шу ает энди).

64. Биз, анджакъ Раббининъ эмринен энермиз. Огюмизде, артымызда ве булар арасында олгъан эр шей Онъа аиттир. Сенинъ Раббинъ унуткъан дегильдир.

65. (О) коклернинъ, ернинъ ве экисининъ арасындаки шейлернинъ Раббидир. О алда, Онъа къуллыкъ эт; Онъа къуллыкъ этмек ичюн сабырлы ве метанетли ол. Онынъ бир аддашы (бенъзери) олгъаныны билесинъми? (Асла бенъзери ёкътыр).

(Мушрик араплар, Аллаh исмини, садедже энъ буюк яратыджы олгъан Дженаб-ы Хакъ ичюн къуллана, ондан гъайры табынгъан путларына, Аллаh демейип, «илях» дей эдилер).

66. Инсан дер ки: «Ольген заманымда, акъикъатен тири оларакъ (къабримден) чыкъарыладжаммы?

67. Инсан тюшюнмезми ки, даа эвель о ич бир шей олмагъаны алда, биз оны яраткъандырмыз?

68. Ойле исе, Раббинъе ант олсун ки, муакъкъакъ суретте оларны шейтанларнен бирликте махшерде топлайджакъмыз; сонъ оларны тиз усьтюне чёккен вазиетте джеэннемнинъ этрафында азыр тутаджакъмыз.

69. Сонъ, эр миллеттен, рахман олгъан Аллаhкъа энъ чокъ асий олгъанлар ангилери исе, чекип айыраджакъмыз.

(Аллаhкъа энъ чокъ асий олгъанларнынъ айырылувы, тефсирджилер тарафындан бойле ёрумлангъан: Исьянкярларнынъ бир къысмы айырылып, джеэннемге атыладжакъ; исьяны даа енгиль олгъан ве вазиети уйгъун кельгенлер исе, багъышланаджакълар. Анджакъ, эгер ает бутюнинен кяфирлерге даир исе, о такъдирде, бу айырылув, эр кеснинъ, инкярджылыкъ ве исьян дереджесине коре, чешит группаларгъа айырылувыдыр ки, бунъа коре, эр группа сырасынен джеэннемде, вазиетине уйгъун бир табакъагъа атыладжакъ).

70. Сонъ, о ерни бойламагъа даа зияде ляйыкъ олгъанларны, эльбетте биз даа яхшы билирмиз.

71. Аранъыздан о ерге огърамайджакъ ич бир кимсе ёкътыр. Бу, Раббинънинъ къатий бир укюмидир.

(Бир риваетке коре, яхшы ве яман эр бир инсан джеэннемге огърайджакъ, анджакъ Аллаh яхшыларны якъмайджакъ, о ерден

къуртараджакъ. Джабир (р.а.) накъл эткен бир хадиске коре, дженнеттеки му'минлер даа эвель джеэннемге огърайджакълар, факъат джеэннемде олар огърагъан ерлерининъ атеши сёнеджек. Бир башкъа риваетке коре, дженнетли му'минлернинъ джеэннемге огъравлары, Сыраттан кечювлеринден ибареттир).

72. Сонъ, биз Аллаһтан сакъынгъанларны къуртарырмыз; залымларны де тиз усьтю чёкмиш алда, о ерде быракъырмыз.

73. Оларгъа аетлеримиз ачыкъ-аян окъулгъан вакъытта, инкяр эткенлер иман эткенлерге: Эки топлулыкътан ангисининъ (ангимизнинъ) мевкъи ве макъамы даа яхшы, меджлиси ве топлулыгъы даа гузель? дедилер.

74. Олардан эвель де, эшья ве корюниш нокътаи назарындан даа гузель нидже несиллерни эляк эттик.

75. Де ки: Ким сапыкълыкъта исе, чокъ мерхаметли Аллаһ онъа мухлет берсин! Ниает, оларгъа ваде берильген шейни – я азапны (му'минлер къаршысында магълюбиетни), я да къыяметни – корьген вакъытларында, мевкъи ве макъамы даа фена ве аскери даа зайыф олгъаннынъ ким экенини биледжеклер.

76. Аллаһ, догъру ёлдакилернинъ хидаетини арттырыр. Девамлы къалгъан яхшы ишлер, Раббинънинъ нездинде эм мукяфат бакъымындан даа хайырлы, эм де акъибетче, даа яхшыдыр.
(Тефсирджилер ашагъыдаки аетнинъ энювине себеп олгъан вазиетни бойле анълаталар: Факъыр бир мусульман олгъан Хаббааб (р.а.)нынъ мушриклернинъ илери кельгенлеринден бири Ас б. Ваильде аладжагъы бар эди. Хаббаб аладжагъыны истегенде, Ас онъа бойле деди: «Муһаммедни инкяр этмегенинъдже борджумны бермейджем». Хаббааб: «Аллаһкъа емин этерим ки, мен пейгъамберимни эм аятым ве олюмим муддетимдже, эм янъыдан тирильген вакътымда асла инкяр этмейджем», дегенинен, Ас бойле деген эди: «Ойле исе, тирильген вакътынъда манъа келирсинъ; о заман малым ве балам оладжагъына коре, санъа борджумны одерим!»).

77. (Ресулым!) Аетлеримизни инкяр эткен ве: «Муакъкъакъ суретте манъа мал ве эвлят бериледжек», деген адамны корьдинъми?

78. О гъайбны бильдими, ёкъса, Аллаһнынъ къатындан бир сёз алдымы?

79. Къатиен ёкъ! Биз онынъ сёйлегенини язаджакъмыз ве азабыны узаттыкъча узатаджакъмыз.

80. Онынъ дегенине биз варис олурмыз, (малы ве эвляды бизге къалыр); озю де бизге яп-янгъыз келир.

81. Олар озьлерине бир итибар ве къувет (весилеси) олсун дие, Аллаһтан башкъа танърылар эдиндилер.

82. Ёкъ, ёкъ! (Табынгъанлары), оларнынъ ибадетлерини танымайджакъ ве оларгъа душман оладжакълар.

83. (Ресулым!) Корьмединъми? Биз кяфирлернинъ усьтюне, оларгъа яхшыджа (исьянкярлыкъкъа) сюйреклеген шейтанларны ёлладыкъ.

84. Ойле исе, олар акъкъында ашыкъма. Биз олар ичюн, (куньлерини)

бирер-бирер саймакътамыз.

85-87. Такъва саиплерини эйет алында, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ узурында топлагъан, гунахкярларны да, сувсыз оларакъ джеэннемге сюрген кунюмиз, Рахман нездинде, сёз ве изин алгъандан башкъаларынынъ шефааткъа кучьлери етмейджек.

88. «Рахман бала эдинди», дедилер.

89. Акъикъатен, сиз пек чиркин бир шейни ортагъа аттынъыз.

90. Бундан толайы, аз къалды, коклер чатлайджакъ, ер ярыладжакъ, дагълар йыкъылып тюшеджек!

91. Рахмангъа бала эдинди ифтирасында булунгъанлары себебинден.

92. Албуки, бала эдинмек Рахманнынъ шанына якъышмаз.

93. Коклерде ве ерде олгъан эр кес, истиснасыз, къул оларакъ, Рахмангъа келеджек.

94. О, буларнынъ эписини саргъан ве сайыларыны бельгилегендир.

95. Буларнынъ эписи де, къыямет кунюнде Онынъ узурына тек башына (япъянгъыз) келеджектир.

96. Иман этип, яхшы давранышларда булунгъанларгъа кельгенде, олар ичюн чокъ мерхаметли олгъан Аллаһ, (гонъюллерде) бир севги яратаджакъ.

97. (Ресулым!) Биз Къур'анны, садедже онынънен Аллаһтан сакъынгъанларны мужделерсинъ ве шиддетнен къаршы чыкъкъан бир топлулыкъны тенбиелерсинъ, дие сенинъ тилинънен (эндирилип окъутаракъ) къолайлаштырдыкъ.

98. Биз олардан эвель нидже несиллерни эляк эттик. Сен олардан эр анги биринден (бир варлыкъ бильгиси) ис эте я да оларгъа аит хафиф бир сес эшитмектесинъми?

20. TAA hAA

135 аят олуп, Меккеде назиль олгъан. Суре адыны башындаки TAA-hAA арифлеринден алгъан.

Аз.Умернинъ бу суре весилесинен мусульман олувы, Ислям тарихининъ муим бир хатыра саифесидир. Вакъиа къыскъадан бойле: Ислямнынъ яман бир душманы олгъан Хаттааб огълу Умер, Ресулуллахны ольдюрмек вазифесини бойнуна ала ве бу иш ичюн ёлгъа чыкъа. Анджакъ, ёлда къыз къардашы Фатименен энъиштеси Саиднинъ мусульман олгъаныны эшиткенинен, башта оларнынъ ишини битирмеге къарар бере. Таа-һаа суресини окъуяткъан къадын-къоджа, Умернинъ кельгенини корьгенлеринен, Къур'ан саифелерини сакъласалар да, Умер оларны дуя. Окъугъанларыны корьмек истегенини айта. Инкяр этилюви узерине, Саидге атылды. Онъа мани олмакъ истеген Фатимени шамарлай. Юзьлеринден къанлар акъкъан Фатиме, джесаретке келерек, мусульман олгъанларыны ачыкъ айта. Къардашынынъ алына аджынгъан Умер, бу сефер алчакъ бир сеснен, текрар окъугъанларыны истей.

Таа ћаа суреси язылгъан саифелерни окъугъанынен, Къур'аннынъ муджизели тесиринден насибини аларакъ, Ресулуллахнынъ узурына бара ве мусульман ола.

Бисмиляаћирраћмаанирраћиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаћнынъ адынен).

1. Таа. ћаа.

2-3. Биз Къур'анны санъа, кучьлик чекерсинъ дие дегиль, анджакъ Аллаћтан къоркъкъанларгъа бир огют олсун, дие эндирдик.

4. (Къур'ан) ерни ве юдже коклерни яраткъан Аллаћ тарафындан пеш-пешине эндирильгендир.

5. Рахман, Аршны истива эткендир.
(Я да: «Рахман, Аршны укми алтына алгъандыр». Бакъ. А'рааф, 7/54).

6. Коклерде, ерде ве экиси арасында олгъан шейлернен, топракънынъ алтында олгъанлар – эп Онынъдыр.

7. Эгер сен, сёзни ачыкъ сёйлер исенъ, билесинъ ки, О, гизлини де, гизлининъ гизлисини де билир.

8. Аллаћ – озюнден башкъа илях олмагъандыр. Энъ гузель исимлер Онъа махсустыр.

9. (Ресулым!) Муса (вакъиасынынъ) хабери санъа келип еттими?

10. О вакъытта, о бир атеш корьген ве аилесине: Бекленъ! Эминим ки, бир атеш корьдим. Бельки, ондан сизге бир мешале кетиририм я да атешнинъ янында бир ребер тапарым, деген эди.
(Аз.Муса, аилесинен бирликте Медйенден анасы булунгъан Мысыргъа кете эди. Ёлда сувукъ бир геджеде, бир балалары догъгъанындан, атешке итияджлары бар эди. Аслында, онынъ корьген бу атеши, озюни вахийге азырламакъ ичюн бир ишарет эди).

11. О ерге баргъанда онъа (тарафымыздан): Эй, Муса! дие сесленильди:

12. Муакъкъакъ ки, мен, эбет мен сенинъ Раббинъим! Аман папучларынъны чыкъар! Чюнки, сен мукъаддес вадий Туваадасынъ!

13. Мен сени сечтим. Шимди вахий этильгенге къулакъ бер.

14. Муакъкъакъ ки, мен, ялынъыз мен Аллаћым. Менден башкъа илях ёкътыр. Манъа къуллыкъ эт; мени анъмакъ ичюн намаз къыл.

15. Къыямет куню мытлакъа келеджек. Эр кес пешинден чапкъан шейининъ къаршылыгъыны булсын, дие аман-аман, оны (озюмден) гизлейджем.

16. Онъа инанмагъан ве нефсининъ истеклерине уйгъан кимселер сакъын сени ондан (къыяметке инанувдан) вазгечтирмесин; сонъунда махв олурсынъ!

17. Шу сагъ элинъдеки недир, эй, Муса?

18. О, меним асамдыр, деди, онъа таяныр, онынънен малларыма япракъ силькитирим; меним онъа башкъа итияджларым да бар.

19. Аллаћ: Ерге ат оны, эй, Муса! деди.

20. Оны аман ерге атты. Бир де не корьсин, тезде сюйрекленген бир йылан дегильми!
21. Аллаһ буюрды: Ал оны! Къоркъма! Биз оны шимди ильк алына кетиреджекмиз.
22. Бир де элинъни къолтугъынънынъ алтына сокъ ки, бир башкъа муджизе олмакъ узьре, о къусурсыз ве лекесиз беязлыкъта чыкъсын.
23. Та ки, санъа, (бойледже) энъ буюк аетлеримизден базыларыны косьтерейик.
24. Фыравунгъа бар. Чюнки, о чокъ адден ашты.
25. Муса: Раббим! деди, юрегиме кенишлик бер.
26. Ишимни манъа къолайлаштыр.
27. Тилимден (шу) багъны чез.
28. Ки сёзюмни анъласынлар.
29. Манъа аилемден бир де везир (ярдымджи) бер,

30. Къардашым Харунны.
31. Онынъ саесинде аркъамны къуветлендир.
32. Ве оны ишиме ортакъ яп.
33. Бойледже, сени чокъ-чокъ тесбих этейик.
34. Ве чокъ-чокъ анъайыкъ сени.
35. Шубесиз, сен бизни корьмектесинъ.
36. Аллаһ: Эй, Муса! деди, истегенинъ санъа берильди.
37. Ант олсун, биз санъа бир кере даа лютф эткен эдик.
38. Бир вакъыт, вахий этиледжек шейни ананъа (шойле) вахий эткен эдик:

39. Мусаны сандыкъкъа къой; сонъ оны денъизге (Нильге) ташла; денъиз оны ялыгъа атсын да, меним душманым ве онынъ душманы олгъан бириси оны алсын. (Эй, Муса! Севильменъ) ве меним незаретимде етиштирилювинъ ичюн санъа озюмден севги бердим. *(Муса (а.с.)нынъ анасы, дигер огълан балалар киби, онынъ огълуны да, Фыравуннынъ ольдирювинден сакъына эди. Бу себептен, юкъарыдаки аетте бильдирильген иляхий ишаретке уйракъ, огълуны денъизге я да Ниль нехрине ташлады. Къадыны Асиенен багъчасында кезинген Фыравун сувда корьген сандыкъны чыкъартып, ичиндеки баланы корьгенинен, шашмалады; аетте бильдирильгени киби, Аллаһнынъ Мусагъа бир лютфи оларакъ, балагъа нисбетен бираз севги иссини дуйды. Аз.Мусанынъ татасы, къардашына не олгъаныны араштырып-сюрюштирер экен, онъа бир эмчек анасы къыдырылгъаныны бильди. Буны фырсат билерек, Фыравуннынъ сарайына барды.)*
40. Хатыранъдамы, къыз къардашынъ барып, «Онъа бакъаджакъ бирисини сизге тапайыммы?» дей эди. Бойледже, сени, козю, гонъюли севинч толсун ве гъам чекмесин, дие ананъа къайтарып бердик. Ве сен бирисини ольдюрдинъ де, сени къасеветтен къуртардыкъ. Сени яхшыдан-яхшы имтиандан кечирдик. Бунынъ ичюн йыллар бою Медйен

халкъы арасында къалдынъ. Сонъ, такъдирге коре (бу макъамгъа) кельдинъ, эй, Муса!
(Аетнинъ сонъки джумлеси тефсирлерде денъишик шекиллерде изаатлангъан олуп, эсаслылары шулардыр: «Сонъ, такъдирге коре, бу улькеге я да пейгъамберлик мертебесине ириштинъ, эй, Муса!», «Сонъ пейгъамберлик ичюн тайин ве такъдир этильген бу куньге къадар кельдинъ, эй, Муса!»).

41. Сени, озюм ичюн эльчи сечтим.
42. Сен ве къардашынъ бирликте, аетлеримни алып барынъ. Мени анъувда тенбеллик этменъ.
43. Фыравунгъа барынъ. Чюнки, о, зияде адден ашты.
44. Онъа йымшакъ сёз сёйленъ. Бельки, о акъылыны башына топлар я да къоркъар.
45. Дедилер ки: Раббимиз! Догърусы, биз онынъ бизге арткъач дереджеде фена давранувындан яхут зияде адден ашувындан къоркъмакътамыз.
46. Буюрды ки: Къоркъманъ, чюнки, мен сизнен бераберим; эшитир ве корерим.
47. Айды, онъа барынъ да, айтынъ ки: Биз сенинъ Раббинънинъ эльчилеримиз. Исраил огъулларыны аман бизнен бирликте ёлла; оларгъа эзиет этме! Биз, сенинъ Раббинъден бир ает кетирдик. Къуртулыш – хидаетке уйгъанларнынъдыр.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аетнинъ сонъки джумлеси, бир дуа ве тилек джумлеси олмайып, хидаетке уйгъанларнынъ, Фыравуннынъ эзиетинден эрте-кеч къуртуладжакълары бильдирильген бир хабер джумлесидир. Иште, бу сёз иле Муса ве Харун, Фыравунгъа буны хатырлатмакътадырлар).
48. Акъикъатен, бизге вахий олунды ки: (Пейгъамберлерни) яланлагъан ве юзь чевиргенлерге азап этиледжек.
49. Фыравун: Раббинъиз де ким экен, эй, Муса? деди.
50. О да: Бизим Раббимиз, эр шейге хилкъатыны (варлыкъ ве хусусиетини) бериджи, сонъра да, догъру ёлны косьтериджидир, деди.
51. Фыравун: Ойле исе, эвельки миллетлернинъ алы не оладжакъ? деди.
52. Муса: Олар акъкъында бильги Раббимнинъ янында бир китапта булуныр. Раббим не янъылыр, не де унутыр, деди.
53. О, ерни сизге бешик япыджы ве онда сизге ёллар ачыджы, коктен де сув эндириджидир. Онынънен биз чешит экинлерден чифтлер чыкъардыкъ.
54. Ашанъыз; айванларынъызны отлатынъыз. Шубесиз, бунда акъыл саиплери ичюн (Аллаһнынъ къудретине) ишаретлер бардыр.
55. Сизни ондан (топракътан) яраттыкъ; сизни кене о ерге къайтараджакъмыз ве бир кере даа сизни ондан чыкъараджакъмыз.
56. Ант олсун, биз онъа (Фыравунгъа) бутюн (бу) делиллеримизни косьтердик; кене де яланлады ве тирельди.
57. Деди ки: Бизни, япкъан тылсымынънен юртумыздан чыкъарырым, дие

кельдинъми, эй, Муса?

58. Ойле исе, муакъкъакъ суретте биз де санъа, тамам онынъ киби бир ырым япаджакъмыз. Шимди сен, сеннен бизим арамызда, не сен, не де биз мухалефет этмейджек уйгъун бир ерде булушмакъ заманыны бельгиле.

59. Муса: Булушмакъ заманынъыз, байрам куню, къушлукъ вакътында инсанларнынъ топланув заманы олсун, деди.

60. Бунынъ узерине Фыравун къайтып кетти. Ийлесини (сихирбазларыны) топлады. Сонъ, кери кельди.

(Фыравун, уста тылсымджыларны топлагъан, тылсым эшьяларынен бирликте Мусанынъ къаршысына чыкъаргъан. Аз.Муса да, къардашы Харуннен бирликте эди. Байрам шенълиги ичюн топлангъан халкъ, оладжакъларны сейир этмек ичюн сабырсызлана эди).

61. Муса оларгъа: Языкъ сизге! деди, Аллаһ акъкъында ялан уйдурманъ! Сонъ О, бир азапнен тамырынъызны кесер! Ифтира эткен, муакъкъакъ перишан олур.

62. Бунынъ узерине олар, вазиетлерини озьара тартыштылар; гизли-гизли фысылдаштылар.

63. Бойле дедилер: «Бу экиси, муакъкъакъ ки, сихирлеринен сизни юртунъыздан чыкъармакъ ве сизинъ орьнек ёлунъызны ортадан къалдырмакъ истеген эки сихирбаздыр садедже».

64. «Ойле исе, ийленъизни къурынъ; сонъра, сыранен келинъ. Муакъкъакъ ки, бугунь усьтюн кельген къазанаджакъ».

65. Дедилер ки: Эй, Муса! Я сен ат, я да эвель аткъан биз олайыкъ.

66. Ёкъ, сиз атынъ, деди. Бир де бакъты ки, тылсымлары саесинде йиплери ве сопалары онъа керчектен чапышаяткъан киби корюле.

67. Муса бирден ичинде бир къоркъу дуйды.

68. «Къоркъма! дедик, усьтюн келеджек къатиен сенсинъ».

69. «Сагъ элинъдекини ат да, оларнынъ япкъанларыны ютсын. Япкъанлары, садедже бир тылсымджы ийлесидир. Тылсымджы исе, не ерге барса, (не япса) къуртулышкъа иришалмаз».

(Аз.Муса вахийге уяракъ, элиндеки асаны ерге аткъан, бир муджизе ифадеси оларакъ, аджderха алына кельген аса, керчектен, Фыравуннынъ сихирбазларынынъ тылсымлы йиплерини ве сопаларыны юта къойгъан).

70. Бунынъ узерине, сихирбазлар седждеге къапандылар; «Харуннынъ ве Мусанынъ Раббине иман эттик», дедилер.

71. (Фыравун) бойле деди: Мен сизге изин бермеден эвель, онъа инандынъыз, ойлеми! Акъикъат шу ки, о, сизге тылсым огреткен буюгинъиздир. Шимди эллеринъизнен аякъларынъызны, тюшюнмеден, чапразлама кеседжем ве сизни хурма далларына асаджам! Бойледже, ангимизнинъ азабымыз даа шиддетли ве девамлы олгъаныны яхшыджа анълайджакъсынъыз.

(Менфааткъа таянгъан бирлик ве бераберликнинъ омюри де

менфааткъа багълыдыр. Менфаат биткенинен, бирлик дагъылыр, менфаатлар чатышкъанынен, корюнеште мевджут достлукълар душманлыкъкъа чевирилир. Сихирбазлар иман этмейип, Фыравунны дестеклевде девам этселер эди, макъбул адамлар оладжакъ, ниметлер ичинде ялдайджакъ эдилер. Анджакъ иман козьлерини ачкъанынен, бакъийни (эбедий ниметни) фанийден (кечиджиден) усьтюн корьдилер).

72. Дедилер ки: «Сени, бизге кельген ачыкъ-ачыкъ муджизелерден ве бизни яраткъандан усьтюн туталмаймыз. Ойле исе, япаджагъынъны яп! Сен ялынъыз бу дюнья аятында укюминъни кечире билирсинъ».

73. «Бизге хаталырымызны ве сенинъ бизге зорнен яптыргъан тылсымны багъышлавы ичюн, Раббимизге иман эттик. Аллаһ, (мукяфаты) энъ хайырлы ве (джезасы) энъ девамлы олгъандыр».

74. Шу ери муакъкъакъ ки, ким Раббине гунахкяр оларакъ барса, джеэннем тамам онынъ ичюндир. О исе, о ерде не олюр, не де яшар!

75. Ким де яхшы давранышларда булунгъан бир му'мин оларакъ, онъа барса, усьтюн дереджелер, иште, тамам булар ичюндир.

76. Ичинде эбедий къаладжакълары, зeмининден ирмакълар акъкъан Адн дженнетлери! Иште, арынгъанларнынъ мукяфаты будыр.

77. Ант олсун ки, биз Мусагъа: Къулларымнен бирликте геджелейин ёлгъа чыкъ да, (сизге) етишилювинден къоркъмадан ве (богъулувдан) сакъынмадан, оларгъа денъизде къуру бир ёл ач, дие вахий эткен эдик.
(Бу эмир узерине Аз.Муса акъшам къаранлыгъында ёлгъа чыкъты. Фыравун буны бильген эди).

78. Бунынъ усьтюне, о, аскерлеринен бирликте, оларнынъ пешине тюшти. Денъиз оларны комюп, богъа къойды.

79. Фыравун къавмыны саптырды, догъру ёлгъа етеклемеди.
(Пейгъамбернинъ даветине къулакъ асаджакъ ерде, оны ве му'минлерни джезаландырувгъа арекет эткен Фыравун, Аллаһнынъ къудретинен, му'минлерге ачылгъан денъиз ёлунынъ, Фыравун ве ордусы узерине къапалувынен эляк олды).

80. Эй, Исраил огъуллары! Сизни душманынъыздан къуртардыкъ; Туурнынъ сагъ тарафына (келювинъиз ичюн) сизге ваде бердик ве сизге къудрет эльвасынен бодене эти лютф эттик.
(Тефсирлерде анълатылгъанына коре, Аллаһ Тааля, Аз.Мусагъа, Туур дагъынынъ сагъ тарафына келюви, айрыджа, Тевратнынъ назиль олувы сырасында азыр олмакъ узьре, сечеджек етмиш адамлыкъ бир группаны да берабер алып келюви ичюн, бир муддет берген эди. Бакъ. Бакъара, 2/57).

81. Сизге рызыкъ оларакъ, бергенлеримизнинъ темизлеринден ашанъ, бу хусуста адден ашув ве нанкорьлик де этменъ; сонъунда сизни гъадабым чарпар. Эр ким ки, оны гъадабым чарпса, акъикъатен о, йыкъылып кеткендир.

82. Шу да муакъкъакъ ки, мен, тёвбе эткен, инангъан ве файдалы иш япкъан, сонъра (бойледже) догъру ёлда юрген кимсени багъышларым.
(Аз.Муса къавмыны Мысырдан чыкъарып, Синагъа кечиргенден сонъ,

Дженаб-ы Хакътан вахий алмакъ узьре, алель-аджеле Туургъа кетер экен, къавмынынъ башында озь ерине Аз.Харунны къалдыргъан эди. Аллаһ Тааля Аз.Мусагъа бойле буюргъан эди:)

83. Сени аджелеликнен къавмынъдан айрылмагъа етеклеген недир, эй, Муса!
84. Муса: Иште, деди, олар да меним пешимделер. Мен, мемнун олурсынъ дие, санъа аджеле кельдим, Раббим.
85. Аллаһ буюрды: Сенден сонъ биз къавмынъны (Харуннен къалгъан Исраил огъулларыны) имтиан эттик ве Саамирий оларны ёлдан чыкъарды.
(Риваетке коре, Саамирий – Исраил огъулларынынъ Саамире къабилесине менсюп эди. Бу киши бир бузавнынъ эйкелини ясагъан ве халкъкъа онынъ танъры олгъаныны телкъин этюв суретинен, оларны Муса ве Харуннынъ хакъ docининден узакълаштырмагъа арекет эткен эди).
86. Бунынъ узерине Муса, опькели ве кедерли оларакъ къавмына къайтты. Эй, къавмым! деди, Раббинъиз сизге гузель бир ваделе булунмагъан эдими? Бу алда, сизге вакъыт чокъ узун кельдими, ёкъса, усьтюнъизге Раббинъизнинъ гъадабы энювини истединъизми ки, манъа олгъан ваденъизден къайттынъыз?
87. Дедилер ки: Биз санъа берген вадемизден, озь къудрет ве ирадемизнен къайтмадыкъ. Факъат биз, о къавмнынъ (мысырлыларнынъ) зийнет эшьясындан бир такъым агъырлыкълар юкленген, сонъра да оларны аткъан эдик; айны шекильде Саамирий де аткъан эди.
(Саамирийнинъ телькъининен зийнетлерни иритмек ве бузав япмакъ ичюн атешке аттылар).
88. Бу адам, олар ичюн бокюре бильген бир бузав эйкели иджат этти. Бунынъ узерине: Иште, дедилер, бу – сизинъ де, Мусанынъ да, танърысыдыр. Факъат оны унутты.
(Аетнинъ сонъки джумлеси, тефсирджилер тарафындан эки шекильде ёрумлагъан; бири бойле: «Факъат Муса бу бузавнынъ танъры олгъаныны унутты; Аллаһны башкъа ерлерде къыдырмагъа тырышты. Бу анълайышкъа коре, бу сёзни сёйлегенлер, Саамирий ве тарафдарларыдыр.
Экинджи ёрумгъа коре, аетнинъ манасы бойле: «Иште, Саамирий Аллаһны унутты»; Ондан ве Муса вастасынен теблигъ этильген хакъ динден юзь чевирди).
89. О шейнинъ, оларгъа ич бир сёзнен къаршылыкъ бералмайджагъыны, озьлерине не бир зарар, не де бир файда бермек кучюнде олмагъаныны корьмезлерми?
90. Акъикъатен, Харун оларгъа даа эвель: Эй, къавмым! деген эди, сиз бунынъ себебинден, садедже фитнеге огърадынъыз. Сизинъ Раббинъиз, шубесиз чокъ мерхаметли Аллаһтыр. Шу алда, манъа уйынъ ве эмриме итаат этинъ.

91. Олар: Биз, дедилер, Муса арамызгъа къайткъангъа къадар, бунъа табынувдан асла вазгечмейджекмиз!

92- (Муса къайткъан сонъ:) Эй, Харун! деди, санъа не мани олды да,
93. буларнынъ далялетке тюшкенлерини корьген вакътынъда, артымдан кельмtechнъ? Эмриме асий олдынъмы?

94. (Харун:) Эй, анамнынъ огълу! деди, сачымны-сакъалымны юлкъма! Мен сенинъ: «Исраил огъуллары арасында болюнюв чыкъардынъ; сёзюмни тутмадынъ!» деменъден къоркътым.

95. Муса: Я сенинъ зорунъ недир, эй, Саамирий? деди.

96. О да: Мен, оларнынъ корьмегенлерини корьдим. Зира, о эльчининъ изинден бир авуч (топракъ) алып, оны (ириген зийнетлернинъ ичине) аттым. Буны манъа нефсим бойле хош косьтерди, деди.
(Тефсирджилерге коре, Саамирийнинъ, Исраил огъулларынынъ корьмейип де, озюнинъ корьгенини ве изинден бир авуч топракъ алгъаныны идда эткен эльчиси, Аз.Мусанынъ узурына кельген Джебраил эди. Саамирий онынъ аты баскъан ерлернинъ ешергенини корьген, изининъ топрагъындан бир авуч алып, атешке аткъан. Аетни миджазий манада: «Аллаһнынъ ильхам эткен ильмини бойле къулландым», шеклинде анъламакъ да мумкюн).

97. Муса: Деф ол! деди, артыкъ аятынъ боюнджа сен: «Манъа токъунманъ!» дейджексинъ. Айрыджа, сен ичюн къуртулалмайджакъ бир джеза кунюнъ бар. Табынаяткъан танърынъа да бакъ! Емин этерим, биз оны якъаджакъмыз; сонъ оны парча-парча этип, денъизге савураджакъмыз!
(Риваетке коре, Аз.Мусанынъ: «Артыкъ аятынъ боюнджа сен: Манъа токъунманъ! Дейджексинъ», шеклиндеки беддуасындан сонъ, Саамирий, акъикъатен, агъыр бир юкъунчлы хасталыкъкъа огърагъан ве омюри бою инсанлардан узакъ турмагъа меджбур олгъан).

98. Сизинъ иляхынъыз, ялынъыз озюнден башкъа илях олмагъан Аллаһтыр. Онынъ ильми эр шейни саргъандыр.

99. (Ресулым!) Иште, бойледже, кечмиштекилернинъ хаберлеринден бир къысмыны санъа анълатмакътамыз. Шубесиз ки, тарафымыздан санъа бир зикр бердик.
(Аетте кечкен «зикр» базы тефсирджилерге коре, узеринде тюшюнмеге ве ибрет алмагъа ляйыкъ вакъиаларгъа даир хаберлерни ичине алгъан Къур'ан демектир).

100. Ким ондан юзь чевирир исе, шубесиз ки, къыямет кунюнде о агъыр бир гунах юкюни аркъалайджакъ.

101. Бу кимселер, онда (о гунах юкюнинъ алтында) эбедий къалырлар. Олар ичюн къыямет кунюнде бу не фена бир юктир!

102. О куню Суургъа уфленир ве биз о заман гунахкярларны, козьлери (къоркъудан) ком-кок бир алда махшерде топлармыз.
(«Козьлери ком-кок» шеклинде терджиме этильген «_+зуркъан+_» келимеси арапчада сувсызлар ве корьлер манасында да къулланылмакъта).

103. Араларында бир-бирилерине гизли-гизли бойле дерлер: «Дюньяда

садедже он кунь къалдынъыз».

104. Озь аралары къонушкъан мевзуны биз даа яхшы билирмиз. Оларнынъ энъ етишкени ве акъыллысы о вакъытта: «Бир куньден зияде къалмадынъыз», дер.
(Бу аетте сёз юрсетильген кишилернинъ, ахиретте, о аятнынъ не къадар узун олгъанынынъ фаркъына баргъандан сонъ, артыкъ дюнья аятынынъ къыскъалыгъыны ве кечиджилигини анълайджакълары беян этильмекте).

105. (Ресулым!) Сенден дагълар акъкъында сорарлар. Де ки: Раббим оларны уфатып савураджакъ.

106. Бойледже, ерлерини тюм-тюз, бом-бош ыракъаджакъ.

107. О ерде не бир эниш, не де бир ёкъуш коре биледжексинъ.

108. О куню инсанлар даветчиге (Исрафилге) уяджакълар. Онъа къаршы сагъгъа-солгъа бурулмакъ ёкъ. Артыкъ, чокъ мерхаметли Аллаһ урьметине, сеслер къысылгъандыр. Бу себептен, фысылтыдан башкъа бир сёз эшиталмазсынъ.

109. О куню Рахманнынъ изин берген ве сёзюнден хошлангъанындан башкъасынынъ шефааты файда бермез.

110. О, инсанларнынъ келеджеклерини де, кечмишлерини де билир. Оларнынъ ильми исе, буны къаврап олалмаз.
(Аетнинъ сонъки джумлеси бойле де анълашылгъандыр: «Олар исе, бильги тарафындан Аллаһны къаврап оламазлар»).

111. Бутюн юзьлер (инсанлар), тири ве эр шейге хаким олгъан Аллаһ ичюн эгилип, боюн буккендир. Зулум аркъалангъан исе, акъикъатен перишан олгъандыр.

112. Эр ким му'мин оларакъ, яхшы ишлерден япар исе, артыкъ о, не зулумдан, не де акъкъынынъ тапталувындан къоркъар.

113. (Ресулым!) Биз оны бойледже, арапча бир Къур'ан оларакъ эндирдик ве онда тенбиелерни текрар-текрар беян эттик. Умют этилир ки, олар (бу саеде гунахтан) къорчаланырлар; яхут да о (Къур'ан) олар ичюн бир ибретни ортагъа къояр.

114. Акъикъий укюмдар олгъан Аллаһ юджедир. Санъа Онынъ вахийи тамамланмадан эвель, Къур'анны (окъувда) ашыкъма ве: «Раббим, меним ильмимни арттыр», де.
(Вахийге иришмек эеджаны ичинде, даа вахий битмеден, алгъан къысымларыны окъумагъа, теляфуз этмеге чалышкъан Пейгъамберимиз тенбие, ашыкъмакъ керек олмагъаны ифаде этильмекте).

115. Ант олсун, биз даа эвель де, Адемге ахт (эмир ве вахий) берген эдик. Не бар ки, о, (ахтны) унутты. Онда азим де тапмадыкъ.
(Аз.Адем, Аллаһнынъ ясакълагъанына рагъмен, шейтаннынъ тешвикъатынен, ясакълангъан тереькнинъ мейвасындан ашагъан, сёзюнде турамагъан эди. Иште, аетте Аз.Адемнинъ бу давранышына ишарет этильмекте ве онынъ, шейтан тешвикъатына сабырлы ве

къарарлы оларакъ къаршы турмагъаны анълатылмакъта. Анджакъ, аетнинъ сонъки джумлеси, тефсирджилер тарафындан бойле де анълашылгъан: «Факъат оны гунах ишлемекте къарарлы тапмадыкъ». Чюнки, Адем, сонъундан пешман олгъан ве тёвбе эткен эди).

116. Бир заман биз мелеклерге: Адемге седжде этинъ! деген эдик. Олар аман седжде эттилер; ялынъыз Иблис истисна. О тирельди.
117. Бунынъ узерине: Эй, Адем! дедик, бу, эм сен ичюн, эм де къадынынъ ичюн буюк бир душмандыр. Сакъын сизни дженнеттен чыкъармасын; сонъра ёрулыр, сыкъынты чекерсинъ!
118. Шимди бу ерде сен ичюн не ач олмакъ бар, не де чыплакъ къалмакъ.
119. Кене бу ерде сен, сувсызлыкъ чекмейджек, сыджакътан да буналмайджакъсынъ.
120. Деркен, шейтан онынъ акълыны къарыштырып: «Эй, Адем! деди, санъа эбедийлик терегини ве сонъсыз бир салтанатны косьтерейимми?»
(Шейтан, мейвасы ясакълангъан терекни косьтеререк: «Раббинъиз, эки мелек алына кельмеменъиз, яхут бу ерде эбедий къаладжакълардан олмаманъыз ичюн – ялынъыз бунынъ ичюн – сизге бутюн терекни ясакълады», диерек, оларны къандырды. Бакъ. А'рааф, 7/20).
121. Ниает, ондан ашадылар. Бунынъ узерине айып ерлери озьлерине корюнди. Усьтлерини дженнет япрагъынен орьтмеге арекет эттилер. (Бойледже) Адем Раббине асий олуп, ёлуны шашырды.
122. Сонъ, Рабби оны сечти; тёвбесини къабул этти ве догъру ёлгъа ёнельтти.
123. Деди ки: Бир-биринъизге душман оларакъ, эпинъиз о ерден (дженнеттен) тюшюнъ! Артыкъ менден сизге хидает кельгенде, ким меним хидаетиме уйса, о, сапмаз ве бедбахт олмаз.
124. Ким де, мени анъувдан юзь чевирсе, шубесиз, онынъ сыкъынтылы бир аяты оладжакъ ве биз оны къыямет куню корь оларакъ, ашр этеджекмиз.
125. О: Раббим! Мени ничюн корь оларакъ ашр эттинъ? Албуки, мен акъикъатен корер эдим! дер.
126. (Аллаһ) буюрыр ки: Иште, бойле. Чюнки, санъа аетлеримиз кельди; амма сен оларны унуттынъ. Бугунь де айны шекильде сен унутылмакътасынъ!
127. Догъру ёлдан сапкъанны ве Раббининъ аетлерине инанмагъанны, иште бойле джезаландырырмыз. Ахирет азабы, эльбетте даа шиддетли ве даа девамлыдыр.
128. Бизим, олардан эвель нидже несиллерни эляк эткенимиз оларны ёлгъа кетирмедими? Албуки, оларнынъ юртларында кезип долашырлар. Бунда, эльбетте ки, акъыл саиплери ичюн нидже ибретлер бар.
129. Эгер Раббинъден, даа эвель садир олгъан бир сёз ве тайин этильген бир ваде олмаса эди, (джеза олар ичюн де дюньяда) къачынылмаз олур эди.
130. (Ресулым!) Сен оларнынъ сёйлегенлерине сабыр эт. Кунешнинъ догъувындан эвель де, батувындан эвель де Раббинъни макътав иле

тесбих эт; гедженинъ бир къысым саатлеринен куньдюзнинъ этрафында (эки уджунда) да тесбих эт ки, сен Аллаһтан хошнут олурсынъ (Аллаһ да сенден!).
(Тефсирджилер, бу аетте «макътав иле тесбих» – намаз олгъаныны бильдирелер. Намаз энъ буюк ве энъ кямиль зикрдир; Аллаһны тесбих, текбир, якъарув иле анъмакъ ве ялынъыз Онъа табынмакъ – къуллыкъны арз этмектир. Бейзавийге коре, кунешнинъ догъувындан эвельки тесбих – саба намазы; гедженинъ бир къысым саатлериндеки исе – акъшам ве ятсы намазларыдыр. «Куньдюзнинъ этрафында, яни башында ве сонъунда тесбих эт» ифадесинен, эмиетине бинаэн, саба ве акъшам намазларына экинджи дефа дикъкъат джельп этильген).

131. Сакъын, озьлерини сынамакъ ичюн олардан бир къысмы файдаландырдыгъымыз дюнья аятынынъ джазибелигине козьлеринъни тикме! Раббинънинъ нимети эм даа хайырлы, эм даа девамлыдыр.

132. Аиленъе намазны эмир эт; озюнъ де онъа сабырнен девам эт. Сенден рызыкъ истемеймиз; (аксине) биз сени рызыкъландырамыз. Гузель нетидже – такъванендир.

133. Олар: (Муһаммед) бизге Раббинъден бир муджизе кетирмели дегиль эдими? дедилер. Эвельде кельген китаплардакининъ ап-ачыкъ делили (Къур'ан) оларгъа кельмедими?
(Къур'ан-ы Керим эм озюнинъ керчеклигини исбат эткен, эм де эвельки китапларнынъ хакъ олгъанына делиль тешкиль эткен бир муджизедир).

134. Эгер биз, бундан (Къур'андан) эвель оларны бир азапнен эляк этсек эди, муакъкъакъ ки, бойле дейджек эдилер: Я Рабби! Бизге бир эльчи ёлласа эдинъ де, шу ашшалыкъкъа ве резилликке тюшмеден эвель, аетлеринъе уйса эдик!

135. Де ки: Эр кес беклемектедир; ойле исе, сиз де бекленъ. Якъында анълайджакъсынъыз; догъру, тюзгюн ёлнынъ ёлджулары ким ве хидаетте олгъан ким экенини!

21. эль-ЭНБИЙАА

Энбийаа суреси 112 ает, Меккеде назиль олгъан. Башкъа мевзуларнен берабер, хусусен базы пейгъамберлер ве оларнынъ къавмларынен мунасебетлеринден баас эткени ичюн, Энбийаа (пейгъамберлер) адыны алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Инсанлар эсапкъа чекиледжек (кунь) якълашты. Ал бойле экен, олар гъафлет ичинде юзь чевирдилер.

2-3. Рабблеринден озьлерине не заман янъы бир ихтар кельсе, олар буны эп алайгъа аларакъ, къальплери оюнгъа, эгленджеге даларакъ динълегендирлер. О залымлар бойле фысылдаштылар: Бу (Муһаммед),

сиз киби бир бешер олмакътан башкъа недир я! Сиз шимди козюнъиз коре-коре тылсымгъа къапылмакътасызмы?

4. (Пейгъамбер) деди ки: Раббим, ерде ве кокте (сёйленген) эр сёзни билир. О, хакъкъы иле эшитиджи ве билиджидир.

5. «Ёкъ, дедилер, (булар) сачма-сапыкъ руялардыр; мытлакъа оны озю уйдургъандыр; бельки де, о, шаирдир. (Эгер ойле олмаса (бизге) аман эвелькилерине ёлланылгъанына бенъзеген бир ает кетирсин».

6. Булардан эвель эляк эткен ич бир больгемиз иман этмеген эди; шимди булар иман этеджеклерми?

7. Биз, сенден эвель де, озьлерине вахий берген адамларымыздан башкъасыны пейгъамбер оларакъ ёлламадыкъ. Эгер бильмесенъиз, бильгенлерден соранъ.
(Бу аетте кечкен «_+эхлу'з-зикр+_» яни (бильгенлер) демек, тефсирджилерге коре, Теврат ве Инджиль акъкъында догъру ве етерли бильгиси олгъан эхл-и китап алимлеридир).

8. Биз оларны (пейгъамберлерни), аш ашамаз бирер (джансыз) джесет оларакъ яратмадыкъ. Олар (бу дюньяда) эбедий де дегиллер.

9. Сонъ оларгъа (берген) сёзюмизни ерине кетирдик; бойледже, эм оларны, эм де истедигимиз (башкъа) кимселерни къуртулышкъа ириштирдик; мусрифлерни де эляк эттик.
(Бу ердеки мусрифлернинъ манасы, иман ве хидаетке иришмек ичюн озьлерине берильген фырсатларгъа къыймет кесмеген, пейгъамберлерни яланламакъта исрар эткен кяфирлердир).

10. Ант олсун, сизге ичинде сиз ичюн огют булунгъан бир китап эндирдик. Аля акъылланмазсынъызмы?

11. Залым олгъан нидже больгени къырып кечирдик; артындан да, нидже башкъа топлулыкълар вуджютке кетирдик.

12. Азабымызны ис эткенлеринде, бир де бакъарсынъ ки, о ерлерден (азап больгесинден) къачмакъталар!

13. «Къачманъ! Ичинде булундыгъынъыз ферахкъа ве юртларынъызгъа дёнюнъ! Чюнки, сизден суаллер сораладжакъ!»

14. «Вай, башымызгъа кельгенлерге! дедилер; акъикъатен биз залым инсанлар экенмиз».

15. Биз оларны, къурып чалынгъан экинге, сёнген атешке чевиргенге къадар, бу ферьядлары девам этер.

16. Биз, кокни, ерни ве булар арасындакилерни, оюнджылар (иши, эгленджеси) оларакъ яратмадыкъ.
(Яни Аллаһ бутюн буларны озю ичюн бир оюн олсун дие, бош ве манасыз шейлер оларакъ дегиль, буюк икметлер ве муим файдалар ичюн яраткъан).

17. Эгер бир эглендже япмагъа истесе эдик, оны озь тарафымыздан япар эдик. (Бу ирадемизнинъ эсери олур эди. Амма) биз (буны) япкъанлардан дегильмиз.

18. Догърусы, биз хакъны батылнынъ тепесине миндирирмиз де, о,

батылнынъ ишини битирир. Бир де бакъарсынъыз ки, батыл ёкъ олуп кеткен. (Аллаһкъа) якъыштыргъан сыфатларынъыздан толайы, языкълар олсун сизге!

19. Коклерде ве ерде кимлер бар исе, Онъа аиттир. Онынъ узурында олгъанлар, Онъа ибадет хусусында кибирленмезлер ве ёрулмазлар.
20. Олар быкъмадан-усанмадан, гедже-куньдюз (Аллаһны) тесбих этерлер.
21. Ёкъса (о мушриклер), ерден бир такъым танърылар эдиндилер де, (олюлерни) олар тирильтеджеклерми?
22. Эгер ерде ве кокте Аллаһтан башкъа танърылар олса эди, ер ве кок, (буларнынъ низамы) кесен-кес бозулып кетер эди. Демек ки, Аршнынъ Рабби олгъан Аллаһ оларнынъ якъыштыргъан сыфатларындан узакътыр. *(Бу ает Аллаһнынъ бирлигини косьтерген энъ кучьлю делиллерден бирини ортагъа къоя. Бу делиль – алемнинъ низамыдыр. Акъикъатен, эгер бирден зияде илях олса эди, булар бир-биринен я анълашыр, я да анълашамаз эдилер. Бир-биринен анълашкъанлары, берабер айны шейни япкъанлары, яраткъанлары, алемге берабер низам бергенлери такъдирде, я бири дигерине мухтадж олур эди ки, мухтадж олгъан илях олалмаз; я да ярдымгъа мухтадж олмаз эди; бу вазиетте де, дигерлерининъ барлыгъы керекмез эди. Бу алда, Аллаһ бирдир. Дигер тарафтан, эгер бу иляхлар бир-бирилеринен анълашамасалар, бирининъ япкъанына, яраткъанына дигери къаршы чыкъса, о вакъытта алемде низамдан эсер къалмаз; аетте де буюрылгъаны киби, «ер ве кок бозулып кетер эди». Албуки, алемде акърансыз бир низам мевджуттыр. Бу алда, Аллаһ бардыр ве бирдир).*
23. Аллаһ, япкъанындан месуль тутуламаз; олар исе, соргъугъа чекиледжеклер.
24. Ёкъса, Ондан башкъа бир такъым танърылар эдиндилерми? Де ки: Айды, делиллеринъизни кетиринъ! Иште, меннен берабер олгъанларнынъ Китабы ве менден эвелькилернинъ Китабы. Ёкъ, оларнынъ чокъу хакъны бильмезлер; бу себептен де, юзь чевирирлер.
25. Сенден эвель ич бир ресул ёлламадыкъ ки, онъа: «Менден башкъа Илях ёкътыр; о алда, манъа къуллыкъ этинъ», дие вахий эткен олмайыкъ.
26. Рахман (олгъан Аллаһ, мелеклерни) эвлят этти, дедилер. О бундан узакътыр. Догърусы, (мелеклер), лютф ве ихсангъа ляйыкъ къуллардыр.
27. Ондан (эмир алмадан) эвель къонушмазлар; олар, садедже Онынъ эмринен арекет этерлер.
28. Аллаһ, оларнынъ оглериндекини де, артларындакини де (япкъанларыны да, япаджакъларыны да) билир. Аллаһ ризасына иришкенлерден башкъасына шефаат этмезлер. Олар, Аллаһ къоркъусындан титрерлер!
29. Олардан эр ким: «Танъры О дегиль, меним!» десе, биз оны джеэннемнен джезаландырырмыз. Иште, биз, залымларгъа бойле джеза берирмиз.
30. Инкяр эткенлер, коклернен ер битишик бир алда экен, биз, оларны бир-биринден къопаргъанымызны ве эр джанлы шейни сувдан яраткъанымызны корюп, тюшюнмедилерми? Кене де, инанмазлармы?

(Табиат илимлериндеки инкишаф, бу аетнинъ даа яхшы анълашылувына ярдымджы ола. Бунынъ киби, базы илим адамларына коре, семадаки джысымлар, вакъты иле бир газ топу алында эди. Заманынен, бу газ топундан топракълар шеклинде парчалар къопкъан ве сема бошлугъына фырлангъан. Айны шекильде дюньямыз да бир газ топу олгъан кунештен къопкъан ве заман ичинде сувуяракъ къабукъ багълагъан. Бу арада дюньямыздан юксельген газлар ве бувлар, къоюлашаракъ, ягъмур шеклинде текрар дюньягъа тёкюльген ве бойледже, денъизлер ве океан сувлары мейдангъа кельген, сувда ёсунлашувнен башлагъан джанлылар иляхий къанунларгъа коре инкишаф эткен. Аллаһ энъ мукеммель джанлы тюр оларакъ да, кене ичинде сув булунгъан айры бир чамурдан инсанны яраткъан).

31. Оларны сарсмасын дие, ер юзюнде бир такъым дагълар тиктик. О ерде кениш-кениш ёллар ачтыкъ. Та ки, макъсатларына иришсинлер.
32. Биз, кок юзюни къорчалангъан бир таван киби яптыкъ. Олар исе, кок юзюнинъ аетлеринден юзь чевирирлер.
(«Къорчалангъан таван» – бир бенъзетювдир. Дюньяны саргъан атмосфера ве онынъ этрафындаки кок джысымлары акъылларгъа айрет береджек бир тертип ве низам ичинде яратылгъан ве бу тертип незарет этильмектедир.
Тефсирджилерге коре, бу ерде инкярджыларнынъ юзь чевиргенлери ифадеси «кок юзюнинъ аетлери» демек – эр бири Аллаһнынъ барлыгъынынъ ве къудретининъ бирер делили олгъан ай, кунеш ве дигер кок джысымларыдыр).
33. О, геджени, куньдюзни, кунешни, айны... яраткъандыр. Эр бири бир ёлакъта долашмакъта.
34. Биз, сенден эвель де, ич бир бешерге эбедийлик бермедик. Шимди сен ольсенъ, санки олар эбедий къаладжакъلармы?
35. Эр бир джанлы олюмни татар. Бир сынав оларакъ, сизни хайырнен де, шеррнен де имтиан этермиз ве сиз анджакъ бизге дёндюриледжексинъиз.
36. (Ресулым!) Кяфирлер сени корьген вакъытларында: «Сизинъ иляхларынъызны тилинден тюшюрмеген бумы?», диерек, сени эп алайгъа алырлар. Албуки, олар, чокъ мерхаметли Аллаһнынъ Китабыны инкяр эткенлернинъ там озьлеридир.
37. Инсан, аджеледжи (бир табиатта) яратылгъандыр. Сизге аетлеримни косьтереджем; менден аджеле истеменъ.
38. «Эгер, дейлер, догъру олсанъыз, не заман (керчеклешеджек) бу техдит?»
39. Инкяр эткенлер, юзьлеринден ве сыртларындан (саргъан) атешни узакълаштырылмайджакъ, озьлерине ярдым биле этильмейджек заманны бир бильселер эди!
40. Догърусы, оларгъа о (къыямет) ойле апансыздан келир ки, оларны шашмалатыр. Артыкъ, не ред эте билирлер оны, не де оларгъа мухлет берилир.
41. Ант олсун, сенден эвельки пейгъамберлерге де алай этильди; амма

оларны алайгъа алгъанларны, о алай мевзусы эткен шейлери сардыкъойды.

42. Де ки: Аллаһтан сизни гедже-куньдюз ким къорчалайджакъ? Бунъа рагъмен, олар Рабблерини анъувдан юзь чевирирлер.

43. Ёкъса, оларны бизден къорчалайджакъ бир такъым иляхлары бармы? (О илях деген шейлери) озьлерине биле ярдым этеджек кучьте дегиллер. Олар бизден де, алякъа ве дестек корьмезлер.

44. Эбет, оларны да, аталарыны да барындырдыкъ (яшаттыкъ). Ниает, омюр оларгъа (ич битмейджек киби) узун кельди. Албуки, олар, бизим келип (кяфирлерге аит) топракъны чевресинден эксильтеджегимизни корьмезлерми? О алда, олар усьтюнлерми?

(Тефсирджилернинъ ёрумына коре, аетте Аллаһ чевресинден эксильтеджегини хабер берген топрагъы – мушриклернинъ о девирде узеринде яшагъан топракъларыдыр. Бу ает Меккеде энгенине коре, Аллаһ Таалянынъ Ресулына, мушриклер яшагъан топракъларнынъ бир мудеттен сонъ, мусульманларнынъ элине кечеджегини мужделемеси – Къур'аннынъ бир муджизесидир. Базы тефсирджилерге коре исе, суре Меккеде энгенинен берабер, бу ает Мединеде назиль олгъан. Бунъа коре манасы: «... этрафындан эксильтмекте олгъанымызны» шеклинде оладжакъ. Топракъны эксильтмек демек – мушриклернинъ топракъ гъайып этювлеридир ки, бу да мусульманларнынъ фетхлеринен садир олгъан).

45. Де ки: Мен, садедже, вахий иле сизни тенбиелемектем. Тек сагъырлар, тенбиеленген вакъытта бу даветни эшитмезлер.

46. Ант олсун, оларгъа Раббинънинъ азабындан уфакъ бир эсинти токъунса, ич шубесиз, «Вай, бизге! Акъикъатен, биз залым кимселер экенмиз!», дерлер.

47. Биз, къыямет куню ичюн, адалет теразелерини къурармыз. Артыкъ кимсеге, ич бир шекильде, акъсызлыкъ япылмаз. (Япылгъан иш,) бир хардал данеси къадар олса биле, оны (адалет теразесине) къоярмыз. Эсап корюджи оларакъ биз (эр кеске) кяфимиз.

48. Ант олсун, биз, Муса ве Харунгъа, такъва саиплери ичюн бир ышыкъ, бир огют ве Фуркъанны бердик.

(Аеттеки «Фуркъан» келимесининъ термин оларакъ манасы – хакъны батылдан, яни яхшы ве догъруны яман ве янълыштан айыргъан, бунынъ ичюн ольчюлер кетирген шей демектир ки, Къур'ан-ы Керимде бу сёз, даа зияде семавий китаплар ичюн къулланылгъан. Бунынъ киби де, Къур'аннынъ бир ады да Фуркъандыр).

49. (О такъва саиплери ки), олар, корьмегенлери алда, Рабблерине юректен сайгъы косьтерирлер. Кене олар, къыяметтен къоркъкъан кимселердир.

50. Иште, бу (Къур'ан) да, бизим эндирген хайырлы ве файдалы бир огютимиздир. Шимди оны инкяр этмектесинъизми?

51. Ант олсун, биз Ибрахимге даа эвель рушдини берген эдик. Биз оны яхшы таный эдик.

(Тефсирлерде, аеттеки "рушд" келимесининъ пейгъамберлик манасына,

яхут Аз.Ибрахимнинъ пейгъамберликтен эвель де, саип олгъан хидаети ве догърулыгъы манасында экени бильдирильген).

52. О, бабасына ве къавмына: Шу къаршысына кечип, табынаяткъан эйкеллеринъиз де не олмакъта? деген эди.
53. Дедилер ки: Биз, бабаларымызны буларгъа табынгъан кимселер булдыкъ.
54. Догърусы, сиз де, бабаларынъыз да, ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндесинъиз, деди.
55. Дедилер ки: Бизге, акъикъатны кетирдинъми, ёкъса сен оюнбазлардан бирисинъми?
56. Ёкъ, деди, сизинъ Раббинъиз, яраттыгъы коклернинъ ве ернинъ де Раббидир ве мен бунъа шаатлыкъ этиджилерденим.
57. Аллаhкъа емин этерим ки, сиз артынъызны чевирип кеткенден сонъ, путларынъызгъа бир оюн ойнайджам!
(Аз.Ибрахимнинъ бу сёзни гизли сёйлегени ве оны ялынъыз бир адам эшиткени акъкъында ривает де бар).
58. Сонъунда Ибрахим оларны парча-парча этти. Ялынъыз оларнынъ буюгине токъунмады; бельки онъа мураджаат этерлер дие.
(Тефсирлерде айтылгъанына коре, Аз.Ибрахим, путларны парлагъандан сонъ, балтаны, токъунмагъан буюк путнынъ бойнуна аскъан. Бир байрам шенълигине баргъан халкъ къайткъанда путларнынъ парчалангъаныны коре).
59. Буны танърыларымызгъа ким япты? Муакъкъакъ, о, залымлардан биридир, дедилер.
60. (Бир къысмы:) Буларны яманлагъан бир генч дие эшиттик; онъа Ибрахим дениле экен, дедилер.
61. О алда, дедилер, оны аман инсанларнынъ козю огюне кетиринъ. Бельки, шаатлыкъ этерлер.
62. Буны иляхларымызгъа сен эттинъми, эй, Ибрахим? дедилер.
63. Бельки де, бу ишни шу буюклери япкъандыр. Айды, олардан соранъ; эгер къонуша иселер! деди.
64. Бунынъ узерине, кенди виджданларына дёнюп, (озь-озьлерине) "Залымлар сизлерсинъиз, сизлер!", дедилер.
(Ает шу шекильде де, анълашыла билир: Сонъра бир-бирлерине дёнерек: «(Путларны янгъыз ве къорчалавсыз быракъкъанынъыз ичюн) аслы сиз залымсынъыз», диерек, бир-бирилерини къабаатладылар).
65. Сонъ, текрар эски инанч ве тартышувларына къайттылар: Сен буларнынъ къонушмагъанларыны пек аля билесинъ, дедилер.
66. Ибрахим: Ойле исе, деди, Аллаhны быракъып да, сизге ич бир файда ве зарар бермеген бир шейге аля табынаджакъсынъызмы?
67. Сизге де, Аллаhны быракъып, табынаяткъан шейлеринъизге де, языкълар олсун! Сиз акъылланмазсынъызмы?
68. (Бир къысмы:) Эгер иш япаджакъ олсанъыз, оны якъынъ да, танърыларынъызгъа ярдым этинъ! дедилер.

(Аз.Ибрахимнинъ къавмы бу теклифни къабул этерек, оны якъмакъ ичюн буюк бир атеш азырлады ве эли-аягъы багълы алда, атешке аттылар. Ибрахим (а.с.) исе: «Манъа Аллаһнынъ саип чыкъувы етер; О, не гузель бир саип!», диерек, Аллаһкъа сыгъына эди).

69. Эй, атеш! Ибрахим ичюн серинлик ве селяметлик ол!», дедик.

70. Бойледже, онъа бир тузакъ къурмакъ истедилер; факъат биз оларны даа чокъ зиянгъа огърагъанлар вазиетине сокътыкъ.

71. Биз, оны ве Луутны къуртарaракъ, ичинде джумле алемге берекетлер берген улькемизге къавуштырдыкъ.

(Аз.Ибрахим, къадыны Саре ве къардашынынъ огълу я да эмджезадеси Луут, путперестлернинъ элинден къуртарылгъан, теблигълерини яяджакъ бир улькеге къавуштырылгъанлар.

Тефсирджилерге коре, бу берекетли ульке Шам ве Фелестин больгелеридир. Бу больгелернинъ джумле алем ичюн берекетли олувы исе, пейгъамберлернинъ пек чокъунынъ о ерлерде етишкени ве динлерни о ерлерден яйгъанлары себебиндендир).

72. Онъа (Ибрахимге), Исхакъны ве бир де Якъубны лютф эттик; эр бирини салих инсанлар яптыкъ.

73. Оларны, эмримиз боюнджа догъру ёлны косьтерген реберлер яптыкъ ве озьлерине хайырлы ишлер япмакъны, намаз къылмакъны, зекят бермекни вахий эттик. Олар даима бизге ибадет эткен кимселер эди.

74. Лууткъа кельгенде, онъа да укюм (акимлик, пейгъамберлик, укюмдарлыкъ) ве илим бердик; оны, чиркин ишлер япаяткъан мемлекеттен къуртардыкъ. Зира, олар (о мемлекетнинъ халкъы), акъикъатен фена ишлер япкъан яман бир къавм эди.

75. Оны (Луутны) рахметимизге къабул эттик; чюнки о, салихлерден эди.

76. Даа эвель Нуһ да дуа эткен, биз онынъ дуасыны къабул эткен эдик. Бойледже, озюни ве (иман эткен) якъынларыны буюк сыкъынтыдан къуртаргъан эдик.

77. Оны, аетлеримизни инкяр этиджи къавмдан къорчаладыкъ. Акъикъатен, олар фена бир къавм эди; бу себептен, эписини бирден (сувда) гъаркъ эттик.

(Тефсирджи Бейзавийге коре, Аз.Нуһнынъ къавмы эм хакъны яланлагъан, эм де фена ве зарарлы фаалиетлерде олгъан эдилер. Бу эки феналыкъ бир къавмда булундымы, Аллаһ мытлакъа о къавмны эляк этер).

78. Давуд ве Сулейманны да (анъ). Бир заман, бир экин мевзусында укюм бермекте эдилер: бир топ инсаннынъ къоюн сюрюси, геджелейин башы бош бир вазиетте, бу экиннинъ ичине дагъылып, зиян берген эди. Биз оларнынъ укмини корюп-бильмекте эдик.

(Тефсирлерде анълатылгъанына коре, экин саибинен къоюн сюрюсининъ саиплери арасындаки давада акимлик япкъан Давуд иле Сулейман фаркълы укюмлер берген эдилер. Аз.Давуд тапталгъан экиннинъ къыймети, къоюнларнынъ къыймети къадар олгъаныны козь огюне аларакъ, къоюнларнынъ экин саибине къаршылыкъ берилювини укюм

эте. Огълу Сулейман исе, шу укюмге келе: Экин тарласы къоюн саиплерине берильмели, олар, зияндан эвельки алына кельгенге къадар, тарланынъ бакъымыны боюнларына алмалылар. Къоюнлар да, тарла саибине берильмели, тарласы эски алына кельгенге къадар, бу къоюнларнынъ сютюнден, юнюнден ве къозуларындан файдалансынлар. Аз.Давуд, огълунынъ бу укмини бегенерек, озь фикринден вазгечкен).

79. Бойледже, буны (бу фетваны) Сулеймангъа биз анълаткъан эдик, биз оларнынъ эр бирине укюм (укюмдарлыкъ, пейгъамберлик) ве илим бердик. Къушларны ве тесбих этиджи дагъларны да Давудгъа боюн эгдирдик. (Буларны) биз япмакътамыз.

(Къур'ан-ы Керимнинъ бир чокъ еринде кунеш, ай, гедже, куньдюз, денъизлер, дагълар киби табиий варлыкъ ве вазиетлернинъ инсаннынъ эмрине берильген ве онъа боюн эгдирленгени ифаде этилир; бундан макъсат – бундан инсанларнынъ файдаланувына такъдим этильгенини анълатмакъ ве инсанларнынъ булардан олгъаны къадар файдаланувыны огютлемектир. Дагъларнынъ тесбихи бутюн табиий варлыкълар киби, оларнынъ да, асий олмадан, иляхий къанунгъа боюн эгювлери я да биз анъламагъан бир тильнен Аллаһны анъып, тесбих этювлери шеклинде анълашыла билир).

80. Онъа, дженк сыкъынтыларынъыздан сизни къорчалавы ичюн зырх япмакъны огреттик. Артыкъ шукюр этеджексинъизми?

81. Сулейманнынъ эмрине де къасыргъа (киби эскен) рузгярны бердик; онынъ эмринен ичинде берекетлер яраткъан еримизге догъру эсе эди. Биз эр шейни билирмиз.

82. Шейтанлар арасындан да, онынъ ичюн далгъычлыкъ эткен (ве инжилер чыкъаргъан) ве бундан башкъа ишлер япкъанлар бар эди. Биз оларны незарет алтында тута эдик.

83. Эййубни де (анъ). О вакъытта Раббине: «Башыма бу дерт кельди. Сен мерхаметлилернинъ энъ мерхаметлисисинъ», дие ялваргъан эди.

(Тефсирджи Бейзавийнинъ айткъанына коре, Аз.Эййуб, варлыкълы ве аиле азалары чокъ бир зат эди. Эвининъ йыкъылувы нетиджесинде аиле азаларындан чокъу ольди. Малы-мульки элинден кетти. Он йылдан зияде сюрген агъыр бир беден хасталыгъына огърады. Бутюн бу фелякетлерге бакъмадан, алындан шикяет этеджек вазиетке тюшмемек ве такъдирге разы олувында себат этмек ичюн, вазиетини Дженаб-ы Хакъкъа арз этерек, Ондан сагълыкъ ве афиет истемектен чекине эди. Ниает, къадынынынъ риджасына бинаэн, анджакъ юкъарыдаки аетте буюрылгъан сёзлер иле ялвармакънен кифаеленди).

84. Бунынъ узерине биз, тарафымыздан бир рахмет ве къуллыкъ эткенлер ичюн бир хатыра олмакъ узъре, онынъ дуасыны къабул эттик; озюнде дерт ве сыкъынты оларакъ не бар исе, кеткиздик ве онъа аиле азаларыны, айрыджа буларнен бирликте, бир къат даа бердик.

85. Исмаилни, Идрисни ве Зулькифни де (яд эт). Эписи де сабыр этиджи кимселерден эди.

86. Оларны рахметимизге къабул эттик. Олар, акъикъатен яхшы

кимселерден эдилер.

87. Зуннунны да (Юнусны да зикр эт). О опькели бир алда кечип кеткен эди; биз оны асла сыкъыштырмайджагъымызны зан эткен эди. Ниает, къаранлыкълар ичинде: «Сенден башкъа ич бир танъры ёкътыр. Сени эксикликлерден узакъ тутарым. Акъикъатен, мен залымлардан олдым!», дие ялварды.

(Зуннун – Юнус пейгъамбернинъ лагъабыдыр ве «балыкъ саиби» манасындадыр. Онъа бу лагъап, оны балыкъ юткъаны ичюн берильген. Юнус (а.с.) узун бир муддет къавмыны динге давет эткен, факъат инандырамайджагъына къанаат кетиререк, опькели бир алда, оларгъа токъунаджакъ бир мусибеттен озюни къуртармакъ ичюн, оларны терк этип кеткен эди. Башкъа бир риваетке коре, къавмына инанмагъанлары такъдирде, бир азапкъа огърайджакъларыны бильдирген, анджакъ олар тёвбе этип, имангъа кельгенлери ичюн, бу азап юзь бермеген эди. Оларнынъ имангъа кельгенлеринден хаберсиз олгъан Аз.Юнус, бильдирген азапнынъ вакътында юзь бермегенини корьгенинен, озюнинъ алай этиледжегини тюшюнерек, къызышкъан бир алда, чыкъып кеткен эди. Бир геми ёлджулыгъында, агъыр юктен геми батаяткъанда, юкюни енгиллетмек ве гемини къуртармакъ ичюн чекильген къур'а нетиджесинде денъизге атламагъа меджбур ола. Оны ири бир балыкъ юта. Иште, бу балыкънынъ къарнында Аллаһкъа аетте ифаде буюрылгъан дуаны япа).

88. Бунынъ узерине, онынъ дуасыны къабул эттик ве оны кедерден къуртардыкъ. Иште, биз му'минлерни бойле къуртарырмыз.

89. Зекериййаны да (анъ). Хатыранъдамы, о, Раббине бойле ялваргъан эди: Раббим! Мени янгъыз быракъма! Сен, варислернинъ энъ хайырлысысынъ, (эр шей сонъунда сенинъдир).

90. Биз онынъ да дуасыны къабул эттик ве онъа Яхяны бердик; къадыныны да, озю ичюн (бала догъурмагъа) эльверишли яптыкъ. Олар (бутюн бу пейгъамберлер), хайыр ишлеринде ярышлашыр, умют этерек ве къоркъаракъ, бизге ялварыр эдилер; олар бизге нисбетен терен сайгъы ичинде эдилер.

91. Ырызыны иффетнен къорчалагъан (Мерьемни де анъ). Биз онъа рухумыздан уфледик; оны ве огълуны джумле алем ичюн бир ибрет яптыкъ.

92. Акъикъатен, бу (бутюн пейгъамберлер ве оларгъа иман эткенлер) тек бир уммет оларакъ сизинъ умметинъиздир. Мен де сизинъ Раббинъизим. Ойле исе, манъа къуллыкъ этинъ.

93. (Инсанлар) озь араларында (дин ве девлет) ишлерининъ бирлигини боздылар. Албуки, эписи бизге дёнеджеклер.

94. Бу вазиетте эр ким му'мин оларакъ, яхшы давранышлар япса, онынъ япкъаны макъбул олур. Зира, биз оны язмакътамыз.

95. Эляк эткен бир больгемиз ичюн артыкъ (янъыдан ма’мур олмакъ) имкянсыздыр; чюнки, олар кери дёналмайджакълар.

96. Ниает, Йе'джудж ве Ме'джудж (седлери) ачылгъан ве олар эр тепеден

акъып кельген вакъытта;

97. Ве акъикъий ваде (олюм, къыямет) якълашкъанынен, бирден инкяр эткенлернинъ козьлери тона къояр! «Языкълар олсун бизге! (дерлер), акъикъатен биз бу вазиеттен хаберсиз экенмиз; атта биз залым кимселер экенмиз».

(94-нджи аетте яхшы давранышларда булунгъан му'минлернинъ гъайретлери бошуна кетмейджеги ифаде этильди. 95-нджи аетте инкярджылыкълары ве фена давранышлары себебинден, эляк олгъанларнынъ аяткъа дёнмек я да тёвбе этмек инкянындан ма’рум олгъанлары ичюн, артыкъ эйи давраныш ве макъбул гъайретлер косьтерювден де ма’рум къалгъанлары анълатылды. 96-нджи аетте де бу инсанларнынъ мар’умиетлерининъ, бир къыямет алямети оларакъ косьтерильген Йе'джудж ве Ме'джудж седлерининъ ачылувына ве оларнынъ эр тепеден ер юзюне яйылувларына, я да – башкъа бир ёрумгъа коре – инсанларнынъ къабирлеринден чыкъувларына къадар сюреджегине ишарет этильди. 97-нджи ает исе, инкярджы ве фена яшайышлы кимселернинъ анджакъ садир оладжагъы эвельден бильдирильген къыяметнинъ келип чаткъаныны корьгенинен, янълыш ёлда олгъанларыны анълайджакъларыны, факъат артыкъ озьлерини азарламакътан башкъа бир шей япалмайджакъларыны ифаде этмекте).

98. Сиз ве Аллаһтан гъайры табынгъан шейлеринъиз джеэннем якъарлыгъысынъыз, сиз о ерге киреджексинъиз.

99. Эгер олар бирер танъры олса эдилер, о ерге (джеэннемге) кирьмез эдилер. Албуки, эписи (табынгъанлар да, табынылгъанлар да) о ерде эбедий къаладжакълар.

100. О ерде оларгъа терен-терен инълемек тюшер. Кене олар о ерде (ич бир яхшы хабер) эшитмезлер.

101. Тарафымыздан озьлерине гузель акъибет такъдир этильгенлерге кельгенде, иште булар джеэннемден узакъ тутулырлар.

102. Булар онынъ увултысыны дуймазлар; гонъюллерининъ истеген ниметлери ичинде эбедий къалырлар.

103. Энъ буюк дешет биле оларны къасеветлендирмез. Мелеклер оларны бойле къаршылар: Иште, бу, сизге ваде этильген (бахтлы) кунинъиздир.

104. (Тюшюн) о кунни ки, язылы кягъытларнынъ томарыны тюрер киби, кокни топлап тюрермиз. Тыпкъы ильки яратмагъа башлагъанымыз киби, оны текрар о алгъа кетирирмиз. (Бу,) узеримизге алгъан бир вадемиз олды. Биз, (ваде эткенимизни) япармыз.

(Текрар о алгъа кетирмек демек, я эр шейни ёкъ этмек, яхут да ёкъ эткенден сонъ, гъайрыдан эски алына кетирмек, тирильтмектир).

105. Ант олсун, Зикрден сонъ Зебурда да: «Ер юзюне эйи къулларым варис оладжакъ», дие язгъан эдик.

(Аетте кечкен «Зикр» – Тевраттыр. Анджакъ, тевсирджилер «Зикр»нинъ левх-и махфуз, «Зебур»нынъ исе, Аллаһ тарафындан назиль буюрылгъан бутюн китаплар ола биледжегини де анълаткъанлар.

Феналарнынъ ве феналыкънынъ девамлы кельмейджегини, эйиликнинъ

асыл, феналыкъынынъ исе, кечиджи олгъаныны, акимиетнинъ сонъунда эйилернинъ элине кечюви муакъкъакъ олгъаныны анълаткъан бу ает Ислям динининъ дюнья аяты мевзусында мусбет тюшюнджеде олгъаныны ифаде этмекте).

106. Иште бунда, (бизге) къуллыкъ эткен бир къавм ичюн бир огют бардыр.

107. (Ресулым!) Биз сени анджакъ алемлерге рахмет оларакъ ёлладыкъ.

108. Де ки: Манъа садедже сизинъ иляхынъыз анджакъ тек бир Аллаһ олгъаны вахий этильди. Аля мусульман олмайджакъсынъызмы?

109. Эгер юзь чевирир иселер, де ки: (Манъа эмир олунгъаныны) эпинъизге изаат эттим. Артыкъ сизге ваде олунгъан шей (махшерде топланаджакъ заманынъыз) якъынмы, узакъмы бильмейим.

110. Шубесиз, Аллаһ сёзнинъ ачыгъыны да билир, гизли туткъанларынъызны да билир.

111. Бильмейим, бельки де о (азапнынъ кечиктирилюви), сизни сынамакъ ве бир замангъа къадар сизни (имкянлардан) файдаландырмакъ ичюндир.

112. (Муһаммед): Раббим! (Олар акъкъында) адалетинънен укюм бер. Бизим Раббимиз Рахмандыр. Сизинъ анълаткъанларынъызгъа къаршы ярдымы умют этильгендир, деди.
(Мушриклернинъ анълаткъан вазиети, гуя илериде мусульманларнынъ огърайджагъы зиллет ве магълюбиет вазиети эди. Олар, акъылларына коре, къыскъа заманда мусульманларнынъ зайыфлайджагъына, сонъра да Ислямнынъ бус-бутюн ортадан къалкъаджагъына ишана эдилер. Аеттен анълашылгъаны узьре, Аз. Пейгъамбер оларнынъ бу истеклерине къаршы Аллаһнынъ ярдымына ишана эди. Башкъа бир ёрумгъа коре, мушриклернинъ анълаткъан вазиетлеринден макъсат, оларнынъ Къур'анны «сихр, хаял махсулы, уйдурма» киби васыфларнен эсаслandыргъанларыдыр. Иште, Аз. Муһаммед (с.а.), оларнынъ бу ботенлери къаршысында Къур'анны музаффер этмек ичюн, Аллаһкъа сыгъына ве Онынъ ярдымына ишана эди).

22. эль-ХАДЖ

Суре 78 аеттир. Тефсирджилерден чокъунынъ фикрине коре, 19-нджы аеттен итибарен 6 ает Мединеде, дигерлери Меккеде назиль олгъан.

Бу суреде хадж фаризасынынъ даа эвель Аз. Ибрахим тарафындан башлатылгъанындан ве Аз. Муһаммед (с.а.) тарафындан да девам эттирильгенинден баас этильгени ичюн, суреге «Хадж суреси» денильген.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Эй, инсанлар! Раббинъизден къоркъунъ! Чюнки, къыямет вакътынынъ

тепреми мудхиш бир шейдир!

2. Оны корьген кунюнъиз, эр эмизикли къадын эмизген баласыны унутыр, эр юклю къадыннынъ баласы тюшер. Инсанларны да саргъош бир алда корерсинъ. Албуки, олар саргъош дегиллердир; факъат Аллаһнынъ азабы чокъ дешетлидир!

3. Инсанлардан, бильгиси олмайып, Аллаһ акъкъында тартышмагъа киришкен ве эр инатчы шейтангъа уйгъан бир такъым кисмелер бар.
(Базы тефсирджилерге коре, бу аеттеки «шейтан»нынъ манасы инкярджыларнынъ илери кельгенлери, шейтан къадар ёлдан азгъанлары да ола билир).

4. Онынъ (шейтан) акъкъында бойле язылгъан: Ким оны ёлдаш этсе, бильсин ки, (шейтан) оны саптыраджакъ ве алевли атеш азабына сюйреклейджек.

5. Эй, инсанлар! Эгер янъыдан тирилювден шубеленсенъиз, шуны билинъ ки, биз сизни топракътан, сонъ нутфеден, сонъра алакъадан (ашлангъан йымыртадан), сонъра азалары (эвеля) беллисиз, (сонъра белли олгъан джанлы эт парчасындан) азалары вакъты иле етильген хамиледен яраттыкъ ки, сизге (къудретимизни) косьтерейик. Ве истегенимизни бельгиленген бир муддетке къадар рахимлерде беклетирмиз; сонъ сизни бир сабий оларакъ тышары чыкъарырмыз. Сонъ кучьлю чагъынъызгъа иришменъиз ичюн (сизни буюльтирмиз). Аранъыздан кимиси вефат этер; кене аранъыздан кимиси де омюрнинъ энъ чыкъымсыз чагъына къадар кетирилир; та ки бильген бир кимсе олгъан сонъ, бир шейни бильмез алгъа кельсин. Сен ер юзюни де къуп-къуру ве олю бир алда корерсинъ; факъат биз, узерине ягъмур ягъдыргъанымызда, о къыбырданыр, къабарыр ве эр чешиттен (я да чифттен) гонъюль хошлайыджы экинлер берир.
(Аллаһ Тааля бу аетте ольгенден сонъ, текрар тирильмекни инкяр эткенлерге къаршы, эвеля инсан яратылышынынъ кетишатыны бедиий бир шекильде ифаде эте. Бу ерде инсаннынъ нутфе, яни сперма алындан башлап, дюньягъа кельгенине къадар ки, бу етилювни беян этильген.
«_+Алакъа+_» келимеси арапчада «илишик, илишки, килит, сулюк, тутунмакъ, якъаланмакъ, къаткъан къан» киби маналарда къулланылмакътадыр. Инсаннынъ етилювинде къулланылгъан «_+алакъа+_» къадыннынъ сперма тарафындан ашлангъан ве рахимге ерлешкен йымыртасыдыр).

6. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир; О, олюлерни тирильтир; кене О, эр шейге хакъкъы иле къадирдир.

7. Къыямет вакъты да келеджек; бунъа шубе ёкъ. Ве Аллаһ къабирлердеки кимселерни тирильтип турсатаджакъ.

8-9. Инсанлардан базысы, бир бильгиси, бир ребери ве (вахийге таянгъан) айдынлатыджы бир китабы олмагъаны алда, ялынъыз Аллаһ ёлундан саптырмакъ ичюн, яныны эгип-букерек (кибир ве азамет ичинде), Аллаһ акъкъында тартышмагъа къалкъар. Онынъ ичюн дюньяда бир

резиллик бардыр; къыямет кунюнде исе, онъа якъыджы азапны таттыраджакъмыз.

10. Иште бу, эвельден япкъан-эткенлеринънинъ себебиндендир (денилир). Эльбетте, Аллаh къулларына акъсызлыкъ этиджи дегильдир.

11. Инсанлардан кимиси Аллаhкъа ялынъыз бир тарафтан къуллыкъ этер. Яни: Озюне бир яхшылыкъ токъунса, бунъа пек мемнун олур, бир де мусибетке огъраса, череси денъишир (динден юзь чевирир). О, дюньясыны да, ахиретини де гъайып эткендир. Иште бу, ап-ачыкъ зияннынъ там озюдир.

(Бу ает динге къальбий бир инанчнен дегиль де, озюне дюньявий бир файда кетиреджегини умют эткенлерни тенкъит эте. Бунынъ киби, тевсирлерде айтылгъанына коре, бу ает «эариб» денильген бир къабиле акъкъында назиль олгъан. Олар Мединеге иджрет эткен эдилер. Араларындан бири бедени сагълам олгъаны, атлары гузель къулунлар бергени, къадыны тендюрюст балалар догъургъаны, малы-мулькю арткъан вакъытта, «Не яхшы эттим де, шу динге кирдим! Бу саеде чокъ шейлер къазандым!», диерек севине эди. Вазиет терсине дёнюп, бир зиянгъа огърагъанда исе, «Башыма бир такъым яманлыкълар кельди!..» киби сёзлернен динден чыкъа эди).

12. О, Аллаhны быракъып, озюне не файдасы, не де зарары токъунаджакъ шейлерге ялварыр. Бу, (хакътан) бус-бутюн узакъ олгъан сапыкълыкънынъ там озюдир.

13. О, зарары файдасындан даа (акъылгъа) якъын олгъан бир варлыкъкъа ялварыр. О (ялваргъаны), не фена бир ярдымджы, не фена бир досттыр!

14. Муакъкъакъ ки, Аллаh иман этип, яхшы давранышларда булунгъан кимселерни земининде ирмакълар акъкъан дженнетлерге къабул этер. Шубесиз, Аллаh истеген шейини япар.

15. Эр ким, Аллаh дюнья ве ахиретте онъа (Ресулына) асла ярдым этмейджегини зан этмекте исе, (Аллаh онъа ярдым эткенине коре) артыкъ о кимсе тавангъа бир йип атсын; (богъазына кечирсин); сонъра да (аягъыны ерден) кессин! Шимди бу кимсе бакъсын! Аджеба, ийлеси (бу япкъаны), опьке дуйгъан шейине (Аллаhнынъ Пейгъамберге ярдымына) акъикъатен мани оладжакъмы?

(Бу ает шу манада да анълашылыр: «Эр ким Аллаhнынъ Ресулына дюнья ве ахиретте ярдым этмейджегини зан этсе, бир мердивеннен кокке чыкъсын да, Пейгъамберге кельген вахийни кессин! Буны япалмайджагъына коре, шимди бакъсын, бакъайыкъ ийлеси, опьке дуйгъан шейге, яни Аллаhнынъ Пейгъамберге япкъан ярдымына мани ола билирми?»).

16. Иште, бойледже биз о Къур'анны ачыкъ-сечик аетлер алында эндирдик. Акъикъат шу ки, Аллаh истеген кимсесини хидаетке ириштирир.

17. Му'мин олгъанлар, еудий олгъанлар, саабийлер, христианлар, меджусийлер ве мушрик олгъанларгъа кельгенде, муакъкъакъ ки, Аллаh булар арасында къыямет кунюнде (айры-айры) укмини берир. Чюнки, Аллаh эр шейни акъкъы иле билиджидир.

18. Корьмезсинъми ки, коклерде олгъанлар ве ерде олгъанлар – кунеш, ай, йылдызлар, дагълар, тереклер, айванлар ве инсанларнынъ бир чокъу Аллаhкъа седжде этмекте; бир чокъунынъ узерине де азап хакъ олгъандыр. Аллаh кимни хор ве хакъир этсе, артыкъ оны дегерли къыладжакъ бир кимсе ёкътыр. Шубесиз, Аллаh истегенини япар.
(Аллаhнынъ яраткъанлары шуурлы ве шуурсыз олмакъ узьре, экиге айырыла билир. Акъыл ве шуурдан марум олгъан яратыкълар иляхий къанунларгъа табий оларакъ, Онъа боюн эгмекте ве озь тиллеринен (лисан-ы хал иле) Оны тензих этерек, тесбихте булунмакътадырлар. Акъыллы яратыкълар олгъан инсанларда сечюв урриети бардыр. Аллаhкъа дегиль де, башкъа шейлерге къуллыкъ этювни усьтюн корьгенлер, инсанлыкъ дегерлерини гъайып эткен олурлар ве буны оларгъа кимсе къазандыралмаз. Аетте сайылгъан варлыкъларнынъ Аллаhкъа седжде этювлерининъ манасы ичюн айрыджа бакъ. Исраа, 17/44).
19. Шу эки топ, Рабблери акъкъында чекишкен эки душмандыр: Шимди, инкяр эткенлер ичюн, атештен бир урба бичильгендир. Оларнынъ башлары усьтюнден къайнагъан сув тёкюледжек!
20. Бунынънен къарынларынынъ ичиндеки (азалар) ве терилери иритиледжек!
21. Бир де, олар ичюн демир къамчылар бардыр.
22. Истираптан толайы, о ерден эр чыкъмагъа истегенлеринде, о ерге кери къайтарылырлар ве: «Татынъыз бу якъыджы азапны!» (денилир).
23. Муакъкъакъ ки, Аллаh, иман этип, яхшы давранышларда олгъанларны,земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къабул этер. Булар о ерде алтын билезликлернен ве инджилернен безенирлер. О ерде киеджеклери исе, йипектир.
24. Ве олар сёзнинъ энъ гузелине ёнельтильген, макътавгъа ляйыкъ Аллаhнынъ ёлуна ириштирильгенлердир.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки «сёзнинъ энъ гузели» ифадесининъ манасы Келиме-и Тевхид я да Келиме-и Шеадеттир).
25. Инкяр эткенлер, Аллаhнынъ ёлундан ве – ерли, тыштан кельген – бутюн инсанлар ичюн бир (къыбле я да мабед) къылдыгъымыз Месджид-и Харамдан (инсанларны) четлештирмеге къалкъкъанлар (шуны бильмелилер ки) ким о ерде (бойле) зулум иле хакътан сапмакъ истесе, онъа аджджы азаптан таттырырмыз.
26. Бир заманлар Ибрахимге Бейтуллахнынъ ерини азырлагъан ве (онъа бойле деген эдик): Манъа ич бир шейни ортакъ тутма; таваф эткенлер, аякъта ибадет эткенлер, руку ве седждеге баргъанлар ичюн эвимизни темиз тут.
27-
28. Инсанлар арасында хаджны илян эт ки, истер яян оларакъ, истер нидже узакъ ёлдан кельген ёргъун-аргъын девелер усьтюнде, озьлерине аит бир такъым файдаларны якъындан корювлери, Аллаhнынъ озьлерине рызыкъ оларакъ берген къурбанлыкъ айванлары узерине белли куньлерде Аллаhнынъ исмини анъувлары (къурбан чалувлары

ичюн) санъа (Кябеге) кельсинлер. Артыкъ ондан эм озюнъиз ашанъ, эм де ёкъсулгъа, факъыргъа ашатынъ.

(Тефсирджилерге коре, аетнинъ биринджи джумлесинде ишарет этильген файдалар, эм дюньявий, эм де ухревийдир. Дюньявийлери, хаджнынъ инсан узеринде мейдангъа кетирген ахлякъий тесирлеринен тиджарий ве ичтимаий файдалардыр. Ухревийлери исе, Аллаһнынъ хошнутлыгъы ве Онынъ му'минлерге олгъан афу ве магъфиретидир.

Мусульманларгъа, Аллаһнынъ исмини анъаракъ, къурбан чалувлары эмир этильген «белли куньлер»ге «_+эййам-ы нахр+_ – къурбан чалув куньлери» денилир ки, булар – Зильхидждже айынынъ 10, 11 ве 12-нджи куньлеридир).

29. Сонъра кир-паслардан темизленсинлер; адакъларыны ерине кетирсинлер ве о Эски Эвни (Кябени) таваф этсинлер.

(Хаджыларнынъ кир-пасларыны темизлевлери демекнинъ манасы – эсасен тыраш олувлары, тырнакъларыны кесювлери, къолтукъ астларыны ве къасыкъларыны темизлевлери ве умумен, бутюн бедений кирлерден арынувларыдыр. «Эски Эвни Таваф этсинлер» демек – «Кябенинъ этрафыны долашсынлар» деметир ки, бир кере долашмагъа бир «шавт» денилир. Таваф еди шавттан ибареттир. Булардан дёртю фарз, учю ваджиптир. Бу, хаджнынъ рукнлеринден олгъан тавафтыр ве онъа «таваф-ы зиярет» денилир. Айрыджа, бир де «таваф-ы къудуум» ве «таваф-ы садер» бардыр ки, биринджиси, Кябеге ильки барылгъанда япылгъан къавушув тавафы, дигери де айырылгъанда япылгъан веда тавафыдыр).

30. Вазиет бойле. Эр ким Аллаһнынъ эмир ве ясакъларына сайгъы косьтерсе, бу, Раббинънинъ къатында онынъ ичюн даа хайырлыдыр. (Арам олгъаны) сизге окъулгъанлардан башкъа, къалгъан айванлар сизге элял къылынды. О алда, писликтен, путлардан сакъынынъ; ялан сёзден сакъынынъ.

31. Кендисине ортакъ къошмадан, Аллаһнынъ ханифлери (Онынъ бирлигини таныгъан му'минлер олунъ). Ким Аллаһкъа ортакъ къошса, санки о, коктен тюшип парчалангъан да, озюни къушлар къапкъан, яхут рузгяр оны узакъ бир ерге сюйреклеген (бир шей) кибидир.

(О алда, бу аетке коре, Аллаһкъа ортакъ къошмакъ маневий бир ашшалыкътыр. Мушрик олмакъ ойле телюкелидир ки, инсаннынъ маневий варлыгъыны парча-парча этер; бир къасыргъа киби, оны учурымларгъа сюйреклер).

32. Вазиет ойледир. Эр ким Аллаһнынъ укюмлерине сайгъы косьтерир исе, шубесиз, бу, къальплернинъ такъвасындандыр.

33. Оларда (къурбанлыкъ айванларда я да хадж фииллеринде), сиз ичюн белли бир муддетке къадар, бир такъым файдалар бар. Сонъра буларнынъ бараджакъ (битеджек) ерлери, Эски Эвге (Кябеге) къадардыр.

34. Биз эр умметке – (къурбан чалмагъа уйгъун) айван джынсындан озьлерине рызыкъ оларакъ бергенлеримиз узерине, Аллаһнынъ адыны

анъсынлар дие – къурбан чалмакъны керекли яптыкъ. Шимди, Иляхынъыз тек бир Иляхтыр. Ойле исе, онъа теслим олунъ. (Эй, Муhаммед!) О ихлясслы ве мутевази инсанларны мужделе!

35. Олар ойле кимселер ки, Аллаh анъылгъан вакъытта къальплери титрер; башларына кельгенге сабыр этер, намаз къылар ве озьлерине рызыкъ оларакъ берген шейлеримизден (Аллаh ичюн) арджларлар.

36. Биз, ири баш айванларны да сиз ичюн Аллаhнынъ (динининъ) ишаретлеринден (къурбан) яптыкъ. Оларда сиз ичюн хайыр бар. Шу алда олар, аякълары усьтюнде тургъанда, узерлерине Аллаhнынъ исмини анъынъ (ве къурбан этинъ). Ян усьтю ерге тюшкенлеринде исе, артыкъ (джаны чыкъкъанда) олардан эм озюнъиз ашанъ, эм де итияджыны гизлеген-гизлемеген факъырларгъа ашатынъ. Иште, бу айванларны биз, шукюр этерсинъиз дие, сизинъ файдаланувынъызгъа бердик.

37. Оларнынъ не этлери, не де къанлары Аллаhкъа етишир; факъат Онъа садедже сизинъ такъванъыз етишир. Сизни хидаетке ириштиргенинден толайы, Аллаhны буюк танырсынъыз дие, О, бу айванларны бойледже сизинъ файдаланманъызгъа берди. (Эй, Муhаммед!) Гузель даврангъанларны мужделе!

(Бу ает, умумен, бутюн ибадетлерде яхшы ниет ве ихляснынъ кереклигини ортагъа коймакъта. Анълашыла ки, ибадетлеримизде бизни Аллаh ризасына ириштиреджек темель шей, къальплеримизнинъ такъвасы, яни бу ибадетлерни, косьтериштен узакъ оларакъ, ялынъыз Аллаh ризасы ичюн япмакъ гъайретидир. Бунынъ киби, Аз. Пейгъамбер бир хадислеринде: «Амеллернинъ къыймети анджакъ ниетлерге коредир. Эр кеснинъ ниети не исе, элине кечеджеги де одыр», буюргъанлар).

38. Аллаh иман эткенлерни къорчалар. Шу да муакъкъакъ ки, Аллаh, хаин ве нанкорь олгъан эр кесни севгисинден марум этер.

39. Оларнен дженк ачылгъанларгъа (му'минлерге), зулумгъа огърагъанлары себебинен, (дженк мезвусында) изин берильди. Шубе ёкъ ки, Аллаh оларгъа ярдымгъа мытлакъа къадирдир.

(Меккели мушриклер Аз. Пейгъамберге ве аркъадашларына, хусусен, факъыр ве кимсесиз мусульманларгъа чешит эскендже ве баскъынджылыкълар япа ве бу мазлум инсанлар, Аз. Пейгъамберге келерек, вазиеттен шикяет эте эдилер. Ресулуллах (с.а.) исе, даа дженк изни чыкъмагъаныны айта, шимдилик сабырлы ве къавий олувларыны огютлей эди. Абдуллах б. Аббаснынъ риваетине коре, юкъарыдаки аетнен ильк кере дженкке изин берильген).

40. Олар, башкъа дегиль, тек «Раббимиз Аллаhтыр» дегенлери ичюн, акъсыз ерде юртларындан чыкъарылгъан кимселердир. Эгер Аллаh, бир къысым инсанларны (феналыкъларыны) дигер бир къысмынен деф этип, огюни алмаса эди, мытлакъа, араларында Аллаhнынъ исми чокъ анъылгъан манастырлер, кильселер, хавралар ве месджитлер йыкъылып кетер эди. Аллаh озюне (озь динине) ярдым эткенлерге

муакъкъакъ суретте ярдым этер. Ич шубесиз, Аллаһ кучьлюдир, гъалиптир.

41. Олар (о му'минлер) ки, эгер озьлерине ер юзюнде икътидар берир исек, намазны къылар, зекятны берирлер, яхшылыкъны эмир этер ве яманлыкътан узакълаштырырлар. Ишлерининъ сонъу Аллаһкъа барыр.

(Бу ает, хусусен, икътидарны эльде эткен мусульманларнынъ аятында низам ве къарарлылыкъ кереклигини ифаде этмекте. Айрыджа намаз ве зекят вазифелерининъ аман артындан «яхшылыкъны эмир этмек ве феналыкътан узакълаштырмакъ» вазифесине ер берилюви, ичтимаий ахлякъ ве низамны къорчалап, келиштирген ёлбашчыларнынъ усьтюн дегерини ифаде этмекте).

42- (Ресулым!) Эгер олар (инкярджылар) сени яланджыгъа чыкъара иселер,
44. (шуны биль ки) олардан эвель Нуһнынъ къавмы, Аад, Семууд, Ибрахимнинъ къавмы, Луутнынъ къавмы ве Медйен халкъы да (пейгъамберлерини) яланладылар. Муса да яланлангъан эди. Иште, мен о кяфирлерге муддет бердим, сонъ оларны якъаладым. Насыл олды меним оларны ред этювим (джезаландырувым)!

(Бу ерде «меним ред этювим» шеклинде терджиме этильген _+«Некиири»ге+_ тефсирджилер тарафындан шу мана берильген: «Ниметни къульфетке, аятны эляketке ве ма’мурликни ёкъсуллыкъкъа чевирювим»).

45. Бунынъ киби, бир чокъ мемлекет бар эди ки, о мемлекет (халкъы) зулум этмекте экен, биз оларны эляк эттик. Шимди о улькелерде диварлар, (чёккен) таванларнынъ усьтюне йыкъылгъандыр. Нидже къулланылмаз алгъа кельген къуюлар ве (бош къалгъан) буюк сарайлар бардыр.

46. (Санъа къаршы чыкъкъанлар) ич ер юзюнде долашмадылармы? Зира, долашса эдилер, эльбетте тюшюнеджек къальплери ве эшитеджек къулакълары олур эди. Амма, акъикъат шу ки, козьлер корь олмаз; лякин кокреклер ичиндеки къальплер корь олур.

(Бу ает мусульманларгъа кезип долашувыны, кечмиш миллетлерден къалгъан харабелерни тедкъикъ этип, феналыкълары себебинден ёкъ олуп кеткен миллетлернинъ алындан ибрет алмакъны тевсие этмекте. Анджакъ, ибрет алмакъ бир басирет ве ферасет ишидир. Аетте де бильдирильгени киби, асыл корьлер – къальп козьлерини гъайып эткенлердир; яни тарихны басиретнен тедкъикъ этип, тарихий вакъиалар узеринде тюшюнип олалмагъан, бу себептен де, кечмишлерининъ япкъан хаталарыны текрарлагъанлардыр).

47. (Ресулым!) Олар сенден азапнынъ чабук кельгенини истемектелер. Аллаһ вадесинден асла къайтмаз. Муакъакъ ки, Раббинънинъ нездинде бир кунь, сиз саймакъта олгъанларынъыздан бинъ йыл кибидир.

(Бу алда, вакъыт изафийдир. Хусусен, инсанлар вакъытнынъ чабук кечювини истегенлеринде, бир тюрлю кечмек бильмеюви буны косьтерир. Бу алда бизим эсапларымызгъа коре, бинъ йыллыкъ вакъыт парчасы Аллаһ къатында бир кунь къадар къыскъадыр. Эсасен аеттеки «бир кунь» де Аллаһ ичюн башы ве сонъу бельгиленген бир вакъыт

парчасы дегиль, сонъсузлыкъ сёз мевзусыдыр).

48. Нидже улькелер бар ки, зулум этип тургъанларында, оларгъа мухлет бердим. Сонъунда оларны якъаладым. Дёнюш ялынъыз манъадыр.

49. Де ки: Эй, инсанлар! Мен анджакъ сиз ичюн ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.

50. Иман этип, салих амеллер ишлеген кимселер ичюн магъфирет ве бол рызыкъ бар.

51. Аетлеримиз акъкъында (оларны тесирсиз япмакъ ичюн) бир-бирилерини енъеджек киби ярышкъанларгъа кельгенде, иште булар джеэннемлилердир.

52. (Эй, Муһаммед!) Биз сенден эвель ич бир ресул ве небий ёлламадыкъ ки, о, бир истекте булунгъанда, шейтан онынъ истегине илле де (бешерий арзуллар) къатмагъа къалкъышмасын. Лякин, Аллаһ шейтаннынъ къатаджакъ шейини ёкъ этер. Сонъ, Аллаһ озь аетлерини (сёз ве мана нокътаи назарындан) сагълам оларакъ ерлештирир. Аллаһ хакъкъы иле билиджидир, укюм ве икмет саибидир.

(Бу ает пейгъамберлер де янъыла биледжегини, анджакъ Аллаһ оларны янъылувдан ве шейтаннынъ весвесесинден къорчалагъаныны, бойледже, пейгъамберлернинъ теблигълерини къусурсыз бир шекильде япмакъ имкянына къавушкъанларыны анълатмакъта. Бир тефсирге коре де, аетнинъ манасы бойледир: «... О, вахий этильгенни окъугъан вакъытта, шейтан динълегенлернинъ къальплерине батыл шубе ве ихтималлар кетирир»).

53. (Аллаһ, шейтаннынъ бойле япувына мусааде этер ки) къальплеринде хасталыкъ олгъанлар ве къальплери къаттылашкъанлар ичюн, шейтаннынъ къошкъан шейи бир сынав (весилеси) япсын. Залымлар, акъикъатен (хакътан) олдукъча узакъ бир айрылыкъ ичиндедирлер.

54. Бир де, озьлерине илим берильгенлер, онынъ (Къур'аннынъ) акъикъатен Раббинъ тарафындан кельген бир керчек олгъаныны бильсинлер де, онъа инансынлар, бу саеде къальплери узур ве ишанчкъа къавушсын. Шубесиз ки, Аллаһ иман эткенлерни кесен-кес догъру бир ёлгъа ёнельтир.

55. Инкяр эткенлер озьлерине о саат апансыздан кельгенге, яхут да (озьлери ичюн) хайырсыз бир куннинъ азабы кельгенге къадар, онынъ (Къур'ан) акъкъында эп шубе ичиндедирлер.

(Тефсирджилерге коре, аетте бильдирильген «апансыздан келеджек саат» олюм я да къыямет; кяфирлер ичюн «хайырсыз олгъан кунь» исе, мушриклернинъ там бир магълубиетке огърагъан Бедир дженки куню я да тенъеши олмагъан къыямет кунюдир).

56. О куню мульк Аллаһнынъдыр. Инсанлар арасында укюм берир. (Бу укюм кереги) иман этип, яхшы давранышларда олгъанлар Наим дженнетлерининъ ичиндедирлер.

57. Инкяр этип, аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, иште, олар ичюн алчалтыджы бир азап бардыр.

58. Аллаһ ёлунда иджрет этип, сонъра ольдюрильген, яхут ольгенлерни, ич

шубесиз, Аллаһ гузель бир рызыкънен рызыкъландыраджакъ. Шубесиз, Аллаһ, эбет О, рызыкъ бериджилернинъ энъ хайырлысыдыр.

59. Аллаһ оларны, эр алда, мемнун оладжакъ бир ерге къояджакъ. Аллаһ, кесен-кес там бир бильги саибидир, халимдир.

60. Иште, бойле. Эр ким озюне берильген эзиетнинъ там озюнен къаршылыкъ берир де, бундан сонъра озюне кене бир теджавуз ве зулум вакъи олса, эмин олмалыдыр ки, Аллаһ онъа мытлакъа ярдым этеджек. Акъикъатен, Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве магъфирет этиджидир.

(Къур'ан-ы Керим чешит весилелернен багъышлавнынъ усьтюнлигини ифаде буюргъан, Аал-и Имраан суресининъ 134-нджи аетинде де корюльгени киби, афу этмекни, иман ве ахлякъ тимсали олгъан такъва саиплерининъ эсас сыфатларындан бири оларакъ къабул эткен. Анджакъ юкъарыдаки ает косьтермекте ки, афу этмек, уйылувы меджбурий бир эмир дегиль. Бойледже, Къур'ан зулумгъа огърагъан бир кимсенинъ бунъа къаршылыкъ бермек акъкъыны сакълы туткъан; бунынънен берабер, яманлыкъ япкъангъа, япкъаны къадарынен, къаршылыкъ бермек, яни къабаат ве джезанынъ мусавийлигини муафаза этмек кереклигине де, айрыджа ишарет эте).

61. Бойледже, (Аллаһ акъсызлыкъкъа огърагъангъа ярдым этеджек ве бунъа къадирдир). Чюнки, Аллаһ геджени куньдюзге къатар, куньдюзни геджеге къатар. Шу да муакъкъакъ ки, Аллаһ хакъкъы иле эшитиджи ве корюджидир.

62. Бойледир. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир. Ондан башкъа табынгъанлары исе, батылнынъ там озюдир. Акъикъат шу ки, Аллаһ, эбет, О, улудыр, буюктир.

63. Корьмединъми, Аллаһ коктен ягъмур эндирди ве бу саеде ер юзю ешермекте. Акъикъатен, Аллаһ чокъ лютфкярдыр, (эр шейден) хабердардыр.

64. Коклерде ве ерде не бар исе – Онынъдыр. Акъикъатен, Аллаһ, ялынъыз О, зенгиндир, макътавгъа ляйыкътыр.

65. Корьмединъми, Аллаһ, ердеки эшьяны ве эмрине коре, денъизде ялдагъан гемилерни сизинъ хызметинъизге берди. Кокни де, Онынъ изни олмагъандже, ер усьтюне тюшювден къорчалар. Чюнки, Аллаһ инсанларгъа чокъ шефкъатлы ве чокъ мерхаметлидир.

(Куньдюз ве гедже кок юзюни сюслеген кунеш, ай ве эсапсыз йылдызны низам ве тертип ичинде туткъан Аллаһтыр, Онынъ кяинатта укюм сюрген къанунларыдыр, бу низам ве тертип бозулса, бир йылдыз парчасы дюньяны тоз алына кетире билир).

66. О, (эveля) сизге аят берген, сонъра сизни ольдюреджек, сонъ кене тирильтеджектир. Акъикъатен, инсан чокъ нанкорьдир.

(64-нджи аетте коклерде ве ерде мевджут бутюн эшьянынъ Аллаһнынъки олгъаны, яни бутюн буларнынъ яратыджысы, саиби ве малики Аллаһ олгъаны, Онынъ, инсаннынъ да ичинде олгъаны джанлы-джансыз бутюн варлыкъларны, ялынъыз яратыджы дегиль, айны

заманда, оларнынъ саиби олгъаны, бутюн инджеликлерине баргъангъа къадар, оларны идаре эткени, энъ садесинден энъ къарма-къарышыгъынадже, бутюн варлыкъ ве вакъиаларнынъ бар олувы ве девам этюв шартларыны О азырлагъаныны, бойледже, эр шейнинъ Онъа мухтадж олгъаны, факъат Онынъ ич бир шейге мухтадж олмагъаны, бу себепнен, Онынъ акъикъатен макътавгъа ляйыкъ экени ифаде этильди. 65-нджи ает Дженаб-ы Хакънынъ, хусусен инсанлыкъкъа къарада ве денъизде темин эткен имкянлары толайысынен, оларгъа бол шефкъаты ве мерхаметини хатырлаткъандан сонъ, 66-нджы ает Аллаhнынъ энъ буюк лютфи олгъан аяткъа; сонъра инсаннынъ олюм иле бирликте, энъ буюк къоркъуны дуйгъан ёкълукъкъа махкюм этильмейип, янъыдан къавуштырыладжакъ экинджи аятына ишарет этмекте ве бутюн бу икрамлар къаршысында биле, Аллаhкъа сайгъысызлыкъ косьтерген инсан – артыкъ «нанкорь» оларакъ къыймет кесиле).

67. Биз эр бир умметке тадбикъ этеяткъанлары бир ибадет тарзы косьтердик. Ойле исе, олар (эхл-и китап) бу иште сеннен чекишмесинлер. Сен Раббинъе давет эт. Зира, сен, акъикъатен дос-догъру бир ёлдасынъ.
68. Эгер сеннен мунакъашагъа ве давалашмагъа киришселер: «Аллаh япкъанынъызны пек яхшы биле», де.
69. Аллаh къыямет кунюнде, ихтиляф этеяткъан мевзуларынъызгъа даир аранъызда укюм береджек.
70. Бильмезмисинъ ки, Аллаh, ерде ве кокте не бар исе билир? Бу, бир китапта (левх-и махфузда) меджуттыр. Бу (эшья ве вакъиаларнынъ бильгисине саип олмакъ), Аллаh ичюн чокъ къолайдыр.
71. Олар, Аллаhны быракъып, Аллаh оларгъа ич бир делиль эндирмегени, озьлерининъ биле, акъкъында бильги саиби олмагъан шейлерге табынмакъталар. Залымларнынъ ич ярдымджысы ёкътыр.
72. Аетлеримиз ачыкъ-ачыкъ озьлерине окъулгъанда, кяфирлернинъ суратларында хошнутсызлыкъ сезерсинъ. Олар, озьлерине аетлеримизни окъугъанларнынъ не ерде исе, усьтлерине бастырырлар. Де ки: Сизге бундан (бу опьке ве узурсызлыгъынъыздан) даа фенасыны бильдирейимми? Джеэннем! Аллаh, оны кяфирлерге (джеза оларакъ) бильдирди. О, не фена сонъдыр!
73. Эй, инсанлар! (Сизге) бир мисаль берильди; шимди оны динъленъ: Аллаhны быракъып да, ялваргъанларынъыз (табынгъанларынъыз) бунынъ ичюн бир ерге топлансалар биле, бир синекни дахи яраталмазлар. Синек олардан бир шей къапса, буны ондан къайтарып да алалмазлар. Истеген де аджиз, озюнден истенильген де!
(Корюльгени киби, бу ает джахилие девривининъ путперест арапларына, табынгъан путлары бир чибинден биле аджиз олгъаныны ифаде эте. Акъикъатен, синек чокъ зайыф бир барлыкъ олмакънен берабер, кене де бир джанлыдыр ве бир иш япмагъа кучю бардыр. Иште, ает бир синектен биле, озюни къорчалап оламагъан джансыз путларгъа дуа ве

ибадет этип, олардан ярдым беклеген джахилие деври арапларынынъ бу арекетлериндеки сачмалавны чокъ гузель бир мисальнен ортагъа къоя, синек ве путларнынъ аджиз олгъаны киби, бу аджиз путларны Аллаhкъа ортакъ къошып, оларгъа дуа эткен, олардан бир шейлер беклегенлернинъ де, аджиз олгъанлары бильдириле).

74. Олар, (бу аджиз путларны Аллаhкъа ортакъ къошмакъ суретинен) Аллаhнынъ къадрини хакъкъы иле билалмадылар. Ич шубесиз, Аллаh чокъ къуветлидир, чокъ усьтюндир.

75. Аллаh мелеклерден де эльчилер сечер, инсанлардан да. Шубесиз, Аллаh эшитиджидир, корюджидир.

76. Оларнынъ оглериндекини де, артларындакини де (япкъанларыны да, япаджакъларыны да) билир. Бутюн ишлер Аллаhкъа дёндюрилир.

77. Эй, иман эткенлер! Руку этинъ; седждеге барынъ; Раббинъизге ибадет этинъ; хайыр ишленъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.

78. Аллаh огърунда, хакъкъыны бererек, джихад этинъ. О, сизни сечти; дин хусусында усьтюнъизге ич бир зорлыкъ юклемеди; бабанъыз Ибрахимнинъ growинде (де бойле эди). Пейгъамбернинъ сизге шаат олувы, сизинъ де инсанларгъа шаат олувынъыз ичюн, О, истер даа эвель (кельген китапларда), истер бунда (Къур'анда) сизге «мусульманлар» адыны берди. Ойле исе, намазны къылынъ; зекятни беринъ ве Аллаhкъа сым-сыкъы сарылынъ. О, сизинъ мевлянъыздыр. Не гузель мевлядыр, не гузель ярдымджыдыр!

(Ислямда инсаннынъ табиатына терс, яратылышыны зорлагъан ич бир кучьлик ёкъ. Ибадет ве вазифелерде бир азимет (яни нормал шартлардаки умумий укюмнинъ) янында, бир де рухсет яни узюр себебинен, къолайлыкъ бар. Айрыджа, гунахлар ичюн тёвбе, кеффарет ве башкъа къуртулыш ве арынув ёллары ачып къоюлгъан).

23. эль-МУ'МИНУУН

118 ает олуп, Меккеде назиль олгъан. Хусусен, ильк аетлеринде къуртулышкъа иришкен му'минлернинъ ибадетлеринден, ахлякъий яшайышларындан ве наиль оладжакъ ухревий ниметлеринден баас этильгени ичюн, суре «эль-Му'минуун» адыны алгъан. Бунынъ киби, Абдуллах б. Аббасдан ривает этильген бир хадисте Аз. Пейгъамбер (с.а.) бу аетлернинъ назиль олувына: («Манъа он ает эндики, вазиети буларгъа уйгъан – дженнетке киреджек», буюрды ве бу суренинъ ильк он аетини окъуды.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Акъикъатен, му'минлер къуртулышкъа иришкендир;

2. Олар ки, намазларында къоркъу ве тевазу ичиндедирлер;

3. Олар ки, бош ве файдасыз шейлерден юзь чевирирлер;

4. Олар ки, зекятны берирлер;

5. Ве олар ки, иффетлерини къорчаларлар;

6. Анджакъ, зевджелери ве эллери алтында олгъан (джариелери) истисна. (Буларнен алякъалардан толайы) азарлангъан дегиллердир.
7. О алда, ким бундан башкъасына бармакъ истер исе, иште булар, адден ашкъан кимселердир.
8. Кене олар (о му'минлер) ки, эманетлерине ве ахтларына риает этерлер;

9. Ве олар ки, намазларына девам этерлер.
10. Иште, асыл булар варис оладжакълар;

11. (Эбет) Фирдевске варис олгъан бу кимселер о ерде эбедий къалыджылардыр.
12. Ант олсун, биз инсанны сюзюльген бир чамурдан яраттыкъ.
13. Сонъ оны сагълам бир ерде нутфе алына кетирдик.
14. Сонъ нутфени алакъа (ашлангъан йымырта) яптыкъ. Артындан алакъаны бир парчачыкъ эт алына кетирдик; бу бир парчачыкъ этни кемиклерге (скелетке) чевирдик; бу кемиклерни этнен къапладыкъ. Сонъра оны, башкъа бир яратышнен, инсан алына кетирдик. Япып-яраткъанларнынъ энъ гузели Аллаһ пек юджедир.
15. Сонъ, муакъкъакъ ки сиз, бунынъ артындан, эльбетте оледжексинъиз.
16. Сонъра да, шубесиз, сизлер къыямет кунюнде текрар тирильтиледжексинъиз.
17. Ант олсун, биз сизинъ усьтюнъизде еди ёл яраттыкъ. Биз яратувдан хаберсиз дегильмиз.
(Тефсирджилернинъ чокъу аеттеки «еди ёл»ны еди кок оларакъ ёрумлагъанлар. Хамди Языр исе, бу еди ёлдан инсаннынъ еди идрак ёлуны анълагъаныны, буларнынъ да: корюв, эшитюв, татув, къокълав ве токъунувдан ибарет беш дуйгъунен акъыл ве вахий ёллары олгъаныны илери сюре).
18. Коктен уйгъун бир ольчюде ягъмур эндирип, оны ерде токътаттыкъ. Бизим оны кеткизмеге де, эльбетте кучюмиз етер.
(Ягъмурнынъ ерде токътавы джанлылар ичюн буюк бир ниметтир. Шает ер ягъмур сувыны тутмайып, олгъаны киби тюпке эндирсе я да бу сувлар сель алында бус-бутюн акъып кетсе, джанлылар ягъмурнынъ аятий файдаларындан махрум къалгъаны киби, эрозиядан корюльгени узьре, ягъмур базан зарарлы да ола билир. «Ягъмур сувынынъ ерде турувы»ндан – сувнынъ ер астында топланувы да анълашыла билир ки, бу да джанлылар ичюн Аллаһнынъ бир лютфидир. Чюнки, ералты сувлары, истер табий оларакъ къайнамакъ, истер инсан эмегинен юзеге

чыкъарылмакъ суретинен, файдалы алгъа келир. Аетте де, ифаде этильгени киби, Аллаһ Таалямя джанлылар ичюн бу къадар файдалы олгъан ягъмурны кеткизмеге, яни ягъдырмамагъа я да ягъдырса биле, файдасыз япмагъа къадирдир. Бу исе, истер инсан, истер дигер джанлылар ичюн энъ буюк зарардыр. Бунынъ киби, сема шимдиге къадар билингенлер арасында ягъмур адисесининъ джерьян эткен ялынъыз планета – дюньямыздыр. Бир ан дюньямызда бир ягъмур ниметининъ ортадан къалдырылгъаныны тюшюнеджек олсакъ, аетте де бильдирильгени киби, Юдже Аллаһ бунъа къадирдир, о вакътытта дюньянынъ бутюн дегерини ве манасыны джойгъаныны анъలармыз. Чюнки, дюньягъа дегер ве мана къазандыргъан шей – аяттыр. Сув исе, ашагъыдаки аетлерден де анълашыладжагъы узьре, аятнынъ менбасыдыр).

19. Бойледже, онынъ (ягъмурнынъ) саесинде сизинъ файданъызгъа хурма багъчалары ве юзюм багълары мейдангъа кетирдик. Буларда сиз ичюн бир чокъ мейвалар бар ве сиз олардан ашарсынъыз.
20. Туур-и Синаада етишкен бир терек даа мейдангъа кетирдик ки, бу терек эм ягъ, эм де ашагъанларынынъ отьмегине къошаджакъ (зейтун) берир.
21. Айванларда сиз ичюн, эльбетте ибретлер бардыр. Оларнынъ къарынларындакинден (сютлеринден) сизге ичирирмиз. Оларда сиз ичюн бир чокъ файдалар даа бар; этлеринден де ашарсынъыз.
22. Оларнынъ усьтюнде ве гемилерде кезерсинъиз.
23. Ант олсун ки, Нухны къавмына ёлладыкъ ве О: Эй, къавмым! Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Сиз ичюн Ондан башкъа бир танъры ёкъ. Аля сакъынмазсынъызмы? деди.
24. Бунынъ узерине, къавмынынъ инкярджы илери кельгенлери бойле дедилер: «Бу, тыпкъы сизинъ киби, бир бешер олмакътан башкъа бир шей дегиль. Сизге усьтюн ве хаким олмакъ истей. Эгер Аллаһ (Пейгъамбер ёлламакъ) истесе эди, муакъкъакъ ки, мелеклер ёллар эди. Биз кечмиштеки аталарымыздан бойле бир шей эшитмедик».
25. «Бу, ялынъыз озюнде делилик олгъан бир кимседир. Ойле исе, бир муддетке къадар онъа къатланып бекленъиз, бакъайыкъ».
26. (Нух:) Раббим! деди. Мени яланлагъанларына къаршы манъа ярдым эт!
27. Бунынъ узерине онъа бойле вахий эттик: Козьлеримизнинъ огюнде (муафазамыз алтында) ве бильдирдигимиз шекильде гемини яса. Бизим эмримиз келип де, сувлар джошуп, юксельмеге башлагъанынен, эр джыныстан чифтлер алында эки дане ве бир де араларындан даа эвель озь алейхинде укюм берильгенлерден гъайры, аиленъни гемиге ал. Зулум эткенлер акъкъында манъа ич ялварма! Зира, олар кесен-кес богъуладжакълар.
28. Сен, янынъдакилернен бирликте, гемиге ерлешкенинъде: «Бизни залымлар топлулыгъындан къуртаргъан Аллаһкъа хамд олсун», де.
29. Ве де ки: Раббим! Мени берекетли бир ерге эндир. Сен ерлештириджилернинъ энъ хайырлысысынъ.

30. Шубесиз, бунда (Нуһ ве къавмынынъ башындан кечкенлерде) бир такъым ибретлер бар. Акъикъатен, биз (къулларымызны бойле) сынармыз.
31. Сонъ, оларнынъ артындан бир башкъа несиль мейдангъа кетирдик.
32. Олар арасындан озьлерине: «Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Сизинъ Ондан башкъа бир танърынъыз ёкътыр. Аля Аллаһтан къоркъмазсынъызмы?» (даветини етиштирген) бир пейгъамбер ёлладыкъ.
(Бу аетте озюнинъ ве къавмынынъ ады берильмеген бу пейгъамбер, базы тефсирджилерге коре, һууд (а.с.) я да Салих (а.с.)тир).
33. Онынъ къавмындан, кяфир олуп, ахиретке къавушмакъны инкяр эткен ве дюнья аятында озьлерине ферах бердигимиз варлыкълы адамлар: «Бу, дедилер, садедже сизинъ киби бир инсандыр; сизинъ ашагъанынъыздан ашар, сизинъ ичкенинъизден ичер».
34. «Акъикъатен, сизинъ киби бир бешерге итаат этсенъиз, эр алда зиян корерсинъиз».
35. «Сизге, ольген, топракъ ве кемик алына кельгенинъизде, мытлакъа сизинъ (къабирден) чыкъарыладжагъынъызны ваде этильмектеми?».
36. «Бу сизге ваде олунгъан (ольгенден сонъ гъайрыдан тирильмек, акъикъатлыкътан) чокъ узакъ!»
37. «Аят, шу дюнья аятымыздан ибареттир. (Кимимиз) олюрмиз, (кимимиз) яшармыз; бир даа тирильтиледжек де дегильмиз».
38. «Бу адам, садедже Аллаһ акъкъында ялан уйдургъан бир кимседир; биз онъа инанмаймыз».
39. О пейгъамбер: Раббим! деди, мени яланлагъанларына къаршылыкъ, манъа ярдымджы ол!
40. Аллаһ бойле буюрды: Пек якъында олар мытлакъа пешман оладжакълар!
41. Бунынъ киби, юзь берюви къачынылмаз къоркъунч бир сес якъалай къойды оларны! Озьлерини аман сель чёплюгине чевирдик. Залымлар топлулыгъынынъ джаны джеэннемге!
42. Сонъ, оларнынъ артындан, башкъа несиллер кетирдик.
43. Ич бир уммет, эджелини не огге ала билир, не де арткъа чеке билир.
44. Сонъра биз арды-ардындан пейгъамберлеримизни ёлладыкъ. Эр анги бир умметке пейгъамберлерининъ кельген эр дефасында, олар бу пейгъамберни яланладылар; биз де оларны бир-бири артындан ёкъ эттик ве оларны ибрет икяелерине чевирдик. Артыкъ иман этмеген къавмнынъ джаны джеэннемге!
45- Сонъра аетлеримизнен ве ап-ачыкъ бир ферман иле Муса ве къардашы
46. Харунны Фыравунгъа ве илери кельгенлерине ёлладыкъ. Олар исе, кибирге къапылдылар. Ве буюклик таслагъан бир къавм олдылар.
47. Бу себептен, дедилер ки: Къавмлары бизге хызметкярлыкъ этеркен, биз киби бу эки адамгъа инанырмызмы?
48. Бойледже, оларны яланладылар ве бу себепнен, эляк этильгенлерден олдылар.

(47-нджи ает, инкярджыларнынъ умумиетле ичине тюшкен бир хатаны ортагъа къоймакъта: Акъикъатен, олар инсангъа, ялынъыз бу дюньядаки мевкъине, топлум ичиндеки позициягъа коре дегер берирлер. Оларнынъ инсан акъкъында муим дегер ольчюлери макъам ве мевкъидир. Бойледже, олар шахсен инсангъа, онынъ тюшюнджесининъ ве инанчынынъ кейфиетине, саип олгъан ахлякъий ве инсаний фазилетлерине къыймет кесмезлер. 48-нджи ает бизге косьтермекте ки, инкярджыларнынъ бу янълыш дегер ольчюлерине эсасланаракъ, пейгъамбер акъкъында берген укюмлери, къачынылмаз оларакъ, оларны фелякетке алып барыр).

49. Ант олсун, биз Мусагъа, бельки олар ёлгъа келирлер дие, Китапны бердик.

(Тефсирджи Земахшерийге коре, аетте «олар» замири иле бильдириледжек мана, Фыравун ве эшраф такъымы олмайып, Аз. Муса иле Фелестинден Мысыргъа кочкен Исраил огъулларыдыр. Зира, Китап, яни Теврат, Фыравун ве адамларынынъ богъулувларындан сонъ вахий этильген).

50. Мерьем огълуны ве анасыны да (къудретимизге) бир алямет яптыкъ; оларны, ерлешювге эльверишли, сувы олгъан бир тепеге ерлештирдик.

51. «Эй, Пейгъамбер! Темиз шейлерден ашанъ, гузель ишлер япынъ. Мен сизинъ япкъанларынъызны хакъкъы иле бильмектем».

(Пейгъамберлерге ве оларнынъ сонъкиси олгъан Аз. Муһаммедге ёнельтильген бу хитаптан, инкярджылар къанаатлерининъ аксине, пейгъамберлер де, бирер инсан олгъаны ве олар ичюн, Аллаһнынъ лютфи олгъан гузель ве элял рызыкълардан файдаланувлары бир къусур олмагъаныны, энъ муими ве оларгъа ярашкъаны яхшы давранышларда олмакъ, Аллаһкъа энъ гузель шекильде къуллыкъ этмек олгъаны анълашылмакъта).

52. «Шубесиз, бу (инсанлар) тек бир уммет оларакъ, сизинъ умметинъиздир; мен де сизинъ Раббинъизим. Ойле исе, менден сакъынынъ» (денильди).

53. Лякин, инсанлар озь араларындаки ишлерини парча-парча больдилер. Эр топ озьлеринде олгъан (фикир ве арекет) иле севинип, гъурурланмакъта.

54. Шимди сен оларны бир замангъа къадар гъафлет ве сапыкълыкъларынен юзь-юзьге къалдыр!

55-
56. Беллейлерми ки, оларгъа бердигимиз сервет ве огъулларнен оларгъа файдалар япмакъ ичюн гъайрет этмектемиз? Ёкъ, олар ишнинъ фаркъына баралмайлар.

57. Рабблерине олгъан сайгъыдан толайы, феналыкътан сакъынгъанлар;

58. Рабблерининъ аетлерине инангъанлар;

59. Рабблерине ортакъ къошмагъанлар;

60. Ве Рабблерине дёнеджеклери ичюн, япаяткъан ишлерини къальплери титреерек япкъанлар;

61. Иште, олар яхшылыкъларгъа чапышыр ве яхшылыкъ ичюн ярышырлар.
62. Биз ич кимсени кучюнинъ еткенинден башкъасынен вазифедар япмамыз. Нездимизде хакъны сёйлеген бир китап бардыр ве олар акъсызлыкъкъа огъратылмазлар.
63. Ёкъ, оларнынъ (о инкярджыларнынъ) къальплери бу хусуста джеалет ичиндедир. Айрыджа, оларнынъ бундан (бу ширк ве инкярджылыкъларындан) башкъа, бир такъым (фена) ишлери бардыр ки, олар бу ишлерни япа берирлер.
64. Энъ сонъунда, ферах ве боллукъ ичинде олгъанларыны сыкъынтыгъа (я да азапкъа) огъраткъанымызда, бакъарсынъ ки, олар ферьяд къопарырлар.
65. Бошуна сызланманъ бугунь! Зира, бизден ярдым коралмайджакъсынъыз!
66- Чюнки, аетлерим сизге окъулыр эди де, сиз, бунъа къаршы
67. кибирленерек, аркъанъызны чевирир, геджелейин (Кябенинъ этрафында топланаракъ) сандыракълай эдинъиз.
68. Олар бу сёзни (Къур'анны) ич тюшюнмедилерми? Ёкъса, оларгъа даа эвель кечмиштеки аталарына кельмеген бир шей кельдими?
69. Ёкъса, Пейгъамберлерини аля танымадылар да, бу себептен, оны инкяр этелерми?
70. Ёкъса, онда бир делилик олгъаныны сёйлемектелерми? Ёкъ; о, озьлерине акъикъатны кетиргендир, оларнынъ чокъу исе хакътан хошланмамакъталар.
(Бу аетлер косьтермекте ки, инкярджыларнынъ Къур'ангъа сырт чевирювлери ве Аз. Муhаммеднинъ пейгъамберлигини къабул этмеювини ич бир акълы себепке таянмамакъта. Зира, олар Къур'ан узеринде етерли тюшюнген эдилер; я да энъ аздан, етерли тюшюнмек фырсатыны тапкъан эдилер. Айрыджа, Аз. Муhаммед (с.а.)нинъ теблигъи, меселя аталары Аз. Исмаилнинъ теблигъининъ бир девамы эди; яни олар, Хакъ Динни бус-бутюн танымагъан дегиль эдилер. Ресулуллахнынъ дюрюст ве ишаныладжакъ бир инсан олгъаныны пек аля биле эдилер; акъыллы ве зеки олгъанындан да, шубелери ёкъ эди. Бунынъонен берабер, кене де инанмай эдилер, чюнки хакътан, яни догърулыкътан, акъикъаттан ве дюрюстликтен хошланмай эдилер. Озьлери хакъкъа уяджакъ ерде, хакъны озь арзу-истеклерине уйдурмагъа къалкъыша эдилер).
71. Эгер хакъ, оларнынъ фена арзу ве истеклерине уйса эди, мытлакъа коклер ве ернен буларда олгъанлар, бозулып кетер эди. Ёкъ, биз оларгъа шан ве шерефлерини кетирдик; факъат олар озь шерефлерине аркъа чевирдилер.
(Тефсирджилернинъ чокъуна коре, аеттеки шан ве шерефнинъ манасы бунъа весиле олгъан Къур'андыр. Бунынъ киби, Ислямдан эвель

арапларнынъ акимиетлери ярымаданынъ сынъырларыны ашмагъан вакъытта, Къур'ан-ы Керим ве бу Юдже китап озюне энген Аз. Муһаммед, бу миллетнинъ адыны эбедийлештирмекнен къалмагъан, айрыджа Къур'ан ёлуна къоюлгъан пек чокъ миллетлерни де, джианнынъ энъ буюк умметлеринден бири олмакъ шерефине къавуштыргъан).

72. (Ресулым!) Ёкъса, сен олардан бир акъ истемектесинъми? Раббинънинъ береджеги даа хайырлыдыр. О, рызыкъ бериджилернинъ энъ хайырлысыдыр.
73. Акъикъат шу ки, сен оларны догъру бир ёлгъа чагъырмакътасынъ.
74. Ахиретке инанмагъанлар исе, исрарнен ёлдан чыкъмакъталар.
75. Эгер оларны аджып да, ичлеринде олгъан сыкъынтыларыны кеткизсе эдик, яхшыджа сокъурлашаракъ, адден ашувда тирелир эдилер.
76. Ант олсун, биз оларны сыкъынтыгъа къойдыкъ да, кене Рабблерине боюн эгмедилер, ялварув ве якъарувда да булунмайлар.
77. Энъ сонъунда, узерлерине азабы чокъ шиддетли бир къапу ачкъан вакътымызда, бир де бакъарсынъ ки, олар о ерде шашмалап ве умютсиз къалгъанлардыр!
78. О, сиз ичюн къулакъларны, козьлерни ве гонъюллерни яраткъандыр. Не де аз шукюр этесинъиз!
79. Ве О, сизни ер юзюнде яратып чокълаштыргъандыр. Тек Онынъ узурында топланаджакъсынъыз.
80. Ве О, яшатыджы ве ольдюриджидир; гедженинъ ве куньдюзнинъ денъишюви Онынъ эсеридир. Аля акълынъызны ишлетмезсинъизми!
81. Бунъа рагъмен, олар эвелькилер дегени киби дедилер.
82. Дедилер ки: Акъикъатен, биз олюп де, бир топракъ ве кемик обасы алына кельгенде, мытлакъа янъыдан тирильтиледжекмиз, ойлеми?
83. Акъикъатен, истер бизге, истер даа эвельки аталарымызгъа, бойле бир ваде де булунылды; (факъат) бу кечмиштекилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль!
84. (Ресулым!) Де ки: Эгер биле исенъиз (сёйленъ бакъайыкъ), бу дюнья ве онда булунгъанлар кимге аиттир?
85. «Аллаһкъа аиттир», дейджеклер. Ойле исе, сиз ич тюшюнип-ташынмазсынъызмы! де.
86. Еди къат коклернинъ Рабби, азаметли Аршнынъ Рабби ким? дие сора.
87. «(Булар да) Аллаһнынъдыр», дейджеклер. О алда, сиз Аллаһтан къоркъмазсынъызмы! де.
88. Эгер биле исенъиз (сёйленъ), эр шейнинъ мелекууту (мулькиети ве идареси) озь элинде олгъан, озю эр шейни къорчалап-къоллагъан, факъат козю къорчаланмагъан (бунъа мухтадж олмагъан) ким? дие сора.
89. «(Буларнынъ эписи) Аллаһнынъдыр», дейджеклер. Ойле исе, насыл олуп да, тылсымгъа къапыласынъыз? де.

(Бу аетлерден ачыкъ анълашылгъанына коре, джахилие девринfollow

арапларынен, оларнынъ къалымтылары олгъан инат мушриклер, эсасен Аллаһнынъ барлыгъына ве Онынъ кяинат узериндеки акимиети ве тасарруфына инана эдилер. Бунынънен берабер, 83-нджи аеттен анълашылгъанына коре, Аз. Муһаммеднинъ рисалетине, онынъ теблигъ эткен Ислям динине ве Къур'ан-ы Керимге инанмай эдилер. Айрыджа, 82-нджи аетте беян этильгени киби, хусусен, ольгенден сонъ, текрар тирильмекни яни ахирет кунюни къабул этмей эдилер).

90. Догърусы, биз оларгъа акъикъатны кетирдик; олар исе, акъикъатен яланджы эдилер.

91. Аллаһ эвлят эдинмегендир; Онынънен берабер ич бир танъры да ёкътыр. Аск такъдирде, эр танъры озюнинъ яраткъаныны ёнельтир ве идаре этер ве мытлакъа олардан бири дигеринден усьтюн келир эди. Аллаһ, оларнынъ (мушриклернинъ) якъыштыргъан шейлеринден узакътыр.

(Корюльгени киби, бу аетнен бирден зияде танъры инанчы, кяинатнынъ яратылышы ве чалышувындаки тертипке терс олгъаны ортагъа чыкъа. Бунъа коре, кяинатнынъ барлыкъ ве тертибиндеки мукемеллик, Аллаһнынъ барлыгъы ве бирлигининъ бир ифадеси ве делилидир).

92. Аллаһ гъайбны да, шеадетни де билиджидир. О, мушриклернинъ ортакъ къошкъан шейлеринден чокъ юдже ве узакътыр.

(Гъайб ве шеадет, эки айры бильги мейданыны ифаде этер. Гъайб мейданына кирьген малюмат, акъыл ве дуйгъу азаларынынъ идрак кучюни ашкъан, анджакъ бир къысым къабилиетлернинъ бир ольчюде сезе бильгенлери, бунынънен берабер, энъ догъру бир шекильде вахий ёлунен бизге келип еткен бильгилердир. Эсасен гъайб мейданы, бильгиден зияде, бир иман мейданыдыр. Бунынъ киби, Бакъара суресининъ башында да ишарет этильгени киби, «Ааментуу» де ифадесини тапкъан иман эсаслары акъкъындаки бильгилеримиз – бу чешит бильгилердир.

Шеадет исе, гъайбнынъ аксине, теджрибе ве мушааде саасына кирьген дуйгъулар – алем иле бу алемге аит эшья ве вакъиаларны ифаде этер).

93-
94. (Ресулым!) Де ки: «Раббим! Эгер оларгъа ёнельтильген техдитни (дюньявий сыкъынтыны ве ухревий азапны) мытлакъа манъа косьтереджек исенъ, бу вазиетте мени залымлар топлулыгъы ичинде булундырма, Раббим!»

95. Биз, оларгъа ёнельткен техдидимизни санъа косьтермеге, эльбетте ки къадирмиз.

96. Сен феналыкъны энъ гузель бир шекильде узакълаштыр. Биз оларнынъ якъыштыргъан шейини чокъ яхшы бильмектемиз.

97. Ве де ки: Раббим! Шейтанларнынъ весвеселеринден санъа сыгъынырым!

98. Оларнынъ янымда булунувларындан да, санъа сыгъынырым, Раббим!

99. Ниает, олардан (мушриклерден) бирине олюм келип чаткъанда: «Раббим! дер, мени кери къайтар»;

100. «Та ки, бошуна кечирдигим дюньяда яхшы иш (ве арекетлер) япайым».

Ёкъ! Онынъ сёйлеген бу сёз (бош) лафтан ибареттир. Оларнынъ артында исе, гъайрыдан тириледжек куньлерине къадар (сюрген) бир берзах бардыр.
(Лугъатта «мани» манасына кельген «берзах», олюм иле башлап, гъайрыдан тирильмеге къадар кечкен вакъытны ифаде этиджи диний бир терминдир).

101. Суургъа уфюрильген вакъытта, артыкъ араларында акърабалыкъ багълары къалмагъандыр; бир-бирилерини де къыдырып сорамазлар.
102. Артыкъ кимлернинъ (савап) ольчюлери агъыр басса, иште асыл булар къуртулышкъа иришкенлердир.
103. Кимлернинъ де ольчюлери енгиль кельсе, артыкъ булар да, озьлерине языкъ эткендирлер; (чюнки, олар) эбедий джеэннемдедирлер.
104. Атеш юзьлерини якъар; о ерде суратлары чиркин ве кулюнчли бир алда булуныrлар.
(Аллаh Тааля буюк бир нимет олгъан дюнья аятыны ширкнен, инкярджылыкънен ве феналыкълар ишлеерек кечиргенден сонъ, олюмнинъ дешети къаршысында, иш-иштен кечкенинен, уянгъан, анджакъ джеэннем азабына огъравдан къуртулалмагъан бедбахтларгъа о заман ёнельтеджек хитабыны ве оларнынъ аджизликлерини ве итирафларыны бойле ифаде буюрыр:)

105. Сизге аетлерим окъуна эди де, сиз оларны яланлай эдинъиз дегильми?
106. Дерлер ки: Раббимиз! Ёлдан азгъанлыгъымыз бизни енъди; биз бир сапыкълар топлулыгъы эдик.
107. Раббимиз! Бизни бу ерден чыкъар. Эгер бир даа (япкъанларымызгъа) дёнсек, артыкъ белли ки, биз залым инсанлармыз.
108. Буюрыр ки: Алчалдыкъча алчалынъыз о ерде! Манъа къаршы къонушманъыз артыкъ!
109. Зира, къулларымдан бир топу: Раббимиз! Биз иман эттик; ойле исе, бизни афу эт; бизни аджы; сен, мерхаметлилернинъ энъ эйисисинъ, деген эдилер.
110. Иште, сиз оларны алайгъа алдынъыз; сонъунда олар (иле алай этювинъиз), сизге мени яд этмекни унуттырды, сиз оларгъа куле эдинъиз.
111. Бугунь мен оларгъа сабыр эткенлерининъ акъкъыны бердим; олар акъикъатен муратларына иришкенлердир.
112. (Аллаh инкярджыларгъа:) «Ер юзюнде къач йыл къалдынъыз?», дие сорар.
113. «Бир кунь я да куннинъ бир къысмы къадар къалдыкъ. Иште, сайгъанлардан сора», дедилер.
114. Буюрыр: Садедже аз бир муддет къалдынъыз; кешке сиз (буны) бильген олса эдинъиз!
115. Сизни садедже бошуна яраттыкъ ве сиз акъикъатен узурымызгъа кери кетирильмейджексинъиз сандынъызмы?

(Аеттен де анълашылгъанына коре, дюньядаки, бутюн джанлылар арасында вазифе ве месулиет ташыгъан екяне варлыкъ инсандыр. Эсасен инсан аятыны маналы япкъан, онъа дегер къаткъан темель хусусиет, инсаннынъ бир вазифе ве месулиет варлыгъы олгъаныдыр. Бу себепле, вазифелерини беджермеген ве месулиетсиз бир аят кечирген инсанлар, акъикъий манада, инсанлыкъ дегерини джоярлар. Бу дюньяда бир къысым инсанлар инсанлыкъкъа керек вазифелерни джойгъан ве буларнынъ месулиетинден къуртулгъан ола билирлер. Анджакъ, юкъарыдаки ает ачыкъ косьтере ки, иляхий месулиетликтен къуртулмакъ ве Аллаһ узурында эсап берювден къачмакъ ич кимсе ичюн мумкюн дегиль. Бунынъ аксини тюшюнмек, ахлякъ низамыны ве бу низамнынъ темели олгъан мутлакъ адалетни инкяр этювге алып барыр).

116. Мутлакъ хаким ве хакъ олгъан Аллаһ чокъ юджедир. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О, юдже Аршнынъ саибидир.
117. Эр ким Аллаһ иле бирликте дигер бир танърыгъа табынса, – ки, бу хусуснен багълы ич бир делили ёкътыр – о кимсенинъ эсабы анджакъ Раббининъ нездиндедир. Шу ери муакъкъакъ ки, кяфирлер къуртулышкъа иришмезлер.
118. (Ресулым!) Де ки: Багъышла ве мерхамет эт, Раббим! Сен мерхаметлилернинъ энъ эйисисинъ.

24. эн-НУУР

64 аеттен ибарет бу суре Мединеде назиль олгъан. «Нуур аети» дие билинген 35-нджи аетте Аллаһнынъ коклерни ве ерни айдынлаткъан нурындан баас этильгени ичюн, «Нуур суреси» адыны алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. (Бу) Бизим назиль эттигимиз ве (укюмлерини узеринъизге) фарз къылдыгъымыз бир суредир. Бельки, тюшюнип, огют алырсынъыз дие, онда ачыкъ-айдын аетлер эндирдик.
2. Зина эткен къадын ве зина эткен эркектен эр бирине юз сопа урынъ; Аллаһкъа ве ахирет кунюне инаныр исенъиз, Аллаһнынъ дининде (укюмлерини тедбикъ эткенде) олар аджыйджакъ киби олманъ. Му'минлерден бир топу да, оларгъа берильген джезагъа шаат олсун.
(Ислям укъукъ тилинде бу джезаландырув шеклине «хад» дениле. Аетте эмир этильген бу тедбикъат ялынъыз бекяр олуп да, зина эткенлер ичюндир. Эгер эвли бир эркек ве къадын зина эткен олсалар, бунъа «реджм» джезасы тедбикъ этилир).
3. Зина эткен эркек, зина эткен я да мушрик бир къадындан башкъасынен эвленмез. Зина эткен къадыннен де, анджакъ зина эткен я да мушрик эркек эвленир. Бу, му'минлерге арам къылынгъандыр.
(Ислямда мушрик къадын ве эркекнен эвленмек джаиз дегиль. Ве бойле

бир никях кечмез. Аетте зина эткен мусульманнен эвленювнинъ чиркинлиги де ифаде этильмекнен бирликте, аетнинъ назиль олув себеби ве дигер делиллер дикъкъаткъа алынаракъ, Ислям алимлерининъ чокъу бойле бир никяхнынъ кечерли олгъанына укюм эткенлер).

4. Намуслы къадынларгъа зина ифтирасында булунып, сонъ (бунъа исбат ичюн) дёрт шаат кетиралмагъанларгъа сексенер сопа урынъ ве артыкъ оларнынъ шаатлыгъыны ич бир вакъыт къабул этменъ. Олар тамамен гунахкярлардыр.

5. Анджакъ, бундан сонъ тёвбе этип, ислях олгъанлар истиснадыр. Аллаһ чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

6-7. Къадынларына зина ифтирасында булунып да, озьлеринден башкъа шаатлары олмагъанларгъа кельгенде, оларнынъ эр бирининъ шаатлыгъы, озьлерининъ догъру сёйлегенлерден олгъанларына даир дёрт дефа Аллаһ адына емин этерек, шаатлыкъ этюви, бешинджи дефа да, эгер ялан сёйлегенлерден исе, Аллаһнынъ лянетининъ озь узерине олувыны тилевидир.

8-9. Къадыннынъ, къоджасы ялан сёйлегенлерден олгъанына даир дёрт дефа Аллаһ адына емин ве шаатлыкъ этюви, бешинджи дефа да, эгер (къоджасы) догъру сёйлегенлерден исе, Аллаһнынъ гъадабынынъ озь узерине алгъаныны тилеви ондан джезаны сакъыт этер.

(Сонъки дёрт аеттеки тедбикъат, Ислям аиле укъукъында «лиаан» термини иле ифаде этилир. Къадыннынъ зина къабааты ишлегенини идда эткен бир къоджа, эгер иддасыны исбат этмек ичюн дёрт шаат кетирип оламаса, къадын ве къоджа хаким узурына джельп этилерек, лиаангъа давет этилир. Эр эки тараф да догърулыкъларыны бу ифаделернен беян этселер, эркек ифтира (казф) джезасындан, къадын да, зина джезасындан къуртулыр, ве бу шекильде, эвлилик багъы сонъуна етер).

10. Я Аллаһнынъ сизге бол лютфи ве мерхамети олмаса эди ве Аллаһ тёвбелерни къабул эткен укюм ве икмет саиби олмаса эди (алынъыз не олур эди)!

11. (Пейгъамбернинъ къадынына) бу агъыр ифтираны уйдургъанлар, шубесиз, сизинъ аранъыздан бир топудыр. Буны озюнъиз ичюн бир феналыкъ санманъ, аксине о, сиз ичюн бир яхшылыкътыр. Олардан эр бир адамгъа, гунах оларакъ, не ишлеген исе (онынъ къаршылыгъы джеза) бардыр. Олардан (ильге ёлбашчылыкъ япып) бу гунахнынъ буюклигини аркъалагъан кимсе ичюн де, чокъ буюк бир азап бардыр.

(Бу ве ашагъыдаки докъуз аетнинъ назиль олувына себеп олгъан ве «_+ифкъ+_» (ифтира) адисеси» дие билинген вакъиа къыскъадан бойледир: Аз. Пейгъамбернинъ бир аскерий сеферине Аз. Айше де къатылгъан эди. Къайткъанда, бир ара Аз. Айше итияджындан къуртулмакъ ичюн чекильген бир кошеде герданлыгъыны тюшюре. Сонъ, бунынъ фаркъына барып, къыдырмагъа кете. Бу арада, керван Аз. Айшени девесининъ усьтюндеки хевдедж ады берильген къапалы,

томалакъ ве усьтю къуббели къафеси ичинде зан этерек, къонакълав еринден айрылгъаны ичюн, Аз. Айше о ерде къала. Ордуны артындан такъип этмекнен вазифели бир зат Аз. Айшени алып, кервангъа етиштире. Араларында мунафыкъларнынъ реберлеринден Абдуллах б. Убейй де олгъан бир къач адам, бу адисеге эсасланып, Аз. Айшенен оны кервангъа етиштирген адам арасында алякъа япылгъаны ифтирасыны уйдуралар. Бу ифтира Аз. Пейгъамберни зияде кедерлендире. Бу сырада, затен раатсыз олгъан Аз. Айше акъкъында бойле бир ифтира уйдурылгъаныны бир муддет сонъ биле ве буюк бир истирапкъа тюше; артыкъ озю киби кедерли олгъан аилесине, бабасы Аз. Эбу Бекир (р.а.)нинъ эвине бармакъны догъру таный. Бу арада Аз. Пейгъамбер (с.а.) заман-заман Аз. Эбу Бекирнинъ эвине барып, олардан Аз. Айшенинъ сагълыгъыны, ал ве хатирини сорай эди. Иште, кене бойле бир зиярет сырасында ве ифтира вакъиасынынъ чыкъкъанындан тахминен бир ай сонъ, Айше валидемизнинъ къабаатсызлыгъыны ифаде эткен бу аетлер назиль олды.)

12. Бу ифтираны эшиткенинъизде, эркек ве къадын му'минлернинъ озь виджданлары иле эйи занда булунып да: «Бу, ап-ачыкъ бир ифтира», деювлери керекмей эдими?
13. Оларнынъ (ифтираджыларнынъ) да бу меселеде дёрт шаат кетирювлери керекмей эдими? Мадам ки, шаатлар кетиралмадылар, ойле исе, олар Аллаhнынъ нездинде, яланджыларнынъ там озьлеридир.
14. Эгер дюньяда ве ахиретте Аллаhнынъ лютф ве мерхамети устюнъизде олмаса эди, ичине далгъан бу ифтиранъыздан толайы, сизге мытлакъа буюк бир азап токъунып эди.
15. Чюнки, сиз бу ифтираны, тильден тильге бир-биринъизге етиштире, акъкъында бильгинъиз олмагъан шейни агъызларынъызда чайнап турасынъыз. Буны муим санмайсынъыз. Албуки, Аллаh къатында чокъ буюк (бир суч)тыр.
16. Оны эшиткенинъизде: «Буны къонушып яйувымыз бизге якъышмаз. Бу, чокъ буюк бир ифтирадыр», демели дегиль эдинъизми?
17. Эгер инангъан инсанлар исенъиз, Аллаh, бир даа бунъа бенъзеген арекетни текрарлавдан сизни сакъындырып тенбиелер.
18. Ве Аллаh аетлерни сизге изаатламакъта. Аллаh, (ишнинъ асылыны) чокъ яхшы билир, укюм ве икмет саибидир.
19. Инангъанлар арасында чиркин шейлернинъ япылувыны истеген кимселер ичюн, дюньяда да, ахиретте де четин бир джеза бардыр. Аллаh билир, сиз бильмезсинъиз.
20. Я сизинъ усьтюнъизге Аллаhнынъ лютф ве мерхамети олмаса эди, Аллаh чокъ шефкъатлы ве мерхаметли олмаса эди (алынъыз нидже олур эди)!
21. Эй, иман эткенлер! Шейтаннынъ адымларыны такъип этменъ. Ким шейтаннынъ адымларыны такъип этсе, муакъкъакъ ки о, эдепсизликни (юзь къызартыджы къабаатларны) ве феналыкъны эмир этер. Эгер усьтюнъизде Аллаhнынъ лютф ве мерхамети олмаса эди, аранъыздан ич

бир кимсе асла темизге чыкъалмаз эди. Факъат Аллаh истегенини арындырыр. Аллаh эшитир ве билир.

22. Аранъыздан фазилетли ве сервет саиби кимселер акърабагъа, ёкъсулларгъа, Аллаh ёлунда кочь эткенлерге (малларындан) бермейджеклерине емин этмесинлер; багъышласынлар; ферагъат косьтерсинлер. Аллаhнынъ сизни багъышлавуны арзуламазсынъызмы? Аллаh чокъ багъышлайыджыдыр, чокъ мерхаметлидир.
(Аз. Айшеге ифтира эткенлерден бири де, Аз. Эбу Бекирнинъ, имаесини ве бакъымыны узерине алгъан Мыстах адлы бир адам эди. Бу адисе узерине, Аз. Эбу Бекир бир даа бу адамгъа маддий ярдымда булунмайджагъына даир емин этти. Иште, тефсирджилерге коре, юкъарыдаки аетте эм Аз. Эбу Бекир (р.а.)нинъ фазилетине ишарет этиле, эм де онъа ве башкъа му'минлерге Аллаh ризасы ичюн япып кельген ярдымларыны кесмемелери огютлене).

23- Намуслы, феналыкъылардан хаберсиз му'мин къадынларгъа зина
24. ифтирасы япкъанлар, дюнья ве ахиретте лянетленгенлердир. Япкъанларына, тиллери, эллери ве аякъларынынъ алейхлеринде шаатлыкъ этеджек куню, олар ичюн чокъ буюк бир азап бардыр.

25. О куню Аллаh оларгъа акъикъий джезаларыны тас-тамам береджек ве олар Аллаhнынъ ап-ачыкъ керчек олгъаныны анълайджакълар.

26. Яман къадынлар яман эркеклерге, яман эркеклер исе, яман къадынларгъа; темиз къадынлар темиз эркеклерге, темиз эркеклер де, темиз къадынларгъа ярашыр. Бу сонъкилер, (ифтираджыларнынъ) сёйлегенлеринден чокъ узакъбырлар. Олар ичюн багъышлав ве гузель бир рызыкъ бардыр.

27. Эй, иман эткенлер! Озь эвинъизден башкъа эвлерге, кельгенинъизни дуйдурып (изин алып), эв халкъына селям бермегендже, кирменъ. Бу сиз ичюн даа яхшыдыр; эр алда (буны) тюшюнип анъларсынъыз.

28. О ерде ич бир кимсе тапалмады исенъиз, сизге изин берильгенге къадар о ерге кирменъ. Эгер сизге «кери дёнюнъ!», денилир исе, аман дёнюнъ. Чюнки, бу, сиз ичюн даа темиз бир давраныштыр. Аллаh япкъанынъызны билир.

29. Ичинде сизге аит эшьянынъ булунгъан, отурылмагъан эвлерге кирювинъизде, ич бир сакъынмакъ ёкъ. Аллаh сизинъ ашкяр эткенлеринъизни де, гизлегенлеринъизни де билир.

30. (Ресулым!) Му'мин эркеклерге, козьлерини (арамгъа) тикмемелерини, ырызларыны да къорчалавларыны сёйле. Чюнки бу, озьлери ичюн даа темиз бир давраныштыр. Шубесиз, Аллаh оларнынъ япаяткъанларындан хабердардыр.

31. Му'мин къадынларгъа да сёйле: Козьлерини (арамгъа бакъмакътан) къорчаласынлар; намус ве иффетлерини къорчаласынлар. Корюнген къысымлары истисна олмакъ узьре, зийнетлерини косьтермесинлер. Баш орьтюлерини, якъаларынынъ узерине (къадар) орьтсинлер. Къоджалары, бабалары, къоджаларынынъ бабалары, озь огъуллары, къоджаларынынъ огъуллары, эркек къардашлары, эркек

къардашларынынъ огъуллары, къыз къардашларынынъ огъуллары, озь къадынлары (му'мин къадынлар), эллерининъ алтында булунгъанлар (хызметкярлары), эркеклерден, аиленинъ къадынына шехвет дуймагъан хызметчи ве башкъа табий кимселер, яхут аля къадынларнынъ гизли къадынлыкъ хусусиетлерининъ фаркъына бармагъан балалардан башкъасына, зийнетлерини косьтермесинлер. Гизлемекте олгъан зийнетлерни, анълашылсын дие, аякъларыны ерге урмасынлар (дикъкъатларны узерине чекеджек тарзда юрмесинлер). Эй, му'минлер! Эп бирден Аллаhкъа тёвбе этинъ ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.

(Юкъарыдаки аетте къадынларгъа косьтерювлери ясакълангъан «зийнет»нинъ не олгъаны акъкъында чешит фикирлер бар: бир зангъа коре, бу зийнетлернинъ купе, билезлик, юзюк ве герданлыкъ киби сюс такъынчакъларынен сюрме, хына киби шейлердир. Бу ёрумгъа коре, бу чешит зийнет эшьясынынъ беденде косьтерилюви къадынлар ичюн арамдыр. Урбада да, зийнет олмакънен берабер, гизленмеси мумкюн олмагъаны ичюн, аетте дигерлеринден истисна этильгендир. Анджакъ, даа эсаслы бир нокътаи назаргъа коре, аеттеки «зийнет» табири къадын вуджудыны ифаде этер ки, бунъа коре, ясакълангъан сюс эшьяларынынъ косьтерилюви дегиль, вуджутнынъ косьтерилювидир. Бу ясакълавдан истисна этильген «корюнген» къысым исе, къадыннынъ юзю, эллери ве, бир нокътаи назаргъа коре, аякъларыдыр.

32. Аранъыздаки бекярларны эркек ве къадын хызметкярларынъыздан эльверишли олгъанларны эвлендиринъ. Эгер олар факъыр иселер, Аллаh озь лютфи иле оларны зенгинлештирир. Аллаh (лютфи) кениш ве (эр шейни) билиджидир.

33. Эвленюв имкяныны тапалмагъанлар исе, Аллаh лютфи иле оларны варлыкълы этkенге къадар, иффетлерини къорчаласынлар. Эллеринъизнинъ астында олгъанларындан (эркек ве къадын хызметкярлардан) мукятебе япмакъ истегенлернен, эгер озьлеринде бир хайыр (къабилиет ве ишанчлылыкъ) коре исенъиз, аман мукятебе япынъ. Аллаhнынъ сизге берген малындан сиз де оларгъа беринъ. Дюнья аятынынъ кечиджи менфаатларыны эльде этеджексинъиз дие, намуслы къалмакъ истеген джариелеринъизни фухушкъа зорламанъ. Ким оларны зорбалыкъ алтында быракъыр исе, билинмелидир ки, зорланувларындан сонъ, Аллаh (олар ичюн) чокъ багъышлайыджы ве мерхаметлидир.

(Мукятебе – эркек я да къадын хызметкярнен эфендиси арасында япылгъан бир къайд олуп, бу къайдда хызметкяр белли бир акъ одегени такъдирде, эфендисинден озюне урриетини бермесини истер я да айны теклифни онъа эфендиси япар. Узеринде анълашувгъа барылгъан бу акъ азыр исе, хызметкяр бу акъны аман одемек, ёкъ исе, эфендисининъ озюне белли бир муддет ичинде темин этkенинден сонъ, одемек шартынен, урриетине къавушыр.

Юкъарыдаки аетте «Аллаhнынъ сизге берген малындан сиз де оларгъа беринъ» буюрылмакънен, инсаннынъ элиндеки малынынъ асыл саиби

Аллаһ олгъаны, бу алда Аллаһнынъ малындан хызметкяргъа да бермекнен, оларнынъ урриетке къавушувларыны къолайлаштырмакънынъ диний, ахлякъий ве ичтимаий бир вазифе олгъаны ортагъа чыкъмакъта. Бу вазифе Ислямнынъ асырлар бою тедбикъ этилип келинген ве бир анда ортадан къалдырылувы мумкюн олмагъан хызметкярлыкъ муэссисесини ортадан къалдырмакъ ичюн алгъан бир сыра тедбирден биридир).

34. Ант олсун ки, биз сизге (керекkенни) ачыкъ-ачыкъ бильдирген аетлер, сизден эвель яшап кеткенлерден орьнеклер ве такъвагъа къавушкъан кимселер ичюн огютлер эндирдик.

35. Аллаһ – коклернинъ ве ернинъ нурыдыр. Онынъ нурынынъ темсили, ичинде лампа булунгъан бир къандиллик кибидир. О лампа кристал бир фанус ичиндедир; о фанус да санки инджиге бенъзеген бир йылдыз кибидир ки, шаркъкъа да, гъарпкъа да нисбет этильмеген мубарек бир теректен, яни зейтундан (чыкъкъан ягъдан) туташтырылыр. Онынъ ягъы, нереде исе, онъа атеш тиймесе биле, ышыкъ берир. (Бу,) нур усьтюне нурдыр. Аллаһ истеген кимсесини нурына къавуштырыр. Аллаһ инсанларгъа (иште бойле) темсиллер кетирир. Аллаһ эр шейни билир.
(Аллаһнынъ нур олувынынъ манасы – бутюн алемнинъ ве алемдеки бутюн иссий нурларнынъ ве идрак этиджи кучьлернинъ яратыджысы ве иджат этиджиси олувыдыр. Бу алда нурдан асыл умют этильген айдынлатув, ашкяр этюв, ортагъа чыкъув ве инкишаф маналарынынъ темели, нурдан ве нурны алгъандан чокъ, нурны япып яраткъангъа аит оладжагъы ичюн «Нуур» исми Аллаһкъа даа ляйыкътыр. Анджакъ, бундан толайы, нурны яраткънгъа «Нуур» денилюви, тиль нокътаи назарындан, акъикъат дегиль, миджаздыр).

36. (Бу къандиль) бир такъым эвлердедир ки, Аллаһ (о эвлернинъ юджелювине ве ичлеринде исмининъ анъылувына изин бергендир. О ерде саба-акъшам Оны (ойле кимселер) тесбих этер ки;

37. Олар не тиджарет, не де алыш-веришнинъ, озьлерини Аллаһны анъувдан, намаз къылувдан ве зекят берювден четлендирмеген инсанлардыр. Олар, къальпер ве козьлер алакъ-булакъ олгъан бир куньден къоркъарлар.

38. Чюнки (о куньде) Аллаһ оларны япкъанларынынъ энъ гузелинен мукяфатландыраджакъ ве лютфинден оларгъа зиядесинен береджек. Аллаһ истегенини эсапсыз рызыкъландырыр.

39. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ амеллери бош чёллердеки ылгъым кибидир ки, сувсагъан сув зан этер; ниает онъа еткенде, о ерде ич бир шей тапалмагъан, бунынъ усьтюне, янында да (инанмагъан, ондан сакъынмагъан) Аллаһны булгъандыр; Аллаһ исе, онынъ эсабыны тас-тамам корьгендир. Аллаһ эсапны чокъ чабук корер.
(Иман инсаннынъ аятына ве бу аят девам этkенге къадар, сарф эткен гъайретлерине, япкъан ишлерине бир мана ве дегер къошкъан екяне амильдир. Чюнки, инангъан инсан, бутюн амеллерини, фаалиетлерини

усьтюн бир гъае ичюн, Аллаһ ризасы ичюн япар; усьтюн бир талиматкъа, Аллаһнынъ эмир ве ясакъларына уйгъун оларакъ япар. Ниает, япкъан эр ишинден толайы, индже бир эсап береджек къайгъысы ве низамы ичинде япар. Албуки, инанчсыз инсанларнынъ фаалиетлери, бу иман ве месулиетлилик низамындан узакъ олгъанындан – аетте де бедиий бир тешбихнен ифаде этильгени киби – бош, дегерсиз ве манасыз бир мешгъулиетлер обасындан ибарет олмакънен къалмаз, зияде оларакъ, саибини агъыр бир месулиет ве эсапнынъ астына къояр).

40. Яхут (о кяфирлернинъ дуйгъу, тюшюндже ве давранышлары) буюк бир денъиздеки къою къаранлыкълар кибидир; (ойле бир денъиз) ки, оны далгъа усьтюне далгъа къапламакъта; усьтюнде де булут... бир-бири усьтюне къаранлыкълар ... Инсан, элини чыкъарып узатса, не ерде исе, оны биле коралмаз. Бир кимсеге Аллаһ нур бермеген исе, артыкъ о кимсенинъ айдынлыкътан насиби ёкътыр.

(Бу ает де, кяфирлернинъ имансызлыкъ бухранларыны, буюк бир денъизде богъулмакъ телюкесинен къаршы-къаршыгъа булунгъан инсаннынъ алына бенъзетмекте. Океанларнынъ догъру-дюрюст билинмеген, тюблерининъ кешф этильмеген, бир ерде ве заманда Ресулуллахнынъ теблигъ эткен бу аети, океанларнынъ тюблериндеки чешит къаранлыкъ къатламлардан баас этмекте ве Къур'ан муджизесине айры бир делильдир).

41. Коклерде ве ерде олгъанларнен, сыра-сыра къушларнынъ Аллаһны тесбих эткенлерини корьмезсинъми? Эр бири озь дуасыны ве тесбихини (огренген) бильгендир. Аллаһ оларнынъ япаяткъанларыны хакъкъы иле билир.

42. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр; дёнюш де, анджакъ Онъадыр.

43. Корьмезсинъми ки, Аллаһ бир такъым булутларны (чыкъарып) сюрмекте; сонъра оларны бир ерге кетирип, усть-устюне топламакъта. Иште, корьмектесинъ ки, булар арасындан ягъмур чыкъмакъта. О, коктен, о ердеки дагълардан (дагълар буюклигинде булутлардан) бурчакъ эндирир. Артыкъ оны истегенине токъундырыр; истегенинден де оны узакъ тутар; (бу булутларны) шемшегининъ парылдысы не ерде исе, козьлерни алыр!

44. Аллаһ гедженен куньдюзни бир-бирине чевирмекте. Шубесиз, бунда басирет саиплери ичюн, мытлакъа бир ибрет бар.

45. Аллаһ эр джанлыны сувдан яратты. Иште, булардан кими къарны усьтюнде сюйрекленир, кими эки аягъы устюнде юрер, кими дёрт аягъы усьтюнде юрер... Аллаһ истегенини яратыр; шубесиз, Аллаһ эр шейге къадирдир.

46. Ант олсун, биз (бильмегенлеринъизни сизге) ачыкъ-айдын бильдирген аетлер эндирдик. Аллаһ истегенини догъру ёлгъа къояр.

47. (Базы инсанлар: «Аллаһкъа ве Пейгъамберге инандыкъ ве итаат эттик», демектелер. Ондан сонъ да, араларындан бир топу юзь чевирмекте.

Булар инангъан дегиллер.
(Бу ает косьтермекте ки, тек тильнен: «Аллаhкъа ве Пейгъамберге инандым», демек, му'мин олмакъ ичюн етерли ве кечерли дегиль. Бу, мунафыкъларнынъ иши. Му'минлер исе, тиллеринен сёйлегенлерине къальптен де инаныр; айрыджа ибадетлери ве эр тюрлю давранышларынен, иманларыны исбат этер ве къуветлендирирлер. Имам Гъазалийнинъ дегени киби, амельсиз му'мин, бутюн аятий фаалиетлери токътагъан, садедже нефес алып-бермекнен тири олгъаныны косьтерген (кома) вазиетиндеки инсан кибидир. Онынъ яшагъан аятынынъ къыймети не исе, ибадеттен ве гузель давранышлардан эксик кимседеки иманнынъ къыйметиде одыр. Айрыджа, акъикъий му'миннинъ хусусиети де, къаршылашкъан эр меселеде, эр анълашмазлыкъта Аллаh ве Ресулынынъ укюми не исе, онъа разы олувы ве гонъюль хошнутлыгъынен онъа уювыдыр. Бунынъ аксине давранмакъ, санки, аетте де ишарет этильгени киби, мунафыкъларнынъ ишидир).

48. Олар, араларындан укюм берюви ичюн Аллаhкъа ве Пейгъамберге чагъырылгъанларында, бакъарсынъ ки, араларындан бир къысмы юзь чевирип дёнерлер.
49. Амма, эгер (Аллаh ве Ресулынынъ укюм эткен) хакъ озь лехлерине исе, онъа боюн эгип келирлер.
50. Къальплеринде бир хасталыкъ бармы; ёкъса шубе ичинделерми, яхут Аллаh ве Русулынынъ оларгъа зулум ве акъсызлыкъ этеджегинден къоркъмакъталармы? Ёкъ, асыл залымлар олардыр!
51. Араларында укюм берюви ичюн Аллаhкъа ве Ресулына давет этильгенлеринде, му'минлернинъ сёзю ялынъыз «Эшиттик ве итаат эттик», деювлеридир. Иште, асыл булар къуртулышкъа иришкенлердир.
52. Эр ким Аллаhкъа ве Ресулына итаат этер, Аллаhкъа сайгъы дуяр ве Ондан сакъыныр исе, иште, аслы булар бахтлылыкъкъа иришкенлердир.
53. (Мунафыкълар), сен акъикъатен оларгъа эмир эткен такъдиринъде, мытлакъа (дженкке) чыкъаджакъларына даир, энъ агъыр еминлернен Аллаhкъа емин эттилер. Де ки: Емин этменъ. Итаатынъыз беллидир! Билинъ ки, Аллаh япкъанларынъыздан хабердардыр.
54. Де ки: Аллаhкъа итаат этинъ; Пейгъамберге де итаат этинъ. Эгер юзь чевирсенъиз, шуны билинъ ки, Пейгъамбернинъ месулиетлиги озюне юкленген (теблигъ вазифесини), сизинъ месулиетинъиз де сизге юкленген (вазифелерни ерине кетирювинъиз)дир. Эгер онъа итаат этсенъиз, догъру ёлны тапкъан олурсынъыз. Пейгъамберге тюшкени садедже ачыкъ-айдын теблигъдир.
55. Аллаh сизлерден иман этип, яхшы давранышларда булунгъанларгъа, озьлеринден эвелькилерни саип ве хаким эткени киби, оларны да ер юзюне саип ве хаким этеджегини, олар ичюн бегенип сечкен динни (Ислямны) оларнынъ эйилигине ерлештирип къорчалайджагъыны ве (кечирген) къоркъулары муддетинден сонъ, бунынъ ерине оларгъа ишанч теминлейджегини ваде этти. Чюнки, олар манъа къуллыкъ

этерлер; ич бир шейни манъа ортакъ тутмазлар. Артыкъ бундан сонъ, ким инкяр этсе, иште булар аслы буюк гунахкярлардыр.

(Бу ает эсас оларакъ, Аз. Пейгъамбер (с.а.) тарафындан Ислямнынъ теблигъ этильмеге башлангъан девирде даа чокъ зайыф ве эзильген вазиетте олгъан мусульманларнынъ бир девирден сонъ мушриклерни енъерек, акимиетни эльге аладжакъларыны мужделемекте; эсас оларакъ да, – Энбийаа суресининъ 105-нджи аети мунасебетинен ишарет этильгени киби – инкярджылыкънынъ, яманлыкънынъ ве эр чешит батылнынъ кечиджи олгъаныны, инанчнынъ, яхшылыкънынъ, гузелликнинъ ве хакънынъ темель ве акъикъий аят къануны олгъаныны ифаде этмекте. Бойледже, базы заманларда инкярджылыкънынъ ве яманлыкънынъ даркъалувына бакъаракъ, умютсизликке ве феналыкъкъа къапылувнынъ догъру олмагъаныны ортагъа къоймакъта).

56. Намазны къылынъ; зекятны беринъ; Пейгъамберге итаат этинъ ки, мерхамет корерсинъиз.

57. Инкяр эткенлернинъ ер юзюнде (Аллаһны) аджиз быракъаджакълар санма! Оларнынъ бараджакъ ери джеэннемдир. Не фена барыладжакъ ер!

58. Эй, му'минлер! Эллеринъиз алтында олгъан (хызметкярларынъыз) ве аранъыздан аля пишкинлик чагъына кирмегенлер саба намазындан эвель, уйленинъ союнгъан вакътынъызда ве ятсы намазындан сонъ (янынъызгъа киреджеклеринде) сизден учь кере изин сорасынлар. Булар, махрем (къапанмагъан) алда булуна биледжегинъиз учь вакъыттыр. Бу вакъытлардан гъайры не сиз ичюн, не де олар ичюн бир гунах ёкътыр. Бир-биринъизнинъ янына кирип чыкъа билирсинъиз. Иште, Аллаһ аетлерни сизге бойле изаатлар. Аллаһ (эр шейни) билиджидир, укюм ве икмет саибидир.

(Базы тефсирлерде бу аетнинъ энювине себеп олгъан адисе къыскъадан бойледир: Аз. Пейгъамбер бир уйле вакъты Мудлидж адлы сахабини ёллаяракъ, Аз. Умерни узурына чагъырды. Мудлидж Аз. Умернинъ одасына изинсиз кирди. Албуки, Умер (р.а.) юкълай эди ве усьтю ачылгъан эди. Уяндырылгъанда Умернинъ джаны сыкъылгъан ве гонълюнден: «Кешке бойле вакъытларда изинсиз кирмек ясакъланса!», шеклинде бир истек кечкен. Ресулуллах (с.а.)нынъ узурына баргъанда, юкъарыдаки аетнинъ шимди энгенини анълагъан Умер Аллаһкъа хамд этти).

59. Балаларынъыз пишкинлик чагъына киргенлеринде, озьлеринден эвелькилер, буюклери, изин истегенлери киби, олар да изин истесинлер. Иште, Аллаһ аетлерини сизге бойле изаатлар. Аллаһ алимдир, хакимдир.

60. Бир никях умюти олмагъан, бала корювден кесильген къарт къадынларнынъ зийнетлери (ябанджы эркеклерге) косьтермеден, (базы) урбаларыны чыкъарувларында оларгъа бир вебал ёкътыр. Иффетли давранувлары озьлери ичюн даа хайырлыдыр. Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.

(Бу суренинъ 31-нджи аетинде къадынлар ичюн орьтюнювнинъ кереклиги ве бунынъ не шекильде ве кимлерге нисбетен оладжагъы истисналар берильмек иле, анълатылгъан эди. Айрыджа, о ерде «зийнет» табири не анълаткъаны акъкъында тефсирджилернинъ нокътаи назарлары да къыскъадан анълатылгъан эди.
Къадыннынъ къоджасына гузель корюнмек ичюн сюсленюви ве ачылувы динге коре мубах, атта тевсие этильген. Анджакъ, хусусен 31-нджи аетте сыралангъан якъынлардан гъайры, къалгъан ябанджы эркеклерге гузель корюнмек ичюн сюсленмек, алельхусус ачылып-сачылмакъ, яш олсун, къарт олсун, бутюн мусульман ве урь къадынларгъа арамдыр. Бунынънен берабер, юкъарыдаки аетте ихтияр къадынларнынъ да, башкъа къадынлар киби давранувлары тевсие этильмекнен бирликте, кийим ве орьтюнюв хусусында оларгъа, белли шартларгъа багълы оларакъ, даа сербест арекет этюв имкяны кетирильгени корюльмекте. Бу изин къарт къадынларнынъ къадынлыкъ джазибелерини артыкъ буюк ольчюде гъайып эткен олувларындан ве бир фесаткъа ёл ачувлары итималларынынъ ортадан къалкъкъан олувындандыр).

61. Корьге зорлукъ ёкътыр; топалгъа зорлукъ ёкътыр; хастагъа да зорлукъ ёкътыр (буларгъа япалмайджакъ вазифелери юкленмез; япалмагъанларындан толайы, гунахкяр олмазлар). Сиз ичюн де, истер озь эвлеринъизден, истер бабаларынъызнынъ эвлеринден, аналарынъызнынъ эвлеринден, эркек къардашларынъызнынъ эвлеринден, къыз къардашларынъызнынъ эвлеринден, эмджелеринъизнинъ эвлеринден, алаларынъызнынъ эвлеринден, дайыларынъызнынъ эвлеринден, тейзелеринъизнинъ эвлеринден, я да анахтарларыны янынъызда булундыргъан ерлеринъизден, яхут достларынъызнынъ эвлеринден аш ашагъанынъызда бир сакъынмакъ ёкътыр. Топлу алда я да айры-айры ашаманъызда да бир сакъынмакъ ёкътыр. Эвлерге кирген вакътынъызда, Аллаһ тарафындан мубарек ве пек гузель бир яшамакъ истеги оларакъ, озюнъизге (бир-биринъизге) селям беринъ. Иште, Аллаһ тюшюнип, анъларсынъыз дие, сизге аетлерни бойле изаатлар.

62. Му'минлер, анджакъ Аллаһкъа ве Ресулына гонъюльден инангъан кимселердир. Олар, о Пейгъамбернен ортакъ бир иш узеринде экен, ондан изин истемегендже, ташлап кетмезлер. (Ресулым!) Шу сенден изин истегенлер, акъикъатен, Аллаһкъа ве Ресулына иман эткен кимселердир. Ойле исе, базы ишлери ичюн сенден изин истегенлеринде, сен де олардан истегенинъе изин бер; олар ичюн Аллаһтан багъышлав тиле; Аллаһ магъфирет этиджидир, мерхаметлидир.

63. (Эй, му'минлер!) Пейгъамберни озь аранъызда бир-биринъизни чагъыргъан киби чагъырманъ. Аранъыздан бирисини къорчалайыджы этерек, сыйырылып кеткенлерни муакъкъакъ ки, Аллаһ бильмектедир. Бу себепле, онынъ эмрине терс даврангъанлар, башларына бир беля келювинден я да озьлерине чокъ элемли бир азап токъунувындан

сакъынсынлар.

(Бу ает Аз. Пейгъамбер (с.а.)ге садедже исми иле хитап этювнинъ я да ондан баас эткенде, ялынъыз исмини сёйлемекнинъ, умметлик тербиеси иле уйгъун олмайджагъыны ифаде этмекте. Бойле вазиетлерде онынъ исминен берабер Пейгъамбер, Небий, Ресул, Ресулуллах, Ресул-ы Экрем, Пейгъамбер Эфендимиз, Хабибуллах... киби оны анълаткъан ве онъа сайгъымызны ифаде эткен сыфат ве унванларны да сёйлемек ерлидир. Айрыджа, Аллаһ Таалянынъ Аһзааб124 суресининъ 56-нджи аетиндеки эмрине коре, биз мусульманларнынъ «Муһаммед» исми айтылгъанынен, «Аллаһнынъ салят ве селями онынъ узерине олсун» манасында «_+Саллаллааху алейхи веселлем+_» деювимиз де, онъа олгъан сайгъымызнынъ бир заруретидир).

64. Бильмиш олунъ ки, коклерде ве ерде не бар исе, Аллаһнынъдыр. О сизинъ не ёлда олгъанынъызны яхшы билир. Инсанлар Онынъ узурына дёндюрильген куньлери япкъанларыны оларгъа аман бильдирир. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир.

25. эль-ФУРКЪАН

Бу суре Меккеде назиль олгъан; садедже учь аетининъ (68-70) Мединеде назиль олгъаны акъкъында бир ривает бар. 77 аеттен ибарет. Суре адыны ильк аетте кечкен «эль-Фуркъан» келимесинден алгъан. «Фуркъан» – хакъны батылдан айырды эткен демектир ве Къур'ан-ы Керимнинъ исимлериндендир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-2. Алемлерге тенбиеджи олсун дие, къулы Муһаммедге Фуркъанны эндирген, коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъыны озюне аит олгъан, ич бала эдинмеген, мулькинде ортагъы олмагъан, эр шейни яратып, онъа бир низам берген ве такъдирини тайин эткен Аллаһ юджелер юджесидир.

3. (Кяфирлер) Оны (Аллаһны) быракъып, ич бир шей яраталмагъан, аксине озьлери яратылгъан олуп, озьлерине биле не зарар, не де файда бере бильген, ольдюрмеге ве аят бермеге ве олюлерни гъайрыдан тирильтип, къабирден чыкъармагъа кучьлери етмеген танърылар эдиндилер.

4. Инкяр эткенлер: Бу (Къур'ан), олса-олса онынъ (Муһаммеднинъ) уйдургъан бир яланыдыр, башкъа бир топлум да, бу хусуста онъа ярдым эткендир, дедилер. Бойледже, олар ич шубесиз, акъсызлыкъкъа ве ифтирагъа баш ургъан эдилер.

5. Кене олар дедилер ки: (Бу аетлер), онынъ, башкъасына яздырып да, озюне саба-акъшам окъунмакъта олгъан эвелькилерге аит масаллардыр.

(Бу аетте, базы кяфирлернинъ, Къур'ан аетлерининъ эвельки къавмларнынъ масалларындан ибарет олгъаны, Аз.Пейгъамбернинъ

буларны башкъаларына яздыргъаны ве эзберлеви ичюн онъа саба-акъшам окъулгъаны акъкъында сёз этильмекте. Тефсирлерде умумен усьтюн корюльген бу мана эсаскъа алынса, аетнинъ дикъкъат чекиджи бир хусускъа ишарет эткени корюле ки, бу, Аз.Пейгъамбер уммий олгъанынынъ яни окъумагъа-язмагъа бильмегенининъ, инкярджыларгъа коре де, билинмекте ве къабул этильмекте олувыдыр).

6. (Ресулым!) Де ки: Оны коклерде ве ердеки гизлиликлерни бильген Аллаһ эндирди. Шубесиз, О, чокъ багъышлайыджыдыр, зияде мерхаметлидир.
7. Олар (бир де) бойле дедилер: Бу насыл бир пейгъамбер; (бизлер киби) аш ашай, чаршыларда долаша! Онъа бир мелек эндирильмели, озюнен бирликте, о да тенбиеджи олмалы эди!
8. Яхут озюне бир хазине берильмели я да ичинден ашап (мешакъкъатсыз кечинювини теминлейиджи) бир багъчасы олмалы эди. (Айрыджа) о залымлар (му'минлерге): Сиз, анджакъ тылсымгъа огърагъан бир адамгъа уймакътасынъыз! дедилер.
9. (Ресулым!) Сенинъ акъкъынъда бакъ не чешит мисаллер кетирдилер! Артыкъ олар сапыкълардыр ве (хидаетке) ич бир ёл да тапалмазлар.
10. Истесе, санъа булардан даа яхшысыны, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерни береджек ве санъа сарайлар ихсан эте биледжек Аллаһнынъ шаны юджедир.

    («Булардан даа яхшысы» денилир экен, кяфирлернинъ, Аз.Пейгъамберге дегер бермек ичюн, онда арагъан имкянларына ишарет олунмакъта.

    Дженаб-ы Аллаһ, Иракъ больгесиндеки зенгин топракъларны, Иран падишаларынынъ ве Рум императорларынынъ сарайларыны мусульманларгъа бермек суретинен, бу вадесини ерине кетирген).
11. Олар бунынъ усьтюне къыяметни де ялан сайдылар. Биз исе, къыяметни инкяр эткенлер ичюн, алевли бир атеш азырладыкъ.
12. Джеэннем атеши узакъ бир месафеден оларны корьгендже, онынъ онькеленювини (мутхиш къайнавыны) ве гурюльтисини эшитирлер.

    (Джеэннемнинъ инсанларны корюви, онынънен къаршылашмакъ манасында миджаз ола бильгени киби, Аллаһнынъ атешке корюш къабилиетини берюви манасында акъикъат да ола билир).
13. Эллери боюнларына багълы оларакъ, онынъ (джеэннемнинъ) тар бир ерине атылгъан заманлары, о ерчикте ёкъ олуп кетмекни истерлер.
14. (Оларгъа бойле денилир:) Бугунь (ялынъыз) бир дефа ёкъ олмакъны истеменъ; аксине бир чокъ керелер ёкъ олмакъны истенъ!

    (Бу хитап иле бутюн азапнынъ къаршылашылгъан азаптан ибарет олмагъаны, даа чокъ чешит азаплар оларны беклегенини бильдирмекте. Бир де, джеэннем азабынынъ девамийлигини ифаде эткен башкъа аетлер дикъкъаткъа алынгъанда, бу хитаптан инкярджыларнынъ янгъан терилери тазеленеджеги, бойледже, текрар-текрар азапкъа огърайджакълары манасы анълашыла).
15. Де ки: Бу даа яхшымы, ёкъса такъва саиплерине ваде этильген

эбедийлик дженнетими? О ер, олар ичюн бир мукяфат ве (узургъа къавушаджакъ) бир барыладжакъ ерлеридир.

16. Олар ичюн о ерде эбедий къалмакъ узьре, истеген эр шейлери бардыр. Иште бу, Раббинънинъ узерине (алгъан ве ерине кетирилюви) истенильген бир ваедедир.
(Му'минлернинъ дуаларында эп бу ваденинъ ерине кетирювини истегенлери, я да бунынъ истенильмеге дегерли ваде олгъаны анълатылмакъта).

17. О куню Раббинъ оларны ве Аллаһтан башкъасына табынгъан шейлерини топлар да, дер ки: Шу къулларымны сиз саптырдынъызмы, ёкъса озьлери ёлдан чыкътыларммы?
(«Аллаһтан башкъа табынгъан шейлери» акъкъында тефсирлерде чешит изаатлар бар. Булар танъры дие, табынгъанлары (Иса алейхисселям, Узейр алейхисселям киби) эльчилер, джинлер я да путлар ола билир. «Булар путлардыр» деген тефсирлерде, Дженаб-ы Аллаһнынъ оларгъа тиль берип, акъикъатны сёйлетеджеги ифаде этильген).

18. Олар: Сени тензих этермиз. Сени быракъып да, башкъаларыны дост тутмакъ бизге ярашмаз; факъат сен оларгъа ве аталарына о къадар бол нимет бердинъ ки, сонъунда (сени) анъмакъны унуттылар ве элякетни хакъ эткен бир къавм олдылар, дерлер.

19. (Бунынъ узерине о бирлерине хитабен бойле денилир:) Иште (табынгъанларынъыз), сёйлегенлеринъизде сизни яланджыгъа чыкъардылар. Артыкъ не (азабынъызны) кери чевире биле, не де бир ярдым истее билирсинъиз. Аранъыздан зулум эткенлерге буюк бир азап таттыраджакъмыз!

20. (Ресулым!) Сенден эвель ёллагъан бутюн пейгъамберлеримиз де, ич шубесиз, аш ашар, чаршыларда долашыр эдилер. (Эй, инсанлар!) Сизинъ бир къысмынъызны дигер бир къысмынъызгъа имтиан (веселиси) яптыкъ; (бакъайыкъ) сабыр этеджексинъизми? Раббинъ эр шейни хакъкъы иле корьмектедир.
(Бу аетте му'минлерден, мушриклернинъ оларгъа береджек джезаларгъа даянувлары истенильмекте; Аллаһ эр шейни хакъкъы иле корьмекте олгъаны бильдирилерек, залымларнынъ да, иман курешинде сабыр ве метанет косьтергенлернинъ де, япкъанларынынъ къаршылыгъыны кореджеклери ифаде этильмекте ве му'минлерге теселли берильмекте).

21. Бизнен къаршылашмакъны (бир кунь узурымызгъа келеджеклерини) умют этмегенлер: Бизге я мелеклер эндирильмели эди, я да Раббимизни корьмели эдик, дедилер. Ант олсун ки, олар озьлери акъкъында кибирге къапылгъан ве адден ашувда зияде илери кеткен эдилер.

22. (Факъат) мелеклерни кореджек куньлери, гунахкярларгъа о куню ич бир къуванчлы хабер ёкътыр ве: (Сизге севинмек) ясакътыр, ясакъ! дейджеклер.

(Бу сёзни мушриклернинъ озь-озьлерине сёйлеп, кедерленеджеклери манасы тюшюниле билинеджеги киби, замирнинъ мелеклерге ёлланылувы ве бу сёзнинъ мелеклер тарафындан сёйленеджеги шеклинде анълашылувы да мумкюн).

23. Оларнынъ япкъан эр бир (яхшы) ишлерини эльге алырмыз, оны сепильген зеррелер алына кетирирмиз (дегерсиз этермиз).
(Кяфирлернинъ, мусафирге икрам, акърабагъа зиярет киби гузель давранышларынынъ, иман этмегенлери себебинен, бошына кетеджеги, ишке ярамагъаны анълашыладжагъы беян этильмекте).

24. О куню дженнетлилернинъ къаладжакъ ерлери чокъ узурлы ве раатланаджакъ ерлери пек гузельдир.

25. О куню кок юзю беяз булутларнен ярыладжакъ ве мелеклер топ-топ эндириледжеклер.

26. Иште, о куню акъикъий мульк (укюмранлыкъ) чокъ мерхаметли олгъан Аллаhнынъдыр. Кяфирлер ичюн де пек четин бир куньдир о.

27. О куню залым кимсе (пешманлыкътан) эллерини тишлеп, бойле дер: Кешке о пейгъамбернен бирликте бир ёл тутсам эди!

28. Языкъ манъа! Кешке фелянчаны (батыл ёлджусыны) дост тутмасам эди!

29. Чюнки, зикр (Къур'ан) манъа кельген экен, о, акъикъатен мени ондан сапытты. Шейтан инсанны (учурымгъа сюйреклеп, сонъра) юзюкъоюн быракъып, резиль-русвай этер.
(Бу аетлернинъ Укбе б. Эбий Муайт акъкъында назиль олгъаны ифаде этиле. Риваетке коре, Укбе берген бир зияфетине Ресул-ы Экремни де давет эткен эди. Аз.Пейгъамбер, о шеадет кетирмегендже, емегинден ашамайджагъыны сёйлегенинен, Келиме-и Шеадетни кетирген; факъат мушриклернинъ илери кельгенлеринден Убей б. Халефнинъ гонълюни хош этмек ичюн, сонъунда сёзюнден къайткъан ве барып Аз.Пейгъамберге акъаретлерде булунгъан эди).

30. Пейгъамбер дер ки: Эй, Раббим! Къавмым бу Къур'анны бус-бутюн терк этти.
(Аетте Аз.Пейгъамбернинъ Къур'ангъа керекли дегер бермеген ве атта онынънен алай эткен къавмындан шикяети анълатыла. Аеттеки «_+мехджууран+_» келимеси «яман сёз» манасында да анълашыла. Бу манагъа коре, мушриклернинъ Къур'анны сихир ве бунынъ киби, башкъа бир шей, деген даваларына ишарет этиле).

31. (Ресулым!) Иште, биз бойледже, эр бир пейгъамбер ичюн къабаатлылардан душманлар пейда эттик. Хидает бериджи ве ярдымджи оларакъ Раббинъ етерлидир.

32. Инкяр эткенлер: Къур'ан онъа бир кереден, топлу алда эндирильмели дегиль эдими? дедилер. Биз оны сенинъ къальбинъе яхшыджа ерлештирмек ичюн бойле яптыкъ (парча-парча эндирдик) ве оны дане-дане (айыраракъ) окъудыкъ.

33. Оларнынъ санъа кетирген ич бир мисали ёкътыр ки, (онынъ къаршылыгъында) санъа догърусыны ве даа ачыгъыны кетирмейик.

34. Юзюкъоюн джеэннемге (сюйрелип) топланаджакълар; иште олар, ерлери энъ фена, ёллары энъ сапыкъ олгъанлардыр.
35. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик, къардашы Харунны да, онъа ярдымджы яптыкъ.
36. «Аетлеримизни ялан сайгъан къавмгъа барынъ», дедик, сонъунда (ёлгъа кельмегенлеринден), оларны ернен бир эте къойдыкъ.
37. Нуһ къавмына кельгенде, пейгъамберлерни яланджылыкънен къабаатлагъанларында, оларны сувда богъдыкъ ве озьлерини инсанлар ичюн бир ибрет яптыкъ. Залымлар ичюн элем бериджи бир азап азырладыкъ.
38. Аадны, Семуудны, Ресс халкъыны ве булар арасында даа бир чокъ несиллерни де (инкярджылыкъларындан себеп, эляк эттик).
(«Аад» һууд (а.с.)нынъ, «Семууд» Салих (а.с.)нынъ къавмыдыр. «Ресс» акъкъында чешит тефсирлер бар; эсасен Шуайб (а.с.)нынъ къавмы оларакъ билинмектедир. Бир тефсирге коре исе, Йемааме озени боюндаки бир койнинъ ады олуп, Семууд къавмындан къалгъанлар бу ерде отура эдилер. Факъат бу малюматлар сахих хаберлернен исбат этильмеген. Къур'ан тарафындан бизге бильдирильген хусус «Асхаб-ы Ресс» денильген бир инсан топлулыгъы яшагъаны ве куфюрлери себебинден, эляк этильгенидир).
39. Оларнынъ эр бирини (уймалары ичюн) мисаллер кетирдик; (амма огют алмагъанлары ичюн) эписини къырдыкъ кечирдик.
(Олардан эвелькилернинъ башларына кельгенлер ве адждждзы акъикъатлар, огют алсынлар дие, эр бир къавмгъа, пейгъамберлер вастасынен, анълатылгъаны алда, олар бу мисаль орнеклери узеринде ибретнен тюшюнмек ерине, буларны уйдурылгъан бирер масал къабул эттилер ве ниает, иляхий гъадабкъа огърадылар).
40. (Ресулым!) Ант олсун, (бу меккели путперестлер), беля ве фелякет ягъмурына тутулгъан о больгеге баргъанлар. Я оны корьмей эдилерми? Ёкъ, олар ольгенден сонъ, тирильмекни умют этмемектелер.
(Тефсирлерде бу аетте меккели мушриклернинъ тиджарет ичюн баргъан Шам сеферлери эснасында инкярджылыкълары ве сапыкъ ёлда инатлыкъ этювлери себебинден, таш ягъмурынен эляк этильген Луут къавмынынъ къалымтыларыны корьгенлерине ве кене де ибрет алмагъанларына ишарет этильгени анълатыла).
41. Сени корьген вакъытларында: «Бумы Аллаһнынъ пейгъамбер оларакъ ёллагъаны!» диерек, эп сени алайгъа алмакъталар.
42. «Эгер танърыларымызгъа инанувда себат косьтермесе эдик, акъикъатен бизни не ерде исе, танърылырамыздан сапытаджакъ эди», дейлер. Азапны корьген вакъытларында, аслы кимнинъ ёлу сапыкъ олгъаныны биледжеклер!
43. Яман дуйгъуларыны озюне танъры эткен кимсени корьдинъми? Сен (Ресулым!) онъа къорчалайыджы ола билирсинъми?
44. Ёкъса, сен оларнынъ чокъу, акъикъатен (сёз) динълейджек яхут тюшюнеджек беллейсинъми, ёкъ олар айванлар кибидир, атта олар

ёллары итибарынен, даа да сапыкътырлар.

(Бу киби кимселер акъылларына ве озьлерине етип кельген иляхий теблигъге уймайып, тек иссиятына коре арекет этюввлери себебинден, айванларгъа бенъзетильген; айванларнынъ арекетлерин оларгъа берильген кучь ве къабилиетлернинъ яратылышына уйгъун олувына къаршылыкъ, бойле кимселернинъ давранышлары бу хусусиеттен ёкъ олувындан отърю де, олардан кетишат оларакъ, даа сапыкъ олгъанлары беян этильген).

45. Раббинъ кольгени насыл узаткъаныны корьмединъми? Эгер истесе эди, оны эльбетте арекетсиз этер эди. Сонъра биз кунешни онъа делиль яптыкъ.

46. Сонъра оны (узагъан кольгени) яваш-яваш озюмизге чектик (къыскъарттыкъ).

47. Сиз ичюн геджени орьтю, юкъуны истираат япкъан, куньдюзни де дагъылып, чалышув (заманы) япкъан Одыр.

48- Рузгярларны рахметининъ огюнде муждеджи оларакъ ёллагъан Одыр.

49. Биз олю топракъкъа джан бермек, яраткъан нидже айванларымызгъа ве нидже инсанларгъа сув бермек ичюн, коктен тер-темиз сув эндирдик.

50. Ант олсун, буны инсанларнынъ огют алувлары ичюн, араларында чешит шекиллерде анълаткъандырмыз; амма инсанларнынъ чокъу илле нанкорьлик этип тирельгендирлер.

(Бу аетте «иляхий къудретнинъ эсерлерининъ ве инсанларгъа берильген ниметлернинъ бир чокъ пейгъамбернинъ тилинден дефаларджа ве чешит-чешит анълатылгъаныны» ифаде этмек узьре, юкъарыдаки шекильде мана бермек мумкюн олгъаны киби, «сувны эвирип-чевирип, чешит ерлерге тюрлю-тюрлю ягъмур ягъдырдыкъ» тарзында бир мана да бериле билир).

51. (Ресулым!) Эгер истесек эди, эльбетте эр улькеге бир тенбиеджи (пейгъамбер) ёллар эдик.

52. (Бейнельмилель тербиеджилик вазифесини факъат санъа бердик). О алда, кяфирлерге боюн эгме ве бунынънен (Къур'аннен) оларгъа къаршы бар кучюнънен буюк бир куреш яп!

53. Бирининъ сувы татлы ве сувсызлыкъны къандыраджагъы, дигерининъки тузлы ве аджджы эки денъизни бирлештириджи ве араларына бир сед, кечильмез бир сынъыр къойгъан Одыр.

(Бу ает акъкъында чешит тефсирлер бар: 1) Макъсат – денъизге къарышкъан нехр (Диджиле киби) ве о къарышкъан денъиздир. Денъизни ярып, арасындан километрлердже акъып кеткени алда, нехр сувынынъ дады бозулмамакъта. 2) Ниль киби буюк ирмакъ ве денъиздир ки, араларына бир къара парчасы (тиль) кирмектедир. 3) Му'минлернен кяфирлердир. Татлы сув – му'минлерни, аджджы сув – кяфирлерни темсиль эте. Дюньяда ян-янаша, амма бир-бирилерине къарышмадан яшагъанларына ишарет этиле).

54. Сувдан (нутфеден) бир инсан яратып, оны несеп ве сихрием (къан ве эвлилик багъындан догъгъан) якъынлыкъкъа дёнюштирген Одыр.

Раббинънинъ эр шейге кучю етер.

55. (Бойле экен, инкярджылар) Аллаһны быракъып, озьлерине не файда, не де зарар бере бильген шейлерге къуллыкъ этмектелер. Инкярджы да Раббине къаршы огърашып турмакъта.

56. (Ресулым!) Биз сени анджакъ мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ.

57. Де ки: Бунъа къаршылыкъ, сизден Раббинъе догъру бир ёл тутмакъны тилеген кимселер (олувынъыздан) гъайры, ич бир акъ истемейим.

58. Олюмсиз ве даима тири Аллаһкъа ишанып таян. Оны хамд иле тесбих эт. Къулларнынъ гунахларыны онынъ билюви етер.

59. Коклерни, ерни ве экисининъ арасындакини алты куньде яраткъан, сонъ Аршкъа укюм эткен Рахмандыр. Буны бир бильгенден сора.
(Аршкъа укюмранлыкъ ве алты куньде яратув акъкъында А'рааф суреси, 54-нджи аеттеки, Арш акъкъында һууд суреси, 7-нджи аеттеки изаатларгъа бакъынъ).

60. Оларгъа: Рахмангъа седжде этинъ денильген вакъытта: «Рахман да не экен! Бизге эмир эткен шейинъе ич седжде этермизми!», дерлер ве бу эмир оларнынъ нефретини арттырыр.

61. Кокте бурджларны бар эткен, оларнынъ ичинде бир чыракъ (кунеш) ве нурлы бир ай ерлештирген Аллаһ юджелер юджесидир.

62. Ибрет алмакъ я да шукюр этмек истеген кимселер ичюн, гедженен куньдюзни бир-бирининъ артындан кетирген де Одыр.

63. Рахманнынъ (темиз) къуллары олардыр ки, ер юзюнде тевазу иле юрерлер ве озюни бильмеген кимселер оларгъа лаф аткъанда (ынджытмадан) «Селям!», дерлер (кечерлер);

64. Геджелерини Рабблерине седжде этерек ве къыям тураракъ кечирирлер.

65. Ве бойле дерлер: Раббимиз! Джеэннем азабыны узеримизден узакълаштыр. Догърусы, онынъ азабы келип-кечиджи дегиль, девамлыдыр.

66. О ер, акъикъатен, не фена бир ерлешюв ве яшаладжакъ ердир!

67. (О къуллар), арджлагъанларында не исраф, не де саранлыкъ этерлер; экисининъ арасында орта бир ёл тутарлар.

68. Кене олар ки, Аллаһнен берабер, (туткъан) башкъа бир танърыгъа ялвармазлар, Аллаһ арам къылгъан джанны акъсыз ерде къыймазлар ве зина этмезлер. Буларны япкъан гунахы(нынъ джезасыны) булыр;

69. Къыямет куню азабы къат-къат арттырылыр ве онда (азапта) ашшалангъан оларакъ, девамлы къалыр.

70. Анджакъ тёвбе ве иман этип, яхшы давранышта булунгъанлар башкъадыр; Аллаһ оларнынъ яманлыкъларыны эйиликлерге чевирир. Аллаһ чокъ багъышлайыджыдыр, зияде мерхамет саибидыр;

71. Ким тёвбе этип, яхшы давраныш косьтерсе, шубесиз о, тёвбеси къабул олунгъан алда Аллаhкъа дёнер.
72. (О къуллар), ялан ерде шаатлыкъ этмезлер, бош сёзлернен къаршылашкъанларында эйбетли алда (о ерден) кечип кетерлер.
73. Озьлерине Рабблерининъ аетлери хатырлатылгъанда исе, оларгъа нисбетен сагъыр ве корь давранмазлар;

74. (Ве о къуллар): Раббимиз, бизге козюмизни айдынлатаджакъ къадынлар ве зурриетлер багъышла ве бизни такъва саиплерине ребер эт! дерлер.
75. Иште оларгъа, сабыр этювлерине къаршылыкъ, дженнетнинъ энъ юксек макъамы бериледжек, о ерде урьмет ве селямнен къаршыланаджакълар.
76. О ерде эбедий къаладжакълар. О ер не гузель бир ерлешюв ве яшаладжакъ ердир.
77. (Ресулым!) Де ки: (Къуллыкъ ве) ялварувынъыз олмаса, Раббим сизге не деп дегер берсин? (Эй, инкярджылар! Сизге Ресулнынъ бильдиргенлерини) кесен-кес ялан сайдынъыз; онынъ ичюн азап якъанъызны быракъмайджакъ.

26. эш-ШУАРАА

Меккеде назиль олгъан бу суре 227 аеттир, 224-227-нджи аетлери Мединеде назиль олгъан. «_+Шуараа+_» – шаирлер демектир; 224-нджи аетинде шаирлерден сёз этильгени ичюн, суре бу исмни алгъан. Мухалифлернинъ Къур'ангъа къаршы илери сюрген иддаларындан бири де, онынъ бир шаир тарафындан мейдангъа кетирильген деювлери эди. Иште, Къур'ан Аз.Пейгъамбернинъ анълатувынен, даа эвельки пейгъамберлернинъ анълатувлары озюнде бирлешкенини ве Къур'ан бир шаирнинъ эсери олмагъаныны исбат этерек, бу идданы ред эте.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1. Таа. Сиин. Миим.
2. Булар ап-ачыкъ Китапнынъ аетлеридир.
3. (Ресулым!) Олар иман этмейлер, дие, аман-аман озюнъни эляк этеджектирсинъ!
4. Биз истесек, оларнынъ узерине коктен бир муджизе эндиририрмиз де, онъа боюнлары эгилип къалыр.
5. Оларгъа, о чокъ мерхаметли Аллаhтан ич бир янъы огют кельмез ки, ондан юзь чевирмесинлер.
6. Бунынъ усьтюне (онъа) «яландыр», дерлер; факъат алай этип тургъан шейлерининъ хаберлери якъында оларгъа келеджек.
7. Ер юзюне бир бакъмазлармы! О ерде эр гузель чифттен нидже осюмликлер етиштирдик.

8. Шубесиз, буларда (Аллаһнынъ къудретине) бир нишане бардыр; амма чокъу иман этмезлер.
9. Шубе ёкъ ки, Раббинъ мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
10-11. О заман Раббинъ Мусагъа: О залымлар топлулыгъына, Фыравуннынъ къавмына бар. Аля (башларына келеджектен) сакъынмайджакълармы олар? дие сесленген эди.
12. Муса бойле деди: Раббим! Догърусы, мени яланджылыкъта къабаатлавларындан къоркъам.
13. (Бу вазиетте) ичим сыкъылыр, тилим айланмаз; онынъ ичюн Харунгъа да эльчилик бер.
14. Оларнынъ манъа ифтира эткен бир къабаатлары да бар. Бундан отьрю, мени ольдирювлеринден къоркъам.
15. Аллаһ буюрды: Ёкъ, (сени асла ольдюралмазлар)! Экинъиз муджизелеримизнен барынъ. Шубесиз ки, биз сизнен берабермиз, (эр шейни) эшитмектемиз.
16. Айды, Фыравунгъа барып айтынъ ки: Акъикъатен, биз алемлернинъ Раббининъ эльчисимиз;

17. Исраил огъулларыны бизнен берабер ёлла.
18. (Озюне Аллаһнынъ эмри теблигъ этильгенинен, Фыравун) деди ки: Биз сени бала экенинъде имаемизге алып буюльтмедикми? Аятынънынъ бир чокъ йылларыны арамызда кечирмединъми?
19. Сонъунда о япкъан (фена) ишинъни де яптынъ. Сен нанкорьнинъ бирисинъ!
(Бу ерде Аз.Мусанынъ бир мысырлынынъ олюмине себеп олгъанына ишарет этильмекте. Бильги ичюн бакъ. Къасас, 28/15).
20. Муса: Мен, деди, о ишни, о анда сонъу не оладжагъыны бильмейип яптым.
(Тефсирлерде Аз.Мусанынъ ольдирюв къасты олмадан, о адамны ургъаны ве бу ишнинъ, къастны кечкен арекетлер нетиджесинде, адам ольгени изааты даа зияде кельмекте).
21. Сизден къоркъкъанымнен де, аман аранъыздан къачтым. Сонъ Раббим манъа икмет бахш этти ве мени пейгъамберлерден къылды.
22. О нимет дие, козюме тюрткени исе, (аслында) Исраил огъулларыны озюне къул, хызметкяр этювинъдир.
(Фыравуннынъ нимет дие, Аз.Мусанынъ козюне тюрткени ве оны нанкорь деювине ёл ачкъан шей, оны сабийлигинде саипсиз тапкъанынен, алып беслегени ве бакъувы, хусусен оны башкъа огълан балалар киби ольдюрмегени эди. Аз.Муса бу сёзлерни инкярий бир усулнен, онынъ япкъаны эсасен бир нимет олмагъаныны ве онынъ Исраил огъулларыны къул, хызметкяр этювинден ибарет олгъаныны ифаде этмекте. Зира, Фыравун Аз.Мусаны сарайына алувына да, онынъ Исраил огъулларына нисбетен давранышы себеп олгъан эди).
23. Фыравун бойле деди: Алемлернинъ Рабби дегенинъ де недир?

24. Муса джевап берди: Эгер ишнинъ аслыны тюшюнип анълагъан адамлар олсанъыз, (итираф этерсинъиз ки) о, коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъан эр шейнинъ Раббидир.
25. (Фыравун) этрафында булунгъанларгъа эшитесинъизми? деди.
26. Муса деди ки: О, сизинъ де Раббинъиз, даа эвельки аталарынъызнынъ да Раббидир.
27. Фыравун: Сизге ёлланылгъан бу эльчинъиз мытлакъа делидир, деди.
28. Муса девамле шуны сёйледи: Эгер акъылынъызны ишлетсенъиз (анъларсыз ки), О, догъунынъ, батынынъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ Раббидир.
29. Фыравун: Менден башкъасыны танъры эдинсенъ, ант олсун ки, сени зинданлылардан этерим! деди.
30. Муса: Санъа ап-ачыкъ бир шей кетирмиш олсамдамы? деди.
31. Фыравун: Догъру сёйлегенлерден исенъ, айды, кетир оны! дие джевап берди.
32. Бунынъ узерине Муса таягъыны атты; бир де не корьсинлер, таякъ ап-ачыкъ буюк бир йылан (олгъан-къалгъан)!
33. Элини де къойнундан чыкъарды; о да сейирджилерге бем-беяз корюнген (нур сачкъан бир шей олуп къалгъан)!
34. Фыравун этрафындаки илери кельгенлерге: Бу, деди, догърусы, чокъ бильгили бир тылсымджыдыр!
35. Сизни тылсымынен юртунъыздан чыкъармакъ истей. Шимди не буюрырсынъыз?
(Аз.Мусанынъ косьтерген муджизелери Фыравуннынъ кибир дуйгъуларыны алт-усьт эткен, Фыравун танърылыкъ давасыны бир тарафкъа быракъып, этрафындаки илери кельгенлерден фикир алмагъа меджбур олгъан).
36. Дедилер ки: Оны ве къардашыны токътатып тур ве шеэрлерге топлайыджы адамлар ёлла;
37. Не къадар бильгиси терен тылсымджы бар исе, санъа кетирсинлер.
38. Бойледже, сихирбазлар белли бир куннинъ тайин этильген вакътында бир ерге кетирильдилер.
39. Халкъкъа: Сиз де топланасызмы (айды, аман топланынъ), денильди.
40. (Фыравуннынъ адамлары:) Эгер усьтюн кельселер, эр алда, тылсымджыларгъа уярмыз, дедилер.
41. Сихирбазлар кельгенлеринде Фыравунгъа: Эгер биз усьтюн кельсек, муакъкъакъ бизге бир акъ бар дегильми? дедилер.
42. Фыравун джевап берди: Эбет, о такъдирде ич шубе этменъ, козьдеки кимселерден де оладжакъсынъыз.
43. Муса оларгъа: Не атаджакъ олсанъыз, атынъ! деди.
44. Бунынъ узерине аркъанларыны ве таякъларыны аттылар ве: Фыравуннынъ къудрети акъкъы ичюн, эльбетте бизлер гъалип келеджекмиз, дедилер.

45. Сонъра Муса таягъыны атты: Бир де не корьсинлер, оларнынъ уйдургъанларыны юта бере!
46. (Буны корьгенинен) сихирбазлар дер'ал седжде эттилер.
47-48. «Алемлернинъ Раббине, Муса ве Харуннынъ Раббине иман эттик», дедилер.
49. Фыравун, (къызгъынлыкънен) деди ки, мен сизге изин бермеден, онъа иман эттинъиз э! Демек ки, о сизге сихирни огреткен буюгинъиз экен! Амма, шимди (сизге япаджагъымны кореджек ве) биледжексинъиз: Ант олсун, эллеринъизни ве аякъларынъызны чапразлама кестиреджем, эпинъизни астыраджам!
50. «Зарары ёкъ, дедилер, (насыл олса) биз, шубесиз, Раббимизге дёнеджекмиз».
51. «Биз ильк иман эткенлер олгъанымыз ичюн, Раббимиз хаталарымызны багъышлайджагъына умют этермиз».
52. Мусагъа: Къулларымны геджелейин ёлгъа чыкъар; чюнки, такъип этиледжексинъиз, дие вахий эттик.
53. Фыравун да шеэрлерге (аскер) топлайыджылар ёллады:

54. «Эсасен булар, сайылары аз, тертипсиз-дагъыныкъ бир джемааттыр».
55. «(Бойле экен) кесен-кес бизни опькелендиргендирлер».
56. «Биз исе, эльбетте уяныкъ (ве бирлик) бир джемаатмыз», (дей ве дедирте эди).
57-58. Амма (сонъунда) биз оларны (Фыравун ве къавмыны), багъчалардан, чокъракълардан, хазинелерден ве дегерли бир ерден чыкъардыкъ.
59. Бойледже, буларгъа Исраил огъулларыны мирасчы яптыкъ.
60. Деркен (Фыравун ве адамлары) кунь догъувындан оларнынъ пешине тюштилер.
61. Эки топлулыкъ бир-бирини корьгенинен, Мусанынъ адамлары: Иште, якъаландыкъ! дедилер.
62. Муса: Асла! деди, Раббимиз, шубесиз, меннендир, манъа ёл косьтереджектир.
63. Бунынъ узерине Мусагъа: Таягъынънен денъизге ур! дие вахий эттик. (Ургъанынен, денъиз) дер'ал ярылды (он эки ёл ачылды), эр болюк буюк бир дагъ киби олды.
64. О бирлерини де, о ерге якълаштырдыкъ.
(Муса ве адамларынынъ артындан душманлар да, бу денъизде ачылгъан ёлларгъа кирдилер).
65. Муса ве янында олгъанларнынъ эписини къуртардыкъ.
66. Сонъра о бирлерини сувда богъдыкъ.
67. Шубесиз, бунда бир ибрет бардыр; амма чокълары иман эткен дегиллер.
(Истер Мысырда къалгъан къыптийлернинъ ерлеринде къалгъанлары, истер къуртулгъандан сонъ, бузавгъа табынувгъа къалкъкъан ве: «Козь-козьге Аллаһны корьмегендже, иман этмемиз», деген Исраил

огъуллары бу ап-ачыкъ дерстен ибрет алмадылар, имангъа кельмедилер).

68. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.

69. (Ресулым!) Оларгъа Ибрахимнинъ хаберини де накъл эт.

70. О заман о, бабасына ве къавмына: Неге табынмакътасынъыз? деген эди.

71. «Путларгъа табынмакътамыз ве оларгъа табынувда девам этеджекмиз», дие джевап бердилер.
(«Путларгъа табынмакътамыз ве бутюн кунь оларгъа хызмет этип турмакътамыз» манасы да берильмектедир. Зира, оларнынъ кунь бою ибадет этип, гедже ибадет этмегенлерине даир бир ривает бар).

72. Ибрахим: Яхшы, деди, ялваргъанынъызда олар сизни эшителерми?

73. Яхут сизге файда я да зарар бере билелерми?

74. Бойле джевап бердилер: Ёкъ, амма биз бабаларымызны бойле япкъан алда булдыкъ.

75-76. Ибрахим деди ки: Яхшы, амма, истер сизинъ, истер эвельки аталарынъызнынъ; неге табынгъанынъызны (бираз олса да) тюшюндинъизми?

77. Яхшы билинъ ки, олар меним душманымдыр; Анджакъ алемлернинъ Рабби (меним достумдыр).

78. Мени яраткъан ве манъа догъру ёлны косьтерген Одыр.

79. Мени ашаткъан, ичирген Одыр.

80. Хасталангъан вакътымда манъа шифа берген Одыр.

81. Меним джанымны аладжакъ, сонъра мени тирильтеджек Одыр.

82. Ве эсап куню хаталарымны багъышлайджагъыны умют эткеним Одыр.

83. Раббим, манъа икмет бер ве мени эйилер арасына къош.

84. Манъа, сонъундан келеджеклер арасында, эйиликнен анъылмакъ насип эйле!
(Аз.Ибрахим, бу дуасынен, къыяметке къадар яхшы нам иле анъылмакъны истеген. Дуасы макъбул олгъан, бундан отърю, эр уммет онъа айры бир севги дуйгъан ве адыны макътав иле анъгъан. Мусульманлар да, беш вакъыт намазда салават-ы шерифе окъугъанда, оны да анъаракъ, бу дуагъа къошулмакъталар).

85. Мени Наим дженнетининъ варислеринден эйле.

86. Бабамны да багъышла (онъа тёвбе ве иман насип эт). Чюнки, о сапыкълардандыр.

87. (Инсанларнынъ) тириледжек куньлери мени утандырма.

88. О куню не мал файда берир, не де эвлят.

89. Анджакъ, Аллаһкъа къальби селим (темиз бир къальп) иле кельгенлер (о куньде файда булур).
(Къальби селим – шубелерден, ширктен темизленген, ихляснен иман эткен къальп демектир. Саид б. Мусейеб (р.а.) деген ки: Къальби

селим, маневий сагълам къальптир ки, бу да, му'миннинъ къальбидир. Кяфир ве мунафыкънынъ къальби исе, маневий хастадыр).

90. (О куню) дженнет такъва саиплерине якълаштырылыр.

91. Джеэннем де адден ашкъанларгъа ап-ачыкъ косьтерилир.

92-93. Оларгъа: Аллаhтан гъайры табынгъанларынъыз къана, нереде? Сизге ярдым эте билелерми я да озьлерине (олсун) ярдымлары токъунамы? денилир.

94-95. Артыкъ олар, о адден ашкъанлар ве Иблис ордулары, топтан о ерге фырлатылып (джеэннемге) атылырлар.

96. О ерде бир-бирилеринен чекишерек, бойле дерлер:

97. Валлахи, биз, акъикъатен ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде экенмиз.

98. Чюнки, биз сизни алемлернинъ Раббинен бир тута эдик.

99. Бизни, анджакъ о гунахкярлар саптырды.

100-101. Шимди артыкъ бизим не шефаатчыларымыз бар, не де якъын бир достумыз.

102. Ах, кешке биз ичюн (дюньягъа) бир къайтув даа олса да, му'минлерден олсакъ!

103. Бунда эльбет (алынаджакъ) буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.

104. Шубесиз, Раббинъ, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.

105. Нуh къавмы да пейгъамберлерни яланджылыкъта сучладылар.

106. Къардашлары Нуh оларгъа бойле деген эди: (Аллаhкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?

107. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишанчлы бир эльчийим.

108. Артыкъ Аллаhкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.

109. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.

110. Онынъ ичюн, Аллаhтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.

111. Олар бойле джевап бердилер: Санъа ашагъы севиели кимселер табий олуп тургъанда, биз санъа ич иман этермизми!

112. Нуh деди ки: Оларнынъ япкъанлары акъкъында бильгим ёкътыр.

113. Оларнынъ эсабы анджакъ Раббиме аиттир. Бир тюшюнсенъиз!

114. Мен иман эткен кимселерни къуваджакъ дегилим.

115. Мен, анджакъ ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.

116. Дедилер ки: Эй, Нуh! (Бу давадан) вазгечмесенъ, яхшы биль ки, ташборангъа тутулгъанлардан оладжакъсынъ!

117. Нуh: Раббим! деди, къавмым мени яланджылыкъта сучлады.

118. Артыкъ меннен оларнынъ арасында сен укминъни бер. Мени ве янымдаки му'минлерни къуртар.

119. Бунынъ узерине биз оны ве янындакилерни, о толу гемининъ ичинде (ташыяракъ) къуртардыкъ.

120. Сонъ, артта къалгъанларны сувда богъдыкъ.
121. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
122. Шубесиз, Раббинъ, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
123. Аад (къавмы) да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
124. Къардашлары Һууд оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
125. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишанчлы бир эльчийим.
126. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
127. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.
128. Сиз эр юксек ерге бир алямет тиклеерек эгленесинъизми?
(Аеттеки «_+рии+_» келимеси «ёл» манасында да олгъаны ичюн, «сиз эр ёл узерине...» шеклинде бир мана бермек де мумкюн. Бу къавмнынъ бина эткен шейлери акъкъында тефсирлерде; гогерджин къалелери, келип-кечкенлерненен эгленмек ичюн япылгъан юксек биналар, тепелерге тикильген абиделер киби изаатларгъа расткелинмекте).
129. Темелли къаладжагъынъызны умют этерек, къавий биналар яптынъызмы?
(Бу биналар акъкъында буюк кошклер, къавий къалелер, сув менбалары киби тефсирлер япылгъан).
130. Якъалагъан вакътынъызда зорбаджылар киби якъалайсызмы?
131. Артыкъ Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
132-134. Бильген шейлеринъизни сизге берген, сизге маллар, огъуллар, багълар, чокъракълар ихсан эткен (Аллаһкъа къаршы келюв)ден сакъынынъ.
135. Догърусы, сизинъ акъкъынъызда буюк бир куннинъ азабындан къоркъам.
136. (Олар) бойле дедилер: Сен огют берсенъ де, бермесенъ де, бизге эп бирдир.
137. Бу, эвелькилернинъ адетлеринден башкъа бир шей дегиль.
(Бу ерде «адет _+(хулукъ)»тан+_ козьде тутулгъаны акъкъында чешит тефсирлер бар: 1) Шу япкъанларымыз я да узеринде булунгъан шу динимиз, ильк аталарымыздан берли девам этип кельген шейдир. 2) Сенинъ кетирген шу дининъ я да ольгенден сонъ тирилиджегимиз иддасы, кечмишлернинъ уйдурмасыдыр).
138. Биз, азапкъа огъратыладжакъ да дегильмиз.
139. Бойледже, оны яланджылыкъта къабаатладылар; биз де оларны эляк эттик. Догърусы, бунда буюк бир ибрет бар; амма чокълары иман этмезлер.
140. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве сынъырсыз мерхамет саибидир.
141. Семууд (къавмы) да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.

142. Къардашлары Салих оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
143. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
144. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
145. Бунъа нисбетен сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек, анджакъ алемлернинъ Раббидир.
146- Сиз бу ерде багъчаларнынъ, чокъракъларнынъ ичинде; экинлернинъ
148. салкъымлары саркъкъан хурмалыкъларнынъ арасында, ишанч ичинде быракъыладжакъсынъыз (санасынъыз)мы?
149. (Бойле санып) дагъλардан усталыкънен эвлер ёнып (оюп япмакътасынъыз).

(Аеттеки «_+фаарихин+_» келимесине «усталыкънен» манасы берильгени киби, «макътанаракъ» манасы да бериле билир).

150. Артыкъ, Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.
151- Ер юзюнде бозгъунджылыкъ япып, тертип-тынчлыкъ бермеген адден
152. ашкъанларнынъ эмрине уйманъ.
153. Дедилер ки: Сен, олса-олса яхшы тылсымлангъан бирисинъ!
154. Сен де анджакъ бизим киби бир инсансынъ. Эгер догъру сёйлегенлерден олсанъ, айды, бизге бир муджизе кетир.
155. Салих: Иште (муджизе) бу ыргъачы деведир; онынъ бир сув ичмек акъкъы бардыр, белли бир куню ичмек акъкъы да сизинъдир, деди.
156. Онъа бир феналыкънен илишменъ, ёкъса, сизни муаззам бир куннинъ азабы якъалай къояр.
157. Бунъа рагъмен, олар девени сойдылар; амма пешман да олдулар.
158. Бунынъ узерине, оларны азап якъалады. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
159. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве сынъырсыз мерхамет саибидир.
160. Луут къавмы да, пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады.
161. Къардашлары Луут оларгъа бойле деген эди: (Аллаһкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
162. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
163. Артыкъ Аллаһкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
164. Бунъа къаршы сизден ич бир акъ истемейим. Меним эджримни береджек анджакъ алемлернинъ Раббидир.
165- Раббимизнинъ сизлер ичюн яраткъан зевджелеринъизни быракъып
166. да, инсанлар арасындан эркеклерге якълашасызмы? Догърусы, сиз сынъырны ашкъан (сапыкъ) бир къавмсынъыз!
167. Олар бойле дидилер: Эй, Луут! (Бу давадан) вазгечмесенъ, яхшы биль ки, сюргюн этильгенлерден оладжакъсынъ!
168. Луут: Догърусы, деди, мен сизинъ бу ишинъизден нефретленем!
169. Раббим! Мени ве аилемни, оларнынъ япып кельгенлеринден (вебалындан) къуртар.

170. Бунынъ узерине оны ве бутюн аилесини къуртардыкъ.
171. Анджакъ, бир къарт къадын истисна. О артта къалгъанлардан (олды). *(Бу ерде Аз.Луутнынъ къадынына ишарет этильмекте. Тахриим суресининъ онынджы аетине ве он экинджи аетиндеки изааткъа бакъынъ).*
172. Сонъра дигерлерини эляк эттик.
173. Усьтюлерине ойле бир ягъмур ягъдырдыкъ ки… Тембиеленгенлернинъ (факъат ёлгъа кельмегенлернинъ) ягъмуры не де фена!
174. Эльбетте бунда буюк бир ибрет бар; факъат чокълары иман этмезлер.
175. Шубесиз, Раббинъ, иште, О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.
176. Эйке халкъы да пейгъамберлерни яланджылыкъта сучлады. *(Эйке бир орман чешитининъ адыдыр. Риваетке коре, Медйен якъынларында булунгъан бир больге де бу аднен анъыла эди. Шуайб (а.с.) эйкели олмагъанындан, 106, 124, 142 ве 160-нджы аетлердекинден фаркълы оларакъ, ёлланылгъан пейгъамберлер ичюн «къардашлары» денильмеген).*
177. Шуайб оларгъа бойле деген эди: (Аллаhкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы?
178. Билинъ ки, мен сизге ёлланылгъан ишаныладжакъ бир эльчийим.
179. Артыкъ Аллаhкъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ.
180. Бунынъ ичюн сизден ич бир акъ истемейим. Меним акъкъымны береджек, анджакъ алемлернинъ Раббидир.
181. Ольчюни тас-тамам япынъ, (инсанларнынъ акъкъыны) эксик бергенлерден олманъ.
182. Догъру теразенен тартынъ.
183. Инсанларнынъ акъкъы олгъан шейлерни къысманъ. Ер юзюнде бозгъунджылыкъ япаракъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ.
184. Сизни ве эвельки несиллерни яраткъан (Аллаh)тан къоркъунъ.
185. Олар бойле дедилер: Сен, олса-олса яхшы тылсымлангъан бирисинъ!
186. Сен де анджакъ бизим киби бир бешерсинъ. Биль ки, биз сени анджакъ яланджылардан бири саймакътамыз.
187. Эгер догъру сёзлюлерден олсанъ, усьтюмизге коктен азап ягъдыр.
188. Шуайб: Раббим япкъанларынъызны энъ яхшы билиджидир, деди.
189. Ниает, оны яланджы сайдылар да, оларны о кольге кунюнинъ азабы якъалай къойды. Акъикъатен о, буюк бир куннинъ азабы эди! *(Чокъ сыджакъ куньлерден сонъ, кокте булутлар пейда олгъан, оларнынъ кольгесине сыгъынгъан эдилер. Аллаh булутлардан атеш ягъдыраракъ, адден ашкъанларны, асийлерни якъкъан ве джезаландыргъан эди).*
190. Догърусы, бунда буюк бир дерс бар; амма чокълары иман этмезлер.
191. Шубесиз, Раббим, иште О, мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибидир.

(Юкъарыдаки аетлерде бир чокъ пейгъамбернинъ къавмларыны тенбиелевлери, кетирген муджизелери ве къавмларынынъ арекетлери бир чизгилернен анълатылгъандан сонъ, ашагъыдаки аетлерде Къур'ангъа нисбетен ифтиралargъа къатиетли реддиелерде булунылгъан, Аз.Пейгъамберге сабыр ве метанетнен, юксек вазифесини девам эттирюви телкъин этильген).

192. Муакъкъакъ ки, о, Къур'ан алемлернинъ Рабби эндиргенидир.

193-
195. (Ресулым!) Оны Руху'ль-эмин (Джебраил) тенбиеджилерден олурсынъ дие, ап-ачыкъ арап тилинен сенинъ къальбинъе эндиргендир.

196. О, шубесиз, даа эвелькилернинъ китапларында да бардыр.
(Къур'анынъ Аз.Муһаммедге эндириледжеги, яхут да Къур'аннынъ манасы, озю ве баш принциплери эвельки хакъ китапларда да бар эди. Аетте эр экиси анълатылгъан ола билир).

197. Исраил огъулларынынъ алимлери оны билюви, олар ичюн бир делиль дегильми?

198-
199. Биз оны арапча бильмегенлерден бирине эндирсе эдик де, буны оларгъа о окъуса эди, кене онъа иман этмез эдилер.

200-
201. Оны гунахкярларнынъ къальплерине бойле ерлештирдик. Онынъ ичюн ачыкъ азапны корьгенге къадар онъа иман этмезлер.
(Аеттеки «оны» замири «куфюр»ге чевирильсе» – озь гунахлары себебинден – сокътыгъымыз куфюр ойле ерлешкендир ки, азапны ачыкъ корьмеден, имангъа кельмезлер» манасы чыкъар. Айны замир «Къур'ан»гъа да чевириле билир. О такъдирде «Къур'анны озь тиллеринде эндирдик, манасыны къальплерине эйидже сокътыкъ; кене де, азапны корьмеден, иман этмезлер» манасы козьде тутулгъан ола билир).

202. Иште, бу (азап) оларгъа, озьлери фаркъына бармадан, апансыздан келе къояджакъ.

203. О заман: Бизге (иман этювимиз ичюн) мухлет берилирми, аджеба? дейджеклер.

204. (Токътамадан муджизе талабынен) олар бизим азабымызны чар-чабук истей эдилерми?

205-
206. Не дерсинъ! Эгер биз оларны йылларнен яшатып, ниметлерден файдаландырсакъ, сонъра техдит этильмекте олгъан (азаплары) башларына кельсе!

207. Файдаландырылгъан ниметлеринден оларгъа ич файда токъунмайджакъ.

208-
209. Биз ич бир мемлекетни, огют бермек узьре (ёлладыгъымыз) тенбиеджилери (пейгъамберлери) олмадан, ёкъ этмегендирмиз. Биз залым дегильмиз.

210. Оны (Къур'анны) шейтанлар эндирмеди.
(Къур'аннынъ шейтанлар тарафындан кяхинлерге телкъин этильген шейлерден ибарет олгъаныны илери сюрген базы мушриклернинъ сёзлери ред этильмекте).

211. Бу оларгъа тюшмез; затен, кучьлери де етмез.
212. Шубесиз, олар вахий эшитювден узакъ тутулгъанлардыр.
213. О алда, сакъын Аллаһнен берабер, башкъа танърыгъа къуллыкъ этип ялварма, сонъунда азап этильгенлерден олурсынъ!
(Аз.Пейгъамбернинъ шахсында инсанлыкъкъа хитап этильмекте. Бакъ. Къасас, 28/86-88).
214. (Эвель) Энъ якъын акърабанъны тенбиеле.
215. Санъа уйгъан му'минлерге (мерхамет) къанатынъны кер.
216. Эгер санъа къаршы кельселер, де ки: Мен сизинъ япкъанларынъыздан, муакъкъакъ ки, узакъым.
217. Сен, О мутлакъ гъалип ве бол мерхамет саибине ишанып таян.
218. О ки, (гедже намазгъа) къалкъкъан заманынъда, сени корьмекте.
219. Седжде эткенлер арасында долашувынъны да (корьмекте).
(Ибн Аббас (р.а.)дан кельген риваетке коре, «_+ве текаллубеке фиис-сааджидиин+_» сёзюнинъ ифаде этмек истеген манасы шудыр: Аллаһ сенинъ, бир пейгъамбернинъ сульбинден дигер пейгъамбернинъ сульбине рече-кече, ниает, насыл бир небий оларакъ чыкъкъаныны корюджидир).
220. Чюнки, эр шейни эшитиджи, эр шейни билиджи Одыр.
221. Шейтанларнынъ исе, кимге энеджегини сизге хабер берейимми?
222. Олар, гунахкъа, ифтирагъа далгъан эр кеснинъ усьтюне энерлер.
223. Булар, (шейтанларгъа) къулакъ асарлар ве оларнынъ чокъу яланджылардыр.
224. Шаирлер(ге кельгенде), оларгъа да сапыкълар уярлар.
225-226. Оларнынъ эр вадийде башы бош долашкъанларыны ве акъикъатта япмагъан шейлерини сёйлегенлерини корьмединъми?
227. Анджакъ, иман этип, яхшы ишлер япкъанлар, Аллаһны чокъ-чокъ анъгъанлар ве акъсызлыкъкъа огъратылгъанларында озьлерини къорчалагъанлар башкъадыр. Акъсызлыкъ эткенлер, анги дёнюшке, (анги акъибетке) дёндюриледжеклерини якъында биледжеклер.
(Сахих хадис китапларындан ер алгъан бир чокъ хадистен де анълашылгъаны узьре, феналыкъны ифаде этмеген ве эйи макъсатнен къулланылгъан шиир, юкъарыда яманлангъан шиирден истисна этильген. Бунынъ киби, асхаб-ы кирам арасында Ресул-ы Экремнинъ такъдирлерини къазангъан бир чокъ шаирлер бар эди. Меселя, Аз.Пейгъамбернинъ Хассан бин Сабитке: «Мушриклерни (шиирлеринънен) хаджв эт, биль ки, муакъкъакъ Джебраил де сеннен берабердир», буюргъаны риваэт олунгъан).

27. эн-НЕМЛЬ

Бу суре Меккеде назиль олгъан, 93 аеттир. «_+Немль+_» – къарынджа демектир. 18-нджи аетинде Сулейман алейхисселямнынъ ордусына ёл берген къарынджалардан сёз этильгени ичюн, суре бу исмни алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Таа. Сиин. Булар Къур'анынъ, (акъикъатларны) анълаткъан Китапнынъ аетлеридир.
2-3. Намазны къылгъан, зекятны берген ве ахиретке де кесен-кес иман эткен му'минлер ичюн, бир хидает ребери ве бир муждедир.
4. Шубесиз, биз, ахиретке инанмагъанларнынъ ишлерини озьлерине сюслю косьтердик; о себептен, боджалар турарлар.
5. Иште, булар, азабы энъ агъыр олгъанлардыр; ахиретте энъ чокъ зиянгъа огърайджакълар да олардыр.
6. (Ресулым!) Шубесиз ки, бу Къур'ан, икмет саиби ве эр шейни билиджи Аллаh тарафындан санъа берильмекте.
7. О заман Муса, аилесине бойле деген эди: Акъикъатен, мен бир атеш корьдим. (Барып) сизге о ерден бир хабер кетиреджем, яхут бир атеш парчасы кетиреджем, умют этем ки, къызынырсынъыз!
8. О ерге баргъанында, бойле сесленильди: Атеш булунгъан ердеки ве этрафындакилер мубарек къылынгъандыр! Алемлернинъ Рабби олгъан Аллаh эксикликлерден узакътыр!
9. Эй, Муса! Яхшы биль ки, мен, мутлакъ гъалип ве икмет саиби олгъан Аллаhым!
10. Таягъынъны ат! Муса (таягъыны атып) онынъ йылан киби къыбырдагъаныны корьгенинен, чевирилип, артына бакъмадан, къачты. (Онъа дедик ки): Эй, Муса! Къоркъма; чюнки, меним узурымда пейгъамберлер къоркъмаз.
11. Анджакъ, ким акъсызлыкъ этип, сонъра япкъан феналыгъы ерине яхшылыкъ япса, бильсин ки, мен (онъа нисбетен де) чокъ багъышлайыджыйым, чокъ мерхамет саибийим.
12. Элинъни къойнунъа сокъ да, къусурсыз бем-беяз чыкъсын. Докъуз муджизенен Фыравун ве къавмына (бар). Чюнки, олар артыкъ ёлдан чыкъкъан бир къавм олгъанлар.
13. Муджизелеримиз оларнынъ козьлери огюне серильгенинен: «Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдыр», дедилер.
14. Озьлерининъ де къальплери буларгъа инангъанлары алда, зулум ве кибирлеринден отърю, оларны инкяр эттилер. Бозгъунджыларнынъ сонъу насыл олгъанына бир бакъ!
15. Ант олсун ки, биз Давудгъа ве Сулеймангъа илим бердик. Олар: Бизни, му'мин къулларынынъ бир чокъундан усьтюн къылгъан Аллаhкъа хамд олсун, дедилер.
16. Сулейман Давудгъа варис олды ве деди ки: Эй, инсанлар! Бизге къуш тили огретильди ве бизге эр шейден (насип) берильди. Догърусы, бу, ап-ачыкъ бир лютфтир.
(Аллаh Тааля пейгъамбери Сулейман (а.с.)гъа буюк ниметлер берген, бу арада къушларнынъ тилини анъламакъ къабилиетини де – муджизе оларакъ – лютф эткен).

17. Сулейманнынъ джинлерден, инсанлардан ве къушлардан тешкиль олгъан ордулары топланды; эписи бир арада (онынъ тарафындан) тертипли оларакъ идаре этиле эди.
18. Ниает, Къарынджа вадисине кельген вакъытларында, бир къарынджа: Эй, къарынджалар! Юваларынъызгъа киринъ; Сулейман ве ордусы фаркъына бармадан, сизни эзмесин! деди.
19. (Сулейман) Онынъ сёзюнден толайы, кулюмсиреди ве деди ки: Эй, Раббим! Мени истер манъа, истер ана-бабама берген ниметинъе шукюр этмеге ве хошнут оладжагъынъ яхшы ишлер япмагъа муваффакъ эт. Рахметинънен мени яхшы къулларнынъ арасына къош.
20. (Сулейман) Къушларны козьден кечирди ве бойле деди: Худхудны ничюн коралмайым? Ёкъса, гъайыпларгъа къарыштымы?
21. Я манъа (узюрини косьтерген) ап-ачыкъ бир делиль кетиреджек, я да онынъ джаныны яхшы якъаджам, яхут оны богъазлайджам!
22. Чокъ кечмеден, (Худхуд) келип: Мен, деди, сен бильмеген бир шейни огрендим. Себе'ден санъа чокъ догъру (ве муим) бир хабер кетирдим. *(Себе' – Йеменде деделерининъ исминен анъылгъан бир къабиленинъ ады).*
23. Акъикъатен, оларгъа (себе'лелирге) укюмдарлыкъ япкъан, озюне эр шей берильген ве буюк бир тахты олгъан бир къадыннен расткелиштим.
24. Онынъ ве къавмынынъ, Аллаһны быракъып, кунешке седжде эткенлерини корьдим. Шейтан оларгъа япкъанларыны сюслю косьтерген де, оларны догъру ёлдан чыкъаргъан. Бунынъ ичюн, догъру ёлны тапалмайлар.
25. (Шейтан ойле япкъан ки:) Коклерде ве ерде гизленгенни ачыкъкъа чыкъаргъан, гизлегенинъизни ве ашкяр эткенинъизни бильген Аллаһкъа седжде этмесинлер.
26. (Албуки) Буюк Аршнынъ саиби олгъан Аллаһтан башкъа танъры ёкътыр.
27. (Сулейман Худхудгъа) деди ки: Догъру сёйлединъми, ёкъса, яланджылардансынъмы, бакъаджакъмыз.
28. Шу мектюбимни алып бар, оны озьлерине бер, сонъра олардан бираз чекиль де, не нетиджеге келеджеклерине бакъ.
29. (Сулейманынъ мектюбини алгъан Себе' меликеси:) «Бейлер, улулар! Манъа чокъ муим бир мектюп быракъылды», деди.
30. «Мектюп Сулеймандан, рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ ады иле (башламакъта)».
31. «Манъа баш къалдырманъ, теслимиет косьтерип, манъа келинъ, дие (язмакъта)».
32. (Сонъра Мелике) деди ки: Бейлер, улулар! Бу ишимде манъа бир фикир беринъ. (Билесинъиз) Сиз янымда олмадан (сизнен акъыл танышмадан), ич бир ишни кестирип атмам.
33. Олар шу джевапны бердилер: Биз кучьлю-къуветли кимселермиз, кучьлю дженк эрбабымыз; эмир исе, сенинъдир; артыкъ не

буюраджагъынъны сен тюшюн.

34. Мелике: Укюмдарлар бир мемлекетке кирдилерми, о ерни перишан этерлер ве халкъынынъ буюклерини алчалтырлар. (Эр алда) олар да бойле япаджакътырлар, деди.

35. Мен (шимди) оларгъа бир эдие ёллайым да, бакъайым эльчилер не (киби бир нетидже) иле къайтаджакълар.

36. (Эльчилер эдиелернен) Сулеймангъа кельгенинен, бойле деди: Сиз манъа малнен ярдым этесинъизми? Аллаhнынъ манъа бергени сизге бергенинден даа яхшыдыр. Эдиенъизнен (мен дегиль) сиз севинирсинъиз.

37. (Эй, эльчи!) Оларгъа дён; яхшы бильсинлер ки, озьлерине асла къаршы къоялмайджакъ ордуларнен келир, оларны муакъкъакъ суретте хор ве ашшалангъан алда о ерден чыкъарырмыз!

38. (Сонъ Сулейман мушавирлерине) деди ки: Эй, улулар! Олар теслимиет косьтерип, манъа кельмеден эвель, ангинъиз о меликенинъ тахтыны манъа кетире билир?

39. Джинлерден бир ифрит: Сен макъамынъдан къалкъмадан, мен оны санъа кетиририм. Акъикъатен, бу ишке кучюм етер ве манъа ишана билирсинъиз, деди.

40. Китаптан (Аллаh тарафындан берильген) бир ильми олгъан кимсе исе: Козюнъни ачып-юмгъандже, мен оны санъа кетиририм, деди. (Сулейман) оны (меликенинъ тахтыны) янбашына ерлешкен алда корьгенинен: Бу, деди, шукюр этеджегимми, ёкъса, нанкорьлик этеджегимми, дие мени сынамакъ ичюн Раббимнинъ (косьтерген) лютфиндендир. Шукюр эткен, анджакъ озю ичюн шукюр эткен олур, нанкорьлик эткенге кельгенде, о бильсин ки, Раббимнинъ ич бир шейге итияджы ёкътыр, чокъ керем саибидир.
(Илим саиби затнынъ Сулейман (а.с.)нынъ везири Асаф бин Берхия, яхут да Хызыр олгъаны ривает этиле).

41. (Сулейман девам этип) деди ки: Онынъ тахтыны билалмайджакъ бир алгъа кетиринъ; бакъайыкъ таныйджакъмы, ёкъса танымайджакълар арасында оладжакъмы.

42. Мелике кельгенинен: Сенинъ тахтынъ да, бойле эдими? денильди. О бойле джевап берди: Тыпкъы о! (Сулейман бойле деди): Бизге даа эвель (Аллаhтан) бильги берильген ве биз мусульман олгъан эдик.

43. Оны Аллаhтан башкъа табынгъан шейлери (о замангъа къадар тевхид динине кирювден) четке быракъкъан эди. Чюнки, о инкярджы бир къавмдан эди.

44. Онъа: Кошкке кир! денильди. Мелике оны корьгенинен, терен бир сув белледи ве этегини юкъары чекти. Сулейман: Бу, биллюрден япылгъан, шеффаф бир зalmindир, деди.
(Риваетке коре, Аз.Сулейман Себе' меликеси Белькъыс кельмеден эвель, бир кошк яптыргъан эди. Бу кошкнинъ азбары биллюрден япылгъан, астындан сув акъызылгъан ве сувгъа балыкълар къоюлгъан. Белькъыс земинининъ шеффаф бир мадде олгъаныны фаркъ

эталмагъаны ве сувдан кечеджегини зан эткени ичюн, этегини чеккен. Бутюн бу тедбир ве тертиплер онынъ акъыл ве бильгесине ишанчыны сарскъан, озюни иляхий теблигъатны къабул этмеге азырлагъан).
Мелике деди ки: Раббим! Мен, акъикъатен озюме языкъ эткеним. Сулейманнен берабер, алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа теслим олдым.

45. Ант олсун ки, «Аллаһкъа къуллыкъ этинъ!» (деюви ичюн) Семууд къавмына къардашлары Салихни ёлладыкъ. Аман бир-бирилеринен чекишкен эки топлум ола къойдылар.

46. Салих деди ки: Эй, къавмым! Яхшылыкъ тургъанда, ничюн яманлыкъкъа чапышасынъыз? Аллаһтан магъфирет тилесенъиз олмазмы? Бельки, сизге мерхамет этилир.

47. Бойле дедилер: Сенинъ ве янындакилернинъ себебинден, огъурсызлыкъкъа огърадыкъ. Салих: Сизге кельген огъурсызлыкъ (себеби), Аллаһ къатында (язылы)дыр. Ёкъ, сиз имтиангъа чекильген бир къавмсынъыз, деди.
(Аз.Салих, пейгъамбер олгъанынен, оны яланджылыкъта къабаатлагъанларындан, Дженаб-ы Аллаһ оларгъа къытлыкъ берген эди. «Огъурсызлыкъ» дегенлери бу эди).

48. О шеэрде докъуз адам бар эди ки, олар ер юзюнде бозгъунджылыкъ япа, яхшылыкъ тарафына ич янашмай эдилер.
(Бу ер – семуудлыларнынъ Хиджр адлы шеэри олгъаны бильдирмекте. Докъуз киши демек, докъуз инсан ола биледжеги киби, докъуз топлулыкъ да олар билир).

49. Аллаһкъа ант ичерек, бир-бирилерине бойле дедилер: Гедже онъа ве аилесине баскъынджылыкъ япайыкъ (эписини ольдюрейик); сонъра да велисине: «Биз (Салих) аилесининъ ёкъ этилюви сырасында о ерде дегиль эдик, инанынъ ки, догъру сёйлеймиз», дейик.

50. Олар бойле бир тузакъ къурдылар. Биз де, олар фаркъында олмадан, оларнынъ ийлелерини алт-усьт эттик.

51. Бакъ, иште, тузакъларынынъ акъибети насыл олды: Оларны да, оларгъа уйгъан къавмларны да, (насыл) топтан эляк эттик!

52. Иште, акъсызлыкълары себебинден чёккен эвлери! Анълагъан бир къавм ичюн, эльбетте бунда бир ибрет бар.

53. Иман этип, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанларны исе, къуртардыкъ.

54. Луутны да (пейгъамбер оларакъ къавмына ёлладыкъ). Къавмына бойле деген эди: Козь коре-коре, аля о аясызлыкъны япаджакъсынъызмы?

55. (Бу иляхий тенбиеден сонъ аля) сиз илле де къадынларны быракъып, шехветнен эркеклерге якълашаджакъсынъызмы? Догърусы, сиз фикирсизликте девам этип кельген бир къавмсынъыз!

56. Къавмынынъ джевабы садедже: «Луут аилесини мемлекетинъизден чыкъарынъ; чюнки, олар, (бизим япкъанларымыздан) узакъ къалмакъ истеген инсанлар экен!», деювлеринден ибарет олды.

57. Бунынъ узерине, оны ве аилесини къуртардыкъ. Ялынъыз къадыны истисна; онынъ артта (азапкъа огърагъанларнынъ арасында) къалувыны такъдир эттик.
58. Оларнынъ усьтлерине мутхиш бир ягъмур эндирдик. Бу себепнен, тенбиеленген (факъат уймагъан)ларнынъ ягъмуры не яман олгъандыр!
(Тефсирлерде бу ягъмур акъкъында анълатув япылгъанда, узерлеринде, кимнинъ башына тюшеджек олса, онынъ ады язылы ташлар ягъдырылгъаны ифаде этиле).
59. (Ресулым!) Де ки: Хамд олсун Аллаhкъа, селям олсун усьтюн къылгъан къулларына. Аллаh даа хайырлымы, ёкъса, Онъа къошкъан ортакъларымы?
(Аллаhнынъ усьтюн къылгъан къуллары – пейгъамберлер я да Аз.Пейгъамбернинъ асхабы, я да иляхий ризагъа наиль олгъан, кельген-келеджек бутюн му'минлер ола биледжеги ифаде этиле).
60. (Олар хайырлымы) ёкъса, коклерни ве ерни яраткъан, коктен сизге сув эндиргенми? О сувнен, бир терегини биле осьтюрмеге кучинъиз етмеген гузель багъчалар осьтюрдик. Аллаhтан башкъа бир танъры бармы! Догърусы, олар сапыкълыкъта девам эткен бир топлулыкътыр.
61. (Олар хайырлымы) ёкъса, ер юзюни отурмагъа эльверишли япкъан, араларындан (ер алтындан ве усьтюнден) нехрлер акъызгъан (ер ичюн къавий дагълар яраткъан), эки денъиз арасына мани къойгъанмы? Аллаhтан башкъа бир танъры бармы! Догърусы, оларнынъ чокъу (акъикъатларны) бильмейлер.
62. (Олар хайырлымы) ёкъса, тарлыкъкъа къалгъангъа, Онъа ялваргъан вакътынъда, къаршылыкъ берген ве (башынъдаки) сыкъынтыны кеткизген, сизни ер юзюнинъ акимлери къылгъанмы? Аллаhтан башкъа бир танъры бармы! Не къадар да сай тюшюнмектесинъиз!
63. (Олар хайырлымы) ёкъса, къаранынъ ве денъизнинъ къаранлыкълары ичинде сизге ёл таптыргъан, рахметининъ (ягъмурынынъ) огюнде рузгярларны муждеджи оларакъ ёллагъанмы? Аллаhтан башкъа бир танъры бармы! Аллаh, оларнынъ къошкъан ортакъларындан чокъ юджедир, узакътыр.
64. (Олар хайырлымы) ёкъса, ильк баштан яраткъан, сонъра яратувны текрар эткен ве сизни эм коктен, эм ерден рызыкъландаргъанмы? Аллаhтан башкъа бир танъры бармы! Де ки: Эгер догъру сёйлей исенъиз, сиз кесен-кес делилинъизни кетиринъ!
65. Де ки: Коклерде ве ерде, Аллаhтан башкъа кимсе гъайбны бильмез. Ве олар не заман тирильтиледжеклерини де бильмезлер.
66. Ёкъ; оларнынъ ахирет акъкъындаки бильгелери эксиктир. Даа да, бу хусуста шубе ичиндедирлер. Бундан да гъайры, олар ахирет хусусында корьдирлер.
67. Инкярджылар дедилер ки: Акъикъатен, биз ве аталарымыз топракъ олгъандан сонъ, акъикъатен (тирильтилип) чыкъарыладжакъмызмы?
68. Ант олсун ки, бу техдит бизге япылгъаны киби, даа эвель аталарымызгъа да япылгъан. Бу, эвелькилернинъ масалларындан

башкъа бир шей дегиль.

69. Де ки: Ер юзюнде кезинъ де, гунахкярларнынъ акъибети насыл олды, коринъ!

70. (Ресулым!) Оларнынъ себебинден кедерленме, къураяткъан тузакъларындан отърю, сыкъынты дуйма.

71. Олар: Эгер догъру сёзлю исенъиз (сёйленъ бакъайыкъ) бу техдит не вакъыт керчеклешеджек? дерлер.

72. Де ки: Чабук келювини истеген шейинъизнинъ (азапнынъ) бир къысмы, эр алда, якъында башынъызгъа келеджек.
(Кяфирлернинъ, даа дюньяда олгъанда, чеккен бир къысым джезаларына ишарет олунмакъта ве асыл джезанынъ ахиретте олгъаны, ифаде этильмекте).

73. Шубесиз, Раббинъ, инсанларгъа нисбетен лютф саибидир; факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.

74. Раббинъ, эльбетте оларнынъ къальплери гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де билир.

75. Кокте ве ерде козьге корюнмеген ич бир шей ёкътыр ки, ап-ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда) олмасын.

76. Догърусы, бу Къур'ан Исраил огъулларына, акъкъында ихтилаф этип кельген шейлернинъ пек чокъуны анълатмакъта.

77. Ве о, му'минлер ичюн, акъикъатен бир хидает ребери ве рахметтир.

78. Раббинъ, шубесиз олар арасында укмини береджек. О, мутлакъ гъалиптир, эр шейни билиджидир.

79. О алда, сен Аллаһкъа ишанып таян. Чюнки, сен ап-ачыкъ акъикъат узьресинъ.

80. Биль ки, сен олюлерге эшиттиралмазсынъ, артларына къайтып кетер экенлер, сагъырларгъа да даветни дуюралмазсынъ.

81. Сен корьлерни сапыкълыкъларындан чевирип, догъру ёлгъа кетиралмазсынъ. Анджакъ, аетлеримизге инанып да, теслим олгъанларгъа дуюра билирсинъ.

82. О сёз башларына кельген (къыямет якълашкъан) заманда, оларгъа ерден бир дааббе (махлюкъ) чыкъарырмыз да, бу оларгъа инсанларнынъ аетлеримизге кесен-кес бир иман кетирмегенлерини сёйлер.

83. О куню эр уммет арасындан аетлеримизни ялан сайгъанлардан бир джемаат топлармыз да, олар топлу оларакъ (эсап ерине) алынып барырлар.
(Тефсирлерде, бу ерде анъылгъан джемаат – озьлерине уйылгъан реберлер олгъаны ифаде этиле).

84. Ниает, (эсап ерине) кельген вакъытларында Аллаһ буюрыр: Сиз меним аетлеримни, не олгъаныны анъламадан, ялан сайдынъыз, ойлеми? Дегиль исе, япкъанынъыз не эди?

85. Япкъан акъсызлыкъларындан отърю, (азапкъа огърайджакъларыны бильдирген) о сёз керчеклешкендир; артыкъ олар сёйлеп оламазлар.

86. Раатлансынлар дие, геджени (къаранлыкъ) ве (чалышсынлар дие)

куньдюзни айдынлыкъ япкъанымызны корьмедилерми? Иман эткен бир къавм ичюн, эльбетте бунда бир чокъ ибретлер бар.

87. Суургъа уфюрильген куню, – Аллаһнынъ истегенлери истисна – коклерде ве ерде олгъанлар эп дешетке къапылыр. Эписи, боюнлары букюк алда, Онъа келирлер.

88. Сен дагъларны корерсинъ де, оларны еринде тургъан санарсынъ. Албуки, олар булутларнынъ юрмеси киби юрмектедирлер. (Бу,) эр шейни сап-сагълам япкъан Аллаһнынъ санатыдыр. Шубесиз ки, О, япкъанларынъыздан тамамынен хабердардыр.
(Бу ает дюньянынъ сабит олмайып, арекет алында олгъанына ишарет этмекте. Дагъларнынъ арекет этюви демек, оларнынъ да узеринде булунгъан ернинъ арекет этюви demектир).

89. Ким яхшылыкънен (иляхий узургъа) келир исе, онъа даа яхшысы берилир. Ве олар о куню къоркъудан эмин олурлар.

90. (Рабблерининъ узурына) яманлыкънен кельген кимселер исе, юзюкъоюн джеэннемге атылырлар. (Оларгъа:) «Анджакъ япкъанларынъызнынъ къаршылыгъыны корьмектесинъиз!», (денилир).

91-92. (Де ки:) Мен анджакъ, бу шеэрнинъ (Меккенинъ) Раббине – ки О, бу ерни токъунылмаз япкъан – къуллыкъ этмекнен эмир олундым. Эр шей де, затен Онъа аиттир. Манъа мусульманлардан олувым ве Къур'ан окъувым эмир этильди. Артыкъ ким догъру ёлгъа кельсе, ялынъыз озю ичюн кельген олур; ким де сапса, онъа де ки: Мен, садедже тенбиеджилерденим.

93. Ве бойле де: Хамд Аллаһкъа махсустыр. О, аетлерини сизге косьтереджек, сиз де оларны корюп таныйджакъсынъыз (амма артыкъ файдасы олмайджакъ). Раббинъ, япкъанларынъыздан хаберсиз дегиль.

28. эль-КЪАСАС

Бу суре Меккеде назиль олгъан. 85-нджи аетининъ иджрет эснасында Мекке иле Медине арасында, 52 иле 55-нджи аетлерининъ исе, Мединеде назиль олгъаны ривает этильген. 88 аеттир.

«_+Къасас+_» – вакъиалар, икяелер демектир. Адыны 25-нджи аетинден алгъан. Суренинъ эсаслы мевзуларны Аз.Мусанынъ балалыгъындан итибарен аяты, курешлери; тевхид эхлининъ зафери ве дюнья серветине ишанылмамасы тешкиль эте.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Таа. Сиин. Миим.
2. Булар, ап-ачыкъ китапнынъ аетлеридир.
3. Иман эткен бир къавм ичюн (файдалы олмакъ узьре), Мусанен Фыравуннынъ хаберлеринден бир къысмыны санъа акъикъат шеклинен

накъл этеджекмиз.

4. Фыравун, (Мысыр) топрагъында, акъикъатен адден ашкъан, халкъыны чешит топлулыкъларгъа больген эди. Олардан бир топуны кучьсиз коре, буларнынъ огъулларыны соя, къызларыны исе, сагъ къалдыра эди. Чюнки, о бозгъунджылардан эди.

(Аетте сёз этильген топлулыкъ Исраил огъулларыдыр. Бир кяхин Фыравунгъа Исраил огъуллары арасындан бир огълан бала дюньягъа келеджегини ве онынъ салтанатыны элинден аладжагъыны сёйлеген эди. Бунынъ узерине, Фыравун Исраил огъулларынынъ огълан балалары ольдюрильмесини эмир этти).

5. Биз исе, о ерде эзилеяткъанларгъа лютфте булунмакъ, оларны реберлер япмакъ ве оларны (мукъаддес топракъларгъа) варис этмек истей эдик.
6. Ве о ерде оларны хаким япмакъ; Фыравуннен Хаамаангъа ве ордуларына, олардан (Исраил огъулларындан келеджек дие) къоркъкъан шейлерини косьтермек (истей эдик).
7. Мусанынъ анасына: Оны эмиз, онъа зарар келеджегинден къоркъкъанынъда, оны денъизге (Ниль нехрине) ташла, ич къоркъуп, къайгъыланма, чюнки, биз оны санъа къайтарып береджекмиз ве оны пейгъамберлерден бири япаджакъмыз, дие бильдирдик.
8. Ниает, Фыравун аилеси оны джоюкъ бала оларакъ (нехрден) алды. О, сонъунда олар ичюн бир душман ве бир къасевет оладжакъ эди. Шубесиз, Фыравуннен Хаамаан ве аскерлери янълыш ёлда эдилер.
9. Фыравуннынъ къадыны (сепетнинъ ичинден огълан бала чыкъкъанынен къоджасына:) мен ве сен ичюн козь айдынлыгъы! Оны ольдюрменъ, бельки, бизге файдасы тиер, я да оны эвлят этермиз, деди. Албуки, олар (ишнинъ сонъуны) сезалмай эдилер.
10. Мусанынъ анасынынъ юрегинде ялынъыз баласынынъ къасеветы къалды. Эгер биз, (вадемизге) инангъанларындан олувы ичюн, онынъ къальбини пекиштирмеген олса эдик, не ерде исе, ишни мейдангъа чыкъараджакъ эди.
11. Анасы Мусанынъ татасына: Онынъ изини такъип эт, деди. О да, оларгъа дуйдурмадан, узакътан къардашыны козетти.
12. Биз даа эвельден (анасына къайтарып берильгенге къадар) онынъ эмчек аналарыны къабулына (эммесине) мусааде этмедик. Бунынъ усьтюне татасы: Сизге, оны бакъувны сиз ичюн беджереджек, эм де онъа яхшы давранаджакъ бир аиле косьтерейимми? деди.
13. Бойлеликнен, биз оны анасына, козю айдын олсун, гъам чекмесин ве Аллаһнынъ вадеси керчек олгъаныны бильсин дие, къайтарып бердик. Факъат кене де пек чокъу (буны) бильмезлер.

(Фыравуннен къадыны Аз.Мусаны эвлят этмек истер экен, эр алда, онынъ эллеринде тербие олынувынен, озьлерине уяджакъ беллеген эдилер. Албуки, инсан аятынынъ ичинде эки муим амиль бар: несеп ве тербие. Инсан базыда несепнинъ, базыда да тербиенинъ, базыда да, эр экисинин тесири алтында къалыр. 9-нджы аетте бу инджеликке ишарет этильген. Бильги инсан давранышыны къысмен денъиштирир.

Бунынънен берабер, инсаннынъ бильгинен этраф тесирлери ве тербиенен тамамен денъиштире биледжегини, истенильген къалыпкъа сокъула биледжеги мумкюн, дие санмакъ янълыштыр. Яхшы тербие корьген, яхшы топлумда етишкен, бильгили ве медениетли олмакънен берабер, яман инсанлар олгъаны киби, яман топлум ичинде етишкен, яман тербие корьген... факъат яхшы оларакъ къала бильген инсанлар да бар).

14. Муса йигитлик чагъына иришкенинен, биз онъа икмет ве илим бердик. Иште, гузель даврангъанларны биз бойле мукяфатландырырмыз.
(«Икмет» манасы берильген «_+хукм+_» келимеси тефсирлерде чокъ ерде «пейгъамберлик» шеклинде изаатлана).

15. Муса, эалиси хаберсиз олгъан бир вакъытта, шеэрге кирди. О ерде, бири озь тарафындан, дигери душман тарафындан олгъан эки адамны бир-биринен дёгюшкен алда корьди. Онынъ тарафындан олгъаны душмангъа къаршы ондан ярдым истеди. Муса да, о бирине бир юмрукъ уруп, олюмине себеп олды. (Бунынъ усьтюне:) Бу, шейтан ишидир. О, акъикъатен саптырыджы, ап-ачыкъ бир душман, деди.
(Аз.Муса, хакъны теблигъ этмеге башлагъаны ичюн, къыптийлер онъа къаршы куреш башладылар. Бу себепнен, эалисининъ эвлерине чекильген бир вакъытта шеэрге кирген эди. «Бу шейтан иши» демек – Аз.Мусанынъ озь ишине дегиль, затен олюм джезасыны къазангъан макътюльнинъ (ольдюрильген инсаннынъ) къабаатына ишарет эткени ифадесидир. Бу къабаатнынъ базы ерлерде бир еудий къадынны зинагъа зорлав, базы ерлерде мутлакъ тарзда, Аллаhкъа исьян олгъаны къайд этиле. Бунынънен берабер, даа ольдюрмек эмрини алмагъанындан, Аз.Мусанынъ бу сёзюнен озюнинъ арекетини назарда туткъаны да ифаде олунмакъта).

16. Муса: Раббим! Догърусы, озюме зулум эттим. (Башыма иш ачтым). Мени багъышла, деди. Аллаh да оны багъышлады. Чюнки, чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметли анджакъ Одыр.

17. Муса: Раббим! Манъа лютф эткен ниметлеринъе ант олсун ки, артыкъ къабаатлыларгъа (ве къабааткъа итекленгенлерге) асла аркъа олмайджам, деди.

18. Шеэрде къоркъу ичинде, (этрафыны) козетерек, сабаны ачты. Бир де не корьсин, дюнь озюнден ярдым истеген кимсе, ферьяд этерек, кене ондан имдат сорай. Муса онъа (ярдым истегенге) деди ки: Догърусы, сен бес-белли бир адден ашкъансынъ!

19. Муса экисининъ де душманы олгъан адамны якъаламакъ истегенинен, о адам деди ки: Эй, Муса! Дюнь бир джанны къыйгъанынъ киби, мени де къыймакъ истейсинъми? Демек, тюзельтиджилерден олмакъ истемей де, бу ерде илле яман бир зорбаджы олмакъны арзулайсынъ сен!

20. Шеэрнинъ о бир уджундан бир адам чапып кельди: Эй, Муса! Илери кельгенлер сени ольдюрмек ичюн акъкъынъда музакере этмектелер. Дер'ал (бу ерден) чыкъ! Инан ки, мен санъа эйилик истегенлерденим, деди.

21. Муса къоркъа-къоркъа, (этрафны) козетерек, о ерден чыкъты. «Раббим! Мени залымлар топундан къуртар», деди.
22. Медйенге догъру ёнельгенинде: Умют этерим, Раббим, мени догъру ёлгъа къавуштырыр, деди.
(Медйенлилернен Аз.Муса арасында акърабалыкъ олгъаны ривает этиле. Медйенлилер де, Муса (а.с.)да, Аз.Ибрахимнинъ эвлятларындан эди. Атта «Медьен», Ибрахим пейгъамбернинъ огъулларындан бирининъ ады эди ве бу шеэр Фыравуннынъ идареджилиги алтында дегиль эди).
23. Муса Медйен сувына баргъанынен, о ерде (айванларыны) суваргъан бир чокъ инсанны булды. Оларнынъ артында да, (айванларыны) ыракъмагъан эки къадын корьди. Оларгъа: Дердинъиз недир? деди. Бойле джевап бердилер: Чобанлар суварып чекильмеден, биз (оларнынъ арасына сокъулып, айванларымызны) сувармаймыз; бабамыз да пек къарт.
24. Бунынъ узерине, Муса оларнынъ ерине (малларны) суварды. Сонъра кольгеге чекильди ве: Раббим! Догърусы, манъа эндиреджек эр хайырынъа (лютфинъе) мухтаджым, деди.
(Аз.Муса еди куньдир ач эди, не берильсе ашайджакъ алда эди. Бу сёзлеринен Раббине эр анги бир ашайджакъ ихсан этюви ичюн ялвармакъта эди.
Аетнинъ сонъуна: «Догърусы, манъа эндирген хайырынъдан толайы мухтаджым», манасы да бериле билир. Бу манагъа коре, Аз.Муса озюне берильген юксек вазифеге, ве бу себепнен, дюньяда факъыр олгъанына ишарет эте эди. Зира, о, Фыравуннынъ янында олгъанда боллукъ ичинде эди. Эльбетте, бу сёзлер шикяет ичюн дегиль, шукюр макъсадынен айтылгъандыр).
25. Деркен, о эки къадындан бири утана-утана юререк, онъа кельди: Бабам, деди, бизим еримизге (айванларны) суваргъанынънынъ акъкъыны одемек ичюн сени чагъыра. Муса онъа (Аз.Шуайбгъа) келип, башындан кечкенни анълаткъанынен, о: Къоркъма, о залым къавмдан къуртулдынъ, деди.
26. (Шуайбнынъ) эки къызындан бири: Бабаджыгъым! Оны уджретнен (чобан) тут. Чюнки, уджретнен чалыштыраджакъ энъ яхшы кимсенъ, кучьлю ве ишанчлы олгъаныдыр, деди.
27. (Шуайб) деди ки: Манъа секиз йыл чалышувынъа къаршылыкъ, шу эки къызымдан бирини санъа никяхламакъ истейим. Эгер он йылгъа тамамласанъ, артыкъ о озюнъден; ёкъса, санъа агъырлыкъ бермек истемем. Иншааллаһ, мени яхшы кимселерден (иш бергенлерден) буладжакъсынъ.
28. Муса бойле джевап берди: Бу сеннен меним арамдадыр. Бу эки муддеттен ангисини толдурсам-толдурайым, демек ки, манъа нисбетен хусумет ёкъ. Айткъанларымызгъа Аллаһ векильдир.
29. Сонъунда Муса муддетни толдурып, аилесинен ёлгъа чыкъкъанынен, Туур тарафында бир атеш корьди. Аилесине: Сиз (бу ерде) бекленъ; мен бир атеш корьдим, бельки о ерден сизге бир хабер я да къызынманъыз

ичюн бир атеш парчасы кетиририм, деди.

30. О ерге кельгенинен, о мубарек ердеки вадининъ сагъ четинден, (о ердеки) терек тарафындан онъа бойле сесленильди: Эй, Муса! Биль ки, мен – бутюн алемлернинъ Рабби олгъан Аллаhым.
31. Ве «Таягъынъны ат!» (денильди). Муса (аткъан таягъы йылан киби тепренгенини корьгенинен, чевирилип, артына бакъмадан, къачты. «Эй, Муса! Бу якъкъа кель, къоркъма. Чюнки, сен эминликте олгъанлардансынъ») буюрылды).
32. «Элинъни къойнунъа сокъ; Къусурсыз, бем-беяз чыкъаджакъ. Къоркъудан (ачылгъан) къолларынъны озюнъе чек. Иште, бу экиси Фыравун ве онынъ адамларына къаршы Раббинъ тарафындан эки кесен-кес делильдир. Чюнки, олар ёлдан чыкъкъан бир къавм олгъан эдилер» (дие сесленильди).
33. Муса деди ки: Раббим! Мен олардан бирини ольдюрген эдим, мени ольдирювлеринден къоркъам.
34. Къардашым Харуннынъ тили менимкинден даа тюзьгюн. Оны да мени догърулагъан бир ярдымджы оларакъ, меннен бирликте ёлла. Зира, манъа яланджылыкъ ифтирасында олгъанларындан къоркъам.
35. Аллаh буюрды: Сени къардашынънен дестеклейджекмиз ве сизге ойле бир къудрет береджекмиз ки, аетлеримиз (муджизе ярдымларымыз) саесинде, олар сизге етишалмайджакълар. Сиз ве сизге табий олгъанлар усьтюн келеджексинъиз.
36. Муса оларгъа ап-ачыкъ аетлеримизни кетиргенинен: Бу, олса-олса, уйдурылгъан бир тылсымдыр. Биз эвельки аталарымыздан бойлесини эшитмеген эдик, дедилер.
37. Муса бойле деди: Раббим озь къатындан кимнинъ хидает (хакъкъа реберлик) кетиргенини ве хайырлы акъибетнинъ кимге насип оладжагъыны энъ яхшы билиджидир. Муакъкъакъ ки, залымлар къуртулышкъа иришалмазлар.
38. Фыравун: Эй, илери кельгенлер! Сиз ичюн менден башкъа бир илях танымайым. Эй, Хаамаан! Айды, мен ичюн чамур узерине атеш якъ (ве тола яп), манъа бир къулле яп ки, Мусанынъ танърысына чыкъайым; амма беллейим ки, о мытлакъа ялан сёйлегенлердендир, деди.
39. О ве аскерлери, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик тасладылар ве акъикъатен бизге дёндюрильмейджеклер белледилер.
40. Биз де, оны ве аскерлерини якъалап, денъизге аттыкъ къойдыкъ. Бакъ, иште, залымларнынъ сонъу насыл олды!
41. Оларны, (инсанларны) атешке чагъыргъан реберлер яптыкъ. Къыямет куню олар ярдым корьмейджеклер.
42. Бу дюньяда аркъаларына лянет такътыкъ. Олар къыямет кунюнде де яманлангъанлар арасындадыр.
43. Ант олсун, биз ильк несиллерни ёкъ эткенден сонъ, Мусагъа – тюшюнип огют алсынлар дие – инсанлар ичюн ап-ачыкъ делиллер, хидает ребери ве рахмет оларакъ о Китапны (Тевратны) бергенмиз.

44. (Ресулым!) Мусагъа эмримизни вахий эткен вакътымызда, сен баты тарафта булунмай эдинъ ве (о адисени) корьгенлерден де дегиль эдинъ.
(Аз. Мусанынъ Туур дагъында иляхий келямгъа наиль олгъан вакъыткъа ишарет этиле ве Аз. Пейгъамбернинъ о эснада Туурда шахсен азыр олмагъаны ве баты тарафында Аз. Мусаны беклегенлер арасында олмагъаны хатыратыла; бутюн буларнынъ, онъа вахий ёлунен огретильгени ифаде этиле).
45. Факъат биз нидже несиллер бар эттик де, оларнынъ узеринден узун заманлар кечти. Сен, аетлеримизни олардан окъуяракъ огренмек узьре, Медйен халкъы арасында отургъан да дегильсинъ; аксине (оларны санъа) ёллагъан бизмиз.
46. (Мусагъа) сесленген вакътымызда да, сен Туурнынъ янында дегиль эдинъ. Аксине, сенден эвель оларгъа тенбиеджи (пейгъамбер) кельмеген бир къавмны тенбиелевинъ ичюн, Раббинъден бир рахмет оларакъ (о ерде кечкенлерни санъа бильдирдик); умют этилир ки, тюшюнип, огют алырлар.
(Тефсирлерде 44, 45 ве 46-нджы аетлерде «сен ... дегиль эдинъ» шеклинде ишарет этильген вакъиаларнынъ айры заманларгъа аит ве Аз. Мусанынъ аятында айры-айры муим бирер адисе олгъаны беян этильмекте.
Аз. Муһаммедден эвель пейгъамбер ёлланылмагъан девирге «фетрет» деври дениле. Аз. Исанен Аз. Муһаммед арасындаки 570 йыллыкъ заман кесеги олгъаны сёйлене. Аз. Иса ве Аз. Мусанынъ даветлери Исраил огъуллары ве оларнынъ авалесиндекилерге аит олгъанындан, бу ерде назарда тутулгъан девир – Аз. Исмаилнен Аз. Муһаммед арасындаки вакъыт шеклинде де, изаат этильмекте).
47. Шахсен озьлери япкъанларындан толайы, башларына бир мусибет кельгенде: Раббимиз! Не олур эди, бизге бир пейгъамбер ёлласа эдинъ де, аетлеринъе уйсакъ ве му'минлерден олса эдик! диеджек олмасалар эди (сени ёлламаз эдик).
48. Факъат оларгъа тарафымыздан о хакъ (Пейгъамбер) кельгенинен: «Мусагъа берильген (муджизелер) киби, онъа да берильмели дегиль эдими?», дедилер. Яхшы, даа эвель Мусагъа берильгенини де инкяр этмеген эдилерми? «Бир-бирини дестеклеген эки сихир!», дегенлер ве шуны сёйлеген эдилер: Догърусы, биз ич бирине инанмаймыз.
(Бу ердеки манагъа коре, Къур'ан ве Теврат козь огюне алына билир. Дигер къыраатларгъа коре, «ярдымлашкъан эки сихирбаз!» шеклинде мана бермек керекир. Бу такъдирде, Аз. Мусанен Аз. Харун я да Аз. Мусанен Аз. Муһаммед козь огюне алынгъан ола билир).
49. (Ресулым!) Де ки: Эгер догъру сёзлюлер исенъиз, Аллаһ къатындан бу экисинден (манъа ве Мусагъа энген китаплардан) даа догъру бир китап кетиринъ де, мен онъа уяйым!
50. Эгер санъа джевап бермеселер, биль ки, олар ялынъыз авеслерине уймакъталар. Аллаһтан бир ёл косьтериджи олмадан, озь авесине уйгъандан даа сапыкъ ким ола билир! Эльбетте, Аллаһ залым къавмны

догъру ёлгъа къавуштырмаз.

51. Ант олсун ки, биз тюшюнип, огют алсынлар дие, сёзни (вахийни) бир-бири артындан етиштиргендирмиз. (Вахийлеримизни аралыкъсыз ёллагъандырмыз).

52. Ондан (Къур'андан) эвель озьлерине китап бергенлеримиз, онъа да иман этерлер.

(Эхл-и китаптан олып да, мусульманлыкъны къабул эткенлерге ишарет олунмакъта).

53. Оларгъа (Къур'ан) окъулгъан вакъытта: Онъа иман эттик. Чюнки, о Раббимизден кельген акъикъаттыр. Эсасен, биз даа эвель де мусульман эдик, дерлер.

54. Иште, оларгъа, сабыр этювлеринден отьрю, мукяфатлары эки къат бериледжек. Булар яманлыкъны яхшылыкънен деф этерлер, озьлерине берген рызыкъларымыздан да, Аллаһ ризасы ичюн арджларлар.

55. Олар, бош сёз эшиткен вакъытларында, ондан юзь чевирир ве: Бизим ишлеримиз бизге, сизинъ ишлеринъиз сизге. Сизге селям олсун. Биз озюни бильмегенлерни (аркъадаш этмек) истемеймиз, дерлер.

56. (Ресулым!) Сен севдигинъни хидаетке ириштиралмазсынъ; факъат Аллаһ истегенине хидает берир ве хидаетке киреджек олгъанларны энъ яхшы О билир.

(Риваетке коре, Ресул-ы Экрем (с.а.), эмджеси Эбу Талипке хитабен бойле буюргъан эди: «Ляа иляахе иллаллаах» де ки, къыямет куню сенинъ лехинъе шеадетте булунайым. Эбу Талип исе: «Къурейш къадынлары мени къыйнарлар, къоркъудан буны сёйледи, дерлер. Эгер бойле демейджек олсалар эди, мусульман олуп, сени севиндирир эдим», деген эди. Аз. Пейгъамбернинъ пек севген, чокъ ярдымларыны корьген эмджесининъ хидаети ичюн бойле гъайрети узерине бу ает назиль олды).

57. «Биз сеннен берабер догъру ёлгъа уяр исек, юртумыздан чыкъарылырмыз», дедилер. Биз оларны озь къатымыздан бир рызыкъ оларакъ, эр шейнинъ берекети топланып кетирильген, ишанчлы, токъунылмаз бир ерге (Мекке-и Мукерремеге) ерлештирмедикми? Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.

58. Биз ферахлыгъындан адден ашкъан нидже мемлекетни эляк эткендирмиз. Иште, ерлери! Озьлеринден сонъ, о ерлерде пек аз отурыла бильгендир. Оларгъа биз варис олгъандырмыз.

59. Раббинъ, оларгъа аетлеримизни окъугъан бир пейгъамберни мемлекетлернинъ баш меркезине ёлламагъандже, о мемлекетлерни эляк этиджи дегильдир. Затен, биз анджакъ халкъы залым мемлекетлерни эляк эткендирмиз.

(Аеттеки «баш меркезине» оларакъ мана берильген «_+фии уммиһаа+_» Мекке шеэри оларакъ беян этильген. Зира, Меккенинъ бир ады да «Умму'ль-Къураа» эди. Айны сёз мемлекетнинъ илери кельгенлери шеклинде де тефсир этильген).

60. Сизге берильген шейлер, дюнья аятынынъ кечинюв вастасы ве сюсюдир. Аллаһ къатында олгъанлар исе, даа хайырлы ве даа къалыджыдыр. Аля

бунъа акълынъыз етмейджекми?

61. Бу алда, озюне гузель бир ваделе булундыгъымыз ве артындан онъа къавушкъан кимсе дюнья аятынынъ кечиджи менфааты ве зевкъыны яшаткъанымыз, сонъра къыямет кунюнде (азап ичюн) узурымызгъа кетирильгенлер арасында булунгъан кимсе кибидирми?
62. О куню Аллаһ оларны чагъыраракъ: Меним ортакъларым олгъанларыны идда эткенлеринъиз къана, не ерде? дейджек.
63. (О куню), алейхлерине сёз (укюм) керчеклешмиш олгъанлар: Раббимиз! Шулар ёлдан аздыргъан кимселеримиздир. Биз насыл ёлдан азгъан исек, оларны да ойле аздырдыкъ (ёкъса, оларны зорлагъан бир кучюмиз ёкъ эди. Оларнынъ сучларындан) узакъ олгъанымызны санъа арз этермиз. Затен, олар аслында бизге табынмай эдилер. (Озь арзуларына табына эдилер), дерлер.
64. «(Аллаһкъа къошкъан) ортакъларынъызны чагъырынъ!», денилир, олар да чагъырырлар; факъат оларгъа джевап бермезлер ве (къаршыларында) азапны корерлер. Не олур эди, (дюньяда экенде) догъру ёлгъа кирселер эди!

(Аетнинъ сонъки къысмына «азапны корерлер, ах, кешке догъру ёлгъа кирьген олсалар эди, дие янарлар» шеклинде де мана берильмекте).

65. О куню Аллаһ оларны чагъыраракъ: Пейгъамберлерге не джевап бердинъиз? дейджек.
66. Иште, о куню оларгъа бутюн хаберлер къапангъандыр (делиллери тюкенген, сёйлейджек сёзлери къалмагъандыр); олар бир-бирилеринден де сорап оламайджакълар.
67. Факъат тёвбе эткен, иман этип, яхшы ишлер япкъан кимсеге кельгенде, онынъ къуртулышкъа иришкенлер арасында олувы умют этилир.
68. Раббинъ истегенини яратыр ве сечер. Оларнынъ сечюв акъкъы ёкътыр. Аллаһ, оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакътыр ве шаны юджедир.
69. Раббинъ, оларнынъ юреклеринде гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де билир.
70. Иште, О, Аллаһтыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Эвелинде де, сонъунда да хамд Онынъдыр, укюм Онынъдыр. Ве анджакъ Онъа дёндюриледжексинъиз.
71. (Ресулым!) Де ки: ич Ич тюшюндинъизми, эгер Аллаһ узеринъизде геджени та къыямет кунюне къадар аралыкъсыз девам эттирсе, Аллаһтан башкъа сизге бир ышыкъ кетиреджек танъры ким? Аля эшитмейджексинъизми?
72. Де ки: Сёйленъ, бакъайыкъ, эгер Аллаһ узеринъизде куньдюзни та къыямет кунюне къадар аралыкъсыз девам эттирсе, Аллаһтан башкъа, истираат этеджек гедженъизни сизге кетиреджек танъры ким? Аля корьмейджексинъизми?
73. Рахметинден отьрю, Аллаһ, геджени ве куньдюзни яратты ки, геджелейин раатланырсыз, (куньдюзи) Онынъ фазл-ы кереминден (рызкъынъызны) къыдырырсынъыз ве шукюр этерсинъиз.

74. О куню Аллаһ оларны чагъыраракъ: Меним ортакъларым олгъанларыны идда эткенлеринъиз къана, не ерде? дейджек.
75. (О куню) эр умметтен бир шаат чыкъарыр, (кяфирлерге): Кесен-кес делилинъизни кетиринъ! дермиз. О заман билирлер ки, акъикъат Аллаһкъа аиттир ве уйдурып кельген шейлери (путлар) да озьлеринден айырылып, гъайып олгъандырлар.
(Эр умметтен чыкъарылып чагъырыладжакъ олгъан шаатлар – о умметлерге ёлланылгъан пейгъамберлер оларакъ изаат этильген).
76. Къарун, Мусанынъ къавмындан эди де, оларгъа къаршы аддинден ашкъан эди. Биз онъа ойле хазинелер берген эдик ки, анахтарларыны кучьлю-къуветли бир топлулыкъ зор ташыр эди. Къавмы онъа бойле деген эди: Къопайма! Биль ки, Аллаһ къопайгъанларны севмез.
(Къарун Аз. Мусанынъ эмдже-задеси олгъаны ривает этиле. Эвель Аз. Мусагъа иман эткен эди. Факъат хырсы ве куньджюлиги себебинден, мунафыкълыкъкъа мейль берди. Исраил огъулларынынъ башында Фыравуннынъ вазифедары оларакъ булунды, оларгъа нисбетен залымлыкъ япты. Бир тарафтан, серветинен, бир тарафтан да, ильминен макътана, къопая эди. Риваетке коре, Исраил огъуллары арасында Тевратны энъ яхшы окъугъан кимсе о эди. Кимья ве тиджарет сааларында да чокъ бильгили олгъанына даир къайдлар бар. Лякин, сонъунда истер ильми, истер сервети онъа яр олмагъан, инанчсызлыгъы ве адден ашувы себебинден, эляк олуп кеткен).
77. Аллаһнынъ санъа бергенинден (Онынъ ёлунда арджалаяракъ) ахирет юртуны исте; амма дюньядан да, насибинъни унутма. Аллаһ санъа ихсан эткени киби, сен де (инсанларгъа) яхшылыкъ яп. Ер юзюнде бозгъунджылыкъны арзулама. Шубесиз ки, Аллаһ бозгъунджыларны севмез.
(Къарун киби хазинелер саиби олгъан бирисининъ шахсында япылгъан бир огютте биле, Къур'аннынъ: «Дюньядан да насибинъни унутма», тевсиесинде булунувы, Ислямнынъ дюнья ичюн чалышувгъа не къадар эмиет бергенини косьтермекте. Бунынънен берабер, Къур'ан даа сонъки аетлерде бус-бутюн дюньягъа далувнынъ кетиреджек фелякетлерини де джанлы бир шекильде козьлер огюне серерек, дюнья ве ахиретни мусавийлештирген мутедиль бир ёл тутулувыны тевсие эте).
78. Къарун исе: О (сервет) манъа анджакъ озюмдеки бильги саесинде берильди, деген эди. Бильмей эдими ки, Аллаһ, озюнден эвельки несиллерден, ондан даа кучьлю, ондан даа чокъ тарафдары олгъан кимселерни эляк эткен эди. Гунахкярлардан гунахлары соралмаз (Аллаһ оларнынъ эписини билир).
79. Деркен, Къарун эйбетли бир шекильде къавмынынъ къаршысына чыкъты. Дюнья аятыны арзулагъанлар: Кешке, Къарунгъа берильгеннинъ бенъзегени бизде де олса эди; догърусы, о чокъ бахтлы! дедилер.
80. Озьлерине илим берильгенлер исе, бойле дедилер: Языкълар олсун сизге! Иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа коре, Аллаһнынъ мукяфаты

даа усьтюндир. Онъа да анджакъ сабыр эткенлер къавуша билир.

81. Ниает, биз оны да, сарайыны да ернинъ тюбюне батырдыкъ. Артыкъ Аллаһкъа къаршы озюне ярдым этеджек бир джемааты олмагъаны киби, о, озюни къорчалап, къуртара биледжек кимселерден де дегиль эди.

82. Даа дюн онынъ еринде олмакъны истегенлер: Демек ки, Аллаһ рызкъны, къулларындан истегенине бол бермекте, истегенине де аз. Эгер Аллаһ бизге лютфте булунмаса эди, бизни де ернинъ тюбюне батырыр эди. Вай! Демек ки, инкярджылар къуртулышкъа иришип олмаз экен! демеге башладылар.

83. Иште, ахирет юрту. Биз оны ер юзюнде кибирленмекни ве бозгъунджылыкъны истемеген кимселерге берирмиз. (Энъ гузель) акъибет – такъва саиплерининъдир.

84. Ким бир эйилик кетирсе, онъа бундан даа хайырлы къаршылыкъ бардыр. Ким бир яманлыкъ кетирсе, о яманлыкъларны ишлегенлер, анджакъ япкъанлары къадар джеза корерлер.

(Аллаһ Таалянынъ лютфи сынъырсыздыр; бунъа мукъабиль О, ич бир шекильде къулларына зулум этмез. Бунынъ киби, бу аетте де, япылгъан яхшылыкъларнынъ къат-къат савапнен къаршыланаджагъы, факъат яманлыкъларнынъ о дереджеде джезаландырыладжагъы анълатыла. Анджакъ, бу шахсий пландаки яхшылыкъ ве феналыкълар акъкъындадыр. Бир яхшылыкъ я да феналыкъны ильки башлаткъан, топлумгъа бу догъруда орьнек ве тешвикъатчы кимсенинъ алы исе башкъадыр. Имам Муслимнинъ «Сахих»инде ер алгъан бир хадис-и шерифнен бу нокътагъа бойле изаат берильген: «Ким ки, Ислямда макъбул олгъан гузель бир ишни ильк оларакъ ишлер де, бунынъ ёл алына келювине себеп олур исе, озюне эм ишлеген бу хайырынынъ савабы берилир, эм де – энъ кучюк бир эксиклик олмадан – озюнден сонъ айны яхшылыкъны япаджакъ олгъанларнынъ савабы къадар саваб берилир. Кене, ким Ислямда яманлыгъы бильдирильген бир ишни ильк эвеля ишлер де, бунынъ ёл алына келювине себепчи олур исе, озюне эм ишлеген яманлыгъынынъ гунахы юкленир, эм де – энъ кучюк бир эксиклик олмадан – озюнден сонъ айны яманлыкъны ишлейджек олгъанларнынъ гунахы къадар даа гунах юкленир).

85. (Ресулым!) Къур'анны (окъумакъны, теблигъ этмекни ве онъа уймакъны) санъа фарз къылгъан Аллаһ, эльбетте сени (кене) дёнюледжек ерге дёндюреджек. Де ки: Раббим ким хидаетни кетиргенини ве ким ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде олгъаныны энъ яхшы билиджидир.

(Бу аетнинъ Мекке иле Медине арасында, иджрет эснасында назиль олгъаны ривает этильген. Аетте Аз. Пейгъамбернинъ зулумгъа огъратыларакъ, чыкъарылгъан юрты Меккеге къайтарыладжагъына ишарет этильгени бильдирильмекте. «Дёндюриледжек ер»нинъ бир манасы даа ахиретте энъ юксек макъам олгъаны да сёйленген).

86. Сен, бу Китапнынъ санъа вахий олунаджагъыны умют этмей эдинъ. (Бу) анджакъ Раббинъден бир рахмет (оларакъ кельген)дир. О алда, сакъын кяфирлерге тарафдар олма!

87. Аллаһнынъ аетлери санъа эндирильгенден сонъ, артыкъ сакъын олар сени бу аетлерден айырмасынлар. Раббинъе давет эт. Асла мушриклерден олма!
88. Аллаһнен бирликте, даа башкъа бир танърыгъа табынып ялварма! Ондан башкъа танъры ёкътыр. Онынъ затындан башкъа эр шей ёкъ оладжакъ. Укюм Онынъдыр ве сиз анджакъ Онъа дёндюриледжексинъиз.
(Бу аетлердеки хитап эсасен Аз. Пейгъамбернинъ шахсында – му'минлергедир. Макъсат – мушриклернинъ умютлерини бус-бутюн ёкъ этмек ве Аз. Пейгъамберге, мушриклерге къаршы бу меселелерде къапуны ачыкъ быракъмамасыны тевсие этмектир).

29. эль-АНКЕБУУТ

Меккеде назиль олгъан бу суре 69 аеттир. «_+Анкебуут+_» – орюмчек демектир. 41-нджи аетинде кяфирлернинъ ишлери орюмчек агъына бенъзетильгени ичюн, суре бу исимни алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. Инсанлар, имтиандан кечирильмеден, садедже «Иман эттик», деювлеринен, быракъыла бериледжек белледилерми?
(Бу аетнинъ иманлары себебинден, чешит эскенджелерге огърагъан базы сахабилер акъкъында назиль олгъаны ривает этильген).
3. Ант олсун ки, биз олардан эвелькилерни де имтиандан кечирген эдик. Эльбетте, Аллаһ догъруларны ортагъа чыкъараджакъ, яланджыларны да мытлакъа ортагъа къояджакъ.
4. Ёкъса, яманлыкъларны япкъанлар бизден къача биледжеклер зан эттилерми, не къадар фена (не янълыш) укюм бермектелер!
5. Ким Аллаһкъа къавушмакъны умют этсе, бильсин ки, Аллаһнынъ тайин эткен о вакъыты эльбетте келеджек. О эр шейни эшитиджи ве билиджидир.
6. Джихад эткен, анджакъ озю ичюн джихад эткен олур. Шубесиз, Аллаһ алемлерге мухтадж дегиль.
7. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларнынъ (кечмиш) феналыкъларыны эльбетте къапатырмыз ве оларгъа япкъанларынынъ даа гузелинен къаршылыкъ берирмиз.
8. Биз, инсангъа, ана-бабасына эйи давранувыны тевсие эткендирмиз. Эгер олар, сени, акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни (корь-коране) манъа ортакъ къошувынъ ичюн зорлар иселер, оларгъа итаат этме. Дёнюшинъиз анджакъ манъадыр. О заман сизге япкъанларынъызны хабер береджегим.
9. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларны, муакъкъакъ салихлер топлулыгъына къошармыз.

10. Инсанлардан кимиси бар ки: «Аллаһкъа инандыкъ», дер; факъат Аллаһ огъурында эзиетке огъратылгъан вакътында, инсанларнынъ эскенджесини Аллаһнынъ азабы киби къабул этер. Албуки, Раббинъден бир зафер (ярдым) келеджек олса, мытлакъа: «Догърусы, биз де сизнен берабер эдик», дерлер. Яхшы да, Аллаһ, эр кеснинъ къальбиндекилерни энъ яхшы билиджи дегильми?
(Бу манагъа коре, самимий иман саиби олмагъан бу киби кимселернинъ, Аллаһ ёлунда эзиетке огърагъанларында, расткельген дюньявий эскенджелерни, Аллаһнынъ ахиреттеки азабына мусавий тутувлары анълатыла. Бир де «Инсанлардан корьген азапны Аллаһнынъ азабы киби саяр» манасы берильмекте).
11. Аллаһ, эльбетте (Онъа гонъюльден) иман эткенлерни де билир, эки юзлюлерни де билир (ортагъа чыкъараджакъ).
12. Кяфирлер иман эткенлерге: Бизим ёлумызгъа уйынъ, сизинъ гунахларынъызны биз аркъалайыкъ, дерлер. Албуки, оларнынъ ич бир гунахыны аркъалайджакъ дегиллер. Чюнки, акъикъатен олар кесен-кес ялан сёйлемектелер.
13. (Факъат акъикъат шу ки) эльбетте озь юклерини (вебалларыны), озь юклеринен бирликте нидже юклерни ташыйджакълар ве уйдурып тургъан шейлеринден къыямет куню мытлакъа соргъугъа чекиледжеклер.
(12-нджи аетте кяфирлер башкъаларнынъ гунахыны аркъаламайджагъы бильдирилир экен, бу аетте догъру ёлдан саптыргъан кишилерининъ вебалларыны да ташыйджакълары ифаде этиле. Аслында, бу ерде уймагъан бир вазиет ёкъ. Зира, эвельки аетте кяфирлернинъ саптырмакъ истеген кимселерни къандырмакъ ичюн оларгъа: «Сизинъ гунахынъызны биз аркъалайджакъмыз», деп оларнынъ гунахларыны ортадан къалдырмакъны ваде эткенлери анълатыла. Эр эки ает бирликте талиль этильгенде, ич кимсе башкъасынынъ гунахыны – шахсен озю чекювини козь огюне алса биле – ортадан къалдыртмагъа кучю етмейджеги, бунынънен берабер, башкъаларыны догъру ёлдан саптыргъанларнынъ къат-къат вебал юкленеджеклери, факъат бойледже, ёлдан сапкъанларнынъ да, озь гунахларындан къуртулалмайджакълары анълашылмакъта).
14. Ант олсун ки, биз Нуһны озь къавмына ёлладыкъ да, о бинъ йылдан элли йыл эксик бир девир оларнынъ арасында къалды. Сонъунда олар зулумларыны девам эттирир экенлер, туфан оларны якъалай къойды.
15. Факъат биз оны ве гемидекилерни къуртардыкъ ве буны алемлерге бир ибрет яптыкъ.
16. Ибрахимни де ёлладыкъ. О къавмына бойле деген эди: Аллаһкъа къуллыкъ этинъ. Онъа къаршы келювден сакъынынъ. Эгер бильсенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
17. Сиз Аллаһны быракъып, бир такъым путларгъа табынмакъта, асылсыз сёзлер уйдурмакътасынъыз. Бильмелисинъиз ки, Аллаһны быракъып да, табынгъанларынъыз сизге рызыкъ beралмазлар. О алда, рызыкъны

Аллаһ къатында аранъ. Онъа къуллыкъ этинъ ве Онъа шукюр этинъ, анджакъ Онъа дёндюриледжексинъиз.

18. Эгер (сизге теблигъ этильгенни) ялан саяр исенъиз, билинъ ки, сизден эвельки бир чокъ миллетлер де (озьлерине теблигъ этильгенни) ялан сайгъан эдилер. Пейгъамберге тюшкени, ялынъыз ачыкъ бир теблигъдир.

19. Аллаһ яратылгъанны ильк баштан насыл яраткъаныны, (олюмден) сонъ буны (насыл) текрарлагъаныны корьмедилерми? Шубесиз, бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.

(Бир тарафтан, олюмден сонъ тирильмеге, дигер тарафтан да, табиаттаки девамлы янъыланувгъа ишарет олунмакъта).

20. Де ки: Ер юзюнде кезип долашынъ да, Аллаһ ильк баштан насыл яраткъан, бир бакъынъ. Иште, Аллаһ бундан сонъ (айны шекильде) ахирет аятыны да яратаджакъ. Акъикъатен, Аллаһ эр шейге къадирдир.

21. О, истегенине азап берир, истегенине мерхамет этер. Анджакъ, Онъа дёндюриледжексинъиз.

22. Сиз не ер юзюнде, не де кокте (Аллаһны) аджиз быракъалмазсынъыз. Аллаһтан башкъа бир дост ве ярдымджы да тапалмазсынъыз.

(Иляхий укюмден къуртулмакъ ичюн не ер юзюнинъ энъ гизли ерине сакъланувнынъ, не де кок юзюне чыкъувнынъ файда бермейджеги анълатылмакъта, инсанларнынъ кокке чыкъаджакъларына да, эсаслы оларакъ ишарет этильмекте).

23. Аллаһнынъ аетлерини ве Онъа къавушмакъны инкяр эткенлер – иште олар – меним рахметимден умютлерини кескенлердир ве олар ичюн аджджы бир азап бардыр.

24. Къавмынынъ (Ибрахимге) джевабы исе: «Оны ольдюринъ яхут якъынъ!», деювлеринден ибарет олды. Амма, Аллаһ оны атештен къуртарды. Догърусы, бунда, иман эткен бир къавм ичюн ибретлер бар.

25. (Ибрахим оларгъа) деди ки: Сиз, ялынъыз аранъыздаки дюнья аятына хас мабетлик огъруна Аллаһны быракъып, бир такъым путлар эдиндинъиз. Сонъ къыямет куню (келип чаткъанда исе) бир-биринъизни танымадан келеджек ве бир-биринъизге лянет окъуйджакъсынъыз. Бараджакъ еринъиз джеэннемдир ве ич ярдымджынъыз да ёкътыр.

26. Бунынъ устюне, Луут онъа иман этти ве (Ибрахим): Догърусы, мен Раббиме (эмир эткен ерге), иджрет этмектем, Шубесиз, О, мутлакъ кучь ве икмет саибидир, деди.

(Луут Пейгъамбер, Аз. Ибрахимнинъ къардаш баласыдыр. Пейгъамбер олгъаны дикъкъаткъа алынса, онынъ даа эвель куфюрде олуп да, иман кетиргенини тюшюнмек олмаз. Аетте Аз. Ибрахимни ильк тасдикъ эткен Луут алейхисселям олгъанына ишарет этильмекте.

Аз. Ибрахимнинъ къадыны Саре ве Аз. Луутнен бирликте, озю догъгъан ери олгъаны сёйленген Кусаа коюнден Харраангъа, о ерден Шамгъа баргъаны ве ниает Фелестинге, Луут Пейгъамбернинъ Содом денильген ерге тюшкени ривает олунмакъта. Ает даа зияде бу риваетке коре маналандырылмакъта. Бунынънен бирликте: «Догърусы, мен Раббиме

сыгъынам», шеклинде бир мана да берильмекте).

27. Онъа Исхакъ ве Якъубны багъышладыкъ. Пейгъамберликни ве китапларны, онынъ союндан олгъанларгъа бердик. Онъа дюньяда мукяфатыны бердик. Шубесиз, О, ахиретте де салихлердендир.
28. Луутны да (ёлладыкъ). О, къавмына деген эди ки: Акъикъатен, сиз даа эвель ич бир миллетнинъ япмагъан бир аясызлыгъыны япасынъыз!
29. (Бу иляхий тенбиеден сонъ, аля) сиз илле де эркеклерге якълашаджакъ, ёл кеседжек ве топлашувларынъызда эдепсизликлер япаджакъсынъызмы! Къавмынынъ джевабы исе, бойле деювлеринден ибарет олды: (Япкъанларымызнынъ феналыгъы ве азапкъа огърайджагъымыз меселесинде) догъру сёйлегенлерден исенъ, Аллаhнынъ азабыны кетир бизге!
30. (Луут:) Шу фесатчылар топуна къаршы манъа ярдым эйле, Раббим! деди.
(Луут (а.с.)нынъ дуасы узерине, Аллаh яш деликъанлылар шеклинде мелеклер ёллады. Сапыкълар оларгъа да теджавуз этмеге ынтылдылар ве сонъунда эляк олдылар).
31. Эльчилеримиз Ибрахимге (эки огъул ихсан этеджегимизге даир) муждени кетиргенлеринде, бойле дедилер: Биз бу мемлекет халкъыны эляк этеджекмиз. Чюнки, оларнынъ халкъы залым кимселердир.
32. (Ибрахим) деди ки: Амма, о ерде Луут бар! Бойле джевап бердилер: Биз о ерде кимлер олгъаныны пек яхшы билемиз. Оны ве аилесини, эльбетте къуртараджакъмыз. Ялынъыз къадыны истисна; о, (азапта) къаладжакълар арасындадыр.
33. Эльчилеримиз Лууткъа кельгенде, Луут олар акъкъында къасеветленди ве (оларны къорчаламакъ ичюн) не япаджагъыны билалмады. Онъа: Къоркъма, тасаланма! Чюнки, биз сени де, аиленъни де къуртараджакъмыз. Ялынъыз, (азапта) къаладжакълар арасында олгъан къадынынъ истисна, дедилер.
(Мелеклер, инсан къылыгъында кельгенлеринден, ильк эвеля Аз. Луут оларнынъ мелек олгъаныны анълап оламады. Деликъанлы шеклине кирьгенлери ичюн, къавмнынъ оларгъа да саркъынтылыкъ этювинден къоркъты. Бунынъ узерине мелеклер вазиетни ашкяр эттилер).
34. «Биз, шубесиз, бу мемлекет халкъынынъ узерине, ёлдан чыкъувларына къаршылыкъ, коктен (фаджиа) бир азап эндиреджекмиз».
35. Ант олсун ки, биз, акълыны къулланаджакъ бир къавм ичюн, о ерден апачыкъ бир ибрет нишанеси ыракъкъан эдик.
(Бу нишане, эляк этильген къавмнынъ башына кельгенлернен багълы икяелер, харап олгъан юртларынынъ къалымтылары, коктен ягъдырылгъан ташлар, къап-къара акъкъан нехирлер шеклиндеки изаатларнен тефсир этильген).
36. Медйенге де, къардашлары Шуайбны ёлладыкъ ве Шуайб: Эй, къавмым! Аллаhкъа къуллыкъ этинъ, ахирет кунюне умют багъланъ, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япаракъ, къарышыкълыкъ чыкъарманъ! деди.
(Аетнинъ «ахирет кунюне умют багъланъ», дие мана берильген къысмы, «ахиретте савап бериледжегини умют эткен ишлер япынъ», «ахирет

кунюнден къоркъунъ», шеклинде изаатлангъан).

37. Факъат оны яланджылыкънен къабаатладылар. Деркен, озьлерини бир сарсынты якъалай къойды ве юртларында тиз усьтюне чёке къалдылар.
(«Сарсынты» шеклинде мана берильген «_+раджфе+_» келимеси бу адиседе тепренюв ве Джебраил алейхисселямнынъ къальплерге урькюнтю берген багъырувы (_+сайха+_) шекиллеринде тефсир этильген. Бу экинджи тефсирге коре, «оларны бир титрев алды» тарзында да мана берилюви мумкюн).

38. Аад ве Семуудны да (эляк эттик). Сиз ичюн, (оларнынъ башына нелер кельгенини) отургъан ерлеринден ап-ачыкъ анълашылмакъта. Шейтан оларгъа япкъан ишлерини гузель косьтерип, оларны догъру ёлдан чыкъарды. Албуки, бакъып, коре биледжек вазиетте эдилер.

39. Къарунны, Фыравунны ве Хаамаанны да (эляк эттик). Ант олсун ки, Муса оларгъа ап-ачыкъ делиллер кетирген эди де, олар ер юзюнде буюклик таслагъан эдилер. Албуки, (азабымызны ашып) кече биледжек дегиль эдилер.

40. Бунынъ киби, олардан эр бирини гунахы себебинен, джезаландырдыкъ. Кимининъ усьтюне ташлар савургъан рузгярлар ёлладыкъ, кимини къоркъунч бир сес якъалады, кимини ернинъ тюбюне батырдыкъ, кимини де сувда богъдыкъ. Аллаһ оларгъа зулум этмей, аслы олар озьлерине зулум эте эдилер.

41. Аллаһтан башкъа достлар тутунгъанларнынъ вазиети орюмчекнинъ вазиети кибидир. Орюмчек бир юва япар; албуки, юваларнынъ энъ чюрюги, шубесиз, орюмчек ювасыдыр. Кешке бильселер эди!
(Аллаһтан башкъасыны дост тутаракъ, озьлерине дестек къыдыргъанларнынъ вазиети, аетте орюмчекке бенъзетильген. Аетте эсаслы оларакъ ифаде этильгенине коре, орюмчек текмиль эвсиз дегиль, озюне бир юва япар; факъат орюмчек ювасынынъ чюрюклиги мешурдир. Иште, орюмчекнинъ ювасы не къадар зайыф исе, Аллаһтан башкъасынынъ дестек ве имаесине ишангъанларнынъ дестеги де ойле чюрюктир).

42. Аллаһ, оларнынъ Оны быракъып да, анги шейге ялваргъанларыны, шубесиз билир. О, мутлакъ кучь ве икмет саибидир.

43. Иште, биз бу мисаллерни инсанлар ичюн кетирмектемиз; факъат оларны анджакъ бильгенлер тюшюнип анълай билир.
(Къурейшнинъ джаиллери ве фикирсиз такъымы: «Муһаммеднинъ Рабби, чибинден, орюмчектен, мисаллер кетире», дие кулюп, алай эте эдилер. Бу мисаллернинъ «инсанлар» ичюн берильгени бильдирилерек, айвандан фаркъы олмагъан бу джаиль ве тюшюнджесиз кимселернинъ буны анълап оламайджакъларына ишарет этильмекте).

44. Аллаһ, коклерни ве ерни хакъ оларакъ (ерли ериндже) яратты. Шубесиз, бунда, иман эткенлер ичюн (Аллаһнынъ барлыгъына ве къудретине) бир нишане булунмакъта.

45. (Ресулым!) Санъа вахий этильген Китапны окъу ве намазны къыл. Муакъкъакъ ки, намаз, аясызлыкътан ве яманлыкътан къорчалар.

Аллаһны анъмакъ, эльбетте (ибадетлернинъ) энъ буюгидир. Аллаһ япкъанларынъызны билир.

(Ает, гунахкъа етеклеген арзуларнынъ тазыйыкъындан къуртулувнынъ ве рух юджелигине иришювнинъ энъ сагълам ёлуны косьтермекте. Шубесиз, бу, энъ кениш манада «Аллаһны анъмакъ»тыр. Къур'ан тилявети ве намаз бунынъ энъ башында кельген шекиллеридир.

Акъикъатен, Къур'аннынъ маналарыны, тюшюнгенлер ичюн, Къур'ан тилявети, даа эвель фаркъына барыламагъан бир чокъ маналарнынъ ашкяр олувыны теминлер; инсанны ульвий бир алемге алып барыр. Къур'ан тиляветининъ фазилетинен багълы пек чокъ хадис бар.

Акъкъы берилерек, къылынгъан намазнынъ да рухны ульвийлештиреджеги ве мытлакъа феналыкътан къуртараджагъы, бу аетте ве бир чокъ хадисте исрарнен бильдирильмекте. Эйиликке етеклемеген, феналыкълардан узакълаштырмагъан бир намаз исе, Ислям буюклери тарафындан сыртта ташынгъан бир вебал оларакъ анълатылгъан).

46. Араларындан зулум эткенлер истисна, эхл-и китапнен анджакъ энъ гузель ёлнен курешинъ ве денъ ки: Бизге эндирильгенге де, сизге эндирильгенге де, иман эттик. Бизим Танърымыз да, сизинъ Танърынъыз да – бирдир ве биз Онъа теслим олгъандырмыз.

47. (Ресулым!) Иште, бойледже, санъа (эвельки китапларны тасдикъ этиджи) бу Китапны эндирдик. Онынъ ичюн, озьлерине китап бергенлеримиз онъа иман этмектелер. Шулардан (араплардан) да онъа иман эткен нидже кимселер бар. Аетлеримизни, анджакъ кяфирлер (инатлыкълары себебинден) биле-биле инкяр этер.

(Тефсирлерде бу ает иле Абдуллах б. Селям ве Убей б. Ка'б киби Къур'ангъа иман эткен эхл-и китапкъа ишарет этильгени бильдирильмекте).

48. Сен бундан эвель не бир язы окъур, не де элинънен оны язар эдинъ. Ойле олса эди, батылгъа уйгъанлар шубе дуяр эдилер.

(Аз. Пейгъамбернинъ «уммиий» яни окъумакъ-язмакъ бильмеген бир инсан олувынынъ эсас икмети бу аетте беян этильмекте: Эгер Ресул-ы Экрем окъумакъ-язмакъны бильген бир инсан олса эди, уммиий олгъан пейгъамбер ичюн биле «Бу Къур'анны о уйдургъан», деювге къалкъкъан ве энъ ачыкъ муджизелерни инкяр эткен мушриклер, ифтираларына бир ольчюде дестек тапкъан оладжакъ ве даа чокъ кимселерни къандыра биледжек эдилер).

49. Ёкъ, о (Къур'ан) озьлерине илим берильгенлернинъ юреклеринде (ерлешкен) ап-ачыкъ аетлердир. Аетлеримизни анджакъ залымлар биле-биле инкяр этер.

50. «Онъа Раббинъден (башкъаджа) муджизелер эндирильмели дегиль эдими?», дерлер. Де ки: Муджизелер анджакъ Аллаһ къатындадыр. Мен исе, садедже ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.

51. Озьлерине окъуяткъан Китапны санъа эндирювимиз оларгъа етмегенми? Эльбетте, иман эткен бир къавм ичюн онда рахмет ве ибрет бар.

52. Де ки: Меннен сизинъ аранъызда шаат оларакъ Аллаһ етерли. О, коклерде ве ерде не бар исе билир. Батылгъа инанып, Аллаһны инкяр эткенлер (бар я), иште, зиянгъа огърайджакълар олардыр.
53. Сенден, азапны чар-чабук (кетирювинъни) истемектелер. Эгер эвельден тайин этильген бир ваде олмаса эди, азап эльбетте оларгъа келип чаткъан эди. Факъат олар фаркъында олмагъанда, о апансыздан оларгъа келе къояджакъ.
54. (Эбет) сенден азапны чар-чабук (кетирювинъни) истемектелер. Ич шубелери олмасын, джеэннем кяфирлернинъ чевре-этрафыны сараджакъ.
55. О куньде азап, оларны эм усьтлеринден, эм аякъларынынъ астындан сараджакъ ве Аллаһ (оларгъа): «Япкъанларынъызнынъ (джезасыны) татынъ!», дейджек.
56. Эй, иман эткен къулларым! Шубесиз, меним ерим кеништир. О алда (не ерде ишанч ичинде оладжакъ исенъиз, о ерде) ялынъыз манъа къуллыкъ этинъ.
(Бу аетнинъ эскенджеге огърагъан Мекке мусульманларынынъ зайыфлары акъкъында назиль олгъаны ривает этильген).
57. Эр джан олюмни татаджакъ. Сонъунда бизге дёндюриледжексинъиз.
58. Иман этип, гузель ишлер япкъанларны, (эбет) муакъкъакъ ки, оларны, ичинде эбедий къалмакъ узьре, астларындан ирмакълар акъкъан дженнет кошклерине ерлештиреджекмиз. (Бойле яхшы) ишлер япкъанларнынъ мукяфаты не гузельдир!
59. Олар, сабыр эткен кимселердир ве ялынъыз Рабблерине ишанып таянмакътадырлар.
60. Нидже джанлы бар ки, рызкъыны (янында) ташымай. Оларгъа да, сизге де, рызыкъ берген Аллаһтыр. О, эр шейни эшитир ве билир.
(Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер Меккеде мушриклерден эзиет чеккен мусульманларгъа Мединеге кочювлерини сёйлегенинен, олар: «О ерге насыл барырмыз? О ерде не еримиз-юртумыз, не малымыз-мулюкимиз бар. Бизни ким ашатыр-ичирир?», деген эдилер. Бунынъ узерине назиль олгъан бу аетнен, ер юзюнде нидже джанлынынъ рызкъыны янында ташымакътан аджиз олгъаны ве ниджелерининъ ярынки кунь ичюн рызыкъ топламадан яшагъаны, къыскъасы, рызыкъны берген Аллаһ олгъаны хатырлатылгъан).
61. Ант олсун ки, оларгъа: "Коклерни ве ерни яраткъан, кунешни ве айны эмири алтында туткъан кимдир?», дие сорасанъ, мытлакъа «Аллаһ» дерлер. О алда, насыл (хакътан) чевирилип дёндюрильмектелер?
62. Аллаһ рызыкъны къулларындан тилегенине бол-бол берир, тилегенине де къысар. Шубесиз, Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир.
63. Ант олсун ки, оларгъа: «Коктен сув эндирип, онынънен олюмининъ артындан ер юзюни джанландыргъан ким?», дие сорасанъ, мытлакъа, «Аллаһ» дерлер. Де ки: (Ойле исе) хамд да Аллаһкъа махсустыр, факъат оларнынъ чокъу (сёйлегенлери узеринде) тюшюнмезлер.

64. Бу дюнья аяты, садедже бир эгленджеден, бир оюндан ибарет. Ахирет юртуна (о ердеки аяткъа) кельгенде, иште асыл яшав одыр. Кешке бильселер эди!
65. Гемиге минген заманларында, динни ялынъыз Онъа хас къыларакъ (ихляснен) Аллаһкъа ялварырлар. Факъат оларны сагъ-селямет къарагъа чыкъаргъанынен, бир бакъарсынъ ки, (Аллаһкъа) ортакъ къошалар.
66. Оларгъа бергенлеримизге нисбетен нанкорьлик этсинлер ве сефа сюрьсинлер, бакъайыкъ! Амма, якъында биледжеклер!
67. Этрафларында инсанлар къапкъачлап алып барылыр экен, бизим (Меккени) ишанч ичинде мукъаддес бир ер япкъанымызны корьмедилерми? Аля батылгъа инанып, Аллаһнынъ ниметине нанкорьлик этелерми?
(Аетте кечкен «къапкъачлап алып барылув», ольдирилюв, эсир алынув ве союлып ягъмаланув киби маналарнен изаатлангъандыр).
68. Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан яхут озюне хакъ кельген экен, оны ялан сайгъандан даа залымы кимдир? Джеэннемде кяфирлерге ер ёкъмы!
69. Амма, бизим огърумызда джихад эткенлерни, эльбетте кенди ёлларымызгъа ириштиреджекмиз. Ич шубе ёкъ ки, Аллаһ яхшы даврангъанларнен берабердир.

30. эр-РУУМ

17-нджи аетинден гъайры, суренинъ эписи Меккеде назиль олгъан. 60 аеттир. Иранлыларнен олгъан дженкте енъильген румларнынъ (византиялыларнынъ) текрар гъалип келеджеклери анълатылгъаны себебинден, суреге бу ад берильген.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Элиф. Ляам. Миим.
2-5. Румлар, (араплар булунгъан больгеге) энъ якъын бир ерде магълубиетке огърадылар. Албуки, олар, бу магълубиетлеринден сонъ, бир къач йыл ичинде гъалип келеджеклер. Энъ сонъунда эмир Аллаһнынъдыр. О куню му'минлер де Аллаһнынъ ярдымынен севинеджеклер. Аллаһ тилегенине ярдым этер. О, мутлакъ кучь саибидир, чокъ мерхаметлидир.
(Эхл-и китап олгъан византиялылар, меджусий иранлылар тарафындан магълюп этильген эди. Мекке мушриклери бу нетиджеге чокъ севиндилер ве мусульманларгъа: «Эгер Аллаһ, сизинъ дегенинъиз киби, екяне гъалип олса эди, эхл-и китаптан олгъан византиялыларны усьтюн кетирир эди», киби къопайчораджа сёйленмеге башладылар. Бунынъ усьтюне, Къур'ан бир муджизе оларакъ, келеджектеки бир нетиджени хабер берди: Учь иле докъуз йыл ичинде византиялылар иранлыларны

енъеджек ве му'минлер севинеджек эдилер. Бунъа коре, 624-нджи сенеси византиялылар Ирангъа кирдилер. Бундан башкъа, айны сене мусульманлар Бедирде муим заферлер эльде эттилер).

6. (Бу) Аллаћнынъ вадесидир. Аллаћ вадесинден къайтмаз; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

   (Бунынъ киби, Аз. Эбу Бекир (р.а.) Аллаћнынъ бу керчек вадесине юректен инанаракъ, меджусий иранлыларнынъ гъалебесине севинген, мушриклерге: «Аллаћ сизинъ севинчинъизни зияде сюрдирмейджек; чюнки, О, бир къач сене ичинде румларнынъ текрар гъалип келеджеклерини хабер берди», дегенинен, мушриклерден Убей б. Халеф бааске киришмекни теклиф этти. Он деве узерине ве учь йыл ичинде румларнынъ гъалип келип-кельмейджеги меселесинде баас эттилер. Аз. Эбу Бекир, олып-биткенини Дженаб-ы Пейгъамберге анълаткъанынен, Эфендимиз (с.а.) «_+бид'+_ (бир-къач) сене» сёзюнинъ учь иле докъуз сене арасындаки бир муддетни ифаде эткенини, бу себепнен, муддетни де, деве сайысыны да учь къатына чыкъарувыны теклиф этти. Бу сефер докъуз сене ичинде румларнынъ гъалип келеджегине даир юз деве узерине баасны янъыладылар. Акъикъатен, Тирмизийнинъ бильдиргенине коре, Бедир дженкине догъру кельген куньлерде румлар иранлыларгъа къаршы япкъан дженклеринде гъалип кельдилер, бойледже, Аллаћнынъ вадеси ерине кельди; Аз. Эбу Бекир де Убей б. Халефнинъ варислеринден къазангъан девелерини аларакъ, Пейгъамбернинъ тевсиесине коре, факъырларгъа дагъытты).

7. Олар дюнья аятынынъ корюнген юзюни билирлер. Ахиреттен исе, олар тамамен гъафильдирлер.

8. Озь-озьлерине, Аллаћнынъ, коклерни, ерни ве экисининъ арасында олгъанларны, анджакъ хакъ оларакъ, муайен бир девир ичюн яраткъаныны ич тюшюнмедилерми? Инсанларнынъ бир чокъу Рабблерине къавушмакъны, акъикъатен инкяр этмектедирлер.

9. Олар ер юзюнде кезип де, озьлеринден эвелькилернинъ акъибетлери насыл олгъанына бакъмадыலармы? Ки олар, озьлеринден даа кучьлю эдилер; ер юзюни къазып, алт-усть этkenлер, оны буларнынъ абаданлаштыргъанларындан даа чокъ абаданлаштыргъан эдилер. Пейгъамберлери оларгъа да нидже ачыкъ делиллер кетирген эдилер. Затен, Аллаћ оларгъа зулум этеджек дегиль эди; факъат олар озь-озьлерине зулум этмекте эдилер.

   (Аетте сув ве маден чыкъармакъ я да экип-тикмек ичюн топракъны ишлеген ве менимсильген больгелер мейдангъа кетирген, сонъра да, инкярджылыкълары себебинден, Аллаћнынъ азабына огърагъан Аад ве Семууд киби эски къавмларгъа ишарет этильмекте ве оларнынъ къалымтыларына бакъылып, ибрет алынувы огютленмекте).

10. Сонъунда, Аллаћнынъ аетлерини ялан саяракъ ве оларны алайгъа аларакъ, феналыкъ япкъанларнынъ акъибетлери пек фена олды.

11. Аллаћ эвеля махлюкъны яратыр, (олюмден) сонъра да, буны

(яратмакъны) текрарлар. Сонъунда эп Онъа дёндюриледжексинъиз.
12. Къыямет къопаджакъ куню, гунахкярлар (умютсизлик ичинде) сусаджакълар.
13. (Аллаhкъа къошкъан) ортакъларындан озьлерине ич бир шефаатчы чыкъмайджакъ. Затен, олар ортакъларыны да инкяр этеджеклер.
14. Къыямет къопаджакъ куню, иште о куню (му'минлернен инкярджылар) бир-бирилеринден айырыладжакълар.
15. Иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар дженнетте ниметлерге ве севинчке наиль оладжакълар.
16. Инкяр этkенлер, аетлеримизни ве ольгенден сонъ тирилювни ялан сайгъанлар исе, иште олар азапнен юзь-юзьге быракъыладжакълар.
17-
18. Айды, сиз, акъшамгъа къавушкъанынъызда (акъшам ве ятсы вакътында), сабагъа къавушкъанынъызда, куньдюзнинъ сонъунда ве уйле вакътына иришкенинъизде, Аллаhны тесбих этинъ (намаз къылынъ), ки, коклерде ве ерде хамд Онъа махсустыр.
(Абдуллах б. Аббас (р.а.)дан кельген риваетке коре, бу ает беш вакъыт намазны ичине алмакъта. Бу себепнен, эксери алимлер беш вакъыт намазнынъ Меккеде фарз къылынгъаны къанаатиндедирлер. Аз. Пейгъамбер (с.а.) бир хадис-и шерифте буюк савап къазанмакъ истегенлерге бу аетни окъумаларыны тевсие эткен).
19. Олюден тирини, тириден де олюни О чыкъармакъта; ер юзюни олюмининъ артындан О джанландырмакъта. Иште, сиз де (къабирлеринъизден) бойле чыкъарыладжакъсынъыз.
(Аетте ольгенден сонъ тирилювнинъ ич де ойле акъылгъа сыгъмаз бир шей олмагъаны, ер юзюндеки девамлы янъыланув адиселерине ишарет иле муим бир шекильде анълатылмакъта. Акъикъатен, къуп-къуру топракътан ем-ешиль экинлер ве тереклерден мейвалар ве япракълар, чешит ренкте чечеклер чыкъаргъан иляхий къудрет ичюн, ёкътан бар эткен инсанны текрар тирильтювининъ къыйын оладжагъы акъылгъа сыгъмаз. Эсапсыз «_+баа'с ба'де'ль-мевт+_» (ольгенден сонъ тирилюв) адисесине сахна олгъан ер юзюне бир кере ибрет козюнен бакъмакъ биле, Аллаhнынъ къудретини анъламакъ ичюн етеджек).
20. Сизни топракътан яратувы, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Сонъра сиз, (эр тарафкъа) даркъагъан инсанлар ола къойдынъыз.
21. Къавушувларынъыз ичюн сизге озь (джынсы)нъыздан зевджелер яратып, аранъызда севги ве мерхамет пейда этюви де, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Догърусы, бунда яхшы тюшюнген бир къавм ичюн ибретлер бар.
22. Онынъ делиллеринден бири де, коклерни ве ерни яратувы, тиллеринъизнинъ ве ренклеринъизнинъ чешит олувыдыр. Шубесиз, бунда бильгенлер ичюн (алынаджакъ) дерслер бар.
(Инсанларнынъ бир эркек ве бир къадындан яратылмакънен берабер, фаркълы хусусиетлерге саип топлулыкъларгъа айырылгъанлары мевзусында Худжураат суресининъ 13-нджи аети изаатына бакъынъ).
23. Гедже олсун, куньдюз олсун, юкъламанъыз ве Аллаhнынъ лютфинден

(насибинъизни) араманъыз да, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Акъикъатен, бунда эшиткен бир къавм ичюн ибретлер бар.

(Ает «геджелейин юкъламанъыз ве куньдюзи Аллаһнынъ лютфинден (насибинъизни) къыдырувынъыз...», шеклинде де маналандырылгъан. Анджакъ, эр эки вакъытнынъ эр эки ишке эльверишли олгъаны манасы даа къуветлидир).

24. Кене Онынъ делиллеринден ки, сизге къоркъу ве умют бермек узьре, шемшекни косьтере, коктен сув эндирип, олюмининъ артындан ерни онынъэнен тирильте. Догърусы, бунда акълыны ишлеткен бир къавм ичюн (алынаджакъ) дерслер бар.

25. Кокнинъ ве ернинъ Онынъ эмринен токътавы да, Онынъ (барлыгъынынъ) делиллериндендир. Сонъра сизни топракътан бир чагъырдымы, аман (къабирлеринъизден) чыкъа къоярсынъыз.

26. Коклерде ве ерде олгъанлар эп Онынъдыр. Эписи Онъа боюн эггендир.

27. Ильк дефа махлюкъыны яратып, (олюмден) сонъ, буны (яратмакъны) текрарлагъан Одыр, ки бу, Онынъ ичюн пек къолай. Коклерде ве ерде (теджелли эткен) энъ юдже сыфат Онынъдыр. О, мутлакъ кучь ве икмет саибидир.

28. Аллаһ сизге озюнъизден бир мисаль кетирмекте: Мулькиетинъиз алтында булунгъан хызметкярлар ичюн де, сизге бердигимиз рызыкъларда – бир-биринъизден чекингенинъиз киби, олардан чекинеджек дередженъизде сизнен мусавий (акъылларгъа саип) – ортакъларынъыз бармы? Иште, биз аетлеримизни, акълыны ишлетеджек бир къавм ичюн, бойледже изаатламакътамыз.

(Аетте инсанларнынъ, озь джынсларындан ве айны яратылыш васфына саип олгъан хызметкярларыны биле, озьлерине мусавий тутмагъа, кечиджи дюнья мулькклерине ортакъ этмеге разылыкъ косьтермегенлери акъикъатына ишарет этилерек; ортагъы ве онъа бенъзегени олмагъан Юдже Аллаһкъа ширк къошувнынъ, онынъ мутлакъ мулькиетине ортакълыкъ къошувнынъ не къадар акъылгъа сыгъмаз бир иш олгъаны, темсиль ёлунен анълатылмакъта ве хызметкярнынъ эфендисине ортакъ олалмайджагъы киби, къулнынъ да, Аллаһкъа ортакъ олалмайджагъы анълатылмакъта. Айрыджа, Къур'ан аетлерининъ тюшюнген къафаларгъа хитап эткени де, айрыджа бильдириле).

29. Кель, корь ки, акъсызлыкъ эткенлер, бильгисизликнен фена арзуларына уйдылар. Аллаһнынъ саптыргъаныны ким догъру ёлгъа ириштире билир? Олар ичюн ич бир ярдымджы ёкътыр.

30. (Ресулым!) Сен юзюнъни ханиф оларакъ, динге, Аллаһ инсанларны анги табиятта яраткъан исе, онъа чевир. Аллаһнынъ яратувында денъишме ёкътыр. Иште, дос-догъру дин будыр; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

(«Ханиф» – эгриликке сапмадан, догъру ёлдан юрген демектир. Термин оларакъ, Ибрахим Пейгъамбернинъ тевхид, яни «Аллаһны бир

танымакъ дини» манасында къулланылыр. Бир Аллаhкъа инангъан кимсеге де «ханиф» денилир.

Бухарий, Эбу Хурейрадан ривает эткен бир хадиске коре, эр бир бала, табиятынен (тевхидге мейилли) догъа; сонъ, ана-бабасы оны еудий, христиан я да меджусий япар. Иште, аетте зикр этильген «_+фитрат+_» (табият) Аллаh, инсанларны догъувдан «тек Аллаh иначы»на мейилли яраткъаныны ифаде эте).

31. Эпинъиз Онъа ёнелерек, Онъа къаршы келювден сакъынынъ, намазны къылынъ; мушриклерден олманъ.
32. Динлерни парчалагъан ве болюк-болюк олгъанлардан (олманъ. Булардан) эр фыркъа озьлеринде олгъанынен гъурурланмакъта.
33. Инсанларнынъ башына бир сыкъынты кельгенинен, Рабблерине ёнелерек, Онъа ялварырлар. Сонъра, Аллаh къатындан оларгъа бир рахмет (нимет ве боллыкъ) таттыргъанынен, бакъарсынъыз ки, олардан бир топу кене Рабблерине ортакъ къошмакъталар.
34. Оларгъа бергенлеримизге нанкорьлик этсинлер бакъайыкъ! Айды, сефа сюринъ; амма якъында биледжексинъиз!
35. Ёкъса, оларгъа бир кесен-кес делиль эндирдик де, о делиль, мушрик олувларыны сёйлемектеми?
36. Инсанларгъа бир рахмет таттыргъанымызда, онъа севинирлер. Эгер япкъанларындан отърю, башларына бир яманлыкъ кельсе, аман умютсизликке тюше къоярлар.
37. Корьмедилерми ки, Аллаh рызкъны истегенине бол-бол бермекте, истегенининъкини де тарлаштырмакъта. Шубесиз, иманлы бир къавм ичюн бунда ибретлер бар.
38. О алда, сен акърабагъа, ёкъсулгъа, ёлда къалгъангъа акъкъыны бер. Аллаh ризасыны истегенлер ичюн бу, энъ яхшысыдыр. Иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир.

(Аеттеки «акъкъыны бер» дие ифаде этильген эмир сила-и рахимде булунув, зекят берюв, яхшылыкъ этюв киби маналарнен тефсир этиле).

39. Инсанларнынъ малларында артыш олсун дие, берген эр анги бир файызынъыз, Аллаh къатында артмаз. Аллаh ризасыны истеерек берген зекятынъызгъа кельгенде, иште зекятны берген о кимселер, эбет олар (савапларыны ве малларыны) къат-къат арттыргъанлардыр.

(Аетнинъ ильк джумлесиндеки «_+рибаа+_» эсасен шу шекиллерде тефсир этильген: Берильген файызнынъ озю, къаршылыгъында маддий менфаат умют этильген эр анги бир бахшыш, файызгъа берильген мал я да пара. Сонъки мана эсаскъа алынгъанда, аетнинъ «инсанларнынъ маллары арасында дегерленсин, артсын дие бергенинъиз...», шеклиндеки терджимеси уйгъун олур. Аетте мусульманларны илериде кесен-кес оларакъ укюмге багъланаджакъ олгъан рибаа ясагъына азырлайыджы бир ифаде къулланылгъан).

40. Аллаh, (о юдже барлыкътыр) ки, сизни яраткъан, сонъра рызыкъландыргъан; сонъра О, аятынъызны сонъуна ириштиреджек, даа сонъунда да, сизни (текрар) тирильтеджек. Яхшы, сизинъ (Аллаhкъа

ортакъ къошкъан) ортакъларынъыз арасында булардан бирини япа биледжек бармы? Аллаһ оларнынъ ортакъ къошкъанларындан узакътыр ве юджедир.

41. Инсанлар, шахсен озьлери япкъанларынынъ себебинден, къарада ве денъизде тертип бозулды ки, Аллаһ япкъанларынынъ бир къысмыны оларгъа таттырсын; бельки де, (туткъан яман ёлларындан) къайтарлар. *(Аетте яман фииллерге, ибрет олсун дие, дюньяда олгъанда берильген къаршылыкълар ичюн «бир къысмы» денильмекте ве асыл джезанынъ ахиретте олгъанына ишарет этильмекте).*

42. (Ресулым!) Де ки: Ер юзюнде кезип долашынъ да, даа эвелькилернинъ акъибетлери насыл олды, корюнъ. Оларнынъ чокъу мушрик эди.

43. Аллаһ къатындан дёнюш олмагъан бир кунь (къыямет куню) кельмеден эвель, юзюнъни о акъикъий динге чевир! О куню (инсанлар) болюк-болюк айырыладжакълар.

44. Ким инкяр этсе, инкяры озь алейхине олур. Яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар да озьлери ичюн (дженнетеки ерлерини) азырлагъан олурлар.

45. Зира, Аллаһ, иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа озь лютфинден къаршылыкъ береджек. Шубесиз, О, кяфирлерни севмез.

46. Сизге рахметинден таттырсын, эмринен гемилер юрсин, ниметинден (насибинъизни) къыдырасынъыз ве шукюр этесинъиз, дие (аят ве берекет) муждеджилери оларакъ, рузгярларны ёллавы да, Аллаһнынъ (барлыгъынынъ ве къудретининъ) делиллериндендир. *(Кяинатны яраткъан да, идаре эткен де Аллаһтыр. Яратувны насыл бир сыра ве тертип (къанун) ичинде япкъан исе, идаресини де, айны шекильде къанунларынен иджра этмекте. Себеп-нетидже багълылыгъы иляхий бир къанундыр. Ягъмурнынъ ягъувы да бир тертип себеп-нетидже мунасебетлерине багълыдыр. Гъафиллер ялынъыз себеп ве нетиджени корерлер, му'минлер исе, себеплернинъ яратыджысыны (_+мусеббибу'ль-эсбаабны+_) да, корер ве Онъа шукюр этерлер).*

47. Ант олсун ки, биз сенден эвель озь къавмларына нидже пейгъамбер ёлладыкъ да, оларгъа ачыкъ делиллер кетирдилер. (Оларны динълемейип) гунахкъа далгъанларнынъ исе, джезаларыны хакъкъы иле бергендирмиз. Му'минлерге ярдым этмек де бизге аит.

48. Аллаһ Одыр ки, рузгярларны ёллар, булар да булутны къувар. Деркен, Аллаһ оны кокте истегени киби яяр ве парча-парча этер; ниает, арасындан ягъмурнынъ чыкъкъаныны корерсинъ. Аллаһ тилеген къулларына ягъмурны насип эткенинен, олар севине къоярлар.

49. Албуки, олар даа эвель усьтлерине ягъмур ягъдырылувындан умютлерини эйидже кескен эдилер.

50. Аллаһ рахметининъ эсерлерине бир бакъ: Ерни, олюмининъ артындан насыл тирильтмекте! Шубесиз, О, олюлерни де мытлакъа тирильтеджек. О, эр шейге къадирдир.

51. Ант олсун ки, бир рузгяр ёлласакъ да, оны (экинни) сараргъан корьселер, артындан муакъкъакъ нанкорьликке башларлар.

(Аеттеки «оны сараргъан корьселер» дие манасы берильген джумледе ер алгъан «оны» манасындаки замир шу шекиллерде тефсир этильген: а). Аллаһ рахметининъ яни ягъмурнынъ эсери олгъан экин ве ешилликтир,
б). Булуттыр; сараргъанынен ягъмур ягъмаз).

52. (Ресулым!) Эльбетте сен олюлелерге дуюралмазсынъ; аркъаларыны чевирип кетер экенлер, сагъырларгъа о даветни эшиттиралмазсынъ.

53. Корьлерни де, сапыкълыкъларындан (вазгечтирип) догъру ёлгъа къавуштыралмазсынъ. Анджакъ, теслимиет косьтеререк, аетлеримизге иман эткенлерге эшиттире билирсинъ.
(Бу эки аетте кечкен олю, сагъыр ве корь келимелери, къальплери ольген, хакъкъа къулакъ асмагъан ве къальп козю корь олуп, акъикъатны коралмагъан манасында тефсир этильмекте).

54. Сизни кучьсиз яраткъан сонъ, кучьсизликнинъ артындан къувет берген ве сонъра къуветнинъ артындан кучьсизлик ве ихтиярлыкъ берген Аллаһтыр. О, тилегенини яратыр. О, хакъкъы иле билиджидир, усьтюн къудрет саибидир.
(Инсан хамиле ве балалыкъ деврinde зайыф ве чаресиздир. Сонъ осюп къуветленир, даа сонъра исе, ихтиярлашып, кене кучьсиз алгъа келир. Аетте инсан аятынынъ бу девирлерине ве эписи Аллаһ къудретининъ эсери олгъанына ишарет этилерек, инсаннынъ ялынъыз Аллаһкъа къуллыкъ этюви кереклиги хатырлатыла).

55. Къыямет къопкъан куню гунахкярлар (дюньяда) анджакъ пек къыскъа бир муддет къалгъанларына емин этерлер. Иште, олар, (дюньяда да хакътан) бойле дёндюрильмекте эдилер.
(Аетте, бир ёрумгъа коре, гунахкярларнынъ бу еминининъ акъикъатнен уйгъун олмагъанына; дигер бир ёрумгъа коре исе, озьлерине къуллыкъ эте бильмек ичюн, етерли вакъыт берильмегени шеклинде янълыш бир иддада булунаджакъларына ишарет олунмакъта).

56. Озьлерине илим ве иман берильгенлер бойле дерлер: Ант олсун ки, сиз Аллаһнынъ язысында (укюм этильгени киби) янъыдан тирилюв кунюне къадар къалдынъыз. Иште, бугунь янъыдан тирилюв кунюдир; факъат сиз оны танымай эдинъиз.

57. Артыкъ о куню зулум эткенлернинъ (беян этеджек) узюрлери файда бермейджеги киби, олардан Аллаһны хошнут этмеге арекетлери де истенильмез.
(Къыямет куню артыкъ иш-иштен кечкен оладжакъ, илери сюрюледжек узюрлер бир файда бермейджеги киби, япылгъанлардан пешманлыкъ дуюв, тёвбе этюв ве башкъа ёлларнен Аллаһны хошнут этмеге давранувлар да, бу залымлардан истенильмейджек).

58. Ант олсун ки, биз бу Къур'анда инсанлар ичюн эр чешит мисальге ер бергендирмиз. Эгер оларгъа бир муджизе кетирсенъ, инкярджылар кесен-кес бойле дейджеклер: Сиз анджакъ батыл шейлерни ортагъа чыкъармакътасынъыз.

59. Иште, бильмегенлернинъ (хакъны танымагъанларнынъ) къальплерини

Аллаһ бойледже муурьлер.

60. (Ресулым!) Сен шимди сабыр эт. Биль ки, Аллаһнынъ вадеси керчектир. (Бунъа) яхшыджа инанмагъанлар сакъын сени тенбелликке етеклемесин!
(Сонъки джумле «Яхшыджа иман этмегенлер сени аджиз корювлерине сакъын фырсат берме!» шеклинде де анълашылгъан).

31. ЛУКЪМАН

Меккеде назиль олгъан 27, 28 ве 29-нджи аетлерининъ Мединеде назиль олгъаны да ривает этиле. 34 аеттир. Аз. Лукъманнынъ къыссасыны анълаткъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. Иште, бу аетлер икмет толу Китапнынъ аетлеридир.
3. Гузель даврангъанлар ичюн бир хидает ребери ве рахмет олмакъ узьре (эндирильгендир).
4. О кимселер намазны къыларлар, зекятны берирлер; олар ахиретке де кесен-кес иман этерлер.
5. Иште олар, Рабблери тарафындан косьтерильген догъру ёл узериндедирлер ве олар къуртулышкъа иришкенлердир.
6. Инсанлардан ойлеси бар ки, эр анги бир ильмий делильге эсасланмадан, Аллаһ ёлундан саптырмакъ ве сонъунда да, онынънен алай этмек ичюн бош лафны сатын алыр. Иште, оларгъа шиддетли бир азап бар.
(Бу ает Надир б. Хаариснинъ давранышы узерине назиль олгъаны накъл этиле. Риваетке коре, бу шахыс Аджем масалларыны беян эткен китаплар сатын алып кетирир ве меккелилерге бойле дер эди: «Муһаммед сизге Аад ве Семууд къавмларынынъ масалларыны анълатмакъта; мен де сизге Рум ве Аджем масаллары сёйлейджем». Бойледже, буларны окъур, мушриклерни эглендирир ве инсанларны Къур'ан динълемектен узакълаштырмагъа арекет этер эди).
7. Онъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта, санки буларны эшитмеген, санки къулакълары агъыр киби, буюклик таслаяракъ, юзь чевирир. Сен де онъа элем бериджи бир азапнынъ муждесини бер!

8-9. Шубесиз, иман этип де, гузель давранышларда булунгъанлар ичюн, ичинде девамлы къаладжакълары ве ниметлери бол дженнетлер бардыр. Бу, Аллаһнынъ берген акъикъий сёзюдир. О, мутлакъ кучь ве икмет саибидир.

10. О, коклерни коре бильгенинъиз бир дирек олмадан яратты, сизни сарсмасын дие, ерге де буюк дагълар къойды. Ве о ерде эр чешит джанлыны даркъатты. Биз кок юзюнден сув эндирип, о ерде эр файдалы экинден чифт-чифт чыкъардыкъ.

(Коклернинъ корюльген бир диреги олмадан яратылувындан, коклерни тутып, оларнынъ бир-бирине чарпышувынынъ огюни алгъан корюнмез маневий бир дирек олгъаны манасы чыкъарылмакъта ве бу дирек «чекюв къануны» олгъаны бильдирильмекте. Аетнинъ айны къысмына «О, коклерни, – корьгенинъиз узьре – дирексиз яратты» ве «О, корюп тургъанынъыз коклерни дирексиз яратты» маналары да берильген. Аетнинъ сонъки къысмында исе, экинлернинъ эркек-ыргъачы яратылгъаны акъикъатына ишарет этильмекте).

11. Иште, булар Аллаһнынъ яратыкъларыдыр. Шимди (эй, кяфирлер!) Ондан башкъасынынъ не яраткъаныны манъа косьтеринъ! Ёкъ (косьтералмазлар)! Залымлар ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
12. Ант олсун, биз Лукъмангъа: Аллаһкъа шукюр эт! диерек икмет бердик. Шукюр эткен анджакъ озю ичюн шукюр этер. Нанкорьлик эткен де, бильсин ки, Аллаһ ич бир шейге мухтадж дегиль, эр тюрлю макътавгъа ляйыкътыр.
(Сою акъкъындаки риваетлер, Лукъманнынъ Эюп Пейгъамбернен акърабa олгъаны акъкъындадыр. Ислям алимлерининъ эксириети, онынъ пейгъамбер дегиль, икмет саиби бир зат олгъаны къанаатиндедирлер. «Икмет»нинъ бир манасы да, назарий илимлерни эльде эткенден сонъ, къазанылгъан рухий пишкинлик, сёз ве арекетлердеки там нокътагъа урув мелекеседир. Земахшерийнинъ «Кешшааф» адлы тефсир китабында онынъ икметлеринден бир орьнек оларакъ шу вакъиа накъл этильген: Бир кунь Давут Пейгъамбер Лукъмандан бир къоюн союп, энъ яхшы еринден эки парча эт кетирмесини истей; Лукъман да, онъа сойгъан айванынынъ тилини ве юрегини кетире. Бир къач кунь кечкен сонъ, Давут алейхисселям бу кересинде айваннынъ энъ яман еринден эки парча эт кетирмесини истей; о кене тилини ве юрегини кетире. Аз. Давут бунынъ себебини сорагъанда, Лукъман бойле дей: «Бу экиси яхшы олса, булардан даа яхшысы; фена олса, кене булардан даа фенасы олмаз»).
13. Лукъман огълуна огют беререк: Явруджыгъым! Аллаһкъа ортакъ къошма! Догърусы, ширк буюк бир зулумдыр, деген эди.
14. Биз инсангъа, ана-бабасына эйи давранувыны тевсие эткендирмиз. Чюнки, анасы оны нидже сыкъынтыларгъа къатланаракъ ташыгъан. Сюттен айырылувы да, эки йыл ичинде олур. (Иште, бунынъ ичюн) башта манъа, сонъра да ана-бабанъа шукюр эт, дие тевсиеде булунгъандырмыз. Дёнюш анджакъ манъадыр.
15. Эгер олар сени акъкъында бильгинъ олмагъан бир шейни (корь-коране) манъа ортакъ къошувынъ ичюн зорласалар, оларгъа итаат этме. Оларнен дюньяда яхшы кечин, манъа ёнельгенлернинъ ёлуна уй. Сонъунда дёнюшинъиз анджакъ манъадыр. О заман сизге япкъанларынъызны хабер беририм.
16. (Лукъман огютлерине бойле девам эткен эди:) Явруджыгъым! Япкъан ишинъ (яхшылыкъ я да яманлыкъ), бир хардал данеси агъырлыгъында биле олса ве бу, бир къаянынъ ичинде я да коклерде, яхут ернинъ теренликлеринде булунса, кене де Аллаһ оны (сенинъ къаршынъа)

кетирир. Догърусы, Аллаһ энъ уфакъ ишлерни корип бильмекте ве эр шейден хабердардыр.

17. Явруджыгъым! Намаз къыл, яхшылыкъны эмир эт, яманлыкътан вазгечтирмеге чалыш, башынъа кельгенлерге сабыр эт. Догърусы, булар, азм этильмеге дегерли ишлердир.
18. Бийсинмеден, инсанлардан юзь чевирме ве ер юзюнде гъуруралнаракъ юрьме. Зира, Аллаһ озюни бегенген, макътанып тургъан кимселерни асла севмез.
19. Ер юзюнде саде (аддий) ол, сесинъни сакинлет. Унутма ки, сеслернинъ энъ чиркини эшеклернинъ сесидир.
20. Аллаһ, коклерде ве ердеки (нидже варлыкъ ве имкянлары) сизинъ эмринъизге бергенини, ниметлерини ашкяр ве гизли оларакъ сизге бол ихсан эткенини корьмединъизми? Кене де, инсанлар арасында – бильгиси, ребери ве айдынлатыджы бир китабы ёкъ экен – Аллаһ акъкъында тартышкъан кимселер бар.
21. Оларгъа «Аллаһнынъ эндиргенине уйынъ», денильгенде: Ёкъ, биз бабаларымызны узеринде булгъан ёлумызгъа уярмыз, дедилер. Я шейтан, оларны алевли атешнинъ азабына чагъырмакъта эди исе!
22. Яхшы давранышлар ичинде озюни бутюнлей Аллаһкъа берген кимсе, акъикъатен энъ къавий туткъучкъа япышкъандыр. Затен, бутюн ишлернинъ сонъу Аллаһкъа барыр.
(Аетте кечкен мухсин бир хадиске коре, «Аллаһкъа, оны корьген киби къуллыкъ эткенлердир». Къуллыкъ, ялынъыз куньлик, вакъытлы, белли табынув шекиллеринен дегиль, бутюн аятнынъ Аллаһ ризасына теслимиетинен керчеклешир. «Амеллер ниетлерге коре» дегер къазаныр. Аллаһ ризасы ичюн, бу ниетнен атылгъан эр адым, алынгъан эр нефес... ибадеттир, къуллыкътыр, ихсандыр).
23. (Ресулым!) Инкяр эткеннинъ инкяры сени кедерлендирмесин. Оларнынъ дёнюши анджакъ бизгедир. Иште, о заман япкъанларыны озьлерине хабер берирмиз. Аллаһ къальплерде олгъаныны, шубесиз чокъ яхшы билир.
24. Оларны бираз файдаландырыр, сонъ озьлерини агъыр бир азапкъа сюйреклермиз.
25. Ант олсун ки, оларгъа «Коклерни ве ерни ким яратты?», дие сорасанъ, мытлакъа «Аллаһ...» дерлер. Де ки: (Ойле исе) макътав да ялынъыз Аллаһкъа аиттир. Амма, оларнынъ чокъу бильмезлер.
26. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаһнынъдыр. Билинмели ки, асыл гъаний ве макътавгъа ляйыкъ – Аллаһтыр.
27. Эгер ер юзюндеки тереклер къалем, денъиз де, аркъасындан еди денъиз къошуларакъ (мерекеп олса), кене Аллаһнынъ сёзлери (язмакънен) тюкенмез. Шубе ёкъ ки, Аллаһ мутлакъ гъалип ве икмет саибидир.
28. (Инсанлар!) Сизинъ яратылувынъыз ве тирильтилювинъиз, анджакъ тек бир кишининъ яратылувы ве тирильтилюви кибидир. Унутылмасын ки, Аллаһ эр шейни билиджи ве корюджидир.

29. Бильмезмисинъ ки, Аллаһ геджени куньдюзге ве куньдюзни геджеге къатмакъта. Кунешни ве айны эмири алтына алгъандыр. Буларнынъ эр бири белли бир вадеге къадар арекетине девам этер. Ве Аллаһ япкъанларынъыздан тамамен хабердардыр.
30. Чюнки, Аллаһ хакънынъ там озюдир; Ондан башкъа табынгъанлары исе, ич шубесиз, батылдыр. Акъикъатен, Аллаһ чокъ юдже, чокъ улудыр.
31. Сизге барлыгъынынъ делиллерини косьтерюви ичюн, Аллаһнынъ лютфи иле гемилернинъ денъизде ялдагъаныны корьмединъми? Шубесиз, бунда чокъ сабыр эткен, чокъ шукюр эткен эр кес ичюн, ибретлер бардыр.
32. Дагълар киби далгъалар оларны саргъан вакъытта, динни тамамен Аллаһкъа аит къыларакъ, (ихляснен) Онъа ялварырлар. Аллаһ оларны къарагъа чыкъараракъ, къуртаргъан вакъытта, араларындан бир къысмы орта ёлны тутар. Затен, бизим аетлеримизни, анджакъ нанкорь хаинлер билерек инкяр этер.
(Аеттеки «орта ёлны тутар» шеклинде мана берильген къысмы ичюн чешит тефсирлер мевджут. Даа догъру ёл, яни иман узьре къалув, сыкъынты анында Аллаһкъа берген сёзге садакъат косьтерюв шеклинде изаатланмакъта. Бу ает Эбу Джехильнинъ огълу Икриме акъкъында назиль олгъаны ривает этильген. Икриме Меккенинъ фетхини такъип этерек, денъиз ёлунен къачмагъа арекет эткен, факъат ёлда шиддетли бир фыртынагъа огърагъан ве бу эснада, япкъанларындан пешманлыкъ дуяракъ, къуртулгъан такъдиринде, Ресулуллаһкъа барып, афу сорайджагъына аит сёз берген. Бойледже, къуртулгъанынен, Аз. Пейгъамбернинъ узурына баргъан, мусульман олгъаныны бильдирген ве бундан сонъ омюрининъ сонъуна къадар мусульманларнынъ сафында джихад эткен).
33. Эй, инсанлар! Раббинъизге къаршы келювден сакъынынъ. Не бабанынъ эвляды, не эвлятнынъ бабасы адына бир шей одеп оламайджакъ кунюнден чекининъ. Билинъ ки, Аллаһнынъ берген сёзю керчектир. Сакъын дюнья аяты сизни алдатмасын ве шейтан Аллаһнынъ афу этювине ишандыраракъ, сизни къандырмасын.
(Эр кеснинъ озь къайгъысына тюшеджек къыямет кунюнинъ алы акъкъында чокъ эсаслы бильги берген бу аетнен кяфир олгъан бабасына ахиретте файдасы токъуна биледжек умюдини беслеген базы му'минлерге бу имкяннынъ олмагъаны да бильдирильмекте).
34. Къыямет вакъыты акъкъындаки бильги, анджакъ Аллаһнынъ къатындадыр. Ягъмурны О ягъдырыр, рахимлерде олгъаныны О билир. Ич кимсе ярын не къазанаджагъыны билалмаз. Кене ич кимсе не ерде оледжегини билалмаз. Шубесиз, Аллаһ эр шейни билиджидир, эр шейден хабердардыр.
(Инсанлар бильмеген, ялынъыз Аллаһ бильген шейлерине «_+гъайб, мугъаййебаат+_» денилир. Аллаһнынъ бильдирюви иле къулларнынъ, мелеклернинъ... буларнынъ базыларыны билюви, оларны гъайб олувдан чыкъырмаз).

32. эс-СЕДЖДЕ

Адыны 15-нджи аетте кечкен келимеден алгъан бу суре Меккеде назиль олгъан. 18, 19 ве 20-нджи аетлеринынъ Мединеде назиль олгъаны да ривает этильген. 30 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Элиф. Ляам. Миим.
2. Бу Китапнынъ, алемлернинъ Рабби тарафындан эндирильгенинде асла шубе ёкътыр.
3. «Оны Пейгъамбер озю уйдурды», демектелер, ойлеми? Ёкъ! О сенден эвель озьлерине ич бир тенбиеджи (Пейгъамбер) кельмеген бир къавмны тенбиелевинъ ичюн – догъру ёлны тапарлар дие – Раббинъден ёлланылгъан хакъ (Китап)тыр.
4. Коклерни, ерни ве буларнынъ арасындакилерни алты куньде (девирде) яраткъан, сонъ Аршкъа истива эткен Аллаһтыр. Ондан башкъа не бир дост, не де бир шефаатчынъыз бардыр. Артыкъ тюшюнип, огют алмазсынъызмы?
(«Алты кунь», «арш» ве «истива» акъкъында А'рааф суресининъ 54-нджи аетиндеки ве Һууд суресининъ 7-нджи аетиндеки изаатларгъа бакъынъ).
5. Аллаһ коктен ерге къадар эр ишни тертиплеп идаре этер. Сонъра (бутюн бу ишлер) сизинъ сайып кельгенлеринъизге коре, бинъ йыл туткъан бир куньде, Онынъ къатына юкселир.
(Базы тефсирджилерге коре, Аллаһ къатында бир кунь инсанларнынъ сайып кельгенлеринен не къадар бир муддетке мусавий олгъаны сабит бир хусус дегиль; бунъа коре, Мэаридж сиресинде (70/4) бу муддетнинъ элли бинъ йыл олгъаны бильдирильген. Базы тефсирджилерге коре исе, «бинъ йыл», «элли бинъ йыл» киби ифаделер девирнинъ узунлыгъыны анълатмакъ ичюндир).
6. Иште, корюльмегенни де, корюльгенни де билиджи, мутлакъ гъалип ве мерхамет саиби Одыр.
7. О (Аллаһ) ки, яраткъан эр шейни гузель япкъан ве ильк башта инсанны чамурдан яраткъан.
8. Сонъ, онынъ зурриетини, зайыф бир сувнынъ озюнден чокълаштыргъан.
9. Сонъ, оны тамамлап шекиллендирген, онъа озь рухундан уфлеген. Ве сиз ичюн къулакълар, козьлер, юреклер яраткъан. Не къадар аз шукюр этмектесинъиз!
10. «Топракъ ичинде гъайып олгъан вакътымызда, акъикъатен (о заман) биз янъыдан яратыладжакъмызмы?», дерлер. Догърусы, олар Рабблерине къавушмакъны инкяр этмектелер.
11. Де ки: Сизге векиль этильген (бу меселеде вазифедар олгъан) олюм мелеги джанынъызны аладжакъ, сонъ Раббинъизге дёндюриледжексинъиз.

12. О гунахкярларнынъ, Рабблери узурында башларыны огге эгеджеклери, «Раббимиз! Корьдик, эшиттик, шимди бизни (дюньягъа) кери ёлла да, яхшы ишлер япайыкъ, артыкъ кесен-кес оларакъ инандыкъ", дейджек заманларыны бир корьсенъ!
13. Биз истесек, эльбетте эр кеске хидаетини берир эдик. Факъат «Джеэннемни эм джинлерден, эм инсанлардан бир къысмынен толдураджам», дие менден кесен-кес сёз чыкъкъандыр.
(Аллаһ Тааля инсанларны ве джинлерни джебирнен дженнетке я да джеэннемге етеклесе эди, къулнынъ урриети ве ирадесининъ, буларгъа багълы имтианынынъ манасы олмаз эди. Мукеллефлер, озь ираделеринен хидает ве дженнет, яхут далялет ве джеэннем ёлуны сечеджеклер).
14. (О куню оларгъа бойле дейджекмиз:) Бу куньге къавушмакъны унутувынъызнынъ джезасыны шимди татынъ бакъайыкъ! Догърусы, биз де сизни унуттыкъ; япкъанларынъыздан отрю, эбедий азапны татынъ!
15. Бизим аетлеримизге анджакъ о кимселер инанырлар ки, буларнен озьлерине огют берильгенде, буюклик тасламадан, седжедеге къапанырлар ве Рабблерини хамд иле тесбих этерлер.
(Бу ает седжде аетидир. Бу мевзуда Эбу Хурейре (р.а.) ривает эткен бир хадис-и шерифнинъ манасы бойле: Инсан огълу седжде (аетини) окъуп, седжде эткен вакътында, шейтан агълаяракъ чекилир ве «Эй-вахлар олсун! Адем огълу седжде иле эмир олунды, седжде этти ве дженнетни къазанды; мен исе, седжде эмир этильгенинен тирельдим ве сонъум атеш олды», дер).
16. Къоркъунен ве умютнен Рабблерине ялвармакъ узьре (ибадет этккенлери ичюн), вуджутлары тёшеклерден узакъ къалыр ве озьлерине берген рызкъымыздан Аллаһ ёлунда арджларлар.
17. Япкъанларына къаршылыкъ оларакъ, олар ичюн не бахтлылыкълар сакълангъаныны ич кимсе билалмаз.
(Аллаһнынъ севгили къулларына азырлагъан дженнет ниметлерининъ дюнья ольчюлеринен тариф этилалмазлыгъы, бу аетте чокъ эсаслы бир шекильде бильдирильген. Бу ниметлерни дюнья аятынынъ ниметлери киби ифаде эткен сёзлер, эсасен бизим анълайышымызгъа хитап эте бильмек ичюндир. Бунынъ киби, Аз. Пейгъамбер (с.а.), Дженаб-ы Аллаһ тарафындан, севгили къуллары ичюн ич бир козь корьмеген, ич бир къулакъ эшитмеген ве ич бир инсаннынъ акълына кельмеген ниметлер азырлангъаныны ифаде эткен).
18. Ойле я, му'мин олгъан, ёлдан чыкъкъан кимсе кибими? Булар – эльбетте бир оламазлар.
19. Иман этип де, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, олар ичюн япкъанларына къаршылыкъ оларакъ, барып къаладжакъ дженнет къонакълары бар.
20. Ёлдан чыкъкъанлар исе, оларнынъ бараджакъ ерлери атештир. О ерден эр чыкъмакъ истегенлеринде, кери къайтарылырлар ве оларгъа: Яландыр деп тургъанынъыз джеэннем азабыны татынъ! денилир.

21. Энъ буюк азаптан эвель, оларгъа мытлакъа энъ якъын азаптан таттыраджакъмыз; бельки (имангъа) дёнерлер.
(Энъ буюк азап «ахирет азабы» шеклинде, якъын азап исе, дюньядаки къытлыкъ, эсарет ве онъа бенъзеген сыкъынтылар шеклинде тефсир этильмекте).
22. Озюне Раббининъ аетлери хатырлатылгъандан сонъ, олардан юзь чевиргенден даа ким залым ола билир! Муакъкъакъ ки, биз гунахкярларгъа ляйыкъ джезаларыны беририрмиз.
23. Ант олсун, биз Мусагъа Китап бердик – («Ресулым!) Сен онъа къавушаджагъынъдан шубе этме – ве оны Исраил огъулларына хидает ребери яптыкъ).
(Бу манагъа коре, Аз. Пейгъамбернинъ Мирадж геджесинде Аз. Мусанен корюшеджегине ишарет бар. Айрыджа, «Сакъын Мусанынъ Китапкъа къавушувы, Китапны алувы акъкъында шубеге тюшме» ве «сакъын сен онъа, яни Китапкъа къавушаджагъынъдан шубеге тюшме!» маналары да берилерек; озюнден эвель, ич шубесиз Аз. Мусагъа да Китап берильгени я да Аз. Мусагъа берильгени киби, онъа да Китап бериледжегинде шубе этмемеси мевзусындан Ресулуллаһкъа хитап этильгени ёрумлангъан).
24. Сабыр эткен ве аетлеримизге кесен-кес инангъан вакъытларында, оларнынъ арасындан эмирлеримизнен догъру ёлгъа къавуштыргъан реберлер тайин эткен эдик.
25. Муакъкъакъ ки, Раббинъ ихтилаф этмекте олгъан шейлери акъкъында къыямет куню оларнынъ араларында укюм этеджек.
26. Аля юртларында кезип долашкъанлары озьлеринден эвельки нидже несиллерни эляк этювимиз оларны догъру ёлгъа етеклемедими? Буларда, эльбетте ибретлер бар. Аля къулакъ асмайлармы?
27. Къуп-къуру ерлерге сувны етиштиргенимизни, онынънен истер айванларынынъ, истер озьлерининъ ашап кельген экинлерини чыкъармакъта олгъанымызны да корьмедилерми? Аля даа коралмайджакъლармы?
28. Эгер догъру сёйлей исенъиз, бу фетих (ве укюм) куню къана, не заман? дерлер.
29. Де ки: Фетих (ве укюм) кунюнде инкярджыларгъа (о куню эткен) иманлары файда бермейджек ве озьлерине мухлет де танылмайджакъ!
30. Артыкъ сен оларны быракъ ве бекле. Затен, олар да беклемектелер.
(Тефсирлерде аетте кяфирлернинъ де Аз. Пейгъамбернинъ олювини я да ольдюрилювини беклегенлерине ишарет этильгени бильдирильмекте).

33. эль-АһЗААБ

Мединеде назиль олгъан; 73 аеттир. «_+Аһзааб+_», _+«һизб»нинъ+_ чокълугъыдыр. Топлулыкъ, группа, болюк, партия киби маналардадыр. Эр кунь адет оларакъ девам этильген дуа деметине, Къур'ан джузининъ дёртте бирине, де һизип денилир. Бу суреде мусульманларгъа къаршы дженклешмек

узьре бирлешкен арап къабилелеринден баас этильгени ичюн, бу исим берильген.

(Риваетке коре, бир такъым илери кельген мушриклер Ухуд дженкинден сонъ, Мединеге кельгенлер, мунафыкъларнынъ буюги Абдуллах б. Убеййнинъ эвине мусафир олгъанлар. Аз. Пейгъамбер буларгъа озюнен корюшмеге изин берген. Бу корюшюв эснасында Ресулуллаhкъа: Сен бизим табынгъанларымызны тилинънен чайнамакътан вазгеч, «Олар менфаат кетире билир, шефаат эте билир», де, биз де сени Раббинънен берабер быракъайыкъ, дедилер. О ерде булунгъан мусульманларнынъ джанлары сыкъылды, оларны ольдюрмек истедилер. Бунынъ узерине, бу мевзуда Аллаhтан къоркъмаларыны ве кяфирлернен мунафыкъларнынъ сёзлерине боюн эгмемелерини, Ресулуллаhнынъ шахсында му'минлерден истеген шу ает назиль олды.)

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1. Эй, Пейгъамбер! Аллаhтан къоркъ, кяфирлерге ве мунафыкъларгъа боюн эгме. Эльбетте, Аллаh эр шейни бильмекте ве ерли-ериндже япмакъта.
2. Раббинъден санъа вахий этильгенге уй. Шубесиз, Аллаh бутюн япкъанларынъыздан хабердардыр.
3. Аллаhкъа ишан. Векиль оларакъ Аллаh етер.
4. Аллаh адамнынъ ичинде эки юрек яратмагъаны киби, «зыхаар» япкъан къадынларынъызны да, аналарынъыз еринде тутмады ве эвлятлыкъларынъызны да, озь огъулларынъыз оларакъ танымады. Булар сизинъ агъызларынъызгъа келе къойгъан сёзлерден ибареттир. Аллаh исе, акъикъатны сёйлей ве догъру ёлгъа О ириштирир.
   (Араплар арасындаки бир адетке коре, бир адам къадынына «сен манъа анамнынъ сырты кибисинъ» дедими, о къадын озь анасы киби сайыла ве артыкъ о адам онъа янашалмаз эди. Иште, бунъа «зыхаар» денилир эди. Аетте бир инсанда эки юрекнинъ олмагъаны киби, эм аналыкъ, эм къадынлыкъ, эм башкъа сойдан эвлятлыкъ, эм акъикъий огъул олув васфынынъ бирлешалмайджагъы анълатылмакъта. Къур'ан араплардаки бу эки адетни (зыхаар ве эвлятлыкъны) танымагъан. Зыхаар япылувы алында, джеза олмакъ узьре «кеффаарет» укюми кетирильген (бакъ. Муджаааделе, 58/1-4). Аетте араплар арасында акъыллы адамларнынъ эки юрек ташыгъаны ёлундаки инанчкъа ишарет олунгъаны да базы тефсирлерде бильдирильмекте).
5. Оларны (эвлят эткенлеринъизни) бабаларына нисбет этерек чагъырынъ. Аллаh янында энъ догърусы будыр. Эгер бабаларынынъ ким олгъаныны бильмесенъиз, о такъдирде, оларны дин къардашларынъыз ве корюп-козеткен кимселер оларакъ къабул этинъ. Янъыларакъ япкъанларынъызда сизге вебал ёкъ; факъат къальплеринъизнинъ биле-биле ёнельгенинде гунах бар. Аллаh багъышлайыджыдыр, мерхаметлидир.

6. Пейгъамбер му'минлерге озь джанларындан даа якъындыр. Къадынлары оларнынъ аналарыдыр. Акъраба олгъанлар, Аллаһнынъ Китабына коре, (мирасчылыкъ нокътаи назарындан) бир-бирилерине дигер му'минлерден ве мухаджирлерден даа якъындыр; анджакъ достларынъызгъа уйгъун бир васиет япувынъыз истиснадыр. Булар Китапта язылы булунмакътадыр.
(Эвеллери му'минлер бир аиле киби, бир-бирилерине мирасчы ола экенлер; бу аетнен мирасчылыкъта акърабалыкъкъа бириниджилик берильген).
7. О вакъытта биз пейгъамберлерден сёз алгъан эдик; сенден, Нуһтан, Ибрахимден, Мусадан ве Мерьем огълу Исадан да. (Эбет) биз олардан пек сагълам бир сёз алдыкъ.
8. Аллаһ бу сёзни догъруларны догърулыкълары иле месулиетли япмакъ ичюн алды. Кяфирлер ичюн де, чокъ элем бериджи бир азап азырлады.
(Иджретнинъ бешинджи йылында Къурейш ве Гъатафаан къабилелери топлу олуп, Медине узерине юргенлер; мусульманларнен иттифакъы булунгъан Мединедеки Бени Къурейза къабилеси де хыянетлик этерек, оларнен бирлешкен. Бойледже, душман ордусынынъ сайысы 12.000 адамгъа баргъан. Аз. Пейгъамбер кенъешерек, арапларда адет олмагъан бир дженк тактикасы ишлеп чыкъа: Медине этрафына эндек къаздыра ве аскерлерини эндектен чыкъкъан топракъларнынъ артына ерлештире. Душман эндектен кечалмай, бир ай къадар сюрген сарым сырасында, ярдым алалмагъан мусульманлар буналгъан эдилер. Иште, бу вазиетте бир муджизе мейдангъа кельди: Бирден ортагъа чыкъкъан сувукъ бир фыртына душман чадырларыны сёке, атешлерни сёндюре, атларны урькюте, душманны тозгъа богъа. Мусульман аскерлерининъ этрафында саиплери корюльмеген сеслерден текбирлер эшитиле. Сонъунда душман перишан ола, чекилип кете. Даа сонъра Бени Къурейза къабилесинден де, бу хиянетликлерининъ эсабы соралды. Иште, ашагъыдаки аетлернинъ бу вакъиа акъкъында назиль олгъаны ривает этильмекте).
9. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъ; о вакъытта сизге ордулар бастыргъан эди де, биз оларгъа къаршы бир рузгяр ве сиз корьмеген ордулар ёллагъан эдик. Аллаһ не япкъанынъызны чокъ эйи корьмекте эди.
10. Олар эм юкъарынъыздан, эм ашагъы тарафынъыздан (вадининъ усьтюнден ве алтындан) усьтюнъизге юрген вакъытларында; козьлер патлагъан, юреклер гъыртлакъкъа кельген ве сиз Аллаһ акъкъында тюрлю-тюрлю шейлер тюшюнген вакътынъызда;
11. Иште, о ерде иман саиплери имтиандан кечирильген ве шиддетли бир сарсынтыгъа огъратылгъан эдилер.
12. Ве о заман, мунафыкъларнен къальплеринде мараз (иман зайыфлыгъы) олгъанлар: Мегер Аллаһ ве Ресулы бизге садедже къуру ваделерде булунгъанлар! дей эдилер.
(Риваетке коре, олардан бири, «Муһаммед эм бизге Иран ве

Византиянынъ фетхини ваде этмекте, эм де биз къоркъумыздан мейдангъа чыкъалмайып, эндек къазамыз», деген эди).

13. Олардан бир топу да деген эди ки: Эй, Йесриблилер (мединелилер)! Артыкъ сиз ичюн токътамакънынъ сырасы дегиль, айды, къайтынъ! Араларындан бир къысмы исе: акъикъатен эвлеримиз эмниетте дегиль, диерек Пейгъамберден изин истей эди; албуки, эвлери телюкеде дегиль эди, садедже къачмакъ истей эдилер.
14. Мединенинъ эр тарафындан усьтлерине бастырылса эди де, о заман дженклешювлери истенильсе эди, шубесиз аман дженкке къатылыр ве эвлеринде пек эгленмез эдилер.
(Ает «... Эгер фитне чыкъарувлары (динден дёнювлери) истенильсе эди, буны аман япар эдилер» шеклинде де маналандырылмакъта).
15. Ант олсун ки, даа эвель олар, аркъа чевирип къайчмайджакъларына даир, Аллаһкъа сёз берген эдилер. Аллаһкъа берильген сёз месулиетни керектирир!
16. (Ресулым!) Де ки: Эгер олюмден я да ольдюрилювден къачсанъыз, къачмакънынъ сизге асла файдасы олмаз! (Эджелинъиз кельмеген исе) о такъдирде де, яшатыладжакъ муддетинъиз чокъ дегиль.
17. Де ки: Аллаһ сизге бир яманлыкъ истесе, Онъа къаршы сизни ким къорчалар; я да сизге рахмет истесе, (сизге ким зарар бере билир)? Олар, озьлерине Аллаһтан башкъа не бир дост тапарлар, не де бир ярдымджы.
18. Аллаһ, аранъыздан (дженктен) токътаткъанларны ве къардашларына: «Бизге къошулынъ», дегенлерни акъикъатен бильмекте. Затен, буларнынъ пек азы дженкке келир.
19. (Кельселер де) сизге нисбетен пек хасистирлер. Бир де къоркъу келип чаттымы, узерине олюм байгъынлыгъы чёккен киби, козьлери дёнерек, санъа бакъкъанларыны корерсинъ. Къоркъу кеткенинен исе, малгъа хырс косьтererек, сизни кескин демир тиллеринен ынджытырлар. Олар иман этмиш дегиллер; бунынъ ичюн Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъаргъандыр. Бу, Аллаһкъа коре къолайдыр.
(«Къоркъу кеткенинен исе...», дие башлангъан джумле ашагъыдаки шекиллерде де изаатлана билир:
«... чокъ хайырсевер адамлар таврынен сизни кескин тиллеринен ынджытырлар»,
«... мал хырсындан муляйим сёзлернен сизге сокъулырлар»).
20. Булар, душман бирликлерининъ дагъылып кетмегенлери ваимесиндедирлер. Муттефикълер ордусы кене келеджек олса, истерлер ки, чёльде кочебе араплар арасында олсунлар да, сизинъ хаберлеринъизни (узакътан) сорасынлар. Затен, аранъызда олсалар биле, пек дженклешеджек дегиль эдилер.
21. Ант олсун ки, Ресулуллах, сиз ичюн, Аллаһкъа ве ахирет кунюне къавушмакъны умют эткенлер ве Аллаһны чокъ зикр эткенлер ичюн, гузель бир орьнектир.
(Аетте Аз.Пейгъамбернинъ Аллаһ хошнутлыгъыны къазандыраджакъ

давранышларда булунмакъ истегенлер ичюн, мукеммель ве джанлы бир орьнек, энъ буюк фазилет нумюнеси олгъаны анълатылмакъта. Бойледже, Ресулуллахнынъ ислерине магълюп инсанларны мемнун этмек ве оларгъа амелий дегерден марум бир такъым назарий къаиделер огретмекнен вазифедар олмайып, онынъ гъаеси, инсанлыкъкъа амелий къаиделер огретмек ве бу къаиделерни озь яшайышынен косьтермек ве тариф этмек олгъаны анълашыла. Бунынъ киби, онынъ аяты ве фаалиети талиль этильгенде, бу нокъта асла козьден къачырылмамалыдыр).

22. Му'минлер исе, душман бирликлерини корьгенлеринде: Иште, Аллаһ ве Ресулынынъ бизге ваде эткени! Аллаһ ве Ресулы догъру сёйлеген, дедилер. Бу (ордуларнынъ келиши), оларнынъ анджакъ иманларыны ве Аллаһкъа багълылыкъларыны арттырды.
(Аллаһ бираз къыйынлыкъ ве сыкъынтыгъа къатлангъандан сонъ, зафернинъ му'минлерге аит оладжагъыны муждилеген; Аз.Пейгъамбер де, муттефикъ ордуларнынъ къыскъа бир муддеттен сонъ келеджегини, бираз сыкъынтыдан сонъра, нетидженинъ му'минлер файдасына аль оладжагъыны хабер берген эди. Иште, бу ерде бу ваделерге юректен инангъан му'минлернинъ теслимиетине ишарет олунмакъта).
23. Му'минлер арасында Аллаһкъа берген сёзлеринде тургъан нидже эркеклер бар. Иште, олардан кими сёзюни ерине кетирип, о ёлда джаныны берген; кими де (шеитликни) беклемекте. Олар ич бир шекильде (сёзлерини) денъиштирмегенлердир.
24. Чюнки, Аллаһ садакъат косьтергенлерни, садакъатлары себебинден, мукяфатландыраджакъ, мунафыкъларгъа – истер исе – азап этеджек яхут да (тёвбе этселер) тёвбелерини къабул этеджек. Шубесиз, Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхаметлидир.
25. Аллаһ, о инкяр эткенлерни, ич бир файда эльде эталмадан, опькелеринен кери чевирди. Аллаһ(нынъ ярдымы) дженкте му'минлерге етти. Аллаһ кучьлюдир, мутлакъ гъалиптир.
26. Аллаһ эхл-и китаптан, оларгъа (мушрик ордуларына) ярдым эткенлерни къалелеринден эндирди ве къальплерине къоркъу тюшюрди; Бир къысмыны ольдюре, бир къысмыны да эсир ала эдинъиз.
(Мушрик къабилелер кеткенден сонъ, кельген вахийге бинаэн, Аз.Пейгъамбер мусульманларнен олгъан ахтларыны бозуп, хаинлик эткен Бени Къурейза адлы еудий къабилеси усьтюне юрди. Мусульманлар 25 кунь къадар къурейзалыларнынъ къалесини сардылар. Сонъунда къале мусульманларнынъ элине кечти).
27. Аллаһ, оларнынъ ерлерине, юртларына, малларына ве аякъ басмадыгъынъыз топракъларгъа сизни мирасчы япты. Аллаһнынъ эр шейге кучю етер.
28. Эй, Пейгъамбер! Къадынларынъа бойле сёйле: Эгер дюнья тирилигини ве зийнетини (ферахыны) истей исенъиз, келинъ, сизге айырылув акъларынъызны берейим де, сизни гузелликнен айырайым.
(Ает назиль олгъан вакъытларда, артыкъ Аз.Пейгъамбер аман-аман бутюн Арабистангъа аким вазиетте эди. Ичтимаий аятта буюк

денъишюввлер мейдангъа кельген эди. Артыкъ факъырлыкъ ерине ферах орталыкъны къапламакъта эди. Бу шартлар алтында Аз.Пейгъамбернинъ къадынлары да, умумий ферахтан пай алувны арзулаяракъ, Ресулуллахтан базы зийнет эшьяларны ве даа яхшы бир кечинюв истеген эдилер. Иште, бу сырада кельген вахий, Аз.Пейгъамберге, кене эскиси киби, саделиктен айрылмамасыны эмир этти. Бойле бир эмир, дюнья аятына хырслы, эр кечкен кунь кучюне кучь, серветине сервет къошмакъ ичюн талашкъан малперест бир инсан тарафындан теблигъ этильмез эди. Эгер Ресулуллах къадынларына да, бу умумий ферахны теминлеген олса эди, энъ кучюк бир итиразнен къаршылашмаз эди. Лякин, Ресул-ы Экрем яшайышыны ве яшайышынынъ саделигини асла денъиштирмейджек эди. Джемиетнинъ яшайышында не къадар денъишиклик олса-олсун, дюньянынъ кечиджи зийнетлери Ресулуллахнынъ эвинде ер алмайджакъ, пейгъамберлик ханеси, дюнья зийнетинден узакъ, икътидар саиплерине орьнек оладжакъ эди.

Аз.Пейгъамбернинъ къадынлары тарафындан бильдирильген истеклер узерине назиль олгъан бу аетке «Тахйиир» (сербест быракъув) аети денилир. Нетиджеде, къадынлары ферах ве зийнет ерине Аз.Пейгъамберни усьтюн корьгенлер).

29. Эгер Аллаhны, Пейгъамберини ве ахирет юртуны тилей исенъиз, билинъ ки, Аллаh, аранъыздан гузель даврангъанлар ичюн, буюк бир мукяфат азырлагъандыр.
30. Эй, Пейгъамбер къадынлары! Сизден ким ачыкъ бир аясызлыкъ япар исе, онынъ азабы эки къатына чыкъарылыр. Бу, Аллаhкъа коре къолайдыр.
31. Сизден ким Аллаhкъа ве Ресулына итаат этер ве файдалы иш япар исе, онъа мукяфатыны эки къат берирмиз. Ве онъа (дженнетте) бол рызыкъ азырлагъандырмыз.
32. Эй, Пейгъамбер къадынлары! Сиз къадынлардан эр анги бири киби дегильсинъиз. Эгер (Аллаhтан) къоркъа исенъиз, (ябанджы эркеклерге нисбетен) джельп этиджи бир шекильде къонушманъ; сонъра къальбинде бозукълыкъ олгъан кимсе умютке къапылыр. Гузель сёз сейленъ.

    (Аетте кечкен эмир, эр не къадар Ресулуллах (с.а.)нынъ къадынлары ичюн буюрылгъан ве оларнынъ айры вазиетлерине дикъкъат чекильген исе де, укюм бутюн мусульман къадынларгъа аиттир).
33. Эвлеринъизде отурынъ, эски джахилие адетинде олгъаны киби, ачылып-сачылманъ. Намаз къылынъ, зекят беринъ, Аллаhкъа ве Ресулына итаат этинъ.Эй, эхл-и Бейт! Аллаh сизден садедже гунахны кеткизмек ве сизни тер-темиз япмакъ истемекте.

    (Аетте хитап этильген эхл-и Бейт, Ресулуллахнынъ эв халкъыдыр. Эхл-и Бейт хусусында энъ уйгъун нокътаи назар шу: Аллаh Ресулынынъ эвлятлары, къадынлары, торунлары Асан ве Усеин ве киеви Аз.Али эхл-и Бейтни тешкиль этерлер).
34. Эвлеринъизде окъулгъан Аллаhнынъ аетлерини ве икметини хатырланъ. Шубесиз, Аллаh эр шейнинъ сырыны билиджидир ве эр шейден хабери

олуджыдыр.

35. Мусульман эркеклер ве мусульман къадынлар, му'мин эркеклер ве му'мун къадынлар, ибадетке девам эткен эркеклер ве ибадетке девам эткен къадынлар, догъру эркеклер ве догъру къадынлар, сабыр эткен эркеклер ве сабыр эткен къадынлар, мутевази эркеклер ве мутевази къадынлар, садакъа берген эркеклер ве садакъа берген къадынлар, ораза туткъан эркеклер ве ораза туткъан къадынлар, ырызларыны къорчалагъан эркеклер ве (ырызларыны) къарчалагъан къадынлар, Аллаhны чокъ зикр эткен эркеклер ве зикр эткен къадынлар бар я; иште, Аллаh булар ичюн бир магъфирет ве буюк бир мукяфат азырлагъандыр.

36. Аллаh ве Русулы бир ишке укюм берген вакъытта, инангъан бир эркек ве къадынгъа о ишни озь истеклерине коре сечюв акъкъы ёкътыр. Эр ким Аллаh ве Ресулына къаршы келир исе, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъкъа тюшкен олур.

37. (Ресулым!) О вакъытта Аллаh нимет берген, сен де онъа яхшылыкъ эткен кимсеге: Къадынынъны янынъда тут, Аллаhтан къоркъ! дей эдинъ. Аллаh ашкяр этеджек шейини, инсанлардан чекинерек, ичинъде гизлей эдинъ. Албуки, асыл къоркъманъа ляйыкъ Аллаhтыр. Зейд, о къадындан багъыны кескенинен, биз оны санъа никяхладыкъ ки, эвлятлыкълары къадынларынен багъларыны кескенлеринде (О къадынларнен эвленмек истеселер) му'минлерге бир кучьлик олмасын. Аллаhнынъ эмири ерине кетирильмиштир.

(Бу аетте зикр этильген ве Къур'анда ады кечкен тек сахаби зат Зейд б. Хариседир. Балалыгъында эсир тюшкен, Аз.Хатидже оны хызметкяр оларакъ сатын алгъан. Аз.Хатидже онъа эдие эткен бу баланы Пейгъамберимиз азат этип, эвлят эткен эди. Ресулуллах Зейдни чокъ север эди. Онъа аласынынъ къызы Зейнеб бинти Джахышны никяхлагъан эди. Факъат Зейнеб Зейднен кечиналмады. Зейнеб, асыллы бир аиледен олгъаны ичюн, бир азат олгъан хызметкярнен эвленмек истемеген, анджакъ бу догъруда вахий кельгенинен, онынънен эвленген эди. Зейдге бир тюрлю ысыналмагъан, бу себептен, онъа нисбетен асалетинен гъурурланувдан артта къалмагъан эди. Зейд бир муддет даа бунъа сабыр этсе де, сонъунда Аллаhнынъ Ресулына барып, Зейнебден айырылмакъ истегенини сёйледи. Бунынъ узерине, Ресулуллах хошнутсызлыкънынъ битмеси ичюн, айырылувларыны уйгъун корьсе де, буны Зейднинъ юзюне айтмады, онъа садедже (къадынынъны янынъда тут), деди.

Аз.Пейгъамбернинъ ичинде гизлеген шейи, Зейнебнинъ сонъундан озюне зевдже оладжагъыны бильгени алда, буны айтмагъанызыр. Бу мевзуда уйдурылгъан бир такъым ифтираларнынъ эсасы ёкътыр. Пейгъамберимиз Зейнебнинъ гузеллигине къызгъаны ичюн эвленмеген. Зейнеб онынъ аласынынъ къызы эди ве Пейгъамбер оны эр вакъыт коре эди. Истесе, онынънен Зейдден эвель озю эвлене билир эди).

38. Аллаh, онъа элял эткен шейинде Пейгъамберге ич бир вебал ёкътыр. Эвельде келип-кечкенлер арасында да, Аллаhнынъ суннети бойле эди. Аллаhнынъ эмри мытлакъа ерине келеджек, язылгъан бир такъдирдир.

39. О пейгъамберлер ки, Аллаһнынъ ёллагъан эмирлерини теблигъ этерлер, Аллаһтан къоркъарлар ве Ондан башкъа кимседен къоркъмазлар. Эсап корюджи оларакъ Аллаһ (эр кеске) етер.
40. Муһаммед сизинъ эркеклеринъизден ич бирининъ бабасы дегиль. Факъат о Аллаһнынъ Ресулы ве пейгъамберлернинъ сонъкисидир. Аллаһ эр шейни хакъкъы иле билиджидир.
41. Эй, инангъанлар! Аллаһны чокъча зикр этинъ.
42. Ве Оны саба-акъшам тесбих этинъ.
(Саба-акъшам – бутюн вакъытларны ичине алмакъта. Тесбих ве зикр, энъ эвеля _+«Субхааналлааһ, Эльхамдулиляаһ», «Ляа иляахе иллаллааһ», «Аллааһу экбер» ве "Ляа хавле веляа къуввете илляа биляахи'ль алиййи'ль азым»+_ ифаделеринен япылыр).
43. Сизни къаранлыкълардан айдынлыкъкъа чыкъармакъ ичюн, узеринъизге рахметини ёллагъан Одыр. Мелеклери де сизге истигъфар этер. Аллаһ му'минлерге нисбетен чокъ мерхаметлидир.
44. Озюне къавушкъан куньлери, Аллаһнынъ оларгъа ильтифаты «селям»дыр. Аллаһ оларгъа чокъ дегерли мукяфат азырлагъандыр.
45. Эй, Пейгъамбер! Биз сени, акъикъатен бир шаат, бир мужделейиджи ве бир тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ.
46. Аллаһнынъ изнинен, бир даветчи ве нур сачкъан бир къандиль оларакъ (ёлладыкъ).
47. Аллаһтан буюк бир лютфке иришеджеклерини му'минлерге мужделе.
48. Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа боюн эгме. Оларнынъ эзиетлерини итибаргъа алма. Аллаһкъа ышанып таян, векиль ве дестек оларакъ Аллаһ етер.
49. Эй, иман эткенлер! Му'мин къадынларны никяхлап да, аман токъунмадан, оларны айырыр исенъиз, оларны саяджагъынъыз бир иддет муддети къадар беклетюв акъкъынъыз ёкътыр. О алда, оларны (бир бахшышнен) мемнун этинъ ве оларны гузель бир шекильде сербест быракъынъ.
(Джинсий алякъадан эвель айырылгъан къадынгъа, эвельден тайин этильген бир мехир бар исе, онынъ ярысы берилир. Ёкъ исе, бахшыш этилир. Бу бахшышнынъ белли бир микъдары ёкътыр. Бу шекильде айырылгъан къадын, иддет беклемеден, эвлене билир).
50. Эй, Пейгъамбер! Мехирлерини берген къадынларынъны, Аллаһнынъ санъа гъанимет оларакъ берген ве элинънинъ алтында булунгъан джариелерни, эмдженънинъ, аланънынъ, дайынънынъ ве тейзенънинъ сеннен берабер кочь эткен къызларыны санъа элял эттик. Бир де, Пейгъамбер онынънен эвленмек истегени такъдирде, озюни Пейгъамберге теслим эткен му'мин къадынны дигер му'минлерге дегиль, тек санъа аит олмакъ узьре (элял эттик). Шубесиз, биз къадынларны ве эллери алтында булунгъан джариелери акъкъында му'минлерге нени фарз къылгъанымызны билирмиз. (Бу хусуста не япувлары лязимлигини оларгъа анълаттыкъ) ки, санъа бир зорлукъ олмасын. Аллаһ бгъышлайыджыдыр, мерхамет этиджидир.

(Нисаа суресининъ 3-нджи аетинде дёрттен зияде эвленювге изин берильмегени алда, бу аетте Ресулуллахнынъ дёрттен зияде къадыннен эвленювине мусааде этильген. Ресулуллахкъа аит бу мусааденинъ укъукъий, ичтимаий, сиясий ве тербиенен багълы себеплери бар. Аз.Пейгъамберден башкъа му'минлерге берильген бирден зияде эвлилик изни ве бунынъ сынъырлары акъкъында бакъ. Нисаа, 4/3-нинъ изааты).

51. Олардан тилегенинъни кериге быракъыр, тилегенинъни янынъа алырсынъ. Айыргъан къадынларынъдан арзу эткенинъни текрар янынъа алувынъда, санъа бир гунах ёкътыр. Бойле япувынъ, оларнынъ бахтлы олувларына, кедерленмемелерине ве эписининъ, сенинъ бергенлеринъе разы олувларына даа уйгъундыр. Аллаһ къальплеринъизде олгъанны билир. Аллаһ хакъкъы иле билиджидир, халимдир.

(28 ве 29-нджи аетлерде Ресулуллах (с.а.)нынъ къадынларына онынънен бирликте къалмакъ я да айырылмакъ шекиллеринден бирини сечювлери теклиф этильген, олар Ресулуллахнен бирликте къалувны усьтюн корьгенлер. Бу аетте де айны сечюв акъкъы Ресулуллахкъа берильген, о да къадынларындан айырылмамакъны уйгъун корьген).

52. Бундан сонъ, артыкъ башкъа къадынларнен эвленювинъ, элинънинъ алтында булунгъан джариелерден гъайры, гузелликлери ошунъа кетсе биле, буларнынъ ерине башкъа къадынлар алувынъ, санъа элял дегильдир. Аллаһ эр шейни козетер.

53. Эй, иман эткенлер! Сиз вакътыны козетмеден, бир емекке давет этильмегендже, Пейгъамбернинъ эвлерине кирменъ. Анджакъ, давет этильген вакътынъызда киринъ. Ашны ашагъанынъызнен, аман дагъылынъ, субетке далманъ. Чюнки, бу арекетинъиз Пейгъамберни кедерлендирмекте, факъат о (сизге буны сёйлемектен) утанмакъта. Амма, Аллаһ хакъны сёйлемектен чекинмез. Пейгъамбернинъ къадынларындан бир шей истеген вакътынъызда, перде артындан истенъ. Бу, эм сизинъ къальплеринъиз, эм де оларнынъ къальплери ичюн даа темиз бир давранынштыр. Сиз Аллаһнынъ Ресулыны кедерлендирювинъиз ве озюнден сонъ онынъ къадынларыны никяхламанъыз, асла джаиз оламаз. Чюнки, бу Аллаһ къатында буюк (бир гунах)тыр.

(Бу ает Аз.Пейгъамбернинъ эвине аштан эвель кельген, аш азыр олгъангъа къадар беклеген, аштан сонъ да, турып кетмегенлер акъкъында назиль олгъан. Ает-и кериме мусульманларнынъ Ресулуллахкъа ве хане-и саадетке нисбетен насыл давранаджакъларыны, бир-бирилерине нисбетен насыл муамеле этеджеклерини бильдирмекте. Бунъа коре, бир кимсенинъ, башкъасыны раатсыз этмемеси, эвинде узур ве истираатыны бозмамасы, давет этильгенинде, бельгиленильген вакъыттан эвель бармамасы, аштан сонъ, зияде отурмамасы керектир).

54. Бир шейни ашкяр этсенъиз де, гизлесенъиз де, шубе ёкъ ки, Аллаһ эр шейни гъает эйи бильмектедир.

(Пейгъамбер къадынларына хитабен перде артындан къонушмакъны эмир эткен ает энгенинен, оларнынъ якъын акърабалары: «Биз де перде

артындан къонушаджакъмызмы?», дие сорадылар. Бунынъ узерине шу ает энди:)

55. Оларгъа (Пейгъамбернинъ къадынларына) бабалары ве огъуллары, къардашлары, къардашларынынъ огъуллары, къыз къардашларынынъ огъуллары, къадынлары (му'мин къадынлар) ве эллери алтында булунгъан джариелеринден толайы, бир гунах ёкътыр. (Эй, Пейгъамбер къадынлары!) Аллаһтан къоркъунъ, шубесиз, Аллаһ эр шейге шааттыр.
56. Аллаһ ве мелеклери Пейгъамберге чокъ салават кетирирлер. Эй, му'минлер! Сиз де онъа салават кетиринъ ве там бир теслимиетнен селям беринъ.
(Аллаһнынъ салаваты, рахмет этмек ве къулунынъ шаныны юджельтмектир. Мелеклернинъ салаваты, Пейгъамбернинъ шаныны юджельтмек, му'минлерге багъышлав тилемек манасынынъдадыр. Му'минлернинъ саляты исе, дуа манасына кельмекте. Аллаһ бутюн му'минлерге, пейгъамберлерине салят ве селям кетирювлерини эмир этмекте ве онъа сайгъы косьтерювлерини истемекте. «_+Аллааһумме салли аляа Мухаммедин+_» демек – салят, «_+Эсселяаму алейке эййуһе'н небиййу+_» демек – селямдир. Пейгъамберимизден ривает этильген бир чокъ салтяват-ы шерифе бардыр. Буларны окъумакъ, мумкюн олгъаны къадар чокъ салят ве селям кетирмек, Пейгъамбернинъ севгисини джельп этер, шефаатына себеп олур).
57. Аллаһ ве Ресулыны ынджыткъанларгъа Аллаһ дюньяда ве ахиретте лянет эткен ве олар ичюн хорлайыджы бир азап азырлагъандыр.
(Буларнынъ, эсасен, «Узейр Аллаһнынъ огълудыр, Аллаһнынъ эли багълыдыр, Аллаһ факъыр, биз зенгинмиз», деген еудийлер; «Месих – Аллаһнынъ огълудыр, о учьнинъ учюнджисидир», деген христианлар; «Мелеклер – Аллаһнынъ къызларыдыр, путлар онынъ ортакъларыдыр», деген мушриклер олгъаны бильдирильген).
58. Му'мин эркеклерге ве му'мин къадынларгъа, япмагъан бир шейлеринден толайы, эзиет эткенлер, шубесиз бир ифтира ве ап-ачыкъ бир гунах аркъалагъанлардыр.
59. Эй, Пейгъамбер! Къадынларынъа, къызларынъа ве му'минлернинъ къадынларына (бир итиядж ичюн тышкъа чыкъкъан вакъытларында) тыш орьтюлерини устьлерине алувларыны сёйле. Оларнынъ танылувы ве ынджытылмамасы ичюн, энъ эльверишли олгъаны будыр. Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхаметлидир.
60. Ант олсун, эки юзлюлер, къальплеринде мараз олгъанлар (фухуш тюшюнджеси ташыгъанлар), шеэрде яман хабер яйгъанлар (бу алларындан) вазгечмеселер, сени оларгъа мусаллат этермиз (оларнен дженклешменъни ве оларны шеэрден сюрюп чыкъарманъны санъа эмир этермиз). Сонъ о ерде, сенинъ янынъда анджакъ аз бир вакъыт къала билирлер.
61. Эписи де лянетленген оларакъ, не ерде эльге кечирильселер, якъаланыр ве мытлакъа ольдюрилирлер.

62. Аллаhнынъ эвельден кечкенлер акъкъындаки къануны будыр. Аллаhнынъ къанунында асла бир денъишиклик тапалмазсынъ.
63. Инсанлар сенден къыяметнинъ вакътыны сорамакъталар. Де ки: Онынъ бильгиси Аллаh къатындадыр. Не билирсинъ, бельки де вакъты якъындыр.
64. Шу муакъкъакъ ки, Аллаh кяфирлерни рахметинден къувгъан ве оларгъа чылгъын бир атеш азырлагъандыр.
65. (Олар) о ерде эбедий къаладжакълар, (оларны къорчалайджакъ) не бир дост, не де бир ярдымджы тападжакълар.
66. Юзьлери атеште эврилип-чевирильген куню: Эй-вах бизге! Кешке Аллаhкъа итаат этсе эдик, Пейгъамберге итаат этсе эдик! дерлер.
67. Эй, Раббимиз! Биз реберлеримизге ве буюклеримизге уйдыкъ да, олар бизни ёлдан саптырдылар, дерлер.
68. Раббимиз! Оларгъа эки къат азап бер ве оларны буюк бир лянетнен рахметинъден къув.
69. Эй, иман эткенлер! Сиз де Мусагъа эзиет эткенлер киби олманъ. Ниает, Аллаh оны дедиклери шейден темизге чыкъарды. О, Аллаh янында шерефли эди.

(Аз.Мусанынъ, къавмынен бирликте союнып, йикъанмагъаныны корьгенлер, бедений бир хасталыгъы олгъаныны сёйлеерек, оны ынджыттылар. Бир куню Аз.Муса янгъыз башына йикъаныр экен, урбаларыны бир ташнынъ усьтюне къойгъан эди. Кийинмек ичюн кельгенде, таш урбанен арекет этип къавмынынъ янына кельди. Бойледже, онда бир хасталыкъ олмагъаныны корьдилер. Бу иддаларынынъ эсассызлыгъы, озь шаатлыкъларынен, ортагъа чыкъарылды.

Аз.Пейгъамбер де бир гъанимет такъсиматы эснасында мунасебетсиз бир итиразгъа огърады. Ает бу киби эзиетлерге ишарет этерек, му'минлерни тенбиелемекте).

70. Эй, иман эткенлер! Аллаhтан къоркъунъ ве догъру сёз сейленъ.
71. (Бойле давраныр экенсиз) Аллаh ишлеринъизни тюзельтир ве гунахларынъызны багъышлар. Ким Аллаh ве Ресулына итаат этер исе, буюк бир къуртулышкъа иришкен олур.
72. Биз эманетни, коклерге, ерге ве дагъларгъа теклиф эттик де, олар буны аркъаламакътан чекиндилер, (месулиетлигинден) къоркътылар. Оны инсан аркъалады. Догърусы, о чокъ залым, чокъ джаильдир.

(Инсан аркъалагъан эманет – ишленювинде савап, терк этилювинде джеза къазанылгъан ибадет ве давранышларнен, акъыл ве тюшюндже къабилиетидир. Къуллыкъ ве акъыл эманетине риает этильмез исе, зулум ве бильгисизликке сапылмыш олур. Бу эманетни бермекнен, Аллаh инсанны теклифлеринен месулиетли туткъан ве бойледже, оны имтиан эткен).

73. (Аллаh бу эманетни инсангъа берюв суретинен), мунафыкъ эркеклерге ве мунафыкъ къадынларгъа, мушрик эркеклерге ве мушрик къадынларгъа азап этеджек, инангъан эркеклернинъ ве инангъан къадынларнынъ да

тёвбесини къабул буюраджакъ. Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхамет этиджидир.
(Ширк – иман ве амель хусусында Аллаһкъа ортакъ къошмакъ демектир. Буны япкъангъа да, мушрик денилир).

34. СЕБЕ'

Меккеде назиль олгъан, 54 аеттир. Ялынъыз 6-нджи аети Мединеде энген. Суре адыны Йеменде бир больге я да къабиленинъ ады олгъан Себе' келимеси кечкен 15-нджи аеттен алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Хамд, коклерде ве ерде булунгъанларнынъ эписининъ саиби олгъан Аллаһкъа махсустыр. Ахиретте де хамд Онъа махсустыр. О, икмет саибидир, (эр шейден) хабери олуджыдыр.
2. Ернинъ ичине киргенни ве ондан чыкъкъанны, коктен энгенни, о ерге чыкъкъанны билир. О, мерхаметлидир, багъышлайыджыдыр.
3. Инкярджылар: Къыямет бизге кельмейджек, дедилер. Де ки: Ёкъ! Гъайбны бильген Раббим акъкъы ичюн о, мытлакъа сизге келеджек. Коклерде ве ерде зерре къадар бир шей биле, Ондан гизли къалмаз. Бундан даа кучюк ве даа буюги де, шубесиз ап-ачыкъ китаптадыр (язылыдыр).
4. Аллаһ, инанып яхшы ишлер япкъанларны мукяфатландырмакъ ичюн (эр шейни ачыкъ бир китапта беян эткен). Олар ичюн буюк бир магъфирет ве гузель бир рызыкъ бар.
5. Аетлеримизни укюмсиз быракъмакъ ичюн ярышыр киби огърашкъанлар ичюн де, энъ яманындан элем бериджи бир азап бар.
6. Озьлерине бильги берильгенлер, Раббинъден санъа эндирильгеннинъ (Къур'аннынъ) керчек олгъаныны билир; Онынъ, мытлакъа гъалип ве макътавгъа ляйыкъ олгъан (Аллаһнынъ) ёлуна ириштиргенини корерлер.
   (Бильги берильгенлернинъ сахабе-и кирам ве оларнынъ изинден юрген му'минлер я да Абдуллах б. Селям ве аркъадашлары киби, эхл-и китапнынъ алимлери олгъаны изаат этильген).
7. Кяфир олгъанлар (озь араларында) бойле дедилер: Чюрюп, парча-парча олгъан вакътынъызда, янъыдан тирileджегинъизни сёйлеерек, хабер берген адамны косьтерейикми?
8. «Аджеба о, ялан ерде Аллаһкъа ифтира эткенми? Ёкъса, онда делилик бармы?» (дедилер). Ёкъ! Ахиретке инанмагъанлар азаптадырлар ве терен бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.
9. Олар, кокте ве ерде оглерине ве артларына бакъмайлармы? Истесек, оларны ерге батырырмыз, я да усьтлерине коктен парчалар тюшюрирмиз. Шубесиз, бунда (Раббинъе) ёнельген эр къул ичюн бир

ибрет бардыр.

10. Ант олсун, Давудгъа тарафымыздан бир усьтюнлик бердик. «Эй дагълар ве къушлар! Онынънен берабер тесбих этинъ», дедик. Онъа демирни йымшаттыкъ.
(Аз.Давудгъа берильген усьтюнлик, пейгъамберлик, китап, салтанат, гузель сес ве буларгъа бенъзеген бир чокъ къабилиетлер берильген).

11. Кениш зырхлар яса, токъумасыны ольчюли яп. (Эй, Давуд ханеданы!) Яхшы ишлер япынъ. Шубесиз, мен япкъанларынъызны корьмектем, дие (вахий эттик).

12. Саба кетюви бир айлыкъ месафе, акъшам къайтувы кене бир айлыкъ месафе олгъан рузгярны да Сулеймангъа (онынъ эмрине) бердик ве онынъ ичюн ириген бакъырны чокърагъындан сель киби акъыздыкъ. Раббинънинъ изнинен, джинлерден бир къысмы онынъ огюнде чалыша эди. Олардан ким эмримизден сапса, онъа алевли азапны таттыра эдик.

13. Олар Сулеймангъа къалелерден, эйкеллерден хавузлар къадар (кениш) легенлерден, къавий къазанлардан не истесе япа эдилер. Эй, Давуд аилеси! Шукюр этинъ. Къулларымдан шукюр эткени аздыр!

14. Сулейманнынъ олюмине укюм эткен вакътымызда, онынъ ольгенини, анджакъ таягъыны ашагъан бир агъач къурты косьтерди. (Сонъунда ерге) йыкъылгъанынен, анълашылды ки, джинлер гъайбны бильсе эдилер, о алчалтыджы азап ичинде къалмаз эдилер.)
(Сулейман (а.с.) вефат эткенинен, джеседининъ баягъы вакъыт таягъына таянаракъ, аякъ усьтюнде къалгъаны анълашылмакъта. Джинлер ичюн «алчалтыджы азап» табири – агъыр ишлерде чалышкъанлары ичюн къулланылгъан. Аз. Сулейманнынъ олюмини анъламагъанлары ичюн, аятында олгъаны киби, ёруджы ишлерге олюминден сонъ да, бир муддет девам эткенлер. Бу ерде джинлернинъ гъайбны бильмегенлери анълашылмакъта).

15. Ант олсун, Себе' къавмы ичюн отургъан ерлеринде буюк бир ибрет бар. Бири сагъда, дигери солда, эки багъчалары бар эди. (Оларгъа: (Раббинъизнинъ рызкъындан ашанъ ве Онъа шукюр этинъ. Иште, гузель бир мемлекет ве чокъ багъышлайыджы бир Рабб!
(Себе' – Йеменде буюк бир шеэрнинъ ве о ерде яшагъан къавмнынъ адыдыр. Бу шеэр Немль суресинде (27/23-44) акъкъында сёз юрсетильген мелике Белькъыс укюмдар олгъан улькенинъ пайтахты эди. Къуруджысы Себе' олгъаны ичюн, улькe ве халкъы онынъ адынен анъылгъан).

16. Амма, олар юзь чевирдилер. Бу себептен, усьтлерине Арим селини ёлладыкъ. Оларнынъ эки багъчасыны, экши емишли, аджджы мейвалы ве ичинде бираз да седир тереги олгъан эки (харап) багъчагъа чевирдик.
(Арим сели – Себе' къавмыны джезаландырмакъ узьре мейдангъа кетирильген, шиддетли ягъмурнынъ себеп олгъаны ве буюк кочювлерге ёл ачкъан бир сель фелякетидир).

17. Нанкорьлик япкъанлары ичюн, оларны бойле джезаландырдыкъ. Биз

нанкорьден башкъасыны джезаландырырмызмы?

18. Оларнынъ юртунен ичлерини берекетлендирген мемлекетлеримиз арасында, сыра-сыра корюнген нидже къасабалар яраттыкъ ве булар арасында юрьмекни къонакъларгъа айырдыкъ. О ерлерде геджелери, куньдюзлери къоркъмайып кезинъ, долашынъ, дедик.
(Йемен – Сурие ёлу узеринде бир-бирине якъын, къолайлыкънен тапылгъан ве къонакъламакъ итияджларына джевап бериджи къасабаларгъа ишарет этильген).

19. Бунынъ усьтюне: Эй, Раббимиз! араларында ёлджулыкъ япкъан шеэрлеримизнинъ арасыны узакълаштыр, дедилер ве озьлерине языкъ эттилер. Биз де оларны, ибрет къыссалары алына кетирдик ве оларны бус-бутюн парчаладыкъ. Шубесиз, бунда чокъ сабыр эткен ве чокъ шукюр эткен эр кес ичюн ибрет бар.

20. Ант олсун, Иблис, олар акъкъындаки тахминини догъругъа чыкъарды. Инангъан бир топлулыкътан гъайры, эписи онъа уйдылар.

21. Албуки, шейтаннынъ олар узеринде ич бир нуфузы (тесири) ёкъ эди. Анджакъ, ахиретке инангъаны, шубе ичинде къалгъандан айырды этип билейик, дие (онъа бу фырсатны бердик). Раббинъ, акъикъатен эр шейни къорчалайыджыдыр.

22. (Мушриклерге) де ки: Аллаһтан башкъа танъры сайгъан шейлеринъизни чагъырынъ! Олар не коклерде, не де ерде зерре агъырлыгъы къадар бир шейге дегиллер. Оларнынъ бу ерлерден ич бир ортакълыгъы ёкътыр, Аллаһнынъ олардан бир ярдымджысы да ёкъ эди.

23. Аллаһнынъ узурында, онынъ изин берген кимселеринден башкъасынынъ шефааты файда бермез. Ниает, оларнынъ юреклеринден къоркъу кеткизильгенинен: Раббинъиз не буюрды? дерлер. Олар да: Хакъ олгъанны буюрды, дерлер. О, юджедир, буюктир.
(Аетте шефаат ичюн изин чыкъкъанынен, шефаат эткенлернен озьлерине шефаат этиледжеклернинъ къаршылыкълы къонушувларына ишарет этильмекте).

24. (Ресулым!) Де ки: Коклерден ве ерден сизге рызыкъ берген ким? Де ки: Аллаһ! О алда, биз я да сиз, экимизден бири, я догъру ёл узеринде, я да ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедир.

25. Де ки: Бизим ишлеген къаабатымыздан сиз месулиетли дегильсинъиз; биз де сизинъ япкъанынъыздан соруладжакъ дегильмиз.

26. Де ки: Раббимиз эпимизни бир ерге топлайджакъ, сонъ арамызда хакъ иле укюм этеджек. О, энъ адиль укюм бериджи, (эр шейни) хакъкъы иле билиджидир.

27. Де ки: Онъа (Аллаһкъа) къошкъан ортакъларынъызны манъа косьтеринъ. Ёкъ! Факъат екяне гъалип ве эр шейни икметнен идаре этиджи анджакъ Аллаһтыр.

28. Биз сени бутюн инсанларгъа анджакъ мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ; факъат инсанларнынъ чокъу буны бильмезлер.

29. Эгер сёзюнъизде догъру исенъиз, бу ваде эткен (къыяметинъиз) не

заман къопаджакъ? дерлер.

30. Де ки: Сизге ойле бир кунь ваде этильгендир ки, ондан не бир саат артта къала билирсинъиз, не де илери кече билирсинъиз.

31. Кяфир олгъанлар дедилер ки: Биз ич бир вакъыт бу Къу'рангъа ве бундан эвель кельген китапларгъа инанмайджакъмыз. Сен о залымларны, Рабблерининъ узурында тутукълангъан, бир-бирилерине сёз аткъан вакъытларында бир корьсенъ? Зайыф сайылгъанлар буюклик таслагъанларгъа: Сиз олмаса эдинъиз, эльбетте биз инангъан инсанлар олур эдик, дерлер.
(Мекке кяфирлери эхл-и китапкъа Ресулуллахны сорагъанларында эхл-и китап: Онынъ васфыны китапларда тапарсынъыз, дегенлер, бунынъ узерине, кяфирлер опькеленерек, инкярларыны бойле ифаде эткенлер).

32. Буюклик таслагъанлар, зайыф сайылгъанларгъа (къыямет кунюнде): Сизге хидает кельгенден сонъ, сизни ондан биз чевирдикми? Аксине, сиз къабаат ишлей эдинъиз, дерлер.

33. Зайыф сайылгъанлар да буюклик таслагъанлар да: Ёкъ! Гедже-куньдюз (ишинъиз) тузакъ къурмакъ эди. Чюнки, сиз даима Аллаһны инкяр этювимизни, Онъа ортакълар къошувымызны бизге эмир эте эдинъиз, дерлер. Артыкъ азапны корьгенлеринде, ич-ичтен янарлар; биз де о инкяр эткенлернинъ боюнларына демир алкъалар кечирирмиз. Олар анджакъ япаяткъан гунахлары себебинден, джезаландырылырлар.

34. Биз анги улькеге бир тенбиеджи ёллагъан олсакъ, мытлакъа о ернинъ варлыкълы ве къопайчоралары: Биз сизге ёлланылгъан шейни инкяр этмектемиз, дегендирлер.

35. Ве дедилер ки: Биз мал ве эвлят тарафындан даа зенгинмиз, биз азапкъа огъратыладжакъ да дегильмиз.

36. Де ки: Раббим истегенине бол рызыкъ берир ве (истегенинден) къысар; факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

37. Сизни узурымызгъа якълаштыраджакъ олгъаны, не эвлятларынъыз, не де малларынъыздыр. Иман этип, яхшы амель япкъанлар истисна; оларгъа япкъанларынынъ къат-къат зиядесинен мукяфат бар. Олар (дженнет) одаларында ишанч ичиндедирлер.

38. Аетлеримизни бошуна чыкъармагъа чалышкъанларгъа кельгенде, олар да азапнен юзь-юзьге быракъыладжакълар.

39. Де ки: Раббим къулларындан истегенине бол рызыкъ берир ве (истегенинден де) къысар. Сиз хайыргъа не арджласанъыз, Аллаһ онынъ ерине башкъасыны берир. О, рызыкъ бериджилерининъ энъ хайырлысыдыр.

40. О куню Аллаһ оларнынъ эписини топлайджакъ; сонъра мелеклерге: сизге табынгъанлар булар эдими? дейджек.

41. (Мелеклер де:) Сен юджесинъ, бизим достумыз олар дегиль, Сенсинъ. Бельки, олар джинлерге табына эдилер. Чокъу оларгъа инангъан эди, дейджеклер.

42. Бугунь бир-биринъизге не файда, не де зарар бермеге кучюнъиз етер.

Биз залымларгъа, яланламакъта олгъан атешинъизнинъ азабыны татынъ! дейджекмиз.

43. Оларгъа ап-ачыкъ аетлеримиз окъулгъан вакъытта, деген эдилер ки: Бу, сизни бабаларынъызнынъ табынгъан (путларындан) чевирмек истеген бир адамдан башкъасы дегиль. Ве кене бу, (Къур'ан) да уйдурылгъан бир яландан башкъа бир шей дегиль, дедилер. Хакъ озьлерине кельгенде, оны инкяр эткенлер де: Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдан башкъа бир шей дегиль, дедилер.

44. Албуки, биз оларгъа окъуйджакъ китаплар бермегенимиз киби, сенден эвель оларгъа бир тенбиеджи (пейгъамбер) де, ёлламагъан эдик.

45. Олардан эвелькилер де (пейгъамберлерини) инкяр эткен эдилер. Булар эвелькилерге бергенлеримизнинъ ондан бирине иришмеген эдилер. (Бойле экен), пейгъамберимни яланладылар; амма меним берген къаршылыгъым насыл олгъан эди!

46. (Ресулым! Оларгъа) де ки: Сизге тек бир огют береджем: Аллаһ ичюн экишер-экишер ве бирер-бирер аякъкъа къалкъынъ, сонъ тюшюнинъ! Аркъадашынъызда (пейгъамберде) ич делилик ёкътыр! О, анджакъ шиддетли бир азап келип чатмадан эвель, сизни тенбиелеген бир пейгъамбердир.

(Къур'ан-ы Керим ичтимаий ве психологик тазыйыкълар алтында пейгъамберни инкяр эткенлерни чифтер, янгъыз башларына тюшюнерек ве озьара тартышаракъ, пейгъамбер акъкъында укюм бермеге давет этмекте. Зира, чокъларынынъ инкяры этрафнынъ маневий баскъысындан илери келе эди).

47. Де ки: Мен сизден бир акъ истеген исем, о сизинъ олсун. Акъкъым ялынъыз Аллаһкъа аиттир. О, эр шейге шааттыр.

48. Де ки: Шубесиз, Раббим акъикъатны ортагъа къояр, чюнки, о гъайбны чокъ яхшы билиджидир.

49. Де ки: Хакъ кельди; артыкъ батыл не бир шейни ортагъа чыкъара билир, не де кери кетире билир.

50. Де ки: Эгер (хакътан) сапар исем, озь алейхиме сапкъан олурым. Эгер догъру ёлны тапсам, бу да, Раббимнинъ манъа вахий эткен (Къур'аны) саесиндедир. Шубесиз, О, эшитиджидир, якъындыр.

51. (Ресулым!) Теляшкъа тюшкен вакъытларында бир корьсенъ! Артыкъ къуртулыш ёкътыр, якъын бир ерден якъалангъанлар.

(Кяфирлернинъ теляшкъа тюшкен вакъытлары, олюм аны, къабирден къалкъув вакъты, я да Бедир дженки вакъты оларакъ анълашылгъан. Якъын бир ерден якъаланувлары да, топракътан мезаргъа, махшерден джеэннемге, Бедир сахрасындан дженк мейданы олгъан къуюгъа алып барылувларынен тефсир этильген).

52- (Иш-иштен кечкен сонъ:) «Онъа инандыкъ», деген эдилер, амма узакъ
53. ерден (дюнья аяты келип кечкен сонъ) имангъа къавушмакъ олар ичюн насыл мумкюн олур? Албуки, даа эвель оны (хакъны) инкяр эткен эдилер. Узакъ бир ерден гъайб акъкъында атып-тута эдилер.

54. Артыкъ бундан эвель оларгъа бенъзегенлерге япылгъаны киби,

озьлерине арзу эткен шейлери арасына перде чекильгендир. Шубесиз, олар озьлерини шубеге тюшюрген бир къоркъу ичинде эдилер.
(Инкяр эткенлернинъ о куню ахиретте арзу эткен шейлери – о куньки иманларынынъ файдасыны корьмек, бойледже, атештен къуртулмакъ, дженнетке къавушмакъ я да текрар дюньягъа ёлланылып, яхшы давранышларда булунмакъ киби бош тилеклердир).

35. ФААТЫР

Меккеде назиль олгъан. 45 аеттир.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1. Коклерни ве ерни яраткъан, мелеклерни экишер, учер, дёртер къанатлы эльчилер япкъан Аллаhкъа хамд олсун. О, яратувда истеген арттырманы япар. Шубесиз, Аллаh эр шейге кучю етиджидир.
(Мелеклер – пейгъамберлерге ве салих къулларына вахий, ильхам ве керчек тюш ёлунен, иляхий эмирлерини бильдирген эльчилердир).
2. Аллаhнынъ инсанларгъа ачаджакъ эр анги бир рахметини тутып, апс этиджи олалмаз. Онынъ туткъаныны Ондан сонъра быракъаджакъ да ёкътыр. О, усьтюндир, икмет саибидир.
(Аллаhнынъ ачаджакъ рахмети: нимет, ишанч, сагълыкъ, илим, пейгъамберлик, рызыкъ, ягъмур ве буларгъа бенъзеген лютфлердир).
3. Эй, инсанлар! Аллаhнынъ сизге олгъан ниметини хатырланъ; Аллаhтан башкъа сизге коктен ве ерден рызыкъ береджек бир яратыджы бармы? Ондан башкъа танъры ёкътыр. Насыл ола да (тевхидден куфюрге) чевирильмектесинъиз!
4. Эгер сени яланлай иселер, (кедерленме); сенден эвельки пейгъамберлер де яланлангъанлар. Бутюн ишлер ялынъыз Аллаhкъа дёндюриледжек.
5. Эй, инсанлар! Аллаhнынъ вадеси керчектир, сакъын дюнья аяты сизни алдатмасын ве алдатыджы (шейтан) да, Аллаh акъкъында сизни къандырмасын!
6. Чюнки, шейтан сизинъ душманынъыздыр, сиз де оны душман сайынъ. О, озь тарафдарларыны, анджакъ атеш эхлинден олмагъа чагъырыр.
7. Инкяр эткенлер ичюн, шубесиз четин бир азап бар, иман этип, яхшы ишлер япкъанларгъа да магъфирет ве буюк бир мукяфат бар.
8. Фена иши озюне гузель косьтерилип де, оны яхшы корьген кимсе (яманлыкъны ич истемеген кимсеге бенъзер)ми? Аллаh истегенини сапыкълыкъкъа ёнельтир, истегенини догъру ёлгъа къавуштырыр. О алда, олар ичюн кедерленерек, озюнъни эляк этме. Аллаh оларнынъ не япкъанларыны биле.
9. Рузгярларны ёллап да, булутны арекетке кечирген Аллаhтыр. Биз оны олю бир больгеге ёллармыз да, олюминден сонъ, топракъкъа онынънен

аят берирмиз. Олюлернинъ янъыдан тирилюви де бойле оладжакъ.

10. Ким иззет ве шереф истей эди исе, бильсин ки, иззет ве шерефнинъ эписи Аллаhнынъдыр. Онъа анджакъ гузель сёзлер юкселир (къавушыр). Оларны да Аллаhкъа амел-и салих къавуштырыр. Яманлыкъларнен тузакъ къургъанларгъа кельгенде, олар ичюн четин бир азап бардыр ве оларнынъ тузагъы бозулыр.

11. Аллаh сизни (эвеля) топракътан, сонъра нутфеден яратты. Сонъ сизни чифтлер (эркек-къадын) этти. Онынъ бильгиси олмадан, ич бир къадын не юкке къалыр, не де догъурыр. Бир джанлыгъа омюр берилюви де, онынъ омюринден азалтылувы да, мытлакъа бир китаптадыр. Шубесиз, булар Аллаhкъа къолайдыр.
(Башта топракътан яратылгъан инсанлыкънынъ атасы Аз. Адем, сонъ нутфеден яратылгъан да, дигер иснанлардыр. Эр шей язылы олгъан китап исе, Аллаhнынъ бильгиси ве япаджакъ ишлери бельгиленген левх-и махфуздыр).

12. Эки денъиз бир-бирине мусавий олмаз. Бу татлыдыр, сувсызлыкъны къандырыр, ичилюви къолайдыр. Шу да тузлыдыр, аджджыдыр (богъазны якъар). Эписинден де taзе эт (балыкъ) ашарсынъыз ве киеджек сюс эшьянъызны чыкъарырсынъыз. Аллаhнынъ люфтинден (насибинъизни) арап да, шукюр этювинъиз ичюн, гемилернинъ денъизни ярып кеткенини корерсинъ.
(Сувы татлы ве аджджы эки денъиз бир-бирине насыл мусавий дегиль исе, инангъаннен инанмагъан да, бир дегиль).

13. Аллаh геджени куньдюзнинъ ичине сокъар, куньдюзни де гедженинъ ичине сокъар. Кунеш ве айны эмри алтына алгъандыр. Эр бири белли бир муддетке къадар акъып кетер. Иште, (бутюн буларны япкъан) Раббинъиз Аллаhтыр. Мульк Онынъдыр. Оны ыракъып да, кендилерине табынгъанларынъыз исе, бир чегирдек къабугъына биле саип дегиллер.
(Гедженинъ куньдюзге, куньдюзнинъ геджеге сокъулувы, гедженинъ куньдюзнинъ ерини, куньдюзнинъ де гедженинъ ерини алувыдыр. Башкъа бир табир иле, бирининъ къыскъаргъанынен дигерининъ узаювыдыр. Кунеш ве айнынъ белли бир муддетке къадар акъып кетюви, озь орбиталары этрафында дёнюшлерини къыяметке къадар сюрдирювлери я да кунешнинъ бир йылда, айнынъ да бир айда дёнюшини тамамлавудыр).

14. Эгер оларны (путларны) чагъырсанъыз, сизинъ чагъырувынъызны эшитмезлер. Фараз этейик, эшитселер биле, сизге джевап бералмазлар. Къыямет куню де, сизинъ ортакъ къошкъанынъызны ред этерлер. (Бу акъикъатны) санъа, эр шейден хабери олгъан (Аллаh) киби ич кимсе хабер бералмаз.

15. Эй, инсанлар! Аллаhкъа мухтадж олгъан сизсинъиз. Зенгин ве маткъавгъа ляйыкъ олгъан анджакъ Одыр.

16. Аллаh тилесе, сизни ёкъ этер ве еринъизге янъы бир халкъ кетирир.

17. Бу да Аллаhкъа кучь бир шей дегиль.

18. Ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунахыны аркъаламаз. Юкю (гунахы)

агъыр кельген кимсе оны ташымакъ ичюн (башкъасыны) чагъырса, бу чагъыргъаны, акърабасы да олса, онынъ юкюнден бир шей аркъаламаз. Сен анджакъ корьмеден, Рабблеринден къоркъкъанларны ве намазны къылгъанларны тенбиелей билесинъ. Ким темизленсе, о озь менфаатына темизленген олур. Дёнюш Аллаhкъадыр.

(Бу ает-и керимеде эр кеснинъ озь гунахындан месулиетли оладжагъы, ич кимсенинъ бир башкъасынынъ гунахындан месулиет чекмейджеги ифаде этильмекте. Анджакъ, яманлыкъта ёл ачкъанлар эм озь гунахларындан месулиетли, эм де о гунахны ишлегенлернинъ яманлыгъындан месулиетли олур. Пейгъамберимиз де: «Ким бир яман адет чыкъарса, онъа эм онынъ гунахы, эм де оны ишлегенлернинъ гунахы бардыр», буюргъан).

19- Корьнен корьген, къаранлыкънен айдынлыкъ, кольгенен сыджакъ бир
21. олмаз.

22. Тирилернен олюлер де бир олмаз. Шубесиз, Аллаh истегенине эшиттирир. Сен къабирдекилерге эшиттиралмазсынъ!

(Иман, бильги, икмет ве акъыл саиби, ахлякълы, фазилетли кимселернен буларнынъ такъип эткен хакъ ёлу ве наиль оладжакъ ухревий ниметлеринен имансыз, бильгисиз, акъыл ве басирет, ахлякъ ве фазилеттен эксик кимселер ве буларнынъ такъип эткен батыл ёллары ве огърайджакъ ухревий азаплары кесен-кес бир корюльмез).

23. Сен садедже бир тенбиеджисинъ.

24. Биз сени мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ хакъ иле ёлладыкъ. Эр миллет ичюн мытлакъа бир тенбиеджи (пейгъамбер) олгъандыр.

(Бу ает ве бунъа бенъзеген базы аетлерде эр миллетке бир пейгъамбер ёлланылгъаны ифаде этильмекте).

25. Эгер сени яланлай иселер (кедерленме), олардан эвелькилер де яланлангъан эдилер. (Албуки) пейгъамберлери оларгъа ачыкъ аетлер (муджизелер), саифелер ве айдынлатыджы китап кетирген эдилер.

(Саифелер манасындаки «зубур»нен Аз. Адем, Идрис, Шиит ве Ибрахимге эндирильген сухуф; китапнен де Теврат, Инджиль ве Зебур козьде тутулмакъта).

26. Сонъра мен о инкяр этиджилерни якъаладым. (Бакъ ки) джезам насыл олды!

27. Корьмединъми, Аллаh коктен сув эндирди. Онынънен ренклери чешит-чешит мейвалар чыкъардыкъ. Дагълардан (кечкен) беяз, къырмызы, чешит ренклерде ве сим-сия ёллар (яптыкъ).

28. Инсанлардан, айванлардан ве маллардан да, кене бойле тюрлю ренкте олгъанлары бар. Къуллар ичинде анджакъ алимлер Аллаhтан (кереги къадар) къоркъар. Шубесиз, Аллаh даима усьтюндир, чокъ багъышлайыджыдыр.

(Алимлер – Аллаhны бильген ве Онъа теменнада булунаракъ, сайгъы беслегенлердир. Бир хадисте: «Рутбелернинъ энъ юксеги илим рутбесидир», дениле. Аетте баас этильген илим иманнен бирлешкен илимдир, чюнки, иман ахирет аятыны да гарантия алтына алыр;

имансыз илим исе, инсанларгъа олгъаны кечиджи дюнья файдаларыны теминлер).

29. Аллаһнынъ китабыны окъугъанлар, намазны къылгъанлар ве озьлерине берген рызкъымыздан (Аллаһ ичюн) гизли ве ашкяр сарф эткенлер, асла зараргъа огърамайджакъ бир къазанч умют эте билирлер.

30. Чюнки, Аллаһ оларнынъ мукяфатларыны тамамынен одер ве лютфинден оларгъа зиядесини де берир. Шубесиз, О, чокъ багъышлайыджы, шукюр къаршылыгъыны бол-бол бериджидир.

31. Санъа вахий эткен китабымыз, озюнден эвельки (семавий китапларны) догърулайыджы оларакъ кельген акъикъаттыр. Аллаһ, къулларынынъ (эр алындан) хабердардыр, корюджидир.

32. Сонъра Китапны, къулларымыз арасындан сечкенлеримизге бердик. Олардан (инсанлардан) кими озюне зулум этер, кими ортададыр, кими де Аллаһнынъ изнинен хайырларда огге кечмек ичюн ярышыр. Иште, буюк фазилет будыр.

(Озюне зулум этмек – Къур'ангъа коре амель этюв джеэтинден къусур япмакъ; ортада олмакъ, гунахы савабына мусавий олмакъ; хайырда огге кечмек, Китапкъа уйгъун олгъан давранышкъа башкъаларыны да ёнельтмек шеклинде тефсир этильген.

Аетте кечкен "залым" ве "_+мюктесид+_" келимелери чешит маналарда ёрумлангъан олмакънен, умумий фикирге коре, эр экиси де, му'минлерде олгъан сыфатлардыр. Кяфирлернинъ сыфатлары сонъки аетлерде белли оладжакъ).

33. (Оларнынъ мукяфаты), ичине киреджеклери Адн дженнетлеридир. О ерде алтын билезликлер ве инджилернен сюсленирлер. О ерде киеджек урбалары да ипектир.

34. (Дженнетте бойле) дерлер: Бизден къасеветни кеткизген Аллаһкъа хамд олсун. Догърусы, Раббимиз чокъ багъышлайыджы, чокъ нимет бериджидир.

(Къасеветнинъ кеткизилюви – джеэннем, олюм къоркъусынынъ ве дюнья къасеветининъ ортадан къалдырылувыдыр).

35. О (Рабб) ки, лютфинен бизни асыл отурыладжакъ юрткъа (дженнетке) ерлештирди. Артыкъ о ерде бизге не бир ёргъунлыкъ токъунаджакъ, не де о ерде бизге бир усанмакъ келеджек.

36. Инкяр эткенлерге де джеэннем атеши бар. Ольдюрильмезлер ки, ольсинлер, джеэннем азабы да, оларгъа бираз олса биле, енгиллештирильмез. Иште, биз, куфюрде илери кеткен эр нанкорьни бойле джезаландырырмыз.

37. Олар о ерде: Раббимиз! Бизни чыкъар, (эвельде) япкъанымызнынъ ерине яхшы ишлер япайыкъ! дие ферьяд этерлер. Сизге тюшюнеджек кимсенинъ тюшюне биледжеги къадар бир омюр бермедикми? Сизге тенбиеджи де кельмедими? (Ничюн инанмадынъыз?) Шимди татынъыз (азапны)! залымларнынъ ярдымджысы ёкътыр.

(«Кельген тенбиеджи» – пейгъамберлер ве китаплардыр. Базылар бу тенбиеджини акъыл, къартлыкъ ве якъынларынынъ олюми дие

изаатлагъанлар).

38. Аллаһ коклернинъ ве ернинъ гъайбыны билир. О къальплернинъ ичинде не бар исе, оны да хакъкъы иле билиджидир.
(«Коклернинъ ве ернинъ гъайбы» – о ерде джерьян эткен ве корюнмеген къанунлар, низамлар ве системалардыр).

39. Сизни ер юзюнде халифелер япкъан Одыр. Шунынъ ичюн, ким инкяр этсе, инкяры озь зарарынадыр. Кяфирлернинъ куфюри Рабблери къатында олар ичюн анджакъ гъадапны арттырыр. Кяфирлернинъ куфюри кендилерине зияндан башкъа бир шей кетирмез.

40. Де ки: Аллаһны быракъып да, табынгъан ортакъларынъызны корьдинъизми? Косьтеринъ манъа? Олар ердеки анги шейни яраттылар! Ёкъса, оларнынъ коклерде бир ортакълары бармы! Яхут биз оларгъа, (бу хусуста) бир китап бердик де, олар о китаптаки бир делильге эсасланмакъталармы? Ёкъ! О залымлар бир-бирлерине алдатувдан башкъа бир шей ваде этмейлер.

41. Шубесиз, Аллаһ коклерни ве ерни низамлары бозулмасын, дие тутмакъта. Ант олсун ки, оларнынъ низамы эгер бир бозулса, Озюнден башкъа ич кимсе оларны туталмаз. Шубесиз, О, халимдир, чокъ багъышлайыджыдыр.

42. Озьлерине бир тенбиеджи (пейгъамбер) келир исе, эр анги бир миллеттен даа чокъ догъру ёлда оладжакъларына даир, бутюн кучьлеринен Аллаһкъа емин эткен эдилер. Факъат оларгъа тенбиеджи (Муһаммед) кельгенинен, бу, оларнынъ хакътан узакълашувларындан башкъа бир шейни арттырмады.

43. Чюнки, олар ер юзюнде буюклик тасламакъта ве яман тузакълар къурмакъта эдилер. Албуки, инсан къазгъан чукъурына озю тюшер. Олар эвелькилернинъ къанунындан (оларгъа тедбикъ этильгенинден) башкъасыны беклемектелерми? Аллаһнынъ къанунында асла бир денъишме тапалмазсынъ, Аллаһнынъ къанунында кесен-кес бир сапыкълыкъ да тапалмазсынъ.

44. Булар ер юзюнде кезип де, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл олгъаныны корьмедилерми? Албуки, олар, булардан даа кучьлю эдилер. Не коклерде, не де ерде Аллаһны аджиз быракъаджакъ бир кучь бар. О, билиджидир, кучьлюдир.

45. Эгер Аллаһ, япкъанлары себебинден, инсанларны (аман) джезаландырса эди, ер юзюнде ич бир джанлы ятылгъан къалдырмаз эди. Факъат Аллаһ оларны белли бир муддетке къадар кечиктирмекте. Вакъытлары кельгенинен (керегини япар). Шубесиз, Аллаһ къулларыны корьмектедир.

36. ЙААСИИН

Суре адыны эки арифтен ибарет ильки аеттен алгъан. Меккеде энген, 83 аеттир.

Суреге исим оларакъ берильген «_+йаасиин+_» эсас оларакъ, «Эй, инсан!» манасында олгъаны къабул этильген. Бунынънен козьде тутулгъаны Аз.Пейгъамбердир. Йаасиин суреси Къур'аннынъ къальби къабул этильген ве мусульманлар арасында айры бир эмиет къазангъан. Фазилети акъкъында хадислер бар.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Йаасиин.
2. Икмет толу Къур'ан акъкъы ичюн,
3. Сен, шубесиз, пейгъамберлерденсинъ.
4. Догъру ёл узериндесинъ.
5. (Бу Къур'ан) усьтюн ве чокъ мерхаметли Аллаh тарафындан эндирильгендир.
6. Аталары тенбиеленмеген, бу себептен, озьлери де гъафлет ичинде къалгъан бир топлумны тенбиелевинъ ичюн эндирильгендир.
7. Ант олсун ки, оларнынъ чокъу гъафлетлерининъ джезасыны булгъандырлар. Чюнки, олар иман этмейлер.
8. Биз оларнынъ боюнларына алкъалар кечирдик. О алкъалар ченгелерине къадар таянмакътадыр. Бунынъ ичюн башлары юкъары къалкъыкътыр.
   (Ает иман этмегенлери ичюн, джеза кореджек кяфирлер вазиетининъ темсилий бир ифадесидир).
9. Оглеринден бир сед ве артларындан бир сед чектик де, оларны къапаттыкъ, артыкъ коралмазлар.
   (Иман ёллары оларгъа къапалы олгъаны ичюн хакъны коралмазлар).
10. Оларны тенбиелесенъ де, тембиелемесенъ де, олар ичюн бирдир, инанмазлар.
11. Сен анджакъ зикрге (Къур'ангъа) уйгъан ве корьмегени алда, Рахмандан къоркъкъан кимсени тенбиелей билирсинъ. Иште, бойлесини бир магъфирет ве гузель бир мукяфат иле мужделе.
12. Шубесиз, олюлерни анджакъ биз тирильтирмиз. Оларнынъ япкъан эр ишлерини, быракъкъан эр излерини язармыз. Биз эр шейни ап-ачыкъ бир китапта (левх-и махфузда) сайып язгъандырмыз.
   (Олюлерни тирильтмек табири – джаиллерни хидаетке ириштирмек, мушриклерни ширктен имангъа дёндюрмек шеклинде де тефсир этильген).
13. Оларгъа шу шеэр халкъыны мисаль кетир: О вакъытта оларгъа, эльчилер кельген эди.
   (Бу шеэрнинъ Антакъия олгъаны айтыла).
14. Оларгъа о заман биз эки эльчи ёллагъан эдик; Оларны яланладылар. Бунынъ узерине учюнджи бир эльчи ёлладыкъ. Олар: Биз сизге ёлланылгъан Аллаh эльчилеримиз, дедилер.

15. Эльчилерге дедилер ки: Сиз де, анджакъ бизим киби, бирер инсансынъыз. Рахман, ич бир шей эндирмеди. Сиз, анджакъ ялан сёйлемектесинъиз.
16. (Эльчилер) дедилер ки: Раббимиз биле; биз, акъикъатен сизге ёлланылгъан эльчилермиз.
17. «Бизим вазифемиз ачыкъ бир шекильде Аллаһнынъ эмирлерини сизге теблигъ этювден башкъа бир шей дегиль» дедилер.
18. (Бунынъ узерине олар:) Догърусы, сиз бизге огъурсыз кельдинъиз. Эгер бу иштен вазгечмесенъиз, ант олсун, сизни ташборангъа тутаджакъмыз ве бизден сизге мытлакъа фена бир яманлыкъ токъуныр, дедилер.
19. Эльчилер бойле джевап бердилер: Сизинъ огъурсызлыгъынъыз сизнен берабердир. Сизге насиат этиле исе, бу огъурсызлыкъмы? Догърусы, сиз чокъкъа чапкъан бир миллетсинъиз.
20. Деркен, шеэрнинъ о бир уджундан бир адам чапып кельди. «Эй, къавмым! деди, бу эльчилерге уйынъыз!».
21. «Сизден бир уджрет истемегенлерге уйынъ, чюнки, олар хидаетке иришкен кимселердир».
(Бу тевсиесинден отьрю, адамгъа дёнерек, «Вай, сен де оларнынъ дининдենсинъми», дедилер. Бунынъ узерине адам бойле деди:)

22. «Манъа не олгъан ки, мени яраткъангъа ибадет этмейджек экеним! Албуки, эпинъиз Онъа дёндюриледжексинъиз».
23. «Ондан башкъа танърылар эдинейимми? О бол мерхаметли Аллаһ, эгер манъа бир зарар тилесе, оларнынъ (путларнынъ) шефааты манъа ич бир файда бермез, мени къуртаралмазлар».
24. «Иште, о заман мен ачыкътан-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичине комюльген олурым».
25. «Шубесиз, мен Раббинъизге инандым, мени динъленъ".
(Ёлдан азгъанлар бу сёзлерни динълемейип, о затны ташборанына туттылар. Там оледжек эснасында онъа:)

26-27. Дженнетке кир! денильди. «Кешке, деди, Раббимнинъ мени багъышлагъаныны ве мени икрамгъа наиль олгъанлардан эткенини къавмым бильсе эди!».
28. Биз ондан сонъ, онынъ миллетини эляк этмек ичюн, узерлерине коктен ич бир орду эндирмедик ве эндиреджек де дегиль эдик.
29. (Оларны эляк эткен) къоркъунч сестен башкъа бир шей дегиль эди. Аман сёнюп кеттилер.
30. Не языкъ шу къулларгъа! Оларгъа бир пейгъамбер кельмей корьсин, илле де онынънен алай этмеге къалкъышырлар.
31. Мушриклер корьмейлерми ки, олардан эвель нидже къавмларны эляк эттик. Олар, текрар дёнюп де, буларгъа кельмезлер.
32. Эльбетте, оларнынъ эписи (къыямет куню) къаршымызда азыр тураджакълар.

33. (Бу хусуста) олю топракъ олар ичюн муим бир делильдир. Биз онъа ягъмурнен аят бердик ве ондан дане чыкъардыкъ. Иште, олар бундан ашарлар.
34. Биз ер юзюнде нидже-нидже хурма багъчалары, юзюм багълары яраттыкъ ве о ерлерде бир чокъ чокъракълар фышкъырттыкъ.
35. Та ки, оларнынъ мейваларындан ве эллеринен етиштиргенлеринден ашасынлар. Аля шукюр этмейджеклерми?
36. Ернинъ етиштиргенлеринден, инсанларнынъ озьлеринден ве даа маиетини бильмеген шейлеринден бутюн чифтлерни яраткъан Аллаһ чокъ юджедир.
37. Гедже де, олар ичюн бир ибрет аляметидир. Биз ондан куньдюзни сыйырып чекермиз де, олар къаранлыкъларгъа комюлирлер.
38. Кунеш, озю ичюн бельгиленген ерде акъар (дёнер). Иште, бу, азиз ве алим олгъан Аллаһнынъ такъдиридир.
39. Ай ичюн де бир такъым (ёлакълар) тайин эттик. Ниает, о, эгри хурма далы киби (хилял) олур да, кери дёнер.
40. Не кунеш айгъа етише билир, не де гедже куньдюзни кече билир. Эр бири бир ёлакъта ялдарлар.
41. Оларнынъ зурриетлерини топ-толу бир гемиде ташыгъанымыз да буюк бир ибреттир.
42. Олар ичюн бунынъ киби миниледжек башкъа шейлер де яраттыкъ.
43. Истесек, оларны сувда богъармыз. О заман не оларнынъ имдадына чапкъан олур, не де олар къуртарылырлар.
44. Анджакъ, бизим тарафымыздан бир рахмет ве белли бир замангъа къадар дюньядан файдаландырувымыз истиснадыр.
(Юдже Аллаһ 32-нджи аетте къыямет кунюнде бутюн инсанларнынъ озь узурында топланаджакъларыны бильдирген ве даа сонъки аетлерде де, бунъа къадир олгъанына даир бир чокъ делиль кетирген. Бу джумледен, ольген топракънынъ тирильтилюви ве бундан чешит осюмликлер ве мейваларнынъ эльде этилюви, чифт-чифт варлыкъларнынъ яратылувы, гедже ве куньдюзнинъ бир-бирини такъип этюви, кунешнен айнынъ озь ёлакъларында дёнювлери, гемилернинъ денъизде ялдавлары ве дигер миниледжек васталарнынъ яратылувы киби делиллер зикр эткен. Истегени такъдирде, инсанларны денъизде богъа биледжегини, рахмет ве такъдирининъ кереги оларакъ, белли бир муддет инсанларны яшатаджагъыны да бильдирген).
45. Оларгъа япаяткъан ве япып артта къалдыргъан ишлеринъизде Аллаһтан къоркъунъ; умют этилир ки, сизге мерхамет олуныр, денильгенде (эмиет бермезлер).
46. Оларгъа Раббларининъ аетлеринден бир ает кельмей турсын, илле де ондан юзь чевиргендирлер.
47. Аллаһнынъ сизге рызкъ оларакъ бергенлеринден хайыргъа сарф этинъ, денильгенинде кяфирлер му'минлерге дедилер ки: Аллаһ истеген такъдирде тоюраджакъ кимселерини биз тоюраджакъмызмы? Сиз

акъикъатен, ачыкътан-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндесинъиз.

48. Олар: Эгер акъикъатен, догъру сёзлей исенъиз, бу техдит не заман керчеклешеджек? дерлер.

49. Олар бир-бирилеринен чекишип тургъанларында, оларны апансыздан якъалайджакъ къоркъунч бир сесни беклемектелер.

50. Иште, о вакъытта олар не бир васиетте булуна билирлер, не де къоранталарына дёне билирлер.

51. Ниает, Суургъа уфленеджек. Бир де бакъарсынъ ки, олар къабирлеринден къалкъып, чапышаракъ, Рабблерине барырлар.

52. (Иште, о вакъытта:) Эй-вах, эй-вах! Бизни къабримизден ким тургъызды? Бу, Рахманнынъ вадесидир. Пейгъамберлер акъикъатен догъру сёйлегенлер! дерлер.

53. Олгъаны мутхиш бир сестен ибареттир. Бунынъ узерине оларнынъ эписи аман узурымызда азыр булунырлар.

54. О куню ич бир кимсе энъ уфакъ бир акъсызлыкъкъа огърамаз. Сиз о ерде анджакъ япкъанларынъызнынъ къаршылыгъыны алырсынъыз.

55. О куню дженнетлилер, акъикъатен ниметлер ичинде сефа сюрерлер.

56. Олар ве зевджелери кольгелер алтында тахтларгъа къурулырлар.

57. О ерде олар ичюн эр чешит мейва бардыр. Бутюн арзулары ерине кетирилир.

58. Оларгъа мерхаметли Раббинъ сёйледиги селям бардыр.

59. «Айырылынъ бир тарафкъа бугунь, эй, гунахкярлар!»

60. «Эй, Адем огъуллары! Сизге шейтангъа табынманъыз, чюнки, о сизинъ ап-ачыкъ бир душманынъыздыр» демедимми?

61. «Ве манъа къуллыкъ этинъ, бу догъру ёлдыр» демедимми?".

62. Шейтан сизден пек чокъ миллетни къандырып, саптырды. Аля акъыл етиштиралмайсынъызмы?

63. Иште, бу сизге ваде этильген джеэннемдир.

64. Инкярынъыз себебинен, бугунь о ерге киринъ!

65. О куню оларнынъ агъызларыны муурьлермиз; япкъанларыны бизге эллери анълатыр, аякълары да шаатлыкъ этер.

66. Истесек, оларнынъ козьлерини бус-бутюн коръ этер эдик. О вакъытта догъру ёлны тапмагъа чапышырлар, амма насыл кореджек эдилер?

67. Эгер истесек, олгъан ерлеринде оларнынъ шекиллерини денъиштирир эдик де, не огге юрмеге кучьлери етер эди, не де арткъа къайтмагъа!

68. Кимге узун омюр берсек, биз онынъ яратылышыны (къартлыкънен шеклини) терсине чевиририз. Ич тюшюнмейлерми?

69. Биз онъа (Пейгъамберге) шиир огретмедик. Затен, онъа ярашмаз эди де. Онынъ сёйлегенлери, анджакъ Аллаһтан кельген бир огют ве ачыкътан-ачыкъ Къур’андыр.

70. Тири олгъанларны тенбиелесин ве кяфирлер джезаны хакъ этсинлер дие.

71. Корьмейлерми ки, биз къудретимизнинъ эсери олмакъ узьре, олар ичюн

бир чокъ айван ярattыкъ. Бу саеде олар буларгъа саип олгъандырлар.
72. Бу айванларны оларнынъ эмирлерине бердик. Оларнынъ базыларыны минмек ичюн къулланырлар, базысыны бесленмек ичюн ашарлар.
73. Бу айванларда олар ичюн ниджe файдалар ве ичиледжек сютлер бар. Аля шукюр этмезлерми?
74. Олар, ярдым кореджеклерини умют этерек, Аллаһтан башкъа иляхлар эдиндилер.
75. Албуки, иляхларнынъ оларгъа ярдым этмеге кучьлери етмез. Аксине, озьлери булар ичюн ярдымгъа азыр аскерлердир.
76. (Ресулым!) О алда, оларнынъ сёзлери сакъын сени кедерлендирмесин. Шубесиз, биз оларнынъ гизлегенлерини де, ашкяр эткенлерини де бильмектемиз.
(Ольгенден сонъ тирильмекни инкяр эткен Убей б.Халеф чюрюген бир кемик алып, элинде уфкъалагъандан сонъ, Ресулуллахкъа дёнерек: «Аллаһ бу чюрюген кемиклерни текрар тирильтеджегине инанасынъмы?», деди. Ресулуллах (с.а.): «Эбет, сени тирильтеджек ве джеэннемге сокъаджакъ», дие джевап берди. Бунынъ узерине 77 ве 78-нджи аетлер назиль олды).
77. Инсан корьмезми ки, биз оны нутфеден яраттыкъ. Бир де бакъасынъ ки, ап-ачыкъ душман кесильген.
78. Озюнинъ яратылышыны унутып, бизге къаршы мисаль кетирмеге къалкъыша ве: «Шу чюрюген кемиклерни ким тирильтеджек?» дей.
79. Де ки: Оларны ильк кере яраткъан тирильтеджек. Чюнки, О, эр тюрлю яратувны гъает яхшы билир.
80. Яш агъачтан сизге атеш чыкъарыджы Одыр. Иште, атешни сиз ондан якъмакътасынъыз.
(Бедевийлер агъачларны бир-бирине ышкъалаяракъ ве якъаракъ, атеш эльде эте эдилер. Ем-ешиль агъачтан атеш чыкъармагъа къадир олгъан Аллаһ чюрюген кемиклерни тирильтмеге де къадирдир. Аетте бунъа ишарет этильмекте).
81. Коклерни ве ерни яраткъан, оларгъа бенъзегенлерни яратмагъа къадир дегильми? Эбет! Эльбетте, къадирдир. О, эр шейни хакъкъы иле билиджи, яратыджыдыр.
82. Бир шей яратмакъ истеген вакътында, Онынъ япкъаны «Ол» деювден ибареттир. Аман олур.
83. Эр шейнинъ мульки озь элинде олгъан Аллаһнынъ шаны не къадар юджедир! Сиз де Онъа дёнеджексинъиз.

37. эс-СААФФААТ

Адыны, саф туткъан мелеклерге ишарет эткен ильки аеттен алгъан ве кяинаттаки кучьлерден сёз эткен бу суре Меккеде энген, 182 аеттир. Ильки учь аетте саф туткъан мелеклерге, булутларны ёнельткен ве идаре эткен

кучьке, зикр эткен тильге яхут инсангъа емин этилерек, Аллаhнынъ бир олгъаны акъикъаты ортагъа къоюлгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-4. Саф-саф тизильгенлерге, топлап сюргенлерге, зикр окъугъанларгъа емин этерим ки, иляхынъыз бирдир.
(Бу ерде «саф-саф тизильгенлер, топлап сюргенлер ве зикр окъугъанлар»нынъ мелеклер олгъаны айтылгъан. Айрыджа, буларнынъ кок джисимлери, рухлар, мукъаддес джеверлер, Къур'ан аетлери, алимлер ве гъазийлер олгъаныны сейлегенлер де бар).

5. О, эм коклернинъ, ернинъ ве экиси арасындакилернинъ Рабби, эм де шаркъларнынъ Раббидир.
(Йыл боюнджа кунеш фаркълы ерлерден догъгъаны ичюн «шаркълар» денильген).

6. Биз якъын кокни, бир сюснен, йылдызларнен сюследик.

7. Ве (кок юзюни) итааттан чыкъкъан эр шейтандан къорчаладыкъ.

8. Олар, артыкъ меле-и а'ляагъа (юдже топлулыкъкъа) къулакъ асалмазлар. Эр тарафтан ташборанына тутулырлар.

9. Къувулып атылырлар. Ве олар ичюн девамлы бир азап бардыр.

10. Анджакъ (мелеклернинъ къонушувларындан) бир сёз алгъан олса, оны да делип кечкен бир парлакъ ышыкъ такъип этер.

11. Шимди сора олардан! Яратув нокътаи назарындан, олар даа зормы, ёкъса бизим яраткъан (инсанлар)ымызмы? Шубесиз, биз озьлерини япышкъакъ бир чамурдан яраттыкъ.

12. Ёкъ, сен шашмакътасынъ. Албуки, олар алай этмектелер.

13. Озьлерине огют берильген вакъытта огют алмазлар.

14. Бир муджизе корселер, алай этерлер.

15. Бу, анджакъ ачыкъ бир тылсымдыр, дерлер.
(Бу сёзни айнынъ экиге болюнюви муджизеси олгъан вакъытта сёйлеген эдилер).

16. «Акъикъатен биз ольген, топракъ ве кемик олгъан вакътымызда тирильтиледжекмизми?»

17. Ильк аталарымыз да (тирильтиледжек)ми?».

18. Де ки: Эбет, эм де хор ве хакъир оларакъ (тирильтиледжексинъиз).

19. О (тирильтюв) къоркъунч бир сестен ибарет оладжакъ, о анда оларнынъ козьлери ачылып, этрафкъа бакъаджакълар.
(Бу ердеки къоркъунч сес Суургъа экинджи кере уфюрилиштир).

20. (Вазиетни корьген кяфирлер:) Эй-вах бизге! Бу джеза кунюдир, дерлер.

21. Иште, бу, яланламыш олдыгъынъыз укюм кунюдир.

22-24. (Аллаh мелеклерине эмир этер:) залымларны, оларнынъ айны ёлдаки аркъадашларыны ве Аллаhтан башкъа табынгъан путларыны топланъ. Оларгъа джеэннемнинъ ёлуны косьтеринъ. Оларны тутукъланъ,

чюнки олар соргъугъа чекиледжеклер.
25. Сизге не олды ки, бир-биринъизге ярдым этмейсинъиз?
26. Эбет, олар о куню зиллетнен боюн эгеджеклер.
27. (Иште, бу вазиетке тюшкен вакъытларында) олардан бир къысмы дигерлерине ёнелир, бир-бирилерини месулиетли тутмагъа арекет этерлер.
28. (Уйгъанлар, уйгъан адамларына:) Сиз бизге сагъдан келир эдинъиз (догърулардан корюне эдинъиз) дерлер.
29-30. (О бирлери де:) «Аксине, дерлер, сиз инангъан кимселер дегиль эдинъиз. Бизим сизге зорлайджакъ бир кучюмиз ёкъ. Факъат сиз озюнъиз ёлдан азгъан бир топлум эдинъиз».
31. «Шунынъ ичюн Раббимизнинъ укми бизге хакъ олды. Биз (хакъ эткен джезамызны) мытлакъа татаджакъмыз».
32. «Биз сизни ёлдан аздырдыкъ. Чюнки, озюмиз де ёлдан азгъан эдик».
33. Шубесиз, о куню олар азапта берабердирлер.
34. Иште, биз сучлуларгъа бойле япармыз.
35. Чюнки оларгъа: Аллаһтан башкъа танъры ёкътыр, денильген вакъытта, кибирнен тиреле эдилер.
36. «Меджнун бир шаир ичюн биз танърыларымызны быракъаджакъмызмы?», дер эдилер.
(Кяфирлернинъ «меджнун, шаир» деген затлары Аз.Муһаммед эди. Онъа уйып, путларны быракъмакъ озьлерине агъыр кельгени ичюн, бойле дей эдилер).
37. Ёкъ! О, акъикъатны кетирди ве пейгъамберлерни де догърулады.
38. Шубесиз, сиз аджджы азапны татаджакъсынъыз.
39. Чекеджек джезанъыз япаяткъанынъыздан башкъа бир шейнинъ джезасы дегиль.
40. (Бу азаптан) анджакъ Аллаһнынъ халис къуллары истисна этиледжек.
41-44. Булар ичюн билинген бир рызыкъ, чешит мейвалар бар. Наим дженнетлеринде къаршылыкълы курсилер узерине къурулгъан алда оларгъа икрам этилир.
45. Оларгъа чокъракътан (толдурылгъан) къаделер долаштырылыр.
46. Шеффафтыр, ичкенлерге лезет берир.
47. О ичкиде не серсемлетюв бардыр, не де онынънен саргъош олурлар.
48. Янларында, гузель бакъышларыны ялынъыз оларгъа багъышлагъан, ири козьлю зевджелер бардыр.
49. Олар, кунь юзю корьмеген йымырта киби бем-беяздыр.
50. Иште, о вакъытта бир-бирилерине дёнерек, (дюньядаки алларыны) сорайджакълар.
51. Араларындан бири: «Меним бир аркъадашым бар эди», дер.
(Риваетке коре, бу затнынъ аркъадашы, ольгенден сонъ тирильмекни инкяр эткен бириси эди. Базы тефсирджилерге коре, бу аркъадаш шейтандыр. Базыларына коре де, Кеһф суресининъ 32-нджи аетинде

кечкен эки адамдыр.)

52-53. Дер эди ки: Сен де (тирильмеге) инангъандансынъмы? Биз олюп, кемик, сонъра да, топракъ алына кельген вакътымызда (тирильтилип) джезаланаджакъмызмы?

54-55. (О зат, дюньяда кечкен адисени бу шекильде анълаткъандан сонъ, Аллаһ Тааля о ерде олгъанларгъа: «Сиз ишнинъ акъикъатына вакъыфсынъызмы?» деди. Иште, о вакъытта сёйлеген бакъты, аркъадашыны джеэннемнинъ ортасында корьди.

56-57. «Емин этерим ки, сен аз даа мени де эляк этеджек эдинъ. Раббимнинъ нимети олмаса эди, шимди мен де (джеэннемге) кетирильгенлерден олур эдим», деди.

58-61. Бириндж олюмимиз истисна, бир даа биз ольмейджек ве бир даа азап корьмейджек дегильмизми? Шубесиз бу, буюк къуртулыштыр. Чалышкъанлар, бойле бир къуртулыш ичюн чалышсын.

62-63. Шимди, зияфет оларакъ, дженнет эхли ичюн анъылгъан бу ниметлер даа хайырлымы, ёкъса, закъкъум терегими! Биз оны (закъкъумны) залымлар ичюн бир фитне (имтиан) яптыкъ.
(Дюньяда кяфирлер буны инкяр эттилер. Атешнинъ ичинде терек олурмы, дедилер. Джеэннемде оськен терек сёзю кечкенинен: Атеш, терекни якъар экен, джеэннемде насыл терек олур? дие алай эткен эдилер. Бу нокътаи назардан, бу сёз олар ичюн бир имтиан олды. Бу сёзден козьде тутулгъан мананы анъламагъанларындан, яхшыджа куфюрге тюштилер. Аллаһ истесе, джеэннем якъалмайджакъ бир агъачны ярата биледжегини тюшюналмадылар).

64. Зира, о, джеэннемнинъ тюбюнде осюп етишкен бир теректир.

65. Гъонджелери санки шейтанларнынъ башлары кибидир.

66. (Джеэннемдекилер) Ондан ашарлар ве къарынларыны ондан толдурырлар.

67. Сонъра закъкъум емегининъ узерине олар ичюн, къайнагъан сув къарыштырылгъан бир ички бардыр.

68. Сонъ кесен-кес оларнынъ дёнюши чылгъын атешке оладжакъ.

69-70. Шубесиз, олар аталарыны далялетте булдылар да, пешлеринден чапышып кеттилер.

71. Ант олсун ки, олардан эвель эски миллетлернинъ чокъу далялетке тюшти.

72. Шубесиз, биз оларгъа тенбиеджилер ёллагъан эдик.

73. Тенбиеленгенлернинъ акъибети не олгъанына бир бакъ!

74. Аллаһнынъ ихлясллы къуллары истисна.
(Бундан сонъки аетлерде Аз.Нуһнен къавмынынъ къыссасы анълатыла).

75. Ант олсун, Нуһ бизге ялварып-якъарды. Биз де дуаны не гузель къабул этермиз!
(Аз.Нуһ: Раббим! Мен магълюп вазиеттем, манъа ярдым эт! дие дуа эткен, Аллаһ да дуасыны къабул буюраракъ, къавмыны сувда

богъмакъ суретинен эляк эткен эди).

76. Озюни ве аилесини буюк фелякеттен къуртардыкъ.

77. Биз ялынъыз Нуһнынъ союны бакъий къалгъанлардан эттик.
(Аз.Нуһнынъ союндан башкъаларынынъ эписи эляк этильген ве Нуһ туфанындан сонъ, ер юзюндеки инсанларнынъ несли Азрети Нуһтан кельгендир).

78. Сонъундан кельгенлер арасында онъа эйи бир нам быракътыкъ.

79. Бутюн алемлерден Нуһкъа селям олсун!

80. Иште, биз эйилерни бойле мукяфатландырырмыз.

81. Зира, о бизим инангъан къулларымыздан эди.

82. Ниает, о бирлерини (инанмагъанларны) сувда богъдыкъ.
(Бундан сонъ, Аз.Ибрахимнинъ къыссасындан бир къысым анълатылгъан, семавий динлернен ёлланылгъан пейгъамберлернинъ эписининъ бир-бирини уйгъун корьгени ве тасдикъ эткени беян этильген).

83. Шубесиз, Ибрахим де онынъ (Нуһнынъ) миллетинден эди.
(Араларында узун асырлар кечкенине рагъмен, диннинъ эсасларында Азрети Ибрахим Нуһкъа багълы эди).

84. Чюнки, Раббине халис бир къальпнен кельди.

85. Хатырдамы, о, бабасына ве къавмына: Сиз кимге къуллыкъ этмектесинъиз? деген эди.

86. «Аллаһтан башкъа бир такъым уйдурма иляхлар истемектесинъизми?»

87. «О алда, алемлернинъ Рабби акъкъында фикринъиз недир?»
(Аз.Ибрахимнинъ къавмы йылдызларгъа бакъар, оларнен кяхинлик япар эдилер. Бир байрам куню Ибрахимге оларнен берабер байрам ерине кельмесини айттылар).

88. Бунынъ узерине, Ибрахим йылдызларгъа бойле бир бакъты.

89. Мен хастайым, деди.

90. Онъа артларыны чевирип кеттилер.

91-92. Яваштан путларынынъ янына барды. (О ерге къоюлгъан емеклерни корьгенинен:) Ашамайсынъызмы? Ничюн къонушмайсынъыз? деди.

93. Бунынъ узерине, янларына барып, сагъ элинен урды (къырып чыкъты).

94. (Путперестлер) чапышаракъ, Ибрахимге кельдилер.
(Ничюн путларны къыргъаныны сорадылар).

95-96. Ибрахим: Ёнгъан шейлеринъизге ибадет этерсинъизми! Албуки, сизни ве япаяткъанларынъызны Аллаһ яратты, деди.

97. Онынъ ичюн бир бина япынъ ве дер’ал оны атешке атынъ! дедилер.

98. Бойледже, онъа бир тузакъ къурмакъ истедилер. Факъат биз оларны алчакълардан эттик.

99-100. (О ерден къуртулгъан Ибрахим:) Мен Раббиме кетем. О манъа догъру ёлны косьтереджек. Раббим! Манъа салихлерден оладжакъ бир эвлят

бер, деди.
(Бойледже Аз.Ибрахим куфюр диярындан иджрет этерек, Шамгъа кетти).

101. Иште, о вакъытта биз оны акъыллы (тербиели) бир огъулнен мужделедик.

102. Бабасынен берабер юрюп кезеджек чагъына иришкенинен: Явруджыгъым! Руяда сени богъазлагъанымны корем; Бир тюшюн, не дерсинъ? деди. О да джевабен: Бабаджыгъым! Эмир олунгъан шейинъни яп. Иншааллааһ, мени сабыр эткенлерден булурсынъ, деди.
(Бу аетлерде Аз. Исмаилнинъ къурбан этилюви анълатыла. Бу къысса бир имтиандыр. Бу имтиан пейгъамбер олгъан бабанен огълу арасында олып кечкен. Аз. Ибрахимнинъ эки огълу бар эди: Исмаил ве Исхакъ. Къур'ан-ы Керимде къурбан этиледжек баланынъ исминден сёз этильмей. Амма, тефсирджилернинъ къанаатине коре, бу – Исмаилдир. Зира, вакъиа кочювден сонъ, аман олгъан ки, о заман Исмаил бар эди. Айрыджа, вакъиа Меккеде садир олгъан. Меккеге кельген де Исмаилдир. Ибрахим (а.с.) гедже тюшюнде бирисининъ онъа: «Аллаһ санъа огълунъны богъазламанъны эмир этмекте», дегенини эшиткен, саба олгъанынен, бунынъ шейтанданмы, Рахманданмы экени хусусында шекленген, учь гедже руяны текрар-текрар корьгенинен, бунынъ Аллаһтан экенини анълагъан).

103-
106. Эр экиси де теслим олуп, оны яны узерине яткъызгъанынен: Эй, Ибрахим! Руянъны керчеклештирдинъ. Биз яхшыларны бойле мукяфатландырырмыз. Бу, акъикъатен, чокъ ачыкъ бир имтиан, дие сеслендик.

107-
111. Биз, огълуна бедель оларакъ, онъа буюк бир къурбан бердик. Арттан келеджеклер арасында онъа (яхшы бир нам) къалдырдыкъ: Ибрахимге селям! дедик. Биз яхшыларны бойле мукяфатландырырмыз. Чюнки, о, бизим му'мин къулларымыздандыр.
(Сонъки Пейгъамбернинъ уммети онъа саляту селям окъур экен, Аз. Ибрахимни де анъар, оны хайырнен хатырларлар).

112-
113. Салихлерден бир пейгъамбер оларакъ, онъа (Ибрахимге) Исхакъны мужделедик. Озюни ве Исхакъны мубарек (къутлы ве берекетли) эйледик. Лякин, эр экисининъ неслинден эйи кимселер оладжагъы киби, озюне ачыкътан-ачыкъ феналыкъ эткенлер де оладжакъ.
(Бу джумледен олмакъ узьре, Ибрахимге чокъ эвлят берильген, Исхакънынъ неслинден, Аз. Якъубдан башлап, бир чокъ пейгъамберлер кельген. Экисининъ неслинден яхшыларнен берабер, яманларнынъ да чыкъувы, сой ве ыркънынъ хидает ве далялетте ролю олмагъаныны косьтерир).

114. Ант олсун, биз Мусагъа да, Харунгъа да ниметлер бердик.

115. Оларны ве къавмларыны о буюк сыкъынтыдан къуртардыкъ.

116. Оларгъа ярдым эттик де, гъалип кельген олар олды.

117. Эр экисине де ап-ачыкъ анълашылгъан бир китапны (Тевратны) бердик.

118. Эр экисини де догъру ёлгъа къавуштырдыкъ.
119-
120. Сонъундан кельгенлер арасында Муса ве Харунгъа селям олсун, дие (яхшы бир нам) къалдырдыкъ.
121. Догърусы, биз яхшыларны бойле мукяфатландырырмыз.
122. Шубесиз, экиси де му'мин къулларымыздан эди.
123. Ильяс да, шубе ёкъ ки, пейгъамберлерден эди.
124-
126. (Ильяс) миллетини: (Аллаhкъа къаршы келювден) сакъынмазсынъызмы? Яраткъанларнынъ энъ эйиси, сизинъ де Раббинъиз, сизден эвель кельген аталарынъызнынъ да Рабби олгъан Аллаhны быракъып да, Ба'льге табынырсынъызмы? деген эди.
(Ба'ль – Шамда Бек адлы шеэр халкъы табынгъан алтын путнынъ ады эди. Шимди бу ерге Ба'лебек денильмекте).
127-
128. Бунынъ узерине, Ильясны яланладылар. Шунынъ ичюн, Аллаhнынъ ихляслы къуллары истисна; оларнынъ эписи (джеэннемге алып барыладжакълар).
129-
130. Сонъунда кельгенлер арасында, онъа бир нам къалдырдыкъ, «Ильяскъа селям!», дедик.
131. Шубесиз, биз яхшыларны, иште бойле мукяфатландырырмыз.
132. Чюнки, о, бизим му'мин къулларымыздан эди.
(Бу ерде Аз. Луутнынъ къыссасындан бир болюм анълатылыр.)
133. Лутт да, эльбетте пейгъамберлерден эди.
134-
136. Арттакилер арасында къалгъан ихтияр бир къадындан гъайры, Луутны ве аилесининъ announced эписини къуртардыкъ. Сонъ дигерлерини ёкъ эттик.
137-
138. (Эй, инсанлар!) Эльбетте, сиз де саба ве акъшам оларгъа огърамакътасынъыз. Аля акъылланмайджакъсынъызмы?
139. Догърусы, Юнус да ёлланылгъан пейгъамберлерден эди.
(Бундан сонъки аетлерде де Аз. Юнуснынъ къыссасы анълатылыр.)
140. Хатырынъдамы, о, толу бир гемиге минип къачкъан эди.
141. Гемиде оларнен къаршылыкълы къур'а чектилер де, зарар эткенлерден олды.
(Юнус къыссасы ичюн бакъ. Энбийаа, 21/87-нинъ изааты).
142. Юнус озюни тенкъит этип турар экен, оны бир балыкъ ютты.
143-
144. Эгер Аллаhны тесбих эткенлерден олмаса эди, текрар тириледжек куньлерине къадар, онынъ къарнында къалыр эди.
(Юнус (а.с.)нынъ тесбихи бойле эди: _+Ляа иляахе илляа энте субхаанеке иннии кунту мине'з-заалимиин+_: Сенден башкъа илях ёкътыр, шубесиз, мен залымлардан олдым).
145. Алсыз бир вазиетте оны тышкъа чыкъардыкъ.
146. Ве усьтюне (кольге олсун ичюн) къабакъ чешитинден кениш япракълы бир небат осьтюрдик.
147. Оны, юз бинъ я да даа чокъ адамгъа пейгъамбер оларакъ ёлладыкъ.
(Аз. Юнуснынъ пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан ернинъ Мусулда Нинова шеэри олгъаны къайд этиле).

148. Сонъунда онъа иман эттилер, бунынъ устюне, биз де оларны бир муддетке къадар яшаттыкъ.
149. Путперестлерден сора: Къызлар Раббинънинъ де, эркеклер оларнынъмы?
150. Ёкъса, биз мелеклерни оларнынъ козю огюнде къыз оларакъ яраттыкъмы?
151-
152. Дикъкъат этинъ. Кесен-кес ялан уйдурып сёйлемектелер; «Аллаһ догъурды», демектелер. Олар, шубесиз, яланджылардыр.
153. Аллаһ къызларны огъуллардан усьтюн корьгенми!
154-
156. Не олмакъта сизге? Насыл укюм этмектесинъиз? Ич тюшюнмейсинъизми? Ёкъса, сизинъ ачыкъ бир делилинъиз бармы? *(Соралгъан делиль, мушриклернинъ мелеклернен багълы тюшюнджелери ве олар Аллаһнынъ къызлары олгъанларына даир инанчлары ичюндир).*
157. Догъру сёзлюлерден исенъиз, китабынъызны кетиринъ!
158. Аллаһнен джинлер арасында да, бир сой бирлиги уйдурдылар. Ант олсун, джинлер де озьлерининъ эсап ерине алып барыладжакъларыны билирлер.
159. Аллаһ оларнынъ ифтира этип кельгенлеринден юджедир, узакътыр.
160. Аллаһнынъ ихляскъа ириштирильген къуллары истиснадыр. (Олар азап корьмейджеклер).
161-
163. Сизлер ве табынгъан шейлеринъиз! Ич биринъиз джеэннемге киреджек кимседен башкъасыны Аллаһкъа къаршы ёлдан station саптыралмазсынъыз.
164-
166. (Мелеклер бойле дерлер:) Бизим эр биримиз ичюн белли бир макъам бар. Шубесиз, биз о ерде сыра-сыра турармыз ве шубесиз Аллаһны тесбих этермиз.
167-
169. Путперестлер: Эгер эвелькилерге берильгенлерден бизде де бир китап олса эди, мытлакъа Аллаһнынъ ихляслы къуллары олур эдик! дей эдилер.
170. Иште, шимди оны инкяр эттилер. Амма илериде биледжеклер.
171. Ант олсун ки, Пейгъамбер къулларымызгъа сёз бергендирмиз:

172. Олар мытлакъа заферге къавушаджакълар.
173. Бизим ордумыз, шубесиз усьтюн келеджек.
174. Шунынъ ичюн, сен бир муддет къадар олардан юзь чевир.
175. Оларнынъ алыны корь, олар да кореджеклер.
176. Азабымызны аджеле истемектелерми?
177. Азап юртларына энгенде, тенбиеленгенлернинъ (факъат ёлгъа кельмегенлернинъ) сабасы не фена олур!
178. Сен бир замангъа къадар олардан юзь чевир.
179. Оларнынъ алыны корь, олар да кореджеклер.
180. Сенинъ иззет саиби Раббинъ, олар ифтира этмекте олгъан

васыфларындан юджедир, узакътыр.
181. Ёлланылгъан бутюн пейгъамберлерге селям олсун!
182. Алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа да хамд олсун!

38. СААД

Къамер суресинден сонъ Меккеде энген. 88 аеттир. Исмини биринджи аетте ер алгъан Саад арифинден алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-2. Саад. Огют берген Къур'ангъа емин этерим ки, куфюр эткенлер, (идда эткенлерининъ) аксине, бир гъурур ве болюнюв ичиндедирлер.

3. Олардан эвель нидже несиллерни эляк эттик. О заман ферьяд эттилер. Албуки, артыкъ къуртулмакъ заманы дегиль эди.
(Ашагъыдаки аетлерде кяфирлернинъ базы иддаларына ер берилерек, вазиетлери бойле анълатылгъандыр:)

4-5. Араларындан оларгъа бир тербиеджининъ келювине шаштылар ве кяфирлер: Бу пек яланджы бир сихирбаздыр! Танърыларны, бир танъры яптымы? Догърусы, бу шашыладжакъ бир шей! дедилер.
(Къурейшлилер бу сёзлеринен Аз. Муһаммедни танымайып, инкяр эте эдилер. Аз. Пейгъамбер Келиме-и Тевхидни тевсие эткен вакътында мушриклер: «Бир танъры бутюн яраттыкъларны насыл идаре эте билир?», деген ве Аллаһнынъ бирлигини къабул этмеге янашмагъан эдилер).

6-8. Олардан илери кельгенлери: Юринъ, танърыларынъызгъа багълылыкъта тирелинъ, сизден истенильгени, шубесиз будыр. Сонъки динде де буны эшитмедик. Бу, анджакъ бир уйдурмадыр. Къур'ан арамыздан Муһаммедге эндирильдими? диерек турып кеттилер. Бельки, булар Къур'аным акъкъында шубеге тюштилер. Ёкъ! Азабымны даа татмадылар.
(Юкъарыдаки аетлерде, Аз. Пейгъамбер де давет этильген Эбу Талибнинъ эвиндеки топлашув ве онынъ нетиджеси хабер берильмекте. Къур'ан-ы Керимни инкяр эткенлер, бабаларынынъ динлеринде бойле бир шей эшитмегенлерини идда этмекте эдилер).

9. Ёкъса, азиз ве лютфкяр Раббинънинъ рахмет хазинелери оларнынъ янындамы!

10. Яхут коклернинъ, ернинъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ укюмранлыгъы оларнынъ элиндемидир? Ойле исе, (коклернинъ) ёлларында юксельсинлер (бакъайым)!

11. Олар, чешит топлулыкълардан олгъан бир ордудыр; иште, шу ерде дагъылувгъа огъратыладжакълар.
(Дагъылувгъа огъратыладжакъларнынъ ери Бедир, Хендек ве Мекке

олгъаны айтыла).

12- Олардан эвель Нуh къавмы, Аад къавмы, къазыкълар саиби Фыравун,
13. Семууд, Луут къавмы ве эйке халкъы да, пейгъамберлерини яланладылар. Иште, булар да (пейгъамберлерге къаршы) бирлешкен топлулыкълардыр.

(Аетте, Фыравун ичюн «къазыкълар саиби» денилюви, онынъ сарай ве салтанат саиби олувыны ифаде этювинен берабер, азап берген кимселерининъ эллерини, аякъларыны дёрт къазыкъкъа багълаяракъ эскендже эткенини анълатмакъта).

14. Оларнынъ эр бири ёлланылгъан пейгъамберлерни яланладылар да, бу себептен (озьлерине) азабым хакъ олды.

15. Булар да анджакъ, бир ан кечикмейджек къоркъунч бир сес беклемектелер.

16. Раббимиз! Бизим пайымызны эсап кунюнден эвель бер, дедилер.

(Мекке кяфирлери, «Амель дефтерлери сагъ тарафтан берильгенлерге кельгенде...» аети назиль олгъан вакъытта, аетте беян этильген алайлы ифадени сёйлегенлер).

(Ашагъыдаки аетлерде, Аз. Давуд ве онынъ кечирген имтианы анълатылмакъта).

17. (Ресулым!) Оларнынъ айткъанларына сабыр эт, къулымыз Давудны, о къувет саиби затны хатырла. О, эп Аллаhкъа ёнелир эди.

(Риваетке коре, Аз. Давуднынъ кучьлюлиги, ибадетке олгъан даяныкълылыгъы эди. Бир кунь ораза тутар, бир кунь ашар эди. Гедженинъ анджакъ учьте биринде юкълар, къалгъан саатлерини эп идабетнен кечирир эди).

18- Догърусы, биз акъшам-саба онынънен берабер тесбих эткен дагъларны,
19. топлу алында, къушларны онынъ эмири алтына берген эдик. Эписи Онъа ёнельгендир.

(Ибн Аббас къушлукъ намазынынъ бу аетке коре къылынгъаныны анълаткъан. Риваетке коре, Дженаб-ы Хакъ, Давуд (а.с.)гъа гузель ве гурь бир сес ихсан эткен. О Зебурны окъугъанда бутюн вахший айванлар этрафында топлана ве оны динълей экенлер).

20. Онынъ укюмранлыгъыны къуветлендирген, онъа икмет ве гузель къонушма берген эдик.

(Аз. Давуд, эйбетли олмакъ, Аллаh тарафындан ярдымгъа огърамакъ ве озюне бир чокъ къоруйыджы берильмек, буюк ордуларгъа къоманданлыкъ этмек киби дереджелернен къуветлендирильген, айрыджа пейгъамберлик, китап, шериат, юксек илим, амель, гузель къонушма ве икметке саип олгъан эди).

21- (Эй, Муhаммед!), Санъа даваджыларнынъ хабери кельдими?
22. Маабеднинъ диварына тырмашып, Давуднынъ янына кирген эдилер де, Давуд олардан къоркъкъан эди. «Къоркъма! Биз бир-бирине душман эки даваджымыз, арамызда адалетнен укюм эт, акъсызлыкъ япма; бизге догъру ёлны косьтер», дедилер.

(Дауд (а.с.) месджитте ибадет эткени ичюн, къоруйыджылар

кельгенлернинъ кирмесине изин бермеген эдилер. Сёз этильген эки даваджы, Аз. Давудгъа суикъастта булунмакъ истеген эки душман эди. Чеврелеринде Аз. Давуднынъ къоруйыджыларыны корюп, макъсатларына иришалмайджакъларыны анълагъанларынен, бу ялан даваны уйдургъан эдилер).

23. (Олардан бири бойле деди:) Бу, къардашым. Онынъ докъсан докъуз къоюны бар. Менде исе, тек бир къоюн бар. Бойле экен: «Оны да манъа бер», деди ве тартышмада мени енъди.

24. Давуд: Ант олсун ки, сенинъ къоюнынъны озь къоюнларына къошмакъ истемекле, санъа акъсызлыкъ япкъан. Догърусы, ортакъчыларнынъ чокъусы бир-бирилерининъ акъларына теджавуз этерлер. Ялынъыз иман этип де, яхшы ишлер япкъанлар истисна. Олар да не къадар аз! деди. Давуд озюни сынагъанымызны зан этти ве Раббинден магъфирет тилеерек, эгилип седждеге къапанды, тёвбе этип, Аллаһкъа ёнельди.

25. Сонъ бу арекетинден толайы, оны багъышладыкъ. Шубесиз, янымызда онынъ юксек бир макъамы ве гузель бир келеджеги бардыр.

26. Эй, Давуд! Биз сени ер юзюнде халифе яптыкъ. О алда, инсанлар арасында адалетнен укюм эт. Арзу ве авеске уйма, сонъ бу сени Аллаһнынъ ёлундан саптырыр. Догърусы, Аллаһнынъ ёлундан сапкъанларгъа, эсап кунюни унуткъанларына къаршылыкъ, четин бир азап бардыр.

27. Кокни, ерни ве экиси арасындакилерни биз бош ерге яратмадыкъ. Бу зан, инкяр эткенлернинъ занын дыр. Вай о инкяр эткенлернинъ атештеки алына!

28. Ёкъса, биз иман этип де, яхшы ишлер япкъанларны ер юзюнде бозгъунджылыкъ япкъанлар киби тутаджакъмызмы? Я да (Аллаһтан) къоркъкъанларны ёлларындан чыкъкъанлар киби саяджакъмызмы?

29. (Ресулым!) Санъа бу мубарек Китапны, аетлерини тюшюнсинлер ве акъылы олгъанлар огют алсынлар, дие эндирдик.

(Бундан сонъ Аз. Сулейманнынъ къыссасына ер бериле.)

30. Биз Давудгъа Сулейманны бердик. Сулейман не гузель бир къул эди! Догърусы, о даима Аллаһкъа ёнелир эди.

31. Акъшам усьтю онъа чалымлы, джынслы къошу атлары такъдим этильген эди.

32-
33. Сулейман: Акъикъатен, мен мал севгисини, Раббимни анъмакъ ичюн истедим, деди. Ниает, кунеш батты. (О заман:) Оларны (атларны) текрар манъа кетиринъ, деди. Аякъларыны ве боюнларыны сыйпамагъа башлады.

(Ает муаребе ичюн ат беслевнинъ эвельден берли девам этип кельген гузель бир адет олгъаныны ортагъа къоймакъта. Аз. Сулейман, дженк итияджы белли олгъанынен, атларнынъ азырланувыны ве огретмек ичюн къоштырылмасыны эмир этерек, «Мен буларны дюньяда нефсимнинъ истеги ичюн дегиль, Аллаһнынъ эмри ве онынъ динини къуветлендирмек истегеним ичюн севем», деген эди).

34. Ант олсун, биз Сулейманны имтиан эттик. Тахтынынъ усьтюне бир

джесет быракъа къойдыкъ, сонъ о, кене эски алына къайтты.
(Сулейман (а.с.) агъыр бир хасталыкъкъа огърагъан девирде имтиан этильген, хасталыгъы вакътында «джансыз джесет» дениледжек къадар зайыфлашкъан, сонъ текрар сагълыгъына къавушкъан).

35. Сулейман: Раббим! Мени багъышла; манъа, менден сонъ кимсе иришалмайджакъ бир укюмранлыкъ бер. Шубесиз, сен, даима багъышлавда булуныджысынъ, деди.

36-
38. Бунынъ узерине, биз де, истеген ерине онынъ эмринен къолай эскен рузгярны, бина къургъан ве далгъычлыкъ япкъан шейтанларны, демир алкъаларнен багълы дигер яратылгъанларны онынъ эмрине бердик.

39. «Иште, бу бизим багъышладыгъымыздыр. Истер бер, истер (элинъде) тут; эсапсыздыр», дедик.

40. Догърусы, онынъ бизим янымызда буюк бир дегери ве гузель бир ери бар.

41. (Ресулым!) Къулымыз Эййубны да анъ. О, Раббине: Догърусы, шейтан манъа бир ёргъунлыкъ ве эзиет берди, дие сесленген эди.

42. Аягъынънен ерни теп! Иште, йикъанаджакъ ве ичиледжек сувукъ бир сув (дедик).
(Раатсызлангъан Эййуб (а.с.), бу сувнен йикъангъан, муджизе оларакъ, ич ве тыш хасталыкъларынынъ эписинден бунынънен къуртулгъан).

43. Бизден бир рахмет ве кямиль акъыл саиплери ичюн де, бир ибрет олмакъ узьре, онъа эм аилесини, эм де оларнен берабер о къадарыны даа багъышладыкъ.
(Аз. Эййуб ве аилеси дарма-дагъын алда олгъанда, бир ерге топлангъан, сайылары эвелькинден бир къат даа арткъан, гъайыплары зиядесинен ерине кетирильген).

44. Элинъе бир демет сап ал да, онынънен ур, еمининъни бойле ерине кетир. Акъикъатен, биз Эййубни сабырлы (бир къул) булгъан эдик. О, не яхшы къул эди! Даима Аллаhкъа ёнелир эди.
(Риваетке коре, Эййуб (а.с.) къадынынынъ бир хатасындан отърю, сагълыгъы кельген сонъ, онъа юз сопа урмагъа емин эткен. Албуки, къадынынынъ, онъа хызметлери, федакярлыкълары буюк эди. Шунынъ ичюн Дженаб-ы Хакъ, юз дане экин сапындан тешкиль олгъан бир деметнен бир кере урулувыны кяфи корьген.
Ашагъыдаки аетлерде пейгъамберлернинъ къыссаларындан парчалар хатырлатылыр.)

45. (Эй, Муhаммед!) Къуветли ве басиретли къулларымыз Ибрахим, Исхакъ ве Якъубны да анъ.

46. Биз оларны, хусусен ахирет юртуны тюшюнген ихляслы кимселер къылдыкъ.

47. Догърусы, олар бизим къатымызда сечильген эйи кимселердендир.

48. Исмаилни, Эльйесаны, Зулькифльни де анъ. Эписи де эйилердендир.
(Бу аетлер, пейгъамберлернинъ гунахтан сакъынгъанларына делялет этмекте, чюнки Дженаб-ы Хакъ мутлакъ оларакъ эписининъ

«эйилер»ден олгъанына укюм эткен. Бунъа мукъабиль му'миннен мункирнинъ акъибети де бойле анълатылгъан:)

49. Иште, бу бир хатырлатувдыр. Догърусы, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанларгъа гузель бир келеджек бар.
50. Къапулары ялынъыз оларгъа ачылгъан Адн дженнетлери бар.
51. Олар курсилерге ясланып къуруларакъ, о ерде бир чокъ мейвалар ве ичимликлер истерлер.
52. Янларында, зевджелеринден башкъасына бакъмагъан, озьлерине яшдаш дюльберлер бардыр.
53. Иште, эсап куню ичюн сизге ваде олунгъан шейлер булардыр.
54. Шубесиз, бу, бизим берген рызкъымыздыр. Онъа битмек ве тюкенмек ёкътыр.
55. Бу, бойле; амма ёлдан азгъанларгъа фена бир келеджек бар.
56. Олар джеэннемге киреджеклер. О ер не фена бир къалув еридир.
57. Иште, бу; къайнагъан сув ве ириндир. Оны татсынлар.
58. Бунъа бенъзеген даа тюрлю-тюрлю башкъалары да бар.
59. (Инкярджыларнынъ буюклерине:) Иште, бу, сизнен берабер джеэннемге киреджек топлулыкътыр (денильгенде, буюклери:) Олар раатлыкъ юзю корьмесин, дерлер). Олар мытлакъа атешке киреджеклер.
60. (Буюклерге уйгъанлар исе:) Ёкъ, асла сиз раатлыкъ юзю корьменъ! Оны бизим огюмизге сиз кетирдинъиз! Не фена бир ердир! дерлер.
61. Кене олар: Раббимиз! Буны бизим огюмизге ким кетирген исе, онынъ атештеки азабыны эки къат арттыр! дерлер.
62. (Инкярджылар) дерлер ки: Озьлерини дюньяда олгъанда яманлардан сайгъан кимселеримизни бу ерде ничюн корьмеймиз?
63. Алайгъа алгъанларымыз олар дегиль эдими? Ёкъса, (бу ерделер де) оларны козьден къачырдыкъмы?
64. Иште, бу, джеэннем эхлининъ давасы, шубесиз бир акъикъаттыр.
(Мекке кяфирлерининъ алай эткен инсанлары – Аммар, Билял ве Сухейб (р.а.) киби факъыр му'минлер эди).
65. (Ресулым!) Де ки: Мен садедже бир тенбиеджийим. Тек ве къаххар олгъан Аллаһтан башкъа бир танъры ёкътыр.
66. Коклернинъ, ернинъ ве экисининъ арасында олгъанларнынъ Рабби (олгъан Аллаһ) усьтюндир, чокъ багъышлайыджыдыр.
67-68. Де ки: Бу буюк бир хабердир. Амма, сиз ондан юзь чевирмектесинъиз.
69. Олар о ерде давалашкъанда, меним меле-и а'ляа акъкъында ич бир бильгим ёкъ эди.
(Тефсирлерге коре, меле-и а'ляанынъ манасы – Аллаһнынъ къонушмакъ ичюн мелеклерни топлагъан юдже меджлисидир).
70. Мен анджакъ ап-ачыкъ бир тенбиеджи олгъаным ичюн, манъа вахий

олунмакъта.
71. Раббинъ мелеклерге деген эди ки: Мен муакъкъакъ чамурдан бир инсан яратаджам.
72. Оны тамамлап, ичине де рухумдан уфлеген заманымда, дер’ал онъа седжедеге къапанынъ!
73. Бутюн мелеклер топтан седжде эттилер.
74. Ялынъыз Иблис седжде этмеди. О буюклик таслады ве кяфирлерден олды.
75. Аллаһ: Эй, Иблис! Эки элимнен яраткъаныма седжде этювден сени мен эткен недир? Кибирлендинъми, ёкъса, юджелерденсинъми? деди.
76. Иблис: Мен ондан хайырлыйым! Мени атештен яраттынъ, оны чамурдан яраттынъ, деди.
77- Аллаһ: Чыкъ о ерден (дженнеттен)! Сен артыкъ къувулгъан бирисисинъ,
78. джеза кунюне къадар лянетим сенинъ узеринъдедир! буюрды.
79. Иблис: Эй, Раббим! О алда, текрар тирильтиледжек куньлерине къадар манъа мухлет бер, деди.
80- Аллаһ: Айды, сен белли куньгедже мухлет берильгенлерденсинъ,
81. буюрды.
82- Иблис: Сенинъ мутлакъ къудретинъе ант олсун ки, олардан ихляскъа
83. ириштирильген къулларынъ бир тарафта, эписини мытлакъа ёлдан аздыраджам, деди.
84- Догърусы – ки мен эп догъруны сёйлерим – мытлакъа сен ве санъа
85. уйгъанларнынъ эписинен джеэннемни толдураджам! буюрды.
86. (Ресулым!) Де ки: Бунъа къаршылыкъ мен сизден бир акъ истемейим. Ве мен олгъанындан башкъа тюрлю корюнгенлерден де дегилим.
87. Бу Къур'ан, анджакъ алемлер ичюн бир огюттир.
88. О берген хабернинъ догърулыгъыны бираз вакъыт сонъджа чокъ яхшы биледжексинъиз.

39. эз-ЗУМЕР

Меккеде назиль олгъан. 75 аеттир. Ялынъыз 53-55-нджи аетлер Мединеде энген. Адыны 71 ве 73-нджи аетлерде анъылгъан му'мин ве кяфирлернинъ тешкиль эткен топлулыкълары манасындаки «_+Зумер+_» келимесинден алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Бу Китап иззет ве икмет саиби Аллаһ къатындан эндирильгендир.
2. (Ресулым!) Шубесиз ки, Китапны санъа хакъ оларакъ эндирдик. О алда, сен де динни Аллаһкъа хас къыларакъ (ихляснен) къуллыкъ эт.
3. Дикъкъат эт, халис дин ялынъыз Аллаһнынъдыр. Оны быракъып, озьлерине бир такъым достлар эдингенлер: Оларгъа бизни, садедже

Аллаһкъа якълаштырсынлар, дие къуллыкъ этмектемиз, дерлер. Догърусы, Аллаһ давалашкъан шейлеринде араларында укюм береджек. Шубесиз, Аллаһ, яланджы ве инкярджы кимсени догъру ёлгъа къавуштырмаз.

(Араплар, путлары вастасынен, Аллаһкъа якъынлашаджакъларына инана эдилер. Ислям дини Аллаһтан башкъа ич бир шейге къуллыкъ этильмейджегини, оларнынъ бу арекетлери Аллаһкъа ортакъ къошув олгъаныны бильдирди ве буны кесен-кес ясакълады).

4. Эгер Аллаһ бир эвлят эдинмек истесе эди, эльбетте яраткъанларындан истегенини сечер эди. О, юджедир. О, тек ве къаххар олгъан Аллаһтыр.

5. Аллаһ, коклерни ве ерни хакъ иле яратты. Геджени куньдюзнинъ усьтюне орьтмекте, куньдюзни де гедженинъ усьтюне сармакъта. Кунешни ве айны эмири алтына алгъан. Эр бири белли бир девирге къадар акъып кетер. Дикъкъат эт! О, азиздир ве чокъ багъышлайыджыдыр.

(Гедже ве куньдюзнинъ бир-бирине орьтюлип сарылувынен, вакъытларынынъ узалып-къыскъаргъанына, ернинъ юварлакълыгъына, эм озюнинъ, эм де кунеш этрафында айлангъанына ишарет этильген. Зикр этильген аетлер, тевхид инанчыны ве бу инанчны къуветлендирген делиллерни изаатламакъта).

6. Аллаһ сизни тек бир кишиден (Адемден) яратты, сонъ ондан да, зевджесини яратты. Сиз ичюн айванлардан секиз эш мейдангъа кетирди. Сизни де, аналарынъызнынъ къарынларында учь къатлы къаранлыкъ ичинде чешит девирлерден кечиререк, яратмакъта. Иште, бу, яратыджы Раббинъиз Аллаһтыр. Мульк Онынъдыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. Ойле экен, насыл ола да, (Онъа къуллыкътан) чевирильмектесинъиз?

(Яратылгъан «секиз эш» – эркеги ве ыргъачысынен берабер, деве, сыгъыр, къоюн ве эчкидир. «Учь къаранлыкъ» къарын – толь ятагъы ве бала кисесидир. «Чешит девирлер»нен баланынъ ана рахимине тюшювинден догъувына къадар кечирген девирлер ве осюви назарда тутула).

7. Эгер инкяр этер исенъиз, шубесиз, Аллаһ, сизге мухтадж дегильдир. Бунынънен берабер, О, къулларынынъ куфюрине разы олмаз. Эгер шукюр этер исенъиз, сизден буны къабул этер. Ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунахыны чекмез. Ниает, эпинъизнинъ къайтып бараджагъынъыз Раббинъизгедир. Япкъанларынъызны О сизге хабер берир. Чюнки, О, къальплерде олгъан эр шейни хакъкъы иле билиджидир.

8. Инсаннынъ башына бир сыкъынты кельгенде, Раббине ёнелерек, Онъа ялварыр. Сонъ Аллаһ озюнден онъа бир нимет бергенинен, эвельден ялваргъаныны унутыр. Аллаһнынъ ёлундан саптырмакъ ичюн Онъа ортакълар къошар. (Эй, Муһаммед!) де ки: Куфринъ иле бираз эгленип тур; чюнки, сен муакъакъ джеэннем эхлинденсинъ.

9. Ёкъса, геджелейин седжде этерек ве къыямда тураракъ, ибадет эткен,

ахиреттен чекинген ве Раббининъ рахметини тилеген кимсе (о инкярджы киби)дирми? (Ресулым!) де ки: Ич бильгенлернен бильмегенлер бир олурмы? Догърусы, анджакъ акъыл саиплери буларны хакъкъы иле тюшюнир.

10. (Ресулым!) Сёйле: Эй, инангъан къулларым! Раббинъизге къаршы келювден сакъынынъ. Бу дюньяда эйилик япкъанларгъа эйилик бар. Аллаһ (яраткъан) ер юзю кеништир. Ялынъыз сабыр эткенлерге мукяфатлары эсапсыз оденеджек.

(Эйи даврангъанларгъа хабер берильген яхшылыкъ – дженнет, сагълыкъ ве афиеттир. «Аллаһнынъ ери кеништир» джумлесинден, кяфирлер арасында Аллаһкъа ибадет ве итаатыны япалмагъан кимселернинъ, иначыны яшайджакъ ерлерине иджрет эте биледжеклери манасы анълашыла).

(Ашагъыдаки аетлерде ибадет ве ихляснен бирликте, Аллаһтан башкъаларына ве Таагъуткъа табынувдан къачынмакъ лязимлиги изаатлана).

11. Де ки: Манъа, динни Аллаһкъа халис къыларакъ, Онъа къуллыкъ этювим эмир олунды.

12. Манъа мусульманларнынъ илькиси олувым эмир олунды.

13. Де ки: Раббиме къаршы келир исем, догърусы, буюк куннинъ азабындан къоркъарым.

14. Де ки: Мен динимде ихляс иле ялынъыз Аллаһкъа ибадет этерим.

15. Эй, Аллаһкъа ортакъ къошкъанлар!): Сиз де Ондан башкъа тилегенинъизге табынынъ! Де ки: Акъикъатен зияңгъа огърагъанлар, къыямет куню эм озьлерини, эм де аилелерини зиянгъа сокъкъанлардыр. Билесинъиз ки, бу, ап-ачыкъ зияндыр.

16. Оларнынъ усьтлеринде къат-къат атеш, алтларында да (ойле) атеш къат-къаттыр. Иште, Аллаһ къулларыны бунынънен къоркъузыр. Эй, къулларым! Ялынъыз менден къоркъунъ.

17-
18. Таагъуткъа къуллыкъ этмектен къачынып, Аллаһкъа ёнельгенлерге мужде бардыр. (Эй, Муһаммед!) Динълеп де, сёзнинъ энъ гузелине уйгъан къулларымны мужделе. Иште, Аллаһ догъру ёлгъа къавуштыргъан кимселер олардыр. Акъикъий акъыл саиплери де олардыр.

(Таагъут акъкъында Нисаа 4/60 аетнинъ изаатына бакъ. Васыфлары анълатылгъан кимселернинъ динъледиклери сёз, Аллаһ келямы, Аз. Пейгъамбернинъ сёзлери я да асхаб-ы кирамнынъ фикирлери оларакъ ёрумлангъан. Сёзнинъ энъ гузели, шубесиз Къур'андыр).

19. (Ресулым!) Акъкъында азап укюми керчеклешкен кимсени ве атеште олгъанларны сен къуртараджакъсынъмы!

20. Факъат Рабблеринден сакъынгъанларгъа усьт-усьтюне япылгъан, алтларындан ирмакълар акъкъан кошклер бардыр. Бу Аллаһнынъ берген сёзюдир. Аллаһ, берген сёзюнден къайтмаз.

21. Корьмединъми? Аллаһ коктен бир сув эндирди, оны ердеки чокъракъларгъа ерлештирди, сонъ онынънен тюрлю-тюрлю ренклерде

экинлер етиштире. Сонъ олар къурыр да, сап-сары олгъанларыны корерсинъ. Сонъ оны къуру бир къырынты япар. Шубесиз, буларда акъыл саиплери ичюн бир огют бар.

22. Аллаһ кимнинъ гонълюни Ислямгъа ачкъан исе о, Раббинъден бир нур узеринде дегильдирми? Аллаһны анъмакъ хусусында къальплери къаттылашкъанларгъа языкълар олсун! Иште, булар ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.

23. Аллаһ сёзнинъ энъ гузелини, бир-биринен уйгъун ве быкъылмадан текрар-текрар окъулгъан бир китап оларакъ эндирди. Рабблеринден къоркъкъанларнынъ, бу Китапнынъ тесиринден тюклери тикленир, дер экен, эм беденлери, эм де гонъюллери Аллаһнынъ зикрине ысынып йымшар. Иште, бу Китап, Аллаһнынъ, тилегенини онынънен догъру ёлгъа къавуштыргъан хидает реберидир. Аллаһ кимни де саптырса, артыкъ онъа ёл косьтериджи олмаз.

(Аетте зикр этильген «Китабен, мутешаабихен» ифаделеринден, аетлернинъ бир-бирини пекиштиргени манасы чыкъарылгъан. Къур'ан, 23 йылда чешит вакъыт ве шартларда энгенине рагъмен, аетлернинъ ич бири дигеринен чатышмаз. Аксине, бир-бирини тасдикъ ве тефсир этер.
«Окъулып тоюлмагъан» шеклинде терджиме этильген «_+месаанийе+_» келимеси «чешит услюплерде текрарлангъан» шеклинде анълашылгъандыр).

24. Къыямет кунюнде юзюни азапнынъ шиддетинден къорчаламагъа чалышкъан кимсе (озюни ондан эмин эткен киби)дирми? Залымларгъа: «Къазангъанынъызны татынъ!», денилир.

25. Олардан эвелькилер (пейгъамберлерни) ялanладылар да, фаркъына бармагъан бир ерлеринден, оларгъа азап чатты.

26. Бу суретнен Аллаһ дюнья аятында оларгъа резилликни таттырды. Ахирет азабы даа буюк. Кешке буны бильселер эди!

27. Ант олсун ки, биз, огют алсынлар дие, бу Къур'анда инсанларгъа эр тюрлю мисальни бердик.

28. Къорчалансынлар дие, эксиксиз (саде ве дос-догъру) арапча бир Къур'ан эндирдик.

29. Аллаһ, чекишип тургъан бир чокъ ортакъларнынъ саип олгъан бир адам (хызметкяр)нен, ялынъыз бир кишиге багълы олгъан бир адамны мисаль оларакъ берир. Бу экиси бирми? Хамд Аллаһкъа махсустыр. Факъат оларнынъ чокъу бильмезлер.

30. Муакъкъакъ, сен де оледжексинъ, олар да оледжеклер.

(Ает, кяфирлернинъ Ресулуллахнынъ олюмини истегенлери ве буны беклевлери узерине назиль олгъан).

31. Сонъ, шубесиз, сиз де къыямет куню Раббинъизнинъ узурында давалашаджакъсынъыз.

32. Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъан, озюне кельген акъикъатны (Къур'анны) ялан сайгъандан даа залым кимдир? Кяфирлернинъ ери джеэннемде дегильми?

33. Догъруны кетирген ве оны тасдикъ эткенлер бар я, иште феналыкътан сакъынгъанлар олардыр.
(«Догъру» келимесининъ манасы – тевхид инанчы ве Къур'андыр. Догъруны кетирген Аз. Муhаммед ве дигер пейгъамберлердир. Оны тасдикъ эткенлер де, пейгъамберлернинъ умметлеридир).

34. Олар ичюн Рабблери янында истеген эр шейлери бардыр. Иште, бу, эйилик эткенлернинъ мукяфатыдыр.

35. Бойледже, Аллаh оларнынъ кечмиште япкъан энъ фена арекетлерини биле орьтеджек ве япкъанларынынъ энъ гузелине мусавий оларакъ, мукяфатларыны береджек.

36. Аллаh къулуна кяфи дегильми? Сени Ондан башкъаларнен къоркъузмакъталар. Аллаh кимни саптырыр исе, артыкъ онынъ ёлуны догърултаджакъ бири ёкътыр.
(Мушриклер, Аз. Пейгъамберге «Танърыларымызны яманлама, сонъра олар сени чарпар!» деген эдилер. Аз. Пейгъамбер, Хаалид б. Велиидни Уззаа адлы путны парламакъ ичюн ёллагъанда, путнынъ бекчилери Хаалидге: «Бакъ, о origкелидир, сакъын башынъа бир шей кельмесин!» деген эдилер. Хаалид келип, путнынъ бурныны парлагъан, къоркъузувларнынъ да бир нетидже бермегени бойледже ортагъа чыкъкъан).

37. Аллаh кимге де хидает этсе, артыкъ оны саптыраджакъ ёкътыр. Аллаh мутлакъ кучь саиби ве интикъам алыджы дегильми?

38. Ант олсун ки, оларгъа: Коклерни ве ерни ким яратты? дие сорасанъ, эльбетте: «Аллаh», дерлер. Де ки: Ойле исе, манъа сёйлерсинъизми? Аллаh манъа бир зарар бермек истесе, Аллаhны быракъып да, табынгъанларынъыз, Онынъ берген зарарыны кеткизе билирми? Яхут Аллаh, манъа бир рахмет тилер исе, олар Онынъ бу рахметининъ огюни кесе билирлерми? Де ки: Манъа Аллаh етер. Тевеккюль япкъанлар, анджакъ Онъа ышанып таянырлар.

39- Де ки: Эй, къавмым! Элинъизден кельгенини япынъ; догърусы, мен де
40. япаджагъым! Озюни резиль этеджек азап кимге келеджек, кимге девамлы азап энеджек, якъында биледжексинъиз!
(Мушриклерни резиль этеджек азап, Бедир магълубиетинен кельген экен, Джеэннем азабы да девамлы оларакъ узерлерине чёкеджек).

41. (Ресулым!) Шубесиз, биз бу Китапни санъа инсанлар ичюн хакъ оларакъ эндирдик. Артыкъ ким догъру ёлны сечер исе, озь лехинедир; ким де сапса, анджакъ озь алейхине сапкъан олур. Сен оларнынъ узеринде векиль дегильсинъ.
(Аетке коре, Аз. Пейгъамбер далялетке сапкъанларны зорлап хидаетке етеклеген я да оларгъа бекчилик япкъан кимсе дегильдир).

42. Аллаh ольгеннинъ олюм вакъыты кельгенинен, ольмегеннинъ де, юкъуда экенде, джанларыны алыр да, олюмине укюм эттиги джанны алыр, о бирини белли бир вакъыткъа къадар быракъыр. Шубе ёкъ ки, бунда яхшы тюшюнеджек бир къавм ичюн ибретлер бар.

43. Ёкъса, олар Аллаhтан башкъасыны шефаатчылар эттилерми? Де ки:

Олар ич бир шейге кучь етиштиралмазлар ве акъыл ириштиралмаз иселер де, (шефаатчы этеджексинъиз)ми?

44. Де ки: Бутюн шефаат Аллаhнынъдыр. Коклернинъ ве ернинъ укюмранлыгъы Онынъдыр. Сонъунда Онъа дёндюриледжексинъиз.

45. Аллаh, тек оларакъ анъылгъан вакъытта, ахиретке инанмагъанларнынъ ичлерини сыкъынты басар. Амма, Аллаhтан башкъасы анъылгъан вакъытта аман юзьлери кулер.

46. Де ки: Эй, коклерни ве ерни яраткъан, гизлини де, ашкярны да бильген Аллаh! Къулларынънынъ арасында, давалашкъан шейлерининъ укюмини анджакъ сен береджексинъ.

47. Эгер ерде не бар исе, эписи ве онынънен бирликте, бир къаты даа о зулум эткенлернинъки олса эди, къыямет кунюнде азапнынъ феналыгъындан (къуртулмакъ ичюн) эльбетте буларны феда этер эдилер. Албуки, (о куню) олар ичюн, Аллаh тарафындан, ич эсапкъа къошмагъан шейлери ортагъа чыкъкъандыр.

(Зулум эткенлернинъ къаршыларына чыкъаджакъ шейлер – иляхий гъадап ве азаптыр. Чюнки, булар ич итимал этмей ве хатырларына кетирмей эдилер).

48. Оларнынъ къазангъан феналыкълары (о куню) ашкяр олгъан, алайгъа алгъан шейлери озьлерини саргъандыр.

49. Инсангъа бир зарар токъунгъан вакъытта бизге ялварыр. Сонъ, онъа тарафымыздан бир нимет берген вакътымызда: «Бу манъа анджакъ бильгимден толайы берильгендир», дер. Ёкъ, о, бир имтиандыр, факъат чокълары бильмезлер.

50. Буны олардан эвелькилер де сёйлеген эди; амма къазангъан шейлери оларгъа файда бермеди.

51. Бунынъ ичюн япкъан феналыкъларынынъ вебалы оларны якъалады. Булардан да зулум эткенлернинъ япкъан феналыкълары башларына келеджек. Бу хусуста Аллаhны аджиз быракъалмазлар.

52. Бильмейлерми ки, Аллаh рызкъны тилегенине бол-бол берир, тилегенинден де къысар. Шубесиз, бунда инангъан бир къавм ичюн ибретлер бар.

53. Де ки: Эй, озь нефислери алейхине адден ашкъан къулларым! Аллаhнынъ рахметинден умют кесменъ! Чюнки, Аллаh бутюн гунахларны багъышлар. Шубесиз ки, о чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.

(Бу ает-и керимеде Аллаhнынъ рахмети ве севгисининъ сонъсызлыгъы ифаде этильмекте. Онынъ рахмети эр шейни къушаткъандыр, эр инсан бу иляхий рахметтен файдалана билир. Анджакъ, шунъа дикъкъат этмек керек ки, «Аллаhнынъ рахметинден умют кесменъ», демек, гунах ишлемеге девам этинъ, демек дегиль. Бунынъ манасы, энъ гунаххяр инсанларнынъ биле тёвбелери къабул этиледжегини бильдирмек, толайысынен бир ан эвель феналыкътан вазгечип, Аллаhкъа дёнювлерини тешвикъ этмектир).

54. Сизге азап келип чатмадан эвель, Раббинъизге дёнюнъ, Онъа теслим

олунъ, сонъунда сизге ярдым этильмез.

55. Сиз фаркъына бармадан, апансыздан башынъызгъа азап кельмеден эвель, Раббинъизден сизге эндирильгеннинъ энъ гузелине (Къур'ангъа) табий олунъ.

56. Кишининъ: Аллаhкъа къаршы адден ашувымдан толайы, манъа языкълар олсун! Акъикъатен, мен алай эткенлерден эдим (дейджек кунюнден сакъынынъ)!

57- Я да: Аллаh манъа хидает берсе эди, эльбетте сакъынгъанлардан олур
58. эдим, дейджеги, яхут азапны корьгенде: Кешке, мен ичюн бир кере (дёнмеге) имкян тапылса да, эйилерден олсам! дейджеги куньден сакъынынъ.

59. Ёкъ (дёналмайджакъсынъ)! Аетлерим санъа кельген эди де, сен оларны яланлагъан, буюклик таслагъан ве инкярджылардан олгъан эдинъ.

60. Къыямет кунюнде Аллаh акъкъында ялан сёйлегенлернинъ юзьлери къап-къара олгъаныны корерсинъ. Кибирленгенлернинъ къаладжакъ ери джеэннемде дегильми?
(Мушриклер Аллаh акъкъында уйдургъан яланларынынъ башында Онъа ортакъ къошувлары, эвлят нисбет этювлери ве сыфатларыны инкяр этювлеридир).

61. Аллаh, такъва саиплерини къуртулышкъа ириштирир. Оларгъа ич бир феналыкъ токъунмаз. Олар кедерленмезлер де.

62. Аллаh эр шейнинъ яратыджысыдыр. О, эр шейге векильдир.

63. Коклернинъ ве ернинъ анахтарлары (мутлакъ укюмранлыгъы) Онынъдыр. Аллаhнынъ аетлерини инкяр эткенлер бар я, иште олар зиянгъа огърагъанлардыр.

64. Де ки: Эй, джаиллер! Манъа Аллаhтан башкъасына къуллыкъ этювимни эмир этмектесинъизми?

65. (Ресулым!) Шубесиз, санъа да, сенден эвелькилерине де, бойле вахий олунгъандыр ки: Ант олсун, Аллаhкъа ортакъ къошар исенъ, ишлеринъ мытлакъа бошуна кетер ве зиянда къалгъанлардан олурсынъ!

66. Ёкъ! Ялынъыз Аллаhкъа къуллыкъ эт ве шукюр эткенлерден ол.

67. Олар Аллаhны хакъкъы иле танып билалмадылар. Къыямет куню бутюн ер юзю Онынъ тасарруфындадыр. Коклер Онынъ къудрет элинен тюрюльген оладжакъ. О, мушриклернинъ ортакъ къошувларындан юдже ве узакътыр.

68. Суургъа уфленгенинен, Аллаhнынъ тилегенлери истисна олмакъ узьре, коклерде ве ерде не бар исе, эписи оледжек. Сонъ онъа бир даа уфленгенинен, бир де не корерсинъ, олар аякъкъа къалкъкъан, бакъмакъталар!
(Бириндж и Суурда Аллаhнынъ истегинен олмейип къалгъанларнынъ, Джебраил, Микаил, Исрафил, Азраил я да хамеле-и арш я да ридван мелеклери, урийлер, дженнетнинъ хазинедары Маликнен джеэннем бекчилери зебанийлер олгъаны бильдирильмекте. Бу аетке коре, нефха яни суургъа уфюрмек эки керединр. Бириндж иси – олюм сууры,

экинджиси де – ба'с яни тирилюв суурыдыр).

69. Ер юзю, Раббинънинъ нурынен айдынланыр, китап къоюлыр, пейгъамберлер ве шаатлар кетирилир ве араларында акъкъаниетнен укюм берилир. Оларгъа асла зулум этильмез.
(«Ер юзю» махшер оларакъ ёрумланыр экен, «китап» да, амель дефтерлери я да левх-и махфузнен тефсир этильгендир. Кетирильген шаатларнынъ да пейгъамберлерлернинъ умметинен, мелеклер ве салих инсанлар олгъаны изаатлангъандыр).

70. Эр кес не япкъан олса, къаршылыгъы тамамынен берилир. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны энъ яхшы билиджидир.

71. О куфюр эткенлер, болюк алында джеэннемге сюрюлир. Ниает, о ерге кельген вакъытларында, къапулары ачылыр, бекчилери оларгъа: Сизге, аранъыздан Раббинъизнинъ аетлерини окъугъан ве бугуньге къавушаджагъынъызны ихтар эткен пейгъамберлер кельмедими? дерлер. «Эбет, кельди», дерлер, амма, азап сёзю кяфирлернинъ узерине хакъ олгъандыр.
(Аеттен, шериат кельмеден эвель, теклифнинъ олмагъаны анълашылмакъта, чюнки мелеклер, джеэннем эхлининъ тенкъит этилювини, пейгъамберлернинъ келюви ве китапларнынъ теблигъ этилювине рагъмен, инанмаювлары себебине эсаслапдыргъанлар).

72. Оларгъа: Ичинде эбедий къаладжагъынъыз джеэннемнинъ къапуларындан киринъ; кибирленгенлернинъ ери не фена! денилир.

73. Рабблерине къаршы келювден сакъынгъанлар исе, топ-топ дженнетке етекленилир, о ерге барып да, къапулары ачылгъанда, бекчилери оларгъа: Селям, сизге! Тер-темиз кельдинъиз. Артыкъ эбедий къалмакъ узьре киринъ бу ерге, дерлер.

74. Олар: Бизге берген сёзде садыкъ олгъан ве бизни, тилеген еримизде отураджакъ бу дженнет юртуна варис япкъан Аллаһкъа хамд олсун. Яхшы амельде олгъанларнынъ мукяфаты не гузель экен! дерлер.

75. Мелеклерни корерсинъ ки, Рабблерине хамд иле тесбих этерек, Аршнынъ этрафыны саргъандырлар. Артыкъ араларында адалетнен укюм олунгъан ве «Алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа хамд олсун», денильгендир.

40. эль-МУ'МИН

Айны заманда Гъаафир адыны да ташыгъан бу суре, 85 аеттир. 56 ве 57-нджи аетлери Мединеде энген. Адыны Фыравун аилесинден инангъан бир адамнынъ васыфлары сайылып кечкен 28-45-нджи атлерден алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Хаа. Миим.
(Бу арифлернинъ тефсири ичюн Бакъара суресининъ 1-нджи аетине

бакъынъ).

2-3. Бу китап мутлакъ гъалип, хакъкъы иле билиджи, гунахны багъышлайыджы, тёвбени къабул этиджи, азабы четин, лютф саиби Аллаh тарафындан эндирильгендир. Ондан башкъа ич бир илях ёкътыр. Дёнюш анджакъ Онъадыр.

4. Инкяр эткенлер истисна, ич кимсе Аллаhнынъ аетлери акъкъында тартышмаз. Оларнынъ шеэрлерде (раатлыкънен) кезип долашувы сени алдатмасын.

(Инкярджыларнынъ долашувлары, тиджарет ве кярлы къазанчлар ичюн къоркъусыз ве телюкесиз сеяат этювлери, дюньяда къазангъан усьтюнлик ве бунъа нисбетен Дженаб-ы Хакънынъ оларгъа мухлет берюви шеклинде тефсир этильген).

5. Олардан эвель Нуh къавмы ве булардан сонъки топлулыкълар да (пейгъамберлерине) мани олмагъа, эр уммет озь пейгъамберини якъаламагъа азм эткен эди. Батылны хакънынъ ерине къоймакъ ичюн курешкен эдилер. Бунынъ узерине мен оларны къапкъачлап якъаладым. Иште, джезаландырувымнынъ насыл олгъаныны корь!

(Аетте, Мекке кяфирлеринден эвель кельген Аад, Семууд ве Луут къавмлары киби, бир такъым миллетлернинъ инкярларына, пейгъамберлерини якъалап ольдирюв арекетлерине, бунъа джевабен де, Дженаб-ы Хакънынъ инкярджыларны эляк этювининъ, белли орьнеклерине ишарет этильмекте. Чюнки, инкярджыларнынъ харап юртлары ве фаджиалы акъибетлери буны косьтермекте).

6. Инкяр эткенлернинъ джеэннем эхли олгъанларына даир Раббинънинъ сёзю бойледже керчеклешти.

7. Аршны аркъалагъан ве бир де онынъ этрафында булунгъанлар (мелеклер), Рабблерини хамд иле тесбих этерлер, Онъа иман этерлер. Му'минлернинъ де багъышланувыны истерлер: Эй, Раббимиз! Сенинъ рахмет ве ильминъ эр шейни къушаткъан. О алда, тёвбе эткен ве сенинъ ёлунъда юргенлерни багъышла, оларны джеэннем азабындан къорчала! (дерлер).

(Аршны ташыгъанлар, «Хамеле-и арш» денильген мелеклердир. Риваетке коре, дёрт данедирлер. Анджакъ Хакъкъаа suресинде (69/17) къыяметте буларнынъ сайыси секиз оладжагъы бильдирильген. Аршны къорчалав ве тедбирине мемур олгъанлары ичюн, бу исим оларгъа миджазий берильген. Аршнынъ этрафындаки мелеклер, аршны таваф эткен мелеклердир. Девамлы бойле дерлер:)

8. Раббимиз! Оларны да, оларнынъ аталарындан, зевджелеринден, несиллеринден эйи олгъанларны да, оларгъа ваде эткен Адн дженнетлеринъе къой. Шубесиз, азиз ве хаким сенсинъ!

9. Бир де оларны, эр тюрлю феналыкълардан къорчала. О куню сен кимни феналыкълардан къорчаласанъ, муакъкъакъ ки, оны рахметинъе наиль эткен олурсынъ. Бу энъ буюк къуртулыштыр.

10. Инкяр эткенлерге бойле сесленилир: Аллаhнынъ гъадабы, сизинъ

кендинъизге олгъан феналыгъынъыздан, эльбетте даа буюктир. Зира, сиз имангъа давет этильмектесинъиз, факъат инкяр этмектесинъиз.

11. Олар: Раббимиз, бизни эки дефа ольдюрдинъ, эки дефа тирильттинъ. Биз де гунахларымызны итираф эттик. Бир даа (бу атештен) чыкъмагъа ёл бармы? дерлер.
(Биринджи олюм, дюнья аятынынъ сонъунда, экинджи олюм исе, къабирде, ильк соргъулама япылгъандан сонъ юз береджек. Бунъа коре, бputinджи тирилюв къабирде соргъулав ичюн, экинджи тирилюв исе, къыяметтен сонъки эбедий аят ичюндир. Инкярджыларнынъ атештен чыкъмакъ ичюн сорагъан ёллары исе, эрте я да кеч джеэннемден чыкъыш, Аллаһкъа итаат этиш я да текрар дюньягъа къайтыш чарелерини къыдырувлары шеклинде ёрумлангъан).

12. (Оларгъа денилир ки:) Иште, бунынъ себеби шудыр: Тек Аллаһкъа ибадетке чагъырылгъан вакъытта инкяр этерсинъиз. Онъа ортакъ къошулгъанынен (буны), тасдикъ этерсинъиз. Атыкъ укюм юджелернинъ юджеси Аллаһнынъдыр.

13. Сизге аетлерни косьтерген, сиз ичюн коктен рызыкъ эндирген Одыр. Аллаһкъа ёнельгенден башкъасы ибрет алмаз.
(Косьтерильген «аетлер» иляхий къудретке делялет этиджи нефис эсерлер ве кемалат ёлларыны косьтерген шейлернен; эндирильген «рызыкъ» да, рызыкънынъ себеби олгъан ягъмур, кунеш ве ава иле изаат этильген).

14. Айды, кяфирлернинъ ошуна кетмеси де, Аллаһкъа, Аллаһ ичюн диндар ве ихляслы оларакъ, дуа этинъ!

15. Дереджелерни юксельткен, Аршнынъ саиби Аллаһ, къавушмакъ кунюнен къоркъузмакъ ичюн, къулларындан истегенине ирадесинен алякъадар вахий эндирир.
(«Дереджелерни юксельткен» табири – коклерни бир-бири усьтюне къурып юксельткен, дюньяда къулларына юдже мертебелер берген, дженнеттеки ерлерини юджельткен, мелеклернинъ Аршкъа я да коклерге юкселювлерини темин эткен, му'минлернинъ савап дереджелерини юксельткен шеклинде изаатлангъандыр. Аетте кечкен «рух»нынъ манасы Аллаһнынъ, къулларындан истегенине ихсан эткен иляхий вахийдир. «Къавушмакъ куню» – къыямет кунюдир, чюнки, о куньде коклерде ве ердекилер, эвелькилер ве сонъкилер, абиднен мабуд, залымнен мазлум, эп о ерде корюшеджеклер).

16. О куню олар (къабирлеринден) мейдангъа чыкъарлар. Оларнынъ ич бир шейи Аллаһкъа гизли къалмаз. Бугунь укюмранлыкъ кимнинъдир? Къаххар олгъан тек Аллаһнынъдыр.
(Сорагъан да, джевабыны берген де, Аллаһтыр).

17. Бугунь эр кеске къазангъанынынъ къаршылыгъы берилир. Бугунь акъсызлыкъ ёкътыр. Шубесиз, Аллаһ эсапны чар-чабук корюджидир.

18. Якъынлашкъан кунь хусусында оларны тенбиеле! Чюнки, о, онда дешет ичинде юткъунгъанда, юреклери агъызларына кельгендир. Залымларнынъ не досту, не де сёзю динъленеджек шефаатчысы

бардыр.

19. Аллаһ, козьлернинъ хаин бакъышыны ве къальплернинъ гизлегенини билир.

20. Аллаһ, адалетнен укюм этер. Оны быракъып, табынгъанлары исе, ич бир шейге укюм эталмазлар. Шубесиз, Аллаһ хакъкъы иле эшитиджи ве корюджидир.

21. Олар, ер юзюнде кезип долашмадыლармы ки, озьлеринден эвелькилернинъ акъибетлери насыл олгъаныны корьсинлер! Олар, къувет ве ер юзюндеки эсерлери нокътаи назарындан, булардан даа да усьтюн эдилер. Бойле экен, Аллаһ оларны гунахлары себебинден якъалады. Оларны Аллаһнынъ гъадабындан къорчалагъан да олмады.

22. Бунынъ себеби, пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ муджизелер кетиргенлери алда, инкяр этювлери эди. Аллаһ да, оларны тутып, якъалай къойды. Догърусы, О, къуветлидир; азабы да пек четиндир.

23- Ант олсун ки, биз Мусаны муджизелеримиз ве ап-ачыкъ весикъанен,
24. Фыравун, Хаамаан ве Къарунгъа ёлладыкъ. Олар: Бу, чокъ яланджы бир сихирбаздыр! дедилер.

25. Иште о (Муса), тарафымыздан оларгъа хакъны кетиргенинен: Онынънен берабер иман эткенлернинъ огъулларыны ольдюринъ, къадынларны сагъ къалдырынъ! дедилер. Амма, кяфирлернинъ тузагъы, эльбетте бошуна кетер.

(Бу учь адамдан Фыравун ве Хаамаан, Къыптийлернинъ илери кельгенлеринден Къарун да Исраил огъулларындандыр. Даа сонъки аетлерден де, анълышыладжагъы киби, онынънен берабер иман эткенлернинъ огъулларыны ольдюринъ, къадынларыны сагъ къалдырынъ, деген Фыравундыр. Онъа бу фикирни бергеннинъ де Хаамаан олгъаны ривает этиле).

26. Фыравун: Быракъынъ мени, деди. Мусаны ольдюрейим; (къуртара билир исе) Раббине ялварсын! Чюнки, мен онынъ дининъизни денъиштиреджегинден, яхут ер юзюнде фесат чыкъараджагъындан къоркъам.

(Фыравуннынъ, быракъынъ мени, Мусаны ольдюрейим, дие къонушувы, оны ольдюрип оламайджагъыны косьтермекте. Чюнки, Фыравунгъа Муса ичюн бу сенинъ къоркъаджакъ бир кимсенъ дегиль. Эгер оны ольдюрир исенъ, халкънынъ къальбине бир шубе сокъкъан олурсынъ. Эр кес сенинъ ачыкъ делильнен тартышмакътан аджиз олгъанынъа укюм этер, деген эдилер. Бунынънен берабер, Фыравуннынъ зикр этильген ифадеси, онынъ Муса (а.с.)дан не къадар къоркъкъаныны да косьтермекте).

27. Муса да: Мен, эсап кунюне инанмагъан эр кибирлиден, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъизге сыгъындым, деди.

28. Фыравун аилесинден олуп, иманыны гизлеген бир му'мин адам бойле деди: Сиз бир адамны «Раббим Аллаһтыр», демекте дие, ольдюреджексинъизми? Албуки, о, сизге Раббинъизден ап-ачыкъ муджизелер кетирген. Эгер о яланджы исе, яланы озюнедир. Эгер

догъру сёйлей исе, сизни техдит эткен (азапнынъ), бир къысмы олсун, келип сизге чатар. Шубесиз, Аллаһ, адден ашкъан, яланджы кимсени догъру ёлгъа ириштирмез.
(Фыравуннынъ аилесинден иманыны гизлеген бу адамнынъ, Фыравуннынъ эмджезадеси олгъаны сёйленген, ады акъкъында да чешит фикирлер бар. Фыравун аилесинден инангъан бу адам сёзлерине бойле девам этти:)

29. Эй, къавмым! Бугунь ер юзюне аким кимселер оларакъ, укюмранлыкъ сизинъдир. Амма, Аллаһнынъ азабы бизге келип чатар исе, ким бизге ярдым этер? Фыравун: Мен сизге озь фикримни сёйлемектем ве кене сизге анджакъ догъру ёлны косьтермектем, деди.
30-
31. Иман эткен деди ки: «Эй, къавмым! Догърусы, мен сиз ичюн, Нуһ къавмынынъ, Аад, Семууд ве олардан сонъ кельгенлернинъ вазиети киби, (пейгъамберлерни яланлагъан) топлулыкъларнынъ башларына кельген бир акъибеттен къоркъмакътам. Аллаһ къулларына бир зулум тилейджек дегильдир».
32-
33. «Эй, къавмым! Акъикъатен сиз ичюн о багъырышув-чагъырышув кунюнден, артынъызгъа дёнип къачаджакъ кунюнъизден къоркъмакътам. Сизни Аллаһтан (Онынъ азабындан) къуртараджакъ кимсе ёкътыр. Аллаһ кимни саптырса, артыкъ оны догъру ёлгъа къавуштыраджакъ да ёкътыр».
34. Ант олсун ки, (Мусадан) эвель Юсуф да сизге ачыкъ делиллер кетирген ве онынъ сизге кетирген шейлери акъкъында шубе этип тургъан эдинъиз. Ниает, о вефат эткенинен: «Аллаһ ондан сонъ пейгъамбер ёлламаз», дединъиз. Иште, Аллаһ о адден ашкъан шубеджилерни бойле саптырыр.
(Базы тефсирджилер «Бу ердеки Юсуф – Аз. Юсуфнынъ торуны Юсуф б. Эфраимдир», деген олсалар да, Юсуф б. Якъубдыр деген ривает даа къувветли корюнмекте).
35. Озьлерине кельген ич бир делиль олмагъаны алда, Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышкъанлар, истер Аллаһ янында, истер иман эткенлер янында, буюк бир нефрет иле къаршыланыр. Аллаһ буюклик таслагъан эр зорбаджынынъ къальбини, иште бойле муурьлер.
36-
37. Фыравун: Эй, Хаамаан, манъа юксек бир къулле яп; бельки ёлларгъа, коклернинъ ёлларына ирииширим де, Мусанынъ Танърысыны корерим! Догърусы, мен оны яланджы санмакътам, деди. Бойледже, Фыравунгъа япкъан фена иши гузель косьтерильди ве ёлдан саптырылды. Фыравуннынъ тузагъы тамамен бошуна чыкъты.
38. О иман эткен кимсе: Эй, къавмым! деди, сиз манъа уйынъыз, сизни догъру ёлгъа алып бараджагъым.
39. Эй, къавмым! Шубесиз, бу дюнья аяты, кечиджи бир эгленджедир. Амма, ахирет, акъикъатен къалынаджакъ юрттыр.
40. Ким бир феналыкъ япар исе, онынъ къадар джеза корер. Ким де, къадын я да эркек, му'мин оларакъ, файдалы бир иш япар исе, иште

олар дженнетке киреджеклер, о ерде оларгъа эсапсыз рызыкъ бериледжек.

41. Эй, къавмым! Недир бу ал? Мен сизни къуртулышкъа чагъырмакътам, сиз мени атешке чагъырмакътасынъыз.

42. Сиз мени Аллаhны инкяр этювге ве ич танымагъан неснелеримни Онъа ортакъ къошувгъа чагъырмакътасынъыз. Мен исе, сизни азиз ве чокъ багъышлайыджы Аллаhкъа давет этмектем.

43. Акъикъат шу ки, сиз мени давет эткен шейинъизнинъ дюньяда да, ахиретте де, даветке дегер бир тарафы ёкътыр. Дёнюшимиз Аллаhкъадыр, адден ашкъанлар да атеш эхлининъ озюдирлер.

44. Сизге сёйлегенлеримни якъында хатырлайджакъсынъыз. Мен ишимни Аллаhкъа авале этем. Шубесиз, Аллаh къулларыны чокъ яхшы корюджидир.

45. Ниает, Аллаh олар къургъан тузакъларынынъ феналыкъларындан бу затны къорчалады, Фыравуннынъ къавмыны исе, яман азап сара къойды.

46. Олар саба-акъшам о атешке сокъулырлар. Къыяметнинъ къопаджакъ куню де: Фыравун аилесини азапнынъ энъ четинине сокъунъ (дениледжек)!

(Къабир азабынынъ керчек олгъанына бу аетнен де ишарет этильген).

47. (Кяфирлер) атешнинъ ичинде бир-бирилеринен чекишкенлеринде, зайыфлар о буюклик таслагъанларгъа: Биз сизге уйгъан эдик. Шимди атешнинъ биразыны бизден ала билирсинъизми? дерлер.

48. О буюклик таслагъанлар исе: Догърусы, эпимиз бунынъ ичиндемиз. Шубе ёкъ ки, Аллаh къуллары арасында береджек укмини берди, дерлер.

(Аллаhнынъ береджек укми, му'минлерни дженнетке, кяфирлерни де джеэннемге сокъувынен багълы укюмдир).

49. Атеште олгъанлар джеэннем бекчилерине: Раббинъизге дуа этинъ, бизден бир кунь олса да, азапны енгиллетсин ! дейджеклер.

50. (Бекчилер:) Сизге пейгъамберлеринъиз ачыкъ-ачыкъ делиллер кетирмедилерми? дерлер. Олар да: Кетирдилер, джевабыны берирлер. (Бекчилер исе:) О алда озюнъиз ялварынъ, дерлер. Албуки, кяфирлернинъ ялварувлары бошунадыр.

(Бекчилер, «озюнъиз ялварынъ» дер экен, кяфирлерге шефаат этмейджеклерини ифаде этмектелер).

51. Шубесиз, пейгъамберлеримизге ве иман эткенлерге, эм дюнья аятында, эм шаатларнынъ шаатлыкъ этеджек куньлеринде ярдым этермиз.

(Шаатлар – мелеклердир. Чюнки, мелеклер, пейгъамберлернинъ ахкямны теблигъ эткенлерине, кяфирлернинъ исе, буларны яланлагъанларына шаатлыкъ этеджеклер. Айрыджа, инсанларгъа шаатлыкъ этеджек мелеклер, пейгъамберлер ве му'минлер, шаатлардан сайылгъанлар).

52. О куню залымларгъа, узюр тилевлери ич бир файда бермез. Артыкъ

лянет де оларнынъдыр, яман юрт да оларнынъдыр!

53- Ант олсун ки, биз Мусагъа хидаетни бердик ве Исраил огъулларына
54. акъыл саиплери ичюн бир огют ве догърулыкъ ребери олгъан китапны мирас къалдырдыкъ.

55. (Ресулым!) Шимди сен сабыр эт. Чюнки, Аллаһнынъ вадеси керчектир. Гунахынънынъ багъышланувыны исте. Акъшам-саба Раббинъни хамд иле тесбих эт.

(Аллаһнынъ вадеси достларыны музаффер этмеси киби ёрумлангъан. Фыравуннынъ къаршысында Мусанынъ вазиети бунынъ делилидир. Аз. Пейгъамбернинъ саба-акъшам хамд ве тесбихи, айны вакъытта, умметке быракъылгъан бир суннеттир.

Ривает этильгенине коре, бир такъым еудийлер Ресулуллах (с.а.)къа келип, «ахыр заманда» Деджджал бизим арамыздан келеджек ве оладжакълар, иште о вакъыт оладжакъ!» дедилер. Бунынъ узерине ашагъыдаки ает назиль олды).

56. Озьлерине кельген кесен-кес бир делиль олмайып, Аллаһнынъ аетлери акъкъында мунакъаша эткенлер бар я, ич шубе ёкъ ки, оларнынъ къальплеринде, асла етишалмайджакъ бир буюклик авесликлеринден башкъа бир шей ёкътыр. Сен Аллаһкъа сыгъын. Шубесиз, О, эшитиджи ве корюджидир.

57. Эльбетте, коклернинъ ве ернинъ яратылувы, инсанларнынъ яратылувындан даа буюк бир шейдир. Факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

58. Корьнен корьген, инанып яхшы амеллерде булунгъаннен феналыкъ япкъан бир олмаз. Не къадар аз тюшюнмектесинъиз.

59. Къыямет куню мытлакъа келеджек, бунда ич шубе ёкъ. Факъат инсанларнынъ чокъу бунъа инанмазлар.

(Дюнья инсанлар ичюн бир имтиан ери олгъанына, инсанлар да бир такъым вазифелернен месулиетли къылынгъанына коре, бунынъ муакемеси ве эсабы ичюн экинджи бир аят кереклиги корюльмекте. Бунынъ усьтюне шу кяинатнынъ бир башлангъычы олгъаны киби, эльбетте бир де сонъу бардыр. Олюм керчеги къаршысында дюньянынъ инсанларгъа аит асыл къараргях олмагъаны да белли. Яратылыш ве олюм эр ан текрарланаракъ, керчеклешкени киби, къыямет ве ахирет де, мытлакъа, керчеклешеджек. Къыямет бу аятнынъ сонъуна етюви, ахирет де, экинджи аятнынъ исмидир).

60. Раббинъиз бойле буюрды: Манъа дуа этинъ, къабул этейим. Чюнки, манъа ибадетни быракъып, буюклик таслагъанлар ашшаланаракъ, джеэннемге киреджеклер.

61. Ичинде раатланырсынъыз дие, геджени, корювинъиз ичюн де, куньдюзни яраткъан Аллаһтыр. Шубесиз, Аллаһ инсанларгъа лютфкярдыр. Факъат инсанларнынъ чокъу шукюр этмезлер.

62. Иште, О, эр шейнинъ яратыджысы олгъан Раббинъиз Аллаһтыр. Ондан башкъа танъры ёкътыр. О алда, насыл ола да, дёндюрильмектесинъиз!

63. Аллаһнынъ аетлерини инатлыкънен инкяр эткенлер, иште (хакътан)

бойле дёндюрилир.

64. Ерни сиз ичюн ерлешюв мейданы, кокни де, бир бина эткен, сизге шекиль берип де, шеклинъизни гузель япкъан ве сизни темиз эрзакъларнен рызыкъландыргъан Аллаһтыр. Иште, Аллаһ, сизинъ Раббинъиздир. Алемлернинъ Рабби Аллаһ юджелерден юджедир.

65. О, даима тиридир; Ондан башкъа ич бир танъры ёкътыр. О алда, динде ихляслы ве самимий кишилер оларакъ, Онъа дуа этинъ. Эр тюрлю макътав алемлернинъ Рабби Аллаһкъа махсустыр.

66. (Ресулым!) Де ки: Манъа Раббимден ап-ачыкъ делиллер кельгенинен, сизинъ, Аллаһны быракъып, о табынгъанларынъызгъа къуллыкъ этювим, манъа ясакъланды ве манъа алемлернинъ Раббине теслим олувым эмир этильди.

67. Сизни топракътан, сонъра нутфеден, сонъ алакъадан (ашлангъан йымыртадан) яраткъан, сонъра сабий оларакъ чыкъаргъан, сонъра сизни кучьлю-къуветли бир чагъгъа иришювинъиз, сонъра да къартаювынъыз – ки аранъыздан даа эвель вефат эткенлер де бар – ве белли бир вакъыткъа етишювинъиз ичюн сизни яшаткъан Одыр. Умют этилир ки, тюшюнирсинъиз.

(Аетте ильк инсан Адем(а.с.)нынъ топракътан яратылгъанына ишарет этильгенден сонъ, инсанны ана рахиминден къартайгъанына къадар, чешит девирлери тасвир этильмекте).

68. О, эм тирильтиджи, эм де ольдюриджидир. О, эр анги бир ишнинъ олувыны истеген вакъытта ялынъыз «Ол!», дер, о да ола къояр.

69. Аллаһнынъ аетлери акъкъында тартышкъанларгъа бакъмадынъмы, насыл дёндюрильмектелер (оны тасдикъ этювге янашмайлар)!

70. Олар китапны ве пейгъамберлеримизге ёллагъанларымызны яланлагъанлардыр. Олар якъында (акъикъатны) анълайджакълар!

71- Боюнларында демир алкъалар ве зынджырлар олгъан алда, сыджакъ
72. сувгъа сюйреклeнеджеклер, сонъра да, атеште якъыладжакълар.

73- Сонъ оларгъа: Аллаһны быракъып да, къошкъан ортакъларынъыз не
74. ерде? дениледжек. Олар да: Бизден узакълаштылар, затен биз эвеллери ич бир шейге табынмай эдик, дейджеклер. Иште, Аллаһ кяфирлерни бойле шашмалатыр.

(Мушриклерден соралгъанда, табынгъан путларыны инкяр эткенлери анълашылмакъта. Анджакъ, Дженаб-ы Хакъ табынгъанларыны къаршыларына кетиргенинен, шашып къаладжакълар).

75. Бу, сизинъ ер юзюнде акъсыз оларакъ къопаювынъыздан ве адден ашыр севинип кибирленювинъиз себебиндендир.

76. Ичинде эбедий къалмакъ узьре джеэннемнинъ къапуларындан киринъ! Кибирленгенлернинъ къайтып бараджакъ ерлери не чиркиндир.

77. Шунынъ ичюн (Ресулым), сен сабыр эт! Шубесиз, Аллаһнынъ ваддеси керчектир. Оларгъа сёз берген азабымызнынъ бир къысмыны я санъа косьтерирмиз, яхут сени даа эвель вефат эттирирмиз. Насыл олса да, олар бизге дёнеджеклер.

78. Ант олсун, сенден эвель де пейгъамберлер ёлладыкъ. Олардан санъа къыссаларыны анълаткъан кимселеримиз де бар, вазиетлерини санъа бильдирмеген кимселеримиз де бар. Ич бир пейгъамбер Аллаһнынъ изни олмайып, эр анги бир аетни озьлюгинден кетиралмаз. Аллаһнынъ эмири кельгенинен де, хакъ тедбикъ этилир ве о заман батылны сечкенлер зиянгъа огърайджакълар.
(Ёлланылгъан пейгъамберлернинъ сайысыны Аллаһтан башкъасынынъ билалмайджагъы муакъкъакъ олмакънен берабер, тефсирлерде юдже Аллаһнынъ 124000 пейгъамбер ёллагъаны ривает этиле.
Къур'ан-ы Керимде булардан саседже 25-ининъ исимлери зикр олуна, аятлары ве Аллаһнынъ эмирлерини теблигъ хусусында алып баргъан курешлеринден баас этиле.
Ает-и Керимеде айрыджа, пейгъамберлернинъ озь-озьлеринден ортагъа чыкъмагъанлары, кетирген муджизелери де Аллаһнынъ эмири ве изнинен олгъаны ифаде этильмекте).
79. Аллаһ, кимисине минерсинъиз, кимисини де ашарсынъыз дие, сиз ичюн айванларны яратыджыдыр.
80. Оларда сиз ичюн даа нидже файдалар бар. Гонъюллеринъиздеки бир арзугъа, оларгъа минерек иришириршинъиз. Оларнынъ ве гемилернинъ усьтюнде кезинирсинъиз.
81. Аллаһ сизге аетлерини косьтермекте. Шимди, Аллаһнынъ аетлеринден ангисини инкяр этерсинъиз?
82. Олар ер юзюнде кезип долашмадылармы ки, озьлеринден эвелькилернинъ сонъу насыл олгъан, корьсинлер! Эвелькилер булардан да чокъ эди, къувет тарафындан ве ер юзюндеки эсерлери нокътаи назарындан да, даа сагълам эдилер. Факъат къазангъан шейлери оларгъа асла файда бермегендир.
83. Пейгъамберлери оларгъа ап-ачыкъ бильгилер кетиргенинен, олар озьлеринде олгъан (бешерий) бильгиге ишандылар (оны алайгъа алдылар). Алайгъа алгъан шейлери озьлерини богъа къойды.
84. Артыкъ о четин азабымызны корьген вакъытларында: Аллаһкъа инандыкъ ве онъа ортакъ къошкъан шейлеримизни инкяр эттик, дерлер.
85. Факъат азабымызны корьген вакъытларында, иманлары озьлерине бир файда бермейджек. Аллаһнынъ къуллары акъкъында девам этип кельген суннети (къануны) будыр. Иште, о заман кяфирлер зиянгъа огърайджакълар.

41. ФУССЫЛЕТ

Адыны 3-инджи аетте кечкен «_+фуссылет+_» келимесинден алгъан. Седжде, Хаа, Миим ве Месаабих адларынен де анъылгъан бу суре Меккеде энген. 54 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.
2. (Къур'ан) рахман ве рахим олгъан Аллаһ къатындан эндирильгендир.
3. (Бу,) бильген бир къавм ичюн аетлери арапча окъуларакъ, беян этильген бир китаптыр.
4. Бу китап мужделейиджи ве тенбиеджидир. Факъат оларнынъ чокъу юзь чевирди. Артыкъ динълемезлер.
   (3-инджи аетте кечкен «_+фуссылет+_» (изаатлангъан) келимеси шу шекиллерде изаат этильген: а). Къур'аннынъ укюмлери, къыссалары, ваазлары ачыкъ беян буюрылгъандыр. б). Ляфзи итибарынен фасылалары, сурелернинъ эвель ве ахырлары айырды этильгендир. в) Манасы итибарынен ваделери, техдитлери, къыссалары, укюмлери, мисаллери, огютлери... айры-айры беян этилерек, ашкярлыкъкъа къавуштырылгъандыр).
5. Ве дедилер ки: Бизни чагъыргъан шейинъе нисбетен къальплеримиз къапалыдыр. Къулакъларымызда да бир агъырлыкъ мевджут. Бизнен сенинъ арамызда бир перде булунмакъта. Шунынъ ичюн сен (истегенинъни) яп, биз де япмакътамыз!
   (Къурейш, бу сёзлеринен Къур'анны динълемектен къачынаракъ, Аз. Пейгъамбернен араларындаки дин ихтиляфыны ашкяр этмекте ве Аллаһнынъ Ресулы Къур'ан окъуп, Аллаһкъа чагъыргъан вакъытта, онынънен алай эте эди).
6. Де ки: Мен де, анджакъ сиз киби бир инсаным. Манъа иляхынъызнынъ тек бир илях олгъаны вахий олунмакъта. Артыкъ Онъа ёнелинъ, Ондан магъфирет истенъ. Ортакъ къошкъанларнынъ алына вай!
   («Аллаһкъа ёнельмек» иман, итаат, тевхид, ибадет ве ихляснен мумкюндир. Айны заманда, шейтаннынъ телькъинлерине уймамакъ, Аллаһны быракъып, башкъа дост ве уйдурма шефаатчылар эдинмемек, Аллаһкъа ёнелювнинъ темель шартларыдыр).
7. Олар зекятны бермезлер; ахиретни инкяр этиджилер де олардыр.
8. Шубесиз, иман этип, яхшы иш япкъанлар ичюн, тюкенмеген бир мукяфат бар.
9. Де ки: Акъикъатен, сиз ерни эки куньде яраткъанны инкяр этип, Онъа ортакъ къошмакътасынъызмы? О, алемлернинъ Раббидир.
10. О, ер юзюне сабит дагълар ерлештирди. О, ерде берекетлер яратты ве о ерде тамам дёрт куньде истегенлер ичюн, фаркъсыз оларакъ, гъыдалар такъдир этти.
11. Сонъ думан алында олгъан кокке ёнельди, онъа ве ер къурресине: Истеерек я да истемеерек келинъ! деди. Экиси де, «истеерек кельдик», дедилер.
    (Дженаб-ы Хакънынъ «Ер ве кокте истегени», эр экисининъ де озьлерине юкленген вазифелернинъ керегини ерине кетирювлеридир).
12. Бойледже, оларны эки куньде еди кок оларакъ яратты ве эр кокке

вазифесини вахий этти. Ве биз, якъын семаны къандиллернен донаттыкъ, бозулувдан да къорчаладыкъ. Иште, бу, азиз, алим Аллаhнынъ такъдиридир.

(Эр кокке вазифесининъ вахий этилюви, мелеклернинъ, йылдызларнынъ ве дигер кок джысымларынынъ, яратылув суретинен, эр бирине ишлерининъ бильдирилювидир).

13. Эгер олар юзь чевирир иселер, де ки: Иште, сизни Аад ве Семууднынъ башына кельген къасыргъагъа бенъзеген бир къасыргъагъа къаршы тенбиелемектем!

14. Пейгъамберлер оларгъа: Оглеринден ве артларындан келерек, Аллаhтан башкъасына къуллыкъ этменъ, деген вакъытларында: «Раббимиз тилесе эди, эльбетте мелеклер эндирир эди. Шунынъ ичюн, биз сизнен ёлланылгъан шейлерни инкяр этмектемиз», деген эдилер.

(Бу къавмларгъа эр девирде пейгъамберлер ёлланылгъаны ве пейгъамберлернинъ оларнен якъындан алякъада олгъанлары анълашыла).

15. Аад къавмына кельгенде, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик таснадылар ве: Бизден даа къуветли ким бар? дедилер. Олар озьлерини яраткъан Аллаhнынъ, олардан даа къуветли олгъаныны корьмедилерми? Олар бизим аетлеримизни (муджизелеримизни) инкяр этмекте эдилер.

16. Бундан толайы, биз де оларгъа дюнья аятында зиллет азабыны таттырмакъ ичюн о огъурсыз куньлерде сувукъ бир рузгяр ёлладыкъ. Ахирет азабы, эльбетте даа чокъ резиль этиджидир. Оларгъа ярдым да этильмез.

(«Огъурсыз куньлер» ёлланылгъан шиддетли фыртынанынъ арды-арасы кесильмеден, девам эткени ве бу себептен, къавмнынъ эляк олгъан куньлеридир. Ёкъса, куньлернинъ озюнде огъурсызлыкъ деген бир шей ёкъ).

17. Семуудгъа кельгенде, оларгъа догъру ёлны косьтердик, амма олар корьликни догъру ёлдан усьтюн туттылар. Бойледже, япаяткъан феналыкълары себебинден, алчалтыджы азапнынъ йылдырымы оларны чарпты.

18. Инангъанларны къуртардыкъ. Олар (Аллаhтан) къоркъмакъта эдилер.

19. Аллаhнынъ душманлары, атешке сюрюльмек узьре, топлангъан куньлери эписи бир ерге кетирилирлер.

20. Ниает, о ерге кельген вакъытлары къулакълары, козьлери ве терилери, ишлеген шейлерине къаршы оларнынъ алейхине шаатлыкъ этеджек.

21. Терилерине: Ничюн алейхимизге шаатлыкъ эттинъиз? дерлер. Олар да: Эр шейни къонуштыргъан Аллаh, бизни де къонуштырды. Ильк дефа сизни О яраткъан. Кене Онъа дёндюрильмектесинъиз, дерлер.

22. Сиз не къулакъларынъызнынъ, не козьлеринъизнинъ, не де терилеринъизнинъ алейхинъизге шаатлыкъ этювинден сакъынмай эдинъиз, япкъанларынъыздан чокъуны Аллаh бильмейджек беллей эдинъиз.

23. Раббинъиз акъкъында беслеген занынъыз бар я, иште сизни о махв этти

ве зиянгъа огърагъанлардан олдынъыз.

24. Шимди эгер даяна билир иселер, оларнынъ ери атештир. Ве эгер (текрар дюньягъа къайтып Аллаһны) хошнут этмек истер иселер, мемнюн этиледжек дегиллер.

25. Биз оларгъа бир такъым аркъадашлар мусаллат эттик де, олар оглеринде ве артларында не бар исе, announcement эписини буларгъа сюслю косьтердилер. Озьлеринден эвель келип кечкен джинлер ве инсанлар ичюн, (тедбикъ олунгъан) азап оларгъа да, керекли олгъан. Шубесиз, олар зиянгъа тюшкенлер эди.

(Фена аркъадашларнынъ инанмагъанларгъа сюслю косьтерген шейлери – дюнья ишлеридир. Чюнки, дюньянынъ ялынъыз маддий менфаат ве нефсаний истеклерге уйгъун тарафыны корерлер ве садедже оны истерлер. Ахирет ишлерини де арткъа быракъырлар. Тирилюв ве эсапны инкяр этмекнен раатлыкъкъа къавушаджакъларыны телкъин этерлер).

26. Инкяр эткенлер: Бу Къур'анны динълеменъ, окъулгъанда гурюльти япынъ. Белки, бастырырсынъыз, дедилер.

27. О инкяр эткенлерге шиддетли бир азапны таттыраджакъмыз ве оларны япкъанларынынъ энъ фенасынен джезаландыраджакъмыз.

28. Иште, бу Аллаһ душманларынынъ джезасы – атештир. Аетлеримизни инкяр эткенлеринден толайы, о ерде оларгъа джеза оларакъ эбедий къаладжакъ юртлары (джеэннем) бардыр.

29. Кяфирлер джеэннемде: Раббимиз! Джинлерден ве инсанлардан бизни сапыткъанларны бизге косьтер де, ашшалангъанлардан олсунлар дие, оларны аякъларымызнынъ астына алайыкъ! дейджеклер.

30. Шубесиз, Раббимиз Аллаһтыр деп, сонъ дос-догъру ёлда юргенлернинъ узерине мелеклер энер. Оларгъа: Къоркъманъ, кедерленменъ, сизге ваде олунгъан дженнетнен севининъ! дерлер.

(Мелеклер, аетте васыфлары бильдирильген му'минлерге зикр этильген мужделерни олюм сырасында береджеклер. Дос-догъру ёлда юрмек, иманда себаттыр. Буны Аз. Эбу Бекир сёз ве давранышнен низамлы олмакъ; Аз. Умер мунафыкълыкъ этмемек; Аз. Осман амельде ихласлы олмакъ; Аз. Али фарзларны эда этмек шеклинде ёрумлагъанлар. Мелеклернинъ «къоркъманъ» муждеси, олюмнинъ сонъу ве кечмиш амеллернен багълыдыр. «Кедерленменъ» деген мужделери исе, артта быракъылгъан эвлят ве аилене иле багълыдыр).

31- Биз дюнья аятында да, ахиретте де сизинъ достларынъызмыз. Гъафур ве
32. рахим олгъан Аллаһнынъ икрамы оларакъ, о ерде сиз ичюн джанларынъыз чеккен эр шей бар ве истеген эр шейинъиз о ерде сиз ичюн азырдыр.

33. (Инсанларны) Аллаһкъа чагъыргъан, яхшы иш япкъан ве «Мен мусульманларданым», дегенден кимнинъ сёзю даа гузель?

(Аетте васыфлары анълатылгъан зат Ресулуллаһ (с.а.)тыр. Базыларына коре, ает мазинлер акъкъында назиль олгъан. Аллаһнынъ даветине уйгъан ве инсанларны да уймагъа давет эткен эр кеснинъ де бу

васыфнынъ саиби оладжагъы бильдирильген).

34. Яхшылыкънен яманлыкъ бир олмаз. Сен энъ гузель бир шекильде (яманлыкънынъ) огюни ал. О вакъытта сеннен арасында душманлыкъ олгъан кимсе санки джандан бир дост олур.
(Яманлыкънынъ огю, энъ гузель хислет не исе, онынънен алынып. Меселя, гъадапкъа сабыр, бильгисизликке йымшакъ табият, феналыкъкъа афу иле къаршылыкъ берилир).

35. Бунъа (бу гузель давранышкъа) анджакъ сабыр эткенлер къавуштырылыр; бунъа анджакъ (хайырдан) буюк насиби олгъан кимсе къавуштырылыр.
(Шейтандан кельген яман тюшюндже, шейтаннынъ инсанны гузель табият ве давранышлардан узакълаштырмакъ ичюн весвеседир).

36. Эгер шейтандан кельген яман бир тюшюндже сени тюртеджек исе, аман Аллаhкъа сыгъын, чюнки, О, эшитиджи ве билиджидир.

37. Гедже ве куньдюз, кунеш ве ай Онынъ аетлериндендир. Эгер Аллаhкъа ибадет этмек истей исенъиз, кунешке де, айгъа да седжде этменъ. Оларны яраткъан Аллаhкъа седжде этинъ!

38. Эгер инсанлар буюклик таслар иселер, (бильсинлер ки) Раббинънинъ янында булунгъан (мелеклер) ич усанмадан, гедже-куньдюз оны тесбих этерлер.

39. Сенинъ ер юзюни къуп-къуру корювинъ де, Аллаhнынъ аетлериндендир. Биз онынъ узерине сувны эндирген вакъытымызда, арекетке келип къабарыр. Онъа джан берген, эльбетте олюлерни де тирильтир. О, эр шейге къадирдир.

40. Аетлеримиз акъкъында догърулыкътан айырылып, эгирликке сапкъанлар бизге гизли къалмаз. О алда, атешнинъ ичине атылгъан даа эйидирми, ёкъса, къыямет куню ишанчнен кельгенми? Истегенинъизни япынъ! Шубесиз, О, япкъанларынъызны корьмекте.
(Аетлер акъкъында, догърулыкътан айырылып, эгриликке сапмакъ хусусы, догъруны яманламакъ, бозмагъа ынтылмакъ, батыл ёрумлавларгъа арекет этмек ве манасыз тартышувларгъа киришмек шеклинде ёрумлангъан).

41. Озьлерине Китап кельгенде, оны инкяр эткенлер (шубесиз, бунынъ нетиджесине къатланаджакълар). Албуки, о акърансыз бир Китаптыр.

42. Онъа огюнден де, артындан да батыл келалмаз. О, икмет саиби, чокъ макътавлы Аллаhтан эндирильгендир.

43. (Ресулым!) Санъа айтылгъанлар, сенден эвельки пейгъамберлерге айтылгъанындан башкъа бир шей дегиль. Эльбетте ки, сенинъ Раббинъ, эм магъфирет саиби, эм де адждж ы бир азап саибидир.

44. Эгер биз оны, ябанджы тильде бир Къур'ан къылса эдик, дейджек эдилер ки: Аетлери тефсилятлы шекильде анълатылмалы дегиль эдими? Арапкъа ябанджы тильде (китап) олурмы? Де ки: О, инангъанлар ичюн догъру ёлны косьтерген бир къылавуздыр ве шифадыр. Инанмагъанларгъа кельгенде, оларнынъ къулакъларында бир агъырлыкъ бардыр ве Къур'ан оларгъа къапалыдыр. (Санки) оларгъа

узакъ бир ерден багъырылмакъта (да, Къур'анда не айтылгъаныны анъламайлар).

45. Ант олсун, биз Мусагъа Китапны бердик, онда да ихтиляфкъа тюшюльди. Эгер Раббинъден бир сёз кечкен олмаса эди, араларында дер’ал укюм этилир эди (ишлери битирилир эди). Олар Къур'ан акъкъында терен бир шубе ичиндедирлер.
(Кечмиш сёз демек, эсапнынъ ве джезанынъ къыямет кунюнедже кечиктирилюви демектир. Бу сёзден толайы, Китапта ихтиляфкъа тюшкенлер, Китапны яланлагъанлар дюньяда эляк олгъан ве азапкъа огъратылгъанлардыр).

46. Ким бир яхшы иш япар исе, бу озь лехинедир. Ким де феналыкъ япар исе, алейхинедир. Раббинъ къулларгъа зулум этиджи дегильдир.

47. Къыямет кунюнинъ бильгиси, Онъа авале этилир. Онынъ бильгисинден гъайры ич бир мейва (чегирдеги) къабугъыны ярып чыкъалмаз, ич бир ыргъачы юкке къалмаз ве догъурмаз. Аллаһ оларгъа: Ортакъларым не ерде! дие сесленген куню: Бунъа даир бизден ич бир шаат олмагъаныны санъа арз этермиз, дерлер.

48. Бойледже, эвельден ялварып тургъанлары олардан узакълашкъандыр. Озьлерининъ къачаджакъ ерлери олмагъаныны анълагъандырлар.

49. Инсан хайыр истемектен усанмаз. Факъат онъа бир феналыкъ токъуныр исе, аман умютсизликке тюшер, кедерлене берир.
(Инсаннынъ истеген хайыры: мал, сагълыкъ, ферах киби дюньявий арзулардыр. Шерр исе: факъырлыкъ, азап ве сыкъынтыдыр).

50. Ант олсун ки, озюне токъунгъан бир зарардан сонъ, биз онъа бир рахмет таттырыр исек: Бу, меним акъкъымдыр, къыямет къопадажакъ санмайым, Раббиме дёндюрильген олсам биле, муакъкъакъ Онынъ къатында мен ичюн даа гузель шейлер бардыр, дер. Биз, инкяр этkенлерге япкъанларыны мытлакъа хабер береджекмиз ве муакъкъакъ оларгъа агъыр азаптан таттыраджакъмыз.

51. Инсангъа бир нимет берген вакътымызда, (бизден) юзь чевирир ве узакълашыр (кибирленир). Факъат онъа бир шерр токъунгъан вакъытта да ялварып турар.

52. Де ки: Не дерсинъиз, эгер о (Къур'ан) Аллаһ тарафындан исе, сиз де оны инкяр эткен исенъиз, о заман (хакътан) узакъ бир айрылыкъкъа тюшкенден даа сапыкъ ким бар?

53. Инсанларгъа уфукъларда ве озь нефислеринде аетлеримизни косьтереджекмиз ки, онынъ (Къур'аннынъ) керчек олгъаны, оларгъа яхшыджа белли олсун. Раббинънинъ эр шейге шаат олувы етмезми?
(Аеттеки «уфукълар» келимесинден инсанны сарып алгъан тышкъы алемни, «озь нефислери» ифадесинден де, инсаннынъ озь биологик ве рухий шеклини анъламакъ мумкюн. Бунъа коре, аетнинъ манасы «биз инсангъа истер озюни сарып алгъан тышкъы алемде, истер шахсен озюнинъ маддий ве рухий дюньясында олгъан ве бизим барлыгъымызны ве кучюмизнинъ мукеммелигини исбатлагъан делиллерни косьтереджекмиз» демек олур ки, акъикъатен, «буюк алем» ве «кучюк

алем» денильген эки алемнен багълы оларакъ, илим бельгилеген акъылларгъа дургъунлыкъ бериджи бильгилер, Аллаһнынъ барлыгъына ве кучюнинъ сынъырсызлыгъына даир муим делиллер ортагъа къоймакъта).

54. Дикъкъат этинъ; олар, Рабблерине къавушмакъ хусусында шубе ичиндедирлер. Билесинъиз ки, О, эр шейни (ильминен) къушатыджыдыр.

42. эш-ШУУРАА

Меккеде назиль олгъан бу суре 53 аеттир, ялынъыз 23-26-нджы аетлери Мединеде энген. Адыны 38-нджи аетте кечкен ве мусульманларнынъ ишлерини араларында истишара (меслеат) иле япувлары кереклигини бильдирген Шуураа келимесинден алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-2. Хаа. Миим. Айн. Сиин. Къааф.

3. Азиз ве хаким олгъан Аллаһ санъа ве сенден эвелькилерине, иште бойле вахий этер.
(Дженаб-ы Хакъ Къур'ан-ы Керимде анълаткъан хусусларнынъ озюни даа эвельки китапларда да бильдирген. Хусусен, Хаа, Миим ве Айн, Сиин, Къааф киби арифлер ишарет ве сыр оларакъ, бутюн пейгъамберлерге вахий этильген).

4. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Онынъдыр. О, юджедир, улудыр.

5. Аман-аман тепелеринден коклер чатлайджакъ! Мелеклер де, Рабблерини хамд иле тесбих этмектелер ве ердекилер ичюн магъфирет истемектелер. Яхшы билинъ ки, Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(«Коклернинъ усьтлеринден чатлавы», Аллаһнынъ азаметинден ве шанынынъ юджелигиндендир).

6. Аллаһтан башкъасыны дост туткъанларыны Аллаһ даима незарет этмектедир. Сен оларгъа векиль дегильсинъ.
(Аетте Аз. Пейгъамбернинъ вазифеси, садедже теблигъ олгъаны ифаде этиле).

7. Шеэрлернинъ анасы (олгъан Меккеде) ве онынъ чевресинде олгъанларны тенбиелевинъ ве асла шубе олмагъан топланув куню иле оларны къоркъузувынъ ичюн, санъа бойле арапча бир Къур'ан вахий эттик. (Инсанларнынъ) бир топу дженнетте, бир топу да чылгъын алевли джеэннемдедир.
(Къур'ан Мекке халкъына ве ер юзюндеки бутюн инсанларгъа эндирильгендир. Мекке, ичинде Кябе ве Макъам-ы Ибрахим олгъаны ичюн, шаны юксек бир шеэрдир. Аетте къыяметнинъ къоркъунчлы вазиети ве инсанларнынъ дженнетлилер ве джеэннемлилер оларакъ,

экиге айырыладжакълары ифаделенген).

8. Аллаһ истесе эди, оларны тек бир миллет япар эди. Факъат О, истегенини рахметине къавуштырыр; залымларнынъ исе, ич бир досту ве ярдымджысы ёкътыр.
(Башкъа динлердеки бутюн инсанлар Ислям динине кире биле эдилер. Амма, хидает ве далялет иляхий ирадеге багълыдыр. Бунынънен бирликте, инкярнен озьлерине зулум эткенлер азаптан ич бир шекильде къуртулалмайджакълар).
9. Ёкъса, олар Аллаһтан башкъа достлар таптылармы? Албуки, дост ялынъыз Аллаһтыр. О, олюлерни тирильтир, эр шейге къадирдир.
10. Ихтиляфкъкъа тюшкен эр анги бир шейинъизде укюм бермек Аллаһкъа махсустыр. Иште, бу, Аллаһ, меним Раббимдир. Онъа таяндым ве онъа ёнелирим.
11. О, коклернинъ ве ернинъ ёкътан яратыджысыдыр. Сизге озюнъизден чифтлер, айванлардан да (озьлерине) чифтлер яраткъан. Бойледже, чокълашувынъызны теминлеген. Онъа бенъзеген ич бир шей ёкътыр. О, эшитиджидир, корюджидир.
12. Коклернинъ ве ернинъ анахтары Онынъдыр. Истегенине рызыкъны бол берир, истегенинден де къысар. О, эр шейни билиджидир.
13. «Динни аякъта тутынъ ве онда ихтиляфкъа тюшменъ», дие Нуһкъа тевсие эткенини, санъа вахий эткенимизни, Ибрахимге, Мусагъа ве Исагъа тевсие эткенимизни Аллаһ сизге де дин къылды. Факъат оларны чагъырдыгъынъ бу (дин), Аллаһкъа ортакъ къошкъанларгъа агъыр кельди, Аллаһ истегенини озюне (пейгъамбер) сечер ве озюне ёнельгенни де, догъру ёлгъа къавуштырыр.
14. Олар озьлерине илим кельгенден сонъ, садедже араларындаки аседчилик себебинден, болюнювге тюштилер. Эгер белли бир девиргедже Раббинъден бир (кечиктирюв) сёзю кечкен олмаса эди, араларында аман укюм берилир эди. Олардан сонъ, китапкъа варис къылынгъанлар да, онынъ акъкъында терен бир шубе ичиндедирлер.
(Болюнювге тюшкенлерге кельген илим табири, азап хаберининъ бильдирилюви, Аз. Пейгъамбернинъ ёлланыладжагъы хабери, пейгъамберлернинъ ве китапларнынъ бильдирген хусуслар шеклинде ифаде этиле билир. Бу бильгиге рагъмен, ихтиляфкъа тюшюльген, инангъан ве инанмагъанлар чыкъкъан. Инанмагъанларгъа джеза оларакъ аман азап берильмемеси ве къыямет кунюне къалдырылувы, Аллаһнынъ бу хусуста берген бир сёзюнден толайыдыр).
15. Иште, шунынъ ичюн сен (тевхидге) давет эт ве эмир олунгъанынъ киби дос-догъру ол. Оларнынъ авеслерине уйма ве де ки: Мен Аллаһнынъ эндирген Китабына инандым ве аранъызда адалетни тиклемекнен эмир олундым. Аллаһ бизим де Раббимиз, сизинъ де Раббинъиздир. Бизим япкъанларымыз бизге, сизинъ япкъанларынъыз да сизгедир. Арамызда тартышыла биледжек бир мевзу ёкътыр. Аллаһ эпимизни бир ерге топлар, дёнюш де Онъадыр.
(Аетте Аз. Пейгъамбернинъ инсанларны давет этеджек принциплери

ифаде этилиркен, уяджакъ эсаслары да беян этильген. Бунъа коре, даветке девам этиледжек, инанмагъанларнынъ теклиф ве исрарлары динъленмейджек).

16. Давети къабул этильгенден сонъ, Аллаһ акъкъында тартышмагъа киришкенлернинъ делиллери, Рабблери къатында боштыр. Олар ичюн бир гъадап, кене олар ичюн четин бир азап бардыр.

(Аетте ачыкъ косьтерильген муджизелерге я да китаплargъа инангъандан сонъ, тартышувгъа киришкен еудийлернинъ вазиетине ишарет этилерек, делиллерининъ кечмейджеги ифаде этильген).

17. Китапны ве мизанны хакъ оларакъ эндирген Аллаһтыр. Не бильмектесинъ, бельки де, къыямет сааты якъындыр!

18. Онъа инанмагъанлар, онынъ чабук къопувыны истерлер. Инангъанлар исе, ондан къоркъарлар ве онынъ акъикъат олгъаныны билирлер. Яхшы билинъ ки, къыямет куню акъкъында тартышкъанлар терен бир сапыкълыкъ ичинделер.

19. Аллаһ къулларына лютфкярдыр, истегенини рызыкъландырыр. О, къуветлидир, кучьлюдир.

(Бу ерде Аллаһ къулларынынъ яхшысына да, яманына да лютфте булунгъаны анълашылмакъта. О, феналарны биле, къабаатлары себебинден, ач быракъмагъан).

20. Ким ахирет къазанчыны истей исе, онынъ къазанчыны арттырырмыз. Ким де дюнья кярыны истей исе, онъа да дюньядан бир шейлер берирмиз. Факъат онынъ ахиретте бир насиби олмаз.

(Аетте ахирет къазанчы, яхшы ниет ве давранышлар ичюн алынгъан саваплар оларакъ ифаде этильген. Аллаһ савапны экинге бенъзеткен. Чюнки, савап салих амельнен къазанылгъан бир файдадыр. Бу себептен, «дюнья, ахиретнинъ тарласыдыр», денильген. Къазанчнынъ арттырылувына кельгенде, бу савапнынъ бирге нистебен онгъа, еди юзге ве даа зиядесине чыкъарылувы ве бу артувнынъ дюнья ишлерине де аит олувы демектир).

21. Ёкъса, оларнынъ Аллаһ изин бермеген бир динни кетирген ортакълары бармы? Эгер кечиктирме сёзю олмаса эди, дер’ал араларында укюм берилир эди. Шубесиз, залымларгъа джан якъыджы бир азап бар.

(Аетте кяфирлерге Аллаһкъа ортакъ къошмакъ, тирильмекни инкяр этмек ве дюньягъа табынмакъ киби сакъат тюшюнджелерни телкъин эткен шейтанларгъа ве Аллаһтан башкъа дин иджат эткенлерге уювларынынъ себеби соралмакъта ве бу ортакъларгъа уювнынъ нетиджелерине дикъкъат чекильмекте).

22. Япкъан шейлери башларына кельгенде, залымларнынъ къоркъудан титрегенлерини кореджексинъ. Иман этип, яхшы ишлер япкъанлар да, дженнет багъчаларындадырлар. Рабблерининъ янында оларгъа истеген эр шейлери мевджуттыр. Иште, буюк лютф будыр.

23. Иште, Аллаһнынъ, иман эткен ве яхшы ишлер япкъан къулларына мужделеген нимети будыр. Де ки: Мен бунъа нисбетен сизден акърабалыкъ севгисинден башкъа бир уджрет истемейим. Ким бир

яхшылыкъ япса, онынъ савабыны арткъачынен берермиз. Шубесиз, Аллаһ багъышлайыджы, шукюрнинъ къаршылыгъыны бериджидир.
(Аетте кечкен акърабалыкъ севгиси «Сизден акърабамны севгенинъизни истейим» я да «Акъарбанъыз оларакъ мени севип, дестеклеменъизни истейим», шеклинде беян этильген).

24. Ёкъса, олар (сен ичюн) Аллаһкъа нисбетен ялан уйдурдымы? дерлер. Аллаһ истер исе, сенинъ къальбинъни де муурьлер. Ве Аллаһ батылны ёкъ этер; сёзлеринен хакъны ортагъа къояр. Шубесиз, О, къальплерде олгъанларны билиджидир.
(Аз. Пейгъамбернинъ Къур'ан-ы Керимни Дженаб-ы Хакъкъа нисбет этювине инанмагъанлар Пейгъамберимизни Аллаһ къаршысында ифтираджы вазиетине тюшюрмеге джесарет эткен эдилер. Амма, Аллаһ Ресулынынъ ялан уйдурувдан узакъ олгъаныны, бойле бир шейге джесарет этсе биле, онынъ къальби муурьленеджегини беян этмектедир).

25. О, къулларынынъ тёвбесини къабул этиджи феналыкъларны багъышлайыджы ве япкъанларынъызны билиджидир.
(Гунахларгъа аман тёвбе этмек керектир. Къул акъкъындан башкъа, Аллаһкъа къаршы ишленген гунахнынъ тёвбеси учь шарткъа багълыдыр: 1). Гунахтан тамамен вазгечмек. 2). Япкъанына пешман олмакъ. 3). Бир даа онъа дёнмемек. Эгер киши къул акъкъынен багълы бир яманлыкъ ишлеген олса, акъ саибининъ акъкъыны одемек, онынъ ризасыны алмакъ тёвбесининъ къабул шартларындандыр).

26. Аллаһ, иман этип, яхшы ишлер япкъанларнынъ тёвбесини къабул этер, лютфинден оларгъа, зиядесини берир. Кяфирлерге кельгенде, оларгъа да четин бир азап бардыр.

27. Аллаһ къулларына рызкъны бол-бол берсе эди, ер юзюнде адден ашар эдилер. Факъат О, (рызкъны) истеген ольчюде эндирир. Чюнки О, къулларынынъ хаберини алыджыдыр, оларны корюджидир.

28. О, (инсанлар) умютлерини кескенден сонъ, ягъмурны эндириджи, рахметини эр тарафкъа яйыджыдыр. О, акъикъий досттыр, макътавгъа ляйыкътыр.

29. Коклерни, ерни ве оларнынъ ичине яйып чокълаштыргъан джанлыларыны яратувы да, Онынъ делиллериндендир. О, истеген вакътында оларны бир ерге топламагъа да къадирдир.

30. Башынъызгъа кельген эр анги бир мусибет, озь эллеринъизнен япкъанларынъыз себебиндендир. (Бунынънен берабер) Аллаһ чокъуны афу этер.
(Аетте хитап этильгенлер – гунахкяр му'минлердир. Гунахы олмагъан му'минлернинъ башына кельген мусибетлернинъ себеплери башкъадыр. Меселя, оларнынъ сабыр этювлери эджирлерини арттыраджакъ себеплерден бири оларакъ сайыла билир).

31. Ер юзюнде (Оны) аджиз быракъалмазсынъыз. Аллаһтан башкъа бир достунъыз ве бир ярдымджынъыз да ёкътыр.

32. Денъизде дагълар киби ялдап юргенлер (гемилер) де Онынъ

(барлыгъынынъ) делиллериндендир.
33. Истесе, О, рузгярны токътатыр да, онынъ (денъизнинъ) усьтюнде къала къоярлар. Эльбетте бунда чокъ сабыр этиджи, чокъ шукюр этиджи эр кес ичюн ибретлер бардыр.
34. Яхут япкъанлары себебинден, оларны эляк этер. Бир чокъусыны да афу этер (къуртарыр).
35. Бойледже, аетлеримиз узеринде тартышкъанлар, озьлерине къачаджакъ бир ер олмагъаныны бильсинлер.
36. Сизге берильген шей, ялынъыз дюнья аятынынъ кечиджи метахларыдыр. Аллаһнынъ янында олгъанлар исе, даа яхшы ве даа бакъийдир. Бу мукяфат иман этип, Рабблерине таянып ишангъанлар ичюндир.
(Дюньяда инсанларгъа берильген маддий имкян ве боллукъ, садедже бир кечиниш вастасыдыр. Аллаһнынъ янындаки савап исе, даимий ве даа файдалыдыр. Ает-и кериме, Аз. Эбу Бекир бутюн малыны Аллаһ ёлуна арджлагъан вакътында, бир топлулыкънынъ оны тенкъит эткени узерине назиль олгъан. Албуки, бу давранышынен Аз. Эбу Бекир Аллаһкъа таянып ишанувнынъ энъ гузель орьнегини берген).
37. Олар буюк гунахлардан ве аясызлыкътан къачынырлар; къызгъан вакъытларында да, къусурларны багъышларлар.
38. Кене олар, Раббленининъ даветине уярлар ве намазны къыларлар. Оларнынъ ишлери, араларында танышувнендир. Оларгъа берген рызкъымыздан да арджларлар.
(Бу ает Ислямий идаре шеклининъ, мусульманларнынъ озь араларындан сечеджек шуранынъ къарарларына эсаслангъанларына делиль оларакъ косьтерильген).
39. Бир акъсызлыкъкъа огърагъан вакъытларында, ярдымлашырлар.
40. Бир яманлыкънынъ джезасы, онъа мусавий бир яманлыкътыр. Ким багъышлар ве барышны теминлер исе, онынъ мукяфаты Аллаһкъа аиттир. Догърусы, О, залымларны севмез.
41. Ким зулумгъа огърагъандан сонъ, акъкъыны алыр исе, артыкъ оларгъа япыладжакъ бир шей ёкътыр.
42. Анджакъ инсанларгъа зулум этиджилерге ве ер юзюнде акъсыз ерде адден ашкъанларгъа джеза бардыр. Иште, элем бериджи азап буларгъадыр.
43. Ким сабыр этер ве афу этер исе, шубесиз бу арекети, япылувгъа дегер ишлердендир.
(Яманлыкъ къаршысында сабыр эткен ве оны багъышлагъан кимсе, мерд ве азимли инсанларнынъ яптыгъы ишини япкъандыр. Диннинъ истеги будыр).
44. Аллаһ кимни саптырса, ондан сонъ артыкъ онынъ ич бир досту ёкътыр. Азапны корьгенлеринде залымларнынъ: Дёнеджек бир ёл бармы? дегенлерини корерсинъ.
45. Атешке атылыр экенлер, оларнынъ зиллеттен башларыны тёбен эгерек, козь къыйыгъынен гизли-гизли бакъкъанларыны кореджексинъ.

Инангъанлар да: Иште, асыл зиянгъа огърагъанлар, къыямет куню озьлерини ве аилелерини зиянгъа сокъкъанлардыр, дейджеклер. Кесен-кес билинъ ки, залымлар, девамлы бир азап ичиндедирлер.
(Къыяметте зиянгъа огърамакъ, джеэннемде эбедий къалмакъ ве дженнетте азырлангъан ниметлерден марум быракъылмакъ шеклинде беян этильген).

46. Оларнынъ Аллаһтан башкъа озьлерине ярдым эткен ич бир достлары ёкътыр. Аллаһ кимни саптырыр исе, артыкъ онынъ къуртулышкъа чыкъаджакъ бир ёлу ёкътыр.

47. Аллаһтан кери чевирилюви имкянсыз бир кунь кельмезден эвель, Раббинъизге уйынъ. Чюнки, о куню ич биринъиз сыгъынаджакъ бир ер тапалмазсынъыз, итираз да эталмазсынъыз.

48. Эгер юзь чевирир иселер, билесинъ ки, биз сени оларнынъ узерине бекчи ёлламадыкъ. Санъа тюшкени садедже теблигъдир. Биз инсангъа къатымыздан бир рахмет таттыргъан вакътымызда, онъа севинир. Амма, эллеринен япкъанлары себебинден, башларына бир феналыкъ келир исе, иште, о заман инсан пек нанкорьдир!
(Аетте, инкяр эткенлернинъ вазиетине Аз. Пейгъамбернинъ кедерленмемеси истенильген, айрыджа инсанларнынъ зенгинлик ве сагълыкъ киби ниметлерге нисбетен арекетлери иле япкъан гунахлардан толайы, огърагъан сыкъынтылары къаршысындаки менфий тавурларына дикъкъат чекильген).

49. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр. Истегенини яратыр; истегенине къыз балалар, истегенине де огълан балалар багъышлар.

50. Яхут оларны эм огълан, эм де къыз балалары олмакъ узьре, чифт берир. Истегенини де къысыр къалдырыр. О, эр шейни билиджидир, эр шейге кучю етиджидир.

51. Аллаһ бир инсаннен, анджакъ вахий ёлунен я да перде артындан къонушыр, яхут бир эльчи ёллап, изнинен онъа истегенини вахий этер. О, юдждедир, акимдир.
(Вахийнинъ келюв шекиллерини беян эткен бу аетке коре, вахий къальпке ильхам я да Дженаб-ы Хакъны корьмеден, перде артындан къонушув я да вахий мелеги (Джебраил) вастасы иле келям эшитмек суретинен де керчеклешмекте).

52. Иште, бойледже, санъа да эмримизнен Къур'анны вахий эттик. Сен китап недир, иман недир бильмез эдинъ. Факъат биз оны къулларымыздан истегенимизни кендиси иле догъру ёлгъа ириштирдигимиз бир нур къылдыкъ. Шубесиз ки, сен догъру бир ёлны косьтермектесинъ.
(Къур'ан дие терджиме этильген «рух» келимеси, айрыджа Джебраилни де ифаде эткен. Бу аетте рисалет ве китапнынъ эмиети беян этильген, Аз. Пейгъамбернинъ озюне кельген вахийнен, догъру ёл ребери олгъаны анълатылгъан).

53. (О ёл) коклернинъ ве ернинъ саиби олгъан Аллаһнынъ ёлудыр. Дикъкъат этинъ, бутюн ишлер сонъунда Аллаһкъа дёнер.
(Му'минлерге мужде, гунахкярларгъа да техдит булунгъан бу аетте,

артыкъ къаршылыкълы себеп ве алякъаларнынъ ортадан къалкъкъаны, эр шейнинъ Аллаһкъа дёнген куню хатырлатылгъан).

43. эз-ЗУХРУФ

Зухруф – алтын ве джевер манасына келе. Суреде булардан сёз этильгени ве Аллаһнынъ инсангъа саип олгъан алтын ве джеверлернен дегиль, инанч ве давранышларына коре къыймет кескени анълатылгъаны ичюн, суре бу адны алгъан. Меккеде энген ве 89 аеттир.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Хаа. Миим.

2-3. Ап-ачыкъ Китапкъа ант олсун ки, биз, анълап тюшюнювинъиз ичюн, оны арапча бир Къур'ан къылдыкъ.

4. О къатымызда булунгъан Ана Китапта (левх-и махфузда) мевджут, юдже ве икмет иле толу бир китаптыр.
(Шаны юдже Къур'ан, муджизевий васфынен, дигер китаплардан даа юджедир. Чюнки, белягъатны энъ усьтюн мертебеге ириштирген, айрыджа бутюн кечмиш китапларнынъ укюмлерини ортадан къалдыргъандыр).

5. Сиз, адден ашкъан кимселер олдунъыз дие, сизни Къур'аннен тенбиелевден вазгечейикми?

6. Даа эвельки миллетлерге нидже пейгъамберлер ёллагъан эдик.

7. Олар, озьлерине кельген эр пейгъамберни мытлакъа алайгъа ала эдилер.

8. Биз булардан даа зорбаджы олгъанларны да эляк эттик. Бунынъ киби, эвелькилерде мисали кечкендир.

9. Ант олсун ки, оларгъа коклерни ве ерни ким яратты? деп сорасанъ; «Оларны, шубесиз кучьлю олгъан, эр шейни бильген Аллаһ яратты», дерлер.

10. О, сизге ерни бешик япкъан ве догъру юрерсинъиз дие, ер юзюнде сизге ёллар яраткъан.

11. Коктен, бир ольчюге коре, сувны эндирген Одыр. Биз онынънен (къуп-къуру) олю мемлекетке аят берирмиз. Иште, сиз де, бойледже (мезарларынъыздан) чыкъарыладжакъсынъыз.
(Аетте, итияджгъа ве белли ольчюге коре, ягъмурнынъ ягъдырылгъаны, онынънен топракъкъа аят берильгени бильдирильген бу вазиетнинъ тирилювнинъ ачыкъ мисали олгъаны къайд этильген).

12-13. Бутюн чифтлерни О яраткъандыр. Ве сизге минеджек гемилеринъизни ве айванлар яраткъандыр ки, бойледже оларнынъ сыртына минип, усьтлерине ерлешкенинъизнен, Раббинъизнинъ ниметини анъаракъ: Буны бизим хызметимизге бергенни тесбих этермиз, ёкъса, биз буларгъа кучь етиштиралмаз эдик, деювинъиз ичюндир.

(Миниледжеклер, тюшюнмеге ве Аллаһны тесбих этмеге етеклейиджи варлыкълардыр. Бу себептен, сахабе-и кирам айванларына мингенлеринде, ахиретни ве табутнен башланаджакъ ёлджулыкъны тюшюне эдилер. Ресулуллаһ ёлджулыкъкъа чыкъкъанда, бу аетлерни окъур эди).

14. Биз, шубесиз Раббимизге дёнеджекмиз (демелисинъиз).

15. Амма, олар къулларындан бир къысмыны Онынъ бир джузи (болюги) къылдылар. Акъикъатен, инсан ап-ачыкъ бир нанкорьдир.
(Бу ерде еудийлерден бир топунынъ Узейрни, христианлардан да Исаны Аллаһнынъ огълу сайгъанларына, мушриклернинъ исе, мелеклерни Аллаһнынъ къызлары оларакъ къабул эткенлерине ишарет этильмекте).

16. Ёкъса, Аллаһ яраткъанларындан къызларны озюне алды да, огъулларны сизге айырдымы?!

17. Олардан бири, Рахмангъа аит сайгъан къыз баласынен мужделенгенинен, иддетленерек, юзю сим-сия кесилир.
(Аетте ифаде этильгени киби, къызларны Аллаһтан, огъулларыны озьлеринден сайгъанлары ичюн, къыз бала догъгъаны акъкъындаки хаберден кедерлене ве синъирлене эдилер. Сонъунда да къызларны тирилейин къумгъа коме эдилер).

18. Сюс ичинде етиштирилип, дженк эталмайджакъ олгъанны истемейлерми? (Оларны Аллаһнынъ парчасы саймакъталармы?)
(Ает, къадынлардаки сюсленюв хусусиетлеринен, курештеки зайыфлыкъларына ишарет этмекте).

19. Олар, Рахманнынъ къуллары олгъан мелеклерни де ыргъачы сайдылар. Аджеба, мелеклернинъ яратылгъанларыны корьгенлерми? Оларнынъ бу шаатлыкълары языладжакъ ве соргъугъа чекиледжеклер.

20. Ве дедилер ки: Рахман истесе эди, биз оларгъа табынмаз эдик. Оларнынъ бу хусуста бир бильгилери ёкъ. Олар садедже ялан сёйлейлер.

21. Ёкъса, бундан эвель оларгъа бир китап бердик де, онъа багъланмакъталармы?

22. Ёкъ! «Садедже, биз бабаларымызны бир дин узеринде булдыкъ, биз де оларнынъ изинден кетмектемиз», дерлер.
(Бойледже, мелеклерге табынувнынъ, бильги ве китап оларакъ, бир таянгъычы олмагъаны, садедже корь-коране такълиттен ибарет олгъаны ортагъа чыкъмакъта).

23. Сенден эвель де, анги мемлекетке тенбиеджи ёллагъан исек, мытлакъа о ернинъ илери кельгенлери: Бабаларымызны бир дин узеринде булдыкъ, биз де оларнынъ излерине уярмыз, дер эдилер.

24. Мен сизге бабаларынъызны узеринде булгъанынъыз (дин)ден даа догъърусыны кетирген исем (кене манъа уймазсынъызмы)? дегенинен, дедилер ки: Догърусы, биз сизнен ёлланылгъан шейни инкяр этмектемиз.

25. Биз де олардан интикъам алдыкъ. Бакъ, яланлагъанларнынъ сонъу

насыл олды?

26. Бир заман Ибрахим, бабасына ве къавмына деген эди ки: Мен сизинъ табынгъанларынъыздан узакъым.

27. Мен, ялынъыз мени яраткъангъа табынырым. Чюнки, О, мени догъру ёлгъа къавуштыраджакъ.

28. Бу сёзни, артындан келеджеклерге девамлы къаладжакъ бир мирас оларакъ быракъты ки, инсанлар (онынъ динине) дёнсинлер.

(Аз. Ибрахим хакъны къабул этмеген бабасынынъ ёлуны терк этмекнен, эр заман аталарынынъ такълит этилалмайджагъыны косьтерген ве тевхид келимесини, артындакилерге мирас оларакъ къалдыргъан, бу себептен де, неслинде Бир Аллаһкъа инангъанлар эксик олмагъан. Меккелилер арасында да «ханифлер» адынен танылгъан ве Аз. Ибрахимнинъ инанчына садакъат косьтерген инсанлар бар эди).

29. Догърусы, буларны да, аталарыны да, оларгъа хакъ ве оны беян эткен бир пейгъамбер кельгенге къадар кечиндирдим.

30. Факъат озьлерине хакъ кельгенинен: Бу бир тылсымдыр, биз оны танымаймыз, дедилер.

31. Ве дедилер ки: Бу Къур'ан эки шеэрден бир буюк адамгъа эндирильсе олмаз эдими?

(Аз. Пейгъамберге инанмагъанларгъа коре, Къур'ан Меккенинъ зенгинлеринден Велид б. Мугъиреге я да Тааифнинъ зенгинлеринден Урье эс-Сакъафийге эндирильмели эди. Велид б. Мугъиире бойле деген эди: Къурейшнинъ буюги ве эфендиси олгъан мен, яхут Сакифнинъ буюги Эбу Амр б. Умеир эс-Сакъафий тургъанда, Къур'ан Муһаммедге энеджекми?

Албуки, Аллаһ назарында юксеклик, зенгинлик я да несеби беллиликнен дегиль, такъванендир. Бунынънен берабер, Аз. Муһаммед, несеб итибарынен де, оларнынъ энъ шерефлиси эди. Ялынъыз анадан ве бабадан етим къалгъан эди, зенгин де дегиль эди).

32. Раббинънинъ рахметини олар пайлаштырмакъталармы? Дюнья аятында оларнынъ маишетлерини (рызыкъларыны) араларында биз пайлаштырдыкъ. Бир-бирине иш яптырувлары ичюн кимини о бирисине дереджелернен усьтюн яптыкъ. Раббинънинъ рахмети оларнынъ топлагъан шейлеринден даа хайырлыдыр.

33. Эгер инсанларнынъ куфюрде бирлешкен тек бир уммет олувы (телюкеси) олмаса эди, Рахманны инкяр этkenлернинъ эвлерининъ таванларыны ве чыкъаджакъ мердивенлерини кумюштен япар эдик.

34. Эвлерининъ къапуларыны ве усьтлерине ясланаджакъ курсюлерни де (эп кумюштен япар эдик).

35. Ве оларны зийнетлерге богъар эдик. Бутюн булар, садедже дюнья аятынынъ кечиджи менфаатыдыр. Ахирет исе, Раббинънинъ къатында, Аллаһнынъ азабындан сакъынып, рахметине сыгъынгъанларгъа аиттир.

36. Ким Рахманны зикр этювден гъафиль олур исе, янындан айрылмагъан бир шейтанны онъа мусаллат этермиз.

37. Шубесиз, бу шейтанлар оларны догъру ёлдан чыкъарырлар да, олар озьлерини догъру ёлда зан этерлер.
38. О шейтаннынъ досту энъ сонъунда бизге кельгенинен, аркъадашына: Кешке, меннен сенинъ арамызда шаркънен гъарп арасы къадар узакълыкъ олса эди, не фена аркъадаш экенсинъ! дер.
(Аеттен, къыямет кунюнде ёлдан чыкъкъан ве шейтангъа аркъадаш олгъан кимсенинъ, фена аркъадашынен озю арасында узакъ месафе олгъаныны тилеерек, корюшмек истемейджеги анълашыла).
39. Зулум эткенинъиз ичюн бугунь (пешманлыкъ) сизге ич бир файда бермейджек. Чюнки, сиз азапта ортакъсынъыз.
40. (Ресулым!) Сагъырларгъа сен эшиттереджексинъми; яхут корьлерни ве ап-ачыкъ сапыкълыкъта олгъанларны догъру ёлгъа сен къавуштыраджакъсынъмы?
41. Биз сени олардан узакълаштырсакъ да, кене олардан интикъам алырмыз.
(Сен корьсенъ де, корьмесенъ де, оларгъа хакъ эткен джезаларыны береджекмиз).
42. Яхут оларгъа ваде эткен азабымызны санъа косьтерирмиз. Чюнки, бизим оларгъа кучюмиз етер.
43. Сен, санъа вахий этильгенге сым-сыкъы сарыл. Шубесиз, сен дос-догъру ёлдасынъ.
44. Догърусы, Къур'ан, санъа ве къавмынъа бир огютгир. Илериде ондан месулиетли тутуладжакъсынъыз.
45. Сенден эвель ёллагъан эльчилеримизнинъ (умметлеринден) сора! Рахмандан башкъа табыныладжакъ танърылар (эдининъиз дие) эмир эткенмизми?
(О бир пейгъамберлернинъ кетирген динлери талиль этильген вакъытта, анълашылыр ки, ич бир пейгъамбернинъ дининде путкъа табынув ёкъ. Бутюн пейгъамберлер тевхид инанчында бирдирлер).
46. Ант олсун, биз Мусаны аетлеримизнен Фыравунгъа ве онынъ илери кельген адамларына ёллагъан эдик де, Муса: Мен алемлер Раббининъ эльчисийим, деген эди.
47. Оларгъа аетлеримизни кетиргенинен, оларгъа куле къойгъан эдилер.
48. Оларгъа косьтерген эр бир аетимиз (муджиземиз) дигеринден даа буюк эди. Догъру ёлгъа дёнсюнлер дие, оларны азапкъа огъраттыкъ.
49. Бунынъ усьтюне, дедилер ки: Эй, тылсымджы! Санъа берген вадеге коре, биз ичюн Раббинъе дуа эт; чюнки, биз артыкъ догъру ёлгъа киреджекмиз.
(Ает, Аз. Муса къавмынынъ азапны корьгенинен, къуртулмакъ ичюн инанаджакъларыны бильдиргенлерине, бойледже, азапнынъ ортадан къалдырыладжагъына даир берильген сёзни де хатырлаткъанларына ишарет этмекте).
50. Факъат биз олардан азапны къалдыргъанымызнен, сёзлеринден къайта къойдылар.

51. Фыравун къавмына сесленди ве бойле деди: «Эй, къавмым! Мысыр мульки ве алтымдан акъкъан шу ирмакълар меним дегильми? Аля корьмейсинъизми?».
(Фыравун бу сёзюнен сарайларыны ве алтындан акъкъан Ниль нехрини козьде тутаракъ, къудрет, сервет ве буюклигини ортагъа къоймакъта ве бунъа нисбетен Аз. Мусанынъ зайыфлыгъыны ве факъырлыгъыны хатырлатмакъта).
52. «Ёкъса, мен, озю зайыф ве не ерде исе, сёз анълаталмайджакъ вазиеттеки шу адамдан даа хайырлы дегилимми?».
(Бу сёзюнен Фыравун, Аз. Мусанынъ тилиндеки тутукълыгъына ишарет этмек истей эди).
53. «Онъа алтын билезликлер берильмели я да янында онъа ярдымджы мелеклер кельмели дегиль эдими?».
54. Фыравун къавмыны алдатты; олар да онъа боюн эгдилер. Олар ёлдан чыкъкъан бир къавмдыр.
55. Бойледже, бизни openкелендиргенинен, олардан итикъам алдыкъ, эписини сувда богъдыкъ.
56. Оларны, сонъундан кельгенлернинъ кечмиши ве бир ибрет орьнеги яптыкъ.
57. Мерьем огълу Иса, бир мисаль оларакъ, анълатылгъанынен, сенинъ къавмынъ аман багъырышмагъа башлады.
(Ривает этильгенине коре, Аз. Иса ве анасы Мерьемнен багълы бир меселе музакере этильген топлашувда мушриклерден бири: «Эгер табынылгъан Иса, Мерьем, Узейр ве мелеклер джеэннемде исе, оларнен берабер олмагъа разымыз», деген, бу сёзге мушриклер кульген эдилер. Ает оларнынъ бу къопайчора тавурлары акъкъында энген).
58. Бизим танърыларымыз хайырлымы, ёкъса омы? дедилер. Буны санъа, анджакъ тартышмакъ ичюн сёйледилер. Догърусы, олар къавгъаджы бир топлумдыр.
(Бу сёзлеринен мушриклер танърыларыны Аз. Исанен тенъештирмеге арекет эткенлери анълашыла).
59. О, садедже озюне нимет берген ве Исраил огъулларына орьнек япкъан бир къулымыздыр.
(Ает, Аз. Исанынъ пейгъамберлик ниметине иришкен ве бабасыз догъувынен де, Исраил огъулларына иляхий къудретнинъ орьнеги оларакъ кетирильген буюк бир зат олгъаныны такидлей).
60. Эгер тилесе эдик, аранъыздан ер юзюнде еринъизге кечеджек мелеклер яратыр эдик.
61. Шубесиз ки, о (Иса), къыяметнинъ (не заман къопаджагъынынъ) бильгисидир. Ондан ич шубе этменъ ве манъа уйынъ; чюнки, бу, дос-догъру ёлдыр.
(Бу аетте Аз. Исанынъ къыямет ичюн бир бильги олгъаны беян этилерек, ахыр заманда онынъ текрар дюньягъа къайтаджагъына ишарет этиле. Бунынъ киби, аеттеки «илим» келимеси – ишарет манасына кельген «алем» шеклинде де окъулгъан. Бунынъннен берабер,

аетни: «Къур'анда ахирет ичюн етерли бильгилер бар», шеклинде анълагъанлар да олгъан).

62. Сакъын шейтан сизни ёлдан чыкъармасын. Чюнки, о сиз ичюн ачыкътан-ачыкъ душмандыр.

63. Иса, ачыкъ делиллернен кельген вакъытта, деген эди ки: Мен сизге икмет кетирдим ве ихтиляфкъа тюшкен шейлеринъизден бир къысмыны сизге анълатмакъ ичюн кельдим. Ойле исе, Аллаһтан къоркъунъ ве манъа итаат этинъ.

64. Чюнки, Аллаһ, меним де Раббим, сизинъ де Раббинъиздир. Онъа ибадет этинъ. Иште, бу, догъру ёлдыр.

65. Амма, араларындан чыкъкъан топлулыкълар бир ихтилафкъа тюштилер. Элемли бир куньнинъ азабы къаршысында вай о зулум эткенлернинъ алына!

(Христиан ве еудийлерден базылары Аз. Иса ичюн Аллаһ, базылары Аллаһнынъ огълу, бир къысмы да учьнинъ учюнджиси дедилер ве бойле инандылар. Ает оларнынъ бу ерсиз тюшюндже ве инанчларынынъ къыямет кунюнде аджынаджакъ бир азапкъа огърайджакъларына себеп оладжагъыны хабер бере).

66. Олар фаркъында олмагъанларында, къыямет кунюнинъ оларгъа апансыздан келювинден башкъа бир шей беклемектелерми?

67. О куню, Аллаһкъа къаршы келювден сакъынгъанлардан гъайры, дост олгъанлар (биле) бир-бирилерине душман кесилирлер.

(Аллаһ озюне къаршы келювден сакъынгъанларгъа бойле нида этер:)

68- Эй, аетлеримизге инангъан ве мусульман олгъан къулларым! Бугунь
69. сизге къоркъу ёкътыр. Сизлер кедерленмейджексинъиз де.

70. Сиз ве зевджелеринъиз, севинч ве нешэли алда дженнетке киринъиз!

71- Оларгъа алтын тепсилер ве къаделер долаштырылыр. О ерде джанлары
73. истеген, козьлери ошлангъан эр шей бардыр. Ве оларгъа: Сиз о ерде эбедий къаладжакъсынъыз, иште япкъанларынъызгъа къаршылыкъ сизге мирас берильген дженнет будыр. О ерде сиз ичюн бол-бол мейвалар бар, олардан ашарсынъыз, денилир.

74- Шубесиз, къабаатлылар джеэннем азабында девамлы къаладжакълар,
75. азаплары енгиллештирильмейджек. Олар азап ичинде къуртулыштан умют кескенлердир.

(Бу ердеки къабаатлы – Аллаһны инкяр эткен я да ширк къошкъанлардыр).

76. Биз оларгъа зулум этмедик, факъат олар озьлери залым кимселердир.

77. Эй, Малик! Раббинъ бизим ишимизни битирсин! дие сесленирлер. Малик де: Сиз бойле къаладжакъсынъыз! дер.

(Кяфирлер джеэннемнинъ бекчиси Маликке аетте бильдирильген шекильде сесленерек, олюмлерини истерлер. Чюнки, олюмлери – азап ичинде яшагъанларындан даа яхшыдыр. Амма, Малик оларгъа ич бир суретте бу ерден къуртулыш олмагъыныны бильдирир).

78. Ант олсун, биз сизге хакъны кетирдик, факъат чокъунъыз хакътан ошланмайсынъыз.
(Бу ерде Къурейшнинъ Даару'н-Недведе Аз. Пейгъамберге къаршы къургъан тузакъларына ишарет этилерек, оларнынъ тузакъларына къаршылыкъ, элякетлерининъ такъдир этильгени бильдирильген. Чюнки, кяфирлер Аз. Муhаммедни ве Къур'анны севмегенлерини сёйлемекнен къалмайып, къаршы къоюв хусусында да, къарарлар ала эдилер).
79. Ёкъса, (мушриклер) бир ишке кесен-кес къарар бердилерми? Догърусы, биз де къарарлымыз!
80. Ёкъса, биз оларнынъ сырларыны ве гизли лакъырдыларыны эшитмедик беллейлерми? Ёкъ, ойле дегиль; янларындаки эльчилеримиз (хафаза мелеклери де) язмакътадырлар.
81. Де ки: Эгер Рахманынъ бир баласы олса эди, эльбетте мен (онъа) къуллыкъ этккенлернинъ илькиси олур эдим!
82. Коклернинъ ве ернинъ Рабби, Аршнынъ да Рабби олгъан Аллаh оларнынъ васыфландырувларындан юджедир, узакътыр.
83. Сен ыракъ оларны, оларгъа сёз берильген куньлерине къавушкъангъа къадар батылгъа далсынлар, ойнай турсынлар.
84. Коктеки Илях да, ердеки Илях да Одыр. О, акимдир, эр шейни билиджидир.
85. Коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъан эр шейнинъ мульки озюне аит олгъан Аллаh не юджедир! Къыямет саатыны бильмек де Онъа махсустыр. Сиз Онъа дёндюриледжексинъиз.
86. Аллаhны ыракъып да, табынгъан путлары шефаат эталмазлар. Анджакъ, билерек хакъкъа шаатлыкъ эткенлер бундан истиснадыр.
(Аетте ифаде этильгени киби, путлар ич кимсеге шефаат эталмазлар ве ярдымда булуналмазлар. Чюнки, шефаатчылыкъкъа изинлери ёкътыр. Анджакъ, Иса ве Узейр (а.с.)нен мелеклернинъ, тиллери ве къальплеринен хакъны догърулагъан киши ве варлыкълар олгъанлары ичюн, инангъанларгъа шефаат этеджеклери анълашылмакъта).
87. Ант олсун, олардан озьлерини ким яраткъаныны сорасанъ, эльбетте «Аллаh» дерлер. О алда, насыл (Аллаhкъа къуллыкътан) чевирильмектелер?
88-89. (Ресулуллахнынъ:) Я Рабби! Булар иман этмеген бир къавмдыр, деювине къаршы Аллаh: Шимдилик сен олардан юзь чевир ве сизге селям олсун, де. Якъында биледжеклер! буюрды.

44. эд-ДУХААН

Меккеде энген бу суре 59 аеттир. Адыны 10-нджи аетте кечкен ве думан манасыны анълаткъан «_+духаан+_» келимесинден алгъан.

Бисмиляаhирраhмааниррааhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ

адынен).

1. Хаа. Миим.

2-3. Ап-ачыкъ Китапкъа ант олсун ки, биз оны (Къур'анны) мубарек бир геджеде эндирдик. Шубесиз, биз тенбиеджимиз.
(Бу аетте кечкен «мубарек гедже» – Къадир геджеси я да Берат геджеси олгъанына даир риваетлер бар. Анджакъ Къур'ан-ы Керимнинъ Аз. Пейгъамберге Къадир геджесинде эндирильгенини бильдирген аетни козь огюне алгъан Ислям алимлерининъ чокъу бу ерде Къадир геджесине ишарет этильгени риваетини даа къуветли сайгъанлар. Айрыджа, бакъ. Бакъара 2/182-нинъ анълатувы ве Кадир, 97/1).

4-6. Къатымыздан бир эмир иле эр икметли ишке о геджеде укюм этилир. Чюнки, биз, Раббининъ бир рахмети оларакъ пейгъамберлер ёлламакътамыз. О, эшитиджидир, билиджидир.

7. Эгер кесен-кес инана исенъиз (билинъ ки, Аллаһ), коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъанларнынъ Раббидир.

8. Ондан башкъа илях ёкътыр. (Эр шейни О) тирильтир ве ольдюрир. Сизинъ де Раббинъиз, эвельки аталарынъызнынъ да Раббидир.

9. Факъат олар, шубе ичинде эгленип туралар.

10-
11. Шимди сен, кокнинъ инсанларны сараджакъ ачыкъ бир думан чыкъараджакъ кунни козьле. Бу, элем бериджи бир азаптыр.

12. (Иште, о вакъытта инсанлар:) Раббимиз! Бизден азапны четлет. Догърусы, биз артыкъ инанмакътамыз (дерлер).
(Бу думан акъкъында эсаслы эки чешит ёрум япалгъан: 1. Думан – къытлыкъ ве къургъакълыкътыр. Чюнки, Арабистанда буюк бир къытлыкъ олгъан, онынъ ортадан къалдырылувы ичюн Къурейш, Аз. Пейгъамберге баш ургъан. 2. Бу думан – къыямет аляметлеринден олуп, кокни къаплайджакъ думандыр. Пейгъамберимизден ривает этильгенине коре, къыямет аляметлеринден бири де, шаркъ ве гъарп арасыны къаплайджакъ думан вакъиасыдыр).

13. Къайда оларда огют алмакъ? Албуки, озьлерине керчекни анълаткъан бир эльчи кельген эди.

14. Сонъ ондан юзь чевирдилер ве: Бу, огретильген бир дели! дедилер.

15. Биз азапны бираз ортадан къалдыраджакъмыз, амма, сиз кене (эски алынъызгъа) дёнеджексинъиз.
(Аз. Пейгъамбернинъ дуасынен, къытлыкъ ортадан къалдырылгъанындан сонъ, инкярларына къайткъан эдилер. Башкъа бир ёрумгъа коре де, къыямет къопмадан эвель, этрафны къаплагъан думанны кяфирлер корьгенинен, Аллаһкъа сыгъынып дуа этеджеклер, Аллаһ къыскъа бир муддет думанны ортадан къалдыраджакъ, факъат олар бунъа рагъмен, текрар куфюрге дёнеджеклер).

16. Факъат биз буюк бир шиддетнен якъалайджакъ кунюмиз, интикъамымызны кесен-кес алырмыз.

17-
18. Ант олсун, олардан эвель биз, Фыравуннынъ къавмыны да имтиан эткен эдик. Оларгъа: Аллаһнынъ къуллары! Манъа келинъ! Чюнки, мен сизге

(ёлланылгъан) ишанчлы бир Ресулым, дие (даветте булунгъан) шерефли бир эльчи кельген эди.

19. Аллаhкъа нисбетен буюклик тасламанъ. Чюнки, мен сизге ап-ачыкъ бир делиль кетирмектем.
(Ап-ачыкъ делиль, Аз. Мусанынъ косьтерген муджизелеридир).

20. Мен, мени ташборангъа тутувынъыздан, меним ве сизинъ Раббинъиз олгъан Аллаhкъа сыгъындым.
(Ает, ташборан этерек, ольдюреджек техдидлерини даркъаткъанларгъа къаршы Аз. Мусанынъ эскенджеге, акъаретке ве олюмге дикъкъат этмейип, Аллаhкъа сыгъынаджагъыны беян эткенине дикъкъат чекмекте).

21. Эгер манъа инанмаз исенъиз, ич олмагъанда, янымдан узакълашынъ.

22. Бунынъ узерине Муса: Булар къабаат ишлеген бир топлумдыр, дие Раббине арз этти.

23. Аллаh: О алда, къулларымны геджелейин ёлгъа чыкъар. Чюнки, такъип этиледжексинъиз, буюрды.
(Акъикъатен, Фыравун ве ордусы шеэрден чыкъкъанларындан хабер алгъанынен, Аз. Мусаны ве Исраил огъулларыны такъип эткен эдилер).

24. Денъизни ачыкъ алда быракъ. Чюнки, олар богъуладжакъ бир ордудыр.
(Башкъа аетлерде ер алгъанына коре, Аз. Муса расткельген денъизге таягъыны ураракъ, сувнынъ ачылувыны теминлеген, къавмы раат бир шекильде къаршы тарафкъа кечкен, такъип эткен Фыравун ве ордусы исе, айны сув ичинде богъуларакъ эляк олгъан).

25-27. Олар артта нидже багъчалар, чокъракълар, экинлер, гузель къонакълар, зевкъ ве сефасыны сюрьген нидже ниметлерини быракъкъан эдилер.

28. Иште, бойледже, биз де оларны башкъа бир топлумгъа мирас къалдырдыкъ.

29. Кок ве ер оларнынъ артындан агъламады; оларгъа мухлет де берильмеди.

30. Ант олсун, биз Исраил огъулларыны о алчалтыджы азаптан къуртардыкъ.

31. Яни Фыравундан. Чюнки, о бир зорбаджы эди, адден ашкъанлардан эди.
(Башкъа аетлерде бильдирильгени киби, Фыравун Исраил огъулларыны озюне къул ве хызметчи япа, огъулларыны ольдюре эди. Бу, Исраил огъулларыны ашшалайыджы бир вазиет эди).

32. Ант олсун, биз Исраил огъулларына, билерек, (озь заманларында) алемлернинъ усьтюнде бир имтияз бердик.

33. Оларгъа, ичинде ачыкъ бир имтиан булунгъан, ишаретлер бердик.
(Бу ишаретлер – денъзининъ ярылувы, булутнынъ кольгеси, къудрет эльвасы ве бодене кебабы киби лютфлер шеклинде сайыла билир).

34-36. Олар (мушриклер) дейлер ки: Ильк олюмимизден сонъ бир шей ёкътыр. Биз тирильтиледжек дегильмиз. Догъру сёйлей исенъиз, аталарымызны кетиринъ.

37. Булар даа хайырлымы, ёкъса, Тубба' къавмынен, олардан эвелькилерми? Оларны ёкъ эттик, чюнки, олар къабаатлы эдилер.
(Тубба' – Йемен укюмдарларына берильген исимдир. Пейгъамберимизден ривает этильгенине коре, бу укюмдар яхшы бир инсан эди, факъат къавмы ёлдан чыкъкъан эди. Аетте, Тубба' ве башкъа къавмларгъа коре, Къурейшнинъ кучь, къувет ве сайы итибарынен, даа зайыф олгъаны хатырлатылгъан).
38. Биз коклерни, ерни ве булар арасында олгъанларны, оюн ве эглендже олсун, дие яратмадыкъ.
39. Оларны садедже керчек бир себепнен яраттыкъ. Факъат оларнынъ чокъу бильмейлер.
40. Шубесиз, (хакъны батылдан айыргъан) укюм куню, эписининъ бир ерде булушаджакъ кунюдир.
(Къыямет куню хакъ батылдан, акълы акъсыздан айырды этиледжек. Я да инсанлар якъынларындан ве достларындан айырыладжакъ. Бу вазиет аеттеки «_+фасыл+_» келимеси иле ифаде этильген.)
41. О куню достнынъ досткъа ич бир файдасы олмаз, оларгъа ярдым да этильмез.
42. Анджакъ, Аллаhнынъ мерхамет эткен кимселери бойле дегильдир. Шубесиз, О, устюндир, мерхаметлидир.
43-44. Шубесиз, закъкъум тереги гунахкярларнынъ емегидир.
45-46. О, къарынларда маден иритмеси киби, сувнынъ къайнамасы киби къайнар.
47-50. (Аллаh зебанийлерге эмир этер): Тутынъ оны! Джеэннемнинъ ортасына сюйрекленъ! Сонъ башына азап оларакъ, къайнагъан сув тёкюнъ!) ве денъ ки: (Тат, бакъайыкъ. Къана, сен озюнъдже усьтюн эдинъ, шерефли эдинъ! Иште, бу, шубеленип тургъан шейинъиздир.
51-53. Муттакъийлер исе, акъикъатен ишанчлы бир макъамдадырлар. Багъчаларда ве чокъракъ башларындадырлар. Индже йипектен ве парлакъ атластан киерек, къаршы-къаршыгъа отурырлар.
54. Иште, бойле, бунынънен берабер, биз оларны ири козьлю урийлернен эвлендирирмиз.
55. О ерде, ишанч ичинде (джанлары чеккен, эр мейваны истерлер).
56. Ильк таткъан олюмлеринден гъайры, о ерде артыкъ олюм татамазлар. Ве Аллаh оларны джеэннем азабындан къорчалагъандыр (девамлы аяткъа къавушкъандырлар).
57. Булар Раббинъден бир лютф оларакъ (берильгендир). Иште, буюк къуртулыш будыр.
58. Биз оны Къур'анны, огют алалар дие, сенинъ тилинъде эндиререк, къолай анълашылмасыны теминледик.
59. (Кене де инанмагъанларнынъ башларына келеджеклерни) бекле; олар да беклемектелер.

45. эль-ДЖААСИЙЕ

Меккеде энген. 37 аеттир. Адыны 28-нджи аетте кечкен ве къыяметте тиз усьтю чёккенлерни анълаткъан _+«джаасийе»ден+_ алгъан. Бу суреге Шериат ве Дехр суреси де денильген.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Хаа. Миим.
2. Китап, азиз ве хаким олгъан Аллаh тарафындан эндирильгендир.
3. Шубесиз, коклерде ве ерде инангъанлар ичюн бир чокъ аетлер бардыр. *(Бу аетлер Аллаhнынъ барлыгъыны, бирлигини ве къудретини косьтерген делиллер ве ишаретлердир).*
4. Сизинъ яратылышынъызда ве (Аллаhнынъ) ер юзюнде яйгъан джанлыларында, кесен-кес олараkъ, инангъан бир топлум ичюн, ибрет бериджи ишаретлер бар. *(Бу ибрет бериджи ишартелернинъ энъ белли мисали инсаннынъ ана рахимине тюшювинден, инсан шеклине келювине къадар яратылышнынъ эр девринде корюльген меракъ догъурыджы осюшлердир. Бунъа бенъзеген мисаллер эр джанлыда мевджуттир).*
5. Гедженинъ ве куньдюзнинъ денъишювинде, Аллаhнынъ коктен эндирген рызкъында (ягъмурда) ве олюминден сонъ, ерни онынънен тирильтювинде, рузгярларны чешит тарафлардан эстирювинде, акълыны къуллангъан топлум ичюн, дерслер бардыр.
6. Иште, санъа, керчек олараkъ окъудыгъымыз булар, Аллаhнынъ аетлеридир. Артыкъ, Аллаhтан ве Онынъ аетлеринден сонъ, анги сёзге инанаджакълар?
7. Вай алына, эр яланджы ве гунахкяр кишининъ!
8. О, Аллаhнынъ онъа окъулгъан аетлерини эшитир де, сонъ буюклик таслаяракъ, санки ич оларны эшитмеген киби (куфюринде) тирелир. Иште, оны аджджы бир азап иле мужделе!
9. (О) аетлеримизден бир шей огренген вакътында, оларнен алай этер. Олар ичюн алчалтыджы бир азап бар!
10. Артларында да джеэннем бар. Къазангъан шейлери де, Аллаhны быракъып, тутунгъан досталары да, оларгъа ич бир файда бермез. Буюк азап оларгъадыр. *(Аеттен анълашылгъанына коре, дюньядаки маллары, эвлятлары ве ишлеринен табынгъан путлары оларгъа бир файда кетиралмайджакъ, азапларындан къорчалап оламайджакъ).*
11. Иште, бу Къур'ан бир хидаеттир. Раббленининъ аетлерини инкяр эткенлерге кельгенде, оларгъа энъ яманындан, элем бериджи бир азап бардыр.
12. Аллаh о (юдже) варлыкътыр ки, эмринен, ичинде гемилернинъ ялдавы ве лютф этип берген рызыкъны къыдырувынъыз ичюн ве шукюр этерсинъиз

дие, денъизни сизге азыр алгъа кетирген.

13. О, коклерде ве ерде не бар исе, эписини озь къатындан (бир лютфи олмакъ узьре) сизге боюн эгдирген. Эльбетте, бунда тюшюнген бир топлум ичюн ибретлер бар.
14. Иман эткенлерге сёйле: Аллаһнынъ (джеза) куньлери келеджегини умют этмегенлер багъышласынлар. Чюнки, Аллаһ эр топлумны япкъанына коре джезаландыраджакъ.
(Бу аетни, джихад укюминден эвель назиль олувынен изаатлагъан тефсирджилернен берабер, бу ерде эсас макъсатнынъ му'минлернинъ шахсий чекишювлерден узакъ турувларыны телькъин этмек олгъаны да бильдирильген).
15. Ким яхшы иш япар исе, файдасы озюнедир. Ким де яман иш япар исе, зарары кене озюнедир. Сонъ Раббинъизге дёндюриледжексинъиз.
16. Ант олсун ки, биз Исраил огъулларына китап, укюм ве пейгъамберлик бердик. Оларны гузель рызыкъларнен беследик ве оларны дюньяларгъа усьтюн яптыкъ.
(Акъикъатен, Исраил огъулларына Теврат эндирильген, укюм ве акимиетлери теминленген, Муса ве Харун (а.с.) киби пейгъамберлер ёлланылгъан, бойледже, заманларынынъ белли топлумы олгъан эдилер).
17. Дин мевзусында да оларгъа ачыкъ делиллер бердик. Амма, олар озьлерине илим кельгенден сонъ, араларындаки аседчиликлери себебинден, ихтиляфкъа тюштилер. Шубесиз, Раббинъ ихтиляфкъа тюшкен шейлери акъкъында къыямет куню араларында укюм береджек.
18. Сонъунда да сени дин мевзусында бир шериат саиби яптыкъ. Сен онъа уй; бильмегенлернинъ истеклерине уйма.
(Къурейшнинъ илери кельгенлери Аз. Пейгъамберни девамлы оларакъ, аталарынынъ динине дёнмеге чагъыра ве бунда исрар эте эдилер. Ает-и кериме уйыладжакъ диннинъ Ислям олгъаныны ве башкъа истеклерге къапылмамакъ кереклигини хатырлатмакъта).
19. Чюнки, олар Аллаһкъа нисбетен, санъа ич бир файда бермезлер, догърусы, залымлар бир-бирилерининъ достларыдыр: Аллаһ да такъва саиплерининъ достудыр.
20. Бу (Къур'ан), инсанлар ичюн басирет нурлары, кесен-кес оларакъ инангъан бир топлум ичюн хидает ве рахметтир.
21. Ёкъса, яманлыкъ япкъанлар олюмлеринде ве сагълыкъларында оларны, инанып яхшы амеллер ишлеген кимселернен бир тутаджакъмыз зан эттилерми? Не фена укюм бермектелер!
(Бунъа коре, кяфирлер дюньядаки ферахларына рагъмен, ахиретте азапкъа огърайджакълар, му'минлер де яхшы давранышларынынъ къаршылыгъында саадетке иришеджеклер).
22. Аллаһ, коклерни ве ерни ерли-ериндже яраткъан. Бойледже, эр кес къазанчына коре къаршылыгъыны корер, оларгъа акъсызлыкъ этильмез.
23. Арзу ве авесини танъры эткен ве Аллаһнынъ (озь къатындаки) бир бильгиге коре, сапыткъан, къулагъыны ве къальбини муурьлеген, козюнинъ усьтюне де перде чеккен кимсени корьдинъми? Шимди оны

Аллаһтан башкъа ким догъру ёлгъа ириштире билир? Аля ибрет алмайджакъсынъызмы?

24. Дедилер ки: Аят, анджакъ бу дюньяда яшагъанымыздыр. Олюрмиз ве яшармыз. Бизни, анджакъ вакъыт эляк этер. Бу хусуста оларнынъ ич бир бильгиси де ёкътыр. Олар, садедже зангъа коре укюм бермектелер.

(Тирильмекни ве ахирет аятыны инкяр эткен дехрийлер (материалистлер), олюмни «_+дехр+_» денильген узун замангъа я да табиаткъа багълаяракъ, ондан гъайры ве усьтюндеки акъикъий тесир этиджиси Аллаһны танымагъанларыны ифаде этерлер. Буларгъа коре, олюмни гедже ве куньдюз, яни вакъыт азырлар. Рухларны алгъан бир олюм мелеги ёкътыр, бутюн вакъиалар вакъыткъа эсасландырылыр. Амма, олар бу инанчны беслеркен, вакъыттан башкъа ич бир делильге саип дегиллер).

25. Оларгъа ачыкъ аетлеримиз окъулгъан вакъытта: Догъру сёзлю исенъиз, аталарымызны кетиринъ, деювлеринден башкъа делиллери ёкътыр.

26. Де ки: Аллаһ сизни тирильтир, сонъ ольдюрир. Сонъра сизни шубе догъурмагъан къыямет кунюнде бир ерге топлар, факъат инсанларнынъ чокъу бильмезлер.

27. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр. Къыямет къопаджакъ куню бар я, иште, о куню батылгъа сапкъанлар зиянгъа огърайджакълар.

28. О куню эр умметни, тиз чёккен корерсинъ. Эр уммет озь китабына чагъырылыр. (Оларгъа бойле денилир:) «Бу кунь, япкъанларынъызнен джезаландырыладжакъсынъыз!».

(Аетте бильдирильгени киби, эр диннинъ багълылары, Аллаһнынъ узурына топланаджакъ ве давранышлары язылгъан «амель дефтерлери» берильмек узьре, чагъырыладжакъ, айрыджа япкъанларынынъ къаршылыгъы да озьлерине бериледжек).

29. «Бу, юзюнъизге къаршы акъикъатны сёйлеген китабымыздыр. Чюнки, биз япкъанларынъызны къайд эте эдик».

(Амель дефтерни язгъан мелеклер инсан давранышларыны башындан сонъуна къадар къайд этерлер. Аетте язылгъан бу амеллернинъ инсаннынъ алейхине шаатлыкъ этеджеклери хабер берильмекте).

30. Инаныпп, яхшы ишлер япкъанларгъа кельгенде, Рабблери оларны рахметине къабул этер. Иште, ап-ачыкъ къуртулыш будыр.

31. Амма, инкяр эткенлерге кельгенде, оларгъа: Аетлерим сизге окъулгъан, сиз де буюкленип къабаатлы бир топлум олгъан эдинъиз дегильми? денилир.

32. «Аллаһнынъ вадеси керчектир, къыямет кунюне шубе ёкътыр», денильген вакъытта: Къыяметнинъ не олгъаныны бильмеймиз, онынъ бир тахминден ибарет олгъаныны зан этмектемиз; (онынъ акъкъында) кесен-кес бир бильги эльде эткен дегильмиз, деген эдинъиз.

(Аетте кечкен ваде табири, олюмден сонъ тирилюв акъикъаты иле багълы оларакъ, Аллаһнынъ берген сёзю шеклинде ёрумлангъан).

33. Япкъан яманлыкълары оларгъа корюнген, алай этип тургъан шейлери оларны сарып алгъан.

(Ает, кяфирлернинъ ишлегенлери ахиретте ашкяр оладжагъы ве алайгъа алгъан азапларынынъ акъикъаты оларны сарып, махв этеджегинден хабер бермекте).

34. Денилир ки: Бу куньге къавушаджагъынъызны унуткъанынъыз киби, биз де бугунь сизни унутырмыз. Еринъиз атештир, ярдымджыларынъыз да ёкътыр!
35. Бунынъ бойле олув себеби шудыр: Сиз Аллаһнынъ аетлерини алайгъа алдынъыз, дюнья аяты сизни алдатты. Артыкъ бугунь атештен чыкъарылмайджакълар ве оларнынъ (Аллаһны) хошнут этювлери де истенильмейджек.

    (Аеттен анълашылгъанына коре, азапны къазангъанлар, Къур'ан-ы Керимни алайгъа алгъанлар ве ахирет аятыны къабул этмегенлердир. Артыкъ бу вазиетте буларнынъ о куньде тёвбе ве итаатларынынъ файдасы токъунмайджакъ).
36. Хамд коклернинъ Рабби, ернинъ Рабби, бутюн алемлернинъ Рабби олгъан Аллаһкъа махсустыр.
37. Коклерде ве ерде азамет ялынъыз Онынъдыр. О, азиздир, хакимдир.

46. эл-АһКЪАФ

Аад къавмы яшагъан больгеде рузгярлар, «_+аһкъаф+_» деген къум обаларыны мейдангъа кетирген эди. Ичинде бу къавм яшагъан больге ве къум йыгъынларындан сёз этильгени ичюн, суре Аһкъаф адыны алгъан; Меккеде энген; 35 аеттир.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Хаа. Миим.
2. Бу Китап азиз ве хаким олгъан Аллаһ тарафындан эндирильгендир.
3. Коклерни, ерни ве экиси арасында олгъанларны биз, шубесиз ерли-ериндже ве белли бир муддетке яраттыкъ. Инкяр эткенлер, тенбиеленген шейлеринден юзь чевирмектедирлер.

    (Ает яратылгъанларнынъ, Аллаһнынъ къудрети ве бирлигине делялет эткенлерини, буларнынъ къыяметке къадар барлыкъларыны девам эттиреджеклерини, амма инкярджыларнынъ къыяметни ве дешетини къабул этмегенлерини хабер бермекте).
4. Де ки: Сёйленъ я! Аллаһны быракъып, табынгъан шейлеринъиз ер юзюнде не яраткъанлар; косьтерсенъиз я манъа! Ёкъса, оларнынъ коклерге ортакълыкълары бармы? Эгер догъру сёйлегенлерден исенъиз, бундан эвель (сизге эндирильген) бир китап яхут бир бильги къалымтысы бар исе, оны манъа кетиринъ.
5. Аллаһны быракъып да, къыямет кунюне къадар озюне савап бералмаз шейлерге табынгъандан даа сапыкъ ким ола билир? (Албуки) олар, буларнынъ табынувларындан хаберсиздирлер.

6. Инсанлар бир ерге топлангъан вакъытта, (мушриклер) оларгъа (табынгъанларына) душман кесилирлер ве оларгъа къуллыкъ эткенлерини инкяр этерлер.
(Изаатта эсаскъа алынгъан ёрумнен бирликте, аетте озьлерине табынылгъан барлыкъларнынъ мушриклер алейхине шаатлыкъ япаджакълары акъкъында манасы да берильген).
7. Аетлеримиз оларгъа ачыкъча окъулгъан вакъытта, акъикъат озьлерине кельгенде, оны инкяр эткенлер: «Бу, ап-ачыкъ бир тылсымдыр», дедилер.
8. Ёкъса, «Оны уйдурды»мы демектелер. Де ки: Эгер мен оны уйдургъан исем, Аллаһ тарафындан манъа келеджек шейни узакълаштырмагъа кучюнъиз етмез. О, сизинъ Къур'ан акъкъында япкъан адден ашувларынъызны даа яхшы билир. Меннен сизинъ аранъызда шаат оларакъ О етер. О, багъышлайыджы, мерхаметлидир.
9. Де ки: Мен пейгъамберлернинъ ильки дегилим. Манъа ве сизге не япыладжагъыны да бильмем. Мен, садедже манъа вахий этильген уярым. Мен, садедже ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
(Аеттен анълашылгъанына коре, Аз. Пейгъамбер, озюнден эвель бир чокъ пейгъамбер келип-кечкенини хатырлаткъан, озюнинъ ве къавмынынъ дюньядаки вазиети не оладжагъыны бильмегенини беян эткен, дикъкъатларыны эски пейгъамберлер ве умметлерге чекерек, оларны тенбиелеген).
10. Де ки: Ич тюшюндинъизми; эгер бу, Аллаһ къатындан исе ве сиз оны инкяр эткен исенъиз, Исраил огъулларындан бир шаат да бунъа бенъзегенни корюп, инангъаны алда, сиз кене де буюклик таслагъан исенъиз, (акъсызлыкъ эткен олмазсынъызмы)? Шубесиз, Аллаһ залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
(Аетте дикъкъат чеккен хусус, Къур'ан Аллаһ тарафындан ёлланылгъанынынъ тасдикъыдыр. Бунынъ Исраил огъулларындан олгъан, шааты да бир риваетке коре, Аз. Мусадыр, дигер бир риваетке коре исе, Абдуллах б. Селямдыр. Тефсирлерде суренинъ Меккий сайылувы алында, еудий экен, Мединеде мусульманлыкъны къабул эткен бу заткъа ишаретнинъ гъайб хабери оларакъ къабул этиледжеги бильдириле. Дигер тарафтан, суренинъ садедже бу аети Мединеде энгени акъкъында да фикир бар).
11. Инкяр эткенлер, иман эткенлер акъкъында дедилер ки: «Бу иш бир хайыр олса эди, олар бизни кечалмаз эдилер». Факъат олар бунынънен догъру ёлгъа кирмек арзусында олмагъанлары ичюн: «Бу эски бир яландыр», дейджеклер.
(Ильк эвеля хызметкярлар ве факъырлар мусульман олгъанынен, Къурейшнинъ илери кельгенлери, иман ве Ислямнынъ хайыр кетирмегенини, бунынъ, бу динге бириндже киргенлернинъ севиелеринден белли олгъаныны сёйлеген, Китапкъа да тиль узаткъан эдилер. Ает инкярджыларнынъ бу арекетлерини ортагъа чыкъарып, тенкъит этмекте).
12. Ондан эвель де, бир рахмет ве ребер оларакъ Мусанынъ китабы бардыр.

Бу (Къур'ан) да, зулум эткенлерни тенбиелемек ве эйилик япкъанларгъа мужде олмакъ узьре, арап тилинде эндирильген, догърулайыджы бир китаптыр.

(Ает, Къур'андан эвель Тевратнынъ бар олгъаныны, Къур'аннынъ озюнден эвельки китапларны ве Тевратны догърулап, тасдикълагъаныны ифаде эте).

13. «Раббимиз Аллаhтыр», деп, сонъунда да дос-догъру яшагъанларгъа къоркъу ёкътыр ве олар кедерленмейджеклер.
14. Олар дженнет эхлидирлер. Япаяткъанларына къаршылыкъ о ерде эбедий къаладжакълар.
15. Биз инсангъа ана-бабасына яхшылыкъ япувыны тевсие эттик. Анасы оны захметнен ташыды ве захметнен догъурды. Ташынувы иле сюттен кесилюви, отуз ай сюрер. Ниает, инсан, кучьлю чагъына иришип, къыркъ яшына баргъанынен, дер ки: Раббим! Манъа ве ана-бабама берген ниметлеринъе шукюр этювимни ве сен разы оладжакъ файдалы иш япувымны темин эт. Мен ичюн де, зурриетим ичюн де, эйиликни девам эттир. Мен санъа дёндим. Ве, эльбете ки, мен мусульманларданым.

(Тевхидке ёнельмек ве Ислямгъа кирмек энъ буюк ниметтир. Аллаh хошнут оладжакъ давранышларны япмагъа арекет этмек, меселя, Аз. Эбу Бекир япкъаны киби, кяфирлернинъ эскенджеси алтында къыйналгъан му'минлернинъ къуртулувыны теминлемек, япылувы керек олгъан файдалы ишлердендир. Айрыджа, бутюн неслининъ салих мусульманлардан олувыны истемек де, инсаннынъ япаджакъ дуалары сырасында олмалыдыр).

16. Иште, япкъанларынынъ эйисини къабул этеджегимиз ве гунахларыны багъышлайджагъымыз бу кимселер – дженнетлилер арасындадырлар. Бу, оларгъа берильген догъру бир сёздир.

(Бу ает, юкъарыдаки дуаны япкъан Аз. Эбу Бекир ве дигер му'минлернинъ итаатлары къаршылыгъыны, савап ве мукяфатнен кореджеклерине ишарет этмекте).

17. Ана ве бабасына: Уф сизге! Менден эвель нидже несиллер келип-кечкен экен, мени текрар тирильтювнен техдит этмектесинъизми? деген кимсеге, ана ве бабасы Аллаhнынъ ярдымына сыгъынаракъ: Языкълар олсун санъа! Иман эт. Аллаhнынъ вадеси керчектир, дегенлери алда, о: Бу, эскилернинъ масалларындан башкъа бир шей дегиль, дер.
18. Иште, олар озьлеринден эвель джинлерден ве инсанлардан келип-кечкен топлулыкълар арасында, акъларында азап керчеклешкен кимселердир. Акъикъатен, олар зиянгъа огърагъанлардыр.
19. Эр кеснинъ япкъанларына коре, дереджелери бардыр. Аллаh оларгъа япкъанларынынъ къаршылыгъыны берир. Асла оларгъа акъсызлыкъ этильмез.

(Ает, му'минлернинъ ве кяфирлернинъ япкъанлары къаршылыгъына коре, дередже алгъанларыны бильдирмекте; иман эткенлернинъ дженнетте, инкяр эткенлернинъ де, ашшаларнынъ ашшагъысы олгъан джеэннемде оладжакъларына ишарет этмекте).

20. Инкяр эткенлер атешке къоюладжакъ куньлери (оларгъа бойле денилир): Дюньядаки аятынъызда бутюн гузель шейлеринъизни арджладынъыз, оларнынъ зевкъыны сюрдинъиз. Бугунь исе, ер юзюнде акъсыз ерде буюклик таславунъыздан ве ёлдан чыкъувынъыздан толайы, алчалтыджы бир азап кореджексинъиз.
21. Аад къавмынынъ къардашыны (hууդны) анъ. Зира, о озюнден эвель ве сонъ тенбиеджилернинъ де келип-кечкен Аhкъаф больгесиндеки къавмына: Аллаhтан башкъасына къуллыкъ этменъ. Мен сизинъ буюк бир куннинъ азабына огъравунъыздан къоркъам, деген эди.
(Аетте кечкен «_+аhкъаф+_» узун ве юксек къум йыгъыны манасындаки «_+hыкъфнынъ+_» сёзюнинъ чокълугъыдыр. hууднынъ къавмы олгъан Аад, Йеменде денъиз четиндеки къум обалары арасында отургъанындан, бу больгеге «Аhкъаф» денильген).
22. «Сен бизни танърыларымыздан чевирмек ичюн бизге кельдинъми? Айды, догъру сёйлегенлерден исенъ, бизни техдит эткен шейинъни башымызгъа кетир», дедилер.
23. hууд да: Бильги анджакъ Аллаhнынъ къатындадыр. Мен сизге, манъа ёлланылгъан шейни теблигъ этем. Факъат сизинъ джаиль бир къавм олгъанынъызны корьмектем, деди.
(hууд (а.с.), бу сёзюнен, башларына келеджек азапнынъ вакътыны Аллаh бильгенини анълаткъан).
24. Ниает, оны вадилерине догъру яйылгъан бир булут шеклинде корьгенинен: Бу бизге ягъмур ягъдыраджакъ яйылгъан бир булуттыр, дедилер. Ёкъ! О, сизинъ аджеле келювини истеген шейинъиздир. Ичинде аджджы азап булунгъан бир рузгярдыр!
25. О (рузгяр), Раббинънинъ эмринен, эр шейни йыкъар, махв этер. Бунынъ киби (о къасыргъа кельгенинен) оларнынъ эвлеринден башкъа бир шей корюльмез олды. Иште, биз къабаат ишлеген топлумны бойле джезаландырырмыз.
(Ривает этильгенине коре, бу мудхиш къасыргъа эркеклерини, къадынларыны, балаларыны ве малларыны ернен кок арасында савураракъ, парчалагъан ве эляк эткен. Садедже Аз. hууд ве онъа иман эткенлер къуртулгъанлар).
26. Ант олсун ки, оларгъа да сизге бермеген къудретимиз ве серветимизни берген эдик. Оларгъа къулакълар, козьлер ве юреклер берген эдик. Факъат къулакълары, козьлери ве юреклери оларгъа бир файда бермеди. Зира, биле-биле Аллаhнынъ аетлерини инкяр эте эдилер. Алай этип тургъан шейлери оларны сара къойды.
(Аетнинъ бильдиргенине коре, hууд къавмы Мекке кяфирлеринден даа буюк къудрет ве имкянларгъа саип олгъан. Бунынъ усьтюне, оларгъа берильген козь, къулакъ ве юрекнен иляхий ниметнинъ къадрини биледжек ве Аллаhкъа инанаджакъ эдилер. Факъат буларгъа рагъмен, инкярджылыкъта тирельгенлеринен, азап оларны эляк этти).
27. Ант олсун, биз этрафынъыздаки мемлекетлерни де ёкъ эттик. Бельки, догъру ёлгъа дёнерлер дие, аетлерни текрар-текрар изаатладыкъ.

(Этрафтаки эляк этильген мемлекетлер Семууд, Аад ве оларгъа бенъзеген къавмларнынъ улькелери олгъаны беян этильген).

28. Аллаһтан башкъа оларгъа якъынлыкъ теминлемек ичюн танъры эткен шейлери, озьлерине ярдым этселер эди я! Ёкъ, оларны ташлап кеттилер. Бу оларнынъ яланы ве уйдурып тургъан шейлеридир.
(Ает, һууд къавмынынъ Аллаһкъа якълаштырыджы шейлер оларакъ инангъан уйдурма танърыларнынъ ич бири азапны узакълаштырувда тесирли олалмагъанларыны хабер берир экен, айрыджа путларны Аллаһкъа якъынлыкъкъа весиле саювнынъ да, бош ве манасыз бир къурунты олгъанына дикъкъат чекмекте).

29. Хатыранъдамы, джинлерден бир топуны, Къур'анны динълевлери ичюн, санъа ёнельткен эдик. Къур'анны динълемеге азыр олгъанынен, (бир-бирлерине) «Сусынъ» дегенлер. Къур'аннынъ окъулувы биткенинен, тенбиеджилер оларакъ, къавмларына дёнген эдилер.
(Риваетлерге коре, Аз. Пейгъамбер Тааиф сеферинде Нахль вадисинде саба намазы къылдыргъанда, еди яхут докъуз кишиден ибарет джинлер топу, Пейгъамберимиз окъугъан Къур'анны динълемеге кельген эдилер. Къур'анны динълеп, къавмларына баргъанда:)

30. Эй, къавмымыз! дедилер, догърусы, биз Мусадан сонъ эндирильген, озюнден эвелькисини догърулагъан, хакъкъа ве догъру ёлгъа къавуштырыджы бир китап динъледик.

31. Эй, къавмымыз! Аллаһнынъ даветчисине уйынъ. Онъа иман этинъ ки, Аллаһ да сизинъ гунахларынъызны къысмен багъышласын ве сизни аджджы бир азаптан къорчаласын.
(Аетнинъ бильдиргение коре, джинлер, Аллаһ ёлунынъ даветчиси Аз. Муһаммедге къавмларынынъ уювларыны истеркен, Аллаһ, гунахларынынъ бир къысмыны багъышлайджагъыны беян эткенлер. Чюнки, къул хакъкъы иле багълы гунахлар акъ саибининъ ризасы олмагъандже багъышланмаз).

32. Аллаһнынъ даветчисине уймагъан кимсе ер юзюнде Аллаһны аджиз быракъаджакъ дегильдир. Озю ичюн Аллаһтан башкъа достлар да булунмаз. Ишге, олар, ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичиндедирлер.

33. Коклерни ве ерни яраткъан, буларны яратмакънен ёрулмагъан Аллаһнынъ олюлерни тирильтмеге де кучю етеджегини тюшюнмезлерми? Эбет, О, эр шейге къадирдир.

34. Инкяр эткенлерге, атешке атыладжакъ куньлери: Насыл, бу акъикъат дегиль экенми? денильгенде: Эбет, Раббимизге ант олсун ки, акъикъат экен, дерлер. Аллаһ: Ойле исе, инкяр этювинъизден толайы, азапны татынъыз! дер.

35. О алда (Ресулым), пейгъамберлерден азим саиби олгъанларнынъ сабыр эткени киби, сен де сабыр эт. Олар акъкъында аджеле этме, олар ваде этильген азапларны корьген куньлери, санки дюньяда садедже куньдюзнинъ бир сааты къадар къалгъанларыны зан этерлер. Бу, бир теблигъдир. Ёлдан чыкъкъан топлулыкълардан башкъасы эляк этилирми

ич!
(Аетте кечкен «_+улу'ль-азм+_» (азим саиби пейгъамберлер) Аз. Нуһ, Ибрахим, Муса, Иса ве Муһаммед (а.с.)дыр. (Бакъ. Аһзааб, 33/7). Акъикъатен, азим саиби пейгъамберлер шериатларынынъ теблигъ ве тевсиесинде буюк гъайрет сарф эткен, ортагъа чыкъкъан агъырлыкъларгъа ве душманлыкъларгъа кокюс кергенлер. Аетте, Аз. Пейгъамберге бу буюк пейгъамберлернинъ васыфлары хатырлатылыр экен, сабырлы олувы истенильген, инкярджыларнынъ азап къаршысында вазиетлери ве арекетлери де тасвир этильген).

47. МУҺАММЕД

Адыны Пейгъамберимизнинъ исминден алгъан бу сурееге, айны заманда, Къытаал суреси де денильген. Мединеде энген, 38 аеттир.

Бисмиляаһирраһмааниррраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Инкяр эткенлернинъ ве Аллаһ ёлундан чыкъкъанларнынъ ишлерини Аллаһ бошуна чыкъаргъандыр.
(Мекке халкъы, Ислямгъа кирювден чекине, бунынъ усьтюне Ислямгъа киргенлерни де къайтармагъа, ёлдан чыкъармагъа огъраша эдилер. Ает бойле инкяр ичинде олгъан бир топлулыкънынъ, факъырларгъа емек ашатмакъ, сила-и рахим япмакъ, эсирлерни азат этмек, Месджид-и Харамнынъ къуруджылыгъында чалышмакъ киби амеллерининъ бошуна кетеджегини бильдиререк, бу давранышларынынъ дюньяда файдасыны корьселер биле, ахиретте саваптан махрум оладжакъларыны анълата).
2. Иман этип, файдалы ишлер япкъанларнынъ, Рабблери тарафындан хакъ оларакъ Муһаммедге эндирильгенге инангъанларнынъ гунахларыны Аллаһ орьткен ве вазиетлерини тюзельткендир.
3. Бунынъ себеби, инкяр эткенлернинъ батылгъа уювлары, инангъанларнынъ да, Рабблеринден кельген хакъкъа уйгъанларыдыр. Иште, бойледже, Аллаһ инсанларгъа озьлеринден мисаллерини анълатыр.
4. (Дженкте) инкяр эткенлернен расткелишкен вакъытларынъызда боюнларыны урынъ. Ниает, оларны яхшыджа урып, меджалсыз алгъа кетиргенинъизнен, багъны сыкъы багъланъ (эсир алынъ). Дженк сонъуна еткенде де, артыкъ я къаршылыкъсыз, я да фидье къаршылыгъына сербест быракъынъ. Вазиет шу ки, Аллаһ истесе эди, олардан интикъам алыр эди. Факъат сизни бир-биринъизнен сынамакъ истер. Аллаһ ёлунда ольдюрильгенлерге кельгенде, Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъармаз.
(Дженкте, эвеля, заферге къавушмакъ ичюн керек олгъан шейлер япылыр. Душман магълюп олгъанынен, сагъ къалгъанлары эсир алыныр. Эсирлер, я багъышланаракъ, я да фидье алынаракъ, сербест быракъылыр. Фидье алув, мал я да эсир денъишюв шеклинде ола билир.

Дженк ульвий бир гъае ичюн эмир этильгендир; бу гъаени керчеклештиререк, имтиан бергенлернинъ амеллери бошуна чыкъарылмайджагъы да айрыджа бильдирильген).

5-6. Аллаһ оларны муратларына ириштиреджек, гонъюллерини шад этеджек ве оларны озьлерине танытккъан дженнетине къояджакъ.

7. Эй, иман этсенлер! Эгер сиз Аллаһкъа (Аллаһнынъ динине) ярдым этер исенъиз, О да сизге ярдым этер, аякъларынъызны тайдырмаз.

8. Инкяр эткенлерге кельгенде, оларнынъ акъкъы йыкъмакътыр. Аллаһ оларнынъ япкъанларыны бошуны чыкъаргъандыр.

9. Бунынъ себеби, Аллаһнынъ эндиргенини бегенмеювлеридир. Аллаһ да оларнынъ амеллерини бошуна чыкъаргъандыр.

10. Ер юзюнде долашып, озьлеринден эвелькилернинъ акъибетлери насыл олгъаныны корьмезлерми? Аллаһ оларны ерге батыргъан. Кяфирлерге де оларгъа бенъзегени бар.
(Аетте Мекке кяфирлерине эвелькi миллетлернинъ эвлят ве малларынынъ бутюни ёкъ этильгени хатырлатылгъан, эвелькилерине бенъзеген нетиджелернинъ ве элякетнинъ оларнынъ да башларына келеджеги беян этильген. Эсас манада исе, инкярджылар ичюн бу шекильдеки бир орьнек эр ан кечерлидир).

11. Бу, Аллаһнынъ инангъанларгъа ярдымджы олувындандыр. Кяфирлерге кельгенде, оларнынъ ярдымджылары ёкътыр.

12. Муакъкъакъ ки, Аллаһ, инанып яхшы ишлер япкъанларны, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр; инкяр эткенлер исе, (дюньядан) файдаланырлар, айванлар ашагъаны киби ашарлар. Оларнынъ ери атештир.
(Ает, инкяр эткенлерни, ахиретни танымагъан, башларына келеджектен хаберсиз, бутюн имкянларыны миделерине ве шехветлерине арджлагъан хырслы яратыкълар шеклинде танытмакътадыр).

13. Сенинъ шеэринъден – ки о ер (халкъы) сени чыкъарды – даа къуветли нидже шеэрлер ёкъ эттик; оларгъа бир ярдым эткен де чыкъмады.
(Бу ерде Ресулуллаһнынъ иджретке зорлап чыкъарылгъан Мекке шеэрине ишарет этильген).

14. Раббинъден ап-ачыкъ бир делиль узеринде булунгъан кимсе, яман иши озюне гузель корюнген ве авеслерине уйгъан кимсе киби олурмы?

15. Муттакъийлерге ваде олунгъан дженнетнинъ вазиети бойледир: Ичинде бозулмагъан сувдан ирмакълар, дады денъишмеген сюттен ирмакълар, ичкенлерге лезет бериджи шараптан ирмакълар ве сюзме балдан ирмакълар бардыр. О ерде мейваларнынъ эр чешити оларнынъдыр. Рабблеринден де, багъышлав бардыр. Ич бу, атеште эбедий къалгъан ве ичеклерини парча-парча этеджек къайнакъ сув ичирильген кимселернинъ вазиети киби олурмы?

16. Оларнынъ арасында, сени динълегенлер бардыр. Факъат сенинъ янынъдан чыкъкъанынен, озьлерине бильги берильгенлерге: «Бираз эвель не деген эди?», дие сорарлар. Булар, Аллаһ къальплерини муурьлеген, арзу ве авеслерине уйгъан кимселердир.

(Кяфирлернинъ эки юзлюлерини тешкиль эткен мунафыкълар, Аз. Пейгъамбернинъ узурында я да хутбеде динълегенлерини сонъундан алайгъа алмакъ, я да масхаралыкъ этмек ичюн, Ибн Месуд ве Ибн Аббас киби алим сахабилерге янашаракъ, Аз. Пейгъамбернинъ бираз эвель нелер сёйлегенини сорамагъа арекет эте эдилер. Ает, оларнынъ бу арекетини анълатаракъ, давранышларыны яманламакъта).

17. Догъру ёлны тапкъанларгъа кельгенде, Аллаһ оларнынъ хидаетлерини арттырыр ве сакъынмаларыны теминлер.

18. Олар къыямет кунюнинъ апансыздан келип чатувыны беклемектелерми? Шубесиз, онынъ аляметлери кельгендир. Оларгъа келип чаткъанынен, ибрет алувлары неге ярар!

(Мекке кяфирлери къыяметнинъ къопувыны беклегенлерини тенкъит эткен ает, къыяметнинъ аляметлери кельгенини хатырлатмакъта. Аз. Пейгъамбернинъ ёлланувы, айнынъ экиге болюнюви киби вакъиалар бу джумледендир).

19. Биль ки, Аллаһтан башкъа илях ёкътыр. (Хабибим!) эм озюнънинъ, эм де му'мин эркеклернинъ ве му'мин къадынларнынъ гунахлары багъышланувыны исте! Аллаһ, кезип долашкъан еринъизни де, токътайджакъ еринъизни де билир.

(«Долашылгъан ер» куньдюзлери барып-келинген ер, я да дюнья, «токъталгъан ер» исе, геджелери къалыныp ерлешильген (сынылгъан) ер я да ахирет шеклинде ёрумлангъан).

20. Иман эткенлер: Кешке джихад акъкъындан бир суре эндирильген олса эди! дерлер. Амма, укюми ачыкъ бир суре эндирилип де, онда дженктен сёз этильгенинен, къальплеринде мараз олгъанлар, олюм байгъынлыгъы кечиреяткъан кимсенинъ бакъышы киби, санъа бакъкъанларыны корерсинъ. Оларгъа якъышкъаны да, будыр!

(«Укюми ачыкъ суре» – мухкем олгъан, мутешабих олмагъан суре демектир. Бойледже, муаребенинъ укюми мухкем аетлернен кесен-кес оларакъ ортагъа къоюлгъан. Затен, дженк зикр этильген эр суренинъ мухкем олгъаны ве узеринде несх олмагъаны ифаде этильген).

21. (Оларнынъ вазифеси) итаат ве гузель сёздир. Иш джиддийлешкенде, Аллаһкъа садакъат косьтерселер эди, эльбетте олар ичюн даа хайырлы олур эди.

(Аетнинъ ифаде эткенине коре, вазифелери итаат ве гузель сёз сёйлемек вазиетинде олгъанлар, дженк истеклеринде де садыкъ олмалы, дженкке къарар берильгенинен, къоркъуп вазгечмемелидирлер).

22. Кери дёнер исенъиз, ер юзюнде бозгъунджылыкъ япмагъа ве акърабалыкъ багъларыны кесмеге дёнген олмазсынъызмы?

(Ает, Аллаһкъа берильген сёзлерине садакъат косьтермегенлерни къабаатлар экен, оларнынъ иман ве Ислямдан юзь чевирген вакъытларында, джахилие девриниnъ адетлерине дёнеджеклерини, ягъма, талан, акъраба арасында чеккелешюв ве къыз балаларыны тирилейин топракъкъа комюв киби адден ашувлар япа биледжеклерини хабер бермекте).

23. Иште, булар, Аллаһ лянетлеген, сагъыр япкъан ве козьлерини корь эткен кимселердир.
24. Олар Къур'анны тюшюнмейлерми? Ёкъса, къальплери килитлими?
25. Шубесиз ки, озьлерине догъру ёл белли олгъандан сонъ, артларына къайткъанлары, шейтан сюйреклеген ве оларгъа умют бергендир.
(Бу ерде, ачыкъ делиль ве муджизелерни корьгенден сонъ, куфюрге я да эки юзлюликке дёнгенлернинъ, шейтангъа уйгъанларына, шейтаннынъ да, бойлелерине узун омюр телкъин этерек, эмеллерини арттыргъанына дикъкъат чекильген).
26. Бунынъ себеби: олар, Аллаһнынъ эндиргенинден ошланмагъанларгъа: Базы хусусларда сизге итаат этеджекмиз, деювлеридир. Албуки, Аллаһ оларнынъ гизлегенлерини бильмекте.
(Аетте мунафыкъларнынъ, Аллаһ Ресулына душманлыкъ япаджакъларыны ве бунынънен бирликте, мусульманларнынъ дженклешювлери огюни аладжакъларына даир еудий ве мушриклерге вадеде булунгъанларына ишарет этильген).
27. Я мелеклер оларнынъ юзьлерине ве сыртларына ураракъ, джанларыны алгъанда вазиетлери насыл оладжакъ!
28. Бунынъ себеби, оларнынъ Аллаһны гъадабландыргъан шейлернинъ артындан кетювлери ве Оны разы этеджек шейлерден ошланмагъанларыдыр. Бу себептен, Аллаһ оларнынъ ишлерини бошуна чыкъаргъандыр.
29. Къальплеринде мараз олгъанлар, ёкъса Аллаһ, кинлерини ортагъа чыкъармайджакъ белледилерми?
(Эм Аз. Пейгъамберге, эм де му'минлерге кин беслеген мунафыкълар, кяфирлерге ярдым эте, бунъа нисбетен иман ве джихад киби иляхий хошнутлыкъкъа себеп оладжакъ давранышларгъа ёнельмей эдилер. Бу себептен, корюнюштеки амеллерининъ бошуна кеткени кечкен аетлерде ифаде этильгендир).
30. Биз истесек эди, оларны санъа косьтерир эдик де, сен оларны юзьлеринден таныр эдинъ. Ант олсун ки, сен оларны лакъырды тарзларындан танырсынъ. Аллаһ япкъанларынъызны билир.
(Ривает этильгенине коре, бу ает назиль олгъандан сонъ, Аз. Пейгъамберге ич бир мунафыкъ гизли къалмай, эписини сымаларындан таный эди. Мунафыкъларнынъ бир башкъа танылув тарафлары да, лакъырдылары эди. Чюнки, олар Ресулуллахнынъ узурында лаф эткенлеринде, мусульманлар акъкъында усьтю къапалы, ынджытыджы лафлар айта эдилер).
31. Ант олсун ки, ичинъизден джихад эткенлернен сабыр эткенлерни бельгилегенге къадар ве хаберлеринъизни беян эткенге къадар, имтиан этеджекмиз.
(Ает, му'минлернинъ джихаднен ве къыйын дигер вазифелернен имтиан этиледжеклерини, айрыджа итаат ве исьянларынынъ беян этиледжегини хабер бере).
32. Инкяр эткенлер, Аллаһ ёлундан узакълаштыргъанлар ве озьлерине

догъру ёл белли олгъандан сонъ, Пейгъамберге къаршы кельгенлер, Аллаhкъа ич бир зарар бералмазлар. Аллаh оларнынъ япкъанларыны бошуна чыкъараджакъ.
(Аз. Пейгъамберге къаршы кельгенлер – Къурейш мушриклеринен оларны дестеклеген еудийлердир. Буларнынъ Аз. Пейгъамберге душманлыкъ ичюн япкъанлары бошуна кеткени киби, садакъа ве онъа бенъзеген амеллерининъ де, бошуна чыкъаджагъы беллидир).

33. Эй, иман эткенлер! Аллаhкъа итаат этинъ, Пейгъамберге итаат этинъ. Ишлеринъизни бошуна чыкъарманъ.

34. Инкяр этип, Аллаh ёлундан узакълаштыргъанларны ве сонъунда да кяфир оларакъ ольгенлерни Аллаh асла багъышламаз.

35. Усьтюн вазиетте олгъанда зайыфлыкъ косьтерип, барышкъа чагъырманъ. Аллаh сизнен берабердир. О, амеллеринъизни асла эксильтмейджек.
(Бунъа коре, мусульманлар душман къаршысында усьтюн вазиетте олгъанда, сулх истегинде булунмазлар. Асլы душман къаршысында зайыфлыкъ косьтермемек, ашшалыкъ ис этерек, паникагъа къапылмамакътыр).

36. Догърусы, дюнья аяты анджакъ бир оюн ве эглендждир. Эгер иман этер ве сакъыныр исенъиз, Аллаh сизге мукяфатынъызны берир. Ве сизден малларынъызны (бутюнлей сарф этювинъизни) истемез.
(Сарф этилюви истенильгени, садедже зекят ве садакъа киби аз бир микъдардыр).

37. Эгер оларны (эписини) истесе эди ве сизни зорласа эди, саранлыкъ этер эдинъиз ве бу да сизинъ кинлеринъизни ортагъа чыкъарыр эди.
(Ает, малларнынъ эписи истенильгени алда, белли оладжакъ саранлыкъ дуйгъусынынъ, Ислямгъа ве Аз. Пейгъамберге кин беслев ольчюсине къадар бараджагъына ишарет этерек, инсаннынъ малгъа нисбетен психологик вазиетини талиль этмекте).

38. Иште, сизлер, Аллаh ёлунда арджаламагъа чагъырылмакътасынъыз. Аранъыздан базынъыз саранлыкъ япмакъта. Амма, ким саранлыкъ этер исе, анджакъ озюне саранлыкъ япкъан олур. Аллаh зенгиндир, сиз исе, факъырсынъыз. Эгер Ондан юзь чевирсенъиз, еринъизге сизден башкъа бир топлум кетирир, артыкъ олар сизинъ киби де олмазлар.
(Аетке коре, инсанлар фарз олгъан арджалавны япмагъа меджбурдырлар. Эгер буны ерине кетирмеселер, элякетни хакъ этиджи бир топлум олурлар).

48. эль-ФЕТИh

Ичинде Ислямнынъ эльде этеджек фетhи, мувафакъиети ве заферден баас этильгени ичюн, Фетих адыны алгъан бу суре иджретнинъ алтынджы йылында Худейбие антлашувыны япып къайткъанда, Меккенен Медине арасында энген ве Мединеде энген сурелерден сайылгъан, 29 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ

адынен).

1. Биз санъа, догърусы, ап-ачыкъ бир фетиһ ихсан эттик.
2. Бойледже, Аллаһ сенинъ кечмиш ве келеджек гунахынъны багъышлар. Санъа олгъан ниметини тамамлар ве сени догъру бир ёлгъа къавуштырыр.
3. Ве санъа шанлы бир зафернен ярдым этер.

   (Кечмиште ве келеджекте гунахтан узакъ олгъан Пейгъамберге тамамлангъан иляхий нимет – Мекке ве Таифнинъ фетхи, дюньяда шерефининъ юджельтюви, ярдым ве заферге наиль олувы, баш къалдыргъанларнынъ боюн эгюви шеклинде юзь берген. Акъикъатен, Аз. Пейгъамбер Аллаһнынъ хабибидир, эвельки шериатларны тамамлагъан ве тюзельткен. Мираджгъа наиль олгъан, энъ юдже макъамларгъа къадар юксельген, инс ве джинге Пейгъамбер олгъан, гъанимет озюне ве умметине элял этильген, шефааты макъбул олунгъан, тешшехудде, эзанда ве Къур'аннынъ бир чокъ еринде Аллаһнен бирликте анъылгъан, онъа итаат – Аллаһкъа итаат сайылгъан. Келиме-и Тевхиднинъ эки рукнинден бири олгъан, бойледже, озю ичюн бутюн ниметлер таманлангъан).

4. Иманларыны бир къат даа арттырсынлар дие, му'минлернинъ къальплерине ишанч эндирген Одыр. Коклернинъ ве ернинъ ордулары Аллаһнынъдыр. Аллаһ билиджидир, эр шейни икметле япыджыдыр.
5. (Бутюн бу лютфлер) му'мин эркеклернен, му'мин къадынларны ичинде эбедий къаладжакъ, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерине къоювы, оларнынъ гунахларыны къапатмакъ ичюндир. Иште, бу, Аллаһ къатында буюк бир къуртулыштыр.
6. (Бир де булар) Аллаһ акъкъында фена занда булунгъан мунафыкъ эркеклерге ве мунафыкъ къадынларгъа, Аллаһкъа ортакъ къошкъан эркеклерге ве ортакъ къошкъан къадынларгъа азап этюви ичюндир. Мусульманлар ичюн беклеген яманлыкъларынынъ чембери башларына кельсин! Аллаһ оларгъа гъадап эткен, лянетлеген ве джеэннемни оларгъа азырлагъан. О ер не фена бир ердир!
7. Коклернинъ ве ернинъ ордулары Аллаһнынъдыр. Аллаһ азиздир, хакимдир.
8. Шубесиз, биз сени шаат, мужделейиджи ве тенбиеджи оларакъ ёлладыкъ.
9. Та ки, (эй, му'минлер!) Аллаһкъа ве Ресулына иман этерсинъиз, Ресулына ярдым этерсинъиз, Онъа сайгъы косьтерирсинъиз ве саба-акъшам Аллаһны тесбих этерсинъиз.
10. Муакъкъакъ ки, санъа биат эткенлер, анджакъ Аллаһкъа биат этмектедирлер. Аллаһнынъ эли оларнынъ эллерининъ узериндедир. Ким ахтыны бозар исе, анджакъ озь алейхине бозгъан олур. Ким де Аллаһ иле олгъан ахтына вефа косьтерир исе, Аллаһ онъа буюк бир мукяфат береджек.

    (Ает, Къурейшнен мусульманлар арасында япылгъан 10 йыллыкъ муддетли Худайбие антлашувына ве бу антлашув сырасындаки биаткъа

ишарет этмекте. Бойле ки, иджретнинъ алтынджы йылы Аз. Пейгъамбер умре япмакъ ичюн 1400 мусульманнен Меккеге догъру ёлгъа чыкъкъан эди. Факъат Къурейш мусульманларны Меккеге кирьсетмек истемегенлеринден, оглерине орду бирлиги чыкъаргъан, Аз. Пейгъамбер де, вадилер ашып, Худейбиеге кельген эди. Дженклешмек ниетинде дегиль эди. Анълашмакъ ичюн Аз. Османны Къурейшке эльчи ёллагъан, Аз. Османнынъ къайтувы кечиккенинен, Пейгъамберимиз бир терекнинъ астына отураракъ, асхабындан, Осман ольдюрильген исе, ольгенге къадар дженклешеджеклерине даир сёз алгъан эди. Олар да Аз. Пейгъамберге биат этип, бу сёзни бергенлер, сонъунда Аз. Осман кельген эди).

11. Бедевийлерден артта къалгъанлар, санъа дейджеклер ки: «Малларымыз ве аилелеримиз бизни токътаттылар. Аллаһтан бизим багъышланувымызны исте». Олар къальплеринде олмагъанны тиллеринен сёйлерлер. Де ки: Аллаһ сизге бир зарар келювини истесе, я да бир файда эльде этювинъизни истесе, онъа къаршы кимнинъ бир шейге кучю ете билир? Догърусы, Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
(Бу ерде Къурейшнинъ уджюминден къоркъкъанлары ичюн, сеферге чыкъмагъан, Медине дживарында отургъан Эслем, Джухейне, Музейне ве Гъыфар къабилелерине ишарет этильмекте. Булар Худайбиеден къайткъанда, Аз. Пейгъамберден афу сорагъан эдилер).
12. Аслында сиз Пейгъамбер ве му'минлер аилелерине бир даа дёнмейджеклер беллеген эдинъиз. Бу сизинъ гонъюллеринъизге гузель корюнди де, яман занда булундынъыз ве элякетни хакъ эткен бир топлулыкъ олдынъыз.
13. Ким Аллаһкъа ве Ресулына иман этмесе, бильсин ки, биз кяфирлер ичюн чылгъын бир атеш азырлагъандырмыз.
14. Коклернинъ ве ернинъ мульки Аллаһнынъдыр. О, истегенини багъышлар, истегенине джеза берир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхамет этиджидир.
15. Сиз гъаниметлерни алмакъ ичюн баргъанынъызда, сеферден артта къалгъанлар: Быракъынъ, биз де артынъызгъа тюшейик, дейджек эдилер. Олар, Аллаһнынъ сёзюни денъиштирмек истерлер. Де ки: «Сиз асла бизим пешимизге тюшмейджексинъиз! Аллаһ даа эвель сиз ичюн бойле буюргъандыр». Олар сизге: Ёкъ, бизни куньлемектесинъиз, дейджеклер. Албуки, олар пек аз анълагъан кимселердир.
(Аз. Пейгъамбер иджретнинъ алтынджы йылында Худейбиеден къайткъандан сонъ, келеджек йылнынъ башларында Худейбиеге иштирак эткенлернен бирликте Хайбер сеферине чыкъкъан, о ерни фетих эткен эди. Бу фетихтен мусульманларгъа чокъча гъанимет тюшкен, бунъа иштирак этмегенлер, гъанимет хырсына къапыларакъ, талапта булунгъан эдилер. Аетте бу вакъиагъа ишарет этильген, Аз. Пейгъамбер Худейбиеде олгъанларнен Хайберге баргъан, гъаниметлерни оларгъа такъсим эткен, артта къалгъанларгъа гъанимет

берильмейджегине, гъаниметте эсасен Худейбиеге къатылгъанларнынъ ортакъ оладжакъларына даир иляхий укюмни тедбикъ эткен эди).

16. Бедевийлерден (сеферден) артта къалгъанларгъа де ки: Сиз якъында чокъ къуветли бир къавмгъа къаршы дженклешювге чагъырыладжакъсынъыз. Оларнен, теслим олгъангъа къадар, дженклешеджексинъиз. Эгер эмирге итаат этсенъиз, Аллаh сизге гузель бир мукяфат берир. Амма, эвельден дёнгенинъиз киби, кене дёнеджек олсанъыз, сизни элем бериджи бир азапкъа огъратыр.
(Худейбие сеферинден артта къалгъанларнынъ дженкке чагъырылгъан къуветли топлулыкънынъ фарслылар я да римлилер олгъаны бильдирильген).
17. Корьге вебал ёкътыр, топалгъа да вебал ёкътыр, хастагъа да вебал ёкътыр. (Булар дженкке къатылмагъа меджбур дегиллер). Ким Аллаhкъа ве Пейгъамберине итаат этсе, Аллаh оны астындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр. Ким де артта къалса, оны элемли бир азапкъа огъратыр.
18. Ант олсун ки, о терекнинъ астында санъа биат эткенлеринде, Аллаh о му'минлерден разы олгъан. Къальплеринде олгъаныны бильген, оларгъа ишанч дуйгъусы берген ве оларны пек якъын бир фетихнен мукяфатландыргъандыр.
(Аетнинъ ишарет эткен биаты, Худейбиеде Семре терегининъ астында япылгъан «Рыдван биаты»дыр. 1400 сахаби, Къурейшке къаршы, ольгенге къадар, дженклешеджеклерине емин эткен эдилер. Хабер берильген якъын фетих Хайбернинъ фетхи оларакъ анълашылгъандыр).
19. Кене оларны эльде этеджек бир чокъ гъаниметлернен де мукяфатландырды. Аллаh усьтюндир, икмет саибидир.
(Акъикъатен, кене бир муддет сонъра, мусульманлар фетих этильген Хайберде бир чокъ гъанимет эльде эткенлер).
20. Аллаh сизге эльде этеджегинъиз бир чокъ гъанимет ваде эткендир. (Бу гъаниметлерден) иште шуларны аман берген ве инсанларнынъ эллерини сизден чеккен ки, бу, му'минлерге бир ишарет олсун ве сизни дос-догъру ёлгъа къавуштырсын.
(Тефсирде, умумен, аетнинъ ёрумыны бойле япкъанлар:
Аллаh, ваде эткен фетихлеринден бириндҗисини, яни Хайберни ве гъаниметлерни аман бахш эткен. Бу арада Хайберлернинъ муттефиклери Эсед ве Гъатафан къабилелерининъ де, мусульманларгъа уджюмлернинъ огюни алгъан. Худейбие барышынен де, Меккелилер уджюмининъ огю алынгъан).
21. Даа эльде этип олалмагъан башкъа гъаниметлеринъиз де бар ки, олар Аллаhнынъ бильгиси ве къудретине аит. Аллаh эр шейге къадирдир.
22. Эгер кяфирлер сизнен дженклешсе эдилер, артларына дёнюп къачар эдилер. Сонъ бир дост ве ярдымджы да тапалмаз эдилер.
(Аетте ифаде этильгенине коре, эгер къурейшлилер, Худейбиеде барыш теклифинде булунмайып, дженкке киришлесер эди, магълюп оладжакъ эдилер. Дженаб-ы Хакънынъ такъдири бойле юзь береджек эди).

23. Аллаhнынъ, эвельден бери девам этип кельген къануны будыр. Аллаhнынъ къанунында асла бир денъишиклик тапалмазсынъ.
24. О сизни, оларгъа нисбетен, музаффер этткенинден сонъ, Меккенинъ ичинде оларнынъ эллерини сизден, сизинъ эллеринъизни де, олардан чеккендир. Аллаh япкъанларынъызны корюджидир.
(Акъикъатен, Дженаб-ы Хакъ Мекке сынъырлары ичинде, яни Худейбиеде мусульманларгъа зафер бахш эткен эди. Бойле ки, душмандан силяхлы сексен адам, мусульманларнынъ этрафыны саргъанда, якъаланаракъ, Аз. Пейгъамбернинъ узурына кетирильген эдилер, Аз. Пейгъамбер де, оларны афу эткен эди. Иште, къурейшлилернинъ барыш истемелерине бу вазиет себеп олгъан эди).
25. Олар, инкяр эткен ве сизинъ Месджид-и Харамны зияретинъизни ве беклетильген къурбанларнынъ ерлерине етишювлерине мани олгъанлардыр. Эгер (Меккеде) озьлерини аля танымагъан му'мин эркеклернен му'мин къадынларны бильмеерек эзювинъиз себебинен, къасеветке къапылувынъызнынъ итималы олмаса эди, (Аллаh дженкнинъ огюни алмаз эди). Истегенлерине рахмет этмек ичюн Аллаh бойле япкъан. Эгер олар бир-биринден айырылгъан олсалар эди, эльбетте олардан инкяр эткенлерни элемли бир азапкъа чарптырыр эдик.
(Худейбиеде къурейшлилер мусульманларнынъ Меккеге кирювлерине мани олмакънен, эм Месджид-и Харамны зиярет этювлерине, эм де азырлангъан къурбанларыны Минада союvларына мани олгъан эдилер. Зияретлерине мани олувнен берабер, мусульманларгъа дженк ве фетих изнининъ берильмемек себеби, Меккеде олгъан ве аля иманыны ашкяр этмеген му'минлернинъ барлыгъы эди. Му'минлер къурейшли кяфирлерден сечилип, айырылып олалмагъанлары ичюн, фетих кечиктирильген эди).
26. О вакъытта инкяр эткенлер, къальплерине таассубны (гъадапны), джахилие таассубыны ерлештирген эдилер. Аллаh да, эльчисине ве му'минлерге сюкюнет ве ишанчыны эндирди, оларнынъ такъва сёзюни тутувларыны темин этти. Затен, олар бунъа ляйыкъ ве ляйыкъ кимселер эди. Аллаh эр шейни билиджидир.
(Аетте кечкен такъва сёзю – шеадет келимесидир. Такъва келимесине багълылыкъ о сырада джерьян эткен вазиетни ятыштыргъан. Бойле ки, Худейбиеде меккелилернен мусульманлар арасында антлашув языладжакъ сырада, Аз. Пейгъамбер Аз. Алиге «Яз» деди: «Бу – Аллаh эльчиси Мекке халкъынен япкъан антлашмадыр». Къурейш векиллери дедилер ки: «Биз сенинъ Аллаh эльчиси олгъанынъны бильсек, сизинъ Кябеге кирьменъизге мани олмаймыз. Бойле язынъыз: «Бу, Абдуллах огълу Муhаммед иле Мекке халкъы арасындаки антлашувдыр». Аз. Пейгъамбер де ойле яздырды. Къурейшлилернинъ бу арекети му'минлерге чокъ агъыр баткъан, амма аетте ифаде этильген такъва сёзю оларны ятыштырып, сакинлештирген).
27. Ант олсун ки, Аллаh эльчисининъ руясыны догъру чыкъарды. Аллаh истесе, сиз ишанч ичинде башларынъызны тыраш эткен ве

къыскъарткъан алда, къоркъмадан Месджид-и Харамгъа киреджексинъиз. Аллаһ сизинъ бильмегенинъизни билир. Иште, бундан эвель сизге якъын бир фетих берди.
(Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер, Худейбиеге чыкъмадан эвель, руясында озюнинъ ве асхабынынъ ишанч ичинде башларыны тыраш этерек, Меккеге киргенлерини корьген, буны асхабына хабер берген. Олар да, чокъ севингенлер. Ниает, сеферге чыкъып Худейбиеде токътатылып, кери къайткъан вакъытларында, бу вазиет оларны чокъ кедерлендирген. Базы мунафыкълар да, шубеге тюшерек, усьтю къапалы къонушмагъа башлагъанлар. Факъат бунда бир икметнинъ барлыгъы бильдирильген, фетихнинъ муессер оладжагъы бильдирилерек, бир йыл эвельки якъын фетих (Хайбер фетхи) хатырлатылгъан).

28. Бутюн динлерден усьтюн къылмакъ узьре, Пейгъамберини хидает ве хакъ дин иле ёллагъан Одыр. Шаат оларакъ Аллаһ етер.

29. Муһаммед Аллаһнынъ эльчисидир. Янындакилер де, кяфирлерге нисбетен четин, озь араларында мерхаметлидирлер. Оларны рукугъа баргъанда, седжде эткенде корерсинъ. Аллаһтан лютф ве ризалыкъ истерлер. Оларнынъ бельгилери – юзьлериндеки седжде изидир. Бу, оларнынъ Тевраттаки васыфларыдыр. Инджильдеки васыфлары да бойледир: Олар филисини ярып чыкъаргъан, кеттикче оны къувветлендиререк, къалынлашкъан, кевдеси узеринде тургъан бир осюмликке бенъзерлер ки, бу, зираатчыларнынъ да ошуна кетер. Аллаһ бойледже, оларны чокълаштырып къуветлендирмекнен, кяфирлерни опькелендирир. Аллаһ олардан инанып, яхшы ишлер япкъанларгъа магъфирет ве буюк мукяфат ваде эткендир.
(Аз. Пейгъамбер ве аркъадашларынынъ ильки ве сонъки вазиетлери бир бенъзетювнен анълатылмакъта. Ильк кере ерге атылгъан бир урлукъ киби филисленмеге башлагъан мусульманлар, кеттикче къуветленерек, къоджаман бир орду олгъанлар, Ислям урлугъыны сачкъанлар. Бу вазиетке сонъ дереджеде севингенлеринде, оларнынъ бу къуветли вазиетлерини корьген кяфирлер де, опькеден чатлайджакъ алгъа кельген эдилер).

49. эль-hУДЖУРААТ

Бу суреде му'минлерге базы эдеп ве тербие къанун-къаиделерини, Пейгъамберге ве бир-бирилерине нисбетен насыл давранаджакълары огретильмекте. Мединеде энген, 18 аеттир. Адыны 4-нджи аеттеки «одалар» манасына кельген «_+худжураат+_» келимесинден алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ ве Ресулынынъ огюне кечменъ. Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.
(Аетте бильдирильген, огюне кечмемек хусусы, сёйлеген сёз, япылгъан

иш ве чыкъарылгъан укюмлерде, Аз. Пейгъамберге терс арекет этмемек, эдебини къорчаламакъ ве онъа уймакъ шеклинде ёрумлангъан).

2. Эй, иман эткенлер! Сеслеринъизни Пейгъамбернинъ сесинден юксельтменъ. Бир-биринъизге багъыргъанынъыз киби, Пейгъамберге юксек сеснен багъырманъ. Ёкъса, сиз фаркъына бармадан, амеллеринъиз бошуна кете берир.
(Ресуллахнынъ узурында юксек сеснен лаф этмек ясакълангъан. Бундан макъсат – Аз. Пейгъамбернинъ узурында мунасебетсиз багъырып-чагъырмакънынъ ве сесни юксельтмекнинъ огюни алмакътыр. Сахабеден Саабит б. Къайснынъ вазиети аетнинъ манасына ачыкълыкъ бермекте. Бойле ки: Бу зат, ает энгенинен, юксек сесли олгъанындан, Аз. Пейгъамбернинъ узурында къонушса, амелининъ бошуна кетеджеги къоркъусынен, хузур-ы рисалетке кетмемеге башлагъан. Аз. Пейгъамбер оны чагъыртып, теселли берген, онъа хайыр хабери ве дженнет мужделеген).
3. Аллаһ эльчисининъ узурында сеслерини къыскъанлар, шубесиз Аллаһ къальплерини такъва иле имтиан эткен кимселердир. Оларгъа магъфирет ве буюк бир мукяфат бар.
4. (Ресулым!) Санъа одаларнынъ арт тарафындан багъыргъанларнынъ чокъу акъылы етмеген кимселердендир.
(Риваетке коре, Уйейне б. Хысм иле Акъра' б. Хабис, Темим огъулларындан етмиш адамлыкъ бир эйэтнен, уйле вакъты Аллаһнынъ эльчисине кельгенлер. Ресулуллаһ одасында юкълай экен. «Я Муһаммед! Тышкъа чыкъ, янымызгъа кель!», дие багъыргъанлар. Ает бу тюрлю арекетнинъ уйгъунсызлыгъына дикъкъат чекмете).
5. Эгер олар, сен янларына чыкъкъангъа къадар сабыр этселер эди, эльбетте озьлери ичюн даа яхшы олур эди. Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
6. Эй, иман эткенлер! Эгер фасыкъ сизге бир хабер кетирсе, онынъ догърулыгъыны араштырынъ. Ёкъса, бильмеден, бир топлулыкъкъа яманлыкъ этерсинъиз де, сонъунда япкъанынъызгъа пешман олурсынъыз.
(Риваетке коре, Аз. Пейгъамбер, Велид б. Укъбени Бени Мусталикъ къабилесине зекят мемуры оларакъ ёллагъан эди: Велид, оларнен араларында эвельден олгъан бир хусуметтен толайы, къоркъугъа къапылгъан, ёлдан къайткъан, бунынъ усьтюне Аз. Пейгъамберге келип, оларнынъ динден чыкъып, зекят бермегенлерини бильдирген. Бунынъ узерине, Аз. Пейгъамбер оларгъа опькеленген, дженклешювни биле къарарлаштыргъан, айны вакъытта Халид б. Велидни де, вазиетни тешкермеге ёллагъан эди. Халид, тешкерювлери сонъунда, Бени Мусталикънинъ эзан окъуп, намаз къылгъанларыны ве зекятларыны да теслим эткенлерини Аз. Пейгъамберге бильдирген эди. Аетнинъ назиль олув себеби, бу вакъиа олгъаны чешит риваетлерде айтыла).
7. Эм билинъ ки, аранъызда Аллаһнынъ эльчиси бар. Эгер о бир чокъ ишлерде сизге уйса эди, сыкъынтыгъа тюшер эдинъиз. Факъат Аллаһ

сизге иманны севдирген ве оны гонъюллеринъизге синъдирген. Куфюрни, фасыкълыкъны ве исьянны да сизге чиркин косьтерир. Иште, догъру ёлда олгъанлар булардыр.

8. Бу, Аллаһтан бир лютф ве ниметтир. Аллаһ алимдир, хакимдир.
9. Эгер му'минлерден эки топ бир-бирилеринен къавгъа этселер, араларыны тюзельтинъ. Эгер бири о бирине бастырса, Аллаһнынъ эмрине дёнгенге къадар, бастыргъан тарафнен дженклешинъ. Эгер дёнсе, артыкъ араларыны адалетнен тюзельтинъ ве (эр иште) адалетли арекет этинъ. Шубесиз ки, Аллаһ адиль даврангъанларны север.
10. Му'минлер анджакъ къардаштырлар. Ойле исе, къардашларынъызнынъ арасыны тюзельтинъ ве Аллаһтан къоркъунъ ки, бельки мерхаметке наиль олурсынъыз.
11. Эй, му'минлер! Бир топлулыкъ башкъа бир топлулыкъны алайгъа алмасын. Бельки де олар, булардан даа яхшыдырлар. Къадынлар да къадынларны алайгъа алмасынлар. Бельки, олар булардан даа яхшыдырлар. Озь-озюнъизни айыпламанъ, бир-биринъизни яман лагъапларнен чагъырманъ. Имандан сонъ, фасыкълыкъ не яман бир исимдир! Ким де тёвбе этмесе, иште олар залымлардыр.
(Эркеклернинъ ве къадынларнынъ бир-бирилеринен алай этмемелери, бир-бирилерини айыпламамалары ве яман лагъап такъмамалары истенильмекте, буларны япмакънынъ ёлдан чыкъмакъ манасында олгъан фасыкълыкъ экени хатырлатыла).
12. Эй, иман эткенлер! Зан этювнинъ зиядесинден къачынынъ. Чюнки, заннынъ бир къысмы гунахтыр. Бир-биринъизнинъ къусурыны къыдырманъ. Биринъиз дигеринъизнинъ артындан эмиш-демиш япмасын. Бир кимсе, ольген къардашынынъ этини ашамакътан ошланырмы? Иште, бундан джирендинъиз. О алда, Аллаһтан къоркъунъ. Шубесиз, Аллаһ тёвбени чокъ къабул этиджидир, чокъ мерхаметлидир.
(Зан этювден къачынувымыз, къусур араштырып, айыпларны къыдырмамамыз ве гъыйбет этмемемиз истенильген. Ошекленген кимседе, анъылгъан къусур олса биле, бунынъ анълатылувы джаиз олмагъаны Аз. Пейгъамбер тарафындан бильдирильген).
13. Эй, инсанлар! Догърусы, биз сизни бир эркекнен бир къадындан яраттыкъ. Ве бир-биринъизнен танышувынъыз ичюн, сизни къавмларгъа ве къабилелерге айырдыкъ. Муакъкъакъ ки, Аллаһ янында энъ дегерлинъиз, Ондан энъ чокъ къоркъкъанынъыздыр. Шубесиз, Аллаһ билиджидир, эр шейден хабердардыр.
(Аз. Адем ве Авадан чокълашкъан инсанлар, ер юзюнде чешит ренк ве тильде буюк-кучюк топлулыкълар тешкиль эткенлер. Кучюктен буюкке, къабиледен миллетлерге баргъангъа къадар фаркълылыкъ косьтерген бу эсас себепнинъ кутьлелер бир-бирини танып, анълашмакъ ве якъынлашмакъ олгъаны беян этиле. Яни сой-сопнен макътанмакъ ерине, бирлешип-бутюнлешмек догъру сайылгъан).
14. Бедевийлер «Инандыкъ» дедилер. Де ки: Сиз иман этмединъиз, амма «Боюн эгдик», денъ. Иман даа къальплеринъизге ерлешмеди. Эгер

Аллаhкъа ве эльчисине итаат этсенъиз, Аллаh ишлеринъизден ич бир шейни эксильтмез. Чюнки, Аллаh чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(Эсед огъулларындан бир топлулыкъ бир къытлыкъ сенесинде Мединеге келерек, иман эткенлерини сёйлегенлер. Ве Аз. Пейгъамберге: «Санъа юклеримиз ве аилелеримизнен кельдик. Сеннен фелян къабиле киби дженклешмедик», дегенлер, садакъа истегенлер. Аст оларнынъ бу вазиетини талиль этерек, оларнынъ къальптен тасдикъ этмегенлерини, садедже тильден теслимиетлерини ифаде этмекте).

15. Му'минлер анджакъ Аллаhкъа ве Ресулына иман эткен, ондан сонъ асла шубеге тюшмеген, Аллаh ёлунда малларынен ве джанларынен дженклешкенлердир. Иште, догърулар анджакъ олардыр.
16. Де ки: Сиз дининъизни Аллаhкъа огретмектесинъизми? Албуки, Аллаh коклерде олгъанларны да билир, ерде олгъанларны да. Аллаh эр шейни хакъкъы иле билиджидир.
17. Олар Ислямгъа кирьгенлери ичюн, сени миннет алтына сокъмакъталар. Де ки: Мусульманлыгъынъызны меним козюме тюртменъ. Эгер догъру кимселер исенъиз, билесинъиз ки, сизни имангъа ириштиргени ичюн, аслы Аллаh сизге лютфте булунгъандыр.
18. Шубесиз, Аллаh коклернинъ ве ернинъ гизлиликлерини билир. Аллаh япкъанларынъызны корюджидир.

50. КЪАФ

Меккеде энген, 45 аеттир. «Къаф» арифинен башлангъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Къаф. Шерефли Къур'ангъа ант олсун.
2. Араларындан бир тенбиеджининъ кельгенине шаштылар да, кяфирлер бойле дедилер: «Бу шашыладжакъ бир шей».
(Аетнинъ бильдирген ве инкяр эткенлернинъ шашыладжакъ шей сайгъан хусуслары тирилюв ве джеэннем азабындан хабер берилювидир).
3. «Биз ольген ве топракъ олгъан вакътымызда (тириледжекмиз)ми? Бу, акъылгъа узакъ бир дёнюштир».
4. Биз, топракънынъ олардан нелерни эксильткенини кесен-кес бильмектемиз. Янымызда о бильгилерни къорчалагъан бир китап бар.
(Акъикъатен, аетте бильдирильгени киби, топракънынъ джесетлерни эксильтип битирюви, тирильмек олмайджагъы манасына кельмей. Бунынъ усьтюне, топракъ дюнья аятынынъ менбасы ве маясыдыр).
5. Догърусы, олар хакъ озьлерине кельгенинен, яланладылар. Шимди олар шашкъын бир алдадырлар.

(Къур'ан я да Пейгъамбер кельгенинен, мушриклер булар акъкъында терс фикирлер бильдиререк, «тылсым, тылсымджы, шиир, шаир, кеханет, кяхин» киби ифаделер къуллангъан эдилер. Ает яланлагъанларнынъ бу арекетлерине ишарет эте).

6. Усьтлериндеки кокке бакъмайлармы ки, оны насыл бина эткен ве насыл донаткъанмыз! Онда ич бир чатлакъ да ёкъ.
7. Ер юзюни де тёшедик ве онъа къавий дагълар къойдыкъ. О ерде гонъюль ачкъан эр чешит (осюмликлер) етиштирдик.
8. Аллаhкъа ёнельген эр къулгъа гонъюль козюни ачмакъ ве ибрет бермек ичюн (бутюн буларны яптыкъ).
9. Коктен берекетли бир сув эндирдик, онынънен багъчалар ве оруладжакъ (чалынаджакъ) данелер осьтюрдик.
10-
11. Къулларгъа рызыкъ олувы ичюн, бир-бирине киришкен, топ-топ гъонджелери олгъан узун бойлу хурма тереклери етиштирдик. Ве о сувнен олю топракъкъа джан бердик. Иште, аяткъа янъыдан чыкъыш да бойледир.

(Сувнен ольген топракъ джанлана; тереклерге тазе бир аят келе, урлукълар ерден чыкъа. Иште, инсанлар да, къабирлеринден ойле чыкъаджакълар).

12. Олардан эвель Нуhнынъ къавмы, Рез халкъы ве Семууд да яланлагъан эди.
13. Аад ве Фыравуннен Луутнынъ къардашлары да (яланладылар).
14. Эйке халкъы ве Тубба' къавмы да. Бутюн булар пейгъамберлерини яланладылар да, техдидим керчеклешти!

(Аетлерде кечкен Семууд Аз. Салихнинъ, Аад Аз. hууднынъ, Эйке Аз. Шуайбнынъ къавмлары эдилер. Бу ерде эвельки инкярджы миллетлерге кельген азап хатырлатыларакъ, Къурейшнинъ вазиетинден кедерленген Аз. Пейгъамбер теселли этиле).

15. Ильки яратувда аджизлик косьтердикми? Ёкъ, олар янъы бир яратув хусусында шубе ичинделер.

(Аллаh ильки яратышта аджизлик косьтермегенине коре, янъыдан яратмакътан да асла аджиз дегильдир).

16. Ант олсун, инсанны биз яраттыкъ ве нефсининъ онъа фысылдагъанларыны билирмиз ве биз онъа шах дамарындан даа якъындырмыз.
17. Эки мелек (инсаннынъ) сагъында ве солунда отураракъ, япкъанларыны язмакътадырлар.
18. Инсан ич бир сёз сёйлемез ки, янында козетиджи язмагъа азыр бир мелек олмасын.
19. Олюм саргъошлыгъы акъикъатен келир де: Иште, (эй, инсан) бу, сенинъ эвельден берли къачкъан шейинъдир, денилир.
20. Суургъа уфленилир; иште, бу кельмеси ваде этильген куньдир.
21. Эр кес, янында бир сюрюджи ве бир де шаатнен берабер келир.

(Аетте кечкен «сюрюджи» ве «шаатлар»нынъ эки мелек олгъаны,

бирининъ махшерге етеклев, дигерининъ де, амеллерге шаатлыкъ этюв вазифелерини ерине кетиргенлери сёйленген; айрыджа «шаат» муафазаджы мелеклеринден сайылгъан. Бир ёрумгъа коре де, «сюрюджи» феналыкъны язгъан мелек, «шаат» да яхшылыкъны язгъан мелектир).

22. Ант олсун, сен бундан гъафлетте эдинъ, дер’ал биз сенинъ перденъни алдыкъ. Бугунь артыкъ козюнъ кескиндир, (денилир).

23-
26. Янындаки аркъадашы: «Иште, янымдаки азыр, дер. (Эки мелекке шу эмир берилир:) Айды, экинъиз эр инатчы кяфирни, хайыргъа бутюн кучюнен мани олгъанны, ёлдан азгъан шубеджини джеэннемге атынъ; Аллаhнен берабер башкъа илях эдингенни, шиддетли азапкъа бирликте атынъ!

27. Мушрикнинъ аркъадашы (шейтан) дер ки: Раббимиз! Мен оны ёлдан аздырмадым. Факъат озю терен бир сапыкълыкъ ичинде эди.

28. О эснада (Аллаh) буюрыр: Узурымда чеккелешменъ. Мен сизге даа эвель тенбие ёллагъан эдим!

29. Меним узурымда сёз денъиштирильмез ве мен къулларгъа асла зулум этиджи дегилим.

30. О куню джеэннемге «Толдынъмы?», дермиз. О да, «Даа бармы?», дер.

31. Дженнет де такъва саиплерине якълаштырылыр; (олардан) узакъта олмайджакъ.

32-
33. Иште, сизге ваде этильген дженнет! Ки о, Аллаhкъа ёнельген, эмирлерине риает эткен, корьмегени алда, Рахмандан къоркъкъан ве Аллаhкъа ёнельген бир къальп иле кельген кимселерге махсустыр.

34. О ерге селяметликнен киринъ. Иште, бу, эбедий яшамакънынъ башлагъан кунюдир.

35. О ерде олар ичюн истеген эр шейлери бардыр. Къатымызда зиядеси де бар.

(Сонъки джумледе ишарет этильген ниметтен макъсатнынъ «Аллаhны корьмек» олгъаны алимлернинъ чокълугъы тарафындан ифаде этильген. Айрыджа, бу зияделик, козьлер корьмеген, къулакълар эшитмеген, ич бир инсаннынъ хатырына кельмейджек, сонъсыз ниметлер шеклинде де ёрумлангъан).

36. Биз олардан эвель олардан даа кучьлю олгъан, дияр-дияр долашкъан нидже несиллерни эляк эткендирмиз. Къуртулыш бармы!

("Дияр-дияр долашкъан нидже несиллер», дие терджиме этильген топлулыкъларнынъ долашувларынынъ себеби, олюмден къуртулмакъ чарелерини къыдырувларыдыр).

37. Шубесиз ки, бунда акъылы олгъан, я да азыр олуп, къулакъ аскъан кимселер ичюн бир огют бар.

38. Ант олсун, биз коклерни, ерни ве экиси арасында олгъанларны алты куньде яраттыкъ. Бизни ич бир ёргъунлыкъ басмады.

(Бу аетнен еудийлернинъ «Аллаh джума эртеси куню раатлыкъкъа чекильди. Аршнынъ усьтюне багъдаш къурып отурды», шеклиндеки

сёзлери ред этильген. Базы тефсирджилерге коре, «Алты кунь»нинъ манасы алты девирдир).

39. (Ресулым!) Оларнынъ дегенлерине сабыр эт. Кунешнинъ догъувындан эвель де, батышындан эвель де, Раббинъни хамд иле тесбих эт.
(Аетнен саба, уйле ве экинди намазларынынъ къылынмасы козьде тутулгъан).

40. Гедженинъ бир маалинде ве седжделернинъ артындан да, Оны тесбих эт.
(Бу аетнен де, акъшам, ятсы ве техеджджут намазларынен фарз намазларынынъ артындан къылынгъан суннет ве нафль намазлар я да витир намазы козьде тутулмакъта).

41. Сесленгеннинъ якъын бир ерден сесленеджек кунюне къулакъ ас.
(Семадан суургъа уфлейджек Исрафил (а.с.)нынъ чагъырувына ишарет олунмакъта).

42. О куню инсанлар бу сесни акъикъатен эшитеджеклер. Иште бу, чыкъыш кунюдир.
(Бунъа коре, инсанлар Исрафилнинъ Суургъа экинджи уфюргенини эшитеджеклер; иште бу сес ве эшитювнен къабирлеринден тирилип чыкъаджакълар).

43. Шубесиз, биз тирильтир ве ольдюрирмиз. Дёнюш де анджакъ бизгедир.

44. О куню ер ярылыр ве олар сур'атнен чыкъарлар. Бу бизге коре къолай олгъан бир хашрдыр.

45. Биз оларнынъ дегенлерини пек яхшы билирмиз. Сен оларнынъ узеринде бир зорлайыджы дегильсинъ. Техдидимден къоркъкъанларгъа Къур'аннен огют бер.

51. эз-ЗААРИЙААТ

Меккеде энген. 60 аеттир. Ильк аетте кечкен ве «рузгярлар» манасындаки «_+заарийаат+_» келимеси суренинъ ады олгъан.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1-6. Тоздырып савургъанларгъа, юкюни юкленгенлерге, къолайлыкънен ялдагъанларгъа, ишни такъсымлагъанларгъа ант олсун ки, сизге ваде этильген кесен-кес догърудыр ве джеза мытлакъа садир оладжакътыр.
(Бу ерде озьлерине емин этильгенлер, рузгярлар, булутлар, гемилер ве мелеклердир).

7-9. Ичинде ёрюнгелери (ёлакълары) олгъан кокке ант олсун ки, сиз терс сёзлер сёйлемектесинъиз. Ондан (Къур'андан я да имандан) дёнген дёндюрилир (огюне чыкъылмаз).
(Акъикъатен, Къурейшлер Аз. Пейгъамбер ве Къур'ан акъкъында чешит шейлер сёйлей эдилер, сахир (сихирбаз) ве сихир, шаир ве шиир, кяхин ве кехянет иддасы япкъан эдилер).

10. Къахр олсун о адден ашкъан яланджылар!
11. Олар къою бир джехалет ичерисинде къалгъан гъафиллердир.
12. Джеза кунюнинъ не заман олгъаныны сорарлар.
13. О куню олар атешке атыладжакълар.
14. Азабынъызны татынъ. Аджеле келювини беклеген шейинъиз будыр иште! (денилир).
15- Шубесиз ки, Аллаһкъа исьяндан сакъынгъанлар, Рабблерининъ оларгъа
16. бергенини аларакъ, дженнетлерде ве чокъракъ башларында булунаджакълар. Шубесиз, олар бундан эвель дюньяда гузель даврангъанлар эдилер.
17. Геджелери пек аз юкълар эдилер.
18. Саарь вакъытларында да, истигъфар этер эдилер.
19. Малларында мухтадж ве ёкъсуллар ичюн бир акъ бар эди.
20. Кесен-кес оларакъ инангъанлар ичюн, ер юзюнде аетлер бардыр.
(Ер юзюнинъ дагъларында, денъизлеринде, тереклеринде, осюмликлеринде, маденлеринде ве джанлыларында Дженаб-ы Хакънынъ къудрет, ираде ве бирлигине делялет этиджи аляметлер ачыкъ сергиленмектедир).
21. Озь нефислеринъизде де ойле, корьмейсинъизми?
22. Семада да рызкъынъыз ве сизге ваде этильген башкъа шейлер бар.
23. Кокнинъ ве ернинъ Раббине ант олсун ки, бу ваде сизинъ лакъырдынъыз киби, кесен-кес ве акъикъаттыр.
(Бунъа коре, инсан озь лакъырдысынынъ озюне аит олувындан насыл шубе этмез исе, Аллаһнынъ бильдирген шейлеринден де, ойле шубе этмемелидир).
24. Ибрахимнинъ урьметли мусафирлерининъ хаберлери санъа кельдими? (Булар мелеклер эди).
25. Олар Ибрахимнинъ янына баргъан, селям берген эдилер. Ибрахим де, селямны алгъан, ичинден «Булар – ябанджылар», деген эди.
26. Аман аилесининъ янына бараракъ, семиз бир тана (кебабыны) кетирген,

27. Оларнынъ огюне къоюп: «Ашамазсынъызмы?», деген эди.
28. Деркен, олардан къоркъмагъа башлады. «Къоркъма», дедилер ве онъа бильгили бир огълан баланы мужделедилер.
(Бу – Исхакъ (а.с.) эди).
29. Къадыны вайвалап кельди. Элини юзюне ураракъ: «Мен догъурмаз бир къарт къадыным!», деди.
30. Олар: «Бу – бойледир. Раббинъ сёйлегендир. О, икмет саибидир, билиджидир», дедилер.
(Аз. Ибрахимнинъ ихтияр къадыны Саре, аетте бильдирильгени киби, бала хаберини алгъанынен, шашкъынлыкъ ичинде элини юзюне ураракъ, къартлыгъыны ифаде эткен эди).
31. (Ибрахим:) О алда, ишинъиз недир, эй, эльчилер? деди.

32. «Биз, дедилер, къабаатлы бир къавмгъа ёлланылдыкъ».
33. «Узерлерине чамурдан таш ягъдырмагъа (кельдик)».
34. (Бу ташлар,) адден ашкъанлар ичюн Раббинъninъ къатында бельгиленген (ташлардыр).
35. Бунынъ узерине о ерде булунгъан му'минлерни чыкъардыкъ.
36. Затен, о ерден мусульманлардан, бир эв халкъындан башкъа, кимсени тапмадыкъ.
37. Адджджы азаптан къоркъкъанлар ичюн, о ерде бир бельги ташладыкъ.
38. Мусада да (ибретлер бардыр). Оны ап-ачыкъ бир делиль иле Фыравунгъа ёллагъан эдик.
39. Фыравун ордусынен бирликте юзь чевирген: «О, бир тылсымджыдыр, я да бир делидир», деген эди.
40. Ниает, оны да, ордуларыны да, якъалап, денъизге аттыкъ. Бу сырада озюни тенкъит этип тура эди.
(Фыравун инкяр ве инатчылыгъындан, пейгъамберни яланламасындан ве танърылыкъ давасына къалкъышмасындан толайы, озюни тенкъит эте эди).
41. Аад къавмында да (ибретлер бардыр). Оларгъа тамырындан сёкюп-савургъан рузгярны ёллагъан эдик.
42. Усьтюнден кечкен шейни джанлы быракъмай, оны куль этип савура эди.
43. Семууд къавмында да (ибретлер бардыр). Оларгъа: Бир мудетке къадар файдаланынъ, денильген эди.
44. Рабблерининъ эмрине къаршы кельдилер. Бу себептен, бакъып тургъанларында, оларны йылдырым чарпа къойды.
45. Аякъкъа тураджакъ кучьлери къалмагъан, ярдым этиджилери де олмагъан эди.
46. Булардан эвель де, Нуһ къавмыны эляк эткен эдик. Чюнки, олар ёлдан чыкъкъан бир топлум эдилер.
47. Кокни озь эллеримизнен биз къурдыкъ ве биз (оны), эльбетте кенишлетеджекмиз.
(Галактиканынъ ве бир Галактикада булунгъан йылдызларнынъ девамлы бир-бирилеринден узакълашувыны ифаде эткен «кенишлев назариасы»на ишарет бардыр).
48. Ерни де тёшедик. (Бакъ) не гузель тёшейиджимиз!
49. Эр шейден де чифт-чифт яраттыкъ ки, бельки, тюшюнип огют алырсынъыз.
50. О алда, Аллаһкъа къошунъ (чапышынъ). Чюнки, мен сизге Онынъ къатындан (кельген) ачыкъ бир тенбиеджийим.
51. Аллаһнен берабер башкъа бир танъры эдинменъ. Зира, мен сизге Онынъ тарафындан (кельген) ачыкъ бир тенбиеджийим.
52. Иште, бойледже, олардан эвелькилерине эр анги бир пейгъамбер кельгенинде, аман: О, бир тылсымджыдыр я да делидир, дедилер.

53. Буны (несильден несильге) бир-бирилерине васиет эттилерми? Догърусы, олар ёлдан азгъан бир топлулыкътыр.
54. Артыкъ оларгъа эмиет берме. (Даветке уймагъанларындан толайы) сен тенкъит этиледжек дегильсинъ.
(Чюнки, Аз. Пейгъамбер девамлы оларакъ хакъкъа давет эткен ве бу ёлда бутюн гъайретини косьтерген).
55. Сен кене де огют бер. Чюнки, огют му'минлерге файда берир.
56. Мен джинлерни ве инсанларны, анджакъ манъа къуллыкъ этсинлер дие яраттым.
57. Мен олардан рызыкъ истемейим. Мени тоюрувларыны да истемейим.
58. Шубесиз, рызыкъ берген, кучь ве къувет саиби олгъан анджакъ Аллаһтыр.
(Рызыкъны берген ве беслеген Аллаһтыр. Вазиет бойле олгъанда, Аллаһнынъ инсанларгъа ве джинлерге итияджы ёкътыр. Бунынъ усьтюне, оларнынъ да, башкъаларынынъ да, рызыкъларыны О къаршыламакътадыр).
59. Муакъкъакъ ки, бу зулум эткенлернинъ де кечмишлерининъ пайы киби, (азаптан) бир пайлары бар! О алда ашыкъмасынлар!
(Меккелилер киби, куфюр ве инкяргъа батаракъ, Аз. Пейгъамберни яланлагъанларгъа, эвельден ёкъ этильген къавмларнынъ башына кельген азап келеджек. Эвелькилер азаптан насиплерини алгъанлары киби, булар да аладжакълар).
60. Башларына келеджек (элемли) куньлеринден толайы, вай о кяфирлернинъ алына!

52. эт-ТУУР

Меккеде энген. 49 аеттир, адыны биринджи аетте кечкен ве узеринде Аз. Мусагъа Теврат энген, бойледже онынъ иляхий хитапкъа наиль олгъан Туур дагъындан алгъан.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1-8. Туургъа яйылгъан индже тери усьтюне сатыр-сатыр язылгъан Китапкъа, Бейт-и Ма'муургъа, юксельтильген тавангъа, толу денъизге ант олсун ки, Раббинънинъ азабы мытлакъа юзь береджек. Онъа мани оладжакъ ич бир шей ёкъ.
(Емин этильген Туур – Медйенде Аз. Муса иляхий хитапкъа наиль олгъан дагъдыр. Китап – Теврат, Къур'ан я да Левх-и махфуздыр. Бейт-и Ма'муур исе, Кябе я да семада мелеклер таваф эткен макъамдыр).
9. О куню кок салланып чалкъаланыр.
10. Дагълар юргенден юрер.
11. Яланлагъанларнынъ вай алына о куню!
12. Ки, олар далгъан батыллары ичинде ойнап тургъанлардыр.

13- О куню джеэннем атешине итекленип атылырлар да, «Иште, яланлап
14. тургъан атешинъиз будыр!» денилир.

15. Бир тылсымдырмы бу, ёкъса корьмейсинъизми?

16. Киринъ о ерге, сабыр этсенъиз де, сабыр этмесенъиз де, артыкъ сиз ичюн бирдир. Сиз анджакъ япкъанларынъызнынъ къаршылыгъына чарптырыладжакъсынъыз.

17- Шубесиз, (феналыкълардан) къорчалангъанлар Рабблерининъ
18. озьлерине бергенлеринен севинерек, дженнетлерде ве нимет ичиндедирлер. (Зира) Рабблери оларны джеэннем азабындан къорчалагъандыр.

19- Оларгъа: Япкъанларынъызгъа къаршылыкъ сыра-сыра тизильген
20. курсилерге ясланаракъ, афиетнен ашанъ, ичинъ (денилир). Айрыджа, биз оларны, джейран козьлю урийлернен эвлендиргендирмиз.

21. Иман эткен ве сойларындан олгъанларда, иманда оларгъа табий олгъанлар (бар я)! Иште, биз, оларнынъ несиллерини де озьлерине къоштыкъ. Оларнынъ амеллеринден де бир шей эксильтмедик. Эр кес къазангъанлары къаршылыгъына бир рехиндир.
(Бойледже, иманлы баба ве онынъ иманлы зурриети дженнетке бирликте кирер. Бу Аллаhнынъ онъа балаларынен бирликте дженнетте яшамасы ичюн берген бир лютфидир. Ахиретте эр кес хайыр ве шерр – не япкъан олса, къаршылыгъыны аладжакъ. Инсан япкъанына рехин этильгенине коре, яхшы амеллерге кельген рехинни чезер. Аксини япса, джезагъа огъратылыр).

22. Оларгъа джанлары истеген мейвадан ве эттен бол-бол бердик.

23. О ерде къаршылыкълы къаде токъуштырырлар, амма бу ерде (ички себебинден) не сачмалав бардыр, не де гунахкъа кирюв.
(Дюньяда, ильк бакъышта джазибели корюнген ички алемлерининъ сонъунда сачмалыкълар, гунахлар ве сучлар бардыр. Дженнет шарабы исе, саргъошлыкъ дегиль, севинч ве бахтлылыкъ берген иляхий бир икрамдыр.

24. Хызметлерине берильген (къабугъында) сакълы инджи киби генчлер этрафларында кезип долашырлар.

25. Дженнетлилер бир-бирилерине дёнип сорарлар.

26. Дерлер ки: «Даа эвель биз, аилелеримиз арасында биле (иляхий азаптан) къоркъар эдик».

27. «Аллаh бизге лютф этти де, бизни вуджутнынъ ичини биле якъыджы рузгяр азабындан къорчалады».

28. «Акъикъатен, биз бундан эвель Онъа ялвара эдик. Чюнки, эйилик этиджи, мерхамет этиджи анджакъ Одыр».
(Тефсирджилер 24-нджи аетте кечкен «_+гъылман+_» келимесинен ифаде этильген ве хызмет ичюн долашкъан генчлернинъ, олардан эвель ольген балалары олгъаны фикрини къабул эткенлер. Аетлерден анълашылгъанына коре, дженнет эхли бир-бирилеринден вазиетлерини ве япкъанларыны сорарлар. Вазиетлерини анълаткъанда, дюньяда

акъибетлеринден къоркъу дуйгъанларыны ве бу дуйгъу ичинде яшагъанларыны айтырлар. Вуджутнынъ ичини якъыджы сыджакъ ель манасына кельген _+«Семуум»дан+_ яни джеэннем азабындан къуртулгъанларыны ифаде этерлер. Чюнки, булар Аллаһны бирлеерек, ибадетлерине девам эткен му'минлердир).

29. (Ресулым!) Сен огют бер. Раббинънинъ лютфи иле сен не бир кяхинсинъ, не де бир дели.
30. Ёкъса, олар: (О,) бир шаирдир; онынъ заман фелякетлерине огъравыны беклемектемиз дейлерми?
31. Де ки: Бекленъ. Мен де сизнен берабер беклегенлерденим.
32. Оларгъа акъыллары буны эмир этерми, ёкъса, олар ёлдан азгъан бир топлулыкъмы?
33. Яхут «Оны озю уйдурды!», дейлерми? Ёкъ, олар иман этмезлер.
34. Эгер догъру иселер, онъа бенъзеген бир сёз кетирсинлер.
35. Аджеба, олар ич бир яратыджы олмадан яратылдыларммы? Ёкъса, озьлери яратыджыларммы?
36. Ёкъса, коклерни ве ерни олар яраттыларммы? Ёкъ! Олар бир тюрлю анълап инанмазлар.
37. Яхут Раббинънинъ хазинелери оларнынъ янындамы? Я да эр шейге аким олгъан оларммы?
38. Ёкъса, олар усьтлерине чыкъып, гизли сырларны динълеген бир мердивенлери бармы? Ойле исе, динълегенлери ачыкъ бир делиль кетирсинлер.
    (Инкярджыларгъа, мелеклернинъ сёзлерини ве оларгъа вахий этильгенни динълемек ичюн бир мердивенге саип олдуларммы, дие сораларакъ, бунынъ джевабыны берювлери истенильмекте).
39. Ёкъса, къызлар Онынъ, огъуллар да сизинъми?
40. Ёкъса, сен олардан бир акъ истейсинъ де, бу себептен олар агъыр бир бордж астында эзильмектелерми?
41. Ёкъса, гъайбгъа аит бильгилер озь янларында да, олар язмакъталарммы?
42. Яхут бир тузакъ къурмакъ истейлерми? Асыл тузакъкъа тюшеджеклер, инкярджылардыр.
43. Я да оларнынъ Аллаһтан башкъа бир танърысы бармы? Аллаһ оларнынъ ортакъ къошкъан шейлеринден узакътыр.
44. Коктен тюшкен бир кутьле корьселер, «Бир-бири усьтюне топлангъан булутлардыр», дерлер.
45. Артыкъ чарпыладжакъ куньлерине къавушкъангъа къадар, оларны озь алларына ташла.
    (Чарпыладжакъ куньлери – олюм я да Суургъа биринджи уфленилювидир).
46. О куню тедбирлери оларгъа ич бир файда бермез ве ярдым да корьмезлер.
47. Шубесиз, зулум эткенлерге, ондан башкъа да азап бар. Факъат чокълары бильмезлер.

(Бу, олюмлеринден эвель я да къабирде кореджек азапларыдыр. Бунынъ киби, дюньяда къытлыкънен, дженклерде магълюбиетнен ве бунъа бенъзеген шейлернен азапны таткъандырлар).

48. Раббинънинъ укмине сабыр эт. Чюнки, сен козьлеримиз огюндесинъ. Къалкъкъан вакътынъда да, Раббинъни хамд иле тесбих эт.

49. Гедженинъ бир къысмында ве йылдызларнынъ батышындан сонъ да, оны тесбих эт.
(Аетте кечкен ифаделер, акъшам, ятсы ве саба намазлары манасында ёрумлангъан. Бу вакъытларда намаз къылынувы я да «_+Субhааналлааhи ве биhамдиhи+_", диерек тесбихте булунылувы эмир этильген).

53. эн-НЕДЖМ

Меккеде энген, 62 аеттир. Ялынъыз 32-нджи аети Мединеде назиль олгъан.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1-3. Баткъан вакътында йылдызгъа ант олсун ки, аркъадашынъыз (Муhаммед) сапмады ве батылгъа инанмады; о арзусына коре де лаф этмез.

4. О (бильдиргенлери) вахий этильгенден башкъа шей дегиль.

5-7. Чюнки, оны кучьлю-къуветли ве усьтюн яратылышлы бири (Джебраил) огретти. Сонъра энъ юксек уфукъта олгъанда, асыл шеклинен догърулды.

8-9. Сонъра (Муhаммедге) якъынлашты, деркен, даа да якъынлашты. О къадар ки (бирлештирильген) эки яй арасы къадар, атта даа да якъын олды.

10-
11. Бунынъ узерине, Аллаh къулына вахийини бильдирди. (Козьлеринен) корьгенини къальби яланламады.

12. Онынъ корьгенлери акъкъында шимди онынънен тартышаджакъсынъызмы?

13-
14. Ант олсун, оны Сидрету'ль-Мунтехаанынъ янында эвельде бир кере даа корьген эди.

15. Дженнету'ль-Ме'ваа да онынъ янындадыр.

16. Сидрени къаплагъан къапламыш эди.

17. Козю къыйыгъындан бакъмады ве сынъырны ашмады.

18. Ант олсун, о Раббининъ энъ буюк аетлеринден бир къысмыны корьди.
(Суре йылдызгъа еминнен башлангъан. Бу «йылдыз» – йылдыз джынсы, Суреййа йылдызы, Къур'ан аетлери ве Аз. Пейгъамбер шеклинде анълатылгъан. Йылдызнынъ батувы ве догъувы къыямет кунюнен тефсир этильген. Къур'ан озюне вахий этильген Аз. Пейгъамбер, догъру ёлдан сапмагъан ве батылгъа инанмагъан. Онъа энген Къур'ан вахийге эсасланмакътадыр. Вахий кетирген Джебраил (а.с.)дыр. Иште, бу мелек

бир къач кере аслый суретинде Аз. Пейгъамберге корюнген. Араларындаки месафенинъ, аетте де бильдирильгени киби, пек якъын бир вакъытта, Джебраил вахий этильгенлерни Пейгъамберимизге бильдирген. Аз. Пейгъамбернинъ Джебраилнен корюшюви Сидрету'ль-Мунтехаада олгъан эди. Базылары да, Пейгъамберимизнинъ бу ерде корьгени Дженаб-ы Хакъ олгъаныны да илери сюрелер. Сидрету'ль-Мунтехаа – сонъки терек, яни яратылгъан алемнинъ сонъки нокътасы демектир. Бундан башкъасы Аллаһнынъ гъайб алемидир. Дженнету'ль-Ме'ваа да – мелеклер, шеитлер ве муттакъийлернинъ рухлары олгъан ердир. Сидредекилерни тариф ве тавсиф этмек мумкюн дегиль. Сидрени къаплагъаннынъ – мелеклер я да Аллаһнынъ нуры олгъаны ривает этиле).

19. Корьдинъизми о Лаат ве Уззааны?
20. Ве учюнджилери олгъан о бирини, Менаатны.
21. Демек, эркек сизге, ыргъачы Онъа, ойлеми?
22. О вакъытта бу, инсафсызджа бир такъсиматтыр!
23. Булар (путлар), сизлер ве аталарынъыз такъкъан исимлерден башкъа бир шей дегиль. Аллаһ олар акъкъында ич бир делиль эндирмеген. Олар, анджакъ зангъа ве нефислерининъ арзусына уймакъталар. Албуки, оларгъа Рabблери тарафындан ёл косьтериджи кельгендир.
24. Ёкъса, инсан эр арзу эткен шейине саип оладжакъмы?
25. Ахирет де, дюнья да, Аллаһнынъдыр.
26. Коклерде нидже мелек бар ки, оларнынъ шефаатлары, тилеген ве хошнут олгъан кимсе ичюн, Аллаһнынъ изин берювинден гъайры, бир ишке ярамаз.
27. Ахиретке инанмагъанлар мелеклерге ыргъачыларнынъ адларыны такъмакъталар.
28. Албуки, оларнынъ бу хусуста ич бильгилери ёкътыр. Садедже зангъа уймакъталар. Зан исе, ич шубесиз, акъикъат нокътаи назарындан, ич бир шей ифаде этмез.
29. Шунынъ ичюн, сен бизни анъувдан юзь чевирген ве дюнья аятындан башкъа бир шей истемеген кимселерге юзь берме.
30. Иште, оларнынъ ирише биледжек бильгилери будыр. Шубесиз ки, сенинъ Раббинъ, эбет О, ёлундан сапкъанны даа яхшы билир; О, хидаетте олгъанны да чокъ яхшы билир.
31. Коклерде ве ерде олгъанлар эп Аллаһнынъдыр. Бу, Аллаһнынъ яманлыкъ эткенлерни япкъанларынен джезаландырувы, гузель арекет эткенлерни де даа гузелинен мукяфатландырувы ичюндир.
32. Уфакъ-тюфек къусурлары истисна, буюк гунахлардан ве эдепсизликлерден къачынгъанларгъа кельгенде, биль ки, Раббинънинъ авфы болдыр. О, сизни даа топракътан яраткъан вакътында ве сиз аналарынъызнынъ къарынларында булунгъан сыранъызда (биле), сизни энъ яхшы билиджидир. Шунынъ ичюн озюнъизни темизге чыкъарманъ. Чюнки, О, яманлыкътан сакъынгъанны даа яхшы билир.

(Аз. Адемнинъ топракътан яратылгъаны, инсаннынъ ана къарнындаки вазиети, аслындаки зайыфлыгъы ве аджизлиги хатырлатыларакъ, озюни бегенип, гъурургъа къапылмамасы истенильгендир).

33. Корьдинъми артына къайткъанны?

34. Азачыкъ берип, сонъунда бермемекте тирельгенни?

35. Аджеба, гъайбнынъ бильгиси озь янында да, корьмектеми?
(33-35-нджи аетлернинъ мусульман олгъандан сонъ, мушрикликке дёнген Велиид б. Мугъиире акъкъында энгени ривает этиле).

36-
37. Ёкъса, Мусанынъ ве ахтына вефа косьтерген Ибрахимнинъ сайфелеринде язылгъанлар онъа хабер берильмедими?

38. Акъикъатен, ич бир гунахкяр башкъасынынъ гунах юкюни юкленалмаз.

39. Бильсин ки, инсан ичюн озь чалышмасындан башкъа бир шей ёкътыр.

40. Ве чалышувы да, илериде корюледжек.

41. Сонъунда онъа къаршылыгъы тас-тамам бериледжек.

42. Ве, шубесиз, энъ сонъки барув Раббинъедир.
(Аетлерде инсаннынъ эсасен башкъасынынъ япкъанындан бир файда корьмейджеги, чюнки эр кеснинъ озю ичюн чалышкъаны, чалышувнынъ нетиджелери къыяметте корюледжеги хатырлатыла).

43. Догърусы, кульдирген де, агълаткъан да, Одыр.

44. Ольдюрген де, тирильткен де Одыр.

45-
46. Шу ери муакъкъакъ ки, (рахимге) къоюлгъанда нутфеден, эркек ве ыргъачыдан ибарет олгъан эки чифтни О яратты.

47. Шубесиз, текрар тирильтмек де Онъа аиттир.

48. Зенгин эткен де, ёкъсул япкъан да, Одыр.
(Аетнинъ экинджи къысымына «итиядждан къуртаргъан» манасы да берильген).

49. Догърусы, Ши'раа йылдызынынъ Рабби де, Одыр.
(Ши'раа – Хузаа къабилеси табынгъан парлакъ бир йылдыздыр).

50. Ве, шубесиз ки, эвельки Аад къавмыны О эляк этти.

51. Семуудны да (О эляк этти) ве артта ич бир шей къалдырмады.

52. Даа эвельде чокъ залым ве зияде адден ашкъан Нуh къавмыны (эляк эткен эди).

53. Алт-усьт олгъан шеэрлерни де, О бойле япты.

54. Оларнынъ башына кетиреджегини кетирди!

55. Шимди Раббинънинъ ниметлерининъ ангисинде шубеге тюшерсинъ.

56. Иште, бу, ильк тенбиеджилерден бир тенбиеджидир.
(Юкъарыдаки аетлерде зикр этильген Аад, Семууд, Нуh ве Луут къавмлары инкярлары ве исьянларынынъ джезасыны эляк этилерек чеккенлердир. Булар ичинде Аз. Нуhнынъ къавмы, Аад ве Семууддан даа залым ве ёлдан азгъан бир топлулыкъ эди. Чюнки, Аз. Нуh араларында узун йыллар къалгъаны алда, онъа инанмагъанлар ве олгъаны къадар эзиет япкъан эдилер. Аз. Луут къавмынынъ эляк этилюви, бу къавмнынъ къасабалары кокке савурылгъандан сонъ,

ташланаракъ, ернен бир этилювнен керчеклешкен эди).
57. Якълашкъан якълашты.
58. Оны (вакъытны) Аллаһтан башкъа ашкяр этеджек ёкъ.
59. Шимди сиз бу сёзге (Къур'ангъа) шашмакътасынъызмы?
60. Кульмектесинъиз де, агъламайсынъыз!
61. Ве сиз гъафлет ичинде эгленмектесинъиз.
62. Айды, Аллаһкъа седжде этип, Онъа къуллыкъ этинъ!

54. эль-КЪАМЕР

Айнынъ болюнюв (ярылув) муджизеси бу суреде анълатыла. Шунынъ ичюн бу адны алгъан. Меккеде энген, 55 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Къыямет якълашты ве ай ярылды.
(Бир чокъ сахабийден кельген риваетлерге коре, меккелилер Аз. Пейгъамберден муджизе истегенлер, о да пармагъынен айгъа ишарет эткен ве ай экиге айырылгъан. Сонъра бирлешкен. Мусульманлар эскенджеге огърагъан назик бир девирде айнынъ бу корюнюши меккелилерни айретке тюшюрген. Мушриклер бу вакъиагъа ич итираз бильдирмегенлер, садедже «тылсым» дегенлер).
2. Олар бир муджизе корьселер, аман юзь чевирир ве: Эскиден берли девам этип кельген бир тылсымдыр, дерлер.
3. Яланладылар ве озь авеслерине уйдылар. Албуки, эр ишнинъ барып етеджек ери бар.
4. Ант олсун оларгъа, феналыкътан огюни аладжакъ нидже муим хаберлер кельгендир.
5. Бу буюк бир икметтир. Факъат (юзь чевиргенге) тенбиелер не файда берир!
6. Чагъыргъаннынъ корюльмеген бир шейге чагъыргъан куню, сен де олардан юзь чевир.
7-8. Санки этрафкъа яйылгъан чегертки сюрюси киби, бакъышлары перишан (утангъандан ерге бакъар) бир алда ве даветчиге чапышып, къабирлерден чыкъарлар. О эснада кяфирлер: Бу, пек четин бир куньдир! дерлер.
9. Олардан эвель Нуһнынъ къавмы да яланлады, эм де къулумызнынъ яланджы олгъанында исрар этерек: О, делирди, дедилер. Ве (Нуһ даветтен вазгечмеге) меджбур этильди.
10. Бунынъ узерине, Раббинъе: Мен енъильдим, манъа ярдым эт! диерек ялварды.
11. Биз де дер’ал нехир киби девамлы акъкъан бир сувнен кокнинъ къапуларыны ачтыкъ.

12. Ер юзюнде чокъракълар фышкъырттыкъ. (Эр эки) сув такъдир этильген бир ишнинъ олувы ичюн бирлешкен эди.
(Коктен ягъгъан ягъмур ве ерден фышкъыргъан сув бирлешерек, Нуhнынъ инкярджы къавмынынъ элякетини азырлады).
13. Нуhны да тахталардан япылгъан, мыкъларнен мыкълангъан гемиге миндирдик.
14. Инкяр этильгенге (Нуhкъа) бир мукяфат олмакъ узьре, геми козьлеримизнинъ огюнде акъып кетмекте эди.
(Инкяр этилип, нанкорьликнен къаршылашувгъа огърагъан Аз. Нуh ве онъа инангъанлар Дженаб-ы Хакънынъ незарети ве имаесинде гемиде ёлджулыкъларына девам эткен эдилер).
15. Ант олсун ки, оны бир ибрет оларакъ быракътыкъ, ибрет алгъан ёкъмы?
(Геми ве туфан бирер ибрет мевзуларыдыр. Риваетлерге коре, Нуhнынъ гемиси Джудий дагъы усьтюнде узун вакъыт къалгъан ве инсанлар оны корьгенлер).
16. Меним азабым ве тенбиелерим насыл экен!
17. Ант олсун, биз Къур'анны огют алынсын дие къолайлаштырдыкъ. (Ондан) огют алгъан ёкъмы?
18. Аад къавмы (пейгъамберлери hуудны) яланлады да, азабым ве техдидим насыл экен (корьдилер).
19. Биз оларнынъ усьтюне огъурсызлыгъы девамлы бир куньде бузлатыджы бир ель ёлладыкъ.
(Фуссылет, 41/16-нынъ манасына бакъ.).
20. О ель инсанларны сокюльген хурма кутюклери киби ерге сермекте эди.
21. Насыл экен меним азабым ве тенбиелерим!
22. Ант олсун, биз Къур'анны тюшюнип, огют алынсын, дие къолайлаштырдыкъ. Огют алгъан ёкъмы?
23. Семууд къавмы да тенбиеджилерни яланлады.
24. «Арамыздан бир инсангъа уяджакъмызмы, о такъдирде биз ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ве чылгъынлыкъ эткен олурмыз», дедилер.
(Ает Семууд къавмынынъ озь джынысларындан олгъан ве тарафдары да тапылмагъан Аз. Салихке уювдан къачынгъанларыны хабер бермекте).
25. «Вахий арамызда онъа берильдими? Ёкъ, о, яланджы ве макътанчакънынъ биридир» (дедилер).
26. Ярын олар яланджы ве макътанчакъ ким олгъаныны биледжеклер.
27. Акъикъатен, оларны имтиан этмек ичюн, ыргъачы девени ёллагъан бизмиз. Сен оларны козет ве сабыр эт.
28. Оларгъа сувнынъ араларында пайлаштырылгъаныны хабер бер. Эр бири озюнинъ ичюв сырасында кельсин.
(Иляхий такъсиматкъа коре, сув бир кунь девенинъ ичюви, бир кунь де, озь итияджлары ичюн къулланыладжакъ эди).
29. Аркъадашларыны чагъырдылар, о да (бундан джур’ат аларакъ) къылычыны чыкъарды ве девени сойды.
(Девени сойгъан адам Къудар б. Саалиф адында бир зорбаджы олгъаны

ривает этильген).

30. (Бу адден ашкъанларгъа) азабым ве тенбиелерим насыл олды!
31. Биз оларнынъ узерлерине къоркъунч бир сес ёлладыкъ. Аман айван агъылына къоюлгъан къуру от киби ола къойдылар.
32. Ант олсун, биз Къур'анны анълашылып, огют алынувы ичюн къолайлаштырдыкъ. О алда, тюшюнип, огют алгъан ёкъмы?
33. Луутнынъ къавмы да, тенбиеджи пейгъамберлерни яланлады.
34- Биз де усьтлерине таш (ягъдыргъан бир фыртына) ёлладыкъ. Анджакъ,
35. Луут аилеси истисна, къатымыздан бир нимет оларакъ, оларны саарь вакътында къуртардыкъ. Биз шукюр эткенни, иште бойле мукяфатландырырмыз.
36. Ант олсун ки, Луут оларны бизим шиддетли азабымызнен тенбиеледи. Факъат булар бу техдидлерни шубенен къаршыладылар.
37. Олар Луутнынъ мусафирлерине нисбетен яманлыкъ япмакъны къарарлаштыргъан эдилер. Аман биз оларнынъ козьлерини сильме корь эттик. «Айды, азабымны ве тенбиелеримни татынъ!» (дедик).
(Луутнынъ къавмы; яш йигитлер шеклинде Аз. Лууткъа кельген мелеклерге теджавуз япмакъ истеген эдилер).
38. Бир саба оларгъа, якъаларыны бир даа быракъмайджакъ, бир азап келип чатты.
39. Иште, азабымны ве тенбиелеримни татынъ! (денильди).
40. Ант олсун, биз Къур'анны огют алмакъ ичюн къолайлаштырдыкъ. О олда, тюшюнип, ибрет алгъан ёкъмы?
41. Шубесиз, Фыравуннынъ къавмына да тенбиеджилер кельген эди.
42. Лякин, олар бутюн аетлеримизни яланладылар. Биз де оларны кучь ве къудретимизге ляйыкъ бир шекильде якъаладыкъ.
43. Шимди сизинъ кяфирлеринъиз олардан даа яхшыдырлармы? Ёкъса, китапларда сиз ичюн бир къуртулыш бармы.
(Аетте Мекке кяфирлерине, Нуһ къавмындан Фыравунгъа къадар кечкен миллетлерден даа кучьлю олгъанларыны тюшюнелерми ве озьлерининъ азаптан къуртуладжакъларына даир бир гарантиягъа саип олгъанлармы, соралмакъта).
44. Ёкъса «Биз, интикъам алмагъа кучю еткен бир топлулыкъмыз», демектелерми?
45. О топлулыкъ якъында бозуладжакъ ве олар артларына чевирилип къачаджакълар.
46. Догърусы, къыямет оларгъа ваде этильген асыл сааттыр. Ве о саат даа белялы ве даа аджджыдыр.
47. Шубесиз, сучлылар сапыкълыкъ ве чылгъынлыкъ ичиндедирлер.
48. О куню юзюкъоюн атешке сюйрекленгенлеринде: «Джеэннемнинъ элемини татынъ!», денилир.
49. Биз эр шейни бир ольчюге коре яраттыкъ.
50. Бизим эмримиз, бир анлыкъ бакъыш киби, тек бир сёзден башкъа бир шей дегиль.

51. Ант олсун, биз, сизге бенъзегенлерни эп эляк эттик. Тюшюнип, ибрет алгъан ёкъмы?
52. Япкъан эр шейлери китапларда (амель дефтерлеринде) мевджуттыр.
53. Кучюк-буюк эр шей сатыр-сатыр язылгъандыр.
(Бунъа коре, мелеклер япылгъанларны амель дефтерлерине къайд этмектедирлер. Арекет ве давранышнынъ, гунах ве савапнынъ эписи левх-и махфузда къайд этильгендир).
54- Такъва саиплери дженнетлерде ве ирмакъларнынъ кенарларында,
55. кучьлю ве Юдже Аллаһнынъ узурында хакъ меджлисиндедирлер.

55. эр-РАХМААН

Меккеде энген. 78 аеттир. Ильк келиме олгъан «эр-рахмаан» суреге ад олгъан. Бу суреде Аллаһнынъ ниметлери сайыла. Булар сайылыр экен, бутюн шуурлы варлыкъларгъа хитабен: «О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланламакътасынъыз?», манасындаки ает сыкъ-сыкъ текрар этилир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).
1-4. Рахмаан Къур'анны огретти. Инсанны яратты. Онъа беян этмекни огретти.
5. Кунеш ве ай бир эсапкъа коре (арекет этмекте)дир.
6. Осюмликлер ве тереклер седжде этерлер.
(«Осюмликлер» дие терджме этильген «_+неджм+_» келимеси «йылдыз» манасына да келир).
7. Кокни Аллаһ юксельтти ве мизанны (ольчюни) О къойды.
(Кечкен аетлерде бильдирильгенине коре, озюне лакъырды этюв ве тюшюнюв хусусиетлери берильген инсан, дигер джанлылардан фаркълыдыр. Ай ве кунеш бельгиленген ве билинген бир ольчюге коре, озь ёлларында акъып кетмектелер. Кок ве ер яратылгъан, араларында мусавийлик ве тертип теминленген).
8. Сакъын мусавийликни бозманъ.
9. Ольчюни адалетнен тутынъ ве эксик тартманъ.
10. Аллаһ ерни джанлылар ичюн яраткъандыр.
11. О ерде мейвалар ве салкъымлы хурма тереклери бар.
12. Япракълы данелер ве хош къокъулы осюмликлер бар.
13. О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
14. Аллаһ инсанны пишкен чамургъа бенъзеген бир балчыкътан яратты.
15. Джинлерни махсус атештен яратты.
16. О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
17. (О,) эки шаркънынъ ве эки гъарбнынъ Раббидир.
(Яз ве къыш мевсимлерине коре, догъув ве батувнынъ ерлери

денъишкени ичюн, «эки шаркъ» ве «эки гъарб» табири къулланылгъан).

18. Ойле исе, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
19. Эки денъизни бир-бирине къавушмакъ узьре къоя къойгъан.
20. Араларында бир сед бардыр, бир-бирине кечип къарышмазлар.
(Тузлулыкъ фаркъы себебинен, эки денъиз арасында бир «тик сув табакъасы» – седи олгъаны, сонъки кешфиятлар нетиджесинде ортагъа чыкъарылды).
21. О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
22. Экисинден де инджи ве мерджан чыкъар.
23. Шимди Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
24. Денъизде, юдже дагълар киби, юксельген гемилер де, Онынъдыр.
25. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
26. Ер юзюнде олгъан эр джанлы ёкъ оладжакъ.
27. Анджакъ азамет ве икрам саиби Раббинъиз заты бакъий къаладжакъ.
28. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
29. Коклерде ве ерде булунгъан эр кес Ондан истер. О, эр ан яратмакъ алындадыр.
(Варлыкълар тиллери ве алларынен, ибадет, рызыкъ, афу этилюв ве бунъа бенъзеген меселелерде Аллаһтан ярдым истерлер. Аллаһ тирильтмек, ольдюрмек, дегерли я да дегерсиз япмакъ, зенгин я да факъыр япмакъ, истегенге бермек ве бунъа бенъзеген ишлерде, эр ан кяинатта тасарруф этмектедир).
30. О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
31. Эй, инсан ве джин! Сизинъ де эсабынъызны эльге аладжакъмыз.
32. Ал бу экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
33. Эй, джин ве инсан топлулыкълары! Коклернинъ ве ернинъ черчивесинден чыкъып кетмеге кучюнъиз етмекте исе, кечинъ. Анджакъ, буюк бир кучьнен чыкъып кете билирсинъиз.
34. Ойле исе, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
35. Усьтюнъизге атештен алев ве думан ёлланылыр да, бир-биринъизни къуртаралмаз ве ярдымлашалмазсынъыз.
36. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
37. Кок ярылып да, къызаргъан ягъ ренкинде гуль киби олгъан вакъытта,

38. Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
39. Иште, о куню инсандан да, джинден де гунахы соралмаз.
(Чюнки, кок ярылгъанында яни къыямет къопаджагъында, къабирден чыкъувда я да махшерде инсанлар ве джинлер сымаларындан таныладжакълары ичюн, олардан бир шей соралмайджакъ).
40. О алда, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
41. Сучлылар, сымаларындан танылыр, перчемлеринден ве аякъларындан

якъаланырлар.
42. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
43. Иште, бу сучлыларнынъ яланлагъанлары джеэннемдир.
44. Олар, джеэннемде къайнакъ сув ичинде долашыр турарлар.
45. Шимди Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
46. Раббинънинъ узурында турмакътан къоркъкъан кимселерге эки дженнет бардыр.
47. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
48. Эки дженнет де чешит-чешит тереклернен толудыр.
49. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
50. Экисинде де акъып тургъан эки чокъракъ бардыр.
51. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
52. Экисинде де эр тюрлю мейвалар чифт-чифт бардыр.
53. Ойле экен, Раббинъизнинъ ниметлеринден ангисини яланлай билирсинъиз?
54. Эписи де орьтюлери атластан миндерлерге ясланырлар. Эки дженнетнинъ де мейвасынынъ джыйылувы якъындыр.
55. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
56. О ерлерде козьлерини ялынъыз къоджаларына чевирген гузеллер бар ки, булардан эвель оларгъа не инсан, не джин токъунгъандыр.
57. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
58. Санки олар якъут ве мерджандырлар.
59. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
60. Яхшылыкънынъ къаршылыгъы яхшылыкътан башкъа бир шейдирми?
61. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
62. Бу экисинден башкъа эки дженнет даа бар.
63. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
64. Бу дженнетлер къоюу ешильдирлер.
65. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
66. Экисинде де токътамадан фышкъыргъан эки чокъракъ бар.
67. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
68. Экисинде де эр тюрлю мейвалар, хурма ве нар бардыр.
69. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
70. Ичлеринде ахлякъы гузель, юзю гузель къадынлар бардыр.
71. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
72. Чадырлар ичинде саиплерине адалгъан урийлер бардыр.
73. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
74. Буларгъа олардан эвель не бир инсан, не бир джин токъунгъандыр.
75. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?

76. Ешиль ястыкъларгъа ве алельхусус гузель тёшемелерге ясланырлар.
77. Ойле экен, Раббинъизнинъ анги ниметлерини яланлай билирсинъиз?
78. Буюклик ве икрам саиби Раббинънинъ ады юджелерден юджедир.

56. эль-ВААКЪЫА

Меккеде энген, 96 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен ве къыямет вакиасыны ифаде эткен «_+ваакъыа+_» келимесинден алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Къыямет къопкъан вакъыт,
2. Ки, онынъ олувыны яланлайджакъ ич бир кимсе ёкътыр;
3. О, алчалтыджы, юксельтиджидир.
4. Ер шиддетли сарсылгъан,
5. Дагълар парчалангъан,
6. Дагъылып, тоз-думан алына кельген,
7. Ве сизлер де учь сыныф олгъан вакъытта
,
8. Сагъдакилер, не бахтлы о сагъдакилер!
9. Солдакилер, не бахтсыздырлар олар!
10. (Хайырда) огде олгъанлар, (эджирде де) огдедирлер.
11-12. Иште булар, наим дженнетлеринде (Аллаhкъа) энъ якъын олгъанлардыр.
13. (Оларнынъ) чокъу эвельки умметлерден,
14. Биразы да, сонъракилердендир.
15-16. Джевхерлернен ишленген тахтлар узериндедир, къаршы-къаршыгъа отурып ясланырлар.
(Юкъарыда кечкен аетлерде къыямет ве ахирет аятынынъ бир болюми анълатылмакъта. Бунъа коре, ахиретте инсанлар учь сыныфкъа айырыладжакълар. Буларнынъ экиси дженнетке, бири джеэннемге киреджек. Дженнетке киреджек «сагъдакилер» – амель дефтерлери сагъындан бериледжек бахтияр му'минлер демектир. «Солдакилер» де – китаплары солларындан берильген ве джеэннемге киреджек олгъан инкярджы ве гунахкяр кимселердир. Дженнетке киреджек о бир группанынъ ады да «огджилер»дир. Булар инанч ве амеллеринен хайыр ярышында огде олгъанлардыр. Аллаhкъа энъ якъын, рухий кемалатта энъ илери севиеге иришкен кимселердир. Буларнынъ энъ макъбул

топлумны тешкиль эткенлери Къур'ан-ы Керимде анълатылгъан. Айрыджа, Ислямгъа биринджи киргенлер ичюн де, айны термин къулланылыр).

17. Чеврелеринде, (хызмет ичюн) олюмсиз генчлер долашыр;

18. Маиин чешмесинден толдурылгъан тестилер, ыбрыкълар ве къаделернен.

19. Бу шараптан не башлары агърытылыр, не де акъыллары джойдырылыр.

20. (Оларгъа) бегенген мейваларындан,

21. Джанлары истеген къуш этлеринден,

22-23. Сакълы инджилери киби, ири козьлю урийлерден,

24. Япкъанларына къаршылыкъ оларакъ (берилир).

25. О ерде бош бир сёз ве гунахкъа сокъкъан бир лаф эшитмезлер.

26. Сёйлениледжек ялынъыз «селям, селям»дыр.
(Хайыр ярышында илери кеткен реберлернинъ (_+саабикъууннынъ+_) къавушаджакъ ниметлерине, юкъарыдаки аетлерде де ишарет этильген. Бу ниметлерден бири де, асла эксилип битмеген бир чокъракътан акъкъан ве ондан савутлар толдурылгъан Маиин адлы дженнет шарабыдыр).

27. Сагъдакилер, не бахтлы о сагъдакилер!

28. Тюзгюн кираз тереги,

29. Мевайлары салкъым-салкъым тизильген муз тереклери.

30. Узагъан кольгелер,

31. Шырылдаяракъ акъкъан сувлар,

32-33. Тюкенмеген ве ясакъланмагъан, сайысыз мейвалар ичиндедирлер.

34. Ве къабартылгъан тёшеклер усьтюндедирлер.

35. Акъикъатен, биз урийлерни бам-башкъа бичимде янъчыкъ яраттыкъ.

36-37. Оларны эшлерине федакяр ве яшдаш бакирелер къылдыкъ.

38. Бутюн булар сагъдакилер ичюндир.

39. Буларнынъ бир чокъу эвельки умметлердендир.

40. Бир чокъу да сонъракилердендир.
(Юкъарыдаки аетлерде сагъдакилернинъ дженнеттеки аятлары анълатылмакъта. Аетлернинъ тефсиринде дженнет эхлининъ отуз я да отуз учь яшында генчлер оларакъ дженнетке киреджеклери, урийлернинъ, догъув адисеси олмадан, яратыладжакълары я да

дюньядаки ихтияр къадынларнынъ, бакире къызлар алына кетириледжеклери риваетлери мевджуттыр).

41. Солдакилер; не языкъ о солдакилерге!
42. Ичлерини якъкъан бир атеш ве къайнагъан сув ичинде,

43- Серин ве хош олмагъан къап-къара думандан бир кольге
44. алтындадырлар;

45. Чюнки, олар бундан эвель варлыкъ ичинде сефагъа далгъан эдилер.
46. Буюк гунахны ишлемекте тирелип тура эдилер.
47. Ве дей эдилер ки: Биз ольгенден, топракъ ве кемик обасы алына кельгенден сонъ, биз бир даа тириледжекмизми?
48. Эвельки аталарымыз да мы?
49. Де ки: Эм эвелькилер, эм де сонъракилер.
50. Белли бир куннинъ белли вакътында, мытлакъа топланаджакълар.
51. Сонъ сиз, эй, сапыкълар, яланджылар!
52. Эльбетте, бир теректен, закъкъум терегинден ашайджакъсынъыз.
53. Къарынларынъызны ондан толдураджакъсынъыз.
54. Усьтюне де, къайнап тургъан сувдан ичеджексинъиз.
55. Сувсагъан девелернинъ сувгъа урулгъанлары киби ичеджексинъиз.
56. Иште, джеза кунюньде оларгъа теклиф этиледжек зияфет будыр!
57. Сизни биз яраттыкъ. Тасдикъ этювинъиз керекмезми?
58. Сёйленъиз ойле исе, (рахимлерге) тёккен нутфелеринъиз недир?
59. Оны сиз яратмакътасынъызмы? Ёкъса, яраткъан бизми?
60. Аранъызда олюмни такъдир эткен бизмиз. Ве биз огюне кечиле биледжеклерден дегильмиз.
61. Бойледже, сизинъ еринъизге, сизге бенъзегенлерни, кетирейик ве сизни бильмеген бир алеминъизде текрар бар этейик, дие (олюмни такъдир эттик).
62. Ант олсун, ильк яратылышны бильдинъиз. Тюшюнип, ибрет алувынъыз керекмезми?
63. Шимди манъа сачкъанынъызны хабер беринъиз.
64. Оны сиз чыкъармакътасынъызмы, ёкъса, чыкъаргъан бизми?
65. Истесе эдик, оны къуру бир чёп япар эдик де, шашар къалыр эдинъиз.
66. «Догърусы, бордж астына кирьдик.
67. Даа догърусы, биз ёкъсул къалдыкъ» (дер эдинъиз).
68. Я ичкен сувунъызгъа не дерсинъиз?
69. Булуттан оны сиз эндирдинъизми, ёкъса, эндирген бизми?
70. Истесе эдик, оны тузлы япар эдик. Шукюр этювинъиз керекмезми?
71. Сёйленъиз шимди манъа, туташтырмакъта олгъан атешинъизни,

72. Онынъ агъачыны сиз яраттынъызмы, ёкъса, яраткъан бизми?

73. Биз оны бир ибрет ве чёльден келип-кечкенлернинъ файдаланувы ичюн яраттыкъ.
74. Ойле исе, улу Раббинъninъ адыны тесбих эт.
(Юкъарыдаки аетлерде солдакилернинъ джеэннемдеки аяты анълатылыр экен, инкярджылыкътаки сачмалыкъ, делиллернен чюрютильгендир. Меселя, яраткъаннынъ тирильтмеге де кучю етеджеги, мытлакъа къабул этилюви керек олгъан энъ табиий алдыр. Нутфеден яратылув, олюмнинъ такъдири, сачылгъанларнынъ чыкъарылувы, ягъмурнынъ ягъдырылувы иляхий къудретнинъ белли делиллеридир. Айрыджа, эки ешиль тереклнинъ бир-бирине ышкъаланувынен асыл олгъан атеш де, ибрет мисаллеринден бири сайылгъан).
75. Ёкъ! Йылдызларнынъ ерлерине емин этерим ки,
(Бугуньки куньде билим араштырувлары нетиджесинде бу аетте семадаки «къара деликлер»ге ишарет этильгени ёрумланмакъта).
76. Билир исенъиз, акъикъатен бу, буюк бир еминдир.
77- Шубесиз, бу, муафаза этильген бир китапта булунгъан дегерли бир
78. Къур'андыр.
79. Онъа, анджакъ темизленгенлер токъуна билир.
(Аетте кечкен китапнынъ элимиздеки мусхаф я да левх-и махфуздаки аслы олгъаны сёйленген. Мусхаф олгъаны ёлундаки ёрумгъа коре, Къур'аннынъ абдестсиз эльге алынмайджагъына укюм этильген. Къур'ан абдестсиз тутулмаз, факъат эзберден окъула билир. Джюнюп кимсе исе, Къур'ангъа эль тийдирмегени киби, эзберден де окъуялмаз).
80. О, алемлернинъ Раббинден эндирильгендир.
81. Шимди сиз бу сёзге эмиет бермемектесинъизми?
82. Аллаһнынъ берген рызкъына нисбетен шукюрни, оны яланламакънен ерине кетирмектесинъизми?
(Риваетлерге коре, мушриклер ягъмурнынъ ягъувыны, шу я да бу йылдызнынъ догъувына ве батувына багълагъанлары ичюн, ает рызыкъкъа шукюрде булунмакъ ерине, бойле бир анълайышкъа сапувны яманламакъта).
83. Джан богъазгъа тыкъылгъан вакъытта,

84. О вакъыт сиз бакъар турарсынъыз.
85. (О анда) биз онъа сизден даа якъынмыз, амма корьмезсинъиз.
(Джан чекишкен кимсенинъ этрафындакилер бакъып козетеркен, Дженаб-ы Хакъ онъа илим, къудрет ве тасарруфынен даа якъындыр. Амма, инсанлар бунынъ фаркъына барып коралмазлар).
86. Мадем ки, джеза корьмейджек экенсинъиз,

87. Оны (джанны) кери къайтарынъыз я, эгер идданъызда хакъ исенъиз!
88. Факъат (ольген адам Аллаһкъа) якъын олгъанлардан исе,

89. Онъа раатлыкъ, гузель рызыкъ ве Наим дженнети бардыр.
90. Эгер о сагъдакилерден исе,

91. «Эй, сагъдаки! Санъа селям олсун!».
92. Амма, яланлайыджы сапыкълардан исе,

93. Иште, онъа да къайнап тургъан сувдан бир зияфет бардыр!
94. Ве (онынъ сонъу) джеэннемге атылувдыр.
95. Шубесиз ки, бу кесен-кес акъикъаттыр.
96. Ойле исе, улу Раббинъninъ адыны тесбих иле анъ.

57. эль-hАДИИД

Арапчада демир манасына кельген «_+hадиид+_» келимесинен исимленгени ве демирнинъ эмиетине ишарет эткени ичюн, бу адны алгъан суре Мединеде энген, 29 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде олгъан эр шей Аллаhны тесбих этмектедир. О, азиздир, хакимдир.
2. Коклернинъ ве ернинъ мульки Онынъдыр. О, тирильтир, ольдюрир. О, эр шейге кучю етиджидир.
3. О, ильктир, сонъдыр, захирдир, батындыр. О, эр шейни билиджидир.
(Аллаh ильктир, эр шейден эвельдир, башлангъычы ёкътыр, варлыкъларны О яраткъандыр. Сонъдыр, варлыкъларнынъ ёкъ олувындан сонъ да, О бакъийдир. Захирдир, варлыгъы бир чокъ делильнен кунеш киби беллидир. Батындыр, затынынъ акъикъаты дуйгъулар ве акъылларнен идрак этилалмаз).
4. О, коклерни ве ерни алты куньде яраткъан, сонъра Аршнынъ узерине истива эткендир. Ерге кирьгенни ве ондан чыкъкъанны, коктен энгенни ве о ерге юксельгенни билир. Не ерде олсанъыз, О сизнен берабердир. Аллаh япкъанларынъызны корер.
(Аллаh, ягъмурлар ве олюлер киби, ерге киргенлерни, осюмликлер ве маденлер киби ерден чыкъкъанларны, рахмет, азап ве мелеклер киби, коктен энгенлерни, яхшы, яман тутым ве давранышларнен дуалар, бухарлар ве башкъа кокке юкселишлерни билир ве корер. Алты кунь – алты басамакъ я да девир киби кениш маналардадыр. Бизим куньлеримиз дегильдир. «Аршкъа истива» ичюн бакъ. hууд, 11/7).
5. Коклернинъ ве ернинъ мульки Онынъдыр. Бутюн ишлер анджакъ Онъа дёндюрилир.
6. Геджени куньдюзге къошар, куньдюзни де геджеге къошар. О, къальплерде олгъанны билир.
(Бойледже, куньдюз узалыр, гедже къыскъарыр, гедже узалыр, куньдюз

къыскъарыр).

7. Аллаhкъа ве Ресулына иман этинъ. Сизни узеринде тасарруфкъа изин берген шейлеринден арджланъ. Сизден иман этип де, (Аллаh ризасы ичюн) арджлагъан кимселерге буюк мукяфат бар.
   (Ает Тебукъ сеферинен багълы оларакъ энген. Бу сеферде буюк малиевий федакярлыкъларда булунгъан Аз. Османгъа ишарет этильген. Айрыджа, эвелькилерден кельген малнынъ, акъикъатта Аллаhнынъ олгъаны хатырлатыларакъ, Аллаhнынъ берген малыны ерли-ериндже къулланылмасы истенильген).
8. Пейгъамбер сизни Раббинъизге иман этмеге чагъыргъаны алда, ничюн Аллаhкъа инанмайсынъыз? Албуки, О, сизден кесен-кес сёз де алгъан эди. Эгер инаныр исенъиз.
   (Аллаhнынъ алгъан кесен-кес сёзю, рухлар алеминде варлыкълардан алынгъан сёздир. «Сёз»ден яхшы къулланылгъанда инсанны имангъа кетирген акъыл козь огюнде тутулгъаны да сёйленген).
9. Сизни къаранлыкълардан айдынлыкъкъа чыкъармакъ ичюн, къулына ап-ачыкъ аетлер эндирген Одыр. Шубесиз, Аллаh сизге нисбетен чокъ шефкъатлы, чокъ мерхаметлидир.
10. Сизге не олмакъта ки, Аллаh ёлунда арджламайсынъыз? Албуки, коклернинъ ве ернинъ мирасы Аллаhнынъдыр. Эльбетте, аранъыздан, фетихтен эвель арджлагъан ве дженклешкенлер, даа сонъунда арджлап дженклешкенлернен бир дегильдир. Оларнынъ дереджеси, сонърадан нефакъа берген ве дженклешкенлерден даа юксектир. Бунынънен берабер, Аллаh эписине де, энъ гузель олгъаныны ваде эткен. Аллаh япкъанларынъыздан хабердардыр.
    (Бунъа коре, Мекке фетхинден эвель арджлагъан ве дженклешкенлер, фетихтен сонъ дженклешкенлер ве арджлагъанлар даа фазилетлидирлер. Фаний малны, бакъий олгъан ахирет ичюн арджлавнынъ эмиети хатырлатылыр экен, Аз. Эбу Бекирге ишарет этильмекте. Чюнки, о иманынен, нефакъасынен ве джихадынен бириндженлердендир).
11. Ким Аллаhкъа гузель бир одюнч бередлжек олса, Аллаh да онынъ къаршылыгъыны къат-къат берир ве айрыджа онынъ чокъ дегерли бир мукяфаты да бардыр.
    (Аллаhкъа одюнч бермек демек, ялынъыз ярдым гъаесинен ве Аллаh ризасы ичюн маддий сыкъынты ичинде олгъанларгъа, файызсыз бордж бермек ве бу борджнынъ оделювинде къолайлыкъ косьтермектир).
12. Му'мин эркеклернен му'мин къадынларны, оглеринден ве сагъларындан (амеллерининъ) нурлары айдынлатып кеткенде корьген кунюнде, (оларгъа): Бугунь мужденъиз, զемининден ирмакълар акъкъан ве ичлеринде эбедий къаладжагъынъыз дженнетлердир, денилир. Иште, буюк къуртулыш будыр.
13. Мунафыкъ эркеклернен, мунафыкъ къадынларнынъ му'минлерге: Бизни бекленъ, нурунъыздан бир парча ышыкъ алайыкъ, дейджек куньлеринде, оларгъа: Артынъызгъа къайтынъ да, бир ышыкъ къыдырынъ! денилир.

Ниает, оларнынъ арасына, ичинде рахмет, тышында азап олгъан къапулы бир сур (дивар) чекилир.
(Мунафыкъларнынъ истеклерине, му'минлернинъ джевапларыны тасвир эткен бу аетке коре, му'минлернен мунафыкъларнынъ арасы кесен-кес оларакъ айырыладжакъ, чекильген сурнынъ (диварнынъ) бир тарафында дженнет, дигер тарафында джеэннем ер аладжакъ).

14. Мунафыкълар оларгъа: Биз сизнен берабер дегиль эдикми? дие сесленирлер. (Му'минлер де) дерлер ки: Эбет, амма, сиз озь башынъызны белягъа сокътынъыз; фырсат беклединъиз; шубеге тюштюнъиз ве къурунтылар сизни алдатты. О чокъ алдаткъан (шейтан) сизни Аллаһ акъкъында биле алдатты. Ниает, Аллаһнынъ эмири келип чатты!
(Азапкъа чарптырылгъан мунафыкълар дюньяда, корюнюште мусульманлар киби арекет этерлер, амма къальптен инанмагъанлары ичюн, му'минлернинъ фелякетини козьлер, Ислям акъкъында шубе беслерлер, ихтирасларынынъ пешинден чапышырлар, шейтаннынъ чешит телкъин ве алдатувларына къапылырлар).

15. Бугунь артыкъ не сизден, не де инкяр эткенлерден бедель къабул этилир, бараджакъ еринъиз атештир. Сизге ярашкъаны одыр. Не яман бир дёнюш еридир!

16. Иман эткенлернинъ Аллаһны анъув ве Ондан энген Къур'ан себебинен, къальплерининъ титрейджек вакъыты даа кельмедими? Олар даа эвель озьлерине китап берильгенлер киби олмасынлар. Оларнынъ узеринден узун заман кечти де, къальплери къаттылашты. Олардан бир чокъу ёлдан чыкъкъан кимселердир.
(Му'минлернинъ къальплерининъ Аллаһ ве Къур'ан зикринен урькюви керкекkенини хатырлаткъан ает еудий ве христианларнынъ вазиетине дикъкъат чекмекте. Бу джумледен олмакъ узьре, ает Меккеде сыкъынты ичинде яшагъан иджреттен сонъ да, бол рызыкъ ве ниметлерге къавушкъанлары ичюн, зайыфлашкъан (тенбеллешкен) бир къысым сахабийни тенбиелемек ичюн назиль олгъан).

17. Билинъ ки, Аллаһ, олюминден сонъ ер юзюни джанландырмакъта. Бельки, тюшюнирсинъиз, дие акъикъатен сизге аетлерни беян эттик.

18. Садакъа берген эркеклерге ве садакъа берген къадынларгъа ве Аллаһкъа гузель бир одюнч бергенлерге, бергенлерининъ къаршылыгъы къат-къат оденир ве оларгъа дегерли бир мукяфат бардыр.

19. Аллаһкъа ве пейгъамберлерине иман эткенлер, (эбет) иште олар, Рабблери янында сёзю, озю догъру олгъанлар ве шаатлыкъ мертебесине иришкенлердир. Оларнынъ мукяфатлары ве нурлары бардыр. Инкяр этип де, аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, олар да джеэннемнинъ адамларыдыр.

20. Билинъ ки, дюнья аяты анджакъ бир оюн, эглендже, бир сюс, аранъызда бир макътанув ве даа чокъ мал ве эвлят саиби олмакъ истегинден ибаретдир. Тыпкъы бир ягъмур кибидир ки, осьтюрген зираатчыларнынъ ошуна кетер. Сонъра къурур да, сен онынъ сап-сары олгъаныны корерсинъ; сонъра да чёр-чёп олур. Ахиретте исе, четин бир азап бар.

Кене о ерде Аллаһнынъ магъфирети ве ризасы бар. Дюнья аяты алдатыджи бир кечинюв менбасындан башкъа бир шей дегиль.

(Дюнья ве ахирет аятынынъ бу тенъештирилюви, аетте, хусусен, дюньянынъ алдатыджи тарафлары изаат этильген, олардан къачынылувы тевсие олунгъан. Чюнки, дюнья ве дюньядакилернинъ бош ерге яратылмагъанлары чешит аетлерде изаатлангъандыр. Дюнья аяты яман дегиль. Яманы – Аллаһкъа ве пейгъамберге итаат этмемек; ахиретни ве инсанлыкъны унутып, ялынъыз дюньягъа ве дюньянынъ феналыкъларына къапылмакътыр).

21. Раббинъизден бир магъфиретке; Аллаһкъа ве пейгъамберлерине инангъанлар ичюн азырлангъан олуп, кенишлиги кокнен ернинъ кенишлиги къадар олгъан дженнетке чапышынъ. Иште, бу Аллаһнынъ лютфидир ки, оны истегенине берир. Аллаһ буюк лютф саибидир.

    (Бу ает Аллаһнынъ лютф ве ихсаны олмагъандже, кимсенинъ дженнетке киралмайджагъына делялет этмекте).

22. Ер юзюнде юзь берген ве сизинъ башынъызгъа кельген эр анги бир мусибет ёкъ ки, биз оны яратмадан эвель, бир китапта язылгъан олмасын. Шубесиз, бу Аллаһкъа коре къолайдыр.
23. (Аллаһ буны) элинъизден чыкъкъангъа кедерленмеменъиз ве Аллаһнынъ сизге берген ниметлеринен къопаймаманъыз ичюн анълатмакъта. Чюнки, Аллаһ озюни бегенип, гъурурлангъан кимселерни севмез.
24. Олар саранлыкъ этип, инсанларгъа да саранлыкъны эмир этерлер. Ким юзь чевирсе, шубесиз ки, Аллаһ зенгиндир, хамдге ляйыкътыр.

    (Бу ерде саранлыкъ эткен ве керекли ерлерге арджламакътан къачынгъанларгъа месулиетликлери хатырлатылмакъта).

25. Ант олсун, биз пейгъамберлеримизни ачыкъ делиллернен ёлладыкъ ве инсанларнынъ адалетни ерине кетирювлери ичюн, янларында китапны ве теразени эндирдик. Биз демирни де эндирдик ки, онда буюк бир къувет ве инсанлар ичюн файдалар бар. Бу, Аллаһнынъ динине ве пейгъамберлерине, гъайбгъа инанаракъ, ярдым эткенлерни бельгилемеси ичюндир. Шубесиз, Аллаһ къуветлидир, даима усьтюндир.

    (Аетте кечкен демир миджази оларакъ «маддий къувет» манасында да ёрумлангъан. Демир акъикъий манада ёрумлангъанда, аетте онынъ инсан аятындаки эмиетине дикъкъат чекильген).

26. Ант олсун ки, биз Нуһны ве Ибрахимни ёлладыкъ, пейгъамберликни де, китапны да, оларнынъ союна бердик. Олардан (инсанлардан) кимиси догъру ёлдадыр; араларындан бир чокъу да, ёлдан чыкъкъандыр.

    (Къур'анда адлары зикр этильген дёрт буюк китап оларнынъ сойларындан олгъан пейгъамберлерге эндирильгени анълашыла).

27. Сонъра буларнынъ изинден пеш-пешине пейгъамберлеримизни ёлладыкъ. Мерьем огълу Исаны да, артларындан ёлладыкъ, онъа Инджильни бердик; онъа уйгъанларнынъ къальплерине шефкъат ве мерхамет берген эдик. Уйдургъан рухбанлыкъларына (монахлыкъларына) кельгенде, оны биз язмадыкъ, факъат озьлери Аллаһнынъ ризасыны къазанмакъ ичюн яптылар. Амма, бунъа да кереги

киби уймадылар. Биз де олардан иман эткенлерге мукяфатларыны бердик. Араларындан чокъу да, ёлдан чыкъкъанлардыр.
(Рухбанлыкъ – христианларнынъ ортагъа чыкъаргъан бир анълайышы ве яшайыш тарзыдыр. Риваетлерге коре, Аз.Исадан сонъ му'минлер инкярджы зорбалар тарафындан ёкъ этильмеге чалышылгъан, киришильген учь дженкте му'минлер агъыр гъайыплар бергенлер, сагъ къалгъан иман эхли, озьлерининъ де олюми алында, динге давет этеджек кимсенинъ къалмайджагъы себебинен, дженклешмемек къарарына кельген, садедже ибадетнен мешгъуль олмагъа башлагъан эдилер. Иште, бойледже, фитнеден къачаракъ, динлеринде ихляс ве самимиет косьтерген бу инсанлар дюньянынъ бутюн зевкълеринден, зияде ашап-ичмектен ве эвленмектен вазгечкенлер, дагълар, магъаралар, оюкълар ве уджрелерде ибадетнен мешгъуль олгъанлар. Амма бир чокъу бунъа риает этмейип, Аз.Исанынъ динини инкяр эттилер; укюмдарларнынъ динине кирдилер; «учьлик» акъидесини ортагъа аттылар, Аз.Муһаммедни инкяр эттилер ве сапыкълыкъларгъа тюштилер).

28. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве Пейгъамберине инанынъ ки, О сизге рахметинден эки къат берсин ве сизге ышыгъында юреджегинъиз бир нур лютф этсин; сизни багъышласын. Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(Бу ерде эхл-и китапкъа хитап этилерек, эм Аз.Пейгъамберге, эм де дигер пейгъамберлерге иман этювлери себебинен, оларгъа эки нур бериледжеги ваде этильген).

29. Бойледже, китап эхл-и, Аллаһнынъ лютфинден ич бир шей эльде эталмайджакъларыны бильсинлер. Лютф тамамынен Аллаһнынъ элиндедир. Оны истегенине бахш этер. Аллаһ буюк лютф саибидир.

58. эль-МУДЖААДЕЛЕ

Мединеде энген, 22 аеттир. Адыны ильк аетте кечкен «_+туджаадилю+_» келимесинден алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Къоджасы акъкъында сеннен тартышкъан ве Аллаһкъа шикяетте булунгъан къадыннынъ сёзюни Аллаһ эшиткендир. Аллаһ сизинъ лакъырдынъызны эшитир. Чюнки, Аллаһ эшитиджидир, билиджидир.
(Араплар арасында «зыхаар» денильген бир адет бар эди. Бойле ки, бир адам къадынына: «Сен манъа анамнынъ сырты кибисинъ», дегенинен, къадын о эркекке арам сайыла ве эбедиен къоджасы тарафындан терк этиле эди. Асхаптан Эвс бин Сабит де къадынына къызышып, бу сёзни сёйлеген эди. Къадыны Хавле Аз.Пейгъамберге барып, яш вакътында къоджасына хызметлер эткенини, балалары олгъаныны, шимди бу къартлыкъ вакътында къоджасынынъ о сёзни айтаракъ, оны перишан алгъа тюшюргенини анълатты ве Аз.Пейгъамберден текрар къоджасына

къайтувы ичюн укюм истеди. Аз.Пейгъамбер де: «Сен онъа арамсынъ», деди. Къадын яш балаларыны къасевет эткенини айта, онъа бир укюм берювини Аллаһ эльчисинден текрар-текрар истей эди. Ниает, Аллаһ Ресулына вахий келеджеги беян олды ве бу аетлер энди. Бойледже, Аллаһ о эски адетнинъ янълыш бир зан олгъаныны, бойле сёзлернен къадыннынъ, къоджасына ана олалмайджагъыны бильдирди. Анджакъ, бойле бир сёз айткъангъа да, бир джеза къойды. Олар акъкъында ашагъыдаки аетлерде беян этильген).

2. Аранъыздан зыхаар япкъанларнынъ къадынлары – оларнынъ аналары дегиль. Оларнынъ аналары озьлерини догъургъан къадынлардыр. Шубесиз, олар чиркин бир лаф ве ялан сёйлемектелер. Шубесиз, Аллаһ афу этиджидир, багъышлайыджыдыр.
3. Къадынлардан зыхаар иле айырылмакъ истеп де, сонъра айткъанларындан къайткъанларнынъ къадынларынен alякъа япмадан эвель, бир хызметкярны урриетке къавуштырмалары керек. Сизге огютленгени будыр. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
4. (Бунъа имкян) тапалмагъан кимсе, къадынынен алякъа япмадан эвель, бир-бири артындан эки ай ораза тутар. Бунъа да кучю етмеген алтмыш факъырны тоюрыр. Бу (енгиллик), Аллаһкъа ве Ресулына иманувынъыздан толайыдыр. Булар Аллаһнынъ укюмлеридир, кяфирлер ичюн элем бериджи бир азап бардыр.
5. Аллаһкъа ве Ресулына къаршы кельгенлер, озьлеринден эвелькилернинъ алчалтылгъаны киби, алчалтыладжакълар. Биз ап-ачыкъ аетлер эндиргендирмиз. Кяфирлер ичюн ашшалайыджы бир азап бардыр.
6. О куню Аллаһ оларнынъ эписини тирильтеджек ве япкъанларыны озьлерине хабер береджек. Аллаһ оларны бир-бир сайгъандыр. Олар исе, унуткъандырлар. Аллаһ эр шейге шааттыр.
7. Коклерде ве ерде олгъанларны Аллаһ бильгенини корьмейсинъми? Учь адамнынъ гизли къонушкъан еринде дёртюнджиси мытлакъа Одыр. Беш адамнынъ гизли къонушкъан еринде алтынджысы мытлакъа Одыр. Булардан аз я да чокъ олсунлар ве не ерде олсалар-олсунлар, мытлакъа, О, оларнен берабердир. Сонъра къыямет куню оларгъа япкъанларыны хабер береджек. Догърусы, Аллаһ эр шейни билиджидир.
8. Гизли къонушувдан мен этильгенден сонъ, кене о ясакълангъанны япмагъа къалкъышаракъ, гунах, душманлыкъ ве Пейгъамберге къаршы кельмек хусусында гизлиден къонушкъанларны корьмединъми? Олар санъа кельген вакъытларында, сени Аллаһ селямламагъан шекильде селямламакъталар. Озь ичлеринден де: Бу сёйлегенлеримиз себебинден, Аллаһнынъ бизге азап этюви керекмез эдими? дерлер. Джеэннем оларгъа етер, о ерге киреджеклер. Не фена дёнюш еридир о ер!
(Булар еудийлер ве мунафыкълар эдилер. Мусульманларнынъ янында ишаретлернен гизли-гизли къонуша, му'минлернинъ юреклерине шубе сокъмагъа чалыша, дженкте муджахидлернинъ магълюп олгъанлары, артта къалгъанларнынъ да ольдюрильгенлери иссини уяндырмагъа чалыша эдилер. Аз.Пейгъамбер оларны бу ахлякъсызлардан мен эткен

эди. Еудийлернинъ бир башкъа ахлякъсызлыгъы да, Аз.Пейгъамбернен расткелишкенлеринде: «Санъа олюм олсун», манасындаки «_+Эс-сааму алейх+_» шеклинде селям берювлери эди. Аз.Пейгъамбер оларнынъ бу сайгъысыз къаба ифаделерине «сизге олсун» манасында «Алейкум» шеклинде къаршылыкъ берир, назик ве муляйим тавурыны денъиштирмез эди).

9. Эй, иман эткенлер! Аранъызда гизли лаф этеджек вакътынъызда гунахны, душманлыкъны ве пейгъамберге къаршы кельмекни фысылдаманъ. Яхшылыкъ ве такъваны къонушынъ. Узурына топланаджакъ Аллаһтан къоркъунъ.
(Хитап этильгенлер му'минлерми, ёкъса, корюниште инангъан киби корюнген мунафыкълармы, булар акъкъында чешит фикирлер бар, эр эки топлулыкъкъа даир ола биледжек мана да берильген).

10. Гизли къонушувлар шейтандандыр. Бу, иман эткенлерни кедерлендирмек ичюндир. Албуки, шейтан, Аллаһнынъ изни олмагъандже, му'минлерге ич бир зарар бералмаз. Му'минлер Аллаһкъа таянып ишансынлар.
(Бу ает иле фысылтынынъ ве топлулыкъта гизли къонушувнынъ шейтаннынъ ишлеринден олгъаны хатырлатыларакъ, бу ишнинъ быракъылмасы истенильмекте).

11. Эй, иман эткенлер! Сизге: «Меджлислерде ер ачынъ», денильгенинен, ер ачынъ ки, Аллаһ да сизге кенишлик берсин. Сизге «къалкъынъ», денильгенинен де, къалкъынъ ки, Аллаһ сизден инангъанларны ве озьлерине илим берильгенлерни дереджелернен юксельтсин. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.
(Эдеб-и муашерет къаиделеринден бирини огреткен бу аетке коре, межлисте ер ачмакъ, кельгенлерге ер беререк къалкъмакъ – чешит маддий ве маневий файдалар теминлемекте. Зира, иман ве илимнен тамамлангъан ахлякъ къаиделерини яшагъанлар дюнья ве ахиретте юксек дереджелерге ириширлер).

12. Эй, иман эткенлер! Пейгъамбернен гизли бир шей къонушаджакъ вакътынъызда, бу къонушманъыздан эвель, бир садакъа беринъиз. Бу сиз ичюн даа хайырлы ве даа темиздир. Эгер бир шей тапалмасанъыз, билинъ ки, Аллаһ багъышлайыджыдыр, мерхаметлидир.
(Бу эмир Аз.Пейгъамберге сайгъы косьтерилюви, факъырларгъа ярдым этилюви, суаль соравда да илери кетильмемеси, ихласлы инсанларнен мунафыкъларнынъ, ахиретни севгенлернен дюньягъа мейль бергенлернинъ мейдангъа чыкъарувы киби икметлерни ифаде этмекте. Айрыджа, бу ает Аз.Пейгъамбернен керекли-керексиз корюшип, къонушмакъ истеген ве оны раатсыз эткенлернинъ зияретини де бир тертипке къойгъан).

13. Гизли бир шей къонушувынъыздан эвель, садакъалар берювден чекиндинъизми? Буны япмагъанынъызгъа ве Аллаһ да сизни афу эткенине коре, артыкъ намазны къылынъ, зекятны беринъ, Аллаһкъа ве Ресулына итаат этинъ. Аллаһ япкъанларынъыздан хабердардыр.

(Бу ает эвельки аетнинъ укмини несх этерек, садакъа межбуриетини енгиллеткен, берильмеген вакъытта эсапкъа чекильмейджеклерини бильдирген).

14. Аллаһ озьлерине гъадап эткен бир топлулыкъны дост туткъанларны корьмединъми? Олар не сиздендирлер, не де олардан. Билерек ялан ерге емин этмектелер.

(Корюлип билинюви истенильген топлулыкъ мунафыкълардыр, булар Аллаһнынъ гъадабына огърагъан еудийлерни озьлерине дост тутмагъа чалышкъан эдилер, мунафыкълар му'мин олгъанларыны сёйлеген ве емин эткен яланджылардыр).

15. Аллаһ оларгъа четин бир азап азырлагъандыр. Акъикъатен, оларнынъ япкъан шейлери чокъ фенадыр!
16. Олар еминлерини къалкъан этип, Аллаһ ёлундан чевирдилер. Бу себептен, оларгъа ашшалайыджы бир азап бардыр.
17. Оларнынъ маллары да, огъуллары да, Аллаһкъа нисбетен озьлерине бир файда бермез. Олар джеэннем эхлидирлер, о ерде эбедий къаладжакълар.
18. О куню Аллаһ оларнынъ эписини гъайрыдан тирильтеджек, олар да, дюньяда сизге емин эткенлери киби, Онъа емин этеджеклер. Озьлерини бир шей (акъикъат) узеринде олгъан санарлар. Яхшы билинъ ки, олар акъикъатен яланджылардыр.

(Мунафыкълар Аллаһнынъ узурында мусульман олгъанларына емин этювлери де озьлерине бир файда бермез).

19. Шейтан оларны тесири алтына алды да, оларгъа Аллаһны анъмакъны унуттырды. Иште, олар шейтаннынъ тарафдарларыдыр. Яхшы билинъ ки, шейтаннынъ тарафдарлары эп зарардадырлар.
20. Аллаһкъа ве Пейгъамберине душман олгъанлар, иште олар энъ ашшаларнынъ арасындадырлар.
21. Аллаһ: Эльбетте, мен ве эльчилерим гъалип келеджекмиз, дие язгъандыр. Шубесиз, Аллаһ кучьлюдир, гъалиптир.
22. Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъан бир топлумнынъ – бабалары, огъуллары, къардашлары, я да акърабалары да олса – Аллаһкъа ве Ресулына душман олгъанларнен достлыкъ эткенини коралмазсынъ. Иште, оларнынъ къальбине Аллаһ иман язгъан ве къатындан бир рух иле оларны дестеклеген. Оларны ичлеринден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояджакъ, о ерде эбедий къаладжакълар. Аллаһ олардан разы олгъан, олар да Аллаһтан хошнут олгъанлар. Иште, олар, Аллаһ тарафында олгъанлардыр. Яхшы билинъ ки, къуртулышкъа иришеджеклер де, садедже Аллаһ тарафында олгъанлардыр.

59. эль-ХАШР

Мединеде энген. 2-7-нджи аетлеринде еудий къабилелеринден Надир огъулларынынъ сюрюлювлери акъкъында бильги бергени ичюн, бу адны алгъан. 24 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи Аллаһны тесбих этмекте. О, усьтюндир, икмет саибидир.
2. Эхл-и китаптан инкяр эткенлерни ильк сюргюнде юртларындан чыкъаргъан Одыр. Сиз оларны чыкъаджакълар беллемеген эдинъиз. Олар да, къалелери оларны Аллаһтан къорчалайджакъ беллеген эдилер. Амма, Аллаһ (Онынъ азабы), оларгъа беклемеген ерлеринден келе къойды. О, юреклерине къоркъу тюшюрди; ойле ки, эвлерини эм озь эллеринен, эм де му'минлернинъ эллеринен харап этмекте эдилер. Эй, акъыл саиплери! Ибрет алынъ.
   (Аллаһнынъ Ресулы Мединеге кельген вакътында еудийлерден Надир огъулларынен битараф къалувлары укмини ташыгъан бир антлашув япкъан эди. Бедир дженкинде мусульманлар гъалип кельгенинен, еудийлер: Бу, Тевратта озюне зафер ваде этильген пейгъамбердир, дедилер. Факъат Ухуд дженкинден сонъ, бутюнлей денъиштилер ве антлашувны боздылар. Буларнынъ ребери Кя'б б.Эшреф, 40 суварийнен Меккеге барып, мусульманларнынъ алейхине Эбу Суфьяннен бирлик япты. Бунынъ узерине, Аз.Пейгъамбер Ка'бнинъ сют къардашы Мухаммед б. Меслемеге эмир бererек, бир гедже оны эвинде ольдюртти. Бундан сонъ, Аллаһнынъ Ресулы бир топ аскернен Надир огъулларынынъ койлерини сарып алды. Юртларыны быракъып кетмелерини эмир этти. Аз.Пейгъамбернен анълашув япмакъ истегенлери ичюн, сарым ортадан къалдырылды. Чокълары Шамгъа, Эрихагъа, Эзреаткъа, Хирагъа, бир къач эв де Хайберге кеттилер. Иште, суренинъ башындан алтынджы аетнинъ сонъуна къадар олгъан къысмынынъ назиль олув себеби будыр).
3. Эгер Аллаһ оларгъа сюргюнни язмагъан олса эди, эльбетте оларны дюньяда (башкъа шекильде) джезаландыраджакъ эди. Ахиретте де олар ичюн джеэннем азабы бар.
4. Бу, оларнынъ Аллаһкъа ве пейгъамберине къаршы келювлеринден толайыдыр. Ким Аллаһкъа къаршы кельсе, бильсин ки, Аллаһнынъ джезаландырувы четиндир.
5. Хурма тереклеринден, эр анги бирини кесювинъиз я да олгъаны киби быракъувынъыз, эп Аллаһнынъ изнинендир ве онынъ ёлдан чыкъкъанларны резиль этюви ичюндир.
   (Ает мусульманлар еудийлернинъ хурма тереклеринден бир къысмыны кескенлери себебинден, ортагъа чыкъкъан сыкъынтылы вазиетлерини кеткизмек ичюн назиль олгъан. Бойле ки, Аллаһ Ресулы еудийлернинъ хурмалары кесилип якъылувыны эмир эткенинен, олар: Я Муһаммед! Сен ер юзюнде фесат чыкъармамакънен эмир олунгъан эдинъ! дедилер. Бу меселеде базы му'минлер биле шубеге тюштилер. Бунынъ узерине, бу

ает-и кериме энди. Бу вакъиагъа эсасланаракъ, алимлер озьлеринен дженклешкен кяфирлернинъ къале ве биналарынынъ йыкъылувында, тереклерининъ кесилювинде бир сакъынджа олмагъаны къанаатине баргъанлар).

6. Аллаһнынъ, олардан (малларындан) пейгъамберини берген гъаниметлери ичюн, сиз ат ве деве къоштургъан дегильсинъиз, факъат Аллаһ пейгъамберлерини истеген кимселерге нисбетен усьтюн япар, Аллаһ эр шейге къадирдир.
(Мединеге эки миль узакълыкъта олгъан Надир огъулларына къаршы яян оларакъ сеферге чыкъылгъан ве зорлукънен къаршылашмадан, топракъ эльге кечирильген, бу топракъны Аз.Пейгъамберге аит дие къабул этильген, о да бунынъ озю, аилесининъ кечинюви ве базы аскерий арджламалар ичюн эльде туткъан, бир къысмыны да, асхабдан базыларына дагъыткъан).

7. Аллаһнынъ, (фетих этильген) улькелер халкъындан пейгъамберине берген гъаниметлери, Аллаһ, Пейгъамбер, якъынлары, етимлер, ёкъсуллар ве ёлда къалгъанлар ичюндир. Бойледже, о маллар аранъыздан ялынъыз зенгинлер ортасында долашкъан бир девлет олмаз. Пейгъамбер сизге не берди исе, оны алынъ, сизге не ясакълады исе, ондан да сакъынынъ. Аллаһтан къоркъунъ. Чюнки, Аллаһнынъ азабы четиндир.
(Юкъарыдаки аетлер Ислям девлетининъ келир менбаларындан фейни укюмге багъламакъта. Фей – душмандан силя къулламандан эльде этильген келирлердир. Бу келирлер кутьленинъ файдасы. Назарда тутулмакъ шартынен ве эр анги бир сынъырлавгъа табий олмадан, аскер, мемур маашлары, къорчаланув масрафлары ве саирелер киби, девлетнинъ япмасы керек олгъан бутюн хызметлерге сарф этилир).

8. (Аллаһ берген бу гъанимет малларны) юртларындан ве малларындан узакълаштырылгъан, Аллаһтан бир лютф ве ризалыкъ тилеген, Аллаһнынъ динине ве Пейгъамберине ярдым эткен факъыр мухаджирлернинъдир. Иште, догъру олгъанлары булардыр.

9. Даа эвельден Мединени юрт эткен ве гонъюлерине иманны ерлештирген кимселер, озьлерине кочюп кельгенлерни северлер ве оларгъа берильгенлерден толайы, араларында бир раатсызлыкъ ис этмезлер. Озьлери зарурет ичинде олсалар биле, оларны озьлеринден усьтюн тутарлар. Ким нефсининъ саранлыгъындан къорчаланыр исе, иште, олар къуртулышкъа иришкенлердир.
(Энсарнынъ мухаджирлерге нисбетен арекет ве давранувы, аетте беян этильген черчиве ичинде джерьян эткен, озьлери мухтадж оларакъ, башкъаларынынъ итияджыны къандырмакъ хислети олгъан «исаар» энсарда энъ юксек нокътасына еткен).

10. Булардан сонъ кельгенлер бойле дерлер: Раббимиз! Бизни ве бизден эвель келип-кечкен иманлы къардашларымызны багъышла; къальплеримизде иман эткенлерге нисбетен ич бир кин быракъма! Раббимиз! Шубесиз ки, сен чокъ шефкъатлы, чокъ мерхаметлисинъ!

(Мухаджир ве энсардан сонъ кельгенлер – къыямытке къадар кельген ве келеджек му'минлердир. Асхаб-ы Кирамны анъмакъ, оларгъа тиль узатмамакъ ве кин беслемемек кереклиги ает ишарет эткен хусуслардыр).

11. Мунафыкъларнынъ, китап эхлинден инкяр эткен достларына: Эгер сиз юртунъыздан чыкъарылсанъыз, мытлакъа биз де сизнен берабер чыкъармыз; сизинъ алейхинъизде кимсеге асла уймамыз. Эгер дженкке тутушсанъыз, мытлакъа ярдым этермиз, дегенлерини корьмединъми? Аллаһ оларнынъ яланджы олгъанларына шаатлыкъ этер.

    (Бу ает, мунафыкъларнынъ ребери Абдулах б. Убейнинъ, Надир огъулларынен мектюплешювини ве оларгъа ярдым хусусында берген ишанчны хабер берген, бу тарафынен де, Къур'аннынъ муджизе олгъанына делялет эткен парлакъ бир делильдир).

12. Ант олсун, эгер олар чыкъарылсалар, оларнен берабер чыкъмазлар; дженкке тутушкъан олсалар, оларгъа ярдым этмезлер; ярдым этселер биле, артларына чевирилип къачарлар, сонъра озьлерине де ярдым этильмез.

13. Оларнынъ араларында сизге нисбетен дуйгъан къоркъулары, Аллаһкъа олгъан къоркъуларындан даа шиддетлидир. Бойледир, чюнки, олар анъламагъан бир топлулыкътыр.

    (Мунафыкъларнынъ Аллаһтан зияде му'минлерден къоркъкъанлары, Аллаһнынъ оларгъа нисбетен азабыны кечиктирювинден илери кельмектедир).

14. Олар мухкем шеэрлерде я да диварлар артында булунмадан, сизнен топлы алда дженклешалмазлар. Озь араларындаки дженклери исе четиндир. Сен оларны топлу-бирликли санарсынъ, албуки къальплери дарма-дагъындыр. Бойледир, чюнки олар акълыны ишлетмеген бир топлулыкътыр.

    (Еудий ве мунафыкълар, Аллаһ ве Ресулынен дженкке тутушкъан вакъытларында, къальплерине къоркъу кире эди. Затен, инанчлары зайыф, гъаелери бир-бирине терс олгъаны ичюн, топлу алда арекет эталмаз эдилер).

15. (Оларнынъ вазиети) озьлеринден бираз эвель кечкен ве япкъанларынынъ джезасыны таткъанларнынъ вазиети кибидир. Оларгъа элем бериджи бир азап бардыр.

    (Яни еудийлернинъ вазиети, пек къыскъа бир заман эвель, Бедирде магълюп ве перишан олгъан мушриклернинъ вазиетине бенъзегендир).

16. Мунафыкъларнынъ вазиети тыпкъы шейтаннынъ вазиети кибидир. Чюнки, шейтан инсангъа: «Инкяр эт», дер. Инсан инкяр эткенинен де: Мен сенден узакъым, чюнки мен алемлернинъ Рабби Аллаһтан къоркъарым, дер.

17. Ниает, экисининъ де сонъу, ичинде эбедий къаладжакълары атеш оладжакъ. Иште, бу залымларнынъ джезасыдыр.

    (Бу ерде ёлдан азгъаннен аздыргъан я да кяфирнен шейтаннынъ акъибети беян этильген).

18. Эй, иман эткенлер! Аллаһтан къоркъунъ ве эр кес ярынгъа не азырлагъанына бакъсын. Аллаһтан къоркъунъ, чюнки Аллаһ, япкъанларынъыздан хабердардыр.
(«Ярын» – къыямет куню демектир).
19. Аллаһны унуткъан ве бу себептен, Аллаһнынъ да оларгъа озьлерини унуттыргъан кимселери киби олманъ. Олар ёлдан чыкъкъан кимселердир.
20. Джеэннем эхлинен дженнет эхли бир олмаз. Дженнет эхли истеклерине иришкенлердир.
21. Эгер биз бу Къур'анны бир дагъгъа эндирсе эдик, муакъкъакъ ки, оны, Аллаһ къоркъусындан баш эгерек, парча-парча олмуш корер эдинъ. Бу мисаллерни инсанларгъа тюшюнсинлер, дие бермектемиз.
22. О, ойле Аллаһтыр ки, Ондан башкъа танъры ёкътыр. Корюльмегенни ве корюльгенни билиджидир. О, мерхаметлидир, багъышлайыджыдыр.
(Аллаһ дюньяны, ахиретни, барны ве ёкъны билиджидир. Рахман ве Рахим исимлери рахмет келимесинден тюрленгендир. Рахман – Дженаб-ы Хакънынъ рахметининъ бутюн яратылгъанларны озь ичине алгъаныны, Рахим исе – къыямет кунюнде ялынъыз му'минлерге ёнельгенини ифаде эте).
23. О, ойле Аллаһтыр ки, озюнден башкъа ич бир танъры ёкътыр. О, мулькнинъ саибидир, эксикликтен узакътыр, селяметлик бериджи, эминлик бериджи, козетип къорчалайыджыдыр, усьтюндир, истегенини меджбурен яптыргъан, буюкликте акъраны ёкътыр. Аллаһ, мушриклернинъ ортакъ къошкъан шейлеринден узакътыр.
24. О, яратыджы, бар этиджи, шекиль бериджи Аллаһтыр. Энъ гузель исимлер онынъдыр. Коклерде ве ерде олгъанлар Онынъ шаныны юджельтмектедирлер. О, гъалиптир, икмет саибидир.
(Хашр ересининъ бу сонъки учь аетининъ фазилети акъкъында Пейгъамберимиз (а.с.) бойле буюргъан: Эр ким сабалейин учь кере «_+Эуузу билляаһи'с-семиии'ль-алиими мине'ш-шей таани'р-раджиим+_» дегенден сонъ, Хашр суресининъ сонъундаки учь аетни окъуса, Аллаһ онъа акъшамгъа къадар багъышланувыны тилейджек етмиш бинъ мелек вазифелендирир. О кимсе о куню ольсе – шеит оларакъ олюр. Акъшамлейин окъугъангъа да бойледир).

60. эль-МУМТЕҺИНЕ

Адыны, 10-нджи аетте кечкен «_+имтеһинуу+_» келимесинден алгъан бу суре, Мединеде энген, 13 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, иман эткенлер! Эгер меним ёлумда дженклешмек ве ризамны къазанмакъ ичюн чыкъкъан исенъиз, меним де душманым, сизинъ де

душманынъыз олгъанларгъа севги косьтеререк, гизли мухаббет бeслеерек, оларны дост тутманъ. Албуки, олар сизге кельген акъикъатны инкяр эткенлердир. Раббинъиз Аллаhкъа инангъанынъыздан толайы, Пейгъамберни де, сизни де, юртунъыздан чыкъармакъталар. Мен сизинъ гизли туткъанынъызны да, ашкяр эткенинъизни де, энъ яхшы билиджийим. Сизден ким буны япар исе (оларны дост тутса), догъру ёлдан сапкъан олур.

(Аетнинъ назиль олувына себеп шу: Хаатиб б. Бельтеа адлы сахаби, Аз.Пейгъамбернинъ гизли туткъан Меккени фетих этюв ниетини Саре адындаки йырджы кяфир бир къадынгъа берген мектюбинен, Мекке мушриклерине бильдирмек истеген эди. Хатиб, Меккеде къалгъан эвлят ве аилесине телюкени хабер бермек макъсадынен, бойле бир ишке киришкен эди. Дженаб-ы Хакъ бу вазиетни Аз.Пейгъамберге бильдирди. Ресулуллах Меккеге къайтмакъта олгъан къадынны такъип этмек ичюн, беш адамлыкъ атлыны ёлгъа чыкъарды. Олар къадынны Аз.Пейгъамбернинъ айткъан еринде якъаладылар. Сыкъыштырылгъан къадын сакълагъан мектюбини сачларынынъ арасындан чыкъарды ве сербест быракъылды. Мектюп Аз.Пейгъамберге теслим этильгенинен, Хаатиб чагъырылды ве япкъанынынъ себеби соралды. Аз.Умернинъ иддет косьтерювине рагъмен, Аз.Пейгъамбер Хаатибни афу этти. Бойледже, Хаатибнинъ шахсында бутюн мусульманлар, душманларына нисбетен тенбиеленген олдулар).

2. Эгер олар сизни эльге кечирселер, сизге душман кесиледжеклер, сизге эллерини ве тиллерини яманлыкънен узатаджакълар. Затен, инкяр этменъизни истемектедирлер.
3. Къыямет куню якъынларынъыз ве балаларынъыз сизге файда бермезлер. Чюнки, Аллаh аранъызны айырыр. Аллаh япкъанларынъызны корюджидир.
4. Ибрахимде ве онынънен берабер олгъанларда сиз ичюн, акъикъатен гузель бир орьнек бардыр. Олар къавмларына деген эдилер ки: «Биз сизден ве Аллаhны быракъып табынгъанларынъыздан узакъмыз. Сизни танымаймыз. Сиз тек бир Аллаhкъа инангъан къадар, сизнен бизим арамызда девамлы бир душманлыкъ ве опьке мевджуттыр». Шу къадар бар ки, Ибрахим бабасыны: «Ант олсун, сен ичюн магъфирет тилейджем. Факъат Аллаhтан санъа келеджек эр анги бир шейнинъ огюни алмагъа кучюм етмез», деген эди. (О му'минлер бойле дедилер:) Раббимиз! Анджакъ санъа таяндыкъ, санъа ёнельдик. Дёнюш де, анджакъ санъадыр.

   (Аз.Ибрахим иман этмеген бабасына онынъ ичюн истигъфар этеджегини сёйлеген, иманы ичюн мухлет берген эди, даа сонъра да, истигъфардан мен этильген эди. Чюнки, кяфирлер ичюн истигъфар джаиз дегиль).
5. Раббимиз! Бизни, инкяр эткенлер ичюн сынав мевзусы япма, бизни багъышла! Эй, Раббимиз! Екяне гъалип ве икмет саиби анджакъ сенсинъ.
6. Ант олсун, олар сиз ичюн, Аллаhны ве ахирет кунюни арзу эткенлер

ичюн, гузель бир орнектир. Ким юзь чевирсе, шубесиз, Аллаһ зенгиндир, хамдге ляйыкътыр.

7. Бельки, Аллаһ сизнен душман олгъанларынъыз арасында якъында бир достлукъ мейдангъа кетирир. Аллаһ кучю етиджидир. Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.

(Бу аетте Аллаһ душманлыкъта адден ашмамакъны, душман бир топлулыкъынынъ бир кунь дост ола биледжегини бильдирген. Бунынъ киби, Пейгъамбернинъ ве мусульманларнынъ джан душманы олгъан Мекке ве этрафындаки мушриклернинъ чокъу сонъундан Ислямгъа киргенлер, оларнынъ балалары, Аллаһ ёлунда джихад эткен му'минлер олгъанлар. Бойледже, аетте бильдирильген иляхий ваде ерине кельген).

8. Аллаһ, сизнен дин огърунда дженклешмеген ве сизни юртларынъыздан чыкъармагъанларгъа эйилик япувынъызны ве оларгъа адиль давранувынъызны ясакъламаз. Чюнки, Аллаһ адалетли олгъанларны север.

(Тефсирлерде, дин хусусында дженклешмегенлернинъ Аз.Пейгъамбернен анълашув япкъан ве онъа садакъат косьтерген Хузаад къабилеси олгъаны, чокълукъ тарафындан къайд этильген. Базыларына коре, булар – Меккеде иман эткен, факъат иджрет этмегенлер я да къадынлар ве балалардыр. Ает Аз.Эбу Бекирнинъ къызы Эсманынъ Меккеде къалгъан мушрик анасынынъ, оны зиярет этмек ичюн кельгенде, къабул этмегени узерине назиль олгъан. Анджакъ, аетнинъ укми умумийдир).

9. Аллаһ, ялынъыз сизнен дин огърунда дженклешкенлерни, сизни юртларынъыздан чыкъаргъанларны ве чыкъарылувынъыз ичюн оларгъа ярдым эткенлерни дост тутунувынъызны ясакълар. Ким оларнен дост олса, иште, залымлар олардыр.

10. Эй, иман эткенлер! Му'мин къадынлар иджрет этерек, сизге кельген вакъытта, оларны имтиан этинъ. Аллаһ оларнынъ иманларыны даа яхшы билир. Эгер сиз де оларнынъ инангъан къадынлар олгъанларыны огренсенъиз, оларны кяфирлерге кери дёндюрменъ. Булар оларгъа элял дегильдир. Олар да буларгъа элял олмазлар. Оларнынъ (къоджаларнынъ) сарф эткенлерини (мехирлерини) кери беринъ. Мехирлерини озьлерине берген вакътынъызда, оларнен эвленювинъзде сизге бир гунах ёкъ. Кяфир къадынларны никяхынъызда тутманъ, сарф эткенинъизни истенъ. Олар да сарф эткенлерини истесинлер. Аллаһнынъ укми будыр. Аранъызда О укюм этер. Аллаһ билиджидир, икмет саибидир.

(Худайбие антлашувынен юзь берген вазиетни низамгъа къойгъан бу аетке коре, мусульманларгъа сыгъынгъан му'мин къадынлар, кяфирлерге къайтарылмайджакъ, оларгъа аетте беян этильген эсаслар тедбикъ этиледжек. Чюнки, Худайбие антлашувына коре, кяфирлерден кельген му'минлер оларгъа къайтарыладжакъ эдилер. Ает къайтарыладжакъ олгъанларнынъ ялынъыз му'мин эркеклер олгъаныны, му'мин къадынларнынъ кяфирлер никяхында къалалмайджакълары ичюн, антлашувгъа кирсельтмейджегини беян этмекте).

11. Эгер зевджелеринъизден бири, сизни быракъып, кяфирлерге къачса, сиз де (оларнен дженклешип) гъалип кельсенъиз, зевджелери кеткенлерге (гъаниметтен) арджлагъанлары къадар беринъ. Инандыгъынъыз Аллаhкъа къаршы келювден сакъынынъ.
12. Эй, Пейгъамбер! Инангъан къадынлар, Аллаhкъа ич бир шейни ортакъ къошмамакъ, хырсызлыкъ япмамакъ, зина этмемек, балаларны ольдюрмемек, эллеринен аякълары арасында бир ифтира уйдурып кетирмемек, яхшы иш япувда санъа къаршы кельмемек хусусында санъа биат этмеге кельген вакъытларында, биатларыны къабул эт ве олар ичюн Аллаhтан магъфирет исте. Шубесиз, Аллаh чокъ багъышлайыджыдыр, чокъ мерхаметлидир.
(Биат шартлары арасында сайылгъан «эллеринен аякълары арасында бир ифтира уйдурмамакъ» табири, никяхсыз бир баланы дюньягъа кетирип, оны къоджасына нисбет этерек, ифтирада булулунмамакъ манасына кельмекте. Ает Мекке фетхи куню назиль олгъан, Аз.Пейгъамбер эркеклерден сонъ, къадынларнынъ биатыны къабул эткен).
13. Эй, иман эткенлер! Аллаhнынъ гъадабына огърагъан бир къавмны дост тутманъ. Зира, олар кяфирлернинъ къабирдекилерден (оларнынъ тирилювинден) умют кескенлери киби, ахиреттен умют кескенлердир.
(Бу аетнинъ сонъки джумлеси бойле де анълашыла билир: Зира, олар къабирлерде булунгъан кяфирлернинъ къуртулыштан умют кескенлери киби, ахиреттен де умют кескендирлер).

61. эс-САФФ

Адыны му'минлернинъ саф тутаракъ, Аллаh ёлунда дженклешкенлерини бильдирген 4-нджи аетинден алгъан, Мединеде энген, 14 аеттир.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1. Коклерде ве ердекилернинъ эписи Аллаhны тесбих этер. О, усьтюндир, икмет саибидир.
2. Эй, иман эткенлер! Япмайджакъ шейлеринъизни ничюн сёйлейсинъиз?
(Риваетке коре, мусульманлар: Амеллернинъ Аллаh янында энъ севгилиси ангиси олгъаныны бильсе эдик, о огъурда малларымызны ве джанларымызны феда этер эдик, деген эдилер. Бунынъ узерине: «Шубесиз ки, Аллаh озь ёлунда дженклешкенлерни север», манасындаки ает назиль олды. Факъат Ухуд дженкинде базыларнынъ кери дёнюви, аеттеки тенкъитнинъ себеби олгъан).
3. Япмайджакъ шейлеринъизни сёйлеменъ, Аллаh къатында буюк бир нефретнен къаршыланыр.
4. Аллаh, озь ёлунда пекишик бир бина киби саф тутаракъ дженклешкенлерни север.

5. Бир заман Муса къавмына: Эй, къавмым! Мен Аллаһнынъ сизге ёллагъан эльчиси олгъанымны бильгенинъиз алда, ничюн мени ынджытмакътасынъыз? деген эди. Олар ёлдан сапкъанларынен, Аллаһ да къальплерини саптыргъан эди. Аллаһ, фасыкълар топлулыгъыны догъру ёлгъа къоймаз.
6. Хатырла ки, Мерьем огълу Иса: Эй, Исраил огъуллары! Мен сизге Аллаһнынъ эльчисийим, менден эвель кельген Тевратны догърулайыджы ве менден сонъ келеджек Аһмед адында бир Пейгъамберни де, мужделейиджи оларакъ кельдим, деген эди. Факъат о, оларгъа ачыкъ делиллер кетиргенинен: Бу ап-ачыкъ бир тылсым, дедилер.
7. Ислямгъа чагъырылгъаны алда, Аллаһкъа нисбетен ялан уйдургъандан даа залым ким олар билир! Аллаһ залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа ириштирмез.
(Аллаһкъа нисбетен ялан уйдурув – Онъа ширк къошув, эвлят ифтира этюв, аетлерини сихир оларакъ васыфландырувдыр).
8. Олар агъызларынен Аллаһнынъ нурыны сёндюрмек истейлер. Албуки, кяфирлер истемеселер де, Аллаһ нурыны тамамлайджакъ.
(Кяфирлер Аллаһнынъ динине, китабына ве делиллерине сихир, шиир ве кехянет диерек, ифтиралар уйдурсалар да, Аллаһнынъ дини юджеледжек).
9. Мушриклер истемеселер де, динини бутюн динлерге усьтюн япмакъ ичюн, Пейгъамберини хидает ве хакъ иле ёллагъан Одыр.
10. Эй, иман эткенлер! Сизни аджджы бир азаптан къуртараджакъ тиджаретни сизге косьтерейимми?
11. Аллаһ ве Ресулына инаныр, малларынъызнен ве джанларынъызнен Аллаһ ёлунда джихад этер исенъиз. Эгер билир исенъиз, бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
12. Иште, бу такъдирде, О, сизинъ гунахларынъызны багъышлар, сизни земининден ирмакълар акъкъан дженнетлерге, Адн дженнетлериндеки гузель мескенлерге къояр. Иште, энъ буюк къуртулыш будыр.
13. Севеджек башкъа бир шейинъиз даа бар: Аллаһтан ярдым ве якъын бир фетих. Му'минлерни (буларнен) мужделе.
(«Якъын бир фетих» акъкъында шу ёрумлар япылгъан: Мекkенинъ мусульманлар тарафындан фетих этиледжеги; Къурейш узеринден гъалебе эльде этиледжеги; Иран ве шаркъий Римнинъ мусульманларнынъ акимиети алтына кириджеги).
14. Эй, иман эткенлер! Аллаһнынъ ярдымджылары олунъ. Догърусы, Мерьем огълу Иса хаварийлерге: Аллаһкъа (баргъан ёлда) меним ярдымджыларым ким? деген эди. Хаварийлер де: Аллаһ (ёлунынъ) ярдымджылары бизмиз, деген эдилер. Исраил огъулларындан бир къысмы инангъан, бир къысмы да, инкяр эткен эди. Ниает, биз инангъанларны, душманларына къаршы дестекледик. Бойледже, усьтюн кельдилер.
(«Хаварийлер» Аз.Исагъа эр кестен эвель инангъан ве ярдымджы олгъан 12 ихляслы ве темиз инсангъа берильген исимдир. Аз.Исагъа

инангъанлар, о Аллаhнынъ къулы ве Пейгъамбери олгъаныны тасдикъ этерек, кокке юксельтильгенине инангъанлардыр. Аз.Исаны инкяр эткенлер исе, о Аллаhнынъ огълу ве учьнинъ учюнджиси олгъаныны сёйлегенлердир).

62. эль-ДЖУМ'А

Адыны 9-нджи аетте кечкен «джум'а» келимесинден ала. Мединеде энген, 11 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде олгъанларнынъ эписи мулькнинъ саиби, эксикликтен узакъ, азиз ве хаким олгъан Аллаhны тесбих этер.
2. Чюнки, уммийлерге араларындан, озьлерине аетлерини окъугъан, оларны темизлеген, оларгъа Китапны ве икметни огреткен бир Пейгъамбер ёллагъан Одыр. Шубесиз, олар эвельден ап-ачыкъ бир сапыкълыкъ ичинде эдилер.
3. (Пейгъамберни) му'минлерден аля оларгъа къошулмагъан дигер инсанларгъа да ёллагъандыр. О, азиздир, хакимдир.
   (Аз.Пейгъамбер араплардан башкъа миллетлерге де Пейгъамбер оларакъ ёлланылгъандыр. Чюнки, Пейгъамберимизнинъ пейгъамберлиги ве рисалети умумий ве девамийдир. О къыяметке къадар келеджек бутюн инсанларгъа Пейгъамбер оларакъ ёлланылгъан).
4. Бу, Аллаhнынъ лютфидир. Оны истегенине берир. Аллаh буюк лютф саибидир.
5. Тевратнен месулиетли тутулып да, онен амель этмегенлернинъ вазиети, джылтларнен китап юкленген эшекнинъ вазиети кибидир. Аллаhнынъ аетлерини яланлагъан къавмнынъ вазиети не фенадыр! Аллаh залымлар топлулыгъыны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
   (Бу тешбихтен анълашылгъаны киби, китап инсанларгъа амель этилюви ичюн ёлланылгъан; акс алда, юк олувдан башкъа бир файда теминлемез).
6. Де ки: Эй, еудийлер! Бутюн инсанлар дегиль де, ялынъыз озюнъиз Аллаhнынъ достлары олгъанынъызны идда этмекте исенъиз, бунда да самимий исенъиз, айды, олюмни истенъ (бакъайыкъ)!
   («Биз Аллаhнынъ огъуллары ве достларымыз», деген еудийлерден аман олюмни арзу этювлери истенген. Чюнки, Аллаhнынъ достлары ахиретни усьтюн корьгенлер. Олюм исе, ахиретнинъ башлангъычыдыр).
7. Амма олар, эвельден япкъанлары себебинден, олюмни асла истемезлер. Аллаh залымларны пек яхшы билир.
   (Чюнки, залымларнынъ ишлери, инкяр ве исьян олгъан. Буларны япкъанлар олюмни истеп оламазлар).
8. Де ки: Сизинъ ондан къачтыгъынъыз олюм мытлакъа сизни тападжакъ.

Сонъра да, корюльгенни ве корюльмегенни билиджи Аллаhкъа дёндюриледжексинъиз де, О сизге бутюн япкъанларынъызны хабер береджек.

9. Эй, иман эткенлер! Джума куню намазгъа чагъырылгъан (эзан окъулгъан) вакъытта, аман Аллаhны анъмагъа чапышынъ ве алыш-веришни быракъынъ. Эгер бильмиш олсанъыз, эльбетте бу сиз ичюн даа хайырлыдыр.
10. Намаз къылынгъанынен, артыкъ ер юзюне дагъылынъ ве Аллаhнынъ лютфинден истенъ. Аллаhны чокъ зикр этинъ; умют этилир ки, къуртулышкъа ириширсинъиз.
11. Олар бир тиджарет ве эглендже корьген вакъытларында, аман дагъылып, онъа барырлар ве сени аякъта быракъырлар. Де ки: Аллаhнынъ янында булунгъаны, эгленджеден ве тиджареттен даа файдалыдыр. Аллаh рызыкъ бергенлернинъ энъ хайырлысыдыр.

(Риваетке коре, Мединеде къытлыкъ яшангъан бир девирде Аз.Пейгъамбер, джума хутбеси окъугъанда, о ерден ашайт юклю бир керван кече эди. Керваннынъ кельгенини бильдирген деф сесини эшиткенинен, эр кес кервангъа чапты, ялынъыз он эки адам къалды. Ает бунынъ узерине назиль олды, эски заманларда бир керван кельген вакъытта онъа нисбетен къуванч косьтериши олмакъ узьре, деф чалынyр эди).

63. эль-МУНААФИКЪУУН

Мединеде энген, 11 аеттир. Мунафыкъларнынъ давранышларындан сёз юрсетильгени ичюн, бу адны алгъан.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1. Мунафыкълар санъа кельгенлеринде: Шаатлыкъ этермиз ки, сен Аллаhнынъ Пейгъамберисинъ, дерлер. Аллаh да билир ки, сен эльбетте, Онынъ Пейгъамберисинъ. Аллаh мунафыкъларнынъ кесен-кес яланджы олгъанларыны бильмекте.
2. Еминлерини къалкъан этип, Аллаh ёлундан саптылар. Акъикъатен, оларнынъ япкъанлары не фенадыр!
3. Бунынъ себеби, оларнынъ башта иман этип, сонъра инкяр этювлеридир. Бу себептен, къальплери муурьленгендир. Артыкъ олар ич анъламазлар.
4. Оларны корьген вакътынъда, къыяфетлери ошунъа кетер, лаф этселер, сёзлерини динълерсинъ. Олар санки диваргъа таянгъан кутюклер кибидир. Эр гурюльтини озь алейхилерине санарлар. Душман олардыр, олардан сакъын. Аллаh оларнынъ джанларыны алсын. Насыл бу алгъа кельмектелер?

(Тасдикъ эткенлерини тиллеринен сёйлегенлери алда, къальплеринен инкяр эткен, бойледже, сёйлегенлери, инанчларынынъ акси олгъан

мунафыкъларнынъ джуссели, ири ве якъышыкълы инсанлар олгъаны ифаделенмекнен, мунафыкъларнынъ ребери Абдуллах б. Убей, Мугъиз б. Къайс ве Джедб б. Къайскъа ишарет этильген. Акъикъатен, булар косьтеришли вуджутларынен Аз.Пейгъамбернинъ меджлисине келир, диваргъа таяныр, бедиий ве тесирли къонушмалар япар эдилер. Булар бу арекет ве давранышларнен урба кийдирильген кутюклерге я да диваргъа таяндырылгъан керестелерге бенъзетильгенлер. Къалыплары бар, факъат къальп ве идраклери ёкътыр, эки юзлюликлери себебинден, чокъ къоркъакътырлар. Бунъа рагъмен, олар энъ телюкели душман билинмелидирлер).

5. Оларгъа: Келинъ, Аллаһ Пейгъамбери сиз ичюн магъфирет тилесин, денильген вакъытта, башларыны чевирирлер ве сен оларнынъ буюклик таслаяракъ, узакълашкъанларыны корерсинъ.
6. Оларгъа магъфирет тилесенъ де, тилемесенъ де, бирдир. Аллаһ оларны кесен-кес багъышламайджакъ. Чюнки, Аллаһ ёлдан чыкъкъан топлулыкъны догъру ёлгъа къавуштырмаз.
(Аз.Пейгъамбер, Бени Мусталикъ сеферинде олгъанда, Мурейси сувы башында Джехджах б. Саид (р.а.)нен Синан-ы Джухений арасында къавгъа чыкъкъан, факъыр мухаджирлерден бири Джехджах лехине къавгъагъа киришкен. Мунафыкъларнынъ буюги Абдулах б. Убей де мухаджирлерге агъыр акъаретлер савураракъ, ярдым этильмемесини сёйлеген. Даа пек генч яшта олгъан Зейд б. Эркъам (р.а.) бу ашшалайыджы сёзлерни эшиткен эди. Вазиетни Аз.Пейгъамберге хабер берген. Аз.Пейгъамбер де, Ибн Убейни чагъыртаракъ, сёйлегенлерини сораштыргъан. Ибн Убей мухаджирлернен багълы къабаатлавларыны инкяр эткенинен, Аз.Пейгъамбер ве сахабе янында яланджы вазиетине тюшкенинден, сонъ дередже кедерленген Зейднинъ догърулыгъы бу суренинъ энювинен ортагъа чыкъкъан. Ибн Убей исе, аетте бильдирильгени киби, озюне теклиф олунгъан истигъфар талапларыны ред эткен. Аз.Пейгъамбернинъ узурына барувны шанына сыгъдырмагъан. Арадан чокъ вакъыт кечмеден, агъыр бир хасталыкънен ольген).
7. Олар: Аллаһнынъ эльчиси янында булунгъанлар ичюн ич бир шей арджламанъ ки, дагъылып кетсинлер, дегенлер эди. Албуки, коклернинъ ве ернинъ хазинелери Аллаһнынъдыр. Факъат мунафыкълар буны анъламазлар.
8. Олар: Ант олсун, эгер Мединеге къайтсакъ, усьтюн олгъан зайыф олгъанны о ерден мытлакъа чыкъараджакъ, дей эдилер. Албуки, асыл усьтюнлик анджакъ Аллаһнынъ, Пейгъамберининъ ве му'минлернинъдир. Факъат мунафыкълар буны бильмезлер.
(Мунафыкълар озьлерини кучьлю, шерефли, мусульманларны зайыф, ашша корьмектелер, Бени Мусталыкътан къайткъанда, оларны Мединеден чыкъараджакъларыны сёйлей эдилер).
9. Эй, иман эткенлер! Малларынъыз ве балаларынъыз сизни Аллаһны анъмакътан узакълаштырмасын. Ким буны япса, иште олар зиянгъа

огърагъанлардыр.

10. Эр анги биринъизге олюм келип де: Раббим! Мени якъын бир муддеткедже кечиктирсенъ де, садакъа берип, яхшылардан олсам! деювинъден эвель, сизге берген рызкъымыздан арджланъ.
11. Аллаh, эджели кельгенде, ич кимсени (олюмини) кечиктирмез. Аллаh япкъанларынъыздан хабердардыр.

64. эт-ТЕГЪААБУН

Мединеде энген, 18 аеттир. Адыны, докъузынджы аетте кечкен ве алданув, кяр-зарар манасына кельген «_+тегъаабун+_» келимесинден алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Коклерде ве ерде не бар исе, эписи Аллаhны тесбих этер. Мульк Онынъдыр. Хамд Онъадыр. О, эр шейге къадирдир.
2. Сизни яраткъан Одыр. Бойле экен, киминъиз кяфир, киминъиз му'миндир. Аллаh япкъанларынъызны корюджидир.
3. Коклерни ве ерни ерли-ериндже яратты. Сизни шекиллендирди ве шекиллеринъизни де, гузель япты. Дёнюш анджакъ Онъадыр.
(Аетлерден анълашылгъанына коре, Аллаh инсанларны эр тарафлы усьтюн къабилиетли оларакъ яраткъан, бойле экен, бир къысмы яратылыштаки къабилиетининъ аксине, озь ирадесинен куфюрни сечкен. Инсанларнынъ бир къысмы да, кене озь ирадесинен, шахсына уйгъун иманны сечкен).
4. Коклерде ве ерде олгъанларны билир. Гизлегенлеринъизни ве ашкяр этkенлеринъизни де билир. Аллаh къальплерде олгъанны билиджидир.
5. Даа эвель инкяр эткенлернинъ хабери сизге келип етмедими? Иште, олар (дюньяда) япкъанларынынъ джезасыны таттылар. Олар ичюн элем бериджи бир азап да бар.
(Булар – Нуh, hууд, Салих ве Луут Пейгъамберлернинъ куфюрде исрар эткен топлумларыдыр).
6. (О азапнынъ себеби) шу ки, оларгъа Пейгъамберлери ап-ачыкъ делиллер кетирген эдилер, факъат олар: Бир бешер бизни догъру ёлгъа алып бараджакъ экенми? дедилер, инкяр эттилер ве юзь чевирдилер. Аллаh да, ич бир шейге мухтадж олмагъаныны косьтерди. Аллаh зенгиндир, хамдге ляйыкътыр.
7. Инкяр эткенлер, кесен-кес тирильтильмейджеклерини илери сюрдилер. Де ки: Ёкъ! Раббиме ант олсун ки, мытлакъа тирильтиледжексинъиз, сонъра япкъанларынъыз сизге хабер бериледжек. Бу, Аллаhкъа коре къолайдыр.
8. Шунынъ ичюн Аллаhкъа, Пейгъамберине ве эндирген о нурымызгъа (Къур'ангъа) инанынъ. Аллаh япкъанларынъыздан хабердардыр.
9. Махшер вакътында сизни топлайджакъ куню, иште о зарар кунюдир.

(Анджакъ) ким Аллаhкъа инанса ве файдалы иш япса, Аллаh онынъ яманлыкъларыны къапатыр, оны (ве онъа бенъзегенлерини), ичинде эбедий къаладжакъ, алтларындан ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр. Иште, буюк къуртулыш будыр.

(Къыямет куню эр кес бир ерге кетирилип топланаджакъ ве япкъанларынынъ эсабы сораладжакъ. О куню яманларнынъ алдангъаны, яхшыларнынъ да акълы олгъаны ортагъа чыкъаджакъ. Аеттеки «_+йевму'т-тегъаабун+_» ифадесине «кяр-зарар куню» манасы да берильген).

10. Инкяр эткен ве аетлеримизни яланлагъанларгъа кельгенде, иште олар джеэннем эхлидирлер. О ерде эбедий къаладжакълар. Не фена барыладжакъ ердир о ер!

11. Аллаhнынъ изни олмадан, ич бир мусибет токъунмаз. Ким Аллаhкъа инанса, Аллаh онынъ къальбини догъругъа алып барыр. Аллаh эр шейни билиджидир.

(Аллаhнынъ ильми, ирадеси ве такъдири олмадан, инсангъа ич бир мусибет кельмез. Факъырлыкъ, хасталыкъ, олюм ве къасевет киби сыкъынтылар Аллаhнынъ такъдиринен олгъанына инангъан кимсе бу мусибетлерни сабыр ве метанетнен къаршылар).

12. Аллаhкъа итаат этинъ, Пейгъамберге де итаат этинъ. Юзь чевирсенъиз, билинъ ки, эльчимизге тюшкени, ап-ачыкъ бир теблигъдир.

13. Аллаh; Ондан башкъа ич бир илях ёкътыр. Му'минлер ялынъыз Аллаhкъа таянып ишансынлар.

14. Эй, иман эткенлер! Зевджелеринъизден ве балаларынъыздан сизге душман олгъанлар да бар, олардан сакъынынъ, амма афу этер, къусурларыны козьлерине тюртмез, къусурларыны къапатыр исенъиз, билинъ ки, Аллаh чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.

15. Догърусы, малларынъыз ве балаларынъыз сиз ичюн бир имтиандыр. Буюк мукяфат исе, Аллаhнынъ янындадыр.

(Риваетке коре, Меккеден иджрет арзусында олгъан базы мусульманларнынъ зевджелери ве балалары, оларнынъ перишан алгъа къаладжакъларыны огге суререк, бабаларыны иджреттен къалдырмакъ истедилер. Факъат иджретнен къазанылгъан юксек мертебелерни огренген мусульманлар къадын ве эвлятларыны, озьлерине мани олмагъа къалкъкъанлары ичюн, джезаландырмакъ истегенинен, бу ает энди; оларнынъ афу этилювини эмир этти. Бундан да гъайры, мал ве балаларнынъ бекленмеген ерде ве вазиетлерде инсанны гунахкъа сокъуп, ахирет азырлыгъындан четлештире биледжегине де, ишарет этильген).

16. О алда, кучюнъиз еткени къадар, Аллаhкъа исьяндан къачынынъ. Динъленъ, итаат этинъ, озь эйилигинъиз ичюн арджланъ. Ким нефсининъ саранлыгъындан къорчаланса, иште олар къуртулышкъа иришкенлердир.

17. Эгер Аллаhкъа (ризасы огърунда) одюнч берир исенъиз, Аллаh оны сиз ичюн къат-къат арттырыр ве сизни багъышлар. Аллаh чокъ мукяфат

бериджидир, джеза берювде аджеле этмейиджидир.

18. Корюльмегенни ве корюльгенни билиджидир. Усьтюндир, икмет саибидир.

65. эт-ТАЛААКЪ

«Талаакъ» – айырмакъ манасындадыр. Суре айырмакъ мевзусындан баас эткени ичюн, бу исимни алгъан. Мединеде энген, 12 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, Пейгъамбер! Къадынларны айыраджагъынъызда, оларны иддетлерини козетерек айырынъ ве иддетни де сайынъ. Раббинъиз Аллаһтан къоркъунъ. Ап-ачыкъ бир аясызлыкъ япувлары алы бир тарафтан, оларны эвлеринден чыкъарманъ, озьлери де чыкъмасынлар. Булар Аллаһнынъ сынъырларыдыр. Ким Аллаһнынъ сынъырларыны кечсе, шубесиз, озюне зулум эткен олур. Билалмазсынъ, бельки, Аллаһ бундан сонъ бир алны ортагъа чыкъара къояр.
(Аетте, Аз.Пейгъамберге хитап этильсе де, укюм умумийдир, бутюн умметке аиттир. Аетке коре, айырылмасы истенген къадынлар, иддетлери дикъкъаткъа алынаракъ, адеттен темизленгенлеринден сонъ айырылыр. Айырылгъан къадыннынъ да, иддетине риает этилир, яни учь хайз я да темизленюв муддети тамамланмадан, – ридж'ый талакъта – къоджа къадынына къайта билир. Бу муддет толгъандан сонъ, айырылмакъ кесен-кеслешир. Айырылгъан къадынларгъа зарар бермемек аетте беян этильген узюр ортагъа чыкъмагъандже, иддетлери биткенге къадар, эвде къалувлары теминленир. Аетте бу муддет ичюн де янъы бир вазиет ортагъа чыкъа биледжеги хатырлатылмакъта ки, бу нефретнинъ севгиге дёнюви, пешманлыкънынъ юзь берюви ве чифтлер арасында узлашувнынъ мейдангъа келювидир. Аслында бир хадисте бильдирильгенине коре, айырмакъ, элял олмакънен берабер, Аллаһ бегенмеген бир элялдыр).

2-3. Иддет муддетлерини толдыргъанларында, оларны я диний ольчюлер ичерисинде (никяхынъыз алтында) тутынъ, я да олардан диний ольчюлерге коре айырылынъ. Аранъыздан адалет саиби эки адамны да шаат тутынъ. Шаатлыкъны Аллаһ ичюн япынъ. Иште, бу Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанларгъа берильген огюттир. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онъа бир чыкъыш ёлу ихсан этер ве онъа беклемеген еринден рызыкъ берир. Ким Аллаһкъа ишанса, О, онъа етер. Шубесиз, Аллаһ эмрини ерине кетириджидир. Аллаһ эр шей ичюн бир ольчю къойгъандыр.
(Ает беклев муддетининъ сонъуна якълашкъан къадыннен багълы оларакъ, къоджасы япаджакъ ишлерини сыралай. Булар, я текрар алмакъ, я да джезаландырып, зараргъа сокъмадан айырмакътыр. Эр эки вазиетте де, эки шаат олмасы шарт. Юкъарыдаки аетлерде кечкен

талаакънен багълы эмирлер бойле беян этиле билир: Айырувны суннетке уйгъун шекильде япмакъ, иддетни саймакъ, къадынны эвинден чыкъармамакъ, айырув сырасында шаат тутмакъ, шаатлыкъны хакъ ольчюлери ичинде япмакъ).

4. Къадынларынъыз арасындан адеттен кесильмиш олгъанларнен, адет корьмегенлер хусусында шубе этсенъиз, оларнынъ беклемек муддетлери учь айдыр. Юклю олгъанларнынъ беклемек муддети исе, юклерини быракъувлары (догъурувлары)дыр. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онъа ишинде бир къолайлыкъ берир.
5. Иште, бу Аллаһнынъ сизге эндирген эмридир. Ким Аллаһтан къоркъса, Аллаһ онынъ яманлыкъларыны къапатыр ве онынъ мукяфатыны арттырыр.
6. Оларны кучюнъиз ольчюсинде отургъан еринъизнинъ бир болюминде отуртынъ, оларны сыкъыштырып (кетювлерини теминлемек ичюн), оларгъа зарар бермеге къалкъышманъ. Эгер юклю иселер, догъургъанларына къадар нефакъаларыны беринъ. Сиз ичюн баланы эмизселер, оларгъа акъларыны беринъ, аранъызда уйгъун бир шекильде анълашынъ. Эгер анълашалмасанъыз, баланы башкъа бир къадын эмизеджек.
7. Имкяны кениш олгъан, нефакъаны имкянларына коре берсин; рызкъы тарлашкъан да, Аллаһнынъ онъа бергени къадарындан нефакъа одесин. Аллаһ ич кимсени берген имкяныndан зиядесинен месулиетли тутмаз. Аллаһ бир кучьлюктен сонъ, бир къолайлыкъ яратаджакътыр.
8. Раббининъ ве Онынъ эльчилерининъ эмиринден узакълашып, ёлдан азгъан нидже мемлекетлер бар ки, биз оларны (эалисини) четин бир эсапкъа чеккен ве оларны корюльмеген азапкъа огъраткъандырмыз.
9. Бойледже, олар да япкъанларынынъ къаршылыгъыны таткъанлар ве ишлерининъ сонъу там бир зиян олгъандыр.
10. Аллаһ оларгъа шиддетли бир азап азырлагъан. Эй, инангъан акъыл саиплери! Аллаһтан къоркъунъ. Аллаһ сизге, акъикъатен бир тенбиеджи (китап) эндирген.
11. Иман этип, салих амель ишлегенлерни, къаранлыкълардан айдынлыкъкъа чыкъармакъ ичюн, сизге Аллаһнынъ ап-ачыкъ аетлерини окъугъан бир Пейгъамбер ёллагъан. Ким Аллаһкъа инанса ве файдалы иш япса, Аллаһ оны алтларындан ирмакълар акъкъан, ичинде эбедий къаладжакъ дженнетлерге къояр. Аллаһ о кимсе ичюн, акъикъатен гузель бир рызыкъ берген.
12. Аллаһ еди къат кокни ве ерден де о къадарыны яраткъандыр. Ферман булар арасындан энип турмакътадыр ки, бойледже, Аллаһнынъ эр шейге къадир олгъаныны ве эр шейни ильминен къушаткъаныны билесинъиз.

66. эт-ТАһРИИМ

Адыны Аз.Пейгъамбернинъ базы ашаладджакъларны озюне ясакълагъаныны анълаткъан биринджи аеттен алгъан. Мединеде назиль олгъан, 12 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Эй, Пейгъамбер! Зевджелеринънинъ ризасыны козетерек, Аллаhнынъ санъа элял эткен шейини ничюн озюнъе арам этмектесинъ? Аллаh чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(Ает ишарет эткен адисе шу: Аз.Пейгъамбер зевджелеринден Зейнеб бинти Джахшнынъ эвинде бал шербети ичкен ве бу себепнен, онынъ янында бираз зияде къалгъан. Бу алны куньлеген эки зевджеси Айше ве Хавса араларында къарарлаштырып, Пейгъамбер янларына баргъанда, ондан мегъафир къокъусы кельгенини сёйледилер. Аз.Пейгъамбер мегъафир ашамагъаныны айтты. «Демек ки, балны япкъан къурт мегъафир ялагъан», деди ве бир даа бал шербети ичмемеге емин этти. Суренинъ бу мунасебетнен энгени ривает этильген).
2. Аллаh, (кереккенде) еминлеринъизни бозувынъызны сизге уйгъун япкъан. Сизинъ ярдымджынъыз Аллаhтыр. О, билиджидир, икмет саибидир.
3. Пейгъамбер зевджелеринден бирине гизлиден бир сёз сёйлеген эди. Факъат къадыны, о сёзни башкъаларына хабер берип, Аллаh да буны Пейгъамберге беян эткенинен, Пейгъамбер бир къысмыны бильдирген, бир къысмындан да вазгечкен эди. Пейгъамбер буны онъа хабер бергенинен къадыны: Буны санъа ким бильдирди? деди. Пейгъамбер: Билиджи, эр шейден хабери олгъан Аллаh манъа хабер берди, деди.
(Риваетке коре, Ресулуллах къадыны Хавса эвде олмагъан бир вакъытта, джариеси Марийени онынъ одасына алгъан эди. Хавса бундан хабердар олгъанынен, кедерини бильдирген ве дарылгъан эди. Ресулуллах да Хавсагъа бундан бу яна Марийени тёшегине алмайджагъыны айткъан ве буны гизли тутувыны тенбилиеген эди. Хавса исе, бу меселени Аз.Айшеге анълаткъан, бунынъ узерине юкъарыдаки ает назиль олгъан.
Башкъа бир риваетке коре, Аз.Пейгъамбер олюминден сонъ, халифеликке сырасынен Эбу Бекир ве Умернинъ кечеджеклерини сёйлеген, Хавса Аз.Пейгъамбернинъ бу сырыны Аз.Айшеге сёйлегенинен, вазиет вахий иле Аз.Пейгъамберге бильдирильген ве аетте зикр этильген къонушма садир олгъан).
4. Эгер экинъиз де Аллаhкъа тёвбе этсенъиз, (еринде олур). Чюнки, къальплеринъиз сапкъан эди ве эгер Пейгъамберге къаршы бир-биринъизге аркъа олсанъыз, билесинъиз ки, онынъ досту ве ярдымджысы Аллаh, Джебраил ве му'минлернинъ эйилеридир. Буларнынъ артындан мелеклер де (онъа) ярдымджыдыр.
(Аетте, Аз.Айше ве Хавсагъа хитап этильген, Аз.Пейгъамбернинъ гонълюни алувлары истенильген, куньджюлик, сыр даркъатмакъ ве о хошланмайджакъ адден ашувлардан къачынмакъ меселесинде тенбиеленгенлер).

5. Эгер о сизни айырса, Рабби онъа сизден даа яхшы, озюни Аллаһкъа багъышлагъан, инангъан, себатнен итаат эткен, тёвбе эткен, ибадет эткен, ораза туткъан, тул ве бакире къадынлар бере билир.
(Ает Аз.Пейгъамбернинъ ич бир зевджесини айырмагъанынынъ делилидир).
6. Эй, инангъанлар! Озюнъизни ве аиленъизни, якъарлыгъы инсанлар ве ташлар олгъан атештен къорчаланъ. Онынъ башында аджымагъан, кучьлю, Аллаһнынъ оларгъа буюрылгъанына къаршы кельмеген ве эмир этильгенлерини япкъан мелеклер бардыр.
7. Эй, кяфирлер! Бугунь узюр тилеменъ! Сиз, анджакъ ишлегенлеринъизнинъ джезасыны чекеджексинъиз, (денилир).
8. Эй, иман эткенлер! Самимий бир тёвбе иле Аллаһкъа дёнюнъ. Умют этилир ки, Раббинъиз сизинъ яманлыкъларынъызны къапатыр. Пейгъамберни ве онынънен бирликте иман эткенлерни утандырмайджакъ куньде Аллаһ сизни, ичлеринден ирмакълар акъкъан дженнетлерге къояр. Оларнынъ оглеринден ве сагъларындан (амеллерининъ) нурлары айдынлатып кетер де, «Эй, Раббимиз! Нурымызны биз ичюн тамамла, бизни багъышла; чюнки, Сен эр шейге къадирсинъ», дерлер.
(«Самимий бир тёвбе» дие терджиме этильген «_+тёвбе-и насууһ+_» ичюн бир чокъ ёрум япылгъан. Буларнынъ умумий нокътасы шу: «_+Насууһ+_», «_+нусһ+_» эсасындандыр. Бунъа коре, «_+тёвбе-и насууһ+_» тёвбе эткеннинъ озь нефсине насиат динълете билюви, гунахларына сонъ дередже кедерленюви ве артыкъ оларгъа дёнмемеге къарар берюви демектир).
9. Эй, Пейгъамбер! Кяфирлерге ве мунафыкъларгъа къаршы джихад эт, оларгъа нисбетен серт давран, оларнынъ бараджакъ ерлери джеэннемдир. О барыладжакъ ер не де фенадыр!
10. Аллаһ инкяр эткенлерге Нуһнынъ къадынынен Луутнынъ къадыныны мисаль берди. Бу экиси, къулларымыздан эки салих кишининъ никяхлары алтында олгъанда, оларгъа хаинлик яптылар. Къоджалары Аллаһтан кельген ич бир шейни олардан узакълаштыралмады. Оларгъа: Айды, атешке киргенлернен берабер сизде киринъ! денильди.
11. Аллаһ, инангъанларгъа да Фыравуннынъ къадыныны мисаль косьтерди. О: Раббим! Манъа къатынъда, дженнетте бир эв яп; мени Фыравундан ве онынъ (фена) ишинден къорчала ве мени залымлар топлулыгъындан къуртар! деген эди.
12. Иффетини къорчалагъан, имран къызы Мерьемни де (Аллаһ орьнек косьтерди). Биз онъа рухумыздан уфледик ве Раббининъ сёзлерини ве китапларыны тасдикъ этти. О, гонъюльден итаат эткенлерден эди.
(Аетлерде баас этильгенлерден Аз.Нуһнынъ къадыны къавмына онынъ меджнун олгъаныны сёйлей эди. Аз.Луутнынъ къадыны да, къоджасына кельген эркек мусафирлерни, гедже атеш якъаракъ, куньдюз де думан чыкъараракъ, хабер бере эди. Экиси де ляйыкъ олгъан джезаларына огъратылдылар.

Фыравунынъ къадыны Асие Аз.Мусагъа иман эткен эди. Бундан толайы, къоджасы Фыравун оны эллеринден ве аякъларындан дёрт къазыкъкъа багълагъан, кокюсине къоджаман бир таш къойгъан, ойледже якъыджы кунешке быракъкъан эди. Эскендже вакътында зикр этильген дуаны япар экен, рухыны теслим эткен).

67. эль-МУЛЬК

Меккеде назиль олгъан, 30 аеттир. Адыны биринджи аетте кечкен «эль-мульк» келимесинден алгъан. Айрыджа, Тебареке, Мунджие, Муджаделе, Мани'а, Вакъие адларынен де анъылыр. Бу сурени эр гедже окъугъаннынъ пек буюк савапкъа наиль оладжагъына ве суренинъ фазилетлерине даир хадислер бар.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Мутлакъ укюмранлыкъ элинде олгъан Аллаh юджелер юджесидир ве Онынъ эр шейге кучю етер.
2. О ки, ангинъизнинъ даа гузель давранаджагъынъызны сынамакъ ичюн олюмни ве аятны яраткъандыр. О, мутлакъ гъалиптир, чокъ багъышлайыджыдыр.
   (Аят манасыз бир варлыкъ олмагъаны киби, олюм де сонъу олмагъан бир ёкъ олув дегиль. Аксине, аят бир хайырлы фаалиетлер мейданы, олюм исе, бу фаалиетлернинъ къаршылыгъыны тападжакъ эбедий варлыкъ саасына кечювни теминлеген бир дёнюш нокътасы ве – Пейгъамбер (с.а.)нынъ да бильдиргени киби – бир тенбиеджидир).
3. О ки, бир-биринен аэнкдар еди кокни яраткъан. Рахман олгъан Аллаhнынъ яратышында ич бир уйгъунсызлыкъ коралмазсынъ. Козюнъни чевир де, бир бакъ, бир бозукълыкъ коре билесинъми?
4. Сонъра козюнъни текрар-текрар чевирип бакъ, козь (къыдыргъан бозукълыкъны тапмакътан) аджиз ве перишан алда санъа дёнеджек.
5. Ант олсун ки, биз (дюньягъа) энъ якъын олгъан кокни къандиллернен донаттыкъ. Буларны шейтанларгъа атеш данелери яптыкъ ве оларгъа алевли атеш азабыны азырладыкъ.
   (Базы тефсирлерге коре, бу ерде авада парылдагъан, бир атеш данеси киби, тез ве тек бир ёлда арекет этип сёнген «шихаб»лар козьде тутулмакъта. Бу акъта Хиджр суресининъ 16-18 ве Сааффаат суресининъ 6-10-нджи аетлерине бакъ.).
6. Рабблерини инкяр эткенлер ичюн, джеэннем азабы бар. О не фена дёнюштир!
7. О ерге атылгъанларында, онынъ къайнагъанда чыкъаргъан увултысыны эшитирлер.
8. Аман-аман джеэннем опькесинден чатлайджакъ! Эр не вакъыт о ерге бир топлулыкъ атылса, онынъ бекчилери оларгъа: «Сизге, (бу азап иле)

къоркъутыджы бир пейгъамбер кельмеген эдими?» дие сорарлар.

9. Олар бойле джевап берирлер: «Эбет, догърусы бизге (бу азап иле) къоркъуткъан бир пейгъамбер кельген эди; факъат биз (оны) ялан сайгъан ве Аллаһнынъ ёллагъан бир шейи ёкъ, сиз олгъан-оладжагъы буюк бир сапыкълыкъ ичиндесинъиз!» деген эдик.
10. Ве эгер къулакъ аскъан я да акълымызны къуллангъан олса эдик, (шимди) шу алевли джеэннемнинъ махкумлери арасында олмаз эдик! дие иляве этерлер.
11. Бойледже, гунахларыны итираф этерлер. Артыкъ (Аллаһнынъ рахметинден) узакъ олсун о алевли джеэннемнинъ махкумлери!
12. Факъат даа корьмеден, Рабблеринден (азабындан) къоркъкъанларгъа кельгенде, олар ичюн, керчектен эм багъышланма, эм де буюк мукяфат бар.
13. Сёзюнъизни истер гизленъ, истер ашкяр этинъ; билинъ ки, О, къальплернинъ ичиндекини бильмекте.
14. Яраткъан ич бильмезми? О энъ индже ишлерни корюп бильмектедир ве эр шейден хабердардыр.
15. Ер юзюни сизге боюн эгдирген Одыр. О алда, ернинъ омузларында (узеринде) долашынъ ве Аллаһнынъ рызкъындан ашанъ. Дёнюш, анджакъ Онъадыр.
(Бу ерде ер юзюнинъ инсанларнынъ файдаланувларына азыр ве уйгъун бир вазиетте яратылгъаныны ифаде этиджи бир мисаль мевджуттыр. Ер юзю, омузларында долашыладжакъ бир алда эмирге бойсундырылгъанына коре, артыкъ дюньяда инсанларгъа боюн эгмейджек ич бир маддий варлыкъ ёкъ демектир. Бу ает-и керимеде инсанлыкъны ве хусусен мусульманларны даима юксельмеге бир тешвикъ бар).
16. Кокте олгъаннынъ сизни ерге батырып йибермейджегинден эминсинъизми? О заман ер сарсылдыкъча сарсылыр.
(Алемнинъ тедбири иле вазифедар мелеклерге ишарет олгъаны бильдирильмекнен берабер; асыл фиильни яратыджи ве джезаны бериджи Дженаб-ы Аллаһтыр, эр шей Онынъ изни ве эмринен мейдангъа кельмектедир).
17. Яхут кокте олгъаннынъ узеринъизге таш ягъдыргъан (бир фыртына) ёлламайджагъындан эминсинъизми? Иште, бу техдидимнинъ не олгъаныны якъында биледжексинъиз!
18. Ант олсун ки, олардан эвелькилер де (буны) ялан сайгъан эдилер; амма меним къаршылыгъына берген азабым насыл олгъан эди!
19. Усьтлеринде къанатларыны ачып-къапатып учкъан къушларны (ич) корьмедилерми? Оларны (авада) Рахман олгъан Аллаһтан башкъасы тутмай. Шубесиз, О, эр шейни корьмектедир.
20. Рахман олгъан Аллаһкъа нисбетен шу сизге ярдым этеджек аскерлеринъиз къана, кимдир? Инкярджылар, анджакъ терен бир гъафлет ичинде булунмакътадырлар.

21. Аллаһ сизге берген рызыкъны кессе, сизге рызыкъ бере биледжек ким? Ёкъ, олар азгъынлыкъ ве нефретте тирелип турмакътадырлар.
22. Шимди (тюшюнинъиз бакъайыкъ) юзюкъоюн къапанаракъ юрген, (барыладжакъ) ерге даа эйи етиширми, ёкъса догъру ёлда тюзгюн юргенми?
23. (Ресулым!) Де ки: Сизни яраткъан, сизге эшитмек дуйгъусы, козьлер ве юреклер берген Одыр! Не де аз шукюр этесинъиз!
24. Де ки: Сизни ер юзюнде чокълаштырып даркъаткъан Одыр; анджакъ Онынъ узурына келип топланаджакъсынъыз.
25. «Догъру сёзлю олсанъыз (сёйленъ), бу техдид не вакъыт (керчеклешеджек)» дерлер.
26. Де ки: О бильги анджакъ Аллаһкъа махсустыр. Мен исе, садедже ап-ачыкъ бир тенбиеджийим.
27. Амма, оны (азапны) якъындан корьген вакъытларында инкяр эткенлернинъ юзьлери къарараджакъ ве (оларгъа): Иште, сизинъ истеп тургъанынъыз будыр! дениледжек.
28. Де ки: Аллаһ мени ве янымдакилерни (сизинъ истегинъизге коре) ёкъ этсе я да (ойле олмайып) бизни къорчаласа (сёйленъ бакъайыкъ), инкярджыларны якъыджы азаптан къуртараджакъ ким?
29. Де ки: (Сизни имангъа давет эттигимиз) О (Аллаһ) чокъ мерхаметлидир; биз Онъа иман эткен ве тек Онъа ишанып таянгъандырмыз. Сиз кимнинъ ап-ачыкъ сапыкълыкъ ичинде олгъаныны якъында огренеджексинъиз!
30. Де ки: Сувунъыз чекиле къойса, сёйленъ, бакъайыкъ, сизге ким бир акъар сув кетире билир?

68. эль-КЪАЛЕМ

Меккеде назиль олгъан, 52 аеттир. «Нуун» суреси дие де анылыр. Адыны ильк аетиндеки «къалем» келимесинден алгъан.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-2. Нуун. Къалемге ве (къалем туткъанларнынъ) язгъанларына ант олсун ки, (Ресулым), сен – Раббинънинъ нимети саесинде – меджнун дегильсинъ.

(«Нуун», бир фикирге коре, эджа арифлериндендир, манасыны ялынъыз Аллаһ билир. Бунынъ манасыны бермек джеэтине баргъанлар исе, даа зияде «Хокъкъа» келимесинен маналандыргъанлар. Бойледже, бу ердеки емин хокъкъанен къалемге ве къалемнен язылгъанларгъа этильмектедир. Бу суреден эвель назиль олгъан Алякъ суресинде де, окъумагъа дикъкъат чекильгени бу мананы тасдикъламакъта.

Мушриклернинъ эвеллери Аз.Пейгъамберни дели-диване дегенлерине джевап олгъан 2-нджи аетте исе, Ресул-ы Экремнинъ Аллаһнынъ нимети иле Пейгъамберлик мертебесине иришкени беян этильмекте ве

затен эр чешит кемалат аляметлери озюнде мевджут олгъан Аз.Пейгъамберге нисбетен бу ифтирада булунгъан мушриклернинъ яланджылыкълары юзьлерине урулмакъта).

3. Ич шубесиз, сен ичюн битмеген-тюкенмеген бир мукяфат бар.

4. Ве сен, эльбетте юдже бир ахлякъ узериндесинъ.

5-6. Ангинъизде делилик олгъаныны якъында сен де кореджексинъ, олар да.

7. Догъръусы, Раббинъ озь ёлундан сапкъан инсанны энъ яхшы билиджидир, хидаетке иришкенлерни де энъ яхшы билиджи Одыр.

8. О алда, (акъикъатны) ялан сайгъанларгъа боюн эгме!

9. Олар истерлер ки, сен йымшакъ даврансанъ да, олар да санъа йымшакъ даврансынлар.
(Мушриклернинъ Ресулуллахтан тевхид курешинде йымшакъ давранувы меселесиндеки истеклерине ишарет этильмекте).

10-
14. (Ресулым!) Чокъ емин эткен, менфур, даима къусур къыдырып, тенкъит эткен, токътамадан лаф ташыгъан, яхшылыкъкъа эп мани олгъан, теджавузкяр, гунахкъа татынгъан, къаба ве серт, бутюн булардан сонъ, бир де сойсызлыкънен тамгъалангъан кимселерден ич бирине, малы ве огъуллары бардыр дие, сакъын боюн эгме.

15. Онъа аетлеримиз окъулгъан вакъытта о: «Эвелькилернинъ масаллары!», дер.

16. Биз якъында онынъ бурнуна тамгъа ураджакъмыз (Кибирини къырып, резиль этеджекмиз).

17-
18. Биз вакъты иле «багъча саиплери»не беля бергенимиз киби, оларгъа да беля бердик. О вакъытта олар (багъча саиплери), саба олгъанда (кимсе корьмеден) оны (махсулларны) топлайджакъларына емин эткен эдилер. Олар истисна да этмей эдилер.
(«Иншааллааһ» демей эдилер я да ёкъсулларнынъ пайыны айырмай эдилер).

19-
20. Факъат олар даа юкъуда олгъанда, Раббинънинъ къатындан (ёллангъан) къушатыджы бир афат (атеш) багъчаны сара къойды да, багъча къапкъара кесильди.

21-
22. (Бу тарафта исе) олар, саба олгъанынен: Мадем топлайджакъсынъыз, айды, эрте-ярыкъ махсулынъызнынъ башына барынъ! дие бир-бирилерине сеслендилер.

23-
24. Деркен: Аман, бугунь о ерде ич бир ёкъсул янынъызгъа сокъулмасын! дие фысылдаша-фысылдаша ёлгъа къоюлдылар.

25. (Эбет, ёкъсулларгъа ярдымгъа) кучьлери еткени алда, оларны ярдымдан махрум этмек ниети ве азми иле эрте ёлгъа тюштилер.

26. Факъат багъчаны корьгенлеринде: мытлакъа ёлумызны шашыргъан олмалымыз! дедилер.
(Янълыш ерге кельмегенлерини анълагъанларынен де, бойле дедилер:)

27. Ёкъ, ёкъ, догъръусы, биз махрум быракъылгъанмыз!

28. Араларындан ортанджылары бойле деди: Мен сизге «Раббинъизни

тесбих этсенъиз я», демеген эдимми?

29. Раббимизни тесбих этермиз; догърусы, биз (озь-озюмизге) язықъ эткенмиз, дедилер.
30. Артындан къабаатны бир-бирилерине юклемеге башладылар.
31. (Ниает) бойле дедилер: Языкълар олсун бизге. Акъикъатен, биз ёлдан азгъан кишилер экенмиз.
32. Бельки, Раббимиз бизге бунынъ ерине даа яхшысыны берир. Чюнки, биз (артыкъ) Раббимизни (Онынъ хошнутлыгъыны) арзуламакътамыз.
33. Иште, азап бойледир. Ахирет азабы исе, эльбетте даа буюк. Кешке бильселер эди!
34. Шу да муакъкъакъ ки, такъва саиплери ичюн Рабблери къатында ниметлери бол дженнетлер бар.
35. Ойле я, (Аллаһкъа) теслимиет косьтергенлерни, (о) гунахкярлар киби тутармызмы ич?
36. Сизге не ола? Не шекильде укюм бермектесинъиз?
37. Ёкъса, сизге аит бир китап бар да, (бу батыл инанувларны) онда окъумакътасынъызмы?
38. Онда, бегенген эр шейинъиз сиз ичюн мытлакъа бардыр (дие язылымы)?
39. Ёкъса, «Не укюм этсенъиз, мытлакъа сизинъдир», дие сизинъ лехинъизге, тарафымыздан берильген, къыямет кунюне къадар кече биледжек кесен-кес сёзлер бармы?
40. Сонъра олардан: Бу идданы оларнынъ ангиси мудафаа этеджек?
41. Ёкъса, оларнынъ ортакълары бармы? Сёзлеринде догъру иселер, айды, кетирсинлер ортакъларыны!
42. О куню инджиктен ачылыр ве седждеге давет этилирлер; факъат кучьлери етмез.
(Арапчада «инджиктен ачылмакъ» демекнен, ишлернинъ къыйынлашувы я да бутюн акъикъатларнынъ ашкяр ортагъа чыкъувы манасындадыр).
43. Козьлери хорлукътан ашагъы энген бир алда, оларны зиллет къаплар. Албуки, олар сап-сагълам олгъанда да, седждеге давет этиле эдилер (факъат кене седжде этмей эдилер).
44. (Ресулым!) Сен бу сёзни (Къур'анны) ялан сайгъанны манъа быракъ (озюнъни кедерлендирме). Биз оларны бильмеген бир тарафларындан яваш-яваш азапкъа якълаштырмакътамыз.
45. Оларгъа мухлет бермектем. Догърусы, меним фентим (тузагъым) чокъ къавидир!
46. Ёкъса, сен олардан бир акъ истемектесинъ де, бу себептен, олар агъыр бир бордж астында къалмакъталармы?
47. Яхут гъайбнынъ бильгиси оларнынъ нездинде де, олар (истегенлери киби) язмакъталармы?
48. Сен Раббинънинъ укмини сабырнен бекле. Балыкъ саиби (Юнус) киби олма, о вакъытта о, дертли-дертли Раббине нияз эткен эди.

49. Эгер Раббинден онъа бир нимет келип етишмеген олса эди, о мытлакъа азарланаджакъ бир алда, кимсесиз бир улькеге атыладжакъ эди.
50. Факъат сонъунда, Рабби оны сечти (вахий берди) ве оны салихлерден этти.
51. О инкяр эткенлер, Зикрни (Къур'анны) эшиткен вакъытларында, аз къалды, сени козьлеринен девиреджек эдилер. Аля даа (кин ве аседлеринден:) «Ич шубе ёкъ, о бир делидир», дедилер.
52. Албуки, о (Къур'ан), алемлер ичюн анджакъ бир огюттир.

69. эль-ХААКЪКЪА

Меккеде назиль олгъан бу суре 52 аеттир. Адыны ильк аетиндеки «_+эль-хаакъкъа+_» келимесинден алгъан. _+«Хаакъкъа»гъа+_ чешит маналар берильген. «Хакъ» тамырындан кельгени ичюн, эписинде хакъ ве акъикъат манасы бардыр. Даа зияде «къыямет» манасы берильмекте.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Керчеклешеджек олгъан;

2. (Эбет) недир о керчеклешеджек олгъан?
3. Керчеклешеджек олгъаннынъ (къыяметнинъ) не олгъаныны сен не ерден биледжексинъ?
(Къур'аннынъ ифаде этюв шекли ве анълатув усулларыны, башкъа тиллерде айнына бенъзетерек терджиме этмек имкяны ёкълыгъы, бу муджизе иляхий келямнынъ тамамы ичюн сёз мевзусы олмакънен берабер, бу ердеки аетлерде ве оларгъа бенъзегенлеринде даа буюк зорлукъларгъа расткелинеджеги табиий алдыр. Бу аетлерде сёз этильген юзь берювинден къачынылмайджакъ къыямет кунюнинъ дешети ве эмиетине дикъкъат этильмекте, айны нокътаны къуветлендирмек ичюн Ресул-и Экремге о куннинъ дешетини ве фаджиасыны билалмайджагъы сёйленильмекте).
4. Семууд ве Аад къавмлары къапуларыны къакъаджакъ фелякетни (къыяметни) ялан сайгъан эдилер.
5. Семуудгъа кельгенде: Олар пек зорлу (бир сарсынты) иле эляк этильдилер.
6. Аад къавмы исе, увултылы, тоз савургъан бир фыртынанен махв этильди.
7. Аллаһ оны арды-ардына еди гедже, секиз кунь оларнынъ узерине мусаллат этти. Ойле ки, (эгер о ерде олса эдинъ), о къавмны ичи бош хурма кутюклери киби, о ерчикте ерге серильген алда корер эдинъ.
8. Шимда олардан артта къалгъан бир шей коресинъми?
9. Фыравун, ондан эвелькилер ве алты усьтюне кетирильген больгелер халкъы (Луут къавмы) эп о гунахны (ширкни) ишледилер.

10. Бойледже, Рабблерининъ пейгъамберлерине къаршы кельдилер, О да, оларны пек шиддетли бир шекильде якъалай къойды.
11. Шубесиз, сув баскъан вакъытта, сизни гемиде биз ташыдыкъ;

12. Оны сиз ичюн бир ибрет ве огют япайыкъ ве анълайышлы къулакълар оны анълаяракъ сакъласын дие.
(Нуһ туфанына ве Нуһ (а.с.)нынъ гемисине ишарет этильмекте. «Сизни ташыдыкъ», «Сизинъ аталарынъызны къуртардыкъ; оларны къуртармаса эдик, сизлер де аят буламайджакъ эдинъиз», манасындадыр).
13-
15. Артыкъ Суургъа бир дефа уфленген, ер юзю ве дагълар котерилип бир-бирине бир чарпышнен чарпылып, дарма-дагъын этильген вакъытта, иште о куню оладжакъ олур (къыямет къопар).
16. Кок де ярылыр ве артыкъ о куню о, чёкмеге юзь тутар.
17. Мелеклер онынъ (кокнинъ) этрафындадыр. О куню Раббинънинъ аршыны, буларнынъ да усьтюнде секиз (мелек) юкленир.
(«Арш» ичюн Һууд суресининъ 7-нджи аети изаатына бакъ.).
18. (Эй, инсанлар!) О куню (эсап ичюн) узургъа алынырсынъыз; сизге аит ич бир сыр гизли къалмаз.
19-
20. Китабы сагъ тарафындан берильген: Алынъ, китабымны окъунъ; догърусы мен, эсабымнен къаршылашаджагъымны, затен биле эдим, дер.
21-
23. Артыкъ о, мейвалары саркъкъан юдже бир дженнетте хошнут къаладжакъ бир аят ичиндедир.
24. (Оларгъа денилир ки:) Кечкен куньлерде ишлегенлеринъизге (яхшы амеллеринъизге) къаршылыкъ афиетнен ашанъ, ичинъ.
25-
26. Китабы сол тарафындан берильгенге кельгенде, о: Кешке, дер, манъа китабым берильмесе эди де, эсабымнынъ не олгъаныны бильмесе эдим!
27. Кешке, онынънен (олюмимнен) эр иш олуп битсе эди!
28. Малым манъа ич файда теминлемеди;

29. Салтанатым да менден (къопты), ёкъ олуп кетти.
(Аетке «Дюньяда олгъанда къуллангъан уджджетлерим (деллилер) артыкъ ёкъ олуп кетти», деген мана да берильмекте.
Бойле кимсе акъкъында, вазифедарларгъа (джеэннемнинъ бекчилерине) шу иляхий эмирнен хитап этилир:)

30. Оны якъаланъ да, (эллерини бойнуна) багъланъ;

31. Сонъ оны алевли атешке атынъ!
32. Сонъунда да оны етмиш аршын узунлыгъында бир зынджыр ичинде о ерге сокъунъ!
33. Чюнки о, улу Аллаһкъа иман этмез эди,

34. Ёкъсулны тоюрмагъа тешвикъ этмез эди.
(Бу аетнен ёкъсулнынъ козетильмеюви ве онынъ алына ич дикъкъат этильмеюви, Аллаһкъа иман этмемектен сонъ, энъ буюк гунах оларакъ зикр этильмекте. Акъикъатен, Ислям къаиделери ичинде ер алгъан мукеллефиетлер яхшы тедкъикъ этильгенде, буларнынъ эки нокътада меркезлешкени корюлир: 1). Аллаһнынъ эмрини буюк танымакъ. 2). Аллаһнынъ яраткъанларына шефкъат косьтермек).

35. Бу себепнен, бугунь бу ерде онынъ бир джан досту ёкътыр.

36-37. Анджакъ, гунахкярларнынъ ашагъан къанлы иринден башкъа ашайджагъы да ёкътыр.

38-39. Коре бильгенлеринъиз ве коралмагъанларынъыз узерине емин этерим ки,

40. Ич шубесиз, о (Къур'ан), чокъ шерефли бир эльчининъ сёзюдир.
(Сёзнинъ асыл саиби, шубесиз, Дженаб-ы Аллаһтыр. Эльчи (Пейгъамбер я да Джебраил) вастасынен теблигъ этильгенинден, «сёз» эльчиге нисбет берильген).

41. Ве о, бир шаир сёзю дегиль. Не де аз иман этмектесинъиз!

42. Бир кяхин сёзю де дегиль (о). Не де аз тюшюнмектесинъиз!

43. (О), алемлернинъ Рабби тарафындан эндирильгендир.

44. Эгер (пейгъамбер) бизге нисбетен базы сёзлер уйдургъан олса эди,

45. Эльбетте, оны къапкъачлап якъалар эдик.

46. Сонъ онынъ джан дамарыны къопарыр эдик (оны яшатмаз эдик).

47. Ич биринъиз бунъа мани де олалмаз эдинъиз.

48. Догърусы, о (Къур'ан), такъва саиплери ичюн бир огюттир.

49. Аранъызда (оны) ялан сайгъанлар олгъаныны, шубесиз бильмектемиз.

50. Муакъкъакъ, о, кяфирлер ичюн бир ич ярасыдыр.

51. Ве о, акъикъатен къатий бильгининъ там озюдир.

52. О алда, улу Раббинънинъ адыны юджельтип, нокъсанлардан тензих эт.

70. эль-МЕААРИДЖ

Меккеде назиль олгъан бу суре 44 аеттир. Адыны учюнджи аетиндеки «_+эль-меаариджь+_» келимесинден алгъан. _+Меаариджь «ма'реджь»нинъ+_ чокълугъы олуп, «юкселюв дереджелери» демектир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-3. Бириси, юкселюв дереджелерининъ саиби олгъан Аллаһ къатындан инкярджыларгъа келеджек олгъан ве ич кимсе мани олалмайджакъ азапны истеди!
(Бу ерде къыяметни ве ахирет азабыны алайгъа алып,

Аз.Пейгъамберден бир ан эвель оны кетирмесини истеген Надр б. Харис ве Эбу Джехиль киби мушриклерге ишарет этильмекте).

4. Мелеклер ве Рух (Джебраил), о ерге, микъдары (дюнья сенеси иле) элли бинъ йыл олгъан бир куньде юкселип чыкъар.
(Аеттеки «кунь»нинъ манасы ичюн бакъ. Седжде, 32/5-нинъ изааты).

5. (Ресулым!) Шимди сен гузельдже сабыр эт.

6. Догърусы, олар, о азапны (итималдан) узакъ корьмектелер.

7. Биз исе, оны якъын корьмектемиз.

8. О куню кок юзю ириген маден киби олур.

9. Дагълар да атылгъан юньге дёнер.

10. Дост, достны сорамаз.

11- Бир-бирилерине косьтерилирлер (факъат эр кес озь дердинендир).
14. Гунахкяр кимсе истер ки, о куннинъ азабындан (къуртулыш ичюн), огъулларыны, къадыныны, къардашыны, озюни къорчалап сыгъындыргъан (барындыргъан) бутюн аилесини ве ер юзюнде ким бар исе, эписини фидье оларакъ берсин де, тек озюни къуртарсын.

15. Факъат мумкюнми! Билинмели ки, о (джеэннем) алевленген бир атештир.

16. Терилерни къавурып сыдырыр.
(«Терилерини» дие мана берильген «_+шеваа+_» эсасен къафа териси демектир. Вуджутнынъ, баш, эль, аякъ киби удж азалары манасына да келе).

17- Юзь чевирип, кери дёнген, (сервет) топлап йыгъгъан кимсени (озюне)
18. чагъырыр!

19. Акъикъатен, инсан пек хырслы (ве сабырсыз) яратылгъандыр.

20. Онъа яманлыкъ токъунгъанда, сызланыр, ферьяд этер.

21. Онъа имкян берильгенде исе, саран кесилир.

22- Анджакъ булар ойле дегильдир: Намаз къылгъанлар, ки олар
23. намазларында девамлыдырлар (тенбеллик этмезлер;)

24- Малларында, истегенге ве (истеп олалмагъаны ичюн) махрум
25. къалгъангъа белли бир акъ таныгъанлар;

26. Джеза (ве эсап) кунюнинъ догърулыгъына инангъанлар;

27- Рабблерининъ азабындан къоркъкъанлар, ки Рабблерининъ азабы(на
28. къаршы) эмин олунамаз;

29- Ырызларыны къорчалагъанлар – анджакъ къадынларына ве
31. джариелерине къаршы истисна; чюнки, олар азарланмаз; бундан башкъагъа (кечмек) истегенлер исе, олар адден ашкъанларнынъ там озьлеридир;

32. Эманетлерине ве ахтларына риает эткенлер;

33. Шаатлыкъларыны (дос-догъру) япкъанлар;

34. Намазларыны къорчалагъанлар
;
35. Иште, булар дженнетлерде икрамгъа наиль олгъанлардыр.
(Макъбул къулларнынъ хусусиетлери сайылыр экен, башында ве сонъунда намазгъа ер берилюви, намазнынъ муимлигини ачыкъ бир шекильде ортагъа къоймакъта. 22 ве 23-нджи аетлерде намазгъа девам этмек ве бу меселеде тенбеллик косьтермемек нокътасына ишарет этильген эди; 34-нджи аетте исе, намазнынъ бутюн акъларыны бермекнинъ, яни бир тарафтан, эркяны ве эдебине риает этмекнинъ, дигер тарафтан, намаз тышындаки давранышларында да, намазнынъ къазандыргъан ульвий хыслетлерини къорчаламакънынъ муимлигине ишарет этиле).
36- (Ресулым!) О кяфирлерге не олмакъта ки, топ-топ сагъдан ве солдан
37. санъа догъру чапышмакъталар.
38. Олардан эр бири нимет дженнетине къоюладжагъыны умют этеми?
(Мушриклер топ-топ келерек, Аз.Пейгъамбернинъ этрафындакилернинъ арасына къарыша, онынъ сёзлерини динълеп: «Эгер булар, Муhаммеднинъ дегени киби, дженнетке киреджек ислер, биз, эльбетте олардан эвель дженнетке кирермиз», дие алай эте эдилер).
39. Ёкъ (ич умют этмесинлер!) Шубесиз, биз оларны, озьлерининъ де бильген шейлеринден яраттыкъ (факъат ибрет алмадылар, имангъа кельмедилер).
40- О алда, (ишнинъ керчеги) ойле (умют эткенлери киби) дегиль!
41. Шаркъларнынъ ве гъарпларнынъ Раббине емин этерим ки, шубесиз, оларнынъ ерине даа яхшыларыны кетирмеге бизим кучюмиз етер. Ве кимсе бизим огюмизге кечалмаз.
42. Амма, сен оларны (шимдилик) быракъ да, техдид этильген куньлерине къавушкъангъадже далсынлар, ойнай турсынлар.
43- О куню олар, санки тикленген бир шейге чапышкъан киби, козьлери
44. хорлукътан ашагъы энген ве озьлери зиллетке бурюнген бир алда къабирлеринден фырлап-фырлап чыкъарлар. Иште, бу, оларнынъ техдид этиле кельген куньлеридир!
(«Тикильген шей» табынмакъ ичюн тикленген путлар я да эр анги бир нишан оларакъ тефсир этильмекте).

71. НУh

Меккеде назиль олгъан; 28 аеттир. Аз. Нуhнынъ иляхий эльчи оларакъ ёлланылувы ве курешлери анълатылгъаны ичюн, суре бу исимни алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ

адынен).

1. Оларгъа якъыджы бир азап кельмеден эвель, къавмынъны тенбиеле, дие Нуһны озь къавмына ёлладыкъ.

2-4. Нуһ бойле деди: Эй, къавмым! Шубенъиз олмасын ки, мен сизни «Аллаһкъа къуллыкъ этинъ; онъа къаршы келювден сакъынынъ ве манъа итаат этинъ ки, Аллаһ бир къысым гунахларынъызны багъышласынъ ве сизни белли бир вадеге къадар кечиктирсин (эсапкъа чекмеден яшатсын)» диерек, ап-ачыкъ тенбиелеген бир кимсейим. Билинмели ки, Аллаһнынъ тайин эткен вадеси кельгенинен, артыкъ о кечиктирильмез. Кешке бильсе эдинъиз!

(«Бир къысым гунахларынъызны» денилир экен, имангъа кельмеден, эвельки гунахларнынъ я да къул акъкъындан гъайры гунахларнынъ козьде тутулгъаны тефсирлерде беян этильген).

5. (Сонъ Нуһ:) Раббим! деди, догърусы, мен къавмымны гедже-куньдюз (имангъа) давет эттим.

6. Факъат меним даветим, анджакъ къачувларыны арттырды.

7. Акъикъатен де, (имангъа келювлери ве бойледже) гунахларыны багъышлавынъ ичюн, оларны не заман давет этти исем, пармакъларыны къулакъалырына тыкъадылар, (мени корьмемек ичюн) урбаларына бурюндилер, аякъ тиредилер, кибирлендикче кибирлендилер.

8. Сонъ мен оларгъа айкъыраракъ даветте булундым.

9. Сонъ оларнен эм ачыкъ-ачыкъкъа, эм де гизли-гизли лаф эттим.

10. Дедим ки: Раббинъизден магъфирет тиленъ; чюнки О, чокъ багъышлайыджыдыр.

11. (Магъфирет тиленъ ки) узеринъизге коктен бол-бол ягъмур ягъдырсын.

12. Малларынъызны ве огъулларынъызны чокълаштырсын, сизге багъчалар ихсан этсин, сиз ичюн ирмакълар акъызсын.

13. Сизге не олмакъта ки, Аллаһкъа буюкликни якъыштыралмайсынъыз?

14. Албуки, сизни тюрлю яратылыш деврелеринден кечиререк, О яраткъандыр.

15. Корьмединъизми, Аллаһ еди кокни табакъа-табакъа оларакъ насыл яраткъан!

16. Оларнынъ ичинде айны бир нур эткен, кунешни де бир чыракъ япкъан.

17. Аллаһ сизни де ерден от (чыкъаргъан) киби чыкъаргъан.

18. Сонъ сизни кене о ерге дёндюреджек ве сизни янъыдан чыкъараджакъ.

19-
20. Аллаһ, онда кениш ёллар тутып, долаша билесинъиз дие, ер юзюни сиз ичюн бир серги япкъан.

21. (Огютлерининъ файда бермегени узерине) Нуһ: Раббим! деди, догърусы, булар манъа къаршы чыкътылар да, малы ве баласы озь зиянына арттырувдан башкъа ишке ярамагъан кимсеге уйдылар.

(Аз. Нуһ къавмынынъ малы, шаны ве эвляды иле гъурурлангъан адамларнынъ ашшалыкъ ёлларына уювларындан шикяет эте эди).

22. Булар да, буюк ийлелер, буюк тузакълар къурдылар!

23. Ве дедилер ки: Сакъын иляхларынъызны быракъманъ; Ведден, Суаадан,

Йегуустан, Йеуукътан ве Несирден асла вазгечменъ!
(Булар о къавм табынгъан энъ муим путларнынъ адлары эди).

24. (Бойледже) олар, акъикъатен бир чокъларыны саптырдылар. (Раббим!) Сен де, бу залымларнынъ анджакъ шашкъынлыкъларыны арттыр!
(Аз. Нуһ иман эткенлерден башкъасынынъ артыкъ кесен-кес ёлгъа кельмейджеклери онъа вахий этильгенден сонъ, бойле бир тилек ифадесини къуллангъан).

25. Булар гунахларынынъ себебинден, сувда богъулдылар, артындан да, атешке атылдылар ве о вакъытта Аллаһкъа къаршы ярдымджылар да тапалмадылар.

26. Нуһ: «Раббим! деди, ер юзюнде кяфирлерден ич кимсени быракъма!».

27. «Чюнки сен оларны быракъсанъ, къулларынъны саптырырлар; ялынъыз ахлякъсыз, нанкорь (инсанлар) догъурырлар (етиштирирлер)».

28. «Раббим! Мени, ана-бабамны, иман этмиш оларакъ эвиме кирьгенлерни, иман эткен эркеклерни ве иман эткен къадынларны багъышла, залымларнынъ да, анджакъ элякетини арттыр».
(Тефсирлерде Аз. Нуһнынъ эви – месджиди я да гемиси ола биледжеги беян этильген).

72. эль-ДЖИНН

Меккеде назиль олгъан, 28 аеттир. Джинлернинъ Къур'ан динълеп, хидаетке кельгенлери анълатылгъаны себебинден, суре бу исмни алгъан.

Аз. Пейгъамбер эмджеси Эбу Талип ве къадыны Аз. Хатиджени гъайып эткенден сонъ, Таифке кеткен, о ерде чиркин davranышларгъа расткельген эди. Бу сыраларда Къурейш мушриклери де, мусульманларгъа нисбетен душманлыкъларыны яхшыджа арттыргъан эдилер. Иште, Таифтен къайткъанда назиль оларакъ, Ресул-ы Экремге теселли берген бу суре, ялынъыз инсанларнынъ дегиль, джинлернинъ де, Къур'ангъа табий олгъанларыны бильдирмекте, Ислямнынъ музаффериетини мужделемекте эди.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1-2. (Ресулым!) Де ки: Джинлерден бир топлулыкънынъ (мен окъугъан Къур'анны) динълеп де, бойле сёйлегенлери манъа вахий олунгъандыр: Акъикъатен, биз догъру ёлгъа къавуштыргъан алельхусус гузель бир Къур'ан динъледик де, онъа иман эттик. (Артыкъ) кимсени Раббимизге асла ортакъ къошмайджакъмыз.
(Аз. Пейгъамбернинъ Таифтен къайткъанда Батн-ы Нахли денильген ерде къылдыргъан саба намазы вакътында тильге алынгъан джинлер Къур'анны эшиткен, динълеген эдилер. Тефсирлер бу сырада Аз. Пейгъамбернинъ оларны корьмегенини, вазиетнинъ сонъунда бу аетлернен онъа беян этильгенини анълатмакъта).

3. Акъикъат шу ки, Раббимизнинъ шаны чокъ юджедир. О, не эш, не де бала эдингендир.
4. Догъръусы, бизим фикирсизлеримиз (Иблис я да ёлдан азгъан джинлер), Аллаһ акъкъында адден зияде яланлар уйдурмакъта экен.
5. Албуки, биз, истер инсанлар, истер джинлер, Аллаһ акъкъында асла ялан сёйлемезлер, беллеген эдик.
6. Шу да акъикъат ки, инсанлардан базы кимселер, джинлерден базы кимселерге сыгъыныр эдилер де, оларнынъ адден ашувларыны арттыра эдилер.
7. Олар да, сиз беллегенинъиз киби, Аллаһ ич кимсени текрар тирильтмейджек беллеген эдилер.
8. Догъръусы, биз (джинлер), кокни ёкъладыкъ, факъат оны серт бекчилернен, алев деметлеринен толдурылгъан алда таптыкъ.
9. Албуки, (даа эвель) биз онынъ базы къысымларында (хабер) динълемек ичюн отураджакъ ерлер (тапып) отура эдик; факъат шимди ким динълемек истесе, озюни козеткен бир алев демети тапмакъта.
10. Бильмеймиз, ер юзюндекилерине яманлыкъ мурат этильдими, ёкъса, Рабблери оларгъа бир хайыр тиледими?
11. Акъикъатен, биз – кимимиз салих кишилер, кимимиз исе, булардан ашагъыда олмакъ узьре – тюрлю-тюрлю ёллар туткъан эдик.
12. (Артыкъ) шу акъикъатны шубесиз анъладыкъ ки, биз ер юзюнде булунсакъ да, Аллаһны аджиз быракъалмайджакъмыз, башкъа ерге къачмакънен де, элинден къуртулалмайджакъмыз.
13. Догъръусы, биз о хидаетни (Къур'анны) эшиткенимизнен, онъа иман эттик. Ким Раббине иман этсе, артыкъ не бир (эджрининъ) эксильтилювинден, не де акъсызлыкъ этилювинден къоркъар.
14. Арамызда, (Аллаһкъа) теслимиет косьтергенлер де бар, хакъ ёлдан сапкъанлар да бар. Теслимиет косьтерген кимселер, догъру ёлны къыдыргъанлардыр.
15. Хакъ ёлдан сапкъанларгъа кельгенде, олар джеэннемге одун олгъанлардыр.

(Джинлернинъ бу сёзлерини Ресулына хабер бергенден сонъ, Аллаһ Тааля бойле буюрыр:
)

16-
17. Эгер догъру ёлда юрьселер эди, бу хусуста озьлерини сынамамыз ичюн, оларгъа бол сув берир эдик. Ким Раббининъ зикринден юзь чевирсе, (Раббинъ) оны кет-кете арткъан четин бир азапкъа огъратыр.
18. Месджитлер шубесиз Аллаһнынъдыр. О алда, Аллаһнен бирликте башкъа кимсеге ялварманъ (ве къуллыкъ этменъ).

(Аеттеки «месджитлер» келимеси шу шекиллерде тефсир этильген: 1). Намаз къылмакъ ичюн къурулгъан ерлер; 2). Намаз ве ибадет ялынъыз джамилерге ве белли ерлерге аит олмагъанындан, бутюн ер юзю; 3). Бутюн месджитлернинъ къыбласы олгъанындан, «Месджид-и Харам»; 4). Седждеде ерге токъунгъан азалар.

Бу аетте христианларнынъ кильселерине ве еудийлернинъ хавраларына кирген вакъытларында, япкъанлары киби, Аллаһкъа ортакъ тутулмамасы хатырлатылмакъта).

19. Аллаһнынъ къулы, Онъа ялвармагъа (намазгъа) къалкъкъанынен, аман-аман, онынъ этрафында кийиз киби, бир-бирилерине киришеджек эдилер.

(Ресул-ы Экрем намазгъа къалкъкъанынен, джинлер Къур'анны динълемек истегинен бир-бирине япышкъан вазиетте, онынъ этрафында топлана эдилер. Бу ает ичюн путперест инсанларнынъ ве джинлернинъ Аз. Пейгъамбернинъ динини ёкъ этюв гъаесинен бир-бирилерине сарылышкъанлары тефсири де япылгъан).

20. (Ресулым!) Де ки: Мен анджакъ Раббиме ялварырым ве онъа кимсени ортакъ къошмам.

21. Де ки: Догърусы, мен (озь башыма) сизге не зарар бермек, не де файда теминлемек кучюне саибим.

22. Де ки: Акъикъатен, (манъа бир яманлыкъ тилесе) Аллаһкъа нисбетен мени кимсе имае эталмаз, Ондан башкъа сыгъынаджакъ кимсе де тапалмам.

23. (Меним япкъаным) анджакъ Аллаһ къатында олгъанны, Онынъ ёллагъанларыны теблигъдир. Артыкъ ким Аллаһ ве Ресулына къаршы кельсе, бильсин ки, онъа (озю кибилернен бирликте) ичинде эбедий къаладжакълары джеэннем атеши бардыр.

24. Сонъунда, техдид этилип тургъанларны (азапны, къыяметни) корьген вакъытларында, ким ярдымджы олувы нокътаи назарындан, даа кучьсиз ве сайыгъа коре даа аз экен, биледжеклер.

25. Де ки: Техдид этилип кельдигинъиз (азап), якъындырмы, ёкъса, Раббим онынъ ичюн узун бир вакъыт къоярмы, мен бильмем.

26. О, бутюн корюльмегенлерни билир. Сырларындан кимсени хабердар этмез;

27. Анджакъ, (бильдирмекни) истеген Пейгъамбер бундан истиснадыр. Чюнки, О, бунынъ огюнден ве артындан козетиджилер ёллар,

28. Ки, бойледже, оларнынъ (пейгъамберлернинъ), Рабблери ёллагъанларыны хакъкъы иле теблигъ эткенлерини бильсин. (Аллаһ) оларнынъ нездинде олуп кечкенлерни чевре-этрафны саргъан ве эр шейни бир-бир сайгъандыр (къайд эткендир).

73. эль-МУЗЗЕММИЛЬ

Меккеде назиль олгъан; 10, 11 ве 20-нджи аетлерининъ Мединеде назиль олагъаны ривает этильген. 20 аеттир. Суре адыны ильк аетиндеки «_+эль-музземмиль+_» келимесинден алгъан. «_+Музземмиль+_» – орьтюнип, бурюнген демектир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Эй, орьтюнип бурюнген (Ресулым)!
(Ильк вахий кельгенден сонъ, Аз. Пейгъамбер ильк кере Джебраилни аслый шеклинен корьген, вуджудыны бир урькюв ве титрев къаплагъан. Догъру эвине барып, къадыны Аз. Хатиджеге: «Мени орьтюнъ» деген. Иште, бу вакъианынъ артындан Джебраил алейхисселям кене онъа вахийнен кельген ве Ресул-ы Экеремге шу шекильде хитап эткен).

2-4. Биразы истисна, геджелери къалкъ, намаз къыл (гедженинъ) ярысыны (къыл). Яхут буны бираз азалт, я да чокълаштыр ве Къур'анны дане-дане окъу.

5. Догърусы, биз санъа (ташымасы) агъыр бир сёз вахий этеджекмиз.

6. Шубесиз, гедже къалкъышы – (юрек ве азалар арасында) там бир уювгъа ве сагълам бир къыраатькъа даа эльверишлидир.

7. Зира, куньдюз вакъыты санъа узун бир мешгъулиет бар.

8. Раббинънинъ адыны анъ. Бутюн барлыгъынънен Онъа ёнель.

9. О, шаркънынъ да, гъарбнынъ да Раббидир. Ондан башкъа илях ёкътыр. Ойле исе, ялынъыз онынъ имаесине сыгъын.

10. Оларнынъ (мушриклернинъ) сёйлегенлерине къатлан ве олардан гузелликнен айырыл.

11. Нимет ичинде ялдагъан о яланджыларны манъа быракъ ве оларгъа бираз мухлет бер.

12-
13. Ич шубесиз, бизим нездимизде (олар ичюн азырлангъан) мойсалар, якъыджы бир атеш, богъаздан кечмез бир ашаладжакъ ве элем бериджи бир азап бар.

14. О куню (къыямет куню) ер юзю ве дагълар сарсылыр; дагълар чёкюнтинен акъып кеткен къум обасына дёнер.

15. Насыл Фыравунгъа бир эльчи ёллагъан олсакъ, догърусы, сизге де, акъкъынъызда шаатлыкъ этеджек бир пейгъамбер ёлладыкъ.

16. Амма, Фыравун о пейгъамберге къаршы кельген, биз де оны агъыр ве четин бир шекильде эсапкъа чеккен эдик.

17. Яхшы, инкяр этсенъиз, балаларны акъ сачлы, ихтиярларгъа чевиреджек о куньден озюнъизни насыл къорчалай биледжексинъиз?

18. Кок юзю биле онынънен (о куннинъ дешетинен) ярыладжакъ. Аллаһнынъ вадеси, мытлакъа ерине келир.

19. Иште, бу (анълатылгъанлар), шубесиз бир огюттир. Артыкъ ким истесе, Раббине (баргъан) бир ёл тутар.

20. (Ресулым!) Сенинъ гедженинъ учьте экисине якъын къысмыны, (базан) ярысыны, базан да (учьте бирини) ятмадан (ибадетнен) кечиргенинъни ве янынъда олгъанлардан бир топлулыкънынъ да, (бойле япкъаныны) Раббинъ, эльбетте бильмекте. Гедже ве куньдюзи (ичинде олуп кеченлерни яхшыдан-яхшы) ольчеп-бичкен анджакъ Аллаһтыр. О, сизинъ, буны саялмайджагъынъызны бильгени ичюн, сизни багъышлады. Артыкъ, Къур'андан къолайынъызгъа кельгенини окъунъ.

Аллаһ бильмектедир ки, аранъызда хасталар оладжакъ, бир къысмынъыз Аллаһнынъ лютфинден (рызыкъ) къыдырмакъ узьре, ер юзюнде ёл юреджек, дигер бир къысмынъыз да, Аллаһ ёлунда дженклешеджек. О алда, Къур'андан къолайынъызгъа кельгенини окъунъ. Намазны къылынъ, зекятны беринъ, Аллаһкъа гонъюль хошлугъынен одюнч беринъ, озюнъиз ичюн эвельден (дюньяда олгъанда) не яхшылыкъ азырласынъыз, Аллаһ къатында оны тапарсынъыз; эм де даа усьтюн ве мукяфатча даа буюк олмакъ узьре. Аллаһтан магъфирет тиленъ, шубесиз Аллаһ чокъ багъышлайыджы, чокъ мерхаметлидир.
(Сахабе-и кирамнынъ бир къысмы Ресул-ы Экремге уяракъ, гедженинъ муим бир къысмыны ибадетнен кечире эди. Сабагъа не къадар къалгъаныны кестиралмагъаны ичюн, мукъайтлыкъ нокътаи назарындан, бутюн гедже ибадет эткен ве аякълары шишкенлер бар эди. Уммет-и Муһаммеднинъ бунъа кучь етиштиралмайджагъыны бильгени ичюн, Дженаб-ы Хакъ бу тарзда гедже ибадетини оларгъа фарз къылмады. Намазда Къур'ан окъулгъанындан, бу ерде гедже намазынынъ миджазен Къур'ан окъумакъ иле ифаде этильгени ве «къолайынъызгъа кельгени къадар гедже намазы къылынъ» манасы козьде тутулгъаны бильдириле.
Аетнинъ сонъки къысмында, сагъ олгъанда япылгъан хайырларнынъ олюм сонъуна быракъылгъан васиетке бакъкъанда, даа саваплы олгъанына ишарет булунгъаны тефсирлерде ифаде этильмекте).

74. эль-МУДДЕССИР

Меккеде назиль олгъан; 56 аеттир. Суре адыны ильк аетиндеки «_+эль-муддессир+_» келимесинден алгъан. «_+Муддессир+_» – орьтюсине бурюнген, сарынгъан демектир.

Аз. Пейгъамберге хитап эткен ильк ает, Муузземмиль суресинден эвель назиль олгъан. (Муузземмиль суресининъ биринджи аетиндеки анълатувгъа бакъ.).

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Эй, орьтюнип бурюнген (Ресулым)!
2. Тур ве (инсанларны) тенбиеле.
3. Садедже Раббинъни буюк таны.
4. Урбанъны тер-темиз тут.
5. Яман шейлерни терк эт.
6. Япкъан эйилигинъни чокъ коререк, козьге тюртме.
7. Раббинънинъ ризасына иришмек ичюн сабыр эт.
8. О Суургъа уфленген вакъыт бар я,

9. Иште, о кунь зорлу бир куньдир.
10. Кяфирлер ичюн (ич де) къолай дегильдир.
11- Тек оларакъ яратып, онъа бол сервет ве козю огюнде тургъан огъуллар
14. бердигим, озю ичюн (ниметлерни огюне) сердикче сердигим о кимсени манъа быракъ!
15. Бунынъ усьтюне о (ниметлеримни) даа да арттырувымны умют этмекте.
16. Асла (умют этмесин)! Чюнки, о, бизим аетлеримизге нисбетен текмиль инатчыдыр.
17. Мен оны сарп бир ёкъушкъа тырмаштыраджагъым!
18. Зира, о, тюшюнди-ташынды, ольчеди, бичти.
19. Джаны чыкъсын, не шекильде ольчеди-бичти!
20. Сонъ джаны чыкъсын, текрар (ольчеди-бичти); насыл ольчеди-бичти исе!
21- Сонъ бакъты. Сонъ къашларыны чатты, юзюни экшитти. Энъ сонъунда
25. кибирини енъалмайып, аркъа чевирди де: «Бу (Къур'ан) деди, олса-олса (сихирбазлардан огренилип) накъл этильген бир тылсымдыр. Бу, инсан сёзюнден башкъа бир шей дегиль».
(Риваетке коре, Велид б. Мугъиирененинъ Аз. Пейгъамбер окъугъан Къур'анны динълегенинен, чокъ тесирленгенини анълагъан Къурейш мушриклери «Эй, ваах! дедилер, Велид дининден дёнген. Артыкъ онъа бакъып, бутюн Къурейш дининден дёнеджек!». Бунынъ узерине, къардашынынъ огълу Эбу Джехил Велидге барып, гъурурына сыгъмайджакъ сёзлернен оны къандырды. Сонъ бирликте мушриклернинъ янына кельдилер. Велид оларгъа Аз. Муhаммед (с.а.)ге «меджнун», «кяхин», «шаир» ве «яланджы» лагъапларынен хитап этювнинъ ерли олмайджагъыны анълатты; ниает, узундан узадия тюшюнип-ташынгъан сонъ: «Олгъан-оладжагъы о бир сихирбаздыр. Корьмейсинъизми, инсанны аилесинден, эвлядындан, хызметкярындан айырмакъта», деди. Мушриклер бу сёзлерни чокъ бегендилер ве Аз. Пейгъамберге «сихирбаз» дие хитап этмеге башладылар. Бу, Ресул-ы Экремге зияде токъунды).
26. Мен оны секъаргъа (джеэннем тюбюне) сокъаджам.
27. Сен секъар недир билесинъми?
28. Эм (бутюн беденни эляк этер, ич бир шей) къалдырмаз, эм (эски алгъа кетирип, текрар азап этювден) вазгечмез о.
29. Инсаннынъ терисини къавурыр.
30. Узеринде он докъуз (мухафыз мелек) бар.
31. Биз джеэннемнинъ ишлерине бакъмакъ иле, анджакъ мелеклерни вазифелендиргендирмиз. Оларнынъ сайысыны да инкярджылар ичюн садедже бир имтиан (весилеси) яптыкъ ки, бойлеликнен, озьлерине китап берильгенлер яхшыджа огренсин, иман эткенлернинъ иманыны арттырсын; эм озьлерине китап берильгенлер, эм му'минлер шубеленмесинлер, къальплеринде хасталыкъ (мараз) олгъанлар ве

кяфирлер де: «Аллаһ бу мисальнен не демек истеген?», десинлер. Иште, Аллаһ бойледже истегенини сапыкълыкъта быракъыр, истегенини догъру ёлгъа ириштирир. Раббинънинъ ордуларыны озюнден башкъасы бильмез. Бу исе, инсанлыкъ ичюн анджакъ бир огюттир.

32. Ёкъ, ёкъ (огют алмазлар). Айгъа ант олсун ки,

33. Дёнюп кетмекте олгъан геджеге,

34. Агъармакъта олгъан сабагъа ант олсун ки,

35-
37. О (джеэннем), инсанлыкъ ичюн, сизден илери кетмек я да кери къалмакъ истеген кимселер ичюн, буюк тенбиелейиджи мусибетлерден биридир.

38. Эр нефис (инсан) къазангъанына нисбетен бир рехиндир;

39. Анджакъ сагъдакилер истисна.
(«Сагъдакилер» акъкъында бакъ. 56/16-нынъ манасы).

40-
42. Олар дженнетлер ичиндедир. Гунахкярларгъа: Сизни шу якъыджы атешке сокъкъан недир? дие узакътан-узакъкъа сорарлар.

43. Олар бойле джевап берирлер: Биз намаз къылгъанлардан дегиль эдик,

44. Ёкъсулны тоюрмай эдик,

45. (Батылгъа) далгъанларнен бирликте дала эдик,

46. Джеза кунюни де ялан сая эдик,

47. Сонъунда бизге олюм кельди чатты.

48. Артыкъ шефаатчыларнынъ шефааты оларгъа файда бермез.

49-
51. Бойле экен, оларгъа не ола ки, санки арслandан урькип, къачкъан кийик эшеклер киби (аля) огюттен юзь чевирелер?

52. Даа догърусы, олардан эр бири, озюне, (огюнде) ачылгъан саифелер (иляхий вахий) берильгенни истей.

53. Ёкъ! Аслында олар ахиреттен къоркъмайлар.

54. Асла (тюшюнгенлери киби дегиль)! Бильсинлер ки, бу, акъикъатен бир тенбиедир!

55. Истеген ондан (тюшюнип) огют алыр.

56. Бунынънен берабер, Аллаһ тилемеден, олар огют алалмазлар. Сакъынылмагъа ляйыкъ олгъан да Одыр, магъфирет саиби де Одыр.

75. эль-КЪЫЙААМЕ

Меккеде назиль олгъа бу суре 40 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен «_+эль-къыйааме+_» келимесинден алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Къыямет кунюне емин этерим.
2. Озюни тенкъит эткен (пешманлыкъ дуйгъан) нефиске емин этерим (тирильтилип, эсапкъа чекиледжексинъиз).
3. Инсан, онынъ кемиклерини бир ерге топлаялмайджакъмыз беллейми?
4. Эбет, бизим, онынъ пармакъ уджларыны биле айны эски алына кетирмеге кучюмиз етер.
5. Факъат инсан огюндекини (къыяметни) яланламакъ истер.
(Аетке «Факъат инсан илериге догъру девамлы яманлыкъ япмакъ истер» манасы да бериле билир).
6. «Къыямет куню не заман экен?», дие сорар.
7-9. Иште, козь къамашкъан, ай тутулгъан, кунешнен ай бир ерге кетирильген вакъытта!
10. О куню инсан «Къачыладжакъ ер нереси!» дейджек.
11. Ёкъ, ёкъ! (Къачып) сыгъынаджакъ ер ёкътыр!
12. О куню барып токъталаджакъ ер, садедже Раббинънинъ узурыдыр.
13. О куню инсангъа, эвельде япкъаны ве сонъунда япкъаны, не бар исе, бильдирилир.
14. Артыкъ инсан озь-озюнинъ шаатыдыр.
15. Истесе, узюрлерини сайып тёксин.
16. (Ресулым!) Оны (вахийни) чар-чабук алмакъ ичюн тилинъни къыбырдатма.
(Ресул-ы Экрем кельген вахийни унутмамакъ ичюн, даа озюне окъулып битирильмеден, оны аджеле текрарламагъа ашыкъа эди. Аетте бунъа ишарет этильмекте).
17. Шубесиз, оны, топламакъ (сенинъ къальбинъе ерлештирмек) ве окъутмакъ бизге аиттир.
18. О алда, биз оны окъугъан вакътымызда, сен онынъ окъулышыны такъип эт.
19. Сонъра, шубенъ олмасын ки, оны изаатламакъ да бизге аиттир.
20-
21. Ёкъ! Догърусы, сиз, чар-чабук геджени (дюнья аятыны ве ниметлерини) севмекте, ахиретни быракъмакътасынъыз.
22. Юзьлер бар ки, о куню балкъ-балкъ парылдайджакъ.
23. Рабблерине бакъаджакълар (Оны кореджеклер).
24. Юзьлер де бар ки, о куню бурюшеджек;

25. Оларнынъ бель кемиклерини къыргъан бир фелякетке огъратыладжагъыны сезеджеклер.
26. Артыкъ козюнъизни ачынъ! Не вакъыт ки, джан гъыртлакъ кемигине

келип даяныр,

27. «Тедавий эте биледжек ким?», денилир.
28- (Джан чекишкен) бунынъ акъикъатен бир айырылув олгъаныны анълар.
29. Ве аякълары чарпышыр.
30. Иште, о куню ёлланыладжакъ ер, садедже Раббинънинъ узурыдыр.
(27-нджи аетте хастанынъ этрафындакилернинъ яхут мелеклернинъ, сонъки бир черенинъ булунып-булунмагъаныны къыдыргъанларына ишарет этильмекте. 29-нджы аетте джан чекишкен кимсенинъ къыбырдамайджакъ бир алгъа келюви, я да дюньядан айырылув дердинен ахиретке ёнелиш аджджысынынъ бир-биринен курешюви анълатылмакъта).
31. Иште, о (Пейгъамбернинъ кетиргенини) догъру къабул этмеген, намаз да къылмагъан эди.
32. Аксине, ялан сайгъан ве юзь чевирген эди.
33. Сонъра да, форса сата-сата юрип, озь эхлине (тарафдарларына) кеткен эди.
34. Ляйыкътыр (о азап) санъа, ляйыкъ!
35. Эбет, ляйыкътыр санъа (о азап) ляйыкъ!
36. Инсан, озюнинъ башы бош быракъыладжакъ беллейми!
37. О, (тёль ятагъына) акъызылгъан нутфенинъ ичинде бир (сперма) дегиль эдими?
38. Сонъра бу, алакъа (ашлангъан йымырта) олгъан, Аллаһ оны (инсан бичиминде) яратып, шекиллендирген эди.
39. Ондан да эки чифтни – эркек ве ыргъачыны яраткъан эди.
40. Яхшы, (буларны япкъан) Аллаһнынъ олюлерни текрар тирильтмеге кучю етмезми?

76. эль-ИНСААН

Меккеде я да Мединеде назиль олгъанына диар риваетлер бар; 31 аеттир. Адыны ильк аетинде кечкен «эль-инсаан» келимесинден алгъан. «_+Нель этааке+_», «_+эд-Дехр+_», «_+эл-Эбраар+_» ве «_+эль-Эмшаадж+_» исимлеринен де анъылыр.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Инсаннынъ узеринден, аля онынъ анъылмагъа дегерли олмагъан, узун бир девир кечмедими?
2. Акъикъат шу ки, биз инсанны къарышыкъ бир нутфеден (эркек ве къадыннынъ тёлюнден) яраттыкъ; оны имтиан этейик дие, оны эшитиджи ве корюджи яптыкъ.
3. Шубесиз, биз онъа (догъру) ёлны косьтердик. Истер шукюр этиджи олсун, истер нанкорь.

4. Догърусы, биз кяфирлер ичюн зынджырлар, демир алкъалар ве алевли бир атеш азырладыкъ.
5. Эйилер исе, каафуур къошулгъан бир къадеден (дженнет шарабы) ичерлер.
6. (Бу,) Аллаhнынъ сечильмиш къулларынынъ ичкенлери ве акъкъанда акъкъан чокъракътыр.
7. О къуллар, шиддети эр ерге яйылгъан бир куньден къоркъаракъ, берген сёзлерини ерине кетирирлер.
8. Олар озь джанлары чеккенине рагъмен, емекни ёкъсулгъа, етимге ве эсирге ашатырлар.

   (Аетнинъ «_+аляя hуббиhи+_» къысымына, «озь джанлары истегенине рагъмен» ерине «Аллаh севгисинен» манасы да бериле билир).
9. «Биз сизни Аллаh ризасы ичюн тоюрмакътамыз; сизден не бир къаршылыкъ, не де бир тешеккюр беклемектемиз».
10. «Биз четин ве белялы бир куньде Раббимизден (Онынъ азабына огърамакътан) къоркъармыз» (дерлер).
11. Иште, бу себептен, Аллаh оларны о куннинъ феналыгъындан къорчалар; (юзьлерине) парлакълыкъ, (гонъюллерине) севинч берир.
12. Сабыр эткенлерине къаршылыкъ оларгъа дженнетни ве (дженнетеки) ипеклерни лютф этер.
13. О арада курсилерге къурулгъан оларакъ булунырлар; не якъыджы сыджакъ корюлир о ерде, не де бузлатыджы сувукъ.
14. (Дженнет тереклерининъ) кольгелери узерлерине саркъар; къолайлыкънен къопарыла бильген мейвалары файдаланувларына такъдим этилир.
15- Янларында, кумюш савутлар ве буллюр къаделернен, кумюш
16. беязлыгъында (буллюр киби) шеффаф таслар долашылыр ки, сакъийлер буны (дженнет шарабыны) белли ольчюге коре тайин ве такъдир этерлер.

   (Тефсирджилер дженнет савутлары, тасларнынъ кумюш ве буллюрнен таныттылувынынъ, садедже билинмегенни билингеннен анълатмакъ макъсадында япылгъан бир бенъзетюв олгъаныны ифаде этелер. Бунынъ киби, Абдуллах б. Аббас, «Дженнетеки ниметлернен дюньядакилер арасында исимлеринден башкъа бир бенъзерлик ёкътыр», деген).
17. Оларгъа о ерде бир тастан ичирилир ки, (бу шарапнынъ) къарышмасында зенджефиль (_+имбир+_) бардыр.
18. (Бу шарап) о ерде бир чокъракътандыр ки, ады Сельсебильдир.
19. О инсанларнынъ этрафында ойле олюмсиз генч недимлер долашыр ки, оларны корьгенинъде, этрафкъа сачылып-дагъылгъан инджилер дерсинъ.
20. Анги тарафкъа бакъсанъ бакъ, (йыгъыннен) нимет ве улу бир салтанат корерсинъ.
21. Узерлеринде ешиль ипектен индже ве къалын урбалар бардыр; кумюш

билезликлер такъкъандырлар. Рабблери оларгъа тер-темиз бир ички ичирир.

22. (Оларгъа бойле денилир:) Бу, сиз ичюн бир мукяфаттыр. Сизинъ гъайретинъиз къаршылыгъыны булгъандыр.

23. (Ресулым!) Къур'анны санъа биз, эбет биз эндирдик.

24. Артыкъ Раббинънинъ укмине (боюн эгип) сабыр эт; олардан ич бир гунахкяргъа яхут ич бир нанкорьге боюн эгме.

25. Саба-акъшам Раббинънинъ адыны хатырла.

26. Геджeнинъ бир къысмында Онъа седжде эт; геджeнинъ узун бир болюминде де, Оны тесбих эт.
(Базы тефсирджилер беян эткенлерине коре, 25-нджи аетте саба, уйле ве экинди намазларына, 26-нджи аетнинъ ильк джумлесинде акъшам ве ятсы намазына, экинджи джумлесинде исе, Пейгъамбер Эфендимизге фарз олгъан техеджджут намазына ишарет этильген).

27. Бу инсанлар, чар-чабук кечкен дюньяны севмектелер де, оглериндеки четин бир кунни (ахиретни) итибаргъа алмамакъталар (быракъмакъталар).

28. Оларны биз яраттыкъ; оларнынъ яратылышыны сап-сагълам яптыкъ. Истегенимизде (оларны ёкъ этер) ерлерине бенъзегенлерини кетирирмиз.
(Аетнинъ сонъки къысмы бойле де анълашылгъандыр: «Эгер истесек, оларны эляк этермиз, айны беден сагълыгъында янъыдан яратырмыз». Бу манасынен ает ольдюргенден сонъ, текрар тирильтювнинъ, Аллаһнынъ къудрети дахилинде олгъаныны анълата).

29. Шубесиз ки, бу бир огюттир. Артыкъ истеген Раббисине бир ёл тутар.

30. Сизлер, анджакъ Раббинъизнинъ истемеси (изин бермеси) саесинде (бир шейни) истее билирсинъиз. Шубесиз, Аллаһ эр шейни билиджи, икмет саибидир.

31. О, истегенини рахметине къавуштырыр. Залымларгъа кельгенде, олар ичюн элем бериджи бир азап азырлагъандыр.

77. эль-МУРСЕЛААТ

Меккеде энген. 50 аеттир. «Ёлланылгъанлар» манасындаки «_+эл-мурселаат+_» келимесинен башлангъаны ичюн, суре бу адны алгъан. Тефсирджилер, «Ёлланылгъанлар» – алемнинъ идареджилигинен вазифедар бир къысым мелеклер ве я рузгярлар, яхут пейгъамберлер, яхут да Къур'ан аетлери ола биледжегини беян эткенлер.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1. Емин олсун, (эйиликлернен) бир-бирилери пешинден ёлланылгъанларгъа;

2. Шиддетле эсерек, (зарарлыларны) савурып аткъанларгъа;

3. (Акъикъат ве хайырларны) яйдыкъча-яйгъанларгъа;

4. (Хакънен батылны) бир-бирилеринден гузельдже айыргъанларгъа;

5-6. (Аллаhкъа ёнельгенлерни) арындырмакъ, (яманларны) сакъындырмакъ ичюн, огют телкъин эткенлерге;

7. Билинъ ки, сизге ваде олунгъан шей керчеклешеджек!
8-11. Йылдызларнынъ ышыгъы сёндюрильген, кок къуббеси ярылгъан, дагълар уфалып савурылгъан ве пейгъамберлернинъ (умметлери акъкъында шаатлыкъ) вакъыты тайин этильген заман (артыкъ къыямет къопкъандыр).
12. (Бу аляметлер) насыл вакъыткъа кечиктирильгендир?
13. Айырма кунюне.
14. (Ресулым!) Айырма кунюнинъ не олгъаныны сен не ерден биледжексинъ!
15. О куню (Пейгъамберни ве ахиретни) ялан сайгъанларнынъ вай алына!
16. Биз (булар киби инкярджы олгъан) эвелькилерни эляк этмедикми?
17. Сонъ аркъадакилерни де оларнынъ пешине такъаджакъмыз.
18. Иште, биз сучлуларгъа бойле япармыз!
19. О куню (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ вай алына!
20. (Эй, инсанлар!) Биз сизни зайыф бир сувдан яратмадыкъмы?
21-22. Иште, о сувны, белли бир муддетке къадар сагълам бир ерге ерлештирдик.
23. Биз бунъа кучь еткизгендирмиз. Ве бизим кучюмиз не буюктир! *(Аетке «Оны биз такъдир эттик ве биз не гузель такъдир этиджимиз» шеклинде де мана берильген).*
24. О куню (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
25-26. Биз ер юзюни тирилерге ве олюлерге топланув ери япмадыкъмы?
27. Ер юзюнде юксек дагълар яраттыкъ, сизлерге татлы сувлар ичирдик.
28. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
29. (Инкярджыларгъа о куню бойле денилир:) Ялан сайып кельдигинъиз азапкъа барынъ!
30-31. Учь пытакъкъа айырылгъан, (амма) не кольге берген, не де алевден къорчалайджакъ бир кольгеге барынъ.
32. О, сарай киби къоджаман къыгъылчым септирир.
33. Эр бир къыгъылчым санки бирер сары деве кибидир.
34. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
35. Бу, (кяфирлер) лаф эталмайджакъ бир куньдир.
36. Оларгъа изин де берильмез ки, (сёзде) узюрлерини беян этсинлер.

37. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
38. (О заман бойле денилир:) Бу, айырды этюв кунюдир. Сизни ве сизден эвелькилерни бир ерге кетирдик.
39. (Азаптан къуртулувынъыз ичюн) бир ийленъиз бар исе, косьтеринъ манъа ийленъизни!
40. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
41- Шубесиз, (о куню) такъва саиплери, кольгеликлерде ве чокъракъ
42. башларында, джанлары чеккенинден чешит-чешит мейвалар арасында оладжакълар.
43. (Оларгъа:) «Япкъанларынъызнынъ къаршылыгъы оларакъ шимди афиетнен ашанъ, ичинъ», (денилир).
44. Иште, биз яхшылыкъ япкъанларны бойле мукяфатландырырмыз.
45. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
46. (Эй, инкярджылар!) Ашанъыз, (дюньядан) файдаланынъыз бираз! Акъикъат шу ки, сизлер сучлусынъыз!
47. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
48. Олар озьлерине: «Аллаhнынъ узурында руку этинъ!» денильген вакъытта эгильмезлер.
49. О куню, (акъикъатларны) ялан сайгъанларнынъ алына вай!
50. Олар артыкъ бундан (Къур'андан) сонъ анги сёзге инанаджакълар.

78. эн-НЕБЕ'

Меаариджден сонъ энген, ильк меккий сурелерден олуп, 40 аеттир. «_+Небе'+_» – хабер демектир. Къыямет хаберлерини анълаткъаны ичюн, бу ад берильген.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1. Бир-бирилеринден нени сорайлар?
2-3. (Инаныпинанмамакъта) ихтиляфкъа тюшкен буюк хаберними?
4. Ёкъ! Анълайджакълар!
5. Кене ёкъ! Олар анълайджакълар!
6-7. Биз ер юзюни бир тёшек, дагъларны да бирер къазыкъ япмадыкъмы?
8. Сизни чифт-чифт яраттыкъ.
9. Юкъунъызны бир раатланув яптыкъ.
10. Геджени бир орьтю яптыкъ.
11. Куньдюзни де чалышып къазанув вакъты эттик.
12. Усьтюнъизде еди къат сагълам коклер бина эттик.
13. (О ерде) алев-алев янгъан бир къандиль яраттыкъ.
14- Сизге урлукълар, осюмликлер (тереклерни), бир-бирилерине битишик
16. багълар-багъчалар етиштирмек ичюн, усьт-усьтюне топланып сыкъышкъан булутлардан шырыл-шырыл акъкъан сувлар эндирдик.

17. Шубесиз, укюм куню – вакъыт оларакъ тайин этильгендир.
18. Суургъа уфленген куню, топ-топ Аллаhкъа келирсинъиз.
19. Кок юзю ачылыр ве о ерде къапулар пейда олур.
20. Дагълар юрютилир, ылгъым алына келир.
21- Шубесиз, ёлдан азгъанларнынъ барынаджакъ (сыгъынаджакъ ери)
22. джеэннем пусуда беклемектедир.
23- (Ёлдан азгъанлар) о ерде асырлар бою къалырлар, о ерде бир серинлик
26. я да (сувсызлыкъ кеткизген) бир ичимлик татмазлар, анджакъ (дюньяда япкъанларына) уйгъун къаршылыкъ оларакъ, къайнакъ сув ве ирин татарлар.
27. Чюнки, олар джеза кунюнинъ (келеджегини) умют этмез эдилер.
28. Бизим аетлеримизни яланлагъандан-яланлагъан эдилер.
29. Биз исе, эр шейни бир китапта сайып язгъандырмыз.
30. Татынъ! Бундан сонъ анджакъ азабынъызны арттыраджакъмыз.
31- Шубесиз, такъва саиплери ичюн умют этильгенни тапкъан ерлери –
34. багъчалар, юзюм багълары, кокюслери гъондже киби къабаргъан акърандаш къызлар, ички толу къаделер бардыр.
35. Олар о ерде не бош бир лакъырды, не де ялан эшитирлер.
36. Булар Раббинънинъ етерли бир ихсаны, мукяфатыдыр.
37. О, коклернинъ, ернинъ ве экиси арасында олгъанларнынъ Раббидир. О, рахмандыр. О куню инсанлар Онъа къаршы къонушмагъа изинли дегильдирлер.
38. Рух (Джебраил) ве мелеклер саф-саф олуп тургъан куню, Рахман изин бергенлеринден башкъалары лакъырды эталмазлар; лаф эткен де, догърусыны сёйлер.
39. Иште, о кесен-кес келеджек куньдир. О алда, истеген инсан Раббисине баргъан бир ёл тутсын.
40. Биз, якъын бир азаптан сизни тенбиеледик. О куню инсан эвельден япкъанларына бакъаджакъ ве инкярджы кимсе: «Кешке топракъ олсам эди!» дейджек.

79. эн-НААЗИААТ

Небе' суресинден сонъ, Меккеде энген, 46 аеттир. Адыны, «сёкюп чыкъргъанлар» яхут «чекип чыкъаргъанлар» манасындаки «_+наазиаат+_» келимесинден алгъан. Эсас фикир оларакъ къыяметни анълатыр.

Дженаб-ы Аллаh суренинъ башында ильки беш аетте беян этильген кучь ве мелекелернен донаткъан варлыкъларгъа емин этмекте.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-5. Сёкюп чыкъргъанларгъа, явашча чеккенлерге, ялдагъанлардан-

ялдагъанларгъа, ярышкъандан-ярышкъанларгъа, иш тертиплегенлерге ант олсун;

6-9. Биринджи уфлев (кяинатны) сарскъан, оны экинджи уфлевни такъип эткен куню, иште, о куню юреклер къайгъыдан титрер, козьлер ёргъун олур.
10-
11. «Ольгенден сонъ биз, (дюньядаки) ильки алымызгъа къайтарыладжакъмызмы, (эм де) чюрюген кемиклер олгъандан сонъмы?» дерлер.
12. «О заман бу, зиянлы бир къайтув олур», дедилер.
13. Бу дёнюш, садедже бир сесленювге бакъар.
14. Бирден озьлерини махшерде була къоярлар.
15. (Хабибим!) Санъа Мусанынъ хабери кельдими?
16. Мукъаддес вадий Туваада Рабби онъа бойле сесленген:

17. Фыравунгъа бар! Чюнки, о чокъ адден ашты.
18-
19. Де ки: Арынувны ве сени Раббимнинъ ёлуна къавуштырувымны истерсинъми? Бойледже, ондан къоркъарсынъ.
20. Ве онъа энъ буюк муджизени косьтерди.
21. (О исе) аман яланлады ве исьян этти.
22. Сонъра (инкяр ичюн) бар гъайретини косьтererек, сыртыны чевирди.
23. Дер’ал (адамларыны) топлады ве (оларгъа) багъырды:

24. Мен, сизинъ энъ юдже Раббинъизим! деди.
25. Аллаһ оны, (эр кеске ибрет оларакъ) дюнья ве ахирет азабынен джезаландырды.
26. Эльбетте, бунда, къоркъкъан кимселер ичюн, буюк бир ибрет бар.
27-
29. Сизни яратмакъ даа кучьми, ёкъса, кок юзюни яратмакъмы ки, оны Аллаһ бина этти, оны юксельтип, низамгъа къойды. Геджесини къарартты, куньдюзини агъартты.
30-
33. Ондан сонъ да, ер къурресини тёшеди. Озюнъиз ве айванларынъыз ичюн бир файдаланув олмакъ узьре, ерден сувны ве отлагъыны чыкъарды ве дагъларны къави бир шекильде ерлештирди.
34-
36. Эр шейни алт-усть эткен о буюк фелякет кельген вакъытта, инсан япып-эткенлерини хатырлайджакъ куню ве корьгенге джеэннем ачыкъ бир шекильде косьтерильген вакъытта;

37-
39. Адден ашкъангъа ве дюнья аятыны ахиреттен усьтюн корьгенге, шубесиз, джеэннем тек барыныладжакъ (сыгъыныладжакъ) ердир.
40-
41. Раббининъ макъамындан къоркъкъан ве нефсини фена истеклерден узакълаштыргъанлар ичюн исе, шубесиз дженнет екяне сыгъыныладжакъ ердир.
42. Сенден къыяметни сорарлар: Келип чатувы не вакъыт? (дерлер).

43. Сен оны не ерден билип, бильдиреджексинъ?
44. Онынъ сонъ ильми ялынъыз Раббинъе аиттир.
45. Сен анджакъ ондан къоркъкъанларны тенбиелерсинъ.
46. Кыямет кунюни корьгенлеринде, (дюньяда) саде джe бир акъшам вакъты я да къушлукъ вакъты къадар яшагъан киби санарлар.

80. АБЕСЕ

Меккеде энген, 42 аеттир. Адыны, «юзюни экшитти, бурюштирди» манасындаки ильк келимесинден алгъан.

Бу суренинъ энюв себебинен багълы бойле бир адисе накъл этильген: Эфендимиз Велид, Умеййе б. Халеф, Утбе б. Рабия киби Къурейшнинъ илери кельгенлерине Ислямны анълаткъан бир вакъытта, корь Абдуллах б. Умму Мектум келип: «Я Ресулаллах! Аллаһнынъ санъа огреткенлеринден манъа да огрет», дей. О эснада Ресулуллах (с.а.) джевап бермей. Чюнки, Къурейшнинъ бу илери кельген кимселери, затен озьлерине айрыджа муамеле этильмесини истей эдилер. Эфендимиз оларны кедерлендирмек истемей. Абдуллах текрар сесленгенинен, элинде олмадан, юзю денъише. Бу эснада олар турып кетелер. Бираздан сонъ, бу аетлер келе. Ресулуллахнынъ базы арекетлерини тенъкит этмек ве оны тенбиелемек макъсадында кельген бу ве оларгъа бенъзеген аетлер, онынъ хакъ пейгъамбер олгъанына энъ буюк делильдир. Зира, ич кимсе озюни бу шекильде тенкъит этмез.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1-4. (Пейгъамбер) корьнинъ онъа келюви себебинден, юзюни экшитти ве кери дёнди. (Ресулым! Онынъ алыны) санъа ким бильдирди! Бельки о темизленеджек, яхут огют аладжакъ да, о огют онъа файда береджек.
5-7. Озюни (санъа) мухтадж корьмегенге кельгенде, сен онъа ёнельмектесинъ. Албуки, онынъ темизленип, арынувындан сен месуль дегильсинъ.
8-10. Факъат чапышаракъ ве (Аллаһтан) къоркъаракъ санъа кельгеннен де меракъланмайсынъ.
11-16. Ёкъ! Шубесиз, булар (аетлер) дегерли ве ишанчлы кятиплернинъ эллеринен (язылып) тер-темиз къылынгъан, юдже макъамларгъа чыкъарылгъан мукъаддес саифелеринде (язылы) бир огюттир; истеген ондан (Къур'андан) огют алыр.
17. Къахр олсун о инсан! Не инкярджыдыр!
18. Аллаһ оны неден яратты?
19. Бир нутфеден (спермадан) яратты да, онъа шекиль берди.
20. Сонъра онъа ёлуны къолайлаштырды.
(Ает, «Ана къарнындан чыкъмакъны къолайлаштырды» я да «Хайыр ве шерр ёлуны сечювини къолайлаштырды» шекиллеринде де

анълатылгъан).

21. Сонъ онынъ джаныны алды ве къабирге сокъты.
22. Сонъ истеген бир вакътында оны янъыдан тирильтир.
23. Ёкъ! (Инсан) Аллаһнынъ эмир эткенини япмады.
24. Инсан ашагъанына бир бакъсын.

25-32. Ойле ки: Ягъмурлар ягъдырдыкъ. Сонъ топракъны козь-козь ярдыкъ да, о ерден осюмликлер, юзюм багълары, себзелер, зейтун ве хурма тереклерини, ири ве сыкъ терекли багъчалар, мейвалар ве чайырлар яраттыкъ. (Бутюн булар) сизни ве айванларынъызны файдаландырмакъ ичюндир.

33. Къулакъларны сагъыр этиджи о сес кельгенде,

34-36. Иште, о куню инсан къардашындан, анасындан, бабасындан, эшинден ве баласындан къачар.

37. О куню, эр кеснинъ озюнден етип артаджакъ бир дерди бардыр.

38-39. О куню бир такъым юзьлер парлакъ, кулер ве севинчлидир.

40-42. Кене о куню бир такъым юзьлерни де кедер саргъан, къасеветтен къап-къара кесильгендир. Иште, булар кяфирлердир, гунахкярлардыр.

81. эт-ТЕКВИИР

Меккеде энген, 29 аеттир. Сурeнинъ башында кунешнинъ тююрилювинден сёз этильген ве адыны да бу ерден алгъан. Сурeнинъ сёз тертибинде, ичине алгъан мевзулар гъа аит анъламларны янгъыраткъан ве кучьлендирген мукеммель бир мусикъий, такълит этильмез бир аэнк бар.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Кунеш къатланып тююрильгенде,
2. Йылдызлар (къарарып) тёкюльгенде,
3. Дагълар (салланып) юрютильгенде,
4. Балалайджакъ девелер башлары бош къоюп йиберильгенде,
5. Вахший айванлар топланып, бир ерге кетирильгенде,
6. Денъизлер къайнатылгъанда,
7. Рухлар (беденлернен) бирлештирильгенде,

8-9. Тирилейин топракъкъа комюльген къызгъа, анги гунах себебинен, ольдюрильгени соралгъанда,

10. (Амеллер языла олгъан) дефтерлер ачылгъанда,

11. Кок юзю сокюлип алынгъанда,

12-
13. Джеэннем туташтырылгъанда ве дженнет якълаштырылгъанда,

14. Инсан нелер кетиргенини биледжек.
15-
16. Ёкъ! Акъып кеткен, бир гъайып олуп, бир этрафны айдынлаткъан йылдызларгъа ант олсун,

17. Къарармагъа юзь туткъанда, геджеге ант олсун,

18. Агъармагъа башлагъанда, сабагъа ант олсун ки,

19-
20. О (Къур'ан), шубесиз дегерли, кучьлю ве Аршнынъ саиби (Аллаһнынъ) къатында итибарлы бир эльчи (Джебраил) кетирген сёздир.
21. О, о ерде итибарлы, ишанылгъан (бир эльчи)дир.
22. Аркъадашынъыз (Муһаммед) де меджнун дегильдир.
23. Ант олсун ки, оны (Джебраилни) ап-ачыкъ уфукъта корьгендир.
24. О, гъайбнынъ бильгилерини (сизден) гизлемез.
25. О лянетленген шейтаннынъ сёзю де дегильдир.
26. Ал бойле экен, не ерге бармакътасынъыз.
27-
28. О, эр кес ичюн, сизден догъру ёлда юрмек истегенлер ичюн, бир огюттир.
29. Алемлернинъ Рабби Аллаһ истемегендже, сиз истеп оламазсынъыз. *(Аеттеки «гъайб» сёзю – дуйгъу азаларынен идрак этилалмагъан ве факъат инанылмасы керек олгъан иман эсасларыны ичине алмакъта. Аллаһ Ресулы олар акъкъында саранлыкънен давранмагъаны, яни эр анги бир шейни гизлемегени изаатлангъан).*

82. эль-ИНФИТААР

Наазиаат суресинден сонъ, Меккеде энген, 19 аеттир. Манасы «ярылмакъ»тыр. Семанынъ ярылувындан сёз этерек башлангъаны ичюн, бу адны алгъан. Мевзусы – ахирет алемидир.

<u>Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).</u>

1-5. Кок юзю ярылгъан, йылдыздар тёкюльген, денъизлер бир-бирине къарышкъан, къабирлернинъ ичиндекилер тышкъа чыкъарылгъан

вакъытта, инсан огълу (япып) ёллагъанларыны ве (япамайып) артта къалдыргъанларыны бирер-бирер анълар.

6-8. Эй, инсан! Сени яратып, сени тертипли ве ольчюли япкъан, сени истеген бир шеклинде бирлештирген, ихсаны бол Раббинъе нисбетен сени алдаткъан недир?

9-12. Ёкъ! Бутюн буларгъа бакъмадан, сиз кене де динни яланлайсынъыз. Шуны яхшы билинъ ки, узеринъизде бекчилер, дегерли языджылар бардыр; олар япмакъта олгъанларынъызны билир.

13- Яхшылар муакъкъакъ дженнетте, яманлар да джеэннемдедирлер.
16. Джеза кунюнде о ерге кирерлер. Олар (кяфирлер) о ерден бир даа да айрылмазлар.

17- Джеза куню недир билирсинъизми? Недир, аджеба о джеза куню? О
19. куню ич бир кимсе башкъасы ичюн бир шей япалмаз. О куню иш Аллаhкъа къалгъандыр.
(Сонъки джумлени «О куню эмир Аллаhнынъдыр. Ялынъыз Аллаh эмир этер», шеклинде де терджиме этмек мумкюн).

83. эль-МУТАФФИФИИН

Меккеде энген, 36 аеттир. Ольчю ве тартувларында ийле япкъанларны яманлаяракъ башлангъаны ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-3. Инсанлардан алгъанда ольчеп – тарткъанларында там, оларгъа бермек ичюн ольчеп – тарткъанларында исе, эксик туткъан ийлекярларгъа языкълар олсун!

4-6. Олар тюшюнмезлерми ки, буюк бир куньде (эсап бермек ичюн) тирильтиледжеклер! Ойле бир кунь ки, инсанлар о куньде алемлернинъ Рабби узурында тик тураджакълар.
(Ибн Умер бу сурени окъугъанда, алтынджы аетке кельгенинен, окюр-окюр агълагъан. Бир бедевий де Абдуллах б. Мервангъа: «Аллаhнынъ ольчю ве чекисинде ийле япкъанлар акъкъында не сёйлегенини бильгенинъ алда, мусульманларнынъ малыны ольчюсиз, чекисиз ве захметсиз алмакъта девам этесинъ!» деген эди).

7. Догърусы, гунахкярларнынъ языcы, муакъкъакъ Сиджджиинде олмакътыр.

8. Седжджиин недир, билесинъми?
(Тефсирлерде Сиджджиинге чешит маналар берильген: а). Зияде тар бир зиндан; б). Джеэннемде бир къую; в). Кяфирлернинъ амеллери язылгъан китап; г). Я да инсанларнен джинлернинъ амеллери къайд этильген дефтер).

9. (О гунахкярларнынъ языcы) амеллер сайылып язылгъан бир китаптыр.

10. О куню яланджыларнынъ алына вай!

11. Ки олар, джеза кунюни ялан саярлар.
12. Оны ялынъыз укюмлерни таптагъан ве гунахкъа баткъан кимселер ялан дер.
13. Бойле бирисине аетлеримиз окъулгъанынен: «Эскилернинъ масаллары», дер эди.
14. Ёкъ! Аксине, оларнынъ япмакъта олгъан (яманлыкълары) къальплерини кирлеткендир.
15. Ёкъ! Олар, шубесиз, о куню Рабблеринден (Оны корювден) махрум къалгъанлардыр.
(Тефсирджилернинъ чокъу ве Эхл-и Суннет келям алимлери бу аетни, ахиретте му'минлер Аллаhны кореджеклерине делиль сайгъанлар).
16. Сонъ олар джеэннемге кирерлер.
17. Сонъ оларгъа: «Иште, яланлагъанынъыз (джеэннем) будыр», денилир.
18. Ёкъ! Ант олсун, яхшыларнынъ китабы Иллиюндадыр.
19. Иллиюн недир билесинъми?
20. (О Иллиюндаки китап) Ичинде амеллер къайд этильген бир китаптыр.
21. О китапны, Аллаhкъа якъын олгъанлар корерлер.
22. Яхшылар кесен-кес дженнеттедирлер.
23. Олар о ерде курсилер узеринде этрафкъа бакъарлар.
24. Оларнынъ юзюнде ниметлернинъ севинчини корерсинъ.
25. Оларгъа муурли халис бир ички такъдим этилир.
26. Онынъ ичими сонъунда мис къокъусы бардыр. Иште, ярышкъанлар анджакъ онда ярышсынлар.
27. Къарышмасы Теснимдендир.
28. (О Тесниим Аллаhкъа) Якъын олгъанлар ичеджек бир чокъракътыр.
29. Шубесиз, гунахкярлар (дюньяда) иман эткенлерге кулер эдилер.
30. Оларнен расткелишкенде къаш-козь ойнатып, алай эте эдилер.
31. Аилелерине къайткъанларында, (алайлары себебинден) кейфленерек дёне эдилер.
32. Му'минлерни корьгенде: «Шубесиз, булар сапкъан», дер эдилер.
33. Албуки, олар му'минлерни козетиджи оларакъ ёлланылмадылар.
34. Иште, о куню (ахиретте) де иман эткенлер кяфирлерге кулерлер.
35. Курсилер узеринде этрафкъа бакъарлар.
36. Кяфирлер япкъанларынынъ джезасыны таптылармы? (Эльбетте таптылар).

84. эль-ИНШИКЪАКЪ

Инфитаар суресинден сонъ, Меккеде энген, 25 аеттир. Кокнинъ ярылувындан сёз эткени ичюн, бу адны алгъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-2. Кок ярылгъан, Раббинъе къулакъ асып, боюн эгеджек алгъа кетирильген вакъытта,

3-5. Ер тюм-тюз этильген, ичинде олгъанларны атып бошалгъан ве Раббини динълеп, Онъа хакъкъы иле итааткъа меджбур этильген вакъытта (инсан огълу япкъанларынен къаршылашыр).

6. Эй, инсан! Шубе ёкъ ки, сен Раббинъге нисбетен гъайрет усьтюне гъайрет косьтермектесинъ; сонъунда Онъа бараджакъсынъ.

7. Кимнинъ китабы сагъындан берильсе,

8. Къолай бир эсап иле эсапкъа чекиледжек;

9. Ве севинчли оларакъ аилесине дёнеджек.

10-
13. Кимнинъ де китабы артындан берильсе, дер’ал ёкъ олмакъны истейджек; алевли атешке киреджек. Зира о, (дюньяда) аилеси ичинде (мал-мульк себебинен) къопайгъан эди.

(Бу аетлерде дюньяда зенгин олуп, этрафына ярдым этмеген, менликнен яшагъан, зенгинлигини озю ичюн бир имтияз саяракъ, факъырларны, ёкъсулларны ич де тюшюнмеген кимселернинъ ахиреттеки элемли алы косьтерильмекте. Бу аеттен керекли ибрет дерсини алмагъанлар, олюмнен озьлерини азапнынъ ве атешнинъ ичинде буладжакълар. Албуки, олар зенгинлик ве ферахлыкъ алы девам этеджек, янъыдан тирильген такъдирлеринде, дюньядаки вазифелерине коре тириледжек беллей эдилер. Нетидже беклегенлери киби олмайджакъ).

14. О, ич бир вакъыт Раббине дёнмейджек белледи.

15. Албуки, акъикъатен, Рабби оны корьмекте эди.

16-
19. Ёкъ! Чабакъкъа, геджеге ве онда баскъан къаранлыкъкъа, толгъун айгъа емин этерим ки, ал-алдан кечерсинъиз.

20. Бойле экен, олар, аджеба, ничюн иман этмезлер?

21. Олар озьлерине Къур'ан окъулгъанынен, седжде де этмезлер.

(Манада кечкен «седжде этмезлер» ифадеси шу шекиллерде изаатлангъан: 1. Сайгъы косьтермезлер; 2. Аз. Пейгъамбер ве му'минлер, седжде аети окъулгъанда, седждеге баргъанлары алда, олар тикилип турарлар; 3. Намаз къылмазлар).

22. Догърусы, кяфирлер яланламакъталар.

23. Албуки, Аллаh оларнынъ гизлеген шейлерини чокъ яхшы билир.

24. (Ресулым!) Оларгъа элем бериджи азапны мужделе!

25. Иман этип, салих амель ишлегенлер башкъадыр; олар ичюн арды кесильмеген бир мукяфат бардыр.

85. эль-БУРУУДЖ

Шемс суресинден сонъ, Меккеде энген, 22 аеттир. «_+Буруудж+_» – бурдж келимесининъ чокълугъыдыр. Суреде бурджлары олгъан кок юзюне, къыямет кунюне ве о куньге шаатлыкъ этеджеклернен, кене о куню мушааде этиледжек вазиетлерге емин этильгенден сонъ, Йеменде олуп кечкен бир вазиетке ишарет этиле: Еудий Зуунувас ве онынъ адамлары, еудийликни къабул этмеген Неджран христианларыны, эндек ичинде якъылгъан бир атешке атып якъарлар ве янаяткъан инсанларны сейир этерлер. Бу шекильде эскендженен якъылып ольдюрильген кимселер иналчлары огъурында ольгенлердир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-7. Бурджларгъа саип кок юзюне, келеджеги бильдирильген куньге, (о куньде) шаатлыкъ этккенге ве этильгенге ант олсун ки, атешнен толу эндекке атылгъанлар (якъылып) ольдюрильди. Олар (якъкъанлар) да башларына отургъанлар, му'минлерге япаяткъан эскенджени сейир эте эдилер.

8-9. Олардан ялынъыз коклернинъ ве ернинъ мулькю озюне аит олгъан, азиз ве хамид Аллаhкъа иман эткенлери ичюн интикъам алдылар. Албуки, Аллаh эр шейни корер.

10. Шубесиз, инангъан эркеклернен, инангъан къадынларгъа эскендже этип, сонъ тёвбе де этмегенлерге джеэннем азабы ве (о ерде) янмакъ джезасы бардыр.

11. Иман этип, салих амеллер ишлегенлерге исе, земининден ирмакълар акъкъан дженнетлер бардыр. Иште, буюк къуртулыш будыр.

12. Шубесиз, Раббинънинъ якъалавы чокъ шиддетлидир.

13. Билинъ ки О, (кяинат ёкъ экенде) ильк оларакъ яраткъан (олюмден сонъ текрар аятны) кери кетиргендир.

14. О чокъ багъышлайыджы ве чокъ севиджидир.

15. Шерефли Аршнынъ саибидир.

16. Истеген шейлерини мытлакъа япыджыдыр.

17-
18. Ордуларнынъ, Фыравун ве Семууднынъ (огърагъан фелякетлерининъ) хабери санъа кельдими?

19. Догърусы, инкярджылар (акъикъатны) яланлап турарлар.

20. Аллаh оларны артларындан сарып алгъандыр.

21-
22. Акъикъатта о (яланлагъанлары, аслы) лехв-и махфузда булунгъан шерефли Къур'андыр.

(«Ордуларнынъ хабери» – эвельки миллетлерге кельген пейгъамберлерге къаршы курешкенлернинъ фаджиалы бир шекильде енъилювлеридир. Бу хаберлерни араплар бильмекте эдилер. Бунъа рагъмен, араларындан ёлланылгъан бир пейгъамберге къаршы курештилер. Оларнынъ сонъу не исе, буларнынъ да сонъу одыр).

86. эт-ТААРИКЪ

Белед суресинден сонъ, Меккеде энген, 17 аеттир. Адыны 1-нджи аетте кечкен «таарикъ» келимесинден алгъан. Таарикъ – геджелейин кельген, шиддетликнен ургъан, къапуны къакъкъан демектир. Суреде кечкен таарикъ исе, гедже зияде нур сачкъан саба йылдызыдыр. Миджазий оларакъ, намлы адамгъа да айтылыр. Бир бедиий ифаде оларакъ да, джахилие девринде кельген Аз. Пейгъамбер де, геджени айдынлаткъан ве сабаны муждЕлеген саба йылдызына бенъзетильген ола билир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-4. Кок юзюне ве таарикъкъа (саба йылдызына) емин этерим. Таарикънынъ не олгъаныны не ерден биледжексинъ? (О, къаранлыкъны) делиджи йылдыздыр. Ич кимсе ёкътыр ки, узеринде бир къорчалайыджы, бир козетиджи олмасын.

5-8. Инсан неден яратылгъанына бир бакъсын! Атылгъан бир сувдан яратылды. (О сув) сыртнен кокюс къафеси арасындан сыкъар. Иште, Аллаh (башлангъычта бу шекильде яраттыгъы) инсанны текрар яратмагъа да къадирдир.

9-10. Гизленгенлернинъ ортагъа чыкъкъан куньде, инсан ичюн не бир кучь, не де бир ярдымджы бар.

11-17. Дёнюш саиби олгъан (ягъмур ягъдыргъан) кокке, (осюмликнен) ярылгъан ерге емин этерим ки, Къур'ан (хакъ иле батылны) айыргъан бир сёздир. О, асла бир шакъа дегильдир. Олар бир тузакъ къурарлар, мен де бир тузакъ къурарым. Кяфирлерге мухлет бер, оларны бираз озь алларына быракъ (пек якъында санъа ярдымымыз келеджек).

87. эль-А'ЛЯА

Аллаhнынъ «юдже» манадаки адынен башлангъаны ичюн, «эл-А'ляа» денильген бу суре 19 ает олуп, Меккеде энген ильки сурелердендир. Дженаб-ы Аллаh бу суреде кяинатнынъ сырларыны, яратылышыны, чалышувыны эсаслы бир шекильде ифаде эткен.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-5. Яратып, тертипке къойгъан, такъдир этип, ёл косьтерген, (топракътан) ешиль отны чыкъарып, сонъ оны къап-къара бир сель чёплюгине чевирген юдже Раббинънинъ адыны тесбих (ве такъдис) эт.

6-7. Санъа (Къур'анны) окъутаджакъмыз; артыкъ Аллаhнынъ истегени истисна, сен ич унутмайджакъсынъ. Шубесиз, Аллаh ашкярны ве гизлини билир.

8-9. Сени энъ къолайгъа муваффакъ этеджекмиз. О алда, эгер огют файда берсе, огют бер.

10- (Аллаhтан) къоркъкъан – огюттен файдаланаджакъ. Энъ буюк атешке

13. киреджек фена кимсе исе, огюттен къачыныр. Сонъ о, атеште не олюр, не де яшар.
14- Темизленген, Раббинънинъ адыны анъып, Онъа къуллыкъ эткен кимсе,
15. шубесиз къуртулышкъа иришкендир.
16- Факъат сиз (эй, инсанлар!) ахирет даа хайырлы ве даа девамлы олгъаны
17. алда, дюнья аятыны усьтюн корьмектесинъиз.
18- Шубесиз, бу (анълатылгъанлар), эвельки китапларда, Ибрахим ве
19. Мусанынъ китапларында да бардыр.

88. эль-ГЪААШИЙЕ

Адыны ильк аетте кечкен ве эр шейни саргъан, къаплагъан, дешети эр шейге етишкен къыямет куню манасындаки «_+гъаашийе+_» келимесинден ала. Ильк кельген суреледерден олуп, Заарийаат суресинден сонъ, Меккеде энген. Бу суреде къыямет ве ахиретке аит хаберлер бар, айрыджа Аллаһнынъ барлыгъыны анъламагъа ярдым этеджек базы яратылышнен делиллер анълатылгъан. Аятнынъ бир тертип ве низам ичинде акъып баргъаны, бу агъымнынъ сонъунда Аллаһкъа барыладжагъы ве Онынъ къатында эсап бериледжеги анълатыла. 26 аеттир.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. (Ресулым!) Дешети эр шейни къаплагъан къыяметнинъ хабери санъа кельдими?
2-7. О куню бир такъым юзьлер зелильдир, токътамадан чалышыр, (факъат бошуна) ёрулыр, къызгъын атешке кирер. Оларгъа къайнап тургъан сув чокърагъындан ичирилир, олар ичюн къуругъан тикенден башкъа емек ёкътыр, о исе, не беслер, не де ачлыкъны кеткизир.
8-11. О куню бир такъым юзьлер де бардыр ки, бахтлыдырлар; (дюньядаки) гъайретлеринден хошнут олгъандырлар, юдже бир дженнеттедирлер. О ерде бош бир сёз эшитмезлер.
12- О ерде (дженнетте) девамлы акъкъан бир чокъракъ, о ерде
16. юксельтильген тахтлар, къоюлгъан къаделер, сыра-сыра тизили ястыкълар, тёшельген килимлер бар.
17- (Инсанлар) девенинъ насыл яратылгъанына, коркнинъ насыл
20. юксельтильгенине, дагъларнынъ насыл тикленгенине, ер юзюнинъ насыл яйылгъанына бир бакъмазлармы?
21- О алда (Ресулым), огют бер. Чюнки, сен анджакъ огют бериджисинъ.
26. Оларнынъ усьтюнде бир зорбаджы дегильсинъ. Анджакъ юзь чевирип, инкяр эткенге кельгенде, иште, ойлесини Аллаһ энъ буюк азап иле джезаландырыр. Шубесиз, оларнынъ дёнюши садедже бизгедир. Сонъ оларнынъ соргъугъа чекилюви де, садедже бизге аиттир.

89. эль-ФЕДЖР

Феджр – танъ ерининъ агъарувы ве чабакъ манасындадыр. Феджр суреси Лейль суресинден сонъ, Меккеде энген, 30 аиттир. Бу суреде эски къавмларгъа аит къыссалар хатырлатыла. Инсан огълунынъ феналыкъкъа ёнельмекте олгъаны бильдирелерек, бунынъ яман нетиджеси, дюнья аятындан сонъки аят ве о ердеки вазиетлер къыскъадан анълатыла.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-5. Феджрге, он геджеге (хаджнынъ он геджесине) чифтке, текке, (эр шейни къаранлыгъынен) орьткен анда геджеге емин этерим ки, буларда акъыл саиби ичюн эльбетте, бирер емин (дегери) бар.

(Эр куннинъ феджри, Зильхидждженинъ он геджеси, мусбет ве менфий къутуп дие билинген чифтлерден тешкиль олгъан барлыкъ алеми, буларны яраткъан ве тек олгъан Аллаh, эр шейни орьтюп, ёкъ киби эткен гедже къаранлыгъы еминге мевзу этильген, сонъра да буларнынъ еминге дегерли шейлер олгъаны къайд этильген).

6-14. Корьмединъми, Раббинъ не япты Аад къавмына; диреклери (юксек биналары) олгъан, улькелерде онъа бенъзегени яратылмагъан Ирем шеэрине, о вадийде къаяларны ёнгъан Семууд къавмына, къазыкълар (чадырлар, ордулар) саиби Фыравунгъа! Ки оларнынъ эписи улькелеринде адден аштылар. О ерлерде яманлыкъны арттырдылар. Бу себептен, Раббинъ оларнынъ усьтюне азап къамчысы ягъдырды. Чюнки, Раббинъ (эр ан) козетмектедир.

(Базы тефсирджилерге коре, Фыравун ерге дёрт къазыкъ къакътыра, эскендже этеджек кимселерни эллеринден ве аякъларындан бу къазыкъларгъа багълата, о шекильде эскендже эте экен. Шунынъ ичюн онъа «_+зу'ль-эвтаад+_ – къазыкълар саиби» денильген).

15. Инсан бар я, Рабби оны имтиан этип де, икрамда булунгъанында ве бол нимет бергенинде: «Раббим манъа икрам этти», дер.

16. Оны имтиан этип, рызкъыны тарлаштыргъанында исе: «Раббим манъа эмиет бермеди», дер.

17-20. Ёкъ! Догърусы, сиз етимге икрам этмемектесинъиз, ёкъсулны тойдурмагъа бир-биринъизни тешвикъ этмемектесинъиз. Арам-элял демеден, мирасны ашамакътасынъыз. Малны адден ашыры севмектесинъиз.

(Джахилие девринде араплар мирастан къадынларгъа, балаларгъа ве етимлерге пай бермей эдилер).

21-22. Амма, ер юзю парча-парча олгъан, Раббинъ(нинъ эмри) кельген ве мелеклер саф-саф тизильген вакъытта (эр шей ортагъа чыкъаджакъ).

23. О куню джеэннем кетирилир, инсан япкъанларыны бирер-бирер хатырлар. Факъат бу хатырлавнынъ не файдасы бар!

24. (Иште, о вакъытта инсан:) «Кешке бу аятым ичюн бир шейлер япып ёлласа эдим!», дер.

25. Артыкъ о куню Аллаhнынъ этеджек азабыны кимсе эталмаз.

26. Онынъ ураджакъ бугъавыны кимсе уралмаз.

27-
30.
Эй, раатлыкъкъа къавушкъан инсан! Сен Ондан хошнут, О да сенден хошнут оларакъ, Раббинъе дён. (Сечкен) къулларым арасына къошул ве дженнетиме кир!

90. эль-БЕЛЕД

Меккеде, Къаф суресинден сонъ энген, 20 аеттир. Адыны ильк аетте кечкен, Меккени анълаткъан ве «шеэр» манасындаки «_+белед+_» келимесинден алгъан.

Бу суреде инсаннынъ яратылышындан, онынъ базы давранышларындан, инсангъа берильген усьтюн васыфлардан, о васыфларны эйиликке къулланмагъаннынъ фена акъибетинден, эйиликке къуллангъанларнынъ да, бахтлы келеджеклеринден сёз этиле.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-4. Бу больгеге – ки сен бу больгедесинъ, бабагъа ве ондан мейдангъа кельген балагъа емин этерим ки, биз инсанны (козь-козьге келеджек нидже) зорлукълар ичинде яраттыкъ.

5. Инсан, ич кимсе онъа кучь етиштиралмайджакъ беллейми?

6. «Пек чокъ мал арджладым» дей.
(Базы тефсирлерге коре, аетте, мушриклернинъ Аз. Пейгъамберге душманлыкъ огърунда япкъан арджаламаларындан сёз этювлерине ишарет олунмакъта).

7. Кимсе оны корьмеди беллейми?

8-10. Биз онъа эки козь, бир тиль ве эки дудакъ бермедикми? Онъа эки ёл (догъру ве эгрини) косьтермедикми?

11-
16.
Факъат о, сарп ёкъушны ашалмады. О сарп ёкъуш не олгъаныны билесинъми? Хызметкяр азат этмек я да ачлыкъ кунюнде якъыны олгъан бир етимни, яхут ап-ачыкъ бир ёкъсулны тоюрмакътыр.

17-
18.
Сонъ иман эткенлерден, бир-бирилерине сабыр тевсие эткенлерден ве бир-бирилерини аджымакъны огютлегенлерден олмакътыр. Иште, булар сагъдакилердир.
(Къур'анда кечкен «сагъдакилер» ве «солдакилер» табирлерининъ манасы ичюн Вакъыа суреси, 8, 9, 16-нджы аетлерининъ изаатларына бакъ.).

19-
20.
Аетлеримизни инкяр эткенлер исе, иште олар солдакилердир. Джезалары, къапулары усьтлерине сым-сыкъ къапатылгъан бир атештир.

91. эш-ШЕМС

Къадир суресинден сонъ, Меккеде энген, 15 аеттир. Адыны сурeнинъ ильк келимеси олгъан ве «кунеш» манасындаки _+«шемс»тен+_ алгъан. Бу суреде инсаннынъ яратылышында мевджут эки хусусиет анълатыла: яхшылыкъ ве яманлыкъ. Инсаннынъ яратылышында яхшы олмакъ да, яман олмакъ да къабилиет оларакъ бардыр.

<u>Бисмиляаhирраhмааниррahиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1-10. Кунешке ве къушлукъ вакътындаки айдынлыгъына, кунешни такъип эткенинде айгъа, оны ашкяр эткен куньдюзге, оны орьткенинде геджеге, кок юзюне ве оны бина эткенде, ерге ве оны япып тёшегенге, нефиске ве онъа бир такъым къабилиетлер берип де, яхшылыкъ ве яманлыкъларны ильхам эткенге емин этерим ки, нефсини феналыкълардан арындыргъан, къуртулышкъа иришкен, оны феналыкъларгъа комген де, зиян эткендир.

11-15. Семууд къавмы адден ашкъаны себебинден (Аллаhнынъ эльчисини) яланлады. Оларнынъ энъ бедбахты (девени соймакъ ичюн) атылгъанда, Аллаhнынъ Ресулы оларгъа: «Аллаhнынъ девесине ве онынъ сув акъкъына токъунманъ!», деди. Амма, олар оны яланладылар ве девени сойдылар. Бунынъ усьтюне, Рабблери, гунахлары себебинден, оларгъа буюк бир фелякет ёллады да, эписини эляк этти. (Аллаh бу шекильде азап этювнинъ) акъибетинден къоркъаджакъ дегиль я!

(Аллаh Семууд къавмына Салих Пейгъамберни ёллагъан эди. Ондан муджизе истедилер. Аллаh онъа пек гузель бир ыргъачы деве ёллады. Бу девенинъ отлакъларда сербест долашувы, белли бир куньде сув ичюви, девеге кимсенинъ феналыкъ япмамасы эмир этильди. Къудар б. Салиф адлы бириси Аз. Салихни яланлады. Сонъ девени сойдылар. Аллаh оларнынъ мемлекетлерини башларына йыкъты ве оларны эляк этти. Олардан къалгъан харабелер аля мевджуттыр).

92. эль-ЛЕЙЛЬ

Геджеге еминнен башлангъаны ичюн, суреге «Лейль» денильген. Меккеде энген, 21 аеттир. Бу суреде инсан огълунынъ эки зыт (терс) арекетинден – джумертлик ве саранлыкътан баас этиле. Иманлы олмакънен джумертлик, имансызлыкънен саранлыкъ арасындаки багълылыкъкъа дикъкъат чекиле.

<u>Бисмиляаhирраhмааниррahиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1-4. (Къаранлыгъынен этрафны) бурюп орьткен вакъытта геджеге, ачылып агъаргъан вакъытта куньдюзге, эркекни ве ыргъачыны яраткъангъа емин этерим ки, ишлеринъиз башкъа-башкъадыр.

5-7. Артыкъ ким берир ве сакъыныр исе, энъ яхшысы да, тасдикъ этер исе, биз де оны энъ къолайгъа азырлармыз (онда мувафакъиетли япармыз).

8-11. Ким саранлыкъ этип, озюни мухтадж саймаз, энъ яхшысы да, яланлар

исе, биз де оны энъ зоруна азырлармыз. Тюшкен вакътында да, малы озюне ич файда бермез.

12-13. Догъру ёлны косьтермек бизге аиттир. Шубесиз, ахирет де, дюнья да бизимдир.

14. (Эй, инсанлар!) Алев-алев янгъан бир атешнен сизни тенбиеледим.

15-16. О атешке, анджакъ яланлап юзь чевирген яманлар, кирер.

17-18. Темизленмек узьре, малыны хайыргъа берген яхшылар ондан (атештен) узакъ тутулыр.

19-21. Юдже Раббининъ ризасыны истемектен башкъа, онынъ нездинде ич бир кимсеге аит шукран иле къаршыланаджакъ бир нимет ёкътыр. Ве о (бунъа къавушаракъ) хошнут оладжакъ.

93. эд-ДУҺАА

+Дуһаа+ – къушлукъ вакъты демектир. Суре адыны ильк аетте кечкен бу келимеден ала, Феджр суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир.

Суреде ахырзаман Пейгъамберининъ хусусиетлеринден бири яни етим олгъаны тильге алына ве онъа теселли бериле.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-3. Къушлукъ вакътына ве сукюнетке иришкенинъде геджеге емин этерим ки, Раббинъ сени быракъмады ве санъа дарылмады.
(Бираз вакъыт вахийнинъ келюви кечикти. Мушриклер: «Рабби оны терк этти, онъа дарылды!», дедилер. Бу лакъырдылар ве саташувлар Эфендимизге агъыр келе эди. Иште, бу, хусус аетлернен изаат этильди).

4. Акъикъатен, сен ичюн ахирет дюньядан даа хайырлыдыр.

5. Пек якъында Раббинъ санъа береджек де, хошнут оладжакъсынъ.

6. О, сени етим булып, барындырмадымы?

7. Шашмалагъан булып да, ёл косьтермедими?

8. Сени факъыр булып, зенгин этмедими?

9. Ойле исе, етимни сакъын эзме!

10. Эль ачып, истегенни де, сакъын азарлама.

11. Ве Раббинъницъ ниметини миннетдарлыкъ ве шукран иле анъ.

94. эль-ИНШИРААХ

«_+Инширaах+_» – ачылмакъ, кенишлемек, севинмек маналарындадыр. Дуһаа суресинден сонъ, Меккеде энген, 8 аеттир. Бу суреде Пейгъамберимизнинъ балалыгъында пейгъамберликке азырламакъ узьре, юрегининъ ачылып темизленювинден сёз юрсетиле. Айрыджа, о кетирген

диндеки къолайлыкъларгъа дикъкъат чекилерек, Аллаhкъа шукюр этмеге тешвикъ этиле.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Биз сенинъ коксюнъни ачып кенишлетмедикми?
2-3. Белинъни буккен юкюнъни сенден алып атмадыкъмы?
4. Сенинъ шанынъны ве шуретинъни юджельтмедикми?
5-6. Эльбетте, къыйынлыкъынынъ янында бир къолайлыкъ бар. Акъикъатен, зорлукънен берабер, бир къолайлыкъ даа бардыр.
7-8. Бош къалдынъмы, аман (башкъа) ишке сарыл ве ялынъыз Раббинъе ёнель!
(Базы тефсирджилер битирильген ишни, базылары да, башланаджакъ ишни «ибадет» оларакъ ёрумлагъанлар. Бу ёрумларнынъ бераберлик нокътасы дюнья ве ахирет арасындаки ольчюге дикъкъат этилюви кереклигине берилювидир).

95. эт-ТИИН

«Тиин» – дагъ ады я да инджир демектир. Буруудж суресинден сонъ Меккеде энген, 8 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-5. Инджирге, зейтунгъа, Сина дагъына ве шу эмин больгеге емин этерим ки, биз инсанны энъ гузель бичимде яраттыкъ. Сонъ оны ашшагъыларнынъ ашшагъысына эндирдик.
(Аллаh Тааля инсанны, рух ве беден къабилиетлери нокътаи назарындан, джанлыларнынъ энъ мукеммели япкъан. Суреде «энъ гузель бичимде яраттыкъ» ифадеси бу хусусны анълатмакъта. Инсан сербест ирадесинен, я бу къабилиетлерни гузель къулланаракъ, «кямиль инсан» оладжакъ, я да акс тарафны тутаракъ, шуурлы барлыкъларнынъ ве джанлыларнынъ энъ ашшагъы мертебесинден ер аладжакъ).
6. Факъат иман этип, салих амель ишлегенлер ичюн, эксильмеген, девамлы бир эджир бар.
7. Артыкъ бундан сонъ джеза куню мевзусында сени ким яланлай билир?
8. Аллаh – укюм бериджилернинъ энъ усьтюни дегильми?

96. эль-АЛАКЪ

Алакъ – инсаннынъ яратылыш девирлеринден олгъан ашлангъан йымыртаны ифаде этер. Бу суреге «Икъра' суреси» де денилир. Меккеде энген, 19 аеттир. Ильк беш аети Къур'аннынъ биринджи энген аетлеридир.

Бу суреде окъумакънынъ, огренмекнинъ усьтюнлиги, инсаннынъ яратылышы, къалемнинъ муимлиги, буларнынъ инсангъа Аллаһ ихсаны олгъаны, инсаннынъ буларны тюшюнюви, Раббине итаат этюви кереклиги, акс алда азапкъа огърайджагъы анълатыла.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-2. Яраткъан Раббинънинъ адынен окъу! О, инсанны бир ашлангъан йымыртадан яратты.

3-5. Окъу! Инсангъа бильмегенлерини бильдирген, къалемнен (язмакъны) огреткен Раббинъ энъ буюк керем саибидир.

6-8. Акъикъат шу ки, инсан озюни озюне етерли коререк, адден ашар. Шубесиз, дёнюш Раббинъедир.

9-10. Намаз къылгъанда бир къулны (Пейгъамберни намаздан) мен этkenни корьдинъми?

(Бу аетлер Пейгъамберимизге намаз къылгъанда саташкъан Эбу Джехил акъкъында энген. О ве онъа бенъзегенлер акъкъында бойле буюрылмакъта:)

11-12. Не дерсинъ, о (Пейгъамбер) догъру ёлда исе, яхут такъваны эмир этмекте исе!

13. Не дерсинъ, о (мен эткен, Пейгъамберни) яланламакъта ве догъру ёлдан юзь чевирмекте исе!

14. (Бу адам) Аллаһнынъ, (япкъанларыны) корьгенини бильмезми!

15-19. Ёкъ, ёкъ! Эгер вазгечмесе, дер’ал оны манълайындан (перчеминден), о яланджы, гунахкяр манълайдан (перчемден) якъалармыз (джеэннемге атармыз). О, аман барып, меджлисини (озюнинъ тарафдарларыны) чагъырсын. Биз де зебанийлерни чагъыраджакъмыз. Ёкъ! Онъа уйма! Аллаһкъа седжде эт ве (ялынъыз Онъа) якълаш!

97. эль-КЪАДР

Къадир гедджесинден сёз эткени ичюн, бу адны алгъан. Абесе суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир. Суреде Къадир геджесинден, онынъ фазилетинден, о геджеде мелеклернинъ ер юзюне энювинден баас этиле.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Биз оны (Къур'анны) Къадир геджесинде эндирдик.
2. Къадир геджесининъ не олгъаныны сен билесинъми?
3. Къадир геджеси бинъ айдан хайырлыдыр.
4. О геджеде, Раббленининъ изнинен, мелеклер ве Рух (Джебраил), эр иш ичюн энер турарлар.
5. О гедже селяметлик толудыр. Та феджрнинъ догъувына къадар.

98. эль-БЕЙЙИНЕ

Ачыкъ делиль манасына кельген ве биринджи аетте кечкен «_+беййине+_» келимеси сурееге ад олгъан. Талаакъ суресинден сонъ, Мединеде энген, 8 аеттир. Бу суреде кяфирлерден ве мушриклерден сёз этильген, оларнынъ базы давранышлары анълатылгъан, инангъан ве яхшы ишлер япкъанларнынъ къуртулышкъа иришеджеги ифаде этильген.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Ап-ачыкъ делиль оларгъа кельгенге къадар, эхл-и китаптан ве мушриклерден инкярджылар (куфюрден) айрыладжакъ дегиль эдилер.

2-3. (Иште, о ап-ачыкъ делиль) Аллаh тарафындан ёлланылгъан ве энъ догъру укюмлерни ичине алгъан, тер-темиз саифелерни окъугъан бир эльчидир.

4. Озьлерине китап берильгенлер анджакъ о ачыкъ делиль (Пейгъамбер) оларгъа кельгенден сонъ болюндилер.

5. Албуки, олар анджакъ динни ялынъыз Онъа хас къыларакъ ве ханифлер оларакъ, Аллаhкъа къуллыкъ этювлери, намаз къылувлары ве зекят берювлери эмир олунгъан эди. Дос-догъру дин де – будыр.
(«Ханиф» не олгъаны акъкъында Руум сурейсининъ 30-нджи аети изаатына бакъ.).

6. Эхл-и китап ве мушриклерден олгъан инкярджылар ичинде эбедий оларакъ къаладжакъ джеэннемлери атешиндедирлер. Иште, халкънынъ энъ шеррлилери олардыр.

7. Иман этип, салих амеллер ишлегенлерге кельгенде, халкънынъ энъ хайырлысы да олардыр.

8. Оларнынъ Рабблери къатындаки мукяфатлары – земининден ирмакълар акъкъан, ичинде даимий оларакъ къаладжакъ Адн дженнетлеридир. Аллаh олардан хошнут олгъан, олар да Аллаhтан хошнут олгъанлар. Бу айтылгъанлар эп Раббинъден къоркъкъан (Онъа сайгъы косьтергенлер) ичюндир.

99. эз-ЗИЛЬЗААЛ

Тепренюв демек олгъан «_+зильзаал+_» келимеси суренинъ ильки аетинде кече. Нисаа суресинден сонъ, Мединеде энген, 8 аеттир. Къыяметнинъ къопувындан, инсанларнынъ гъайрыдан тирилип, эсап берювлеринден, эр кеснинъ – яхшы я да яман – япкъаныны буладжагъындан баас этиле.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-5. Ер къурреси озюне хас сарсынтысынен саллангъан, топракъ агъырлыкъларыны тышкъа чыкъаргъан ве инсан: «Не олмакъта бунъа!», деген вакъытта, иште, о куню (ер) Раббинънинъ онъа бильдирювинен,

бутюн хаберлерини анълатыр.

6. О куню инсанлар амеллерини корювлери (къаршылыгъыны алувлары) ичюн дарма-дагъыныкъ кери къайтып келирлер.
7. Ким зерре микъдары хайыр япкъан исе, оны корер.
8. Ким де зерре микъдары шерр ишлеген исе, оны корер.
(Ер агъырлыгъыны тышкъа чыкъарувы бир-къач тюрлю тефсир этильген. 1. Ичиндеки хазинелерни тышкъа чыкъарыр, факъат оларгъа бакъкъан олмаз. 2. Къабирлердеки олюлер тирилир. 3. Ер алтындаки маденлер, газлар, янардагълар тышкъа фырланыр).

100. эль-ААДИЙААТ

+Аадийаат+ – къошу атлары демектир. Аср суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир. Бу суреде инсан огълунынъ нанкорьлигинден, къыямет куню ортагъа чыкъаджакъ ашкяр вазиеттен сёз этиле.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1-8. Хар-хар къошкъанларгъа, (налларынен) чакъаракъ, къыгъылчым сачкъанларгъа, (апансыздан) саба баскъыны япкъанларгъа, о ерде тозны думангъа къаткъанларгъа, деркен о ерде бир топлулыкънынъ та ортасына кирьгенлерге емин этерим ки, инсан Раббине нисбетен пек нанкорьдир, шубесиз, бунъа озю де шааттыр ве о, мал севгисине де адден ашыр дереджеде хырслыдыр.
9-11. Къабирлерде булунгъанлар тирильтилип, тышкъа чыкъарылгъан ве къальплерде гизленгенлер ортагъа къоюлгъан вакъытта инсан (алынынъ не оладжагъыны) тюшюнмезми? Шубесиз, Рабблери о куню олардан тамамынен хабердардыр.

101. эль-КЪААРИА

Къаариа – къапуны къакъкъан демектир ве къыямет козь огюнде тутулмакъта. Къурейш суресинден сонъ, Меккеде энген, 11 аеттир. Бу суреде къыяметнинъ къопувындан мейдангъа келеджек вакъиалардан ве инсаннынъ акъибетинден сёз этиле.

<u>Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).</u>

1-3. Къапу къакъкъан! Недир о къапу къакъкъан? О къапу къакъкъаннынъ не олгъаныны билесинъми?
4-5. Инсанларнынъ, атешнинъ этрафыны саргъан перванелер киби олгъаны, дагъларнынъ да авагъа атылгъан ренкли юньге чевирильген кунюдир (о Къаариа!).
6-7. О куню кимнинъ тартылгъан амели агъыр кельсе, иште о, хошнут

этиджи бир яшайыш ичинде олур.

8-9. Амели енгиль олгъангъа кельгенде, иште онынъ анасы (ери, юрты) Хаавийедир.

(Амельнинъ агъыр келюви, хайыр ве яхшылыкъларнынъ зияде олувы; енгиль келюви исе, хайыр ве савапнынъ кефесине (теразе козюне) къоюладжакъ амельнинъ азлыгъы я да олмагъаны демектир).

10-11. Недир о (Хаавийе) билесинъми? Къызгъын атеш!

102. эт-ТЕКЯАСУР

+Текяасур+ – чокълукъ ярышы ве чокълукънен макътанмакъ демектир. Кевсер суресинден сонъ, Меккеде энген, 8 аеттир. Джахилие араплары мал, эвлят ве акърабаларынынъ чокълугъыны бир гъурур ве шереф сая, атта бу хусуста яшагъанларнен къанаатленмейип, къабилелерининъ усьтюнлигини кечмишлеринен де исбат этмек ичюн, къабирлерге бара, ольген акърабаларынынъ чокълугъынен макътана эдилер. Суреде оларнынъ бу япкъанлары тенкъит этильмекте ве акъикъий усьтюнликнинъ ахиретте ортагъа чыкъаджагъы анълатылмакъта.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-2. Чокълукъ къурунтысы сизни о дереджe мешгъуль этти ки, ниает къабирлерни зиярет эттинъиз.

3-4. Ёкъ! Якъында биледжексинъиз! Эльбетте, якъында биледжексинъиз!

5-8. Акъикъат ойле дегиль! Кесен-кес бильги иле бильген олса эдинъиз, (о ерде) мытлакъа джеэннем атешини корер эдинъиз. Сонъра ахиретте оны ачыкъ козьнен кореджексинъиз. Ниает, о куню (дюньяда файдалангъан) ниметлеринъизден, эльбетте ве эльбетте эсапкъа чекиледжексинъиз.

103. эль-АСР

Аср – юз йыл, экинди вакъты ве мейванынъ сувыны чыкъармакъ киби маналардадыр. «Аср»гъа емин иле сёзге башлангъаны ичюн, бу адны алгъан. Инширах суресинден сонъ, Меккеде энген, 3 аеттир. Суреде къуртулышнынъ имангъа, яхшы ишлер япмагъа, хакъны ве сабырны тевсие этмеге багълы олгъаны анълатыла.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-3. Асргъа емин этерим ки, инсан, акъикъатен зарар ичиндедир. Бундан, анджакъ иман этип, яхшы амеллер ишлегенлер, бир-бирилерине хакъны тевсие эткенлер ве сабырны тевсие эткенлер истиснадыр.

104. эль-hУМЕЗЕ

+hумезе+ – бирисини артындан ошеклемек, онынънен алай этмек, гонълюни къырмакъ ве ынджытмакъ манасына келе. Къыяме суресинден сонъ, Меккеде энген, 9 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-2. Арттан сёз этмекни, юзьге къаршы тиль узатмакъны адет эткен эр кеснинъ алына вай! О ки, мал топлагъан ве оны сайып тургъандыр.

3. (О), малы оны эбедий япаджакъ беллей.

4. Ёкъ! Ант олсун ки, о Хутамеге атыладжакъ.

5. Хутаменинъ не олгъаныны билесинъми?

6-7. Аллаhнынъ туташтырылгъан, (яндыкъча) тырманып, юреклернинъ там усьтюне чыкъкъан атешидир.

8-9. Олар (бу атеш ичинде) узатылгъан диреклерге багълангъанлар ве о вазиетте о (атеш) усьтлерине къапатылгъандыр.

105. эль-ФИИЛЬ

Кябени йыкъмакъ истеген Эбрехенинъ филлери уджюми акъкъында энгени ичюн, бу адны алгъан. Кяфируун суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1. Раббинъ филь саиплерине нелер этти, корьмединъми?
2. Оларнынъ яман къарарларыны бошуна чыкъармадымы?
3. Оларнынъ усьтюне эбабиль къушларыны ёллады.
4. О къушлар оларнынъ усьтлерине пишкен толадан япылгъан ташлар ата эди.
5. Бойледже, Аллаh оларны ашалып, тапталгъан экинге чевирди.

106. КЪУРЕЙШ

Къурейшке джахилие девринде берильген базы имтиязлардан баас эткени ичюн бу адны алгъан. Тиин суресинден сонъ, Меккеде энген, 4 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-4. Къурейшке къолайлаштырылгъаны, эбет, къыш ве яз сеяатлары оларгъа къолайлаштырылгъаны ичюн, олар озьлерини ачлыкътан тоюргъан ве эр чешит къоркъудан эмин къылгъан шу эвнинъ Раббине къуллыкъ этсинлер.

(Къурейш къабилеси бутюн араплар арасында мукъаддес сайылгъан Кябени козетюв ве бакъув вазифесинде олгъанлары ичюн, бутюн къабилелер оларгъа сайгъы косьтере эди; бу саеде олар язда Тааифнинъ серин яйляларына, къышта да Йеменнинъ сыджакъ больгюлерине сербест бара эдилер. Иште, бу, Аллаһнынъ оларгъа бир ихсаны эди, чюнки, бу шекильде сербест долашув, сонъунда буюк ольчюде, тиджарет япа ве къазанч эльде эте эдилер).

107. эль-МААУУН

+Маауун+ – зекят бермек я да бир шейни кечиджи оларакъ къулланувы ичюн, бирисине бермек шеклинде ярдым демектир. Алимлернинъ чокъуна коре, эписи Меккеде энген, 7 аеттир. Динни яланлагъан, яхшылыкътан узакъ олгъан кимселер акъкъында энген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1. Динни яланлагъанны корьдинъми?
2. Иште, о, етимни итеп, къакъар;
3. Ёкъсулны тоюрмагъа тешвикъ этмез;

4-5. Языкълар олсун, о намаз къылгъанларгъа ки, олар намазларыны джиддийге алмазлар.
6-7. Олар косьтериш япыджылардыр; хайыргъа да мани олурлар.
(Базы кимселер намазларына рия къатарлар, базылары да, намазнынъ эркяныны толу эда этмезлер. Аетте буларгъа ишарет этильген).

108. эль-КЕВСЕР

Кевсер – бол нимет демектир; айрыджа дженнетте бир хавузнынъ да адыдыр. Аадийаат суресинден сонъ, Меккеде энген бу суре 3 аеттир. Огълан балалары яшамагъаны ичюн Пейгъамберимизге мушриклер несили кесильген манасында «эбтер» дедилер. Суреде бунъа джевап берильген.

Бисмиляаһирраһмаанирраһиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ адынен).

1-3. (Ресулым!) Шубесиз, биз санъа Кевсерни бердик. Шимди сен Раббинъе къуллыкъ эт ве къурбан чал. Аслы сонъу кесильген, шубесиз санъа богъуз кутюджидир.
(Бу суреде къурбан чалув эмир этильген. Къурбан – якъынлыкъ демектир. Къурбан чалувдан асыл макъсат, бу ибадетнен Аллаһкъа якъынлыкъ къазанмакътыр).

109. эль-КЯАФИРУУН

Кяфирлерден сёз юрсетильгени ичюн, бу адны алгъан. Маауун суресинден сонъ, Меккеде энген, 6 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-2. (Ресулым!) Де ки: Эй, кяфирлер! Мен сиз табынаяткъанларынъызгъа табынмам.
3. Сиз де меним табынгъаныма табынмайсынъыз.
4. Мен де сизинъ табынгъанларынъызгъа асла табынаджакъ дегилим.
5. Эбет, сиз де меним табынгъанымгъа табынмакъта дегильсинъиз.
6. Сизинъ дининъиз – сизге, меним диним де – манъа.

110. эн-НАСР

+Наср+ – ярдым демектир. Суреде Аллаhнынъ Аз. Пейгъамберге ярдым этерек, фетихлерге къавуштыргъаны ифаде этильгени ичюн, бу адны алгъан. Бу суре Меккенинъ фетхи сырасында энген олмакънен берабер, Медине девринде иджреттен сонъ энгени ичюн, мединий (Мединеде энген) сурелердендир, 3 аеттир. Ислям заферинден хабер берир. Ибн Умерден кельген риваетке коре, бу суре энгенден сонъ, Пейгъамберимиз 80 кунь яшагъан.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-3. Аллаhнынъ ярдымы ве зафери келип де, инсанларнынъ топ-топ Аллаhнынъ динине кирьгенлерини корьген вакътынъда, Раббинъе хамд этерек, Оны тесбих эт ве Ондан магъфирет тиле. Чюнки, О, тёвбелерни чокъ къабул этиджидир.

111. ТЕББЕТ

+Теббет+ – «къурусын» манасындаки беддуадыр. Эбу Лехеб акъкъында энген. Зира о, эзиет этмек макъсадынен, Ресулуллахнынъ ёлуна гизлиден тикен къойгъан, бу иште онъа къадыны да ярдым эткен эди. Суре «Месед суреси» дие де анъылыр. Фаатиhа суресинден сонъ, Меккеде энген, 5 аеттир.

(Бир риваетке коре, Шуараа суресининъ 124-нджи аети кельгенинен, Эфендимиз якъын акърабасыны чагъыраракъ, оларны Ислямгъа давет эткен эди. Эмджеси Эбу Леhеб гъализ сёзлер айтаракъ: «Бизни бунынъ ичюн чагъырдынъмы?», деген эди. Бунынъ узерине бу суре энди).

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ

адынен).

1-5. Эбу Леhебнинъ эки эли къурусын! Къуруды да. Малы ве къазангъанлары онъа файда бермеди. О алевли бир атеште янаджакъ. Одун ташыйыджы оларакъ ве бойнунда хурма лифинден букюльген бир йип олгъаны алда, къадыны да (атешке киреджек).

112. эль-ИХЛЯАС

Ихляас – самимий олмакъ, динге юректен багъланмакъ, эсасларыны тек Аллаh ризасы ичюн тедбикъ этмек манасындадыр. Меккеде энген, 4 аеттир. Ислямнынъ тевхид къаидесининъ энъ эсаслы ве анълайышлы ифадесидир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-4. Де ки: О, Аллаh бирдир. Аллаh самеддир. О, догъурмагъан ве догъмагъандыр. Онынъ ич бир тенъеши (бенъзегени) ёкътыр.
(Самед – ич бир шейге мухтадж олмагъан, аксине эр шей онъа мухтадждыр, демектир).

113. эль-ФЕЛЯКЪ

+Фелякъ+ – саба манасында олгъаны киби, ярмакъ манасыны да бере. Бундан сонъ кельген Наас суресинен бирликте, экисини «эки къорчалайыджы» манасында «_+муаввизетейн+_» денилир. Бу сурелернинъ шифа макъсадынен окъулгъанына даир хадислер бар. Мединеде энген, 5 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-5. Де ки: Яраттыгъы шейлернинъ шерринден, къаранлыгъы чёккен заманы геджeнинъ шерринден, дюгюмлерге уфюрип, тылсым япкъан уфлейиджилернинъ шерринден ве къызгъангъан вакътында къызгъанч инсаннынъ шерринден сабанынъ Раббине сыгъынырым!

114. эн-НААС

+Наас+ – инсанлар демектир. Мединеде энген, 6 аеттир.

Бисмиляаhирраhмаанирраhиим (Рахман ве рахим олгъан Аллаhнынъ адынен).

1-6. Де ки: Инсанларнынъ къальплерине весвесе сокъкъан, (инсан Аллаhны анъгъанында) пусугъа чекильген джин ве инсан шейтанынынъ шерринден инсанларнынъ Раббине, инсанларнынъ меликине (мутлакъ саип ве акимине) инсанларнынъ Иляхине сыгъынырым!